LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՄԱՅԻՍ
MERCREDI 1 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3745

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Սանճաքի խնդիրը օրակարգի վրայ է դարձեալ։

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Սանճաք ղրկուած Չէզոք Յանձնաժողովը մայիսի սկիզբէն իվեր ձեռնարկած է ընտրական արձանագրութեանց։ Առաջին շրջանակին (Պէյլան, Ալեքսանտրէթ, Գըրըք-Խան) մէջ Թուրքերը կորսնցուցին արդէն։ Երկրորդ շրջանակին (Անտիոք, Քէսապ, Մուսա լեռ) վրայ դրած էին իրենց յոյսը։ Բայց հոս ալ ձախողեցան, շնորհիւ հակաթուրք տարրերու (Հայ, Արաբ, Ալէվի, Քիւրտ, Յոյն, եւն.) կազմած միացեալ ճակատին։

«Թրքական Ալզաս-Լօրէն»ին տիրանալու համար, Էնկիւրի ի՛նչ դաւեր չսարքեց տարիներէ իվեր։ Սանճաքին մէջ վխտացող քէմալական գործակալները ի՛նչ կեղծարարութիւններ ըսես չփորձեցին՝ զանազան տարրերը իրենց կողմը շահելու համար։ Թուրք մամուլն ալ, թէ՛ Թուրքիոյ եւ թէ Սանճաքին մէջ, իր դերը կատարեց երկու ճակատի վրայ, մէկ կողմէ շողոմեց Հայերն ու Ալէվիները, միւս կողմէ սուտ եւ գրգռիչ լուրեր հրատարակեց, մինչեւ իսկ Փարիզէն... Դաշնակցականներ փոխադրեց Սանճաք, ազդելու համար ժընեւի Չէզոք Յանձնաժողովին վրայ։

Յետոյ նաեւ սպառնալիքները ամէն չափ ու սահման անցան։ Ֆրանսայի դէմ փչոցները, անշուշտ վերէն տրուած հրամանի մը վրայ, հոգատար պետութեան ցարդ ցոյց տուած բարեացակամ համբերութիւնը սպառելու չափ առաջ գացին։ Մանաւանդ վերջին օրերս շատ բարձր սկսան խօսիլ Թուրք թերթերը։ «Ֆրանսա միայն Հիթլէրի լեզուն կը հասկնայ» պոռացին, աւելցնելով որ Թուրքիան պիտի ստիպուի ի վերջոյ Գերմանիոյ պէս խօսիլ եւ կատարուած իրողութեան առջեւ դնել Ֆրանսան։

Այս սպառնալիքները ո եւ է մեկնութեան չեն կարօտիր։ Տարիներէ ի վեր Աթաթիւրքի հետապնդած քաղաքականութիւնը կը ձգտի Ալեքսանտրէթ-Անտիոք շրջանը կցելու Թուրքիոյ։ Եթէ յաջողի օրինական միջոցներով, ընտրութիւններով, պիտի փորձէ իր նպատակին հասնիլ բիրտ ուժով, զինու զօրութեամբ։ Արդէն Թուրք հրոսախումբերը գործի վրայ են եւ ամէն օր արիւնալի ընդհարումներու լուրեր կը հասնին։

Անցեալ տարի մազ մնացած էր, որ Աթաթիւրք յախուռն քայլ մը առնէր։ Օրին մէկը, յանկարծ Էսկիշէհիրի մէջ արտակարգ ժողովի հրաւիրեց Թուրք բանակի սպայակոյտը եւ առաջարկեց որ Ատանայի զօրաբանակը շարժի դէպի Սանճաքի սահմանագլուխը։ Ըսմէթ Ինէօնիւն էր, օրուան վարչապետը, որ արգելք եղաւ այդ անխորհուրդ եւ վտանգաւոր արկածախնդրութեան։ Քանի մը ամիս վերջ, Ըսմէթ շնորհազուրկ եղած էր։ Իրազեկներ կը հաստատեն թէ այս դէպքը գլխաւոր պատճառն էր ամենազօր վարչապետին անկման։ Ըսմէթ զոհն եղաւ իր չափաւոր խոհեմ քաղաքականութեան։

Նոր վարչապետը կամազուրկ խաղալիկ մըն է։ Ներկայ առիթն ալ՝ թերեւս վերջինը՝ Սանճաքին տիրանալու փորձ մը կատարելու համար։ Աթաթիւրք առջի շաբաթ քննական պտոյտի մը ելաւ դէպի Կիլիկիա։ Նախ այցելեց Մերսին, զբօսանաւով պտոյտ մը ըրաւ Միջերկրականի վրայ, ոչ շատ հեռու Հայոց Ծոցէն (Ալեքսանտրէթ)։ Յետոյ գնաց Տարսոն ու Ատանա, ուր աչքէ անցուց զօրաբանակը։ Այս բոլորը կը ձգտէին ազդեցութիւն գործելու Սանճաքի բնակչութեան վրայ, այն պահուն երբ այդ հողամասին բախտը վճռելու կոչուած ընտրական արձանագրութիւնները կը կատարուին։

Աթաթիւրք վերադարձաւ Զանգայա, ուսկից հեւ ի հեւ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին, Սանճաքին վրայ կեդրոնացնելով իր ամբողջ ուշադրութիւնը։ Քանի մը օր առաջ Էնկիւրիի խորհրդարանին մէջ, արտաքին գործերու նախարարը քննելու առթիւ, ընդհանուր քաղաքականութեան շուրջ ծագեցաւ մեծ վիճաբանութիւն մը, գլխաւոր առանցք ունենալով Սանճաքի խնդիրը։ Րիւշտիւ Արաս յայտնեց թէ «Սանճաքը մայր-հայրենիքէն դուրս գտնուող լրացուցիչ հողամաս մըն է, մեծամասնութեամբ, կազմակերպութեամբ ու մշակոյթով Թուրք» եւ աւելցուց թէ այդ հողամասը Թուրքիոյ կարեւոր մէկ մասին ապահովութեան բանալին է։

Տարակոյս չկայ թէ այս վերջին կէտն է որ ամէնէն աւելի կը մտահոգէ Թուրքերը։ Ալեքսանտրէթը իր աշխարհագրական դիրքով միջազգային-քաղաքական, զինուորական-ռազմագիտական եւ առեւտրական-տնտեսական տեսակէտէ խիստ մեծ արժէք կը ներկայացնէ։ Որքան ատեն որ այդ հողամասը ենթակայ էր Ֆրանսական հոգատարութեան եւ Ֆրանսան ալ բարեկամ Թուրքիոյ, որ եւ է վտանգ չէր սպառնար Թուրքիոյ ապահովութեան։

Բայց յորմէ հետէ երբ ֆրանքեւսուրիական դաշնագրով Ալեքսանտրէթի շրջանն ալ մտաւ Սուրիոյ անկախ պետութեան սահմաններուն մէջ, Թուրքիա սկսաւ մտալլկուիլ ապագայի անստուգութեամբ։ Ալեքսանտրէթը Թուրքիոյ հողերուն աչք տնկող մեծ պետութեան մը ձեռքերուն մէջ ահռելի վտանգ մըն է Թուրքիոյ համար։ Ներկայ վիվլուկներով Աթաթիւրք կը ջանայ միանգամ ընդ միշտ հեռացնել այդ մղձաւանջը Թուրքիոյ սահմաններէն։ Սանճաքը արժանապատուութեան խնդիր դարձուցած է իրեն համար։ Եւ կը յուսայ յարատեւութեամբ ու յանդգնութեամբ այդ արժէքաւոր հողամասը կցել իր երկրին։

Ֆրանսայի, Սուրիոյ եւ ամբողջ քաղաքակիրթ մարդկութեան շահերը կը պահանջեն տեղի չտալ սպառնալիքներու առջեւ եւ վճռականութեամբ ազդարարել Թուրքին, որ տեղը ծանր նստի։

Այլապէս նոր անախորժութեանց դուռ պիտի բացուի։

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Անտիոքէն կը հեռագրեն, 30 Մայիս թուականով.—

Այս առաւօտ, ժամը 8ին, Տէօրթյոլք թաղամասին մէջ, որ խառն բնակչութիւն մը ունի, Անտիոքի կամուրջին մօտ, ընդհարում մը ունեցան Արաբ եւ Թուրք ընտրողներ,— երկու կողմերն ալ ատրճանակ գործածեցին, վեց Արաբ եւ երկու Թուրք վիրաւոր ինկան։ Ոստիկանութիւնը հասնելով կարգը վերահաստատեց։

Ամերիկացի նախարար մը Եւրոպան կը զգուշացնէ պատերազմի դէմ

Միացեալ Նահանգներու նախարարներէն Քորտէլ Հըլ մամուլին տուաւ յայտարարութիւն մը, որու մէջ կը դատապարտէ պատերազմը։

«Աչքի առջեւ ունենալով ճգնաժամային կացութիւնը, որու մատնուած է հեղը Եւրոպան, կը փափաքիմ յայտնել որ Միացեալ-Նահանգներու կառավարութիւնը խոր մտահոգութեամբ հետեւած է անոր վերջին օրերու ընթացքին, ամէն ուշադրութիւն ընծայելով։ Տասը տարի առաջ, Միացեալ-Նահանգներու կառավարութիւնը Փարիզի մէջ ստորագրեց դաշինք մը որ կը տրամադրէր հրաժարիլ պատերազմէն՝ իբրեւ ազգային քաղաքականութեան գործիքէ։ Վաթսունեւերեք ազգեր ստորագրած են այդ դաշինքին տակ։ Այդ դաշինքին մէջ, ստորագրողները կը յայտարարեն որ «ի՛նչ էութիւն կամ ի՛նչ ծագում ալ ունենան, իրենց միջեւ պատահած վէճերը կամ հակառակութիւնները լուծելու կամ կարգադրելու համար պիտի չդիմեն ուրիշ միջոցներու, բայց միայն խաղաղ եղանակներու»։

Այդ յանձնառութիւնը այնքան հրամայական պահանջ մըն է ներկայիս, որքան երբ ստորագրուեցաւ։ Հրամայական պահանջ մըն է ամէնուն համար։ Մենք չենք կրնար խփել մեր աչքերը անոր համար, որ երբ պատերազմ ծագի, աշխարհի վրայ որ եւ է տեղ, միջազգային կացութեան մէջ կը ստեղծէ ընդհանուր խռովութեան այդակ մը, որուն հետեւանքները կարելի չէ նախատեսել եւ որ կրնայ անհաշուելի եւ յաւիտենական վնասներ պատճառել բոլոր ազգերուն։

Մեր երկրին ժողովուրդը, բարեկամ բոլոր ժողովուրդներուն, կը տածէ յառաջդիմութեան, արդարութեան եւ խաղաղութեան տեւական ու կայուն վիճակի մը ցանկութիւնը, ամէնէն անկեղծ ցանկութիւնը որ խաղաղութիւնը պահպանուի ամէնուրեք, ինչ պարագաներ ալ որ ներկայանան՝ ազգերու միջեւ հակառակութիւն ստեղծող»։

Միացեալ-Նահանգներու նախարարին այս յայտարարութիւնը, կ՚ըսեն ամերիկեան քաղաքական շրջանակները, կը թարգմանէ կառավարութեան կամքը, այսպէս ամերիկեան կառավարութիւնը կ՚ուզէ ճշդել իր դիրքը չեխական հարցին առթիւ։ Ու կը թուի թէ այս յայտարարութեամբ փորձ մը կը կատարուի հանրային կարծիքը պատրաստելու կացութեան վտանգներուն՝ հասկցնելով որ կառավարութիւնը պիտի չկարենայ դէպքերուն անտարբեր մնալ։ Միաժամանակ, յայտարարութիւնը հանրային կարծիք կը չինէ բարոյական դատապարտութեան ենթարկելու համար նախայարձակ պետութիւնները։

Գերմանական թերթերը, իրենց կարգին, վերլուծման կ՚ենթարկեն ամերիկացի նախարարին յայտարարութիւնը եւ դիտել կուտան որ եթէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը կը գտնուի սպառնալիքի մը տակ, երեւոյթը իր պատճառներն ունի.— Չեխերը կը հարստահարեն այն Գերմանները, որոնք կ՚ապրին Չեխոսլովաքիոյ մէջ։ Ատոր հետեւանքով՝ Չեխերը վախցան որ Գերմանիա չի կրնար անտարբեր մնալ այս կացութեան, յետոյ կոչ ըրին այլ պետութիւններու, պաշտպանուելու համար Գերմանիոյ դէմ, եւ առիթէն օգտուելով՝ զօրաշարժ ալ կատարեցին։ Գերմանիա իր զայրոյթն արտայայտեց, բայց զուելի վերապահութիւն մը ցոյց տուաւ, իսկ Չեխոսլովաքիոյ Գերմանները երկաթեայ կարգապահութեան մէջ մնացին։ Արդ, երբ Քորտէլ Հըլ կ՚ուզէ «աչքի առջեւ ունենալ պատերազմի վտանգը», պէտք է դիտէ դէպքերը իրենց ամբողջութեան մէջ։ Պատճառ չկայ մտահոգութեան՝ երբ Չեխերը տեղի չեն տար գերգրութեան։ Քորտէլ Հըլ կը խօսի նաեւ արդարութեան մասին,— ի՛նչ լաւ րան, հարկ կա՞յ յիշեցնելու որ Ամերիկայի մէջ բանաձեւուեցաւ Ուիլսընի տասնըչորս յօդուածէ բաղկացեալ հանգանակը ազգերու ինքնորոշման եւ ժողովուրդներու արդարութեան մասին։ Ամերիկայի Սլովաքներուն կողմէ պատուիրակութիւն մը մայր-հայրենիք այցելեց վերջերս, վերադարձին Թող Ուաշինկթընի պարոններուն հասկցնեն թէ աշխարհակալութեան եւ ազգայնամոլութեան արտայայտութիւնը ո՞ր երկրին մէջ է որ կը տեսնուի առաւելապէս։

Ճափոնցիները յարձակողական՝ անցան

Ճափոնական զինուորական դաշինքը հազիւ կազմուած, բանակը յարձակողականը վերսկսաւ այս անգամ Հարաւ. Չինաստանի մէջ։ Քանթոն ռմբակոծուեցաւ քանիցս,— վերջին երեք օրերու ընթացքին, ռմբակոծութեան զոհ գացին աւելի քան երեք հազար հոգի։ Երկուշաբթի ռմբակոծութիւնը կատարուեցաւ երկու անգամ, նախ առաւօտուն՝ ժամը 9.45ին, յետոյ ճիշդ կէսօրին։ Միջօրէի յարձակումը բոլորովին անակնկալ մը եղաւ, աւելի քան հարիւր հոգի մեռան ռումբերուն տակ, իսկ երկու հարիւր հոգի վիրաւորուեցան։ Օդանաւերու դէմ չինական մարտկոցներու բացած կրակը որ եւ է օգտակարութիւն չունեցաւ։

Ճափոնական օդանաւերը յարձակում գործեցին նաեւ Ծանչէու եւ Ֆուչէու քաղաքներուն վրայ,— Ուրբաթէն ի վեր այս ճակատին վրայ Չինացիները տուին աւելի քան հազար հոգի զոհ։

Քանթոնի բնակչութիւնը սկսած է խոյս տալ հազարներով, բոլորը կը գաղթեն դէպի Հոնկ-Քոնկ, ուր կը կարծեն ապահովութիւն գտնել։ Նաւահանգիստին մէջ ընդհարումներ ծագեցան, երբ փախստականները կ՚ուզէին բռնի մտնել այն նաւերուն մէջ, որոնք կը մեկնին Հոնկ-Քոնկ։

Բազմաթիւ Ամերիկացիներ, որոնք կը բնակին Քանթոնի մէջ, հեռագիրով բողոքեցին Քորտէլ Հըլի, խնդրելով միաժամանակ որ ամերիկեան կառավարութիւնը բարոյական ճնշում բանեցնէ վերջ դնելու համար նման օդանաւային յարձակումներու, խաղաղ եւ անզէն բնակչութեան վրայ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆԱՄԱՐՏԻ ՀՐԱՒԷՐ

Փարիզի հաւե՛րն ալ գիտէին, (մէ՛կ վայրկեան,— թէեւ Փարիզի հաւերը բոլորովին տարբեր են մեր գիւղին հաւերէն, բայց կարեւորութիւն չունի, իմաստը նո՛յնն է), թէ Պէռնշթայն եւ Պուտէ ախոյեանմարտ մը պիտի կատարէին, սուր գործածելով կռուցի տեղ։

Բայց ֆրանսացի լրագրողներէն մին, չարաճճի՞ թէ բարեմիտ, իբր թէ չգիտնա՛ր սուսերամարտի տեղի ունենալիք վայրը եւ ժամը, կը դիմէ ուղղակի... ոստիկանութեան։ Չէ՞ որ, ըստ օրինի, ոստիկանութիւնը գիտէ թէ Փարիզի մէջ ո՞ր պարտէզին ո՞ր ծառին ո՞ր տերեւը կը դողայ՝ խանգարելով պարտէզին խաղաղութիւնը։ Արդ, ոստիկանութիւնը կը պատասխանէ թէ լուր չունի, այլապէս, համաձայն Պատժական Օրինագրքին 309—311րդ յօդուածներուն՝ ոստիկանութիւնը պիտի միջամտէր եւ արգիլէր որ եւ է փորձ որ կը կատարուի արտադատարանային ձեւով՝ դարմանելու համար անարգանքի մը կամ սպառնալիոս արտայայտութեան միջադէպ մը։ Սակայն Պատժական Օրինագրքին տրամադրութեանց զեղեցկութիւնը կը կայանայ այն օրէնքներուն մէջ, որոնք կը նախընտրեն դատել մենամարտի հերոսները՝ յետ հերոսութեան։ Այսպէս, դատարանը չի հետաքրքրուիր թէ խաւաքարտէ՞ սուր ես գործածեր թէ պողպատէ, փաթ-փա՞թ ես պարպեր թէ ատրճանակ,— կը միջամտէ ա՛յն ատեն միայն, երբ հերոսներէն մին գետին կ՚իյնայ, արիւն փսխելով կամ հոգին փչելով։ Ու կը վճռէ.— Երբ վիրաւոր մը կայ մէջտեղը, վիրաւորողը կը դատապարտուի վեցէն մինչեւ երկու տարի բանտարկութեան, ինչպէս նաեւ երկու հարիւր ֆրանք տուգանքի, (վկաները ալ կը տուժեն երբեմն նոյն ձեւով)։ Երբ գետին ինկողը կը մեռնի, հակառակորդը կը դատապարտուի մշտնջենական թիապարտութեան։

Ուրեմն եւրոպական արդարութիւնը կը միջամտէ... վե՛րջը միայն։ Միտքս կ՚իյնայ Նասրէտտին Հոճան.— Ամէնքդ ալ կը յիշէք անշուշտ, որ, օր մը, Նասրէտտին կը հրամայէ իր տղուն՝ սափորով ջուր բերել աղբիւրէն, բայց նախ կ՚ապտակէ զայն փառաւոր ձեւով։ Դրացիները կը հարցնեն.— Հօճա՛, ինչո՞ւ կը ծեծես տղադ։ — Որպէսզի սափորը չկոտրէ աղբիւրին ճամբան։ — Բայց արդար է պատժել կոտրելէն վերջը, եւ կոտրելո՛ւն համար միայն։ — Ի՞նչ օգուտ պատժել՝ կոտրելէն վերջը։

Մե՛ծ Արեւելք, — ի՛նչքան մեծ է իմաստութիւնդ։ Արդարեւ, երբ կը թողուս որ մենամարտին, կը թողուս որ մէկը մեռնի, ետքէն պատիժովդ կ՚ողջցնե՞ս մեռեալը։

Բայց ոստիկանութիւնը դիտել կուտայ ֆրանսացի լրագրողին.

— Մենամարտը շատո՛նց դադրած է նորաձեւութիւն մը ըլլալէ։ Ասպետական շրջանի վրէժխնդրութեան ձեւ մըն էր այդ։ Հիմա քանինե՛ր ապտակ կ՚ուտեն, հայհոյութիւն կը լսեն, բամբասանքի կ՚ենթարկուին, բայց մենամարտո՞ղը ով։ Եթէ ամէն ապտակի եւ հայհոյութեան պատասխանուէր մարտահրաւէրով, ամէն փողոցի անկիւն մենամարտ մը կ՚ըլլար։

Իմ կարգիս դիտել կուտամ.— Հապա ազգե՞րը։ Օրինակ, քանինե՛ր յափշտակեցին իրենց ստորագրութիւնը եւ մեր թուղթը՝ հայկական արեան վրայ կատարուած ամօթալի սակարկութենէն վերջ, բայց պատի՞ւ մնացրր... մենամարտի հրաւիրէին հայ ժողովուրդը, մեր արդար թուղթին համար։

ԱՐԱՋ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշեր Հայաստանի անկախութեան քսանամեակը տօնուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ, մօտ 1500 երկսեռ ընտիր բազմութեան մը ներկայութեամբ։ Կը նախագահէր Հ. Հ. Պատուիրակութեան նախագահ ընկեր Ալ. Խատիսեան։ Ներկայ էին Ֆրանսացի, ռուս, կովկասցի եւ այլ օտար բազմաթիւ հիւրեր եւ հայ մտաւորականներ։ Կարգով խօսեցան ընկեր Գ. Բալայեան, Պ. Պ. Դեսպան Ժորժ Փիքօ, ծերակուտական Ժիւսթէն-Կոտար, Մուհարէմմով (Ատրբէջանցի), Վրաստանի նախկին արտաքին նախարար Կէկէչկորի, Օսէնկօ (Ուկրայնացի), իշխան Վաչնաձէ (վրացի ազգայնականներու կողմէ)։ Հանդէսը տեւեց մինչեւ կիրակի առաւօտ, մեծ ոգեւորութեամբ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ոչ-միջամտութեան յանձնախումբը նոր նիստ մը պիտի գումարէ այսօր, օրակարգի վրայ ունենալով եռ կամաւորներ օտար զինուորներու փոխադրութեան ծախքերը ճարելու հարցը։ Հաշիւ եղած է որ այդ փոխադրութիւնը պիտի արժէ մէկ միլիոն սթերլին։ Այս գումարը պէտք է հայթայթեն ոչ-միջամտութեան յանձնախումբի անդամ պետութիւնները։

Մինչ ոչ-միջամտութեան խաղ կը կանչէն Լոնտոնի մէջ, ազգայնականները օդէն եւ ցամաքէն սաստիկ ռմբակոծութեան մը սկսած են ենթարկել Մատրիտն ու Վալենսիան։

Այսպէս, երկուշաբթի առաւօտուն կանուխ հրետանիի դժոխային կրակ մը թափուեցաւ Մատրիտի արուարձանին վրայ։ Հանրապետականները պատասխանեցին նոյնքան բուռն թնդանօթաձգութեամբ մը, որ տեւեց երկու ժամ։ Ազգայնականները աւելի քան 150 ռումբ ձգեցին մայրաքաղաքին վրայ։ 20 հոգի մեռան եւ 5 հոգի վիրաւորուեցան։ Մայրաքաղաքին բնակչութիւնը ահուդողով արթնցաւ քունէն եւ նկուղներու մէջ ապաստանեցաւ։

Ֆրանքոյի օդանաւերը միաժամանակ յարձակեցան նաեւ Պարսելոնայի եւ Վալենցիոյ վրայ։ Այս վերջին քաղաքին նաւահանգիստին մէջ, ռումբեր ինկան նաեւ ֆրանսական շոգենաւի մը վրայ, որ կրակ առաւ։ Ֆրանսացի նաւաստի մը սպաննուեցաւ, երեք անգլիացի նաւաստիներ վիրաւորուեցան։ Այս շոգենաւը երկրորդ անգամ է որ զոհ կ՚երթայ օդանաւային յարձակման։ Ցամաք ելած ուրիշ 3 անգլիացի նաւաստիներ, որոնք դէպի նկուղները կը վազէին, վիրաւորուեցան ռումբերու պայթումէն։ Պարսելոնայի մէջ ազգայնականներու օդանաւերը ռմբակոծեցին Սան-Ատրիան արուարձանը, վիրաւորելով 7 հոգի եւ սպաննելով 3 հոգի։

Թէրուէլի ճակատին վրայ, Ֆրանքոյի բանակը կը շարունակէ իր յառաջխաղացութիւնը, բայց շատ դանդաղ։ Քասթէլլոնի նահանգին մէջ, Զօր. Արանտայի բանակը պաշարեց եւ գերի բռնեց 600 հանրապետական զինուորներ։

ՀՐՈՎԱՐՏԱԿՈՎ կը բարձրացուին վիզաներու, ստացագրի դրոշմաթուղթերու գիները։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳԼԱՆԸ ԱԶԳՈՒԹԵԱՆՑ ԳԼԽԻՆ

Մայիս 28ի նուիրական օրը մի միտք պղտորում է մեր սիրտը. այն, որ համայնավար ցարի ու նրա ճիւաղ Եժովների բռնակալութիւնից դուրս, ժողովրդավար ազատ երկիրներում կան հայ մարդիկ, որոնք Մայիս 28ին անտարբեր եւ անշարժ են փտած դիակների պէս կամ յայտ են բերում դէպի նա միայն բացասական հետաքրքրութիւն, այսինքն լեզւով եւ գրչով «քըննադատում» ու վարկաբեկում են Հայաստանի վերածնունդի գաղափարը խորհրդանշող ակտը:

Եւ որքա՜ն կայուն են մեր խորհրդապաշտներն իրենց համակրանքների եւ հակակրանքների մէջ, նրանք չեն ենթարկւում բնաշրջութեան օրէնքին, ծանր որձաքարերի նման թաղուած են կեանքի հոսուն ալիքների տակ եւ միշտ նոյն տեղումն են եւ կարծում են թէ ուրիշներն էլ իրենց տեղումն են, օրինակ՝ Սահակ-Տէր Գաբրիէլեանը դեռ Խ. Հայաստանի կառավարութեան պետն է, Շահվերդեանը՝ գաղթականներ է փոխադրում Երեւան, Խանջեանը նամակ է գրում «նեղ» սահմանների լայնացման մասին, եւ պատգամաւորներ է հրաւիրում կաթողիկոսի ընտրութիւնները կատարելու համար: Սակայն երբ մի քիչ բաց անեն իրենց աչքերը, փարատեն մշուշը իրանց հոգու միջից, պիտի նկատեն, որ վերջին տարիների ընթացքում կատարուել է, թէեւ դանդաղ, շաբաթէ շաբաթ աննկատելի, բայց ընդհանուր հաշւով մի մեծ յետադիմական փոփոխութիւն: Յառաջադէմ մարդկութիւնը յոյսեր էր տածում, թէ Խորհ. Միութիւնն աստիճանաբար դառնայ ազատ մարդկանց եւ ազգերի ռամկավար հանրապետութիւն ու բարեբար դեր կը խաղայ աշխարհի խաղաղութեան ու վերանորոգման գործում, բայց ռուս ժողովուրդը, ինչպէս երեւում է, ընդունակ չէ ապրելու առանց ինքնակալի եւ թոյլ տուեց, որ Ստալին ստեղծի այնպիսի միահեծան բռնապետութիւն, որպիսին պատմութիւնն առաջին անգամն է արձանագրում: Ձեւականօրէն քարտէսի մի հսկայական մասի վրայ գրւում է՝ Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւն, իսկ ճշմարտապէս՝ «Ստալինեան կալուած», որովհետեւ 170 միլիոն ճորտերի այնտեղ արտասանած բառերի կէսը «Ստալին» բառն է եւ այլ կերպ չի էլ կարող լինել, երբ չորս կողմդ ամէն ինչ նրա անունն է կրում— երկրամաս, քաղաք, գիւղ, գործատուն, հանք, դպրոց, հիւանդանոց, կամուրջ, երկաթուղի, նաւ, երգ, ճառ, յօդուած, նկար, արձան, բանաստեղծութիւն նրա մասին է, ամէն լաւ բան նրան է վերագրւում՝ բեւեռ գրաւելու հերոսութիւնից մինչեւ քար քարի վրայ դնելը: Այս այլանդակ երեւոյթի մասին հատորներ կարելի է գրել: Վերջին ճանապարհորդներից մէկը իր տպաւորութիւնների մէջ ասում է. «Խորհ. Միութեան մէջ մարդկային բանականութեան յատկացրուած է միայն թութակի պարտականութիւն, ապսպրւում կրկնել այն, ինչ հրամայուած է»: Ի՞նչ վնաս կայ դրանից մեզ, Հայերիս, կը մտածէք դուք.

— Օ՛, շատ մեծ: «Առաջնորդի» ճնշումին տակ սեղմւում, հարթւում ու տափականում է մեր փոքրիկ ժողովուրդը, զուրկ մրջիւնի չափ իսկ իրեն պաշտպանելու հնարաւորութիւնից:

Մինչեւ 1933, Ստալին չէր ընդդիմանում նախկին Ռուսաստանի նուաճած ազգերի երկչոտ փորձերին,— պահել իրենց ինքնուրոյնութիւնը, բայց չէր էլ խրախուսում. պատժելով ռուս տիրապետողական զօռողութեան արտայայտութիւնները, նա չէր հանդուրժում նաեւ Ուկրայինցու կամ Հայի ազգային դիմագծի յստակացման: Բայց ինքնորոշման ձգտումը ժողովուրդների մօտ բնական ու զօրաւոր պահանջ է: Բաւական են մի քանի անցքեր ու պատահական ճեղքեր իր դէմ դրուած պատնէշի մէջ, որպէսզի նա կուտակուի ու կազմաւորուի: Ստալին կարծես հէնց դրան էր սպասում, որպէսզի սկսի մի դաժան ու արիւնոտ արշաւանք ոչ-ռուսների այնմտաւորական ղեկավար տարրերի դէմ, որոնք յենուած իրեն իսկ ընդհանուր կուսակցական քարտուղարի կարծիքների վըրայ, հնարաւոր էին համարում ազգային մշակոյթների զարգացումը խորհրդային կարգերում: Լէնին վըճռականապէս արտայայտուել է ընկերվարական հասարակութեան մէջ ազգերի անհետացման մասին: Ժառանգորդը, երբ դեռ չէր հասել Կիրովի շըթունքներով ձեւակերպուած «բոլոր ժամանակների ու բոլոր ժողովուրդների ամենամեծ հանճար» կոչումին ու թոյլ էր տալիս վիճաբանութիւններ բարձր պալատական շրջանակներում, ուղղափառ լէնինիզմի անունով ազգային հարցում ստալինեան ուղեգիծը պաշտպանող Բուխարինին եւ Պետակովին առարկում էր, թէ համայնավարութեան հիմնադիրն ազգերի անհետացումը նախատեսել է հեռու ապագայում միայն: Բայց որքա՜ն փոքր եղաւ այդ «հեռուն»: Ապագան շատ շուտ ներկայ դարձաւ եւ Ստալին ոչնչացնելով իր երէկւայ առարկողներին, ամբողջովին իւրացրեց նրանց տեսակէտները, ինչպէս նա արել է ուրիշ անգամներ: Չի կարելի ասել, թէ այս բեկումը ամբողջովին հետեւանք էր դիկտատորական քմահաճոյքի, ոչ, այլ որովհետեւ «ընկերվարութիւնը» իրականացնող չեկիստեան բռնի ոյժը չհանդիպեց ենթադրեալ դիմադրութեան, միլիոնաւոր մարդիկ լուռ ու մունջ ընդունեցին մահ, աքսոր ու թշուառութիւն. արդիւնաբերութեան երկու հնգամեակների ծրագիրները աւարտեցին ժամանակին եւ երկրագործութեան համայնացումը յաջողեց արագօրէն հարիւրին իննսուն եւ հինգ:

«Ընկերվարութիւնը լրիւ իրականացած է մեր մէջ. այդ մասին վէճ չի կարող լինել. Նա մեզ համար այլեւս նպատակ չէ, այլ առօրեայ ապրելակերպ», ասում էր Ստալին անցեալ Դեկտ. 11ին:

Ժամանակից առաջ ծնած այս ռուսիկանական ընկերվարութիւնն անխուսափելի կերպով պիտի վիժէր մի նոր ազգային քաղաքականութիւն. նոր ենք ասում, բայց նրա սաղմերը միշտ էլ եղել են: Հինգ տարի առաջ սկսելով կոլխոզային թոհ ու բոհի հետ Ուկրայնայի Գործավարների նախագահ Սկրիպնիկի «ինքնասպանութեամբ» ու «ազգայնական» Գիտութեանց Ճեմարանի աւերով, նա հետզհետէ աւելի ու աւելի հրէշացաւ ու հսկայացաւ արիւն սփռելով դաշնակցային կամ ինքնավար «Հանրապետութիւնների» մէջ: Տեղը չէ այստեղ թըւելու հազարաւոր գործկոմների նախագահների, գործավարների, կուսակցական քարտուղարների, գիտնականների, գրողների, ճարտարապետների եւայլն անունները, որոնց դիակների վրայով այս քաղաքականութիւնը ձգտում է հասնել իր նպատակին— դիմազրկել, միացնել ու ձուլել ամբողջութեան մէջ Միութեան բոլոր ազգերը: Այդ ամբողջութեան անունն է «խորհրդային ժողովուրդ եւ խորհրդային հայրենիք»: Բնականօրէն նա պիտի ունենայ մի պատմութիւն— ռուսականը, անհրաժեշտ փոփոխութիւններով եւ լցուած մեծ մասամբ վերջին քառասուն տարւայ համայնավարութեան եւ նրա առաջնորդների շուրջը դարձող դէպքերով (պարտադիր դասագիրքն էլ հրատարակուած է) եւ մի լեզու— ռուսերէնը: Ուկրայինցիների, Հայերի, Ուզբէկների եւայլն պատմութիւնները բոլոր միջոցներով սրբւում են այդ ժողովուրդների յիշողութիւնից: Լեզուները մնում են, բայց մի քանի տարիներից յետոյ նըրանք իջնելու են այն արժէքին, ինչ արժէքի վրայ են Սկովտացիների լեզուն Անգլիայում կամ Բրետոնցիներինն ու Բասկերինը Ֆրանսիայում, այսինքն կը դառնան տնային լեզուներ՝ ռուսերէնի կողքին: Աւելորդ է կրկին փաստեր բերել, երբ, օրինակ, Ռուսերի տասներորդ դարի վերջին քրիստոնէութիւն ընդունելը հրամայուած է համարել խորհրդային երկրի պատմութեան նշանակալից երեւոյթներից մէկը, եւ հայ դպրոցականը պարտաւոր է իմանալ նրա մասին, բայց պիտի անգիտանայ իր ազգի չորրորդ դարի սկզբին քրիստոնեայ դառնալը: Դիմիտր Դոնսկոյ իշխանի անհաւատ Թաթարների դէմ մղած կռիւը ստիպուած է պանծացնել Արարատեան դաշտի գիւղացին, իսկ Վարդան Մամիկոնեանով նա պիտի չհետաքըրքրուէ: Մեր մօտիկ անցեալի ընդվըզումների ու մարտիրոսութեանց յիշատակումը եօթը փականքների տակ է Ստալինեան աշխարհում: Թուրքը հայ մանուկնե՞ր մորթեց, ի՞նչ անենք, չէ՞ որ այդ մանուկները հակայեղափոխականների եւ ազգայնականների զաւակներ էին, ահա «հաւատարիմների» տրամաբանութիւնը:

Հայաստանը փաստօրէն կառավարում է Վիկտոր Վասիլեւիչ Խվորոստը, Ուկրայինան՝ Մոսկուացի մեծ-ռուս Խրուշչեւը, Խազախստանը՝ Լեւոն Միրզոյեանը, Տաճիկիստանը՝ Պրոտոպոպովը, Սպիտակ-Ռուսաստանը՝ Բերմանը եւայլն: Այս փոխարքաները պաշտօնի են կոչուած ոչ թէ իրենց ենթակայ ժողովուրդների ազգային էութիւնը պահպանելու ու զարգացնելու, այլ նրանց միատեսակ ոչխարի հօտի վերածելու համար:

Ապա Հայաստանի վերջին տարիների դաժան եւ արիւնոտ անց ու դարձերը, նրա բացարձակ չէզոքացումը իր տարագիր զաւակների հսկայ զանգուածից, բացառութիւն չհամարելով նաեւ խորհրդապաշտներին, անհատական նամակագրութիւնների խզումը, գրականութիւնից բոլոր նիւթերի քըշւելը բացի Ստալինի փառաբանութիւնից եւ «խորհրդային հայրենիքը պաշտպանելու» քարոզից, չե՞ն համոզում, որ խորհրդային «հայրիկը» մեռցնում է անհուն զոհաբերութիւններով փրկուած այսօրւայ Հայաստանը, ազգի գոյութեան ու վերածնունդի խարիսխը:

Ամէն գոյնի հակառակորդնե՛ր, հասել է ժամը ձեր վերաբերմունքի վերաքննութեան: Մեռելինկ դառնում է անհրաժեշտ շաբաթական մի օր, մենութեան ու լռութեան մէջ, անձնատուր լինելու խոհերի՝ տանջող առեղծւածների մասին, դուք էլ քանի տարւայ մէջ մի երեկոյ անձնատուր եղէք ձեր խղճին եւ արդարօրէն դատեցէք անկախութեան հարցի մասին: Չմօտենա՛ք նրան միայն իրաւաբանական չոր հասկացողութեամբ, այլ իբրեւ մի բարձր խորհրդի, որ իր մէջ խտացնում ու ամբողջացնում է ազգային ձգտումը— բոլոր Հայերի ինքնիշխան հայրենիքի վերածնունդը: Անկախութիւն չի նշանակում առանձնացում, խզում շրջապատի հետ, այլ կամքի լիակատար ազատութիւն վարելու իր քաղաքականութիւնը, մեր ցանկացած Հայաստանը չի կարող իր մօտաւոր ու հեռաւոր հարեւանների հետ կապուած չլինել այս կամ այն տեսակի պայմանագրութիւններով, բայց նա այդ կ'անի իր ցանկութեամբ:

Ի՞նչ կարող էք առարկել այս անվիճելի գաղափարի դէմ:

— Խորհուրդները լաւ են, նրանք մեզ չեն կոտորում, չչնջում էք դուք:

Ուրեմն մենք աշխարհում իբրեւ ազգ չկոտորուելուց բացի ուրիշ նպատակ չունե՞նք. դուք ուզում էք փըրկել ազգի մարմինը, բնաւ չհետաքըրքրուելով նրա ոգու պահպանմամբ: Բայց մի մոռանաք, որ առանց ոգու հայ մարմինը կը նեխի, կը փտի, կ'ոչնչանայ:

Երբ զէնքեր էք ճօճում անկախութեան ակտի դէմ, որքա՜ն նման էք դուք սպանացի զօրավարին:

— Պարոն զօրավար, ձեր թնդանօթները սպանակա՞ն են:

— Ոչ, գերմանական:

— Ձեր սաւառնակները սպանակա՞ն են:

— Ոչ, իտալական:

— Սակայն ձեր զօրքը անշուշտ սպանական է:

— Ոչ, Մաւրիտանացիներից է բաղկացած:

— Ապա ի՞նչ է ձեր մօտ սպանական:

— Մեզ մօտ սպանական է այն, ինչի վրայ կրակում ենք:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՀՈԳԵՏԵՍՆԵՐԸ ԵՒ ՄՈԳԱԿԱՆ ԵՐԵՒՈՒՄՆԵՐԸ

Կան մարդիկ, որոնց մտքին մէջ կը ձեւաւորուին պատկերներ, որոնք ուղեղին կը հաղորդուին տեսողական ջիղերու ազդեցութեան տակ: Անոնց հոգետես անունը կուտան:

Տեսողական պատկերներու ձեւաւորման կարողութիւնը կը զանազանուի մտքի խառնուածքին համաձայն: Պատկերները կրնան երբեմն ըլլալ ենթակայական պարզ ձեւաւորումներ, ինչպէս մտքի բնականոն գործունէութեան մէջ: Շատ մը պարագաներու տակ, այդ պատկերները զգացողական ուժ մը կը ներկայացնեն. անոնք ենթակայական, զգայախաբական են, եւ հոգետեսները կը կարծեն զանոնք տեսնել:

Անոնք որ իրենց տեսողութիւնը կը գրգռեն աչքերնին սեւեռելով բիւրեղէ գունդի մը, հայելիի մը, ջուրի գաւաթի մը, եղունգի մը կամ ուրիշ որեւէ փայլուն ու ողորկ առարկայի մը վրայ, այդպիսիները իրենց երեւակայութեան տեսիլքները կը տեսնեն այդ առարկաներուն լուսեղէն սահմանին մէջ, ա՛յնպէս, ինչպէս կ'երեւայ տեսարան մը՝ գոգաձեւ հայելիի մը մէջ: Հոն էակներն ու իրերը կը տեսնուին մանրանկարի մը պէս:

Երբ զգայախաբութիւնները երեւան կուգան առանց արուեստական միջոցներու կամ առանց գրգռելու տեսողութիւնը, այն ատեն պատկերները կը տեսնուին զանազան հեռաւորութիւններէ:

Երբ ժամանակի մէջ հեռաւոր դէպքերու մասին է խնդիրը, պատկերներուն երեւոյթները հեռու կ'երեւան, եւ անոնց տարածութիւնները համեմատական են հեռաւորութեան հեռապատկերին հետ: Ընդհակառակն, երբ ժամանակի մէջ մօտակայ իրողութիւններ խնդրոյ առարկայ են, այն ատեն դէպքերը կը կատարուին աչքերուն շատ մօտերը, կարծես կարելի պիտի ըլլար զանոնք ձեռքով շօշափել:

Հոգետեսներուն տեսողութիւնը զգայախաբական վիճակի մէջ զանազան կերպարանաւորումներ կ'առնէ: Անոնց ըստ ձեւին նայելով, իրերը երբեմն կը պատկերանան տեսակ մը ուղեղային շղթի մէջ, երբեմն ուղեղին տակը, երբեմն ճակատին ետեւը, երբեմն ալ աչքերուն խորը: Անոնք երբեմն տարօրինակ զգացում մըն ալ կ'ունենան, երբ թէ իրենց ուղեղը բաժնուած ըլլար երկու կիսագունդերու, որոնք իրարմէ գիծով մը անջատուած են: Ձախ կիսագունդին վրայ կը պատկերանան անցեալ դէպքերը, աջ կիսագունդին վրայ կը պատկերանան ներկայ դէպքերը, իսկ միջագիծին վըրայ ապագայ դէպքերը:

Մտային պատկերներու ձեւաւորման ուժգնութիւնը կախում ունի ենթակային տրամադրութենէն, եւ իր ուղեղին մէջ պատկերացած անձին հանդէպ անոր ունեցած հոգե-ֆիզիքական համակրութենէն:

Երբեմն պատկերները աչքի սովորական տեսողութեան չափ յստակ կ'երեւան: Հոգետեսին գիտակից իմացականութիւնը դիւրաւ եւ արագօրէն կ'ըմբռնէ ու կ'արտայայտէ զանոնք: Երբեմն պատկերները կ'ըլլան աւելի կամ նուազ մթին, վաղանցուկ եւ քիչ արտայայտիչ: Ենթական ճիգ կը թափէ ըմբռնելու պատկերացումներն ու անոնց նշանակութիւնը:

Մտային իւրաքանչիւր պատկեր ուղեղին մէջ կարճ տեւողութիւն մը միայն կ'ունենայ: Քանի մը երկվայրկեանի մէջ պատկերը կը կազմաւորուի, իր ուժգնութեան ծայրագոյն աստիճանին կը հասնի, ու յետոյ յանկարծ կը դադրի պատկեր ըլլալէ, շարունակուելու համար յիշողութեան վիճակին մէջ:

Մտքի ձեւաւորման կարճ տեւողութեան եւ պատկերներու արագ յաջորդութեան հետեւանքով, հոգետեսները կրնան խօսքով բացատրել գերբնական տեղեկութիւնները, այն միեւնոյն ընթացքով, որով կը կատարուին սովորական մտածումի կազմաւորութիւնները:

Կարգ մը անհատներու քով պատկերները կը շարժին, կը գունաւորուին եւ իրարու կը յաջորդեն շարժանկարի պատկերներու պէս: Ուրիշներու քով պատկերները անշարժ կ'երեւան, հարթ գրատախտակի վրայ գըծուած պատկերներու նման, որոնցմէ ենթական կը քաղէ պէտք եղած տեղեկութիւնները:

Սակայն բոլոր հոգետեսներու ուղեղին մէջ իրերու եւ դէպքերու պատկերները միշտ պէտք եղած ճշդութեամբ են ձեւաւորուեր, պարագայ մը՝ որ կախում ունի ենթակային տըրամադրութենէն, ինչպէս նաեւ անոր հոգետեսական կարողութեան աստիճանէն: Խառնուածքը եւ ֆիզիքական ու բնախօսական կարգ մը յարմարութիւններ, միանալով փորձառական վարժութեանց հետ, կրնան զգալի չափով զարգացնել հոգետեսին մտքի տեսողական կարողութիւնը, որով ան կրնայ տեսնել անցեալ ու ներկայ իրերըն ու դէպքերը, եւ աւելի կամ նըւազ ճշդութեամբ նախազգալ կամ գուշակել մօտաւոր ապագայի մը մէջ ըլլալիք դէպքերը:

Հին ժողովուրդներու մէջ մոգութեան արուեստը շատ առաջ գացած էր: Դելփեան պատգամախօսներն ու հին մարգարէները ուրիշ բաներ չէին, բայց եթէ վարժ հոգետեսներ: Եգիպտոսի մոգերը եւ Հնդկաստանի մեհենական քուրմերը մոգական երեւումներով գուշակութիւններ կ'ընէին: Մոգական երեւում ըսելով, պէտք է հասկնալ այն փորձերը, որոնց միջոցաւ հին հոգետեսներն ու գուշակները, ոգկուն կամ փայլուն իրերու կամ առարկաներու նայելով, անոնց մէջ կը տեսնէին զանազան ու զարմանազան տեսիլներ, ծանօթ ու անծանօթ դէմքեր, որոնց հարցումներ ուղղելով, նշանացի պատասխաններ կը ստանային:

Հին պատմութեան մէջ յիշատակուած մոգական հայելին ուրիշ բան չէր, բայց եթէ հոգետեսներու կողմէ կատարուած մոգական երեւումի փորձ մը:

Մոգական հայելիին համար կ'ըսուէր թէ հեռաւոր տեղ մը անցած իրերն ու դէպքերը աչքին առջեւ կը պատկերացնէր, որով կարելի էր ուզուած մարդու մը պատկերը կամ առարկան հայելիին մէջ ցոլացած տեսնել:

Մոգական հայելիներու գաղափար ծանօթ էր Ֆրանչիսկոս Ա.ի, որ Կարլոս Ե.ի դէմ մղած պատերազմներու ժամանակ նմանօրինակ հայելիով Փարիզէն կրնար տեսնել ինչ որ կը պատահէր Միլանի մէջ:

Բազմաթիւ օրինակներ ու դէպքեր կը պատմուին հին ու նոր հոգետեսներու գուշակութեանց մասին, որոնցմէ ոմանք իրականացած են, եւ ուրիշներ ոչ: Ամէն պարագայի մէջ, պէտք է շատ դիւրահաւան ըլլալ, եւ ոչ ալ բոլորովին սկեպտիկ, այլ ընդունիլ թէ կը գտնուին մասնաւոր կարողութեամբ օժտուած հոգետեսներ, որոնց գուշակութիւնները յաճախ կ'իրականանան անցեալ ու ներկայ դէպքերու մասին, իսկ ինչ կը վերաբերի ապագայի գուշակութեանց, անոնց իրականացումը, հակառակ երբեմն ականջալուր ըլլալուն, սովորաբար խնդրական է եւ կասկածելի:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Բարձրապատիւ իշխանը կրնա՞յ շաղակրատի մը վստահիլ այդ աստիճան կենսական խնդիրներ...

— Ինչո՞ւ չէ... հարճը բաժին չունի կարկանդակին մէջ... քոյրը Փօլի Պէժէքին մէջ պարուհի է եւ հաւանաբար ինք գաղափար անգամ չունի իր կատարելիք աշխատանքներուն կարեւորութեան մասին...

Ընդարձակ սրահէն անցան դէպի գործարանին փոքր սենեակները, ուր ծխախոտի հակերը մթերուած էին: Այդ պահուն իրենց միացաւ Սթիքօլիտէսը, որ գրագիրներէն մէկն էր: Տնօրէնը իր հիւրերուն ներկայացուց զայն եւ յետոյ, երբ իրենց ճամբան կը շարունակէին, մօտեցաւ անոր եւ արագ, արագ, սկսաւ խօսիլ իր մայրենի բարբառով:

Ճնշիչ մեքենաներու համաչափ զարկին մէջէն Սուիթին կցկտուր կերպով լսեց հետեւեալ բառերը.

— Ո՞ւր էիր ամբողջ այս... հիմա մեր ձեռքն է... անմիջապէ՛ս... տաղը վայրկեանէն կրնան հասնիլ... ես անոնք խօսքի կը բռնեմ... չ'ըլա... վազէ՛...

Երկրորդ անգամ ըլլալով երիտասարդ Անգլիացին լուռ մնաց: Մեքենան կ'աշխատէր անընդհատ. պարտէզէն կը լսուէր մեղուներու քնարեր բզզիւնը. ծաղիկներու սքանչելի բոյրը իրենց կը հասնէր բաց պատուհանէն: Յետոյ, առանց Տայանային կողմը նայելու արագ-արագ փսփսաց.

— Բարեբախտաբար կը կարծէր որ իր լեզուն չեմ հասկնար... իմացայ իր խօսքերը... միւս տղուն ըսաւ որ հեռաձայնէ ոստիկանութեան... յայտնի է թէ իմ նկարագրութիւնս ամէն կողմ ղրկուած է... պէտք է հեռանամ եւ անմիջապէս...

Լիքիտօփուլոս իրենց կողմը եկաւ նորէն:

Սուիթին անոր կողմը դարձաւ եւ անցողակի հարցուց.

— Կոստանդնուպոլիսէն գին մը տուած էինք, լո՞ւր առի՞ք...

— Այո՛, նամակ մը գրած էր որուն...

— Նամակը ինծի տուէք տեսնեմ...

— Բայց...

— Ո՛չ, ո՛չ բողոքեց Սուիթին. նամակը այստեղ բերէք, թարգմանեցէք մեզի համար եւ ցոյց տուէք Լէյտի Տընքընընին թէ ինչ լաւ գործ մը տեսեր ենք, խնդրե՛մ...

Լիքիտօփուլոս սպասեց վայրկեան մը, բայց Սուիթինի դէմքին վրայ այնպիսի անմեղունակ արտայայտութիւն մը կար որ անօրէնը խորհեցաւ թէ ան չէր կրնար որեւէ կասկած ունենալ իր վերջին ապսպրանքներուն մասին:

— Բերեմ, բերեմ... աղէկ գործ մը տեսանք... սպասեցէք...

Տնօրէնը հազիւ հեռացած էր երբ Սուիթին աղջկան ականջին փսփսաց.

— Երբ վերադառնայ ըսէ իրեն թէ տաքէն նեղուեցայ եւ պարտէզ գացի քիչ մը շունչ առնելու համար. սուրճ մը եւս ուզէ, գրասենեակը գնա եւ հասկցուր որ ետ պիտի գամ... գիտե՛մ կարկտան գործ է, բայց աշխատէ որ կրցածիդ չափ երկար ժամանակ վար դնես զինքը... նոյնիսկ քանի մը վայրկեանը կրնայ օգտակար ըլլալ...

— Այո՛, այո՛, Աստծու սիրոյն, ժամանակ մի կորսնցներ, աճապարէ՛, ըսաւ Տայանա անհամբերութեամբ...

Սուիթին փոքրիկ դուռ մը բացաւ. դուրս նայեցաւ. մարդ մարդասանք չկար. վայրկեան մը եւս սպասեց եւ ուրախ ժպիտով մը Տայանային դառնալով աւելցուց.

— Շատ կը ցաւիմ որ քեզի ալ այս գործին մէջ մտցուցի, բայց չեմ կարծեր որ ոստիկանութիւնը քու ետեւէդ պիտի իյնայ... Սըր Ճօրճին աղջիկն ըլլալով անշուշտ բացարձակօրէն իրաւունք ունիս այստեղ գտնուելու... չեն կրնար կասկածիլ որ դուն տեղեակ ես այն իրողութեան թէ ես հասատութեան պաշտօնեաներէն ըլլալէ զատ տարբեր բան մըն եմ...

— Աստուած կը սիրես հեռացիր, կրկնեց աղջիկը անձկանօք. եւ կ'աղաչեմ զգոյշ եղիր...

— Հոգ մի ըներ, խոստացաւ տղան եւ պարտէզ իջաւ դուռը կամացուկ մը գոցելով:

Մարդ չկար իր շուրջը. ծառերուն հովանիին տակ ծածկուելով նաւամատոյց հասաւ առանց տեսնուելու. քակեց շոգեմակոյկին պարանները, մէկ ոստումով ներս ցատկեց ու վայրկեան մը վերջ արդէն կը սուրար ծովուն բացերը:

Երբ ծովեզերքէն բաւական հեռացած էր, շոգեմակոյկը յանձնեց Ջուբերուն հոսանքին, շուանով մը ամրացուց ղեկը եւ անմիջապէս նաւուն խըցիկը մտաւ: Վերադարձին կատարեալ էր իր ծպտումը— հագած էր իր ցնցոտիները եւ գլխուն անցուցած էր գըծաւոր գդակը:

Մթերանոցը ձգելէն քառորդ ժամ ետքը հասած էր Տօլմա Պաղչէի պալատին դիմացը եւ հետզհետէ կը մօտենար անոր հարաւային քարափին: Երբ շոգեմակոյկը սկսաւ քերել նաւամատոյցին եզերքը, Սուիթին արագ շարժումով մը օղակաւոր պարան մը անցուց ցիցին գլուխը, դուրս ցատկեց եւ անմիջապէս մտաւ նեղ ճամբայ մը: Բլուրն ի վեր բարձրացաւ եւ Մթերանոցին քովէն անցնելով հայկական հիւանդանոցին յարակից գերեզմաններէն, կարեց զայն եւ ուղղակի յառաջացաւ Թաթավլա:

Իր յարկաբաժինը առաջնորդող գլխաւոր դուռը բանալուն գոհունակութեան հառաչ մը արձակեց, զապուրծ ազատեր էր: Եթէ յոյն տնօրէնին խօսակցութիւնը իմացած ըլլար, այդ պահուն պիտի գտնուէր Թաքէօյի ոստիկանատան բանտը:

Սանդուխէն վեր ելաւ դանդաղ քայլերով որովհետեւ շատ յոգնած էր, անքուն մնացեր էր նախորդ գիշեր Արիֆի հետ ունեցած իր վիճաբանութեան պատճառով: Սանդուխին գլուխը հասնելուն կեցաւ վայրկեան մը ինքնիրեն խնդաց— ոչ ոք պիտի կրնար գտնել զինքը այդ թաղամասին մէջ. յետոյ իր սենեակը անցաւ:

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Մագնէս կամ մագնիտ բառին հոմանիշ մը ունինք, «խանդամանդ», որ հարկաւ աղամանդին մէկ ձեւն է, իբրեւ լաւ հաղորդիչ մագնէսին: Երկուքն ալ օտարաբոյն, բայց հարկ է, այդ պատճառով իսկ, պահել երկուքն ալ:— Ի ճաճիր (ի գուր) իբրեւ մակբայ դէշ չէ որ գործածութենէ դադրած է, բայց լաւ չէ՞ միթէ պահել անոր հետքը կարգ մը բարդ բառերու մէջ— ինչպէս՝ նանրախօս (փոխանակ զրաբանի կամ զրախօսի), նանրակրօն (փոխանակ աւելորդապաշտ բառին միայն), նանրամիտ (փոխանակ անպատճառ պակասամիտ): Մեր թելադրութիւնները անշուշտ բարեկամական կամ, առ աւելին, փորձառական բնոյթ միայն ունին: Քերականօրէն չեն հարկադրուիր:

Համամիտ չէք անշուշտ որ խայտաբղէտ, խայտախարիւ, խառուտիկ, նամուկ (ոսկեճամուկ) քաշուին մեր նոր գրականին հրապարակէն, իրենց տեղը տալով չեմ գիտեր որ անծանօթներուն: Փութանք ըսել որ քանի դասի մեր մէջ — պարագաներուն, երբեմն ժամանակին բերումով — թարգմանածոյ գրականութիւնը, այս եւ ուրիշ անհրաժեշտ բառերու գործածութիւնը կը ցանցառէ, ի վնաս Մեծասքանչին համբաւին: Երբ օտարը հեղհեղէ կը յառաջացնէ իր գրական նուաճումները, իր քաղաքական եւ այլ կարգի դիւրատար պայմաններուն հետեւանքով, Մեծասքանչին ճիգերէն մէն պէտք է ձգտի խորացնել նոյն նուաճումները, իր մաճն ու գերանդին ջերմումի մէջ դնելով:

Կօշիկի կապ կ'ըսենք, խրացք բառը բոլորովին մոռնալով, գիրար մոռցած ենք եւ հազիւ կը յիշենք մրուրը («մըրանցորդ» ըսելով) կը կարծենք շատ մը հարազատ բառերու կեղծը գտած ըլլալ, յիշեցէք կեղծ ադամանդը, որ չփայլեց): — Այսօր քանի՞ հոգի կը գործածեն վարմ, հաղբ (խաբել բայէն), ոստղ, վերտ:— Մոռցուած է բոթը, հազիւ ունինք գոյժը:— Ե՞րբ տեսած էք կիճ, կճեայ, (մարմարին, մարմարեայ):— Մեր լեզուին հոմանիշներուն անգէտ, յաճախ բերանաբաց կը մնանք օտար բառերուն առջեւ, անոնցմէ, զոր օր. sadique, sadisme, կ'ապշեցնեն մեզ, անզօրութեան կը մատնեն, մինչդեռ պարզապէս խեժէշ, խենէշութիւն է, թողլով մծղնէան եւ մծղնէութիւն բառերն ալ, պղծ, պղծութիւն:— Երբ ընկճել, ընկճուիլ գործածենք, դէշ չըլլար անոր արմատին ծանօթանալ — գուճք, գուճ, (ծունկ):

Բայց, այս ուղղութեամբ շարունակելէ առաջ, փոքրիկ սթափում մը, թէ կը հաճիք.— Մէկը գրած է թերթի մը մէջ.— «որովհետեւ ան շատ խելացի էր ոճիր մը գործելու համար»... Իրաւ, խեղճ հայերէն լեզու, ի՜նչ ոճիրներ կը գործուին քու անունով: Բայց, մե՛ղք, դուն ի՞նչ յանցանք ունիս:— Այդ չքնաղ գրողը ֆրանսերէնէ թարգմանելով, հայերէնի մէջ, ոճիր գործել կուտայ մէկու մը՝ որ խելք ունի եղեր, մինչդեռ բնագրին մէջ բոլորովին հակառակը կը նշանակէ.— «Որովհետեւ ան այնքան խելացի էր որ չէր կրնար ոճիր գործել»: Մեր հեղինակը trop pour ֆրանսերէնը չէ կրցած հայացնել, trop «շատ» թարգմաներ է, pour համար եւ վերջացաւ... Ո՞ւր է մեղ (յանցանքը որո՞ւնն է...): Ուրիշ մըն ալ գրած էր ... «Անհանգստութեան համար նամակ մը գրած էր»... փոխանակ ըսելու — անհանգստութեան պատճառով չէր կրցած ներկայ ըլլալ, նամակով յայտնած էր իր շնորհաւորութիւնները»: Արդ, ի՞նչ ընէ հոս հայերէնը, սիրելի Արազ: Պէտք է վարազները վտարել Մեծասքանչին չէն ածուներէն:

Խիղք, պատաղիճ բառերը քանի՞ անգամ տեսած էք իրենց բուն տեղերը:

Mythomane կը թարգմանեն առասպելամիտ, մինչ պէտք է գրել՝ առասպելամոլ, բոլոր ... maneներուն պէս:

Հաւկիթին առջեւ խոյս տուած է հինաւուրց ձուն, հազիւ իբրեւ որկրամոլութիւն մնացած է ձուաղեղին մէջ: «Որդ»ը բռնած է, ինք մինակ, բոլոր նոյնազգիններուն տեղը, ուտիճ, եւն.: Անկապակիցը մոռցնել տուած է «անյարիր» ձեւը, որ յաճախ լաւագոյնն է, ինչպէս՝ «անյեղլի» չերեւիր այլեւս հրապարակին վրայ, անփոփոխը բռնած է զայն չորս կողմէն: Խանութը իրեն մէջ սուզած է կրպակը, եւ կապեյան հազիւ երբեմն գինետունին դէմ կը ցցուի: Ծողոքորթ կ'ըսենք կ'երթանք, Նեղսը նետելով «մարդելոյզ» յատկանշական հոմանիշը:— Լաւ չենք ըրած զոհելով «վրիժակ» բառը, որ կենդանիներուն գործիքն է իրենց «վրէժ»ը լուծելու համար, ինչպէս եզան կոտոշը, ձիուն աքացին, վարազին կամ խոզին կնճիթը եւն. եւն.:

Անոնք որ իսկապէս հետաքրքիր են լեզուին մաքրութեան, ճոխութեան և արտայայտութիւններու բարձրութեան, պէտք է գիտնան, թէ նոր գրականին ռահվիրաները 19րդ դարուն առաջին քառորդէն իսկ հոգ ու խնամք տարին որ հայեցի բարբառ մը, աշխարհաբառ անունին տակ, յաջորդէ հին գրականին, որուն գերազանցութեան այնքան գիտակից էին անոնք: Եւ իրենց հոգածութեան առաջին նախանձախնդրութիւնը եղաւ դրացիներու եւ իշխողներու ազդեցութեան տակ աղճատուած բառերն ու ասութիւնները փոխարկել հարազատ հայերէնի՝ հին գրականին ուսումնասիրութեամբ եւ նոր լեզուներէ թարգմանութիւններով:

Ծարն ընդհուպ: ՏԱՐԱԶ

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ ԵՒ ՎԼԱՔ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Ռումէն երիտասարդ փրոֆէսօր մը, Աուրէլ Տէչէյ, թեզով մը կ'ուսումնասիրէ հայ երկու պատմիչներու գործը՝ մեկնակէտ առնելով անոնց ակնարկը վալաք ժողովուրդին մասին, իբրեւ կարեւոր նպաստ մը պատմագրութեան համար:

Տոքթ. Գրիգոր Աւագեան, գրախօսական մը նուիրելով ռումէն երիտասարդ փրոֆէսօրին այդ աշխատութեան մասին, այսպէս կը ներկայացնէ զայն.—

Աուրէլ Տէչէյ, փրոֆէսօր Թուրնու — Սէվէրինի մէջ, պատմութեան իր տոքթորայի թէզը անցուց Քլուժի համալսարանին մէջ, «Ռումէնները Թ.էն մինչեւ ԺԳ. դարերուն՝ հայ պատմական աղբիւրներու լոյսով» խորագիրը կրող գործով մը:

Իր թէզին մէջ, Աուրէլ Տէչէյ նկատի կ'առնէ Մովսէս Խորենացին, հեղինակ աշխարհագրութեան մը եւ Հայոց պատմութեան, ինչպէս եւ ուրիշ երկերու, հեղինակ մը՝ որ մէկն է հայ հին գրականութեան այն դէմքերէն որոնց շուրջ ամէնէն շատ վէճ կայ: Ծայտնի է, մասնաւորապէս, Վիեննաքեան Միաբանութեանց սիրելի կարծիքը, թէ այս հեղինակը ապրած է Ե. դարուն: Տէչէյ, սակայն, ցոյց կուտայ, Ա. Լէվիի եւ մանաւանդ փրոֆ. Յակոբ Մանանդեանի նորագոյն պրպտումներուն հիման վրայ, —- այս վերջնոյն երկը տպուած 1934ին Երեւան,— պրպտումներ, որոնք կը համապատասխանեն Ժ. տը Սէն Մարթէնի անցեալ դարուն յանգած եզրակացութեանց, թէ Մովսէս Խորենացի, Քերթողահայր ալ կոչուած, ապրած է Թ. դարուն, եւ գրած է այդ դարուն վերջին կիսուն, ամէն պարագայի մէջ 902 թուականէն առաջ: Ծանօթ են իր Աշխարհագրութեան երկու վաւերական խմբագրութիւնները, որոնք մեծ տարբերութիւններ ունին իրարմէ եւ որոնք սակայն Թ. դարը չեն անցնիր երկուքն ալ, ինչպէս կարելի է հաստատել իրենց հայթայթած տեղեկութիւններէն: Այդ խմբագրութիւններէն մէկուն մէջ, զոր 1688ին Ամսթերտամի մէջ լոյս ընծայեց մեծ տպագրիչ Ոսկան վարդապետ՝ Հայաստանէն իր հետ բերուած ձեռագիրներու վրայէն, եւ որ վերհրատարակուած է յետագային բազմիցս, հետեւեալն է հատուածը՝ որ կ'ակնարկէ ռումէն երկրի մը.

— «Սարմատացւոց որոյ հասարակն յարեւելից կալով Զաղուրայ որ է Գուլգարք Գերմանացւոց՝ առ Հիւսիսային Ովկիանոսին՝ մինչեւ ցանծանօթ երկիր զոր Պալաք կոչեն, եւ Ցուպիա լեառն յորմէ ելանէ Տօնաւիս գետ»:

Պատմականօրէն լուսաբանելով աշխարհագրական կացութիւնը Ստորին Դանուբի շրջանին այդ դարուն մէջ, Աուրէլ Տէչէյ անգամ մը եւս կը հաստատէ թէ կը պակսին պատմական ստոյգ վկայութիւններ պուլկարական տիրապետութեան մը մասին Դանուբի հիւսիսը, եւ «անծանօթ երկիրը», որուն մասին հայ աշխարհագիրը լռած է թէ «Պալաք կ'ըսեն» եւ որ կը գտնուի Պուլկարներուն հիւսիսը, անհրաժեշտօրէն պէտք է ըլլայ Վալաքներու երկիրը, զոր «Պալաչ» կը կոչեն միջնադարեան ուրիշ աղբիւրներ:

Հայկական երկրորդ աղբիւրը, զոր կ'ուսումնասիրէ Տէչէյ, աշխարհագրութիւնն ու պատմութիւնն է Վարդան վարդապետի, մեռած 1272ին: Ան կը ճանչնայ Ռումէնները ռումէնեւպուլկար կայսրութեան՝ հիմնուած Փէթրու եւ Ասան եղբայրներէն, զորս կը դնէ Ֆրէտէրիք Պարպարոսայի 1189ի խաչակիրներու շարքին: Բայց նոյն հեղինակը կը հաստատէ գոյութիւնը ռումէն բնակչութեան մը Դանուբի հիւսիսը եւս ներկայ Ռումանիոյ մէջ, գրեթէ միեւնոյն հողամասին մէջ՝ ուր կը դնէ նաեւ Խորենացին, ինչ որ Աուրէլ Տէչէյը կը մղէ հետեւեալ եզրակացութեան յանգելու.—

«Ամբողջական համապատասխանութիւն մը երկու աշխարհագիրներուն, իրարմէ հեռու ժամանակով եւ տեղով, որոնք սակայն մասամբ կը գործածեն միեւնոյն դասական չափերը եւ մեզ կը լուսաբանեն ժամանակակից իմաստով, մեզի կը շահեցնէ վստահութիւնը ինչպէս ունէին եւ իրենք, թէ այդ տեղերուն վրայ կը բնակէր միեւնոյն ժողովուրդը եւ թէ հակառակ ճակատագրին փորձութեանց ան չչարժեցաւ իր տեղէն, լուսաբանելով այս կերպով վարկածները բարեմիտ, բայց նուազ տրամաբանական եւ ճշմարտանման տարրերու վրայ հիմնուած հեղինակներու՝ դոյութեանը մասին հոռմէական բնակչութեան մը այդ զանազան հողամասերուն վրայ, անոնք «Պլոքումաննալանա» կոչուին թէ «Թէրրա Պլաքքորում» կամ յետագային «Ռումանական երկիր»: Հիմնուելով այս երկու հայ աղբիւրներուն վրայ, կրնանք հաստատել թէ սկսեալ Թ. դարէն Դանուբի հիւսիսը, Կարպաթեան հովիտներու մէջ, կարելի է խօսիլ Ռումանական երկրի մը մասին: Այսօր Ռումէններէ բնակուած հողամասը «անապատ եւ անբնակ երկիր» մը չէր ուրեմն, այլ բնակուած էր իր այսօրուան բնակիչներէն: Մեզի անծանօթ են այդ «երկրին» կազմակերպութիւնը եւ անկախութեան աստիճանը, բայց կրնանք հետեւցնել յետագայ դէպքերէն, ինչպէս անոնցմէ որ կապ ունին Թրանսիլվանական Վօյվօտութեան մը հետ, զոր վերջերս ուսումնասիրեց եւ խօրացուց փրոֆ. Իօն Լուփաշ»:

Այս խղճամիտ երկը, լուսաբանելով Ռումէններու պատմութեան մթին մէկ շրջանը, կը բերէ ուրեմն նոր եւ թանկագին լոյսեր ռումէն հողի անցեալին մասին հայ պատմական եւ աշխարհագրական գրականութենէն քաղուած: Երկու աղբիւրներ վիճաբանութեան նիւթ բերելով՝ Աուրէլ Տէչէյ միեւնոյն ատեն նպաստ մը կը բերէ ռումէն եւ հայ բարեկամութեան չաղախման:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԹԵՐՑԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Երկուշաբթի մայիս 23ին Կրընոպլի Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի անդամուհիները ունեցան ընթերցանութեան երեկոյ մը: Գաղութիս մէջ, Կ. Խաչը կազմուելէն ի վեր, առաջին անգամ է որ կ'ունենանք նոր բատեսակ այս հաւաքոյթը: Ժամը 8էն առաջ, արդէն իրենց տեղերը գըրաւած էին մեր բոլոր ընկերուհիները, ոմանք իրենց ձեռագործներով, կարկտուքով: Ընթերցումին նիւթն էր մեր մեծ վիպասան Րաֆֆիի գլուխգործոցը «Խենդը», որուն ուշի ուշով հետեւեցան ներկաները: Շատեր առաջին անգամ էր որ կը լսէին հայկական վէպ մը եւ խորապէս տպաւորուեցան: Մայրերը յուզումով համակուած էին, իսկ երեխաները այնքան տպաւորուած որ մէկը կը հարցնէր.—

«Մամա, իրա՞ւ են այս բոլորը»: Ընթերցումը տեւեց մինչեւ ժամը 11: Կարդացողներն էին Տիկ. Ինճէեան եւ Տիկին Երկանեան: Ընկերուհիներուն մեծամասնութիւնը գործաւորուհիներ են, ատոր կանուխ գործի գըլլալու կ'ըլլան, բայց եւ այնպէսէին ուզեր բաժնուիլ: Բազմաթիւ Տիկիններ փափաքեր են գալ, բայց չէին համարձակած, անդամագրուած չըլլալով:

Սիրելի քոյրեր, դուք որ փափաք կը զգաք գալ մեր հաւաքոյթներուն, թէյասեղաններուն, այս հաւաքոյթները մեր հաճոյքին համար չենք կազմակերպեր, այլ ձեզի համար, եկէք անանց քաշուելու: Այս տեսակ բարոյական առիթներ շատ օգտակար են գաղութին համար: Հ. Կ. Խաչի ընթերցանութիւնը շաբաթը երկու անգամ է, երկուշաբթի եւ հինգշաբթի երեկոյեան ժամը 8ին, դպրոցին սրահը:

Լ. Թորոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԱՄԻՏՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (12 մայիս).

— «Հրատարակեցինք քանի մը նոր մանրամասնութիւններ Խորհ. Հայաստանի նախկին վարչապետ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի սպանութեան մասին: Այդ մանրամասնութիւնները ակներեւօրէն կուգային պզտոր աղբիւրէ մը՝ բոլորովին նոր լոյսի մը տակ ներկայացնելով այդ ընդվզեցուցիչ սպանութիւնը:

Խորհրդային կառավարութիւն է անկասկած այդ աղբիւրը, որ իր գործակալներու միջոցով ճարպիկ փորձ մը կ'ընէ մինչեւ իսկ իրեն հակառակորդ Դաշնակցական թերթերը գործիք դարձնելու՝ իր կատարած ամարդի ոճիրներու ծանր պատասխանատուութիւնը իր ուսերու վրայէն նետելու իր ոչհերուն իսկ վրայ:

Եթէ հաւատալու ըլլանք այդ պրդտոր աղբիւրէն եկած տեղեկութեանց, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի սպանութիւնը տեղի ունեցած է ոչ թէ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի հրամանով, այլ իբր հետեւանք հայ համայնավարներու մէջ փրթած ներքին երկպառակութիւններուն եւ կատաղի թշնամութիւններուն, այսինքն՝ որ երբ թէ Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը սպաննել տուողը եղած են իրենք՝ հայ բոլշեւիկները, ծանօթ չեկիստ Մուղդուսիի գլխաւորութեամբ: Մինչդեռ կասկած չկայ, որ ոչ ոք Երեւանի մէջ պիտի յանդգնէր ձեռք բարձրացնելու Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի գիրքն ու կապերն ունեցող ծանօթ բոլշեւիկի մը վրայ, եթէ վերէն, այսինքն՝ Ստալինէն կամ Բերիայէն գաղտնի հրաման չունենար սպաննելու գայն:

Այլապէս ինչո՞ւ մինչեւ այժմ Հայաստանի բոլշեւիկները չէին կոտորեր զիրար եւ միայն վերջերս է որ սկսած են: Այլապէս ինչո՞ւ Խորհրդային Միութեան բոլոր մասերու եւ մինչեւ իսկ կեդրոնի մէջ կը կատարուին նոյն տեսակ սպանութիւններ եւ «ինքնասպանութիւններ», ինչ որ Խորհրդային Հայաստանի մէջ:

Մի՞թէ տակաւին պէտք է բացատրել, որ հին բոլշեւիկներու ոչնչացումը Խորհրդային Միութեան բոլոր մասերու մէջ կը կատարուի կանխամըտածուած որոշ ծրագրով ու սխեմով եւ կը ղեկավարուի մութին մէջ գործող սեւ ձեռքով մը, որ անկասկած կը պատկանի Մոսկուա նստած արիւնռուշտ կարմիր բռնակալին: Ո՞վ չի գիտեր, թէ Ստալինն է որ իրեն սովորութիւն է դարձուցած, նախ, որոշ անձերու միջոցով սպաննել տալ իրեն կասկածելի կամ անբաղձալի դարձած իր երէկուան գործակիցները եւ ապա՝ սպաննել տալ նաեւ սպաննիչները, դահիճները:

Ուրիշ խօսքով՝ Ստալինի կամ Բերիայի գաղտնի հրամանով է որ Մուղդուսի կոչուած չեկիստը սպաննած է Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, իսկ յետոյ ալ նոյն Ստալինի կամ Բերիայի հրամանով Մուղդուսին բանտարկուած է եւ, հարկաւ, սպաննուած: Այսինքն՝ փոխանակ երկուքն ալ մէկ անգամէն սպաննել տալու, Ստալին կամ Բերիա արեւելեան բռնակալներուն յատուկ նենգութեամբ իրենց մէկ զոհին ձեռքով «մաքրել» տուած են միւս զոհը:

Իրենց սեւ գործը կատարելէ յետոյ, կարմիր բռնակալները, միամիտները մոլորեցնելու համար, յանցանքը ձըգած են իրենց ծառայ Մուղդուսիին վրայ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Սթատ տը Քոլոմպ.— Անգլիական եւ ֆրանսական ազգ. խումբերու միջեւ սպասուած մրցումը տեղի ունեցաւ հոծ բազմութեան մը առջեւ, 60,000 հոգի եւ 660,000 ֆրանք հասոյթ: Խաղը երկու որոշ մաս ունեցաւ: Առաջինին մէջ Անգլիացիները անմիջապէս ցոյց տուին ճարտար եւ կրակոտ խաղարկութիւն մը: Նշանակելի էր նաեւ իրենց արագութիւնը: Երկրորդ մասը աւելի հանդարտ անցաւ, ուր կը տեսնէինք թէ ինչպէս Անգլիացիները կը տիրապետէին հակառակորդ խումբին վրայ, որ գիտակից իր սահմանափակ միջոցներուն՝ կը ջանար պաշտպանել իր բերդը մեծ յաջողութեամբ մը:

Ֆրանսացիները շնորհաւորելի են մինչեւ վերջը իրենց ցոյց տուած եռանդին եւ ճիգերուն համար: Երբեք չյուսահատեցան եւ կրցան նոյնիսկ վտանգի ենթարկել հակառակորդ բերդը եւ երկու անգամ ալ յաջողութեամբ, ինչ որ բոլոր ներկաներուն բուռն ծափերովը ողջունուեցաւ: Անգլիացիները յաղթանակը տարին 4—2 կէտով: Այսպէս հանդիսատես եղանք կատարեալ ֆութպոլի դասի մը, ուր անգամ մը եւս չեշտուեցաւ թէ միւս ազգերը որքան ետ կը մնան դեռ իրենց վարպետներէն:

Ա. Ա.

Պ. ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՖԷՅՏԻ

Այս հայագէտ երիտասարդը, շրջանաւարտ Փարիզի արեւելեան կենդանի լեզուներու վարժարանէն եւ նախկին ուսուցիչ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին, վերջերս գործօն մասնակցութիւն կը բերէ Փարիզահայ մտաւորական շարժումին: Վարդան պատմիչի մասին իր հմուտ դասախօսութենէն վերջ, անիկա երեւցաւ Զօպանեանի յոբելեանին ատեն հայերէն ճառով մը եւ անցեալ կիրակի ալ Սէվրի Ս. Մուրատեան վարժարանին մէջ խօսեցաւ հայկական բարբառի հարիւրամեակին առթիւ:

Կը տեղեկանանք թէ Պ. Ֆէյտի անդամակից ընտրուած է Վենետիկի Ս. Ղազարու հայկական ճեմարանին: 1935ին անիկա հրատարակեց հայերէնի քերականութիւն մը (Grammaire Arménienne Moderne, dialecte occidental, 2e et 3e années): Ասկէ զատ գրած է հմայեկներու (phylactère) մասին ուսումնասիրութիւն մը, որ անտիպ կը մընայ:

Հ. Ս.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ "ՍԱՄՈՒԷԼ"Ի

Հերոսը տակաւին կը տատանի եւ նոր պիտի ճշդէ թէ ո՞ւր պէտք է երթալ, երբ արդէն կոտորել տուած է մեծ մասը իր զինուորներուն:

Վէպին հերոսը երկար ժամանակ կը խորհի: Հարիւրաւոր էջեր պէտք է կարդալ, իմանալու համար թէ հիանցեր է ան, երբ ասդին իր ընկերները կը կռուին:

Հաստատենք սակայն, եւ այդ է կարեւորը, թէ ինչպէ՞ս ծրագրեց իր ոճիրը: Ան Աշխէնի կը յայտնէ իր ծրագիրը: Ու ամիսներ կ'որոճայ զայն, ոճիրին բովանդակ գիտակցութեամբ: Ու կը գրաւէ արդէն անոր նախապատրաստութեամբը: Եւ մեղսակիցներ կը ճարէ:

Իշխանաց կղզիին մէջ, որսորդութեան տաք պահուն, հայրը իր զաւակին կարօտն ունի, կ'ուզէ սիրտը բանալ անոր, երջանկացնել զայն: Մինչդեռ որդին ոճիր կը գործէ: Եւ ինչո՞ւ: Որովհետեւ հայրը զէնքը «համբակ» կոչեց:

Այս ոճիրը բաւական չէր: Սամուէլ կը լքէ հօրը դիակը եւ կը դառնայ տուն: Տօնն է Նաւասարդի: Ատրուշանին մէջ կրակ կը վառի եւ հոն է, բագինին առջեւ, անոր մայրը:

— Մա՛յր, մարէ այդ կրակը, այդ պղծութիւնը:

— Մա՛յր, կը սպաննեմ աստուածդ:

Ու զաւակը վայրագ ձեւով մը մօրը մազերէն կը բռնէ ու կը կտրէ գլուխը: Ինչպէս կը տեսնէք, հոս ալ ինքնապաշտպանութեան խնդիր չկայ: Սամուէլ մոլեգնօրէն կուրացած է:

Ո՞րն է էական պատճառը այս ոճիրներուն, կը հարցնէ ընդհանուր դատախազը եւ կը շարունակէ:

Կրօնը կը միացնէր Հայերը եւ Բիւզանդացիները: Ու կէսը կը ծանրանար ի վնաս Պարսիկներուն: Պարսկաստանի մէջ քրիստոնեաներ չէին պակսեր ու անոնք երկար ժամանակ ոչ մէկ հալածանքի ենթակայ էին: Իսկ երբ Հայերը յանուն քրիստոնէութեան Բիւզանդացւոց կը միանան, Պարսից արքայից արքան՝ Շապուհ, Հայաստանի վրայ կը քալէ:

Հայոց մէջ միշտ ալ երկու քաղաքական հոսանքներ եղած են, Դ. դարուն, ինչպէս այսօր: Սամուէլի հայրը պարսկական քաղաքականութեան կը հակէր: Ու քաղաքական տարակարծութիւնը ոճիրի պատճառ կ'ըլլայ: Իսկ այդ ոճիրը որեւէ արդիւնք կուտա՞յ: Ո՛չ:

Եւ ընդհ. դատախազը կը կարդայ Հայոց Դատաստանագրքին մէջ. «Որ հարկանիցէ զհայր կամ զմայր իւր, մահու մեռցի»: Ով որ հայրը կամ մայրը կը սպաննէ, մահուամբ պէտք է պատժուի: Ամբաստանեալը ամէնէն ծանր պատիժին արժանի է:

Դատարանին նախագահը կը հարցնէ ընդ. դատախազին.

— Դիակները գտնուա՞ծ են: Վկաներ կա՞ն:

Հօր դիակը գտնուած է եւ բազմաթիւ վկաներ կան: Պատմութիւնը կը լռէ մօր մասին: Րաֆֆիի վէպը կիսատ մնացած է: Չորրորդ մասին ձեռագիրները չկան: Ի՞նչ եղաւ Սամուէլի մայրը:

Ու Փաւստոսի վկայութիւնն ալ ոեւէ ձեւով չի թեթեւցներ ոճիրը: Միայն հօր սպանութիւնը կը բաւէ:

Այն ապերախտ դերը որ վիճակուած էր Պ. Հ. Սամուէլի, աւելի յաջող կերպով դժուար էր կատարել: Գաղափարականացած եւ խորապէս աշխատուած ու կատարելութեան հասած Րաֆֆիի հերոսը, հերոս մը որ անցնող, ներկայ եւ գալիք սերունդներուն համար արարչագործուած է, կարելի չէր դատապարտելի դարձնել:

Եւ հիմա ականջ տուէք ամբաստանեալին պաշտպան փաստաբան՝ Պ. Ս. Վրացեանին, որ կը գտնէ թէ ծանր է իր դերը, վասնզի դժուար է արդարացնել նման սպանութիւն մը եւ սպանութիւն մը ինքնին ծանր գործ է: Ու ամբաստանեալը կը խոստովանի իր արարքը:

Փաստաբանը կը յառաջանայ: Ընդհ. դատախազը գերագոյն պատիժ պահանջեց, բայց չտուաւ էութիւնը գործին: Միակողմանի ներկայացուց զայն:

Ճիշդ է որ բաժան-բաժան էին Հայաստանի մէջ: Ճիշդ է որ կուսակցական եւ ներքին բախումներ կային: Ու այդ միջավայրին մէջ տեղի ունեցաւ դէպքը: Բայց, ա՞յդ էր իրական վիճակը: Պէտք է նկատի ունենալ ծանրակշիռ պարագաներ:

Հայոց Արքան՝ Արշակ Բ. Անյուշ բերդին մէջ բանտարկուած: Վասակ Մամիկոնեան, Հայոց աշխարհի սպարապետը մորթազերծ եւ յարդով լեցուած: Գահաժառանգը եւ Հայոց կաթողիկոսը գերի Բիւզանդիոնի մէջ: Ու մի մոռնաք որ իշխանութիւնը՝ արքունական, սպարապետական թէ կաթողիկոսական, ժառանգական էր: Փառանձեմ թագուհին կը փոխանորդէր ամուսինը, Սահակ՝ իր հայրը, Մուշեղ՝ իր սպարապետ հայրը: Աւելցուցէք եւ Սամուէլը, այսինքն սպարապետ Վասակի եղբօր Վահան Մամիկոնեանի որդին, դուք կ'ունենաք օրուան առժամեայ կառավարութիւնը:

Ուրեմն գոյութիւն ունէր կառավարութիւն մը օտարին դէմ, այսինքն Շապուհի դէմ: Շապուհ իր կրօնը կը պարտադրէր Հայաստանի եւ կ'ուզէր զայն իրեն ենթարկել: Կը փնտռէր մարդիկ: Ու Մերուժան Արծրունի կը դառնայ կամակատարը Շապուհի: Հայոց սպարապետին եղբայրը, Մամիկոնեանց երեւելի տոհմէն որ քաջութեան, հայրենասիրութեան եւ անձնուիրութեան մարմնացումն էր, Վահան Մամիկոնեան կը միանայ Մերուժանի, դաւաճանելու համար Հայրենիքին: Անոնք պիտի կատարեն Շապուհի կամքը, փոխարէնը ստանալու համար անոր երկու քոյրերը:

Ու Վահան Մամիկոնեան, հայրը Սամուէլի, օտար զինուորներով եւ մոգերով Հայաստան կուգայ, Մերուժանի հետ: Մերուժան Հայոց թագաւոր պիտի ըլլայ, իսկ ինք սպարապետ՝ եղբօրը տեղ: Ճիշդ չէ ընդհ. դատախազի այն խօսքը թէ՝ անոնք քաղաքական ներկայացուցիչներ էին: Եթէ նոյնիսկ այդպէս ըլլար, դարձեալ ոճիր է անոնց պարսիկ զինուորներով հայրենիք մուտքը:

Վահանի խօսակցութիւնը Համազասպուհիի հետ, Արտակի հետ, իր որդիին հետ կը մատնէ որոշ տեսակէտներ. փառասիրութիւն, իշխանութեան տենչ: Ուրեմն լոկ անձնական նկատում:

Այս թշնամիներուն դէմ դուք կը գտնէք թագուհին, Մուշեղը, Սահակը եւ Սամուէլը: Այո՛, Սամուէլ մէկն էր հայրենիքի պաշտպաններէն:

Ա. ԽԱՆՃԵԱՆ

(Շար.)

ԶԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութեան օդանաւային սպառազինութեան ծրագրին նպաստելու նպատակով, Լորտ Նըֆիլտ հսկայ գործարան մը պիտի հիմնէ Պիրմէնկէմի մէջ, աշխատանքի կոչելով 15.000 բանուոր։ Այս գործարանը տարեկան պիտի տայ 5000 զինուորական օդանաւ։

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ցնցումներ զգալի եղան Ճափոնի մէջ։ Լիճ մը խրեցաւ, կարծես ծակ մը բացուած ըլլար յատակէն։ Ասահիքավայի մէջ փլան ինը տուներ եւ խորխորատներ բացուեցան փողոցներուն մէջ։ Մարդկային զոհ՝ մէկ հոգի։

ՎԷՊԻ մրցանակը, 10000 ֆրանք, տրուեցաւ Փիէր Պուալոյի, 32 տարեկան։ Պսակուած վէպն է Բագոսի հանգիստը։

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻն 6րդ չերտին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 14ին, Պոռտոյի մէջ։ (Անկէ զատ, մինչեւ հիմա, ամսէ ամիս կանոնաւորաբար, տեղի կ'ունենար Ազատագրեալ Գօտիներու պարգեւախաղ մը,— Յունիս 18ին տեղի պիտի ունենայ այդ պարգեւախաղին վերջին վիճակահանութիւնը Պէյֆորի մէջ, այնուհետեւ այդ պարգեւախաղը պիտի միացուի Ազգ. Պարգեւախաղին)։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կառավարութիւնը, զգուշանալու համար սահմանային միջադէպերէ, հրամայեց օդանաւորդներուն, որ սահմանագլուխէն 10 քիլոմեթր հեռու մնան՝ Թռիչքներու ժամանակ։

ՓԱՐԻԶԻ բնակչութիւնը պաշտպանելու համար օդանաւային յարձակումներու դէմ, ձրի հակակազային դիմակներ պիտի բաշխուին մինչեւ օգոստոս, միւս կողմէ նման յարձակումներու դէմ անհատական եւ հաւաքական ինքնապաշտպանութեան դասեր պարունակող գրքոյկներ պիտի տրուին ժողովուրդին, չատ մօտ ատենէն։ Բաշխումը պիտի կատարուի ոստիկանատուներու կողմէ։

ՏԱԼԱՏԻԷ հերքելով կարգ մը զրոյցներ կը յայտարարէ թէ ոչ մէկ հրասայլ, ոչ մէկ Ֆրանսացի սպայ, եւ ոչ ալ զինական պիտոյք ղրկուած է Սպանիա։

ԼԸ ԹԱՆ օրաթերթը դարձեալ բարձրացուց իր բաժնեգինը։ Փարիզեան թերթ մը առաջարկած ըլլալով նոր յաւելում մը կատարել թերթերու գնոյն վրայ, «Լ'Էօվր»ը կը պատասխանէ թէ անընդունելի է այլեւս նոր յաւելում մը, ընդհակառակն կ'առաջարկէ կրճատել էջերը խնայողութեան համար։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՕՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Անիէռի Քաղաքապետարանին նորակառոյց շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ԸՆԿ. Լ. ՉՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Օր. ՌԷԺԻՆԱ, Տիկ. ԱՐՄԷՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Ընկ. ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԿԻՆՏՕՆ։

Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս. ընտիր ջազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ։ Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով։

Մուտք 5 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 18 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է։

×

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ

11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր 22 Av. de la République chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ։ Նկատի ունենալ այդ թուականը։

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Խօթնեղբայրեան» Կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Զ. Ո. Մ.ի եւ Յ. Կ. Խաչի։

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Էտիսըն» սրահին մէջ։ Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

×

ՑԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն։ 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicainesներու շքեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը)։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԵՐՍԱՓԵԱՆ (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները։ Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն։ Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական ընտիր ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր։ Գօթիյեօն, ճոխ եւ աժան պիւֆէ։

Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք։

×

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ.—

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՋԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Վարանդեան» սրահին մէջ 10 Պուլվար տէ Մարկրիտ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Ա. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), Ընկեր. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ (արտասանութիւն)։ Կարգապահութեան կը հսկեն Պոմոնի Հայ Արիները։ Ընկ. ՍԷԹԵԱՆ շարժանկարով պիտի ցուցադրէ հայ ազատագրական պայքարէն դրուագներ։

Մուտք 3 ֆրանք։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՂԻԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Քղիի տարեգրքի (Բ. հատոր) հրատարակութեան եւ իրենց 4 ուսանող հայրենակիցներուն, որոնց ծախքը կը հոգայ Միութեան կեդր. Վարչութիւնը (Ամերիկա)։

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8էն 12 «Ծաղրիկեան» սրահը, 5 Ռիւ Լ'Էքլիփս։ Նիւէն հրաւիրուած է Պ. Գ. Ճէհրերեան։

Հաճելի ժամանց։ Մուտք 2 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ» կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'իթալի սըրճարանին վերնայարկը։ Կը խօսի ընկ. Ա. Խատիսեան։ Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ մեր հարեւանները»։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ «Մ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ» ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր, 1 Յունիս, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 8.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ։ Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 2 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Կը խօսի Տիկին ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ։ Նիւթ՝ «Հայ տիկնոջ դերը նախապատերազմեան շրջանին եւ ներկայիս գաղթաշխարհի մէջ»։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ։ Կը խօսի Ակումբի անդամ Պ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայաստանի բնական հարստութիւնները»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Յապսպրանքները կանխիկ։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France։

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ։ Մուտքը ազատ է։ Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով։

ԼՈՒՍԱՆԿԱՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի վարչութիւնը կը խնդրէ ընկերներէ եւ բարեկամներէ իրեն տրամադրել հետեւեալ ընկերներու լուսանկարները եւ եթէ կարելի է վերջին լուսանկարները, որոնց մեծադիր պատճէնները հանուելէ վերջը, բնականները պիտի վերադարձուին տէրերուն.—

1. Յարութիւն Շահրիկեան (Ատոմ). — 2. Հայկ Թիրեաքեան (Հրաչ). — 3. Վարդգէս (Սէրինկիւլեան). — 4. Դ. Վարուժան. — 5. Սարգիս Մինասեան (Արամ Աշոտ). — 6. Վահան Խորէնի. — 7. Տոքթ. Կ. Փաշայեան. — 8. Արշակ Շիրինեան. — 9. Միհրան Թէրլէմէզեան. — 10. Հայր Աբրահամ (Սահակեան). — 11. Մարզպետ (Ղազարոս Ղազարեան). — 12. Ստեփան Սարգսեան (Ստեսար). — 13. Համբարձում Սարգսեան (Սաքօ - Եապօն). — 14. Զաքար Տէր Ղազարեան. — 15. Սիամանթօ. — 16. Արիս Իսրայէլեան։

Կը խնդրուի ղրկել «Յառաջ»ի հասցէով։

Պուլվար Օտտոյի Ֆ. Կ. Խաչի Մանաճիզի վիճակախաղէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 228, 259, 92, 146, 254, 124, 168, 167, 171 եւ 154։ Շահած թիւերով դիմել Տիկին Բ. Արզումանեանի, 84 Boulevarrd de la Mediterranée, Մարսէյլ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եաղովայի Գըլըճլըղցի սրճավաճառ Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Աղասի որ ամուսնացած էր, Սրբուհի, Զարուհի, Հայկուհի եւ Պարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին։ Իր մայրը՝ Երանուհի, անօթի մնալով իր զաւակը՝ Պարսամ, ծախած է Արաբներուն 10 օխա ալիւրի փոխարէն։ Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէներնին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝ Krikor Barsamian, 25, Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine), France։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԱՐԾԻՒԸ ԻՐ ԲՈՅՆԻՆ ՄԷՋ

ՀԵՂԻՆԱԿ Ա. ԹԵՐԶԻՊԱՇԵԱՆ

Յառաջաբան՝ ԼԵՒՈՆ Կ. ԿԵՐՏԱՆԷ

Ստուար հատոր մը, որ հիւթեղ եւ զուարթ պատմութիւններով կուտայ հետաքրքրական նկարագրութիւնը Հայոց Հայրիկի առաջնորդութեան շըր-ջանին (1879 — 1886) Վանի տիպարներուն, կարեւոր դէմքերուն եւ անցքերուն եւ անոնց ընդմէջէն լոյս կը բերէ Վասպուրականի Արծիւի դէմքին մեծութիւնը։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ 15 ֆրանք, մնացեալ երկիրներ 60 սէնթ։ Դիմել հեղինակին, 17, Rue de l'Arrivée, Enghien - les - Bains, (S. et O.) France, «Ապագայ»ի խմբագրատունը 4, Rue Saulnier, Paris (9) եւ Հ. Սամուէլի գրատունը՝ 51, Rue Mr. le Prince. Paris (5)։

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՕՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական սուրճովը

Café "HAREM„

ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՁԷՕՐԷԿՆԵՐ

5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ

Ստացած ենք պոլսկաքական ընտիր ճերմակ պանիր եւ քաշքավալ, սուրիական դաջին եւ փէքմէզ։

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

42, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

Maison de la Mutualité

24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Մնձ. հարիւրամեակին առթիւ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Դերակատարներ.— Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Հօր Հօր աղա), Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (Ֆաթիմէ), Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ (Խուրշիտ պէյ), Տիկին Ն. ՓԱՓՈՒՃԵԱՆ (Գամէր), Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Սանասար Հասան), Պ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (Ճինկէօզ), Պ. Գ. ԼԱՔՔԱ (Ճան Եաղան), Տիկ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սաֆթիլ), Ա. ԵԱՏԻԿԵԱՐԵԱՆ (Հայրաթ Եըլտան), Կ. ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ (Պօսթանճը պաշը)։ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 60 ՀՈԳԻ

Տեղերը կանխաւ ապահովելու համար դիմել, գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Tél. Danton 88-65։

Maison Hratchian, 6 Rue Lamartine. Tél. Trudaine 43-19, եւ կազմակերպութեան կեդրոնատեղին՝ M. H. Bayan, 26 Rue Troyon, Sèvres (S.et O.) Tél. Observatoire 18-28։ ՏՈՄՍԱԿՆԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 25—20—15—10 եւ 8 ֆր.։

Hommes **Dames**

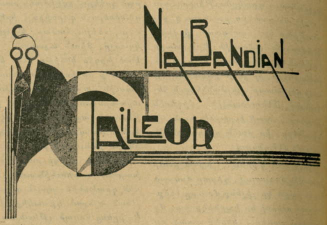

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՅԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ունտէրվուտ գրի մեքենայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ, գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը ծանօթ եղած է։

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

FOURRURES DE ST. BERNARD

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Մեծաքանակ ՄՈՒՇՏԱԿներ ներածած ենք ուղղակի։ Կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով կարճ ժամանակուան համար։ VERITABLES MARTRES (սամուր) 100 ֆր.էն սկսեալ։ VERITABLES RENARDS ARGENTÉS (արծաթէ աղուէս) 500 ֆրանքէն սկսեալ։

ՓԻԹՈՒԱ ՕՊԻՍՍՕՆ, 60 ֆրէն սկսեալ։

Բաց է ԿԻՐԱԿԻ օրերը մինչեւ կէս օր։

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —

Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-71

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար։

Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն։

44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17 Rue Damesme — PARIS (13)

ԳՏԱՅԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
2
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
2 JUIN
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3746

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՊԱՀԵՑԷ՛Ք ՁԵՐ ԱԶԳՈՒԹԻՒՆԸ»

Ցաւկանչական երեւոյթ մըն է, որ այս նշանախօսքը կը լսենք ամէն տարի մեր Ֆրանսացի բարեկամներէն:

Անցած տարի զօրավար Պրէմոնն էր, Կիլիկիոյ նախկին կառավարիչը, որ «Մայիս 28»ի տօնակատարութեան առթիւ «Փըթի Փառիզիէն»ի բեմէն կը պատգամէր ներկայ հազարաւոր հայ բազմութեան.

— Հա՛յ մնացէք:

Այս տարի նոյն բեմէն նման պատգամ մը արձակեց Պ. Ժիւսթէն-Կոտար, ծերակուտական եւ նախկին նախարար :

— Այս հանդիսաւոր տօնին առթիւ, *ըսաւ մեր յարգելի բարեկամը*, անշուշտ դուք կը մտածէք ձեր հեռաւոր հայրենիքին, ձեր հին մշակոյթին եւ քաղաքակրթութեան մասին, եւ շատ լաւ կ'ընէք: Ֆրանսա խասէր չէ, որպէսզի ձուլէ իր հողին վրայ ապաստանած գաղթականները: Ֆրանսայի պէս մեծ երկիր մը ձուլման քաղաքականութիւն չէ որ կը հետապնդէ: Ձեզի կ'ըսեմ, ձեր ապագան, ձեր ազգային յոյսերը եւ ձեր դիրքը պահելու համար Հա՛յ մնացէք: Պահեցէ՛ք ձեր ազգութիւնը: Եթէ կ'ուզէք որ եւ է ձեւով ձեր համակրանքը յայտնել այս երկրին, եղէք լաւ Ֆրանսահայեր: Հայ մնալով միութիւն ունեցէք, ձեր ինքնապաշտպանութեան ուժըն է այդ»:

Կը կարծենք թէ ամէն տարի այս իմաստով նշանախօսքեր պէտք են՝ սթափեցնելու եւ դէպի ազգային գիտակցութեան հրաւիրելու համար այն իմաստակներն ու թոյլ հոգիները, որոնք տարուէ տարի աստիճան մը աւելի կ'ուծանան հայ կեանքէն եւ քայլ մը աւելի կ'առնեն՝ դէպի ձուլում ու կորուստ առաջնորդելու համար իրենց ընտանիքն ու զաւակները :

Ի՛նչ լաւ կ'ըլլար, եթէ հրաշքով մը Ֆրանսահայ ժողովուրդը իր ամբողջութեամբ ներկայ ըլլար հոն եւ ականջովը լսէր այս երկրի պատասխանատու անձնաւորութեանց բերնէն ելած այս գոհար խօսքերը: Ներկաները արդէն գիտակից հայրենակիցներ էին, որ ելած էին ազատ ու անկախ Հայաստանի խորհուրդով ներշնչուելու քանի մը ժամ եւ նոր ու լուսաւոր օրերուն քաղցր երազներով յուսադրուելու: Պրէմոններու եւ Ժիւսթէն-Կոտարներու պատգամին ու նշանախօսքին պէտք ունին ամէնէն աւելի բացակաները, ուծացածները, այլասերածներն ու «բանդէտ»ները, հայերէն գիրք եւ թերթ չկարդացողները, հայկական հանդէս կամ թատրոն երթալու չգիջանողները, դուրսը կամ նոյնիսկ իրենց տան մէջ հայերէն խօսելու ամչցողները, վերջապէս բոլոր իմաստակներն ու եղքէն տեսածները :

Հին հին դարերէ իվեր իր ազգութիւնը պահող Հայը, Ասիոյ բարբարոսներուն եւ զանազան աշխարհակալ պետութեանց արիւնալի բախումներուն առեն ոտքի տակ գալով, աքսորուելով, տարագրուելով, ջարդուելով Հայը, արիւնի եւ արցունքի մէջ աչք բացող եւ հասակ նետող ժամանակակից հայութիւնը ազատ եւ քաղաքակիրթ այս երկրին մէջ չէ որ ինքզինքը պիտի ուրանայ եւ պիտի կորսուի :

Մեր նախահայրերէն մեզի ժառանգ մնացած ամէնէն թանկագին հարստութիւնը մեր ազգութիւնն է: Գիտնա՛նք գուրգուրալ անոր վրայ, պահե՛նք զայն անկեղծ, որպէսզի արժանի զաւակներն ըլլանք անոնց: Զարհամարհենք երբե՛ք մեր արժէքները: Օտարներն անգամ հիացումով կը խօսին մեր հին մշակոյթին, դարաւոր քաղաքակրթութեան վրայ: Եւրոպացի գիտնականներ գովեստով վեր կը հանեն մեր ազգին մատուցած տուրքը համաշխարհային քաղաքակրթութեան: Անոնք կը սքանչանան մեր վրայ, երբ իրենց ըրպտումներով կը հաստատեն թէ հինգերորդ դարուն, երբ Եւրոպան բարբարոսներու մարգագաշտ մըն էր, Հայաստան իր մշակոյթին եւ գրականութեան Ոսկեդարը կը կերտէր: Մեր պատմիչներն ու թարգմանիչները անսպառ նիւթ կը մատակարարեն գիտական աշխարհին՝ հին դարերու պատմութեան մութ մնացած բազմաթիւ կէտերը լուսաբանելու համար: Մեր զօրավարներն ու ճարտարապետները Բիւզանդիոնի փառքը կազմած են: Նոյնիսկ հայ կայսրեր բազմած են Բիւզանդիոնի գահին վրայ :

Նորագոյն պատմութեան մէջ մենք ունեցած ենք մեր գրական վերածնունդը, որուն ռահվիրաները կրնան նախանձը շարժել բազմաթիւ քաղաքակիրթ ժողովուրդներու: Ունեցած ենք մեր հերոսներն ու քաջամարտիկ կամաւորները: Վերջապէս մենք ալ արիւն թափած ենք՝ իբրեւ քաղաքակիրթ ժողովուրդ անկախ հայրենիքի մը տիրանալու համար :

Այս բոլորը մեր ազգային հպարտութիւնը պէտք է կազմեն : Եւ ամէն վայրկեան մենք պէտք է առաջնորդուինք այն ազնիւ մտածումով թէ՝ հայ ազգը իր արժանաւոր տեղն ունեցած է մարդկութեան մէջ եւ պատուով կատարած իրեն բաժին ինկած դերը, թէ իր առաքելութիւնը չէ վերջացած դեռ: Մաւարակուռ Արեւելքի մէջ քաղաքակրթութեան ջահակիրն է եղած եւ առաջնորդող դեր խաղացած: Աւելի կարեւոր դեր մը վերապահուած է անոր ապագային մէջ:

Ներկայ տխուր օրերը կ'անցնին ու կ'երթան: Շատ փոթորիկներ եկած անցած են Հայաստան աշխարհին մէջ, բայց մնացած է հայ ժողովուրդը :

Զգացենք որ ամէն տարի Մայիս 28ին մեր բարեկամները գան յիշեցնելու մեզի թէ պահե՛նք մեր ազգութիւնը, մնա՛նք Հայ: Գիտակցինք մեզի վերապահուած դերին եւ սորվինք հպարտանալ մեր ազգութեամբ :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԵԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Խռովութեանց պատճառաւ արձանագրութիւններ յետաձգուած

Անտիոքէն կը հեռագրեն 31 Մայիս թուականով.—

Զանազան կուսակցութեանց պատկանող քաղաքացիներ, ընտրական արձանագրութեանց վէճերուն պատճառաւ, ընդհարումներ ունեցան գարձեալ: Այս ընդհարումներուն միջոցին սպաննուեցան երկու հոգի :

Միտքերը այնքան խռովուած են որ շուկաները փակ կը մնան:

Իշխանութիւնը խիստ հրամաններ տուաւ, հսկողութեան տակ պահելու համար շրջագայութիւնը Անտիոք քաղաքին մէջ եւ հաղորդակցութիւնը Սանճաքին մէջ :

Նոյն թուականով ուրիշ հեռագիրէ մը, որ ուղղուած է Անտիոքէն.—

Ազգերու Դաշնակցութեան Յանձնախումբը, ընտրական արձանագրութեանց առթիւ ծագած միջադէպերուն հետեւանքով, որոշեց այսօրուընէ սկսեալ եւ հինգ օրուան համար դադրեցնել ընտրական գործողութիւնները ամբողջ Սանճաքին մէջ:

Թուրքեւյունական "բարեկամութիւն"

Փարիզի «Թան» մեծ օրաթերթը թղթակից մը ունի Թուրքիոյ մէջ: Յաճա՛խ կը գրէ այդ թղթակիցը, բայց միշտ այնպէս մը, որ Թուրք մը տարբեր ձեւով պիտի չգրէր, — ա՛յդ է իր յօդուածներուն արժէքը: «Թան» ունի թղթակից մըն ալ Պալքաններուն մէջ, Ժորժ Հաթօ, որ քիչ կը գրէ: Գրոց-բրոց մը, ծանօթ նաեւ Պուլկարական գրականութեան մասին իր «փանորամա» գրքով: Վերջապէս պատմութիւն եւ գրականութիւն գիտէ: Կը զարմանաս, սակայն, որ միտքի թարմութիւն եւ քննական ոգի ցոյց չի տար՝ երբ թղթակցութիւն մը կը խմբագրէ երկրի մը մասին, ուր կը գտնուի: Հետզհետէ կը հաստատուի, որ ամէն թղթակից կ'աշխատի իր միտքերը պատշաճեցնել երկրին քաղաքականութեան, — ասկէ արդի օրագրողներու ձուլածոյ վկայագրութիւնը: Այսպէս չէ՛ր առաջ,— հին թղթակիցները նայուածքի նորութիւն եւ լայնութիւն ցոյց կուտային:

Տեսէք թէ ի՛նչ «նոր բաներ» կ'ըսէ Ժորժ Հաթօ, «Թան»ի մէջ (1 յունիս), Աթէնքէն ղրկուած թղթակցութեամբ մը, Թուրքեւյունական «բարեկամութեան» մասին, (ամփոփուած).—

Առածի կարգ անցած էր թշնամութիւնը, զոր ցոյց կուտային Պալքանեան երկիրները իրարու հանդէպ: Տասը տարիէ ի վեր անոնք իրենց քաղաքական հասունութեան ապացոյցը կուտան՝ հաշտ ապրելով, գործակցելով եւ Պալքանեան Համաձայնութիւն մը սահեղծելով: Այդ երկիրներուն մէջ՝ պատմական պիտի մնայ գործակցութիւնը Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ, որոնք դարաւոր թշնամութիւն մը ունէին իրարու հանդէպ, մանաւանդ որ Յունաստան աղետալի պարտութիւն մը կրած էր, տակաւին այնքան թարմ: Եւ սակայն «սրտագին բարեկամութիւն» մը իրարու միացուցած է զանոնք, ինչպէս կը վկայէ 1930ի «բարեկամական դաշինքը»:

Յիշեցէք որ, բրիտանական հովանաւորութեան տակ եւ «Մեծ Տեսիլ»էն ներշնչուած, Յունաստան կը ձեռնարկէր զինուորական արշաւի մը դէպի Փոքր Ասիա, ուրկէ դուրս կը նետուէր, 1922ին, ողբերգական պարագաներու մէջ : Ոչ միայն կը պարտուէր զինուորական տեսակէտով, այլեւ կը կորսնցնէր այն դիրքերը, զորս կը գրաւէին, դարերէ ի վեր, իր ցեղակիցները Մարմարայի աւազանին շուրջ, Զմիւռնիոյ, Կապպադովկիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ: Սախարեայի ներս առնել միլիոնաւոր գաղթականները, որոնք դատապարտուած էին անխնայ ելքի մը: 1923 յուլիսի դաշնագիրը վերջ դրաւ թշնամութեանց: Ժողովուրդներու փոխանակութիւն կատարուեցաւ՝ առնելով Փոքր Ասիոյ եւ Թրակիոյ յոյն բնակչութիւնը, տալով Յունաստանի թուրք բնակչութիւնը: Անկախ մնացած խնդիրները, — անշարժ կալուածներու հատուցում, եւայլն,— լուծուեցան 1930ի յունիսին, երկար բանակցութիւններէ վերջ: Այնուհետեւ Յունաստան սկսաւ դարմանել իր վէրքերը, տեղաւորել գաղթականները՝ զօրացնելով իր ցեղային միութիւնը: Իսկ Թուրքիա ձեռնարկեց ներքին վերանորոգութեան :

Այդ շրջանին է որ երկու երկիրներու վարիչները քաղաքական բացառիկ իմաստութիւն մը ցոյց տուին հաշտութեան դաշն կնքելով: Բացառիկ որովհետեւ չէր բաւեր փոխադարձ բարեկամեցողութիւնը, այլեւ անհրաժեշտ էր յաղթել, հոգեբանական տեսակէտով, ցեղային թշնամութեանց եւ պարտութեան մը պատճառած ներքին դառնութեան: Եւ 1930ին, Վենիզէլոս առաքեալը հանդիսացաւ այդ հաշտութեան որ կը դառնար այլեւս խորհրդանշան մը : Էնկիւրիի մէջ կը կնքուի բարեկամութեան, չէզոքութեան եւ իրաւախոհութեան դաշնագիր մը, փրոթոքոլով մը միասին, որ կը ճշդէր երկու երկիրներու նաւային հաւասարակշռութեան սկզբունքը:

Չէզոքութեան այդ դաշնագրին կնքումէն երեք տարի վերջ, Էնկիւրիի մէջ ստորագրուեցաւ նոր դաշնագիր մը, որ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները աւելի զօրացնելէ զատ, կոչուած էր նպաստելու Պալքանեան խաղաղութեան: Այս դաշնագրով փոխադարձաբար կ'երաշխաւորուէին հասարակաց սահմանները, եւ երկու կողմերը կը խոստանային խորհրդակցիլ ամէն հարցի մասին, որ կը հետաքրքրէր իրենց երկրին շահերը, յանձն առնելով պաշտպանել զանոնք միջազգային խորհրդաժողովներու մէջ:

Համերաշխութեան այս ճամբով, Աթէնքի մէջ, 9 Փետրուար 1934ին մշակուեցաւ Պալքանեան Դաշինքը, միաւնաբար ռումանական եւ եուկոսլաւ պետութեանց ներկայացուցիչներուն: Այս դաշինքը, իր կարգին, կ'երաշխաւորէ Պալքանեան պետութեանց սահմանները, յանձնառութեամբ մը զանոնք պաշտպանելու ընդդէմ Պալքանեան պետութեան մը յարձակումին : Պուլկարիա մերժեց յարիլ այս դաշինքին եւ ջանաց առանձնակի կարգադրել իր խնդիրները դրացիներուն հետ :

Աթէնքի դաշինքը ամրացաւ եւ զարգացաւ: Պարբերաբար խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Պալքանեան դաշնակիցներուն միջեւ: Վերջերս ճէլալ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՈՎ, ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ

Լոյտ Ճորճ, Անգլիոյ նախկին վարչապետը, յօդուածով մը կ'եղերերգէ թէ երաշտ կը տիրէ ամբողջ աշխարհի վրայ, այս պատճառով հունձքը այնքան քիչ պիտի ըլլայ այս տարի, որ... միջազգային թշնամութիւններ պիտի ծագին :

Անգլիոյ մէջ ամէն կողմ, կը գրէ Լոյտ Ճորճ, ժողովուրդը ուրիշ բանի մասին չի՛ խօսիր, բայց միայն հունձքին, — ոչ քաղաքականութիւնը կը հետաքրքրէ զինքը, ոչ ալ Ստալինի «հանճար»ին օխան: Շոգեկառքերուն մէջ, հանրակառքերուն մէջ, պանդոկներուն մէջ, շուկաներուն մէջ, ամէ՛ն կողմ՝ անգլիացի ժողովուրդը տխրութեամբ կը հեծեծէ որ անձրեւ չի տեղար, հողը կը չորնայ, շա՛տ կը չորնայ: Բայց միայն Անգլիո՞յ մէջ, — Լոյտ Ճորճ կը վկայէ թէ երաշտին սարսափը կը թեւածէ Սիկիլիայէն մինչեւ Սկանտինաւեան երկիրները: Աղէտ մը, զոր եւրոպական հողագործութիւնը տեսած չէր երկար ատենէ ի վեր :

Անցեալ տարի նոյն աղէտին մատնուած էր Ամերիկան,— հողը ա՛յնքան չորցած էր, որ բարակ փոշիի վերածուելով, հովին թեւերուն վրայ, կը թափէր քիլոմեթրներով հեռու տարածութիւններու վրայ, մոխիրի պէս ծածկելով մարդոց եւ տուներու գլխուն: Անգլիա պաշտպանուած է այդ երկբորդ չարիքին դէմ շնորհիւ անհատնում ցանկապատներուն, մացառներուն, թուփերուն, որոնք կ'եզերեն արտերը: Լոյտ Ճորճ որ միաժամանակ հողագործ մըն է, կը յանձնարարէ արտէզեան ջրհորներ շինել եւ արուեստական անձրեւով ջրել հողերը, —ինք յաջողած է նման ջրհոր մը շինել իր հողերուն մէջ եւ օրական կը ստանայ **100.000** լիբր ջուր: Անգլիական հողը ամէն յարմարութիւն ունի, կ'ըսէ, արտէզեան ջրհորներ շինելու եւ երաշտը մասամբ մեղմացնելու :

Մնաց որ Անգլիա, ինչպէս Ֆրանսա իսկայ ամբարներ ունին, ուր մթերուած է աղէտին դիմադրելու չափ պաշար: Եւ յետոյ կրնան ներածումներ կատարել Միացեալ-Նահանգներէն, Քանատայէն եւ Արժէնթինայէն, ուր առա՛տ է հունձքը, այս տարի: Բայց եւրոպական աղքատ երկիրնե՞րը :

Անձրեւ չի տեղար նաեւ Իտալիոյ, Գերմանիոյ, Դանուբեան հովիտին եւ Պալքանեան լեռնաշխարհին մէջ,— իջած անձրեւը ա՛յնքան քիչ է, որ կը թրջէ, բայց չի ջրեր, ծարա՛ւ է հողը :

Երեւակայեցէք, կ'ըսէ Լոյտ Ճորճ, այս երկիրներէն շատերու բնակչութիւնը 45 առ հարիւր համեմատութեամբ կ'ապրի հողային արտադրութեամբ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ սոնց վիճակը, երբ երկինք մերժէ անձրեւել: Ու կը հետեւցնէ.—

Հաց կամ թնդանօթ, պիտի պոռայ բնակչութիւնը :

Լոյտ Ճորճ ըսել կ'ուզէ թէ երաշտը կրնայ տակնուվրայ ընել միջազգային քաղաքականութիւնը: Անօթի մարդը ի՞նչ կ'ընէ :

Ես ուրիշ վկայութիւն մըն ալ գտայ, ի նպաստ Լոյտ Ճորճի թէզին: Եւրոպական թերթի մը թղթակիցը կը գրէ թէ, գաղթային նախարարութենէն քաղած տեղեկութիւններուն համաձայն, Չատի մէջ (Աֆրիկէ) սարսափելի երաշտ կը տիրէ եւ տաքը այն աստիճանի հասած է որ, երբ չորցան Շարի եւ Լակոնա գետերը, փիղերը եւ գետաձիները, կատղած ու խենթեցած, սկսան յարձակիլ գիւղերու վրայ: Բնիկները զինեալ դիմադրութիւն մը կազմակերպեր են, բայց շատ զոհեր տուեր :

Ինչպէս կը տեսնէք, ճիշդ է,— երաշտի մատնուած Եւրոպայի բնակչութիւնը կրնայ Աֆրիկէի բնակչութեան պէս բաներ մը ընել: Դարմա՛ն, դարմա՛ն:

Դարմանը այնքան ալ դժուար չէ, մըստըրնե՛ր, կ'առաջարկեմ դիմել հայկական հնարամտութեան: Անձրեւ բերելու համար, մեր գիւղին մէջ սովորութիւն էր մերկացնել տղայ մը, քուրջ կախել վրայէն, գլխուն՝ մաղ մը, պտըտցնելու համար տունէ տուն, երգելով եւ անձրեւ ուզելով Աստուած Պապայէն, մինչ պատուհաններէն դոյլով ջուր կը թափէին Չիչի-Մամային գլխուն: Իրիկունը անձրեւ կը տեղար անպայման: Ուստի Եւրոպայի միջազգային քաղաքականութեան վարիչնե րը պէտք է Չիչի-Մամա խաղան: Քուրջ մը իրենց կռնակին, մաղ մը իրենց գլխուն, — Ջուր թափելը մեզմէ՝ դոյլով կամ սափորով: Անպայման կը յաջողին :

— Քոնա Լոյտ Ճորճ, տեսա՞ր, նորէն Հայուն խելքն էր որ փրկեց ձեզ:

ԱՐԱԶ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ «ԶԻՆՈՒԹՐԵԱԼ ԱԶԳ» ԴԱՐՁԱԾ

Փրակայի կառավարութիւնը հրատարակութեան տուաւ երկու հրովարտակ, որոնց համաձայն երկրին բնակչութիւնը, դպրոցական տարիքէն մինչեւ 60 տարեկան, կ'ենթարկուի զինուորական նախակրթութեան: Պատերազմական նախարարութենէն զատ, այս հսկայ կազմակերպութեան իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն առողջապահական, ներքին, հողագործական նախարարութիւնները :

Զին. նախակրթութեան կազմակերպութեան գլուխը դրուած է զօրավար մը, որու կ'օժանդակեն 40 հրամանատարներ: Զին. նախակրթութեան ծրագրին մէջ կը մտնեն նշանառութեան եւ հրացանաձգութեան փորձեր :

Զին. նախակրթութեան ենթակայ են կիներն ալ, ինչպէս ամէն դպրոցական: Մինչեւ 17 տարեկան դպրոցականները՝ տարուան մէջ 70 ժամ մարզանք, տեսական եւ գործնական, մինչեւ 30 տարեկան՝ 90 ժամ: Կիները մինչեւ 21 տարեկան՝ 60 ժամ, մինչեւ 30 տարեկան՝ 30 ժամ: Իսկ 30էն մինչեւ 50 տարեկան ամէն կին եւ այր՝ գործօն մասնակցութիւն երկրին պաշտպանութեան : 50 — 60 տարեկանները՝ տարւոյն մէջ 30 ժամ մարզանք :

Չեխոսլովաքիոյ մէջ հաստատուած օտարականներն ալ ենթակայ են այս մարզանքներուն :

Չէմպըրլէն ընդհ. զինուորագրութեան օրէնք կը մշակէ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ընդդիմադիրները չափազանց վրդովուած են, վրոյց շրջած ըլլալով որ Չէմպըրլէն կը պատրաստէ ընդհ. զինուորագրութեան օրէնք մը՝ ենթարկելու համար խորհրդարանի վաւերացման:

Այս զրոյցին տեղի տուին պատերազմական նախարարին յայտարարութիւնները խորհրդարանին առջեւ: Ընկերվարական երեսփոխանի մը հարցումին պատասխանելով՝ Չէմպըրլէն յայտարարեց թէ պատերազմական նախարարին յայտարարութիւններուն մէջ նման ակնարկներ չկան: Բայց եւ այնպէս շատեր անհամբերութեամբ կը սպասեն վարչապետին պաշտօն. յայտարարութիւններուն, խորհրդարանին առջեւ: Կ'ըսուի թէ բրիտանական կառավարութիւնը մտադիր է հրապարակ դնելու ոչ միայն ընդհ. զինուորագրութեան ծրագիր մը, այլեւ կը պատրաստէ հրովարտակ մը ընդհանուր եւ պարտադիր զօրաշարժի ենթարկելու համար ամբողջ ազգը, պատերազմի ժամանակ: Այդ մտադրութեան իբրեւ փաստ կը յիշեցուի որ Չէմպըրլէն յայտարարած է վերջերս, պահպանողական խմբակցութեան առջեւ, թէ պատերազմէն վերջ ամէն պետութիւն ծրագիրներ պատրաստած է զէնքի տակ առնելու համար ամբողջ ազգը պատերազմի ժամանակ, ինչ որ անհրաժեշտութիւն մըն է:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ ...

Երկու յաջորդական յօդուածներով պարզեցինք այն պատճառները, որոնք ծնունդ տուած են Թուրքեւհելլէն զինակցութեան:

Այդ զինակցութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է:

Կը գործադրուի՞, սակայն:

Կամ, ուրիշ խօսքով, նաեւ կարելիութի՞ւն մըն է ան:

Այս հարցումը կը դնենք, որովհետեւ բոլոր դաշինքները արդիւնք են ու միանգամայն պատճառ:

Իսկ առանց այս վերջինին առաջինը կը մնայ տառ միայն:

Տարակոյս չկայ, որ Աթէնքն ու Էնկիւրին միասնաստորագրեցին այդ արդիւնքը, բայց առանձին առանձին կը մտածեն անոր պատճառային արժէքին ու կարելիութեանը կամ գործադրութեանը մասին:

Մտնանչենք երկրորդ պարագայ մը եւս:

Զինակցութիւն մը,— կ'ըսէինք մեր նախորդ յօդուածով,— ստորագրութենէն վերջ գործադրուելիք քայլ մըն է (ներկայ պարագային՝ «յանդուգն քայլ մը», ըստ յոյն թերթին խոստովանութեան) ընդդէմ ուրիշի մը կամ ուրիշներու:

Թուրքեւհելլէն զինակցութիւնը իր մէջ թաքնուած ունի բացառիկ պատճառ մը՝ Աթէնքի ու Էնկիւրիի գործակցութեամբ՝ ոչ միայն ուրիշներու, այլեւ... Աթէնքի եւ Էնկիւրիի միջեւ:

Առնենք առաջինը: Յիշեցուցեր էինք, մեր առաջին յօդուածով, Պալքանեան Ուխտի միւս երկու պետութեանց— Եուկոսլավիոյ եւ Ռումանիոյ — դանուբեան կամ միջին եւրոպական քաղաքականութիւնը: Ասոնք երկուքը ժառանգորդներն են Հապսպուրկեան երբեմնի կայսրութեան: Ռումանիան, իր նոր հողերով, մերձ է Կեդր. Եւրոպայի: Ու իր տնտեսական եւ քաղաքական բարգաւաճումը ստիպուած է տանիլ այդ ուղղութեամբ: Մանաւանդ ներկայիս, երբ ռուսեւգերման ազդեցութեանց միջեւ կը գտնուի, եւ, հարկադրաբար, պէտք է լքէ ամէն տեսակ պալքանեան մտահոգութիւն:

Եուկոսլաւիան, երկարած մինչեւ Կեդր. Եւրոպա, զուրկ է ծովային ապահով եւ բաւարար ճամբէ մը, քանի որ Իտալիան կ'իշխէ Ադրիականի:

Ուրեմն, պիտի հակի դէպի Սելանիկ: Ասկէ առաջ, ան ջնջեց Յունաստանի հետ ունեցած դաշինքը: Իսկ յետոյ ազատ գօտի մը ապահովեց: Դէպի Սելանիկ իր այս ձգտումին զօրավիգ եղաւ Իտալիան՝ Պելկրատի հայեացքը վերջնապէս հեռացնելու համար Ֆիումէէն:

Իտալիոյ այս քաջալերութեան մէջ պէտք է փնտռել նաեւ Յունաստանի եգէականէն ու, հետեւաբար Փոքր Ասիայէն հեռու պահելու հիմնական ձգտումը եւս:

Յունական բանակին կողմէ Իզմիրի վրայ կատարուած արշաւանքի եւ Թուրքեւհելլէն պատերազմի ամբողջ տեւողութեան, Իտալիոյ ընթացքը ծանօթ է: Էնկիւրիի ստացած առաջին զինական օժանդակութիւնները իտալական էին: Իսկ յունական արշաւանքէն երեք օր առաջ իտալական զօրագունդեր պատրաստ էին կանխելու Վենիզէլոսի ծրագիրը, բայց ահաւոր փոթորիկ մը ուշացուց զիրենք եւ Թրքական բանակը առաջ ոտք դրաւ Իզմիր...

Յունաստան, ուրեմն, հիմնական քաղաքականութենէ մըն է մղուած՝ Թուրքիոյ հետ զինակցելով, որովհետեւ, այդ կերպով, այժմ ինք կ'ուզէ արգիլել Իտալիոյ առանձնօրէն յունական Փոքր Ասիան եւ մանաւանդ Եգէականը իտալական չդարձնելու համար:

Թուրքիան ունի սեփականատիրոջ մտահոգութիւնը: Իտալական ծրագիրը որոշ է: Ան հրաժարած է դէպի ցամաք (Միջին Եւրոպա եւ Պալքանները) ուղղելէ իր քաղաքական հայեացքը: Նոյնիսկ, այլեւս չի հետաքրքրուիր վերջնապէս քայքայուած Հապսպուրկեան կայսրութեան ժառանգութիւններու ճակատագրով: Բարեկամ է Եուկոսլավիոյ ու սիրալիր՝ Ռումանիոյ հետ: Իսկ Աւստրիոյ ջնջումը անտարակոյս իր հաւանութեամբը տեղի ունեցաւ:

Ատոր փոխարէն՝ ան իր նոր կայսրութեան հայեացքը դարձուցած է դէպի ծով: Առանց Փոքր Ասիոյ՝ այդ կայսրութիւնը բացատրութիւն կը մնայ միայն, բայց երբեք՝ իրականութիւն:

Ու ատոր համար, ան ունի, անտարակոյս, նաեւ Պերլինի հաւանութիւնը, անգլեւիտալական համաձայնութեամբ ձեռք ձգած ըլլալով Մեծն Բրիտանիոյ հաւանութիւնը(*):

Երեւութապէս, ուրեմն, Թուրքեւհելլէն զինակցութիւնը ուղղուած է այս կրկնակի վտանգին դէմ:

Կայ եւ երկրորդը: Պայքարը՝ Էնկիւրիի եւ Աթէնքի միջեւ:

Իսկ այս վերջինը տնտեսական-քաղաքական է:

Պատերազմը շատ բան փոխեց Արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Անգլիա տեղաւորուեցաւ Պաղեստինի մէջ: Ֆրանսա՝ Սուրիոյ մէջ:

Թուրքիա, զինու զօրութեամբ վերադառնալով Ատանայէն մինչեւ Տարտանէլ, ազգային մոլեռանդ քաղաքականութեան մը հետեւեցաւ: Մասնաւորապէս Իզմիրի շրջանէն քշեց յոյն տարրը եւ ուզեց այդ շրջանի տնտեսական ամբողջ կեանքը իր ձեռքն ունենալ: Այդ տարրը, սակայն, տեղաւորուեցաւ Եգէականի միւս ափը, շատ մօտ՝ Իզմիրի, եւ զօրացուց Յունաստանի տնտեսական կեանքը այդ շրջանին մէջ: Ու սկսաւ բուռն պայքար մը, — տնտեսական, անշուշտ,— երկու երկիրներու միջեւ: Ճարպիկ՝ առեւտրական կեանքին մէջ՝ Յոյները անխնայ ու յամառ կերպով հարուածեցին Թուրք տնտեսութիւնը: Փիրէան ու Սելանիկը ամբարները դարձան այն տնտեսական հոսանքին, զոր Յունաստանը ուզեց տարածել Արեւելեան Միջերկրականի մէջ: Իզմիրը ընկճուած էր: Իսկ Պոլիսը շատոնց մեռած:

Այս տեսակէտէն՝ Յունաստան ուժեղ է ու ազդեցիկ: Եգէականի, Արեւելեան Միջերկրականի ու նոյնիսկ Սեւ Ծովու մէջ իր ուժը միայն իր զինուորական զօրութեանը վրայ հիմնուած չէ, այլեւ, բայց մանաւանդ՝ իր տնտեսական կարողութեանը վրայ:

Եւ որովհետեւ քաղաքականը կ'ընթանայ տնտեսականին հետ, զինուորապէս տկար ու պարտուած Աթէնքը՝ Արեւելեան Միջերկրականի ու Փոքր Ասիական իր հին քաղաքականութիւնը — բանակային անյաջողութենէն վերջ — վստահած է իր տնտեսական ուժին: Վերլուծեցէք Մերձաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի դարաւոր յարաբերութիւնները, ու կուգաք նոյն այս եզրակացութեան:

Ասկէ առաջ, խօսելով Սանճաքի խնդրի մասին, կը յիշեցնէինք թէ Ֆրանսան, դէպի Արեւելք իր ձգտումին մէջ՝ տնտեսապէս ուզած է թափանցել՝ երբ զինական տկարութեան շրջաններ է ապրած:

— Անվերջ պիտի զինուիմ, բայց պիտի չկռուիմ, կ'ըսէ Չէյմպըլէն:

Եւ որովհետեւ զէնքով չուզեր նուաճել, դրամով կը նուաճէ, ահաւասիկ, Թուրքիան...

Ահա հիմնական ազդակ մը, որ Յունաստանը, իր կարգին, կը հեռացնէ ամբողջովին Պալքանեան մտահոգութիւններով առաջնորդուելէ, եւ անոր հայեացքը կը դարձնէ դէպի ծով ու դէպի Փոքր Ասիա:

Ցնո՞րք մըն է ատիկա: Ինչո՞ւ: Չէ՞ որ դրաւման խնդիր չկայ: Ու կայ «նուազագոյն պահանջ մը» — Փոքր Ասիա վերադարձը, ընդդէմ իտալականին, այն յոյն տարրին, որ 1922ին փչուեցաւ անկէ: Այդ տարրը ինքն ալ հողեպէս կապուած է այդ հողերուն: Ծնած է հոն: Հասակ առած այնտեղ: Կապած է իր էութիւնը այդ ծովափին, ու Տրովադային պատմական օրերը ջնջուած յիշատակ մը չեն իրեն համար:

Աթէնք, ըլլալով անկարող՝ զինու զօրութեամբ իրականացնելու այս զոյգ ծրագիրները, կը ջանայ բարեկամաբար ընել:

Չմոռնանք, որ Խորհ. Ռուսիան Թուրքիոյ հանդէպ հետապնդեց նոյն նպատակը, ինչ որ կը հետապնդէր ցարական Ռուսիան,— իրեն ենթարկել զայն: Ցարերը թշնամութեամբ եւ բանակով ուզեցին նուաճել: Պոլշեւիկները՝ զինակցութեամբ:

Թուրքիա, անշուշտ, գիտէ այս բոլորը: Բայց, ինքն ալ այդ զինակցութեան մէջ կը փնտռէ պատեհներ, որոնք թէ զինուորական են եւ թէ տնտեսական:

Զինուորական,— Իտալիոյ դէմ զէնքի ընկեր մը ունենալու (կամ՝ այդպէս ցոյց տալու) համար:

Տնտեսական,— Յունաստանի առեւտրական պայքարը մեղմելու ցանկութեամբ:

Եւ յետոյ, 1922էն ասդին պայմանները շատ են փոխուած: Առաջին,— Էնկիւրի համոզուեցաւ, որ սեփական ուժերով սեփական տնտեսութիւն չի կրնար ունենալ: Երկրորդ,— մարդկային հաւանական հոսանքի մը վտանգը օր օրի կը մօտենայ: Իտալական եւ գերմանական գաղութներու հաւանականութիւնը, քանի որ Պերլին եւ Հռոմ կը տարբերին Փարիզէն եւ Լոնտոնէն քանի մը տեսակէտներով,— ա) Իրենց նուաճողականութիւնը զինական է եւ ոչ թէ լոկ տնտեսական: բ) Ի վիճակի են գաղթուած փոխադրելու եւ տեղաւորելու, մինչդեռ Ֆրանսա եւ Անգլիա չեն կրնար: գ) Թուրքիոյ մասին ճշդուած հողային ծրագիրներ ունին:

Թուրքիա ինք եւս իր բնակչութեամբ չի կրնար հակադդել այդ հոսանքին: Աթէնք, տեղեակ նաեւ ատոր, կը խորհի թէ յոյն տարրի վերադարձը օր մը կը նախընտրուի Էնկիւրիի կողմէ՝ թէ հողային եւ թէ տնտեսական նկատումներով, ու ատոր համար Մեթաքսաս այնքան անկեղծութիւն կը փորձէ դնել իր ճառին մէջ, երբ յոյս կը յայտնէ թէ «Թուրքիոյ եւ Յունաստանի սահմանները կը վերնան օր մը»...

Մտահոգ՝ նոյն ծովուն ու նոյն վտանգին համար, եւ ներքնապէս պայքարող՝ Էնկիւրի եւ Աթէնք՝ զինակցութեամբ կը ջանան թէ զօրացնել եւ թէ նուաճել զիրար:

Այս ալ քաղաքականութիւն մըն է, անշուշտ:

Բայց... ցնոր տնօրինութիւն:

Վտանգի, երբ վաղը այդ վտանգը իրականութիւն դառնայ եւ թնդանօթը գոռայ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, Յունաստան պէտք է խելքը կորած ըլլայ, որ ողջ գլուխը աւետարանին տակ դնէ՝ Իտալիոյ դէմ դիրք բռնելով: Ամբողջովին ծովափեայ երկիր է, ու գիտէ թէ իտալական տորմիղը քար քարի վրայ չի ձգեր՝ Աթէնքէն մինչեւ Տէտէ Աղաճ: Եւ, չունկայի բրինձին չտիրանալէ զատ, տանը ձաւարէն կը զրկուի ...:

Բայց կը զինակցին:

— «Մենք միասին ենք»—ըսել կ'ուզեն:

Մութ փողոցին մէջ՝ վախցած բայց ... սուլող տղոց հոգեբանութիւնն է:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(*) Անգլիա Թուրքիոյ դրամ տուաւ այդ համաձայնութենէն վերջ, ինչ որ կը փաստէ ազդեցութեանց գօտիներու բաժանումը, Թուրքիոյ վտանգուած վիճակը եւ հին քաղաքականութեան վերանորոգումը, որու մասին հանգամանօրէն պիտի խօսինք առանձին:

Վ. Ի.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՏՐԱՄԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հայոց պատմութիւնն ալ, ուրիշ ազգերու պատմութեան նման, ունի իր տրամաբանական հետեւութիւնները եւ ոչ-տրամաբանական զարտուղութիւնները:

Ան տիտանեան հսկայ մարտնչում մըն է ազգային յառաջադէմ զաղափարներու եւ օտարամուտ, յետադիմական ձգտումներու միջեւ: Հայոց Պատմութեան ընթացքը կը թաւալի այս երկու հակադիր առանցքներուն շուրջ:

Անշուշտ խորհրդաւոր իմաստ մը ունի՝ երբ մեր պատմահայրը, Խորենացին, իր պատմութեան նախամուտը կը կատարէ Հայկի եւ Բէլի այլաբանական ներկայացումով: Հայկը իր ազատասիրութեամբ՝ մեր ցեղային մեծագոյն առաքինութեան մարմնացումն է: Երկու հսկաներու անձին եւ գործին մէջ, լոյսի եւ խաւարի գօտեպայքարին յաւիտենական պատկերացումն է որ կը կատարուի:

Երեւի անոր համար է որ, հակառակ մեր կեանքի դժնդակ պայմաններուն, հակառակ բթացնող եւ տարամերժ օտար իշխանութիւններու պարտադրած բռնակալութեան լուծին, հայ ժողովուրդը, դարերէ ի վեր, երբեք չէ կորսնցուցած անկախութեան յոյսը: Երբ պայմանները ձեռնտու են՝ զայն արտայայտած է բարձրաձայն եւ հրապարակով, իսկ երբ պարագաները աննպաստ են, թանկագին նշխարի մը պէս, զայն ամփոփած իր սրտին խորը եւ փայփայած իբրեւ երկնատուր պարգեւ:

Երբ ուշադիր ակնարկ մը նետենք անցնող դարաշրջանին վրայ, պիտի տեսնենք որ մեր պատմութեան յառաջդիմական ազդակները, անոր յայտնի եւ թաքուն ուժերը բոլորն ալ ուղղուած են մէկ եւ ընդհանուր նպատակի մը,— հայ ժողովուրդի ազատագրութեան: Ազատագրութիւն մը-տաւոր - մշակութային եւ քաղաքական տեսակէտով:

Նախորդ դարուն սկսած մտաւոր շարժումը իր տրամաբանական ընթացքը շարունակելով, 19րդ. դարուն մէջ կը պատկերանայ մշակութային արժէքներու գիտակցութեան, մշակութային վերածնութեան մը բոլոր յատկանիշներով: Առանց մշակութային վերածնութեան, թերեւս միամտութիւն կ'ըլլար մտածել քաղաքական զարթօնքի մը մասին:

Լայն եւ ուժեղ շարժում մըն է այս ոչ մոռացութեան փոշիներու տակէն լոյս աշխարհ կը հանէ մեր անցեալ փառքերն ու արժէքները: Այս շարժումին շնորհիւ է որ կը հրատարակուին մեր հին պատմագրութիւնները: Նշանաւոր դէմքեր եւ դէպքեր շունչ եւ ոգի կը ստանան խանդավառ եւ հայրենասէր գրիչներու տակ: Հայկ, Արամ, Տիգրան, Տրդատ, Վարդան եւ Վահագն կարծես վերստին աշխարհ կուգան իրենց գործերով: Կը բացուին դպրոցներ, հայ մանուկներուն ուսում ջամբելու ցանկութեամբ: Կը կազմուին բարենպատակ Միութիւններ եւ Ընկերութիւններ: Կը հրատարակուին թերթեր: Ջեռնարկներ կ'ըլլան վերցնելու համար կրօնական եւ հատուածական վէճերու պատճառով ազգին զանազան մասերուն միջեւ ստեղծուած խրամատը: Հ. Ղ. Ալիշանի հայրենասիրական շունչը հեւալոր Ս. Ղազարէն կը թեւածէ դէպի Հայաստան, սիրտերը գօտեպնդելով անցեալի հերոսական յիշատակներով: Մ. Պէշիկթաշլեանի «Եղբայր ենք մենք»ը իր բարերար դերը կը կատարէ կիրքերը խաղաղեցնելու տեսակէտով: 40ական թուականները, Աբովեան եւ իր «Վէրք Հայաստանի»ն, ուսանողական սերունդի մը մտորումները, պայքար Ամիրաներու դէմ, Օտեան, Ռուսինեան, Սէրվիչէն, Ազգային Սահմանադրութիւն, Խրիմեան Հայրիկ իր «Արծիւ Վասպուրականի»ով եւ երկաթեայ շերեփի քարոզութեամբ: Ռուս Թրքական պատերազմը եւ Ներսէս պատր. Վարժապետեան, Սան-Ստեֆանոյի 16րդ. յօդուածը, Պերլինի վեհաժողովը եւ 61րդ. յօդուածը: Րաֆֆի, Նալբանդեան, Գամառ-Քաթիպա: Բարենորոգումներու ծրագիրներ, յեղափոխական շարժումներ, քաղաքական կուսակցութիւններ, ազատագրական կռիւներ: Ընդհ. պատերազմ, կամաւորական շարժումներ, օրհասական պայքարներ եւ Հայաստանի Հանրապետութիւն: Ինչպէս կը տեսնուի, այս բոլորին մէջ դէպքերն ու դէմքերը իրար շղթայուած են անքակտելի կերպով եւ կը կազմեն ամբողջութիւն մը: 19րդ. դարուն սկսած յառաջդիմական, ազգային եւ մշակութային ճանաչման շարժումը վերջ ի վերջոյ կը յանգի պատմական մեծարժէք թուականի մը հռչակումին:

1918 Մայիս 28ի Անկախութեան յայտարարութիւնը տրամաբանական հետեւութիւնը եւ վերջակէտն է մեր պատմութեան գլխաւոր գործօններէն մէկուն:

Այս հանդիսաւոր առիթով կ'արժէ որ մեր հիացումն ու յարգանքը մատուցանենք բոլոր անոնց, որոնք արհամարհելով բոլոր վտանգները, յանուն յետնորդներու երջանկութեան ջատագովներն ու ջահակիրները եղան Անկախութեան գաղափարին: Ըլլան անոնք Ստեփաննոս Սալմաստեցի, Միքայէլ Սեբաստացի, Յակոբ Ջուղայեցի, Իսրայէլ Օրի, Դաւիթ Բէկ, Յովսէփ Էմին, Շահամիրեան, Մելիքները Սիւնեաց աշխարհի, թէ Հրայրները, Սերոբները, Գէորգները, Քեռիները, Համազասպները, Վարուժանները, Սիամանթոները, Խաժակները, Ակնունիները, Շահրիկեանները, բոլորն ալ արժանի են հաւասարապէս մեր երախտագիտական զգացումներուն:

Այսօրուան մեր կեանքը ոչ-տրամաբանական զարտուղութիւնն է մեր պատմութեան եւ երկար չի կրնար տեւել: Ինչպէս որ Մայիս 28ի հռչակումով մեր Պատմութիւնը հասաւ իր տրամաբանական վերջակէտին, այնպէս եւս մեր սերունդի ձգտումն է վերստին հասնիլ Հայաստանի Անկախութեան:

Տ. ԹԱԴԻՈՍԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Մայիս 22ին, Էնկիւրիի Ազգ. Մեծ ժողովը քննութեան առաւ երկրին նոր պիւտճէն, որ 250 միլիոն ոսկիի կը հասնի (հանրապետական շրջանի պիւտճէներուն մէջ ամէնէն բարձրը).— այս առթիւ ելմտական նախարարը խօսեցաւ երկար ճառ մը, զոր կու տանք ամբողջութեամբ, իր կարեւորութեանը պատճառաւ.—

Այն պահուն, երբ շատ մը երկիրներ պիւտճէի հաւասարակշռութիւնը պահպանելու համար, ուրիշ միջոց [illegible] գտած ըլլալ ոչ աւելցնել տուրքի համամասնութիւնները, մենք երկար տարիներէ ի վեր հաստատուած եւ [illegible] րապետութեան սկզբունքներուն մէջ մտած հաւասարակշռեալ պիւտճէի կեանքը կը պահպանենք՝ յանդգնօրէն քալելով, մեր ժողովուրդին տուրքի պարտաւորութեանց մէջ, ամէն տարի կարեւոր մեղմացումներ յառաջ բերելու ճամբէն եւ առանց [illegible] տուրքի վրայ նոր յաւելումներու: Ամէն տարի հաւասարակշռուած պիւտճէի սահմանին մէջ հանրային եւ կենսական ծառայութեան համար մեր զատած յատկացումներուն գումարը կարեւոր չափով բարձրացուցած ենք:

Այս պիւտճէն 19 միլիոն ոսկիի [illegible] աւելութիւն մը ցոյց կու տայ անցեալ տարուան վրայ:

Հիմա գանք մայր գիծերուն վերլուծման:

1938ի ելմտ. տարւոյ համար կառավարութեան կողմէ առաջարկուած պիւտճէի օրինագծին մէջ հասոյթի ու ծախուց գումարները ճշդուած են 248 միլիոն 300.000 ոսկի:

Նախ քան պիւտճէի յանձնաժողովին քննութեան աւարտումը, մեր ձեռք անցաւ ներկայ տարւոյ տասը ամսուան գանձումներուն թուանշանները: Այս նոր թուանշաններուն համաձայն եւ կառավարութեան առաջարկով ելե[illegible]ցութիւնը վերստին աչքէ անց[illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (77)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Բարի եկաք, ըսաւ ականջ ծակող սուր ձայն մը. երբ հեռաձայնով իմացուցին ինծի թէ Ծխախոտի Մթերանոցէն մեկնած էիք, խորհեցայ որ կրնայիք այստեղ եկած ըլլալ...

Ներքինին էր որ սենեակին լաւագոյն բազկաթոռին մէջ նստած կը ծխէր անտարբեր արտայայտութիւնով: Անոր քով կեցած էին երկու պաղտնի ոստիկաններ որոնք յանկարծ դուրս քաշեցին իրենց ատրճանակները եւ Սուիտինին ուղղեցին անոնց փողերը:

ԳԼՈՒԽ 17

ԾՈՒՂԱԿԸ

Ամբողջ վայրկեան մը Սուիտին շուարեցաւ մնաց: Եթէ Քաղաքին հանդիպած ըլլար փողոցը՝ առնուազն փախչելու փորձ մը կրնար կատարել, սակայն այստեղ, իր թաքստոցին մէջ գտնել ընդհանուր ոստիկանապետը որ ամենայն հանդարտութեամբ իր վերադարձին կը սպասէր, պարագայ մըն էր որ քանի մը վայրկեան ապշեցուց զինքը:

— Բարե՛ւ, ըսաւ ապիկար ճիշտով մը. յետոյ խորհեցաւ թէ, որքան ալ անօգուտ ըլլար, անմեղ երեւալու փորձ մը անհրաժեշտ էր. ուրեմն աւելցուց.

—Չեմ յիշեր թէ ձեզի տուի իմ հասցէս անցեալ օր երբ իրարու հանդիպեցանք Նէտի Գուլէի մէջ...

Ժպիտ մը գծուեցաւ ներքինիին վարդի կոկոնին նմանող շրթունքներուն վրայ.

— Ատիկա թերացում մըն էր զոր բաղդատաբար դիւրին եղաւ ինծի համար դարմանել ...

— Բայց ի՞նչ կ'ընէք այստեղ՝ այս յմլուզակներուն հետ, հարցուց Սուիտին ցոյց տալով երկու Թուրքերը որոնք ապուշի պէս կեցած էին հոն եւ իր շարժումներուն կը հետեւէին ատրճանակ ի ձեռին. ինչպէ՞ս ներս մըտաք...

— Մենք ոստիկաններ ենք...

— Հասկցա՛յ... ես ալ կը կարծէի թէ աւազակութեան համար եկած էիք... բայց եթէ ոստիկաններ էք ի հարկէ ներս մտնելու իրաւունք ունիք... սակայն եւ այնպէս ըսէք ձեր բարեկամներուն որ քիչ մը զգուշութիւն ընեն... փոքրիկ անուշադրութիւն մը եւ ահա ատրճանակներէն մէկն ու մէկը կրնայ պայթիլ...

— Երկուքը միասին կրնան պայթիլ եթէ նշանը տամ, բայց իմ մարդիկս այնքան վարժ են զէնքի գործածութեան մէջ որ իրական արկածէ մը վախնալու պէտք չունիք... Նստեցէք... ձեզ հետ խօսելիք ունիմ...

Սուիտին նստաւ. ուրիշ ճար չունէր.

— Աղէ՛կ, ատրճանակները անդին տարէք հիմա, ըսաւ սիրալիր ճիշտով մը որ չափէն աւելի բռնազբօսիկ էր. եթէ անգիտակցօրէն բարեկամացեր եմ ձեր փնտռած ոճրագործներէն մէկուն հետ, մեծ ուրախութեամբ ձեզի կուտամ ունեցած տեղեկութիւններս...

— Ես տեղեկութիւններ կ'ուզեմ ձեր մասին, ըսաւ ներքինին սուր ձայնը:

— Իրա՞ւ... երբեք միտքէս չէր անցներ թէ ձեր քաղաքին օրէնքներուն դէմ շարժած կրնայի ըլլալ...

— Այդ մասին յետոյ կը տեսնուինք... խնդրեմ ըսէք թէ ինչ է ձեր Պոլիս այցելութեան բուն շարժառիթը...

— Ամենայն սիրով, ըսաւ Սուիտին յօժարակամ ճիշտով մը որ բոլորովին կեղծ էր. ինչպէս ձեզի ալ ծանօթ է ճիշդ հիմա վերադարձայ Ծխախոտի Մթերանոցէն որ ժամանակին Իրանի Շահին պալատն էր... Սըր Ճորճ Տրնքէնըի հաստատութիւնը կարեւոր շահեր ունի այդ գործին մէջ եւ զիս ղրկեցին հաշիւներուն վրայ հսկողութիւն կատարելու համար...

— Ինծի հետ կատակի մի՛ ելլէք, ըսաւ ներքինին որուն յուլումքի նմանող աչքերը փայլեցան յանկարծ ճարպի կոյտերուն խորը. ես ձեր այցելութեան բուն շարժառիթն է որ հարցուցի...

Սուիտին միտքէն ինքզինք կը դատապարտէր ծուղակն ինկած ըլլալուն համար. յիշեց Տայանայի յանդիմանական ակնարկը այն սկսնակներու մասին որոնք այս տեսակ գործերէ բան չեն հասկնար. վիրաւորանք մը զգաց դարձեալ: Բնականաբար փորձառու լրտես մը միջոցներ ձեռք առած պիտի ըլլար՝ ապահով ըլլալու համար—իր ամէն մէկ վերադարձին— թէ մարդ ներս մտած չէր իր թաքստոցէն: Օրինակ, աչքի չզարնող դերձանով մը կրնար կնքել դուռը. բայց այս պարագային այդ միջոցը անօգուտ եղած պիտի ըլլար, որովհետեւ Ալիֆը յարկաբաժինը այցելած էր քանի մը ժամ առաջ, առնելու համար ցնցոտիները զորս տակաւին կը կրէր: Հիմա որ օձիքը ձեռք տուած էր, չէր կրնար ուրանալ այն իրողութիւնը թէ ծայրայեղօրէն դժուար պիտի ըլլար ազատիլ ներքինիին ճանկերէն: Եւ սակայն յանդուգն կեցուածք մը միակ քաղաքականութիւնն էր որուն կրնար հետեւիլ: Ուսերը թօթվեց եւ կրկնեց միեւնոյն պատասխանը.

— Սըր Ճորճը ղրկեց զիս Մթերանոցին հաշիւներուն վրայ հսկողութիւն կատարելու համար. այդ է իմ այցելութեանս բուն շարժառիթը...

— Օ՜հ, ուրեմն ուրիշ շարժառիթ չունի՞ք...

— Ո՛չ...

— Շա՛տ բարի, ըսաւ ներքինին՝ իր վիթխարի ծաւալը բազկաթոռէն դուրս բերելով. Բերա Փալաս պանդոկը սենեակ մը ունիք, այնպէս չէ՞...

— Ունէի մինչեւ երկու գիշեր առաջ...

— Եւ սակայն այս յարկաբաժինը վարձեցիք տարբեր անունի տակ, մեր Պոլիս հասնելէն անմիջապէս յետոյ Ճուլիսի սկիզբները...

— Այո՛, ինչո՞ւ չէ. ես վիպակ[illegible] տղայ եմ... կ'ուզէի քաղաքը տեսնել այն տեսակ պայմաններու տակ որոնք [illegible] տրուած չեն սովորական զբօսաշրջիկներուն...

— Ինչո՞ւ երկու գիշեր առաջ յանկարծ ձգեցիք ձեր Բերա Փալասի սենեակը...

— Որովհետեւ ուզեցի այստեղ բնակիլ...

(Շար.)

...ընձնժողովը հասոյթից գումարը 250.049.000 ոսկի եւ յարմար ծախուց պիւտճէն ալ ճշդել 249.954.020 ոսկի որով մեր յառաջի տարուան ծախուց պիւտճէին գումարը 1937էն 18.934.000 ոսկի աւելի է։ Իսկ զանազան պաշտօնական պիւտճէներուն վրայ անջատ կատարուած յաւելմանց գումարը 31.5 միլիոն ոսկին կ'անցնի։

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ.— Հանրապետական Ազգ. Մեծ Ժողովի ցոյց տուած մեծ նախանձախնդրութեան հանդէպ մեր ազգ. պաշտպանութեան, յաւելման կէսին մօտ գումարը, 15.300.000 ոսկի, անջատուած է ծառայութեանց համար։ Ասոր 35 միլիոն ոսկին՝ ցամաքային, ծովային եւ զինուորական գործարաններուն համար պատրաստուած եւ վերջերս ընդունուած 125.5 միլիոն ոսկինոց ծրագրին երկամեայ ծախուց փոխարէնը պիտի կազմէ։ Որոշուած է այս գումարը 1939էն 12.5 միլիոն ոսկիի բարձրացնել։

Զէնքի եւ ռազմանիւթի մեր պէտքը կարելի եղածին չափ երկրին մէջ ապահովելու տեսակէտով ի վաղուց անտի մեր ի գործ դրած ջանքերը ալ աւելի զօրացնելու նպատակով զին. գործարաններու յառաջացման՝ 125.5 միլիոննոց ծրագրին մէջ անջատուելիք գումարէն դուրս՝ տեսական շինութեանց պէտքին համար՝ բացէն 2.200.000 ոսկիէ բաղկացեալ գործարաններու պիւտճէն հարիւրին 72 յաւելումով՝ 5.255.000 ոսկիի բարձրացած է։ Մնացեալ 4.5 միլիոն ոսկին փոխարէնը պիտի կազմէ ազգ. պաշտպանութեան զանազան պէտքերուն։

ԿՐԹԱԿԱՆ.— 1938 ելմտ. տարւոյ համար կրթական պիւտճէին մէջ 2.440.000 ոսկի յաւելում եղած է։

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ.— Հանր. շինութեանց պիւտճէին երկու միլիոն, տնտեսական պիւտճէին 861.000, երկրագործութեան ալ 1.030.000 ոսկի յաւելում եղած է։ Այս վերջնոյն պիւտճէին եղած մէկ միլիոնի յաւելումը յատկացուած է երկրագործական կազմակերպութեան զօրացման։

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ, ՈՍՏ. ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ.— Ներքին ապահովութեան կազմակերպութեան զանազան պէտքերուն համար ապահովութեան ընդհ. տնօրէնութեան եւ ոստ. զօրաց պիւտճէներուն 1.736.383 ոսկի յաւելում եղած է։ Յաւելման մէկ միլիոնի ոսկին անջատուած է առողջապահական եւ ընկերային օժանդակութեան ծառայութեանց։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ.— Ելմտ. պիւտճէին 1.300.000 ոսկիի տարբերութեան 500 հազարը՝ Թղթ. հեռագր. եւ հեռաձայնի, 400.000ը անտառաց իբր օժանդակութիւն 1937ի պիւտճէին յատկացմանց յաւելում է։ Մնացեալը ընդհ. պիւտճէի հաւաքական պէտքերուն յատկացուած զանազան գլուխներուն համար է։

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԵՐ.— 1938ի պիւտճէին յաւելման 4 միլիոն ոսկին ալ բարդուած է պարտուց հատուցման համար 1937ի հանրային պարտուց պիւտճէին 6 միլիոն ոսկին, ինչպէս որ այս պարտուց հատուցման 10 միլիոն յատկացուած կ'ըլլայ 1938ի մէջ։

Սա կէտին վրայ մասնաւորաբար կ'ուզեմ ձեր ուշը հրաւիրել որ հանրապետութեան մալիէն թէ կարճ եւ թէ երկար պայմանաժամով ապահոված եւ ապահովելիք վարկերը լոկ երկրին տնտես. զարգացման եւ իր ճարտարարուեստի ծրագրին գործադրութեամբ, գործարաններու շինութեանց, հանքերու շահագործման, ծովային վաճառականութեան զարգացման կը գործածէ ու մեծ նախանձախնդրութիւն ցոյց կուտայ այս պարտքերուն հատուցման։

ԱՐՏԱՍՈՎՈՐ ՅԱՏԿԱՑՈՒՄՆԵՐ.— Հոս վերջացած կ'ըլլայ 1938ի ելմտ. տարւոյ ծախուց պիւտճէին եղած յաւելմանց վերլուծումը։

Նախ քան հասոյթից մասին բացատրութիւններս, կ'ուզեմ հիմա բացատրութիւններ տալ իրենց բնոյթով սովորական պիւտճէին մէջ տեղ չառած եւ 2 տարիէ ի վեր արտասովոր հասոյթներով փոխարինուող ծառայութեանց յառաջիկայ տարուան ծրագրին մէջ գտնուածներուն մասին։

Այս մասին մեր ներկայացուցած օրինագծով խնդրոյ առարկայ ծառայութեանց համար մեր ուզած յատկացմանց գումարը 57.900.000 ոսկի է։ Ասոր 25 միլիոնի մօտեցող գումար մը երկաթուղիներու շինութեան պէտքին համար է։ Երկաթուղիներու շինութեան համար 1938ի մէջ հարկ եղած գումարը 30 միլիոն ոսկիի մօտ է։

Ուզուած արտասովոր յատկացմանց 21 միլիոն 220.000 ոսկին ալ ազգ. պաշտպանութեան ծառայութեանց փոխարէն է։

Արտասովոր յատկացման 2.300.000 ոսկին պիւտճէէն դուրս թողուած հանքախուզական կաճառին եւ ելեքտրական գործոց ուսումնասիրութեան ճիւղին պէտքերուն, երկու միլիոն պաղթականաց զետեղման ծախքերուն, 1.200.000 ոսկին Անգարայի բժշկ. Ֆագիւլթէի շինութեան եւ հաստատման, մէկ միլիոն ոսկին Սթանպուլ-Խուրնէ ճամբուն շինութեան, մէկ միլիոն ոսկին օդային ճամբաներու, չորս միլիոն ոսկին ալ զանազան շինութեանց եւ վերաշինական ծախուց ինչպէս եւ տնտեսական եւ երկրագործական զանազան ճիւղերու յատկացուած է։

ԶՈՒՐԻ, ՍՈՒՄԷՐ ՊԱՆՔԻ, ԷԹԻ ՊԱՆՔԻ, ՏԷՆԻԶ ՊԱՆՔԻ ԳՈՐԾԵՐ.— Ելմտ. գործավարը յետոյ բացատրութիւններ տալով Զուրի, Սումէր Պանքի, Էթի Պանքի եւ Տէնիզ Պանքի գործերուն վրայ, ըսաւ թէ յառաջիկայ տարի պիտի սկսին կրագլիսի, յախճապակիի եւ քիմիական ճարտարարուեստին վերաբերեալ զանազան գործարաններ, ինչպէս սկսած պիտի ըլլայ բանիլ երկաթի շինութեան յատկացուած փուռերէն մին։ Ըսաւ թէ Տիվրիկի երկաթի հանքը սկսած է բանիլ։ Ծովային ճամբաներու համար ապսպրուած շոգենաւերէն մին բերուած է արդէն եւ մէկ մասն ալ յառաջիկայ տարի յանձնուած պիտի ըլլայ։

ՕԴԱՅԻՆ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ.— Օդային ճամբաներու ճիւղին սովորական պիւտճէին 450.000 ոսկի օժանդակուած է եւ արտասովոր յատկացումներէն ալ մէկ միլիոն ոսկի դատուած։ Յառաջիկայ տարի Անգարա-Իզմիր եւ Անգարա-Ատանա գիծերը պիտի բացուին, Անգարա-Տիարպէքիր գծին համար պատրաստութեանց պիտի ձեռնարկուի եւ այս սպասարկութեանց համար հարկ եղած միջոցներն ալ գնուած պիտի ըլլան։

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՇՈՒՐՋ
«ՀԱԹԱՅԻ ՀԵՏ ՊԷՏՔ ՉԷ ԽԱՂԱԼ»

Այս խորագրին տակ, «Ուլուս»ի մէջ յօդուածով մը, խմբագրապետ Փ. Ֆալիհ Րըֆքը Աթայ կը գրէ.—

Հօգատար վարչութեան հրամանին եւ տրամադրութեան տակ գործող թերթ մը, ընտրութեանց արձանագրութիւններ սկսելէն ի վեր, ձեղի Հաթայի մէջ Ֆրանսայի քաղաքականութեան նպատակակէտները ցոյց տուող հրատարակութիւններ կը կատարէ։

Այս նպատակակէտներն են՝

1.— Պետութեան մը ձեռքին տակ գտնուած բոլոր միջոցներով՝ զինուորով, ոստիկան զինուորով, ոստիկանով սպառնալ, ծեծել, խաբել եւ այս կերպով փաստացի հաստատել թէ՝ Թուրք չէ Հաթայի մեծամասնութիւնը։

2.— Հաթայի մէջ անկարելի դարձնել նոր վարչաձեւի գործադրութիւնը, կացութիւնը վտանգել, այսինքն Հաթայի մէջ մնալ։ Բայց երբ մէջտեղը շարք մը համաձայնագրեր, յանձնառութիւններ եւ մանաւանդ Թուրքիոյ նման պետութեան մը համար պատուոյ հարց գոյութիւն ունի, դըժուար է բացայայտօրէն յայտարարել սակայն։ Ուրեմն պէտք է ձեւը փոխել, դատը իր հիմէն փտած ցոյց տուող երեւոյթներ ձեռք բերելով։ Նախ եւ առաջ Հաթայցիներուն հասկցնելու է որ Ֆրանսա չպիտի հեռանայ անկէ, եւ այս փափուկ օրերուն ով որ Ֆրանսայի գերիշխանութեան դէմ շարժելու ըլլայ, անոր զգացնելու է որ վաղը իրեն դէմ իբր թշնամի պիտի գտնէ Ֆրանսան։ Եւ վերջապէս, կրօնքի, ընթրիկի, դրամի զէնքերը գործածելով, բաժան բաժան ընել մեծամասնութիւնը։

Ժընեւի եւ Անգարայի մէջ Թուրքիոյ հետ համաձայնութեան գալու ձեռնարկներն ալ այս «ձեւը փրկելու» խաղերու կարգէն են։

Մինչեւ ոճիրի յանգող բոլոր ճընշումներուն հակառակ, Սուրիոյ պընակալէզներուն համաձայն իսկ — որոնք ուրանալէ չեն կրնար արգիլել իրենքզիրենք — գիտէ՞ք թէ ինչ է Թուրք համեմատութիւնը Հաթայի մէջ.— 100էն 48։

Անմիջապէս ըսենք որ, արդիւնքը մեզի կը հաստատէ թէ, Հաթայի Թուրք մեծամասնութիւնը ամէն կարգի ենթադրութիւններէ շատ աւելի է։

Որո՞նք են անոնք որ խօսքերը, համաձայնութիւնները, յանձնառութիւնները, բոլորն ալ փորձիկներու խաղի վիճակին կը բերեն եւ վաղուան վըտանգաւոր պատասխանատուութիւնները կը պատրաստեն։ Այլեւս չպիտի աշխատինք գտնելու համար այս հարցումին պատասխանը։ Այս կերպ խորհողները պիտի ըմբռնեն թէ որքան սխալած են։

Ցանցապարտ ըլլալ,— Այս պէտք չէր ըլլալ վարձատրութիւնը մեր այն վերաբերմունքին, որով մեր ամէնէն որոշ իրաւունքներուն դատին մէջ, միայն միջազգային համաձայնութեան գրութիւններէն օգտուելու անկեղծութիւնը ցոյց տուինք։ Բայց, բարեկամ թէ թշնամի, բոլորը, ի վերջոյ մեզ իրաւացի տեսնելու համար, այսպէս պէտք է շարժէինք։ Ասոր համար չենք զղջար։

Ոչ, ինչ որ կ'ուզէք ըրէք, հաստատ միակ իրականութիւնը սա է.— Հաթայի մեծամասնութիւնը Թուրք է եւ ասոր ճակատագրական միակ հետեւանքն ալ սա է.

Անկախ Հաթայ։

Թող պարապ տեղը ջանք չթափեն փոխելու համար ոչ այս իրականութիւնը, ոչ ալ այս հետեւանքը։ Դատը այս խաղերը չթոյլատրելու չափ մեծ է։

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ՄԸ

Պելժիոյ Գաղթ. վարչութիւնը գովելի գաղափարը յղացած էր մտերմական շրջանակի մը մէջ տօնելու Պ. Առաքել Սարուխանի բանասիրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեանը։ Այդ առթիւ, թէյասեղանի մը շուրջը հաւաքուած, զանազան հայրենակիցներ խօսք առին, վեր հանելով յոբելեարին երկարամեայ գործունէութիւնը բանասիրական մարզին մէջ։

Ինչպէս «Յառաջ» ծանուցած էր, վերջերս Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութիւնը տօնեց «Հանդէս Ամսօրեայ» հայագիտական ուսումնաթերթին հրատարակութեան յիսնամեակը։ Այդ առթիւ տօնուեցաւ նաեւ յիսնամեայ յոբելեանը Պ. Սարուխանի, որ 50 տարիէ ի վեր կանոնաւորապէս աշխատակցած է յիշեալ ամսաթերթին, անոր մէջ հրատարակելով բանասիրական, պատմական եւ մատենագրական ուսումնասիրութիւններ, որոնց մէկ մասը անջատ հատորներու ձեւով հրատարակուած են Մխիթարեան միաբանութեան տպարանին մէջ։

Ունի նաեւ առանձին հրատարակութիւններ ռուսահայ եւ տաճկահայ գըրականութեանց մասին, բազմաթիւ տեսութիւններ օրուան ազգային խնդիրներու շուրջ, պատմական լուրջ ուսումնասիրութիւն մը հայկական հարցին եւ Թուրքիոյ Ազգային սահմանադրութեան մասին, պատմական ուսումնասիրութիւններ Հոլանտայի եւ Պելժիոյ Հայերու մասին, եւն.։

Աշխատակցած է Թիֆլիսի Մշակ օրաթերթին, որ Գրիգոր Արծրունիի խմբագրապետութեան օրով, տիրական դեր մը կատարած է ռուսահայ լրագրութեան մէջ։

Վերոյիշեալ հրատարակութիւնները արդիւնք են պրպտող եւ ուսումնասիրող միտքի մը եւ բազմակողմանի հմտութեան։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ՊԷՅՐՈՒԹ ԾՈՎԱՅԻՆ ԿԱՅԱՆԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Այս խորագրին տակ «Սօն Փոստա» կը հրատարակէ Դամասկոսի իր թըղթակցին հետեւեալ գրութիւնը.—

Հասկնալու համար թէ Ֆրանսա այս երկրին մէջ տեղաւորուելու ո՞ր աստիճան վճռական որոշում տուած է, ձեզի կ'իմացնեմ կարեւոր մասերը իր ձեռք առած միջոցներուն։ Բայց ասոնց մէջ ամէնէն կարեւորը կը հանդիսանայ այն որոշումը, որով Ֆրանսա պատերազմական նաւահանգիստի մը կը վերածէ Պէյրութի նաւահանգիստը։

Արդարեւ, իրաւասու շրջանակներէ քաղուած լուրերու համաձայն Ֆրանսա որոշած է ծովային մեծ կայանի մը վերածել Պէյրութի նաւահանգիստը։

Ֆրանսայի վարչապետը որ միաժամանակ պատերազմ. նախարար է, նախագիծ մը պատրաստած է ժամ առաջ գլուխ հանելու համար այս գործը։ Նախագծին համաձայն, Պէյրութի ծովային կայանը արեւելեան Միջերկրականի եւ Կարմիր ծովու ամէնէն մեծ կայաններէն մէկը պիտի ըլլայ։ Մինչեւ հիմա այս նպատակով ծախսուած գումարներուն յաւելուածաբար մէկ միլիոն ֆրանքի նոր յատկացում մըն ալ պիտի ըլլայ։

Կէս-պաշտօնական կերպով հրատարակուած եւ ոչ մէկ կողմէ ալ չհերքուած այս լուրերուն համաձայն, Ֆըրանսա այլեւս իւրացուցած կ'ըլլայ Լիբանանը։

ՄԱՄՈՒԼ

ՐԱՖՖԻՆ ՈՒ «ՐԱՖՖԻՆ»

Պուքրէշի «Արազ»ը այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ կը գրէ (19 Մայիս).

— «Տարաթ մը միայն բաժնեց երկուքը,— կիրակի մը առաջ հարիւրամեակը հայ ժողովրդի ազատագրութեան մեծ ռահվիրային, ու յաջորդ կիրակին՝ Պատգ. Ժողովը Մշակութային Միութեան մը, որ որդեգրած է անոր անունը իբր տիտղոս, իբր տեսակ մը նշանաբան։

Այդ Պատգ. Ժողովը կը զուգադիպի շրջանի մը՝ երբ հայ ժողովուրդը, աւազի պէս սփռուած աշխարհի բոլոր ափերուն, ներսէն քամուած ու ընկճուած, յուսախաբ իր երազներուն մէջ, ու բովանդակ աշխարհէն լքեուած, ուրիշ յոյսի ճրագ չունի՝ բայց եթէ հայրենի հողին այն հեռաւոր կորիզը, ուր սկսած էր հայրենիք մը բողբոջիլ հակառակ իր գլխուն իջած լախտի հարուածներուն եւ ուր հիմա հայ ժողովուրդը նոր մղձաւանջ մը կ'ապրի՝ ջախջախուած իր վերելքի թափին մէջ։ Հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ դառն վայրկեան մըն է այսօրուանը, երբ 4—5 տարի կենսունակ ճիգեր փորձելէ յետոյ՝ Հայաստանի վրայէն դրան կ'անցնի նորէն, տրորելով ոչ միայն հոն ծուարած միլիոն մը Հայը՝ որ հազիւ սկսեր էր իր քամակը ուղղել, այլ եւ վհատութեան ալիք մը տարածելով գաղութէ գաղութ, ու դառնութեան, յուսահատութեան նոր շունչ մը փչելով արդէն իսկ կքող հոգիներու մէջ։

«Րաֆֆի»ի Պատգ. Ժողովը այդ դժնդակ վայրկեանին է որ կը զուգադիպի։ Գաղութներու մէջ համատարած յուսալքութիւն՝ որ կը խորանայ երթալով։ Ոչ մէկ յուսատու խայծիկ մայր-երկրէն՝ որպէսզի կորով ներշնչէր դարձեալ։ Շշմած կարմիր կաչաղակները՝ որոնք սուտերով կը կերակրէին գաղութները տարիներէ ի վեր, վարձկան թմկահարներու պէս։ Թերահաւատները անգամ մը եւս թաւալգլոր իրենց յուսահատութեանը մէջ ու լաւատեսներուն մէջ անգամ հաւատքի սիւն մը խախտած։

Բոպէ մըն է աս հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ երբ հոգիները բացառիկ պատուաստի մը պէտք ունին դարձեալ թարմանալու, զօրանալու, կեանքին յուսալու համար։ Ողբագին վուվունները չեն որ բալասան պիտի բերեն հոգիներու այս համատարած ընկճուածութեան, ոչ ալ վարձկաններու փորձած նոր սուտերով պիտի կարենայ շունչ առնել Հայկական Սփիւռքը։ Նոր ու դժնդակ աշխատանք մը պէտք է լոյսի նոր ալիք մը տարածելու համար հոգիէ հոգի։ Առաջին իսկ փողէն խանդավառուող, ու առաջին իսկ յախտէն շշմող զանգուածներուն պէտք է դարձեալ մօտենալ, բացատրելու համար անոնց որ վաղանցուկ է նաեւ այս տաժանագին բոպէն հայ ժողովուրդի կեանքին մէջ եւ թէ «ձախորդ օրերը ձմրան նման կուգան ու կ'երթան», բաւական է որ մեզ չգտնեն անցողական սուգերը, ու չխախտի մեր մէջ հաւատքը վերջնական յաղթանակին համար որ պիտի գայ ուշ կամ կանուխ, ի հեճուկս բոլոր լուծերուն։

«Րաֆֆի»ները որոնք իրենց Պատգ. Ժողովէն յետոյ դարձեալ աշխատանքի կը լծուին, նուիրական առաքելութեան մը կոչուած են ահա։ Կոչուած ռումանահայ գաղութի, մանաւանդ անոր երիտասարդութեան մէջ լոյսի յառաջապահ մը ըլլալու եւ զայն սիրով թրծելու հիւրընկալ ժողովուրդին հետ, անոնք պարտականութիւնը ունին նաեւ ընդարմացող հայ հոգիներուն մէջ լոյսի նոր կայծ մը վառելու, ու թոյլ չտալու որ հաւատքը խախտի մարդոց՝ անցաւոր փորձութեանց ի տես։

Այդ կերպով է որ «Րաֆֆի»ները պիտի կրնան հարազատ սերունդը ըլլալ այն մեծ ռահվիրային, Րաֆֆիին, որ աւելի քան կէս դար առաջ հաւատքի կրակը նետեց հոգիներու մէջ՝ համատարած սուգի մը պահուն, եւ որ մարդոց սրվեցուց փոթորիկներէն չվախնալ, ու միշտ քալել անվհատ՝ մինչեւ վերջնական յարութեան ժամը»։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐԱԿԸ (բանաստեղծութիւններ)։ Գրեց՝ Մ. Իշխան։ Տպ. Պէյրութ։ 1938։ Գին 10 ֆրանք։ Հասցէ.— M. Djéndérédjian, Collège Arménien, 127,Rue Wadi Abou Djemil, Beyrouth (Liban):

ԱՆՏԱՌԻ ԵՐԵՔ ԳԱՃԱՃՆԵՐԸ, Կրիմ եղբայրներ, Թարգմ. Ն. Մոմեան։

ՈՐՍՈՐԴԱԿԱՆ ՏՕՆ, Ա. եւ Բ. մաս։ Մայն Րիդ, Թարգմ. Արտ. Խաչատրեան։

ՄՈԾԱԿԸ, ՍՐԱ ՎԵՐՋԸ Ո՞Վ ԳՏՆԻ, ՓՈՔՐԻԿ ԿԱՌՈՒՑԱՆՈՂՆԵՐ։

ՀԵՏԱՔՐՔԻՐ ԸՆԿԵՐՆԵՐ, Կրիմ եղբայրներ, Թարգմ. Քր. Հայրապետեան։

Այս մանկական գիրքերը (յաւելուածներ «Ալիք»ի) ստանալու համար դիմել Թէհրան, Խիաբան Նասէրի առեւտրական տուն Մկրտիչ Խանջեան, Պ. Եր. Հայրապետեան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] եւ [illegible]։

ԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏ «ՍԱՄՈՒԷԼ»Ի

(Գ. եւ վերջին մաս)

Բայց կայ ողբերգութիւն մը։ Սամուէլի հայրն է հայրենիքի թշնամին։ Ուրեմն Սամուէլ հօրը դէմ է։ Եւ աւելի սարսափելին՝ մայրը աջ բազուկն է հօր։ Սպարապետի կի՛ն պիտի ըլլայ ան։ Ու կ'աշխատի։ Եւ Սամուէլ գիտէ։ Հայր եւ մայր՝ դաւաճաններ հայրենիքի ու կրօնքի։

Ուրիշ ողբերգութիւն մը։ Սամուէլ կը սիրէ Ուշտունիքի հերոսուհի մը, Օրիորդ Աշխէնը։ Իսկ ծնողքը հակառակ են ատոր։ Անոնք Շապուհի դուստրն է որ պիտի առնեն իրենց որդւոյն։ Որպէսզի իրենց զաւակը մեծազօր իշխան մը ըլլայ։ Ամէն միջոցի պիտի դիմէին արգիլելու համար Սամուէլի միութիւնը իր սրտահատորին հետ։

Հոգեկան բարդ խնդիր։ Ու Սամուէլ խենթի պէս կը սիրէ իր հայրն ու մայրը։ Գուրգուրանք ունի անոնց համար, բայց նաեւ տանջանք եւ սարսափ։

Ապահովաբար պարտականութիւններու բաշխում տեղի ունեցած է։ Ու Սամուէլ պէտք է ջանայ համոզել իր հայրը։ Եւ մեծապէս կը յուսայ ատոր։

Ընդհանուր դատախազը կը սխալի երբ կ'ըսէ թէ Սամուէլ նշանածին կ'երթայ փոխանակ հայրենիքը պաշտպանելու։ Ան գաղտնի թուղթեր կը տանէր, որովհետեւ Վահան եւ Մերուժան նախ Ուշտունիքէն պիտի անցնէին։ Ուրեմն ան կ'երթար պաշտպանութեան գործը կազմակերպելու պաշտօնով։

Ու Սամուէլ չէր կորսուած։ Ան տեսած էր Վանայ աւերը, կոտորածը, հրդեհը ու հիւանդացած՝ այդ ազդեցութիւններուն տակ։ Իսկ հիւանդանալը յանցանք չէ, պարոն ընդհ. դատախազ։

Առողջութիւնը վերստանալէ վերջ, ի՞նչ կ'ըլլայ Սամուէլի առաջին գործը։ Երթալ գտնել հայրը եւ դարձի բերել զայն։ Ու ի՞նչ կը տեսնէ բանակատեղիին մէջ ու անկէ առաջ իր ճամբուն վրայ։ Աւեր ամէն ինչ։ Ու կոտորած, ամայութիւն։ Կիներ, երեխաներ, եպիսկոպոսներ եւ քահանաներ շղթայակապ, որոնք նուէր պիտի ճամբուէին արքայից արքային։ Սամուէլ ականատես կ'ըլլայ մազդաղթներու խարոյկին։ Կ'ոչնչանա՛ր Հայոց մշակոյթը, որպէսզի փոխարինուէր պարսկականով։ Եւ ովքե՞ր ատոնց հեղինակները։ Վահան եւ Մերուժան։

Պ. դատախազ, ի՞նչ կ'ընէիք դուք եթէ ամբաստանեալին տեղը ըլլայիք։

Որդին կ'աղաչէ հօրը որ ետ կենայ, ետ դրկէ մոգերը, ետ դրկէ զինուորները։ Իսկ հայրը «համբակ» կը կոչէ զայն։

Հայրը կը սիրէ իր զաւակը։ Իր յաջորդը պիտի ըլլայ ան։ Պիտի շարունակէ իր գործը։

Եւ յուսահատութեան վերջին վայրկեանին՝ Սամուէլ կը սպաննէ հայրը։

Յետոյ կը մղուի մեծ ճակատամարտը։ Ու Սամուէլ կ'ազատէ հայ գերիները։ Պարսիկները կը պարտուին։ Եւ Հայոց գլխուն կախուած սպառնալիքը կ'անհետանայ։ Ու այդ յաղթութենէն վերջ, Սամուէլ տուն կը դառնայ։

Որդիական կարօտով եւ սիրով կը բաբախէ անոր սիրտը։ Ի՞նչ կը տեսնէ սակայն։ Քանդուած է եկեղեցին ու անոր տեղ կը կանգնի ատրուշանը։ Անակնկալի կուգայ։ Մայրը կը ներկայանայ իբրեւ մոլեռանդ կրակապաշտ։ Ուրեմն քրիստոնէութեան դէմ, այսինքն հայրենիքին, հայութեան։

Հոս կանխամտածութիւն չկայ։ Որդին սպաննեց իր մայրը։ Սարսափելի, ամէնէն սարսափելի արարքն է այդ։ Եւ սակայն, ի՞նչ ըսաւ հանդիսատես ժողովուրդը.

— Արժանի՛ էր։

Պ. դատախազ, դուք ալ նոյնը պիտի ըսէիք։

Սամուէլ անձնական նկատում, փառասիրութիւն չունէր։ Ան կը սիրէր հայրենիքը։ Այդ սէրը զինքը մղեց գործելու անօրինակ արարքը։ Ոճի՞ր, յանցա՞նք։ Ո՛չ։ Այլ ողբերգութիւն մը, դժբախտութիւն մը։

Ան կը սիրէր իր ծնողքը։ Բայց, յանուն մեծ գաղափարին՝ Սամուէլ զոհեց զանոնք։ Ուրեմն մեծ հոգի մը ունէր ան։ Ան կը հանդիսանար վրէժխնդիրը հազարաւոր որդեկորոյս մայրերու։ Ան հայ ազգային պատիւին ազատարարն էր, պաշտպանն էր։

Սպաննե՞ց։ Այո՛։ Յանցաւո՞ր։ Ո՛չ։ Ու պէտք չէ ներողութիւն խնդրել։ Անպարտ է ան։ Նահատակ մը, հերոս մըն է ան։ Սամուէլի արարքը պատիւ կը բերէ ազգին։

Հոս կը վերջանայ պաշտպան փաստաբանին՝ Պ. Ս. Վրացեանի պաշտպանողականը, որուն տպաւորութիւնը, այնքան խանդավառ եւ այնքան հոգեպարար, դուք կը տեսնէիք շատերու գոհունակ դէմքերուն վրայ։ Թեթեւութիւն մը իջած էր ներկաներուն վրայ։ Վասնզի, ամէն ոք վստահ էր արդէն թէ պիտի փրկուէր ամբաստանեալը։

Իսկ ամբաստանեալը ահա կը յայտարարէ թէ զինուորական մըն է ինք եւ չի զղջար։ Եթէ տասը կեանքեր տրուէին իրեն, սիրայօժար կը զոհէր զանոնք մեծ ընտանիքին, որ մեր տառապած հայրենիքն է, ժողովուրդն է։

Դատարանի նախագահը կ'ամփոփէ։ Ըստ օրէնքի տրամադրութեան, ամբաստանեալը ներողութեան չարժանանար։ Երդուեալները կրնան նկատի ունենալ սակայն որ Սամուէլ պաշտօն մը ունէր, գործօն տարր մըն էր։ Կըրնան նոյնիսկ խորհիլ որ ան իր հայրը սպաննելու պարտականութիւն մը ունէր։ Դրական պարտականութիւն մը։ Այն ատեն անպարտութիւն։ Մայրասպանութեան խնդրին մէջ կասկած կայ։ Ուրեմն, իբրեւ մայրասպան անպարտ։

Պ. Վ. Եարճանեան, յանուն երդուեալներուն.

— Սամուէլ սպաննած է իր հայրը որպէսզի փրկէ հայրենիքը եւ կրօնը։ Ուրեմն՝ անպարտ։

Ու Պ. Հ. Խօսրովեան այսպէս կը փակէ.

— Հրճուանքի իրիկուն մը ապրեցանք հոս՝ Փարիզի մէջ հայրենիքի պատկերով։ Պիտի ըսէք, Դ. դար եւ Հայաստան՝ տխուր պատկերով։ Ինչո՞ւ հրճուանք։ Եղբայր եղբօր արիւն կը խմէ։ Թշնամին հայրենիք կը կանչէն։ Ի՞նչ շահ ուրեմն այդ տունը երթալէն։ Որովհետեւ կռուողները մեր հայրերն էին, թափուած արիւնը մեր արիւնն էր եւ հողը որ կը ծծէր այդ արիւնը, մեր հայրենիքն է։ Հայրենիքին հետ հաղորդուեցանք այս իրիկուն։

Մենք իրաւունք չունինք մեր հայրերը դատապարտելու։ Ամբողջ աշխարհը այդպէս էր այն օրերուն։ Բիրտ ուժ, աւատապետութիւն, խառն շըրջան։ Այդ խառնարանին մէջ սակայն, այդ ձուլարանին մէջ սակայն, մեծ լեզու մը կը կերտուի։ Արիւն եւ սակայն, աշխարհի ամէնէն չքեղ լեզուներէն մին։

Ա. ԽԱՆԷՏԱՆԵԱՆ

Յ. Գ. Գրական այս դատավարութիւնը իր ամբողջութեանը մէջ յաջող, զերծ չէր քանի մը խուսափելի թերութիւններէ։ Նախափորձ մըն էր սակայն։

Պայար եւ Զօր. Մեթաքսաս յաւելուածական դաշինքի ծրագիր մը մշակեցին, «ա՛լ աւելի զարգացնելու համար Յունաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերու-թիւնները»:

Մեթաքսաս, իբրեւ նախագահը Պալքանեան Համաձայնութեան, փառաբանելով համերաշխութեան այդ նորապացոյցը, միաժամանակ ուրախութեամբ ողջունեց, յանուն իր դաշնակիցներուն, համաձայնութիւնը, զոր կնքեցին վերջերս Իտալիա եւ Անգլիա: Եւ այս առթիւ յայտարարեց թէ Թուրքեւյունական համաձայնութիւնը այս կամ այն պետութեան դէմ ուղղուած բեւեռ մը չէ, այլ պարզ գործիք մը խաղաղութեան ամրացումին համար Պալքաններու մէջ: Այդ է որ ապահովաբար ուզեցին բացատրել, վերջերս Սոֆիա եւ Պելկրատ այցելած ատեն, Թուրքիոյ վարչապետը եւ արտաքին նախարարը:

Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները

Պարսելոնայէն կը հեռագրեն թէ ազգայնականներու օդային տորմիղը երեքշաբթի ռմբակոծեց Կրանոլլէր գիւղը, որ Պարսելոնայէն 30 քիլոմեթր դէպի հիւսիս հեռու կ'իյնայ: Օդանաւերը նախ պտոյտ մը կատարեցին Պարսելոնայի վրայ, յետոյ առանց ռումբ նետելու ուղղուեցան դէպի շրջակայ գիւղերը: Քիչ վերջ կը հասնէր գոյժը, թէ օդանաւերը ռմբակոծած են Կրանոլլէր գիւղը, որ 10.000 բնակչութիւն ունի, — այստեղ ապաստանած են Անտալուզիոյ փախստականները:

Ռմբակոծութիւնը մեծ աւեր գործեց: Փլատակներուն տակէն դուրս հանուեցան առաջին առթիւ 400 մեռեալներ, եւ տակաւին բազմաթիւ զոհեր կան, որ կը մնան քանդուած տուներուն տակ: Վիրաւորները եւս մեծ թիւ մը կը կազմեն:

Յարձակումը այնքան արագ տեղի ունեցաւ որ ժողովուրդը չկրցաւ փախչիլ: Ժամը 9 էր, տօնավաճառ կար կեդրոնական հրապարակին վրայ, ուր խռնուած էր ժողովուրդը: Ռումբերէն մին ինկաւ նոյնիսկ կեդրոնական հրապարակին վրայ, ամբոխին մէջ: Կին, երեխայ, գնորդ ու անցորդ զոհ գացին բոլորը: Փողոցներուն մէջ եւս, քանդուեցան բազմաթիւ տուներ, իրենց փլատակներուն տակ թաղելով բնակիչները:

Թէրուէլի ճակատին վրայ ազգայնականները կը յառաջանան դէպի ծով:

ԴԱՀԼԻՃԷՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

Ինչպէս գրեցինք, երեքշաբթի Ֆրանսական Խորհրդարանը վերսկսաւ իր աշխատանքները:

Երեսփ. ժողովը, Երեքշաբթի, վաւերացուց օրակարգը, — այսպէս հարցապնդումները՝ այսօր, կէսօրէ վերջ. 9 յունիսին՝ քննութիւն Մոնթրէօյի դաշնագրին՝ Եգիպտոսի քափիթիւլասիոններուն ջնջումին մասին. նոյն օրը վերաքննութիւն աշխատանքի օրինագրքին 43Ա յօդուածին:

Ծերակոյտը իր կարգին յետաձգեց հաւաքական պայմանագրութեանց հարցին քննութիւնը:

Երեքշաբթի, Նախարարաց Խորհուրդը եւս նիստ գումարելով լսեց արտաքին նախարարին զեկոյցը միջազգային քաղաքականութեան մասին, յետոյ հանրապետութեան նախագահին ներկայացուեցան, վաւերացուելու համար, կարգ մը հրովարտակներ, որոնք կը վերաբերին գլխաւորաբար հողագործութեան, — այսպէս կը փոփոխուի երկրորդական ընդեղէններու, ինչպէս նաեւ անասուններու կեր ծառայող արտադրութեանց մաքսային սակը, նախատեսելով երաշտին հետեւանքները, եւ վերջապէս նպաստ պիտի տրուի բազմանդամ հողագործ ընտանիքներու, դիւրութիւններ՝ պատերազմի անդամատեալներուն հողային կալուածներ ունենալու համար, օժանդակութիւն՝ աւելցնելու համար ալքոլի արտադրութիւնը ի պէտս ազգային պաշտպանութեան:

Հրովարտակով մը Մուաթէսիէ, ընդհ. ապահովութեան տնօրէնը, կը նշանակուի պետական խորհուրդի անդամ, բայց կը մնայ իր պաշտօնին մէջ մինչեւ Անգլիոյ Թագաւորին այցելութիւնը: Իրեն կը յաջորդէ Սէն-է-Ուազի նահանգապետը, Պիւսիէր:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲ

Ցառաջիկայ դասախօսութիւնը 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պաւիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Ակումբի անդամ Պ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայաստանի բնական հարստութիւնները»:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոսթի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux. Cachan. (Seine) France:

Երգ, արտասանութիւն եւ նուագ: Մուտքը ազատ է:
Ճոխ պիւֆէ ժողովրդական գիներով:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔՂԻԻ ՀԱՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի նպաստ Քղիի տարեգրքի (Բ. հատոր) հրատարակութեան եւ իրենց 4 ուսանող հայրենակիցներուն, որոնց ծախքը կը հոգայ Միութեան կեդր. Վարչութիւնը (Ամերիկա):

4 Յունիս, Շաբաթ Երեկոյ ժամը 6էն 12 «Շահրիկեան» սրահը, 5 Ռիւ Լ'Էքլիփս: Նիւէն հրաւիրուած է Պ. Գ. Շէհրերեան.

Հաճելի ժամանց: Մուտք 2 ֆրանք:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ԱՐԴԵԱՆ

Ամսագրին Մայիսի թիւը (5) ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ:

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք:

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

ՀԱՄՑԵԼԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Ա. ԱՍԼԱՆ

120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)

Tél. Marcadet 55 — 48

կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավընիւ տ'Իթալի սըրճարանին վերնայարկը: Կը խօսի Ընկ. Ա. Խատիսեան: Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ մեր հարեւանները»:

Լիոն

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: Ներկայ կ'ըլլայ Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՊՈՒԱԼԻԻԶԻԻ «ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ» խումբի դասախօսական ժողովը 8 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, Ընկ. Արապեաններու բնակարանը:

Ներկայանալ անդամատետրով: Կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» կոմիտէի ընդհ. ժողովը, 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս

Անիէռի Քաղաքապետարանին Նորակառոյց շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ԸՆԿ. Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Օր. ՌԷԺԻՆԱ, Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Ընկ. ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԿԻՆՏՕՆ:

Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս. ընտիր ջազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆի: Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք 5 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 12 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է:

×

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ 11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր 22 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ: Նկատի ունենալ այդ թուականը:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան Զ. Ռ. Մ.ի եւ Ֆ. Կ. Խաչի: 5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Լուիզըն» սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

×

ՏԵՍԻՆի ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն: 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicainesներու շքեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը):

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐԱՖԵԱՆ (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները: Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն: Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական ընտիր ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր: Թօմպոլա, ճոխ եւ աժան պիւֆէ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք:

×

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՅԱՌԱՋ» խումբի կողմէ, 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ժ. Հ. Ե. սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանեն Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԻՄԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ուրիշներ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

×

ՊՕՄՕՆԻ ՄԷՋ.—

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Վարանդեան» սրահին մէջ
10 Պուլվար տէ Մարկիրտ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ՕԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Ա. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), Ընկեր. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ (արտասանութիւն): Կարգապահութեան կը հսկեն Պոմոնի Հայ Արիները: Ընկ. ՍԷԹԵԱՆ շարժանկարով պիտի ցուցադրէ հայ ազատագրական պայքարէն դրուագներ:

Մուտք 3 ֆրանք:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕՅԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան, Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղին եւ Հայրենակց. Միութեանց: 5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պար Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Յառաջիկայ դասախօսութիւնը 2 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պօսիւէ, Փարիզ: Կը խօսի Տիկին ԷԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ: Նիւթ՝ «Հայ տիկնոջ դերը նախապատերազմեան շրջանին եւ ներկայիս գաղթաշխարհի մէջ»:

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի
42, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchal խանութը

Maison de la Mutualité
24, Rue St. Victor Métro: Maubert-Mutualité
Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Ծանօթ. հարիւրամեակին առթիւ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀԻ

Դերակատարներ.— Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Հօր Հօր աղա), Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (Ֆաթմէ), Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ (Խուրշիտ պէյ), Տիկին Ն. ՓԻՊՈՒՃԵԱՆ (Գամէր), Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Սանսար Հասան), Պ. Ա. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ (Ճինկէօզ), Պ. Գ. ԼԱՔՔԱ (Ճան Եաղան), Տիկ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սաթիլ), Ա. ԵԱՏԻԿԵԱՐԵԱՆ (Հայրաթ Եըզըն), Կ. ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ (Պօսթանճը պաշը): ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 60 ՀՈԳԻ

Տեղերը կանխաւ ապահովելու համար դիմել, Գրատուն Համբարձում Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Tél. Danton 88-65:

Maison Hratchian, 6 Rue Lamartine. Tél. Trudaine 43-19, եւ կազմակերպութեան կեդրոնատեղին՝ M. H. Bayan, 26 Rue Troyon, Sèvres (S. et O.) Tél. Observatoire 18-28: ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 25—20—15—10 եւ 8 ֆր.

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:
Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ:
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդը:

ԿԻՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, իր անսական եւ չխունլված կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունտէրվուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, ջգալով արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

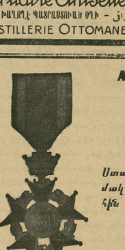

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական սուրճովը
Café "HAREM„
ԶԱՏԿԱԿԱՆ ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ
5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
Ստացած ենք պոլկաքական ընտիր ճերմակ պանիր եւ քաշքավալ, սուրիական գահին եւ միքմէզ:
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Tél, Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ԼՈՒՍԱՆԿԱՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հ. Յ. Դ. Թանգարանի վարչութիւնը կը խնդրէ ընկերներէ եւ բարեկամներէ իրեն տրամադրել հետեւեալ ընկերներու լուսանկարն եւ եթէ կարելի է վերջին լուսանկարները, որոնց մեծադիր պատճէնները հանուելէ վերջը, խկականները պիտի վերադարձուին տէրերուն.—

1. Յարութիւն Շահրիկեան (Ատոմ). — 2. Հայկ Թիրեաքեան (Հրաչ). — 3. Վարդգէս (Սէրէնկիւլեան). — 4. Դ. Վարուժան. — 5. Սարգիս Մինասեան (Արամ Աշոտ). — 6. Վահան Խորէնի. — 7. Տոքթ. Կ. Փաշայեան. — 8. Արշակ Շիրինեան. — 9. Միհրան Թէրլէմէզեան. — 10. Հայր Աբրահամ (Սահակեան). — 11. Մարզպետ (Ղազարոս Ղազարեան). — 12. Ստեփան Սարգսեան (Ստեփար). — 13. Համբարձում Սարգսեան (Սաքօ - Եապօն). — 14. Զաքար Տէր Ղազարեան. — 15. Սիամանթօ. — 16. Արիս Իսրայէլեան:

Կը խնդրուի ղրկել «Յառաջ»ի հասցէով:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Եալովայի Գըլըճգիւղացի որմնավաճառ Գրիգոր Պարսամեան կը փնտռէ իր զաւակները՝ Աղաւնի որ ամուսնացած էր, Սրբուհի, Զարուհի, Լուսիկ եւ Պարսամ, որ 7 տարեկան էր տարագրութեան միջոցին: Իր մայրը Երանուհի, անօթի մնալով իր զաւակներով Պարսամ, ծախած է Արաբներուն: Իրենց մասին լուր ունեցողներէն կամ հասցէնին գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց ծերացած հօր՝ Krikor Barsamian, 25, Rue Nouvelle, Alfortville, (Seine) France:

Ժամացոյցի եւ զոհարեղէնի վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԴԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dareau — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 3 JUIN 1938

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3747 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՀԱՒՈՐ ԵՐԿՈՒՆՔԸ

Ահաւոր երկունքի մէջ է աշխարհ:

Երկար ատենէ ի վեր քաղաքական հորիզոնին վրայ կուտակուած մութ ու սեւ ամպերը կը յամառին նոր փոթորիկներու սպառնալիքին տակ պահել մարդկութիւնը:

Հեռապատկերը սեւ է, որ կողմն ալ նայիս: Միայն Նոր Աշխարհն է որ հանդիսատեսի, նորագոյն բառով «դիտող»ի դերին մէջ է: Հին Աշխարհը՝ Ծայրագոյն Արեւմուտքէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք արհաւիրքի օրեր կ'ապրի:

Եւրոպայի եւ Ասիոյ երկու ծայրերը բռնկած են արդէն: Սպանիան երկու տարիէ ի վեր հուրի եւ սուրի մատնուած է: Եղբայրասպան կռիւը՝ գաղափարական հակառակութենէ ծնունդ առած՝ կը սպառնայ մոխրակոյտի վերածել դարաւոր քաղաքակրթութեան մը հրաշակերտները ամբողջ երկրին մէջ: Հակամարտ ուժերը ո՛չ մէկ սրբութիւն կը յարգեն, եւ ոչ ոքի կը խնայեն: Թնդանօթն ու գնդացիրը ցամաքէն, օդանաւն ու մարտանաւը օդէն ու ծովէն քարուքանդ կ'ընեն դարերու երկունքով ու ճիգով, միլիոնաւոր մարդոց քրտինքով ու վաստակով կերտուած կոթողները եւ կառուցուած շէներն ու աւանները: Կիրքը այնքա՜ն կուրցուցած է բոլորին աչքերը: Մահասփիւռ գնդակն ու ռումբը միայն ռազմաճակատին վրայ չէ որ աւեր կը գործեն. բաց քաղաքները, անպաշտպան կիներն ու երախաները նոյնքան կատաղօրէն թիրախ կը ծառայեն մարդասպան գործիքներուն, որոնք ամենավերջին կատարելութեան հասած են:

Օտարներ ալ միացած են այս եղբայրասպան կռիւին եւ փոխանակ ջանալու որ կրակը մարի, անոնք ընդհակառակն իրենց գերագոյն զոհողութիւնները կ'ընեն հրդեհը աստիճան մը աւելի արծարծելու, ծաւալելու եւ տեւականացնելու համար:

Անդին՝ Ասիոյ ծայրամասը նոյնպէս հրդեհի մէջ է ամիսներէ ի վեր: Ճափոնի աշխարհակալական ձգտումները արիւնի եւ կրակի մէջ կը պահեն հսկայ Չինաստանը: Ու չկայ ո եւ է զսպիչ ուժ որ վերջ տայ այս ահաւոր վիճակին:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ պետութիւններէ եւ աշխարհակալութիւններէ դեր ի վեր ուժ մը պիտի ըլլար զայն յղացողներու մտքին մէջ, անզօր կատարելութեամբ հանդիսատեսի անփառունակ դեր մը միայն կը կատարէ: Իր սնանկութիւնը վաղո՜ւց հռչակուած է արդէն եւ եթէ դեռ ոտքի կը կանգնի անուանական կերպով, պարզապէս երեւոյթները փրկելու համար է:

Երկու ծայրերէն բռնկած աշխարհը համատարած հրդեհի մը սպառնալիքին ենթարկուած է: Ու քանի՛ կը սահին շաբաթներն ու ամիսները, ա՛յնքան կը սաստկանայ վտանգը:

Ծայրերը կրակ առնելէ վերջ, կայծ մըն ալ ինկած է Եւրոպայի սրտին վրայ -- Չեխոսլովաքիա: Անգլիա ու Ֆրանսա անկարելին կը փորձեն՝ այս կայծը մարելու եւ թոյլ չտալու համար որ անիկա հրդեհ առաջ բերէ:

Իրենց այդ փորձին մէջ, աստիճան մը աւելի ուժ կուտան սրբազան սպառազինումի քաղաքականութեան, որուն երեսէն արդէն մարդկութիւնը տնտեսական տագնապի մը հալոցին մէջ հալումաշ կը դառնայ տարիներէ ի վեր:

Մեծ ու պզտիկ բոլոր պետութիւնները, իրարու հետ կը մրցին այդ ճամբուն վրայ: Նոր տուրքեր կը դնեն, փոխառութիւններ կը կնքեն, ժողովուրդը մինչեւ ծուծը կը քամեն՝ հաւաքուած դրամներով թնդանօթ, օդանաւ կամ մարտանաւ շինելու համար: Ամէն երկրի մէջ ալ, մարդիկ իրենց վաստակը կը լեցնեն կառավարութեանց գանձին մէջ, որպէսզի հրանօթի եւ ռազմանիւթի վերածուած այդ դրամներով վաղը իրար կոտորեն:

Դէպի քիչ մը արեւելք, կացութիւնը նոյնքան անստոյգ է: Մեծ գաղտնիք մը պաշարած է աշխարհի մէկ վեցերորդ մասը: Մարդ չի գիտեր թէ իսկապէս ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ «երկրաւոր դրախտ»ին մէջ: Այնպիսի պահու մը, երբ Անգլիոյ պէս երկիր մը պարտաւորիչ զինուորութիւն կը ծրագրէ, երբ Չեխոսլովաքիա՝ ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած՝ «զինուորեալ ազգ»ի քաղաքականութիւն կը հետապնդէ, երբ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ մէջ բիրտ ուժի փառաբանութիւնը կրօնք կը դառնայ, երբ բոլորը գալոց գէշ օրերուն համար այժմէն միջոցներ կը խորհին, տարակոյս չկայ թէ՝ ներսէն թէ դուրսէն վտանգուած այդ հսկայ երկիրը չի կրնար անտարբեր մնալ:

Այն քիչ տեղեկութիւններն իսկ, որոնք մեծ դժուարութեամբ կը հասնին մեզի, ցոյց կուտան թէ Խորհրդային Միութիւնը մեծապէս մտահոգուած է նոր պատերազմի մղձաւանջով: Ներքին մաքրագործումները անդուլ եւ անխնայ կերպով առաջ կը տարուին: Վարիչ դէմքերու գլխատումէն վերջ, այժմ կը մաքրագործուին սահմանագլուխները: Բոլոր օտարահպատակները, --- որոնք կրնան վտանգաւոր ըլլալ պատերազմի մը պարագային, կը տեղահանուին կամ դէպի մերձակայ երկիրներ եւ կամ դէպի Սիպերիոյ խորերը: Սահմաններուն վրայ ռուս զօրքը կազմ ու պատրաստ կը սպասէ, անակնկալի չգալու համար:

Նոյնն է կացութիւնը Պալքաններէն մինչեւ Անատոլու:

Ահա այսպէս ահաւոր երկունքի մէջ է աշխարհը:

Յուսանք որ հրէշ մը պիտի չծնի անիկա:

Հ. Ս.

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ եւ Խորհ. Ռուսիոյ միջեւ, կ'ըսուի թէ, վերջերս կնքուեցաւ համաձայնութիւն մը, որուն տրամադրութիւնները կը վերաբերին չինեճափոնական պատերազմին: Իբր թէ Ռուսիա պիտի տայ ռազմանիւթ, օդանաւ, հրասայլ եւայլն, փոխարէն ստանալով քաղաքական առանձնաշնորհեալ դիրք մը Չինաստանի մէջ:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՎԷՃԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՒՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիա վերջնագիր դրկա՞ծ է

Երէկ գրած էինք թէ ընտրական արձանագրութիւնները ընդհատուեցան Անտիոքի մէջ հինգ օրուան համար, 31 մայիսէն սկսեալ, իբրեւ հետեւանք այն ընդհարումներուն, որոնք տեղի կ'ունենան, ամէն օր, հակառակորդ տարրերու միջեւ:

Անտիոքէն նոր հեռագիր մը (1 Յունիս) կը տեղեկացնէ թէ այս քայլը առնուած էր շահագրգռուող կուսակցութեանց խնդրանքով, որպէսզի իշխանութիւնը կարելիութիւն ունենայ ուսումնասիրելու այն կարգապահական միջոցները, որոնց շնորհիւ, ի շահ բնակչութեան, պիտի պահպանուի Սանճաքին ապահովութիւնը եւ վերջ պիտի տրուի այն վէճերուն, որոնք տեղի կ'ունենան ամէն օր հակառակորդ կուսակցութեանց անդամներուն միջեւ:

Անկէ զատ, այդ որոշումը պիտի նպաստէ իրերահասկացողութեան հող պատրաստելու, բան մը որ անհրաժեշտ է միջազգային յանձնաժողովին աշխատանքներուն յաջողութեան համար:

Այսուհանդերձ, որոշ դժգոհութիւն մը կը նշմարուի Արաբներու, Ալեւիներու եւ Հայերու մօտ, որոնք ընտրական արձանագրութեանց առժամեայ յետաձգումը իրենց համար աննպաստ կը համարին ու կ'աշխատին բողոքի միտինգ կամ շարժում մը ստեղծել:

Ազգերու Դաշնակցութեան Յանձնախումբին անդամները, ի տես այս լարուած կացութեան, որ արգելք կը հանդիսանայ ընտրական նախապատրաստական գործողութեանց բնական զարգացման, Ժընեւ դիմեցին՝ լրացուցիչ հրահանգներ խնդրելու համար այս մասին:

«Ժուռնալ»ի խմբագիրը, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին վէճին առթիւ, կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ. --- ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՀԱՐՑԸ ՓԱՓՈՒԿ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ՍՏԵՂԾԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԻՋԵՒ, ԲԱՅՑ ԷՆԿԻՒՐԻ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐ ՉԷ ՂՐԿԱԾ.

— «Կիրակի կը գրէինք թէ պէտք չէ ձգել Ալեքսանտրէթի հարցը սուր համեմատութիւն մը ստանայ: Դեռ երէկ անգլիական թերթ մը կը գրէր թէ Թուրքիա վերջնագիր մը ուղղած է Ֆրանսայի՝ սպառնալով զինուորական գործողութեան դիմել:

Ուշ մնացած ճառք մը: Էնկիւրիի խորհրդարանին մէջ, ճիշդ է, խօսք եղաւ հետեւիլ այն թաքթիքին զոր Գերմանիա կատարեց հանդէպ Աւստրիոյ, մինչ Թուրք արտաքին նախարարը կ'ամբաստանէր Ֆրանսան թէ խափանարարութիւն կը կատարէ Սանճաքի ընտրական արձանագրութեանց աշխատանքներուն մէջ: Բուշտեւ Արաս յանձնարարեց բռնել խոհեմ եւ սպասողական ընթացք մը, մինչեւ որ, 15 յուլիսին, երեւան գայ ընտրութեանց արդիւնքը:

Վերջին հեռագիրները կը տեղեկացնեն թէ արձանագրութիւնները յետաձգուած են առժամաբար՝ որքան բորբոքած կիրքերը հանդարտեցնելու համար, նոյնքան տեղի տալով թրքական կառավարութեան բողոքներուն: Առջի օր Թուրքիոյ դեսպանը, երբ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ժորժ Պոնէի հետ, ֆրանսական կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէր երկու Թուրքերու սպանութեան վրայ, որ տեղի ունեցած էր Հայոց հետ բախումի մը ընթացքին: Պէտք չէ, սակայն, ծածկել թէ, ինչպէս այս հարցին, նոյնպէս Կեդր. Եւրոպայի վէճին մէջ, երբ ազգութեան սկզբունքը ծայրայեղութեան կը տարուի, կը ստեղծուի չափազանց լուրջ կացութիւն մը: Աթաթիւրք ելեկտրականացուցած է թուրք ազգայնականները, ինչպէս Հիթլէր հրահրեց գերմանականութիւնը: Այն հողամասը, զոր կ'անուանենք Ալեքսանտրէթի Սանճաք եւ զոր Թուրքերը կ'անուանեն Հաթայ, նման է Չեխոսլովաքիոյ,--- շրջան մը, ուր իրարու կը բախին ոչ միայն այլազան ցեղեր, այլեւ նոյն ցեղին իրարու հակառակորդ եւ յամառ տարրերը: Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ միայն Ալեւիները չեն, որ կը մերժեն Թուրքերուն յարիլ, այլեւ հաւատացեալ Իսլամները, որոնք գրգռուած են նոր Թուրքիոյ հակակրօնական ուղղութեան դէմ:

Կ'ըմբռնենք Էնկիւրիի վարիչներուն յուսախաբութիւնը: Ինչ որ չենք կրնար ընդունիլ, այն է թէ այդ յուսախաբութեան հետեւանքով կը մեղադրուի Ֆրանսան, որ ընտրական եղանակին դիմեց ընդ առաջ երթալով Թուրքերու խնդրանքին եւ ընտրական գործողութեանց աշխատանքը յանձնեց Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբին հակակշռին: Մենք մեր կարելին ըրինք, որպէսզի վէճը յանգի այնպիսի լուծումի մը, որ գոհացնէ եւ հաշտեցնէ բնակչութեան ցանկութիւնը:

Մեզի կ'ըսուի թէ Անգլիա ջանք չի խնայեր Էնկիւրիի մէջ՝ խոհեմութեան խրատներ տալու համար Թուրքերուն: Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, որոնք կապուած են հին յիշատակներով եւ հասարակաց շահերով, պէտք չէր որ անհրաժեշտ դառնար նման միջնորդութիւն մը»:

«Իւմանիթէ» եւս կը գրէ թէ «պաշտօնապէս կը հերքուի զրոյցը որ պահ մը շրջան ըրաւ Փարիզի մէջ, Թուրքիոյ կողմէ Ֆրանսայի տրուած վերջնագրի մը մասին, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին վէճին առթիւ»:

«Փըթի Փարիզիէն» եւս անդրադառնալով Սանճաքին մէջ ստեղծուած փափուկ կացութեան, կը գրէ թէ «վերջերս Սանճաքը թատերաբեմ դարձաւ ցաւալի միջադէպերու, որոնք կը վնասեն թուրքեւֆրանսական բարեկամական յարաբերութիւններուն: Ընդհանրապէս Հայեր, Քիւրտեր եւ Թուրքեր են որ տեղի կուտան ընդհարումներու, զորս ֆրանսական իշխանութիւնը կը զսպէ, բայց յաճախ դժուար կ'ըլլայ կանխարգիլել:

Առջի օր, երբ թրքական դեսպանը տեսակցութիւն մը կ'ունենար Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ, Ժորժ Պոնէ ամէն հաւաստիք տուաւ որ հրահանգ տրուած է մարզպանին՝ միջոցներ ձեռք առնել, խոշտանգումի չենթարկելու համար Թուրքերը: Այսպէս ամէն բարեկամեցողութիւն ցոյց կը տրուի վերջ դնելու համար իրերու այս ընթացքին: Էնկիւրիի մէջ, սակայն, Թուրքերէն թերթերը կը մեծցնեն միջադէպերը, ինչ որ կը դժուարացնէ բանակցութիւնները: Սանճաքին վէճը պէտք չէ կուսախնձորի վերածել երկու երկիրներու միջեւ, որոնց բարեկամութիւնը ազդակ մըն է խաղաղութեան, ընդհակառակն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ անհամաձայնութենէն պիտի օգտուին ամէնէն առաջ երկու երկիրներու հասարակաց թշնամիները»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԷՖՕԶ

Ա.

Պզտիկուց՝ կը կարծէի թէ բժիշկ ըլլալու համար պէտք է կուզ ունենալ: Որովհետեւ մեր գիւղին մէջ միայն մէկ բժիշկ կար, ան ալ կուզ ունէր՝ գոմէշի մը գլուխին չափ: Երբ հեռուէն գար, նախ կուզը կը տեսնէիք, յետոյ գլուխը, որ միշտ գետին ծռած էր՝ կարծես ձեռքի զաւազանին վրայ դրուած ըլլար:

Ո՛րքան կ'արհամարհէի բժիշկին արհեստը, ուղղի այդ բեռը չունենալու համար կռնակիս վրայ:

Օր մը, երբ փոքրիկ եղբայրս ծանր հիւանդ էր, քաղաքէն բերին ուրիշ բժիշկ մը, որուն հռչակը Արմաշի վանքին ժամուն Զատկուան զանգակներուն պէս կ'արձագանգէր մինչեւ ծոցը լերան ետեւ:

Այս բժիշկը կուզ չունէր: Երիտասարդ, արագաշարժ, արթուն եւ աչքէն բան չէր փախեր: Լաւ հագուած՝ ինչպէս նոր-փեսայ, եւ բարձրահասակ: Առանց սանդուխ դնելու՝ կրնար մեր «վարի տուն»ին (ներքնայարկին) պատուհանէն ներս նայիլ: Մինչդեռ միւսը, կուզը, քեզ չէր կրնար տեսնել՝ եթէ աթոռի մը վրայ ելլէիր,— կուզին պատճառաւ իրեն անկարելի էր գլուխը վեր բարձրացնել, ուստի «հաւի պէս կը նայէր», այսինքն գլուխը փոխանակ վեր բարձրացնելու, աջին կամ ձախին կը դարձնէր եւ հորիզոնական նայուածք մը կ'ուղղէր:

Քաղքցի բժիշկը, ընդհակառակն, սատանայի պէս բան մը,— այնքան շարժուն ու ցատկռտուն էր, նիշդ ու նիշդ լու, որ չէիր կրնար նայուածքդ վրան սեւեռել եւ հետեւիլ իր շարժումներուն:

Աչքովս չափեցի ոտքէն մինչեւ գլուխը, պապուկիս թթենիին պէս պիրկ ու ձիգ հասակը, եւ ըսի.

— Տոքթոր չէ ասիկա:

— Ինչո՞ւ:

— Կուզ չունի:

Խնդացին վրաս: Իսկ ես, ներսէս, չափազանց բարկացայ, որովհետեւ բժիշկ չէ՛ր, չէ՛ր, բժիշկ չէ՛ր քաղքցին, հապա ինչո՞ւ կուզ չունէր:

Պզտիկուց՝ կուզը բժիշկի տիտղոս էր, կամ վկայական,— ես այդպէս կը կարծէի, տակաւին երեխայ:

Իսկ երբ մեծցայ, ուզեցի նախ հասկնալ թէ «շէֆ»ն ի՞նտոր կ'ըլլայ: Հայոց ազգին մէջ մտիր, աչքդ խփէ եւ շէֆ բռնէ,— ձեռքիդ հանդիպողը շէֆ է: Լա՛ւ, բայց աչօք - բացօք կ'ուզէի տեսնել ու հասկնալ թէ շէֆն ի՛նչպէս կ'ըլլայ: Չէի ուզեր նոր կաֆ մըն ալ ընել:

Ոմանք ըսին թէ շէֆը կզակին վրայ մօրուք կ'ունենայ, սրածայր ու սեւ մօրուք: Բայց, ընկե՛ր ջան, այծն ալ տանձիկ մօրուք ունի: Ըսին թէ ձեռքը զաւազան կ'ունենայ: Ընկե՛ր ջան, անապատէն անցա՞ծ ես,— հը՛: Կարաւան տեսա՞ծ ես — հը՛: Կարաւանին գլխէն քալող սապատող կենդանին տեսա՞ծ ես,— հը՛: Կարաւանին գլխէն քալող սապատող կենդանիին առջեւի փոքրիկ անասունը տեսա՞ծ ես,— հը՛: Այդ անասունին առջեւէն քալող երկուանին ալ տեսա՞ծ ես,— հը՛: Է՛հ, այդ մարդը, ձեռքը զաւազան, ետեւն ալ քարուան, ըսէ՛՝ շէ՞ֆ է:

Ոմանք ըսին թէ շէֆը... գետնէն չի քալեր, մազերը հովին եւ խելքը սիրուհիին՝ բանաստեղծութի՛ւն կը գրէ օրն ի բուն, քեզի կը ճառբանէ ազգութիւն:

Ո՛չ, ընկե՛ր ջան, այլեւս հասկցած եմ որ ինչպէս ամէն կուզ տոքթոր չէ, նոյնպէս ամէն տոքթոր բժիշկ չէ՝ հոգ չէ թէ դեղ գրէ, բայց տակաւին չեմ հասկցած թէ շէֆն ի՞նչ է կամ ինտո՞ր բան է:

Ինչ որ հասկցած եմ ու լաւ գիտեմ, այն է թէ, գէթ մեր մէջ, շէֆ բառը շէֆօզ հիւանդութեամբ վարակուած ... ողորմելի մըն է:

Ի՞նչ է շէֆօզը,— կը կարդաք վաղը:

ԱՐԱԶ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ

31 Մայիսին կը լրանար օտարականներու տրուած պայմանաժամը, որմէ վերջ անմիջապէս պիտի գործադրուէր Ֆրանսա բնակող օտարականներու կացութեան վերաբերեալ նոր հրովարտակը, զոր հրատարակեցինք «Յառաջ»ի մէջ ամբողջութեամբ: Եւ ահա ոստիկանական վերատեսչութեան շէնքը ողողուեցաւ օտարականներով,--- նմանը չտեսնուած բազմութիւն մը փակած է ամէն անցք ու դուռ: Շատեր ամիսներէ, նոյնիսկ տարիներէ ի վեր նորոգած չեն իրենց անձնագիրը, --- այսպիսիները, մինչեւ Մայիս 31, պարտաւոր էին 5 կամ քսան փրանք վճարել անձնագրին պայմանաժամը լրանալէն վերջ անցած իւրաքանչիւր ամսուան համար:

Մայիս 31էն վերջ՝ հարիւր փրանք իւրաքանչիւր ամսուան համար: Ահա թէ ինչո՛ւ շատեր վազեցին նորոգել իրենց անձնագիրը, խուսափելու համար մեծ տուգանքէ մը: Սակայն պաշտօնէութիւնը անկարելի էր որ հասնէր բոլորին, ուստի թուատոմսեր տրուեցան ներկայացողներուն,— «Էգսէլսիօր» տասնեակ հազարներ կը հաշուէ զանոնք,— որոնք իրաւունք կը ստանան այդ թիւերով դարձեալ դիմել յունիսի առաջին կիսուն: Չներկայացողները եւ Մայիս 31ի թուատոմսը չունեցողները պիտի դատապարտուին բարձր տուգանքի:

Վտարումներու մասին լուր չկայ: Կայարաններու մէջ զանգուածով վտարուողներ չտեսնուեցան տակաւին: Նորի եւ Էսթի կայարաններուն մօտիկ ոստիկանատուններուն մէջ յայտարարուեցաւ թէ զանգուածով վտարուողներու մասնաւոր շոգեկառքեր պատրաստելու համար դեռ կանուխ է, բայց ամէն օր խմբովին կը մեկնին օտարականներ, մասնաւորաբար Լեհերը:

«Էօվր» կը տեղեկանայ թէ ոստիկանութիւնը քննութիւն կատարեց, անցեալ գիշեր, Փարիզի 1, 2, 4, 9, 12, 14, 18, 20րդ թաղամասերուն մէջ,--- հարցաքննուեցան 1300 հոգի, որոնց ինքնութեան թուղթերը պահանջուեցան: Ոստիկանատուն առաջնորդուեցան 140 հոգի, 40ը վտարուեցաւ, 33ը օտարական՝ անկանոն թուղթերով (երեք հոգի արտաքսումի թուղթով):

ՍՊԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Անգլիա եւ Ֆրանսա զինադադար կ'առաջարկեն

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը մտադիր է, համախորհուրդ ֆրանսական կառավարութեան հետ, դիմում մը կատարելու Պարսելոնայի եւ Պուրկոսի կառավարութեանց մօտ՝ առժամաբար վերջ դնելու համար թշնամութեանց: Զինադադարի մը կնքումը պիտի դիւրացնէր Լոնտոնի յանձնաժողովին աշխատանքը, գործադրելու համար օտար զինուորները Սպանիայէն ետ կանչելու ծրագիրը:

Այս ձեւով կարելիութիւն կը ստեղծուի բանակցութեան գետին պատրաստելու համար երկու կողմերուն միջեւ, որպէսզի կազմուի մէկ կառավարութիւն՝ ընդունելի երկու կողմերուն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՅՔԱՐԻ, ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ

1915-17 Թուականներուն, մեծ պատերազմի ամենափոթորկոտ շրջանին, Արեւմտահայերու զանգուածային տեղահանութեան, ջարդի եւ տարագրութեան օրերու սուգն ու սարսուռը համակած էր նաեւ սահմանին միւս կողմը, Արեւելահայ զանգուածը, որու ծոցին մէջ տեղ կը գրաւէր մօտ 400 հազար Թրքահայ բազմութիւն մը, իր որբերով եւ որբեւայրիներով, մերկ ու անօթի, Այրարատեան դաշտի հայութեան եղբայրական գուրգուրանքին, խնամքին եւ ասպնջականութեան ապաւինած: Այս հիւրնկալութիւնը թերեւս այնքան ծանր չճնշէր տեղացի հայութեան վրայ, եթէ Թրքական հայաջինջ քաղաքականութեան զուգընթաց գլխապտոյտ չպատճառէր նաեւ ռուսական ներքին քաղաքական կացութիւնը:

1917ին ցարական իշխանութեան տապալումով եւ ռուս յեղափոխական ժողովրդավար կարգերու արագ դեբոլշեւիկութեամբ՝ Ռուսիոյ այլացեղ ու բազմամիլիոն ժողովուրդներու կարգին, Այրարատեան դաշտի տեղացի թէ եկւոր հայութիւնն ալ պատրանքն ունեցաւ պահ մը ապրելու այն ուրախառիթ երազանքով թէ այլեւս եկած է ժամը բոլոր ազգերու ազատութեան, ինքնորոշման, խաղաղ ու հաշտ կենակցութեան: Բայց այս վառ յոյսերը ի դերեւ ելան, ինչպէս բոլորին, ի մասնաւորի նաեւ մեզ Հայերուս համար, որովհետեւ քաղաքացիական նորանոր խլրտումներու եւ փոթորիկներու հետեւանքով՝ կտրըւած ու զրկուած ռուսական կեդր. ուժեղ կառավարութեան մը պաշտպանութենէն, Կովկասեան ճակատի վրայ չարունակուող պատերազմական վիճակի մէջ մխ-մինակ մնացեր էինք Թրքական արիւնռուշտ բանակին դէմ: Կացութիւնը մեզի համար ծանրացաւ եւ ողբերգական դարձաւ մանաւանդ անոր համար, որ Կերենսկիի անփառունակ իշխանութեան յաջորդող Մեծամասնականներու՝ յանձին Լենինի արձակած «դէպի՛ տուն» կոչին պատասխանելով, ռուս սպաներն ու զինուորները խելայեղութեամբ լքեցին իրենց դիրքերը, զէնքերը ձգեցին հեռացան երկրի պաշտպանութեան բոլոր ճակատներէն, այդ խիստ դժուարին ու պատասխանատու պարտականութիւնը եւս թողլով մեր չա՛տ փոքրաթիւ, անմարզ ու անպատրաստ ուժերուն վրայ:

Եւ Թուրքը չվարանեցաւ անսպասելի այդ առիթը օգտագործելու:

Հայութեան համար, Պատմութեան ամէնէն ողբերգական էջերէն մին բացուեցաւ նաեւ այս թուականով:

Թէեւ միշտ եւ ամէն քայլափոխին մեր փոքրաթիւ ուժերու դիմադրական կռւակին ենթակայ ու զոհեր տալով, այնուամենայնիւ Թուրքերը, կոթնած իրենց թուական գերակշռութեան, յաջորդաբար գրաւելով Երզնկան, Էրզրումը, Սարը Ղամիշը, Կարսը, Ալեքսանդրապոլը, Վանը, Սուրմալուն, Նախիջեւանը, եկան կանգնեցան Էջմիածնի եւ Երեւանի պատերուն տակ, Թնդանօթին փողերը ուղղելով մնացեալ հայութեան վրայ, զայն եւս սրբելու եւ ոչնչացնելու սպառնալիքով:

Պէտք է արձանագրել, որ Թրքական այս յառաջխաղացութիւնը նման Թափով, մեզի համար խիստ կործանարար, ուրեք տեղի պիտի չունենար՝ եթէ մեր թիկունքը գտնուած եւ մեր սահմաններուն մէջ ապրող քիւրտ, Թուրք, Թաթար տեղացի ուժերը, իրենց հերթին ոտքի չկանգնէին եւ զինական ապստամբութիւններով, ճանապարհներ ու կամուրջներ քանդելով, գնացքներու վրայ յարձակելով չխանգարէին մեր կազմակերպութիւնը հաղորդակցութեան եւ զինուորական փոխադրութեան գործին մէջ: Թշնամին իր յառաջխաղացման մէջ թերեւս այնքան նպաստաւորուած չէր իր գերակշիռ ուժով, որքան մեր սահմաններուն մէջ ապրող իր ցեղակից խաժամուժով, որոնց մէջ բազմաթիւ էին Թուրք եւ ադրբէջանցի ծպտուած սպաներն ու զօրքերը:

Դէպքերու այս ձախող ու դժբախտ դասաւորումով էր, որ 1917ի վերջերէն սկսեալ, մօտ մէկ միլիոն հայութիւն, սեղմուած փոքր հողաշերտի մը վրայ, արտաքին թէ ներքին ճակատով միշտ պատերազմական վիճակի մէջ Թուրք - Թաթար Թշնամի ուժերու հետ, դժոխային օրեր անցուց մինչեւ 1918ի առաջին ամիսները:

Ամբողջովին կտրուած դուրսի աշխարհէն, հաղորդակցութեան եւ ապրանքներու ներածման անկարելիութիւնը, կենսամթերքի եւ այլ անհրաժեշտ նիւթերու աստիճանական նուազումը ժողովուրդը դրած էին յուսահատական այնպիսի վիճակի մը մէջ, որ մոլորեալ ոչխարի նման գլուխը կորսնցուցած՝ չէր գիտեր թէ ո՞ր դիմէր, կամ ի՞նչ ընէր այս անելէն դուրս գալու, ազատուելու համար:

Բաց գիտէր որ չէր կրնար երկար ապրիլ այսպէս, եւ դատապարտուած պիտի ըլլար բնաջնջուելու, սովին ճանկերուն մէջ կորսուելու, եթէ... հրաշք մը չպատահէր, կամ ի վիճակի չըլլար հրաշքի մը ծնունդ տալու: Ու տարերային, բնազդական Թափով մը հայութիւնը դիմեց այդ հրաշքին: Իր մէջէն ծնունդ տուաւ ազատարար մեսիայի մը՝ յանձին Արամ Մանուկեանի, իր բովանդակ ուժն ու կարողութիւնը անոր հրամանին ու վճռական կամքին յանձնած՝ անկէ սպասելով իր փրկութիւնը:

Պատմական վայրկեանին վճռականութիւնը առաջին անգամ չէր որ կը ստանձնէր Արամ: Ան որ 1915ի Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտին՝ կրցաւ այնքան ճարտար ու խիզախ ռազմավարութեամբ մը անհաւասար կռուի դաշտէն դուրս բերել հայ ժողովուրդը փառաւոր յաղթանակով մը, պիտի չթերանար կամ չընկրկէր հիմա այդ պարտականութեան մէջ, երբ թշնամին նոյն Թուրքն էր, իսկ հալածականը՝ իր պաշտած հայ ժողովուրդը:

Արամ, կոթնած Երեւանի Ազգային Խորհուրդին եւ զօրավարներ Սիլիկեանին, Փիրումեանին եւ Դրոյին՝ կրցաւ կորով եւ ոգի ներշնչել յուսալքուած ու խուճապի մատնուած ժողովուրդին, իբրեւ անպարտելի ոյժ՝ մէկ մարդու նման նետել Սարտարապատի եւ Բաշ - Աբարանի ճակատներուն վրայ, ուր Թրքական 5րդ եւ 3րդ զօրաբաժինները, շփացած իրենց դիւրին յաղթանակներէն, կազմ ու պատրաստ կը սպասէին հրամանի, վերջին գրոհով մը մնացեալ հայութիւնը եւս արեան մէջ խեղդելու համար:

«Մահ կամ յաղթանակ» կը պատգամէր Արամ իր ժողովուրդին ...:

«Մահ կամ ազատութի՛ւն» կ'աղաղակէր Սիլիկեան հրամանատարի իր հեղինակաւոր կոչով:

Ու կեանքի գնով յաղթանակի եւ ազատութեան այս մարտագոռ աղաղակը՝ իբրեւ օրուան պատգամ՝ կ'արձագանգուէր փոքրիկ Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը, ցնցելով եւ ոտքի հանելով բոլորը:

Եւ ահա հեռակայ գիւղերէն, աւաններէն, քաղաքներէն ու խուլ անկիւններէն ժողովուրդը կուգար իր զէնքով, իր պաշարով, իր հագուստ կապուստով, իր սայլերով եւ անասուններով, ալիք ալիք ու խուռներամ, պաշտպանելու ռազմաճակատները:

1918 Մայիս ամսուն վերջին օրերն էին: Ամբողջ Երեւան քաղաքը, երկաթուղիին վրայ գտնուած բոլոր կայարանները, Ուլու-Խանլու, Էջմիածին, Խարախանլու, Քօրփալու, Զէյվա, Աշտարակ, Թալին, Թալիշ եւ մինչեւ Բաշ - Աբարան ու Սարդարապատ լեցուած էին հայ զինուորներով ու կամաւորներով: Ժողովուրդը իր բովանդակ ոյժն ու կարողութիւնը, իր ինքն ու ստացուածքը ի սպաս էր դրած ընդհ. հրամանատարութեան՝ նպաստելու եւ դիւրացնելու համար զօրքին պարէնաւորումն ու յառաջխաղացումը: Ոտքի էին եւ ամբողջովին շարժման մէջ դրուած նաեւ երկրի բարեգործական ու խնամատարական բոլոր հաստատութիւնները, Կարմիր Խաչն ու բժշկական ոյժերը իրենց դեղ ու դեղօրայքով, իրենց շարժական հիւանդանոցներով եւ վիրաւորներ փոխադրող պատգարակներով: Եւ երբ Զօր. Սիլիկեան ժողովուրդի եւ զինուորութեան տրամադրութիւնը բարձր ու խանդավառ եւ ամէն ինչ պատրաստ վիճակի մէջ գտաւ, մայիս 23ին ընդհանուր յարձակման հրամանը տուաւ թէ Սարդարապատի եւ թէ Բաշ Աբարանի ճակատներուն վրայ: Թնդանօթները որոտացին ու հրազէնները գոռացին: Քաջարի եւ անձնուէր սպաները ծուխի ու կրակներու մէջէն, մերկ սուրերը քաշած, դուրս Թռան խրամներէն եւ զինուորները եւ կամաւորները իրենց ետեւէն առած՝ խոյացան թշնամի դիրքերուն վրայ, մինչ ձիաւոր գունդերն ալ աջ ու ձախ կողմերէն իրենց շեշտակի հարուածներով թշնամին կը սեղմէին կրակէ աքցանի մը մէջ: Հինգ օր շարունակ կատաղի ճակատամարտներէ վերջ մայիս 23ին եւ 24ին Սարտարապատի, իսկ մայիս 28ին Բաշ - Աբարանի վրայ մերոնք յաջողեցան վերջնական կերպով փշրել թշնամիին դիմադրական ուժը եւ յաղթանակի դափնեպսակը շահիլ՝ նահանջի մատնելով Թուրքը դէպի Անի կայարան, դէպի Ղըմլու եւ Աղջա - ղալա:

Կռիւին բախտը վճռուած էր, հայրենիքը փրկուած, ժողովուրդը ազատուած ստոյգ մահէ:

ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՈՒՆԱՒՈՐ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԱՅՍՊԵՍ ԵՆՔ ՄԵՆՔ...

Չեմ գիտեր, մարդիկ ի՞նչպէս եւ ի՞նչ պայմաններու տակ մտածած ու գտած են սուտը: Կամ ո՞վ է եղած այդ սարսափելի «գիւտին» նախահայրը: Բայց կը կարծեմ, թէ մարդկային կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող երեւոյթներէն եւ գիւտերէն ո՛չ մէկը այնքան ահաւոր չարիքներու պատճառ դարձած է, որքան սուտը, կեղծիքը: Անհատական, ընկերային եւ ազգամիջեան յարաբերութիւններու մէջ, ոչինչ այնքան անբերեւակայելի աւերներ գործած եւ ճշմարիտ դժբախտութիւններով դառնացուցած է մարդկային կեանքը, որքան հանապազօրեայ սուտը, կեղծիքը: Զարմանալի զօրութիւն մըն է սուտը: Մեծամեծներու պալատներէն սկսած մինչեւ համեստ խշտեակները, տեղ ունի ան. բարձրերը եւ մեծերուն քով աւելի շատ՝ քան վարերը: Ճոխութեանց եւ փարթամութիւններու մէջ աւելի՛ պատուի է, քան խոնարհ անկիւններ: Թէեւ համեստ է մեր կեանքը, բայց մենք եւս զրկուած չենք անոր ներկայութենէն: Աւելի շեշտուած մեր քով, քան մեր վիճակակիցներուն: Մեր անձնական կեանքէն զատ, ազգային ու հանրային կեանքին մէջ եւս հիմնաւորուած է անոր գոյութիւնը եւ յատուկ անկիւններ գրաւած, տիտղոսաւոր անուններու եւ հաստատութեանց կողքին: Եւ ա՛յնքան գունաւոր, յայտնի ու շեշտուած, որ սովորական եւ ընթացիկ բաներու պէս կը դիտենք զայն: Ո՛չ կը խորշինք, ո՛չ ալ կը սարսափինք անկէ: Ցամբարար, կարծէք հաշտուած ենք այն մտայնութեան հետ թէ առանց սուտի եւ կեղծիքի կատարուած որեւէ բան արժէք չունի, համով չըլլար:

— Սուտէն ու կեղծիքէն ինչո՞ւ պիտի ամչնանք, եղբա՛յր, աշխարհի ամենամեծ մարդիկը այդ «առաքելութենէն» չեն խորշիր, Ազգերու Դաշնակցութենէն մինչեւ ... Բարեգործական, սուտին պաշտամունքն ունին: Գովելի ճարպիկութիւն է, կ'ըսեն, եթէ չուանդ կրնաս ներկել, կարճը երկայնը, սուտն ու կեղծիքը մի՛ փնտռեր: Ասոնք նոր դարաշրջանի իմաստութիւն կը համարուին:

Եւ այսպէս հետզհետէ բացասական յատկութիւններ կոչկոռ կը կապեն մեր ժողովուրդի նկարագրին մէջ, խարդախելով ամէն հանրային երեւոյթ: Յատուկ հոգածութիւն մը ցոյց կուտանք անոր հանդէպ, որպէսզի անոր ներկայութենէն չզրկուինք, սուտին ու կեղծիքին հետ հարս-փեսայ կ'ուզենք ըլլալ: Ամէն տեսակ բացասական երեւոյթ, «մերն է» ըսելով, վրան ծածկելու, չխարանելու միտում մը կը տեսնուի ամէն տեղ ու բոլորիս մօտ: Եւ չարիքները կը գործուին անսանձ աւերներ սփռելով անբերես ու շփացած երեխայի մը անմտութեամբ:

— Դուն ես եղեր այս «Հեթանոս» օլաճախը, եղբա՛յր, դուն ի՞նչ կ'ուզես այս ազգային մեծերէն, օֆիսներէն եւ պաշտօնական մարմիններէն: Այդ քու պաշտպանած երիտասարդութիւնդ ի՞նչ է տուած անոնց, որ ետ չիկրնար առնել: Իրե՞նք ընտրեցին այդ ազգային մեծերն ու հաստատութիւնները: Գիտե՞ս որ այսօրուան այդ դժգոհ երիտասարդները ազգային օֆիսները կը քննադատեն տեղի անտեղի, իսկ երբ պէտք ունենան եւ ազգային գրասենեակ կը ներկայանան որեւէ գործով, հինգ փրանքի պարտականութիւն մը չկատարելու համար՝ չորս ժամ կը խօսին ու կը սակարկեն, բայց օտար սրահներու, օտար վայրերու եւ պաշտօնատուներու մէջ եթէ հարիւրներ ալ ուզուին, առանց ձայն-ձուն հանելու, կը վճարեն. ի՞նչ տուած են ազգին եւ ի՞նչ կ'ուզեն, վերջապէս, ամէն բանի մէջ չափ ու կշիռ գնելու է քիչ մը...:

Սրտնեղած բարեկամիս նկատողութիւններուն առիթ տուեր էին զինուորական ծառայութեան օրէնքներէն անիրազեկ երիտասարդներու դժգոհանքները զորս ներկայացուցած էինք «Յառաջ»ի մէջ:

— Լա՛ւ, բարեկամ, ըսենք որ երիտասարդութեան վերագրուած բոլոր մեղքերը ճիշդ են: Անպարտաճանաչ է, անտարբեր իր ազգային մարմիններուն եւ հաստատութեան հանդէպ, հետեւաբար՝ խարանելի անոնց ընթացքը: Բայց այդ բոլորը կրնա՞ն արդարացուցիչ պատճառ մը ըլլալ որ մեր ազգային ղեկավարներն ալ անհոգութեամբ ու անտարբերութեամբ խաղան: Վերջապէս իրենց թիթռները որո՞ւ համար կը պահեն: Եթէ երիտասարդութիւնը անտարբերութիւն ցոյց կուտայ, պատճառներ կան: Հարիւրաւոր փաստերէն եւ պատճառներէն միայն ի՛մ գիտցածներէս երկու օրինակ տամ եւ պիտի համոզուիս:

1930ին Ֆրանսա եկած ծանօթ երիտասարդ մը: Զարքաշ, աշխատասէր եւ մանաւանդ պարկեշտ: Այս տղան ինքնութեան թուղթ ստացաւ Լիոնի շըրջանէն եւ երկու տարի հոն աշխատեցաւ: Ժամանակ մը անգործ մնաց: Բարեկամներ իրեն գործ գտան եւ հոս եկաւ: Ինքնութեան թուղթը վիզէ ընել տուած ատեն, փաստօր կը հարցնէ Լիոնի ոստիկանութիւնը: Զանենալուն համար՝ իր ինքնութեան Թուղթերն ալ վար կը դրուին:

Հոս գալէն վերջ շատ մը տեղեր գըլուխը զարկաւ, չկրցաւ Թուղթերը ետ առնել, ամբողջ տարի մը չէր կըրնար աշխատիլ եւ ծանր վիճակի մը մատնուած էր, բացարձակապէս ընկերներու եւ ծանօթներու օգնութեամբը կ'ապրէր: Իր դժուարին վիճակէն ազատելու մտօք, միասնաբար ներկայացանք Ցովլիկեանի Գաղթականաց Օֆիսը եւ խնդրեցինք որ իր միջամտութեամբ նպաստաւոր կարգադրութիւն մը ձեռք բերէր այս տղուն համար: Տղուն ինքնութեան վերաբերեալ մանրամասնութիւնները արձանագրելէ ետք, «դիւրին է կարգադրել, երեք ամիսէն ինքնութեան Թուղթերդ կը ստանաս» ըսին: Բայց 350 փրանքի չափ ծախք մը պահանջուեցաւ: Բացատրեցինք տղուն վիճակը, թէ մէկ սու չունի, տարիէ մը ի վեր ուրիշներու բարեացակամութեամբ կ'ապրի: Անդրդուելի: Մտահոգ՝ տղուն անյոյս վիճակէն, իմ կողմէս 350 փրանքը կանխաւ վճարեցի, որպէսզի անհրաժեշտ եւ օրինական միջոցներուն դիմելով հարկ եղածը կատարուի, փրկելու համար երիտասարդ կեանք մը:

Երեք ամսուան մէջ կարգադրելու խոստումը դարձաւ այսօր գնա, վաղը եկուր, եւ ամբողջ երեք տարի, բայց... ոչ մէկ կարգադրութիւն: Տղան յուսահատ կ'որոշէ ուրիշ միջոցներ փնտռել, կ'երթայ տրուած գումարը ետ պահանջել, քանի որ երեք տարին ալ չբաւեց իր գործը կարգադրելու: Կը պատասխանուի թէ որեւէ գումար չի վերադարձուիր, որովհետեւ գրասենեակի եւ թղթակցութիւններու ծախքեր կան: Ճարահատ տղան ապահովագրեալ նամակ մը կը գրէ Օֆիսին Փարիզի վարիչին: Ներկայացնելով իր վիճակը եւ Մարսիլիոյ մասնաճիւղ - խմնութիւն վիճակը: Ոչ մէկ պատասխան: Ներփակեալ դրոշմաթուղթն ալ վար կը դրուի [illegible]ծականի մէջ: Մինչդեռ, վստահ եմ, որ եթէ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին գրած ըլլար այդ ձեւ նամակ մը — հոգ չէ առանց իրաւունքի — պատասխանը կը տրուէր: Տղան օգտուելով անցեալ տարուան նպաստաւոր օրէնքներէն՝ իր ինքնութիւնը կանոնաւորեց եւ այսօր աշխատանքի մէջ է արդէն, իսկ Ցովլիկեանի Օֆիսի 350 փրանքի ստացագիրը եւս [illegible] գրպանը:

Եթէ այս է ազգային ղեկավարութիւն կոչուած բանը, մեղք տրուած դրամներուն:

Ուրիշ մը.— Քանի մը օր առաջ հինգ երեխաներու տէր հայրենակից մը Վալանսէն եկած էր Մարսէյլ, Հիւպատոսարան մը անհրաժեշտ արձանագրութեան համար: Կ'ըսուի վկայագիր մը բերէ Օֆիսէն: Կը ներկայանայ Օֆիս եւ իրմէն 40 փրանք կը պահանջուի պարզ վկայագիր մը փոխարէն: Մեր Օֆիսին տուած վկայագրին արժէքը շատ մը երկիրներու վիզէի սակերէն աւելի բարձր է, կ'երեւի... մշկահոտ վկայագիր ըլլալուն համար:

Կը հարցնենք.— Արդա՞ր է այս բոլոր մեղքերը ծածկել: Զոյգ օֆիսներ կան Մարսէյլի մէջ: Օր մը օրանց հետաքրքրուեցա՞ն, երկու քայլ անդին՝ դէպի պաշտօնատուն, քանի մը տեղեկութիւն ստանալու համար զինուորագրութեան պէս կարեւոր խնդիրի մը մասին:

Օրուան երիտասարդութիւնը կ'ուզէ պատմութեան առջեւ այդ մեղքերէն սրբուիլ, նոր մեղքերով չծանրաբեռնուիլ: Այսպիսո՛վ միայն մաքուր «փառքեր»ը պիտի սրբուին: Մեղքը մերը չէ եթէ ընդհանուրին շահը իրենցինէն աւելի կը գերադասենք: Այսպէս սորված ենք իրական եւ արժէքաւոր մեծերէն:

Այլ առակ լուարուք: Հին գլուխներ կան, որոնք սրճարաններու անկիւններէն 80 ամեայ պառաւներու պէս կը փսփսան.

— Եղբա՛յր, «Յառաջ»ն ալ ինչո՞ւ կը տպէ այս տեսակ գրութիւններ, կը շփացնէ այդ տղաքը...:

Այս տեսակ մարդոց գործն [illegible] որ մէկը համարձակի իրենց «[illegible] ծուռ դիրք» ըսել: Կը սիրեն ու կը շաղակրատեն անոնց հետ միայն, որոնք իրենց վերարկուն կը բռնեն կամ անոր վրայի փոշիները Թափել, մաքրել կը ջանան: Զիրենք կը գովաբանեն կեղծիքով եւ ստրկամտութեամբ: Այդ տեսակի մարդիկ Թող գիտնան, որ «Յառաջ»ն ու անոր խմբագիրները արդի հայրենասէր երիտասարդութեան դաստիարակիչն եղած են 13 տարիներէ ի վեր եւ այդ երիտասարդութեան խոր համակրանքն ու յարգանքը կը վայելեն: Ասիկա կ'ըսենք առանց նկատումի եւ մեր զգացումներուն մաքրութեամբ: Յառաջը Եւրոպայի հայ երիտասարդութեան օրկանն է, որուն մէջ կ'արձանագրուին անոր արդար ընդվզումներն ու ցաւերը, յուսադրութիւններն ու յաջողութիւնները: «Յառաջ»ը օրաթերթ մը ըլլալէ զատ, մեր այսօրուան պատմութիւնն է, որ կը գրուի օրէ օր, — պատի՛ւ անոր խմբագիրներուն: Դաստիարակը չի դաւաճաներ իր սաներուն եւ վերջինները պիտի գիտնան իրենց պարտականութիւններն ու երախտագիտութիւնը ճանչնալ:

ՀԵԹԱՆՈՍ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Խնդրեմ բացատրեցէք թէ ինչո՞ւ նախապէս լուր չտուիք պանդոկին վարչութեան թէ մեկնելու նպատակ ունիք եւ ինչո՞ւ հեռացաք առանց ձեր սնտուկները առնելու...

— Որովհետեւ սենեակս բոլորովին ձգած չեմ... յետոյ նորէն հոն պիտի վերադառնամ...

— Կը տեսնե՞ս հակասութիւնը, Մալիք, ըսաւ Ներքինին իր աջ կողմը կեցող ջղուտ ոստիկանին, առաջ ըսաւ որ սենեակ մը ունէր պանդոկը մինչեւ երկու գիշեր առաջ, հիմա կ'ըսէ թէ սենեակը բոլորովին ձգած չէ եւ վերադառնալու միտք ունի... աղէկ, աղէկ ... կը տեսնուինք...

Ու երբ վիթխարի ոստիկանապետը մոխրամանին մէջ իր մարէր գլանիկին մնացորդը, անոր լուսնկայի նմանող դէմքին վրայ երեւցաւ չարախինդ ժպիտ մը որ հետզհետէ սկսաւ կարծրանալ ու սառիլ: Երիտասարդը իրական սարսուռ մը զգաց ու վախցաւ: Գիտէր որ փրկութեան ճամբայ չկայ այլեւս ու այդ բանակցութիւնները արդիւնք էին այն իրողութեան որ յաղթանդամ հսկան դիւային հաճոյք մը կը զգար իր զոհերուն հետ խաղալով:

Փախուստի ճամբայ մը փնտռեց բայց միտքը բան մը չեկաւ: Նորէն յիշեց Տայանայի յանդիմանական ակնարկը եւ հարց տուաւ ինքնիրեն թէ վէպերու տաղանդաւոր հերոսները ինչ պիտի ընէին արդեօք եթէ այսպէս, յանկարծ իրենց թշնամիներուն ձեռքը իյնային: Օրինակ Պուլտօկ Տրըմընտը ներկայ կացութեան մէջ պիտի շարժէր անհաւատալի դիւրութեամբ: Աւելին չափ քաջ ու անգլիացիին պէս ուժով, անխնա աչք պիտի առնէր զնդակները, երկու գաղտնի ոստիկաններուն օձիքէն բռնելով իրարու պիտի զարնէր ու ջախջախէր անոնց գլուխները, յետոյ ուսին պիտի նետէր հարիւր քիլօ կշռող Ներքինին ու դուրս պիտի առնէր զայն՝ իբրեւ յիշատակ: Թէեւ Տրըմընտը շատ ալ ճկուն չէր, բայց եւ այնպէս առաւելութիւն ըլլալով ունէր չափէն աւելի ծանր ձեռք մը: Յետոյ յիշեց «Սուրբը» անհունապէս աւելի վտանգաւոր արկածախնդիր մը որուն բազմաթիւ երկիրներու մէջ կատարած քաջագործութիւններուն հետեւած էր վէպերուն մէջ ու մեծապէս կը հիանար անոր վրայ: Հաճոյք մըն էր կարդալ թէ ան ինչպէս կը պահէր իր զուարթ ու կատակաբան տրամադրութիւնները ամէնէն յուսահատական կացութեանց մէջ. իր մէթոտները կրնային օրինակ մը ըլլալ Սուլիւրինի համար՝ ներկայ պարագային: «Սուրբը» որքան պիտի ուզէր հանդիպում մը ունենալ Ներքինի Քաղտըմին հետ: Այդ բարձրահասակ, նիհար ու արդիւնական ծովահէնը մատը պիտի դնէր անոր որովայնին վրայ ու սրամիտ ակնարկ մը պիտի նետէր անոր երեսին: Յետոյ անմեղունակ ժպիտ մը իր կապոյտ աչքերուն մէջ, կայծակի արագութեամբ պիտի խլէր ատրճանակը ու պիտի ըսէր.

— Բարեկամ, կը ներես, ատրճանակդ սխալ կողմ դարձուցեր ես...

Սուլիւրին՝ ինքն ալ պարտաւոր էր ընել այս բոլոր բաները: Եւ սակայն լուռ ու մունջ նստած էր Ներքինիին դիմացը: Այս վերջինը գլանիկ մը եւս վառած էր ու անտարբեր նայուածքով կը դիտէր զէնքը ճիշդ այնպէս ինչպէս օձը կը նայէր յափշտակուած Թռչունին:

Սուլիւրին փորձեց իր ուժերը հաւաքել, բայց ոչ Պուլտօկին ուժը ունէր, ոչ ալ «Սուրբ»ին սրամտութիւնը. իսկ անոնց քաջութիւնը՝ երբեք. իրաւ է ու ատրճանակ մը կար գրպանը սակայն կը զգար որ եթէ գործածելու փորձ մը կատարէր, խայտառակ պիտի ըլլար: Յուսահատօրէն պարտուած՝ գիտէր թէ բուռն շարժում մը ինքնասպանութիւն պիտի ըլլար այդ վայրկեանին որովհետեւ երկու գաղտնի ոստիկանները ակնթարթի մը մէջ պիտի քաշէին իրենց ատրճանակները՝ տակաւին ինք զէնը չմօտեցած:

— Բանուորի հագուստ հագեր էք, ինչո՞ւ, հարցուց յանկարծ Ներքինին:

— Որպէսզի հագուստներս չիւղուին, մթերանոցէն հոս շոգեմակոյկով եկայ...

— Իրա՛ւ, ուրեմն ինչպէ՞ս կը բացատրէք այն իրողութիւնը որ մենք ուրիշ ցնցոտիներ ալ գտանք ձեր դարակներուն մէջ, այստեղ ..

— Օհ, ես կը սիրեմ այդ տեսակ հագուստներ կրել, պատասխանեց Սուլիւրին ուրախ շեշտ մը տալով իր բառերուն:

— Ուրեմն ըստ ձեզի այդ տեսակ վարմունք մը համապատասխան է ձեր՝ Սըր Ճօրճ Տընքէնըրի ելմտական ներկայացուցիչը ըլլալու բարձր դիրքին ...

— Կը բաւէ, ըսաւ երիտասարդը ոտքի բարձրանալով. չեմ գիտեր թէ ինչով կ'ամբաստանէք զիս, բայց կարծեմ ոճիր մը չեմ գործած յարկաբաժին մը վարձելով՝ միեւնոյն ժամանակ պահելով նաեւ պանդոկին սենեակս. յանցա՞նք է հագուստներու հաւաքածոյ մը ունենալ ...

— Յանցա՞նք է ըսի...

— Ոչ, բայց այնպէս կը հարցաքննէք որ կարծես թէ ոճրագործ մըն եմ, խորհուրդ կուտամ որ աւելի զգոյշ ըլլաք... եթէ որ եւ է ամբաստանութիւն ունիք ինծի դէմ, կրնաք ամէնէն մօտակայ ոստիկանատունը երթալ... իսկ եթէ ամբաստանութիւն չունիք, այն ատեն, դուրս ելէք... հակառակ պարագային բրիտանական դեսպանէն պաշտպանութիւնը խնդրելու պիտի ստիպուիմ ...

Սուլիւրին գիտէր թէ անօգուտ է այդ կեղծ սպառնալիքը: Սըր Ճօրճ հասկցուցած էր իրեն թէ բոլորովին առանձին պիտի գործէր եւ վտանգի պարագային չէր կրնար օժանդակութիւն ակնկալել պաշտօնական մարմիններէն: Հիմա որ քիթը խոթած էր Ներքինին չափէն աւելի վտանգաւոր ու անձնական խնդիրներուն մէջ, տարակոյս անգամ չկար որ իր պանդոկին ու յարկաբաժինին կեանքը պատրուակ մը պիտի ըլլար որպէսզի [illegible] գործունէութեամբ ամբաստանէր զինքը, իսկ Թրքական բանտէ մը փախչելու հաւանականութիւններն ալ չափազանց աննշան էին:

(Շար.)

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշեր աննախընթաց խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Հայաստանի անկախութեան քսանամեակը «Փըթի Ժուռնալ»ի սրահին մէջ: Ժամը 8էն արդէն ժողովուրդը սկսած էր լեցնել դէպի հանդիսասրահ: Ժամը 9էն այլեւս պարապ աթոռ չէր մնացած, անոնք որ ուշացած էին, ոտքի վրայ մնացին մինչեւ վերջ:

Ներկաներուն մէջ էին, բացի օրուան բանախօսներէն Ֆրանսացի բազմաթիւ հիւրեր, Ռուսական Տումայի նախագահ Դէւէլէնկօ, Փարիզի նախկին ռուսական դեսպան Մաքլաքով, Վրաստանի վարչապետ Ժորտանիա, արտաքին նախարար Կէկէչկորի, Ուկրայնացիներու, Խաչերէջեանի, Հիւս. Կովկասի ներկայացուցիչները, հայ մտաւորականներ եւ երկսեռ ընտրեալ բազմութիւն մը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մարսէյեզ»ով եւ «Մեր Հայրենիք»ով, զորս երգեց «Սիփան-Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Ա. Պար[illegible]եանի:

Բացման խօսքն արտասանեց օրուան նախագահ ընկեր Ալ. Խատիսեան, նախ ֆրանսերէն, յետոյ հայերէն լեզուով: Ամէնէն առաջ շնորհակալութիւն յայտնեց հիւրընկալ Ֆրանսայի, որուն հողին վրայ հազարաւոր Հայեր ապաստանած ազատ կեանք կը վայելեն, յետոյ բացատրեց հայ ժողովուրդի ներկայ վիճակը, Խ. Հայաստանի մէջ տիրող բռնապետական վարչաձեւը, հայ ժողովուրդի ձգտումները անկախ եւ ազատ Հայրենիքի համար: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ հարեւան երկիրներու ներկայացուցիչներուն, որոնք ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս եկած էին յարգելու մեր անկախութեան տարեդարձը: Ընկեր Խատիսեան խօսքը վերջացուց հայ ժողովուրդի այն հաստատ հաւատքով թէ անիկա ի վերջոյ պիտի տիրանայ իր ազատ, անկախ եւ միացեալ Հայրենիքին:

Նախագահը յետոյ խօսքը տուաւ ընկեր Գերասիմ Բալայեանի, որ ի բացակայութեան ընկեր Ա. Ջամալեանի, խօսեցաւ հետեւեալ ճառը.—

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ, Մայիս 28ը, որ կը տօնենք այսօր, այս երեկոյ, Հայ Ժողովրդի Հպարտութեան տօնն է, տօնը այն հազարաւոր մարտիկներուն, որոնք իրենց դիակներու կոյտերով Արարատեան գեղահիւծ դաշտին վրայ ստեղծեցին ու հիմը դրին մեր ազատ ու անկախ Հայրենիքին: Որոնք կարողացան Հրազդանի եւ Ախուրեանի ափերուն վառել հուրը որ մարել էր դարեր առաջ Կիլիկիոյ բարձրաբերձ լեռներուն վրայ: Ինչ կայ գեղեցիկ, վսեմ ու քաղցր, քան սեփական Հայրենիքը, ու Հայրենիքի գաղափարը:

Հպարտութեան այս տօնը, այսօր կը տօնեն գաղթաշխարհի մէջ, խանդավառ ու խոր հաւատով, հեռաւոր հարաւային ու հիւսիսային Ամերիկայէն մինչեւ Պալքանները, Եգիպտոս եւ մինչեւ հեռաւոր Պարսկաստանը, բացի օտարի բռնութեան ու կրունկին տակ տքացող մեր սեփական Հայրենիքէն, ուր ռուսական ահաւոր Չեկայի մանգաղը կը հնձէ... Այս լեցուն հսկայ սրահները ու այս խանդավառ մթնոլորտը, որ կը տիրէ այստեղ, ուրտեղ ներկայ են հայ ժողովրդի բոլոր խաւերէն, նորէն ու կրկին անգամ կուգայ ապացուցանելու, թէ հայ ժողովուրդը ամուր եւ անդառնալի կերպով փարած է իր սեփական Հայրենիքին, եւ անկախ ու ազատ Հայրենիքի գաղափարին, որումէջ միայն եւ միայն կը գտնէ իր փրկութիւնը:

Այդ կ'ապացուցանէ եւ այն ծանր կացութիւնը, որու մէջ կ'ապրի գաղութահայութիւնը, ցիր ու ցան աշխարհի բոլոր կողմերը, ենթակայ հալածման, ենթակայ զանազան պատահարներու, ապրելով միշտ անորոշ ու անհայրենիք վիճակին մէջ:

Իսկ այնտեղ հեռուն, մեր փոքրիկ Հայրենիքին մէջ, օրը օրին դաժանօրէն չեկայի ձեռքով առանց կուսակցութեան խտրութեան, կը գնդակահարուին չարան չարան հայ մտաւորականները այդպիսով, գլխատելով հայ ժողովուրդը, լեցնելով բոլշեւիկեան հայ բանտերը ու Ջեկայի ահաւոր նկուղները, մեծ մաս մըն ալ քշուած հեռաւոր Ռուսիոյ աքսորավայրերը ուր կը մաշին կ'ըհալին տարիներէ ի վեր:

Այս մռայլ ընդհանուր կացութեան, եթէ աւելցնենք եւ այն չարաշուք լուրը, որ մենք ստացանք այս վերջին օրերուն, թէ ինչպէս հինաւուրց պատմական Էջմիածնի վանքին կամարներուն տակ, յօշոտեցին ամենայն Հայոց կաթողիկոսի դիակը, այս տխուր կացութիւնը կը ստիպէ մեզ լինել արթուն, զգօն ու միշտ միացեալ ոյժերով պատրաստ լինել այսօրուան եւ վաղուան անակնկալներու հանդէպ: Ջինկիզխանի եւ Թիմուրլէնկի սեւ օրերուն անգամ, Հայոց կաթողիկոսը եւ Հայոց հինաւուրց վանքերը աւելի ապահով վիճակ ունէին, քան թէ այսօր մեր հայրենիքին մէջ: Դաժան եղաւ միշտ հիւսիսի եւ հարաւի մեր թշնամին, որ փոթորկի նման ամէն անգամ եկաւ ու չորթեց հայ ժողովուրդի դարեւոր սրբութիւնները: Սակայն մենք գիտենք որ բռնապետութիւնները եւ բռնապետները միշտ իրենց դառն վախճանը ունին:

Ընկերներ եւ հայրենակիցներ,

Մայիսի 28ի պատմական խորհուրդը պիտի հանդիսանայ այսօր, մեր այս նեղ օրերուն, ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ, հրապարակ գալու եւ աշխատելու ու պայքարելու, ազգային միացեալ ոյժերով եւ միացեալ ճակատով, ինչպէս բոլոր ժողովուրդները, երբ կը տեսնեն որ վտանգուած է իրենց հայրենիքը եւ իրենց ժողովուրդը:

Ոչ մէկ կասկած, որ այսօր վտանգի տակ է մեր հայրենիքը եւ մեր ժողովուրդը, արթուն լինինք, ի մի հաւաքուինք մեր ժողովուրդի եւ մեր վտանգուած փոքրիկ Հայրենիքի ու ազգային դատի պաշտպանութեան շուրջը, միացեալ ոյժերով: Նոյն աշխատանքը պիտի կատարենք եւ արտաքին ճակատի վրայ, մասնաւորապէս մեր դարաւոր հարեւաններուն հետ, թէ այնտեղ Կովկասի եւ թէ այստեղ գաղթաշխարհին մէջ, որոնք նոյնպէս մեզ նման կը տնքան օտար ոյժին ու բռնութեան տակ:

Ուրախութեամբ կը դիտեմ մեր բոլոր հարեւան ժողովուրդներու ներկայացուցիչները որոնք եկեր են այստեղ մեզ հետ միասին տօնելու մեր անկախութեան քսանամեակը, այս օտար, բայց հիւրընկալ երկրին մէջ: Մասնաւորապէս մեր վրացի բարեկամները, որոնց պետական եւ ընկերային վեթերան գործիչները նստած են առաջին շարքերում:

Անարժան սերունդը պիտի հանդիսանանք Րաֆֆիին, Նալբանդեանին, Աբովեանին, Ալիշանին ու Խրիմեանին, անարժան սերունդը մեր այն նահատակներուն, որոնք կորան անապատներուն մէջ, միշտ մնալով հաւատարիմ մեր ժողովուրդին ու մեր Հայրենիքին, եթէ մենք ոչինչ անենք եւ մնանք լոկ դիտողի դերին մէջ:

Աշխատինք ու յիշենք յաճախ, մեր այն մարտնչող ու պայքարող սերունդը որոնք մեր Հայրենիքի եւ մեր ժողովրդի փրկութեան համար, մագլցելով բարոյական մեր լեռները, միշտ մրմնջացին.

«Մեր կեանք, մեր բախտ, թող լինի ազատ,
Ճնշուած Հայու որդիք հարազատ»:

Ընկեր Բալայեանի ճառը մեծ խանդավառութիւն առաջ բերաւ եւ քանիցս ընդմիջուեցաւ ջերմ ծափերով:

Պ. Ս. Խաչիկեանի երկու հայրենաշունչ երգերէն վերջ, խօսք առաւ Պ. Ժորժ Փիքօ, նախկին Ֆրանսական մարզպան Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ, որ Հայերը ճանչցած էր 1918ի սկիզբէն ի վեր՝ Երուսաղէմի մէջ, յետոյ Սուրիա: Պ. Փիքօ քանի մը յուզիչ դրուագներ պատմեց Հայերու հետ իր ունեցած շփումի օրերէն: Սալթէն Երուսաղէմ բերուած հայ գաղթականները, Հալէպ տեղաւորուած, քանի մը ժամ վերջ արդէն սկսած էին աշխատիլ, առանց հանգչելու: Այս պարագան ցոյց կուտայ թէ, ըսաւ, որքան շինարար ժողովուրդ են Հայերը: Հալէպի մէջ Հայուհի մը կը ներկայանայ իրեն եւ կ'առաջարկէ կամաւոր գրուիլ բանակին մէջ: Կը մերժուի: «Չէ՞ որ, կը պատասխանէ, դուք ալ Ժանն տ'Արք ունեցած էք»: Այդ աղջիկը յետոյ հիւանդապահութիւն կը սորվի եւ անձնուիրաբար կը ծառայէ հիւանդանոցներու մէջ: Յետոյ Ծնունդի գիշեր մը Հայ խեղճ գաղթականներ ձիւնին վրայ նստած շարական կ'երգէին: Իրենցմէ պատուիրակութիւն մը կը ներկայանայ մարզպան Փիքոյի եւ իբրեւ յիշատակ Ռուբենեանց մէկ դրամը կուտայ անոր: «Կեանքիս մէջ շատ նուէրներ ստացած եմ, բայց այդ մէկը լաւագոյն յիշատակն է զոր ցարդ կը պահեմ»:

Հ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՊԻՒՏՃԷՆ

(Բ. Եւ վերջին մաս)

Թուրքիոյ ելմտական գործավարը, շարունակելով իր ճառը նոր պիւտճէին մասին, ներկայացուց ելմտացոյցին հետեւեալ գլուխները եւս.—

ՀԱՍՈՅԹԻՑ ՊԻՒՏՃԷՆ.— 1938ի հասոյթից ենթադրական գումարը 250 միլիոն 49.000 ոսկի է: 19 միլիոն 29 հազար ոսկի աւելի անցեալ տարուան վրայ: Իրական աւելցութիւնը 25 միլիոն 629.000: Գանձումներու այս աւելցութիւնը գլխաւորաբար բոլոր տուրքերուն մէջ կը տեսնուի: Մուամէլէի տուրքին մէջ 5, մաքսատուրքին մէջ 3, սպառման տուրքին մէջ 2, շահու տուրքին մէջ մէկուկէս, իսկ դրոշմատուրքին մէջ մէկ միլիոնէ աւելի:

Հարկ եղած բարեփոխումները ուշի ուշով կը հետապնդենք՝ զարգացնելու համար տուրքերու գանձման ամենալաւագոյն դրութիւնները:

Աթաթուրքին բարձր ուղեգիծներով կառավարութեան ծրագրին մէջ տեղ գրաւած տուրքի բարենորոգման մէջ, ծառայողներու տուրքերուն մէջ կատարուելիք մեղմացումները այս տարի կը գործադրենք հաւասարակշռութեան տուրքին վրայ:

ԳԱՆՁԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.— Գանձին կացութիւնը նպաստաւոր կայունացում մը կը պարզէ, ամէն տարի պիւտճէներու մէջ տեսնուած զարգացման չափով: Այս պատճառով է որ պետութեան վճարումները կատարեալ կանոնաւորութեամբ կը կատարուին եւ պետութեան պարտաթուղթերը տեղական եւ օտար բոլոր հաստատութեանց համար ապահով եւ շահաւոր վետեղում կը գտնեն:

Այս առթիւ կը յայտնեմ նաեւ թէ անգլիական դրամատիրական եւ վարկի հաստատութեանց ու մեր ներկայացուցիչներուն միջեւ կատարուած շփումները եւ բանակցութիւնները դրական արդիւնքի մը յանգած են:

ՏԸՎԻԶԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ.— Ինչպէս յայտնի է, տըվիզի կացութիւնը ճշդուած էր 1936ի ընդհ. հաւասարակշռութեան օրէնքին մէկ յօդուածով, ու տըվիզի մեր բոլոր պէտքերուն գոհացում տրուած էր Գործավարներու Խորհուրդին կողմէ վաւերացուած ցուցակներու համաձայն: Սոյն ցուցակները մեր հասոյթներու նախատեսութեան համապատասխանած են, ու նոյնիսկ աւելցութիւն գոյացած է:

1937ի հասոյթներու մասին եղած նախատեսութիւնները 2.500.000 ոսկիի աւելցութիւն մը ցոյց տուած են: Մեծ ջանք կը տանինք որ այդ ցուցակներով ընդունուած տըվիզի քանակութենէն աւելին չծախսուի: Սակայն ստիպուած ենք տըվիզ ծախսել, համաշխարհային սպառազինումին մէջ մեր պաշտպանութեան միջոցները զօրացնելու, խաղաղութեան ամրապնդումի ճամբուն վրայ մեր ունեցած պարտքը կատարելու համար: Մեր ոչ կենսական ծախքերը սահմանափակելու եւ առաւելագոյն խնայողութիւն ընելու մասին ձեռք առնուած միջոցներուն հակառակ, պիտի չկրնամ ձեզի ըսել թէ տըվիզի կացութիւնը պայծառ է:

Այս պատճառով՝ նախկին կայսրութենէն փոխանցուած արտաքին պարտքերուն հարիւրին յիսունը տըվիզով վճարելու պայմանը փոխելու առաջարկ բերինք: Ուստի այդ պարտքերը թրքական դրամով պիտի վճարուին պահանջատէրերուն, Թուրքիայէն ապրանքներու գնումներով: Այդ մասին զեկոյց ըրինք պահանջատէրերուն:

Մեր արտաքին վաճառականութեան թուանշանները այդ տեսակէտէն կը զօրացնեն մեր յոյսերը: Այսպէս, 1937ին, 114.379.026 ոսկիի ներածումներու փոխարէն, 137,983,551 ոսկիի արտածում եղած է, որով 23,604,525 ոսկիի արտածման աւելցութիւն մը ձեռք բերուած է: Մեծ գոհունակութեամբ կ'արձանագրենք արտաքին վաճառականութեան այս բարգաւաճումը:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄԸ.— Միշտ աչքի առջեւ ունինք Աթաթիւրքի ուղեգիծը ազգային դրամի պաշտպանութեան մասին, ինչպէս նաեւ այս նպատակով բարձր ժողովին տուած որոշումները: Ուստի, ազգային դրամին պաշտպանութեան եւ իրական կայունացումին շարունակութիւնը ապահովող բոլոր միջոցները ձեռք կ'առնուին:

Աշխարհի ներկայ փափուկ շրջանին մէջ, պարտք կը զգամ անգամ մըն ալ ըսելու թէ մեր դրամի կայունացման վրայ հաւատք ունինք:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ԼԻՈՆ, 30 Մայիս.— Օրերէ ի վեր տեղւոյս Շրջ. Կոմիտէն եւ ընկերները տենդագին աշխատանքի էին լծուած՝ արժանավայել կերպով տօնելու համար Մայիս 28ի տօնը: Ժողովներ եւ զանազան կարգադրութիւններ՝ սրահի եւ գեղարուեստական բաժնին համար: Ընկերներէն ոմանք խանդավառութենէ մղուած կ'առաջարկեն Լիոնի ամենամեծ սրահներէն մէկը վարձել եւ մուտքը ընել բոլորովին ազատ, քանի որ ազգային տօն է, պէտք է ըլլայ համահայկական: Ուրիշներ արդար դառնութեամբ դիտել կուտան թէ դժբախտաբար մենք մեր Հայրենիքին մէջ չենք գտնուիր, որպէսզի պետութիւնը ինքը նախաձեռնէր այդ տօնակատարութիւնը, տրամադրելով նիւթական եւ բարոյական լայն միջոցներ, եւ յետոյ արդար չէ, տրուած պայմաններուն տակ, այդ բանն ալ բարդել ընկերներու ուսերուն եւ փոխ քսակներուն վրայ: Երանի թէ բոլոր Հայերը Դաշնակցականին զոհողութիւնը ունենային:

Ամսոյս 28ի Շաբաթ իրիկունը քաղաքին Գ. Թաղապետարանին սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած է երկսեռ բազմութեամբ մը, երբ նուագախումբը սկսաւ հնչեցնել «Մեր Հայրենիք»ն ու «Մարսէյեզ»ը, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս: Նախագահ Ընկեր Այվազեան հանդէսին բացումը կատարեց օրուան տօնին պատշաճ խօսքերով:

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին ընկերներ՝ Ալէմեան եւ Միսաք-Միրզէ՝ արտասանութիւն, Օր. Ծով. Տէր-Պետրոսեան՝ երգ, ընկերակցութեամբ դաշնակի, նաեւ ազգ. վարժարանի աշակերտութենէն տասնեակ մը աղջնակներ, որոնք շնորհալի կերպով պարեցին զոյգ մը հայկական պարեր: Թէ պարերն ու երգերը եւ թէ արտասանութիւնները խանդավառ եւ ոտքընդոստ ծափահարութիւններու տակ կրկնուեցան:

Ջերմագին արտայայտութիւններու տակ բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը՝ ընկեր Շաւարշ Միսաքեան: Ընկերը համառօտ ակնարկ մը նետելով Մայիս 28ի նախընթաց դէպքերուն վրայ, գտաւ որ այդ թուականէն ի վեր քսան տարի է անցեր եւ դեռ անոր պատմութիւնը չենք գիտեր: Անդրադառնալով կարգ մը հակառակորդ տարրերու դիտաւորեալ յայտարարութիւններուն թէ Մայիս 28ը Թուրքիոյ կամ Ռուսիոյ շնորհն էր, ընկեր Շաւարշ ըսաւ.— Մէկ փաստ պիտի բաւէր որ մարդիկ խոնարհէին իրականութեան առջեւ, թէ հայ ժողովուրդը առանց որ եւ է խտրութեան կռուեցաւ եւ յաղթեց, եւ ի՛նչ ժամանակի պայմաններու տակ, զէնքի եւ զօրքի անհամեմատ տարբերութեամբ, բան մը որ խոստովանեցաւ Թուրք զօրքի հրամանատարն անգամ: Այս մասին մէջբերումներ ըրաւ ականատեսներու վկայութիւններէն: Կարծես մեր դժբախտութիւնն է ուրիշներու գործերը մինչեւ երկինքները բարձրացնել եւ մեր հերոսութիւնները նսեմացնել: Յետոյ անցնելով Հայաստանի մէջ կատարուած վերջին դէպքերուն եւ գնդակահարութիւններուն, ըսաւ թէ այս սերունդն է որ առաւելագոյն չափով սնած ու մեծցած է խորհրդային պայմաններու տակ. այս ընթացքով Մոսկուա բոլոր պաշտօնական աթոռներուն վրայ վերջ ի վերջոյ միայն Ռուսեր պիտի նստեցնէ, քանի որ բոլորն ալ անբաղձալի կը նկատուին: Եւ գերագոյն կոչ մը ուղղեց համագործակցութեան, բոլոր պիտանի տարրերը դէպի գործ եւ դէպի պարտականութիւն լծուելու համար:

Այս ճառը որ տեւեց գրեթէ երեք քառորդ ժամ, կ'ընդմիջուէր բուռն ծափահարութիւններով:

Հանդէսէն վերջ ժողովուրդն ուղղուեցաւ Յոյներուն սրահը խնջոյքի: Տեւեց մինչեւ առաւօտ: Հոս ալ լեցուած էր սրահը երկսեռ հասարակութեամբ: Ոգեւորութիւն եւ խրախճանք, երգ, ճառ, արտասանութիւն: Ընկեր Միսաքեան խանդավառ ճառ մը եւս խօսեցաւ «Ափ մը հող»ի մասին: Այս ոգեւորութեան իրենց մասնակցութիւնը բերին մեր շրջանի ընկերներէն շատեր որոնք մնացին մինչեւ լոյս:

Կարգադիր յանձնախումբը աճուրդի դրած էր խորոված գառնուկ մը, զոր արդարօրէն շահեցան «Երկաթ» խումբի մեր ընկերները, իրենց առատաձեռն մասնակցութեամբ:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 Մայիս)..

Եթովպական խնդրին վերարծարծումը Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին մէջ պարզ եղերգութիւն մը հանդիսացաւ: Ու այդ՝ ոչ այնքան Եթովպիոյ գահազուրկ վեհապետին, որքան Ժընեւի հաստատութեան համար: Արդարեւ, ոչ ոք պահ մը իսկ լրջօրէն կրնար մտածել, թէ Խորհուրդը ի վիճակի պիտի ըլլայ որեւէ կերպով գոհացնել Նեկուսը: Ու եթէ այս հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս խորտակուած անձնաւորութեան հանդէպ մարդկայնօրէն կարեկցութիւն միայն կարելի է զգալ, ապա արգահատանքի արժանի է այն հաստատութիւնը, որ ինքն իսկ շատոնց համոզուած իր կատարեալ անկարողութեան՝ տեւն տեւն հարկադրուած է բարձրագոյն արդարութեան պաշտպանի կեցուածք ցուցադրելու:

Մայիս 12ին Ազգաժողովին առջեւ խնդիր մը հանուած էր, որ դադրած էր գոյութիւն ունենալէ այն պահուն, երբ ջնջուեցաւ Իտալիոյ դէմ ձեռնարկուած պատժամիջոցներու դրութիւնը: Իրականին մէջ այդ քայլով լռելայն կը նուիրագործուէր ստեղծուած վիճակը, եւ ամէն մէկ պետութիւն ինքնաբերաբար կարելիութիւն կը ստանար անձամբ ճշդելու իր վերաբերումը Իտալիոյ հանդէպ: Ոմանք այդպէս ալ ըրին: Ու եթէ կարգ մը պետութիւններ — ի մասնաւորի Անգլիա եւ Ֆրանսա — կը յամառէին չճանչնալ Եթովպիոյ գրաւումը, ատոր գլխաւոր պատճառն էր, որ անոնք իրենք զիրենք պարտական կը զգային հաւատարիմ մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան սկզբունքներուն եւ այդպիսով փրկել զայն վերջնական անկումէ:

Շուտով, սակայն, երեւան եկաւ, որ գործնական կեանքի պահանջները շատ աւելի կարեւոր են, քան սկզբունքներէ բխող թելադրանքները: Այդ իմացութիւնը իր արտայայտութիւնը գտաւ Չէմպըրլէյնի նոր քաղաքականութեան մէջ, որուն էական յատկութիւնն է՝ յարմարիլ իրականութեան:

Եթէ Անգլիա սկիզբէն իսկ բուռն կը հակառակէր Իտալիոյ քայլերուն հարաւ-արեւելեան Ափրիկէի մէջ, ատոր շարժառիթը, անշուշտ, իր համակրանքը չէր Եթովպիոյ հանդէպ, այլ այն, որ՝ Իտալիոյ հաստատումով Կարմիր ծովուն վրայ՝ ան մեծապէս վտանգուած կը զգար իր սեփական շահերը: Ժամանակի ընթացքին, սակայն, անգլօ-իտալական հակառակութիւնը այնպիսի բնոյթ ստացաւ, որ ենթադրեալ վտանգը դարձաւ իրական. եւ ոչ միայն բրիտանական շահերու, այլ այս անգամ արդէն համաշխարհային խաղաղութեան համար: Այս պայմաններու տակ Անգլիոյ քաղաքականութեանը յատուկ գործնական ըմբռնումը պիտի թելադրէր յանձն առնել փոքր վնասներ՝ չենթարկուելու համար մեծերու: Եւ համաձայնութիւնը Հռոմի հետ Լոնտոնի առաջին վճռական քայլն էր այդ ուղղութեամբ:

Ատով արդէն կանխորոշուած էր Անգլիոյ ընթացքը Ժընեւի մէջ՝ եթովպական խնդրի քննութեան պահուն: Եւ իրապէս, Մայիս 12ին Անգլիոյ արտաքին գործոց նախարար լորտ Հալիֆաքս արտայայտեց իր կառավարութեան տեսակէտը այնպիսի անկեղծութեամբ մը, որ այլեւս տեղ չէր ձգեր որեւէ թիւրիմացութեան: Անբնական վիճակ մը ստեղծուած է, ըսաւ ան. մէկ կողմէն՝ իտալական վեհապետութիւնը Եթովպիոյ նկատմամբ իրողութիւն է, որ ճանչցուած է Ազգաժողովի անդամ կարգ մը պետութիւններէ, իսկ միւս կողմէն՝ կան պետութիւններ, որոնք տակաւին նոյն ձեւով վարուելու վճռականութիւնը չեն ունեցած: Այսօր Եթովպիոյ մէջ չկայ ոյժ մը, որ կարողանար ետ գրաւել երկիրը: Այդ վիճակը փոխելու համար կայ մէկ միջոց միայն — պատերազմը, զոր սակայն ոչ ոք կ'ուզէ: Այդպիսով, ներկայիս վէճի բռնուած են երկու սկզբունքներ, այն է՝ աննպատակ խոնարհումը գաղափարի մը առջեւ եւ խաղաղութեան իրական յաղթանակը: Ազգերու գլխաւոր առաջադրանքն է խաղաղութեան պահպանումը, եւ այս պահուս խնդիրն ալ ճիշդ ատոր մասին է. ուստի, ըստ անգլիական կառավարութեան տեսակէտին, Խորհուրդը կրնայ որոշել, թէ ամէն պետութիւն ազատ է ճշդել իր վերաբերումը տրուած խնդրին հանդէպ՝ իր շահերուն համեմատ:

Տարբեր չէր կրնար ըլլալ նաեւ ընթացքը Ֆրանսայի, որուն, անտարակոյս, կանխաւ ծանօթ էր Անգլիոյ տրամադրութիւնը, եւ որ այսօր ամէն ջանք կը թափէ համաձայնութեան հասնելու Իտալիոյ հետ: Գալով միւս պետութիւններուն՝ անոնց — չնչին բացառութիւններով — ուրիշ բան չէր մնար, բայց եթէ հետեւիլ մեծերուն եւ իրենց ափ մը հողը նետել եթովպական խնդրի գերեզմանին վրայ:

Այսպէս վերջացաւ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի « կարեւոր » նիստը, որ իրականութեան մէջ հարազատ պատճէնն էր ցարդ եղածներուն, այն տարբերութեամբ միայն, որ՝ կարծես աւելի ընդգծած ըլլալու համար անոր օփերեթային բնոյթը, այս անգամ բեմ հանած էին տարաշխարհիկ հիւր մը — Եթովպիոյ նախկին կայսրը:

Ի վերջոյ՝ ի՞նչ որոշեց Խորհուրդը. այն՝ ինչ որ արդէն շատոնց որոշուած էր առանց իր մասնակցութեան. այսինքն՝ վարուեցաւ այնպէս, ինչպէս ալ վարուած էր մինչեւ հիմա: Այդ ողբալի իրողութիւնը, թերեւս աւելի՝ քան ցարդ եղածները, կը ցուցնէ թէ ի՛նչ աստիճանի իջած է այն հաստատութիւնը, որ տակաւին կը յաւակնի կրել «Ազգերու Դաշնակցութիւն» մեծահնչիւն անունը: Եւ արդար է Փարիզի Վիքթուար Թերթը, որ՝ խօսելով Մայիս 12ի նիստի մասին՝ կրկնակ թաղում կ'անուանէ զայն,— թաղումը եթովպական խնդրին եւ Ժընեւի հաստատութեան վարկին:

«ՄԱՅԻՍ 28»Ը ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՏԱՆ, 31 Մայիս.— Այս տարի Հայաստանի անկախութեան 20րդ տարեդարձը տօնեցինք խելապէս աննախընթաց եւ արտասովոր բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Մայիս 29ի Կիրակին, Հ. Յ. Դ. Տանը կը հեւար հայրենատենչ երիտասարդութեան ոտքերուն տակ:

Ճիշդ ժամանակին հանդէսը կը բանայ ընկեր Գեղունի, որ ներկաները մէկ վայրկեան ոտքի հրաւիրեց, յարգելու համար յիշատակը բոլոր անոնց, որ ինկան Հայաստանի ազատագրութեան ճանապարհին վրայ:

Յետոյ երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը: Եղան բազմաթիւ երգեր, արտասանութիւններ ու մեներգներ: Տիկին Ք. Արզումանեան եւ Ընկեր Ս. Բրուտեան (Մարսէյլէն) իրենց մեներգով եւ արտասանութիւնով գեղարուեստական բաժնի փայլը աւելցուցին: Յետոյ խօսք առաւ Ընկեր Վ. Իշխանեան, որ մօտ մէկ ժամ կուռ ու մագնիսացնող բառերով փառաբանեց անկախութեան գաղափարը եւ շեշտեց հայկական միացեալ ճակատի անհրաժեշտութիւնը:

Հանդէսէն յետոյ ունեցանք ընկերահամակրական խնջոյք, որու ներկայ եղան բազմաթիւ համակիրներ եւ ընկերներ: Հոս եւս խօսեցան ընկեր Իշխանեան, Սէրէնկիւլեան եւ Պապիկեան, որոնք ծանրացան կազմակերպութեան եւ անհրաժեշտ պատրաստութեան շուրջ:

Այս առթիւ նոր ընկերներ աւելցան մեր շարքերուն վրայ:

Հանդէսը վերջացաւ «Մշակ բանուոր»ով:

Լեւոն Գեղունի

ՕՐ. ԶԱՌԱՓԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ecole Normale de Musiqueի սրահին մէջ հաճոյքն ունեցանք լսելու յայտնի դաշնակահարուհի Տիրուհի Զառափեանը, որուն յայտագիրը կը բաղկանար Սօլէրի, Ռամոյի, Տըպիւսիի, Ռավէլի եւ Շապրիէի քանի մը հանրածանօթ գործերէն:

Այս առթիւ անգամ մը եւս գնահատեցինք մեր տաղանդաւոր արուեստագիտուհիին վճիտ եւ ճապուկ մեքենականութիւնը, անսեթեւեթ ոճը, գողտր հնչականութիւնը, նուրբ զգայնութիւնը:

Շապրիէի շքեղ Պուռէ փանթասքէն ետք եւ ունկնդիրներուն ստիպիչ պահանջին վրայ՝ մեր շնորհալի դաշնակահարուհին իբրեւ յաւելուածական կտոր նուագեց Ֆրանսական հին երաժշտութեան փառաւոր ներկայացուցիչներէն Մեծն Քուփըրէնի սքանչելի Լը թիք-թօք շօքը:

Ֆ. Ա.

Միւս կողմէ ֆրանսական թերթերը կը գրեն թէ անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց կողմէ դիմում մը կատարուեցաւ չահագրգռուողներուն մօտ, դադրեցնելու համար բաց քաղաքներու ռմբակոծումները: Կը յուսացուի որ Վատիկանն ալ միջամտէ, նոյն նպատակով:

Վերջին ռմբակոծութիւնները կատարեալ ջարդի մը ձեւն առած էին, վրդովելով հանրային խիղճը ամէն երկրի մէջ:

Բայց եւ այնպէս հեռագիրները կ՚ըհաղորդեն թէ ազգայնականները օդանաւերով դարձեալ ռմբակոծեցին Բասթէլլոնի քաղաքները, — Սէկորպայի մէջ կործանեցան քսան տուներ, ռումբերէն մեռան տասը հոգի, վիրաւորներուն թիւը կը հաշուուի 25: Իսկ Վալէնսիաքայի մէջ ռումբերէն մեռան վեց հոգի, վիրաւորուեցան 15 հոգի, կործանեցան 16 տուներ:

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները: Անգլիական ծրագրին չէ միացած միայն Խորհ. Ռուսիան, որ շարունակ դիտողութիւններ կ՚ընէ: Կը կարծուի թէ, եթէ Խորհ. Ռուսիա շարունակէ մերժել, Լոնտոն, Փարիզ եւ Հռոմ միասնաբար պիտի աշխատին գործադրել անգլիական ծրագիրը:

Զին. պարտադիր ծառայութիւն Անգլիոյ մէջ

Այն լուրը թէ Չէյմպըրլէն զին. պարտադիր ծառայութեան օրինագիծ մը կը մշակէ Անգլիոյ համար, մեծ վրդովում պատճառած էր ընդդիմադիրներուն, ինչպէս գրեցինք երէկ:

Խորհրդարանին ներկայանալով, վարչապետը բացատրութիւններ տուաւ այդ մասին եւ յայտարարեց թէ չատո՞նց մշակուած է ծրագիրը, որուն համաձայն, երբ պատերազմ ծագի, զին. պարտադիր ծառայութեան պիտի ենթարկուի Անգլիոյ բնակչութիւնը: Բայց հերքեց թէ կառավարութիւնը մտադիր է ճարտարարուեստական զօրաշարժի ծրագիր մը մշակել, թէեւ նման ծրագրի մը մասին ուսումնասիրութիւն կը կատարուի ներկայիս:

Անգլիա կ՚աշխատի հաշտեցնել գերմանական եւ չեխական տեսակէտները

Կիսապաշտօնական աղբիւրներէ քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, անգլիական կառավարութիւնը Պերլինի եւ Փրակայի կառավարութեանց պիտի ներկայացնէ խրատախոհութեան ծրագիր մը՝ իբրեւ միջնորդ աշխատելով հաշտեցնել երկու կողմերու տեսակէտները: Արդէն այդ մասին որոշ աշխատանք կատարուած է, հասկնալու համար գերմանական կառավարութեան տրամադրութիւնները:

Միւս կողմէ, Փրակայի մէջ Հոցա կը շարունակէ իր բանակցութիւնները Հէնլայնի ներկայացուցիչներուն հետ:

Չեխական քաղաքի մը մէջ, սրճարանային միջադէպի մը հետեւանքով սպաննուեցան երկու Գերմանացիներ: Այս սպանութիւնը առիթ բռնելով՝ Պերլինի մամուլը խիստ լեզու մը սկսաւ գործածել:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆՆԻՃԱՓՈՆԱԿԱՆ պատերազմին առիթով, Թոքիոյի մէկ պաշտօնական ցեկոյցը ի մէջ այլոց կը յայտարարէ թէ սկսուած պատերազմը վերջ կը գտնէ միայն Չանկ-Քայ-Շէքի ջախջախումով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը տեղի պիտի ունենայ Ռուայանի մէջ: Այս առթիւ Մարսօ Փիվէր կը յայտարարէ թէ համագումարին չէնքէն հարիւր քայլ անդին պիտի ընտրէ հաւաքավայր մը, մօտէն հետեւելու համար համագումարին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՐԻՏՍԱՐԴ»ի կոմիտէի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 6 Ավրնիւ տ՚իթալի սրճարանին վերնայարկը: կը խօսի ընկ. Ա. Խատիսեան: Նիւթ՝ «Հայաստանի հանրապետութիւնը եւ մեր հարկանները»:

ՊԱՆԵՕ ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահին մէջ, 181 Քուռ Լաֆայէթ: ներկայ կ՚ըլլայ Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ԳՈՒԱԼԻՒԶԻԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» խումբի դասախօսական ժողովը 3 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը:

Ներկայանալ անդամատետրով: կը խօսի Ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ» կոմիտէի ընդհ. ժողովը, 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՖՐ. ՀԱՅ «Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ

կազմակերպուած Վիէնի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Խաժակ» սրահին մէջ

Օրուան նշանակութեան առթիւ պիտի խօսի Ընկերուհի Ն. ՔԻՐՔԻՐԹՃԵԱՆ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

Մայիս 28ի առթիւ

հրապարակային բանախօսութիւն

կազմակերպուած Փօն տը Շէրիւի Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» խումբի կողմէ

4 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 ին

Hôtel de France-ի սրահին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Տախքերու մասնակցութիւն 1 ֆր:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ԳԱՌԱՔՈԼՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Անիէռի Քաղաքապետարանին Նորակառոյց շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ԸՆԿ. Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Օր. ՌԷԺԻՆԱ, Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՑԱԿՈԲԵԱՆ, Ընկ. ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԿԻՆՏՕՆ:

Պիտի պարէ Օրիորդ ԳԱԶԱԶԵԱՆ:

Ճոխ սեղան մինչեւ լոյս, թամատայութեամբ Ընկ. ԲԱԼԱՅԵԱՆԻ:

Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս, ընտիր ժազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ: Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք 5 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 12 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է:

×

ՊԱՆԵՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ 11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր 22 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ: Նկատի ունենալ այդ թուականը:

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Աղդ. Միութեան, Զ. Ռ. Մ.ի եւ Ֆ. Կ. Խաչի:

5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Էտիսըն» սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն: 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicaines-ներու շքեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը):

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները: Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն: Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական ընտիր ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր: Թոմպոլա, ճոխ եւ աժան պիւֆէ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք:

×

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՅԱՌԱՋ» խումբի կողմէ, 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ժ. Հ. Ե. սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), կ՚արտասանեն Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ուրիշներ:

Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

×

ՎՈՄՈՆԻ ՄԷՋ.—

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՁԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Վարանդեան» սրահին մէջ 10 Պուլվար տէ Մարկրիտ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Ս. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՔԷՕՐՔՃԵԱՆ (նուագ), Ընկեր. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ (արտասանութիւն): Կարգապահութեան կը հսկեն Վոմոնի Հայ Արիները: Ընկ. ՍԷԹԵԱՆ շարժանկարով պիտի ցուցադրէ հայ ազատագրական պայքարէն դրուագներ:

Մուտք 3 ֆրանք:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները առանձին:

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան, Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղին եւ Հայրենակց. Միութեանց: 5 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պար էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

×

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ.— «Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» խումբին կողմէ 6 Յունիս, Երկուշաբթի «ՊԱՌ ԻՏԷԱԼ»ի վերնայարկի սրահին մէջ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 4, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ. 88 ՌԻՒ Տ՚ՕՊԱՆՅԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ջութակահար Պ. Յ. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ կու տայ իր աշակերտներուն տարեկան ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ-ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ (30ի չափ նուագողներ): Կը մասնակցի յայտնի դաշնակահարուհի Mlle Emilie GUEYRARD Լիսէ միւզիքալի դաշնակի ուսուցչութիւններէն.

ճոխ յայտագիր, որուն մաս կը կազմեն՝ ԿԼՈՒՔ, ՄՕՑԱՐԴ, ՊԵԹՀՕՎԷՆ, ՇՈՒՊԵՐԹ, ՌԻՄՍՔԻ ՔՕՐՍԱԿՕՖ եւ ... ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է.— Տախսերու մասնակցութեան համար յայտագրի մը գնումը պարտաւորիչ է: ... է նախօրօք առնել ՅԱՌԱՋԻ գրատունէն, Ռիւ Տօմինիքէն:

Maison de la Mutualité

24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité

Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին

ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԳ. ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ Ծանօթ. հարիւրամեակին առթիւ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Պ. Մ. ԵԼԷՄՃԵԱՆԻ

Դերակատարներ.— Պ. Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ (Հօր Հօր աղա), Օր. Ա. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ (Ֆաթմէ), Պ. Ժ. ՄԱՐԻԿԵԱՆ (Խուրշիտ պէյ), Տիկին Ն. ՔՈՒՃԵԱՆ (Գամէր), Պ. Ժ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ (Սանսար Հասան), Պ. Ա. ՍԱՄ...ԵԱՆ (Ճինկէօզ), Պ. Գ. ԼԱՔՔԱ (Ճան Եաղան), Տիկ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ (Սաթիլ), Ա. ԵՍԱՏԻԿԵԱՐԵԱՆ (Հայրաթ Եըղան), Կ. ԹԱԳԸՄՃԵԱՆ (Գօթալ պաշը): ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲ ԵՒ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ 60 ՀՈԳԻ

Տեղերը կանխաւ ապահովելու համար դիմել, Գրատուն Հրանդ Սամուէլ, 51 Rue Monsieur le Prince, Tél. Danton 88-65: Maison Hratchian, 6 Rue Lamartine. Tél. Trudaine 43-19. եւ Կապոյտ Խաչի կերպուլթեան կեդրոնատեղին՝ M. H. Bayan, 26 Rue Troyon, Sèvres (S.-et-O.) Tél. Observatoire 18-28: ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 25—20—15—10 եւ 8 ֆր.

Maison ALEXANIAN

ՀԱՆՔԱԾՈՒԽ — ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ ՏՈՒՆ

10 Bld. Rodin. Issy-les-Moulineaux

7 Rue du Pourtour, Meudon

Téléphone Michelet 28—79

Ամէն տեսակի լաւ ՀԱՆՔԱԾՈՒԽՆԵՐ եւ ԱԾՈՒԽ, մատչելի գիներով: Արագ սպասարկութիւն: Ապրանքներու փոխադրութիւն: Հանկարաններու փոխադրութիւն՝ ժամանակ կառքով: Չափաւոր գին:

Hommes **Dames**

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, ... արուեստական օղիները ձեր ստամոքսը կ՚այրեն, գիշերները ջուր կը խմեցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն ... րատ, կազդուրիչ եւ ... ժաքեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 ... St. Lambert et 8 ... Suffres, Marseille

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dammes

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մեթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouart

Հեռաձայն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ ... ձեւք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) ակսեալ 350—450 ֆր.էն: նուէր կը տրուի ֆանթէզի տաբատ կամ կոյֆ՝ 450 ֆր.էն վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին պատրաստուած, գարնան յատուկ, արծաթէ ... մը: Ներկայանալ ... կտրօնով: վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ ... չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

Հ. ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՐ)

Tél. Trudaine 42-69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Աւատօրեներր ժամադրութեամբ:

ԳՏԱՅԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REX
Rue Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER HACOPIAN
17, Rue Dupuytren — PARIS (6e)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 4 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 4 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3748

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Պաշարման վիճակ Անտիոքի մէջ

Սանճաքէն հասած լուրերը ցոյց կուտան, որ Թուրքերը կը շարունակեն զայեր լարել եւ աճաբեկումներ կատարել՝ ազդելու համար բնակչութեան եւ Միջազգային Ցանձնաժողովին վրայ: Աւտոր փաստն այն է որ Թրքական թերթերը թնդանօթային լեզու մը կը գործածեն ժամանակէ մը ի վեր: Ի՞նչ սպառնալիքներ պիտի կրէ Թուրքը, կարդալով ինչոր կը գրեն Էնկիւրիի թերթերը, կամ երեսփոխաններու սպառնալիքները,— հետեւիլ անոնց: Գաղափար մը տալու համար, քանի մը խորագիրներ միայն՝ քաղուած Թրքական թերթերէ: Այսպէս «Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրապետը, նշանաւոր Եոնուս Նատին կը գրէ.

— «Հաթայի խնդիրը մենք Թուրքերս կը լուծենք եւ պիտի լուծենք, առոր արգելք չեն կրնար ըլլալ ոչ միայն պատուիրակ կառօ մը, Կոմս տը Մարթէլ մը, այլ եւ Գ. Հանրապետութեան ամբողջ Ֆրանսան»:

Նոյն «Ճիւմհուրիյէթ»ը (21 Մայիս) խօսելով Հայոց մասին, կը սպառնայ ջարդել…

«Ֆրանսա կը դիմէ եղեռնական միջոցի, տարրերը իրարու դէմ գրգռելու համար: Ֆրանսա ընտրութիւն չէ որ կը պատրաստէ Հաթայի մէջ, այլ ջարդ մը, որպէսզի տարրերը իրար խողխողեն: Դրամով վարձու աւազակները գործի վրայ են: Զինեալ հրոսակներէն զատ, հոն բերած է հայիւրաւոր Հայ Դաշնակ ֆօմիթէնիններու «սօմպայր» պետերը: Ի՞նչ է ասոր իմաստը, անկախ ուրիշներէ, Ֆրանսա ի՞նչ իրաւունք ունի օրինակ ՀԱՅԵՐԸ ԴԱՆԱԿԻ ՏԱԿ ԲԵՐԵԼՈՒ ԻԲՐԵՒ ՄԱՏԱՂՑՈՒ ՈՋԽԱՐ»:

Ցետոյ Մայիս 23 թիւով դարձեալ նոյն սպառնալիքը.—

Ֆրանսական թերթ մը հայկական հրոսախումբերով կը սպառնայ մեզի մեր հարաւային սահմանին վրայ: Մեր պատասխանը սա է.—

«Ֆրանսա իրաւունք չունի նորէն իբրեւ մատաղցու ոչխար գործածելու Հայերը: Երբ աշխարհի մէջ մարդկութիւն ըսուած բան մը կայ, այլեւս դադրելու է այս գազանութիւնը, այլեւս դադրեցնելու է զանոնք:»

Սակայն Թուրքերուն բարբարոսային նպատակներուն մասին աւելի լաւ պիտի ծանօթանան Ֆրանսացիները, կարդալով Թուրքերէն թերթի մը ոչ միայն զանոնք Ճէզիրէի մասին, այլեւ սպառնալիքը գայն եւս կարմիր ներկելու…

*** Անթելը վերջին պահուն կը հաղորդէր թէ պաշարման վիճակ հռչակուած է Անտիոքի մէջ, խռովութիւնը սաստկացած ըլլալով:

«Ճէզիրէն ալ պիտի գայ կարգը»

Թրքական Թան թերթը կը գրէ.

Հաթայի խնդիրը երբ առաջին անգամ մէջտեղ դրուեցաւ, Ֆրանսա հում, հում, շարալոփ խաղը ուզեց խաղալ մեր գլխուն: Սակայն երբ նեղը մնաց, սկսաւ գլուխը ծռել եւ փոխել քաղաքականութիւնը: «Բարակին՝ բռնէ՛, նապաստակին՝ փախի՛ր» քաղաքականութեան հետեւեցաւ: Այսպէս շարունակելէ վերջ տեսաւ որ իր երեւակայածէն աւելի լաւ է: Հաթայ Սուրիոյ պատկանելէն կը դադրի: Թուրքիոյ ալ պիտի չպատկանի: Հետեւաբար որո՞ւն պէտք է պատկանի: Հաթայ գեղեցիկ գաղթավայր մը կրնայ ըլլալ Ֆրանսայի համար: Եւ ասոր համար երկու պայմաններ.— Հաթայի մէջ Թրքական մեծամասնութիւնը ինքզինքը մեծամասնութիւն չկարենայ ցոյց տալ: Երկրորդ՝ Ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը քաշքշուի, յետաձգուի: Սուրիոյ մէջ վէճեր եւ անհասկացողութիւններ գոյութիւն ունենան: Հաթայի անկախութիւնը կախում ունի Սուրիոյ անկախութենէն: Որքան ատեն որ համայնքները իրար կյնան, Սուրիոյ մէջ ցեղերը իրարու բախին, Ֆրանսա կրնայ հանգիստ նստիլ թէ Հաթայի մէջ եւ թէ ալ Սուրիոյ մէջ:

Ֆրանսա այս հաշիւը շատ օգտակար գտաւ եւ աւելին ըլլալով ծրագրեց նաեւ Ճէզիրէն բաժնել Սուրիայէն:

Ու Ֆրանսա սկսաւ շարժիլ: Իր ամբողջ ուժով Թուրքերը չոյել, խաբել եւ խաղցնել ուզեց: Կառօն Էնկիւրիի մէջ շատ անուշ խօսքեր ըսաւ, խոստումներ ըրաւ եւ բարեկամութենէ ճառեց: Մինչդեռ այդ օրերուն Հաթայի մէջ Ֆրանսա գաղտնի կերպով կը շարունակէր իր ծանօթ երկերես եւ դիմակաւոր քաղաքականութիւնը:

Ընդհակառակն, սակայն, Թուրքերը Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ մեծամասնութիւնը կ'ապահովէին: «Աման, Ալէվիներն ալ ձեռքէ ելան» ըսելով Ֆրանսացիները սկսան լալ ու ճչալ: Այն ատեն բնակչութիւնը իրար ձգելու քաղաքականութեան հետեւեցան:

Ահա այս էր Ֆրանսայի խաղը: Հիմա Թուրքիա պատռեց դիմակը եւ երեւան հանեց խաղը: Դիմակի տակէն երեւան ելաւ կեղծիք, խաբէութիւն եւ խարդախութիւն: Ոչ, Հաթայ պիտի տիրանայ իր ազատութեան եւ անկախութեան: ԹՈՒՐՔ ԱԶԳԸ ԱՅԴՊԷՍ ԿՈՒԶԷ ԵՒ ԱՅԴՊԷՍ ԱԼ ՊԻՏԻ ԸՆԷ:

Ուրիշներու հայրենիքը իբրեւ իրենց հօրը սեփականութիւնը գրաւողները՝ Թուրքերէն քշուեցան Տաւրոսեան լեռներէն եւ ծովը թափուեցան: Եթէ պէտք ըլլայ՝ այդ միեւնոյն Թուրքերը կրնան մաքրել նաեւ Ամանոսի լեռները:

Միայն Հաթայը չէ, Սուրիան ալ անկախ պիտի ըլլայ: ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ ԿՈՒՆԱԿԻՆ ԴԱՇՈՅՆԻ ՊԷՍ ՄԽՐՃՈՒՈՂ ՃԷԶԻՐԷՆ ԱԼ ՄԱՔՐԵԼՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՊԻՏԻ ԳԱՅ:

*** Փարիզի Թրքական դեսպանը երէկ եւս տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ժորժ Պօնէի հետ, Ալեքսանտրէթի մասին յուշագիր մը յանձնելէ վերջ:

Անգլիական մամուլը Ալէքսանտրէթի հարցին մասին

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» խմբագրական մը նուիրելով Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ տիրող ներկայ կացութեան, կը գրէ ի մէջ այլոց.—

«Թուրքերը կը պնդեն թէ Ֆրանսա կը քաջալերէ Արաբները ի հեճուկս Թուրքերուն: Մենք, Անգլիացիներս, Պաղեստինի փորձով գիտենք թէ ցեղային դիրքաւորութիւնները ի՛նչպէս պատճառ կը դառնան սխալ դատումներու, այսպիսի վէճերու մէջ:

Ընդհակառակն, եթէ կէտ մը կայ որ շատ յստակ է, այն է թէ Ֆրանսա երբեք չի փափաքիր անհամաձայնութիւն մը ունենալ Թուրքիոյ հետ հարցի մը մէջ, որմէ բան մըն ալ շահելիք չունի, ինչ ձեւով ալ լուծուի այդ հարցը: Մենք, մեր կարգին, խիստ բարեկամական յարաբերութիւններ ունինք Էնկիւրիի հետ, եւ անկեղծօրէն կը փափաքինք որ շուտով բարեկամական լուծման մը յանգի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի վէճը»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԵԿՈՅՑԸ

Բիչ մնաց որ պատերազմ ծագեր

Ժորժ Պօնէ, ներկայանալով Երեսփ. Ժողովի արտաքին յանձնաժողովին, ընդհ. զեկոյց մը տուաւ միջազգային քաղաքականութեան մասին: Ըստ թէ Ֆրանսա հաւատարիմ կը մնայ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան, եւ վերստին արգելք դրաւ Ֆրանսայէն Սպանիա զէնքի փոխադրութեան վրայ: Գալով Իտալիոյ հետ բանակցութեանց, նիւթը կը վերաբերի Միջերկրականի, բայց 17 մայիսէն ի վեր այդ բանակցութիւնները ընդհատուած են: Անգլիոյ հետ Ֆրանսա կատարեալ համաձայնութեան մէջ կը գտնուի: Շնորհիւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի այդ գործակցութեան էր, որ կարելի եղաւ խուսափիլ պատերազմէն, Կեդր. Եւրոպայի «ողբերգական դէպքերուն առթիւ»: Վախցուեցաւ որ Գերմանիա մասնակի զօրաշարժ կը կատարէ: Պատերազմական Խորհուրդին մէջ Կէօպէլս, Կէօրինկ եւ Ռիպպէնթրոփ կողմնակից էին զինեալ միջամտութեան, բայց շնորհիւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի բռնած դիրքին՝ կարելի եղաւ արգիլել պատերազմը, որ մազ մնաց պիտի պայթէր: Ճիշդ է թէ վերջնապէս անհետացած չէ պատերազմի վտանգը, բայց եւ այնպէս Անգլիա եւ Ֆրանսա կը հսկեն խաղաղութեան վրայ:

Անգլիա ախոյեան Եւրոպայի խաղաղութեան

Երէկ արդէն գրած էինք թէ Չէյմպըլէն կը հետապնդէ այնպիսի ծրագիր մը, որ իրեն կուտայ խաղաղութեան մեսիայի տիտղոսը: Փարիզի եւ Լոնտոնի մամուլը գրեթէ ատով է զբաղած հիմա:

Համաձայն քաղուած նոր տեղեկութիւններու, Չէյմպըլէն յանուն բրիտանական կառավարութեան ի մօտոյ պիտի փորձէ.

1.— Վերջ դնել Սպանիոյ քաղաքացիական թշնամութիւններուն, երկու կողմերուն ներկայանալով իբրեւ միջնորդ կամ իրաւարար հաշտութեան:

2.— Գերմանիոյ հետ կնքել ընդհ. համաձայնութիւն, գոհացում տալով մասնաւորաբար Գերմանիոյ գաղթային պահանջներուն:

3.— Համաձայնութեան եզր մը գտնել Չեխոսլովաքիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ:

Յաջողցնելու համար առաջին ծրագիրը, անգլիական կառավարութիւնը պիտի աշխատի որ օտար կամաւորները արագօրէն ետ կանչուին Սպանիայէն: Եւ հսկողութիւն կատարուի Սպանիոյ սահմաններուն վրայ: Փարիզի թերթերը կը գրեն թէ Խորհ. Միութիւնը ընդդիմութիւն ցոյց կուտայ այս ծրագրին, որոշ վերապահութիւններով: «Փոփիւլէր» կ'իմանայ թէ Խորհ. Միութիւնը կ'ընդունի անգլիական ծրագիրը, պայմանով որ ծովային խիստ հսկողութիւն մը կատարուի սպանիական նաւահանգիստներուն վրայ: Միւս կողմէ «Իւմանիթէ», Կապրիէլ Փէրիի գրիչով, խստիւ կը քննադատէ անգլիական ծրագիրը, մեղադրելով որ Անգլիա, իբրեւ միջնորդ ներկայանալով Սպանիոյ, կ'աշխատի վերահաստատել Զորսերու Դաշինքը:

Այսպէս, Կ. Փէրի կը գրէ թէ Անգլիա դիւանագիտ. յարձակողական մը ձեռնարկած է Սպանիոյ պատերազմին մէջ, Լոնտոնի եւ Փարիզի կարգ մը թերթերուն միջոցով եւրոպական շուկային վրայ նետելով ծաղկազարդ ռումբ մը: Անգլիական կառավարութիւնը պիտի միջնորդէ Սպանիոյ մէջ՝ հաշտեցնելու համար երկու կողմերը, Կեդր. Եւրոպայի մէջ՝ հաշտեցնելով Չեխոսլովաքիան եւ Գերմանիան: Ցետոյ անգլօ-իտալական համաձայնութեան կապելով Ֆրանսան, զայն պիտի մօտեցնէ Գերմանիոյ, որպէսզի կազմուի Զորսերու Դաշինքը, այսինքն Եւրոպայի քառանդամ կառավարութիւնը:

Արձանագրենք նաեւ որ Սպանիոյ կռուող ճակատները, անգլիական կառավարութեան միջնորդութեան ծրագրին իբրեւ պատասխան, կը յայտարարեն թէ երբեք տրամադիր չեն հաշտուելու եւ պիտի շարունակեն կռիւը մինչեւ վերջնական յաղթանակ:

Եժովի եւ Կագանովիչի աստղը կը մարի

«Պրավդա» քանի մը օրէ ի վեր սկսած է խիստ քննադատութիւններու ենթարկել Եժովն ու Կագանովիչը, Սթալինի այս կամակատար գործավարները, որոնք Խորհ. Միութեան կառավարութեան ամէնէն ազդեցիկ պաշտօնեաները կը համարուէին:

Համաձայն կատարուած քննադատութեանց, Եժով (Ներքին գործավար) չի գտնուիր իր պաշտօնին արժանի բարձրութեան վրայ՝ տկարացած ըլլալով կէփէուի գործունէութիւնը, ինչ որ կը նշանակէ թէ Սթալին դժգոհ է իր կամակատարէն: Նոյն թերթը կ'աւելցնէ թէ ներքին գործավարութեան կատարած աշխատանքները տեղի չեն ունենար համաձայն Կրեմլի պալատին հրահանգներուն: Քանի մը օր եւս, եւ ապահովաբար պիտի գրուի թէ ներքին գործավարը կը դաւաճանէ …:

Գալով Կագանովիչի, որ «երկաթեայ գործավար» ալ կոչուած է, (Սթալին «պողպատեայ» ածականը իրեն կը պահէ), հրապարակաւ կ'ամբաստանուի թէ խափանարարութիւն կ'ընէ:

Ծանօթ ըլլալով բոլշեւիկեան ամբաստանութիւններուն ձեւին, երբ Մոսկուայի պաշտօնաթերթը այսօր կ'ամբաստանէ գործավար մը իբրեւ անշնորհ կամ «ոչ-զգաստ», խափանարար կամ «ապուշային հիւանդութեամբ» վարակուած, կրնանք գրել Ց. Պարոնեանի պէս՝ շարունակութիւնը վաղը, ինչ որ կը նշանակէ՝ դաւաճանութեան կամ տրոցկիստութեան պատմութիւնն ալ յաջորդով:

Միւս կողմէ Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ պաշտօնանկ եղան Ուկրայնիոյ գործավարներու խորհուրդին երկու օգնականները, Սուխոմլին եւ Տիագնիբեդա, իբրեւ «անշնորհ»:

Ղազախստանի Գեր. Խորհուրդի ընտրութեանց առթիւ, ընտրելիներու ցանկին մէջ կը նշմարուի Ալեքսանտրովիչ Սքվորցովի անունը, իբրեւ կոմկուսի կեդր. քարտուղար,— ի՞նչ եղաւ Միրզոյեանը, որ այդ պաշտօնն ունէր քանի մը ամիս առաջ եւ ո՛ւր կը գտնուի հիմա, ոչ ոք գիտէ:

Դիտելի է որ բոլոր Խորհ. «հանրապետութիւններուն» մէջ կոմկուսի կեդր. քարտուղարները հեռացուած են իրենց պաշտօնէն: Դիրքերու վրայ կը մնան միայն Բերիա (Վրաստան) եւ Բաղիրով (Ադրբէջան):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԷՖՕՔ

Բ.

Բժշկական դասագիրքերու մէջ յաճախօրէն նկարագրուած են պսաիքօզ, սաիքօզ, փսիխթաքօզ, լէչմանիօզ, սափէրժիլլօզ, ֆիւրոնքիւլօզ հիւանդութիւնները, բայց բառ մը չկայ շէֆօզ հիւանդութեան մասին,— ցաւալի է: Թերեւս յառաջիկային հոգեբուժութիւնը զբաղի՝ դարմանելու համար այս պակասը իբրեւ… պակասութիւն: Արդարեւ, ժողովուրդը «պակաս» կ'անուանէ շէֆօզով վարակուածները, որոնք ոչ թէ պակաս, այլ, ընդհակառակն, սովորական մարդոցմէ աւելի ծանր ու լեցուն ուղեղ մը ունենալ կը կարծեն:

Հիւանդութեան մանրէն զինք կը դնէ սփիրոքէթոզներուն կարգը, բայց առանց ասոր ալ՝ շատեր կան, որ գիտեն օգտուիլ իրենց շրջապատին մէջ բոյն դրած հիւանդութենէ մը: Ցարգանք կը կոչուի այդ սարսափելի հիւանդութիւնը,— հին է այս հիւանդութեան պատմութիւնը, կը հասնի մինչեւ նախապատմական շրջանը, երբ հնարամիտ մարդիկ, կախարդական միջոցներով, կը փորձէին մեծ երեւնալ, աստուածներուն խնամի կամ ազգականից, հետեւաբար ընդունակ՝ անկարելին իսկ յաջողցնելու, հրա՛շք գործելու: Ցարգանք պարտադրելու այդ եղանակները կը տարբերին դարաշրջանէ դարաշրջան: Երբեմն այդ եղանակները պետականացան,— այսպէս եղաւ շրջան մը, երբ ազնուականին ապուշ տղան, իբրեւ պետ, օրէնքի ուժով կը կառավարէր ու կը խաբարանէր երկրին մէկ մասին բնակչութիւնը, ո՛րքան ալ միտքով բարձր ըլլային ղեկավարուողները ղեկավարողէն: Վասնզի օրէնքը յարգանք կը պարտադրէր: Ցարգանքին չարաշահութիւնը առաւելապէս կղերականներուն մէջ: Հասարակ ապուշներ, յանուն Աստուծոյ՝ յարգանք ներշնչելով իրենց անձին հանդէպ, նշանաւորեցան պատմութիւններով, որոնց կծիկը վերջերս կը փորձէին քակել կարգ մը հոգեբոյժներ (Տիւփույ, Քուրպան, Լըրուա, Սէկլաս) իրենց գերյարգելի եպիսկոպոսներուն մահիճին կարօտն ունեցող աստուածավախ կիներու մէջ փնտռելով շէֆութեան աւերները:

Ցարգանքին դէմ պայքար շատ է կատարուած,— ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը արիւնով լուաց մարդոց ստուած արգութեան բարձերը, տախտակները, աստիճանները: Սակայն նոյն այդ յեղափոխութիւնը, հողատէր դասակարգը ննջեցնելով բեմէն՝ այնտեղ կանգնեցուց փողատէր դասակարգը, արդի քաղքենին որ նոյնքան սիրահար է հիմա արգութեան: Եւ փառք ունեցող ապուշներ շէֆ դարձան, որովհետեւ ժողովուրդին նեխարկած էին յարգանքի հիւանդութեան մանրէն: Ցետպատերազմեան շրջանը միտքերու մէջ յեղափոխութիւն մը կատարեց,— հիմա գիւղացին կը խնդայ քաղքցիին վրայ: Ցարգանքին դէմ պայքարին մէջ,— բոյլ տուէք պարծենալ ինձի,— քիչ աշխատանք կատարած չեմ նոր սերունդին մօտ: Ոմանք անբարոյացուցիչ կը գտնեն այդ պայքարը,— ճիշդ է, իր վնասներն ալ ունի, բայց անհրաժեշտ էր սպաննել արգութեան մանրէն, որպէսզի սա շէֆերը աւերներ չգործեն՝ «հայաստանասիրութիւն», «թրքահայ դատ», «համաշխարհային յեղափոխութիւն» բացատրութիւններուն տակ իրենց schizophrénique նկարագրին դրոշմը կամ մաղձի վերածելով Հ. Յ. Դ.ին դէմ իրենց քէնը: Վերջապէս միակ ձգելու համար շէֆերը, որպէսզի իրենք եւս բուժուին (մեկուսացումը բժշկական մեթոտ է) կամ գէթ հադորդակից դառնան մե՛ր դարաշրջանին, որմէ բան չեն հասկնար տակաւին: Ու մանաւանդ քիչի՛կ մը ճանչնան նոր սերունդը, այս դարաշրջանին ծնունդները:

Ինծի դիտել կը տրուի թէ շէֆօզով վարակուած այդ շէֆերը յաճախ… խոհանոցի շէֆեր են:

ԱՐԱՋ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ Բ. ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Պրիւքսէլէն կը գրեն մեզի.—

Մայիս 20 — 30ին Պրիւքսէլի մէջ բացուեցաւ Բ. Միջազգայինի Գործադիր Մարմնի ժողովը: Ներկայ էին 22 կուսակցութիւններ 50 պատգամաւորներով: Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը կը ներկայացնէր ընկեր Վահան Համբարձումեան:

Քննութեան դրուած էին երկու խիստ կարեւոր հարցեր.— Միջազգային կացութիւնը եւ Պայքար ժողովրդապետութեան համար:

Վիճաբանութեանց ընթացքին ընկեր Վ. Համբարձումեան եւս խօսք առնելով ըսաւ.—

«Անհերեւ է այն չփոթը, որ կը տիրէ մեր միտքերուն մէջ ժողովրդապետութեան մասին: Վէճը խիստ կարեւոր է եւ արժէքական: Մենք միատեսակ ըմբռնումներ չունինք եւ ժողովրդապետութեան եւ պայքարի ձեւերու մասին, որովհետեւ մեր ազգային պայմանները ուժգնօրէն կ'ազդեն այդ ըմբռնումներուն վրայ: Իրողութիւն մըն է, որ ժողովրդապետութեան սահմանները յստակօրէն չեն գծուած: Լիթրէի Ֆրանսերէն բառարանին մէջ «ազատութիւն» բառին 24 նշանակութիւն է տրուած: Ես կը դժուարանամ ըսել թէ յետպատերազմեան ժողովրդապետութեան դիմաց քանի՞ նշանակութիւն պէտք է դնել:

Ժողովրդապետական կարգերու անունով կը խօսին աջ ու ձախ դիկտատորական երկիրները, ժողովրդապետութեան անունով կը խօսին դրամատէր եւ քաղքենի դասակարգերը, ժողովրդապետութեան անունով կը խօսինք եւ մենք, բայց բոլորովին տարբեր հասկացողութեամբ: Ո՞ւր կը սկսի ժողովրդապետութիւնը եւ ուր կը վերջանայ,— դժուար է ճշդել: Մէկ բան որոշ է, որ մեր ըմբռնած ժողովրդապետական կարգերը այն չեն, ինչ որ են դիկտատորական երկիրներու կարգերը: Խ. Միութիւնն ալ 1937 Դեկտեմբեր 12ին գործադրութեան դրաւ Սթալինեան սահմանադրութիւնը, ի լուր աշխարհի յայտարարելով թէ «Խ. Միութիւնը աշխարհի ամէնէն ժողովրդավար երկիրն է»: Անկէ զատ «խորհրդարանական ընդունուած ձեւերով» ընտրութիւններ կատարեց եւ 1143 սարսափահար երեսփոխաններ ունեցաւ իր դաժան մականին տակ: Սակայն ոչինչ փոխուեցաւ այնտեղ: Ազգային, հողային եւ վարչական անարդար բաժանումները յաւերժացան դարձեալ, ստեղծելով խուլ դժգոհութիւններ:

Այժմ ալ մեր միտքերուն վրայ մղձաւանջի պէս նստած է Սթալինեան սպանդը, սպանդ մը, որ անխտիր կը գործադրուի Խ. Միութեան բոլոր ժողովուրդներու գործօն տարրերուն վրայ: Ի հարկէ, Խորհ. Հայաստանն ալ զերծ մնացած չէ ատկէ եւ մենք ամէն օր կը լսենք սրտաճմլիկ դէպքեր գնդակահարութիւններու եւ ձերբակալութիւններու, որոնց մասին այստեղ առիթ ունեցայ, արդէն, բողոքի ձայն բարձրացնելու:

Խորհ. Հայաստանի ժողովրդապետութեան շահերը սերտօրէն կապուած են Խորհ. Միութեան բոլոր ազգերու նոյն ձեւի շահերուն հետ եւ մենք չենք ուզեր, որ ժողովրդապետութեան անունով անոնք զոհ դառնան գնդակներու:

Եւրոպական ժողովրդապետութիւնը անվերջ զիջումներու պէտք չէ դիմէ: Զիջում՝ տնտեսական գետնի վրայ, զիջում՝ քաղաքական գետնի վրայ, մին-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՅՔԱՐԻ, ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՒ ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այսպէս, բուն Հայաստանի մէջ հայութիւնը մխ-մինակ, կանգնած՝ Թուրքին դէմ իր փոքրաթիւ ու տըկար ուժերով արիւն կը թափէր, կենաց եւ մահու պայքար կը մղէր, մարդկային եւ նիւթական հսկայ զոհողութիւններով Մայիս 28ի յաղթութիւնը կը շահէր, մինչ անդին Թիֆլիսի մէջ, Անդրկովկասեան Սէյմը, անկարող եւ միանգամայն անտարբեր՝ Հայաստանի անցուդարձերուն, Վրացիներու եւ Ադրբէջանցիներու ստոր եւ դաւադրական խաղերով կը յայտարարէր ինքզինք լուծուած, իրարու ետեւէն անկախ հռչակելու համար Վրաստանը, (Մայիս 28ին) ու Ատրբէջանը (Մայիս 27ին) առանձին առանձին։

Թիֆլիսի Հայոց Ազգային Խորհուրդը, ականատես՝ Սէյմի մէջ իրեն ընկերակից զոյգ ազգերու քաղաքական ակտին, որքան հարկադրաբար նոյնքան եւ վայրկեանի տրամաբանական պահանջով՝ ինքզինք կը յայտարարէ «հայկական գաւառներու գերագոյն եւ միակ իշխանութիւն» կառավարական բոլոր պաշտօններով, վարելու համար երկրին քաղաքական եւ վարչական ղեկը։ Եւ իբրեւ առաջին քայլ այս պաշտօնական ակտին, (որ պիտի հըրատարակուէր երկու օր վերջ միայն), զարմանալի զուգորդութեամբ՝ ճիշդ Սարտարապատի եւ Բաշ-Աբարանի յաղթանակի օրը, Մայիս 28ին, նոյն Ազգային Խորհուրդը կ'որոշէ Ա. Խատիսեանը, Յ. Քաջազնունին եւ Բաբաջանեանը՝ իբր հաշտարար պատուիրակութիւն՝ ուղարկել Պաթում «բացարձակ լիազօրութիւններով բանակցելու եւ հաշտութիւն կնքելու, յանուն անկախ Հայաստանի»։

Ահա պատմական մեծ նշանակութիւն ունեցող զոյգ դէպքեր, մէկը կռուով եւ արիւնով ձեռք բերուած, միւսը քաղաքական ակտով կատարուած՝ նոյն օրուան մէջ — 1918 Մայիս 28, առաջի՛ն օրը մեր պետական հիմնադրութեան եւ անկախութեան հռչակման եւ իբրեւ այդպիսին միշտ նուիրական համայն հայութեան։

Անկախութեան հռչակումէն, Հայաստանի հանրապետութեան անդրանիկ կառավարութեան ու խորհրդարանի կազմութենէն ամիսներ վերջ, հաշտութեան բանակցութիւններու եւ քաղաքական նորանոր դէպքերու շարայարութեամբ՝ Հայաստան՝ ստացեր էր աշխարհագրական եւ տնտեսական այնպիսի վիճակ մը, որու մէջ ապրիլ ու յառաջդիմելը անհնար էր։ Մեր սահմանները պէտք էր ընդարձակուէին, մեր ժողովուրդը պէտք էր տեղ գտնէր պատսպարուելու, հող մշակելու եւ ապրելու համար։ Վերահաս ձմրան ցուրտին ու բուքին՝ տասնեակ հազարներու կը հասնէր բացօթեայ եւ անպատսպար մնացածներու թիւը, զուրկ հագուստ կապուստէ եւ սնունդէ։ Հազարաւոր մարդիկ լուռ ու մունջ կը մեռնէին եւ անասունները կ'ոչնչանային ցուրտէն կամ կերի պակասութենէն։ Թէեւ անկախ պետական կեանքի հիմնադրութեամբ՝ պահ մը հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը Թրքական անմիջական վտանգէն զերծ մնաց, բայց եւ այնպէս այդ վտանգը տարբեր կողմէ շարունակեց նեղել մեր տեղացի եւ մեր գաղթական հայութիւնը, մինչեւ որ քաղաքական արտաքին ճնշումներու հետեւանքով՝ Թրքական բանակը ստիպուեցաւ լքել հայկական գրաւուած հողամասերը, կամաց-կամաց ետ քաշուիլ դէպի նախապատերազմեան սահմանները։

... Երբեք չեմ մոռնար 1918ի Դեկտեմբեր ամսու առաջին օրերու այն բերկրալից պահը, երբ Երեւանէն հըրաման ստացանք Բաշ-Աբարանէն Շորագալի սահմաններու վրայ փըռուած տասնեակ հազարաւոր տարագիր բազմութիւնը մեզի հետ առած յառաջանալ դէպի Շորագալ եւ Ալեքսանդրապոլ։ Եւ Հաջի Խալիլ գիւղէն ըսկսեալ, մեր յառաջապահ գունդին եւ զինուորական ուժին հսկողութեան տակ, քանի մը օրուան ընթացքին կըցանք ժողովուրդը դուրս հանել իր ապրած դժոխային վիճակէն եւ տարածել ու զետեղել Շիրակի հարուստ, լայնանիստ ու մեծ գիւղերուն մէջ, հանդիպելով ամէնուրեք ուրախութեան արցունքներով, աղ ու հացով դիկաբաց ու տաք ընդունելութեան։ Զէ՞ որ հայ զօրքն ու ժողովուրդն էր որ կը յառաջանար ու կը բռնէր բարբարոս Թուրքին տեղը։

Այսպէս 1918 Հոկտեմբեր 5էն մինչեւ Դեկտեմբեր 6 Թրքական ուժերը քաշուեցան Լոռի-Բամբակի, Ղարաքիլիսէի, Շիրակի, Ալեքսանդրապոլի եւ Երեւանէն Նախիջեւան ու Սուրմալու տարածուող հողամասերէն։ Իսկ մինչեւ 1919 Ապրիլ-Մայիս ամիսներուն՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը արդէն տէր էր դարձած Ռուսահայաստանի նախապատերազմեան ամբողջ սահմաններուն եւ մեր զինուորական ու վարչական ուժերը կանգնած էին Նախիջեւան-Զանգիլ-Կարաօրղան գիծերուն վրայ, ծածանող հայկական դրօշին հովանիին տակ։

«... Ես կարծում եմ, որ երկրի սահմանները քարացած չեն կարող մընալ միշտ, ես հաւատում եմ որ մեր երկրի սահմանները կ'ընդարձակուեն կեանքի երկաթէ ուժով, մեր արդար եւ անվիճելի իրաւունքների պաշտպանութեամբ...» — կ'ըսէր 1918 Օգոստոս 1ին Հայոց Ազգային Խորհրդի նախագահ Աւ. Սահակեան (Հայր Աբրահամ), Հայաստանի անդրանիկ խորհրդարանի բացման իր հանդիսաւոր ճառով։ Սահակեանի բերնով խօսող հայ ժողովուրդի խօսքին ու կամքը ինը ամիսներ վերջ իրականութիւն էին դարձած, մեր սահմանները ընդարձակուած էին, հայ ժողովուրդը կը շնչէր այլեւս։ Եւ յետոյ, շնորհիւ կառավարութեան ձեռք առած կորովի եւ ազգու միջոցներուն՝ Ամերիկայէն ու զանազան երկիրներէն Հայաստան ներածուեցան մեծ քանակութեամբ ալիւր, խտացած կաթ, զանազան հացահատիկներ, սերմնցու, հագուստեղէն, դեղօրայք, երկրագործական գործիքներ եւայլն, մէկ խօսքով այն բոլոր անհրաժեշտ նիւթերը, որոնք պէտք էին ապրուստի եւ բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան ազգաւ զարգացման համար։ Ժողովուրդը վերադարձաւ հողին, լծուեցաւ երկրագործական շինարար աշխատանքին, հերկեց, ցանեց եւ իր բոյնը վերաշինելով չէնցուց ընտանեկան օճախը, մտաւ իր նախկին բնականոն ուրախ վիճակին մէջ։

Վերածնած ազատ եւ անկախ Հայաստանի այս շէնցող եւ ուրախ կեանքը, աւա՜ղ, շատ կարճ տեւեց։ Ռուսը, այս անգամ կարմիր շապիկ հագած, թիկունքէն զարնելու դաւեց մեզի, եւ հիւանդ ու մեռած կարծած Թուրքին յարութիւն տալով ոտքի հանեց, մանուկ Հայաստանի հանրապետութեան սահմաններուն վրայ արշաւելու ուժ ու հրահանգ տուաւ, որպէս զի 1920 Սեպտեմբեր 23էն մինչեւ Դեկտեմբեր 2 կատարուած դէպքերու ճնշման տակ մեզ ծունկի բերել տայ եւ Հայաստանը խորհրդայնացնելու եւ կրկին իր թաթին տակառնելու հնարաւորութիւն ունենայ։ Այսպէս ալ եղաւ։

Այժմ երբ լրացած է մեր անկախութեան հռչակման 25րդ տարեդարձը մենք կ'ապրինք զայն ո՛չ իրական կեանքով, այլ երկրէն դուրս եւ օտարութեան մէջ։ Վերյիշելով՝ մեր սրտերը կը լեցուին արդար զայրոյթով ու դառնութեամբ, մեր հոգիները կը կսկծան ի տես աշխարհի անպատիւ քաղաքականութեան, որով մեծ ու փոքր բիւրաւոր ազգերը, մահմետական թէ քրիստոնեայ, արքայական թէ ժողովրդավար, ի շահ իրենց եսասիրական քաղաքականութեան՝ պատրաստ են կամ հաճոյքն ունին զոհելու ազգի մը ոչ միայն մէկ միլիոնի հասնող ընտրանին, այլեւ մնացորդն ալ իր փոքրիկ երկրամասով, որպէսզի հոն երբեւէ Թրքական արիւնոտ կարմիր մահիկը, կամ, ինչպէս ոմանք կը սիրեն անուանել՝ մշակոյթ ու քաղաքակրթութիւն կործանող, ազգերու խաղաղ կենակցութեան մէջ թոյն ու ժանտատենդ տարածող կարմիր մուրճ ու մանգաղը։

Եւ սակայն թող գիտնան բոլորը, թող գիտնայ նոյն այդ անպատիւ աշխարհը, որ ազգ մը երբ տասնեակ դարերու կեանք ու պատմութիւն ունի, երբ հպարտանքի արժանի մշակոյթ է ստեղծեր, երբ գիտցած է յարատեւ պայքարներու, արեւելեան բարբարոս ցեղերու աւերածութիւններուն ու հուրերուն մէջէն փիւնիկի նման կեանք առնել նորէն, որ շինել ու ստեղծագործել գիտէ, եւ բազում անգամ հալածուելէ եւ տեղահանուելէ վերջ ոչինչէն դարձեալ նոր բոյն շինելու եւ օճախը վառելու տոկունութեամբ, աշխատասիրութեամբ օժտուած է՝ հազար հազարներ ապշութեան մատնելով, օր մը դարձեալ, իր հայրենի բնաշխարհին մէջ, ազատութեան եւ անկախութեան լուսաշող արեւին տակ իր ազգային պետական ուրոյն կեանքը ղարբնելու եւ վերստեղծելու հրաշքը կը կատարէ։

ՓՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆԻ ԳՈՐԾԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մեր առաջին թատերական երգահանին գործը կարօտ է ամբողջական պեղումի։

Իր երկերու աշխարհին մէջ երաժըշտախոյզ մը պէտք է խորանայ, գիտական-գեղարուեստական քննութեամբ, քարտիսագծելու համար եւրգերը, բարձունքները, տափաստակները եւ վիհերը։

Բազմաթիւ կարծիքներ կան, թեր ու դէմ։ Խօսքեր զօրաւոր ազդեցութեանց եւ հաստատումներ քանի մը բանագողութիւններու (կամա՞յ թէ ակամայ)։ Տակաւին իր պատուասէրին դէմ քննադատութիւններ։ Ատոնց դիմաց՝ բուռն գնահատութիւններ։

Մասնագիտական խորունկ քննութիւն մը, հեղինակութեան մը կողմէ երաժշտական, պէտք է՝ ըսելու համար թէ վարպետը ի՛նչ ծառայութիւն է մատուցեր թիւններով եւ ի՛նչ չափով մեղանչում է։

1925ին, մեր խնդրանքին ընդառաջ երթալով, Նուպար Ալեքսանեան, կազմեց առաջին կենսագրութիւնը վարպետին, որուն առընթեր խօսեցաւ համեստօրէն, սակայն մասնագիտօրէն, վարպետին գործերուն մասին։ Ահա այդ քննութիւնն է որ պէտք է ընդարձակել։ Այդ պարտականութիւնը Ն. Ալեքսանեան ձգած էր ձեռնհաս երաժշտագէտի մը։ Իր կարծիքը դրական էր։ Գրութիւնը երեւցաւ 1926ի Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»ին մէջ, Մ. Դաւթեանի նօթերով։

Քանի մը կարեւոր մէջբերումներ ահա Ն. Ալեքսանեանէն։

— «Չուհաճեանի գործին մէջ երկու հանգամանք առաւելապէս մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն։ Առաջինն է տաղաչափիք չարժումին ուժգնութիւնը՝ որուն մասին կրնանք ըսել թէ Տ. Չուհաճեանի մուվըմանները միշտ այլազան են ու կ'ապրին։ ... Մենք այստեղ մասնաւորապէս Բ. հանգամանքին վրայ պիտի ծանրանանք, որ է՝ Տ. Չուհաճեանի շնորհիւ արեւելեան եղանակաց ներմուծումն՝ արեւմտեան երաժշտութեան մէջ, եւ արդէն՝ մեզի ծանօթ եւրոպական կըտորներ ո՛րքան ալ արուեստ պարունակեն իրենց փաքթիւրին մէջ, անոնք զուտ արեւելեան եղանակներու չափով չեն խօսիր մեր հոգիին։ Մենք պիտի համարձակինք ըսել թէ Չուհաճեանի բո՛ւն արժէքը, չէ թէ համբաւը լո՛կ, ինկապէս այս վերջիններուն մէջ կը կայանայ»։

— «Ոմանք Տ. Չուհաճեանը կը քննադատեն՝ ըստ իրենց՝ անկատար կերպով զուգորդած ըլլալուն արեւելեան եւ արեւմտեան երաժշտութիւնները։ Կը կրկնենք թէ երաժիշտ քննադատ մը ըլլալու յաւակնութիւնը չունինք բնաւ. ուստի կ'ընդունինք այս առարկութեան լուրջ ուշադրութեան արժանի ըլլալը, պայմանաւ որ նոյն վերապահութիւնն ընենք նաեւ շատ մը երաժիշտ Եւրոպացւոց մասին, օրինակ՝ Կլիւք, Վերտի, Օֆէնպախ, Սէն Սանս, Մասընէ եւ այլք որոնք, իրենց գործին մէջ կիրարկած են ե՛ւ եւրոպական ե՛ւ հին արեւելեան ոճերը։ Իսկ եթէ խորհողներ կան որ իտալական ոճը մասնաւորաբար կը հակասէ արեւելեան նկարագրին, յիշենք թէ Տ. Չուհաճեանի շրջանին (1865-80) harmonieի օրէնքները կը գտնուէին դեռ դասական գետնի վրայ. Նոյնիսկ Վակներ fiasco մը կը նըկատուի այժմ։ Ուրեմն ի՞նչպէս կարելի է լուծել եղանակումներու հարցը։»

Ցունական օփերէթի խումբ մը, երկար շրջան մը, բեմադրած է «Լէպլէպիճի»ն, Պոլսոյ, Իզմիրի եւ Աթէնքի մէջ, օսմ. սահմանադրութենէն վերջ։ Նոյնիսկ շարժանկարի առնուած է, որոնց երկուքին ալ եղած եմ հանդիսատես։ Գերմանական խումբ մըն ալ բեմադրած է «Լէպլէպիճի»ն, գտնելով անօրինակ ընդունելութիւն։

Քանի որ Եղյադայի խօսքն եղաւ՝ կ'արժէ մէջբերել հետեւեալ մամուլէն կարծիքներ «Լէպլէպիճի»ի ներկայացման առթիւ Փալերոյի մէջ, 1883ին։ Պիրէոնի «Փրոնիա» թերթը (Դեկտ. 1) կը գրէր.

— «Երէկ հայկական խումբը քաղաքիս ամառնային թատրոնին մէջ իր ներկայացմանց շարքն սկսաւ։ Ընտրեալ, ազնուական դասակարգը հեղեղի պէս թատրոն լեցուեցաւ, օթեակներն ու նստարանները, ամէնն ալ գրաւուած էին։ Բոլորին հիացման ու զուարճութեան առարկայ դարձած «Լէպլէպիճի»ի ներկայացումը սպասուածէն շատ աւելի մեծ յաջողութիւն ունեցաւ, անօրինակ խանդավառութեանց արժանացաւ։ Կը մաղթենք որ մեր տեղացի դերասանները անմահ «Լէպլէպիճի»ի այս ներկայացումէն դաս մը առնէին»։

Իսկ Իղիտորիտիս Աքրկիսլիս Աթէնքի «Էֆիմէրիս» օրաթերթին, 1883 Օգոստոս 7ի համարին մէջ կը գրէր.

— «Երբ առաջին անգամ իմացայ որ հայ օփէրէթի խումբ մը Փալերօ եկեր է եւ թուրք լեզուով ներկայացումներ կուտայ, շիտակը ծիծաղեցայ այս ապուշ միամտութեան մը վըրայ։ Չէի կրնար մտածել որ Թիֆլիսեանք իրաւունք ունենային արհամարհանքով զիս ծաղրելու, քանի որ այնքան տխեղծ գաղափար մը ունէի իրենց արուեստին վրայ։ ... Լէպլէպիճի Հօրհօր Աղան յաղթանակը տարած էր վրաս։ ... Երկու-երեք ժամ նով երգի մը արտաբերման մէջ ... թիւն ու չափականութեան մէջ ... թիւն կը պահանջուի. սա՛ մեր հայ... ը սխրալի կերպով կը յարգեն ... միութիւնն ու չափականութիւնը։ ... Մասնաւորապէս հիանալի է իրենց ... րասանուհիներուն խօսելու եւ շարժելու բնականութիւնը, ինչ որ ... Ֆրանսուհիները ունին, ոչ իսկ ... լուհիները։ ... Անոնք յաջողեր ... նաեւ առանց դոյզն աններդաշնակութեան, արեւելեան երաժշտութիւնը խառնել եւրոպականին։ ... րէ՛ք, «Լէպլէպիճի»ին վերջին ... առնչը. ի՜նչ յուզմունքով մեր ... զայն կը զգայ, կ'իւրացնէ. մենք ... երէկ գերի էինք, գերի դժբախտ ... յերուն պէս։ ... Այդ իրիկունը ... լերէն բոլորովին փոխուած կը վերադառնայի, եւ շողեշարժ հանրակա... քին կողմն ուղղուելով, ինքնիրենս ... կ'կնէի.— Կեցցէ՛ Լէպլէպիճի Հօրհօր Աղան, կեցցէ՛ ...։»

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Օրուան երկրորդ բանախօսը, Պ. Ժորժ Փիքօ, որ ծանօթ է մեզի իբրեւ հեղինակ Սայքս-Փիքօ անուն հռչակաւոր դաշնագրին, իր ճառին մէջ, ջերմ ծափերու տակ, յոյս յայտնեց որ պիտի դարմանուի Հայոց հանդէպ կատարուած անարդարութիւնը։

Իրմէ վերջ խօսեցաւ ծերակուտական եւ նախկին նախարար Պ. Ժիւսթէն-Կոտար, որ յիշեց թէ Հայաստանի անկախութեան տասնամեակին առթիւ ալ խօսած էր։ Ըսաւ թէ ինք մէկն է անոնցմէ որ Հայկ. Դատին նուիրուած են հին օրերէն եւ հաւատարիմ մնացած անոր՝ մինչեւ այսօր։ Յիշեց Փրօ Արմէնիան խմբագրող մեծ դէմքերը.— Փիէր Քիյեար, Փրէսանսէ, Վիքթոր Պէրար, Անաթոլ Ֆրանս, Քլէմանսօ, որոնց կ'օգնէր ինք ալ։ Ֆրանսան հիւրասիրեց ձեզ, ըսաւ, եւ դուք վստահութեամբ եկաք հոս, որովհետեւ գիտէիք թէ ազատութեան երկիրն է այս։ Ֆրանսայի սիրտը նոյնն է ձեզի հանդէպ այսօր, ինչպէս երէկ։ Կառավարական նոր օրէնքները որ կարգ մը սեղմումներու կ'ենթարկեն օտարականները, դժբախտաբար խստիւ կը գործադրուին ստորադաս պաշտօնեաներու կողմէ։ Տեղի կ'ունենան անարդարութիւններ, որոնց դէմ արդէն ես եւ պաշտօնակիցներս բողոք ներկայացուցած ենք ուր որ անկ է։ Հայերը ամէնէն աւելի իրաւունք ունին այս երկրին մէջ բարեացակամ վերաբերումի։

«Կ'ուզեմ որ, աւելցուց, դուք միշտ մտածէք ձեր հայրենիքին, ձեր հին մշակոյթին եւ հին քաղաքակրթութեան մասին։ Ֆրանսա շատ եսասէր պիտի ըլլար, եթէ պահանջէր որ իր հողին վրայ ապաստանած դժբախտ ժողովուրդի մը զաւակները իր մէջ ձուլէր։ Ձեր ապագան, ձեր ազգային յոյսերը եւ ձեր ինքնութիւնը պահպանելու համար Հա՛յ մնացէք։ Եթէ այս երկրին հանդէպ ձեր երախտագիտութիւնը յայտնել կ'ուզէք ... եւ է ձեւով, եղէք լաւ քաղաքացիներ, լաւ Ֆրանսահայեր՝ եթէ կ'ուզէք, իրարու հետ համերաշխ եղէք, միութիւն ունեցէք, ձեր ինքնապաշտպանութեան ուժն է այդ։ Ֆրանսային բերէք հայ հոգիին գեղեցիկ յատկութիւնները եւ Հայաստան տարէք Ֆրանսահայու լաւ կողմերը։ Ֆրանսացիներս մեծ ուրախութեամբ եկանք ձեր անկախութեան տօնին։ Սրտանց կը մաղթեմ անկախութիւն եւ ազատութիւն ձեր ազգին համար։ Կեցցէ՛ անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը»։

Պ. Ժիւսթէն-Կոտարի ջերմ ճառը կ'ընդմիջուէր խանդավառ ծափերով։ Իր խօսքերը մեծ տպաւորութիւն գործեցին ներկաներուն վրայ։

Օր. Անժէլ Ռանժէլեան իրեն յատուկ շնորհալի ձեւով արտասանեց Ե. Չարենցի «Ես իմ անուշ Հայաստանի» եւ Մ. Նալբանդեանցի «Ազատն Աստուած այն օրից»ը, Ֆրանսերէն լեզուով։

Փոքրիկ դադարէ մը վերջ, հանդէսը վերսկսաւ։ Նախագահը կարդաց կարգ մը նամակներ նախկին նախարար Մօրիս Մութէէ, Կոմս Պընուա տ'Ազի, յայտնի երեսփոխան Հանրի Կէրնիէ, Համազգային ընկ. եան կեդրոնական վարչութենէն, եւայլն, որոնք իրենց համակրանքը կը յայտնէին անկախութեան տօնին առթիւ։

Ցեսոյ խօսեցաւ Ադրբէջանի պատուիրակութեան ներկայացուցիչ Պ. Մուհարրէմով, որ յիշեց թէ ինք ծնած է Հայաստան՝ Գանձակ եւ մեր այդ երկրին կարօտն ունի։ Յիշեց Լատարախտ Աւետիս Ահարոնեանը, որուն բանաստեղծութիւնները լաւագոյն կերպով նկարագրած են Արարատն ու Հայաստանի գեղեցկութիւնները, եւ որոնց յիշատակով կ'ապրինք հոս՝ օտար երկրի մէջ։ Պ. Մուհարէմով ըսաւ թէ «ճակատագիրը միացուցած է մեր երկու ազգերը։ Ա...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Ձեզի որ եւ է ոճիրով ամբաստանելու միտք չունիմ, ըսաւ յաղթանդամ հսկան բարակ ձայնով մը. ոճիր գործած չէք որքան գիտեմ... բայց մեզ որ ուշադրութիւն չդարձուցիք այն ազդարարութեան զոր ըրի Եէտի Գուլէի մէջ՝ անցեալ օր... կը յիշէ՞ք... խօսեցայ այն անհաճոյ վախճանին մասին որուն կ'ենթարկուին, մեր այս հինաւուրց քաղաքին մէջ անոնք որ պէտք եղածէն աւելին գիտեն։

— Աստուածնիդ կը սիրէք, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք բողոքեց Սուլտին թէեւ շատ աղէկ կը հասկնար այդ բառերուն իմաստը։ Գիտէր, բանտ պիտի չառաջնորդէին զինքը։ Ընդհակառակն երբ գիշերը վրայ հասնէր, ինքնաշարժ մը ... անցնելով սըլնթաց պիտի արշաւէին դէպի Եէտի Գուլէի պարիսպը, թեւերը կռնակին վրայ պիտի կապէին շըղթայով եւ գլխու վրայ չարագուշակ աշտարակին ապառաժոտ հորէն վար պիտի գլորէին զինքը՝ հակառակ իր դիմադրութիւններուն։

Սուլտին սարսուռ մը զգաց աչքին առջեւ բերելով այն ահաւոր մահը որ իրեն պիտի սպասէր փրփրադէզ ջուրերուն մակերեսին վրայ։

Ներքինին թուղթ մը հանեց գրպանէն. զգուշութեամբ բացաւ եւ Սուլտինին երկնցուց.

— Ճանչցա՞ք, հարցուց հանդարտ շեշտով մը, երկու գիշեր առաջ Բերա Փալասի լրագրավաճառին կրպակը ձըգած էիք... Կարծեմ աղջիկ մը պիտի գար առնէր...

— Կեանքիս մէջ առաջին անգամն է որ կը տեսնեմ այդ նամակը, պատասխանեց տղան ուսերը թօթուելով։

— Սուտ է, Սէրվէթ, նշանակէ, ըսաւ Քազըմ իր քովը կեցող բարձրահասակ ոստիկանին. յետոյ նորէն երիտասարդին կողմը դարձաւ ու շարունակեց.

— Իրա՞ւ. տարօրինակ բան է սակայն որ գիրը ձերն է... բաղդատեցինք զայն՝ Մթերանոցին մասին ձեր գրի առած նօթերուն հետ զորս այստեղ, ձեր գրասեղանին վրայ գտանք...

— Լաւ, թող առանկ ըլլայ. ի՞նչ պիտի ընէք հիմա, ըսաւ Սուլտին յուսահատօրէն։

— Ձեզ երկար ճամբորդութեան մը պիտի ղրկեմ, այն տեսակ վայր մը ուր երբեք առիթը պիտի չունենաք ձեր քիթը Թուրքիոյ քաղաքական գործերուն մէջ խոթելու...

Սուլտին պահ մը յուսադրուեցաւ։ Օտարական մը ըլլալով, Ներքինին պիտի աքսորէր զինքը՝ խուսափելու համար նեղացուցիչ հարցաքննումէ մը որուն կրնար ենթարկուիլ եթէ իր դիակը գտնուէր. բրիտանական կառավարութիւնն ալ կրնար մեծ աղմուկ յարուցանել։ Ոչ մէկ երկիր կրնար թոյլ տալ որ իր հպատակներէն մէկը մահուան դատապարտուէր առանց որ եւ է բողոքի, եթէ նոյնիսկ ենթական լրտեսութեամբ ամբաստանուած ըլլար. տարբեր խնդիր եթէ արդարամիտ դատավարութիւն մը տեղի ունեցած ըլլար. իսկ գաղտնի մահապատիժ մը բոլորովին անհանդուրժելի էր։

— Ըսել կ'ուզէք որ երկրէն պիտի արտաքսէ՞ք զիս, հարցուց Սուլտին։ Կամ, ինչպէս Ամերիկացիները կ'ըսեն, պտո՞յտի պիտի տանիք....

— Լողալու, պատասխանեց Ներքինին խնդալով. այդ բառը աւելի լաւ կը բացատրէ ներկայ պարագան...

Սուլտին իր երեւակայութեան մէջ լսեց խաւարակուռ հորին ջուրերուն շաչիւնը։ Ծունկը թուլցաւ. որքա՞ն պիտի տեւէր այդ սարսափելի գործողութիւնը. երկվայրկեա՞ն մը թէ տարիներ։

Գլխու վրա՞յ պիտի իյնար թէ պիտի գլորէր պարապին մէջ։ Հորը բաւական նեղ ըլլալով պատերուն պիտի զարնուէր անշուշտ եւ զգայազիրկ վիճակի մէջ պիտի հասնէր ջուրերուն. թերեւս աւելի լաւ էր այդպէս որովհետեւ — ուրիշները ինչ կ'ուզեն թող ըսեն — դժուար է խեղդուելով մեռնիլ։ Կրնայ դիւրին համարուիլ եթէ մարդ ծովուն մակերեսը ծփալու համար իր թափած ճիգերէն ուժասպառ՝ կորսնցնէ իր բոլոր զգայնութիւնները. բայց յանկարծակի սուզիլ սառուցեալ ջուրերուն խորը՝ թեւերը կռնակին վըրայ ամրացած, զարհուրելի վախճան մըն էր։

— Երեւի ծրագիրէս շատ չախորժեցաք, ըսաւ Ներքինին ժպտելով, լաւ, ըսէք ուրեմն թէ ուր է հիմա այն բարձրահասակ ու խարտեաշ աղջիկը որ ձեր երկտողը առնելու պիտի գար.. անունը ի՞նչ է...

— Եթէ այդ նամակին գիրը իմ ձեռագրիս կը նմանի, կը նշանակէ թէ կեղծուած է... ոչ նամակին մասին տեղեկութիւն ունիմ, ոչ ալ աղջկան..

— Ալլահը յիմար խօսքեր դրած է ձեր բերանը. հարցումներուս պատասխանեցէք ու թերեւս նորէն կ'անդրադառնամ ձեր մասին տուած որոշումներուս վրայ...

— Ոչինչ գիտեմ այդ երկտողին մասին կրկնեց Սուլտին. եթէ նոյնիսկ գիտնայի դարձեալ պիտի չըսէի որովհետեւ յոյս չունիմ թէ ձեր ... տէրն էք...

— Հոգ չէ, ըսաւ Քազըմ ուսերը թօթուելով. չեմ պնդեր... իմ մարդիկս կրնան շատ դիւրաւ գտնել անոր հետքը եթէ տակաւին Պոլիս է... մարդ ալ լողալու պիտի ղրկեմ... մարդ կը լողայ Մարմարայի մէջ... ծովափէն քանի մը մղոն հեռու Ֆլորիա ... նուանով զբօսավայր մը կայ ուր Պոլսեցիները լոգանքի կ'երթան... եղանակը օգոստոս 6ին կը ... կսի... այդ օրը առեղ ձգելու ... լար...

— Բայց ինչո՞ւ օգոստոս 6ին, հարցուց Սուլտին որ կը փորձէր ... շինծին խնդիրներով իսկ հետաքրքրութիւնը ... իր մտքէն վտարելու համար ... չակ հեռանկարը որ կը ... ... Մայիսէն սկսելով ... ունինք այստեղ... ինչո՞ւ ... ամրան կէսը անցնի...

— Չեմ գիտեր, սակայն այդ է ... թուականը, պատասխանեց Ներքինին... միայն կատղած շուներն ու Անգլիացի... ները ջուրը կը մտնեն այդ ... ...

(Շար.)

…ներէն տեւական սէրերը վէտի եւ լացի … կը գարբնուին: Մենք անցեալին … վէճ եւ լաց ունեցած ենք: Այդ … պիտի կազմէ հիմը մեր նոր ճա… … նոր ապագային: Քսան … ի վեր նոր սերունդ մը հասակ … է, մաղթենք որ անիկա ու… … : Երբ մեր Հայրենիքին … բացուին, պիտի երթանք … ընկերութիւն կազմելու: Ինչպէս … մեր Ղարաբաղցի հայրենակից … Գ. Բալայեան, Ճինկիզխան, Թի… … եկան ու անցան մեր երկրին …, բայց ազգը մնաց: Ներկայ … ալ կ՚անցնին եւ մենք կը մնանք … կանգուն: Կարեւոր է ձեռք ձեռ… … տալ եւ յոյսով դիմել դէպի ապա…»:

Իր անկեղծ խօսքերը ջերմօրէն ըն… …ունեցան:

Վրաստանի նախկին արտաքին գոր… …ներու նախարար Պ. Կէկէչկորի իր … կառավարութեան ջերմ ողջոյնները … բերաւ, եւ աւելցուց թէ ոչ մէկ տա… … չկայ որ այդ ողջոյններն ու … անկեղծ են: «Մեր ժողովուրդ… …ներուն ճակատագիրը իրարու կապ… … է օրկանական կապով, կարելի … զանոնք իրարմէ զատել: Արտաքին գործերու նախարար ըլլալէ առաջ, ը… … Անդրկովկասեան սէյմի նախա… … էի: Փորձեցինք մէկ կառավարու… … կազմել ամբողջ Կովկասի հա… …: Մեր տրամադրութեան տակ ու… … յաջողութեան բոլոր պայման… …ները — Աշխարհի ամէնէն հարուստ … , մօտ 10 միլիոն քաջ եւ … կառավարուելիք ժողովուրդ, … ձախողեցանք: Սխալ ըրինք: Ձեմ … եւ ուրիշները չեմ մեղադրեր: … է քաջ ըլլալ եւ ըսել ճշմարտու… …: Ճիշդ է թէ արտաքին ուժերը … քաղեցին մեր կացութենէն, … բուն պատճառը մեր ձախողու… … մենք էինք: Կովկասեան Հայրե… …իբութիւնը կը պակսէր ամէն տեղ, … արտաքին ճակատի վրայ չէ, … Հայերու եւ Վրացիներու մէջ ալ: … Հայ մը զոհ եղաւ այդ դատին, … եւ իր հայրենակիցները կը … թէ Հայ ըլլալէ աւելի Կով… …ցի էր: Իրականութեան գիտակ… …ցութիւնը ի վերջոյ պիտի յաղթէ: … բոլորս միանանք եւ Կովկաս… …միութեան վրայ հաւատք ունե… …: Կեցցէ ազատ եւ երջանիկ Հա… …: Կեցցէ՛ Կովկասեան ժողո… …ներու համերաշխութիւնը: Կեց… … բոլոր անոնք որ այդ մեծ աշխա… … պիտի լծուին»:

Հակիրճ ուղերձ մը կարդաց Ուկրայ… …ներու ներկայացուցիչ Պ. Օսին… …, որ յայտնեց թէ թէեւ իր երկիրը … կը գտնուի Հայաստանէն, սա… … իրենք սրտով միացած են Հայու… … հետ եւ կը բաղձան անոր լաւա… … օրեր: «Զէնքը վար պիտի չդնենք … որ անկախութիւն ձեռք չբե… …: Կեցցէ ազատ եւ անկախ Հայաս… …»:

Վերջին խօսողն եղաւ վրացի ազ… …ականներու ներկայացուցիչ Իշ… … Վաչնաձէ, որ խօսեցաւ վրացե… … մը: Ընկեր Արմիկ Ջամալ… … կարդաց անոր հայերէն թարգմա… …:

…խան երգչախումբը քանի մը ժո… … երգեր երգեց: Յետոյ … Արփիկ Արղութեան երգեց «Տըլ… …», «Ես սարէն կուգայի» եւ … երգ մը, ջերմ ծափեր խլե… …:

Գեղարուեստական բաժինը փակուե… … Ալֆորվիլի սանուհիներուն Հայկ… … ղեկավարութեամբ ընկ. Ս. … Յովհաննէսեանի: Օր. Հրանոյշ Գա… … եւս պարեց քանի մը անգամ, … խանդավառութիւն առաջ բերելով: … գիշեր էր եւ ժողովուրդը չէր … բաժնուիլ սրահէն:

Մեծ բազմութիւն մը մնաց մինչեւ … եւ մինչ մէկ կողմէ մեծ սրահին … եւրոպական պարերը տեղի կ՚ու… …, միւս կողմէ քովնտի սրահ… … մէջ խումբեր կազմուեցան սե… …ներու շուրջ: Խանդավառութիւնը … էր ամէն կողմ: Մինչեւ լոյս հայ… … երգերն ու պարերը շարունակ… … ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Տի… … Արմենուհի Գեւոնեան քանիցս եր… … ներկաներու փափաքին վրայ: Ըն… …երը հայրենասիրական ճառեր ար… …:

Առաւօտեան ժամը 6ն էր, երբ ժո… …ովուրդը ակամայ հեռացաւ սրահէն, … տրամադրութեամբ եւ յիշա… … երեկոյթ մը անցուցած ըլլա… … գոհունակութեամբ:

…կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներն ու Հայ Արի… …ները:

Հ.

Ֆր. Կ. Խաչի Թ. Պատգ. Ժողովը

Կիրակի (29 Մայիս) փակուեցաւ Ֆր. Կ. Խաչի Թ. պատգ. ժողովը, որ երեք օրուան ընթացքին ժրաջան, կանոնաւոր, ծրագրուած աշխատանքով մը քննեց ամբողջ Ֆրանսայի Շրջանի ու Շրջ. Վարչութեան կատարած վերջին երկու տարուան գործը, լսեց բարոյական եւ նիւթական համարատուութիւնը, քննեց հաշիւները եւ գծեց յառաջիկայ երկու տարուան շրջանին համար աշխատանքի նոր ուղեգիծ: Ժողովին կը մասնակցէին 31 պատգամաւորներ վճռական ձայնով, իսկ բարեկամ կազմակերպութիւններէ անհատներ՝ խորհրդակցական ձայնով: Ժողովը բաց ըլլալով անդամուհիներու առջեւ՝ ունկնդիր ընկերուհիներու բազմութիւն մը եւս մասնակցեցաւ այդ խանդավառ մթնոլորտին ստեղծման:

Ներկայ 20 մասնաճիւղեր (22ի վըրայ) եւ 5 ենթամասնաճիւղեր կարդացին իրենց տեղեկագիրները ու հաշուեկշիռները:

Այդ տեղեկագիրները ցոյց կուտային որ Ֆր. Կ. Խաչի գրեթէ բոլոր շրջանները ունին իրենց յատուկ ձեռնարկը, դպրոց, դարմանատուն կամ սան - սանուհիներու խումբեր, ինչպէս Մարսէյլը եւ իր հինգ ենթամասնաճիւղերը (Պուլվար Օտտօ, Ս. Լու, Ս. Ժերոմ, Ս. Անթուան, Լավիստ), Վիէնը, Կրընոպլը, Լանսէյը, Տեսինը, Ռոմանը, Ալֆորվիլը, Իսսին, Փարիզը Առնուվիլը, Քաշանը, Անկիէնը եւ Իթալին: Իսկ ուրիշ մէկ քանին կ՚օգնեն տեղական կազմակերպութիւններու պահելու համար դասընթացքներ, — Լիոն, Պորտօ, Շավիլ, Պուա Քոլոմպ: Հազիւ երեք չորս մասնաճիւղեր մնացած են, առանց յատուկ ձեռնարկի մը,անոնց ալ թելադրուեցաւ Պատգ. Ժողովի կողմէ ունենալ ոգեւորիչ աշխատանք այս տարուան ընթացքին:

Շրջանային Վարչութիւնը ինք եւս իր կազմակերպական, դիւանական, խնամատարական այլ աշխատանքներէ դուրս՝ ունի յատուկ ձեռնարկ մը, — օդափոխութեան կայանները, որոնց յաջորդական յաջողութիւնը խանդավառութեամբ ողջունուեցաւ Պատգ. Ժողովի կողմէ: Այդ կայաններու միջոցով միայն վերջին երկու տարուան մէջ 165 երկսեռ մանուկներ տարուած էին ծովափ: Իր դպրոցներու մէջ կ՚ուսանէին աւելի քան 500 երեխաներ, իսկ 200 երկսեռ պատանիներ իր Սանուց Միութեան խումբերուն միջոցով կը ստանային հայեցի դաստիարակութիւն եւ կը ներշնչուէին հայ ոգիով:

Դարմանատուները եւս (Մարսէյլ, Իսսի, Առնուվիլ) կը տանէին լուրջ աշխատանք առողջապահական գետնի վրայ:

Այս հիմնական ձեռնարկներէն զատ թէ բոլոր մասնաճիւղերը թէ Շրջանային Վարչութիւնը նիւթական կարեւոր գումարներով օժանդակած էին բազմաթիւ հիւանդներու, թոքախտաւորներու, չքաւոր ընտանիքներու եւ մասնաւորաբար անտէր երեխաներու: Այցելութիւններ հիւանդանոցները, հագուստի, ճերմակեղէնի հայթայթում ու նման բարոյական թէ նիւթական աջակցութիւններ անպակաս էին բոլորին ալ տեղեկագրին մէջ թիւերով: Եւ ամփոփելով ներկայացուած հաշուեկշիռները, Պատգ. Ժողովը տեսաւ, որ Ֆր. Կ. Խաչը Ֆրանսայի մէջ երկու տարուան ընթացքին 300 հազար ֆրանքի գումարով մը հասած է գաղութին կրթական, առողջապահական եւ խնամատարական պէտքերուն:

Ժողովը ոգեւորուած այս արդիւնքէն, աւելի մեծ եռանդով պատրաստեց յաջորդ շրջանին համար թէ աշխատանքի որոշ ծրագիր համապատասխան որոշումներով, եւ թէ պիտաճէ նիւթական մատակարարութիւնները ճշդող, ծանրանալով մասնաւորաբար կրթական բաժնին վրայ:

Այս աշխատանքներէն դուրս ժողովը գոհունակութեամբ անդրադարձաւ նաեւ տարբեր յաջողութիւններու, մասնաւորաբար իր անդամուհիներուն ընդհանուր զարգացման տեսակէտով: Նկատեց որ Ֆր. Կ. Խաչը դպրոց մը եղած է նաեւ մեծերուն համար: Հայ կինը հոն ստացած է ոչ միայն անհրաժեշտ պաշար իր աշխատանքը մեծագոյն չափով արդիւնաւորելու համար, այլ եւ վարժուած է հանրային կեանքի, կազմակերպական ներքին կանոնաւոր աշխատանքի եւ նոյնիսկ մտաւոր զարգացման՝ հաւաքական ընթերցանութիւններով, պարբերական դասախօսութիւններով, մտերմական հաւաքոյթներով, եւայլն:

Այսօր, 1010 անդամուհիներ, բոլորն ալ համեստ, աշխատունակ, ընտանիքի մայրեր իրենց անկարելին կընեն այս մեծ եւ օգտակար կազմակերպութիւնը դարձնելու արժանաւոր մէկ Շրջանը Հ. Կ. Խաչի Ընդհ. Միութեան որ ունի գաղթաշխարհին մէջ 19 Շրջան եւ 10,000 անդամուհի:

Կիրակի առաւօտ ընտրուեցաւ Շրջանային Վարչութիւնը, — Տիկիններ՝ Տ. Միսաքեան, Ե. Մելիք-Մինասեան, Է. Բիւզանդ, Օրիորդներ՝ Ֆ. Անահիտ եւ Ա. Գըլըճեան:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆԸ

Կիրակի կէս օրէ վերջ աւանդական թէյասեղանը եկաւ լրացնել խանդավառութեամբ, այն կազդուրիչ եւ ոգեւորիչ աշխատանքը, զոր Թ. Պատգ. ժողովը կատարած էր երեք օրուան ընթացքին: Ներկայ էին աւելի քան 150 հոգի, անդամներ եւ մանաւանդ բարեկամներ: Հոն էին նաեւ Ալֆորվիլի եւ Իթալիի սան-սանուհիները եւ սրահը նեղ կուգար: Շատեր մնացին ոտքի վրայ եւ երբ 7.30ին կը փակուէր հանդէսը ոչ ոք, ոչ իսկ երեք ժամ ոտքի կեցողները չէին ուզեր հեռանալ սրահէն:

Թէյասեղանը բացաւ Սանուց երգչախումբը «Մեր Հայրենիք»ով, իսկ վարեց Տիկ. Է. Բիւզանդ, որ տուաւ ամփոփ տեղեկութիւններ Ֆր. Կ. Խաչի կատարած գործէն, հրաւիրելով ներկայ բարեկամները, որ իրենք խօսին այսօր իրենց տեսածին ու զգացածին մասին: Հետզհետէ խօսք տուաւ տիկիններ Քիպրիթճեանի (Մարսէյլի պատգամաւոր), Ս. Տէր-Դաւթեանի, Ա. Շահլամեանի, պարոններ՝ Ա. Գիւլխանդանեանի, բժիշկ Տէր Դաւթեանի, Ս. Վրացեանի, Հ. Զարդարեանի եւ Ս. Տէր-Թովմասեանի: Բոլոր խօսողներն ալ գեղեցիկ ճառերով անդրադարձան այս զուտ կանացի մեծ կազմակերպութեան տասը տարուան կատարած նուաճումներուն, գրեթէ անհաւատալի, այնքան դժուարին պայմաններու մէջ:

Փոխն ի փոխ երգեց Սաներու Միութեան երգչախումբը առաջնորդութեամբ Պ. Սահակ Յովհաննէսեանի, Արտասանեցին նոյնպէս սաներ Ալֆորվիլէն՝ Արիֆեան, Մուրատեան վարժարանէն՝ Գ. Քրմոյեան, Տարօնեան եւ Փարիզի վարչութեան անդամներէն՝ Տիկին Գազանճեան եւ Օր. Գըլըճեան: Հաճելի էր լսել Տիկ. Յակոբեանի (Քաշանէն) երգերը թառի ընկերակցութեամբ, ինչպէս եւ Պ. Շաւիկեանի «Տըլէ եաման» եւ «Քելէ քելէն»: Իսկ Իսսի աղջնակին «Կաքաւիկը» ի՜նչ հմայիչ էր: Խմբական երգերը որոնց կ՚ընկերանար ներկայ հասարակութիւնը խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծեցին, այնպէս որ ակամայ բաժնուեցան հիւրերը Տիկ. Է. Բիւզանդի փակման խօսքերէն վերջ, միաբերան երգելով «Յառաջ Նահատակ»ը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՌԱՖՖԻ ԽՄԲԱԿԻՆ ԱՅՑԸ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Անցեալ հինգշաբթի, անմոռանալի օր մը եղաւ «Ռաֆֆի» խմբակի համար: Տարեշրջանի փակման առթիւ խմբակի անդամները եւ բարեկամները ուխտագնացութիւն մը կատարեցին դէպի Հ. Յ. Դ. Թանգարանը:

«Ռաֆֆի» խմբակը հիմնուած է քանի մը երիտասարդներու նախաձեռնութեամբ՝ հայ քաղաք. շարժումները եւ Դաշնակցութեան պատմութիւնն ու ծրագիրը ուսումնասիրելու նպատակով: Խումբին վարիչն ու գըլխաւոր դասախօսը Պ. Ս. Վրացեանն է: Խմբակը ունեցաւ 20ի չափ դասախօսութիւններ ու զրոյցներ, ուր խօսեցան ՊՊ. Վ. Փափազեան, Ա. Ջամալեան, Շ. Միսաքեան, Վ. Իշխանեան եւ մանաւանդ Ս. Վրացեան, իսկ ունկնդիրներէն Արմիկ Ջամալեան: Խմբակի անդամները եւ հիւրերը եռանդուն մասնակցութիւն բերին զըրոյցներուն եւ մեծապէս օգտուեցան:

Շատ հաճելի եղաւ նաեւ անոնց այցելութիւնը Հ. Յ. Դ. Թանգարանը: Մօտ 3 տասնեակ անդամներ ու բարեկամներ ջերմ ընդունելութիւն գըտան Թանգարանի վարիչ Գ. Բալայեանի կողմէ, որ նախ հիւրերը առաջնորդեց դէպի անկիւնի նկուղը, ուր ամրապատ խուցին երկաթեայ պահարաններուն մէջ ամփոփուած են Դաշնակցութեան փառաւոր անցեալին պատմական վաւերագրերը: Ապա առաջին յարկ, ուր երկու սենեակներու պատերն ու սեղանները զարդարուած են յեղափոխական գործիչներու նըկարներով, որոնց մէջ ճիշտ Քրիստափորի, Զաւարեանի, Ռոստոմի առջեւ կախուած է Դաշնակցութեան հրաշալի զինանշանը պատրաստուած պրագիլական թիթեռնիկներու գունագեղ թեւերէն՝ Ռիօ տը Ժանէյրոյի Բարկէն Սինիի կոմիտէի նուէրը Պ. Ս. Վրացեանին: Պահ մը խորհրդաւոր լռութիւն: Գ. Բալայեանի առաջարկութեամբ՝ Ս. Վրացեան մէկիկ - մէկիկ կը ներկայացնէ Դաշնակցութեան պատմութեան ընթացքը Ալիշանէն ու Նալբանդեանէն սկսած մինչեւ մեր օրերը, ու կը վերջացնէ հետեւեալ խօսքերով.— «Երբ մենք կը յոգնինք կեանքի տաժանքէն, երբ մեզ կը պաշարէ վհատութիւնը, հոս կուգանք, որ այս նուիրական մթնոլորտին մէջ ուժ ու ոգեւորութիւն ստանանք, յոյսով ու եռանդով լեցուինք»:

Տօքթ. Հ. Զարդարեան եւ իր մայրը յուզումով կը դիտեն այնքան հարազատ ու սրտակից դէմքերու պատկերները: Ուրիշներ կը խոկան լուռ, Ռ՚ապրին ատտուածներու այս տաճարին կենդանի շունչով: Ապա՝ յաջորդ յարկը: Պ. Գ. Բալայեան կը բանայ դուռ մը ու… կիսախաւար սենեակի մը անկիւնը կը բացուի պաշտամունքի խորան մը… Տէր - Զօրի հապարաւոր նահատակներէն անանուն գանկ մը, սեւ քօղով ծածկուած, երկու կողմը մոմերու աղօտ լոյսեր եւ պատերէն կախուած սուգի ժապաւէններ՝ մնացած Քրիստափորի եւ ընկերներու յուղարկաւորութենէն: Սարսուռ կը պատէ մարդու հոգին: Կ՚ուզես ծունկի գալ, աղօթել, համբուրել նուիրական նշխարները:

Յետոյ Գ. Բալայեանը սիրով ու գուրգուրանքով ցոյց կուտայ թանգարանին իրերը ոգեկոչելով անոնց տէրերու հերոսական գործերը: Կարելի չէ նկարագրել զգացուած անջնջելի տպաւորութիւնները: Կէս դարու Հայոց պատմութիւն մը ապրեցանք եւ ի՜նչ փառաւոր պատմութիւն, ի՜նչ հսկայական գործեր, ի՜նչ հերոսական դէմքեր…

Ապա ամէնքը կը սորադրեն այցելութեան տամարին մէջ, կը նկարուին, զուարթ ու մտերմական մըթնոլորտի մէջ: Եւ ի վերջոյ կը շրջապատեն Գ. Բալայեանի հիւրասէր սեղանը: Խմբակի պետ Պ. Պետօ Եղիազարեանի բացման խօսքէն ետքը, սեղանապետ կ՚ընտրուի Պ. Ս. Վրացեան, որ զուարթ կատակներով կը խօսեցնէ, երգել կամ արտասանել կուտայ ամէնուն:

Եւ այսպէս մինչեւ ուշ երեկոյ: Ամէնքը լեզու կ՚առնեն: Երիտասարդ ու տարեց իրարու հետ կը մրցին, կը ճառեն, կ՚երգեն, կը զուարճանան: Ժամանակը կը սահի արագ: Կը հասնի մեկնելու ժամը, բայց ոչ ոք կ՚ուզէ հեռանալ այս տաք եւ ընկերական հաւաքոյթներէն: Երդ ու ուրախութիւն նաեւ ճանապարհին՝ տանելով մեզ հետ անմոռանալի օրուան յիշատակները:

Սիրելի երիտասարդնե՛ր, ձեր կեանքի բոպէներէն մէկ քանին զոհեցէք եւ ուխտի գացէք Մոնմորանսի՝ մկրտուելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարական աւազանին մէջ:

ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՀԱՆԴԷՍ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼՆՕ.— Անցեալ կիրակի, կէսօրէ վերջ, Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Կամաւոր եւ Մարտիկներու մասնաճիւղին կազմակերպած խնջոյքըստեղի ունեցաւ Իսի Խրիմեան սրահին մէջ, կոկիկ բազմութեան մը ներկայութեամբ:

Բացումը կատարեց ընկեր Փիլիպպոսեան: Սեղանապետ ընտրուեցաւ Դ. Ղազարոսեան որ քանի մը խօսքով բացատրեց Կամաւ. Միութեան նպատակը, «Գործս կէս մնաց»ը, կամաւորներու ծառայութիւնները պատերազմի ատեն, եւ ըսաւ թէ այսպիսի Միութիւնները միշտ անհրաժեշտ են հայրենիքի պաշտպանութեան համար:

Յետոյ խօսքը տուաւ Միութեան նախագահին գնդ. Տ. Բաղտասարեանի, որ գեղեցիկ ճառով մը ներկաները ոգեւորեց: Պատմականը ըրաւ անկախութեան գաղափարին համար մըղուած պայքարներուն, յիշելով մայիս 28ը, տուաւ անկախութեան տօնին իմաստը, հայ ժողովուրդին փառքը: Մեր պայքարը չէ վերջացած, պէտք է զանազան վէճերը մէկդի դնել, հաւաքական ուժով գործի մղուիլ, տէր ու պաշտպան դառնալ ազատ եւ անկախ հայրենիքին: Պ. Շմաւոն նախ նուագեց «Մեր հայրենիք»ը յետոյ ազգային երգեր: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցեցան Տիկին Շահինեան, Տիկին Զ. Տէրտէրեան, ընկեր Դ. Զոլաքեան, ընկեր Ե. Սերոբեան, տիկին Օզանեան, ընկեր Ա. Գարայեան: Իսի լէ Մուլինոյի Կ. Խաչի մասնաճիւղին կողմէ խօսեցաւ Տիկին Կարմիրմօրուքեան: Երգեցին Մ. Սէֆէրեան, Ա. Ալեքսանեան, զինուոր Մ. Շիրվանեան, Պ Պաղտասար, Ա. Մարգարեան եւ Օր. Ս. Տէրտէրեան: Ազգային յեղափոխական երգերով սրահը կը թնդար: Ամէնէն վերջը դարձեալ խօսեցաւ ընկեր գնդ. Տ. Բաղտասարեանը, զգացուած՝ երկու հերոսներուն անունը յիշող երգերէն, Սերոբ Փաշայի եւ Հերոս Մուրատի մասին ծանօթութիւններ տուաւ, պատմեց հերոսական դըրուագներ, Մուրատի հերոսական անցքը Սեւ ծովէն Պաթում եւ մինչեւ Երզնկայի քաջագործութիւնները: Ներկաներէն խօսեցան Պ. Վարդան Զաւրուշ եւ Վ. Կազմարարեան: Երկուքն ալ ոգեւորիչ խօսքեր ըրին, որոնք խոր տպաւորութիւն ձգեցին ժողովուրդին վրայ: Մեր փոքրիկներն ալ երգեցին եւ արտասանեցին, բոլորն ալ յաջող: Հանդէսը փակուեցաւ ուշ ատեն թողլով խանդավառ տպաւորութիւն:

Ներկայ մը

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐ ԴԷՊԻ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

«Ցուսաբեր»ի մէջ կը կարդանք.—

ԻՐԱՆ, 5 Մայիս.— Խորհրդային երկիրներէն ամէն օր մեծ թիւով պարսկահպատակներ կ՚անցնին սահմանէն այս կողմ: Արդէն հազարաւոր ընտանիքներ հասած են Ռեշտ, Փեհլէվի եւ Թաւրիզ: Կառավարութիւնը կ՚ընդունի բոլոր պարսկահպատակ փախստականները, կը տեղաւորէ շէնքերու մէջ, կուտայ օրապահիկ եւ ապա կը ղետեղէ տարբեր շրջաններու մէջ:

Փախստականները սարսափահար կը պատմեն խորհրդային երկրին արհաւիրքը:

Տեղեկութիւններ կան, որ խորհրդային իշխանութիւնը Նախիջեւանի եւ Օրտուբաթի շրջաններու թրքութենէն մաս մը փոխադրած է դէպի երկրի ներսերը, անոնց տեղը գլխաւորաբար Ռուսեր բերելով:

Նոյն ձեւի փոխադրութիւններ կը կատարուին նաեւ երկաթուղիի երկայնքին, Փոյլի կայարանէն մինչեւ Գանձակ:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՀԵՆՔ ՀԱՒԱՏՔԸ

Աքէճfի Նոր Օրը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 Մայիս).

— «Հայաստանի դէպքերուն պատճառած սրտաբեկութիւնը եւ խորհրդահայ իշխանութեան դէմ ժողովուրդին մէջ ծայր տուած արդար դժգոհութիւնն ու թշնամական զգացումը, իրենց տխուր անդրադարձը ունեցան այն տաք գուրգուրանքին վրայ, որ գաղութահայութիւնը ունէր հայրենիքին հանդէպ:

Միջակորեար թէ արհեստաւոր, մըտաւորական թէ բանուոր, կարօտի եւ սիրոյ զգացումներ ունէին իրենց հոգիներուն խորը Հայաստանի հանդէպ, հոն տիրող վարչաձեւը նկատելով ժամանակաւոր ու պայմաններու պարտադրութիւն:

Ուշադրութիւնը կեդրոնացած էր երկրին վրայ, գայն շէնցնող, վերաշինող, արդիւնաբերող ժողովուրդին վրայ, որուն կենսունակութեան եւ շարքաշութեան հրաշքներուն ականատես կ՚ըլլայինք ներքին խոր գոհունակութեամբ:

Խորհրդային իշխանութիւնը չատ տեսաւ մեր գոհունակութիւնը, ծուռ նայեցաւ հայութեան երկու հատուածներուն հոգեկան եղբայրակցութեան եւ անձապարեց կապերը կտրել, երկու աշխարհները իրարմէ բաժնել, առասպելական դաւերու պատմութիւն մը շինելով:

Երեւան, յարաբերութիւնները խզելով արտասահմանի հետ, կը կարծէր վերջինէն խլել Հայաստանով հետաքրքրուելու եւ հոգեպէս անոր կապուած մնալու իրաւունքը:

Ատիկա ուրիշ դաւ մըն է հայութեան դէմ, բարոյական մեծ ոճիր մը, որ կը ձգտի իրարմէ հեռու եւ իրարու անհաղորդ երկու անջատ մասերու բաժնել հայութիւնը:

Մօտաւորապէս այն քաղաքականութիւնը, որուն գործադրութեան հետամուտ եղան ցարական եւ սուլթանական պետութիւնները, հայութիւնը անկարացնելու եւ մէկ հայութեան ու մէկ Հայաստանի գաղափարը խորտակելու համար:

Խորհրդային իշխանութիւնը նոր ձեւերով եւ նոր մեթոտներով նոյն նըպատակին կը ձգտի, յանուն համայնավարութեան եւ միջազգայնականութեան:

Արտահայաստանը, որքան ալ ընկճուած ըլլայ Երեւանի հակահայ արարքներէն եւ պատահած Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած ահաւոր դէպքերէն, հաւատքը պէտք չէ կորսնցնէ հայրենիքին ու հոն ապրող ժողովուրդին հանդէպ:

Հայաստանի հանդէպ մեր սէրը միւսյն զգացումներու վրայ պէտք չէ հիմնուած ըլլայ: Ամէն բանէ առաջ, հայրենիքը մեզի համար քաղաքական շէնք մը, բարոյական անգնահատելի հարստութիւն մը, մեր գոյութեան հիմնաքարն է: Եկող ու գացող իշխանութիւններէն աւելի, անոր տէրը մենք ենք, որովհետեւ ի վերջոյ մենք — ժողովուրդն է անոր միակ տէրը, անոր շունչ եւ արիւն տուողը, յաղթանակի ու յաջողութեան ճամբան հարթողը:

Որքան ալ տխուր ըլլան Հայաստանէն ստացուած լուրերը եւ անոնց պատճառած սրտաբեկութիւնը մեզի, դարձեալ մեր կապն ու հաւատքը պէտք է մնան անխախտ: Մեր մտածումին եւ երեւակայութեան առջեւ Հայաստան պէտք է մնայ միշտ վեր ժամանակներու աղդեցութենէն եւ դէպքերու աւերէն:

Այս ճշմարտութիւնը հասկնալու համար, զգացումէ աւելի տրամաբանութեան, ողջմտութեան եւ հեռատեսութեան ուժին պէտք է ապաւինիլ ու ողբալով եւ ցաւելով մէկտեղ կատարուած եղեռնագործութիւններուն վրայ — որոնք նողկանք առաջ կը բերեն խորհրդային իշխանութեան դէմ — պէտք չէ յոյսի եւ հաւատքի մեր լապտերները մարել:

Ընդվզում չարիքին դէմ, զայրոյթ եւ բողոք՝ չարագործներուն դէմ, բայց բարոյալքում՝ երբեք: Մեր հաւատքը պէտք է անսասան մնայ Հայաստանի լուսաւոր ապագայի յոյսով»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի 29 մայիս մեր խումբը եզանակի վերջընթեր մրցումը ըրաւ մրցելով U. S. Pontoiseի Ա. խումբին դէմ, տեղւոյն թաղապետական սիրուն մարզադաշտին մէջ խուռն բազմութեան մը ներկայութեան: Մեր մարզիկները ամէն ջանք ի գործ դնելով փայլուն յաղթանակ մը խլեցին, պարտութեան մատնելով 3 — 1ով հակառակորդ խումբը որ յուսախաբ եղաւ քանի որ ան իր դասակարգի խումբերուն ախոյեանը հանդիսացած էր:

Այս գեղեցիկ յաղթանակը կը պարտինք մասամբ մը մարզիկ մեր ընկերոջ Պ. Աստուր Բիլեանի գիտական խաղարկութեան որ իր զինուորական արձակուրդի օրերուն սիրայօժար բերաւ իր թանկագին մասնակցութիւնը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մուրատ - Ռաֆայէլեան խումբը պարտուեցաւ J. S. Puteauxի պահեստի խումբէն 2 —0ով հակառակ այս պարտութեան մեր երիտասարդ (Juniors) մարզիկները շատ լաւ տպաւորութիւն ձգեցին հակառակորդ խումբի ղեկավարներուն վրայ իրենց օրինաւոր եւ կոկիկ խաղարկութեամբը ինչ որ հանդիսատեսներուն ուշադրութիւնը գրաւեց:

Վաղը, կիրակի, 5 յունիս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը հրաւիրուած է Saint - Germain ուր պիտի ըլլայ այս եղանակի վերջին մրցումը տեղւոյն խումբին դէմ: Այս փոխվրէժ մրցումը մեզ համար շատ հետաքրքրաշարժ է, քանի որ անցեալ ապրիլ 10ին նոյն խումբէն պարտուած էինք 2 — 0 ով, ուրեմն կոչ կ՚ընենք St. Germainի հայ մարզասէր հասարակութեան որպէսզի խուռներամ փութայ մարզադաշտ բարոյապէս ոգեւորելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները: Ժամադրութիւն՝ ժամը 1.30ին կառ Սէն-Լազար:

Երկուշաբթի, 6 յունիս, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մ. Ռ. խումբը կը մեկնի 30 մղոն դէպի արեւելք Esbly գիւղը, ժամադրութիւն ժամը 12.30ին կառ տը լ՚Էսթ:

Մ. Երամեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մելանով:

չեւ որ կանգնեցանք ահա այսօր պատերազմի դուռներուն առջեւ: Տեսական ճշդումներուն պէտք է հետեւին գործնական քայլերը :

Ես ալ կը միանամ մեր մեծանուն նախագահ Տը Պրիւքէրի առաջարկին եւ անյետաձգելի կը գտնեմ լայն վճռականութիւն մը, որ կարենայ փարատել թիւրիմացութիւնները եւ ճշդել այս կամ այն երկրի վերաբերմամբ մեր միացման եւ հեռացման կարելիութիւնները, միաժամանակ փրոփականտի ազդու զէնք մը տալով մեր ընկերվարական զանգուածներուն ձեռքը՝ միջազգային խաղաղութիւնը պահպանելու համար»:

Փարիզի «Փոփիւլէր»ն ալ տալով այս տեղեկութիւնները, կը յիշատակէ մեր պատգամաւոր ընկերոջ անունը :

ԿՈՄՍ ՉԻԱՆՕ ԿԸ ՊԱՐԶԷ

Իտալիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Միլանոյի մէջ, Չորեքշաբթի օր ճառ մը խօսելով՝ կոմս Չիանօ ակնարկ մը նետեց միջազգային քաղաքական համայնապատկերին վրայ: Նախ փառաբանեց այն քաղաքական ուղղութիւնը, որ ձեւ առաւ «Պերլին-Հռոմ առանցք» անունով :

— « Հաւատարիմ Պերլին - Հռոմ առանցքին, Փաշական Իտալիան պիտի շարունակէ խորացնել իր գործակցութիւնը նացի Գերմանիոյ հետ: Այդ բարեկամութիւնը անցաւ փորձութեան բովէն եւ զօրացաւ ճգնաժամային պահերու մէջ: Այսօր, հասարակաց գաղափարներէ եւ շահերէ վերջ՝ ունինք հասարակաց սահմաններ, որոնք կը կազմեն փաստ մը համերաշխութեան՝ ընդմէջ երկու երիտասարդ պետութիւններու եւ երկու հին ժողովուրդներու: Գերմանեւիտալական համերաշխութիւնը առաջին անգամ իր դէմքը ցոյց տուաւ այն պահուն, երբ երկու պետութիւնները միասնաբար դիրք կը բռնէին ընդդէմ այն յարձակումին, զոր համայնավարութիւնը կը կատարէր Եւրոպայի մէջ՝ Սպանիան դարձնելով խարխիս մը, ուրկէ պիտի աշխատէր ընկերային ու բարոյական կազմալուծութիւն մը յառաջ բերել Արեւմուտքի մէջ: Պայքարը, որ կը շարունակուի տակաւին այսօր յաղթականօրէն, եւ որուն համար իտալական առատ արիւն հոսեցաւ, պիտի գայ օր մը երբ բոլորը պիտի ընդունին իբրեւ փաստ մը Եւրոպայի պատմական դիմադրութեան ընդդէմ կազմալուծութեան, — եւ մեր երկրին փառապանծ մասնակցութիւնը Իտալիոյ պիտի պարգեւէ պատուոյ տիտղոս մը:»

Կոմս Չիանօ յետոյ իր ակնարկը ուղղեց Հռոմ - Պերլին առանցքին միւս բեւեռին, «ազնիւ եւ զօրաւոր ժողովուրդին», Ճափոնցիներուն: Իտալիոյ արտաքին նախարարը, շեշտելով որ Ճափոն եւս միացաւ հակաբոլշեւիկեան իտալեւգերմանական ճակատին, յայտարարեց թէ իր երկիրը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Ճափոնի գործակցութեան :

— «Կանուխ չէ, ըսաւ, յայտարարելու համար թէ այն պայքարը եւս, որ արիւնհեղութեան ձեւ առաւ Արեւելեան Ասիոյ մէջ, հետեւանք է բոլշեւիկեան կազմալուծիչ մանրէներու գործունէութեան, որովհետեւ, դժբախտաբար, չինական կառավարութիւնը անխոհեմութիւնը գործեց միանալու համայնավարութեան, առանց խորհելու թէ սխալ է ազգային դատ մը վստահիլ պետութեան մը, որ ինքզինք կը հռչակէ կարմիր միջազգայնութեան ախոյեանը »:

Յետոյ ակնարկ մը Պալքաններուն վրայ, դէպի ուր կ'ուղղուի Իտալիա, «պատմական եւ աշխարհագրական անյեղլի ազդակներու» մղումով :

— « Առանց եսապաշտութեան եւ գերիշխանութեան գաղափարներու, այլ անկեղծ համերաշխութեան ոգիով մը՝ Փաշական Իտալիան կ'աշխատի թարմացնել իր հին բարեկամութիւնները եւ հաստատել նորեր: Այսպէս, մինչ դէպքերն ու ժամանակները կը զօրացնէին Իտալիոյ կապերը Հունգարիոյ եւ Ալպանիոյ հետ, Պելկրատի դաշինքը եկաւ ստեղծել Իտալիոյ եւ Եուկոսլավիոյ միջեւ անկեղծ, տեւական եւ արդասաբեր բարեկամութիւն մը»:

Վերջապէս, կոմս Չիանօ, ակնարկը դարձնելով դէպի Անգլիա, գնահատանքի խօսք ուղղեց Չէմպըրլէնի, որ իրապաշտ քաղաքականութեան մը ապացոյցը տուաւ իր «քաջ եւ բաց-սիրտ ճառով», երբ կը խօսէր բրիտանական խորհրդարանին մէջ 16 ապրիլին, ներկայացնելու համար անգլեւիտալական համաձայնութիւնը :

— «Անգլիոյ վարչապետին խօսքերը խոր արձագանգ գտան իտալացի ժողովուրդին մէջ, ցոյց տալով ոգին որով Չէմպըրլէն եւ իր գործակիցը կ'ուզեն աշխատիլ մթնոլորտը պայծառացնելու եւ համերաշխութիւն ստեղծելու համար: Անգլեւիտալական համաձայնութեան արժէքն այն է, որ գետինը մաքրեց անցեալին թողած դիրտէն եւ երկու երկիրներու յարաբերութիւնը հաստատեց իրական եւ լուսաւոր հիմերու վրայ: Ոչինչ կայ այնքան վտանգաւոր, որքան դաշինք մը, որ հակասական եւ վաղաթարշամ համաձայնութիւններու տակ կ'աշխատի ծածկել յետին - միտքեր եւ վերապահութիւններ: Փաշական Իտալիան սովորութիւն չունի նման քաղաքականութիւն մը խաղալու: Այսպէս, անգլեւիտալական համաձայնութիւնը կուգայ նպաստել Եւրոպայի խաղաղութեան, զոր կը փափաքի Իտալիա իրապաշտ ոգիով մը» :

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԽԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր Ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ԿՐԸՆՕՊԼԻ «ԾՕԹՆԵՂՔԱՅՐԵԱՆ» կոմիտէի ընդհ. ժողովը, 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՖՐ. ՀԱՅ «Կ. ԽԱՉԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ

կազմակերպուած Վիէնի Մասնաճիւղին կողմէ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Խաժակ» սրահին մէջ

Օրուան նշանակութեան առթիւ պիտի խօսի Ընկերուհի Ն. ԹԻԳՐԻԹՃԵԱՆ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

Մայիս 28ի առթիւ

ճաշասրահին բանախօսութիւն

կազմակերպուած Փոն տը Շէրիւի Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» խումբի կողմէ

4 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 2.30 ին

Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին: Տախքերու մասնակցութիւն 1 Ֆր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Պոլսոյ «Արարատ» Միութեան եւ Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբի Վարչութեան ի նպաստ սրահի գաշնակին

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ **«ՈՍԿԻ ՀԷՔԵԱԹ»ը**

(երաժշտութիւն Ա. Գ. Մեսումենց

5 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ, Սրնօն: Մուտք՝ 4 Ֆրանք:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «ԱՐԱՄ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30էն մինչեւ լոյս Անիէռի Թաղաքապետարանին Նորակառոյց շքեղ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Հ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏԻԿ. **Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԵՒ ԸՆԿ. **Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝ Օր. ԱՍՏՂԻԿ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ, Օր. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ, Օր. ՌԷԺԻՆԱ, Տիկ. ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՑԱԿՈԲԵԱՆ, Ընկ. ԶԱՐԵՀ ՂԱՐԻՊԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ եւ ԿԻՆՏՕՆ:

Պիտի պարէ Օրիորդ ԳԱԶԱԶԵԱՆ:

Ճոխ սեղան մինչեւ լոյս, Թամատայութեամբ Ընկ. ԲԱԼԱՑԵԱՆԻ: Կէս գիշերէն վերջ պարահանդէս, ընտիր ջազ ղեկավարութեամբ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆԻ: Ճոխ պիւֆէ՝ դիւրամատչելի գիներով:

Մուտք 5 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հայ զինուորներուն եւ 12 տարեկանէն վար պզտիկներուն մուտքը ձրի է:

×

ԿՐԸՆՕՊԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Ծօթնեղքայրեան» կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Զ. Ո. Մ.ի եւ Ֆ. Կ. Խաչի:

5Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Լուիզըն» սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

×

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ բոլոր խումբերուն: 4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 7.30ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicainesներու շքեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը):

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

ԵՒ **ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ** (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները: Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն: Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական ընտիր ճազի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր: Թոմպոլա, ճոխ եւ աժան պիւֆէ:

Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք:

×

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՑԱՌԱՋ» խումբի կողմէ. 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ժ. Հ. Ե. սրահին մէջ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանեն Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԻՄԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ուրիշներ:

Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

×

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ.—

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋ. ԿՈՄԻՏԷԻ

4 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին «Վարանդեան» սրահին մէջ

10 Պուլվար տէ Մարկրիտ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. Ա. ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ (երգ), Պ. ՍԱՐԳԻՍ ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ (նուագ), Ընկեր. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ (արտասանութիւն): Կարգապահութեան կը հսկեն Ռոմանի Հայ Արիները: Ընկ. ՍԷԹԵԱՆ շարժանկարով պիտի ցուցադրէ հայ ազատագրական պայքարէն դրուագներ:

Մուտք 3 ֆրանք:

×

ՊՕՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՑԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան, Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղին եւ Հայրենակց. Միութեանց: 5 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պար Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:

Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

Մատաղի օրհնութիւն եւ թաշխում Շավիլի մէջ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան վարչութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանէ թէ 5 Յունիս, կիրակի օր, Հոգեգալստեան հրաշափառ տօնին եւ մատրան օծման տարեդարձին առթիւ մատաղի օրհնութիւն, թաշխում եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ: Այս առթիւ պիտի պատարագէ տեղւոյն հոգեւոր պաշտօնեան՝ Տ. Եսայի քահանայ Ալթունեան եւ իր ձեռնադրութեան քսանամեակին առթիւ պիտի քարոզէ: Երգեցողութիւնները տեղի պիտի ունենան դպրապետ Գ. Բագոսեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Domrémy — PARIS (13)

Maison de la Mutualité
24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité
Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին
ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ՕՂԼԷՄՃԱՀԻ

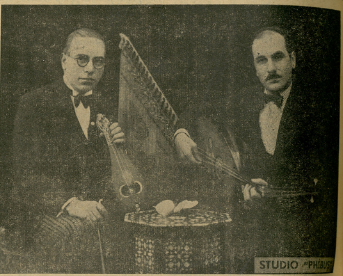

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ

կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՒՆԻ [illegible] եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco - Oriental սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3 RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը), Tél. Trudaine 51—80. Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս I. R. R. bis: Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ապսպրանքով:

“ ՇԻՐԱԿ ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի [illegible] թով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ[illegible]

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխօսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունտէրվուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ կ'այրեն ձեր ստամոքսը կը խախտեն ... գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն ...րատ, կազդուրիչ եւ ...ժարար ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 [illegible] St, Lambert et 8 [illegible] Suffres, Marseille

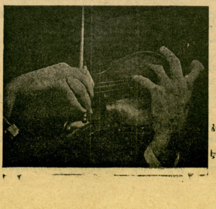

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՅՈՒՆԻՍ 4, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.45ԻՆ

ՍԱԼ ՄԱԶԸՆՕ. 88 ՌԻՒ Տ'ՕՊԱՆՅԸ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ջութակահար Պ. Յ. ԲԻՒՐՔՃԵԱՆ կուտայ իր աշակերտներուն տարեկան ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ-ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ (30է չափ նուագողներ): Կը մասնակցի յայտնի դաշնակահարուհի Mlle Emilie GUEYRARD Լիսէ Միւզիքալի դաշնակի ուսուցչուհիներէն. ճոխ յայտագիր, որուն մաս կը կազմեն՝ ԿԼՕՒՔ, ՄՕՑԱՐԴ, ՊԷԹՀՕՎԷՆ, ՇՈՒՊԷՐԹ, ՌԻՄՍԿԻ ՔՈՐՍԱՔՕՖ եւ կոմիտաս ... ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է.— Տախսերու մասնակցութեան համար յայտագիր մը գնումը պարտաւորիչ է նախօրօք ստանալ ՑԱՌԱՋի գրասենէն, րիւ Տօվինիէքէն:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 5 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 5 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3749

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ

Մտահոգիչ լուրեր կը հասնին Սանճաքէն :

Չորեքշաբթի օր, խօսելով այս հարցին մասին, կը շեշտէինք անոր կարեւորութիւնը քաղաքական ներկայ թոհուբոհին մէջ:

Դէպքերը արդէն կը գահավիժին եւ կարծուածէն աւելի ծանր կացութիւն մը ստեղծուած է վիճելի հողամասին մէջ :

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը Անտիոքէն կը հեռագրէ թէ Թուրքիա խիստ վերջնագիր մը ներկայացուցած է Ֆրանսայի, պահանջելով որ Սանճաքը իր հեղինակութեան ենթարկուի, այլապէս Թուրք զինուորները պիտի քալեն դէպի Ալեքսանտրէթի շրջանը: Լաւատեղեակ թղթակիցը կը հաւաստէ թէ 30,000 հոգիէ բաղկացած ամբողջական Թուրք զօրաբանակ մը համախմբուած է ներկայիս սահմանագլուխին վրայ :

Երկուշաբթի օր գրահապատ հրասայլերով զինուած ֆրանսական զինուորներ գրաւած են Անտիոքը :

Արդէն պաշտօնապէս հաղորդուեցաւ որ ընտրական արձանագրութիւնները ընդհատուած են հինգ օրուան համար, Անտիոքի շրջանին մէջ ստեղծուած գերագրգիռ կացութեան պատճառաւ: Բոլոր թերթերը խափանուած են.— Թուրքերէն թէ արաբերէն : Եւ պաշարման վիճակ յայտարարուած :

Թուրքերը կատղած են անոր համար, որ տարիներէ ի վեր բոլոր աշխարհի կը յայտարարէին թէ Սանճաքի բնակչութեան հարիւրին 85ը Թուրքերէ բաղկացած է: Մինչդեռ վերջին արձանագրութիւնները երեւան հանեցին թրքական այս սուտը՝ ջախջախիչ փաստերով :

Երբ տեսան թէ կարելի պիտի չըլլայ քուէարկութեամբ շահիլ իրենց դատը, բռնի ուժի դիմած են այժմ, յուսալով որ շնորհիւ սպառնալիքին, իրաւունք ձեռք պիտի բերեն :

Սանճաքի հակաթուրք տարրերը՝ Արաբ, Ալէվի եւ Հայ՝ միացեալ ճակատ կազմած են Թուրքերուն դէմ: Նոյնիսկ կարեւոր թիւով հակաքէմալական Թուրքեր կան, որոնք արձանագրուած են իբրեւ «Սիւննի իսլամ», մերժելով մտնել թրքական ցանկին մէջ:

Եւ սակայն այս կարգի արձանագրութիւն — տեսակ մը հանրաքուէ պահանջողը իրենք՝ Թուրքերն էին Ժընեւի մէջ: Ամիսներով այս խնդիրները ծեծուեցան Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ եւ ի վերջոյ յանգեցան եզրակացութեան մը, երկուստեք կատարեալ համաձայնութեամբ :

Այդ համաձայնութեան հիման վրայ էր կատարուեցան ընտրական արձանագրութիւնները ամբողջ մայիս ամսուան ընթացքին: Սանճաքը բաժնուած էր երկու շրջանակի. 1. Պէյլան - Ալեքսանտրէթ – Գըրըգխան, 2. Անտիոք-Քէսապ-Ճէպէլը Մուսա: Առաջին շրջանակին արձանագրութիւնները վերջացան ի վնաս Թուրքերուն, հակառակ այս վերջիններուն զինեալ յարձակումներուն եւ Թուրքերու բարբանջանքներուն :

Երկրորդ շրջանակին մէջ եւս սկզբի օրերու արդիւնքը ջախջախիչ մեծամասնութիւնը կուտար հակաթուրք տարրերուն: Այս պայմաններուն տակ, վերջնական արդիւնքի մասին ո եւ է կասկած կարելի չէր ունենալ այլեւս: Թուրքերը չուզելով սպասել այդ անխուսափելի արդիւնքին, որ շատոնց ապտակը պիտի տար իրենց պոռոտախօսութեանց, փորձ կ՚ընեն կատարուած իրողութեան առջեւ դնել Ֆրանսան՝ սպառնալով զինուորապէս գրաւել վիճելի շրջանը :

Եւ սակայն հոգատար պետութիւնը աչալուրջ կը հսկէ իր խնամքին յանձնուած հողամասին ու բնակչութեանց ապահովութեան վրայ: Ինչպէս հեռագիրը ցոյց կուտայ, Անտիոք քաղաքը — Թուրքերուն մէջնաբերդը — զինուորական գրաւման տակ առնուած է ֆրանս. իշխանութեանց կողմէ: Տարակոյս չկայ թէ սահմանները ամրապէս պաշտպանուած են՝ թրքական անակնկալ յարձակումի մը դէմ :

Ցատկանշական է սակայն Թուրք թերթերու սպառնալիքները՝ մասնաւորապէս Հայերուն դէմ: Երկար ատենէ ի վեր Հայու արիւն խմած չըլլալով, տեսակ մը հայրենաբաղձութիւն կը զգան կարծես: Սանճաք ծնած կարգ մը Հայեր, որոնք ներկայիս Սուրիա կամ Լիբանան կը բնակին, ըստ Սանճաքի ընտրական օրէնքին, իրենց ծննդավայրերը կ՚երթան՝ արձանագրուելու համար, Թուրքերն ալ Սանճաքցիներուն պէս, որոնք մեծ թիւով Սանճաք մտան եւ արձանագրուեցան: (Դեռ չենք խօսիր այն կեղծարարութեան մասին, որով հունձքի համար Անատոլուի խորերէն Կիլիկիա եկած Թուրք մշակներ — որոնք Սանճաքի անունն իսկ լսած չէին — թրքական անցագրերով իբրեւ Սանճաքցի գացին եւ արձանագրուեցան Միջազգային Յանձնաժողովին առջեւ) :

Արդ, Հայերուն այս ձեւով Սանճաք մտնելուն առթիւ, հռչակաւոր ամբոխավար Եունուս Նատի կը գրէ «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ.

« Ֆրանսա իրաւունք չունի նորէն իբրեւ մատաղցու ոչխար գործածելու Հայերը: Երբ աշխարհի մէջ մարդկութիւն բուսած բան մը կայ, այլեւս դադրելու էայս գազանութիւնը, այլեւս դադրեցնելու է զայն »:

Սանճաքին մէջ հազարաւոր Հայեր կը բնակին: Շատեր տեղացի են — մանաւանդ Մուսա Լերան շրջանին մէջ, ուրիշներ հոն հաստատուած են Կիլիկիոյ պարպումէն վերջ: Թուրքերը այս ծանրակշիռ օրերուն դարձեալ հայկական ջարդերու մասին խօսք ընելով, կը մտնեն յետին միտք մը, չարաշուք ծրագիր մը: Այն օրը, երբ հոգատար պետութիւնը — այս կամ այն պատճառով — տեղի տայ եւ Թուրքը տէր ու տիրական դառնայ վիճելի հողամասին, առաջին զոհը պիտի ըլլայ դարձեալ Հայը:

Թրքական սպառնալիքին դէմ հակազդեցութիւնը շատ մեղմ է տեղական թերթերուն մէջ: Շատեր նոյնիսկ չեն գրադիր այդ հեռաւոր նկատուած երկրին անցուդարձերով: Ուրիշներ կը թելադրեն անուշի կապել Թուրքին հետ, քանի որ Թուրքը հիմա շատ բարեկամ է Անգլիոյ հետ եւ Անգլիոյ շահերը պէտք է զուգընթաց երթան :

Արտաքին գործերու նախարարը քանի մը օր առաջ ընդունելով Փարիզի Թուրք դեսպանը, բարեկամական հաւաստիքներ տուած է անոր :

Ի՞նչ են այդ հաւաստիքները :

« Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Անտիոքի թղթակիցը իր հեռագրին մէջ կ՚ըսէ. «Հրահանգներ ստացուած են Փարիզէն թէ 1937ի սկիզբները Ժընեւի մէջ կնքուած ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը խստիւ պիտի պահպանուի: Ասիկա կը նշանակէ թէ տակաւին ի զօրու է ֆրանսական պատուիրակ Պ. Լակարտի եւ Թուրքերու միջեւ կընքուած գաղտնի համաձայնագիրը: Այս վերջինը խորհրդարանին մէջ 22 աթոռ կ՚երաշխաւորէ Թուրքերուն, իսկ միւսներուն 18 միայն, թէեւ Արաբները մեծամասնութիւն կը կազմեն»:

Ուրեմն գաղտնի համաձայնագիր մը կայ, որ դեռ ի զօրու է, ըստ անգլիացի իրազեկ թղթակցին : Բայց այդ պարագային, ինչի՞ պիտի ծառայէին ընտրական արձանագրութիւնները, քանի որ ի յառաջագունէ Թուրքերուն աւելի շատ թիւով աթոռ պիտի յատկացուի ինքնավար հողամասի խորհրդարանին մէջ: Բոլորովին անհասկնալի է այս կէտը:

Կիլիկիոյ պարպումը, արդիւնք անհեռատես քաղաքականութեան, ահաւոր վնասներ պատճառեց հայ ժողովուրդին, ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի: Այժմ Սանճաքի խնդրին մէջ հեռատեսութեան պակաս մը, նոյնքան վնասակար կրնայ ըլլալ երկուքին համար ալ:

Հոգատար պետութեան կորուկ եւ վճռական ընթացքը միայն կրնայ ի դերեւ հանել թրքական սպառնալիքը :

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Անթելէն առնելով՝ երէկ գրած էինք թէ պաշարման վիճակ յայտարարուած է Անտիոքի մէջ: Անտիոքէն հասած հեռագիրները նոր մանրամասնութիւններ կուտան: Այսպէս, «Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ անցեալ շաբաթ «Անտիոքի շուրջը պատահած միջադէպներուն հետեւանքով՝ Ենկիւրիի կողմէ զիտել տրուեցաւ որ անհրաժեշտ է զօրացնել ապահովութիւնը, պաշտպանելու համար Ալեքսանտրէթի Սանճաքին Թուրք բնակչութիւնը :

Մարզպանը փափաքելով անխաթար պահել երկու երկիրներու գործակցութիւնը, որպէսզի առաւելագոյնս պաշտպան հանդիսանայ բոլոր համայնքներու իրաւունքներուն եւ ազատութեանց՝ պաշարման վիճակ յայտարարելով Սանճաքին մէջ: Գործողութիւնները դիւրացնելու նպատակով, քաղաքային իշխանութիւնները փոխ իրենց իշխանութիւնը պիտի յանձնեն զինուորական իշխանութեանց: Ներկայ պատուիրակը, Կառօ, որ գնահատուեցաւ իր հաշտարար գործունէութեամբ, կատարուած՝ երկու մակարդակի վրայ, թէ ցեղային տարրերը փոխադարձ յարգանքի հրաւիրելու տեսակէտով, թէ Թուրքօ-ֆրանսական յարաբերութիւնները անխաթար պահելու տեսակէտով, իր իշխանութիւնը պիտի յանձնէ հազարապետ Քոլէի, որ, իբրեւ հրամանատար մարզքի որսորդ գունդի մը, Անտիոք կանչուած էր վերջերս: Այս հազարապետն է որ պիտի վարէ բանակին եւ վարչութեան միացեալ ղեկավարութիւնը:

Թէեւ տեղական միջադէպերը սկսան նուազիլ եւ խաղաղութիւնը ապահովուած է քանի մը օրէ ի վեր, այս որոշումները, Թուրքերուն տալով ամէն երաշխիք՝ պաշտպանելու տեսակէտով իրենց կուսակիցները, կուզան ամրացնել համաձայնութեան գետինը ընդմէջ Ենկիւրիի եւ Փարիզի, ու կը համարուին նպաստաւոր՝ շարունակելու համար քաղաքական գործակցութիւնը, առանց որ եւ է դժուարութեան հանդիպելու՝ երկրին շահերուն եւ ապահովութեան տեսակէտով »:

*** «Թան » կը գրէ թէ, Փարիզի մէջ, Թրքական դեսպանը, Սուատ Տավազ, դարձեալ այցելութիւն մը տալով Ժորժ Պոնէի, արտաքին Նախարարին ուշադրութիւնը հրաւիրեց այն դէպքերուն վրայ, որոնք կը պատահին Սանճաքին մէջ, եւ այս առթիւ յանձնեց փաստաթուղթեր, Ենկիւրիէն ղրկուած :

Ժորժ Պոնէ, այդ փաստաթուղթերուն բովանդակութեան ծանօթանալէ վերջ, Թրքական դեսպանին հետ պիտի քննէ Ենկիւրիի կառավարութեան ներկայացուցած հարցերը :

Պատերազմի պաղ հով մը անցաւ

Խօսելով Ժորժ Պոնէի զեկոյցին մասին, որուն համառօտագրութիւնը տուինք երէկ, Փարիզի թերթերը, քիչ մը աւելի մանրամասնութիւն տալով, կը գրեն թէ պատերազմի պաղ հով մը անցաւ Եւրոպայի վրայէն, մանաւորաբար 21, 22, 23 Մայիսի «ողբերգական» օրերուն :

Անհաւասիկ ժամանակագրութիւնը «ողբերգական» դէպքերուն ----

Երբ Շէպի միջադէպը կը պատահի, սահմանը անցնելու պահուն՝ կը սպաննուին երկու Գերմանացիներ, Մայիս 21ին Գերմանիա զինուորական սպառնալից պատրաստութիւններ կը տեսնէ Չեխոսլովաքիոյ սահմանին վրայ, --- գերմանական վեց զօրաբաժին, յարձակման պատրաստ վիճակի կ՚անցնին Տրէզտընի մէջ: Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դեսպանները անմիջապէս կը հեռագրեն Փարիզ ու Լոնտոն: Անգլօ-ֆրանսական խորհրդակցութիւն մը կը կատարուի: Այդ պահուն, Մայիս 22ին, իր կարգին, Գերմանիոյ Պատերազմական Խորհուրդն ալ նիստ կը գումարէ Պէրխթէսկատէնի մէջ, նախագահութեամբ Հիթլէրի, մասնակցութեամբ Կէօրինկի, Կէօպէլսի եւ Ֆոն Ռիպպէնթրոփի, որոնք կողմնակից էին «վէճը բռնօրէն լուծելու»: Ֆրանքօ-անգլիական խորհրդակցութենէն վերջ, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի դեսպանները կը ներկայանան գերմանական կառավարութեան: Մայիս 23ին, Հիթլէր կը հրամայէ Չեխոսլովաքիոյ սահմանագլուխին վրայ համախմբուած զօրաբաժիններուն՝ 30 քիլոմեթր հեռանալ սահմանագլուխէն դէպի ետ: Գերմանական բանակին հեռացումէն անմիջապէս վերջ Հոգա եւ Հէնլայն կը սկսին բանակցիլ: Թէեւ վերջացած չեն այդ բանակցութիւնները, սակայն կարելի է ըսել թէ պատերազմի պաղ հովը անցաւ գնաց, շնորհիւ «անգլօ-ֆրանսական անկեղծ գործակցութեան»: Ֆրանսական կառավարութիւնը, ըստ Ժորժ Պոնէ, միշտ շփման մէջ է Լոնտոնի հետ ու կը հետեւի այն հրահանգներուն, որոնք տրուեցան Փրակայի կառավարութեան :

Պատասխանելով անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան էութեան մասին կատարուած հարցումի մը, արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ այդ գործակցութիւնը ամրացումն է գոյութիւն ունեցող համաձայնութեանց: Լոնտոնի մէջ վերջերս խորհրդակցութիւններ կատարուեցան, ճշդելու համար այն թէքնիք պայմանները, որոնք պիտի գործադրուին պատերազմի պարագային: Երկու երկիրներուն սպայակոյտի պետերուն միջեւ կը շարունակուի խորհրդակցութիւնը ճշդելու համար մանրամասնութիւնները ամէն ասպարէզի վերաբերեալ այդ գործակցութեան :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՉԱՐԵՐԸ ԵՐԳ ՉՈՒՆԻՆ»

Անցեալ օր կը կարդայի բժշկական նոր հրատարակութիւն մը, այնքա՜ն արժէքաւոր: Երիտասարդ բժիշկ մը, Տոքթ. Արսէն Մարքով, գերդաստանով երաժիշտ, կ՚ուսումնասիրէ երաժշտութեան դերը բժշկութեան մէջ, եւ այդ առթիւ կուտայ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կենդանիներու երաժշտասիրութեան մասին:

Սկսինք... ձուկերէն: Այս համբ անասուններն անգամ մասնաւոր սէր մը կ՚արտայայտեն երաժշտութեան համար: Պլինոս կը պատմէ թէ դելփինը, նուագարանի մը ձայնը լսելուն պէս, ծովուն խորերէն ջուրին երեսը կ՚ելլէ՝ լողթեւի մէկ շարժումով: Հռովմայեցի նոյն բնապատմագէտը կը հաւատայ թէ դելփինը ջուրին երեսը կը փութայ դարձեալ՝ երբ «Սիմո՛ն, Սիմո՛ն» կանչէք: Կը յիշէք անշուշտ հելլէն բանաստեղծ - երաժիշտը, Արիոն, զոր, ըստ աւանդութեան դելփին մը մահէն փրկեց եւ տարաւ Լեսբոս կղզին՝ ի վարձատրութիւն անոր քնարին պատճառած կախարդանքին: Դարձեալ, Սիկիլիոյ մէջ սովորութիւն է ձուկ որսալ երաժշտութեամբ :

Մուկերն ալ կը սիրեն երաժշտութիւնը: Հեղինակ մը կը պատմէ թէ Գրաֆիյի բանտարկեալներէն մին, ամէն անգամ որ ջութակ նուագէր, կը տեսնէր որ մուկերը շրջանակ մը կազմած իր շուրջը՝ նուագարանին կը նայէին խելօք ունկնդիրներու նման :

Օձերու նուագասիրութիւնը ծանօթ է ամէնուն, բայց գիտէի՞ք որ փիղերն ալ շատ կը սիրեն երաժշտութիւնը, այլ ո՛չ նուագը:

Թռչուններուն երաժշտասիրութեան մասին փաստի պէտք չկայ, քանի որ բնութեան առաջին վարժապետները էին անոնք: Այսուհանդերձ ի՛նչքան հետաքրքրական է գրադիլ թռչուններու երաժշտութեան իմաստով,— յանախ զուարթ փառաբանութիւն մըն է զայնուն, Sublimation մը սեռային ցանկութիւններու, կամ կախարդանք մը էգը երապուրելու: Տոքթ. Մարքով դիտել կուտայ որ դայլայլող թռչունները ունին երաժշտական բարդ թէքնիք մը: Անոնց երգին մէջ կը գտնէք tierce majeureներ եւ նիշդ quinteներ, կիսաձայն trilleներ և զուտ gammeներ: Երբ վերլուծէք թռչնային երաժշտութիւնը, ապշութեամբ պիտի հաստատէք որ ձայնամիջոցները կը բարձրանան *ըէկաթօ* եւ *քրէշէնտօ*, յետոյ կը ցածնան ձայնամիջոցի նոյն արուեստով: Հետաքրքրականն այն է որ թռչունները կը սիրեն մարդկային երաժշտութիւնն ալ,— հոլանտացի մեծ բժշկապետը, Պոէրհավէ, կը սիրէր երաժշտութեան դաս տալ իր թռչունին, ու զարմանքով կը դիտէր, որ թռչունը, նուագարանը տեսնելուն պէս, ունկնդիրի դիրք կ՚առնէր: Տոքթ. Մարքովի հայրն ալ կը կրթէր դեղձանիկ մը, որ սկսեր էր արդէն իւրացնել ազգային եղանակներ, ենթարկութեան որոշ նշան ցոյց տալով՝ երբ սխալէր իր եղանակներուն մէջ:

Այս ամէնը կ՚արձանագրենք՝ ապացուցանելու համար, որ թռչուններուն երգը նմանաձայնութիւն չէ՝ հետեւողութեամբ հովին ձայնին կամ տերեւներու խարշափիւնին, ինչպէս կը բացատրուէր առաջ: Զարգացած արուեստ մը կայ թռչուններուն երգին մէջ, զոր օգտագործած են, երբեմն, Վակնէր, Մազլիէ, Հայտըն՝ իբրեւ երաժշտական զգացումի կատարելութիւն: Բժիշկները եւս օգտագործած են նուագը՝ իբրեւ բալասան,— չէ՞ որ, ինչպէս, ըստ Արաբներուն, տիկին ու սրինգին ձայնը կը փրցնէ ոչխարները, կամ ինչպէս ըստ Փրոֆ. Մառի Փիլոյի, տես *Երաժշտական հոգեբանութիւն*, երաժշտութիւնը կը նպաստէ մարսողութեան, այնպէս ալ նուագարանային կանոն մը եղանակներ բարեբար դեր մը կը խաղան հիւանդութեանց վրայ, յիշեցէք Սաւուղի հիւանդութիւնը :

Սակայն կա՛յ կենդանի մը, որ ոչ նուագ կը սիրէ, ոչ ալ երգ,— շո՛ւնը: Տոքթ. Մարքով կ՚ըսէ թէ շուները կ՚ոռնան երբ երաժշտութիւն լսեն : Այդ կենդանիները ոչ երաժշտութիւն ունին, ոչ ալ երաժշտութեան սէր :

Տոքթ. Մարքով գիտէ՞ թէ, մարդկային ընտանիքին մէջ ալ, երաժշտութիւն չունին ... Թուրքերը:

Շիլլեր արդէն կ՚ըսէ, «Չարերը երգ չունին»: Կ՚ուզէի գիտնալ թէ այս վերջիններն ալ կ՚ոռնա՞ն կամ կը հաչե՞ն երաժշտութեան դէմ :

ԱՐԱՋ

Թուրքերը կը շարունակեն բարբաջել Սանճաքի վէճին առթիւ

«ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐԸ ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱ՞Ն ՊԻՏԻ ՀԻՄՆԵՆ«

Ենկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, մայիս 26ին, բուռն յարձակումներ կատարուած են Ֆրանսայի հասցէին, Սանճաքի հարցին առթիւ: Հայ երեսփոխանն ալ, Պերճ Թիւրքէր, բեմ բարձրանալով, հրաւիրած է որ Հայերը միանան Թուրքերուն : Երեքշաբթի թիւով կուտանք ընդհ. պատկերը այդ յարձակողականին, թրքական յորդառատ բարբանջանքին: Երեսփոխաններէն մին, Րասիխ Գափլան, այդ առթիւ կը բողոքէ Փօլ տիւ Վէօյի գրքին դէմ, La Phase de la Silicie, որ ներկայացուած է այստեղ խմբագրականներով, (այդ գրքէն յառաջիկային պիտի թարգմանենք էջեր՝ Ուրֆայի, Այնթապի եւ Հաճընի հերոսամարտերուն մասին): Ահա թէ ինչպէս Թուրք երեսփոխանը կը բողոքէ այդ գրքին դէմ, որուն վերջաբանը յոյս կը յայտնէ որ եթէ անցեալին մէջ Ֆրանսա չկրցաւ Կիլիկեան Հայաստան մը ստեղծել, պիտի գայ օրը, երբ պիտի իրականանայ այդ ծրագիրը.

— « Ինչ ցաւալի է տեսնել, որ երբ ամէն ազգի հետ հաշտութիւն գոյացուցած ենք, տակաւին պայքարի մէջ ենք Ֆրանսայի հետ:

Այսօր ոչ մէկ դատ ունինք, ոչ Թուրքօ-ռուսէն, ոչ Թուրքօ-պուլկար, ոչ Թուրքօ-հելլէն, ոչ Թուրքօ-իրան, ոչ Թուրքօ-ռուս սահմանագլուխին վրայ, մինչդեռ հարաւային սահմանագլուխին վրայ ոչ ազգային եւ տնտեսական եւ ոչ ալ քաղաք. կացութեան մասին ապահովութիւն կայ: Պատերազմական վիճակի մէջ ենք, ի՞նչ ենք: Ուրեմն ոչ միայն Հաթայի մէջ, այլ մայր հայրենիքին մէջ ալ մեր կեանքը վտանգի մէջ է: Չեզի վաւերագիր մը պիտի ներ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ
(ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ՃԱՌԹԻՒ)

Գնահատելու համար Տիգրան Չուհաճեանի գործը եւ ճշդելու համար անոր տեղը Հայ երաժշտութեան պատմութեան մէջ, անհրաժեշտ է ուսումնասիրել անոր կեանքը իր ժամանակին մէջ, եւ իր հայկական շրջապատով։

19րդ. դարու երկրորդ կիսուն, աշխարհաբարի յաղթանակով եւ Ազգային Սահմանադրութեան հաստատումով Պոլսոյ հայութեան համար կը բացուի վերազարթնումի շրջան մը ու կը ծաղկին գիր ու գրականութիւն, բեմ ու թատրոն։

Նախապատրաստական փորձերէ ետքը, 1861ին պաշտօնապէս կը հիմնուի արեւմտահայ անդրանիկ բեմը, Արեւելեան Թատրոն անունով, որ իր շուրջը պիտի համախմբէր Պոլսոյ մտաւորական դասը։

Այս բեմին վրայ կը կազմուին մեծ դերասաններն ու դերասանուհիները, — Պետրոս Ադամեան, Պետրոս Մաղաքեան, Թովմաս Ֆասուլեաճեան, Գարեգին Ուշտունի, Յակոբ Վարդովեան, Մարտիրոս Մնակեան, Արուսեակ, Երանուհի եւ Վերգինէ Գարագաշեան քոյրերը, Հրաչեայ, Մարի—Նուարդ, Սիրանուշ։

Արեւելեան Թատրոնը իր շուրջը կը համախմբէ բանաստեղծներու, գրագէտներու, թարգմանիչներու պատկառելի հոյլ մը,— Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Թովմաս Թէրզեան, Սրապիոն Հէքիմեան, Մատաթիա Գարագաշեան, Մկրտիչ Աճէմեան, Սրապիոն Թղլեան եւ ուրիշներ։

Հայ գիրի ու գրականութեան նուիրուած այս բեմին վրայ կը ներկայացուին լուրջ ու դասական գործեր, Հայ եւ օտար հեղինակներէ, Թովմաս Թէրզեանի Սանդուխտ, Սրապիոն Հէքիմեանի Հարմակ ու Աշխէնը, Սունդուկեանցի Պէպօն, Քօրնէյլի Պօլիկտէսը, Մոլիէրի Ագահը եւ Թարթիւֆը, Սիլվիօ Փէլլիքօյի Ֆրանչիսքա տա Րիմինին, Շիլլէրի Աւազակները, եւն., եւն.։

Արեւելեան Թատրոնը կը բեմադրէ նաեւ երգախառն թատերգութիւններ, ինչպէս Սրապիոն Մանասեանի Զաւալլը աղջիկը, զոր թատրոնին անօրէնութիւնը կը ներկայացնէ իբրեւ օփէրէթ։ Այս գործը խանդավառ ընդունելութիւն կը գտնէ հասարակութեան մօտ ու դերասանական խումբը կը ծրագրէ բեմադրել այնուհետեւ երգախառն թատերգութիւններ։ Բայց կը պակսէին նման գործեր։

Քաջալերելու համար բեմական երաժշտութիւնը՝ կը կազմուի Երաժշտական ընկերութիւն մը, որուն կ՚անդամակցին ազգային մեծ դէմքեր, Գրիգոր Օտեան, Նահապետ Ռուսինեան, Գրիգոր Աղաթօն։

Այս համառօտ ծանօթութիւնները ցոյց կուտան Արեւելեան Թատրոնին կարեւորութիւնը Հայ գրականութեան եւ Հայ բեմին համար։

Դժբախտաբար երկար չի տեւեր առաջին տարեշրջաններու խանդավառութիւնը։ Ունկնդիրներու շարքերը հետզհետէ կը նօսրանան եւ Արեւելեան Թատրոնը կը մնայ միայն Հայ մտաւորականներու նեղ շրջանակին մէջ. բայց անոնց հաւատարմութիւնը, խանդն ու գուրգուրանքը բաւական չէին ապրեցնելու Հայ անդրանիկ բեմը։ Ու տակաւ առ տակաւ հիւծելով, Արեւելեան Թատրոնը կը փակէ իր դուռները 1874ին։ Անոր փլատակներուն վրայ Վարդովեան կը հիմնէ Թուրք Թատրոնը, Օսմանիէ Թատրոն անունով։

×

Ի՞նչ կ՚ընէ Տիգրան Չուհաճեան այս շրջանին երբ Հայ անդրանիկ բեմը կը կարօտէր երաժշտագէտներու։

1861ին կը մեկնի Իտալիա, որ դեռ արեւելքի մէջ կը պահէր երաժշտութեան վառարանի իր մեծ համբաւը։ Միլանոյի մէջ կ՚աշխատի իտալացի վարպետներու քով ու մասնաւոր դասերով կը մշակէ իր երաժշտական բընածին տաղանդը։ 1864ին կը վերադառնայ Պոլիս։ Քանի մը տարիներու այս ուսանողական շրջանը անբաւական էր կազմելու կարող ու փորձառու երաժշտագէտ մը, բայց Չուհաճեան կ՚ապաւինի իր բնածին տաղանդին, բնութեան շնորհներուն, որոնք մեծ էին իր մէջ։

Պոլիս Չուհաճեան կ՚ապրի Արեւելեան Թատրոնի շրջանակին մէջ, կը բարեկամանայ Հայ բեմի աշխատաւորներու հետ, կը գրէ երգեր ու քայլերգներ, որոնք կ՚երգուին Արեւելեան Թատրոնի ներկայացումներու ընթացքին։

Կը հասնինք ճակատագրական թուականին։

1868ին Չուհաճեան կը գրէ իր անդրանիկ գործը, Թովմաս Թէրզեանի Արշակ Բ. օպերէթին, զոր իտալերէնէ հայերէնի կը թարգմանէ Սրապիոն Հէքիմեան։ Հազիւ թէ ծնած՝ Արշակ Բ. կը փոխէ իր անունը եւ կը կոչուի Olympia, «դշխոյ Հայոց, դուստր կայսեր Արեւելից»։

Հայ երաժշտագէտին գործը ուսումնասիրողներէն ոմանք անուանափոխութիւնը կը վերագրեն Թուրք գրաքննութեան ազդեցութեան, իսկ ամերիկահայ երաժշտագէտ Գալֆայեան կը գրէ այս մասին իր Կոչնակ հանդէսին մէջ 1905ին. «Այս անուանափոխութեան պատճառն այն է որ, երգահանը կը յուսար աւելի յաջողութիւն գտնել՝ Պոլսոյ աշխարհաքաղաքացի հասարակութեան աւելի հասկնալի անուն մը կիրարկելով»։

Այստեղ մենք պիտի չզբաղինք այդ հարցին ճշդումով։

Արշակ Բ. կամ Օլիմբիա օպերէթը կ՚ապացուցանէր երկու բան.— Ա.— Չուհաճեանի տաղանդը անընդունակ էր արտայայտելու օպերէթեան մը վսեմ ոճը. անոր երանգապնակը կը բաղկանար վառ եւ պայծառ գոյներէ, որոնք չէին կրնար թարգմանել մարդկային հոգիին թաքուն եւ սուրբ զգացումները ու վերակենդանացնել հեռաւոր անցեալին պատմական դէմքերը։ Անհրաժեշտ էր, ուրեմն, լքել օպերէթը ու նուիրուիլ երաժշտական թեթեւ սեռին, օփէրէթին։

Բ.—Լոկ ազգային պատմական նիւթերը եւ հայերէն լեզուն կը սահմանափակէին ունկնդիր հասարակութեան թիւը։ Յաջողելու համար, ուրեմն, անհրաժեշտ էր լքել Հայ բեմը եւ նուիրուիլ Թուրք բեմին։

Արշակ Բ. չներկայացուեցաւ երբեք։

Կը թեւակոխենք երաժշտագէտին գործունէութեան երկրորդ շրջանը, որուն մասին շատ բան գրուած է։

1872էն մինչեւ 1875 Չուհաճեան կը գրէ արտակարգ դիւրութեամբ մը իր երեք գլխաւոր օփէրէթները,— Արիֆին հիյլէսի, աշխատակցութեամբ իտալացի երգահանի մը, Ալպորէտտոյի, յետոյ Քէօսէ Քէհեա եւ Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա։

Ի՞նչ կը ներկայացնեն այս գործերը։

Նիւթը.— Այս օփէրէթներուն նիւթերը առնուած են Թուրք ժամանակակից կեանքէ։ Թէեւ Արիֆին Հիյլէսին ներշնչուած է ֆրանսացի երգահան Boïeldieuի Le Nouveau Seigneur du Village գործէն, բայց ան բոլորովին յարմարցուած է (adapté) Թուրք կենցաղին։

Այս գործերը կը ցոլացնեն Թուրք ժամանակակից տիպարներն ու բարքերը, իրենց համապատասխան միջավայրով։ Անոնց այս նկարագիրը մեծապէս կը նպաստէ գործին յաջողութեան։

Վարդանեան, որուն Օսմանիէ Թատրոնը մեծ ընդունելութիւն գտած էր Թուրք հասարակութեան մօտ, կը խըրովի Չուհաճեանի յաղթանակէն, եւ ինքն ալ կը բեմադրէ օփէրէթներ եւ opéra - bouffesներ,— Լըքոքի Մատամ Անկոյի Աղջիկը եւ Ժիրոֆլէ - Ժիրոֆլա օփէրէթները,— Օֆէնպախի Որփէոս ի դժոխս, Գեղուհի Հեղինէն, Աւազակները, Լապտերաւոր հարսնիքը։

Բայց այս եւրոպացի տիպարները իրենց կենցաղով ու բարքերով այնքան կը չահագրգռէին Արեւելքի Թուրք, պարսիկ, հրեայ, յոյն եւ Հայ հասարակութիւնը, որքան մեզ կը հետաքրքրեն այսօր Քամչաթքացի տիպարները։ Ու կը պարտուի Վարդովեան։

Լեզուն.— Թուրքերէնն է, հասարակ ժողովուրդի լեզուն, իր թրքաբանութիւններով, դռեհիկ ու կոպիտ ասացուածքներով որոնք անթարգմանելի են մեր մաքուր եւ հարազատ մայրենի լեզուով։

Երաժշտութիւնը,— Տիգրան Չուհաճեանի գործը աննախընթաց է իր ոճով։ Ճղճիմ եւ նախնական Թուրք երաժշտութեան վրայ՝ ան կը պատուաստէ իտալական երաժշտութիւնը։ Շնորհիւ Տիգրան Չուհաճեանի տաղանդին, այս ձուլումը կը կատարուի բնական շնորհով։

Մեծ յաւակնութիւններ չունի Չուհաճեանի երաժշտութիւնը իր վառ ու պայծառ գոյներով, որոնք չեն խորանար, այլ կը տարածուին զուարթ մթնոլորտի մը մէջ։ Անոր նպատակն էր տալ հաճելի ժամանց մը խայտաբղէտ հասարակութեան մը։ Եւ իր յաջողութեամբ լի ու լի կ՚արդարացնէ այս նպատակը։

Քաջալերուած իր այս յաղթանակներէն՝ Չուհաճեան կը գրէ վերջին գործ մը, Զէմիրէ, միշտ Թուրքերէն թատերախաղով, զոր կը ջանայ ներկայացնել եւրոպական բեմերու վրայ (Փարիզ), բայց այս ուղղութեամբ իր բոլոր ջանքերը կը մնան ապարդիւն։ Եւ այս կ՚ըլլայ իր միակ յուսախաբութիւնը։

×

Մինչդեռ Րաֆֆիի հարիւրամեակը տօնուեցաւ ժողովրդական նախաձեռնութեամբ եւ համազգային խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, Տիգրան Չուհաճեանի հարիւրամեակը կը տօնուի անհատական ձեռներէցութեան շնորհիւ,— ու՞ր է Հայ ժողովուրդը։ Այսուհանդերձ լաւ է այսպէս ցոյց տալ իրեն թէ ի՛նչ տաղանդներ ունի։

Հետաքրքիր ենք իմանալու թէ ի՛նչ կը խորհի Պոլսոյ Թուրք պետական թատրոնը իր Օֆէնպախին ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։

Պիտի բերէ՞ իր յարգանքի տուրքը այս տաղանդաւոր Հայուն, որ հիմնեց Թուրք քնարերգակ թատրոնը, թէ իր գործերով եւ թէ իր խումբով։

ՀԱՅԿԱՆՈՅՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

«ԳԵՂԵՑԻԿ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ»

Կրընոպլէն թղթակցութիւն մը, Յառաջի մէջ, կը տեղեկացնէ թէ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղը, առաջին անգամ ըլլալով, «գեղեցիկ ձեռնարկ մը» ունեցած է,— ընթերցումներ կատարած են հրապարակային։

Ու արդիւնքը եղած է շատ լաւ։

Շուրջ երկու ամիս առաջ Միջին Ֆրանսա էի։ Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը փափաքեցաւ որ զբաղիմ նաեւ իր մասնաճիւղերով։ Այդ առթիւ, ես իմ բոլոր հանդիպումներուս ընթացքին թելադրեցի երկու հիմնական աշխատանք։

Առաջին,— որոշ օրեր հաւաքել Հայ պատանիները եւ Հայերէն երգեր սորվեցնել։

Երկրորդ,— կատարել ընթերցումներ մեր ազգային ու յեղափոխական պատմութենէն։

Աւելցուցի նաեւ որ այս հաւաքոյթները դասաւանդութեան ձեւով պէտք չէ ըլլան։ Այլ՝ իբրեւ զրօսանք։

Օրինակ, այդ աշխատանքը կատարողները ոչ թէ աւանդելու այլ զբօսնելու դրութիւնը պէտք է կիրարկեն։ Հարկ չկայ,— առաջին շրջանին— աւանդական Հայկէն սկսիլ ու գալ մինչեւ «մեր օրերը», չորք, անուն ու թուական պարտադրելով տղոց։ Կը բաւէ որ աւանդողը գիտնայ ընտրել նիւթը, տայ զայն «հետաքրքրական պատմութիւն պատմելու» ձեւով եւ կարենայ շունչ դնել։ Ան առեն տըղան ոչ թէ դպրոց «կը ղրկուի», այլ կամովին կուգայ, յաջորդ անգամին բերելով նաեւ ուրիշները։

Չմոռնանք որ՝ հոս ծնած եւ հասակ առնող Հայ պատանին ապրած չէ այն մթնոլորտը, որուն մէջ մեծցանք մենք։ «Ազգային»ը իրեն համար ոչ միայն ըմբռնուած չէ ու չի կրնար ըլլալ, այլեւ զգացական ապրում չէ։ Գիտէ թէ Հայ է։ Կը խօսի «իր» լեզուն։ Բայց՝ ա՛յդքան։ Այդ պատճառաւ ալ, նման հաւաքոյթներով պէտք է ստեղծել այն «հայկական մթնոլորտ»ը, որ կը թրծէ ու կը շաղախէ տըղոց մէջ մեր տեսնել ուզած «Հայ»ը։

Ընթերցումի այս կերպը կարելի է կիրարկել նաեւ մեծերուն համար։

Կարդալը քիչ մը տրամադրութեան, քիչ մը վարժութեան ու քիչ մըն ալ ներքին պահանջի կը կարօտի։ Ատոր համար ալ կարդացողներուն թիւը շատ նուազ է մեր մէջ։ Չմոռնանք, նաեւ, որ մեր թերթերը որոնք, հակառակ իրենց փոքր ծաւալին, ամէն բաժին ունին,— ընթեռնլու այդ նուազ ցանկութիւնը կը բաւարարեն լի ու լի։

Կայ նաեւ հատոր մը առնելու, ժամերով անոր մէջ թաղուելու դժուարութիւնը։ Եւրոպա ենք։ Օրը իրիկուն կ՚ըլլայ աչք չթարթած։ Ետոյ՝ ամէն քայլափոխի միտք ու տեսողութիւն զբաղեցնող բան մը կայ։ Մնաց որ մարդիկ «նեղ-սիրտ դարձած են» այժմ...

Հաւաքական ընթերցումները սակայն, կրնան օգտակար ու արդիւնաւոր ըլլալ։ Ուրիշներու ներկայութիւնը կը փարատէ կարդալու «տաղտուկը»։ Կը տրամադրէ։ Անշուշտ, այս պարագային ալ շատ կարեւոր է նիւթերու ընտրութիւնը։

Ֆիլիպէ, «Պետօ Սէրէմճեան» մեր ընթերցարանին մէջ մեծերու յատուկ ընթերցանութեանց երեկոներ ունեցանք, որոնք շատ լաւ արդիւնք տըւին։ Ունէինք— դուցէ եւ կը շարունակեն այժմ— «ընթերցումի Հինգշաբթիներ»։ Կ՚ընտրէինք երեք նիւթ,— Հայ գրականութենէն, յեղափոխական գրականութենէն (յուշ եւն.), եւ ընկերային - իմաստասիրական կամ պատմական։ Ամէն մէկը առաւելագոյն քսան վայրկեան տեւող։

Ֆրանսայի մեր բոլոր կազմերը կըրնան կիրարկել այս ձեւը։ Պէ՛տք է որ կիրարկեն։ Ժողովները միայն մեզի՛ յատուկ են։ Ու միայն խօսելո՜ւ... Հարկ է նաեւ ամբարել։ Ետոյ՝ այդ ընթերցումները չփոխի լաւագոյն միջոց մըն են համակիր ու չէզոք տարրին հետ։

Կրընոպլը նետեր է առաջին քայլը։ Միջին Ֆրանսայի մեր միւս շրջանները, որոնք հաւանեցան ընթացք տալ այս թելադրութեանս, պէտք է կատարեն իրենց խոստումը։

Երգը՝ իր կարգին։

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ

«Թէ զի՞նչ է կազմել զբառագիրք, ոչ ոք գիտէ, բայց միայն նա, որ յօժարեալ իցէ երբեք զայն»։

ՄԽԻԹԱՐ ԱԲԲԱՅ

Հայերէնագէտներ, յոյժ սակաւ-թիւ այժմ, խորապէս կը զգան Հայ կազեան Բառագրքի մեծութիւնը, որու հարիւրամեակը լրացաւ անցեալ տարի։ Վենետիկեան Մխիթարեան Հայրերը իրենց երկհարիւրամեայ գոյութեան ընթացքին՝ մէկ քանի մեծ գործեր իրր յաղթական կոթող բարձրացուցած են Հայ մատենագրութեան կըկէսին մէջ։ Անուրանալի է թէ Մխիթար մտաւոր վերածնունդի շրջան մը սկսաւ իրմով եւ իր աշակերտներով եւ ատոր համար մեր քայքայուած հայրենիքէն հետզհետէ հաւաքեց Հայ մատենագրութեան գանձերը, մեր նախնեաց ձեռագիր մատեանները եւ զանոնք ի լոյս ընծայեց, անոնց գլխաւորն ըլլալով՝ Աստուածաշունչ մատեանը շքեղ տպագրութեամբ։

Ետոյ Հայ լեզուի առաջնորդ, Հայ քերականութեան եւ Հայ բառարանի ուշադրութիւն նուիրեց։

Քերականութեան մասը դիւրին է, սակայն բառարանի կազմութիւնը շատ դժուարակնճիռ հարց է։ Հ. Գարեգին Զարպհանալեան իր նոր մատենագրութեան պատմութեան մէջ կ՚ըսէ. «Մեր հին մատենագրութեան մէջ անծանօթ կրնայ սեպուիլ այս տեսակ աշխատասիրութիւն մը, եղածները աննշան կամ թերակատար երկասիրութիւններ էն եւ գըչագիրները բառգիրք կամ բառարան կ՚անուանեն զանոնք եւ անոնց առաջին հաւաքողը կամ խմբագիրը կը թուի Արիստակէս դպիր։ Իսկ նոր մատենագրութեան սկիզբը գլխաւոր գործ կը համարուի Ռիվոլա Մեդիոլանեցւոյն աշխատասիրած Հայ եւ լատին բառագիրքը, որ 1633ին արքունի հրամանով տպագրուած է Փարիզ, նոյնպէս ուրիշ մըն ալ ի Հռոմ 1695ին։ Ասոնցմէ զատ Էջմիածնի միաբան Երեմիա վարդապետի բառարանը, գործակցութեամբ Սարգիս անուն եպիսկոպոսի մը, տպուած ի Լէվոն 1698ին»։

Ասոնցմէ ետքը Մխիթար Աբբահայր ձեռնարկեց այս կարեւոր աշխատութեան իր աշակերտներու գործակցութեամբ, կարելի եղած խնամքով, որ ի վերջոյ անբաւական համարուեցաւ իբրեւ առաջին գործ։

Մխիթար եւ իր աշակերտները իրենց գործին անկատարութիւնը զգալով, երբ նախնեաց ձեռագիր մատեաններ երեւան կուգային, թելադրեցին իրենց յաջորդներուն գործին կատարելութեան հետամուտ, որուն նուիրուեցան երեք բազմահմուտ եւ բառասէր Հայրեր, Աւետիքեան, Սիւրմէլեան եւ Մկր. Աւգէր վարդապետները նոր Հայկազեանի աշխատութեան 1784ին, գլխաւորելով 1834ին յիսնամեակը, Հայ լեզուի ամբողջ հարստութիւնը եւ բառերու ճշգրիտ նշանակութիւնը դրոշմելով, այս մասին խղճի մտօք նախնեաց թարգմանութիւններ յունականին հետ բաղդատելով ստուգութեան համար, յոյն լատին հոմանիշ բառերով, որ հրատարակուեցաւ 1838ին։ Առձեռնը անոր համառօտութիւնն է։

Հայկազեանի հետեւողութեամբ Ջախջախեան եւս հրատարակեց այն տարին Հայ-իտալերէն ընդարձակ բառգիրք աւելի ճշդութեամբ եւ կատարելութեամբ։

Հին բառգիրքերու այս յիշատակութիւնը կ՚աւարտեմ յիշելով նաեւ Գրիգոր Փէշտիմալճեանի գլուխ գործոց Հայկազեան երկհատոր բառգիրքը, որու հրատարակութիւնը կատարած է իր աշակերտներէն Յովհաննէս Տէր Պօղոսեան, որ յառաջաբանին մէջ կը պատմէ թէ իր ուսուցիչը պատրաստած էր բառարան մը, զոր 1816ի հրդեհը մոխիր դարձուցած էր անոր նորաշէն տան հետ, Կէտիկ Փաշա։ Զոր տարի վերջ Փէշտիմալճեան պատուելի, Կարապետ պատրիարքի օրով եւ անոր յանձնարարութեամբ, նոր բառարանի մը պատրաստութեան կը ձեռնարկէ եւ կը սկսի հրատարակել, առեն մը կ՚ընդհատուի այն, իր աշակերտները կ՚աւարտեն զայն 1844ին։

Ես անձամբ պրպտած եմ զայն օգտուելու փափաքով, բայց լոկ բառգիրք մը գտած եմ զայն, ոչ մէկ գիտական նորութիւն եւ արժանիք։

Արդէն Փէշտիմալճեանի ժամանակակից ուսուցիչներէն ի՞նչ կարելի է յուսալ, անիմաստ ոտանաւորներ քերականական գիտելիք, անկիրթ խրթնաբանութիւններ, լուծում, եւայլն, խաւարակուռ ժամանակը որ մէկ լուսոյ նշոյլ կ՚ակնկալէր Ս. Մեսրոպի ինքնակոչ այդ աշակերտներէն։

Թող ներէ ինձ Մինաս Տաշեանի հոգին, որ ներկայացուցած է Փէշտիմալճեանը իբր հեղինակութիւն, բայց ան նոր գործերուն վրայ ակնարկ մը կը բաւէ, շատ սովորական, յաճախ անշան կամ աւելորդ,— զոր օր. Կեղծաւորութիւն, Քաղաքավարութիւն, Վարժութիւն Բարւոք Խոստովանութեան, Տրամաբանութիւն ի պէտս Հայկազեան մանկանց, Քերականութիւն Գրաբարի, ... տոյ երկու կրօնական քերթուածներ, Դիմառնութիւն ի չարչարանս Տ. Փ. Լուսաշաւիղ։ Այս ամէնը մէջ կը ...

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (80)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

— Այդպէ՛ս ուրեմն...

Սուլթան նորէն մտածեց փախուստի կարելի միջոցներուն մասին։ Ինչ լաւ կ՚ըլլար եթէ մէկը յարկաբաժինը գար այդ պահուն զբաղեցնելու համար իր դիմացինները։ Եւ սակայն երկու հոգի միայն գիտէին իր հասցէն — Արիֆն ու Տայյանան։

Արիֆը հոն եկած էր քանի մը ժամ առաջ, եթէ յաւելուածական տեղեկութիւններ քաղած էր ֆրանսուհի ժանէթին դաւադրութեան մասին, կրնար դարձեալ հանդիպիլ։ Բայց ի՞նչ օգուտ կրնար ունենալ այդ այցելութիւնը, զանգակը պիտի զարնէր, ատիկա ազդարարութիւն մը պիտի ըլլար Ներքինիին եւ իր ոստիկաններուն համար ու ներս մտնելուն պէս պիտի ձերբակալէին զայն։

Տղան յանկարծակիի պիտի գար։ Եթէ նոյնիսկ զինուած էր՝ դիմադրութիւն մը փորձելու համար, ի հարկէ Քազըմին ու բարեկամներուն յաղթելու յոյս չէր կրնար ունենալ։ Անշուշտ այդ պարագային Սուլթան՝ ինքն ալ փամփուշտ մը պիտի արձակէր ու կռիւին մէջ պիտի նետուէր. ուրեմն երկու հոգի պիտի ճակատէին երեքի դէմ. չիտակը անիրաւ չէր այդ տեսակ կարգադրութիւն մը։ Երրորդ անձը Ներքինին պիտի ըլլար. կարելի էր հաշիւին մէջ չդնել զայն։ Հաւանաբար շատ ուժով էր, բայց այնքան դանդաղաշարժ որ դժուար պիտի ըլլար դուրս հանել զէնքը։ Սուլթան կը խորհէր մէկդի չձգել իր անդրկիացութիւնը եւ իրարանցումը սկսելուն պէս աքացի մը տալ անոր։

Մեծ ուշադրութեամբ ու հրճուանքով ընտրած էր նոյնիսկ այն փափուկ կէտը որուն վրայ պիտի իջեցնէր հարուածը։ Կարծես այդ վայրկեանին իր ոտքը կը յառաջանար դէպի Ներքինիին ճարպոտ որովայնը։

Բայց Սուլթանի խանդավառութիւնը յանկարծ շոգիացաւ, բացարձակօրէն անհաւանական էր որ Արիֆը իրեն այցելութեան գար. եթէ նոյնիսկ գար պիտի իյնար Քազըմի ոստիկաններուն ճանկը։

Հապա Տայյանա՞ն։ Շատ աւելի անհաւատալի էր անոր այցելութիւնը։ Երբեք իր յարկաբաժինը եկած չէր, երկու ժամ առաջ ալ տեսնուած էին, ուրեմն ոչ մէկ յոյս թէ ան վրայ պիտի հասնէր։ Սուլթան համոզուած էր ատոր, բայց անոր բացակայութիւնը նոյնքան օրհնութիւն մըն էր իրեն համար. իրաւ է որ շատ քաջասիրտ աղջիկ էր եւ սակայն որեւէ օգտակարութիւն չէր կրնար ունենալ՝ իրարանցումի մը պարագային։ Առկէ զատ Ներքինին կրնար ճանչնալ զայն՝ յիշելով նկարագրութիւնը այն կնոջ որ Տանիայէն պիտի ստանար նամակը։ Պիտի ձերբակալուէր իբրեւ մեղսակից եւ...

Անտանելի էր խորհրդածել մնացեալին մասին, փառք տուաւ Աստուծոյ որ աղջիկը այնտեղ չէր։

Տայյանան սքանչելի վերաբերում ցոյց տուած էր դարձեալ այդ կէսօրին։ Մթերանոցէն հեռացած պահուն արտասովոր իրարանցումի մը նշաններ տեսած չէր, հետեւաբար աղջիկը շատ լաւ կատարած էր իր դերը եւ Լիքիտօփուլօսը զբաղեցուցած էր առնուազն տասը վայրկեան։ Որքան ուրախ էր Սուլթան՝ Սպիտակ Թագուհիին մասին իր ըրած ակնարկին համար։ Երանի թէ աւելին ըսած ըլլար ու բացատրած ըլլար անոր թէ զբօսանաւուն վրայ իր բռնած ընթացքը հոգին անգամ չէր հիմա. որովհետեւ, իրականին մէջ, Տայյանայի մասին իր ունեցած կարծիքը ոչ մէկ առեն տարբեր եղած էր այն կարծիքէն զոր կազմած էր Մէյտընհէտի պարահանդէսին գիշերը՝ երբ առաջին հանդիպումը կ՚ունենային։

Սուլթան յանկարծ նկատեց որ Ներքինին լուռ կեցած էր բաւական երկար ժամանակ. նայեցաւ անոր։ Այդ հրէշի նմանող մարդկային ծաղրանկարը նստած էր բազկաթոռին մէջ անխռով ն՞րամայրայնութեամբ ու իրարու խառնէ գլանիկ կը ծխէր։ Տասնըհինգ, քսան գլանիկի մնացորդ կար մոխրամանին մէջ, իսկ դաղտնի ոստիկանները անոր երկու կողմերը կեցած էին՝ ատրճանակները իրենց ձեռքին մէջ։

Ինչո՞ւ կը սպասեն արդեօք, հարցուց Սուլթան ինքնիրեն. յետոյ յանկարծ զգաց որ երեկոյեան ստուերները հետզհետէ կը թանձրանային սենեակին մէջ։ Ժամը մօտաւորապէս ինն էր։ Հրէշը գիշերուան կը սպասէր. ու երբ խաւարը ծածկէր չորս դին, սպանութիւն մը եւս պիտի բարդէր իր դիւային ոճիրներուն շարքին վրայ։

Սուլթան քննեց երկու ոստիկաններուն արտայայտութիւնը։ Եթէ անոնցմէ մէկուն հետ առանձին մնացած ըլլար պիտի կարենար թերեւս կաշառել. բայց ինչպէ՞ս։ Վտանգը որուն մէջ կը գտնուէր, խելք ձգած չէր գլուխը. չէր կրնար պայծառօրէն մտածել։ Դառնացաւ նորէն երբ յիշեց թէ Տայյանան որքան իրաւունք ունէր յանդիմանելու համար զինքը. յուսահատօրէն անկարող էր իրեն յանձնուած պաշտօնին մէջ։

Կարծես ոստիկանները մոռցեր էին իր ներկայութիւնը, արտայայտութիւն չկար անոնց դէմքին վրայ. մեղրամոմէ դիմակ մը պարզապէս։ Սուլթան խորհեցաւ որ եթէ լուսաբանը երթալու հրաման ուզէր, հաւանական չէր որ երկուքը միասին հետեւէին իրեն. շատ դրամ ունէր դրպանը, կրնար տալ Թուրք ոստիկան կաշառելու՝ փոքրիկ անկանոնութիւն մը թոյլ տալու համար։ Թերեւս մարդը ընդունէր առաջարկը. այն առեն ձեռք մը կը խուսափէր. ծեծ մը կը դիւրանար. քաշէր Ներքինիին եւ յանկարծակիի կը բերէր միւս ոստիկանը։ Սակայն «փոքրիկ» այնպէս իր առաջարկելիքը «անկանոնութիւն» չէր, իսկ երկու հակներն ալ սովորական ոստիկաններ չէին։ Արդարեւ երբեք ոստիկանի նման անոնք։ Քազըմ անոնց նամակը առջեւ երեւան հանած էր նաեւ իր հետ այնպիսի ձեւով մը խօսած էր իր բացորոշ պաշտօնակներուն մասին որ յայտնի էր թէ անոնք ալ անդամ էին Կակային. ուրեմն անոնց գործն կուզար մէջտեղէն վերցնել օտարական մը որ պէտք եղածէն աւելի բաներ գիտէր այդ կազմակերպութեան մասին։ Իրենց կեանքն ու ապահովութիւնը կախում ունէին այն խիստ միջոցներէն զորս ստիպուած էին ձեռք առնել օտարականներու դէմ ...րէն պէս

(Շար.)

ՂՄՈՑՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԵՐԿԻՐ ԻՄ, ՔԵԶ

Բերում եմ ես սիրտս, որպէս բացուած մի վարդ, երկիր իմ, քեզ,
Հոգուս երկինքն այնպէս անբիծ ու պաղպաջուն, երկիր իմ, քեզ
Իմ երջանիկ սէրը անկեղծ ու քո շնչի բոյրով լեցուն, —
Այն ինչ, որ թանկ է ինձ համար եւ անաղարտ, երկիր իմ, քեզ :

Եւ ամէն մարդ, ով ապրում է, ջինջ ու յորդուն յոյզեր ունի,
Ով երջանիկ է քո գրկում, քո գալիքից յոյսեր ունի, —
Բերում է նա, երախտապարտ սիրտը իրեն, երկիր իմ, քեզ
Եւ բոյրըն էլ ամէն մէկը, ով զգացմունք ու սէր ունի :

Քո բոյրը ջինջ ու դաշտերից ոսկէ հատիկ, բերքն առատ,
Քո երջանիկ ժողովրդից, անդուլ կերտող, ձեռքն առատ
Բերում է տես, ինչ որ թանկ է ու սրբազան, երկիր իմ, քեզ, —
Բազմալեզու երգիչներից, քեզ գովերգող, երգն առատ :

Ով չի տեսել, ով չի լսել, լի, անհատնում բերքից մասին,
Աշխարհին արար, իր մարդկանցով, գիտի հարուստ կեանքից մասին,
Անտառ ու թուփ գովերգում են, երկիր իմ, քեզ,
Ջուր ու ծաղիկ, առու-առուակ երգ են ասում փառքից մասին :

Ես էլ ահա, քեզ եմ բերում ջահել հոգուս շունչը անգին,
Քեզնից սնուած, իմ երգերի սիրով հիւսած փունջը անգին,
Եւ ինչ անեմ, որ մեծ սիրով իմ երկրին ընծայ տամ ես
Յոյզեր ու սէր, կեանք ու արեւ, ի՛նչ որ ունեմ, երկիր իմ, քեզ :

ԼԵՒՈՆ ԳՈՒԼԵԱՆ

...աւելցնեն թէ պէտք է ուսուցիչը կամ ...լեզուագէտը Նորայր իր մասին շողոմարար ...ութիւններով իր ժամանակակից - ...ները կոչէ, այլ ապագայի ուղիղ ...դատաստանին պատրաստուի ցվերջ ...համեստ ըլլալով :

Հետզհետէ այսպիսիներու շրջանը ...ընդարձակուեցաւ : Եկան Տէրոյենց, Խաչատուր Միսաքեան, Թորոս Նուպար - ...եան, Գարագաշեան, եւայլն եւ Հայկական գաղութին նոր ոգի առաւ, ...հեղինակներով եւայլն, ինչպէս Նիկողայոս Զօրայեան, որ չգրեց անիմաստ ...առանուններ, այլ ժողովրդեան լուսաւորութեան ծառայեց, նուիրելով ...գրագիտութիւն կամ գիրք կար - ...դալու միջոցաւ մտաւոր մշակոյթի համար օգտակար խրատներ, 1834, ...գիտական տեղեկութիւնքը 1849 :

Այժմ գանք նոր ժամանակներու ...բառագիրքերուն. —

Բառագիրքի աշխատութիւնը այնքան ...ծանր է որ այն համարուած է հանքերու խնդիր չարաչար աշխատող գործաւորի պարապումէն աւելի տաժանելի, այս տեսութեամբ շատ քիչեր ...ձեռնարկու եղած են անոր, ներկայիս ...միմիայն Հրաչեայ Աճառեան իրաւունք ունի փայլելու իր արմատական բառգիրքով, բայց անոր հետ անմիջապէս հարկ է յիշել Նորայր Բիւզանդացի իր Ֆրանսահայ բառգիրքով, որչափ որ Ֆրանսահայ, բայց ամէնէն աւելի հայկական է այն հայ բառերու ...գրութեամբ, իր կարողութեան աւելցոյց ընծայեց նախ հայկական բառականութիւնը ուղղելով Առձեռնի, Մեծ Հայկազեան վրիպումները ժամանակակից բոլոր բառագիրքերու գըլխաւորն է Նորայր, որչափ որ իր բառարանին Ֆրանսական մասը թերի ըլլայ, բայց հայկականը յագեցուցիչ է : ...մասնաւորի ես երախտապարտ եմ ...իմ Բառարանիս բառերու ճշգութիւնն ...ակէ ընդունելով : Իգմիրեան խումբը ...գուր քննադատութեան սլաքներ ուղղեց անոր, Նորայր գերազանցօրէն Հայերենագէտ հանդիսացաւ : Զարմանալի չէ որ Գուիտոն Լուսինեան (երբեմն Հ. Ամբ. Վ. Գալֆայեան) գնեց անոր Հայ Բուսակի քննադատութիւնը, որով յայտնուեցաւ թէ ինք Նորայրէն ստորադաս է : Արդէն Լուսինեանի բառարանին կարելի չէ հետեւիլ, ծնունդով կամ ծագումով կեղակարծ բառեր շատ կան : Վերջացնելէ առաջ ջերմապէս կը ցանկամ որ նոր Հայ Բառգիրք մը լոյս տեսնէ ամէն ճոխութիւններով, ամփոփ պարունակութեամբ, փնտռուած նորութիւններով, ծաղկաքաղ ընելով լաւագոյն բառեր ու բացատրութիւններ, տեղ չըտալով գաւառական այնպիսի բառերու, որոնք Հայեցի հանդամանք չունին, ինչպէս, եար, օճախ, եւն., ընդունելով շատ գործածուած կարեւոր բառեր, մասնաւորութեամբ վերաստուգուածներ, օգտուելով Հրաչեայի եւ Ամատունիի բառարաններէն եւայլն, նաեւ Հ. Տաշեանի գործերէն, նոյնպէս Հ. Ա. Վարդանեանի բառաքննական դիտողութիւններէն, Ա. եւ Բ. Հատորներ, այս ամէնը յանձնարարելով հանդերձ, չեմ ուզեր մոռնալ թէ Ստեփան Մալխաս պատրաստած է ընդարձակ Հայ Բառգիրք մը հրատարակելի, բայց անոր կատարելութեան կը տարակուսիմ, ինչու թէ կարենայ յաջողիլ, բայց իր կեանքի ալեւոյթը կասկած կը ներշնչէ ինձ, մանաւանդ մեր հայրենիքին տարապայման խռովքը, սեւ վարագոյրով քօղածածուկ կ'ընէ ամէն ինչ, թէ չարը եւ թէ բարին :

ՍԻՄՈՆ ԳԱԲԱՄԱՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, մաքրագրելով եւ մելանով :

Մեծ Օրը

Մայիսի առաջին օրէն սկսեալ, արտակարգ երեւոյթ մը առած էր փարիզահայ գաղութը : Մանաւանդ այս վերջին շաբթուն, երբ կարծես այդ երեւոյթը տարբեր գոյն ու ձեւի փոխուած՝ աւետաբեր աղաւնիի մը պէս կը սաւառնէր շրթունքէ շրթունք :

— Շաբաթ Մայիս 28ի տօնն է...

— Միւս օրը պիտի տօնուի Անկախութեան տարեդարձը :

— Վաղը Հայաստանի Հանրապետութեան տարեդարձն է :

Եւ անունն՛ը, անունն՛ը, պայծառ ու լուսաւոր : Դէմքեր՝ մեղրի պէս անուշ եւ անթառամ : Պատմութիւններ՝ մանիսի պէս դիւթիչ եւ խորախորհուրդ : Ալ ինչ գիտնամ, լսեցի շատ բաներ, մէկը միւսէն գեղեցիկ եւ հըրաշալի, այնքան որ ամէնէն անհաւատներն իսկ հաւատքի պիտի գային, արբենային օրուան կեանք եւ արիւնոտ հոգիներու շունչէն :

Հասաւ Օրը : Հազարաւորներու պէս, շաբաթ իրիկուն ես ալ ամուր կառչած «Մեծ Օր»ին՝ Մայիս 28ին, մէկ շունչով կանգ առի «Փըթի Ժուռնալ»ի դըրան առջեւ : Ժողովուրդը գետի պէս ալիք ալիք կը հոսէր : Խառնուեցայ յորձանքին ու վեր ելայ : Մուտքին առջեւ, խումբ մը սիրուն աղջիկներ զարդանիշերով բեռնաւոր՝ մօտեցան : Ո՞վ չէր ուզեր հատ մը ունենալ այդ գեղեցիկ խորհրդանիշէն : Առանց բացառութեան բոլորն ալ հպարտութեամբ կը կենային եւ թոյլ կուտային, որ փակցնեն իրենց լամբակներուն :

Հիմա, սրահին դրան մօտ, կանակապատին՝ կը դիտեմ : Մարդկային ալիքը կը յորդի : Շատեր հեւ ի հեւ ու քրտնած : Կուգային Փարիզի հեռաւոր սնկիններէն, արուարձաններէն, շատ հեռուներէն : Եւ ասոնց մէջ ես տեսայ դէմքեր, որ հանդէսներէ կը խրտչէին, երիտասարդներ, որ չէին հասկըցած Մայիս 28ի հոգին, եւ շատե՛ր որ միայն անունը լսեր էին : Սակայն այդ օրը, ամէն թիւրիմացութիւն մէկ կողմ նետած, հարիւրաւոր նորեկներ փաթքեր էին լսել, ծափահարել, տօնել «Մեծ Օր»ուան փառքը, որ իրենցն էր :

Բոլոր սրահները լեցուն են : Նստարանները ամբողջովին գրաւուած : Նստելու տեղ չկայ : Կէսէն աւելի ոտքի վրայ : Պատերուն տակ, դռներուն եւ այլն, միւս սրահները բրարու սեղմուած՝ ականջները բեմին : Տաք է : Դռներն ու պատուհանները կը բացուին : Կը բացուին միտքերը եւ սիրտերն ալ : Մեղուանոց մըն է կարծես : Բոլորին դէմքին վրայ ժպիտ մը կը խաղայ : Եւ խօսքեր, խօսքեր շրթունքէ շրթունք :

— Մեծ յոյս ունիմ, հայրենակիցներ, որ օր մըն ալ այս հանդէսները պիտի տօնենք Հայաստանի մէջ, կը խօսէր բամպակ մազերով հայր մը :

Ձայն մը միւս կողմէ :

— Միայն գիտնանք միանալ, մնացածը հեշտ է :

Շատեր կ'ըսէին .

— Ապրինք եւ մեռնինք մեր հայրենի հողին վրայ :

Հապա սա վերջի՞նը .

— Ուժիդ մեռնիմ, հայ ժողովուրդ, ուժիդ, որ մեզի տուիր թուական մը անուրանալի եւ անմոռանալի :

Ո՞րը ըսեմ, ո՞րը պատմեմ, խօսքեր որ վերջ չունին : Նոր շունչ մը, հոգի մը նուիրական կը շրջի սրահէ սրահ :

Յանկարծ դղրդագին ծափերու մէջ վարագոյրը կը բացուի : Լոյսերու ծով մը : Բեմին վրայ դրօշակիր արիները բարեւի կեցած : Դրօշակներ ծածան ծածան : Ու երգ մը. —

Մեր հայրենիք թշուառ անտէր,
Մեր թշնամեաց ոտնակոխ,
Իւր որդիքը արդ կանչում են
Հանել իւր վրէժ քէն ու ոխ :

Ամբողջ սրահը ոտքի է : Գլուխները խոնարհած : Ոչ մէկ շշուկ : Միայն բեմին վրայ երգն է որ կը շարունակուի :

Ահա, եղբայր, քեզ մի դրօշ,
Որ իմ ձեռքով գործեցի,
Գիշերները ես քուն չեղայ,
Արտասուքով լուացի :

Յանկարծ խոնարհած գլուխները կը բարձրանան : Թեթեւ մը կը շարժին շրթները :

— Հայաստան, դուն մեր սիրտն ես, մեր արիւնը, մեր հաւատքը, մեր խաչալը : Դուն մերն ես...

Երգչախումբը վերջին համար մըն ալ երգեց .

Ամենայն տեղ մահը մի է,
Մարդ մի անգամ պիտ մեռնի,
Բայց երանի՛ որ իւր ազգին
Ազատութեան կը զոհուի :

Երգին այս տունը կարծես անջնջելի կերպով կը դրոշմուի հայ ժողովուրդի սրտին մէջ : Ես տեսայ որ ամէն երիտասարդի աչքերուն մէջ վրէժի արիւծ մը կը մռնչէր : Քովս, պատին տակ, ինծի պէս ոտքի, հայր մը կը խօսէր գրկի փոքրիկին հետ .

— Հոն նայէ, ձագուկս, հոն, այդ մեր դրօշն է որուն համար ինկաւ մեծ հայրիկդ ... :

Երեք լեզուներով ճառեր բեմէն : Բայց ես կ'ուզեմ հետեւիլ ժողովուրդին մնջախօսութեան, միշտ ժողովուրդին մէջ մնալով :

Սրտերը որ պահ մը տրոփելէ դադրած էին, յանկարծ սիրուն օրիորդի մը Ֆրանսերէն արտասանութեան բառերով կրկին թունդ կ'ելլեն :

Ուր էլ լինեմ չեմ մոռանայ ես ողբաձայն երգերը մեր,
Չեմ մոռանայ աղօթք դարձած երկաթագիր գրքերը մեր,
Ինչքան էլ սուր սիրտս խոցեն արիւնաքամ վէրքերը մեր
Էլի ես որբ ու արնավառ իմ Հայաստան յարն եմ սիրում :

Չեմ գիտեր թէ ուրիշներ ի՛նչ մտածեցին այս բառերու մասին : Բայց իմ սիրտս ու հոգիս թռչունի թեւեր չինած՝ սաւառնեցաւ մեր երկիրը, ուր Եղիշէ Չարենց մեծ երդումով մը բուղթին յանձներ էր այն տողերը : Հիմա ո՞ւր էր արդեօք, տարաբախտ հեղինակը :

Եւ այդպէս քանի քանինե՜ր...

Այդ պահուն ես կայի չկայի :

Ծափեր : Սրահը կ'եռայ : Բեմին վրայ հայկական պար : Ով կրնար ինքզինքը զսպել : Ուրախութի՜ւն : Մեր աղջիկները իրենց տարազով կը դառնային պարերգ մը իրենց շրթներուն : Ու միտքս ինկան մեր գիւղը, մեր տանիքները լայն ու տափարակ : Մանաւանդ Ծնունդի, Բարեկենդանի եւ Զատիկի օրերը : Վաղուց, այդ երեք տօներուն մեր աղջիկներն ու տղաքը հանդիստ չունէին : Կը պարէին ձեռք ձեռքի եւ գլուխները բարձր : Երանելի օրեր :

Բայց Մայիս 28ի տօնին առթիւ, անոր ոգիէն թելադրուած մեր երդումն է, որ մեզի պիտի վերադարձնէ այդ երանելի օրերը :

ՓԱՐՄԱՆԻ

ԱՐԶԱԿ ՏԱՂԵՐ

ԳԱՆԿԻ ՄԸ

Ո՞վ ես դուն, ա՛յ գանկ, կի՞ն մը գեղանի թէ այր մը տգեղ :

Ո՞վ ես դուն, ա՛յ գանկ, հոգի՞ւ մը անուս, թէ մեծահամբաւ դէմք մը հոգելոյս :

Ո՞ւր են քու աչքերդ, որոնց մէջ փայլ կար, որո՛նց մէջ, անշուշտ, սէրը կը ցոլար :

Ո՞ւր է քու լեզուդ, որ գուցէ այնքան չէն էր, ալեխօս, թերեւս թունալից :

Ո՞ւր են քու այտերդ՝ վարդագեղ կամ թուխ, ո՞ւր են շրթներդ, որոնք սիրածդ են համբուրած հարկաւ, այնքան սրտաբուխ :

Ո՞ւր է քու ուղեղդ, որ մտածմանդ ուղաւ կրակ եւ քեզ դարձուց հնո՛ց մը, ջերմ, բոցալեզու :

Այժմ աչաւասիկ կը տեսնեմ որ դուն հողով ես լեցուն :

Ի՞նչ է անցեալըդ, ե՞րբ ես ապրած դուն, — ի՛նչ առեղծուած, ո՛վ գանկ անծանօթի :

Ի՞ՆՉ ՄՆԱՑ, ԸՍԷ՛Ք...

Տարինե՛ր անցան՝ ցաւով ու սուգով : Տարինե՛ր անցան՝ բերկրութեամբ, երգով : Տառապանքներէս կամ վայելքներէս, ի՞նչ մնաց այսօր :

Տեսայ ճոխութիւն եւ ոսկի օրեր : Ապրեցայ զրկանք ու կարօտ խորին : Հարուստ անցեալէս կամ աղքատութեան դառնութիւններէս՝ ի՞նչ մնաց այսօր :

Գարուններ եկան՝ ծաղկավառ, կանաչ : Ձմեռներ եկան՝ ցուրտ, մեռելական : Գարնան սէրերէս, խինդերէս, սակայն, կամ ձմեռնային մութ սարսուռներէս ի՞նչ մնաց այսօր :

Երբ որ դագաղըս մահուան փոս նետէք, բարդ տարիներուս կեանքէն անպարփակ, ի՞նչ մնաց, ըսէ՛ք :

ՆՐԳ ՈՒՆԱՅՆՈՒԹԵԱՆ

Կ'երգեմ մեծափա՛ռ Ունայնը : Ճշմարիտ է ան, անմահ եւ յաւէրժ : Հոն ուր մա՛հ չկայ, Ունայնը կա՛յ, սակայն :

Ամէն տեղ է ան, ճիշդ օդին նման :

Կար՝ ես չծնած : Կայ՝ երբ ես կ'ապրիմ : Ու պիտի ըլլայ՝ երբ մեռնիմ, հատնիմ :

Չեմ տեսներ ես Զայն : Բայց ան կը նայի, աչքերով անփակ՝ հեգնոտ ու դաժան :

Մահը կը յաղթէ, ես կը կորսուի՛մ : Կը թագաւորէ Ունա՛յնը միայն :

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԻՍ

Իմ վերջի՛ն օր, որ գալիք տարիներուն կամ գուցէ շաբաթներուն մէջ ես ծածկուած, չեմ գիտեր թէ՝ ճիշդ ո՞րն ես դուն, եւ ի՞նչպիսի օր մը պիտի ըլլաս, արեւո՞տ թէ անձրեւոտ, գարնա՞ն թէ ձմրան :

Եկուր : Սիրով պիտի ողջունեմ քեզ : Աւելի լաւ է չտեսնել, չլսել ու չզգալ :

Միայն եկուր՝ երբ երգս վերջացուցած եմ, երբ նուագարանս լքած եմ եւ շրթներս փակած :

Երգի ժամանակ՝ չըլլա՛յ որ յանկարծ շունչս կեցնես, ձայնս դադրի, մատներս պաղին եւ նուագարանս իր լարերուն վրայ պահէ կիսաւարտ եղանակին խաղերը թրթռուն :

Այսպէս եկո՛ւր, օրհնեա՛լ ըլլաս դուն, օ՛ր խաղաղութեան եւ օ՛ր հանգստի յաւիտենական :

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ

ԱՆՏԻՊ ՔԵՐԹՈՒԱԾ ՄԸ

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԷ

Աղուոր֊ մը

Տարօրինակ հով մը, տիկին,
Ձեր շնորհք կ'աւելցնէ :
Դուք հեշտութեան գանձ մ'էք անգին
Անգին խոստում մ'անմեկին .

Ձեզ խաբելու համար չէ
Որ քերթողը կը մրմնջէ
Դըրուատական այս անճարակ,
Անարուեստ,
Զի ձեր սիրոյն թէ անարժան
Խօլ դատէիք իր համբաւն ու
Սիրուած անունն իր փայլուն՝
Պիտի մոռնար նա իր սրտին լրբենի
Ու չընկճուած հրպարտութիւնը բոլոր
Ու հեզ, հլու եւ ներող,
Պիտի գրէր ու երգէր
Ձեր գեղն անունն ու ներբող :

Ի՞նչ շահ սրտել, շողոքորթել, ո՛վ տիկին,
Երբ քերթողը չէ բնաւ
Մուրացկան մը ձեր տամուկ
Մետաքսահիւս նայուածքին .

Այո՛, տիկի՛ն,
Տարօրինակ չեմ գիտեր ի՛նչ մ'անմեկին
Կ'աւելցնէ սարսուռն ազդու
Եւ խորհուրդներն ալ անհուն
Ձեր միգապատ, ձեր ցօղաթուրմ նայուածքին :

Ու քերթողը՝ հըպարտ տղան,
Որ փորձէ յոկ քաղաքավար մի բարեւ,
Խեղդած իր սիրտն՝ ուր կը խաղան
Բոցագալար ցանկութիւններ ակներեւ :
Ու չըլլալու համար գերին մուրացկան
Ամենայաղթ ձեր մեղրանուշ նայուածքին՝

Նա կը փախչի ձեզէ, տիկի՛ն,
Հագած ամուր ու փրկարար
Փայլուն զըրահն արուեստին :

Ու ապահով լուռ պարտութեան փորձանքէն
Եւ անձնատուր համբաւի լայն թեւերուն՝
Նա ձեր սէրը կ'ընէ պիտակ մը փայլուն
Իր քերթողի ցաւերուն, իր խօլական երգերուն,
Փառքի պիտակ՝ իր փնտռուած երկերուն :

15, Սեպտ. 1898

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրեց՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ա

Ծիծաղը, ինքնին այնքան բնախօսական, երբ կը սկսի թռչկոտել զգացական - իմացական լարերու վրայ, կը հնչանայ ու կը վերածուիամէնէն այլազան ծեքծեքումներուն . ամէնէն քնքուշ ժպիտէն մինչեւ ամէնէն դառն ծաղրը, ամենակիզիչ հեգնանքը այլայլումներն են բնազդական նոյն ենդուքին, որ ջիղերու հակազդեցութիւն մըն է պարզապէս :

Մարդիկ հինէն ի վեր մասնաւորապէս աւելի զգայուն եղած են կեանքի ու աշխարհի երգիծականին քան թէ եղերականին : Ծաղրելու միտումը քաղաքակիրթ մարդուն յատուկ չէ միայն, այլ եւ ամէն շրջանի եւ բոլոր ժողովուրդներուն : Այնքան հնաւանդ որքան այլանդակ բարքեր մասամբ արդիւնքը չե՞ն այդ կենսուրախ, առողջ բնազդին, — ծաղրանքին : Բարեկենդանային ծպտումները, — այնքա՛ն ընդհանրացած աշխարհի մակերեսին, — ուրիշ պատճառներու կարգին, պատրուակ մը կարելի չէ՞ նկատել նաեւ ծաղրանքի ու քմծիծաղի : Նախկին ազնուապետական Հռոմն անգամ միջանած էր տարին օր մը շնորհել կիներու եւ ստրուկներու, երբ անոնք անվերապահօրէն լիազօրուած էին ծաղրելու իրենց տէրերը հրապարակաւ :

Մանուկներու առաջին գծագրութիւնները միամիտ, անգիտակից ծաղրանկարներ չե՞ն արդեօք :

Այսուհանդերձ երգիծական գրականութիւնը իր բոլոր սեռերով, թէեւ շատ հին, բայց միշտ այնքան մշակուած չէ որքան գրական ուրիշ սեռերը : Այո, գրականութեանց պատմութիւնը հազուադէպ կը յիշէ երգիծագիր մեծ ու մնայուն անուններ : Փառքը եւ համբաւը կարծես լուրջ են եւ մտախոհ :

Ինչո՞ւ սակայն :

Թերեւս անոր համար որ երգիծանքը, երեւութապէս դիւրին կարծուելով հանդերձ, իրականին մէջ ամենադժուարին սեռերէն մէկն է : Չափազանց ռամկական իր ծագումով, երգիծանքը, — իբրեւ արուեստ, — վերին աստիճանի խստապահանջ թէքնիքի մը, ձեւի եւ խորքի պայմանադրականութիւններու հասած է : Ոչ մէկ գետին այնքան լպրծուն ու վտանգաւոր չէ գրողին համար, որքան երգիծանքը, ուր մարդկային միտքը շատ հեշտօրէն, կրնայ սայթաքիլ դէպի հասարակ տեղիքներ ու դիւրին արդիւնքներ : Մոլիէրի գործն անգամ զերծ չէ այս, պիտի ըսեմ, անխուսափելի ճապաղումներէն : Մաքրակրօն, ազնուական երգիծանքը կարծես շատ ալ մարդկային չէ :

Զմոռնանք արդարեւ որ երգիծանքը կ'ենթադրէ ոչ միայն որոշ չափով բարքերու լայնախոհ մթնոլորտ մը, ծաղրանքի հանդուրժող մտայնութիւն, այլ եւ երգիծագրին մօտ ալ նոյնքան անհրաժեշտ արուեստի ու ճաշակի յատկութիւններ :

Եթէ դիւրին է ամէն անձի կամ դէպքի վրայ ծիծաղելի գիծ նշմարել, — որովհետեւ ամէն անձ, ամէն եղելութիւն իրապէս նոյնքան զուարճալի երես մը ունի որքան լուրջ կամ եղերական, — բայց նոյնքան ալ դիւրին չէ երգիծական այդ ցուցանիշներ ը զատել, մշակել ու չեշտել, մնալով արուեստի մարզին մէջ, առանց խեղաթիւրելու իրականութիւնը կամ տիպարը :

Երգիծագիր մը ուրեմն կեանքին ու մարդոց մօտենալու է բարեմիտ հետաքրքրութեամբ, գրեթէ համակրանքով : Զարմանալիութիւնը մեղանչում մըն է արուեստին դէմ :

Միանգամայն երգիծագիր մը ընդունակ լինելու է մտնելու իր տիպարին մորթին տակ, ապրելու զանոնք դրսէն ու ներսէն, իւրացնելու անոնց ոչ միայն դրսերեւոյթը, շարժուձեւը, խօսելակերպը այլ եւ անոնց թաքուն շարժառիթները, հոգեկան պատճառականութիւնը :

Այս չափով, երգիծանքը կը բարձրանայ վերջ ի վերջոյ մարդկային փորձագիտութեան մը, — «ինսան սարաֆը» (մարդու սեղանաւոր), ա՛յն իմաստով որ երգիծագիրը զուարճացնելու պատրուակին տակ բարդ մարդը կը վերածէ իր պարզ տարրերուն : Մարդկային տարրաբանութիւն մէկ խօսքով :

Բայց չափի ու կշիռի, ճաշակի ու ոճի ի՛նչ բարեխղճութիւններ կուզան միրթ զրգռելու, մերթ զսպելու երգիծագրին գրիչը : Dosage, հոդ է ահաւասիկ գաղտնիքը իր արուեստին, ինչպէս առհասարակ ամէն արուեստի :

×

Աւասիկ այս մտածումներով ձեռք կ'առնեմ Ն. Պէշիկթաշլեանի «Ծաղրանկարներ»ը :

Պէշիկթաշլեան կը շարունակէ յամր բայց տեւուն ճիգերով մշակել ինքզինքը, սրբագրել, նրբացնել այն դժուարին արուեստը, — երգիծագրութիւնը, — ուր ճշմարիտ վարպետները որքան հազուագիւտ, համբակ աշկերտները նոյնքան շատ են :

Իր «Ծաղրանկարներ»ուն ծանօթ դէմքերը կ'առնէ հայ արուեստագէտներուն շրջանակէն : Տեսակ մը մերօրեայ, մերայատուկ «պոհէմ» աշխարհ, ուր մեր գրչի ու վրձինի խաչակիրները, կը մնանին ապաւինիկ փառքի եւ կանխիկ խեղճութիւններու հանապազօրեայ հացով, կրկնապէս հալածուածկեանքէն իրենց արուեստով ու տարագրութեամբ :

Պէշիկթաշլեան ինքն ալ ճաշակած է «պոհեմ» արուեստագէտի ճակատագիրը . կը ճանչնայ իր «մարդիկ»ը : Քիչ մը չարաճճի հետաքրքրութեամբ, բայց ձայնագրի հաւատարմութեամբ ունկնդրած է իր տիպարներուն ներքին մենախօսութիւններուն, ջանացած է նկարագրել զանոնք d'après nature, բայց յանպատրաստից դիրքերու, իրենց անպաշտօնականութեան մէջ : Եւ ահա կենսագրութիւններու շարք մը, ուր փանթէզի կայ առանց թեթեւամտութեան, մերկացումներ՝ ծիծաղի եւ ժպիտի շղարշին տակ, սլաքներ՝ կճան, բայց ոչ խայթուցիկ, երբեմն կծու սրախօսութիւններ, անվերապահ ակնարկութիւններ՝ բարեխառնուած՝ փաղաքուշ զգուանքներով :

Երգիծագրութիւնը ընդհանրապէս կը ծպտուի : Դիմակներու ետին կը ծածկէ դէմքը . կեղծանուններու տակ՝ կը թաքուցանէ իր տիպարները : Միշտ հաճելի պարտականութիւն մը չէ մարդոց ներկայացնել ծաղրանքի գիւային հայելին, ուր անոնք ճանչնան իրենքզիրենք, ու տեսնեն իրենց կեանքի ու նկարագրի կարգ մը խոտոր ու խաթար երեսները, զորս անոնք կը սիրեն ծածկել ոչ միայն ուրիշներէ, այլեւ իրենք իրենցմէ իսկ : Քիչեր կան որ ինքզինքնուն հետ անկեղծ լինելու քաջութիւնը ունենան : Առհասարակ մենք մեզ կը դիտենք մեր յաւակնութիւններուն մէջէն : Թելադրիչ է սակայն մեզ դիտել հանրային կարծիքի հոսանքին մէջ, եթէ նոյնիսկ մեզ ցոլացնէ մեր ծաղրանկարը, մեր այլակերպութիւնը :

Պէշիկթաշլեան, ինչպէս երբեմն Պարոնեան, կը խօսի ճակատ ճակատի, թերեւս գրական անփափկանկատութիւն մը նկատուի ասիկա, եթէ չչքմեղանար որոշ, բաց-սիրտ, կորովի համարձակախօսութեամբ : Գրական Արիստոգոսի enfant terribleը, տեսակ մը «խաթարալա», — ինչպէս կ'ըսէին Արաքսէն անդին — Պէշիկթաշլեանին երգիծանքը, իր չարաճճիութեան մէջ իսկ, մեր գրականութենէն ներս կը բերէ ոչ միայն քրքիջ ու քըմծիծաղ, այլեւ ինքնեկ, չծամծմուած, չեչտակի բառերու, ոչ-քաղքենի, անվերապահ քաչքչուկներու համն ու հոտը : Սարէն իջած խենթ քամիներուն, կայրի պիծակներու նման՝ Պէշիկթաշլեանգիւտէ թերագնահատել քաղաքավարութիւնը, որ իրապէս կեղծ առաքինութիւն մըն է :

ՓԱՅԼԱԿ-ՍԱՆԱՍԱՐ

(Շարունակելի)

կայացնեմ : Ձեր բոլորին ուշը կը հրաւիրեմ : Այսօր Անգարա հասնող «Ճիւմ-հուրիյէթ» լրագիրը հատուած մը առած է 1938 յունուար 14ին Ֆրանսայի մէջ հրատարակուած գիրքէ մը, որ մատուցուած է Ֆրանսայի Ներքին նախարարութեան եւ որուն մէջ Ֆրանս. Ակադեմիի գաղթային գիտութեանց մասնագէտ Ջօր. Պրէմոն յառաջաբան մը ունի : Այս գիրքը կ'ըսէ թէ չեն կրցած Ֆրանս. երկիր դարձնել մեր հողերը, Կիլիկիոյ մէջ չեն կրցած Հայաստան մը կանգնել եւ պիտի գայ օր մը, որ, կ'ըսէ, Ֆրանս. դրօշը պիտի ծածանի հոն : Այս գիրքը երեք ամիս առաջ հրատարակուած է» :

Ռասիմ Գաֆլան, այս գրքին վրայ արտաքին գործավարին ալ ուշը հրաւիրելէ վերջ, ըսաւ թէ Հաթայի Թուրք մեծամասնութիւնը պարտութեան մատնելու համար քամիոններով մարդ կը տանին հոն, եւ եթէ այս շարժումը վերոյիշեալ գրքին կապենք՝ դիւրաւ կ'ըմբռնենք թէ ինչո՞ւ կ'ուզուի Հայերով լեցնել Հաթայը :

Կրնա՞նք հարցնել Ֆրանսայի թէ արդեօք վերստի՞ն Ատանա գալ կ'ուզեն : Երէկի Ատանան, երէկի Մարաշը, երէկի Կազի Այնթապը հոս է, անոնց զաւակները՝ մենք ալ հոս ենք : Թող հրամմեն : Մենք այդ դիւցազնութիւնները աւելիով պիտի վերապրեցնենք : (Ձայներ.---- ՄԱՔՐՈՒԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԿՈՒԳԱՆ) :

Բուշէն Եարքըն (Սամսոն) խօսք առնելով իր կարգին ըսաւ.

-— Պէտք է գիտնան որ այսօր Թուրքիոյ երկրորդ Զանազգալէն կը կազմեն Ալեքսանտրէթը եւ Անտիոքը :

Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը

Այսօր, Ռուայանի մէջ կը բացուի Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը, որ պիտի տեւէ երեք օր, մինչեւ Երեքշաբթի :

Կը կարծուի թէ Մարսօ Փիվէրի բացած ճեղքը քննութեան պիտի առնուի առաջին իսկ օրը : Պէտք է սպասել, այդ առթիւ, բուռն վիճաբանութեան եւ աղմուկի :

Փիվէրի հարցին լուծումէն վերջ, համագումարը յաջորդաբար պիտի քննէ կուսակցութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան վերաբերեալ զեկուցումները :

Համագումարին մէջ պիտի ճակատին երեք հոսանքներ ----

Առաջինը, ձախ ուղղութեամբ, հակառակ է Տալատիէի կառավարութեան, զոր կ'ուզէ տապալել : Իբրեւ ծրագիր՝ կը հետապնդէ յեղափոխութիւն գաղութներու մէջ, կազմական բարեփոխութիւն, պայքար միահեծան պետութեանց դէմ եւ համաշխարհային զինաթափութիւն :

Երկրորդ հոսանքը, Զիրոմսքի գլխաւորութեամբ, մտադիր է առաջարկել որ կուսակցութիւնը տապալէ դահլիճը օր առաջ, կազմելու համար Ժող. Ճակատի դահլիճ մը, որուն քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ շարունակել պետականացումի գործը՝ հակակշիռի տակ առնելու համար երկրին զօրաւոր բազոյն հաստատութիւնները, փարկային բարեփոխութիւն կատարել եւ բանալ սպանեւֆրանսական սահմանագլուխը :

Երրորդ հոսանքը կը կազմեն ուղղափառները, գլխաւորութեամբ Լէոն Պլումի, Փօլ Ֆօրի, որոնք անվերապահ կը պաշտպանեն Տալատիէի կառավարութիւնը, կը քննադատեն կառավարական կարգ մը ձեռնարկները, որոնք կը տարբերին Լէոն Պլումի տնտեսական եւ ելմտական վերականգնումի ծրագրէն :

Բայց եւ այնպէս հաւանական է որ ընկերվարական երեսփոխաններուն տրուի որոշ ազատութիւն՝ շարժելու համաձայն դէպքերուն :

Մատաղի օրհնութիւն եւ բաշխում Շաւիլի մէջ

Ծավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատրան վարչութիւնը ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանէ թէ 5 յունիս, կիրակի օր, Հոգեգալստեան հրաշափառ տօնի եւ մատրան օծման տարեդարձին առթիւ մատաղի օրհնութիւն, բաշխում եւ հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի պիտի ունենայ Այս առթիւ պիտի պատարագէ տեղւոյն հոգեւոր պաշտօնեան՝ Տ. Եսայի քահանայ Ալթունեան եւ իր ձեռնադրութեան քսանամեակին առթիւ պիտի քարոզէ: Երգեցողութիւնները տեղի պիտի ունենան դպրապետ Գ. Բագոսեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղական ուժերու մասնակցութեամբ:

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՀԱՅՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ՏՕՔԹ. Ա. ԱՕԼԵԱՆ
120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)
Tél. Marcadet 55 – 48
Կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ
ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոփոխութիւն, Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

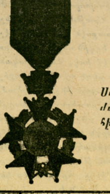

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական սուրճովը
Café "HAREM„
ՋԱՏԿԱԿԱՆ ՉԷՕՐԷԿՆԵՐ
5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
Ստացած ենք պուլկարական ընտիր ճերմակ պանիր եւ քաշքաւալ, սուրիական գահին եւ փէքմէզ:
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐԾԻՒ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, իր ակումբին մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 6 յունիս, երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ
մէթրօ Բոռթ տ'Օրլէան
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՁՐՈՒԱՆԴԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՒԷՍԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր: «Balet» օրիորդներու կողմէ

Ընտիր ճաշ: Ճէխ պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

×

ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Եօթնեղբայրեան» Կոմիտէի կողմէ եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Զ. Ռ. Մ.ի եւ Ֆ. Կ. Խաչի:
5 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին «Էտիսըն» սրահին մէջ: Գեղարուեստական ճոխ բաժին:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

×

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ
Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի կողմէ, 5 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 8ին, Union des Républicainesներու ըզեղ սրահին մէջ, 16, Rue J. B. David (Կ. Խաչի հանդէսին վայրը):
Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԵՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԱՖԵԱՆ (ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ)

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Կ. Խաչի անդամուհիները: Երգ, մեներգ, նուագ, արտասանութիւն եւայլն: Ժամը 11էն մինչեւ լոյս ֆրանսական ընտիր ճաղի ընկերակցութեամբ հայկական եւ եւրոպական պարեր: Գոթիյեօն, ճոխ եւ աժան պիւֆէ:
Տախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք մուտք:

×

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՅԱՌԱՋ» խումբի կողմէ, 6 Յունիս, Երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Ժ. Հ. Ե. սրահին մէջ:
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (մեներգ), կ'արտասանեն Ընկերներ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ եւ ԼԵՒՈՆ ԱԼԷՄԵԱՆ (Լիոնէն) եւ ուրիշներ:
Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

×

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:
Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
մանրամասնութիւնները առանձին:

×

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «ՎՌԱՄԵԱՆ» ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ, եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան, Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղին եւ Հայրենակց. Միութեանց: 5 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պար Էնթէրնասիոնալի սրահին մէջ:
Կը նախագահէ Ընկ. Ա. ԱՐՄԱՂԱՆԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Մուտքը ազատ է:
Հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք:

×

ԼԱՍԻՕԹԱՅԻ ՄԷՋ.— «Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» խումբին կողմէ
6 Յունիս, Երկուշաբթի «ՊԱՌ ԻՏԷԱԼ»ի վերնայարկի սրահին մէջ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակութ. Միութեան կողմէ
8 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Ազգ եւ մշակոյթ»:

×

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ
7 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին
Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ
ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Երիտասարդութեան դերը»:
Տախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:
ԾԱՆՕԹ.— դասախօսութիւնը կը սկսի ժամը 9.30ին եւ կը վերջանայ 11ին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Պոլսոյ «Արարատ» Միութեան եւ
Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբի Վարչութեան
ի նպաստ սրահի դաշնակին
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «ՈՍԿԻ ՀԵՔԵԱԹ»ը
(երաժշտութիւն Ա. Գ. Մեսումենց)
5 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին, Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ, Սրնօն: Մուտք՝ 4 ֆրանք:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : S. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Maison de la Mutualité
24, Rue St. Victor — Métro: Maubert-Mutualité
Այսօր, Կիրակի 5 Յունիս, ժամը 3ին
ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ ՀՕՐ-ՀՕՐ ԱՂԱ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ Գ. Մ. ՍԼԷՄԸՇԱՀԻ

"ՇԻՐԱԿ"
Արեւելքի միակ իսկական օղին է:
Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ:
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՌԱՔԸ ՏԻԻԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, Չգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ ու գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպարտ, կազդուրիչ եւ անփոխարինելի ըլլալը հաստատուած է:
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշել
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

Hommes Dames
NALBANDIAN
TAILLEUR
15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

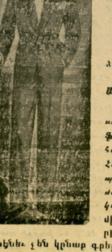

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dammes
H. GULBOLIAN
24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouart
Թելեֆոն Montmartre 69—70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ — Կարեւոր նուէրներ մեր հաճախորդներուն համար մինչեւ Յուլիս 14:
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350—450 ֆր.էն: Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կուֆ: 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ. Նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի առհատանաքին մէջ պատրաստուած, գարնան յատուկ, արժէքաւոր ձեռագործ մաշտակ վզնոց մը: Ներկայանալ կտրոնով: Վերոյիշեալ նուէրներէն կրնան օգտուիլ եւ մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէնէ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:
Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 7 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 7 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3750

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՇՈՒՐՋ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Խորէն Ա. Մուրադբէգեանի խորհրդաւոր մահը կը շարունակէ զբաղեցնել հայ մամուլը արտասահմանի մէջ: Խորհրդային մամուլը լուռ է բոլորովին: Կաթողիկոսով զբաղելու ժամանակ չունին Երեւանի մէջ:

Հարցը պարզ է եւ շատ զարմանալու պէտք չկայ: 1932ի նոյեմբերին, երբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ընտրուեցաւ Էջմիածնի մէջ, մասնակցութեամբ արտասահմանի պատգամաւորներուն, յայտնի էր թէ Սփիւռքի հայութեան համար կատարուեցաւ այդ ընտրութիւնը: Խորհրդային իշխանութիւնը կ՚ուզէր Էջմիածինը գործիք ծառայեցնել իր ձեռքին մէջ, պառակտելու համար գաղթահայութիւնը, ի շահ իր թաքուն ծրագիրներուն:

(Հարկ չկայ ըսելու թէ կաթողիկոսը ո եւ է հեղինակութիւն չէր վայելեր բուն իսկ երկրին մէջ, ուր չկայ ո եւ է կազմակերպուած թեմ կամ առաջնորդութիւն):

Երեւանի վարիչները յաջողեցան իրենց ծրագրին մէջ: Սփիւռքի զանազան թեմերուն մէջ արուեստական կերպով ստեղծեցին «Հայաստանասէր»ներու եւ «հակահայաստանեան»ներու խմբակցութիւններ: Էջմիածնի կաթողիկոսը պարտաւորուեցաւ կատարել օրուան իշխանաւորներուն հրահանգները:

Էջմիածնի եւ արտասահմանի թեմերուն կապը աւելի եւս ամրապնդելու համար, քանի մը տարի առաջ կաթողիկոսական նուիրակ մըն ալ ղրկուեցաւ երկրէն: Նուիրակին առաջին գործն եղաւ ... իր հասած տեղերուն մէջ դասախօսութիւններ սարքել Հայկական մանրանկարչութեան մասին: Յետոյ միայն մտածեց հանգանակութիւն կատարել՝ Էջմիածնի նորոգութեան համար: Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը, իր տարեկան ելմտացոյցին մէջ ո եւ է գումար չէր յատկացուցած Էջմիածնի նորոգութեան համար մինչեւ անիկա, եթէ ոչ իբրեւ սրբավայր, գոնէ իբրեւ հայկական հին արուեստի հրաշակերտ մը՝ հոգածութեան առարկան պէտք է դառնար խորհրդային իշխանութեան:

Էջմիածնի համար հանգանակած իր դրամները՝ Եւրոպայի թէ Ամերիկայի մէջ՝ յատկացուեցա՞ն իրենց նպատակին: Այս մասին ո եւ է զեկոյց չհաղորդուեցաւ մամուլին: Յայտնի է սակայն թէ նուիրակին ճամբորդութեանց եւ ապրուստին համար եղած ծախքերը երեք տարիէ ի վեր՝ շատ աւելի կարեւոր գումարի մը կը յանգին, քան հանգանակուած դրամը: Ուրեմն, նուիրակը ո՛չ միայն ո եւ է գումար չկրցաւ ղրկել Էջմիածին, այլեւ չկրցաւ խաղաղութիւն եւ համերաշխութիւն ստեղծել իր այցելած վայրերը — մանաւանդ Հիւսիսային Ամերիկա: Ընդհակառակն, այս վերջին կարեւոր գաղութին մէջ կիրքերը աստիճան մը աւելի բորբոքեց իր քմահաճ կարգադրութիւններով — ինչ որ խորհրդային իշխանութեանց գործին աւելի կը պատշաճէր:

Նուիրակը արտասահման անցած էր վեց ամսուան համար: Տարիները սահեցան եւ անիկա չվերադարձաւ իր հոգեւոր պետին մօտ: Ըսին թէ հիւանդ է եւ չի կրնար ճամբորդել: Փաստն այն է, որ նուիրակը ցարդ կը մնայ արտասահման եւ այլեւս ոչ մէկ հեղինակութիւն կը վայելէ, իբրեւ լիազօրը Էջմիածնի: Իր պաշտօնը շատոնց անփառունակ վախճանի մը յանգած է արդէն:

Ներկայիս չկայ ուրեմն կաթողիկոս. չկայ նաեւ իր նուիրակը: Կայ միայն կաթողիկոսական Տեղապահ մը Էջմիածնի մէջ, նշանակուած նոյնինքն հանգուցեալ կաթողիկոսին կողմէ, տարի մը առաջ, ինչպէս կը հաղորդէր Երուսաղէմի պատրիարքին նամակը:

Բայց այս Տեղապահը ըստ երեւոյթին չուզեր ուղղակի կապ պահել արտասահմանեան թեմերուն հետ: Կաթողիկոսին «սրտի կաթուածէ» վախճանումն անգամ հեռագրած էր միայն Երուսաղէմի պատրիարքին, խնդրելով անկէ որ գոյժը հաղորդէ բոլոր թեմերուն: Եւ Սփիւռքը Թորգոմ պատրիարքին հեռագրովն է միայն որ տեղեկացաւ Խորէն Ա.ի մահուան, ինչպէս անոր մէկ նամակովը՝ Գէորգ արք. Չէօրէքչեանի տեղապահ նշանակման:

Մինչ արտասահմանի մամուլին մէջ մեծ վէճ մը բացուած է Խորէն Ա.ի խորհրդաւոր մահուան պարագաներուն մասին, մինչ ցարդ ո եւ է լուր չէ ստացուած թէ ի՛նչպէս, ե՛րբ եւ ո՛ւր կատարուեցաւ հանգուցեալ կաթողիկոսին թաղումը, խորհրդային մամուլը կը յամառի «պապանձումն Զաքարիայի» պահել: Ապրիլ 10էն մինչեւ մայիսի վերջերը մէկուկէս ամսուան ընթացքին հասած «Խորհրդային Հայաստան» պաշտօնաթերթին մէջ ի զուր կը փնտռէք երկտող լուր մը՝ իմանալու համար Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին մահը: Չկայ ու չկայ: Ու եթէ ընդունելու ըլլանք մեր խելօք Դաւիթներուն այն տրամաբանութիւնը՝ թէ միայն «Խորհրդային Հայաստան»ի մէջ հրատարակուած լուրերուն ու պաշտօնական զեկոյցներուն պէտք է հաւատք ընծայել, եւ թէ անկէ դուրս մեր խորհրդային երկրին անցուդարձերուն մասին գրուածները պարզապէս դաշնակցական յերիւրանքներ են, այն ատեն պէտք է ենթադրել թէ կաթողիկոսը ... դեռ ողջ է, քանի որ Երեւանի պաշտօնաթերթը չէ ծանուցած անոր մահը...:

Ապրիլի ընթացքին «Խ. Հայաստան»ի մէջ երեւցած քանի մը յօդուածներ «հակայեղափոխութեան որջ» կ՚որակէին Էջմիածինը: Այսքան միայն: Մարգարէ պէտք է ըլլալ, գուշակելու համար այդ որակումին տակ թաքնուած ողբերգութիւնը:

Այսպէս թէ այնպէս, այսօր կայ չոր իրականութիւն մը: Էջմիածնի աթոռը թափուր է: Կապը՝ որ արտասահմանեան թեմերը կը միացնէր Էջմիածնին, գրեթէ գոյութիւն չունի այլեւս: Այս երեւոյթը շատ ալ չի զարմացներ մեզ: Աղասի Խանջեանի սպանութենէն ի վեր Հայաստանի մէջ հետապնդուած նոր քաղաքականութեան տրամաբանական շարունակութիւնն է այդ:

Խորհրդային իշխանութիւնը Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը ընտրած էր՝ արտասահմանի հայութեան համար այն ժամանակ, երբ ինք տեւական կապ կը պահէր Սփիւռքի հետ, Հօկի, Բարեգործականի, Մելքոնեան ֆոնտի, Ներգաղթի լիազօրներու եւայլ պատուիրակներու միջոցաւ: Երբ խորհրդային հրատարակութիւնները արտասահման կուգային եւ գաղութի հայերէն հրատարակութիւնները Երեւան կը ղրկուէին: Երբ հոգեկան, մտաւորական եւ նիւթական կապ կար մայր երկրին եւ Սփիւռքին միջեւ:

Բայց նոր քաղաքականութեամբ, երբ մտաւորականներն ու գործիչները գնդակահարուեցան կամ բանտարկուեցան, երբ Հօկն ու Մելքոնեան ֆոնտը «լուծարք»ի ենթարկուեցան, երբ արտասահմանի հետ կապերը բոլորովին կտրուեցան, Երեւանի իշխանաւորները չէին կրնար թոյլ տալ, որ Էջմիածինը շարունակէ կապ պահել գաղութի հայութեան հետ: Որովհետեւ Էջմիածինն էր միայն, որ վերջին տարիներուն կոնդակներով եւ նամակներով կանոնաւոր կապ ունէր Սփիւռքի թեմերուն հետ: Դեռ վերջին անգամ, անիկա վաւերացուցած էր Մարսիլիոյ նորընտիր առաջնորդական փոխանորդը եւ Հարաւային Ամերիկայի նորակազմ թեմին համար կաթողիկոսական պատուիրակ եւ առաջնորդ նշանակուած Գարեգին արք. Խաչատուրեանը:

Խորհրդային բռնակալ իշխանութիւնը, որ իր երկաթեայ թաթին տակ ահուսարսափի մէջ կը պահէ երկրի հայ ժողովուրդը, որ ամէն կապ խզած է արտասահմանի կացութեան հետ եւ այսօր աւելի քան երբեք կը մերժէ «ամենայն հայոց կառավարութիւն» ըլլալու հանգամանքը, տարակոյս չկայ թէ վերջին հարուածը տուած է այն միակ հիմնարկութեան, որ դեռ կը յամառէր կապ պահել արտաքին աշխարհին հետ: Էջմիածնի կաթողիկոսը, հաւանաբար նաեւ կաթողիկոսութիւնը, զոհն են խորհրդային նոր քաղաքականութեան: Զիք ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեսցի: Խորէն Ա.ի մահուան գաղտնիքն ալ կը յայտնուի օր մը:

Մինչ այդ, Սփիւռքի հայութեան կը մնայ իր գլխուն ճարը նայիլ: Փրկել Լուսաւորչի դարաւոր աթոռը, գլխաւոր ազդակներէն մէկը հայ ազգի պահպանման:

Հ. Ս.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ ՏԱԼԱՏԻԷԻ ՃԱՌԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Տալատիէ, ընկերակցութեամբ ծովային եւ օդային նախարարներուն, օդանաւով Լիոն գնաց կիրակի առաւօտ, կատարելու համար բացումը առողջապահական ճակատին վրայ ինկած մեռեալներու ազգային յուշարձանին: Շաբաթ օրուընէ շոգեկառքով Լիոն գացած էին արդէն Էռիօ, հաղորդակցութեանց նախարարը՝ Ժիւլ Ժիւլիէն, սպայակոյտի պետը՝ Զօր. Կամլէն եւ Փիէթրի:

Յուշարձանին բացման հանդէսին առթիւ, առաջին խօսողն եղաւ Փրոֆ. Նիքոլա: Յետոյ բեմ բարձրացաւ Տալատիէ, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— Այն պահուն, երբ սպառնալիքներ կախուած են մեր երկրին վրայ, հանապազօրեայ մեր աշխատանքին մէջ՝ պարտականութեան եւ արհեստի այս յծակցութիւնը, կոչումի եւ պաշտօնի այս միացումը կը կազմէ փրկութեան ամէն զօրաւոր երաշխիքներէն մին: Մեծ հայրենիք մը ամէն վտանգի կը յաղթահարէ, երբ իր զաւակները իրենց ամէնէն փոքր շարժումները կը խառնեն զոհողութեան եւ պարտականութեան ամենաբարձր զգացումներուն: Իր երկար պատմութեան ընթացքին, Ֆրանսա շատ անգամ դէմ յանդիման եկած է վտանգներու հետ: Ինչպէս միշտ, այսօր եւս Ֆրանսա պէտք է ցոյց տայ իր կամքի ուժը, որով կրցաւ յաղթել այդ վտանգներուն:

Աշխարհ կը կերպարանափոխուի Ֆրանսայի շուրջ: Այդ կերպարանափոխութիւնը տեղի կ՚ունենայ ամէն օր, գետերէն եւ լեռներէն անդին, որոնք կը գծեն մեր սահմանները: Երբ նկատի առնենք բիրտ ուժերու այդ շղթայազերծումը միայն, պիտի կարծենք թէ մեր երկիրն ալ պիտի քշուի հոսանքին մէջ: Սակայն հին աշխարհի այս ընդհանուր խառնակութեան մէջ, ուր կը տիրապետէ բանի ուժը, մեր երկիրը կը մնայ մարդկային արժանաւորութեան եւ ազատութեան հին խէչալի վառարաններէն մին, որուն վրայ հիմնուեցաւ քաղաքակրթութիւնը: Սակայն Ֆրանսա փրկելով ինքզինք՝ պիտի փրկէ նաեւ իրականութիւնները, որոնք կը պատկանին համայն մարդկութեան:

Ֆրանսա ուխտած է մնալ Ֆրանսան: Ան երբեք պիտի չհրաժարի այն յոյսերէն, որոնք ոգեւորած են մարդիկը եւ ժողովուրդները՝ դարերէ ի վեր եւ որոնք իմաստ տուած են պատմութեան: Տեղի պիտի չտայ դարաշրջանի այս գլխապտոյտներուն, որոնք կը շրջեն բոլոր արժէքներուն սեղանը: Պիտի չըսէ թէ զուր բան է ազատութիւնը, պիտի չըսէ թէ պատրանք է մարդկային մեծութիւնը, պիտի չըսէ թէ խաբուսիկ է արդարութիւնը: Պիտի թոյլ չտայ, որ ուժը իրաւարար դառնայ մարդկային յարաբերութեանց միջեւ:

Մենք ուխտած ենք պաշտպանել խաղաղութիւնը, եւ խաղաղութեան համար ցոյց տուած մեր սէրը նշան մը չէ տկարութեան: Խաղաղութիւնը չենք նկատեր թոյլ պաշտպանուած ստացուածք մը, որուն համար հարկ ըլլար ամէն օր նոր զոհողութիւններ կատարել տիրապետութեան ոգիին: Ընդհակառակն, խաղաղութիւնը բան մըն է, զոր պէտք է կառուցանել մեթոտով, սրտի եւ բանականութեան կրկին ճիգով մը:

Խաղաղութեան սիրոյն, շատ վտանգներ տեսանք եւ դեռ մեր ճամբուն վրայ պիտի հանդիպինք նոր վտանգներու: Բայց միշտ պիտի յաղթահարենք, երբ միացած ենք:

Մեր ուղղութեան մէջ մինակ չենք, մեկուսացած չենք: Մեզի հետ ազգեր կան, որոնք տոգորուած են նոյն կամքով:

Այս մեծ քաղաքին մէջ՝ որ մարդկային աշխատանքի ոստաններէն մին է, այս յուշարձանին առջեւ՝ որ կը յաւերժացնէ մեր ժողովուրդին ամենաբարձր առաքինութիւնները, մեր պարտականութիւնն է նոր վկայութիւն մը բերել Ֆրանսացիներու միութեան եւ ուժին:

ՓԱՐԻԶ - ՎԷՆԹԻՄԻԼ կառախումբը գիծէն ելաւ: Բարեբախտաբար ծանր դէպք մը չպատահեցաւ: Կը կարծուի թէ իտալացի բանուոր մը դիտմամբ խանգարած է գիծը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵԾ - ՄՕՐՍ ԽՕՍՔԸ

Ընդհ. պատերազմին մէջ:

Աքսորը սկսած էր արդէն եւ մենք ալ կը պատրաստուէինք «ճամբորդութեան»: Իրիկուն է, մտեր ենք տխուր եւ մտածկոտ: Լամբարն իսկ ծախած ենք՝ «ճամբու ծախք» ճարելու համար, ու մութ է սենեակը: Մեծ-մայրս քննութիւն մը կը կատարէ անցեալին վրայ եւ մօրս ցոյց կուտայ գործուած սխալները.

— Գեղին դպրոցով չգոհացաք եւ մինչեւ քաղաք ղրկեցիք, ուսումնական շինելու համար:

Խօսքը իմ մասիս է:

— Հիմա փարա կ՚ընէ՞ ուսումնական ըլլալը: Կով մը որ առնէիր աւոր համար ծախսուած դրամով, տունէդ պակաս չէր ըլլար կաթը, մածունը եւ իւղը, աստնկ օրերուն ալ՝ կովը ծախելով քիչ մը դրամ կը հասնէր ձեռքդ:

Սկսայ մտածել,— ուրեմն, կով մըն ալ չեմ արժեր, մեծ-մօրս աչքին: Զայեցի կատաղութիւնս, ատե՞ն էր դաս տալու: Հայրս զինուոր էր, ես ալ ընտանիքին այր զլուխն էի, բայց երբ բանով մը օգտակար չէի մերիններուն, հարկաւ... յանցաւոր էի:

Պատերազմէն վերջ, մեծ-մօրս խօսքերը մոռցած, ուրիշ դպրոցներ ալ գացի, աւելի մեծ քաղաքներու դըպրոց: Մինչեւ Փարիզի դպրոցները: Այժմ երբ աւարտած դպրոցներուս շընորհիւ վայելելու դարձեալ կարելիութիւն չունիմ եւ դատապարտուած եմ, ամէն օր, ըվըր-զըվըր վէներ ու յօդուածներ կարդալու, միտքս կ՚իյնան մեծ-մօրս խօսքերը:

— Կով մը որ առնէիք աոր համար ծախսուած դրամով, տունէն պակաս չէր ըլլար կաթը, մածունը, իւղը..

Եւ տխրութեամբ ու նախանձով՝ սահմանին միւս կողմը կը նայիմ, — քանի՜ներ գիտեմ, որոնց տունին մէջ կաթը կը հոսի ջուրի նման, եւ բդուղներ լեցուած են արդար իւղով: Առանց, sinécurismeի այս երջանիկ ասպետները, որոնք ծերթուած հիւսելով ու չէփութիւն ծախելով՝ ամսական տասը հազարներ կը գրպանեն կամ բնաւ չաշխատելով թագաւորի պէս կ՚ապրին, կաթով կը լուան իրենց երեսները, սերով կը բուծանեն իրենց պորտը, ո՛րքան կ՚արդարացնեն մեծ-մօրս խօսքերը: Ու կ՚ըսեմ.

— Երջանիկնե՛ր, աղէկ որ ձեր մայրը մտիկ ըրեր է իմ մեծ-մօրս խօսքին:

ԱՐԱՔ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Անտիոքէն կը հեռագրեն յունիս 4 թուականով.—

Կիրքերը խաղաղեցնելու նպատակով, հազարապետ Քոլէ, որ ստանձնած է փոխ-պատուիրակի պաշտօնը Սանճաքին մէջ, մուհաֆըզ եւ քայմագամ նշանակեց երկու թրքասէր երեւելիներ: Նոր մուհաֆըզը, Ապտիւլրահման, քէմալական շրջանակներու ծանօթ անձնաւորութիւն մըն է, իսկ նոր քայմագամը, Սուրէյյա պէյ Խալէֆ, ասկէ առաջ նոյն պաշտօնն ունէր Քըրըք-Խանի մէջ:

*** Փարիզի մէջ թրքական դեսպանը կը շարունակէ իր տեսակցութիւնները արտաքին նախարարին հետ: Թերթերը կը գրեն թէ այսօր անգամ մըն ալ պիտի այցելէ Ժորժ Պոնէի:

Երեւանի մշուշի մէջ

Թիֆլիզէն կը հեռագրեն.—

Շաբաթ օր Հայաստանի մայրաքաղաքը խաւարի մէջ մնաց, իբրեւ հետեւանք բարակ փոշիի ամպի մը, զոր հովը կը քշէր դէպի Իրանի սահմանները: Արեւը թանձր քօղով ծածկուեցաւ այնքան որ թնդանօթները եւ օդանաւերը ի զուր գործեցին՝ փարատելու համար մշուշը:

Այս առթիւ նախապաշարեալ ժողովուրդին մէջ շրջան ըրին զանազան զրոյցներ:

Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը

Կիրակի օր քննութեան առնուեցաւ Մարսօ Փիվէրի պարագան: Հակառակ համակիրներուն բուռն պաշտպանողականին, պարտուեցաւ «ըմբոստը»: Մասնաւորաբար խիստ ընդդիմութիւն մը ցոյց տուին Նոռի ընկերվարականները: 3200 ձայնի դէմ 4900 ձայնով մերժուելով՝ վաւերացուեցաւ տրուած վճիռը Մարսօ Փիվէրի ըմբոստութեան դէմ: Լէոն Պլում եւս ցաւ յայտնեց այս անողոք վճիռին համար, բայց ըսաւ թէ կարելի չէ ներել կուսակցութեան կարգապահութիւնը խանգարողներուն: Միայն թէ մէկ ամիս պայմանաժամ տըրուեցաւ, որպէսզի Մարսօ Փիվէր եւ ընկերները զղջում յայտնեն՝ մտնելու համար մայր կուսակցութենէն ներս: Մարսօ Փիվէրի շրջապատէն այնպէս կը հասկցուի, որ «ըմբոստ»ը պիտի սպասէ մինչեւ կուսակցութեան քաղաքականութեան մասին կատարուելիք վիճաբանութիւնները եւ կառավարութեանմասին կուսակցութեան բռնելիք դիրքին ճշդումը, որպէսզի ազմկալից ձեւով յայտարարութիւն մը ընէ եւ նոր կուսակցութիւն մը կազմելու ձեռնարկէ,— ուրեմն արդէն կուտան անունը հերձուածողներու կուսակցութեան՝ Յեղափոխական - ընկերվարական կուսակցութիւն:

Սպանիական օդանաւեր ռումբ կը նետեն ֆրանսական հողի վրայ

Սպանիայէն եկած ինը օդանաւեր կիրակի օր երեք շարքով անցան ֆրանսական սահմանը Էքս լէ Թէրմի կողմը եւ ինը ռումբ արձակելէ յետոյ վերադարձան: Բարեբախտաբար անձի կորուստ չկայ: Ռումբերէն մէկը կտրեց Թուլուզ գացող ելեկտրական լարը: Անմիջապէս ոստիկան զօրք ղրկուեցաւ ռումբերուն ինկած տեղը ճշդելու համար: Օդանաւերուն որ կողմին պատկանիլը յայտնի չէր մշուշին պատճառաւ: Վարչապետը հրահանգ ղրկեց Սպանիոյ սահմանագլուխի իշխանութիւններուն, միջոցներ ձեռք առնելու համար, որպէսզի հալածուի ո եւ է կասկածելի օդանաւ, երբ կը տեսնուի ֆրանսական հողի վրայ:

Ֆրանքօ կը մերժէ հաշտութեան միջնորդութիւնը

Գրեցինք թէ անգլիական կառավարութիւնը լուրջ ջանքեր կը թափէ դադրեցնելու Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները եւ հաշտեցնելու երկու կողմերը: Ազգայնականներու պետը՝ Ֆրանքօ յայտարարեց թէ որ եւ է միջնորդութիւն չընդունիր եւ թէ կռիւը պիտի շարունակէ անխնայ, մինչեւ որ հակառակորդ կողմը ամբողջովին անձնատուր ըլլայ առանց պայմանի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԲԱՒՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը տարիէ ի վեր պետութիւնները տենդագին կերպով կը հետապնդեն տնտեսական «նոր» ծրագիր մը,— ինքնաբաւութիւն։

Մասնաւորապէս անոնք որոնք կը ծրագրեն կամ կ'ենթադրեն ապագայ թէ մօտաւոր պատերազմ մը ունենալ, իրենց բոլոր ճիգերը լարած են՝ իրենց տնտեսութիւնը վերածելու եւ հասցնելու այնպիսի աստիճանի մը եւ ձեւի մը, որ կարենայ զիրենք բաւարարել երբ թնդանօթը պայթի։ Այս կերպով, կը խորհին անոնք, երկիրը իր տրամադրութեան տակ կ'ունենայ բոլոր անհրաժեշտ նիւթերը՝ թէ՛ բնակչութեան ապրուստին եւ թէ պատերազմական ճարտարարուեստին համար։

Այս ծրագիրը յամառ հետեւողականութեամբ մը կը ջանայ գլուխ հանել Իտալիան։ Մասնաւորապէս եթովպական արշաւանքէն ասդին, որովհետեւ այդ արշաւանքի ընթացքին տեսաւ թէ պատժարկութիւնը որքան դժուարութիւններ ստեղծեց իր առջեւ։

Գերմանիան նոյն ծրագրին կը հետեւի։ Քառամեայ տնտեսական ծրագիրը, որուն գլուխն անցաւ Կէօրինկ, կը ձգտի նոյն նպատակին,— պատերազմի պարագային կարօտ չըլլալ օտարէ ներածելի նիւթի։

Մեր «հարեւանը», Թուրքիա, մղուած այն խոր մտահոգութենէն թէ ստիպուած կ'ըլլայ իր սահմանները պաշտպանել, տարիներէ ի վեր կ'աշխատի կիրարկել այն բոլոր միջոցները որոնք, պատերազմի մը պարագային, թոյլատրեն իրեն՝ իր խողովը տապկելու։

Այս ձգտումը այնքան ընդհանրացաւ, որ միջազգային տնտեսական խորհրդաժողովները ստիպուեցան զբաղիլ անով։ Բայց, այդ խորհրդաժողովները, առանց բացառութեան, ժխտական արտայայտութիւն ունեցան տնտեսական ինքնաբաւութեան քաղաքականութեան դէմ։

Այս ժխտական արտայայտութիւնը արգելք չեղաւ, ի հարկէ, տնտեսական սպառազինումին, որ նոյն թափով կը շարունակուի մինչեւ այսօր։

Անշուշտ, այդ թափին առաջին պատճառը այն է, որ պետութիւնները կը վախնան թէ պատերազմի մը պարագային կրնան կղզիանալ։

Երկրորդ պատճառը քաղաք. անկախութիւնը պահելու տենչն է։ Այս վերջինը եւս յատուկ է նաեւ, օրինակ, նոյնիսկ Իտալիոյ, որ նուաճողական է իր արտաքին քաղաքականութեան մէջ, բայց այդ նուաճողականութիւնը պայմանաւորուած է թոյլատու տնտեսութեամբ մը։ Երկիր մը որ ենթակայ է տնտեսապէս, անզօր է անկախ ըլլալու քաղաքականապէս։

Երրորդը տնտեսական տագնապն է։ Ամէն մէկ երկրի դրամական - ելմտական վիճակը կախում ունի անոր առեւտրական հաւասարակշռութենէն։ Քանի՛ աւելնայ ներածման համեմատութիւնը՝ բաղդատմամբ արտածումին, այնքան կը նուազի դրամին արժէքը։ Ու քանի նուազի դրամին արժէքը, ա՛յնքան կը տկարանայ տնտեսութիւնը (բացի այն պարագայէն, ի հարկէ, երբ խնդրոյ առարկայ պետութիւնը կամովին կը նուազեցնէ իր դրամին արժէքը՝ իր արտածումը աւելցնելու եւ իր առեւտրական հաւասարակշռութիւնն ու ելմտական վիճակը բարելաւելու համար)։

Վերը ըսինք թէ ինքնաբաւութեան այս քաղաքականութիւնը նոր է։ Ու չակերտեցինք նոր բառը։ Որովհետեւ, եթէ փորձենք ակնարկ մը նետել անցեալին վրայ, պիտի տեսնենք որ գրեթէ բոլոր ազգերը այդ նպատակը ունեցած են անցեալին մէջ ալ։ Ու նոյնիսկ խաղաղութեան շրջաններուն։

Այս տեսակէտէն լաւագոյն օրինակը կրնայ ծառայել Անգլիան,— դասական երկիրը ազատ առեւտուրի։

Այս տեսակէտէն լաւագոյն օրինակը թիւնը կ'ապրէր իր ծաղկման շրջանը,

Անգլիա վարած է ինքնաբաւութեան քաղաքականութիւն մը։ Ու՝ բառին ամենալայն իմաստով։ Նայեցէք աշխարհագրական քարտէսին վրայ։ Եւ ուշադրութեան առէք այն բոլոր հողերը, որոնց վրայ ձեռք դրած է ան, կազմելով Բրիտանական կայսրութիւնը։ Այդ կայսրութեան կազմութեան մէջ, Անգլիա ունեցած է երկու հիմնական առաջադրութիւն։

Առաջին,— տիրապետել բոլոր այն ճամբաներուն ու կէտերուն, որոնք կայսրութիւնը կը պահպանեն։

Երկրորդ,— ձեռք զարնել բոլոր այն հողերուն, որոնք իրենց արտադրութիւններով կ'ապահովեն իր կեանքն ու ճարտարարուեստը եւ, միանգամայն, կրնան շուկայ դառնալ նոյն այդ ճարտարարուեստին արտադրութիւններուն։

Գաղթավայրեր,— թէ՛ հում նիւթերու ամբար է ան եւ թէ աշխատուած նիւթերու շուկայ։

Աւելին։ Անգլիա այդ հում նիւթերու ներածումին եւ ճարտարարուեստական արտադրութեանց արտածումին համար կը նախընտրէ նոյն փոխադրական միջոցները որոնք անգլիական են (այս քաղաքականութեան հետեւողութեամբ է որ Թուրքիա կը ջանայ զօրացնել իր առեւտրական տորմիղը)։

Եւ սակայն, ինքնաբաւ տնտեսութեան այս ձգտումը միայն ազգերու յատուկ չէ։

Դասականները իրենց տնտեսական դրութիւնը ուզեցին հիմնել— ու յաջողեցա՛ն— աշխատանքի բաժանման վրայ։ Բայց, այդ դրութիւնը երբեք չկրցաւ սպաննել ինքնաբաւութեան ձգտումը։

Դրամատիրական մամուլը, օրինակ, չի բաւարարուիր միայն տպարան մը ունենալով։ Ունի իր սեփական փոխադրական միջոցները։ Իր թուղթի գործարանը։ Նոյնիսկ իր անտառը...։

Կամ, եթէ թուղթի գործարանի մը ընկերութիւն է, ունի իր թերթը։

Հիւսուածեղէնի գործարան մը, իր կարգին, ունի իր ներկատունը, եւն.։ Ասիկա տնտեսագիտական բացատրութեամբ, կը կոչուի «ճարտարարուեստի վէրթիքալ ընդլայնումը»։

Նպատա՞կը։ Միշտ նոյնն է,— տնտեսական անկախութիւն եւ ինքնաբաւարարութիւն։

Առնենք ուրիշ օրինակներ։

ՏՆՏԵՍԱԳԷՏ

ՎՐԻՊԱԿ.— Վ. Իշխանեանի վերջին յօդուածին մէջ Բ. սիւնակ, վերէն սկսած՝ չորրորդ տողին «Թրքական բանակը» պիտի ըլլայ «յունական բանակը»։

ՆԱԵՒ ԵՐԳԸ

Մեր նախորդ յօդուածով կը գրէինք թէ պէտք է հրապարակային ընթերցումներ տալ մեր պատանիներուն։

Երգն ալ իր կարգին, անշուշտ։ Ու՝ ստիպողաբար։ Վասնզի, ան աւելի զօրեղ է, քան բառերն ու անունները։ Կը խօսի։ Կ'ալեկոծէ։

Պատմութիւնը միայն կը ստանայ պատանին։ Կը սկսի ապրիլ զայն հետզհետէ։ Ու կը խանդավառուի անով՝ կապուելով անոր։

Երգը կը ստանայ ու կ'արտաբերէ միանգամայն։ Երբ կ'երգէ՝ իր էութիւնը կը լեցուի այդ երգին խանդավառութեամբը։ Եւ որովհետեւ միշտ կ'երգէ, միշտ կը կրկնուին իր մէջ այդ ապրումը եւ խօսքը։ Հաւաքական երգը աւելի ներշնչիչ է, անշուշտ։ Կը բխի անջատ կուրծքերէ եւ կը համադրուի եւ կը դառնայ մթնոլորտ։

Կ. Խաչի Մասնաճիւղերը եթէ կարողանան շաբաթը երկու անգամ, գոնէ մէկ մէկ ժամ, հաւաքաբար երգել տալ իրենց շրջաններու հայ պատանիներուն, փրկած ու թրծած կ'ըլլան անոնց մէջի Հայը։

Դժբախտաբար մեր փոքրերը եւս մեծերուս նման միայն անցեալէն ժառանգուած երգերով պէտք է սնանին։

Կը նկատէ՞ք,— նոր երգ չունինք։ Կամ՝ գրեթէ չունինք։ Հայաստանը աւելի բախտաւոր եղաւ այս տեսակէտէն։ Ու Թուրքը, խոստովանինք, աւելի կենդանի, քան մենք։

Միլլիական շարժման բոլոր դրուագները խօսքի եւ եղանակի է վերածած ան, ինչպէս վերածած էր Տարտանէլն ու այլ ճակատները։ Անթափ, Ինէօնիւ, Սաքարիա,— այս բոլորը Պոլսէն մինչեւ Կարս ալիք առ ալիք կը թեւածեն ամէն օր։

Մեր Արարա՞ն, Վա՞նը, Սուէտիա՞ն, Շապին Գարահիսա՞րը...

Չունի՛նք։ Չունինք՝ որովհետեւ այդ բոլորը մեզի համար «տարեդարձներու» են վերածուած եւ չեն դարձած համազգային ապրումներ ու ներշնչարաններ։

Արտասահմանի մէջ, ուծացման խորշակին դէմ— որ կը խամրեցնէ ամէն ազգային ծիլ— երգը կրնայ հակազդեցութիւն մը ըլլալ։

Պայմանաւ, սակայն, որ ան քալէ մեր կեանքին հետ։ Ըլլայ այդ կեանքին արձագանգը։ Վասնզի, հաւաքական կեանքի մը ամէնէն բնորոշ արտայայտութիւնը երգն է։ Շուրջ քսաներհինգ տարի է մենք զուրկ ենք անկէ։ Եզրակացնե՞լ որ զուրկ ենք, հետեւաբար, նաեւ հաւաքական ապրումներէ եւ ձգտումներէ...

Եւ որովհետեւ հարկ է ընթանալ նաեւ ժամանակին ու իր պահանջներուն հետ, հարկ է որ մենք ունենանք նոյնիսկ պարի յատուկ հայերէն խօսքերով եղանակներ։

Ինչքան ալ ուղղափառ ըլլանք, անկարող ենք ժխտել նաեւ այս եղանակներուն անհրաժեշտութիւնը։

Եթէ կ'ուզէք,— մասնաւորապէ՛ս այս եղանակներուն անհրաժեշտութիւնը, քանի որ մեր երկսեռ երիտասարդութեան մեծ մասը իր կեանքին սկաւառակը նոյնացուցած է պարի եղանակներու ձայնաբոլորակներուն հետ...

Յիշեցնե՞նք, որ Թուրքերը անտեսած չեն նաեւ այս պարագան։ Եւ ունին իրենց թանկօն կամ իրենց Ռումպան...

Այս պարագան անցողակի էր, անշուշտ։

Այս բոլորէն վեր ու այս բոլորէն առաջ՝ հայ երգը դնենք հայ պատանիներուն շրթներուն վրայ։

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Նախորդով ընդլայնուած եւ մշակուած ակօսին մէջէն շարունակենք մեր գնացքը, ունկնդրելով, միեւնոյն ժամանակ, գերման փրօֆէսէօրի մը սա խորհրդածութիւնները ի մասին լեզուի ձեւերուն եւ ընդդէմ ծայրայեղ անփութութեան եւ յաւակնութեան՝ այդ ձեւերուն կիրառութեան ընթացքին.—

Ամէն կողմ, աստիճան մը բոլոր երկիրներուն մէջ յետպատերազմեան ժամանակներուն առաջ բերած ներքին շփոթութիւնը միտքերը անհոգութեան տարաւ նաեւ ձեւին սկզբունքին հանդէպ։ Գիտակցաբար մերժեցին ձեւը, անոր դերն ու գինը նուազեցնելով ի վնաս լեզուին որ, սակայն, մարդկային յառաջդիմութեան ամէնէն տարրական միջոցն է, կամ մարդկ. գերազանցութեան տիտղոսը արարչագործութեան մէջ։ Ձեւի սկզբունքին ծայրայեղ ընդդիմադիրները վախ յայտնեցին կամ կը յայտնեն դեռ, թէ այդ սկզբունքը կենսական ուժերու անսանելի սահմանափակումը առաջ կը բերէ եւ անմիջական գոյութեան ամբողջ վայելքին եւ դալարութեան ծոցէն դէպի ցամաքութիւն կ'առաջնորդէ։ Չէ՞ք տեսներ միթէ, ձեւին կապանքը ինչպէս կը կաշկանդէ ստեղծագործ խորհուրդին աղբերահոս ծաւալումը, զօրութիւնը, ան արդարեւ արգելք մըն է ստեղծագործ պզպայնութեան, որ տարերային անկախութիւն կը պահանջէ, արգելք մը նաեւ՝ ստեղծագործ աշխատանքի դէմ։ Ձեւէն պատկառելու վերապահումը նշան է ծերութեան եւ հաւասարք մը անընդունակութեան, որով բաց ու անվերապահ չես մասնակցիր կեանքին, կը դատուիս ու կը դատապարտուիս իբրեւ ամուլ եւ արուեստ (անպտուղ)։

Արդ, այս ըմբռնումը կը հանգչի սխալ տեսութեան մը վրայ ի մասին ձեւին, ձեւականութեան կարեւորութեան։ Անմիջապէս պատկերացուցէք ձեր առջեւ գործարանաւոր բնութեան իրական հանգամանքը։ Մէն մի գործարանաւոր պատկերի կամ օրինակի էութիւնը անպայման կը պահանջէ իրեն յարմարագոյն ձեւ մը հագնիլ։ Ըլլայ տունկ, ըլլայ կենդանի — անոնց մէջ բաբախող բուն կեանքը, ստեղծագործ ուժը անոնց ձեւին ու կերպարանքին հետ կապուած է որոշակի։ Ձեւին կախարդանքովն է որ անոնց կեանքը կը սկսի ճառագայթել նոյնիսկ ամենանախնական աստիճաններու վրայ։ Այդ նախնական երեւոյթներուն մէջ մենք անոնց կեանքը կը վայելենք, կը հիանանք անոնց վրայ ձեւին հմայքով։ Գունագեղ, գեղափթիթ կեանքին առաջին պատկերը անգամ ընդհանուր ձեւի մը մարմնացումն է եւ այդ բոլորին ոլորակումը մեր հիացումին չեշտ կուտայ։ Արդարեւ, ահա ծառը, կենդանին, միջոցին եւ ժամանակին մէջ անոնք ձեւին շնորհիւ միայն կան ու կը մնան։ Կը հրճուինք անոնց վրայ, կ'ըմբռնենք զանոնք ու կը բռնուինք անոնցմէ՝ իրենց անհատական ձեւին պատճառաւ, որ համադրութիւնն է անոնց մէջ հասած կեանքին տարրերուն։ Ինչո՞ւ — ըսէք — կը փնտռենք մեր նախասիրած գիրքը, չէ՞ որ անոր ոճին պատճառաւ եւ ոճը մարդը ինքն է, այսինքն՝ անոր սեփական ձեւը, [illegible], որուն հետամուտ կ'ըլլանք մասնաւորապէս։ Զաւակիս աչքերուն մէջ իմ գտածս անոր ինծի հանդէպ որդիական երախտագիտութեան նայուածքը չէ, այլ բոլորովին անհատաբար կերպարանք մը առած, անձնական ձեւով մը արտայայտուած նայուածք մը, որ պէտք է շողայ անոր աչքերէն, որոնք անհատապէս իրենը պէտք է ըլլան։ Իր ձեւին յատուկ, ինչ որ նշանն է իր ապագային։ Ահա այսպէս կը վայելենք ապրումը էակի մը, որ մարմնացումն է մեզի համար գեղեցկութեան մը եւ հրապոյրի մը, որ կախում ունի անոր կերպարանքէն եւ ձեւէն։

Օրինակը ալ աւելի ցայտուն, ալ աւելի համոզկեր կ'ըլլայ եւ ձեւին անհրաժեշտութիւնը աւելի պատկերաւոր, երբ մարդկային մշակոյթին շարքերէն ընտրենք մեր նմոյշը։ Ի՞նչպէս կրնանք բանաձեւել Արուեստին եւ Միտքին հրաշագործ տիպարներուն գեղեցկութիւնը եթէ ոչ՝ անոնց մարմինին, կերպարանքին նկատողութեամբ, գաղափարին արտայայտութենէն, որ ձեւն է, արձանին վայելչութենէն՝ որ անոր ձեւն է։ Եւ ի՞նչ բան կը պահէ գաղափարն ու արուեստին արտադրութիւնը — անոնց ձեւը, չէ՞։ Մոռցուած են բոլորովին լեզուներ եւ անոնցմով թերեւս արտայայտուած գաղափարներ, մոռցուած են «արուեստի» արտադրութիւններ, որոնք զուրկ եղած են ձեւէ։

Կ'արժէ՞ զարգացեալներու համար աւելց աւելի ճշգրիտ մանրամասնութիւններու մէջ մտնել։ Այս ճշմարտութեան հակառակ սովորական պատրուակը կամ առարկութիւնը այն է, թէ ձեւին հետեւանքը կրնայ արուեստակութիւն ըլլալ։ Այո, կրնայ ըլլալ, բայց մեր պնդումը այն է, թէ պէտք չէ արուեստակութիւն ըլլայ, այլ ԱՐՈՒԵՍՏ, պէտք չէ ձեւամոլութիւն ըլլայ, այլ ՁԵՒ։ Արուեստակութիւն եւ ձեւամոլութիւն հերքումն են ձեւին եւ արուեստին, ինչպէս կայ ամէն մարդի մէջ տգեղութիւն, որ գեղեցիկ ու փնտռուած ձեւին ժխտումն է։ Չէ՞ որ գրուածքին համար գեղեցիկ ըսելով՝ կը հասկնանք անոր ներդաշնակ, համազօր, ինքնազօր արտայայտութիւններուն սլացիկ խոյանքը, որ անոր վերացումին ձեւն է, արուեստին ոյժը՝ որ գիրին ալ ոյժ կուտայ դէպի եթեր սաւառնելու...։

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ հայասէր աստղագէտ Քամիյլ Ֆլամարիոնի մահուան 13րդ տարեդարձին առթիւ յունիս 3ին սգերթ մը տեղի ունեցաւ իր գերեզմանին վրայ, Ժիւվիզիի դիտարանի պարտէզին մէջ։ Ներկայ էին փռանսացի յայտնի աստղագէտներ եւ գիտուններ։ Աստղագէտ Պ. Լեւոն Սասունեան, Հայոց կողմէ գեղեցիկ ծաղկեպսակ մը դրաւ հանգուցեալին շիրիմին վրայ։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԷՋ

«Ազդակ»ի թղթակիցը, 24 Մայիս թուականով կը գրէ Ալեքսանտրէթէն.

— Ալեքսանտրէթի շրջանի ընտրական արձանագրութիւնները վերջացան Շաբաթ օր, Մայիս 21։ Բաց կը մնայ միայն մէկ ընտրական դիւան, գործողութեան մէջ եղող խնդիրները կարգադրելու համար։ Օրինակ՝ [illegible] Թրքական անցագրով Թուրքիայէն [illegible] կողներուն պարագան, տարիէ մը [illegible] բաղդրութեան կամ քաղաքացիութեան վաւերացումի համար եղած դիմումները։

Նախապէս, ոչ-Թուրք համայնքներու անտարբերութեան հետեւանքով, դիւանի մը յոյն նախագահը բաւական շատ Թուրքիացի արձանագրեց, ունենալով միայն Թրքական անցագիրը եւ մուխթարի վկայականը։ Ետոյ, սակայն, երբ շահագրգռուողները արթնցան քունէն եւ բողոքեցին, Յանձնաժողովը որոշեց նկատի չառնել այդ թուղթերը, այլ իրենց փաստաթուղթեր պահանջել։

Այս որոշման վրայ, Նոր Շէհիրի Դիւանը, որ միակ բաց մնացած դիւանն է, սկսած է խիստ քննութիւն կատարել։ Երբ մէկը դիմէ Թրքական անցագրով, Դիւանը աչքէ կ'անցընէ Սանճաքի մարդահամարի (Նուֆուս) տետրակները, եւ երբ չգտնէ դիմողին արձանագրութիւնը՝ անմիջապէս կը մերժէ։

Այս ձեւով մերժուած են բաւական թիւով Թուրքեր, եւ դեռ պիտի մերժուին, որովհետեւ եկողներուն բացարձակ մեծամասնութիւնը Սանճաքցի չէ, ամենապարզ արձանագրութիւն մը չունի որեւէ տեղ,— մարդահամար, ոստիկանութիւն, [illegible], դատարան, առեւտրական սենեակ եւ այլն։ Միակ փաստը՝ Անգարայէն տրուած անցագիրն է, ուր կ'ըսուի թէ ենթական Ալեքսանտրէթի մէջ ծնած է։

Ասկէ պէտք չէ հետեւցնել թէ բոլոր Թուրքիացիները մերժուեցան։ Ընդհակառակն, եկած հազարաւորներուն մեծ մասը կրցաւ արձանագրուիլ, շնորհիւ կատարուած [illegible] նախապատրաստութեանց։ Այսպէս, դեռ տարի մը առաջ, Սանճաքի [illegible] կը պատրաստէ մարդահամարի մէջ արձանագրուած բոլոր [illegible] բուն ցանկը եւ կը ղրկէ Անգարա։ Միեւնոյն ատեն կը ճշդէ թէ որո՞նք մեռած, կամ մնացած են։ Ահա, [illegible] տեղ կը ներկայացուին Թուրքիոյ Թուրքեր եւ կարաւաններով կը [illegible] Սանճաք։ Յանձնաժողովը տոմարին մէջ կը տեսնէ դիմողին անունը, բնականաբար կը ստիպուի ընդունիլ։ Ի՞նչ փոյթ թէ ներկայացողը նոյն անձը չէ, կամ կը ներկայանայ շատոնց մեռած բայց մահը չարձանագրուած մէկու մը տեղ։ Ոչ լուսանկար կայ, ոչ ալ անձի յատուկ [illegible] մը։ Այնպէս որ կը բաւէ գիտնալ տոմարին անունը եւ [illegible]։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ ԱՉՔԻ ՓՈՒՇ— Մակերեսային հաշիւ մը համաձայն, 1500ի մօտ Սանճաքցի հայ կան որ կը բնակին Սուրիոյ, Լիբանանի եւ այլ երկիրներու մէջ։ Ասոնց մէկ երրորդն անգամ չկրցաւ կամ [illegible] գալ ու արձանագրուիլ։ Եւ սակայն այս մէկ երրորդն իսկ աչքի փուշ [illegible]

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (81)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ Սուլտէն այդ մասին համոզում գոյացուց տեսաւ թէ բոլորովին անօգուտ էր շունչ սպառել եւ ոստիկաններէն մէկն ու մէկը կաշառելու փորձ մը ընել։

Գրասեղանին վրայ դրուած ժամացոյցին զարկը անբնականօրէն բարձր կը հնչէր Սուլտէնի ականջին, ու քանի խաւարը կը թանձրանար այնպէս կը թուէր թէ մեքենան կը համրէր իր կեանքին վերջին վայրկեանները։ Սիրտն ալ կը բաբախէր այդ զարկին հետ համընթաց, ու սարսափելի մտածում մը ունեցաւ — ժամացոյցը պիտի յառաջանար գիշերն ի բուն, երբ նոյնիսկ իր սիրտը կանգ առած ըլլար։

Բայց միտքը դրած էր կռուիլ երբ առիթը ներկայանար։ Ատրճանակները պիտի քաշէին եւ պիտի սպաննէին զինքը, ատիկա այնքան յայտնի էր որքան յառաջիկայ տարուան Տարպիի ձիարշաւը։ Եւ սակայն աւելի լաւ էր այդ ձեւով մեռնիլ քան թէ իրեն համար պատրաստուած մահը դիմաւորել գլխիկոր. եթէ միայն կարենար ատրճանակը դուրս հանել, իր ետեւի գրպանն էր ան՝ յուսահատօրէն անմատչելի։

Յաջորդող քսան վայրկեանը մտածեց իր անցեալին մասին— իր պատանեկութիւնը դպրոցական արձակուրդի օրերուն. Սէնտհըրսթի զինուորական վարժարանին շրջանը, իր առաջին օրը զօրագունդին մէջ, ռազմափորձերը, որսորդական արշաւանքները, աղջիկը որուն հանդիպած էր Լէյթըրշըրի մէջ, երկրորդ բարեկամուհի մը Փրանսայի մէջ, իշխան Ալիի զարպասը Տայանային հետ՝ Մէյտընհէտի պարահանդէսին գիշերը, ուրիշ պար մը, ուրիշ աղջիկ մը ու վերջապէս Տայանա որուն հետ հանդիպում մը ունեցած էր նոյն օրը ցերեկէն վերջ։

Ներքինիին հսկայ զանգուածը շարժիլ սկսաւ. ահաւասիկ ոտքի բարձրացաւ ան։ Երեկոյեան աղջամուղջ անհետացեր էր. գիշեր էր. սենեակը լուսաւորուած էր միայն փողոցին լապտերով եւ կիսկատար էր մթութիւնը։

Սուլտէն առանց բառ մը արտասանելու յանկարծ Քազըմին վրայ յարձակեցաւ ու գետին տապալեց վիթխարի ոստիկանապետը։ Յետոյ, խենթի պէս տաբատին գրպանը տարաւ ձեռքը ատրճանակը դուրս քաշելու համար. գրեթէ դուրս հանած էր զայն երբ յանկարծ սարսափելի հարուած մը իջաւ իր դաստակին վրայ՝ մուրճի մը ծանրութեամբ, զէնքը վար սահեցաւ իր անզգայացած մատներէն, երկվայրկեան մը չանցած ոստիկանները երկրորդ ու աւելի սարսափելի հարուած մը տեղացուցին երիտասարդին ձախ ականջին վրայ։ Գլխու պտոյտ մը ունեցաւ բայց եւ այնպէս կրցաւ բռունցք մը իջեցնել անոնց քթին բերնին։

Գալիք հարուածին սաստկութեան չդիմացաւ ու գետին փռուեցաւ ոռնալով։ Սէրվէթ որուն թեւը ծանրապէս վիրաւորուած էր իր բարեկամին օգնութեան հասնելով, ատրճանակին դաստակը իջեցուց Սուլտէնի գլխուն որ այս անգամ բոլորովին զգայազիրկ, տախտակամածին վրայ տապալեցաւ։

Որոշապէս միտքը չէր թէ քանի վայրկեան տեւած էր նուաղումը բայց աչքերը բանալուն տեսաւ որ թեւերը կռնակին վրայ կապուած էին, իսկ բերանը դրած էին թաշկինակ մը։ Ոստիկաններէն մէկը կ'ապտակէր զինքը սթափեցնելու համար։ Ներքինին սենեակէն դուրս ելած էր ու դանդաղ քայլերով վար կ'իջնէր։ Թեւերէն բռնելով վեր բարձրացուցին զինքը ու սանդուղէն վար հրմշտկեցին։ Վայրկեան մը վերջ փողոցն էին արդէն ու կ'աշխատէին ինքնաշարժին մէջ նետել զինքը։

Ոստիկանները Ներքինիին քովը նստեցուցին երիտասարդ Անգլիացին, իրենք ալ ներս մտան ու կառքը սկսաւ յառաջանալ։ Բարեբախտաբար այդ շարագուշակ ճամբորդութեան սկիզբը տղան կէս - մարած վիճակ մը ունէր։ Վարագոյրները վար քաշուած էին եւ սակայն Սուլտէն կրցաւ տեսնել ճամբան որուն կը հետեւէին, գիտէր հիմա թէ ուր պիտի տանէին զինքը։ Մարմնոյն չորս կողմը ցաւ ունէր, բայց անմիջապէս ճանչցաւ Համալ պաշիի փողոցը եւ, ինչ հեգնութիւն, բրիտանական դեսպանատան վանդակորմը, քիչ յետոյ ինքնաշարժը հասած էր Բերայի Շիտակ ճամբան։

Աչքերը գոցեց. խենթեցնող ցաւ մը գլխուն, ծոծրակին ու դաստակներուն վրայ կը չարչարէր զինքը, չուանները դանակի պէս կը կտրէին միսերը. կռնաքամակ վիճակով նստած էր բազմոցին վրայ որովհետեւ թեւերը կապուած էին։

Ինքնաշարժը սրարշաւ կը յառաջանար երբ Ղալաթիոյ կամուրջէն անցաւ։

Հետզհետէ սթափեցաւ. անհաւատալի էր, անկարելի էր որ զինքը սպաննելու տանէին. ուրեմն իրա՞ւ պիտի մեռնէր. ահա հսկան Հրդեհի Աշտարակը, Համալսարանը եւ քիչ յետոյ Մեծ Շուկան։

Սուլտէն փորձեց ոտքի կենալ բայց Ներքինին ետ հրեց զինքը [illegible] զօրաւոր հարուած մը իջեցնելով անոր կուրծքին։

Կը նշմարէր թէ ստիպուած էր [illegible] ուժերը հաւաքել եւ պայծառօրէն [illegible] ածել իր ընելիքներուն մասին. [illegible] ճար չունէր. բայց դժբախտաբար [illegible] մէկ լուծումի կրցաւ յանգիլ այդ [illegible] ժընդակ կացութեան մէջ։

Լալէ ճամբէն անցնելով [illegible] Մուսթաֆա Քէմալ փաշա հրապարակ [illegible] կը ուրկէ անդին ինքնաշարժը [illegible] յառաջանար դէպի ծովափ։ Խորհեցաւ որ լաւ կ'ըլլար եթէ փողոցէն անցնողներուն ուշադրութիւնը գրաւէր [illegible] նութիւն աղաղակելով. երկար [illegible] մը առաւ եւ փորձեց պոռալ իր [illegible] տարեան ձայնով, բայց դժբախտաբար թաշկինակը կըպած էր իր բերնին [illegible] հազիւ թէ խեղդուած մռունչ մը դուրս թռաւ իր շրթունքներէն։

(Շար.)

գործաւ եւ Թուրք մամուլն սկսաւ աղջկել թէ ճամբաններով Հայ կը փոխադրեն :

Միւս կողմէ, կ'իմանամ թէ Անգարա պաշտօնապէս դիմած է Ֆրանսայի պահանջելով որ արգիլուի Հայերու մուտքը: Թէեւ գրոյց ելաւ թէ ընդունուած է այս պահանջը, բայց պաշտօնապէս հաստատուեցաւ որ կացութիւնը կը մնայ անփոփոխ եւ Սանճաքցի Հայերը ազատօրէն կրնան գալ ու օգտուիլ իրենց իրաւունքէն : Հաստատ իշխանութիւնը եթէ բացարձակապէս չէզոք կը մնայ, միւս կողմէ չի կրնար հանդուրժել որ ոտնակոխուի քաղաքացիներուն իրաւունքը:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ՝ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 34.— Հակառակ իրենց բոլոր փորձերուն, հակառակ ծախսուած հարիւր հազարաւոր ոսկիներուն, Աղեքսանդրէթի չորջանի արձանագրութիւնը կատարեալ պարտութիւն եղաւ Թուրքերուն համար: Արդարեւ, համաձայն պաշտօնական տեղեկութեանց, մինչեւ Մայիս 21 արձանագրուած են.— Թուրք՝ 3132 հոգի, ոչ-Թուրքեր՝ 6212: Այս հաշւով, Թուրքերը կը կազմեն ընդհանուր քուէարկողներուն (9344) հարիւրին 33,5ը, մօտ մէկ երրորդ :

Այս համեմատութիւնը գրեթէ վերջնական է, որովհետեւ եթէ աղին կան արձանագրուելիք 20—30 Թուրքեր, կան նաեւ 50—60 Հայեր որոնց գործողութիւնը լրանալու վրայ է :

ԻՍԼԱՄ ՍԻՒՆՆԻՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ. — Ցայտնի է որ հակաքէմալական Թուրքերուն մէկ մասը, հակառակ բոլոր սպառնալիքներուն, մերժեց արձանագրուիլ Թրքական ցանկին մէջ, եւ արձանագրուեցաւ «իսլամ սիւննի»:

Անգարայի անթելը երէկ հաղորդեց թէ, Թուրքիոյ դիմումին վրայ, Ժընեւի կոմիտէն բեկանած է Յանձնաժողովին որոշումը եւ վճռած է թէ հակաքէմալական Թուրքերը իրաւունք չունին արձանագրուելու իբրեւ «իսլամ սիւննի»:

Կ'ըսուի թէ Ժընեւի վճիռը յստակօրէն ազգութիւն չունի, այսինքն մինչեւ հիմա «իսլամ սիւննի» արձանագրուածները այդպէս պիտի մնան, եւ միայն Անտիոքի մէջ նոր արձանագրութիւն պիտի չկատարուի :

Եթէ այսպէս իսկ չըլլայ, նորէն չի փոխուիր ընդհանուր պատկերը, որովհետեւ 100 հոգի իսկ չեն կազմեր «սիւննի» արձանագրուածները :

Թուրքերու պահանջածը արիւնի՞ թէ հողի

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՎԷՃԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ընկիւրիի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ, Մայիս 26ին, տեղի ունեցան բուռն յարձակումներ Ֆրանսայի հասցէին, Աղեքսանդրէթի Սանճաքին վէճին առթիւ:

Քաղուածքներ՝ երեսփոխաններու ատենախօսութիւններէն, որոնց մէջ, մեզի համար, պարզ չէ թէ Թուրքերը հո՞ղ կ'ուզեն թէ Հայու արիւն :

Նախ խօսեցաւ Սինոպի երեսփոխան Եուսուֆ Քէմալ Թէնկիրշէնք.

— Ինչե՞ր կ'ըլլան Հաթայի մէջ: Հոն շատ գէշ դէպքեր տեղի կ'ունենան, համաձայն լրագրական տեղեկութեանց, մեր մանաւոր լուրերուն եւ կառավարութեան կողմէ մեր հարցման տրուած պատասխաններուն : Մէկ խօսքով թրքութիւնը կը նախատուի Հաթայի մէջ: Եւ որո՞նք են առնող ընողները, գաղթային պաշտօնեաները: Մեր տպաւորութեամբ, երբ սկսած էինք կարդալ ֆրանս. գիրքեր, գիտէինք որ Ֆրանսացի գաղթային պաշտօնէութիւնը չի նմանիր անգլիականին: Այսինքն թէ՝ ֆրանսական պաշտօնէից գործը հալածանք է :

Եուսուֆ Քէմալ յիշելով այս առթիւ Միջագետքի ցոյց տուած բարեկամութիւնը, ֆրանսական պաշտօնէից մտայնութեան մէջ գտաւ Սուրիոյ հետ անհամաձայնութեան պատճառը: Եւ ըսաւ որ հարկ է զատել իրարմէ ֆրանս. ազգը՝ ֆրանս. կառավարութենէն, երբ խնդիրը Ֆրանսացի մը գնահատելու շուրջ կը դառնայ :

Եուսուֆ Քէմալ ըսաւ նաեւ որ մինչ ժամանակին Պրիան կ'ըսէր թէ «Արեւելքի մէջ միակ ուժը դուք էք», այսօրուան Ֆրանսան մեզի ոչ մէկ կարելորութիւն կուտայ եւ մեր ազգ. արժանապատւութիւնը ոտնակոխ կ'ընէ: Եւ շարունակեց սապէս.

— Բայց Հաթայ ոչ մէկ ատեն գաղթավայր չէ եղած եւ պիտի չըլլայ (հաւանութեան ձայներ): Մենք Ֆրանսայի հետ խնդիրը մեր միջեւ կը լուծէինք: Պէտք էր որ լուծէինք: Որովհետեւ երբ մեր պատմութիւնները քանանք, կը տեսնենք միշտ Թուրքեւ-ֆրանսական բարեկամութիւն: Եւ քովին ալ սա բառը.— «Աւանդական»:

Քանի որ հին բարեկամ եւ աւանդական բարեկամ էինք, ինչո՞ւ չհամաձայնեցանք: Որովհետեւ Ֆրանսա ուզեց Ազգաժողովի դիմել: Գուցէ քիչ մը միամիտ էինք: Մենք ալ համաձայնեցանք եւ գացինք: Բայց կը յուսայինք որ այս խնդրին մէջ Ֆրանսայի հետ պիտի համաձայնէինք: Մեզի բաւին թէ ասիկա հոգատարութեան խնդիր է: Ազգաժողովի յատուկ գործն է: Այսօր կատարուած հալածանքներուն քովն ի վեր Ազգաժողովի ներկայացուցիչները կը գտնուին: Արդեօք Ազգաժողովը գա՞րդ մը պէտք է ըլլայ միայն: Ամէն տեղ հասկցական եւ չինական պո՞րծ մը պիտի ըլլայ: Կարգ մը ակրութիւններ ձայն պիտի չտանին եւ կատարուած իրողութիւննե՞ր պիտի ըլլան: Այդպէ՞ս է: (Այո,— ձայներ), Երբ մարդ ասոնց կը նայի համոզում կ'ունենայ թէ բոլոր ասոնք պարապ բաներ են եւ եթէ կայ տիրապետող միակ բան մը, ան ալ ուժն է: (Այո,— ձայներ):

Հիմա Հաթայի մէջ արձանագրութիւն տեղի կ'ունենայ: Մենք մօտերս մէկ երկու հանրաքուէի փորձ տեսանք: Աւստրիոյ վարչապետը Շուշնիկ եթէ իր փափաքած հանրաքուէն կարենար կատարել՝ պիտի յաջողէր: Շուշնիկ չըրաւ: Հիթլէր ըրաւ: Ուրեմն, ընկերներ, նման բաներու մէջ, տեղական ազդեցութիւնը եւ ուժը իր դերը ունի :

Եուսուֆ Քէմալ յայտնելէ վերջ յետոյ թէ՝ կացութիւնը ծանր բնոյթ մը առած է եւ արձանագրութիւնները ճնշումի տակ տեղի կ'ունենան, ըսաւ.

— Եթէ Թոյլ կուտաք՝ ձեզի հետ հոն «Թուրք եմ» ըսողներուն բարեւ ղրկենք (ծափեր): Ցրցանք ղրկենք եւ միւս Թուրքերէն ալ խնդրենք կատարեալ համարձակութեամբ «ես Թուրք եմ» պոռալ :

Վարչապետ Ճելալ Պայար խօսք առնելով ըսաւ.

— Երեսփոխան ընկերները իրենց համոզումները արձակ համարձակ խօսելու իրաւունքին տէրն են: Միայն թէ իրենց ըսած խօսքերը լոկ իրենց անձնական պատասխանատուութեան տակ են: Կ'ուզեմ սակայն կանգ առնել մէկ կէտի վրայ: Մեր դատը լոկ մեր դատն է, մեր դատին մէջ արարական ճակատ չկայ: (Պրաւօ ձայներ):

Ցետոյ խօսեցաւ Նիյտէի երեսփոխան Ֆայիք Օրալ եւ ըսաւ.

— 938 Մայիս 25 թուով նամակ մը առած եմ: Ահա թէ ինչ կը գրեն.— «Երբ Ազգաժողովի յանձնաժողովը եկաւ՝ քիչ մը յոյս ունինք: Բայց ափսոս ամէն յոյս ջուրը ինկաւ: Այստեղ մեր քաշածը մէյ մը Աստուած գիտէ, մէյ մը մենք: Մեր աղաղակներուն ականջ չէք կախեր: Կը կարդանք ձեր թերթերուն գրածները, բայց ի՞նչ օգուտ: Կը զարմանանք որ կը խօսուի նաեւ ֆրանսական բարեկամութենէն: Ինչ բարեկամութիւն եղբայր, դեռ չհասկցա՞ք: Ասոնց միտքը գէշ է: Անոնց բանը գործը մեզ ճնշել է»:

Ցետոյ խօսեցաւ Հիւմէթ Պայուր (Մանիսա).— Մենք ալ չե՞նք կրնար բան մը ընել: Նպատակս իրաւական ընդդիմութիւն մըն է: Օրինակի համար Լօզանի դաշնագրին սա կամ նա տրամադրութիւնները Ֆրանսացւոց համար ի զօրու չեն ֆրանս. դպրոցներու եւ հիւանդանոցներու համար՝ չե՞ն կրնար բառիլ: Ահա այն ատեն հաւատք կուգան Ֆրանսացիները: (Պրաւօ,— ձայներ): Ի՞նչ բանի կ'սպասենք:

Աֆիոնի երեսփոխան Պերճ Թիւրքէր բեմ ելլելով ըսաւ թէ պատմական իրողութեան մը վրայ պիտի խօսի, ու Միլլի պայքարի ատեն, երբ պանքայի տնօրէն էր, Ֆրանքլէն Պույեոնի հետ ունեցած տեսակցութիւնները պարզեց:

— «Ֆրանքլէն Պույեոն Անատոլուէն եկաւ: Դաշնագրին վրայ խօսեցանք Օսմ. Պանքայի ընդհ. տնօրէն եւ Թուրքերու բարեկամ Սթէկի սենեակին մէջ: Խօսած ատեննիս սահմանները աւելացուցած, ու ըսի թէ հոն Սանճաք մը կայ, որ Թուրքին կը պատկանի, ի՞նչ ըրած էին զայն: Ֆրանքլէն Պույեոն պատասխանեց թէ առժամեայ դաշնագիր մը պատրաստուած էր»:

Ցետոյ, Պերճ Թիւրքէր ըսաւ թէ ցարական Ռուսիա 1895ին Իսթանպուլ ղրկած էր կարգ մը թափառաշրջիկներ եւ յեղափոխականներ, որոնք Օսմ. Պանքան կողոպտած էին: Աֆիոնի երեսփոխանը հասկցնելէ վերջ այդ դէպքին մէջ գլխուն եկածները, աւելցուց.

— «Պատմական իրողութիւն մըն է աս: Ցանուն պատւոյս կ'ըսեմ: Այն ատեն այդ մարդիկը ըսին. «Դուք Թրքահայեր էք. նախ մեր նպատակն է ձեզ բնաջնջել»: Հիմա կը տեսնեմ որ, ֆրանսական կառավարութիւնը ցարական Ռուսիոյ խայտառակ քաղաքականութեան կը հետեւի, քանի մը Հայեր դրամի ուժով կը համոզէ ու Հաթայ գտնուող 30.000 խեղճ Հայերը կ'ուզէ խաբել: Անոնց կոչ ուղղելով կ'ըսեմ թէ ինչպէս ցարական Ռուսիան խաբեց ու բնաջնջեց բոլոր Հայերը, հիմայ որ օտար խաբէութենէ զգուշացէք: Հաթայի Թուրքերուն փափաքը: Իմ տարիքս լրացած է: Այս բեմէն կոչս կ'ընեմ ձեզի: Ով Հաթայի Հայեր, ես այսօր կամ, վաղը չկամ: Աշխարհի ամէնէն մեծ ազգը Թուրքն է: Դարձեալ ֆրանսական կառավարութեան ուղղելով խօսքս, կ'ըսեմ.— Թուրքը համբերող է, Թուրքը վեհանձն է, մէկ մէկուկէս տարիէ ի վեր կը սպասէ: Սակայն, դուք չէք ուզեր ազնուօրէն եւ անկեղծօրէն լսել Թուրքին ձայնը: Թուրքին ձայնը Թուրքին թնդանօթին բերնէն դուրս պիտի գայ: Ցետոյ, դիւանագիտութեան միջոցաւ փոխանակուած ծանուցագրերը Թուրքին սուրովը պիտի բնտորագրուին: (Ձայներ,— «Կեցցէ», սաստիկ ծափահարութիւններ):

Տրապիզոնի երեսփոխանուհի Սէնիհա բեմ եկաւ եւ ըսաւ.

— Խօսք առի՝ յիշեցնելու թէ Թուրք կինն ալ Աթաթիւրքի Սամսոն ոտք կոխած օրը անոր շուրջն էր եւ միասին կը քալէր: Հաթայի դատին մէջ ալ Թուրք կինը Թուրք այրէն անբաժան է :

Խօսք առաւ Մէհմէտ Ուղուր (Սվազ) եւ ըսաւ.

— Ֆրանսացիք Հաթայի մէջ Թուրք գիւղացիներուն ականները կը թափեն: Մենք ալ հոս կը սրենք մեր ականները: Անշուշտ մենք ալ անոնց ականները պիտի թափենք (բուռն ծափեր):

Իպրահիմ Տիփյան պոռաց.

— Մինչեւ ե՞րբ աչք պիտի գոցենք եղածներուն: Ալ համբերութիւն չմնաց մեր մօտ:

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ.—«Ժիւմհուրիյէթ»ի մէջ Սուրէն Շամլեան յօդուած մը ունի, ուր կ'ըսէ թէ Ֆրանսա Հայերն ալ խիստ շատ խաբած է եւ ոչ մէկ Ֆրանսացի չի կրնար բաժնել Թուրքերէն իր հայրենակիցներուն բարօրութեան եւ երջանկութեան նախանձախնդիր Հայերը՝ Աթաթիւրքի ազնիւն պայծառացուցած ճշմարտութեան ճամբէն: Ու կ'ըսէ թէ Թրքահայերը այդչափ մնացած են տեսնելով որ Ֆրանսացի մը այս օրերս գրքով մը Կիլիկիոյ մէջ Հայաստան մը ստեղծելու խոստումներով անգամ մըն ալ խաբերելու ելած է Հայերը: Այսօր մէջտեղն է ֆրանս. խոստմանց հաւատացող Հայոց վիճակը: Այսօր Թուրքիայէն դուրս գտնուող Հայերը, ի բաց առեալ քանի մը արկածախնդիրներէ, կը սիրեն Աթաթիւրքի Թուրքիան եւ կը հիանան անոր: Եւ այսօր Հաթայի Հայերը իրագործուած են Թրքական դատը Հաթայի մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մաքուր եւ մելանով:

ՅԱՌԱՋԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

« ՀՈՂԸ ՓԼԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ »

Մենք «Յառաջ»ի մէջ «Հողը Փլաւ Մեր Գլխուն»ը կարդացինք օրը օրին, մեծ հետաքրքրութեամբ: Հայերս մեծամասնութեամբ առաւել կամ նուազ չափով ապրած ենք այդ արհաւիրքի օրերը, որով եւ ճշգրտօրէն պատկերացած գտանք: Բայց ամէնէն աւելի իմ ուշադրութիւնս գրաւողը այն էր, որ այդ դաժան օրերէն 20—24 տարիներ անցեր են եւ տակաւին Պ. Քոչեան այսօրուան պէս կը յիշէ զանազան դէպքեր ու անցքեր մանրամասնութիւններով, անուններով ու վայրերով: Հաւատալէպ է այդքան սուր յիշողութիւն, եթէ պատերազմէն անմիջապէս ետք, դէպքերուն թարմութեանը տակ, գրի առած չէ իր այդ յիշատակները: Երկրորդ, երբ մարդիկ իրենց մայրենի լեզուն իսկ քանի տարի չգործածելով կը մոռնան, Քոչեան չէ մոռցած տակաւին ոչ քիւրտերէնը, ո՛չ ալ անոնց երգերը, իր արտակարգ յիշողութեան մասին փաստ մը եւս, եթէ այդ երգերն ալ կանուխէն գրի առնուած չեն անշուշտ:

Ինծ թող ներուի հոս դիտողութիւն մը ընել.— Քոչեան կը յիշէ նաեւ իր պատմութեան ընթացքին, Սամսոնի ջարդը: Անշուշտ կուտայ վերադարձի պահուն ինչ որ կրցած է լսել իր ճամբուն վրայ: Հոդ կը դատապարտուի Սամսոնի առաջնորդը, որ արգիլած է Սամսոնի Հայերուն փախուստը Ռուսիա, սպառնալով լուր տալ կառավարութեան: Կը կրկնեմ, անշուշտ գրած է ինչ որ մէկը իրեն պատմած է, բայց մօտէն ճանչցած ըլլալով՝ Սամսոնի առաջնորդը, իր աշխարհականի անունով՝ Յակոբ Եղիսէեան, գաղափարական, մաքուր յեղափոխական, ըմբոստ մարդ մը, երբեք չեմ կրնար հաւատալ որ սքեմին տակ փոխուած ըլլայ ներքին մարդը: Սամսոնցի վերապրող եւ խնդրոյն մօտէն ծանօթ անձնաւորութիւններէ պիտի խնդրէի, որ բարի ըլլային հրապարակաւ վկայելու, որպէսզի չաղարտի անբասիր եւ մեռած մարդու մը յիշատակը:

Մնաց որ զանգուածաբար, կառավարութեան աչքին տակ, Ռուսիա փախչիլ անկարելի բան մըն էր: Մուրատի նման հերոս մը հազիւ կրցաւ իր նաւը փրկել հետապնդումներէն:

Հոս պիտի չմոռնամ յիշել փոքրիկ դրուագ մը Յակոբ Եղիսէեանի կեանքէն: Կեսարիոյ առաջնորդ Տրդատ եպիսկոպոսը եւս անոր յեղափոխական կեանքին մօտէն ծանօթ ըլլալով՝ զայն Թուրք կառավարութեան հետապնդումներէն պաշտպանելու համար, 1899ի աշունին Կեսարիոյ Ս. Կարապետի գիշերօթիկ վարժարանը ուսուցչական պաշտօնի կոչեց, բայց քանի մը ամիս վերջ, լրտեսութեան մը հետեւանքով ձերբակալուեցաւ: Եւ Կեսարիոյ բանտը մնաց երկար ատեն :

Վ. Գարայեան

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՏԷՐ ՕՀԱՆԵԱՆ
եւ
ԸՆԿԵՐ ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ
Նշանուած
Սէն Շամոն 1938 Մայիս 29 Վալանս

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Սէն Լու).— «Յառաջ» յաճախ արձագանգած է այս հայաբընակ գիւղին, կրթական, մարզական, մշակութային եւ ազգային շարժումներու մասին: Բայց այսօր իբրեւ միութիւն իրենց գոյութիւնը գործնականապէս կը զգացնեն առաւելապէս նոր սերունդի պատկանող միութիւնները.—

Հ. Ց. Դ. Պատանեկանը, Կապոյտ Խաչի սանուհիները եւ Մասիս մարզականը: Այս երեքը միացած կազմակերպած էին եղանակին համապատասխան դաշտահանդէս մը, այս գիւղէն Պ. Ղ. Եօթնեղբայրեանի ծառախիտ ագարակին մէջ, մայիս 29 կէսօրէ ետք:

Ժամանակէն շատ առաջ երկսեռ հայ բազմութիւն մը մեծամասամբ Սէն Լուէն եկած էին լսելու հայ երգն ու խօսքը իրենց պաւակներու բերնէն :

Պ. Ժագի ռատիօն հայկական եղանակներով կը թնդացնէր ագարակը :

Օրուան նախագահ Եղիշէ քհնյ. Մըսըրլեան աւուր պատշաճի, հակիրճ նախաբանով մը բացաւ հանդէսը: «Բամ Փորոտան»ը յոտնկայս ունկնդրուեցաւ :

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը անցաւ շատ յաջող ու ոգեւորիչ, իսկ պատանիներու կողմէ ներկայացուեցան զաւեշտներ :

Օրուան բանախօս հրաւիրուած էր, ընկեր Ա. Մարտիրոսեան, որ խօսեցաւ «յաւիտենական զէնքի» նիւթին շուրջ:

Հարկ չկայ մանրամասնել հանդէսին յայտագրին ճոխ բովանդակութիւնը, այլ անցնինք նպատակին.—

Մինչ Մարսէյլի հայաբնակ թաղերու երկայնքն ի վար, հազարաւոր հայ մանուկներ ձգուածբախտին դէպի ուծացում կ'երթան, Սէն Լուի նոր սերունդը համախմբուած պատանեկան, Մարզական, Սանուհիներու միութեանց դրօշներուն շուրջ, եռագոյնը մէջքերնին, հայ ցեղին փառքը երգող Մեծասքանչով կ'երգեն, կ'արտասանեն ու կը ճռուողեն :

Իսկ այլուր չափահաս երկսեռ սերունդը իրենքզիրենք յանձնած են Բղթախաղի, պարի եւ հաճոյքներու: Հոս քանի մը անձնազոհ համեստ կրթութեամբ օժտուած հայ երիտասարդներ արհամարհելով այդ բոլորը, հակառակ ընտանեկան բեռերով ծանրաբեռնուած ըլլալուն, գիշերը ցերեկին, ցերեկը գիշերուանխառնելով կը ճգնին հայ մանկանց հայեցի դաստիարակութիւն տալ :

չռայլել, սոյն միութեանց վարիչ

Կ'արժէ գնահատական երկու խօսք մարմնի, անդամներուն մասնաւորապէս ընկեր Գ. Փիլիկեանին :

Լամբրոնացի

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ

Գրեց՝ ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Ծաղրանկարներ»ուն երկրորդ մասը մեզի կուտայ նոյնքան խօսուն եւ կենդանի, սրամիտ ըլլալու չափով նրբամիտ, թռուցիկ բայց յատկանշական պատկերներ: Այստեղ հեղինակը ամփոփած է Փարիզահայ կեանքէն քաղած վայրկենական լուսանկարներ, տիպարներու ուրուագծումներ, հանրային ընտանեկան կեանքի դրուագներ, այժմէութիւնը գեղազարդուած՝ յուշերով: Մերօրեայ կեանքի «չարաճանկարը», ինչպէս կ'ըսէ ինք, առիթ մը եղած է Պէշիկթաշլեանի հիւսելու երգիծական pot peurri մը, պիտի ըսեմ տեսակ մը «գրական աղանդեր», համեմուած՝ զուարթութեան աղ պղպեղով, եւ ուր եթէ, լռելեայն կճոցներու քացախը բարկ է, մտածումներու ձէթն ալ առատ է եւ արդար:

Այդ թրվռուն, երփներանգ շարժանկարչութեան մէջ Պէշիկթաշլեան կը շռայլէ ինքզինքը: Իր ոչ միայն երգիծական, այլ եւ քնարական շնորհները կը յորդին շէնշող պատկերներով, յղացումի գիւտերով, զգայափառութեամբ, մերթ կը հասնին լեզուական խրախճանքի մը:

Պէշիկթաշլեան գիտէ դիտել, իր տեսողութիւնը որքան իրապաշտ, սրամտութիւնը նոյնքան պայծառ է: Կը բանի տեսակ մը երգիծական մանրանկարչութիւն կեանքի կատակերգութեան տարրերով: Կը հակի մեր գաղթահայ հանրային կեանքին վրայ, զոր տարագրութիւնը բոլորովին պղտորեցուցած, խեղաթիւրած է:

Բայց իր կենսուրախ ծիծաղին խորը կայ տխրութիւն, կայ դառնութիւն. այն մունջ, զուսպ եւ արդար զայրոյթը, զոր քիչ մը ամէն Հայ կ'որոճայ իր ներսիդին քամբախ աշխարհի եւ «նամարդ» մարդերու դէմ: Երբեմն կը զգաք թէ Պէշիկթաշլեան կը ճգնի խնդալ ու խնդացնել, չտխրելու համար կարծէքհայհոյելու եւ թքնելու:

«Ծաղրանկարները» անգամ մըն ալ կը մատնեն ոչ միայն քնարակիր երգիծագիրը, այլեւ դերասանը՝ Պէշիկթաշլեանի մօտ: Անիկա գիտէ մտնել իր ծանօթ կամ անծանօթ տիպարներուն կաշիին տակ, նոյնանալ անոնց հետ, վերապրիլ անոնց կեանքը ու միանգամայն մերկացնել, սոխի նման փետրատել զանոնք: Դժուար է որոշել իր «ծանօթ դէմքեր»ու շարքէն լաւագոյնները, իւրաքանչիւրը իր դրոշմը ունի:

Պէշիկթաշլեանի արուեստը յատկանշող արժանիքներէն մին ալ ժուժկալութիւնն է: Ժուժկալութիւն՝ թէ լեզուի, թէ խորքի: Հեղինակը կը նախընտրէ անվարան եւ անսեթեւեթ մտնել անմիջապէս իր նիւթին մէջ, զոր կը մշակէ սեղմ, զուսպ, կտրուկ ոճով մը: Չի տնտնար, չի քաշկռտեր, պատկերներ կուտայ չեշտ գոյներու, կարկառուն գիծերու տակ: Իր խօսակցութիւնները արագ են, կենսունակ, ուսուցողն ու կտրուկ: Հայ լեզուն իր գրչին տակ եթէ երբեմն կը ծաղկի յորդաւէտ բառունակի մը նման, երբեմն ալ կը շաչէ իբրեւ աշխոյժ ու թրվռուն խարազան մը: Խօսուն, երիտասարդ, սփորթիֆ աշխարհաբար մըն է Պէշիկթաշլեանի երգիծական լեզուն:

×

Անկեղծ լինելու համար, պէտք է ըսեմ սակայն որ Պէշիկթաշլեանի երգիծական արուեստը հրաժարելու չէ բարեխղճական ճիգերէ, որուն ապացոյցը տուած է մինչեւ այժմ:

Տրամաբանական չէ անշուշտ մեր փափաքը, մեր ճաշակը պարտադրել ուեւէ հեղինակի, որ իր զարգացումի ինքնուրոյն տրամաբանութիւնը ունի, եւ մեր ու իր կամքէն անկախ ճակատագիրը: Քննադատութիւնը, սակայն, տեղի թէ անտեղի, իրաւունք ունենալ կը կարծէ մատնանշել, եթէ ոչ ճանապարհ մը, գէթ հորիզոն մը, որ ըստ իրեն՝ կը պատշաճի հեղինակի մը կարելիութեանց: Թող ներուի քննադատի այդ յաւակնոտութիւնը :

Ինքզինքս կրկնելով, պիտի ըսեմ ուրեմն որ Պէշիկթաշլեանի երգիծական արուեստը գիտնալու է աւելի եւ աւելի յամառ սեւեռումով կեդրոնանալու, բիւրեղանալու ոչ միայն «ծանօթ, անձնական տիպար»ներու այլ ընդհանրական, մարդկային թիփերու վրայ. իրեն նշանակէտ ընտրելու ոչ թէ միայն «մի ոմն այսինչը, կամ այնինչը» այլ մանաւանդ մարդ էակը, գէթ հայ մարդ էակը իր խորքին մէջ:

Կ'ընդունիմ անշուշտ որ Պէշիկթաշլեան իր զանազան քրոնիկներուն մէջ ուրիշ բան չըներ, եթէ ոչ տալ մերօրեայ հայ տարագիր մարդու կեանքէն մերթ թռուցիկ, մերթ ցաւագին պատկերներ. նոյնիսկ կրնայ ինծ առարկել որ իր «ծանօթ դէմքերը» չափազանցուած անձնական ցուցանիշներու եւ ոչ թերեւս հայ արուեստագէտի խորհրդանկարը կը ծաղրանկարէ. թերեւս...

Ինչ որ կ'ակնարկեմ, ատիկա յղացումն է լայնաշունչ, խորամուխ երկի մը,— վէպ կամ թատերախաղ,— ուր Պէշիկթաշլեան ջանալով տալ ոչ միայն մերօրեայ հայ իրականութեան ծաղրանկարը, այլեւ առհասարակ կեանքի եղերական կատակերգութիւնը, ուր մարդը երեւան կուգայ իր բարոյական ծամածռութեամբ, հոգիի անբաժան եւ յարակից մեղքերով :

Գիտեմ այս ճիգին բովանդակ դժուարութիւնը: Պէշիկթաշլեանի տաղանդին վրայ ունեցած հաւատքս կը թելադրէ ինծ չափազանց լայն բանալու հորիզոնը, որուն որքան ալ մարդ ձգտի, միշտ պիտի փախի եւ ընդլայնի :

Այդ տիպարներն են որ կը փրկեն թէ գործը, թէ հեղինակը: Մոլիէռի կատակերգութիւնները թոյլ են յօրինուածքով, բայց Հարփակոնի մը, Թարթիւֆի մը ներկայութիւնը կանգուն կը պահէ զանոնք: Պարոնեանի «Ազգային Ջոջեր»ը այսօր մեզի այնքան չեն խօսիր, բայց իր «Մեծապատիւ մուրացկաններ»ը պիտի ապրին, որքան ատեն մուրացկան հոգիներ կան խառնուածքով կամ ճակատագրի բերումով: Ի՞նչ կը մնայ Օտեանէն, եթէ ոչ Իգնատ Աղան, Զարշըլը Արթինը: Բայց բաւ է այսքանը:

Աւելորդ չըլլար թերեւս յիշել թէ երգիծանքը կ'ենթադրէ հեղինակին մօտ զգայնութեան, մտայնութեան որոշ խառնուածք մը— որ կը հասնի նայ ոչ միայն շփուելով կեանքին հետ, այլեւ նոյնքան մըն ալ շնչելով մարդկային իմացական մթնոլորտին մէջ: Զափազանց լայն է երգիծանքի դաշտը: Պեռնըր Շոյի պաղարին իմուռէն, Անաթօլ Ֆրանսի բարեհամբոյր «խոռնի»էն մինչեւ Կոկոլի վայրագ «սարքազմ»ը, հոգիի անհուն վիճակներ կան. էականը կը կայանայ, առանց զիջանելու դիւրին, աժան եւ ռամիկ զուարճարանութեան, երգիծանքը միշտ պահել գաղափարական մթնոլորտի մը մէջ, եթէ կարելի է աշխարհիկ, terre à terre իմաստասիրական մակարդակին վրայ:

Պէշիկթաշլեան կ'ընթանայ արդէն այդ շաւղով. իր երգիծանքը եթէ վերացական, բարձրաթռիչ ճախրանքներ չունի, բայց շատ բարձր, շատ հեռու կը մնայ շուկայիկ խեղկատակութիւններէն, որոնք մեր մէջ շփոթուեցան զուարթ գրականութեան հետ. իր երգիծանքը մարդկային է, առով իսկ գեղարուեստական: Մեր գրական գաղթաշխարհին մէջ ինք կը ներկայացնէ ինքզինքը, այսինքն որոշ դէմք մը, որ շօշափելի գործ մըն է:

Շահեկան չէ՞ միթէ հետեւիլ իրեն եւ ընդգծել իր բարեխղճումի հանգրուանները:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Զինուորական դաւադրութիւն Սթալինի դէմ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կիեւէն երեւան հանեց զինուորական դաւադրութիւն մը, որուն ցանցը կը տարածուի մինչեւ Ուկրայնիա: Մասնաւոր յանձնախումբ մը ներկայիս քննութիւններ կը կատարէ ուկրայնական բանակին մէջ: Դաւադիրները մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթ մթերած էին գաղտնի անկիւններու մէջ, որոնք բոլորն ալ երեւան հանուեցան:

Ձերբակալուեցան բազմաթիւ սպաներ: Դաւադրական կազմակերպութեան վարիչն է Ուկրայնիոյ հեծելազօրաց մէկ զօրամասին զինապահեստին պետը, Շարողէնկօ, որ Քիեւի սպայակոյտին սխալ տեղեկագիրներ տալով՝ ռազմանիւթ կը մթերէր դաւադրութեան համար:

Ձերբակալուածները անյապաղ պիտի դատուին պատերազմական ատեանին առջեւ:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ 73 ճարտարագէտներ, որոնք կ՚աշխատէին ճամբաներու շինութեան մէջ, ձերբակալուեցան ամբաստանուելով իբրեւ խափանարար: Ճարտարագէտներու այս զանգուածային ձերբակալութեան հետեւանքով, հանրօգուտ շինութեանց գործավարութիւնը ստիպուեցաւ աշխատանքի կոչել ուսանողները:

“Երրորդ Եւրոպա”

Վարշաւայի թերթերէն մին, որ կը ցոլացնէ լեհական արտաքին նախարարութեան տեսակէտները, կը գրէ թէ Լեհաստան կ՚աշխատի Երրորդ Եւրոպայի կորիզ մը կազմել,— այլ Եւրոպան պիտի տարածուի Պալթեան ծովէն մինչեւ Եգէական, իրար միացնելով պետութիւնները, որոնք կը գտնուին այդ սահմաններուն մէջ: Ազգերու խմբակցութիւն մը պիտի չըլլայ այս, ոչ ալ առանցք մը, ինչպէս սովորութիւն է հիմա կազմել, այլ քաղաքական «կլիմայ» մը՝ չէզոքութեան եւ անկախութեան շունչով: Այսպէս, Եւրոպան պիտի բաժնուի երեք մասի,— նախ ժողովրդավար պետութիւնները, յետոյ միահեծան պետութիւնները եւ ... Երրորդ Եւրոպան, որմէ վերջ կը սկսի Ասիան: Երրորդ Եւրոպան աշխարհակալական ձգտումներ չունի, ոչ ալ դերիշխանութեան մտասեւեռում: Իր նշանաբանը պիտի ըլլայ՝ «Ազատ՝ ազատներու մէջ, հաւասար՝ հաւասարներու մէջ»: Երրորդ Եւրոպայի արտաքին քաղաքականութեան մէջ դեր չեն կրնար խաղալ գաղափարաբանական համակրութիւնները, այսինքն խտրութիւն պիտի չդրուի Շուէտի ընկերվարական կառավարութեան եւ Թուրքիոյ միահեծան իշխանութեան միջեւ: Բոլոր դրացիներուն հետ բարեկամական յարաբերութիւններ պիտի մշակուին, ինչ վարչաձեւ ալ ունենան անոնք:

Լեհական թերթը կը գրէ թէ Պէքի այցելութիւնը դէպի Սթոքհոլմ, ռումէն վարչապետին այցելութիւնը դէպի Վարշաւա, Պէքի ճամբորդութիւնը դէպի Եսթոնիա եւ Լեթոնիա՝ կուգան հաստատել այս ծրագիրը, որ իրականութիւն պիտի դառնէ օր մը:

Երրորդ Եւրոպան խաղաղութեան պէտք ունի, կը գրէ լեհ խմբագիրը կատարեալ լրջութեամբ: Զուգեր ռազմադաշտ դառնալ միջազգային կռիւներու: Լեհաստանի պատմական առաքելութիւնն է խորացնել գործակցութիւնը այն պետութեանց միջեւ, որոնք կ՚իյնան աշխարհագրա-քաղաքական նոյն կլիմային տակ:

Այս Երրորդ Եւրոպան, սակայն, շատ կը նմանի Փրոֆ. Փիքարի օդանաւին, որ երկինքին մէջ կը փնտռէր չէզոք կէտ մը:

Սլովաքները անկախութիւն կ՚ուզեն

Կիրակի, հսկայ ցոյց մը կազմակերպուած էր Պրաթիսլավայի մէջ, որ Սլովաքիոյ գլխաւոր քաղաքներէն մին է,— ռազմական տեսակէտով՝ Եւրոպայի ամէնէն վտանգաւոր կէտերէն մէկը: Քաղաքը հիմնուած է Դանուբի վրայ, Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ սահմաններուն անկիւնը: Ծանօթ՝ Փրէսպուրկ անունով: Այստեղ է որ Նափոլէոն կնքեց իր հռչակաւոր դաշինքը, Աւստերլիցի յաղթանակէն վերջ: Մօտաւորապէս 100,000 բնակչութիւն ունի:

Ցոյցին առթիւ երկրին զանազան կողմերէն Պրաթիսլավա թափած էր 80.000նոց բազմութիւն մը,— վաթսուն շոգեկառքեր եւ հսկայ օթօքարներ շաբունակ քաղաք կը բերէին սլովաք գիւղացիները, ոմանք կուգային հեծելանիւով:

Առտուան ժամը 9ին, քաղաքին կեդրոնական հրապարակին վրայ խռնուած՝ 80.000նոց բազմութիւնը աղօթեց եւ երկիւղած հետեւեցաւ բացօթեայ պատարագին: Ժամերգութիւնը կը կատարէին քահանաները, որոնց կը ձայնակցէր ժողովուրդը:

Եկեղեցական արարողութիւններէն վերջ, բազմութիւնը թափօր կազմած՝ յառաջացաւ դէպի ազգային թատրոնը, որուն պատշգամէն, Հլինքա, սլովաք ազգայնականներու պետը, կղերական եւ 76 տարու, ճառ մը խօսեցաւ՝ պահանջելով ինքնավարութիւն յանուն իր ժողովուրդին:

Բազմութեան գլխուն վրայ կը ծփային ժապաւէններ եւ ցուցատախտակներ, որոնց վրայ կը կարդացուէին. «Սլովաք խորհրդարան կ՚ուզենք»:

Ֆրանսական թերթերը կը գրեն թէ սլովաք գիւղացիութեան մեծամասնութիւնը գրել - կարդալ չի գիտեր եւ «ինքնավարութիւն» բառին իմաստն իսկ ըմբռնելու անկարող, այնպէս որ այս կատարուած ցոյցին արժէքը ճշդելու առթեն՝ պէտք չէ մոռնալ որ գերմանական արտածում է, մանաւանդ որ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն պետը եւս համակրանք կ՚արտայայտէ Սլովաքներու այս շարժումին մասին:

ՋԱՆԱՁԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ցնցումները կամ ալիքները մեղմացնելու միջոց մը գտեր է Հարաւ. Ափրիկէի ճարտարագէտներէն մին,— այդ գիւտով երկրաշարժը ոչ միայն մարդկային զոհ պիտի չպատճառէ, այլ եւ օգտագործելի պիտի դառնան հողամասեր, որոնք շատ վտանգաւոր ճանչցուած են:

ՖՐՈՅՏ, հոգեվերլուծական գիտութեան հիմնադիրը, որ յեղաշրջեց բժշկութիւնը, հոգեբանութիւնը, ընկերաբանութիւնը, Փարիզ հասաւ Վիէննայէն, ուրկէ ստիպուած էր հեռանալ՝ իր հրէական ծագումին պատճառով: Փարիզի կայարանին մէջ զինք դիմաւորելու գացած էին բազմաթիւ բժիշկներ, ինչպէս եւ ամերիկեան դեսպանը եւ Յունաստանի իշխանուհին: Ֆրոյտ 82 տարեկան է: Երկու օր հիւր մնալէ վերջ Յունաստանի իշխանուհիին մօտ, կը մեկնի Լոնտոն, ուր պիտի հաստատուի վերջնապէս,— այնտեղ կը գործէ իր զաւակը իբրեւ ճարտարապետ:

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ տեղի ունեցաւ հսկայ ցոյց մը, աւելի մեծ քան Պրաթիսլավայի ցոյցը,— Չեխերն են որ 150 հազար հոգի թափելով մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ, կը յայտարարեն թէ «աչք չունին օտարին հողին, բայց թիզ մը հող պիտի չտան օտարին»:

ՀԷՆԼԱՅՆ, Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններուն առաջնորդը, ամբողջ ընտանիքը միասին առած, ինքնաշարժով Գերմանիա անցաւ:

ԸՄԲՈՍՏՈՒԹԻՒՆ ծագեցաւ Ֆրանքոյի բանակին կռնակը, Անտալուզիոյ մէջ: Ըմբոստութեան ղեկավարն է Զօր. Քէյփօ տէ Լանօ: Կըսուի թէ ըմբոստութիւնը, որ ուղղուած էր առաւելապէս Իտալացիներու եւ Գերմանացիներու դէմ, զսպուած է արդէն (Հաւաս):

ՑԱՐՁԱԿՈՒՄ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ.— Շաբաթ գիշեր, Պուլվար տը լա Շափէլի կողմը ոստիկան մը երբ կասկածելի կին մը կը հարցաքննէր, Արաբ մը յարձակեցաւ անոր վրայ: Ուրիշ ոստիկաններ եկան, ինչպէս նաեւ հարիւրեակ մը Արաբներ եւ տեղի ունեցաւ կռիւ մը, որու ընթացքին հինգ ոստիկաններ աւելի կամ պակաս ծանրութեամբ վիրաւորուեցան: Վեց Արաբներ ձերբակալուած են:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵՕ ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ 11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս 25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ մէթրօ Բոռթ տ՚Օռլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Հ. ՉՐՈՒԱՆԴԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԷՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՒԷՍԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր: «Balet» օրիորդներու կողմէ

Ընտիր ճաշ: Ճէզ պէնտ — Մուտք 6 ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ.— 12 Յունիս, կիրակի, ժամը 3ին: Մանրամասնութիւնները շուտով:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Պրէպան Մարսէյեզ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակութ. Միութեան կողմէ 8 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Ազգ եւ մշակոյթ»:

×

կազմակերպուած Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղին կողմէ 7 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին Brasserie du Chapitreի սրահին մէջ

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**

Նիւթ՝ «Երիտասարդութեան գերը»:

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք:

ԾԱՆՕԹ.— դասախօսութիւնը կը սկսի ժամը 9.30ին եւ կը վերջանայ 11ին

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ 19 Յունիս, կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել:

ԳՐԱԿԱՆ–ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային»ի Մասնաճիւղին կողմէ, նուիրուած Հայաստանի գրողներու՝ ՉԱՐԵՆՑԻ, ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ, ՆՈՐԵՆՑԻ, Գ. ՄԱՀԱՐԻԻ եւ ուրիշներու: Տեղի կունենայ 14 Յունիս, երեքշաբթի:

Ընթերցումներ եւ արտասանութիւններ սոյն գրողներէ:

ՅՈՒՍԱՁ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

«Յառաջդիմասիրաց»ի համբաւաւոր տարեկան դաշտահանդէսը Ռօպէնսոնի մէջ

3 Յուլիս, կիրակի, առաւօտէն կէս գիշեր

(Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն)

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մուրատ Ռոտոսթեան նախկին աշակերտաց Միութիւնը եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը կը վերապահեն 2 Յուլիս, Շաբաթ օրը, իրենց թատերական երեկոյթին համար:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Մ Ա Յ Ի Ս 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France:

ՕՐԴ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ մէջ:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները:

Վալանսէն ընկ. Երուանդ Ղուկասեան 50 ֆրանք կը նուիրէ Զօմ մարզականին, իր նշանախօսութեան առթիւ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐԺԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար:

Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն:

44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ՚ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

Maison ALEXANIAN

ՀԱՆՔԱԾՈՒԽ -- ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ,

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ ՏՈՒՆ

10 Bld. Rodin. Issy-les-Moulineaux

7 Rue du Pourtour, Meudon

Téléphone Michelet 28—79

Ամէն տեսակի լաւ ՀԱՆՔԱԾՈՒԽՆԵՐ եւ ԱԾՈՒԽ, մատչելի գիներով:

Արագ սպասարկութիւն:

Ապրանքներու փոխադրութիւն: Կահկարասիներու փոխադրութիւն՝ ժամանաւոր կառքով: Չափաւոր գին:

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68-02

ԿԸ ՏԵՍՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նախիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ՚ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրէ եւ գիշերները քուր կը խանգարէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St, Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, պոլսական օղի՝ եւ ջազպէնտ ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ, անհամեմատ մատչելի գիներով:

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունտէրվուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**

Tél. Opéra 67-77

FOURRURES DE ST. BERNARD

ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ

Մեծաքանակ ՄՈՒՇՏԱԿներ ներածած ենք ուղղակի: Կը ծախենք գիւրամատչելի գիներով կարճ ժամանակուան համար: VERITABLES MARTRES (սամոյր) 100 ֆր.էն սկսեալ: VERITABLES RENARDS ARGENTÉS (արծաթի աղուէս) 500 ֆրանքէն սկսեալ:

ՓԻԹՈՒԱ ՕՊԻԽՍՕՆ, 60 ֆրէն սկսեալ:

Բաց է ԿԻՐԱԿԻ օրերը մինչեւ կէս օր:

24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18e

Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —

Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Damesme. PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
8
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
8 JUIN
1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3751

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԹԱԼԻՆ ՍԿՍԱՒ "ՄԱՔՐԱԳՈՐԾԵԼ" ՆԱԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԻՒՐՕՆ

Ուկրայնիոյ ժողովուրդը կը տեղահանուի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն .—

Այն լուրը թէ Կոսիօր, փոխ - վարչապետ Խորհ. Միութեան եւ անդամ կոմունիստ կուսակցութեան Քաղաքական Պիւրոյին, ձերբակալուած եղած է, կը հաստատուի այլեւս։ Վերջերս նշմարուեցաւ որ Չուբար, նոյնպէս փոխ-վարչապետ եւ անդամ Քաղաքական Պիւրոյի, թեկնածու նշանակուած չէ Գեր. Խորհուրդի անդամներու ընտրութեանց ցուցակին մէջ։ Այնպէս որ կը թուի թէ Չուբար եւս ձերբակալուած եղած է եւ կրած նոյն ճակատագիրը, ինչպէս նախկին փոխ - վարչապետները, Ռուդզուտակ, Անտիպով, Մեժլաուկ, Կոսիոր, եւ այս՝ մէկ տարուան ընթացքին։ Քաղաքական Պիւրոյին երկու անդամներուն ձերբակալումը ցոյց կու տայ թէ Սթալին սկսած է հարուածել հիմա կուսակցութեան գլուխը։

Ուկրայնիոյ Քաղաք. Պիւրոյի 13 անդամներէն եւս իրենց դիրքերուն վրայ կը մնան ներկայիս միայն երկու հոգի, Պետրովսկի եւ Սուխումլին։

Նոյն հեռագիրը կ'աւելցնէ նաեւ որ, Ուկրայնիոյ մէջ շրջան ընող զրոյցներու համաձայն, երկրին բնակչութենէն խոշոր զանգուած մը պիտի տեղահանուի, անոնց տեղ պիտի բերուին Ուզբէկներ՝ Կեդր. Ասիայէն։

Խ. Ռուսիա կը մօտենայ Ամերիկայի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ ամերիկեան դեսպանը, Պրիւքսէլի դեսպան նշանակուած ըլլալով, հրաժեշտի այցելութիւն մը տուաւ Կալինինի եւ Մոլոտովի։ Իրենց տեսակցութեան միջոցին հասաւ նաեւ Սթալին, որուն հետ ամերիկեան դեսպանը առիթ ունեցաւ երկու ժամ խօսելու։ Սթալին շատ քիչ անգամ կը տեսնուի օտար դիւանագէտներու հետ,— այսպէս Սթալինի հետ տեսակցելու շնորհն ունեցած են Իտըն, Լավալ, Պէնէշ։ Այնպէս որ ամերիկեան դեսպանին հետ այս նոր տեսակցութիւնը կարեւորութիւն մը ունի անպայման մանաւանդ որ ամերիկեան դեսպանը, իր հրաժեշտի պատրաստութիւններէն առաջ, երկար ճամբորդութիւն մը կատարած էր Խորհրդային Միութեան մէջ։

Ամերիկեան դեսպանը մամուլին յայտարարեց թէ շատ լաւ տպաւորութիւններով կը վերադառնայ իր ճամբորդութենէն, բայց ոչինչ ըսաւ Սթալինի հետ իր տեսակցութեան մասին։ Քաղաքական շրջանակներու մէջ այն կարծիքը կը տիրէ թէ Սթալին կը փափաքի, որ Միացեալ - Նահանգներու կառավարութիւնը գործօն մասնակցութիւն բերէ միջազգային քաղաքականութեան հարցերուն լուծման։ Միւս կողմէ դիտել կը տրուի, որ ամերիկացի դեսպանին ճամբորդութիւնը Խորհ. Միութեան մէջ եւ տեսակցութիւնը Սթալինի հետ ուրիշ իմաստ չունին, բայց նախ ռուսեւամերիկեան տնտեսական գործակցութեան մը սկզբնաւորութիւնը,— արդարեւ Մոսկուա կը փափաքի գործի կանչել ամերիկեան ճարտարագէտներ, դարմանելու համար տրոցկիստ ճարտարագէտներու գործած աւերները, եւ երկրորդ՝ ռուսեւամերիկեան բարեկամութեան ձգտում մը, իբրեւ ազդակ՝ պահպանելու համար աշխարհի խաղաղութիւնը, մասնաւորաբար Ծայր. Արեւելքի մէջ ստեղծուած կացութեան առթիւ։

Ամերիկա կը լքէ «խաղախական կղզին»

Վերջերս Միացեալ - Նահանգներու նախարարները հրապարակային յաճախակի յայտարարութիւններ կատարելով այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ Հիւս. Ամերիկայի այս մեծ պետութիւնը հետզհետէ կը ձգտի «լքել քաղաքական կղզին», ուր քաշուած էր դիտարանի մը բարձունքէն նայելով աշխարհի մնացեալ մասին գործերուն վրայ։

Ահա, Սէյր, փոխ -նախարար, ձայնասփիւռ ճառով մը կը փորձէ սահմանել Միացեալ - Նահանգներու արտաքին քաղաքականութիւնը, նախայարձակ պետութեանց դէմ ծառանալու վճռականութեամբ։ Ըստ Սէյրի, ամերիկեան արտաքին քաղաքականութեան ծրագիրը կը բովանդակէ հինգ կէտեր.

1.— Հրաժարում մեկուսացման քաղաքականութենէ։

2.— Հաստատում միջազգային արդարութեան ատեաններու։

3.— Ամրացում միջազգային գործակցութեան։

4.— Պաշտպանութիւն միջազգային իրաւունքի։

Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, ամերիկեան նախարարը յայտարարեց թէ պատմութեան այս ամէնէն կարեւոր պահուն՝ պէտք չէ թոյլ տալ որ Միացեալ Նահանգները զէրօ համարուին։ Պարտաւոր ենք կենալ պատրաստ եւ վճռական, եթէ հարկ ըլլայ՝ դիմադրելու համար հանդէպ օրէնքէ դուրս հռչակուած յարձակումներու։ Կարելի չէ իրաւունքը պարտադրել բռնի ուժով։ Ամերիկա յոյժ է պատերազմէն յոգնած աշխարհի։ Մեր շահը եւ մերքաղաքակրթութիւնը կը պահանջեն, որ միանանք իրաւունքի պայքարին ընդդէմ բռնի ուժին, պաշտպանենք օրէնքը ընդդէմ անիշխանութեան։

Նոր երկրաշարժ Թուրքիոյ մէջ

ՉԱՆԿԸՐԸ, 31 Մայիս.— Այս իրիկուն, ժէկը ժամը 7.56ին եւ միւսը 8.5ին սաստիկ երկու ցնցումներ պատահեցան երկրաշարժի։ Շատ մը չէնքեր ճաթեցան, կարգ մը տեղեր փլուզումներ պատահեցան եւ ժողովուրդը խուճապահար փողոց նետուեցաւ։ Միջոց մը լոյսերը մարեցան եւ աղետալի մթնոլորտ մը տիրեց քաղաքին մէջ։ Երկրաշարժին հետեւանքով բանտն ալ վնասուեցաւ եւ փլչելու վտանգ սպառնալուն՝ պարպուեցաւ ոստիկանական ուժերուն հսկողութեան տակ եւ դատապարտեալները այլուր փոխադրուեցան։

Առաջին յուզումէն ետք կատարուած քննութեամբ մը հաստատուեցաւ որ նիւթական վնասը շատ է, բայց անձի կորուստ չկայ։ Շրջականերէն ալ լուր առնուեցաւ որ ցնցումները այդ տեղերուն մէջ սաստկօրէն զգացուած են, բայց կարեւոր վնաս չեն պատճառած։

Ժողովուրդը գիշերը պարտէզները եւ դաշտերը անցուց։

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Թուրքերէն թերթերը կը գրեն .—

Ձեռք ձգուած տեղեկութիւններու համաձայն, Հալէպ կուսակցութեան ներկայացուցիչներէն Տոքթ. Ապտիւրրահման Մէլէք Սանճաքի լիազօր ներքին տնօրէն կարգուած է։ Ոստիկանութիւնը եւ ոստիկան - զինուորներու ջոկատները իր հրամանին տակ պիտի գտնուին եւ ճնշումի ու հալածանքի պատճառաւ Հաթայի ընտրութեանց չմասնակցած 1500 Թուրքեր պիտի կրնան արձանագրուիլ։ Ասոնցմէ զատ վերջերս դուրսէն Հաթայ բերուած Հայերուն եւ Արաբ գիւղացիներուն դէմ խիստ հակակշիռ մը պիտի գործադրուի եւ եկողները ետ պիտի վերադարձուին։ Կարգ մը վայրերու արձանագրութեան դիւանները զրդութենէ զերծ վայրեր պիտի փոխադրուին եւ նոր դիւաններ ալ պիտի բացուին։

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԱԽՈՐԺԱԿԸ

Արաբական թերթերու մէջ կը կարդանք .—

Սուրիոյ հարցը զգայացունց լուծում մը պիտի ստանայ եղեր։ Թուրքիա պիտի ստանայ Հիւսիսային Սուրիան՝ Հալէպով միասին, Ալեքսանտրէթի Սանճաքը եւ Ճէզիրէն։ Ֆրանսա պիտի ստանայ ցարդ Սուրիոյ պատկանող ծովափնեայ շրջանները, իսկ Սուրիոյ մնացեալ մասերէն պիտի կազմուի արաբական պետութիւն մը, անգլիական ազդեցութեան տակ։ Արաբական այս պետութիւնը վերջը պիտի միացուի Պաղեստինի, Անդրյորդանանի եւ Սուրիոյ մնացեալ մասին։

« Ժուռնալ» կըգրէ .—

Երբեք տեսակցութիւն մը այնքան անակնկալի չէ նմանած, որքան խորհրդակցութիւնը, զոր Թուրքիոյ դեսպանը ունեցաւ Ժորժ Պոնէի հետ։ Կը յիշուի, որ անցեալ հինգշաբթի Թրքական կառավարութիւնը արտաքին գործավարութեան ներկայացուցած էր իր տեսակէտները Ալեքսանտրէթի Սանճաքին կացութեան մասին։ Յաջորդ օրն իսկ Ֆրանսա իր պատասխանը ղրկեց Էնկիւրի։ Շաբաթ երեկոյ Թրքական դեսպանը կը ներկայացնէր արդէն Էնկիւրիի կառավարութեան պատասխանը։

Ֆրանսայի Ընկերվարականներու համագումարը

Երկուշաբթի բուռն վիճաբանութիւններ կատարուեցան Ֆրանսայի ընկերվարականներու համագումարին մէջ, կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութեան շուրջ։

Կը նախագահէր Վէնսան Օրիոլ, որ ի զուր կ'աշխատէր կարճեցնել ճառերը։ Պահ մը միջադէպ մը եկաւ բանկցնել մթնոլորտը,— Փիվէրի կուսակիցները, դուրսը, ծեծեր էին Մարքս Տորմուան (թերթերէն ոմանք մօրուահալած կ'անուանեն յարձակողները, որովհետեւ կը թուի թէ Տորմուայի մօրո՛ւքը եղած է զոհը)։ Ճառախօսներէն Զիրոմսքի կը պաշտպանէր միջամտութեան տեսակէտը օրուան միջազգային վէճերուն մէջ։ Եթէ պատերազմ չծագեցաւ, կ'ըսէր, պատճառը ոչ թէ այն էր որ Ֆրանսա եւ Անգլիա կորովի կեցուածք մը բռնեցին, այլ որովհետեւ Չեխոսլովաքիա վեց դասակարգ, այսինքն 750.000 հոգի զօրաշարժի ենթարկեց, թէեւ թերթերը այս բաները չգրեցին։

Վիճաբանութիւնները մինչեւ վերջ բուռն եղան եւ ճակատները անհաշտ կը մնային։ Բայց, ինչպէս միշտ, վերջին պահուն պիտի գտնուի անշուշտ բանաձեւ, որ գոհացուցիչ լիազօրութիւն մը պիտի տայ ընկերվարական երեսփոխաններուն՝ շարժելու համար դէպքերու համաձայն։

Մեր աշխատակիցը լայնօրէն պիտի ներկայացնէ համագումարին աշխատանքները, յառաջիկային, տալով ամէն մանրամասնութիւն։

ԱՆԱԹՈԼ ՏԸ ՄՈՆԶԻԻ ՃԱՌԸ

Այս միջոցիս, Պոռտոյի մէջ տեղի կ'ունենայ Ընկերվարական եւ Հանրապետական Միութեան համագումարը, ուր երեսփոխան եւ նախկին նախարար Ա. տը Մոնզի խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը, որուն զանազան հատուածները այլապէս շահեկան են եւ յատկանշական։

Ա. տը Մոնզի նախ ակնարկ մը նետեց իր պատասխանատուութիւններուն վրայ, յետոյ ներկայացուց արմատական կուսակցութեան ներքին հակասութիւնները, ցոյց տուաւ կեղծիքը կամ երկդիմութիւնը, որոնք յաճախ դեր կը խաղան Ֆրանսայի քաղաքականութեան մէջ, եւ ըսաւ.

— «Պատերազմեցանք եւ յաղթեցինք։ Յաղթութենէն վերջ կարծեցինք թէ ամէն բան լրացած է եւ այլեւս կը բացուի իրաւունքի դարաշրջան մը։ Այդպէս կազմուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ կը մարմնացնէր անշարժութեան գաղափարը։ Մեծ եւ յաղթական պետութիւնները ոչ ընելիք ունէին, ոչ ալ պահանջ, ուստի ստեղծեցին յաղթանակի վարդապետութիւն մը, որ ուրիշ բան չէր, բայց եթէ անշարժութեան վարդապետութիւն մը։ Սակայն գոյութիւն ունէին նաեւ փոքր պետութիւններ,— Փոքր Համաձայնութիւնը, որ ստանձնեց Ազգերու Դաշնակցութեան ղեկավարութիւնը։ Այսօր որոշ է թէ Պէնէշ երկար տարիներ Ազգերու Դաշնակցութեան դիկտատորը դարձած էր։ Իսկ Ֆրանսացիները, այդ շրջանին, այն կարծիքն ունէին թէ իրաւունքը համազանակ մըն է որ անփոփոխելի կը մնայ Նափոլէոնէն ի վեր։ Այդ ըմբռնումով Եւրոպայի մէջ ստանձնեցին դատախազի եւ ոստիկանի դերը։

Ո՞վ կրնար, քանի մը տարի առաջ, նախատեսել Ֆրանսայի մէջ թէ Զուտէթներու հարց պիտի ծագէր, Խրուաթները պահանջ պիտի դնէին։ Մենք զոհերն ենք մեր տգիտութեան, այն գոհունակութեան զոր մեզի պատճառեց յաղթանակը։ Եւ սակայն եղան մարդիկ, որ գուշակեցին թէ շուտով վերջ կը գտնեն դաշնագիրները։ Կարելի՞ բան էր հաւատալ թէ Եւրոպա անշարժ պիտի մնայ ամբողջ քսան տարի։ Ես միշտ մտածեր եմ, թերեւս քիչ մը կանուխ, թէ Գերմանիա շուտով կը դարմանէ իր բարոյական եւ նիւթական պարտութեան աւերը։ Դարձեալ, պատերազմէն անմիջապէս վերջ, երբ ուրիշներ կը պոռային թէ «զէնքով միայն ձեռք կը ձգուի յաղթանակը», ես միշտ կ'ըսէի ու կը գրէի թէ «պատերազմին ճակատագիրը պիտի վճռուի Վիէննայի մէջ»։ Ահա Գերմանացները 75 միլիոն եղան, եւ աշխարհի վրայ այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ «առանց պատերազմի յաղթանակի»ն մրցանակը շահած են։ Այժմ ի՞նչ կարելի է ընել, եթէ ոչ ներշնչուիլ աշխարհագրութեան եւ պատմութեան համընթաց դասերէն։

Երբ պահանջեցի որ Ֆրանսա ճանչնայ Խորհ. Միութիւնը (եւ յաջողեցայ տասը մէջ), ուրիշ մտածում չունէի, բայց եթէ այդ ուժը օր մը ունենալ մեր կողքին։ Փարատոքսալ չէ՞, սակայն, որ ռուսեւֆրանսական դաշինքը կնքողն եղաւ ոչ թէ Պարթուն կամ ես, այլ Լավալը։ Եւ ոչ մէկ Ֆրանսացի, Լավալէն զատ, չէ տեսած տակաւին Սթալինը։ Բայց Ֆրանսա զինուորական դաշինք կնքած չէ Խորհ. Միութեան հետ։ Ոչինչ կը կապէ մեզ Խորհուրդներուն հետ, հակառակ արտաքին աշխարհի կարծիքին։ Զինուորական դաշինք չունինք, ուրեմն չարամտութիւն է ըսել թէ Ֆրանսա ինքզինք կապած է Ռուսերու պոչին։

Ես, ինչպէս դուք բոլորդ, պատճառներ ունիմ Գ. Միջազգայինէն խորշելու։ Սակայն կը հիանամ այն ճկունութեան վրայ, զոր ցոյց կու տան Գ. Միջազգայինի ղեկավարները։ Ի՞նչպէս չծիծաղիլ, մտածելով որ մեր մեծ բարեկամը, Լոտար Էոխ, կը վախնայ թէ մենք մեզ կը վտանգենք Իտալիոյ հետ բանակցութիւն կատարելով, երբ Խորհ. Միութիւնը կը յաջողի բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել... Իտալիոյ հետ։

Այժմ կ'ուզէի գիտնալ թէ Ֆրանսա ի՞նչպէս դուրս պիտի ելլէ այս վիճակէն, նկատելով որ առանց պատերազմի՝ Նահանջի մտնուեցաւ 11 Մարտ 1938ով։ Արդարեւ, առանց պատերազմի յայտարարութեան,— այդ ձեւակերպութիւնները շատո՜նց մոռցուած են արդէն,— տեսանք որ բռնօրէն կը մարսեն Աւստրիան, մինչ կարտինալ մը հռովմէական ծիրանի կը փռէր ասպատակողին ոտքերուն տակ։ Մէկ հոգի միայն կրցաւ ըսել. «Ձէ՛, ալ յառաջ չերթաս»։ Բայց ծերունի մըն էր անիկա։ Երբ բոլորը խոնարհութիւն կ'ընէին ասպատակողին առջեւը, ծերունի պապը ըսաւ. «Ո՛չ, բարբարոսութիւն է»։ Այո՛, բարբարոսութիւն է, բայց եւ բարոյական նահանջ մը՝ Ֆրանսայի համար։ Ահա Չեխոսլովաքիոյ հարցը։ Վէճը լուծուած չէ, այլ յետաձգուած, վաղը Զուտէթներուն պիտի յաջորդեն Հունգարները, Մաճառները եւ միւսները։ Միակ լուծումը պատերազմն է, կ'ըսէ Մարիօ Փիվէր,— ո՛չ, Մարիօ Փիվէր կ'ընթանայ դէպի Կիւսթավ Հէրվէն, անցնելով Թրոցքիին մէջէն։

Ամբողջ քսան տարի Ֆրանսա կարծեց թէ խաղաղութիւնը դատաստան մըն է, ո՛չ, պայմանագրութիւն մըն է, եւ այսօր, իրերու բերումով, հասած ենք պայմանագրութեանց վերաքննութեան քաղաքականութեան։

Մեծ քայլեր առնելու ժամանակն է հիմա, ով որ կը վախնայ սահմանային սրբագրութիւններէն, թող քաշուի քաղաքական կեանքէ։ Եւ ես չեմ ուզեր զանց առնել ոչ մէկ հարց, նոյնիսկ սպանիական հարցը։ Թող ոչ ոք կարծէ թէ ոչ-միջամտութեան բանաձեւը վերջնական է։ Այս պահուս, չմիջամտել կը նշանակէ երկարել պատերազմը։ Բրիտանական ծրագիրը, երկու կողմերը հաշտեցնելու մասին, ուրիշ բան չի նշանակեր, բայց եթէ Սպանիան տալ Սպանիացիներուն։

Հիմնականին մէջ, Սպանիան պէտք է դառնայ դաշնակցային։ Բայց Քաթալոնիոյ մասին պէտք է տարբեր կարգադրութիւն մը ընել։ Անշուշտ մենք չենք ուզեր անվլուսին անվլուսով պատասխանել, բայց հարկ է արձանագրել որ Ֆրանսան եւ Քաթալոնիան իրարու կապուած են կենսական կապերով»։

Մոնզի, խօսելով Իտալիոյ մասին, յայտարարեց թէ նախ պէտք է հաշտուիլ, յետոյ բանակցիլ։ Ֆրանսական կառավարութիւնը ծանր սխալ մը գործեց խուսափելով բանակցելէ Ռուսերուն հետ՝ աջերէն վախնալով, խուսափելով բանակցելէ Իտալիոյ հետ՝ ձախերէն վախնալով։ Ծանր սխալ անոր համար, որովհետեւ չկրցաւ ներքին քաղաքականութիւնը բաժնել արտաքին քաղաքականութենէն։

Ա. տը Մոնզի Ֆրանսայի ամենամեծ մտաւորականն է, (խմբագիրը՝ Ֆրան-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՐՑԱՐԱՆ ՄԸ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ

Ամերիկացիները կ'երեւի թէ կը տառապին նորութեան մարմաջով,— դժբախտնե՞ր, եկէք ապրեցէք Եւրոպայի մէջ, ամէն օր նորութիւն մը կայ։ Կամ Սթալինը, կանուխ արթնցած, կատակերգութիւն մը կը փորձէ յիշեցնելու համար իր «հանճար»ը։ Կամ նացիները՝ յիշեցնելու համար իրենց բանակին ուժը... ։ Բայց տեսնենք, նայինք, ի՞նչ նորութիւն կը բերեն Ամերիկացիները։

Մանուկներու Երջանկութեան Լիկան հանրաքուէի պէս բան մը կատարեր է վերջերս, հետեւեալ հարցարանը ուղղելով ամերիկացի մայրերուն.

1.— Արդի սերունդը տարբե՞ր է ձեր պզտիկութեան շրջանի սերունդէն։ Կամ ձեզի կը նմանի՞ն ձեր զաւակները։

2.— Երբ, կեանքի ձեր փորձառութենէն վերջ, անգամ մըն ալ աշխարհ գայիք, պիտի ուզէի՞ք ապրիլ՝ ինչպէս ապրեցաք։

3.— Թոյլ պիտի տայի՞ք որ ձեր զաւակները իրենք ընտրեն կեանքի իրենց ասպարէզը, թէ ուղղութիւն պիտի տայիք իրենց՝ ասպարէզի ընտրութեան մէջ։

4.— Անհրաժեշտ կը գտնէ՞ք համալսարանական կրթութիւն տալ ձեր զաւակներուն, որպէսզի յաջողին իրենց կեանքին մէջ։

5.— Ամէն զաւակ երախտապա՞րտ է հանդէպ իր ծնողքին՝ աշխարհ բերած ըլլալուն համար զինքը։

6.— Կը սիրէ՞ք ձեր կեսուրները։

Մանուկներու Երջանկութեան լիկան խնդրած էր որ պատասխանները ըլլան «այո» կամ «ոչ», առանց ուրիշ բացատրութեան։ Հարցումներէն հինգին հրաւիրուած էին պատասխանելու նոր հարսները եւ հայրերը,— վերջինին՝ միայն հարսները։ (Ստացուած է 50 հազար պատասխան)։

Հիմա տեսէք արդիւնքը.—

Առաջին հարցումին առաջին պարբերութեան՝ մայրերու 75 առ հարիւրը պատասխանած է «այո»։ Նոյն պատասխանը հայրերու 81 առ հարիւրին կողմէ։ Հարցումին երկրորդ մասին իբրեւ պատասխան՝ շատեր կը վկայեն թէ իրենց զաւակները իրենց չեն նմանիր ոչ բարոյապէս, ոչ ալ ֆիզիքապէս։

Երկրորդ հարցումին «ոչ» պատասխանած է մայրերու 60 առ հարիւրը եւ հայրերու 50 առ հարիւրը,— առանք անգամ մըն ալ աշխարհ գալէ վերջ եթէ ամուսնանան՝ աղէ արձան թող կտրիմ, բողոքներն են։

Երրորդ հարցումին ի պատասխան՝ մայրերու 75 առ հարիւրը կ'ուզեն որ իրենց զաւակները հետեւին ի՛նչ ասպարէզի որ կ'ուզեն։ Հայրերու 56 առ հարիւրը կ'ուզեն առաջնորդել իրենց զաւակները դէպի «օգտակար» ասպարէզը, համաձայն իրենց փորձառութեան։

Չորրորդ հարցումին պատասխանելով՝ մայրերու 60 առ հարիւրը եւ հայրերու 65 առ հարիւրը անհրաժեշտ կը համարին համալսարանական կրթութիւնը, միւսները արժէք չեն տար այդ տեսակ կրթութեան։

Հինգերորդ հարցումը, որ այլեւս դասական է եւ բազո՛ւմ վիճաբանութեանց տեղի տուած, ի՞նչ արդիւնք տայ՝ աղէկ։ Մայրերու 81 առ հարիւրը պարտական կը համարի իրենց զաւակները, իսկ հայրերու 69 առ հարիւրը՝ երբեք պարտական։

Վեցերորդ հարցում.— Կը սիրէ՞ք ձեր կեսուրը։ Այս հարցումին պատասխանները պիտի քննենք առանձին տոմսով մը, իբրեւ մասնագէտ... զոքանչաբանութեան։

ԱՐԱՋ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՇԱՀԵԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐ — ԱՐԱԳՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐԸ

Շուէտի կառավարութեան ջրաբաշխական - օդերեւութաբանական կաճառը մասնախումբ մը կազմած է, ուսումնասիրելու համար Պալթիկ ծովին դերը կլիմայական տեսակէտով:

Պալթիկ ծովին եզերքներուն վրայ աշնան եղանակին երկար ատեն կը տիրէ ընդհանուր տաքութիւն մը, որ արդիւնք է ծովի ջուրին արեգակնային ջերմութիւնը իր մէջ պահելու յատկութեան:

Հաշուած են որ գարնան եւ ամառուան եղանակներուն ծովի մակերեսին իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրը իր մէջ կը պարունակէ հարիւր հազար քիլոկրամ-դոլի արեգակնային ջերմութիւն մը, որ տարուան վերջին ամիսներու ընթացքին կը տարածուի մթնոլորտին ստորին խաւերուն մէջ, ինչ որ կը համապատասխանէ ջերմութեան այն քանակութեան, որ կ'արտադրուի 40—50 քիլօ հանքածուխի այրումով:

Ըստ այսմ, Պալթիկ ծովին ամբողջ մակերեսը տարեկան կ'արտադրէ այն միեւնոյն ջերմութիւնը, ինչ որ պիտի արտադրէր 10 միլիառ թօն հանքածուխը: Սկանտինաւեան երկիրներուն յատուկ այդ ահռելի ջերմութեան բաշխումն է, զոր կ'ուսումնասիրէ շուէտական մասնախումբը:

Արեգակնային ջերմութեան պահպանման հետեւանքով է որ 56 աստիճան աշխարհագրական լայնութեան տակ, Պալթիկ ծովին մէջ գտնուած Կոթլանտ կղզիին վրայ կրնայ աճիլ թթենին:

Ինչպէս բնինք, արեգակնային ջերմութիւնը դանդաղօրէն ջուրէն դուրս կ'ելլէ աշնան տեւողութեան եւ ձմրան սկզբնաւորութեան մէջ, առաջ բերելով հաճելի ջերմութիւն մը: Այդ առթիւ, քննած են թէ ի՛նչպէս արեգակնային լոյսը թափանցելով ջուրին մէջ ուժգնօրէն կը փոխակերպուի զանազան խորութեանց մէջ:

Մայիսեան գեղեցիկ օդով արեգակնային ջերմութիւնը կ'իջնայ մինչեւ 10 մեթր խորութեան մէջ, եւ գիշեր ատեն միայն հաւասարապէս կը տարածուի մթնոլորտին մէջ:

Արեւոտ օր մը, ջերմութեան արդիւնքը, իւրաքանչիւր քառակուսի մեթրի համար մօտաւորապէս 2500 քիլոկրամ - դօլ է, առանց հաշուելու ջերմութեան այն քանակութիւնը, որ կը կորսուի օդին մէջ ջուրի շոգիներու ձեւին տակ:

Այս մասին կատարուած են ուրիշ կարգ մը շահեկան փորձեր, որոնք մասնագիտական հանգամանք ունին եւ չեն շահագրգռեր «Յառաջ»ի ընթերցողները:

** Կ'ապրինք արագութեան դարի մը մէջ, ուր շարունակ կ'աւելնան փոխադրութեանց արագութիւնները: Մեր օրով ամէն մարդ կրնայ տեղափոխուիլ ժամական 100 քիլոմեթր արագութեամբ, չարժակառքով, երկաթուղիով կամ օդանաւով: Այսօր ժամական 300 քիլոմեթրի արագութիւնը մեզ չի զարմացներ, իսկ 500 քիլոմեթրի արագութիւնը կրնանք մօտաւոր ապագայի խնդիր մը նկատել:

Հետաքրքրական է գիտնալ թէ ի՛նչ յեղաշրջումներ բերած է փոխադրական միջոցներուն արագութիւնը:

Առոր համար պէտք չկայ շատ հեռուները երթալու: Մինչեւ ԺԸ. դար, կարելի չէր ժամական 12—14 քիլոմեթրէն աւելի արագ տեղափոխուիլ:

Ֆրանսական յեղափոխութեան օրով, հին ու նոր աշխարհները իրարու միացնող առագաստանաւերը ծովին վրայ ժամուան մէջ մօտաւորապէս 6—7 մղոն, այսինքն՝ 13 քիլոմեթր ճամբայ մը կը կտրէին: Անոնց ամէնէն արագընթացները մինչեւ 25 քիլոմեթրի կը հասնէին:

ԺԸ. դարուն, ցամաքի վրայ, Լուդովիկոս ԺԶ.ի օրով Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ 12 օրէն կարելի էր երթալ: Նափոլէոնի օրով, թղթատարական սուրհանդակները այդ միեւնոյն հեռաւորութիւնը երեքուկէս օրէն կը կտրէին:

Շոգեշարժ մեքենային գիւտը յեղաշրջեց ամէն բան:

1840ին առաջին շոգենաւերը 14 օր կը դնէին Լիվրփուլէն մինչեւ Պոսթըն երթալու համար: Ժամանակ մը ծովի վրայ այդ արագութիւնը 18 քիլոմեթրի վրայ անփոփոխ մնաց:

Սակայն ցամաքի վրայ արագութիւնները սրընթաց առաջ գացին:

1848ին, Լոնտոնէն Տիքթոթ հեռաւորութիւնը երկաթուղիով 55 վայրկեանէն կարելի եղաւ կտրել, ինչ որ ժամական 91 քիլոմեթր արագութեան կը համապատասխանէ:

1855ին, Նափոլէոն Գ. Մարսէյլէն Փարիզ երկու վակոնէ բաղկացած թեթեւ կառախումբով ժամական 100 քիլոմեթր ճամբայ կտրեց:

1911ին, ընդհ. պատերազմէն առաջ, գերմանական ինքնաշարժ կառախումբ մը Պերլինէն Ցէէլըն, ժամական 211 քիլոմեթր արագութեամբ ընթացաւ:

Գալով ինքնաշարժ կառքերուն, անոնց արագութիւնը բաղդատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ մեծ համեմատութիւններու հասած է:

1903ին, այդ արագութիւնը կը հասնի ժամական 134 քիլոմեթրի, իսկ 1925ին՝ 235 քիլոմեթրի:

Ձենք խօսիր օդանաւերու մասին, որոնց արագութիւնը օրէ օր զգալի յաւելումներ կը կրէ, եւ շատ չանցած առասպելական համեմատութիւններու պիտի հասնի:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1915 Ապրիլ 5ին Վասպուրականի բոլոր կուսակցութիւնները միաձայնութեամբ կ'որոշեն ինքնապաշտպանութեան դիմել եւ կ'ընտրուի զինուորական մարմին՝ գործերը վարելու:

1904 Ապրիլ 10ին Լաճըկանցիքի կռիւը գլխաւորութեամբ Մուրատի:

1904 Ապրիլ 11ին Սասունի Շէնիք գիւղի կռիւը, ղեկավարութեամբ Սեպուհի:

1878 Մարտ 3ին կը կնքուի Ս. Սթէֆանոյի դաշնագիրը՝ ի նպաստ Հայերու 16րդ յօդուածով, որ յետոյ Պերլինի մէջ կը վերածուի չարաբաստիկ 61րդ յօդուածին:

1905 Մարտ 4ին Վիտօշի վրայ (Սօֆիայի մէջ) ռումբի պայթումի զոհ կ'ըլլան Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիր Քրիստափոր Միքայէլեան եւ Վռամշապուհ Քէնտիրեան:

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՈՂՋՈՅՆԸ ՀԱՅՈՑ

ԽՄԲ.— Մայիս 28ի տօնին առթիւ Փարիզի մէջ, Դ. Վաչնաձէ կարդաց այս ողջոյնը, որ թարգմանութեամբ յանձնուեցաւ մեզի, հրատարակութեան համար.—

Վրացի հայրենասէրներու կողմէ իմ եղբայրական զգացումներուս արտայայտութիւնը կը բերեմ ձեզ այսօրուան ձեր տօնին առթիւ:

Ցնծագին շնորհաւորանքներու արտայայտութիւնը չէ որ պիտի ընեմ այստեղ: Եւ ի՞նչ որ ուրախ բան կրնամ ըսել ձեզ, սիրելի եղբայրակիցներ, երբ 20 տարիէ ի վեր, այնտեղ հայրենիքի մէջ մեր ազգային օճախներուն եւ մոխրակոյտներուն վրայ, օտար ոյժի ծանր լուծին տակ անհունօրէն կը տառապին ու կը հեծեն մեր ժողովուրդները:

Այսուհանդերձ ես ձեզի չեմ բերեր նաեւ ոչ արցունք, ոչ ալ վիշտ:

Եւ վայե՞լ է արդեօք, յանուն իրենց ազգային ազատագրութեան մարտնչող հնամեայ ու դիմացկուն ռազմիկներու ժառանգներուն ենթարկուիլ մռայլ մտածումներու՝ կռիւի օրերուն. ոչ եւ ոչ:

Սիրելի հարեւան եւ եղբայր Հայեր, վրացի հայրենասէրներու շրթունքներով ես ձեզ առուղութեան եւ հաւատի խօսք ունիմ ըսելիք:

Թող, յանուն ազատութեան մեր վառած յախուռն կռիւի այս օրերուն, ձեր շարքերը երբեք չյասանին:

Պատմութեան անիւի շրջման պահուն, Հայ ազգի օճախին պաշտպանութեան համար մղած ձեր սրբազան պայքարին, դուք այլեւս մինակ եւ մեկուսացած չէք: Ես ձեզ ողեւորող յոյս պիտի ներշնչեմ —որ իրենց ազգային պատմութեան հրահանգներով առաջնորդուած վրացի հայրենասէրներու բովանդակ ճիգերը, արդէն իսկ կը ձգտին վերականգնելու Հայերու եւ Վրացիներու հին փորձուած բարեկամութիւնը եւ միութիւնը, որ անհետացեր էր ռուսական տիրապետութեան շրջանին: Գիտէ՞ք եւ կը զգա՞ք արդեօք, թէ ի՞նչ ըսել է Հայ-Վրացական Միութիւն: Հին դարերու օրինակով՝ կը նշանակէ յարութիւն ի մեռելոց Հայաստանի եւ Վրաստանի, Վերածնունդ եւ ամրապնդում ազգային ինքնուրոյնութեան:

Կ'ըսեմ աւելին,— մեր ապրած օրերուն մէջ Հայ - Վրացական Միութիւնը իր հետ ազատութիւն պիտի բերէ եւ Կովկասեան միւս ժողովուրդներուն ինչպէս եւ անկախութիւն՝ Կովկասին, մեր բոլորիս ընդհանուր հայրենիքին:

Այս խօսքերով ահա, այսօր, ես կը դիմեմ ձեզի, սիրելի Հայեր: Եւ եթէ մեր այս կոչը թափանցէ ձեր հայ սրտի խորերը, որոնց յոգնած անվերջանալի արիւնոտ մարտէն, կը սկսին բաբախել նորթափով, այն ժամանակ կրնանք վստահ ըլլալ որ մեր ազատութեան թշնամիներուն դէմ մղած մեր կռիւը չահած ենք արդէն: Առով իսկ պատմութեան մեզ պատճառած քսան տարուան տաժանելի տառապանքները փոխարինուած կ'ըլլան մեր ժողովուրդներու տարած յաղթանակով:

Ահա այդ օրը՝ մեր ընդհանուր իրական յաղթանակի տօնին՝ մենք իրար փոխադարձ շնորհաւորանքներ կ'ուղենք, միայն ոչ այստեղ այլ այնտեղ, հայրենի հողին վրայ, որ ազատագրուած կ'ըլլայ մեր միացեալ ճիգերով:

Արդ, եղբայրակից Հայեր, ընդունեցէք Վրացի հայրենասէրներու ջերմ ու սրտագին ողջոյնը: Թող Աստուած ձեզ նոր ոյժեր տայ՝ հասնելու, իրագործելու, եւ ամրապնդելու համար ձեր նուիրական ազգային նպատակը՝ Ազատ ու Անկախ Հայաստանը:

Հ. Գ. ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ
ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայ Գթութեան խաչի Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ շրջանի 7րդ. Պատգ. ժողովը գումարուեցաւ, Մայիս 22—25, Թեսաղոնիկէի մէջ:

Մասնաճիւղերուն տուած զեկոյցներէն եւ Պատգ. ժողովի ատենագրութենէն հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք, արժանի ամէն գնահատութեան.—

Մասնաճիւղերը վերջացած 1937—1938 տարեշրջանին, իրենց ճիգերով, միասնաբար ապահոված են 72,060 դրախմի հասոյթ մը: Իսկ, Շրջ. Վարչութեան հետ միասին, անոնք կրթական, մշակութային եւ խնամատարական նպատակներու վրայ ծախսած են 81,731 դրախմի (46,215ը կրթական - մշակութային ձեռնարկներու, այսինքն դպրոցներու, ակումբներու եւն., իսկ 35,516ը՝ խնամատարական գործի): Այս կրթական ձեռնարկներէն Թեսաղոնիկէի ազգային վարժարանը ստացած է 8000 դրախմի, Գավալային՝ 9900, Աղեքսանդրուպոլսինը՝ 9960 եւ Քսանթիինը՝ 2000: Գումար՝ 29,860 դրախմի: Դարձեալ, Հ. Գ. Խաչի Թեսաղոնիկէի Նէապոլիս արուարձանի մանկապարտէզին համար— որ տարեշրջանի ընթացքին կամքէ անկախ պատճառներով փակուեցաւ— ծախսուած է 9055 դրախմի: Ուրեմն զուտ կրթական նպատակի յատկացուած է ընդամէնը 38,915 դրախմի, իսկ մշակութային նպատակներու՝ 7300:

Բացի իր ապահոված վերոյիշեալ հասոյթներէն, Հ. Գ. Խաչի Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ կազմակերպութիւնը, Հ. Կ. Խաչի Ամերիկայի Կեդր. Վարչութենէն, ինչպէս ամէն տարի, վերջացած տարեշրջանին ալ ստացած է 27,338 դրախմիի օժանդակութիւն մը, որով, մօտաւորապէս 100,000 (ճիշդ թիւով՝ 99,398) դրախմի մտած կ'ըլլայ Հ. Գ. Խաչի սնտուկին մէջ, 1937—1938 տարեշրջանի ընթացքին:

Կազմակերպական ծախքերու (պատգամաւորներու եւ գործիչի ճանապարհածախս, փոստ, տպագրական, գրենական, ծանուցումներու, եւն.) ընդհ. գումարը եղած է 11,303 դրախմի:

Ասոնցմէ դուրս, շրջանի վեց մասնաճիւղերը, ըստ կանոնագրի, իրենց զուտ հասոյթներուն 15 առ հարիւրը յանձնած են Շրջ. Վարչութեան, իբրեւ տարեկան սակ եւ ասոնցմէ գոյացած է 10,145 դրախմի:

Այս բոլոր թուանշանները ցոյց կուտան իրապէս արդիւնաւոր գործունէութիւն մը, որ, յետ քննութեան, ջերմօրէն գնահատուեցաւ Պատգ. Ժողովին կողմէ:

Յառաջիկայ տարեշրջանին ալ կրթական եւ մշակութային նպատակներու պիտի յատկացուի 40,000 դրախմիի մօտ գումար մը:

Պատգ. Ժողովի չորս նիստերն ալ գումարուեցան խանդավառ մթնոլորտի մէջ, եւ, յառաջիկայ տարուան նախահաշիւներու կազմութենէն վերջ, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ 1938—39 տարեշրջանի Շրջ. Վարչութիւնը, հետեւեալ կազմով.—

Տիկին Էլիզ Արզուեան, օրիորդներ Զապէլ Պօյաճեան, Հայկանուշ Մազուլեան, Վիքթորիա Ջինիկեան, Պ. Պ. Կարապետ Թուրշուճեան, Պետրոս Գալֆայեան եւ Կարօ Գէորգեան: Փոխանդամ ընտրուեցաւ Օր. Անահիտ Վիշապեան:

Նկատի ունենալով, որ յառաջիկայ տարեշրջանի ընթացքին եւ վաւերացուած կանոնագրի պարտադրանքով, նոր ընտիր Շրջ. Վարչութիւնը պիտի վարէ նաեւ Թեսաղոնիկէի Մասնաճիւղին տեղական գործերը, վարչութեան կազմը զօրացնելու համար, խորհրդակցական ձայնով անոր պիտի գործակցին տիկիններ Գեղուհի Պզտիկեան եւ Մանիշակ Գէորգեան:

Ի վերջոյ, նախագահութեան առաջարկով որոշուեցաւ ողջունել Հ. Կ. Խաչի 18րդ. Ընդհ. Ժողովը, որ պիտի գումարուի Ամերիկայի մէջ, Յունիս 27ին:

ՀԱԹԱՅԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

«Ծումհուրիէթ»ի խմբագրապետ Պ. Եունուս Նատի այս խորագրին տակ հետեւեալը կը գրէ.—

Հաթայի ընտրութիւնը հազարումէկ խառնակութեան մէջ մէջտեղ հանել ջանացող պատուիրակ Կառոյի վերջին աննախընթաց եւ անորակելի խայտառակութիւններէն յետոյ, Թուրք ազգը, Հաթայի խնդիրը, նոյնիսկ իր կառավարութեան քաղաքական ընթացքէն դերիվեր ըլլալով, դարձեալ աչքի առջեւ ունենալու ստիպողութեան տակ կը գտնուի: Թուրք ազգը այն համոզումը ունի թէ, իր կառավարութիւնը Հաթայի հարցին մէջ երբեմն խաղաղութեան սիրոյն, երբեմն ալ անտեղի արժէք տալով Ֆրանսական բարեկամութեան, քիչ շատ համակերպող ընթացք մը ցոյց տուած եւ հետեւաբար այս տեսակէտէն սխալ շարժած է:

Թուրք ազգը նոր եւ վճռական որոշում տուած է Հաթայի խնդրին մէջ. միայն ու միայն Աթաթիւրքի շուրջը խմբուիլ, եւ միայն ու միայն անոր հրամանովն ու ցուցմունքովը շարժելու պայմանաւ արմատական լուծման ձեւ մը ձեռք բերելու նպատակակէտով իբր միակ գանդուած ներկայանալ:

Ամէնէն վնասակար համակերպութիւններէն մէկը կը տեսնուի կատարելապէս Թուրք եղող Պայըր, Պուճաք եւ Հաղնէ նահիէներուն Հաթայի շրջանակէն անջատումին մէջ: Որովհետեւ, մենք Ֆրանսացիներուն կողմէ «Սանճաք» անունով կոչուած Հաթայը ո՛չ թէ անունը Սանճաք ըլլալուն, այլ իր ժողովուրդը ի սկզբանէ մինչեւ յաւիտեան Թուրք ըլլալուն համար է որ պաշտպանած ու անոր թրքութիւնը եւ հետեւաբար անկախութիւնն ալ Ֆրանսացիներուն ընդունիլ տուած ենք: Անթաքիոյ հարաւը գտնուած Պայըր, Պուճաք եւ Հաղնէ նահիէներուն թրքութեանը մասին Ֆրանսացիներն իսկ չեն կրնար ձայն հանել, որով զանոնք դուրս չէինք կրնար ձգել Հաթայէն, իսկ մանաւանդ ասկէ յետոյ երբեք եւ բացարձակապէս դուրս չենք կրնար ձգել:

Հաթայի Թուրք մեծամասնութիւնը խանդարելու համար, Ֆրանսացիներու 18 տարիէ ի վեր գործադրած հա... զարումէկ սադրանքները ո՛չ մէկ արժէք ունին: Նոյնիսկ քաղաքական երեսպատակով Հաթայ զետեղուած Հայերը՝ անկախ Հաթայի ծոցին մէջ եղբայրաբար տեղ ունեցող մարդիկ են. վերջապէս, Թուրք Հանրապետութեան կառավարութիւնը կատարեալ լրջութեամբ եւ անկեղծութեամբ կը պահանջէ ո՞ր լաւ վերաբերում ցոյց տրուի այս Հայերու մասին որոնք նախապէս Թուրք հայրենակիցներ էին:

Գալով Հաթայի Արաբներուն, անոնք, դարերէ ի վեր միասին հաւասարակից քաղաքական կեանք ապրած մեր կրօնակից եղբայրներն են, Թուրք վարչութեան Հաթայի մէջ հաստատուելէ հաւասարակից եւ անկախ եղբայրական կեանքը Ֆրանսայի ամբողջ ճնշումները չեն կրնար խանդարել: Ֆրանսա ոչ թէ Հաթայի, այլ Սուրիոյ նա... յի, այն Սուրիային, զոր կտոր կտոր ընելով կ'ուզէ իր գերութեան տակ պահել: Սուրիա մինչեւ երկինք իրաւունք ունի չհանդուրժելու իր մասնուած այս վիճակին: Եւ այլեւս մեզի համար մարդկային պարտականութիւն մըն է բարձր ձայնով ըսել թէ, մեր կատարեալ անկեղծութեամբը կողմնակից ենք որ մեր հարաւային սահմանին մէկ մասին վրայ երկարող այս խեղճ երկիրը իր ենթարկուած փորձանքէն ազատի:

Հաթայի խնդի՞ր... Ատիկա մենք Թուրքերս կը լուծենք եւ պիտի լուծենք: Ատոր արգելք չեն կրնար հանդիսանալ ո՛չ թէ պատուիրակ Կառօ մը, ոչ թէ Կոմս տը Մարթէլ մը, այլ Գ. Հանրապետութեան ամբողջ Ֆրանսան՝ իր ամբողջ գաղթավայրերով միասին:

Հաթայի դատը, որ իր ամենաբարձր աստիճանովը քաղաքական հարց մըն է, ասկէ ետք անոնք որ կը կարծեն թէ կրնան դայն շահիլ զանազան խաղերով: Մանաւանդ Ֆրանսացիներու նման այս շրջանին հետ ազգային եւ ցեղային ոչ մէկ կապ ունեցող օտարներ...

Սուրիոյ խնդիր... Ահա Ֆրանսայի բուն պատասխանելիք գործը աս... է: Ֆրանսա, որ Հաթայի գործը երկրի միջոց ծառայեցնելով, իր երկիրը Թուրքերուն դէմ գրգռեց Սուրիացիները, այս կեղեքուած ժողովուրդին ստիպուած է հաշիւը տալու այն դատն գերութեան փորձանքին, ... րուն ենթարկեց զայն: Հաթայի մէջ Ֆրանսայի խաղացած արհամարհելի խաղերէն յետոյ, մեզի, Թուրքերուս ... կրնար ըսուիլ թէ՝ դուք ինչո՞ւ կը խառնուիք Սուրիոյ գործին:

Սուրիոյ գործին կը խառնուինք ու պիտի խառնուինք: Որովհետեւ մեր սահմաններու մօտիկը, կեղեքումներուն ամէնէն ստորինը եղող գերութեան շղթաներուն մէջ կը տառապի ազգ մը, որոնք մինչեւ երէկ մեր եղբայրներն էին եւ վաղն ալ, միթէ յաւիտեան մեր եղբայրները պիտի մնան: Հոն անարգարօրէն տեղաւորուող օտար ազգը ոչ միայն Սուրիոյ անկախութիւնը յաւիտենապէս խլելով կը մնայ, այլ մեզի դէմ եւ վնասակար դրացի մըն ալ եղած է: Այս խանգարիչ դրացիէն անհանգիստ ենք:

Մենք Լօզանի մէջ, յայտարարած ենք որ, Կայսրութենէն անջատուած ուրիշ տեղերու նման, Սուրիա ալ ...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ
The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Քառորդ ժամ վերջ կրնար ուշ մնացած ըլլալ. բացարձակօրէն ապահով էր այդ մասին. մտածումն իսկ կը տառապեցնէր զինքը: Ականջներուն մէջ սեղմեց չուանները՝ մկրատելու յոյսով:

Ինքնաշարժը աջ կողմը դարձած էր հիմա եւ կը յառաջանար Վլանկայի ուղղութեամբ՝ մօտենալու համար Եէտի Գուլէի Աշտարակին: Զարհուրելի չարչարանք էր երեւակայել թէ իր կեանքը կրնար այդ ձեւով վերջանալ. ուրեմն այլեւս պիտի չտեսնէր արեւուն ճառագայթները, պիտի չլսէր քառամբակ արշաւի մը պատրաստուող անհամբեր ձիերուն խրխինջը. ճար մը պէտք էր գտնէր, բան մը պէտք էր ընէր քանի դեռ ուշ չէր:

Շունչը հեւոհեւ կը հատնէր եւ պաղ քրտինք մը կը կաթկթէր իր այտերէն վար անդուսպ սարսափին ազդեցութեան տակ:

Կառքը աւելի արագ կը սուրար հիմա որովհետեւ խճողուած փողոցներէն հեռացած էին: Երբ Սամաթիա հասան շարժավարին փողը անդադար կ'ռնչէր՝ ճամբէն հեռացնելու համար աղքատնոց թաղին անցորդները: Հինգ վայրկեան եւս եւ արդէն Եէտի Գուլէ հասած պիտի ըլլային:

Սուլթանին խուլ ձայներ կը հանէր. բերանը թաշկինակով փակուած էր միշտ: Մոռցեր էր այլեւս գլխուն ու թեւերուն ցաւը որովհետեւ անդադար կը մտածէր այն զարհուրելի վախճանին մասին որ վայրկեան առ վայրկեան կը մօտենար իրեն: Փրկութիւն չկար. այդ մարդիկը իրաւցնէ պիտի սպաննէին զինքը. պիտի մեռնէր անպայման. եւ գուցէ անմիջապէս, քանի մը վայրկեանէն: Ինքնաշարժը Իմրահօր փողոցին մէջն էր հիմա, այսինքն կը կտրէր չարաշուք ճամբորդութեան վերջին մասը. հարիւր երկվայրկեան եւս ու պիտի ըլլային Եէտի Գուլէի Աշտարակին առջեւ: Սուլթանին ճիգ մը ըրաւ համոզելու համար ինքնիրեն թէ մղձաւանջէ մը կը տառապէր անտեղի կերպով. որեւէ բան պիտի չպատահէր իրեն ու յաջորդ առաւօտուն դարձեալ պիտի արթննար իր յարկաժնին կամ Բէրա Փալասի սենեակին մէջ՝ վայելելու համար առողջ ու կենսուրախ օրուան մը քաղցրութիւնը: Եւ սակայն յանկարծ սթափեցաւ եւ զգաց թէ երազի մէջ չէր. արթուն էր ու խելքը գլուխը:

Ո՛չ, ո՛չ, սարսափելին պիտի պատահէր անտարակոյս. ոստիկանները վճռած էին սպաննել զինքը որպէսզի անգամ մըն ալ չի տեսնէր իր սիրելի բարեկամներուն երեսը ու ա՛լ չի ճանչնար ապրելու վայելքը. իրաւ էր, իրաւ էր, իրաւ էր...

Երբ այդ սարսափը կը փոթորկէր իր ուղեղը, Սուլթանին ցաւ զգաց որ ըսպաննուած չէր ծեծկըռտուքին մէջ. երանի թէ դնդակ մը պարպած ըլլային իր գլխուն. ո՞վ էր որ պիտի ուզէր այդ ձեւով մեռնիլ երբ այնքան սքանչելի բաներ կային տակաւին ընելիք. բայց ինք զինուոր մըն էր եղած իր ամբողջ կեանքին մէջ եւ գիտէր թէ դատապարտուած էր դնդակով մը վերջացնել իր օրերը. ամէն պարագայի ատիկա մահերուն լաւագոյնն էր. մինչդեռ հորէն վար նետուիլ եւ...

Ինքնաշարժը աջ կողմէն ճամբայ մը մտաւ եւ պարիսպին զուգահեռական ուղղութեամբ յառաջացաւ դէպի Մարմարայի ափը: Սուլթանին տեսաւ Աշտարակը որուն վէթխարի բարձրութիւնը կը ցցուէր իրենց աչքերուն առջեւ: Նորէն մտածեց փախուստի մը մասին, բայց տեսաւ միայն ծովը:

Հասած էին վերջին հանգրուանը. վախցաւ երբ ինքնաշարժը կանգ առաւ: Ժամանակ անգամ չունեցաւ երկար բարակ խորհրդածելու որովհետեւ երկու յելուզակները առանց բոպէ մը կորսնցնելու կառքին դռնակը բանալով դուրս քաշեցին զինքը: Ներքինին հետեւեցաւ իրենց՝ անխօսով արտայայտութեամբ ինչպէս միշտ ու անբաժան դլանիկը շրթունքին: Գրպանի լուսարձակ մը հանեց եւ ճամբայ բացաւ ոստիկաններուն խորտուբորտ սալայատակին վրայ:

Սեփսեւ ստուեր մը կը տարածուէր իրենց չորս դին երբ պարիսպին մօտեցան: Ցածկեկ սանդուղէ մը բարձրանալով հասան նեղ նրբանցք մը որ մութին մէջ թաղուած էր ու Ներքինիին լուսարձակն էր որ կ'առաջնորդէր զիրենք: Ճամբան մղոնի մը չափ երկար թուեցաւ Սուլթանին: Յետոյ իջան խարխուլ սանդուղներէն վար ու երիտասարդին ականջին հասաւ փըրփրադէզ ջուրերուն շաչիւնը: Վայրկեան մը եւս ու մտած էին կամարակապ սենեակը որուն կեդրոնը կը բացուէր չարաշուք հորը:

Սենեակը լուսաւորուած էր պատերուն վրայ զետեղուած ճրագներով որոնց փայլը, ամրոցին խաւարակուռ գետնուղիներէն յետոյ, Սուլթանին աչքը շլացուց: Երկու վիթխարի ու սեւամորթ պահակներ կային այնտեղ, մինչեւ կէս մէջքը մերկ. իրեն նայեցան անոնք անասուններու հետաքրքրութիւնով:

Ներքինին քանի մը բառեր ըսաւ անոնց իր ականջ ծակող ձայնով: Սեւամորթներէն մէկուն բերնին վրայ Սուլթանին նշմարեց ապուշ ժպիտ մը եւ անմիջապէս հասկցաւ թէ ան խօսիլ չէր գիտէր— համր էին երկուքն ալ: Հաւանաբար Քաղաքամին հին օրերու բարեկամներն էին եւ անոր գործերը՝ ի գլուխ ածելու համար ... սոսկալի ոճիրները զօրս կը հրամայէր իրենց: Օ՜հ, եթէ միայն անոնք կարենային պատմել իրենց գիտցածն ու տեսածը...

Մալիք ու Սէյվէթ ոստիկանները մէկզի քաշուեցան եւ սեւամորթ հսկաները դիրք բռնեցին Սուլթանին երկու կողմը: Դուրս հանեցին իր բերնին մէջ դրուած թաշկինակը:

Սուլթանին փորձեց խօսիլ բայց ... թունքները այնքան ուռեցած էին որ չկրցաւ բառ մը արտասանել: Յետոյ հորին եզերքը հրեցին զինքը:

Ու ահա Ներքինին առջեւ անցաւ: Անոր գլուխէն քաշեց գծաւոր գդակը որուն մէջ փաթթեց կտրած ալիւրի մը կտորը եւ հորէն վար նետեց զայն: Յաւիտենականութեան չափ երկար ... ուեց քարին անկումը. ջուրերը ... դաղրում կը չաչէին վարը. ու յետոյ կարծ լսուեցաւ տարտամ ձայն մը ... ուղիւն էր որ կ'իյնար ծովուն մէջ:

(Շար.)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Դասախօսութիւններ

Նախապէս գրած էի արդէն տեղւոյս Հայ Մշակութային Միութեան դասախօսութիւններուն մասին, ամփոփելով քանի մը տողերու մէջ, իրապէս շահեկան նիւթերը: Մշակութայինի հերթական դասախօսութիւններուն շարքը աւելի եւս հետաքրքիր է անոր համար որ այս Միութիւնը, գովելի նախաձեռնողութեամբ եւ նպատակին հանդէպ գիտակից եւ զօրաւոր հաւատքով մը, բացառիկ կանոնաւորութեամբ շարունակեց իր աշխատանքները մինչեւ այսօր, պարագայ մը որ այս օգտաշատ Միութեան շուրջ հաւաքուած գրասէր եւ գեղարուեստասէր երիտասարդներուն պարտականութեանց եւ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը կը հաստատէ:

Այդ երեկոյեան հաւաքոյթներուն Զ·րդին դասախօսն էր Միութեան խանդավառ անդամներէն Պ. Քէօսէեան: Նիւթը՝ «Հայ Քաղ. Կուսակցութեանց ծագումը»: Պարզ կը տեսնուէր որ երիտասարդ դասախօսը երկար եւ խղճամիտ ուսումնասիրութիւն մը կատարած էր իր նիւթին մասին պրպտելով կարեւոր հեղինակներու գործերը, որոնք տրամաբանական փաստերով եւ պատմական մէջբերումներով կը ներկայացնէին հայ իրականութեան մէջ քաղ. կուսակցութեանց ծագումը, անոնց ծնունդ տուող պատճառները: Չափազանց շահեկան դասախօսութիւն մը, անոր համար մանաւանդ որ մեր քաղաք. կազմակերպութեանց անդամներէն շատեր անիրազեկ եւ անտարբեր են իրենց պատկանած կուսակցութեան ծագման ու պատմութեան:

Եւ ինչքան կրնային օգտուիլ նման դասախօսութիւններէ:

Է·րդ դասախօսն էր Մշակութային Միութեան ջերմ բարեկամներէն Պ. Ուշագլեան որ մէկն է այս Միութեան նպատակներն ու ջանքերը գնահատողներէն: Իր նիւթն էր, «Ի՞նչ կը սպասենք լսարանական դասախօսութիւններէն»: Ցարգելի դասախօսը նախ բացատրեց լսարանական դասախօսութեանց օգտակարութիւնը, անուղղակի կերպով ջատագոված ըլլալով Մշակութայինի առաջադրած նպատակները, որովհետեւ նման հաւաքոյթներու օգտակարութիւնը պարզաբանելով նպաստած կ'ըլլար այդ մօքին, այսինքն երիտասարդութեան մտային զարգացման եւ յառաջդիմութեան, որ այս Միութեան գլխաւոր նպատակներէն մին է: Վերջին մասը կարեւոր եւ օգտակար թելադրութիւններ էին Մշակութային Միութեան, իր դասախօսութիւններու ձեռնարկները լաւագոյն հիմերու վրայ դնելու, առաւելագոյն արդիւնքի մը հասնելու համար:

Ը·րդ դասախօսն էր Միութեան անդամներէն Պ. Միսքէրեթեան, նիւթը՝ «Բնաշրջութիւն»ը: Երիտասարդ դասախօսը երկար եւ մանրամասն ուսումնասիրութիւն մը կատարած էր այս գիտական նիւթին մասին եւ յայտնի հեղինակներու եւ գիտական մտքերու կարծիքն ու տեսակէտները ամփոփ կերպով ներկայացուց մեզի, ջերմ հետաքրքրութիւն մը արթնցնելով ներկաներուն մէջ:

Թ·րդ երեկոյին յատուկ դասախօս չունէինք, բայց նոյն կանոնաւորութեամբ տեղի ունեցաւ: Անդամներէն մին կարդաց «Աղօթքի բարեշրջման» մասին կարեւոր հեղինակի մը տեսակէտները եւ անոնց ամփոփումը դասախօսութեան մը չափ հետաքրքիր դարձաւ, եւ կէս ժամէ աւելի կարծիքներու փոխանակութեան առիթ եղաւ:

Ժ·րդ դասախօսն էր Միութեան անդամներէն Պ. Եկաւեան, որուն նիւթն էր «Կրօնքի ծագումը»: Երիտասարդ դասախօսը ամփոփ, բայց լաւ պատրաստած էր իր նիւթը, թուելով այն աղբիւրները որոնցմէ օգտուած էր, եւ ներկայացուց կարեւոր անցքեր եւ կարծիքներ նիւթին մասին, այնքան շահեկան, մանաւանդ որ, նման նիւթերու մասին շատ քիչ առիթներ ունեցած ենք լսելու:

ԺԱ·րդ դասախօսութեան նիւթն էր «Ի՞նչ պայմաններու մէջ կրնայ զարգանալ մշակոյթը», որուն համար խօսելու հրաւիրուած էր տեղւոյս մտաւորականներէն Պ. Հիւսեան: Ցարգելի դասախօսը գեղեցիկ եւ օրինակելի դասաւորում մը կատարելէ վերջ պարզեց ու ներկայացուց այն բոլոր պայմանները, որոնք կը նպաստեն մշակոյթին զարգացման, ազգային եւ միջազգային դետնի վրայ: Դասախօսութիւնը կատարեալ տպաւորութիւն մը թողուց ներկաներուն վրայ:

ԺԲ·րդ դասախօսն էր Միութեան անդամներէն Պ. Թ. Պաղտասարեան, երկար ատեն հետեւած ըլլալով մարմնակրթանքի ճիւղին՝ խօսեցաւ «Աթլէթիզմի» մասին, ընդհանուր գիծերու մէջ թուելով մարզանքի օգտակարութիւնը:

ԺԳ·րդ հաւաքոյթը հրապարակային ատեանս մըն էր, որուն համար յատուկ աշխատանքներ տարուած էին հրաւիրելով Մարսիլիոյ գրասէր եւ գեղարուեստասէր հասարակութիւնը: Վիճաբանութեան դրուած նիւթն էր «Պատերազմ թէ խաղաղութիւն»: Մէկ կողմը պիտի պաշտպանէր «պատերազմին» բնական եւ անխուսափելի երեւոյթ մը ըլլալը մարդկային կեանքին մէջ,— պաշտպանութիւնը ստանձնած էին Մշակութայինի անդամներէն Փօլատեան եւ Մելիտոսեան, իսկ տեղւոյս Երիտասարդաց Ընկերակցութենէն Պ. Աթէշեան եւ Քէօթահլեան ստանձնած էին «խաղաղութիւնը» պաշտպանել: Քաղաքիս մտաւորականներէն կազմուած էր եօթը հոգինոց ժիւրի մը, որ լսելէ վերջ կողմերը, պիտի տար իր վճիռը ի նպաստ այն կողմին՝ որ լաւագոյնս պիտի պաշտպանէր իր ստանձնած թէզը:

Տպագրուած քուէթուղթեր եւս ցրուեցին ներկաներուն, վրան գրուած «պատերազմ - խաղաղութիւն»: Ունկնդիրներուն եւս առիթ կը տրուէր կարծիք յայտնել այդ թղթիկներով, մէկ կամ միւս կողմին քուէ տալով, լսելէ ետք կողմերը: Ընտրեալ եւ հետաքրքիր բազմութիւն մը լեցուած էր Շահրիկեան սրահը Մայիս 14ի իրիկունը:

Օրուան նախագահը, Պ. Վ. Սահաթճեան, որ մաս կը կազմէր ժիւրիին, բանալով հաւաքոյթը, ուրախութիւն յայտնեց որ Մշակութային Միութիւնը, իրապէս իր նպատակներուն ծառայելու ձգտումով, քանիցս ուրիշ առիթներով, այս անգամ եւս, համերաշխութեան եւ գործակցութեան փաստը կու տայ, կազմակերպելով նման երեկոյ մը, քոյր Միութեան մը հետ: Ապա, ներկայացուց վիճաբանութեան առարկայ նիւթը, պաշտպանող կողմերը եւ ժիւրիի կազմը, որոնք բեմին վրայ կանանչ սեղանի մը շուրջ բոլորուած էին, իրենց աջ ու ձախ կողմերը ունենալով ընդդիմախօսները: Շատ տպաւորիչ էր այս պատկերը, եւ իրապէս դատական խնդրի մը քննութեան տպաւորութիւնը կու տար:

Մէջ ընդ մէջ կողմերը գրաւոր թէ բերանացի պաշտպանեցին իրենց թէզերը, վերլուծելով մարդկային կեանքի բարդ եւ անլուծելի կազմուածքը, անոր հոգեբանական եւ բնախօսական, ընկերային ու տնտեսական պայմանները, պատերազմի մօքին ծնունդն ու պատճառները, վերջապէս բազմաթիւ փաստերու վրայ հիմնուելով ուժեղ պաշտպանութիւններ կատարուեցան անսովոր հետաքրքրութիւն մը արթնցնելով ներկաներու մօտ: Ջանց կ'առնեմ մանրամասնութիւններու մէջ մտնել: Միայն, վստահութեամբ կարելի է ըսել, որ ձեռնարկը, իր տեսակին մէջ, իրապէս բացառիկ էր եւ չափազանց շահեկան:

Պաշտպանողականներուն աւարտումէն ետք, քառորդ ժամ տրուեցաւ կողմերուն՝ ընդդիմախօսներուն պատասխանելու, յետոյ տեղի ունեցաւ ներկաներու քուէարկութիւնը, ինչպէս նաեւ տրուեցաւ ժիւրիին վճիռը: Արդիւնքը հետեւեալն էր.— ժիւրին 3ի դէմ 4 ձայնով «խաղաղութեան» թէզին ի նպաստ վճիռ տուաւ, իսկ ներկաները բացարձակ մեծամասնութեամբ քուէարկեցին ի նպաստ «պատերազմի» թէզը պաշտպանողներուն:

Առանց ամենադոյզն կողմնակալութեան պէտք է ըսենք թէ անարդար էր ժիւրիին տուած վճիռը: Եւ ասիկա ոչ թէ վիրաւորելու կամ գովաբանելու համար կողմերէն մէկը կամ միւսը: Որովհետեւ ժիւրիի անդամները իրենց նախասիրութիւնները չէր որ պիտի փնտռէին, այլ պիտի վճռէին ի նպաստ այն կողմին որ լաւագոյնս պաշտպանեց իր ստանձնած թէզը: Եւ այդ տեսակէտով, Մշակութային Միութեան անդամները աւելի ուժեղ եւ տրամաբանական փաստերով պաշտպանեցին իրենց բաժինը, ինչ որ ներկաներուն մեծամասնութեան գնահատանքին եւ շնորհաւորութեան իսկ արժանացաւ: Այսքանը արդարութեան պարտք մը տուած ըլլալու համար: Ներկաները որ քաղաքին ընտրանին էին, ջերմապէս շնորհաւորեցին Մշակութայինը, իր օգտակար աշխատանքին համար:

ՈՒՆԿՆԴԻՐ

նախատարրին պէտք է տէր դառնալ: Բնական է թէ կ'ուզենք ու պիտի ուզենք որ Սուրիոյ համար մեր կողմէ մէջտեղ դրուած այս պայմանը գործադրուի: Երբ Անգլիա իրեն վերապահեալ վայրերու, օրինակ մեր դրացի Իրաքի մէջ, այս պարտականութիւնը այնքան մարդկայնօրէն կը կատարէ, Ֆրանսա ի՞նչ իրաւունքով կը շարունակէ իր արիւնոտ եղունգները մխուած Սուրիոյ խուլ թէ քրիստոնեայ խեղճ բայց շատ լաւ ժողովուրդներուն կոկորդներուն մխրճել: Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակէ վայրագութեան այս ձեւը:

Ահա մեր հարաւային սահմաններէն անդին, մէկը ուղղակի մեզ, միւսը մեր Սուրիացի եղբայրները շահագրգռող երկու հարցեր, իրենց իրական ձեւերուն մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible] եւ մելանով:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆԸ

ՄԵՐ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Աշխարհի վրայ չկայ ժողովուրդ մը որ չձգտի անկախութեան: Չկայ պետութիւն մը որ չգուրգուրայ իր երկրին անկախութեան վրայ:

Չկայ նոյնպէս որ եւ է ժողովուրդ որ նիւթական եւ մարդկային հսկայական զոհողութիւններ ըրած ըլլայ ի խնդիր անկախութեան, որքան հայ ժողովուրդը:

Ուրեմն Հայուն համար իր անկախութիւնը շատ աւելի նուիրական է, եւ զայն կանգուն ու միշտ վառ պահելու պայքարը ալ աւելի ուժեղ եւ անհաւասար, քան այլ ժողովուրդի համար:

Վկայ 1921 Թուականի Հայաստանի Փետրուարեան յեղափոխութիւնը, ապրիներէ ի վեր արտասահմանի մէջ անկախութեան տարեդարձներու աննախընթաց տօնակատարութիւնները, իսկ վերջերս ալ, երկրի մէջ, հայ համայնավար ղեկավարներու գլխատման առթիւ գլխաւոր մեղադրանքը:

Պանծալի հերոսամարտներէ ծնունդ առած Մայիս 28ը, մեր անկախութեան ստեղծման թուականը, յուսատու ուղի մըն է այլեւս, ուրկէ պիտի անցնին անխտիր, հին ու նոր սերունդի բոլոր ներկայացուցիչները:

Ան հաւատքի հզօր ներշնչարան մըն է ստանդական հայութեան, մանաւանդ անոր երիտասարդ սերունդին համար, որ հակառակ օտար հորիզոններու տակ հասակ առած ըլլալուն՝ ցեղային բնազդով մը կ'որոնէ իր հարազատ անկիւնը աշխարհի վրայ, ազատ արեւուն տակ, ինքնօրէն եւ անկախ ապրելու համար:

Հայ երիտասարդներ, պրկեցէք ձեր նեարդները, բոլորդ յարգանքի կանգնեցէք Մայիս 28ի խորհուրդին առջեւ, եւ հպարտութեամբ ողջունեցէք մեր անկախութեան յիշատակը, այնքան նուիրական, մեր Սրբութիւն Սրբոցը:

Սահակ Յովհաննէսեան

ԹՐՔԱԿԱՆ ԳՐԳՌԻՉ ՅԵՐԻՒՐԱՆՔՆԵՐ

Վերջին թղթաբերով ստացուած թրքական թերթերը (Մայիս 20 — 22) լեցուն են զզուելի զրպարտութիւններով ու յերիւրանքներով: Էնկիւրիէն 21 Մայիս թուականով հետեւեալ հեռագիրը ղրկուած է Պոլսոյ թերթերուն.—

«Լաւատեղեակ աղբիւրէ ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, Հաթայի մէջ Ֆրանսացի պաշտօնեաներ գործի լծուած են: Քամիոններով մարդիկ կը տեղաւորեն եւ սահմանին վրայ գտնուած գիւղերը կ'այցելեն եւ կ'արձանագրեն թէ իւրաքանչիւր գիւղ հեծնելու եւ կառք վարելու քանի՞ կենդանի կրնայ տրամադրել:

Գիւղացիներու մէջ քանի՞ այր, քանի՞ կին կայ, պատերազմի մը պարագային քանի՞ հոգի զէնք կրնայ բռնել եւ իւրաքանչիւր գիւղ քանի՞ հոգի կրնայ ապրեցնել:

«Միւս կողմէ Ջօկատ մը Ֆրանսական զինուոր Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմաններուն վրայ գտնուող Մէյտան Էքպէզի շրջակայ երկաթեայ կամուրջը քննեց եւ անոր տակ ուժանակ դրաւ»:

ՄԱՄՈՒԼ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Պուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 Մայիս).

— «Այս համակրելի կազմակերպութիւնը մօտ երկու տասնեակ տարի է, գոյութիւն ունի:

Անկէ առաջ այսպիսի ծաւալուն երիտասարդական միութիւն չունէինք:

Ասիկա ապացոյց մըն է, որ մեր պատանիներն ու երիտասարդները կ'ուզեն կազմակերպուիլ, կը զգան անհրաժեշտութիւնը միութեան եւ հաւաքի ուժի:

Իր նշանաբանը խիստ իմաստալից է
— Բարձրացիր, բարձրացուր:

Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւնը միայն ուժի եւ առողջ ֆիզիքականի միտում եւ պաշտամունք չունի, այլ կը ձգտի ստեղծել նաեւ բարոյական մթնոլորտ մը:

Առողջ միտք, առողջ մարմնի մէջ— ահա հին իմաստութիւն մը, որ երբեք կորսնցուցած չէ իր իմաստն ու նշանակութիւնը:

Եւ, իրօք, անկարելի է առողջ միտք ունենալ, երբ մարմնապէս տկար ես, թոյլ եւ վատառողջ:

Նմանապէս անբնական է, որ մարմնապէս առողջ եւ զօրաւոր ըլլաս, իսկ մտապէս տկար ու թոյլ:

Մարդկային մարմինը բարդ եւ նուրբ ներդաշնակութիւն մըն է: Մեր մտաւոր եւ հոգեկան աշխարհը սերտօրէն կապուած է ֆիզիքականի հետ՝ ընդհանուր համակարգութիւն կազմելով: Մէկը միւսէն կախուած է եւ անով պայմանաւորուած:

Այս ներդաշնակութիւնը խոշոր դեր կը խաղայ ոչ միայն անհատի, ընտանիքի եւ ազգի, այլ համայն մարդկութեան կեանքին մէջ:

Մարդկային քաղաքակրթութիւնը, մշակոյթը եւ բոլոր տեսակի նուաճումները բացառապէս արդիւնք են հոգեֆիզիքական ներդաշնակութեան:

Մեր մէջ Հ. Մ. Ը. Մ. կը ձգտի այս ներդաշնակութեան, որ երկար ժամանակ ընդմիջուեցաւ, քրիստոնէութիւնը սխալ ըմբռնելով կամ տառացի ընդունելով:

Այս սխալ ըմբռնումով առաջ եկաւ ճգնաւորութիւնը, որ խստօրէն կ'անգիտանար ֆիզիքականի կարեւորութեան:

Ժամանակակից մարդը սրբագրած է այդ արտառոց մոլութիւնը:

Ճիշդ է, մեր մէջ մարմնակրթական շարժումը, յանձին Հ. Մ. Ը. Մ.ի, կը սկսի ընդհանուր պատերազմէն անմիջապէս վերջ, բայց ան շարունակութիւնն է եւ զարգացումը այն շարժման, որ աւելի աւելի քան կէս դար առաջ սկսած էր Վանի մէջ:

Մեր յեղափոխական ուսուցիչները, թէեւ ոչ մեթոտիկ կերպով, մանչերուն կը սորվեցնէին ձիավարժութիւն, լողալ, վազել, ցատկել եւայլն:

Այսօր բոլոր քաղաքակիրթ երկիրներու վարժարանները մարմնակրթութիւնը ընդունած են իբր կարեւորագոյն առարկաներէն մէկը: Այս ուղղութեամբ պետութիւնը մեծամեծ գումարներ կը յատկացնէ, որպէսզի երկսեռ երիտասարդութիւնը, դպրոցէն դուրս, ունենայ մարմնակրթական յատուկ հիմնարկութիւններ— ակումբներ, մարզադաշտեր եւ հաւաքատեղիներ:

Այս տեսակէտէն մեր երիտասարդութիւնը շատ դժբախտ է: Հազար ու մէկ ծակեր ունի գոցելիք, եւ մարմնակրթական այս համակրելի կազմակերպութիւնը անկարելին կը փորձէ, իր ուժերով եւ միջոցներով ընելու այն, ինչ որ անհրաժեշտ է եւ հնարաւոր:

Օրինակ, այստեղի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին համար տարիներու երազ մը եղած է դէթ մարզադաշտ մը ունենալ, ալ չըսենք սեփական հող, չէնք, ակումբ եւայլն:

Եւ այս երազը անիրականանալի կը մնայ:

Մեր հասարակութիւնը, իր կարգին, սպասածէն շատ աւելի անտարբեր է դէպի այս միութեան ձեռնարկները:

Նոր սերունդի պահպանման եւ դաստիարակութեան մասին կը խօսինք եւ կը ճառենք, սակայն գոյութիւն ունեցող կազմակերպութեանց նուազագոյն աջակցութիւն ցոյց չենք տար:

Անչափահասները տեղական եւ հայկական դպրոցներ կը յաճախեն, ու մասամբ կը մխիթարուինք, թէ անոնք արդէն կը մշակեն իրենց ֆիզիքական ու մտաւոր կարողութիւնները:

Սակայն, որքա՜ն մեծ թիւ կը կազմեն այն պատանիներն ու երիտասարդները, որոնք ընտանիքի հոգը իրենց ուսին առած՝ ինքզինքնին վաղաժամ նետած են առեւտրական հրապարակ, արհեստի կը հետեւին կամ գործարաններու մէջ կ'աշխատին:

Իրենց ազատ ժամերուն ո՞ւր կ'երթան ասոնք, ի՞նչ կ'ընեն, ինչպէ՞ս կը կրթեն իրենց ֆիզիքական ու մտաւոր կարողութիւնները, յարմար եւ նպաստաւոր միջավայր եւ մթնոլորտ ունի՞ն ձեռք բերելու համար այն ներդաշնակութիւնը, որմէ, մասամբ, կախում ունի մեր ցեղին ճակատագիրը:

Մանաւանդ այս վերջիններուն համար, Հ. Մ. Ը. Մ.ը կատարեալ դըպրոց մըն է, ազնիւ նպատակներով, եղբայրական ջերմ սիրով, իր յատուկ գուրգուրանքով դէպի փոքրերն ու մեծերը անխտիր:

Հ. Մ. Ը. Մ. կազմակերպութիւնը, առանց չափազանցութեան, մեր վարժարաններու շատ կարեւոր հիմնարկութիւն մըն է, որուն լայնօրէն, նիւթապէս եւ բարոյապէս, օժանդակելը բոլորիս պարտականութիւնն է:

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու արիւնաթքութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան:

ԴԻՄԵԼ ՏՕՔԹ. ՊԵՆՈՐ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ
15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)
Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18, Tél. Tru. 83—87

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՈԹԻՆ

ԶՕՆ ՎԱՂԵՄԻ ՈՒՍՈՒՑՉԻՍ՝ ԳԷՈՐԳ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

— Ա՜յ դա՛ - դա՛, դա՜հհ... ա՜-հա՛...

Ըհը՜, ըհը՜, ը՜ը՜ը ...
— Դամ, դա՛, դա՛-դա, դահ, դամ, դա՛, դա՛ դա՛հ,
— Հէ՛յ-ջա՜ն, հէ՛յ-ջա՜ն, հէ՛յ ջա՜ն...

Ջհլ ու զրնգան զուռնայի ձայնը՝ սրան շնկշնկայ հովին պլլած՝ յանկարծ ներս պրծաւ Կարսի տների բաց դռներէն ու պատուհաններէն ու շոյեց որայ գործով զբաղուած տանտիկինների տարտամ լռութիւնները:

Փողոցներում խաղով զբաղուած մանուկները ձգեցին իրենց խաղերը ու խռուեցին իրար քով:
— Դաւուլ - զուռնա՜ ...

Ու մի հրճանք նրանց ստիպեց ծափ զարնել.

— Ջա՛ն, ջա՜ն, քէֆ կայ:

Ականջէն ծանր մի մամիկ՝ աւելի ջղերով, քան ականջով առած նուագի ձայնը՝ ձեռքերը թողեց լուացքի փրփրոտ ջրի մէջ, գլուխը բարձրացրեց ու հարցրեց հարսին.

— Հարս, ի՞նչ կայ:

— Դաւուլ - զուռնի ձայն:

— Լի օրո՞վ:

— Ջրիշնենց Կոստին է անպայման: Նրա սիրտը որ քէֆ ուզէ, լի օրը կիրակի կը դարձնէ:

— Ջուրը տանի իր կնոջը, քաշելիք ունի, չըսե՞ս:

— Քաշելիքը այդ էղնի, մայրիկ, ի՞նչն է պակաս. խանումների խանումն է անաւօթը:

— Աստուած օրըմ իր պատիժը կուտայ: Գործիդ աչէ, հարս, մարդուս սիրտը գիրք չէ որ միջինը կարդացուի:

Ու պառաւ մամիկը՝ աւելի ու աւելի մօտիկէն լսուող նուագով ոգեւորուած՝ կշռոյթով չպչպացրեց ճերմակ լաթերը տաշտի մէջ: Կոստիի կնոջ պատմութիւնը ցաւոտ խնդիր էր, վրան բանալու չէր:

Հարսը՝ փոխանակ գործին նայելու՝ վազեց պատուհանը: Միայն ի՞նքը: Փողոց նայող բոլոր պատուհաններում ու դռներում, բոլոր պատշգամներում երեւում էին գործը կէս ձգած հարսաղջիկների վարդանոյշ դէմքերը:

Ու պատուհանէ պատուհան, դռնէ դուռ, պատշգամէ պատըշգամ փոխանակուեցին խորհրդաւոր ակնարկներ, բառեր, խօսքեր:

— Ջրիշնենց Կոստին քէֆ է անում:
— Կառապանների աչքերին լոյս:
— Մկիտանճիների խանում կնիկները ոսկիների շարոցների վրայ վաղը մէկ երկու հատ էլ կ'աւելացնեն:
— Բախալի ու չախալի ատամին էլ բան կը հասնի: Ո՞ւմ ծանօթ չէ Կոստիի խնճութիւնը, երբ նա քէֆ է անում, բաբրով դրամ պիտի ցրուէ իր չորս բոլորը:

— Քա՜, ո՞ր փողոցով պիտի անցնին: Էլ քէֆ ունին փողոցների պզտիկները:

Ու բոլորի ծածուկ փափաքն է, որ Ջրիշնենց Կոստիի քէֆի թափօրն առաջ իրենց փողոցով անցնի:

— Զուռնի ձէնը հասա՞ւ կնկայ ականջը:

— Հարկաւ հասաւ: Խուլերն անգամ կը լսեն զուռնի ձէնը, երբ քէֆ անողը Կոստին էղնի, ու զուռնա փչողը ուստա Գաբօն:

— Թող հինայ դնէ ձեռքերը:

— Թող հագնի լաօրի շալ խրխան ու ծածկէ գլխին կարմիր չիքիլան:

— Թող պատրաստուի պար խաղալու հիւրերի առջեւ, երբ ամուսինը յողնած դրսի քէֆէն, դաւուլ - զուռնէն առջեւը ձգած, տուն դառնայ, քէֆի պակասը տանը լրացնելու համար:

— Նախանձի խօսք է, ինչո՞ւ չհագնի, չկապէ, ինչո՞ւ պար չգայ: Ի՞նչն է պակաս: Ամուսինը ոչ ծեծ ունի, ոչ քաշ, ոչ իսկ հայհոյանք: Մեղր ու շաքար է լեզուն:

— Վարդի պէս կնիկ է պահում:
— Չի ասում թէ՝ այստեղէն էլ, այնտեղ նստիր:
— Կնկայ խօսքը գետին չի ձգէ:
— Սրտի ուզածը օրը օրին կը կատարէ:

— Էնոր հագ ու կա՜պը, էնոր կերած - խմածը: Ոսկու եւ մարգարիտի կուտ է դարձրել կնոջը:

— Իմ մարդս էլ թող ինձ էդպէս պահէր, տարին տասներկու ամիս քէֆ անէր: Էդպէս մարդու քէֆը հալալ է:

— Դուն էլ որ էնոր կնկայ պէս անուշ լեզու էղնէիր, ամէն բանի համար մարդուդ վրայ չտրտնջայիր ...

— Դու քո հարսներիդ լեզուին չափ դիր, տուտու, բանըմ էր, ըսի: Ես իմ մարդիս դժգոհ չեմ որ, տասը հատ Ջրիշնենց Կոստի ես իմ մարդուս եղունգի հետ չեմ փոխէ:

— Է՜, իմ հարսնե՞րս ...

Քիչ էր մնում որ տուտուի եւ «տըրտըրու» հարսի մէջ կռիւը ծայր տար, երբ ...

— Դա՛ւ դա՛-դա՛ դա-դա՛յ, դա՛մ դա՛, — դա՛ - դա՛ դա՜յ,

— Հէ՜յ ջա՛ն, հէ՜յ ջա՛ն, հէ՜յ ջան... դաւուլ - զուռնի ու քէֆի ձայնը, շըրա՜փ, փակեց բոլորի լեզուն:

Ահա կառքերը՝ հարսնիքի կառքերի պէս թաշկինակներով, ծաղիկներով զարդարուն՝ երեւացին փողոցի ծայրում:

Առաջին կառքում, որպէս մի իշխան, կանգնած է Ջրիշնենց Կոստին: Սլացիկ, բարձր է իր հասակը, թեկնեղ ու բարեկազմ է նա: Ճակատը բարձր, թխաչէկ, առատ մազերը դէպի յետ սանրած, բեխերը երկար, ոլորուն երկճղի մօրուքը մինչեւ կուրծքին իջած, աչքերում կրակ, առնականօրէն գեղեցիկ է նա, ինչպէս մի աստուած:

Մշտապէս իր պաշտօնական հագուստըն է կրում նա, սեւ մետաքսէ արխալուղ բազմաթիւ կոճակներով, գիմբեցու լայն շալւար, երկար, փայլուն մոյկեր, վրայէն կարճ, մինչեւ ծնկներն իջնող չուխայ:

Գլխին հայկական փոքրիկ մորթէ գտակ, ու այդ տարազի թաղն ու պըսակը մէջքին ոսկէ քէմէր:

Կոստիի ոսկէ գօտին՝ պորտն ադամանդով, լալով ու սուտակով բանուած՝ այնքան է ծանր, որ փորը չճնշելու համար երկու բարակ ոսկէ շղթաներով բռնուած է ուսերէն: Ինչպէս Կարսի լոթիների մէջ մէկ հատիկ է Ջրիշնենց Կոստին, նոյնպէս անզոյգ է իր թանկագին գօտին: Իր հարստութիւնը, իր հպարտութիւնը, իր պատիւն է այդ գօտին:

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(1)

(Շար.)

սական նոր համայնագիտարանին), եւ քաղաքական կեանքի մէջ մեծ ազդեցութիւն ունի եւ համակրանք կը վայելէ ձախերուն եւ աջերուն մօտ: Իր այս ճառը, որուն երկար տեղ տուինք, կարեւորութիւն կը ներկայացնէ նախ իր հեղինակութեամբ, յետոյ այն մտահոգութիւններով եւ ծրագիրներով, որոնք քննութեան առարկայ են ներկայիս Ֆրանսայի միջազգային քաղաքականութեան ղեկավարներուն մօտ:

«Պատերազմը դիւրին չէ»

Գերմանացի զօրավար մը, Ֆոն Մէցշ, զինուորական պարբերաթերթի մը մէջ քննութեան առնելով Սպանիոյ եւ Չինաստանի կռիւները, դիտել կուտայ Գերմանիոյ հանրային կարծիքին թէ «պատերազմը թուաբանական գործողութիւն մը չէ: Պատերազմը ոստում մըն է անծանօթին մէջ: Չափազանց յանձնապաստան պէտք է ըլլայ մարդ, որ կարծէ նախատեսել յաղթանակը, մանաւանդ արագ յաղթանակ մը: Զի բաւեր ինքնավստահութիւնը, անհրաժեշտ է նաեւ պայծառատեսութիւն, միշտ խորհելով որ դէպքերը չեն կրնար տեղի ունենալ համաձայն ցանկութիւններու: Գրաւելու համար հողի կտոր մը, այնքան փոքր որ տեսանելի իսկ չէ քարտէսին վրայ, յաճախ հարկ կ՚ըլլայ հոսեցնել արեան առուակներ կամ կռուիլ շաբաթներով: Պէտք է գիտնալ որ ճախրդութիւնները կը հետեւին պատերազմական գործողութիւններուն, ինչպէս շուքը լոյսին: Այս ճշմարտութիւնը կը կրկնենք, որովհետեւ ոմանք կը կարծեն թէ վէճ մը կռիւով լուծելու համար՝ բաւական է խոյանքը: Անտարակոյս խոյանքը մեծ դեր կը խաղայ, բայց երբ խոյանքը ուժ կ՚առնէ երազներէ եւ դիւրին ցանկութիւններէ, փոխանակ կռթնելու ապացուցուած գերակշռութեան մը վրայ, ջարդուփշուր կ՚ըլլայ ապակիի նման, — այնուհետեւ կը սկսի ապերախտ աշխատանքը՝ կոտրած կտորները իրար փակցնելու»:

Ֆրանսական թերթերը, տալով այս խորհրդածութիւնները, կ՚աւելցնեն թէ Գերմանիա կը ջանայ զգուշացնել հանրային կարծիքը, որպէսզի դիւրին պատերազմի պատրանքներ չսնուցանէ:

ՁԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ նոր յարձակում մը գործուեցաւ ֆրանսական հողին վրայ, Սպանիոյ սահմանին մօտ:

ՃԱՓՈՆՆԵՐԸ օդանաւային նոր ռմբակոծութիւն մը կատարեցին Քանթոնի վրայ, հազարաւոր մեռեալներ եւ վիրաւորներ կան:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը բողոքելով հանդէպ բաց - քաղաքներու ռմբակոծութեան դէմ, կ՚առաջարկէ քննիչ մարմին մը ղրկել Սպանիա, ստուգելու համար թէ Ֆրանքոյի կատարած ռմբակոծութիւնը զինուորական նպատակներով կատարուած յարձակումի մը արդարացման փաստն ունի՞ր, — Ֆրանքօ մերժեց, առարկելով թէ կարելի չէ գտնել անդէն հաստատութիւնները ռազմագիտական ամրութիւններէն, օդանաւային թռիչքներու ժամանակ:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՊՈՄՈՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 10 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, «վարանդեան» սրահին մէջ: Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է: Ներկայ կ՚ըլլայ Ընկ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՆԹԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» Ենթակոմիտէին կողմէ

11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս

25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ

Մեթրօ Բորթ տ՚Օռլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՊՐԹՒԱՆԴԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՒԷՍԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր: «Balet» օրիորդներու կողմէ

Ընտիր ճաշ: Ճէլս պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— 12 Յունիս, կիրակի, ժամը 3ին: Մանրամասնութիւնները շուտով:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ

11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին

Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան ծանօթ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մեներգ՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԷ (Լիոնէն), արտասանութիւն՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆԷ (Լիոնէն): Ուրիշ հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ մեներգներ: Կենդանի պատկեր մը՝ Ազատութեան արշալոյսին: Մուտք 2 ֆր.:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքլը կաթոլիկ»ի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Կ՚արտասանեն՝ փոքրիկն Ս. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Ց. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւ ուրիշներ: Մասնակցութիւն՝ 1 ֆր.:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷԶ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԸՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

կը մասնակցի Հայ Երաժշտական Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Մանրամասնութիւնները առանձին:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Bergère — PARIS (9)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Լ. Է. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:

Ապսպրանքները կանխիկ:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 Ֆր., փոսթի ծախքով 6 Ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France:

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ (Երգ մը՝ Մուրատի համար)

Սեբաստացի խումբ մը հայրենակիցներ ազգային հերոս Մուրատի յիշատակը յաւերժացնելու համար, Յառաջի խմբագրութեան տրամադրած են 500 ֆրանքի մրցանակ մը:

Մրցման նպատակն է ժողովրդական երգի մը միջոցաւ ամփոփել Մուրատի փոթորկալի կեանքին դրուագները, սկսելով Կովտունէն մինչեւ Սեւ ծովը նեղքելը եւ Բագուի հերոսամարտին մէջ անոր նահատակութիւնը:

Միաժամանակ ոտանաւորի միւս տուները պէտք է ժամանակագրական կարգով պատկերացնեն անոր գործունէութիւնը Սասունի եւ Կովկասի մէջ:

Առաջին յաջող ոտանաւորին պիտի տրուի 300 ֆրանք, իսկ երկրորդին՝ 200 ֆրանք:

Գրադատ մարմնի գնահատութենէն վերջ, «Յառաջ»ի մէջ պիտի տպագրուին մրցանակի արժանացած ոտանաւորները:

Որպէսզի կարելի ըլլայ աւելի հնարաւորութիւն տալ մրցման մասնակցողներուն, գրադատ մարմինը իբրեւ վերջին պայմանաժամ՝ փոխանակ մայիս 15ի նշանակած է մինչեւ Յուլիս 31:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

կազմակերպուած Մարսէյլի Հայ Մշակոյթ. Միութեան կողմէ

8 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Ազգ եւ մշակոյթ»:

Դաշտահանդէս

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ. ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

Սէնթ-Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ:

կը նախագահէ հայրենակից ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

կը բանախօսէ ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

կը ներկայացուի ու կը խօսուի հայ ազատագրութեան համար ինկած մեր հերոսներու եւ նահատակներու կեանքէն ու հայրենի աւանդութիւններէ:

ԾԱՆՕԹ.— փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին հանդիսավայր երթալ: Հանրակառք առնել քուռ-պելսիւնզէն թիւ 25, իջնել վերջաւորութեան:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ

19 Յունիս, կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ:

կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել:

ԳՐԱԿԱՆ–ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային»ի Մասնաճիւղին կողմէ, նուիրուած Հայաստանի գրողներու՝ ՉԱՐԵՆՑԻ, ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ, ՆՈՐԵՆՑԻ, Գ. ՄԱՀԱՐԻԻ եւ ուրիշներու: Տեղի կունենայ 14 Յունիս, Երեքշաբթի:

Ընթերցումներ եւ արտասանութիւններ սոյն գրողներէ:

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Մուրատ Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց Միութիւնը եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը կը վերապահեն 2 Յուլիս, Շաբաթ օրը, իրենց թատերական երեկոյթին համար:

ԳՐԱՒՈՒԱԾ ՕՐ

«Յառաջդիմասիրաց»ի համբաւաւոր տարեկան դաշտահանդէսը Րօպէնսոնի մէջ

3 Յուլիս, կիրակի, առաւօտէն կէս գիշեր

(Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆԻ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Երգիծական նոր հատորը (208 էջ)

Ծանօթ դէմքեր եւ ժողովրդական տիպեր: Վարդապետ մը ժպիտի, խինդի, ծիծաղի եւ հեգնութեան լաւագոյն նուէրը ինքզինքին ու բարեկամին.

«Խնդալ գիտցիր որ առողջութիւնն ու բախտն ալ քեզի խնդան» Մէտիգիւս

«Իւրաքանչիւր ժպիտ հոգիին մէջ լոյս մը կը վառէ» Ասկլէպիոս

«Ծիծաղը սրտին արեւն է» Հաճու - Հիքա

Հատորին գինն է Ֆրանսա եւ գաղութներ 20 Ֆր., արտասահման 25 Ֆր.:

Դիմել հեղինակին.— 21, Rue Ampère, Cachan, Seine, France:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

Հ. ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Ձաւոտները ժամադրութեամբ:

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐԺԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար:

Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն:

44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ՚ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

Hommes Dames

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

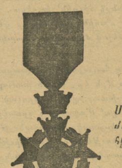

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական սուրճովը

Café "HAREM"

ՁԱՏԿԱԿԱՆ ՁԷՕՐԷԿՆԵՐ

5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ

Ստացած ենք պոլկարական ընտիր ճերմակ պանիր եւ քաշքաւալ, սուրիական գահէն եւ փէքմէզ:

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Ջուր խառնողէ քաղցրացած եւ անխառնով պատրաստուած հայկական օղին՝ ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, ձգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բառ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ

կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՆԻ ՊՕՂՈՍի եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco - Oriental սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3 RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը), Tél. Trudaine 51—80, Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս 1. R. bis: Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ապակեներով:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ .—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 9 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3752

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՓԻՒՌՔԸ ԵՒ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ

Անցեալ օր պարզեցինք այն կացութիւնը, որուն մէջ կը գտնուին Էջմիածնի աթոռն ու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը, Խորէն Ա.ի մահէն վերջ: Ու աւելցուցինք թէ Սփիւռքի հայութեան կը մնայ ճար մը գտնել, փրկելու համար Լուսաւորչի դարաւոր աթոռը:

Մենք ո՛չ իսկ յոյս չունինք թէ ներկայ պայմաններուն մէջ Հայաստանի կառավարութիւնը պիտի ձեռնարկէ նոր կաթողիկոսի մը ընտրութեան, այնպէս ինչպէս ըրաւ 1932ի նոյեմբերին:

Արդէն Գէորգ Ե. կաթողիկոսի մահէն վերջ, Էջմիածնի աթոռը մօտ երեսուն ամիս թափուր մնաց: Հանգուցեալ Խորէն Ա. տեղապահի պաշտօն կատարեց ամբողջ այդ շրջանին, իր կողքին ունենալով Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը (նախկին Ս. Սինոդ):

Կաթողիկոսին մահով, ըստ օրինի, Հայաստանեայց եկեղեցին մէկ տարուան համար սուգի մէջ է: Հետեւաբար ամբողջ մէկ տարի պէտք է սպասել, նախքան նոր հայրապետի ընտրութեան մասին ո՛եւէ ձեռնարկ կատարելը:

Պայմանները 1932էն ի վեր հիմնովին փոխուած են: Այն ատենուան ընտրութեան մասնակցեցան մաս մը պատուիրակներ արտասահմանէն, մեծամասնութիւնը նշանակուած ըլլալով երկրէն:

Քաղաքական դէպքերը այժմ այնպէս դասաւորուած են, որ ցնոր տնօրինութիւն արտասահմանէն ո՛եւէ պատուիրակ չի կըրնար Խորհրդային Հայաստան երթալ, կաթողիկոս ընտրելու համար: Ուրիշ խնդիր, եթէ հրաշիւք իմն յեղաշրջուի կացութիւնը:

Եթէ Գէորգ Ե.ի յաջորդին ընտրութեան համար երեսուն ամիս սպասել հարկ եղաւ, Խորէն Ա.ի յաջորդին ընտրութիւնը կըրնա՛յ աւելի երկարիլ: Այն ատեն գոնէ չափով կապ կար երկրին ու գաղութներուն միջեւ: Այժմ ամէն կապ խզուած է:

Այսօր Սփիւռքի հայութեան առջեւ կայ չոր իրականութիւն մը, ո՛չ եւս է Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Կայ կաթողիկոսական տեղապահ մը, որ կապ կը պահէ միայն Երուսաղէմի Պատրիարքին հետ: Զենք գիտեր թէ ո՛րնցմէ բաղկացած է այժմ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը: Անոր երիցագոյն անդամը՝ Գարեգին արք. Յովսէփեան դամուած մնացած է Ամերիկայի մէջ: Ո՛չ Էջմիածին կը վերադառնայ, ո՛չ ալ ո՛եւէ հեղինակութիւն կը վայելէ այլեւս գաղութներու մէջ իբրեւ հայրապետական նուիրակ:

Գաղտնիք չէ մ՛իւս կողմէ որ խորհրդային իշխանութեան տակ Էջմիածին պարզապէս կը քաշկռտէ իր գոյութիւնը: Դարերէ ի վեր անոր հասոյթի աղբիւրը կազմող կալուածները չատոնց գրաւուած են: Գէորգեան Ճեմարանը, որ բազմաթիւ ընծայացուներ եւ մտաւորականներ հասցուցած է Գէորգ Դ. կաթողիկոսի օրէն ի վեր, փակուած է եւ զօրանոցի վերածուած: Տասնեակ տարիէ իվեր ոչ մէկ նոր վարդապետ ձեռնադրուած է կամ ընծայացու պատրաստուած: Վերջին ամիսներուն Էջմիածնի Գանձարանն ալ՝ կողոպտուած եւ «յարքունիս գրաւուած» է:

Անդին ի՞նչ կը մնայ: Եկեղեցի մը, յարակից քանի մը սենեակներով, որոնց մէջ պարտկուած են ծերունի եւ կամակատար եպիսկոպոս մը, քովը քանի մը ծեր կրօնաւորներով: Եւ ասիկա կը կոչուի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւն:

Թորգոմ պատրիարք, ապրիլ 23ին Էջմիածնէն «Գերագոյն Խորհուրդ» ստորագրութեամբ հեռագիր մը ստացած էր, որով կը հաղորդուէր թէ 1936 ապրիլ 18ին հայրապետական կոնդակով Տեղակալ կարգուած է Գէորգ արք. Չէօրէքճեան: Այս լուրը, նոյն օրն իսկ, մասնաւոր պաշտօնագիրներով հաղորդելով Սփիւռքի բոլոր առաջնորդական թեմերուն եւ հովուութեանց, Երուսաղէմի պատրիարքը «արտակարգ նշանակութիւն» կուտար անոր, աւելցնելով որ «ողբացեալ երանաշնորհ հայրապետին վախճանումէն վերջ եւս Մայր Աթոռոյ մէջ իր պարտականութեանց գլուխը կը գտնուի ահա արդէն Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կրօնական իշխանութեան կեդրոնին վերին մարմինը, որուն ըստ օրինի նախագահն է, մինչեւ ցընտրութիւն նոր հայրապետի, ներկայ տեղակալը, իբր երկու տարի առաջ օրինաւորապէս ընտրուած՝ հայրապետական տնօրինութեամբ»:

Ուրեմն, ըստ Թորգոմ պատրիարքի, յուսահատական ո՛եւէ բան չկայ կացութեան մէջ, քանի որ Էջմիածնի աթոռը կը պահէ իր բոլոր առանձնաշնորհները՝ իբրեւ Գերագոյն եկեղեցական իշխանութիւն:

Այս լաւատեսութիւնը խրախուսիչ է այն իմաստով, որ Սփիւռքի հայութիւնը գոնէ կապ մը կը պահէ մայր հայրենիքին հետ, ներկայ տխուր օրերուն, հոգ չէ թէ այդ կապն ըլլայ կրօնական - հոգեւոր գետնի վրայ: Երբ քաղաքական իշխանութիւնները ամէն յարաբերութիւն խզած են արտասահմանի հետ, երբ Հօկ, Ռամկավար, Բարեգործական եւ ամէն գոյնի «Հայաստանասէր»ներ բոլորովին լքուած են եւ իրենց աղերսանքներն ու դիմումները ամիսներէ ի վեր կը մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի», երբ Երեւանի իշխանաւորները նոյնիսկ չեն ուզեր ստանալ Մելքոնեան կտակի տարեկան կարեւոր գումարը, երբ «լուծարքի ենթարկուած» Հօկը չի կրնար երկտող պատասխան մը իսկ ստանալ իր նամակներուն եւ հեռագիրներուն, երբ Վերաշինողները չեն կրնար ո՛եւէ ձեւով Հայաստան փոխադրել իրենց ձեռքը գտնուած գումարները, մայր երկրին մէջ վերաշինելու համար քանի մը տուներ՝ իրենց ծննդավայրին անունով, յուսադրիչ երեւոյթ է անշուշտ որ գաղութի հայութիւնը տակաւին բանով մը կապուած կը մնայ մայր հայրենիքին հետ:

Եւ լաւ է որ մեր հայրենազուրկ ժողովուրդը միշտ կապուած մնայ իր հեռաւոր հայրենիքին հետ: Որովհետեւ այն օրը, երբ բարոյական ու հոգեկան ամէն կապ կը խզուի Սփիւռքին եւ հայրենիքին միջեւ, այն ատեն վա՛յ է եկեր այս ազգի գլխուն:

Հակառակ մեր երկրին մէջ տիրող ծանր ու ճնշող կացութեան, հակառակ հայ ժողովուրդը իր մայր հայրենիքէն հեռու պահելու, զայն անոր ցաւերուն կամ ուրախութեան մասնակից չդարձնելու համար ներկայիս կատարուած բոլոր ճիգերուն, տարագիր բայց հայրենատենչ հայութիւնը հոգիով ու սրտով միշտ կապուած կը մնայ Հայաստանի հետ, անկախ հոն տիրող վարչաձեւէն:

Վարչաձեւերը կուգան ու կ'անցնին: Կը մնայ ժողովուրդը: Երեւանի եւ Էջմիածնի ներկայ կացութեան մէջ, հայ ժողովուրդը երբեք պէտք չէ յուսահատի եւ ապրի լաւագոյն ապագայի մը անխախտ յոյսով եւ հաւատքով:

Հ. Ս.

ՄՕՍԿՈՒԱ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ՑԱՆԴԻՄԱՆԷ ԵՐԵՒԱՆԻ ՎԱՐՉՆԵՐԸ

Ստացանք «Խորհ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, մինչեւ 23 մայիս: Այս վերջին թիւին մէջ հրատարակուած է Կոմկարոյի թղթակցութիւնը, Երեւանէն «Պրավդա»յի ղրկուած: Կոմկարով, թէեւ թղթակիցի անուն կը կրէ, բայց իրականին մէջ Մոսկուայի աչքն է Երեւանի վրայ,— թող նեղութիւն չպատճառէ արտասահմանի մէջ Հայաստանի տեսութանը երգող ճպուռներուն՝ եթէ գիտել կուտանք որ այս հասարակ թղթակիցը աւելի ազդեցիկ եւ ամենազօր է Հայաստանի մէջ, քան Երեւանի կառավարական եւ կուսակցական բոլոր ղեկավարները, որոնք ստիպուած են արտատպել Կոմկարոյի մեղադրական թղթակցութիւնները՝ ողջում յայտնելու եւ իրենք-զիրենք սրբագրելու ձեւով մը, համաձայն թղթակցին մատնանշումներուն:

Ահա թէ ինչ կը գրէ Կոմկարով....

Երեւանի Ստալինեան թաղամասի կուսակցական կազմակերպութիւնը մեծ նշանակութիւն ունի Հայաստանի մայրաքաղաքի տնտեսական - քաղաքական կեանքին մէջ: Քաղաքին այդ արդիւնաբերական թաղամասին մէջ կեդրոնացուած են Ստալինեան հնգամեակներու տարիներուն կառուցուած մեծագոյն գործարանները: Բայց Երեւանի երեք թաղամասային կոմիտէներէն ամէնէն անճարակն է, «անգործունեան» եւ քաղաքական տեսակէտով ամէնէն կարճատեսը: Ատիկա հաստատուեցաւ վերջին ժողովին մէջ:

Հաշուետուութեան ժամանակ, թաղամասի կուս. քարտուղարը, Սմբատ Թունեան, երկու ժամ տեւող ճառով մը, առանց ուժերն ու ժամանակը խնայելու՝ կը պանդատէր... տաղձագործական սալինձի պակասին, ինչպէս եւ պէշ եղանակին մասին, որ արդէն կ'ըլլայ վաղահաս բանջարեղէնի աճումին: Կուսակցական հարցերու, իրենց սխալներուն մասին ոչ մէկ խօսք:

Սմբատ Թունեան ժողովականներէն ծածկեց, որ կուսակցական աշխատանքի մէջ մտցուցած է իր հին ծանօթը, անկուսակցական Փայլակ Դանիէլեանը, գործավար նշանակելով զայն: Փայլակ երկար չմնաց այդ պաշտօնին մէջ, բայց գործեց բաւական չարիք: Նախ կորսուեցաւ գաղտնի արձանագրութեանց կապոց մը, յետոյ ընդհ. ժողովի ատենագրութիւնը, ուր արձանագրութիւն մը կար մերկացուած լրտեսներու մասին: Յետոյ սկսան կորսուիլ ուրիշ բաներ: Սմբատ Թունեան ականջ չառաւ բողոքները Փայլակի մասին: Օր մըն ալ կորսուեցաւ թաղամասի կուս. կոմիտէի կնիքը: Թունեանի հոգն անգամ չէ, Փայլակ ազատ կը պտըտի: Կը ձերբակալուի միայն՝ երբ ընդհ. ժողովը կը ներկայանայ: Հաստատուեցաւ որ կապեր ունի արտասահմանի հետ, իր մօտ գըտնուեցան գողցուած տարեկաները եւ կուսակցութեան գաղտնի դիւանին անկիւնի պահարանին բանալիները:

Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի յանցանքն այն է որ, փոխանակ աշխատանքէ հեռացնելու խայտառակօրէն սնանկացած թաղամասի քարտուղարը, Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Գ. Յարութիւնեան «տնավարի կարգադրեց» հարցը՝ պատասխանատուութենէ ազատելու համար զայն: Գ. Յարութիւնեան ներկայ էր այդ ժողովին, իր ներկայութեան՝ Սմբատ Թունեան ժողովէն պահեց ամէն բան»:

Յետոյ Կոմկարով մեղադրանքներ կը կատարէ դանձումներու թերութեանց, անհաշիւ մսխումներու համար, ու կ'աւելցնէ որ Երեւանի այս թաղամասային կոմիտէն չորսնակ քարտուղար կը փոխէ, կէս տարուան մէջ եօթը քարտուղար, եւ կուսակցութիւնը կը մնայ քայքայուած վիճակի մէջ, նոյնիսկ Սուրէն Ամատունի կը համարձակի գրպարտել ամբողջ կուսակցութիւնը, եւ այս ամէնուն համար մեղադրանքներ կ'ուղղուին Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Գ. Յարութիւնեանի, ըսելով թէ կտրուած է զանգուածէն եւ ղեկավարել չի գիտեր, եւ սակայն անտարբեր կը մնայ Գ. Յարութիւնեան: Դեռ աւելին,— Իր յանձնարարութեամբ՝ նոյն թաղամասին կուս. կոմիտէի քարտուղար կը նշանակուի նոյն Սմբատ Թունեանը:

Այսպէս Կոմկարով ըսել կ'ուզէ թէ Գ. Յարութիւնեան անկարող է, գործին մարդը չէ: Ինքզինք բարեբախտ թող համարի Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի քարտուղարը, եթէ շուտով աւելի ծանր ամբաստանութիւններ չլսէ՝ Խանջեանի եւ Ամատունիի ինկած ճամբուն վրայ: Մոսկուա շատ նախանձոտ կը թուի իրենց աթոռին վրայ երկար նստողներուն:

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՎԷՃԸ

«Փարի - Սուար»ն ալ սկսաւ խելք ծախել: Այս թերթը, որ շատ քիչ արձագանգ կուտար Մերձաւոր Արեւելքի վէճերուն, առջի օր յանկարծ պէտք կը տեսնէր խօսիլ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին դէպքերուն մասին, յանձնարարելու համար որ Ֆրանսա զգուշանայ վէճ ստեղծելէ Թուրքիոյ հետ:

«Եթէ կայ երկիր մը, նախկին թշնամի, զոր Ֆրանսա կը գնահատէ եւ որու հետ կը փափաքի վէճ չունենալ, ատիկա ալ Թուրքիան է:

Վերջերս, վերահաս ընտրութեանց առթիւ, խռովութիւններ ծագեցան Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, ուր Թուրքերը մեծ գործունէութիւն ցոյց կուտան: Գործադուլներ եւ ցոյցեր եղան վերջին երկու օրուան ընթացքին, եւ բազմաթիւ ոչ -թուրք ընտանիքներ սկսան գաղթել դէպի Սուրիա: Թուրքերը կը յաւակնին իրաւունք ունենալ 40ի վրայ 22 աթոռի, տեղական խորհրդարանին մէջ: Սուրիացիները կ'ընդդիմանան: Հայերն ալ: Հարցն այն է թէ Ֆրանսական եւ Թրքական զօրքը պիտի կրնա՞յ պահպանել խաղաղութիւնը Սանճաքին մէջ: Ներելի է կարծել թէ վէճը ողբերգական հանգամանք պիտի չստանայ եւ երկու երկիրներուն համար դիւրին պիտի ըլլայ համաձայնութեան մը գալ, ի մօտոյ կնքելու համար, ինչպէս կը խորհուի, բարեկամութեան դաշինք մը»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԿԸ ՍԻՐԷ՞Ք ՁԵՐ ԿԵՍՈՒՐԸ»

Զոքանչին եւ տան-փեսային յարաբերութիւնները ծանօթ են այլեւս մեր ընթերցողներուն: Հարսին ու կեսրոջ յարաբերութիւնները եւս ծանօթ են մասամբ: Փեսան որքան կը պաշտէ իր զոքանչը, հարսը նոյնքան կ'ատէ իր կեսուրը,— յաւիտենական պատմութիւն:

Զարմանալի է, սակայն, որ ամերիկեան վիճակագրութիւնը տարբեր վկայութիւն մը կը բերէ այսօր: Հարցաքննուած են 50.000 նոր հարսներ,— «Կը սիրէ՞ք ձեր կեսուրը»: 92 առ հարիւրը պատասխանած են թէ... «կը պաշտեն»:

Յեղափոխութի՛ւն է այս:

Ամերիկացիները չեն հարցաքննած անշուշտ հայ հարսները: Մանաւանդ եւրոպական ազգերը:

Հին աշխարհի մէջ հարս ու կեսուրի պատմութիւնը կը նմանի շուն ու կատուի յաւիտենական պատմութեան: Ձեզմէ ոմանք կը յիշեն, թերեւս, որ Ֆրանսայի մէջ տարօրինակ ու մեծ ոճիր մը գործուեցաւ տարիներ առաջ: Կեսուր մը ատրճանակով սպաննեց իր հարսը: Դատարանին մէջ ցոյց տուաւ այնպիսի ընթացք մը,— պաղարիւն՝ ոճիրը խոստովանած պահուն, անտարբեր՝ մահավճիռը կարդացուած պահուն,— որ զարմանք պատճառեց գիտնականներուն: Այս առթիւ սկսաւ բուռն վիճաբանութիւն մը հոգեկան ախտաբանութեան մասնագէտներուն միջեւ: Երեւան հանուեցան հարս ու կեսրոջ պայքարին թաքուն պատճառները,— վիպագիրներն իսկ, ինչպէս Ֆրանսուա Մորիաք, զբաղեցան այս հարցով, զայն լուծելու համար... վէպի մէջ: Ֆրոյտիսթներն ալ խառնուեցան վէճին, ինչպէս Մարի Պոնափարթ,— այն իշխանուհին որ անցեալ օր դիմաւորելու գացեր էր Ֆրոյտը: Ֆրանսացի գրագէտ - բժիշկը, Տոքթ. Վուավնէլ, գրեց Les Belles - Mères tragiques գիրքը: Տոքթ. Լ. Գրիգորեանն ալ ունի ուսումնասիրութիւն մը,— «Ինչո՞ւ կը կռուին հարս ու կեսուր»:

Սակայն բոլորն ալ վերլուծումը կը կատարեն վէճը դիտելով կեսրոջ հոգիին մէջէն: Թէ կին մը կեսուր կը դառնայ կեանքի այն շրջանին՝ երբ արդէն կը մտնէ իր սեռին բնախօսական յատկանիշներուն վախճանը, եւայլն,— ուրեմն կը սկսի հոգեկան յեղափոխութիւն մը: Վերջապէս — մեր տուրքը տալով Ֆրոյտին — տղուն մայրը (կեսուր) կը նախանձի օտար աղջկան (հարս) որ կուգայ գողնալ իր «ալան»ին սէրը կամ իր մեծցուցած «չինար»ին շուքը,— բժիշկները տարբեր մեկնութիւն կուտան այդ նախանձին՝ իջնելով ենթագիտակցութեան մէջ, ուր կը գտնէք վկայութիւններ նաեւ նախապատմական շրջաններէն:

Ընդհակառակն, շատ քիչ քննութիւն կատարուած է հարսին կողմէ,— թէ ինչո՛ւ անուշիկ ու քաղցրաբարոյ կեսուրներն անգամ կը հալածուին: Հարկ կը դառնայ երթալ դարձեալ մինչեւ մայրիշխանութեան շրջանը,— երբ կեսուրներն էին որ կը տիրապետէին ընտանիքին մէջ, եւ հարսները «չխօսկան» էին անոր համար որ...

Է՛հ, սկսան տաքերը, եւ ինծի շատ գայթակղեցուցիչ ենթադրութիւններ ըսել կ'ուզեն տալ: Ո՛չ, չեմ ըսեր, միայն կը յանձնարարեմ.— Մայրի՛կ, եթէ հարսդ շատ տըր - տըր կ'ընէ, քիչ մը հեռուն նստէ, սա միւս «չինարի»ն շուքին տակ: Ասանկ տաքերուն, մէկ չինարին շուքը քիչ կուգայ երկու հոգիի եւ կը կատղեցնէ: Լա՛ւն է անուառը, եւ ինչպէս մեր Ատափազարցին կ'ըսէ, հաս (հաց) մը թաս (ջրաման) մը, ծառ մը մարդ մը,— հասկցա՞ր, մայրի՛կ:

ԱՐԱԶ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ընկերվարական համագումարը վերջացաւ քուէարկելով Լէոն Պլումի բանաձեւը

Ընկերվարական համագումարը վերջացաւ երեքշաբթի օր, Լէոն Պլումի ճառով որ տեւեց երկուքուկէս ժամ: Նախորդ վարչապետին առաջարկած բանաձեւը քուէարկուեցաւ 1736ի դէմ 4872 ձայնով: Ձախակողմեան թեւին բանաձեւը ստացաւ միայն 1430 քուէ:

Լէոն Պլում իր ճառին մէջ մասնաւորապէս շեշտեց թէ անհրաժեշտ է շարունակել կուսակցութեան աջակցութիւնը Տալատիէի կառավարութեան: Իր համոզումով, այդ աջակցութիւնը անհրաժեշտ է, որովհետեւ,— 1. Տալատիէի կառավարութիւնը անկեղծօրէն կը ջանայ գլուխ հանել տնտեսական վերականգնումը, իրագործելով ընկերվարական կուսակցութեան ծրագրին մէկ մասը. — 2. Եթէ ընկերվարականները ընդդիմադիր դառնան, հանրապետական կարգուսարքը պիտի վտանգուի, ներկայ պարագաներուն մէջ.— 3. Ներկայիս անպատեհ է ընկերվարական կառավարութեան մը կազմութիւնը:

Գալով արտաքին քաղաքականութեան, Լէոն Պլում բացատրեց թէ ինք կը մնայ կուսակից ոչ - միջամտութեան, բայց Ֆրանսական հողին վրայ կատարուած վերջին ռմբակոծութիւնները կրնան Ֆրանսան մղել ոչ թէ վրէժխնդրական միջոցներ ձեռք առնելու Գերմանիոյ պէս, այլ վերադառնալու իր գործելու ազատութիւնը: Նախորդ վարչապետը միշտ փարած կը մնայ հաւաքական ապահովութեան սկզբունքին, եւ երբեք չի հաւատար թէ կարելի է խզել Հռոմ - Պերլին առանցքը, իրարմէ բաժնելով Հիթլէրը եւ Մուսոլինին: Ինք սկիզբէն իսկ ջատագոված է ոչ-միջամտութիւնը՝ Սպանիոյ գործերուն մէջ, որովհետեւ «միջամտութիւնը կրնայ ընդհանուր պատերազմ ստեղծել: Ոչ-միջամտութիւնը միակ միջոցն է որպէսզի Սպանիա կարենայ տնօրինել իր ճակատագիրը»:

Սահմանագլուխի պաշտպանութեան համար

Վարչապետ Պ. Տալատիէ 24 ժամ քննական պտոյտ մը կատարելով սպանիական սահմանագլուխին վրայ, վերադարձաւ Փարիզ: Իր համոզումով, սահմանագլուխը լաւ պաշտպանուած է եւ նոր միջոցներ ձեռք պիտի առնուին: Ֆրանսական կառավարութիւնը ոչ միայն ազդարարութիւններ ուղղած է Սպանիոյ երկու կառավարութեանց, յայտնելով թէ այլեւս թոյլ պիտի չտրուին նոր ռմբակոծութիւններ, այլեւ տեղեկացուցած է թէ ֆրանսական մարտկոցները հրաման ստացած են ռմբակոծելու օտար օդանաւերը:

Հակառակ մանրակրկիտ քննութեանց, կարելի չէ եղած ճշդել թէ Սպանիոյ ո՛ր բանակին կը պատկանին վերջին ռմբակոծութիւնները կատարող օդանաւերը: Զօր. Ֆրանքօ ղեկոյցով մը կը մերժէ որ եւ է պատասխանատուութիւն, մեղքը ձգելով կարմիրներուն վրայ «որոնք կ'ուզեն խանգարել Եւրոպայի խաղաղութիւնը»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ ԱՐՏԱԴՐԵԼ

Կեանքի արուեստական արտադրութեան խնդիրը շա՛տ, շա՛տ հին է, գրեթէ ա՛յնքան հին՝ որքան մարդկութեան պատմութիւնը։ Այս խնդիրը շատ մօտէն կախում ունի ա՛յն հարցումէն, թէ արդէն բուն կեանքը ի՞նչպէս ծագում առած է։ Եթէ Աստուծմէ ստեղծուած է, ուրեմն Աստուած մը միայն կրնայ կրկնել ստեղծագործութիւնը, եւ ի զուր մարդ իր ձեռքերը արիւն քրտինքի մէջ կը թաթխէ, իրարու կը շփէ, այս առեղծուածը քօղազերծելու համար անխոնջ ու անխնայ աշխատութեամբ։ Եթէ, ընդհակառակն, կեանքը ինքն իրմով կը ծագի, կը գոյանայ, ուրեմն մարդ կրնայ միշտ երեւակայել, թէ կեանքի արուեստական արտադրութիւն մըն ալ գործադրելի է։ Հետեւաբար այս հարցն ալ նոյնն է կեանքի ծագումի հարցին հետ։

Մինչեւ Միջին դար, այո՛, մինչեւ նորագոյն ժամանակները, արուեստական արտադրութեան տեսակէտն ու վարդապետութիւնը միշտ կը դիմանայ յամառօրէն եւ անմերժելի, այսինքն՝ ա՛յն տեսակէտը, թէ կեանքը ինք իրմով առած է ծագում։ Բայց այս վարդապետութիւնը այսօր գիտականօրէն այլեւս հազիւ ընդունելի է, թէեւ տակաւին միշտ կան կարգ մը խուզարկուներ, որոնք ա՛յն տեսակէտին յարած կը մնան եւ անխոնջ կ՚աշխատին ապացոյցներ հաւաքել վարդապետութիւնը ընդունելի ընելու համար։ Սակայն այսօրուան բնագէտներու ամենամեծ մասը կը մերժէ արտադրութեան վարդապետութիւնը։

Ամէն մարդ գիտէ, թէ երկրի վրայ միշտ կեանք գոյութիւն ունեցած չի կրնար ըլլալ, թէ մեր մոլորակին վրայ որեւէ կերպով մը պէտք է կեանք առաջ եկած ըլլայ։ Այս հարցին վրայ դարերու ընթացքին երկու տեսակ խնդիրներ գոյացած են անթիւ տեսակէտներու մէջէն։ Կենսաբաններուն մէկ մասը կեցաւ սա՛ տեսակէտին վրայ, թէ մեր երկրին վրայ կեանք բնաւ ծագում առած չէ, թէ կեանքը երբեւիցէ ուր ստեղծուած է տիեզերքին մէջ, եւ լոյսին ճառագայթումի ճնշումին տակ մեզի արտաշնչուած է։ Մանրէական գործարանաւորութիւններու վրայ կատարուած փորձեր ցոյց տուած են, որ իրօք գոյութիւն ունին կարգ մը մանրէներ, որոնք կ՚աճին կեանքի թշնամի պայմաններու մէջ — աներեւակայելի խստութեամբ ցուրտի աստիճաններ, բացարձակ անհանդուրժելի երաշտութիւն, օդի անկենդան պակաս կամ սաստիկ արեւատապ։ Գտնուած են միս բջիջներ՝ որոնք առանց ամենադոյզն չափով վնասուելու՝ դիմադրած են երկու հարիւր աստիճան ցուրտի, կեդրոնացուած ծծմբային թթուի բացարձակ ցամաքութեան եւ ամիսներով հանդուրժած են թթուածինէ զուրկ միջոցի մէջ։ Որովհետեւ ընդունուած է, թէ գործարանաւորութիւններուն կազմական ինքնայատկութիւնները կը ծնին կամ առաջ կուգան կեանքի պայքարէն, միջավայրին հետ մաքառումէն, թէ անոնք ալ արտադրութիւն մըն են տարերային ժառանգութեան զանգուածէն եւ տիեզերքէն, եւ կեանքի պայքարին մէջ իրենք ալ, իրենց կարգին, իրենց պատշաճ ձեւը ընդունած են, դժուար չէր ենթադրելը՝ թէ այդպիսի ինքնայատկութիւններ ցոյց տուող գործարանաւորութիւններ, այսինքն՝ ուեւէ ձեւով մարմիններ, յարմարագոյն պիտի ըլլային միջավայրին հետ պայքարը ստանձնելու, վերոյիշեալ արտասովոր պարագաներու մէջ իսկ։ Բայց մեր երկրին վրայ բնականաբար չկայ եւ բնաւ ալ չէ եղած երկու հարիւր աստիճան վար ցուրտ, ոչ բացարձակ երաշտութիւն եւ ոչ ալ կատարեալ օդի պակաս։ Եթէ այդպիսի պայմաններու մէջ աճող ուռճացող կենդանի էակներ գոյութիւն ունին, — կ՚ըսեն այս տեսաբանութեան պաշտպանները — կը նշանակէ, թէ անոնք արտասովոր միջավայրէ մը առաջ եկած են։

Այս տեսաբանութիւնը շատ ընդունելի կողմեր ունի, նոյնիսկ մինչեւ հիմա յայտնի հակառակորդ չէ ունեցած, եւ մեծանուն բնախօսներ կը յարին ու յարած են անոր։ Բայց այս տեսաբանութիւնը չի գոհացներ կենսաբանները ամէն կերպով։ Եւ արդարեւ կեանքի ծագումին հարցը չի լուծուիր՝ ստեղծագործութեան աշխատանոցը փոխադրելով ուրիշ մոլորակի մը, ուրիշ խորհրդաւոր, անծանօթ աստղի մը վրայ տիեզերքի մէջ։ Միայն սա՛ կայ որ այս տեսաբանութիւնը ընդունելով, կրնանք մեր ձեռքերը գրպանը դնել եւ բուն խնդիրը յաղթահարելու համար սպասել մինչեւ այն ժամանակամիջոցը՝ ուր կարելի պիտի ըլլայ յաջողիլ ա՛յդ աստղին հասնելու, ուր կը կատարուի ստեղծագործութիւնը, եւ ատոր համար ալ կրնանք տակաւին երկար ատեն սպասել...։

Խնդրոյն երկրորդ խումբին ներկայացուցիչները, որոնց մասին վերը խօսուեցաւ, կը կառչին ա՛յն տեսակէտին՝ թէ նախնական տարերային բջիջները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ՝ զարգացումի շրջանի մը վերջին անդամները, որոնք անգործարանաւոր գոյութենէ (substance) առաջնորդուած են գործարանաւոր գոյացութեան։ Այս զարգացումը սակայն — եթէ երբեք գոյութիւն ունեցած է — միլիոնաւոր տարիներ առաջ պէտք է եղած ըլլայ, եւ դժուար է ընդունիլ՝ որ այսօր այդ պայմանները կրցած են կրկին հաստատուիլ փորձերով, պայմաններ՝ որոնք ատեն մը կան եւ կը գործեն եղեր։ Այո՛, դժուար է ընդունիլ, թէ այդ առաջին քայլը — անկենդանէն կենդանացած բնութիւն տանող քայլը — տեղի ունեցած ըլլայ։

×

Հիմա, արդի բնախօսները կը հարցնեն թէ կենդանացածներուն եւ անկենդանի մնացորդներուն միջեւ իրօք կա՞յ տարրական, բացարձակ տարբերութիւն մը, անոնք իրարու իրօք ա՞յնքան օտար են, ինչպէս կ՚երեւի առաջին ակնարկով։ Այս հարցումին փորձառական հետախուզութիւնը յոյժ շահեկան, նոյնիսկ զգայացունց արդիւնքներ տուած է, որոնք պիտի յեղաշրջէին բոլոր տեսակէտները, բոլոր վարդապետութիւնները կենսաբանութեան եւ բնական գիտութիւններուն մէջ։ Նախ եւ առաջ արդիւնքը եղաւ ձգախէժի համադրական (synthétique) վերահաստատութիւնը, այսինքն՝ բնական բերքի մը արուեստական արտադրութիւնը։ Բերքը, տնտեսական կամ առեւտրական տեսակէտով, կը գոհացնէ միայն գործնական մարդը, ոչ թէ գիտնականը։ Այսինքն ան ունի բոլոր յատկութիւնները, որոնք գործնականին մէջ կը պահանջուին բնական ձգախէժէն։ Բայց քիմիական հակազդեցութիւններուն (réaction) մէջ երբեք նոյն, եւ մի՛ չէ բնական բերքին հետ — կեանքի առեղծուա՛ծ-, թէեւ անոր նման է։ Աւելի առաջ տարուեցաւ քննութիւնը։ Վաղամեռիկ բնախօս Էմիլ Ֆիշը կրցաւ արուեստապէս արտադրել նիւթ մը, որ շատ նման է հաւկիթի սպիտակուցին, ա՛յն աստիճան նման, որ կարելի եղաւ փոխանակել զայն կատարելապէս անասուններու կերին հետ։ Արուեստական եւ բնական բերքին միջեւ ազգակցութիւնը այնքան նշանակալից է որ մարդ սա զգացումը կ՚ունենայ — փոքր քայլ մը եւս եւ ահա պիտի իյնայ վերջին պատն ալ։

Բայց ամէնէն կարեւորը փորձերուն այս արդիւնքները չէին։ Զգայացունց արդիւնքը ա՛յն եղաւ որ կարելի եղաւ կենդանի եւ անկենդան գոյացութիւններուն միջեւ ներքին մեծ ազգակցութիւնը ապացուցանել, ազգակցութիւն մը՝ ա՛յնքան անակնկալ, որ դեռ մինչեւ հիմա յայտնի չէ թէ ի՞նչ պէտք է եզրակացնել ասկէ։ Այսպէս կարելի եղաւ ոչ միայն անկենդան նիւթի միջոցաւ նմանցնել կենդանի գոյացութիւններու բնականօրէն աճած ձեւերը, ոչ միայն կարելի եղաւ արուեստականօրէն արտադրել կենդանի էակներու մանրադիտական կառոյցքը, այլեւ գիտունը, այսպէս եւ ասկէ դուրս, ի վիճակի կ՚ըլլար արտադրել շարժումներ եւ ընչաւական դէպքեր անգործարանաւոր գոյացութիւններու վրայ եւ երկար ատեն ալ պահպանել զանոնք։

×

Փորձառական այս շրջանակէն քաղուածամէնէն ծանօթ երեւոյթներէն մին սա իրական, թէեւ դժուար ըմբռնելի ճշմարտութիւնն է, որ սնդիկի կաթիլ մը, որուն հետ եթէ չփուի պղպջատէ ասեղ մը, կը սկսի բաբախել նորդաշնակ ելեւէջով, եւ բաբախումի այս երեւոյթներու միջոցին՝ յայտնապէս սիրտի ձեւ կ՚առնէ։ Այս դէպքը յաճախ շարժանկարուեցաւ, այնպէս որ գիտական նիստերու միջոցին հանդիսատեսներու մեծ շրջանակ մը կրցաւ տեսնել զայն եւ ճշդել։ Նորագոյն են նմանապէս շարժանկարուած փորձեր ապացուցին նոյնութիւնը գործարանաւոր եւ անգործարանաւոր գոյացութիւններու շարժումին մէջ։ Ամենափոքր մանրէներ, որոնք կը գտնուին կաթիլ մը ջուրի մէջ, առաջ բերին միեւնոյն շարժումները, ինչ որ փոքր կտորիկ մը կափուրը (camphre) մաքուր ջուրին երեսը, այն աստիճան ճշգրտօրէն որ շարժանկարին ներկայ եղող կենսաբան մը չկրցաւ զանազանել կենդանի գոյացութիւնը անկենդանէն։ Կափուրի փոքրիկ կտորները ջուրին վրայ իյնալուն պէս, խորհրդաւոր օրէնքի մը համեմատ կը սկսին դառնալ ու շրջիլ, զարնել իրենց վրայ, առնելով շարժումի միեւնոյն ձեւեր ինչպէս ջուրին կաթիլին մէջ ամփոփուած մանրէները։

Հետախուզական բոլոր այս արդիւնքները կը տանին միմ[illegible]ն սա եզրակացութեան, թէ կենդանի եւ անկենդան գոյացութիւններուն միջեւ հիմնական տարբերութիւն չկայ, թէ ամէն ինչ որ գոյութիւն ունի, կը հպատակի միեւնոյն բնական օրէնքներուն։

Ահա այս տեսակէտէն ալ երբեք անկարելի չի թուիր որ օր մը կարելի պիտի ըլլայ քիմիական աշխատանոցին մէջ կեանք կամ, ուրիշ բառով, կեանք ունեցող բան առաջ բերել ։

Թարգմ. Գերմ.-է ***

ՏԻԳՐԱՆ ՉՈՒՀԱՃԵԱՆ

Ահաւասիկ Տիգրան Չուհաճեանի գլխաւոր երկասիրութիւնները․— «Արշակ Բ․», «Օլիմբիա (օփերա)», «Արիֆ», «Քէօսէ», «Լէյլէյիճի» (օփերէթներ), «Զէմիրէ» (օփերա քոմիք), «Ալեքսինազ» (օփերէթ տրամաթիք), «Ոհ ինչ անոյշ», «Մայր Արաքսի», «Գոհարիկ», «Ողջոյն Առ Խրիմեան», « Laura» (Վ. Հիւկօ), «Rappelle-Toi», (Ալֆրէտ տը Միւսէ) մեներգները։ «Խորհուրդ Խորին», «Սուրբ Սուրբ», « Հայր Մեր», «Մահերգ» (գրուած Ներսէս պատրիարքի մահուան առթիւ) կրօնականները։ Ու «Վիպերգ», «Ցաւիտենական Շարժում», «Արեւելեան Ֆանթէզիներ», «Մատծին Ցնորքներ», «Պարսկական Քայլերգ» դաշնակի կտորները ։

Անցեալները երաժշտասէր հայ ընտանիքի մը մօտ, առիթը ունեցանք տեսնել վարպետին երեք ձայնատետրերը, նշխարներու պէս համբուրելի։ Առաջինը «Արիֆ»ին Ա. արարուածի նշանաւոր զուգերգը՝ «Թէննէ Թէննէնի»։

Կողքը նկարազարդ։ Ֆէսաւոր այր մը, հագած սէքրի, պարաքայլի մէջ հարեմազգեստ Արեւելուհիի մը հետ։ Երկուքին ձեռքերուն մէջ՝ ըմպելիի բաժակ։ Նուրբ ծառի մը ճիւղը կը շրջանակէ զիրենք։ Հեռուն՝ պուրակ։

Երկրորդ ձայնատետրակը Արիֆին «Սէֆա կէլտինիզ» մեծ խմբերգը, նոյն նկարով եւ արձանագրութեամբ։

Տպուած են Լայփցիկ ։

Եւ ուրիշ տետրակ մը տպուած վարպետին մահէն վերջ, Օլիմբիա օփերային նախերգութիւնը, Բ. Սինանեանի կողմէ դաշնակի յարմարցուած ։

Այս տետրակը զարդանկարուած է « Ար Նուվօ » ոճով, մանրանկարիչ Ստեփան Ակլյեանի կողմէ։ Զարդանկարը կազմուած է սովորականօրէն․ անխուսափելի վարդերով, տերեւներով եւ պայմանադրական քնարներով։ Վերին ձախ անկիւնը գծուած է, նոյն նկարչին կողմէ Տ. Չուհաճեանի պատկերը։ Վարպետը հագած է սթամպուլին, ունի բաց օսլայուած օձիք, լայն թիթեռնիկ փողկապով։ Անշուշտ սպիտակ եւ օսլայուած շապիկ։ Կատարեալ մաչմթրօ մը հանդերձանքով։ Նոյնքան են աւելի դէմքով, բացուած ճակատ, սպրած մարդու հեշտախոյզ աչքեր, առատ պեխ, գեղեցիկ ծերութեան մը առաջին շրջանին մէջ։

Փակագիծ մը բանալով խօսինք նաեւ Չուհաճեանի հասակին մասին։ Հաւանաբար շահեկանութենէ դուրս չըլլայ մեր ըսելիքը։ Երբ քանի մը շաբաթ առաջ ձեռնարկեցինք վարպետին կենսագրութիւնը գրելու՝ մեր ձեռքին ներքեւ գտնուող գրութիւններուն մէջ ո՛չինչ ըսուած էր վարպետին հասակին մասին։ Տարօրինակ կերպով, յաճախ կը մտածէի Չուհաճեանի հասակին մասին։ Պատկերներէ, մինչեւ կէս մէջք քաշուած, անկարելի է ճշդել մէկուն հասակը։ Գիշեր մը Չուհաճեանը տեսայ... երազիս մէջ անշուշտ։ Այսքանով միայն՝ պիտի մտածէիք ինծի պէս․— «Պարզ է, մտածման մը շարունակութիւնն է։ Իրմով լեցուած ըլլալը»։ Կը գտնուէի սրճարանի մը մէջ — միշտ երազ— ու մէկը ներս մտաւ, ուղղուեցաւ ինծի ու ըսաւ․— «Ես Տիգրան Չուհաճեանն եմ։ Ահա տես հասակս։ Հազիւ միջահասակ կարելի է ըսել ինծի։ Ցուախար մի ըլլար ինէ․ երբ նուագախումբ կը ղեկավարէի՝ կը մեծնար հասակս ու բնաւ պէտք չէր երեւար կերպարանքս»։ Երազը տեսնելէս օրեր վերջ, կը վառէի հետաքրքրութենէս իմանալու համար թէ ինչ հասակ ունէր վարպետը։ Կ՚ուզէի ճշդել երազս։ Դիպուածով գտայ հայ տիկին մը որ Զմիւռնիա գտնուած է եւ այնտեղ տեսած Չուհաճեանը։ Հարցումներուս առաջինը եղաւ ճշդել երգահանին հասակը։ Երազս ճիշդ էր, տիկինը հաստատեց։

×

Խօսքը կուտանք Ս. Դուրեանի.

— « Տ. Չուհաճեան իբր երգահան եւ հեղինակ՝ իր մեծ արժանիքն ունեցաւ, այլեւ ի Թուրքիա նոր դարաշրջանի մը բացաւ ու վճռական ազդեցութիւն մը գործեց՝ ստեղծելով դուսանական թատրոնը որմէ տրամադիք թատրոնն ալ տպաւորուեցաւ։ Իրմով յառաջ եկան վարպետներ — Ս. Պէնկլեան եւ հոյլ մը ուրիշներ — որոնք օր մը պիտի շարունակէին իր գործն աւելի կամ նուազ յաջողակութեամբ։ Այդ ազդեցութիւնը հայ դուսանաց միջոցաւ տարածուեցաւ Ելլադա, Եգիպտոս, Փարիզ եւ Լոնտոն, հայ հանճարին արձագանգը տուին մերոնք օտար երկիրներու մէջ (ուր երաժշտ. արուեստը, հաղաղի եւ լսելեաց նրբութիւնք անդրագոյն եւս զարգացած ու մշակուած են) եւ ամենուրեք գտան ջերմ ընդունելութիւն։ Արհամարհոտ Հելլենք՝ Աթէնքի, Բաթրասի եւ այլ շրջանակներու մէջ՝ հայ խումբերու դուսանական յաղթանակներէն ազդուած պարտուած էին։ Նոյնը նաեւ Եգիպտոս»։

Ահաւասիկ Շարասանի կարծիքը․

— « Չուհաճեանի բոլոր գործերն ալ անմահ են, անոնց մէջ վարպետը կարողացած է արեւելեան երաժշտութեան մեղեդիները՝ իրենց բովանդակ հրապոյրովն ու երազանքովը, հաշտեցնել եւրոպական նուագերգութեանց պայմաններուն հետ, եւ այդպէսով ստեղծած է երաժշտական variation մը, որ թէեւ փորձուած էր անցեալի եւրոպական քանի մը մեծագոյն երգահաններու կողմէ, սակայն մնացած էր չափազանց աղօտ ու անհարազատ գոյներով։ Չուհաճեան իրաւամբ ունենալու է իր առանձին տեղը տիեզերական երաժշտութեան պատմութեան մէջ, որովհետեւ իր հեղինակութեանց մեծագոյն մասին մէջ կ՚արտացոլայ բոլոր այն կեանքը զոր կը շնչէր, իր ազգին ցաւերն ու վայելքները, իր հայրենիքին փառքերն ու սարսափները հաւասար թափով մը երգած է։ Գաղափարներուն թարմութեամբը, նուագերգութեան բազմազան երանգներովն ու հարազատութեամբը, իր արուեստը դերագանցօրէն բիւրեղացումն է արեւելեան երաժշտութեան․ ու ինք իրաւունքը կը ստանայ ժողովրդային այն պանծալի համակրանքին, զոր, աւաղ, թէեւ այնքան ուժգին սակայն քիչ վայլեց »։

×

Վարպետին Թատերական գործերէն ունկնդրած եմ միայն երեք հատը՝ «Լէյլէյինճի», «Քէօսէ», եւ «Արիֆ», իւրաքանչիւրը 40 — 50 անգամ ։

Հինէն ի վեր Մեծն Արեւելքը [illegible] ճիւղ մը նետած է դէպի [illegible]։ Ու Արեւմուտքը ծաղկաճիւղ մը արձակած է դէպի Բիւզանդիոն։ Երկու Ոգիներու պատուաստը կատարուած է այնտեղ՝ ուր երկու Աշխարհներ կը միանան իրարու։ Այդ պատուաստի մթնոլորտին մէջ ծնած է Չուհաճեան։ Ինք ալ կատարեց երաժշտական պատուաստը իր տաղանդին ու միջավայրին բնական բերումով։ Իր երաժշտախաղերը իմ վրաս կը թողուն տպաւորութիւնը հէքեաթներու, որոնք կը շողշողան ու կը շլացնեն՝ իրենց գոյներու ծանրութիւնով, թեւածող քաղցրութիւններով եւ կայծակ[illegible] պարունակող սիրերգներով, ինչպէս հոգիներու դաշնակցութեան պոռթկումներով։

Չուհաճեանի երգը հոգիին մէջ կը մնայ։ Չի ջնջուիր։ Կենսանիւթ ունի։

Երաժշտագէտները կը նախընտրեն «Արիֆ»ը կամ «Քէօսէ»ն։ Իսկ ժողովուրդները միշտ նախընտրած են «Լէյլէյինճի»ն, որուն նիւթին եւ երաժշտութեան պարզութեան մէջ, հարազատութիւն մը կայ բանաստեղծական։

Չուհաճեան իր ցեղին նոր եւ խոր բարձունք մը ընծայած է ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«Աշխարհակալը»

Մեծ եղեռնի մեր բախտակիցներէն Յարութիւն Քէֆէլեան անցեալ տարի հրատարակեց «Աշխարհակալը» խորագրով հարիւր էջնոց պատկերազարդ հատորիկ մը։

Հեղինակը, ինչպէս համեստօրէն ինքն իսկ կը խոստովանի իր գործին յառաջաբանին մէջ, գրող մը չէ, ոչ ալ ուսում առնելու պատեհութիւն ունեցած է։ Կեանքի տարօրինակ պայմանները առաջնորդած են զինքը ուրիշ ասպարէզի, ուր իր հայրենասիրութեան թելադրանքին տակ՝ գրի առած է ապագայ սերունդին համար պատմելու իր վկայութեան բաժինը։

Յ. Քէֆէլեան Շապին Գարահիսարի Անդրէասգիւղաքաղաքէն է։ Իր գործին առաջին գլուխը կը վերաբերի իր ծննդավայրին պատմական եւ աշխարհագրական ամփոփ ներկայացման, համընթաց նկարով մը միասին։ Եւ վերջացուցած իրաւունքի եւ արդարութեան ոգեկոչումին մէկ վանկը իջեցնող սա խօսքով ․

« Թուրքը մորթեց Հայուն որդին, բայց երբեք պիտի չկարողանայ մորթել մեր հայրենիքը »։

Այնուհետեւ իր պարտականութեան գիտակից՝ կը պատմէ բռնագաղթի նախօրեակը, Շապին Գարահիսար նահանգին հայերը տարագրելու ժամանակ Թուրքերու ցոյց տուած վայրագութիւնները ։

Ընդհանուր տարագրութեան պատմութեան մէջ Շապին Գարահիսարի հայութիւնը եւս յետագայ սերունդին ներշնչման գեղեցիկ ժառանգ մը թողուց, անիծեալ թշնամիին դէմ ըմբոստութեան սքանչելի փորձ մը կատարեց։ Քէֆէլեան ուրիշ ձայն մը եւս կը բերէ ու կը կցէ այդ պատկերին, հատուցման արդար իրաւունքը վառ ու խոր պահելու արժանի երդումով.

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուիթին քովընտի ակնարկ մը նետեց Ներքինիին․ ճեփ ճերմակ ու ժլպտուն դէմք մը ունէր ան այդ վայրկեանին, յայտնի էր թէ անդթօրէն կը վայելէր այդ զարհուրելի տեսարանը։

Ա՛լ ամէն բան պիտի վերջանար հիմա։ Մարդ ինչ ձեւով ալ մեռնի պարտաւոր է ճիգ մը ընել քաջաբար կեցուածքով մը դիմաւորելու համար մահը։ Սուիթին կարճահասակ մէկն էր եւ իր գլուխը հազիւ թէ կը հասնէր երկու սեւամորթ հսկաներուն ուսերուն։ Պրկեց ամբողջ մարմինը, ուղղաձիգ դիրքով կեցաւ իր դահիճներուն դիմացը եւ թօթափեց այն սարսափելի վախը որ կը չարչրկէր զինքը ժամերէ ի վեր։ Երբ համր պահակները իր թեւերէն բռնեցին, անիկա կըրցաւ նոյնիսկ հրաժեշտի հեգնական բարեւ մը տալ երկու ոստիկաններուն։

Եւ ահա յանկարծ սեւամորթ դահիճները օդին մէջ բարձրացուցին Սուիթինը եւ, գլուխը վար, հորին մէջ նետեցին զայն։

Գիտակցութիւնը կորսնցուցած չէր մինչեւ այն վայրկեանը երբ գլուխը ուժգնօրէն զարնուեցաւ փրփրադէզ ծովուն ալիքներուն եւ ջուրերը ծածկեցին իր չարչարուած մարմինը։

ԱՄԱՅԻ ՔԱՂԱՔԸ

Զարհուրելի դող մը պատեց իր ամբողջ էութիւնը․ Թաւալգլոր ինկաւ ջուրերուն վրայ եւ այնպիսի թափով մը զարնուեցաւ անոնց որ կարծես թէ երբեք վեր պիտի չբարձրանար եւ անվերջ պիտի խորասուզուէր դէպի ծովուն անդունդը։ Կարծես կացին մը երկուքի բաժնած էր գանկը, այնքան ուժգնօրէն կը զգար բախումին պատճառած ցաւը իր գլխուն մէջ։ Իրեն այնպէս կը թուէր թէ գանկը հեղհեղուէ կ՚ուռէր, կը խոշորնար, կը բացուէր ու կը գոցուէր՝ հոգեվարքի մը անտանելի ցաւերը պատճառելով իրեն։ Շլացուցիչ լոյսերու փայլատակում մը զգաց իր աչքերուն խորը․ յետոյ կորսնցուց իր գիտակցութիւնը։

Բայց յանկարծ նկատեց որ այլեւս ծովուն յատակը չէր իջներ։ Յորձանքը ետ նետած էր զինքը։ Սովորական պարագաներու մէջ լաւ լողացող մըն էր․ ուրեմն աչքերը բացաւ։ Լոյսի նշոյլն անգամ չկար չորս դին․ անթափանցելի խաւարն ու չարաշուք լռութիւնը ահաւոր վախ մը ներշնչեցին իրեն։ Կարծես միաժամանակ կուրցեր եւ խլացեր էր։ Ուրեմն այս է մահը, խորհեցաւ Սուիթին․ զգալու կարողութիւնը բոլորովին անհետացած չէր տակաւին ու երբ ջուրերուն ծանրութիւնը կը ճնշէր իր մարմնոյն վրայ, մտածեց թէ վախճանին հասած չէր դեռ։ Այդ ահարկու իրողութիւնը պրկեց իր կուրծքը․ ուրեմն աւելի սոսկալի տանջանք մը կը սպասէր իրեն․ պիտի սուզէր դէպի ծովուն յատակը, շունչը պիտի բռնուէր, յուսահատ ճիգ մը պիտի փորձէր օդ գտնելու համար ջուրերուն խորը։ Տապլտկեցաւ ալիքներուն գիրկը․ հինգ վեց անգամ գլորեցաւ աջ ու ձախ։ Յետոյ զգաց թէ յորձանքը ապառաժի մը վրայ նետած էր զինքը ։

Գլուխը այնքան կը ցաւէր որ պոռալու ճիգ մը ըրաւ, բայց չկրցաւ ձայն հանել որովհետեւ աղի ջուրը ողողեց իր բերանը։ Ոչինչ կը տեսնէր, ոչինչ կը լսէր․ հագուստները պատառ պատառ եղած էին։ Վերջին եւ յամառ դիմադրութեան մը պատրաստուեցաւ։ Բնազդական էր այդ ճիգը։ Մահուան սարսափը այնքան զօրաւոր է մարդոց մէջ— առանց ցեղի եւ նկարագրի խտրութեան— որ երբ միտքը կը դադրի գործելէ, բնազդն է որ կը մղէ ու կը վարէ վերջին ամեհի կռիւը՝ մարմնոյն Ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանելու համար։

Պողպատեայ չուաններու մէջ բանտարկուած էր կարծես իր կուրծքը․ անտանելի աղմուկ մը կար իր ականջներուն մէջ․ սրունքները մոլեգին շարժումներ կ՚ընէին ալիքներէն ձերբազատելու համար իր մարմինը։ Չէր գիտեր որ բաց ծովուն հասա՞ծ էր թէ ոչ, չէր ուզեր այդ մասին խորհիլ ու չէր ուզեր հաւատալ թէ ապարդիւն էին իր բոլոր ճիգերը։ Պիտի աշխատէր ծովուն մակերեսը բարձրանալ, թէեւ լողալու կարողութիւն անգամ չունէր այլեւս ու թեւերը կռնակին վրայ կապուած էին․ եթէ նոյնիսկ յաջողէր ալիքները դարձեալ ետ պիտի մղէին զինքը ու անդունդը պիտի իջնէր նորէն՝ [illegible] նայուածք մը նետելով այն աշխարհին վրայ որ հիմա շատ հեռու էր իրմէ։

Սրունքներով յուսահատ հարուածներ տուաւ ջուրերուն։ Ականջները կը պայթէին, աչքերը դուրս կը ցատկէին իրենց խոռոչներէն․ մուրճի հարուածներ կը լսէր իր գանկին տակ, ուղեղը փրթած էր իր տեղէն եւ աջ ու ձախ կը նետուէր գլխուն մէջ։ Ա՛լ չէր կրնար շունչը բռնել, պիտի խեղդուէր հիմա, մարմինը կը ցաւէր շարունակ։

Սուիթին ջուրին երեսը ելաւ երկվայրկեան մը միայն․ կրցաւ պատառ մը օդ ծծել, գիտակցութիւնը վերադարձաւ յուսահատօրէն կարճ ժամանակի մը համար։ Ջուրերը դարձեալ կուլ տուին զինքը․ իր գերմարդկային ճիգերը չարչարանքը երկարելու կը ծառայէին պարզապէս։

Նորէն ճնշում մը զգաց իր կուրծքին վրայ։ Մտածեց թէ աւելի լաւ պիտի ըլլար եթէ հանդարտ կենար ու միանգամընդմիշտ սուզէր ծովուն անդունդը խուսափելու համար չարչարանքէն։ Եւ սակայն դիմադրելու բնազդը աւելի զօրաւոր էր իր մէջ. փորձ մը եւս ըրաւ ու հասաւ ջուրին մակերեսը։ Ակնարկ մը նետեց երկնակամարին աստղերուն։ Բայց ի՞նչ օգուտ․ չէ՞ որ թեւերը կապուած էին։ [illegible] ինչպէ՞ս պիտի մնար այնտեղ։ [illegible]ուեցաւ չուանները կտրել, բայց ընդհակառակը անոնք աւելի եւս մխրճուեցան իր միսերուն մէջ։ [illegible] յոգնեցաւ այլեւս․ [illegible] սպառեցաւ [illegible] կռիւին մէջ, ալիք մը զարնուեցաւ [illegible] դէմքին ու թաղուեցաւ ջուրերուն խորը։

Այդ պահուն յանկարծ անծանօթ ձեռք մը հասաւ իրեն։ Մարդը վեր քաշեց զինքը եւ ահա Սուիթին ուժասպառ փռուեցաւ նաւակի մը մէջ։ [illegible] թափանց խաւար էր չորս կողմը։

(Շար.)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Ցապաղած).— Մայիս 28ին, երեկոյեան, Գոլվիլէի շէնք սըրահին մէջ տեղի ունեցաւ մեր հրապարակային բանախօսութիւնը։

Ժամանակէն առաջ լեցուած էր սըրահը, շատեր ոտքի վրայ մնացին։ Լեցուն էր նաեւ միջանցքը։

Ընկեր Իշխանեանի այնքան հետաքրքրական յօդուածներուն ընթերցողները բուռն փափաք մը ունէին զինքը տեսնելու։ Վերջապէս գոհացում տրուեցաւ ընկերոջը մեր շրջան այցելութեամբ։

Ընկեր Ց. Պալիկեան քանի մը խօսքով ներկայացուց ընկերը, յետոյ ծափերու տակ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Իշխանեան որ մօտ երկու ժամ տեւող խօսքով մը հանգամանօրէն եւ փաստաթուղթերով ներկայացուց իր նիւթը, զոր դժուար է ամփոփել։ Կուտանք միայն քանի մը գիծեր։

Շարք մը ճշգումներէ վերջ անցաւ Հայաստանին՝ իբրեւ ընթրոնում զաշխարհագրական եւ աշխարհագրական։ Այնուհետեւ շրջան գծեց անոր ապրած պատմութիւնը եւ մատնանշեց նուաճումները ու սխալները։ Բնորոշեց «Խորհրդային»ին ու «Հայաստանի»ն միջեւ եղած խոր տարբերութիւնը։

Ցետոյ, մէկ առ մէկ տուաւ խորհ. Հայաստանի քաղաքական շրջապատը, գրացի ժողովուրդներու վերաբերումները եւ քաղաքական ձգտումները, կանգնեցաւ մասնաւորապէս ռուսական քաղաքականութեան վրայ, որ երբեք ձեռնտու չի կրնար ըլլալ մեզի։ Ցետոյ դաւանութեամբ յիշեց ռուսացումի այն չեչտուած քաղաքականութիւնը, զոր կը տանի Մոսկուան Հայաստանի մէջ, ինչպէս նաեւ արտասահմանի վնասակար կրաւորականութիւնը։

Այս աննպաստ պայմաններուն դէմ ան դրաւ նաեւ նպաստաւոր ազդակներ, զորս թուեց մէկ առ մէկ, որոնց կարգին անհրաժեշտ գտաւ բոլոր առողջ տարրերու կողմէ միացեալ ճակատի մը կազմութիւնը։

Բանախօսութեան սկիզբէն մինչեւ վերջը ունկնդիրները լարուած ուշադրութեամբ հետեւեցան եւ դժուարութեամբ բաժնուեցան սրահէն։

Այդ բանախօսութեան պատճառաւ ստեղծուած հետաքրքրութիւնը այնքան բուռն է որ բազմաթիւ խնդրանքներ կը հասնին զանազան միութիւններէ եւ մարմիններէ, իրենց շրջաններուն մէջ եւս կրկնելու նոյն բանախօսութիւնը։

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՎԱԼԱՆՍ, 1 Յունիս.— Մօտ 15 տարիներէ ի վեր, գաղթահայութիւնը, ամենուրեք, կը տօնէ իր անկախութեան եւ ազատութեան օրը՝ Մայիս 28ը։

Քանի կ՚երկարին մեր պանդխտութեան տարիները, այնքան աւելի կը շեշտուի ազատ ու անկախ ապրելու մեր պահանջքը։

Թէեւ մեր մէջ, տակաւին ունինք՝ ուղեղը ջրտուած մարդիկ, որոնք կը դիմեն ամէն միջոցի Մայիս 28ի արժէքը նսեմացնելու, նոյնիսկ ըսելու թէ «Մայիս 28ը Թուրքին շնորհն է»։

Կիրակի իրիկուն ժամը 9ին սրահը լեցուն է բերնէ բերան։

Բեմին ճակատը զարդուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով, որոնց մէջտեղը Հ. Օհանջանեանի դահլիճին մեծադիր խմբանկարը։

«Զոմ»ի «Արաքս» երգչախումբը քառաձայն «Մեր հայրենիք»ով բացաւ անկախութեան 20ամեակի տարեդարձը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Ցակոբ Զօրթեանի։ Օրուան նախագահ ընկեր Լեւոն Տօնապետեան, քանի մը խօսքերով բացատրեց Դաշնակցութեան դերը անկախութեան համար մղուած պայքարին մէջ։ Ծափերու մէջ՝ արտասանեցին փոքրիկն Ալիս Գալուստեան, Վահան եւ Զարեհ Գասեան։ Ցաջող էին «Խաւարել եմ ինչպէս գիշեր» եւ «Երբ որ բացուին դռներն յուսոյ», ընկերակցութեամբ Ց. Զօրթեանի (ջութակ)։ Հանդէսի ընթացքին երգչախումբը քառաձայն երգեց ուրիշ երգեր ալ եւ Պ. Ց. Զօրթեան մեներգեց «Հայաստան»ը։

Ցետոյ, ջերմ եւ երկարատեւ ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ ընկեր Շաւարշ Միսաքեան, որ մօտ 1 ժամ տեւող կուռ ճառի մը մէջ շօշափեց երեք գլխաւոր նիւթեր,— Մայիս 28ը, Հայաստան եւ Արտասահման։

Ընկերը նախ ներկայացուց անկախութեան նախօրեակին՝ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ ունեցած զինուորական ուժերը եւ անոնց գրաւած դիրքերը։ Ապա բացատրեց այն անհատնում ճիգը, զոհողութիւններն ու արիւնը որ թափուեցան Մայիս 28ի համար, եւ ոգեկոչելով Սարտարապատի եւ Քարաքիլիսէի հերոսական խոյանքներն ու ձեռք բերուած ազատութիւնը՝ աւելցուց.— «Մայիս 28ը ինքնին չեկաւ սակայն, այսօր շատեր կան որ կ՚ուզեն անոր արժէքը մանրացնել, նսեմացնել։ Ցետոյ Մայիս 28ը Դաշնակցական տօն չէ, ինչու Դաշնակցական կոմիտէները ամէն տեղ ձեզ ժողովի պիտի հրաւիրեն, ինչո՞ւ տէր չէք կանգնիր ձեր փառքին՝ Թուրքը ձեզի ոչ թէ անկախութիւն, ինչպէս կ՚ըսեն նենգամիտներ, այլ սուխ մը իսկ չի տար, Մայիս 28ը մեր մեծագոյն փառքն է, եւ դուք չէ՞ք ուզեր տէրը ըլլալ այդ փառքին»։

Երկուշաբթի երեկոյեան ունեցանք ընկերական ընդհ. ժողով, ուր ընկեր Շաւարշ խօսեցաւ քաղաքականութեան, Սուրիոյ, Սանճագի եւ կուսակցական աշխատանքներու մասին։

Երեքշաբթի երեկոյեան ունեցանք ընկերահամակրական դասախօսութիւն, «Սիամանթօ» ակումբին մէջ, նախագահութեամբ ընկեր Թեպոյեանի։ Ընկեր Միսաքեան ամբողջ մէկուկէս ժամ մանրամասն խօսեցաւ օրուան հարցերուն շուրջ պատասխանելով նաեւ դասախօսութենէն վերջ եղած հարցումներուն։

Շ. Սեւան

Կ. ԽԱՉԻ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտտոյի ենթամասնաճիւղին կողմէ այստեղ եւս սօնուեցաւ Կ. Խաչի օրը, Ազգ. Վարժարանի մէջ, որ լեցուած էր երկսեռ հասարակութեամբ։ Կ. Խաչի սանուհիները դրան առջեւ, զարդանիշ կը փակցնէին ժողովուրդին կուրծքին, իսկ անդամուհիներն ալ կարգապահութեան կը հսկէին։ Օրուան նախագահուհին տիկին Ա. Սիւքիասեան հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ հրաւիրեց սանուհիները խմբովին երգել «Մեր հայրենիք»ը, յետոյ տիկին Ա. Սիւքիասեան բացատրեց իրենց տարած աշխատանքները։ «Ասկէ երեք տարի առաջ կազմեցինք այս ենթամասնաճիւղը, 25 ընկերուհիներով, եւ այս օր ուրախ եմ յայտարարելու որ կրկնապատկուած է մեր թիւը շնորհիւ Կ. Խաչի առողջ գործունէութեան, եւ թելադրեց բոլոր տիկիններուն որ իրենց հետեւին։

Ցետոյ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը։ Արտասանեցին օրիորդներ Ա. Հայրապետեան, Վ. Ստեփանեան, Ա. Քէօսէեան, Շ. Պալեան, իսկ մեներգեցին Տիկին Ք. Արզումանեան (Սեւորակ աչերը), եւ Օր. Մ. Մանուկեան (Լորիկը), Օրիորդներ Ա. Հայրապետեան եւ Ք. Տէր Նազարէթեան (Իմ այլուղս)։

Երգերուն մասնակցեցան նաեւ Կ. Խաչի սանուհիները, բոլորն ալ ծափեր խլելով։

Օրուան բանախօսը ընկեր Պ. Հիւսեան մօտաւորապէս խօսեցաւ մէկ ժամ, ներկայացնելով հայ կնոջ դերը մեր ազգային կեանքին մէջ, օրուան հոգերուն կողքին։

Ցետոյ քաշուեցաւ Կ. Խաչի վիճակախաղը, շահեցան՝ 10 թիւեր.— 228, 259, 92, 146, 254, 124, 168, 167, 171, 154։ Շահողները կրնան դիմել Տիկին Ք. Արզումանեանի։

Սանուհիներու կողմէ «Յառաջ նահատակ»ով վերջացաւ հանդէսը։

Տ. Ստեփանեան

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվառ Օտտոյի Կ. Խաչի հրապարակային դասախօսութիւնը տեղի ունեցաւ Ազգ. Վարժարանի մէջ։

«Յառաջ»ի պարզ յայտարարութիւնը բաւական եղած էր որ վարժարանը լեցուի ժամանակէն առաջ։ Զափահաս, ծեր ու մանուկ բոլորը կը սպասէին անհամբեր։ Ընկեր Վ. Իշխանեան սկսաւ իր դասախօսութիւնը որ տեւեց մէկ ժամ։ Դասախօսութեան ընթացքին մեծէն բռնէ մինչեւ փոքրը կարծես գամուած ըլլային իրենց աթոռներուն եւ չէին ուզեր զատուիլ իրենց տեղերէն։

Դասախօսութեան նիւթն էր «Հայ կնոջ Դերը»։ Ներկաները չափազանց գոհ մնացին։

Ներկայ մը

ՄԱՄԱ, ԾԱՂԻԿ ԿՈՒԶԵՄ...

Որբուհի մըն եմ։ Կորսնցուցի մայրըս՝ տարագրութեան մէջ։ Ցաւերս ժացնելու համար իր յիշատակը, ուխտեցի իր անունով կոչել առաջին զաւակս։ Ամուսնացայ, աղջնակ մը ունեցայ, Մառի կոչեցի զինք՝ մօրս անունով։

Արդէն հինգուկէս տարեկան էր եւ գեղարուեստի խորունկ սէր մը կը մատնէր։ Կը նկարէր ծառեր ու ծաղիկներ։ Ի՜նչ երջանկութիւն ինծի համար որ նկարիչ մօրեղբայրս, Ա. Պատրիկ (Գահիրէ), կը վերածէր աղջընակիս մէջ։

Մայիսին հիւանդացաւ, հիւանդանոց տարի։ Առաւօտ մը ըսաւ.— «Այսօր երկինքը կապոյտ է, մամա, ծաղիկ կ՚ուզեմ»։ Ափսո՜ս, մահը խլեց զինք դրկէս եւ իր ուզած ծաղիկները դագաղին բաժին ինկան։

Մնաւ Մառիս ծաղիկ բառը վառ շրթունքին, եւ իրմով մայրս երկրորդ անգամ մեռաւ։

Հողը թեթեւ գայ վրադ, ծաղիկս,— ես հողիդ վրայ պակաս չեմ ըներ ծաղիկներ։

Եւ պիտի խնդրեմ սիրելի «Յառաջ»ին խմբագրէն, որ թոյլ տայ ինծ՝ քու անունդ յաւերժացնել այս էջերուն մէջ, այն լեզուով որուն նուիրած էի քեզ, ընդերքէս բուսած ծաղիկ, իբրեւ մեծագոյն նուէրս մեր Մեծասքանչին։

Նուարդ Տէր Յակոբեան

Սեւր

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ-ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան կամ տունին բժիշկը։

ԹԻՒ 43 (ԱՊՐԻԼ).— Բարակ ցաւ Շ. Նարդունի։ Միսը եւ Հրեաները Փրոֆ. Ա. Պէրպէրեան։ Մտային - Հոգեկան առողջապահութիւն Փայլակ Սանասար։ Ի՞նչ է յոդացաւը Տօքթ. Ն. Կէօվնեան։ Պատասխան հիւանդներու եւ առողջապահական գիտելիքներ։

ԹԻՒ 44 (ՄԱՅԻՍ).— Մի ծխէք Շ. Նարդունի։ Ի՞նչպէս ծակել լինդերը Տօքթ. Ն. Թաշճեան։ Կանխահաս ծերութիւն Տօքթ. Գ. Օ. Գալուստեան։ Երբ երեխան կ՚աղտոտէ... Մեծ-Հայրիկ։ Ծխախոտը առողջութիւն (Տօքթ. Ա. Աշճեան։ Յուշատետր ջերմաչափութեան Տօքթ. Պէճճէ։ Ականջուկը եւ դարմանը Տօքթ. Գ. Ալթունեան։ Երբ աչքերը կը խօսին Տօքթ. Ց. Գաբրիէլեան։ Պատասխան հիւանդներու եւ առողջապահական գիտելիքներ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՑԱՐՁԱԿՈՂԱԿԱՆԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 Մայիս).

—«Թուրք թերթերը նորէն փրփրած են եւ անդադար կը փչեն Ֆրանսայի հասցէին, կանդ չառնելով ամէնէն ծանր որակումներուն առջեւ,— «անամօթ», «սատանայ», «դաղան»» եւայլն։

Անձնական պարզ արտայայտութիւննե՞ր են ասոնք։ Անկասկած՝ ո՛չ։ Քէմալական Թուրքիոյ մէջ չըթունք չերերար առանց հրամանի, ուր մնաց լեզու։ Այն ալ այսքան երկար, այն ալ մեծ պետութեան մը հասցէին։ Ո՛չ, յանձին Եռնուս Նաւիններու եւ Կէզ կիններու՝ ուղղակի Անգարան է որ կը սպառնայ տարբեր լեզուով խօսիլ, «բազուկի ուժ»ին յանձնել նուիրական իրաւունքին պաշտպանումը։

Ինչո՞ւ այս կատաղի յարձակման շղթայազերծումը, երբ դեռ երկու շաբաթ առաջ կը պանծացնէին ֆրանսական բարեկամութիւնը եւ Սանճաքի ֆրանսական պատուիրակն ալ կը ներկայացնէին «ծնունդով Թուրք»։

Ըստ իրենց՝ պատճառը աղաղակող անիրաւութիւն մըն է։ Ազատ ընտրութենէն երեւան պիտի գայ եղեր թէ Սանճաքի բնակչութեան հարիւրին 85ը Թուրք է, բայց հոգատար իշխանութիւնը, սարսափած այս հեռանկարէն, սուինի ուժով կը կապտէ եղեր քուէարկութեան ազատութիւնը, չի թոյլատրեր որ Թուրքը իբրեւ Թուրք արձանագրուի։

Ըստ իրականութեան՝ պատճառը այս չէ, քանի որ ամէն մարդ— եւ ամէնէն առաջ Ժընեւի չէզոք Յանձնաժողովը— կը տեսնէ թէ ընտրութիւնը բոլորովին ազատ է։ Աւելի ճիշդը՝ ազատէն աւելի բան մը, քանի որ Թուրքիա անլուր մենաշնորհներ կը վայելէ, մէկ կողմէ քուէարկուներու կատարեալ արտածում մը կատարելով դէպի Սանճաք, միւս կողմէ՝ իր հիւպատոսներուն միջոցաւ անգամ միջամտելով ընտրութեանց։ Ոչ թէ աւելի, ազատութեան օրրանը՝ Փարիզի մէջ անգամ կարելի չէ հանդիպիլ այսքան լայնամտութեան, այսքան հանդուրժողութեան։

Ո՛չ, բուն պատճառը ընտրութեանց չարագուշակ ընթացքն է։ Ամէն անգամ որ Ժընեւի մէջ խնդիր եղաւ, Անգարա պաշտօնապէս եւ գրաւոր պնդեց թէ Սանճաքին բնակչութեան հարիւրին 85ը Թուրք է։ Արդ, Ալեքսանտրէթի ընտրական շրջանին արձանագրութիւնը եկաւ հաստատելու թէ Թուրքերը ոչ իսկ կէսն են այս համեմատութեան, 9344 արձանագրուողներուն միայն 3132ը կազմելով։

Եւ հաստատեց թիւերու լեզուով, որուն առջեւ կը կարկամին միւս լեզուները, որքան ալ երկար ու յամառ ըլլան։ Կամ «հոսուն ջուրերը կը դադրին», ինչպէս կ՚ըսեն Թուրքերը։

Արդարեւ, ինչպէ՞ս առարկել, երբ արձանագրութիւնը կատարուած է Եւրոպացի չէզոք անձերու կողմէ, որոնց պարկեշտութիւնը չի կրնար խնդրոյ առարկայ ըլլալ։ Երբ այդ մարմնին մէջ կան նաեւ Թուրքերու բարեկամ անդամներ,— հելլէն, եուկոսլաւ եւ ռումէն։

Ցետոյ ուէ յոյս չկայ թէ Անտիոքի շրջանին արդիւնքը տարբեր պիտի ըլլայ, կամ պիտի կարենայ փոխել ընդհանուր պատկերը։ Որովհետեւ, եթէ Թուրքերը նոյնիսկ հարիւրին 50ը շահին, դարձեալ ընդհանուր համեմատութիւնը հարիւրին 40—45էն անդին չի կրնար անցնիլ։ Այլ խօսքով, պաշտօնապէս եւ անժխտելի պիտի հաստատուի թէ իրենք փոքրամասնութիւն են, եւ ոչ թէ «ճնշող մեծամասնութիւն», ինչպէս կը պնդէին։ Եւ այս՝ հակառակ քուէարկուներու արտածման զոր կատարեցին այնքան հրապարակաւ, Յանձնաժողովին անգամ պայթակղեցնելու աստիճան առատօրէն.

Արդ, թողուլ որ այս հաստատումը կատարուի վերջնապէս եւ վաւերացուի պաշտօնապէս, կը նշանակէ բոլորովին կորսնցնել խաղը, դիմացը գոցուած տեսնել իրաւական առարկութեան բոլոր դռները։ Վերջ ի վերջոյ, խաղալիկ չէ գործը։ Երեք չորս անգամ առարկեց Անգարա, եւ Ժընեւ ամէն անգամին ալ տեղի տուաւ, գոհացնելով բոլոր պահանջները։ Եւ սակայն, երբ հակառակ այս բոլորին, թիւերը կուգան այլ բան ըսելու, այլեւս ի՞նչ կը մնայ ընելիք, եթէ ոչ լռել, համակերպիլ։

Ահա հոս պէտք է փնտռել ամբողջ խրախուսանքին պատճառը։ Նպատակն է ամէն գինով արգիլել Անտիոքի շրջանին արձանագրութիւնը, չթողուլ որ ծանր պարտութիւնը դառնայ վերջնական ու պաշտօնական։

Թրքական մամուլին յարձակումը՝ պարզապէս նախաբանն է այս նպատակով որդեգրուած ռազմավարութեան։ Եթէ յաջողի՝ լաւ։ Այլապէս, պիտի փորձեն ուրիշ միջոցներու դիմել, ըստեղծել այնպիսի կացութիւն մը որ Յանձնաժողովը ստիպուի յետաձգել Անտիոքի արձանագրութիւնը, այլ խօսքով՝ չեղեալ նկատել ամբողջ Սանճաքի ընտրական գործողութիւնները։

Ի՞նչ պիտի ըլլան «ուրիշ միջոցներ»ը, եւ մանաւանդ պիտի յանդի՞ն «բազուկի ուժ»ին գործածութեան, որուն սպառնալիքը կը շողացնեն Եռնուս Նաւինները»։

Մամուլի տակ են Յունիսի եւ Յուլիսի թիւերը, որոնց մէջ գլխաւոր յօդուածներէն՝ Սիրահարութիւնը հիւանդութի՞ւն է.— Հացը օգտակա՞ր է.— Սա աղջիկը քանի՞ տարեկան է.— Երեխաս ինչո՞ւ կը միզէ գիշերը, եւ դարմաններ ծանօթ հիւանդութիւններու։

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ.— Տարեկան 30 Ֆրանք Ֆրանսա, արտասահման 35 եւ 40 ֆրանք ըստ երկրի։ Դիմել 17, Rue Damesme, Paris:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1920 Մարտ 2ին տեղի կ՚ունենայ Հաճընի հերոսամարտը։ Ժողովուրդը հերոսաբար կը դիմադրէ մինչեւ 15 Հոկտեմբեր 1920։

ԳԱՒԱՌԻ ԴՊՐՈՑ

Ժողովրդեան գեղին մէջ եղած խոր տարբերութիւնը։

«Ըմբոստութեան աղդանշանը տըւաւ Բիւրք գիւղը։

... Օր մը, երբ հարսին մէկը ջուր բերելու կ՚երթայ, երկու չէթէներ ետեւէն կ՚երթան։ Մէկը իսկոյն կուժը կը խլէ, միւսն ալ թեւէն կը քաշէ՝ զայն բռնաբարելու համար։ Հարսը կը պոռայ, կը փախչի։ Լուրը կը հասնի Բաքսուոցի հայ երիտասարդներուն։ Ցոյց կաղած՝ վար կ՚իջնեն, փողոցին մէջ իրենց դանակը կը խրեն չաքջրծներուն սիրտը։ Կուիւ մը տեղի կ՚ունենայ, երկուստեք զէնքերը կ՚որոտան։ Անուրանալի է Գուրգէն քահ. Ղազարեանի ղեկավարական անձնուիրութիւնը։ Թուրքերը սարսափահար փախուստ կուտան»։

Մեր ազգային փոթորկոտ շարժումներու ընթացքին գործը ձաղողեցնելու տեսակէտէն աւելի դեր կատարած են մեր մատնիչները։ Քէֆէլեան առիթով մը կը յիշատակէ Մշակնոցի Նարապետ անունով Վաչակը։

Եւ ապա տարագրութեան ճամբաներու ու մինչեւ իր քերաղարձի բախտաւոր օրերու պատմութիւնը պարզ նկարագրութեամբ այլ յուզիչ շեշտ մը ունի, որ կուգայ իր հայրենասիրութեան յորդող աղբիւրէն, Զոմի դասակարգութենէն, Քէֆէլեան որբ մըն է, անգամ (Զ. Ո. Միութեան)։

Այս գրքոյքին մէջ զետեղուած հին ու նոր նկարները եւ վերջաւորութեան դրուած վերապրող Անդրէացիներու ընդհանուր ցանկը կ՚ամբողջացնեն հետաքրքրութիւնը, որ կը ծնցնէ այս գրքոյկը։

Ցիւ թէ ամէն որբ, Քէֆէլեանի պէս, բերէր իր վկայութիւնը, հող չէ թէ անմշակ,— առանք հում նիւթեր են մեր պատմութեան համար։

ԼՃԵՑԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՈՒ ԼՈՅԹԻՆ

«Պատիւս վկայ, քէմէրս վկայ, ոչ մէկ ջան - ախպէր նեղութեան մէջ չեմ թողնէ, եթէ իմ օգնութեան պէտք ունենայ»։ Ցաճախ է երդւում Կոստին՝ ձեռքը դրած գօտիի վրայ։ Եւ իսկապէս, քանի - քանի անգամ Կոստին գօտին դրաւ է դրել «ջանտան ջան - ախպէր» նեղութիւնէ ազատելու համար։

Մի այլ կառքում նստած են նուագածուները՝ զուռնաճի Գարօն, դամբաչ Մկօն, դաւուլճի Համբօն, ամէնէն նշանաւոր խումբը քաղաքում։

Մի այլ կառք՝ ըմպելիներով, ամաններով, պտուղներով լեցուն՝ ընթանում է Կոստիի կառքի կողքով։ Մի չորրորդ կառքում Կոստիի դգակն է բազմած միայն, իսկ յետեւէն նրանց հետեւում են ուրիշ պարապ կառքեր, ու երթալով բազմանում են նրանք, յաճախ քաղաքում կառք չմնալու աստիճան։ Շուտով սակայն պարապ կառքերը լեցւում են Կոստին քէֆի մէջ մենակ ձգող իր ընկերներով եւ փողոցում խաղացող մանուկներով։

— Դա՛մ-դա՛-դա՛-դա՛յ, դա՛մ-դա՛ դա՛-դա՛-դա՛յ...

— Հէ՛յ ջա՛ն, հէ՛յ ջա՛ն, հէ՛յ ջա՛ն...

Կառքի մէջ թեւերը պարզած պարում է Կոստին։ Քէֆը տեղն է։ Իր քէֆը նոր չէ սկսել։ Դեռ առաւօտըն է. ո՞վ գիտէ ի՞նչ հին բարեկամի մի հանդիպում, ի՞նչ սրտի խօսող մի բառ բացել է Կոստիի սրտի դռները։ Իր մկիտանում, իր դէխլի յետեւը օղիի մէկը երկուս է դարձել, յետոյ այցելել է դրացի մկիտանը, օղիի երկուսը երեք է դարձրել, ու յանկարծ յուզուել է սրտի ովկիանոսը եւ հոգին երգ է պահանջել։

Գարօն, Մկօն, Համբօն՝ միշտ պատրաստ Կոստիի ակնարկին՝ փչել են զուռնան, զարկել են դաւուլին եւ օրը դարձել է կիրակի, տօն։ Ու կառապանները քէֆի հոտ առած՝ շարուել են Կոստիի մկիտանի առջեւը։

Իսկական քէֆի համար չէնքերը նեղ են, պէտք է ունենալ լայն հորիզոն, կապոյտ երկինք, օդ, արեւ եւ շարժում։ Ու Կոստին նստում է կառք, նուագածուները հետն առած։

Մեռա՞ծ են Կարսի լոթիները, որ Կոստիին քէֆի մէջ մենակ ձգեն։ Նըւագի ձէն, օղու եւ գինու հոտ առած՝ քէֆի կարօտ նրանց սրտերը թունդ է ելնում, ձեռքերը պոկւում են առօրեայ աշխատանքներէն ու ո՛վ որտեղ հանդիպած է նրան, ընդառաջ է գալիս։

— Վա՜յ, Կոստի ջան, հօրդ հոգուն մատաղ, քէ՞ֆ ես անում, լա՛ւ ես անում, չէ՞ որ մարդուս վերջը մահ է։

— Հա՛, ախպէր ջան, մահ է։ «Հող էիր, նորէն հող դարձիր», էդպէս է ասել Աստուած մեր նախահայր Ադամին։ Ամէնքիս վերջն էլ մահ է։ Քանի որ այդպէս է, ես էլ հող չդարձած՝ ուզում եմ վայելել աշխարհը իր բոլոր բարիքներով, որ իբր թէ մեզ համար է ստեղծել Աստուած։ Գէշ բան չե՞մ անում, հօ՛, իր պատուէրն եմ կատարում։ Արի՛, ախպէր ջան, քէֆ անենք, քէֆ անողին քէֆ չի պակսի։

Ու Կոստին իր քէֆի թափօրով հագիւ մէկ շրջան արած քաղաքի շուկայում՝ կառքերը լեցւում են ախպէրտողոցով։ Գնալով բազմանում են կառքերի շարքերը։ Ո՞ր կառապանը՝ թէկուզ Թուրք ու Մալական՝ (աղանդաւոր Ռուսեր) պիտի յանդգնէր չհետեւել Կոստիին, երբ նա քէֆ էր անում։ Նման օրերին քաղաքում դժուար էր լինում կառք գտնել կայարան, կամ այլուր գնալու համար։

Ո՛չ, կառապանները վախ չունէին կորցնելու իրենց օրեայ վաստակը, Կոստիի օրհնուած քսակը վարձատրում էր ամէնքը լի ու լի, ու բացի տակէ կերուխումը։ Հապա Կոստիի խա՞թրը...

— Հէ՜յ ջա՛ն, հէ՛յ ջա՛ն...

Երեխաները՝ տներէն փողոց թափուած՝ շրջապատում են Կոստիի կառքը.

— Քեռի Կոստի՛, մե՛զ էլ, մե՛զ էլ...

— Վա՜յ, չա՛ն լակոտներ, առանց ձեզ քէֆ կ՚եղնի՞։ Եկէք։

Ու կառքերը լեցւում են մանուկներով։

Կոստին մանուկներէն մէկը առած իր հուժկու ձեռքերի մէջ՝ ճօճում է օդի մէջ ու կանչում հրճուանքով.

— Հէ՜յ ջա՛ն, հայ մայրեր, ձեր ծոցին մատաղ, շատ հասցրէք այսպիսի քօթօթներ, Անդրանիկը զինուոր է ուզում։

Ու լեցնելով մի գաւաթ գինի՝ մեկնում է փոքրիկին.

— Տօ՛, լակո՛տ, խմէ որ առիւծի պէս մեծնաս։

Ու եթէ փոքրիկը դժկամակէր խըմել.— Քո հօր բէխին շո՛ւնը... հայհոյում էր նա,— որ քեզ գինի խմել չէ սովորեցրել։

Թրջում էր մատները գինու մէջ, որպէս մկրտութեան նշան քսում էր մանուկի ճակատին ու շրթունքներին՝ ասելով,

— Ծօ՛, քօթօթ, մէկ էլ իմ կառքը բարձրացիր, երբ գինի խմել սովորած լինես։

Ցաճախ Կոստին կառքը կանգնեցնում էր այս ու այն խանութի առջեւ ու հրամայում էր, որ բերեն, ինչ որ ունեն։ Այդպէս կառքերը լեցւում են պտուղներով, շաքարեղէններով, խաղալիկներով։ Քիչ չէ պատահում նաեւ որ մանուկները տուն դառնային նոր կօշիկով, գօտիով, գլխարկով։ Քեռի Կոստիի նուէրն էր, ոչ մէկ ծընողի ինքնասիրութիւնը չէր վիրաւորւում։

— Հէ՜յ ջա՛ն, հէ ջա՛ն...

Ու կառքերը կրկին անցնում են նոյն փողոցներով, իջեցնում մանուկներն իրենց տների առջեւ։

Ազատուած մանուկների բեռէն՝ կառքերը բռնում են Սարըղամիշի խճուղու ճամբէն, հասնում են «Ռոտոնդ», «Նոր Դրախտ», «Աղջիկ աղբիւր», յաճախ մինչեւ Վլադի-Կարս, Մալականների գիւղը, քաղելու համար նրանց վարդ աղջիկների ուրախ ժպիտները։

Տեղ-տեղ գետի երկայնքին, իջնում են կառքերէն մարգագետինների վըրայ, ազատութիւն են տալիս ոտքերին, պարում են ու գօտեմարտում, փորձում իրենց ուժը առնական։

Կոստի կուսաղան չէր. որքան էլ խմած լինէր՝ համակ սէր էր, համակ երգ էր ու գեղեցկութիւն։

— Քէֆ անենք, տղերք ջան, տղամարդը նա է, որ խմում է բայց չի հարբում։ Բախի Պետրոսը մեզ ընկեր չէ։ (Բախի Պետրոսը Կարսի գինեմոլն էր)։ Իմ ուզածը տօն է, գեղեցկութիւն, պատարա՜գ։

Պատարագ բառն արտասանելիս չէր մոռանում հայհոյել քահանաներին։ Նա հաշիւ ունէր նրանց հետ։

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(2)

(Շար.)

Ֆրանսական երկու հակօդային հրետաձիգ գունդեր եւ 400 օդանաւեր կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն սահմանին վրայ, նոր արշաւանքներ արգիլելու համար ։

Էնկիւրի ներում չտուեց 150ոցներուն

Ապահովաբար համակրանք շահելու համար Սուրիոյ մէջ, ուր Թուրք տարագիրները (150նոցները) մեծ պայքար մը բացած են Քէմալի կառավարութեան դէմ, Էնկիւրի վերջապէս ներում շնորհեց արտասահմանեան Թուրք ընդդիմադիրներուն.—

ԱՆԳԱՐԱ, 31 Մայիս.— Դատական յանձնաժողովին ներկայացուած ներման օրէնքը իրեն նպատակ ունի ամբողջ անցեալ մը հաշուեյարդարը։ Միայն մէկ կէտ բացառութիւն կը կազմէ։ Մինչեւ որոշ վայրկեան մը գործուած քաղաքական բոլոր յանցանքները պիտի ներուին ։

Բացառութիւն կազմած յանցանքները ասոնք են.— Անոնք որ գործուած են խմբակի մը կողմէ ուրիշ խմբակի մը վրայ տիրապետութիւնը ապահովելու նպատակով։ Ազգ. միութիւնը սարսելու, դասակարգի եւ խմբակի թշնամութիւն ստեղծելու նպատակով դուրսէն երկրին մէջ գաղափարական հոսանքներ ներմուծել եւ զանոնք տարածել աշխատիլ, այս տեսակ յանցանքները ներման չեն արժանանար, ինչպէս կոմունիստները։

Գալով ներման արժանացած դատապարտեալներուն, անոնք պիտի գտնեն բնականոն հայրենակցի վերաբերմունք, միայն թէ այս կացութիւնը պիտի շարունակուի այնքան ատեն որ անոնք իրենց հայրենակցական պարտքը բնականոն կերպով կատարեն եւ արժանի հանդիսանան իրենց ներման ։

Ի հարկին, այսինքն եթէ նոր յանցանքներ գործեն, կառավարութիւնը պիտի կրնայ զանոնք մասնաւոր միջոցներու ենթարկել, ազգ. սահմանէն վտարել, հսկողութեան տակ առնել, եւն.։ Բայց կը յուսացուի որ նման պարագաներ պիտի չներկայանան ։

*** Երէկ ազգ. մեծ ժողովի դատական յանձնաժողովը քննած է ներման օրինագիծը եւ ընդունած։ Մէկ քանի յաւելումներ եղած են միայն։ Այսինքն թէ ներման արժանացող մը պիտի չկրնայ անցեալ շրջանի հանգստեան թոշակ պահանջել կամ ո եւ է ժառանգական իրաւունք։ Մեռնողներու ժառանգորդներն ալ չպիտի կրնան անոնց ժառանգութիւնը պահանջել ։

150ՆՈՑՆԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ

Այս առթիւ «Եէնի Սապահ»ի քրոնիկագիրը կը գրէ.—

«Կուգան ։

Մազերնին, մօրուքնին ճերմակ, աչքերնին գետինը, իրենց քայլերը կոխելիք ամէն հողամասի հանդէպ ամօթահար, վերջապէս դարձեալ կուգան այս երկիրը, որուն մահավճիռը ստորագրած էին երէկ։

Մինչեւ երէկ 150 թիւը, հարիւր թիւէն աւելի վար բան մը կ'արտայայտէր։ Այսօր յեղաշրջումին ներողամիտ ձեռքը կը ջնջէ մշտնջենական թիապարտութեան դատապարտուածի մը օձիքին թիւին նմանող այս թուանշանը ։

Այս 150 հոգին, որոնց մէկ մասը հող մտաւ առանց վայելելու յեղաշրջումին պարգեւը, տասնըհինգ տարիէ ի վեր, ամէն օր, 150 անգամ ենթարկուած զղջումի տագնապով, քիչ մը տուժեցին իրենց մեծ ու յաւիտենական յանցանքին պատիժը։ Մնացեալին համար ալ Աստուծմէ գթութիւն կը հայցենք»։

ՖՐԱՆՍԱ ԱՉՔ ՈՒՆԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐՈՒՆ

«Կիլիկեան Հայաստանը օր մը պիտի վերակազմուի Ֆրանսայի միջոցաւ»

«Ճիւմհուրիյէթ»ի խմբագրական քարտուղար Ապիտին Տավէր, նոր բան մը ըսած ըլլալու համար, կը գրէ թէ Ֆրանսա ոչ միայն Սանճաքէն մեկնելու մտադրութիւն չունի, այլ եւ աչք ունի Թուրքիոյ հողերուն ։

«Ֆրանսայի մէջ — կ'ըսէ — գիրքեր կը հրատարակուին Թուրքիոյ հողային ամբողջականութեան դէմ։ Աշխարհիկ Ֆրանսայի ճիզուիթական մոլեռանդ ոգին, որ ամբողջովին տիրապետող է այս պետութեան գաղթային քաղաքականութեան մէջ, աչք տնկած է թրքական հողերուն ։ Ահա ձեզի կը ներկայացնեմ այդ տեսակ գիրքի մը վերջին տողերը։ Կարդացէք, եւ պիտի տեսնէք որ Ֆրանսա աչք ունի «Կիլիկիոյ», այսինքն Ատանայի եւ շրջանակներուն (ԽՄԲ. — Փոլ տը Վէուի ծանօթ գրքին մասին է խօսքը).—

8000 Հայեր, ղեկավարութեամբ համեստ փաստաբանի մը, իրենց հոգին աւանդած էին Հաճընի լերան կատարին վրայ։ Այն միջոցին երբ բոլոր զոհողութիւնները կատարուեցան եւ պտուղ տալու վիճակին հասան, այն միջոցին երբ Կիլիկիա դարձաւ խաղաղութեան ու բարօրութեան տիպար մը եւ ֆրանսական անդորրութիւնը տիրապետեց հոն, այն միջոցին երբ դաշտերը կենդանացան, աւուտուրը ծաղկեցաւ եւ երկու անգամ բարեկարգուած դպրոցներու երախաները սկսան Ֆրանսերէն թոթովել, ահա ճիշդ այն ատեն մայր հայրենիք Ֆրանսան, նախարարի մը ձեռքով, դաւաճանեց Ֆրանսայի բարեկամ Թուրքերուն, ուղղափառ Արաբներուն, քրիստոնեաներուն եւ իսլամներուն, Բումէլիի գաղթականներուն որոնց գիւղերը կը նմանէին իրենց նախկին գիւղերուն, վաչկատուն Հովիւներուն, Չէրքէզներուն, միսիոնարներուն, ուսուցիչներուն, Ուրֆայի մեռելներուն, Մերսինի, Հաճընի է Պօզանթիի մեռելներուն, Ցիսուսի եւ Ֆրանսայի շուրջը հաւաքուած բոլոր անձերուն ։

Պիտի գայ օր մը, երբ Ֆրանսայի միջոցաւ պիտի վերակազմուի կիլիկեան Հայաստանը։ Անաթօլ Ֆրանս կ'ըսէր. «Հայաստանը կը մեռնի, բայցի պիտի վերածնի»։ Այն ատեն, ֆրանսական դրօշը կրկին պիտի ծածանի հոն, որովհետեւ փառաւոր դարերու ստեղծած կապերը դիւրութեամբ չեն քանդուիր։ Եւ Կիլիկիա, Նեղոսէն աւելի բարեբեր իր հողերուն վրայ, եպիսկոպոսներուն շուրջը պիտի հաւաքէ դժբախտաբար շատ քիչ մնացած ընտանիքները ։ Մեր զինուորները նորէն պահակ պիտի կենան, անոր հանդիստը ապահովելու համար։ Ֆրանսա արօր պիտի տայ անոր։ Այլեւս ոչ ոք պիտի կարենայ վրդովել անոր հաւատքը, եւ ան յարդանքով պիտի յիշատակէ Ֆրանսայի նահատակ Հայր Ֆիլիփը եւ Նիարթը։ Բայց ե՞րբ, ե՞րբ»։

Այս գիրքը գրուած է Թուրքի թշնամի մոլեռանդ ճիզուիթի մը կողմէ, բայց զօրավար Գրէմօն, որ անդամ է գաղթային գիտութեանց ակադեմիային, յառաջաբան մը գրելով՝ սրտանց մասնակցած է գիրքին պարունակութեանը ։

400 էջնոց այս ահագին գիրքը կը պատմէ պայքարները, զորս Ֆրանսացիները մղեցին դէմ մղեցին Կիլիկիոյ մէջ, 1919 — 1922ին։ Գիրքին ամբողջ նիւթը սա է.

Սխալ ըրինք Թուրքերուն վերադարձնելով Կիլիկիան։ Կրկին ձեռք անցընելու ենք այս հարուստ հողամասը։ Հոն Հայաստան մը կազմելու ենք ֆրանսական վարչութեան տակ ։

Աւելին կայ։ Այս գիրքը 1919 — 22ին տպուած չէ, այլ 14 յունուար 1938ին։ Դարձեալ 1938ին մատուցուած է Ֆրանսայի ներքին նախարարութեան եւ այս կէտը կարեւորութեամբ կը յիշատուի գիրքին մէջ։ Կը նշանակէ թէ նախարարութիւնն ալ պաշտօնապէս հաւանութիւն յայտնած է այս գիրքին որ աչք կը տնկէ Թուրքիոյ հողերուն ։

Այս տեսակ պետութիւն մը մեր բարեկամը չէ, այլ ամենամեծ թշնամին»։

ՔԱՆԹՈՆԻ (Չինաստան) 9րդ օդանաւային ռմբակոծութեան հետեւանքով սպաննուած են 1500 հոգի։ Մինչեւ հիմա կատարուած ռմբակոծութեանց զոհ գացած են 15000 հոգի, որոնց 8500ը մեռեալ։ Այս վերջին զոհերէն երեք հազարը կիներ են, հազարը մանուկներ ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի ժողովը, 12 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական ժառաքատեղին.

Գաւառ

ՊՈՄՈՆ.Ի «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 10 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, «վարանդեան» սրահին մէջ։ Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ
մէթրօ Բոռթ տ'Օռլէան
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ԶՐՈՒՆԴԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՒԷՍԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ։ Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր։ «Balet» օրիորդներու կողմէ
Ընտիր ճաշ։ Ճէխ պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ
12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։
Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում։ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան ծանօթ սրահին մէջ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին, մեներգ՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԷ (Լիոնէն), արտասանութիւն՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆԷ (Լիոնէն)։ Ուրիշ հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ մենախօսութիւններ։ Կենդանի պատկեր մը՝ Ազատութեան արշալոյսին։ Մուտք 2 ֆր.։

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքլը Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ։
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ
Գեղարուեստական բաժին։ Կ'արտասանեն՝ փոքրիկն Ս. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Ց. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւ ուրիշներ։ Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1 ֆր.։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ։
Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Կը մասնակցի Հայ Երաժշտական Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ։
Մանրամասնութիւնները առանձին։

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին
կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ
19 Յունիս, կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ։
Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Վարդգայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ դպրոցի սրահը։ 10 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Կը դասախօսէ Տ. ԱԴԴԷ ՔՀՆՅ. ՓԱՅԼԱԿ, նիւթ՝ Արտաշէսեան հարստութիւն եւ մեծն Տիգրան «Արքայից Արքայ» Հայոց աշխարհին։ Կը խնդրուի ծնողներէն իրենց չափահաս զաւակները իրենց հետ բերել՝ հաղորդակից ըլլալու համար զանոնք մեր ազգային կեանքի ամենափառաւոր մէկ շրջանին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ դասախօսութիւնը, 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 Ռիւ Փըթի Սէն-Ժան։ Դասախօս՝ Պ. Ա. Աբոյեան։ Նիւթ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեանց։ «Սեւան»ի երկսեռ խումբը կ'երգէ «Պէպօ» եւ ուրիշ կտորներ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՁԷՆԿԻՒԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին եւ գիշերը ժամը 8ին
Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Ալ Փորվիլ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ»Ը
(օբերէթ չորս արար)
Ղեկավարութեամբ յայտնի դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու։
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու համար 2 ֆրանք։

Այրի Տիկին Նուարդ Գանթարճեան, Այրի Տիկին Ռեժինա Քիւրքճեան, Պ. Կարպիս Գանթարճեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Ֆէրհատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շապուհ Քիւրքճեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Հաղեան եւ զաւակը (Պոլիս), Տէր եւ Տիկ. Բաչուռի Հաղեան (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Ֆրէնկեան, Շահինեան, Քիւրքճեան, Դերձակեան (Եգիպտոս), Գառնիկեան, Նաճար, Միսաքեան (Ն. Եորք) եւ Օհաննեան (Գերմանիա) ընտանիքները ցաւօք սրտի կը ծանուցանեն իրենց որդւոյն, թոռան, եղբօր եւ ազգականին՝

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱՆԹԱՐՃԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, տեղի ունեցաւ 6 Յունիս երկուշաբթի օր իր բնակարանին մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր հինգշաբթի ժամը 11ին, 44 բիւ տը Նէօյեի, Ռօզի սու Պուա։

ԾԱՆՕԹ.— Շոգեկառք կար տը լ'Էսթէն կամ օթօպիւս թիւ 121 Մէրի տը Մօնթրէօյլէն, իջնել Ռօնի ։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, ներկայս իբր այդ ընկալել։

ՀԱՅՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Ա. ԱՍԼԱՆ

120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)

Tél. Marcadet 55 — 48

Կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8։ Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն։ Չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 13-5[illegible]

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները ։

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12-60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ, մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անուշ բուրմունքը, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր հատկութիւնները հաստատուած է։

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ունտէրվուտ գրի մեքենայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dames

H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350—450 ֆր.էն։ Նուէր կը տրուի ... ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ։ 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, գարնան յատուկ, արժէքաւոր մաշտակ վզնոց մը։ Ներկայանալ Յառաջի կտրոնով։ Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ Հայերէն եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Rue Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

12, Rue Damesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 10 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3753

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«150ՆՈՑ»ՆԵՐՈՒ ՆԵՐՈՒՄԸ

Էնգիւրիէն հասած լուրերը կը հաղորդեն թէ Թուրք կառավարութիւնը Ազգային Մեծ Ժողովին ներկայացուցած է օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկուի ներում շնորհել «150նոց»ներուն: Օրինագիծը արդէն քննուած է դատական յանձնաժողովին կողմէ եւ վաւերացուած: Տարակոյս չկայ ուրեմն որ քանի մը օրէն միաձայնութեամբ պիտի քուէարկուի օրէնքը, քանի որ Ազգ. Ժողովին մէջ ընդդիմադիրներ չկան եւ ինչ որ վերէն կը տնօրինուի, առանց այլեւայլի կ'ընդունուի:

«150նոց» անունը կը տրուի այն 150 խըլամ Թուրքերուն, որոնց անունը կցուած էր Լօզանի դաշնագրի յարակից փրոթոքոլին եւ որոնք զրկուեցան Թուրք հպատակութենէ եւ Թուրքիա մտնելու իրաւունքէն:

Այս «սեւ ցանկ»ին գրեթէ կէսը կը կազմեն Չէրքէզ Էթհէմի ընկերները, որոնք Թուրքեւհելլէն պատերազմի ընթացքին Բ.էօ-թահիա կը գտնուէին եւ հրոսակային կազմակերպութեամբ կը կռուէին Յոյներուն դէմ: Ըսմէթ փաշա (Ինէօնիւ) Էսքիշէհիր կը գտնուէր եւ «Միլլի» ուժերը կը կազմակերպէր՝ իբրեւ կանոնաւոր զինուոր: Չէրքէզ Էթհէմ չուզեց ենթարկուիլ Ըսմէթի կարգադրութեան: Երկու զինուորականներուն միջեւ կային նաեւ քաղաքական տարակարծութիւններ: Ըսմէթ յաջողեցաւ յանկարծակիի բերել Չէրքէզ Էթհէմի ուժերը (շուրջ 1500 հոգի), որոնցմէ շատեր մնացին «միլլի» բանակին մէջ, իսկ Էթհէմ, իր եղբայրներուն եւ հարիւրէ աւելի մարդոց հետ յաջողեցաւ լեռ ապաստանիլ եւ Յոյն ուժերուն, կռուելու համար քէմալական բանակին դէմ:

Թրքական յաղթանակէն վերջ, Չէրքէզ Էթհէմ իր ընկերներով գնաց Յունաստան, որ մնաց երկար ատեն, մինչեւ որ Վէնիզէլոս Էնգիւրի երթալով համբուրուեցաւ Ըսմէթի հետ, հիմը դնելով Թուրքեւհելլէն բարեկամութեան: Էնգիւրիի պահանջով, Հելլէն կառավարութիւնը Յունաստանի սահմաններէն դուրս հանեց «150նոց»ները, որոնք ցրուեցան Սուրիա եւ Պաղեստին:

Բացի այս դասակարգի մարդոցմէն, որոնց թիւը 70 — 75ի կը հասնի, մնացեալները մտաւորականներ են ընդհանրապէս — նախկին նախարարներ, երեսփոխաններ, լրագրողներ, գրագէտներ եւայլն: Ասոնց մեծագոյն մասը արդէն արտասահման կը գտնուէր՝ երբ կնքուեցաւ Լօզանի դաշնագիրը:

Ի՞նչ յանցանք գործած էին ասոնք, նման պատիժի մը արժանանալու համար: Բոլորն ալ «հայրենադաւ» (խայինը միլլէթ) հռչակուած էին անոր համար, որ ուժ կուտային Պոլսոյ կառավարութեան այն միջոցին, երբ անդին Անատոլուի մէջ Մուսթաֆա Քէմալ եւ ընկերները պարտուած եւ յուսահատութեան դուռը հասած Թուրքիան վերակենդանացնելու աշխատանք կը կատարէին:

«Սեւ ցանկին» գլուխը արձանագրուեցան բոլոր անոնք որ անդամակցած էին Տամատ Ֆէրիտ փաշայի դահլիճին: Ասոնցմէ յիշենք Շէյխիւլիսլամ Մուսթաֆա Սապրի էֆէնտին (նախկին երեսփոխան Թօքատի), որ այժմ Եգիպտոս կը գտնուի, Ներքին գործերու նախարար Ճէմալ պէյ, Մէհմէտ Ալի պէյ, Ֆախրէտտին պէյ, եւայլն: Տամատ Ֆէրիտ փաշա թունդ հակաքէմալական քաղաքականութիւն կը վարէր, աջակից ունենալով անգլիական գրաւման բանակի հրամանատարն ու օսմանեան կայսրութեան վերջին սուլթան Վահիտէտտինը: Շատ բնական էր որ Քէմալի յաղթանակէն վերջ, երբ սուլթանը փախուստ տուաւ Պոլսէն, իր նախարարներն ալ խոյս տային, փոխ-վրէժի չենթարկուելու համար: Ու «հայրենադաւ» հռչակուեցան:

Երկրորդ շարքին վրայ կուգային անոնք որ 1920 օգոստոս 10ին Սեւրի դաշնագիրը ստորագրեցին: Ասոնք են ծերակուտական Հատի փաշա (մեռած), Ֆէյլէսօֆ Րիզա Թէվֆիք պէյ (ծերակուտական), այժմ Լիբանան եւ Պեռնի օսմ. դեսպան Րէշատ Խալիս պէյ (այժմ Փարիզ):

Յետոյ կուգան զանազան պատասխանատու դէմքեր, որոնց մէջ Իթիլաֆ կուսակցութեան նախագահ ծերակուտական Հօճա Զէյնէլ Ապէտին (այժմ Սուրիա), սպայակոյտի զօրավար Ավնի փաշա (մեռած), որ Ճէմալ փաշայէն վերջ Սուրիոյ ընդհանուր կառավարիչն էր, Վէհիպ փաշա, հայկական ճակատի հրամանատարը, որ Եթովպիոյ պատերազմին ատեն Նէկիւսի բանակին մէջ հրամանատարի պաշտօն ունէր եւ որ Իտալացիներէն յաղթուելէ վերջ Կիպրոս քաշուեցաւ: Յիշենք նաեւ յայտնի գրագէտ Րէֆիք Խալիտը, որ Հալէպի մէջ ժամանակ մը Տօղրու Եօլ անուն թերթ մըն ալ հրատարակեց, Կիւմիւլճինալը Իսմայիլ Հագգըն, Պրուսայի նախկին կուսակալը, որուն դէմ քէմալական ահաբեկիչ մը անյաջող մահափորձ մը կատարեց Նիսի մէջ 6 — 7 տարի առաջ, Գանձային նախարար Րէֆիք պէյը, գնդապետ Թահիր պէյը որ Ալպանիոյ Զօկու թագաւորին թիկնապահն է քանի մը տարիէ ի վեր, Ներքին նախարար Մէհմէտ Ալի, եւայլն:

150 հոգիէն մօտաւորապէս 50ը մեռած են արդէն: Մաս մըն ալ պիտի նախընտրեն ապրիլ իրենց եղած տեղերը: Այնպէս որ շատ թիւ մը պիտի չկազմեն վերադարձողները:

Ի՞նչ ըրին 150նոցները ամբողջ 15 տարի արտասահմանի մէջ: Սկիզբի տարիներուն, անոնցմէ շատեր որոշ գործունէութիւն ցոյց տուին, ջանալով ընդդիմադիր ճակատ մը ստեղծել Թուրքիոյ մէջ Քէմալի դէմ: Փարիզի, Սոֆիայի եւ Հալէպի մէջ արաբական տառերով Թուրքերէն թերթեր հրատարակեցին: Ամէնէն աւելի աղմուկ հանողն եղաւ քաղաքս հրատարակուող ֆրանսերէն թերթը, որ Մ. Քէմալի անձին դէմ յօդուածաշարք մը հրատարակած ըլլալով, խափանուեցաւ իշխանութեանց կողմէ:

Հետզհետէ սակայն սկիզբի եռանդը չմնաց «150նոց»ներուն մօտ եւ վերջին տարիներուն անոնք բոլորն ալ կ'ապրէին բոլորովին քաշուած կեանք մը, շատեր խեղճ վիճակի մէջ, չկարենալով որ եւ է աջակցութիւն ստանալ դուրսէն:

Ազգերու Դաշնակցութիւնը «150նոց»ներով եւս զբաղեցաւ եւ ասոնք ալ դարձան «Նանսէնեան հպատակներ», ունեցան իրենց «օֆիս»ը Փարիզի մէջ: Գաղթականներու համար հրատարակուած օրէնքները կը յիշէին նաեւ «Թուրք գաղթականները», որոնք հայ մաթլոս դարձած էին:

Էնգիւրիի խորհրդարանին քուէարկելիք նոր օրէնքով, վերջ կը տրուի կացութեան մը, որ աննախընթաց էր պատմութեան մէջ: Ինչպէս յայտնի է, ամէն անգամ որ դաշնագիր կը կնքուի, ընդհանուր ներում կը շնորհուի բոլոր անոնց, որոնք պատերազմի ընթացքին յանցանքներ գործած են: Լօզանի դաշնագրին ատեն Վէնիզէլոս եւ Ըսմէթ փաշա համաձայնեցան, որպէսզի որոշ մարդիկ զրկուին իրենց հայրենիքը վերադառնալէ: Յունաստանի վարչապետը չէր ուզեր որ Կոստանդին թագաւորին կողմնակից որոշ մարդիկ Յունաստան մնան եւ իր վարչաձեւին դէմ դաւեն: Նոյն մտահոգութիւնն ունեցաւ Ըսմէթ: Ու մինչ Յունաստան քանի մը տարի վերջ ներում շնորհեց «սեւ ցանկ»ի մարդոց, Թուրքիա 15 տարի սպասեց:

«150նոց»ները այլեւս վնասակար տարր չեն նկատուիր ուրեմն Թուրքիոյ համար: Թուրքիա աւելի քան երբեք կ'ուզէ սիրաշահիլ ընդդիմադիր տարրերը, որովհետեւ աշխարհ կ'ապրի ծանր օրեր եւ վաղը շատ անստոյգ է:

Հ. Ս.

ՆՈՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բարձրաստիճան անձնաւորութիւն մը, որ քաջածանօթ է Հայաստանի կացութեան, հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ, մայիս 14 թուականով.—

Ինչպէս ձեր թղթակիցները հաղորդեցին ձեզ՝ Չեկան բացառիկ տուրք է պահանջում Մայր Աթոռից, 40,000 ոսկի րուբլի, սպառնալով, մերժումի պարագային, բռնագրաւել Աթոռի հարստութիւնները: Կաթողիկոսին արգիլւում է դիմում կատարել արտասահման, եւ հրահանգւում է չէկիստներին անցնել բռնագրաւման գործողութեան: Ամենից առաջ թալանում են վեհարանը: Վերջին գորգը տանելիս՝ Կաթողիկոսը յուզումով աղաղակում է.

— ԱՄԷՆ ԲԱՆ ՏԱՐԻՔ, ՄՆԱՑԵԼ Է ՎԵՐԱՐԿՈՒՍ, ԱՅՍ ԷԼ ՏԱՐԷՔ...:

— ՉԷ՛, ՏՈՒՐ ՏԱՃԱՐԻ ԲԱՆԱԼԻՆԵՐԸ,— ասում են գազազած չեկիստները:

Կտրուկ մերժում ստանալով՝ հինգ գազան չեկիստներ յարձակւում են կաթողիկոսի վրայ, բռնի բանալիները հանում, գրպանից, ԽԵՂԴՈՒՄ ԻՐԵՆ, դուռը կողպում բանալիով եւ յայտարարում թէ կաթողիկոսը բանտարկուած է: Այս գործը աւարտելուց յետոյ՝ գիշերուայ ժամը 12ին անցնում են Մայր Տաճարի կողոպուտին եւ առնում ու տանում այն ամէնը, ինչ որ իրենից որոշ արժէք է ներկայացնում: Երեք օր շարունակ թոյլ չեն տալիս որ եւ է մէկին ո՛չ վեհարանին եւ ոչ էլ Տաճարին մօտենալ: ԵՐԵՔ ՕՐ ՎԵՐՋ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒՄ ԵՆ, ԹԷ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ «ՍՐՏԻ ԿԱԹՈՒԱԾԻՑ» ՄԵՌԵԼ Է: Կանչում են չեկիստ Գէորգ չեպ.ին եւ նրան ստորագրել տալիս այն հեռագիրը, որ յղուած է Երուսաղէմ, Թորգոմ պատրիարքին:

Դիակը վանքին յանձնելուց յետոյ՝ կանչում են Թիֆլիսից ֆշուած եւ վանքի մէջ ապաստան գտած վեց ծերունի կոյսերին եւ հրահանգում կաթողիկոսին թաղել: Կոյսերը լուանում են կաթողիկոսի մարմինը եւ չորս զինուորների օգնութեամբ տանում եւ ամփոփում միաբանական գերեզմանատան մէջ, առանց պատարագի, առանց եկեղեցական պաշտամունքի:

Եղերաբախտ կաթողիկոսի պարանոցի վրայ մնացած են լինում խեղդամահութեան կապտացած հետքերը:

Էջմիածնի Տաճարում ոչ խաչ կայ՝ որով օրհնես, ոչ կաթսայ՝ որ միւռոն եփես, ոչ միաբանութիւն՝ որ ժամասացութիւն կատարես: Մնում են երկու չեկիստ չեպիսկոպոսներ եւ մէկ վարդապետ: Էջմիածին չկա՛յ...:

ԱՅՍ ԱԼ ԻՄԱՑԷՔ ԵՒ ՈՒՐԱԽԱՑԷՔ...

Սանճաքի հարցին առթիւ, «*Ճիւմհուրիյէթ*» երկու խմբագրականներ հրատարակեց, ապացուցանելու համար թէ Հայերը Թուրքերէն սերած են, հետեւաբար արժանի՝ անոնց գուրգուրանքին: (Առաջին խմբագրականը արտատպած էինք երէկ, երկրորդը կը կարդաք վաղը):

Այս առթիւ, Պոլսոյ *Արեւելք* թերթը հետեւեալ «Պատմական ճշմարտութիւնները» կը պարզէ, խմբագրականի մը մէջ (4 յունիս).

— Գալով այս ցեղակցութեան պատմական արժէքին, զոր ի վեր հանեց Աթաթիւրք, նոր ուսումնասիրութիւնները սա կերպով կը բացատրեն.—

Նախապատմական Փոքր Ասիոյ ժողովուրդները, Քրիստոսէ 5 — 6000 տարիներ առաջ կեդր. Ասիայէն գաղթած եւ բնակած են Փոքր Ասիոյ, Հայաստանի եւ Միջագետքի մէջ Հիթիթ, Ուրարտու եւ Սումէր անունով: Անոնց լեզուն Թուրքերէնի մօտ բարբառ մըն էր: Ուրարտու հին Հայաստանի անունն էր եւ իր դրացի Հիթիթները զայն կը կոչէին «Հայազ», որուն լեզուն ալ Հիթիթներու եւ Սումէրներու լեզուին պէս թրքական բարբառ մը պէտք էր եղած ըլլայ:

Քրիստոսէ 2000 տարի առաջ, հնդեւրոպական Արմէն ցեղը որ Թրակիա հաստատուած էր, Փոքր Ասիա արշաւեց եւ եկաւ հաստատուեցաւ Ուրարտու, որուն ժողովուրդը նուաճեց: Երկու ժողովուրդները ձուլուեցան եւ կազմեցին հայ ազգը որ իր նախկին անունը պահեց (Հայազ), իսկ օտար ազգերուն քով «Արմէն» անունը առաւ:

Ուրեմն, հայ ազգը խառնուրդ մըն է հին թրքական ծագում ունեցող Ուրարտուի բնակիչներուն եւ եկւոր Արմէն ցեղին: Եւ այս պատճառաւ, հայերէնի մէջ կը գտնուին, բացի հնդեւրոպական ծագում ունեցող բառերէ, շատ մը Թուրքերէն բառեր որոնք նորամուտ չեն, այլ սելճուքեան Թուրքերուն արշաւանքէն առաջ գոյութիւն ունէին հայերէնի մէջ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ այսօրուան հայ ժողովուրդին նախահայրերուն մէկ մասը Թուրքեր էին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԴԻՒԱՆ»Ը

Սրբընթաց պտոյտ մը միջին Ֆրանսայի մէջ,— Լիոն, Վալանս, Փոն տը Շէրիւի, Տէսին, Կրընօպլ, Սէնթ-Էթիէն, Սէն Շամօն, Սէն Մորիս, մայիս **28 — յունիս 6**:

Եւ տպաւորութիւններ նոյնքան սրընթաց: Խառնիխուռն:

Աշխուժացե՞ր է *Լիոնը*, կուսակցական տեսակէտով:

Ժողովի մը առթիւ տեսայ հինգ նախկին եւ վեց նոր ընկերներ, որոնք եկեր էին իրենց երդումը կատարելու: Ամբողջ շրջանը միասին հաշուելով, կրկնապատկուած է համբաւքը:

Ուրեմն Լիոնի մէջ ալ ծառ կը բուսնի, կը բաւէ որ եռանդն ու աշխատանքը «միացեալ ճակատ» կազմեն:

Վալանսը արդէն «շրջանաւարտ» զանազան փորձութիւններէ, լայն բացած է թեւերը, իբրեւ փիւնիկ մը առոյգ եւ արթուն:

— Տասնըհինգ հոգի մէկ անգամէն անցան մեր շարքերուն վրայ: Ուրիշներ ալ կուգան: Պիտի գա՛ն: Մենք այլեւս չենք հետաքրքրուիր ուրիշներու գործերով, բռի-բռաւներով:

Այո, ճիշդ այդպէս, չհետաքրքրուիլ ուրիշներու գործերով, բռի-բռաւներով եւ ամփոփուիլ, գործել: Ամէն ժամանակ եւ ամէն տեղ:

Ընկեր Արմենակն է որ կը պատմէ.

— Վերջերս Պ. Ա. Չօպանեանը եկած էր մեր քաղաքը: Վերադարձին միմիայն մնացած ըլլալով, պարտք սեպեցի ընկերանալ մինչեւ կայարան, պայուսակը շալկած...

Լո՛յս ծագած էր *Կրընօպլի* վրայ, գեղեցիկ, ընդարձակ եւ լեցուն սրահի մը մէջ:

— Տասը-տասներկու հոգի արձանագրած ենք արդէն: Ուրիշներ ալ կան: Քանի մը օր մնաք, պիտի տեսնէք թէ ի՛նչքան փոխուած է կացութիւնը, անցեալ տարուան վրայ:

Կրցայ մնալ միայն չորս ժամ, նոյն գիշերն իսկ հասնելու համար *Սէնթ Էթիէն*:

Հոծ բազմութիւն մը՝ քաղաքէն բաւական հեռու, ընդարձակ սրահի մը մէջ: Ցայտագիրը՝ քիչ մը չափազանց խնողուած: Բեմէն վար իջնելու վրայ, ընկեր մը հարց կուտայ, վարագոյրին ետեւէն.

— Ի՞նչ լո՞ւր զինուորական նոր օրէնքէն:

— Նոր օրէնք չկայ, հինն է որ կը գործադրուի, համաձայն 1937 յունիս 9ի պաշտօնական զեկոյցին:

— Մենք նոր բաներ իմացանք:

Ցետոյ կը ստուգեմ որ ազդեր դրկած են Սէն Շամօն, 23էն վեր տարագիրներու, յայտնելով թէ զինուորութեան ենթակայ չեն, բայց եթէ կ'ուզեն զինուորութիւն ընել հպատակութեան դիւրութիւն ստանալու պայմանով, թող պատասխանեն մինչեւ այսինչ թուականը: (Ինչպէս եղաւ Փարիզի մէջ եւ այլուր):

Ուրեմն, իրար անցնելու բան չկայ: Ուզողը կ'երթայ, եւ լաւ է որ երթայ:

Ժամանակը շատ կարճ ըլլալով, չկրցայ հասկնալ թէ ինչո՞ւ առ հասարակ թմրեր է Տէսինը, թէեւ մէկ երբորդով աւելցած՝ կուսակցականօրէն:

Առաջին անգամ էր որ կը հանդիպէի *Փոն տը Շէրիւի*: Հա՛ետա գաղութ մը, 4 — 500 բնտանիք, ուր հայերէնի դասեր կ'առնեն 95—100 աշակերտներ:

— «Ազդ» մեզ մոռցեր է, մենք չենք մոռնար, կը պատմէ ընկեր մը: Իրարմէ շատ հեռու ենք, բայց աշակերտները երեք տարբեր վայրերու մէջ հաւաքուելով, հայերէնի դաս կ'առնեն, շաբաթը երկու անգամ: Եթէ մրնանք, ուրիշ մխիթարական բաներ ալ կ'իմանաք:

Նոր կը տեսնէի նաեւ Սէն Մորիսը,— 40 վայրկեան հեռու՝ Լիոնէն: Տասներեք ընկեր ափ մը համբաւքի մէջ: Եւ ի՛նչքան խանդավառ: «Երբ մեծ կեդրոնները կ'այցելէք, մի՛ մոռնաք մեզ»:

Կարելի՞ է մոռնալ «դաւառ»ը, այնքան տաք եւ պէսպիսուն: Խանդաղատանքի արժանի՝ նոյն իսկ իր թերութիւններով:

ՎԱՀԷ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ԽԵԼՔԻ ԿԸ ԿԱՆՉԵՆ ՄԵԶ...

«*Ճիւմհուրիյէթ*» կը գրէ.—

«Մեր հայ հայրենակիցները կարեւոր եւ ուշագրաւ դիմում մը կատարած են Իսթանպուլի Ռատիոյի տնօրէնութեան մօտ: Մեր հայ հայրենակիցները, նկատի առնելով որ Հաթայի Հայերը զանազան ձեւերով անընդհատ կը խաբուին, առաջարկած են որ այս վերջիններուն ուղղեալ բանախօսութիւններ տրուին Իսթանպուլի ռատիոյէն:

Բացարձակ կը նկատուի որ, այս բանախօսութիւնները պիտի լուսաբանեն Հաթայի եւ Պալքաններու Հայերը: Այնպէս կը յուսացուի որ, Իսթանպուլի ռատիօն կարեւորութեամբ նկատի պիտի առնէ այս բանաւոր եւ օգտակար առաջարկը:

Նոր գիջումներ Սանճաքի Թուրքերուն

Անտիոքէն կը հեռագրեն.— *Պաշարման վիճակը կը շարունակուի Սանճաքին մէջ եւ բարեկարգութիւն կը տիրէ: Շրջագայութիւնը մասնաւոր կանոններու ենթարկուած է: Զինուորական պատուիրակը, Պ. Քոլէ, ձեռնարկեց նոր բարենորոգումի մը, գոհացում տալու համար թրքամէտ հոսանքին պահանջներուն, իբրեւ հաշտարար միջոց: Այսպէս, Անտիոքի քաղաքապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ քէմալական վարիչը՝ Վասի Մինիր: Ազատ արձակուեցան Այրանճի Շարքի գիւղին վերջին դէպքերուն առթիւ ձերբակալուած ամբաստանեալները, անբաւարար համարուելով անոնց դէմ եղած մեղադրանքները:*

*** Էնգիւրիէն կը հեռագրեն.— *Վարչապետ Պ. Ճէլալ Պայար խօսելով Հալքի խորհրդարանական խմբակցութեան առջեւ, պարզեց Ալեքսանտրէթի Սանճաքի հարցին մանրամասնութիւնները եւ շեշտելէ յետոյ վերջին տագնապի շրջանը, յայտարարեց թէ ֆրանսական կառավարութիւնը բացարձակապէս հաստատած է իր յանձնառութիւնները եւ թէ յուսալի է որ համաձայնութիւն գոյանայ, եթէ դէպքերը շարունակեն նպաստաւոր ընթանալ:*

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՍԱՆՃԱՔԻ *կացութեան մասին խօսակցութիւններ եղան Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովին առջեւ, երբ կը քննուէր հոգատար իշխանութեան (Ֆրանսայի) տարեկան տեղեկագիրը: Ֆրանսական կառավարութիւնը խնդրած է յետաձգել տեղեկագրին քննութիւնը, նկատի առնելով Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ կատարուած նոր ձեռնարկները: Յանձնաժողովին նախագահը այս առթիւ խոստովանեցաւ թէ կը գտնուին «շատ ցաւալի պարագայի մը առջեւ»: Ժողովը փափաք յայտնեց որ Ֆրանսական պատուիրակը ներկայ ըլլայ, գոնէ լսելու համար Սուրիոյ ներկայացուցած առաջարկները:*

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲԱԺԱՆՄԱՆ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԴՐԺԵՑԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱ

Ինթըրնեշընըլ Նիւզ Սըրվիսի աշխատակից Ֆրէնք Ճերվասի՝ թղթակցութեամբ մը վերին աստիճան շահեկան տեղեկութիւններ կը հաղորդէ 1917ին Ռուսիոյ, Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ համաձայնութեան մը մասին, որով Թուրքիա կը բաժնուէր եւ կարեւոր պատառ մը, Զմիւռնիայէն մինչեւ Նիյսէ եւ Հաբաւ, կը թողուէր Իտալիոյ։ Երկու տարի ետքը, սակայն, Դաշնակիցները Վերսայլի մէջ կը դաւէին Իտալիոյ դէմ եւ Յոյները կը ղրկէին Զմիւռնիա։

Այս խափանարարութիւնը պատճառներէն մին եղած է Մուսոլինիի իշխանութեան գլուխ գալուն։

Իր շահեկանութեան համար հոս ամբողջապէս կ'արտատպենք Ֆրէնք Ճերվասի այս յօդուածը, որ ցոյց կուտայ թէ պետութիւններու համար սովորական բան է մեծամեծ խոստումներ ընել եւ յետոյ դրժել զանոնք.—

Համաշխարհային պատերազմի սադրանքներէն հետեւեալ գաղտնի գլուխը ցոյց կուտայ թէ Դաշնակիցները դրժեցին Իտալիոյ հողային հատուցումներ ընելու իրենց խոստումները։

Իտալիոյ մէջ այսօր ձեռնհաս դիտողներ կան, որոնք կը պնդեն թէ այս «դաւաճանութիւնն» էր Ֆաշիզմի ճամբան հարթողը դէպի իշխանութիւն եւ Մուսոլինին է որ ներկայիս կը լուծէ Իտալիոյ դիւանագիտական վրէժը։

Ցայսօր անյայտ մնացած դիւանագիտական սադրանքը կը կեդրոնանայ Սան Ճիովաննի տի Մորիանի գաղտնի դաշնագրին շուրջ, որով Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա խոշոր պատառ մը խոստացան Իտալիոյ՝ իբրեւ անոր բաժինը Փոքր Ասիոյ անդամահատումէն։ Զմիւռնիան կը մտնէր իտալական պատառին մէջ։

Իտալիոյ դէմ Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ խափանարարութիւնը պատճառ եղաւ որ իյնար վարչապետ Վիթթորիօ Օրլանտոյի չափաւոր ազատական կառավարութիւնը։

Ասիկա, իր կարգին, Մուսոլինիի համար ստեղծեց ոսկեայ պատեհութիւն մը՝ ձեռք առնելու Իտալիոյ ղեկավարութիւնը եւ այսպէս աշխարհին տալու մարդ մը, որուն արտաքին քաղաքականութեան նպատակն է ձեռք բերել Դաշնակիցներու դրժած հողային եւ տնտեսական յանձնառութիւնները, նոյնիսկ պատերազմի գինով։

Մգլոտ թղթածրարներէն դուրս հանուած փաստաթուղթը կը կոչուի Սան Ճիովաննի տի Մորիանի դաշինք, որ այդ անունը կ'առնէ այն պատճառաւ որ խմբագրուած է ննջարան վակոնի մը մէջ Սան Ճիովաննի տի Մորիանի գիւղին մօտ (Իտալիա), ֆրանսական սահմանին քովերը։

1917 ապրիլ 20ի գիշերն էր, երբ Եւրոպայի թնդանօթները խլացուցիչ որոտներ կ'արձակէին արեւմտեան ճակատին վրայ։ Ըստ իտալական արձանագրութեանց, այս ատեն էր որ Ֆրանսայի, Բրիտանիոյ, Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ դիւանագէտները բաժնեցին Փոքր Ասիան։

Այս դաշինքը որ կը կապուի Լոնտոնի մէջ կնքուած դաշինքին եւ 1916 մայիսի անգլօ-ֆրանսական գաղտնի դաշինքին, հետեւեալ տրամադրութիւններն ունի Իտալիոյ համար.

1.— Ազդեցութեան որոշ գօտի մը Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ։

2.— Երկոտասան կղզիները։

3.— Թուրքիայէն շերտ մը, որուն գիծը կ'երկարի Զմիւռնիոյ հիւսիսէն արեւելք մինչեւ Նիյսէ, ուրկէ հարաւ դառնալով կը հասնի Միջերկրական, կազմելով 15,000 քառակուսի մղոն տարածութեամբ հողային քառանկիւն մը։

Դաշնագրին բնագիրը կ'ըսէ.—

«Իտալիա կը խոստանայ Զմիւռնիան պահել իբրեւ ազատ նաւահանգիստ Ֆրանսայի եւ իր գաղթավայրերուն ու պաշտպանութեան տակ գտնուած երկիրներուն համար, նաեւ Բրիտանիոյ, անոր գաղթավայրերուն ու գաղթապետութեանց համար։

«Իտալիա նման իրաւունքներ եւ արտօնութիւններ պիտի վայելէ Աղեքսանտրէթ, Աքեա նաւահանգիստներուն մէջ։

Մերսին (որ ֆրանսական ազդեցութեան գօտիին հարաւը կը գտնուի) ազատ նաւահանգիստ մը պիտի մնայ իտալական վաճառականութեան համար։

«Իտալական արտադրանքներն ազատօրէն պիտի փոխադրուին Ատանայի վիլայէթը։

«Փոխադարձօրէն ընդունուած է որ պատկան պետութիւնները խղճմտօրէն պիտի յարգեն իրարու շահերը»։

Այս դաշինքը առիթ պիտի տար իտալական առեւտուրին դէպի արեւելք ծաւալման եւ Միջերկրականի մէջ Իտալիոյ աշխարհակալական փառատենչութեանց հիմ մը, որուն այնքան պէտք ունէր Հռոմ եւ որ կը խորհի թէ այսօր ալ պէտք ունի անոր։

Իտալիա այն ատեն պիտի կրնար գոհացած պետութիւն մը ըլլալ, բայց երբ վարչապետ Օրլանտօ եւ արտաքին նախարար Սիտնի Սոնինօ գացին Վերսայլի խաղաղութեան համաժողով՝ ստանալու Դաշնակիցներու խոստումները, անոնք դիմաւորեցին նոր կացութիւն մը, որով Յոյներուն թոյլ կը տրուէր զօրահանում կատարել Զմիւռնիա։

Այն անձերը որոնք երեւան հանեցին այս դաշնագիրը եւ հետեւեալ թուղթերը, ցոյց տուին նաեւ սղագրական արձանագրութիւնը 1919 մայիս 11ին խաղաղութեան համաժողովի առաւօտեան նիստին։ Ներկայ էին՝ Ժորժ Քլէմանսօ, Տէյվիտ Լոյտ Ճորճ, Նախագահ Ուիլսըն, Սոնինօ, Օրլանտօ եւ Լորտ Քանքի։

Այս նօթագրութիւնները կ'ըսեն որ Օրլանտօ թոյլտուութիւն ուզեց իտալական զօրք ցամաք հանել Զմիւռնիա եւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի ունեցաւ.

ՔԼԵՄԱՆՍՕ.— Հիմա կը մնայ միայն յունական գործը որու մասին պէտք է բացատրութիւն տանք։ Իտալացի պատուիրակներու բացակայութեան ատեն (Համաժողովէն) Յոյները մեզմէ թոյլտուութիւն խնդրեցին զօրք ցամաք հանել Զմիւռնիա եւ մենք համաձայնեցանք անոնց խնդրանքին։ Այս պատճառաւ— նաւերու կեդրոնացում մը տեղի ունեցած է, կարծեմ Գաւալայի մէջ։ Մենք ուզեցինք որ անոնք զօրք ցամաք հանեն։ Որքան մենք գիտենք — շատ մը իտալական ռազմանաւեր կան ներկայիս Զմիւռնիոյ առջեւ— վեց կամ եօթը։

ՕՐԼԱՆՏՕ.— Միայն երկու։

ՔԼԵՄԱՆՍՕ.— Մենք չենք ուզեր ստանձնել որ իտալական, անգլիական եւ ֆրանսական զօրքերու անհամեմատական զօրահանում կատարուի։ Ֆրանսա միայն փոքր ոյժ մը ունի հոն եւ չի փափաքիր որ Իտալացիք իրմէ աւելի մեծ թիւով զօրք ցամաք հանեն հոն (Զմիւռնիա)։

ՕՐԼԱՆՏՕ.— Դուք կը խօսիք յոյն, ֆրանսացի, անգլիացի եւ իտալացի զօրքերու գունդի մը ցամաք ելլելո՞ւ մասին։

ՔԼԵՄԱՆՍՕ.— Մենք պիտի գրաւենք Զմիւռնիան, բայց կը կրկնենք որ չենք բաղձար ոեւէ նշան ցոյց տալ թէ կը բաժնենք հողամասը։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Մենք առաջարկեցինք որ գրաւումը յունական ըլլայ՝ խուսափելու համար յոյն քաղաքացիներու պատահական յետագայ կոտորածներէ (Թուրքերու կողմէ)։

ՔԼԵՄԱՆՍՕ.— Կը կրկնեմ որ մեզմէ թոյլտուութիւն խնդրուեցաւ այս զօրահանումը կատարելու։

ՈՒԻԼՍԸՆ.— (Բարկութեամբ միջամտելով)։ Ասիկա մենք թելադրեցինք Յունաստանի։ Սկզբնական խնդրանքը Յունաստանէն չեկաւ։ Խորհուրդը թելադրեց Յունաստանի որ ան իր զօրքերը ցամաք հանէ արգիլելու համար յետագայ կոտորածները։

ՕՐԼԱՆՏՕ.— Ասիկա նորութիւն է ինծի։

(Ըստ իտալ. արձանագրութեանց, Օրլանտօ եւ Սոնինօ՝ այն ատեն մատնանիշ ըրին որ Սան Ճիովանի տի Մորիանի դաշնագիրը որոշապէս Իտալիոյ կուտայ Զմիւռնիան։ Յետոյ խօսակցութիւնը շարունակուեցաւ)։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Այո, բայց հիմա այլեւս ի զօրու չէ այդ համաձայնագիրը։ Ռուսիա չհաւանեցաւ։ Միւս կողմէ, դուք գրաւած էք ուրիշ շատ կէտեր։

ՍՈՆԻՆՕ.— Լոնտոնի դաշինքը (որուն կապուած էր Սան Ճիովաննի տի Մորիանի դաշինքը) տակաւին ի զօրու կը մնայ։

(Հոս, ի մեծ դրդռութիւն իտալացի պատուիրակներու, Լոյտ Ճորճ առաջարկեց ուրիշ ժողով մը գումարել՝ նկատի առնելու Իտալիոյ պահանջները՝ խմբովին (en bloc)։ Իտալացիք գիտցան որ այդ եղանակաւ իրենք շատ աւելի քիչ պիտի ստանային քան ակնկալած էին, ուստի առարկեցին այդպիսի մասնաւոր ժողովի մը գումարման դէմ)։

Համաժողովը բացուեցաւ կէսօրէ ետք։ Եւ իտալական արձանագրութիւնը կ'ըսէ.

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Պէտք կը տեսնեմ տեղեկացնել ձեզ որ Յոյները յառաջանալու վրայ են եւ Զմիւռնիա պիտի մտնեն։

ՈՒԻԼՍԸՆ.— Շուտո՞վ։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Կ'աշխատին շուտով հասնիլ։ Գաւալա միայն քանի մը ժամ հեռու է Զմիւռնիայէն։

ՍՈՆԻՆՕ.— Նաւերն արդէն կեդրոնացուա՞ծ ենք։

ԼՈՅՏ ՃՈՐՃ.— Այդպէս է։ Այդ կեդրոնացումը եղած էր շաբաթներ առաջ։

Այսպէս Օրլանտօ եւ Սոնինօ Հռոմ վերադարձան ձեռնունայն։

Թարգմ. Ֆ.

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՄԸ

Շոգեկառքին ճաշասրահը նստած կը խօսինք նախկին ծովային սպայի մը հետ։ Տեսարանը շարունակ կը փոխուի։ Դաշտեր ու բլուրներ, գետեր ու վիճեր իրարու կը յաջորդեն։ Վաղք մը որ մէկ շունչով ութ ժամէն Միլանօն կը միացնէ Հռոմին։ Սեղանին վրայ գտնուած առարկաները շարունակ կը պարեն։

Խօսակցութեան նիւթը առատ է որովհետեւ մեր ճաշի ու ճամբորդութեան ընկերը անցեալին իր ունեցած պաշտօնով այցելած է գրեթէ ամէն երկիր։ Ծանօթ է Հիւսիսային ու Հարաւային Ամերիկաներուն, Եւրոպայի, Ասիոյ ու Ափրիկէի նշանաւոր նաւահանգիստներուն։ Մենք աւելի երկար կանգ կ'առնենք այն երկիրներուն վրայ որոնք մեզ մօտէն կը հետաքրքրեն. Թուրքիան ու Ռուսաստան։

— Հաւատացէք, ամէն երկրի մէջ գեղեցկութիւններ ու հրաշալիքներ գտած եմ, բայց հայրենիքը անփոխարինելի է։

— Չկայ աշխարհի վրայ ժողովուրդ մը որ հայ ժողովուրդէն աւելի ըմբռնէ ձեր խօսքերուն իմաստը։ Հայերը իրենց հայրենիքին համար կռուած ու պայքարած են եւ միլիոնաւոր զոհեր տուած։

Արդէն գիշեր է եւ երկաթուղիի երկայնքին բարձրացող բոցերը ու մարդկային շուքերու երթեւեկը մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ։

Հռոմի մօտ ենք եւ հակառակ յառաջացած գիշերին, բանուորները կ'աշխատին նոր գիծեր զետեղելու, նոր կամուրջներ կառուցանելու։ Հռոմ այժմէն կը պատրաստուի 1942ի համաշխարհային ցուցահանդէսին։

Իտալիոյ գրեթէ ամէն կողմը տեսարանը միեւնոյնն է։ Տասնըվեց տարիէ ի վեր երկիրը կը նորոգուի, կ'երիտասարդանայ։

Կէսգիշերին կը հասնինք քաղաք որ կը գտնենք արթուն ու շքեղօրէն լուսաւորուած։ Թատրոններէն ամբոխը փողոց կը թափուի ու կը լեցնէ սրճարանները։

Մեր առաջին այցելութիւնը կուտանք այն շէնքին ուր կը գտնուի մեր ուսանողի մերկ ցուրտ սենեակը եւ ուր տասներեք տարի առաջ ապաստանարան գտած էր Հ. Հ. հիւպատոսարանը։ Ապա միլիոններու աշտարակին առջեւէն անցնելով կը վերադառնանք պանդոկ եւ կը մտածենք Ներոնի՝ որ դարեր առաջ քաղաքը այրել տալով, բարձրացած է քնարը ձեռքին այդ աշտարակը, ներշնչուելու ու երգելու համար։ Բարեբախտաբար մեր ժամանակներու բռնատեղծները ու ոլորահարները աւելի քիչով կը գոհանան...

Հակառակ անոր որ մեր գրպանը մանրամասնօրէն պատրաստուած ծրագիր մը ունինք, կը հասկնանք որ երեք օրուան մէջ կարելի չէ զայն իրագործել։ Ծրագիրը կը մնայ մեր գրպանը։

Երկար տարիներ ապրած ենք այս քաղաքը եւ սակայն անմիջապէս կը զգանք որ Մուսոլինեան Հռոմը ճանչնալու համար մեր հին ծանօթութիւնները անբաւական են։ Անդին ունինք նաեւ այցելութիւններ համալսարանի հին դասընկերներու ու բարեկամներու։

Մերձաւորի մը երկիւղածութեամբ կը բարձրանանք քաղաքին եօթը բլուրները, կ'իջնենք հրապարակները, կը մտնենք եկեղեցիները ու կը մօտենանք աւազաններուն ու աղբիւրներուն։

Հռոմ տարօրինակ քաղաք է. ջերմ կուտայ այցելուին։ Կարօտով լի մեր հոգին կը յագեցնենք պարտէզներուն կանանչովը, երկինքին կապոյտովը, զանգակներուն ու ջուրերուն երաժշտութիւնովը։

Գիշերը պանդոկ մտնելով կ'ամփոփենք օրուան մեր տպաւորութիւնները ու ապրումները եւ ամէն անգամ աւելի կը համոզուինք որ միայն Մուսոլինի մը կրնար այս հրաշքը գործել։ Վերականգնել ու լոյս աշխարհ բերել անցեալի արժէքները, անոնց մօտ ներդաշնակօրէն դնել նոր գեղեցկութիւններ, նորոգել հոգիները եւ ամէն առթիւ գործով ու խօսքով քաղաքացիները մղել հաւասարելու ու գերազանցելու նախնիքներու փառքերը։

Պատուաւոր ու պարտաճանաչ քաղաքացին պատճառ չունի իր հայրենիքին մէջ չյառաջդիմելու, եւ մենք գրեթէ մեր բոլոր դասընկերները կը գտնենք ընտանիքի ու դիրքի տէր դարձած։ Ցաւով կը նկատենք սակայն, որ Հայաստանի բարեկամներուն թիւը նօսրացած է, եւ հին բարեկամներէն մնացածներն ալ անտարբեր դարձած են դէպի մեր դատը։ Յանցանքը գուցէ մի քիչ ալ մերն է։ Բարեբախտաբար նոր բարեկամները չեն պակսիր, թիւով աւելի քիչ, բայց հիներու վրայ ունին մէկ քանի առաւելութիւններ։ Իրենց բարեկամութիւնը աւելի գրաւիչ ու համոզիչ է։ Համոզուած են որ Ֆաշական Իտալիան կոչուած է մեծ առաքելութիւն մը կատարելու։

Լաւատեղեակ են Հայաստանի ներկայ կացութեան ու հայկական դատին։ Կը խօսին քիչ եւ երբ խօսին, իրենց խօսքերը կը չափեն ու կը կշռեն։

Դժբախտութիւն է Հռոմի մէջ կազմակերպուած գաղութ մը ու պատրաստուած հայրենակիցներ չունենալը։ Մենք պատճառներ ունինք Միլանոյի վրայ յոյս չդնելու։

Մեկնումի ժամն է։ Պանդոկապետը հաշիւը ներկայացնելով բարի ճանապարհ կը մաղթէ, եւ յոյս կը յայտնէ որ օր մը այդ գազան Թուրքը կ'անհետանայ աշխարհէն։

Զարմացած մտիկ կ'ընենք։

— Թուրքիա ծնած Իտալացի մըն եմ, եւ պատերազմի միջոցին մաս կազմած եմ «ամելէ թապուրի»ին։ Կը ճանչնամ ձեր ազգին ողբերգութիւնը։

Շնորհակալութիւն յայտնելով կ'ուզենք զինքը վարձատրել, բայց վարձատրութիւնը չընդունիր։

Կը մեկնինք դէպի կայարան, կառապանը վարպետ մարդ, ճամբան կ'երկնցնէ եւ մեզ Թրէվիի աւազանին մօտէն կ'անցընէ։ Կը վճարենք մեր տուրքը։ Շարունակելով մեր ճամբան կառքը կը կեցնենք օգոստոսեան ցուցահանդէսին առջեւ, մեր յուշատետրին մէջ ընդօրինակելու համար, ցուցահանդէսին մուտքին վրայ գրուած Տիտոս Լիվիոսի հետեւեալ խօսքերը. «Աշխարհի վրայ ժողովուրդ մը կայ, որ ամէն վտանգ աչքի առջեւ առնելով, ծախսելով, ի գին ամէն զոհողութեան, կը կռուի ուրիշներու ազատութեան համար, եւ ոչ միայն իր սահմանակիցներուն կամ անոնց համար որոնց դիւրութեամբ ցամաքային ճամբով կրնայ հասնիլ, այլ ծովեր կտրելով, որպէսզի բոլոր աշխարհի վրայ անարդար կառավարութիւններ չմընան, եւ ամէն կողմ տիրէ [illegible] կերպով, Իրաւունքը, Արդարութիւնը ու Օրէնքը»։

Այս ժողովուրդը անցեալին եղած է Հռոմէացին։

Ա. ՍԱՐԵ[illegible]

Արուեստագէտը

Սրահին մէջ լեցուն հրաւիրեալներ։ Նուագներ ամէն կողմ։ Բարեկամներ, ծանօթներ այս առիթով իրարու քով հաւաքուած՝ ընկղմած էին զանազան խօսակցութիւններու մէջ։ Ընտանեկան երեկոյթ մը կազմակերպել ուզած էին Խ.ին ծանօթներն ու բարեկամները ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, ինչ որ ծափերու տեղատարափով կը [illegible] դունուի ներկաներէն։

Աջէն ձախէն խօսք առնողներ զանազան դրուատներով ծանօթութիւններ կուտան յոբելեարի անցեալէն։ Խօսք իրեն կը տրուի։ Յուզուած է բոլորովին, կարծես իրեն համար անակնկալ մը ըլլար այդ հաւաքոյթը։ «Հարիւր տարի եմ շալկեր կռնակս, չեմ յիշեր թէ ի՞նչ լաւ գործ եմ կատարեր որ [illegible] բարեկամներս այսօր շարունակ կը յիշեն, ըրած եմ ինչ որ խիղճս կը թելադրէր, անկէց աւելի ոչ մէկ բան»։

Այո, յարգելի ծերունի, խղճի թելադրանքով կատարած գործերու [illegible] մատները քիչ մը հեռուները գացեր են լաւագոյն արդիւնքներով պսակուելու են, ինչպէ՞ս կարելի է մոռնալ...

Սրահին մէկ անկիւնը երիտասարդ մը, նիհարակազմ, խորհուրդի մը մէջ ընկղմած, ինքն իր վրայ կծկուեր, ուշադրութիւնը գրաւած էր խումբ մը երիտասարդ աղջիկներու, որոնք կարծես խօսելիք ուրիշ նիւթ չունենալով, շարունակ կը քրթմնջէին եւ հեգնական կերպով կը նայէին անոր։

— Վանքէն փախուղի մը երեւոյթն ունի, կ'ըսէր իրենցմէ մէկը։

— Ցիմարանոցէն չէ՞ս կրնար ըսել։

— Որքան ալ տգեղ է։

— Հիւանդ է թերեւս։

Եւ ամէն մէկը իր կարգին խօսք մը աւելցնել կ'ուզէր։

Պահ մը մռայլուեցաւ ամէն ինչ, երբ սպասաւորները սուրճ եւ զանազան ըմպելի հրամցնելու պաշտօնով նորէն ներկայացան։

Կարգը եկած էր նուագածուներուն, դաշնակ եւ ջութակ մը պիտի խաղային գեղարուեստական բաժինը։

Քիչ առաջուան խնդացող աղջիկները պաշտածի արտայայտութիւն առին, երբ իրենց յիմար կարծեցեալ երիտասարդը բեմին վրայ երեւցաւ ջութակով։

Առանձին պիտի նուագէր։

Լուռ են բոլորն ալ, հետզհետէ լռութեան ձայնն ալ կը դադրի, բոլորին ուշադրութիւնը դարձած է անոր կողմը։

Խորհրդաւոր լռութիւնը յանկարծ կը խզուի։ Երիտասարդ արուեստագէտը, ո՞վ գիտէ, ինչո՞ւ համար ընտրած է Շիւպէրթի «Սէրէնատը»։

Այլեւս խօսքը ջութակինն է, ճպոտը իւրաքանչիւր շարժումին հետ կարծես խօսքն ալ կ'արտասանէ բառ առ բառ։

Կախարդական զգացում մը բոլորին վրայ։ Իսկ տարիքոտներու դէմքին վրայ անմեղ ժպիտ մը կ'ուրուագծուի, թերեւս իրենց երիտասարդութիւնը կը յիշեն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ սթափեցաւ նկատեց որ անծանօթը հեղուկ մը կը թափէր իր բերնին մէջ։ Հազաց ու նստելու ճիգ մը ըրաւ. բայց կարողութիւն չունէր։

— Փա՛ռք Ալլահին որ մեզի վերադարձար նորէն, ըսաւ ձայն մը. համբերէ եւ շուտով ինքզինքդ պիտի գտնես...

Սուլտին ճանչցաւ անծանօթ մարդը — Արիֆն էր։

— Փառք Աստուծոյ, ըսաւ փափսուքով մը, ի՞նչպէս գիտցար թէ այստեղ էի...

Թուրք երիտասարդը անոր քովը նստաւ։

— Գիլխուդ եկած փորձանքներու պատասխանատուն ես եմ, ըսաւ. բայց շնորհիւ գթառատ Ալլահին կրցայ կեանքդ ազատել...

— Սարսափելի էր, այո, բայց ինչո՞ւ դուն ըլլաս պատասխանատուն...

— Երբ յարկաբաժինդ գացի հագուստներ առնելու համար գործին վրայ նամակ մը գտայ... գրպանս դրի վերադարձիս քեզի տալու համար... բայց բոլորովին մոռցայ... յետոյ երբ նորէն ձեռքս առի, բացի... գիտէի թէ գաղտնի կ'ապրէիր յարկաբաժինդ ու խորհեցայ թէ կարեւոր էր... թերթ մը թուղթ էր որուն վրայ մեքենայով երեք բառեր գրուած էին... օտար լեզու մը ըլլալով իմաստը չհասկցայ... ի հարկէ անմիջապէս ձեռքդ պէտք է հասնէր ան... առանց վայրկեան մը կորսնցնելու Բերա անցայ եւ նորէն յարկաբաժինդ եկայ...

— Ժամը քանի՞ն...

— Ութին առեններ...

— Աստուած իմ, ուրեմն եկեր ես այն ժամուն երբ Քազըմն ու իր մարդիկը այնտեղ էին...

— Այո, ձայներ լսեցի երբ զանգակը զարնելու վրայ էի. բայց կեցայ եւ մտիկ ըրի...

— Ուրեմն կռահեցիր թէ ինչ կը պատահէր ներսը եւ հասկցար որ զիս սպաննելու միտք ունէին... անմիջապէս վազեցիր, նաւակ մը գտար եւ եկար Աշտարակին բոլորտիքը թափառելու՝ զիս ազատելու յոյսով...

— Ուրիշ ընելիք չկար, հաստատեց երիտասարդը շանթահարուած պիտի ընէին զիս եթէ բանի կերպով քեզի ազատելու փորձ մը կատարէի... Աշտարակին լոյսերը տեսնելուս պէս հասկցայ թէ ոճիրը գործելու կը պատրաստուէին...

Արիֆ կանգ առաւ վայրկեան մը, աչքերը լեցուեցան, յետոյ շարունակեց.

— Մենք փորձառութեամբ գիտենք որ այս կարգի սպանութեանց մէջ ջուրերը Մարմարայի ծովափը կը քշեն զոհերուն դիակները... ուրեմն հաւանական էր որ դուն ալ պահ մը ծովուն երեսը բարձրանայիր...

— Ի՛նչ բախտաւոր եմ եղեր որ այդ նամակը գտեր ես... եթէ Քազըմին ձեռքն անցած ըլլար, մինչեւ հիմա շատոնց մեռած պիտի ըլլայի... բառերը մի՞տքդ են...

— Այո, ահաւասիկ — բարեկամ, այստեղէն հեռացիր...

Սուլտին խնդաց ինքնիրեն եւ անմիջապէս կռահեց թէ ինչ պատահած կրնար ըլլալ — հաւանաբար Քազըմին մարդիկը քննութիւն կատարած էին վարձու տուներ գտնող գործակալներու մօտ եւ նշանակած էին մանաւանդ այն յարկաբաժինները որոնք օտարականներու կողմէ վարձուած էին վերջերս. իր հին բարեկամը՝ Մէքէնդրուն ալ իր տետրակները ցոյց տուած ըլլալու էր ոստիկանութեան եւ տեսնելով որ այս վերջինը շատ կը հետաքրքրուի Թաքսիմ փողոցի թիւ 19 բնակարանով, իբրեւ նախազգուշութիւն այդ երեք բառերը ղրկած էր իրեն գործածելով իր Սկովտիացիի զաւառաբարբառը որպէսզի չփոթութեան մատնէ անոնք որոնց ձեռք կրնար անցնիլ թղթիկը։

Սուլտինի վէրքերը տակաւին կը չարչարէին զինքը։ Գլխու անտանելի ցաւ մը ունէր, սրունքները, ուսերը, չորս կողմը վիրաւորուած էին. եւ սակայն հակառակ այդ բոլորին ուրախ ու լաւագոյն տրամադրութեան մէջ էր։ Ողջ մնացեր էր ու այդքանն իսկ բաւական էր իրեն համար. եւ յետոյ Արիֆին ու Մէքէնտրուին նման լաւ բարեկամներ ունէր իր կողքին եւ հաւանաբար պիտի կարենար իր հաշիւը մաքրել Ներքինիին հետ։

Աշտարակը իրենց ետեւն էր հիմա. անոր նեղլիկ պատուհաններէն լոյսերը անհետացեր էին։ Պարիսպը, սեւ ու չարագուշակ, կը բարձրանար դէպի աստղազարդ երկնակամարը։ Ջորս թիավարները համաչափ շարժումներով Ստամպոլի ջուրերը կը տանէին զիրենք։

— Լաւ, հիմա ի՞նչ պիտի ընենք, հարցուց Սուլտին։

— Պիտի պահուըտիս, պատասխանեց Թուրքը.

Իմ տունս կը տանէի քեզի, բայց կը վախնամ որ եղբօրս մահուան առթիւ զգացած դառնութիւնս կռահելով հրակողութիւն կատարեն, տեսնելու համար թէ ով կը մտնէ, կ'ելլէ...

— Ո՛չ, ո՛չ, բողոքեց Սուլտին. չեմ ուզեր որ վտանգուիս. արդէն պէտք եղածէն աւելին ըրիր ինծի համար...

— Աւելին կամ պակասին մասին մի խօսիր, սիրելի եղբայրակից, ըսաւ Թուրքը ուսերը թօթվելով. եթէ երէկ գիշերուան դէպքը աչքս չբացած մեր յետագայ խօսակցութիւնները... ցին... հիմա մենք երկուքս Քազըմին հետ պիտի վարուինք ճիշդ այնպէս ինչպէս ինք վարուած է ուրիշներուն հետ... յանուն Ալլահի, ասկէ վերջ իմ կեանքս պիտի նուիրեմ այդ նպատակին...

Սուլտին կը մտէր, բայց Թուրք երիտասարդին այդ խօսքերը յիշեցուցին թէ ի՞նչ տուին իր հոգին։ Թիավարներուն կողմը նայեցաւ յանկարծ եւ Արիֆի թեւէն բռնելով ըսաւ.

— Զգոյշ, կ'իմանան...

— Մի վախնար, Ֆրանսացիներ են, ոչ մեր լեզուին ծանօթ են, ոչ ալ մեր գործին... իրենց շոգենաւէն պտըտելու գացած էին քանի մը ժամ պտըտելու համար... վարձեցի զիրենք... լաւ գինով վճարեցի... մնացածով չեն հետաքրքրուիր...

— Շատ վարպետ ես եղեր, ըսաւ Սուլտին. բայց ըսէ տեսնեմ, այս գիշեր ո՞ւր կրնամ պահուըտիլ... վտանգը դիւրին է... միայն հիմա բան մը ընէինք... շատ դէշ վիճակի մէջ եմ...

(Շար.)

10—6—38

Թուրքեր եւ Հայեր պատմութեան ճանճեպ

«Ճիւմհուրիէթ»ի խմբագրապետը, Եունուս Նատի, որ անուն հանած է իր Հայոց դէմ բարբարոսային բը-րեւ Հայոց դէմ բարբարոսային բը-քննագրեր հրահրող, այժմ բարեկամու-թեան ձայնէ մեզի՝ Ալեքսանտրէթի քննչական վէճին ի վեր, պատմագէտ-ի հովեր առնելով եւ Հայերն ալ... թուրք դարձնելով: Ահա թէ ինչ կը գրէ վերի խորագրին տակ, «Ճիւմհուրիէթ»ի մէջ.—

Մեր սերունդը՝ պատմութիւնը գըրուած էր Եգիպտոսի բնակոսագրերը կարդացող այրուբենի շրջանին մէջ, ու այն ատեն, Հելլենական եւ հռոմէական շրջանէն սկսած պատմութեան սկիզբը Եգիպտոսի գլուխը միայն աւելցուած էր: Գլուխ մը, որ մը պակասներով լեցուն էր, ուր նոյն իսկ չէր բացատրուած թէ Արեւելքէն եկող ու Եգիպտոս արշաւող հիքսոսները ո՞վքեր էին: Հին պատմութեան մնացեալ մասը գրոյներէ եւ առասպելներէ բաղկացած խոր մըթութեան մէջ կ՚անհետանար: Նոյնիսկ, համեմատաբար նոր ժամանակներու վերաբերեալ պատմութեան մեծ մասը զայն գրողներուն խառնուածքին համաձայն ըստ բախտի յօրինուած էր: Վերջին քառորդ դարու շրջանին միայն, պատմութիւնը ճոխացած ու ընդլայնած է իրական հետազօտութեանց եւ գիտերու վրայ յենած ծանօթութիւններու շնորհիւ: Աթաթիւրքին ընծայած ծառայութիւնը այդ գիտութեան եւ մարդկութեան մշակոյթին՝ մեծ արժէք մը կը ներկայացնէ, ու բնաւ վար չի մնար Աթաթիւրքին կատարած միւս մեծ ջանքերէն: Տոլմապաղչէի պալատին փառաւոր սալոններուն մէջ հանրութեան առջեւ բաց եղող թանգարանը այս ճշմարտութեան կենդանի վկան է:

Աթաթիւրք տասնըչորս տարի առաջ ըսած էր Հաթայի սեւ հագած վշտահար կիներուն.

«Անուազն քառասուն դարերու թըրքական հող եղող մեր երկիրը կրնա՞յ իր ինքնութիւնը կորսնցնել»:

Այս պողպատէ բացատրութիւնը չոր արտայայտութիւն մը չէ, ինչ որ ի յայտ եկաւ քիչ ատենի մէջ, պատմական հետազօտութիւններուն առաջ բերած լոյսին շնորհիւ, իրենց բոլոր աւանդութիւններով ու բովանդակ փայլով: Այս բանին շնորհիւ է որ, ամբողջ աշխարհ ու Թուրքիա եւ շրջակաները բընակող մարդիկ իմացան թէ Միջագետքի առջի օրուան եղելութիւն մըն է, եւ ոչ ալ հարաւային Կովկասէն կատարուած Միջին Ասիոյ արշաւանքին հետեւանքն է: Իրաւ է որ մարդկութեան օրօրոցը Ալթայի դաշտերուն մէջ կը գտնուի, սակայն հոնկէ մարդոց տարածումը եղած է զանազան ճամբաներով եւ զանազան ուղղութիւններով: Տասը հազար տարի առաջ, Միջագետք Ասիոյ Թուրքերը Տիգրիսի եւ Եփրատի հովիտներուն երկայնքը տեղաւորուած ատեն Եւրոպայի կողմէ ալ արշաւանքները սկսած են: Նոյնիսկ այսօր, այդ իրողութեան կենդանի վկաները կը գտնուին Գարբաթներուն, Հունգարիոյ եւ Պուլկարիոյ մէջ: Ծանօթ բոլոր քաղաքակրթութիւններէն աւելի հին եղող Էթի (Հիթիթ) շրջանը՝ հին ատեններու թրքական աշխարհի մէկ փուլն է միայն: Պարապ տեղը չէ որ Էթի Թուրք կը կոչենք Հաթայի Ալեւիները: Այդ մարդոց խալամական ըմբռնումները՝ դարերէ ի վեր իրենց ծուծը անցած ու պատմական հաւատալիքներուն միացած առանձնայատկութիւն մըն է: Արդէն, ամէն ցեղի, ամէն հասարակութեան մէջ կրօնքը քիչ շատ տարբերութիւն ցոյց կուտայ, պատմական գոյութիւնը անոր խառնուած ըլլալուն: Սակայն, ազգէ ազգ, կրօնական մեծ տարբերութիւնները անիմաստ են, ու մարդիկ իրարմէ շատ կը հեռանան, մոլեռանդութեան հետեւանքով: Խաչակիրներու պատերազմներն ալ գլխաւոր օրինակ մը կը ձեւացնեն, ու ցոյց կուտան թէ այդ իրողութիւնը տակաւին չէ կորսնցուցած իր ազդեցութիւնը:

Ուրիշ ի՞նչ օրինակի պէտք կայ: Ահա Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաները կը ջանան բռնական զանազան ազդեցութիւններով ու ճնշումներով Թուրքերուն դէմ մղել Հաթայի բնիկ եւ գաղթական երբեմնի Հայերը: Միթէ այդ պաշտօնեաները չե՞ն ուզեր օգտուիլ պատմական արիւնոտ եւ սեւ օգիտութիւններէն: Մինչդեռ Աթաթիւրք պատմութեան վրայ ձգած ամբողջական եւ ազդու հայեացքով մէջտեղ դրաւ թէ Հայերը Թուրք ծագում ունեցող մարդիկ են: Միեւնոյն ատեն, պատմութեան մասին ունեցած իր լայն ըմբռնումով, Աթաթիւրք բացատրեց թէ Թուրքերը եւ Հայերը ընդհակառակն պէտք է իրարու մօտենան, զիրար սիրեն ու միասին երջանիկ ապրին: Մարդոց փոխադարձ սիրոյն յենած հաւաքական երջանիկ, բարգաւաճ եւ զարգացած կեանքը ընդգրկող այս գիտութեան, քաղաքակրթութեան եւ մարդկային ամէնէն բարձր այս ըմբռնումին անհուն արժանիքները բաղդատեցէք այն նուաստութեան օրինակին հետ, զոր ցոյց կուտան Ֆրանսացիները, երբ կը ջանան իրենց քաղաքական նպատակներուն գործիք դարձնել Հաթայի երբեմնի Հայերը:

Թուրքերը անսահման եւ անպայման հաւատք ունին Աթաթիւրքին կատարած բոլոր յեղաշրջումներուն, պատմութիւնը ուղիղ ճամբու մէջ մտցնող գիտական հետազօտութեանց եւ ըրած գիւտերու մասին: Ուստի Թուրքերը սոյնպէս կը նկատեն որ դարաւոր միեւնոյն ծագումով մարդկային ընտիր խումբ մըն են Հայերը, ո՛ւր ալ գտնուին եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ ապրին: Մնաց որ, մեր ապրած այսօրուան ամէնէն բանիմաց շրջանին մէջ մօտաւոր ազգային պատմութիւնն ալ ցոյց կուտայ Թուրք եւ Հայ մարդկային երկու խումբերուն մօտաւորութեան հազարումէկ օրինակները: Իսկոյն մեր միտքը կ՚իյնայ արդի Թուրք երաժշտութեան թէ երգահան թէ երգիչ վարպետներէն Պիմէնը: Ազգային ի՛նչ խորունկ հասկացողութիւն, անբիծ հոգեկան ի՛նչ քաղցրութիւն կայ անոր երգին մէջ: Կարելի՞ բան է որ, մարդ գեղարուեստի այս ճիւղին մէջ այսքան թրքական ոգիով տոգորուած ըլլայ, առանց թրքական ծագում ունենալու:

Թրքութեան կեանքին հետ շատ յատկանշական նմանութիւն ունինք Հայերը, ու այս օրինակը մէկ հատ չէ, այլ հազարումէկ Պիմէններու մէջ կը գտնուի: Միայն Թուրքերէն յօրինող եւ նուագող հայ նուագածուներուն թիւը հարիւրաւորներու կը հասնի: Միթէ մոռցա՞նք կրօնաւոր Թէրզեանը, որու մասին անցած տարի օրերով գրուեցաւ թերթերու մէջ, Թուրք բանաստեղծ Ֆիզուլիի վրայ հինգ հատորնոց մեծ երկասիրութիւն մը յօրինած ըլլալուն:

Թրքական թատրոնին մէջ Կիւլլի Յակոբ, Թրքական օփէրէթին մէջ Զուհաճեան իրենց բոլոր դերասաններով ու դերասանուհիներով հեղինակներ են: Մեր սերունդէն մնացողները ի՛նչպէս կը յիշեն Մնակեանը: Հապա՛ հայ արհեստաւորները: Թուրք արհեստակիցներուն չե՞ն գործակցած Արեւելքի արհեստական ամէնէն նուրբ գործերուն մէջ: Հաւաքական այսքան յաջողութիւն կարելի՞ է ձեռք բերել ամէնէն գեղեցիկ գործերուն մէջ, առանց շատ զգայուն հոգեկան կապակցութեան մը երկու խումբերուն միջեւ: Տակաւին, 25—30 տարի առաջ, հայերէն տառերով ու Թուրքերէն լեզուով մէկէ աւելի թերթեր լոյս կը տեսնէին: Ըսել է, Թուրքերէնը հայերէնէ աւելի լաւ խօսող ու միայն Թուրքերէն խօսող Հայեր կային: Բոլոր ասոնք կենդանի ապացոյցներ չե՞ն թէ Աթաթիւրքի պատմական գիւտերը ո՛րքան ճիշդ են: Կրնայ ըլլալ որ Հայերու եւ Թուրքերուն միջեւ կարգ մը ցաւալի դէպքեր պատահած ըլլան, մասնաւորաբար մեծ պետութեանց շահագործման նըպատակով ըրած գրգռութիւններուն հետեւանքով: Աթաթիւրքին այսօրուան ստեղծած Թուրքիան աւելորդ իսկ կը նկատէ խորհիլ անցեալին այդ արիւնոտ ու ցաւալի դէպքերուն վըրայ: Արդ, Մեծ Պետին բռնած զօրաւոր լուսարձակին յորդ լոյսի տարափին տակ ապագային փայլուն պողոտան կը տեսնուի: Այդ պողոտային վրայ, երկու խումբեր, Թուրքերը եւ Հայերը, որոնց պատմական ազգակցութիւնը երեւան հանուած է, բարեկեցիկ եւ երջանիկ կ՚ապրին, եղբայրական սիրով, ամէն օր ա՛լ աւելի իրարու կապուած, ձեռք ձեռքի տըւած, իրարու թեւ մտած:

Երիտասարդները աւելի զգայուն իրենց երեւակայութեամբ ո՞ւր են գացեր, եւ ինչե՞ր կը մտածեն: Խելայեղօրէն կը ծափահարեն երբ ան կը լրացնէ նուագը: Անվերջ ծափահարութիւնները կը ստիպեն որ ուրիշ կտոր մը եւս նուագէ:

Հիմա արուեստագէտը ծանօթ է բոլորին: Այս անգամ մինակը չէ: Աղջիկները շուրջը բոլորուած՝ իւրաքանչիւրը խօսելիք մը ունի: Կը խօսին համակրական զգացումով, իբրեւ անկեղծ բարեկամներ, իբրեւ վաղեմի ծանօթներ: Երիտասարդը, նոյն անկեղծ նայուած, իւրաքանչիւրին հարցումին կը պատասխանէ, միշտ ժըպտուն, միշտ խորհրդաւոր:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԱՅԵՐԸ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կեսարիայէն կը գրեն Պոլսոյ հայերէն թերթերուն.—

Կեսարիոյ հայութեան համագումարը կը հասնի ներկայիս աւելի քան 2000ի, այսինքն 400 տունէ աւելի: Ասոնք կը կազմեն 53 գիւղերէ հոս հաստատուած բնակչութիւն մը: Բնիկ տեղացիները հազիւ 40 տունի, այսինքն 200 հոգիի չափ են, գրեթէ բոլորն ալ ապուխտագործ, որոնք Թուրք հայրենակիցներու հետ կը գործեն: Իսկ գիւղացիները երկաթագործ, դանակագործ եւ հողագործ են: Սակայն, Եօզղատի, Պօղազլեանի գիւղերը ցիրուցան գտնուող քանի մը հարիւր ընտանիքներու վիճակը ողբալի է: Զուրկ են ո եւ է կրօնական պաշտամունք, նոյնիսկ «Հայր մեր» մը անգամ չեն գիտեր: Երբ պատահմամբ եկեղեցի գալու ըլլան, երեսնին խաչակնքել իսկ չեն գիտեր: Դժբախտաբար, անկարելի կ՚ըլլայ այս տխուր վիճակին մասին ո եւ է ձեռնարկ ընել:

Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կառուցուած Կիւմիւշեան վարժարանին մէջ կը պատսպարուին 20ի չափ որբեր, անկեալներ եւ բախտակորոյս այրիներ, որոնց կանոնաւորաբար օրական 3 անգամ ճաշ կը տրուի Առաջնորդարանին կողմէ: Ասոնցմէ զատ, դուրսը կը գտնուին ի մէջ այլոց 20 անհատ չքաւորներ որոնց ամսական յատկացում կ՚ըլլայ:

Ցաւալի է ըսել որ (ծանօթ անձի մը կատարած ձեռնարկներուն հետեւանքով) Մայիս 15էն սկսեալ եկեղեցին էվգաֆի հակակշիռին ենթարկուած է, որով այժմ ո եւ է անհատ իրաւունք չունի Թաղային գործերուն միջամուխ ըլլալու:

Կեսարիոյ եւ շրջակայքի հոգեւոր հովիւ Հայկազուն քհնյ. Կարապետեան որ թէ տեղւոյն հայութեան կողմէ սիրուած եւ թէ կառավարական պաշտօնեաներու յարգանքը եւ վստահութիւնը գրաւած է, իր ժողովրդանուէր գործունէութեամբ եւ ուղղամտութեամբ, դիմում կատարած է կեդրոն, էվգաֆի ընդհ. տնօրէնութեան մօտ, բեկանել տալու համար այս որոշումը, քանի որ հայ եկեղեցին ոչ կալուած եւ ոչ ալ ո եւ է հաստատ եկամուտ ունի, անհատ միւթէվէլլի ընտրելու համար: Կը յուսացուի որ Առաջնորդարանին կողմէ տրուած աղերսագրին պատասխանը նպաստաւոր ըլլայ ազգին:

39,000 ՈՍԿԻ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋՈՒԻ ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԷՆ

Պոլսոյ հայերէն թերթերը կը գրեն.—

Պոլսոյ Եւմտական մասնաճիւղը 39 հազար ոսկի պահանջած է, Ազգ. Հիւանդանոցին եղած նուիրատուութեանց իբր տուրք: Հոգաբարձութիւնը դիմում կատարած է, բացատրելով որ այդ տուրքէն ըստ օրինի զերծ է Ազգ. Հիւանդանոցը, շահու համար հիմնուած վճարովի հիւանդանոց չըլլալով, այլ ձրի ընդունելուն հիւանդները:

Եւմտական մասնաճիւղին կողմէ եղած պահանջումը թիւրիմացութիւն կը նկատուի, քանի որ արդէն Պետական Խորհուրդէն որոշում ունինք թէ նուիրատուութեանց տուրքէն զերծ է: Նոյնպէս՝ առողջապահ. գործավարութենէն վաւերացուած նոր ներքին կանոնագրին մէջ շեշտուած է Ազգ. Հիւանդանոցին ձրի ըլլալը: Իսկ ժառանգական օրէնքին համաձայն, անշարժ նուէրներու՝ կտակուած կալուածներու տուրքերը կը վճարուին արդէն:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ

Ինչպէս Թուրքերէնի քննութիւնները կը կատարուին՝ տարբեր վարժարաններու Թուրքերէնի ուսուցիչներու կողմէ, այնպէս ալ որոշուած է որ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներու քննութիւնները տեղի ունենան նոյն ճիւղերը աւանդող տարբեր վարժարաններու ուսուցիչներուն կողմէ: Որոշուած է նոյնպէս թէ որ վարժարաններու ուսուցիչները պիտի կատարեն այդ քննութիւնները.— Այսպէս, Էսաեան վարժարան եւ Մխիթարեան լիսէ, փոխադարձաբար: Անարատ Յղութիւն եւ Արդի Կրթարան: Նոր դպրոց եւ Պէշիկթաշի ազգ. վարժարան: Օրթաքէօյի Թարգմանչաց եւ Արնաւուտքէօյի Թարգմանչաց վարժարանները: Սկիւտարի Ներսէսեան Եղմոնեան եւ Ճեմարան վարժարանները, եւն.:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կիրակի, 5 յունիս, ամբողջ Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցան Ֆութպոլի աշխարհի բաժակի մէկ ութերորդ վերջաւորութեան մրցումները, մասնակցութեամբ մինչեւ այժմ յաղթական 16 ազգերու խումբերուն: Գւեթէ օրուան ամենակարեւոր մրցումը տեղի կ՚ունենար քաղաքիս մէջ, քանի որ դէմ առ դէմ կը գտնուէին՝ հռչակաւոր բաժակին հաւանական շահողը եւ 1934ի յաղթականը իտալական ազգային խումբը, Նորվեկեան համեստ անուն հանած ազգային խումբը:

Մրցումին ներկայ էր 30.000ի մօտ ծովածաւալ բազմութիւն մը, որոնց մէջ աշխարհի բոլոր ազգերուն մամուլի ներկայացուցիչները:

Ժամը ճիշդ 17ին սկսաւ մրցումը: Առաջին առթիւ իսկ երկու խումբերը իրենց գեղեցիկ խաղարկութեամբ խոր տպաւորութիւն ձգեցին հազարաւոր բազմութեան վրայ: Սկիզբի քառորդ ժամուան ընթացքին, երկու խումբերն ալ մնացին հաւասար գետնի վրայ, բայց քիչ վերջը երբ Նորվեկիացիները, սքանչելի յառաջխաղացումով մը գնդակներու տեղատարափի մը տակ կը ամրակոծէին իտալական բերդը, ուր առջեւ մեծ յաջողութեամբ կը փայլէր իտալացի աշխարհահռչակ բերդապահը, այս վերջինը դիմադրելով բազմաթիւ վտանգաւոր հարուածներու՝ մէկ հարուածով գնդակը յանձնեց իրենց կեդրոնական միջնապահին, ան ալ ձախ ծայրին, որ գնդակը զրկելով Նորվեկեան բերդին առջեւ, իտալացի աջ-մէջը օգտուելով ընդհանուր խուճապէն՝ առանց ճիգի նշանակեց առաջին կէտը, ապշութեան մատնելով Նորվեկեան խումբը եւ հանդիսատես բազմութիւնը: Առկէց ետքը մրցումին բացարձակ տիրապետողը եղաւ Նորվեկեան խումբը, անսահման խանդավառութեամբ համակելով բազմութիւնը, որ քաջալերական բացականչութիւններ կ՚արձակէր: Մրցումը լրանալէն հինգ վայրկեան առաջ, Նորվեկիացիները վրայէ վրայ նշանակեցին երկու կէտ, եւ այն վայրկեանին, երբ 30.000նոց բազմութիւնը մէկ մարդու պէս ոտքի կեցած՝ խլացուցիչ կեցցէներով կ՚ողջունէր Նորվեկիացիներուն յաղթանակը, ամէնքը մեծ զարմանքով տեսան որ դատաւորը կը մերժէր երկրորդ կէտը, առարկելով թէ շահուած էր «օֆսայտով»: Ի տես դատաւորին այս աչք-ծակող կողմնակալութեան՝ ժողովուրդին ցասումը չափ ու սահման չունէր, միահամուռ բացականչութիւններով իր արդար արդահատանքը յայտնեց դատաւորին մասին: Մէկով մէկ հաւասար մնացած ըլլալով, հարկ եղաւ մըցումը կէս ժամ եւս երկարել, որու ընթացքին Նորվեկիացիները մնացին միշտ տիրողի բարձրութեան վրայ, սակայն դատաւորին կողմնակալութեան հետեւանքով՝ մրցումը կորսնցուցին 2—1: Տեղին է աւելցնել որ դատաւորին Գերմանացիի հանգամանքը չափազանց նպաստեց Իտալացիներուն, թէեւ ասոնք ալ ունէին անթերի խաղացողներէ բաղկացած զօրաւոր խումբ մը: Նորվեկիացիները կը դերազանցէին մրցումին բոլոր մասերուն մէջ: Հակառակ իրենց ամաթէօռ խաղացողի, եւ իրենց մասին կանխայայտ թերի կարծիքներուն, անոնք ի յայտ բերին խաղարկութիւն մը, որուն համար արժանի են «Ֆութպոլի արուեստագէտներ» կոչուելու:

Իսկ գալով Իտալացիներուն, որոնք յաղթական հանդիսացան, քանի որ նշանակուած կէտերն են որ կը հաշուուին, եւ ոչ թէ տեղի ունեցած անթերի խաղարկութիւնը, անհերքելի է որ իրենց յաղթանակը կը պարտին գերմանացի դատաւորին եւ իրենց բերդապահին, որ կարելի է ըսել հերաշք գործեց այդ օրը: Իտալական խումբը իր ամբողջութեան մէջ եղաւ մարտնչող, նշանակէտին կառչող, եւ թէ տարաւ յաղթանակ մը, բայց անժըգոյն էր այդ: Օրուան պարտեալ յաղթականները եղան Նորվեկիացիները:

Վ. Քիւբէլեան

ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍԱՆՃԱՔԻ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ին կը հեռագրեն Անտիոքէն (2 Յունիս).—

Քաղաքը խառնակ վիճակ մը ունի: Ծանր ու արիւնալի դէպքեր պատահեցան երէկ, որոնց միջոցին սպաննուեցան 7 հոգի: Ընտրութիւնները 5 օրուան համար յետաձգուեցան: Թուրք մը Սանճաքի կառավարիչ նշանակուեցաւ:

Կ՚ըսուի թէ ընտրական համաձայնութիւն գոյացած է Թուրքիոյ հետ, ըստ որուն Սանճաքի Թուրքերը 40ի վրայ 22 աթոռ պիտի ունենան Սանճաքի ներկայացուցչական ժողովին մէջ: Եթէ ճիշդ է այս լուրը, ընտրութիւնները կը դառնան լոկ ձեւական: Բազմաթիւ բողոքի հեռագիրներ ղըրկուեցան Ժընեւ եւ Փարիզ: Բնակչութիւնը խոր յուզման մէջ:

Պէյրութի արաբական թերթերուն կը հեռագրեն Անտիոքէն (2 Յունիս).—

Թուրքեր ընտրական պայքարը կորսնցուցին հակառակ իրենց բոլոր ջանքերուն եւ ձեռնարկներուն: Զգացուած՝ իրենց պարտութենէն, անոնք ապմկալի ցոյց մը ըրին եւ պատճառ դարձան արձանագրութեանց ընդհատումին:

Թուրքերու եւ միւս տարրերու միջեւ արիւնալի բախումներ տեղի ունեցան, որու հետեւանքով վիրաւորուեցան 3 Հայեր եւ երկու Արաբներ, վերջինները ծանր վիճակի մէջ: Հայերը չափազանց յուզուած եւ գրգռուած են ու կացութիւնը մտահոգիչ: Բանակը ըստիպուեցաւ քաղաք իջնել եւ պահպանել կարգը: Զինուած ուժեր կը շրջին քաղաքի մէջ:

Այնթապի Թուրք զինուորական հրամանատարութիւնը նոր ուժեր ղրկած է սուրիական սահմանին մօտ գտնուող Տէօրթ-Եօլ: Թրքական հրամանատարութեան սահմաններու վրայ ուժ կեդրոնացնելուն առթիւ զանազան զըրոյցներ շրջան կ՚ընեն:

ԿԱՐՍԻ ԼԵԹԻՆ

Երբ Կոստին յոգնէր երգելէն ու պարելէն, երբ այլեւս նրա սլացիկ հասակը սակաւ ցցւէր կառքի մէջ, երբ ա՛յ-դա՛-դա՛յ-դա՛-դա՛յը եւ հէ՛յ-ջա՛ն, հէ՛յ-ջա՛նը զիլ չհնչէր, ընկերները ժամանակը հասած էին համարում նըրան տուն տանելու:

Տանը նրան դիմաւորում էր գեղեցիկ կինը՝ Թագուհին ժպիտը դէմքին: Տունը տօնականօրէն զարդարած, ռոմով ու Թունդթէյով փունչը պատրաստած, ու թանէ սպասը կրակին դրած: Ամէն բան ձեռքի տակ պատրաստ կ՚ունենար, ո՞վ գիտէ, թերեւս ընկերները ներս հրաւիրէր:

— Քէֆ եմ արել, ջա՛ն աղջիկ:

Ներս է մտնում Կոստին, գդակը վեր-վեր ձգելով:

— Քէֆդ անպակաս, լաւ ես արել, Կոստի: Հրամեցէք, հրամեցէք:

Ու մի քանի մօտիկ ընկերներ ներս են մտնում Կոստիի հետ: Կոստին հանւում, պառկում է անկողնում: Խմում է իր փունչը:

Գարօն զուռնան դնում է զըրպանը ու հանում է փողը: Դամքաշը իջեցնում է ձայնածորակը: Համբօն դարձնում է դաւուլի զոռ երեսը, ու մեղմօրէն զարկում է փափուկ, նուրբ երեսին մատների թեթեւ հարուածներով: Ու այս անգամ երգերը փոխում են իրենց բնոյթը, հեծեծում են, մորմոքում են, լալիս են:

Վերջապէս քնում է Կոստին, հեռանում են նուագածուները եւ վերջին ընկերները:

Կոստիի կինը հաւաքում, տեղաւորում է ամէն ինչ, կարծես ոչինչ է եղած տան մէջ: Այնպէս որ, երբ Կոստին զարթնում է քնէն, իր սովորական կեանքն է տեսնում շուրջը: Ոչ մէկ յանդիմանութիւն, ոչ մէկ կծու խօսք:

Նրան թւում է, թէ մի անուշ երազ էր երէկուայ քէֆը, միշտ կանչող ու հրապուրող: Համբուրում է իր հէք նաղ աղջնակը, շոյում կնոջ գեղեցիկ այտերը ու գնում է գործին:

⁂

Ո՞վ չգիտէր Կարսում, որ Կոստին անպսակ էր ապրում իր կնոջ հետ, ապօրէն կենակցութի՛ւն: Հին ժամանակ Կարսի համար չտեսնուած, չլսւած, աններելի բան: Հին, բայց միշտ նոր պատմութիւն:

Անպսակ, ապօրէն կին, ու սիրուն, սիրո՛ւն...

Գիւմրիի նրբակազմ, սեւաչեայ գեղուհիների Թագուհին էր նա, անունն էլ Թագուհի:

Ո՞ր տղամարդը ա՛խ չէր քաշել նըրա համար, բայց ոչ ոք էր համարձակել նրան ծուռ աչքով նայել, քանի որ նրա տէրն էր Ջրիշնենց Կոստին:

Ամուսնու ծոցէ կին չէր քաշել, զաւակներէ մայր չէր բաժնել: Սրա-նրա հետ լկտած աղջիկ չէր առել Կոստին, այլ 17 տարեկան մատաղ մի աղջնի, որին սիրել էր սիրտը է՛ն մեծ սիրով, ու սիրուել էր փոխադարձաբար: Ուզել էր ամուսնանալ հետը, բայց պսակ չէր հասել նրանց, որովհետեւ զարմիկներ են եղած՝ եօթը պորտի չհասած: Խնդրանք, աղաչանք օգուտ չէ արել: Ասում էին թէ, հարուստի մէկը աչք է ունեցել էդ աղջկայ վրայ, շատ կաշառք է կերցրել տէրտէրի ու վարդապետի, որ պսակ չհասցնեն, որ Կոստին ձեռք քաշէ աղջիկէն, աղջիկը մնայ իրեն:

Կոստին զինուորութենէ նոր դարձած տղայ, դրամով չէ կարողացեր գլուխ ելլել էն անամօթի հետ, ու իր սրտի հրամանին հնազանդ, աղջկայ հետ խօսք մէկ արած՝ մի գեղեցիկ օր փախցնում է իր սիրածը Կարս: Այն ժամանակ Կարսը շատ էր հեռու Գիւմրիէն, երկաթուղին Կարս չէր հասած:

Կոստին իր աչքի լոյս կինը յանձնում է Կարինէն գաղթած, գաղթական Կարս եկած, Մարիամ տոտոյի խնամքին:

Մարիամ տոտոն մէկը չունէր, մայր ու կեսուր դարձած նրանց համար, աչքերը չորս բացած՝ հսկած է անպսակ ջահէլի կեանքի եւ պատուի վրայ:

Կոստին իր լոթի ընկերների օժանդակութեամբ՝ Կարսի բանուկ շուկայում, Լորիս Մելիքեան փողոցի վըրայ՝ հիմնում է իր գործը՝ մկիտան:

Շուտով նա դառնում է քաղաքի ուտող խմող տղաների լաւ ընկերը, ջանպէրը ու կամաց-կամաց քաղաքի ամբողջ աղքարնակչութեան սիրելի լոթին: Նրանց անպսակ լինելը սակայն միշտ էլ մնում է ցաւոտ խնդիր: Մանաւանդ քաղաքի օրինապահ, պատուախնդիր ընտանիքները խէթ աչքով են նայում նրա «անամօթ» կնոջը:

Ու անմեղ հարսը շուտով զգում է իր սիրտը խրւող ասեղների սուր ծայրերը:

Պատմում էին, թէ մի անգամ Մարիամ տոտոն՝ հարսը առած՝ գնում է Մագլումի բաղնիսը լողանալու: Այդ բաղնիսն էին գնում առ հասարակ քաղաքի ծանօթ խանումները:

Երանի չգնար, էն ի՞նչ ձիւն էր եկաւ գլխին:

Հակայ բաղնիսում խեղճ հարսը տեղ չգտաւ նստելու եւ վրան մի թաս ջուր լցնելու: Ոչ ոք ուզեց իր կողքին տեղ տալ անպսակ «անամօթ» հարսին: Բաղնեւորը մէկ մարդու պէս ոտքի ելած՝ բողոքեց բաղնեպանուհուն, որ համարձակւում է իրենց շարքը դասել անպսակ, լիրբ կինը:

— Ցուցանք, գայթակղութիւն...

— Մենք ջահէլների տէր ենք: Անպսակ կինը օրինա՞կ դարձնենք մեր ջահէլներին:

— Սէ՛ր... Սրտին որ հարցնես քոյր ու եղբայր իրար կը քաշէ:

— Օրէնքը որ քանդես, աշխարհ Սոդոմ-Գոմոր կը դառնայ:

— Դուրս, դուրս այդ անամօթը մեր մէջէն:

— Կոստին սիրե՛ց... Ասենք նա տղամարդ էր, բարակը չմտածեց. իսկ ինքը, եթէ հալալ կաթնակեր էր, ի՞նչ սաելով անպսակ տղին հետեւեց:

— Թէ որ սէրը տուել էր նրան, ուրիշը չէր կարող սիրել, ընտանիք կազմել, թող գնար կուսանոց մտնէր, մայրապետ դառնար, հայ ընտանիքը, հայ օրէնքը չպղծէր:

— Լի՛րբը, անամօ՛թը... երես էլ ունի տնէն դուրս գալու, մարդու մէջ մտնելու:

— Բաղնիս է եկել... բաղնիսում ամէն ընտանիք իր պատուին վայել տեղ ունի: Դու ո՞ւր պիտի նստես, ո՞վ քեզ իր կողքին տեղ կը տայ:

— Դուրս հանէ էդ անամօթը, թէ չէ՝ բաղնիսդ ոտք չենք դնի:

ԵԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(3)

(Շար.)

ԵՌԱՄԵԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Գերմանները յուշագիր մը ներկայացուցին

Չեխական կառավարութիւնը շարունակելով հանդերձ նոր սահմանադրութեան մշակումը, բացառիկ միջոցներ ձեռք առած է, ազգ. պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար: Եղած դիտողութեանց վրայ, իրենց տուները ղրկուեցան այն մասնագէտները որ դրօշի տակ առնուած էին մայիս 19ին: Այդ օրը դրօշի տակ առնուած պահեստիներն ալ պիտի արձակուին յունիսի վերջերը: Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ զինուորութեան շրջանը պիտի բարձրանայ երեք տարուան եւ յառաջիկայ հոկտեմբերին արձակուելիք դասը դրօշի տակ պիտի պահուի: Այս տնօրինութիւնը նիւթական ծանր զոհողութիւններ կը պահանջէ: Այդ հողը մասամբ թեթեւցնելու համար, «ազատութեան հանգանակութիւն» մը պիտի բացուի այս օրերս, նախաձեռնութեամբ ազգային յանձնաժողովի մը եւ նախագահութեամբ ազգ. դրամատան տնօրէնին: Արդէն իսկ մեծ գումարներ խոստացուած են սեղանաւորական եւ ճարտարարուեստական հաստատութեանց կողմէ: Փայլուն յաջողութիւն մը կը սպասուի այս ձեռնարկէն:

Այս տնօրինութեանց առթիւ, գերմանական մամուլը նորէն կրակ կը տեղայ եւ շանթեր կ'արձակէ չեխական կառավարութեան դէմ: Կ'ըսէ թէ այդ կառավարութիւնը խոստումներ կը շռայլէ, բայց իրականին մէջ ոչինչ ըրած է փոքրամասնութեանց համար: «Կացութիւնը տաժանելի է գերմանական շըրջաններուն մէջ, ամէն օր դէպքեր կը պատահին: Գերմանները այլ եւս չեն հաւատար չեխական կառավարութեան խօսքերուն որոնց կը հակասեն իր գործերը: 49,000 զինուորներու յետս կոչումը որ եւ է տպաւորութիւն չգործեց, ոչինչ փոխուած է զինուորական դրաման հանգամանքէն »:

Կարեւոր թերթ մը զարմանքով դիտել կուտայ որ երեսփոխան Մուսէ նոյնացուցած է Չեխոսլովաքիոյ եւ Ֆրանսայի դատը: «Ֆրանսական ազգը ինչպէս կրնայ խուրացնել անդրոյ ազգի մը դատը: Ճիշդ է որ չեխոսլովաք պետութիւն մը կայ, բաղկացած՝ վեց տարբեր ազգերէ, բայց պարզապէս առասպել է չեխ ժողովուրդը եւ այս պահուն իսկ Սլովաքները ուժգնօրէն կը մերժեն նոյնանալ Չեխերուն հետ: Շատ ուշ է վերակազմելու համար Չեխոսլովաքիան»:

*** Գերման երեսփոխան Քունդ, Հէնլայնի փոխանորդը, յունիս 8ին Չեխոսլովաքիոյ վարչապետին յանձնեց յուշագիր մը, որ կ'ամփոփէ Գերմաններուն պահանջները, ութ հիմնական սկզբունքներու վրայ: Յուշագրին կցուած նամակով մը, գերման երեսփոխանը նորէն չեխական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելով զանազան լուրերու վրայ, յուսաբանութիւններ կը պահանջէ, բանակցութեանց վերսկսումէն առաջ:

*** Գերմանական մամուլը կը հաշուէ թէ եռամեայ զինուորութիւնը 300,000ի պիտի բարձրացնէ չեխական բանակը: Եւ նորէն կը յարձակի այդ պետութեան վրայ, դիտել տալով թէ բանակին յաւելումը պիտի զօրացնէ Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան հետ կնքուած զինակցութիւնը, «ինչ որ կրնայ աւելի ծանրացնել Եւրոպայի քաղաքական կացութիւնը, նկատի առնելով այդ զինակցութեան յարձակողական հանգամանքը »:

Միջազգային կացութիւնը եւ Ֆրանսա

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ մանրամասն զեկուցում մը տուաւ Ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովին առթիւ, միջազգային կացութեան մասին: Սպանիոյ մասին ըսաւ թէ կառավարութիւնը հաւատարիմ կը մնայ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան, որ կը շարունակուի 1936 օգոստոսէն ի վեր: Ցետոյ տեղեկութիւններ հաղորդեց այն միջոցներու մասին որ ձեռք առնուած են, արգիլելու համար օտար օդանաւերու թռիչքը Ֆրանսայի վրայ: Իտալիոյ հետ կատարուած բանակցութեանց մասին ալ տեղեկութիւններ հաղորդելէ վերջ, նախարարը ջերմ գոհունակութիւն յայտնեց անգլեւֆրանսական սերտ գործակցութեան համար: Չեխոսլովաքիոյ հարցին առթիւ ալ գոհունակութեամբ յիշեց ծրագրուած բանակցութիւնները, որոնց շնորհիւ կը յուսացուի խաղաղութեամբ լուծել վէճը:

Ժողովականները զանազան հարցումներ ուղղեցին ուրիշ արտաքին յարաբերութեանց մասին եւ նախարարը լրացուցիչ լուսաբանութիւններ հաղորդեց: Ընդհանուր տպաւորութիւնը շատ լաւ էր:

Արիւն եւ աւեր Սպանիոյ եւ Չինաստանի մէջ

Վերջին լուրերու համաձայն, զօր. Ֆրանքոյի զօրքը վերսկսած է յարձակողականը արեւելեան ճակատին վրայ, գրաւելով երկու նոր դիրքեր: Օդանաւային ռմբակոծութեան մը հետեւանքով 40 հոգի սպաննուեցան, 200 հոգի ալ վիրաւորուեցան Ֆիկուերասի մէջ: Հանրապետականները կատաղօրէն կը դիմադրեն:

Անդին, Չինաստանի մէջ, նոյն կատաղութեամբ կը շարունակուին կռիւները: Ճափոնական օդատորմիղը 10րդ անգամ ռմբակոծեց Քանթոնը, մահ եւ աւեր սփռելով: Հրձիգ ռումբեր հրդեհ յառաջ բերին զանազան վայրերու մէջ: Ազատարար խումբեր կը ջանան դիակներ հանել 1700 շէնքերէ որոնք քանդուած են ճափոնական ռումբերէն:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ խնդիրը քննուեցաւ Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին մէջ, Ժընեւ: Այս առթիւ երկար ճառ մը խօսեցաւ Պ. Ժուհօ, Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, բացատրելով 40 ժամուան օրէնքին առաւելութիւնները եւ պարզելով միջազգային կացութեան ծանրութիւնը: Ուրիշ պատուիրակներ բողոքեցին աշխատանքի ժամերու կրճատման դէմ:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան ձախ թեւը յուսահատելով համաքուէարին ելքէն, նոր կուսակցութիւն մը կազմեց --- « Ընկերվարական բանուորներու եւ գիւղացիներու կուսակցութիւն», առաջնորդութեամբ Մարսօ Փիվէրի: Կարգ մը թերթեր կը գրեն թէ հանրապետական-ընկերվարական միութիւնը, որ կը գտնուի Փօլ Պոնքուրի նախագահութեան տակ, պիտի միանայ ընկերվարական կուսակցութեան:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴ Ժիւլ Ռօսի նոր մրցանիշ մը կոտրեց առջի օր, 5000 քիլոմեթրը հետաւորութիւն կտրելով 12 ժամ 27 վայրկեան եւ 38 երկվայրկեանէն,--- ժամական միջին հաշուով 401 քիլոմեթր: Օդանաւը միեւնոյն ատեն կը տանէր 1000 քիլոնոց բեռ մը եւ կը թռչէր 5000 մեթր բարձրութեամբ:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄ
ՄԻՔԱԵԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

12 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Մարսէյլի «Սէն-Փիէռ» գերեզմանատան մէջ
Հրաւիրուած են ազգային հաստատութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս հանդիսաւոր արարողութեան՝ վերջին յարգանք մը ընծայելու համար հայ մեծանուն գրագէտ-հրապարակագրի յիշատակին:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը 13 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի ժողովը, 11 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին.

Գաւառ

ՊԱՄՈՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 10 յունիս, ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, «վարանդեան» սրահին մէջ: Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 յունիս, կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին «խաժակ» ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 յունիս, շաբաթ երեկոյ Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անխտրական.

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» ենթակոմիտէին կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ
Մեթրօ Բութ տ'Օռլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ՋՐՈՒԵԱՆԴԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՒԷՍԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր: «Balet» օրիորդներու կողմէ

Ընտիր ճաշ: Ճէխ պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ
12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ: Հերուխում: Պիւֆէ տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ.— 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի բոլոր Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արծիւներու, Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Հ. Ո. Մ.ի, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի եւ շրջաններու Պատանեկան Միութեան, ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի մասնաճիւղերու, Զարսանճաքի Նրիտ. Միութեան, Հ. Կ. Խաչի, Վասպուրականի, Բաբերդի, Սալնոյ Ձորի, Քղիի, Կարճկանի, Խլաթի, Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեանց: Ամասիոյ եւ Մարզուանի շրջակայքի Վերաշինաց հայրենակցականի եւ ուրիշ շատ մը ազգային կազմակերպութեանց:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը մասնակցի Հայ Երաժշտական Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Կ'երգէ Տիկին ՄԱՌԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ, կը մասնակցի Պ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ իր նուագախումբով. «Հայկական Ազատամարտը» Ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ կողմէ. կ'արտասանեն՝ Ընկերներ Տ. ԹԱԴՈՅԵԱՆ եւ Վ. Տ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Հաճելի անակնկալներ, հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Տոմսերու գիները՝ Ա. կարգ 5, Բ. կարգ 3 ֆրանք:
Խճողումի տեղի չտալու համար նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան ծանօթ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԿԻՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մեներգ՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԷ (Լիոնէն), արտասանութիւն՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆԷ (Լիոնէն): Ուրիշ հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ մենախօսներ: Կենդանի պատկեր մը՝ Ազատութեան արշալոյսին: Մուտք 2 ֆր.:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքլը Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: կ'արտասանեն՝ փոքրիկն Ս. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Յ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւ ուրիշներ: Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1 ֆր.:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Վարազայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ դպրոցի սրահը: 10 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Կը դասախօսէ Տ. ԱԴԴԼ ՔՀՆՅ. ՓԱՅԼԱԿ, նիւթ Արտաշէսեան հարստութիւն եւ մեծն Տիգրան «Արքայից Արքայ» Հայոց աշխարհին: Կը խնդրուի ծնողներէն իրենց չափահաս զաւակները իրենց հետ բերել՝ հաղորդակից ըլլալու համար զանոնք մեր ազգային կեանքի ամենալուսաւոր մէկ շրջանին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ դասախօսութիւնը, 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 Ռիւ Փըթի Սէն-Ժան: Դասախօս՝ Պ. Ա. Արոյեան: Նիւթ՝ Գաբրիէլ Սունդուկեանց: «Սեւան»ի երկսեռ խումբը կ'երգէ «Պէպօ» եւ ուրիշ կտորներ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՋԷՆԿԻՒԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին եւ գիշերը ժամը 8ին
Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Ալֆորվիլ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՕՂՈՒՂ ՂԱՐԻՊ»Ը
(Օփերէթ չորս արար)

Ղեկավարութեամբ յայտնի դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու:

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու համար 2 ֆրանք:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ (11 յունիս) կէսօրէ վերջ ժամը 3.50ին, 8, rue Bossuet: Կարեւոր օրակարգ:

Cours Lafayette, angle Garibaldi
ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame — PARIS (13)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ
25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին
SALLE GAVEAUի ՄԷՋ, 45 Rue de La Boëtie
(Métro: Miromesnil)
ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ
Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն
Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէրոյ, 35, Rue Montholon.

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42-69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Աշակերտները ժամադրութեամբ:

Maison ALEXANIAN
ՀԱՆՔԱԾՈՒԽ -- ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ,
ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ ՏՈՒՆ
10 Bld. Rodin. Issy-les-Moulineaux
7 Rue du Pourtour, Meudon
Téléphone Michelet 28—79
Ամէն տեսակի լաւ ՀԱՆՔԱԾՈՒԽՆԵՐ եւ ԱԾՈՒԽ, մատչելի գիներով:
Արագ սպասարկութիւն:
Ապրանքներու փոխադրութիւն: Կահկարասիներու փոխադրութիւն՝ ձեռնասու կառքով: Չափաւոր գին:

Hommes Dames

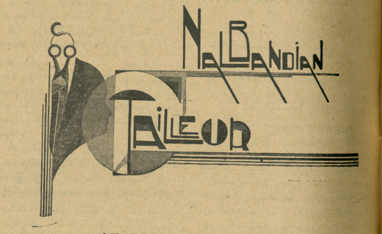

15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Ջգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անաղարտ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

FOURRURES DE ST. BERNARD
ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԿԻՒԼՊՕԼԵԱՆ
Մեծաքանակ ՄՈՒՇՏԱԿՆեր ներածած ենք ուղղակի: Կը ծախենք դիւրամատչելի գիներով կարճ ժամանակուան համար: VERITABLES MARTRES (սամոյր) 100 ֆր.էն սկսեալ: VERITABLES RENARDS ARGENTÉS (արծաթէ աղուես) 500 ֆրանքէն սկսեալ:
ՓԻԹՈՒԽ ՕՊՈՍՕՆ, 60 ֆրէն սկսեալ:
Բաց է ԿԻՐԱԿԻ օրերը մինչեւ կէս օր:
24, Rue Affre կամ 8, Rue Cavé — PARIS - 18°
Մասնաճիւղ՝ 2, Rue de la Charbonnière —
Մէթրօ՝ La Chapelle — Barbès Roch. Tél. Montmartre 69-70

Le Gérant : H. STEPHAN
17. Rue Dameame, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 11 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 11 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3754

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԷԿ ՄՍԱՑՈՒ, ԱՅՍՕՐ ՑԵՂԱԿԻՑ...

Թրքական մամուլը հռչակաւոր «Գարակէօզ – Հաճի էյվատ»ն ալ գերազանցեց, Սանճաքի հարցին առթիւ, շոյելով, պանծացնելով եւ «Թուրքերէն սերած» հռչակելով հայ ժողովուրդը։

Ինչե՛ր, ինչե՛ր իմացանք այս օրերս եւ դեռ պիտի լսենք, իբրեւ «գիտական եւ պատմական ճշմարտութիւն»։

— «Աթաթիւրք պատմութեան վրայ ձգած ամբողջական եւ ազդու հայեացքով հաստատեց թէ Հայերը թուրք ծագում ունեցող (ըսէ՝ թրքածին) մարդիկ են»։

Լսեցէ՛ք, լսեցէ՛ք տակաւին եւ ցնծացէք․

— «Կրնայ ըլլալ որ Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ կարգ մը ցաւալի դէպքեր պատահած ըլլան, մասնաւորաբար մեծ պետութեանց շահագործման նպատակով բրած գրգռութիւններուն հետեւանքով։ Աթաթիւրքին այսօրուան ստեղծած Թուրքիան աւելորդ իսկ կը նկատէ խորհիլ անցեալին այդ արիւնոտ ու ցաւալի դէպքերուն վրայ։ Արդ, Մեծ Պետին բռնած զօրաւոր լուսարձակին յորդ լոյսի տարափին տակ ապագային փայլուն պողոտան կը տեսնուի։ Այդ պողոտային վրայ, երկու խումբեր, Թուրքերը եւ Հայերը, որոնց պատմական ազգականութիւնը երեւան հանուած է, բարեկեցիկ եւ երջանիկ կ'ապրին, եղբայրական սիրով, ամէն օր ա՛լ աւելի իրարու կապուած, ձեռք ձեռքի տուած, իրարու թեւ մտած»։

Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ»ն է որ կ'արձանագրէ այս յայտնութիւնը, իր խմբագրապետին՝ հռչակաւոր խուժանավար Եոնուս Նատիի ստորագրութեան տակ։

Երկրորդ խմբագրականին մէջ, անգամ մը եւս չեշտելով թէ «Հայերը Թուրքէ սերած են», համաձայն «Աթաթիւրքին պատմական հետազօտութեանց», «Ճիւմհուրիյէթ» կ'եզրակացնէ․

— «Ահա այս յեղաշրջումներու լոյսին մէջ, Թուրք եւ Հայ պատմութեան մէջ իրար գտած են իբրեւ միեւնոյն ծագումն ունեցող մարդիկ։ Աթաթիւրքին յեղաշրջումը տառապէս իւրացնող Թուրքերու իրական զգացումը ա՛յս է հիմա Հայոց հանդէպ» (1 յունիս)։

Ինչո՞ւ այս փաղաքշանքները, ժողովուրդի մը հանդէպ որ մինչեւ երէկ «միլլի» եւ «խային» կը համարուէր, եւ այդ պատրուակով ալ կը ջարդուէր, նոյնիսկ Աթաթիւրքի օրով...

Որովհետեւ ապուշ մը գրած էր ֆրանսական թերթի մը մէջ թէ՝ Սանճաքի հարցին առթիւ, Թուրքերը «իրենց դիմացը պիտի գտնեն 30,000 Հայեր, որոնք ցմահ հրասակային կռիւ պիտի մղեն իրենց դէմ»։

Եոնուս Նատիները այնքան փափուկ սիրտ ունին, որ չեն կրնար հանդուրժել այսպիսի դաւի մը․

— «Ֆրանսա իրաւունք չունի Հայերը իբրեւ զոհ գործածելու։ Ոչ թէ 30,000, այլ նոյնիսկ 10 կամ 5000 Հայեր ինչո՞ւ հոգի վառենք ըսելով իրենց հոգիները վառել տան։ Մսավաճառութենէ տարբեր բան մը չէր կրնար ըլլալ այս մարդիկը զինելով սպաննել տալ եւ վերջապէս մահուան մղել։ Ճշմարիտ քաղաքակրթութիւնը վճռապէս պիտի ամբաստանէր Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաներու այս արիւնահեղ միջոցը»։

Արդար ըլլալու համար, ըսենք որ Եւրոպայինները արժանի էին այսպիսի դասի մը։

Իսկապէս, իրենց քաղաքակրթութիւնը ինչո՞վ զանազանուեցաւ Թուրքերու արիւնռուշտ բարբարոսութենէն։

Անոնք, Թուրքերը, անխնայ ջարդեցին, վառեցին, առեւանգեցին ու թալանեցին։ Իրենք ալ ժպտեցան, ծեքծեքուն շարժուձեւեր փորձեցին, պոչ խաղցուցին եւ վաւերացուցին։

Եթէ օր մը պատահէր որ աշխարհը դատի նստէր, յորդահոսան արիւններուն եւ հիմնայատակ փլուզումներուն հաշիւը պահանջելու համար, Թուրքերը անշուշտ մահուան պիտի դատապարտուէին, իսկ Եւրոպացիներն ալ, մանաւանդ անոնց «մեծ»երը առնուազն 15 տարի թիապարտութեան։

Միայն 1915 - 1918ի հայաջինջ սարսափները բաւական են, այս եզրակացութեան յանգելու համար։ Եթէ այդ աղէտը պայթած ատեն Եւրոպացիները ի վիճակի չէին օգնութեան հասնելու, թող չըսեն գոնէ Կիլիկիոյ եւ Փոքր Ասիոյ վերջին ջարդերը, երբ Թուրքիան գրաւման տակ էր, իսկ Պոլիսը, Իզմիրը եւ Միջերկրականը խարիսխ դաշնակից ուժերուն, վիթխարի մարտանաւերով եւ անհամար զինուորներով։

Բայց թողո՛ւնք այս «մանրամասնութիւնը», ճիշդ այն պահուն երբ Ֆրանսա բարեկամութեան հաւաստիքներ կը շռայլէ իրեն դէմ արձակուած թուք ու մուրին դէմ, եւ դառնանք Աթաթիւրքի «գիտական հետազօտութեանց»։

Քանի որ Էնկիւրի հաստատած է թէ Հայերը եւ Թուրքերը միեւնոյն ցեղին կը պատկանին, քանի որ «բոլոր Հայերը Թուրքերուն հետ դրկախառնուելիք եղբայրներ են», Աթաթիւրք ո՞ր օրուան կը սպասէ, վերադարձնելու համար «Ուրարտու» կամ հին Հայաստան կոչուած երկիրը, — գոնէ անոր մէկ մասը ...

Ձենք հարցներ թէ ինչո՞ւ ջարդեցին «դրկախառնուելիք եղբայրները»։

Թերեւս այն ատեն ծագած չէր «ճշմարտութեան եւ գիտութեան լոյսը»։ Եւ «ցեղակից» Հայերը ջարդուեցան թիւրիմացութեամբ»։

Իսկ հիմա՞, — երբ Աթաթիւրքի «լուսաբանած է պատմութեան մինչեւ հիմա ձեռք չդպցուած խաւարը»։

Տրամաբանակա՞ն է, արդա՞ր է երկու «ազգական» խումբերէն մէկուն թաթին տակ պահել 750,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ հող, իսկ միւսին գերեզմանի հողն անգամ շատ սեպել։

Կը զուարճանա՞նք։ Դատեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք։

Երբ «մսացու»ն «ցեղակից» կը դառնայ, Սանճաքն ալ կուլ տալու համար, շատ մի տեսնէք այսքան զուարճալիք։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇԻՆՔ ՊԻՏԻ ԿՆՔԵՆ

Մինչ Թուրք թերթերը սպառնալիքներ կը տեղան Ֆրանսայի դէմ, գրգռիչ հեքեաթներ հիւսելով Սանճաքի կացութեան մասին, Փարիզի թերթերը հազիւ կը բաւականին քանի մը տող լուր տալ, — միշտ ալ բարեկամական հաւաստիքներ ընծայելով։

Երէկ ալ ընկերվարական պաշտօնաթերթը, «Փօփիւլէռ» նոյն լեզուն կը գործածէր, իր քաղաքական խմբագրին բերնով։ Ահա թէ ի՛նչ․—

Ամպերը փարատած են Մօտաւոր Արեւելքի մէջ։ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին դէպքերը Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ յառաջ բերած էին ճգնաժամ մը զոր անհրաժեշտ էր փարատել։ Վերջերս կնքուած դժուարութեանց առջեւ, Պ. Ժոռժ Պոնէ հետեւեցաւ Պրիանի մեթոտին, — ընդլայնել խնդիրները, «զանոնք լեցնել քաղաքականութեամբ»։

Այսպէս, Սանճաքի խնդիրը դրուելով Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութեանց ընդհանուր շրջանակին մէջ, կորսնցուցած է իր վրդովիչ հանգամանքը։ Փարատած է մտահոգութեանց եւ կասկածներու մթնոլորտը։ Պերլին եւ Հռոմ ի զուր փչեցին կրակը։ Իրենց խաղերը ի դերեւ ելան։

Մօտերս ֆրանքօ-թուրք բարեկամութեան դաշնագիր մը պիտի ստորագրուի, *ինչպէս եւ եռեակ դաշնագիր մը՝ Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ։ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ սերտ գործակցութիւն մը պիտի հաստատուի Սանճաքին մէջ. գործակցութիւն մը ե՛ւ քաղաքական ե՛ւ զինուորական։ Այս վերջին մասը պիտի ճշդուի երկու պետութեանց սպայակոյտներուն համաձայնութեամբ։*

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը մինչեւ հիմա եղած է Եւրոպայի խաղաղութեան եւ հաւաքական ապահովութեան էական ազդակներէն մէկը։ Առավ իսկ, 1921էն ի վեր կը համապատասխանէ Ֆրանսայի քաղաքականութեան։ Ծանուցուած բարեկամութեան դաշնագիրը անշուշտ պիտի նուիրագործէ եւ ամրապնդէ ոգին եւ նպատակներու այդ համերաշխութիւնը, ի շահ երկու երկիրներուն եւ Եւրոպայի։

Անգլիա 400 օդանաւ կը գնէ Ամերիկայէն

Անգլիական կառավարութիւնը 400 զինուորական օդանաւեր գնեց ամերիկեան երկու գործարաններէ, լրացնելու համար իր պակասները։ Գնուած օդանաւերէն 200ը պիտի ծառայեն հետազօտութեանց, միւս 200ը՝ մարզանքի։

Այս առթիւ կնքուած պայմանագիրը կը տրամադրէ կարելի եղածին չափ շուտ յանձնել 400 օդանաւերը, որոնք պիտի շինուին եւ փորձուին Գալիֆորնիոյ մէջ, յետոյ քակուելով պիտի փոխադրուին Անգլիա։ Այսպէս ապահովելով հետազօտութեան եւ մարզանքի յատուկ օդանաւերը, բրիտանական գործարանները ազատ պիտի ըլլան մասնաւորապէս ռմբաձիգ եւ յարձակող օդանաւեր արտադրելու։

Չեխական խնդիրը, միջազգային կացութիւնը եւ ուրիշ տեղեկութիւններ

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը առջի օր ունկնդրութեան ընդունեց Գերմաններու ներկայացուցիչները։ Բացարձակապէս գաղտնի կը պահուին խօսակցութիւնները, թէ Փրակայի եւ թէ Պերլինի մէջ։ Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Գերմաններու նոր յուշագիրը արդէն իսկ յանձնուած է իրաւագէտներու քննութեան։ Անոնց տեղեկագիրն ստանալէ վերջ, չեխական կառավարութիւնը պիտի որոշէ թէ կարելի՞ է յուշագիրը հիմ ընդունիլ բանակցութեանց եւ կամ կցել կառավարութեան ծրագրին։

Չեխոսլովաքիոյ վարչապետը մօտերս ունկնդրութեան պիտի ընդունի փոքրամասնութեանց ներկայացուցիչները, ծրագրուած օրէնքի մասին խորհրդակցելու համար։ Նոր օրէնքին իրաւագիտական խմբագրութիւնը պիտի յանձնուի գերմանեւչեխ յանձնաժողովի մը։ Փրակայի մէջ կը խոստովանին թէ խնդիրը շատ բարդ հանգամանք ունի եւ տաժանելի ճիգեր կը պահանջէ։

**** Հռոմի քաղաքական շրջանակներուն մէջ ակներեւ յոռետեսութիւն կը տիրէ միջազգային կացութեան մասին, թէ չեխական եւ թէ սպանիական հարցերուն առթիւ։ Ֆաշական մամուլը խստօրէն կը քննադատէ Ֆրանսան, օտար օդանաւերու վերջին արշաւանքներուն առթիւ, զանոնք վերագրելով կարմիրներու։ Միեւնոյն ատեն կը մեղադրէ թէ Ֆրանսա ռազմանիւթ կը ճարէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան։ «Ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան այս բռնաբարումները շարունակուեցան եւ նոյնիսկ սաստկացան այն օրէն ի վեր որ Իտալիա յանձն առաւ աւելի քան երբեք խստօրէն յարգել ոչ-միջամտութեան սկզբունքները»։*

Հռոմի մէջ նոյն յոռետեսութիւնը կը յայտնեն նաեւ չեխական հարցին առթիւ, մանաւանդ եռամեայ զինուորութեան ծրագրին յայտնութենէն ի վեր, հակառակ հրատարակուած հերքումներուն։ Ֆաշական մամուլը յարձակողական գիտումներ կը վերագրէ չեխական կառավարութեան։ Կարճ խօսքով, իտալական մամուլը շատ յոռետես է միջազգային կացութեան մասին եւ կը վախնայ որ անակնկալ դէպք մը աւելի ծանրացնէ մթնոլորտը։

Նոր յարձակումներ ֆրանսական եւ անգլիական նաւերու վրայ

Սպանիոյ հանրապետական նաւահանգիստներուն մէջ ռմբակոծուեցան երկու շոգենաւեր եւս, մէկը ֆրանսական, միւսը անգլիական։ Ֆրանսական նաւին մէջ սպաննուեցան երկու Անգլիացիներ, որոնց մէկը միջազգային հսկողութեան պաշտօնեան էր եւ երեք Ֆրանսացիներ։ Նաւը կրակ առնելով փճացաւ։ Կուսի սկիզբէն ի վեր այս իններորդ շոգենաւն է որ կը ռմբակոծուի անծանօթ օդանաւերու կողմէ։

Անգլիական կառավարութիւնը խորապէս մտահոգութեան մատնուած է

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՊԸ - ԱԼԻ

Պոլսոյ սովետական դեսպանը «հերքում» մը տուած էր տեղւոյն հայերէն թերթերուն։ Ահաւասիկ այդ «հերքում»ը»։

— Բացարձակապէս սուտ եւ շինծու է ու թշնամական՝ Հայոց կաթողիկոսին խեղդամահ ըլլալու լուրը։ ...«Իզվեստիա» թերթը ծանուցած էր կաթողիկոսին մահը, բնական վախճանով. ըստ որում *արդէն ծեր էր ան*։ Նոյնիսկ տեղեկութիւն տուած էր *իր յաջորդին ընտրութեան օրինական ձեւակերպութեանց մասին*»։ (Ստորագծուած տողերը անհասկնալի են ինծի)։

Այս «հերքում»ը հիմա կ'արտատպուի թերթէ թերթ — «ողջամիտ» մամուլին կողմէ անշուշտ։

Ես ձայն չունիմ այսպիսի հարցերու մէջ, իբրեւ տարբեր աշխարհի մարդ։ Միայն թէ, իբրեւ դուրսէն դիտող, կրնամ կատարել հետեւեալ դատումը։

Մեռել մը կայ մէջտեղը։ Դաշնակցականները կ'ըսեն թէ սպաննուած է Չեկային կողմէ, Մոսկուայի կառավարութեան գիտակցութեամբ կամ մեղսակցութեամբ։

Հայաստանի «նազլու» բարեկամները կ'ըսեն թէ մեռելը մեռած է բնական վախճանով։

— Ո՛չ, խեղդած են, կ'ըսեն առաջինները։

— Սո՛ւտ է, մեռած է սրտի կաթուածէ, կը պատասխանեն «բարեկամ»ները։

— Մեզի հասած տեղեկութիւնները դեռ ուրիշ բաներ ալ կ'ըսեն ...

— Սո՛ւտ է, կը պոռան շակերտներու մէջ նստողները։

— Թերեւս մեր հրատարակած մանրամասնութիւններուն մէջ անճշդութիւններ ըլլան, բայց ստոյգ է բունէն սպանութեան պարագան ...

— Սո՛ւտ է, կ'աղաղակեն Հայաստանասէրները (ի՛նչ գարշելի բառ)։

Բայց այս վերջինները չեն բաւականանար «սուտ է» պոռալով։ Վերջապէս ջախջախի՛չ փաստերով ահա կուգան հերքել Դաշնակցութեան սուտերը. —

Մոսկուայի ներկայացուցիչը, Պոլսոյ մէջ, կը յայտարարէ. «Սուտ է, շինծու է, թշնամական է»։

Դաշնակցականնե՛ր, գոցեցէք այլեւս ձեր բերանը եւ նստեցէք տեղերնիդ։ Երբեւիցէ հրատարակուա՞ծ է աւելի ջախջախիչ «հերքում», որ պապանձեցնէ հակառակորդը։

Բայց այս «հերքում»ը ինծի կը յիշեցնէ Պապը-Ալին։

Նոյն այդ Պապը-Ալիին գիտութեամբ եւ մեղսակցութեամբ՝ կը ջարդուէր հայ ժողովուրդը եւ թալանի կը տրուէին հայկական հարստութիւնները, եւ երբ եւրոպական մամուլին անգամ ընդվզած՝ կը նկարագրէր ջարդերը եւ կ'ամբաստանէր Պապը Ալին իբրեւ ջարդարար, յանկարծ կը տեսնէինք որ Պապը Ալին... հերքում կուտար։

Հիմակ ալ, խելօք-Դաւիթնե՛ր, երբ Դաշնակցական մամուլը կ'ամբաստանէ Մոսկուան՝ կատարուած սպանութեան մէջ, Պապը Ալիի հերքումէն ի՞նչ տարբերութիւն Մոսկուայի ներկայացուցիչին «հերքում»ը։ Ե՞րբ է տեսնուեր որ ամբաստանեալը վկայութեան կանչուի։

Եւ դեռ կան մարդիկ որ չեն հաւատար թէ, Թուրքերու կողմէ Պապը Ալիի ջնջումէն իսկ վերջ, գոյութիւն ունի Հայկական Պապը Ալի մը։

ԱՐԱՋ

ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

Դամասկոսի «Լա Քրոնիք» թերթը կը գրէ (1 Յունիս). —

Ալեքսանտրէթէն կը հաղորդեն թէ Թրք. զինեալ հրոսախումբ մը յարձակեցաւ արաբական Ամուք գիւղին վրայ։

Կը կարծուի թէ բազմաթիւ վիրաւորներ կան։ Մանրամասնութիւններ կը պակսին։

**** Ամբողջ Սանճաքի մէջ, բողոքականները արձանագրուեցան յոյն-օրթոտոքսներու ցանկերուն մէջ, փոքրամասնութեան խնդիր մը չյարուցանելու համար Արաբներուն միջեւ։*

Ամէն հաւանական միջադէպէ խուսափելու համար, Սանճաքի իշխանութիւնները որոշեցին որ, այսուհետեւ բնակիչները մէկ շրջանէ ուրիշ շրջան մը կրնան տեղափոխուիլ մասնաւոր արտօնագրով մը։

**** «էլ Նահար»ի թղթակիցը կը գրէ. —*

Սանճաքի կացութիւնը գոհացուցիչ չէ։ Հանրային կարծիքը յուզման մէջ է եւ գրգռութիւն կը տիրէ ամէն կողմ։ Քանի մը դէպքեր պատահեցան որոնք վերջացան Հայու մը եւ քանի մը Արաբներու սպանութեամբ։ Կը վախցուի նոր դէպքերէ։ Իշխանութիւնները հարկ եղած միջոցները ձեռք առած են, բարեկարգութիւնը ապահովելու համար։ Ընտրական արձանագրութիւնները յետաձգուեցան տիրող շփոթութեան պատճառով։

Անտիոքի եւ շրջականներուն մէջ մինչեւ հիմա տեղի ունեցած արձանագրութիւնները ցոյց տուին որ Արաբները մեծամասնութիւն կը կազմեն. մինչդեռ Թուրքերը կը պնդէին թէ Անտիոք իրենց միջնաբերդն է եւ թէ բնակչութեան քուէներուն 100էն 90ը պիտի շահին իրենք։

Նոյնպէս Գըրգ-Խանը Թուրքերը կը նկատէին իրենց զօրաւոր կեդրոններէն մէկը։ Արձանագրութիւնները սակայն ցոյց տուին որ այդ շրջանին մէջ ալ միայն 100էն 45ը Թուրքեր են։ Թուրքերը Ամըղի 4000 Արաբները կը նկատէին իրենց կողմնակից եւ կը կարծէին թէ անոնք թրքական ցանկին պիտի արձանագրուին. սակայն հակառակը պատահեցաւ։

Ալեքսանտրէթի մէջ մինչեւ հիմա արձանագրուած են 9344 հոգի, որոնց 3132ը միայն Թուրքեր եւ 6216ը ոչ-Թուրքեր։ Այս արդիւնքը Սանճաքի Արաբները աւելի ոգեւորեց եւ կրկնապատկեց անոնց եռանդը։

Առանձին վակոն Հրեաներու համար

Պերլինէն կը գրեն թէ Գերմանիոյ պետական երկաթուղիներու վարչութիւնը քանի մը ամիսէն մասնաւոր բաժնեակներ (compartiment) պիտի յատկացնէ Հրեաներուն, ճակատը նշանակելով. — «Միա՛յն Հրեաներ»։ Ժամանակը եկած կը համարուի Հրեաները արիականներէն անջատելու կառախումբերու մէջ ալ, ինչպէս եղած է դասական պանդոկներու, ճաշարաններու եւ սրճարաններու մէջ։ Հանրային պարտէզներու մէջ երբ ձրի տեղեր տրամադրուին, դեղին ներկուած նստարանները յատուկ են Հրեաներու։

Գերմանիոյ շատ մը մասերուն մէջ նացի վարիչները թոյլ չեն տար որ արիական սպասաւորներ ծառայեն Հրեաներու, թէեւ Պերլինի եւ ուրիշ կարգ մը քաղաքներու մէջ այդպիսի արգելք չկայ։

**** Համաձայն մայիս 24ին հրատարակուած հրամանագրի մը, այն Աւստրիացիները որ կ'ուզեն ամուսնանալ, պարտաւոր են վկայականներ ներկայացնել, հաստատելու համար թէ իրենց պապուն եւ մամուն ծնողքը արիական են եղած։ Եթէ ամուսնութեան թեկնածուները կարենան հաստատել թէ իրենց պապուն եւ մամուն ծնողքը ծնած են 1799էն առաջ, այդ վկայականը պիտի չպահանջուի։*

ԲԺԻՇԿ ՄԻՔԱՅԵԼ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆ

Երկար եւ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ, Լոքարնոյում, հեռու իր հայրենիքից, Մայիսի 19ին ընդմիշտ բաժանուեց մեզնից բժ. Մանդինեանը, որ մէկն էր այն գաղափարական անձնաւորութիւններից, որոնց խօսքի եւ գործի մէջ ներհակութիւն չի եղել:

Որդին էր Էջմիածնի Ճեմարանի ուսուցիչ Մանդէն Մանդինեանի, ծնած էր 1880 թուականին, մանուկ հասակից ուղարկուել էր Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանը, որի դասընթացքը աւարտելէ վերջ, մտել էր Մոսկուայի բժշկական համալսարանը: Իր պատանեկան եւ երիտասարդական շրջանում հասակ էր նետել այն ժամանակուայ գաղափարական մթնոլորտի մէջ եւ վաղուց մտել էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, այնպէս որ չկրցաւ փակուած մնալ Մոսկուայի մէջ եւ ամբողջապէս անձնատուր լինել իր կրթութեան այն ժամանակ, երբ Անդրկովկասի ամբողջ հայութիւնը վարակուած յեղափոխական շարժումներով, ոտքի էր ելել մի մարդու պէս եւ կռւում էր ցարի արբանեակների դէմ, պաշտպանելու համար իր իրաւունքները, իր նուիրական սրբութիւնները...

Ուսանող Մանդինեանը մէկն էր 1903 թուականների այն երիտասարդ քարոզիչներից, որոնք ցրուած հայկական գաւառները, ոգի էին ներշնչում հայ գիւղացուն, ցարական անիրաւութեան դէմ բողոքելու եւ կռուի էին պատրաստում հայ երիտասարդութեան: Պէտք էր տեսնել այդ օրերին երիտասարդ Միքայէլին, որ կրակ դարձած վազում էր Անդրկովկասի մի ծայրից միւսը, մերթ դէպի Կարս եւ Ալեքսանդրապոլ, կուսակցական յատուկ հրահանգներով, մերթ դէպի Շուշիի եւ Գանձակի գաւառները, մերթ դէպի Թիֆլիսի վրացախօս հայկական շրջանները, քարոզելու եւ ոգեւորելու երիտասարդներին, որ թոյլ չտան հայկական կալուածները գրաւելու եւ բռնութիւններին բռնութեամբ պատասխանեն:

Այդ աշխատանքները տեւեցին այնքան ժամանակ, մինչեւ որ ցարական ոստիկանութիւնը կրցաւ գտնել իր հետքը եւ Թիֆլիսի բանտը նետեց երիտասարդ յեղափոխականին: Այնտեղ նստած էին արդէն Ռոստոմը, Կովկասի Հայոց Բարեգործական Ընկերութեան հիմնադիր բժ. Բագրատ Նաւասարդեանը եւ ուրիշ հայ բազմաթիւ մտաւորականներ...

Բանտից ելլելուց յետոյ ցարական կառավարութեան համար իբրեւ բոլորովին անբարեյոյս անձնաւորութիւն, Մանդինեան անկարող եղաւ մտնել նորից Մոսկուայի համալսարանը եւ այդ պատճառով ստիպուած էր իր ուսումը շարունակելու համար անցնել արտասահման: Շվեցարիայումն էր, որ նա նորից անձնատուր եղաւ գիտութեան, միաժամանակ մասնակից լինելով հայ ուսանողական բոլոր շարժումներին:

Աւարտելով Ժընեւի համալսարանը, նա իր դերը արտասահմանի մէջ վերջացած էր համարում եւ լինելով հոգով ժողովրդասէր, գտնում էր, որ իր ամբողջ գիտութիւնը պիտի սպաս դնի հայ գիւղացուն:

Դէպի ժողովրդական լայն խաւերը եւ ամէն ինչ ժողովրդի համար:

Ահա այս նշանաբանով նա վերադարձաւ Կովկաս, նախօրօք պետական քննութիւններ տալով ռուսական համալսարանում եւ բժշկական իրաւունքներ ձեռք բերելով:

Բարեբախտաբար Բագուի Հայոց Կուլտուրական Միութիւնը ընդառաջ գնաց երիտասարդ բժշկի ցանկութիւններին եւ Ղարաբաղի շրջանի խուլ գիւղերից մէկում, ուր բժիշկը եւ դեղը անմատչելի էին հայ գիւղացիներին, ուր մարդիկ ծնում եւ մեռնում էին համաձայն նախօրօք որոշուած ճակատագրի եւ Աստուծոյ կամքի, բժիշկ Մանդինեանի ջանքերի շնորհիւ բարձրացաւ գիւղական գեղեցիկ հիւանդանոցի շէնքը...

Սա մի նոր վանք էր, մի ուխտատեղի, ուր վազում էին շրջանի բոլոր ծայրերից ոչ միայն հայ, այլեւ թաթար գիւղացիներ, բժշկական օգնութիւն ստանալու համար...

Նա ով ապրել է այդպիսի խուլ վայրերում, նա միայն կարող է լիապէս ըմբռնել թէ ինչ հրաշքներ կրնայ գործել բարեխիղճ բժիշկը:

Բժիշկ Մանդինեանը շնորհիւ իր քաղցրաբարոյ բնաւորութեան, շնորհիւ իր եռանդի եւ անշահասիրութեան, կարճ ժամանակից յետոյ կարողանում է գրաւել գաւառի ամբողջ գիւղացիութեան սէրն ու յարգանքը:

Երկու երեք տարիներ, կարելի է ասել, առանց մի օր հանգստի, նա մեծ բարեխղճութեամբ վարեց իր սիրած գործը մեծ նուիրումով եւ 1910—1911 թուականներին էր, որ փոխադրուեց Բագու:

Բագուի գաղափարական մթնոլորտում էր, որ ամբողջապէս կլանուեց աշխատաւորների շահերով եւ իր ամբողջ գիտութիւնը եւ եռանդը ի սպաս դրեց, կարելի է ասել, բացառապէս աշխատաւորութեան: Շատ չանցած արդէն նորան ճանաչում էին եւ չքաւորներից շատեր առանց վարձատրութեան բժշկւում էին նորա մօտ:

Այդ այն ժամանակն էր, երբ Բագուի յառաջադէմ մտաւորականութիւնը անհրաժեշտ էր գտնում ունենալ իր սեփական հայերէն օրգանը:

Պետական եւ ոստիկանական դժուարութիւններից զատ, երբ արգելւում էր ընդհանրապէս հայ թերթը, գոյութիւն ունէին եւ նիւթական դժուարութիւններ:

Այս գործին մէջ էր ահա, որ մի խումբ հայ մտաւորականների հետ միասին, բժիշկ Մանդինեանը իր աշխատանքի լայն բաժինը ունեցաւ:

Մեծ աշխատանք էր պէտք, շատ դռներ զարնուեցան, շատ քարացած սրտերի վերայ պէտք եղաւ ազդելու, մինչեւ որ Բագուի հայ մամուլը կարելի եղաւ կանոնաւոր հիմքերի վերայ դնել...

Եթէ Բագուի մէջ հրատարակուած Արեւ թերթը կրցաւ իր գոյութիւնը պահպանել, դա եղաւ շնորհիւ խումբ մը մտաւորականների, որոնց մէջ մեծ բաժին ունէր բժիշկ Մ. Մանդինեանը:

✕

Համաշխարհային պատերազմի բովկրնական օրերն էին, յոյսի եւ խանդավառութեան շրջան: Արեւի խմբագրութիւնը դարձել էր Բագուի եւ գաւառների հայութեան սիրտը եւ զարկերակը: Նա եւ խմբագրատուն էր եւ զինուորական կեդրոնատեղի...

Վաղ առաւօտից մինչեւ ուշ գիշեր դէպի ռազմաճակատ մեկնող հայ զինուորները, ցուցակագրուող կամաւորների շարքերը կատարելապէս պաշարման էին ենթարկում Արեւի խմբագրատունը... Ձեռքից ձեռք խլում էին օրուայ լուրերը, ագահաբար կարդում էին ամէն մի տեղեկութիւն եւ անհամբերութեամբ սպասում էին իրենց հերթին, որ առաջ դէպի ռազմաճակատ մեկնելու համար...

Այդ շրջանում էր, որ Մանդինեանը ամբողջապէս կլանուած այդ գործերով, յաճախ նաեւ գրիչ էր վերցնում, թէպէտ մեծ ճիգերով, այնուամենայնիւ մեծ ոգեւորութեամբ յօդուած էր գրում, միշտ կրկնելով թէ իր կեանքի մէջ սա առաջին դէպքն է, ուր ինք գրիչ է վերցրել եւ փոխանակ դեղատոմսի յօդուած է գրում...

Թիֆլիսի Ազգային Բիւրոյի առաջին նիւթական մեծ օգնութիւնը հասցրել է Բագուն: Բոլոր նախապատրաստական աշխատանքների ինչպէս եւ հանգանակութեան ժամանակ բժ. Մանդինեանը ոչ միայն բերել է իր մասնակցութիւնը, այլ մէկն է եղել այն մի երկու անձնաւորութիւններից որոնք վարում էին այդ գործը եւ որ պսակեց մեծ յաջողութեամբ:

Երբ յայտարարուեց ռուսեւթուրք պատերազմը, բժիշկ Մանդինեանը թէպէտ ենթակայ չէր զօրակոչի, եւ եթէ նոյն իսկ ենթակայ լինէր, հնարաւորութիւններ ունէր մնալու Բագուի մէջ, ինչպէս վարուեցան իր պաշտօնակից բազմաթիւ բժիշկներ, սակայն չկրցաւ մնալ Բագուի մէջ, լքեց ամբողջապէս իր գործը, իր ընտանիքը, երեք անչափահաս զաւակները եւ անցաւ ռազմաճակատ, մնալով միշտ առաջաւոր դիրքերի վրայ, անմիջական օգնութիւն հասցնելու համար զինուորներին եւ կամաւորներին:

Այստեղ էր ահա, որ անդադար շփման մէջ լինելով հիւանդների հետ, ինքը եւս վարակուեցաւ բծաւոր տենդով (տիֆ) եւ շնորհիւ իր քարէ առողջութեան միայն հրաշքով կրցաւ ազատել իրական մահից: Սակայն առողջանալուց յետոյ փոխանակ վերադառնալու հանգստեան, նորից լծուեց աշխատանքի, անցաւ առաջաւոր դիրքերը եւ նահանջող զօրքերի հետ էր, որ վերադարձաւ Երեւան եւ հաստատուեց Էջմիածնում— Վաղարշապատում, ուր վարելով միաժամանակ Վաղարշապատի Ազգային Խորհրդի նախագահի պաշտօնը, իր որոշ մասնակցութիւնն է բերել Սարդարապատի եւ Բաշ Ապարանի կռիւներին մասնակցող կամաւորների կազմակերպութեան գործին...

Տարագրութեան շրջանում, շնորհիւ իր աշխատասիրութեան կարողացաւ անհրաժեշտ քննութիւնները բռնել եւ Լոնդոնի մէջ բաւական ժամանակ է, որ գործում էր իբրեւ բժիշկ եւ այստեղ եւս հաւատարիմ իր կոչման մինչ աջակից հանդիսացաւ կարօտ եւ չքաւոր տարագիրներին, ոչ միայն հայ, այլեւ օտար: Այդ էր պատճառը, որ Լոնտոնի ռուս գաղութը ուզեց մասնաւոր սգահանդէսով յաւերժացնել իր յիշատակը թէ իբրեւ բժշկի եւ թէ իբրեւ սրտակից մարդու:

Եւ այժմ, երբ գրում եմ այս տողերը, չեմ կարող հաւատալ, որ չկայ այլեւս կեանքով եւ կրակով լի մեր բժիշկ Միքայէլը, որ միշտ պահում էր իր մէջ այն հաւատը, թէ նորից պիտի դառնայ հայրենիք եւ նորից իր ուժերը ի սպաս պիտի դնի հայութեան...

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ԾԱՂԿԵՑԱՆ

Աշխատանքս հազիւ ձգած, երեկոյ մը, հեւ ի հեւ կ'աճապարեմ Համազգայինի կազմակերպած «Սամուէլ»ի գրական դասախօսութեան: Մինչ ուշացողի մը արտօրանքով սրահին վայրը փնտռելու զբաղած եմ, տարէց հայրենակից մը մտերմօրէն մօտենալով ինձ, անմիջապէս անունս կը հարցնէ ու յետոյ.— «Ո՞ւր տեղացի էք»:

— Եալովացի, կը պատասխանեմ:

— Կը ճանչնամ, Չէնկիլերցի՞ էք:

— Ոչ, անոր մօտիկը, Օրթագիւղէն:

— Գիտեմ, հոն եկած եմ: Եւ իմ զարմացական ակնարկիս վրայ կը յարէ, մեղմօրէն, ինքնիրեն խօսածի պէս, «ձեր գիւղը եկած եմ այն լաւ օրերուն,— նոյն մարդոց հետ... էհ, դուք այն ժամանակ անշուշտ երեխայ էիք:

— «Ես ալ կը յիշեմ, այն ժամանակ ձեր կարծածին չափ ալ երեխայ չէի, մեր դպրոցը ուսուցչութիւն կ'ընէի:

Այս պարզ բայց անակնկալ հանդիպումը Փարիզի այս լուսաշող պողոտային վրայ իմ սրտի մէջ ծաղկեցուց հին անոյշ յիշատակներ, յուշեր «այն լաւ օրերէն», այն լաւ մարդերէն որոնց մեծ մասը քիչ յետոյ առաջին զոհերը պիտի ըլլային հայ ժողովրդին գլխուն պայթած ահաւոր փոթորիկին:

1913ի աշնան էր, Հազիւ Պոլիս դըպրոցս լրացուցած, եւ քիչ մը լոյս ամբարած, աճապարած էի իմ ծննդավայրս, իմ կարգիս օգտակար հանդիսանալու իմ այնքան սիրած գիւղիս դպրոցին:

Գիւղիս դպրոցը, ի՞նչպէս կարելի է մոռնալ լուսոյ այդ գեղեցիկ տաճարը, զոր մեր բարի ու իմաստուն հայրերը — օրհնեա՜լ ըլլայ անոնց յիշատակը — արդար եւ խելացի տրամաբանութեամբ շինած էին գիւղին բարձր բլուրի լանջին: Բարձր նոյնիսկ եկեղեցիէն: Բլուրին խորը թաղուած գիւղին միակ սքանչելի շէնքը իր սպիտակ ճակատով տեսանելի նոյնիսկ Կէմլէյիկի եւ Պրուսայի հեռու լեռներէն:

Բարի օր մը, կէս օրուան դասերը սկսելէ առաջ, սերտողութեան պահուն, երբ դպրոցի պատուհանէն գիւղը կը դիտէի, յանկարծ տեսայ «քաղքցի»ներու խումբ մը որ գիւղի ծայրերէն փրթած դէպի դպրոց կը բարձրանար ընկեր Ճանկէօզեանի առաջնորդութեամբ: Լուր տուի տնօրէն ողբացեալ Մինաս Փորթուգալեանի եւ պատրաստուեցանք հիւրերու ընդունելութեան: Ընկեր Ճանկէօզեան կարգով կը ներկայացնէ.— Տէր եւ Տիկին ...եան, (այն հայրենակիցը զոր 25 տարի վերջ առաջին անգամ դարձեալ տեսայ Փարիզի մէջ), Տոքթ. Պաղիխան, վերապատուելի Շմաւոնեան, նկարիչ Փ. Թէրլէմէզեան, Կոմիտաս վարդապետ, Սիամանթօ, իսկ աս վերջին երկուքը մեր զոյգ հարազատները՝ Սարգիս Մինասեան, Ալեքսանդր Փապուճճեան (Սանդիկ):

Լոյս ծաղկեցաւ մեր դպրոցի ընդարձակ սրահին վրայ: Եւ ինքնաբերաբար հետեւեցա՞յ Սիամանթոյին որ առանց սպասելու ներկայացումի ձեւակերպութեանց, վազած էր սրահին հարաւային պատուհանները ու բանաստեղծի ակնարկով կը դիտէր իր առջեւը պարզուած սքանչելի համայնապատկերը, առջեւը Մեծ Նոր գիւղի եւ Օրխան Կազիի դաշտերը իրենց ձիթաստաններով, յետոյ Նիկիոյ լճին արեւմտեան ծայրը կիսաշրջանակ, լճի հանդիպակաց կողմը Կէմլէյիկի բլուրներու շարքը, իր ստորոտը բազմաթիւ գիւղերով ու ասոնց ամէնուն ետեւը ու ամէնէն բարձրը, Պրուսայի Ողիմպոս եւ ձիւնապատ սպիտակ գագաթը: Այսքան գեղեցիկ տեսարան մը անշուշտ բաւական էր որ բանաստեղծի մը հոգին վերանար: Հպարտութեամբ կ'ուռէր իմ երիտասարդի սիրտս տեսնելով որ մեր մեծ բանաստեղծը հիացած էր մեր դպրոցի այս տեսարանով: Եւ ես կը լսէի անոր շըրթունքներէն, «բնութեան երեք հրաշալիքները, դաշտ, ծով ու լեռ, սքանչելի է ասիկա»:

Բաւական երկար տեւեց այս վերացումը, մինչեւ որ հասան նաեւ միւսները իրենց խօսակցութեամբ ու այս անգամ Սիամանթօն սթափած իր յափշտակութենէն, առաջին անգամ նայեցաւ սրահէն ներս ու աչքին հանդիպեցան, Փրանսերէն գիրերով գըրուած, աշխարհագրական բազմաթիւ մեծ քարտէսներ կախուած սրահի չորս պատերէն: Եւ զարմացած, «ի՞նչ, ըսաւ, ձեր տղաքը Փրանսերէ՞ն ալ կ'ուսանին»:

— Անշուշտ Պ. Սիամանթօ, եթէ ոչ շատ լաւ, գոնէ պարզ ընթերցանութիւն, թարգմանութիւն եւ քերականական նախնական գիտելիքներ կրնան սորվիլ մեր եւ մեր շրջակայ գիւղերու դպրոցներուն մէջ, եւ Փրանսերէնը ուսուցման ամէնէն տկար ճիւղն է այստեղ: Միւս դասաւանդուած առարկաներուն մէջ մեր դպրոցները շատ յառաջ կերթալ կը մըցին Պոլսոյ թաղային վարժարաններու իրենց համապատասխան կարգերու աշակերտներուն հետ, եւ ամէն տարի այս շրջանէն տասնեակներով աշակերտներ կը հասնին Պոլսոյ երկրորդական վարժարանները, որոնք երբեմն տարի մը նոյնիսկ երկու տարի իրենց նոր դպրոցին մէջ կը կրկնեն գիւղի նախակրթարանը սորված իրենց ուսումը: Դեռ երեք տարի առաջ էր որ այս դպրոցին շըրջանաւարտ իմ ընկերս, մասնակցելով Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանի մըրցումին քննութեան, փոքրաթիւ յաջողուածներուն առաջիններէն հանդիսացաւ:

Արդար հպարտութեամբ լրացուցի խօսքերս ու բարձրագոյն դասարանի աշակերտներուն մէկուն գիրքերով լեցուն պայուսակը դրի Սիամանթոյի առջեւ, իսկ իմ կոլեգա միւս հիւրերու զարմացական արտայայտութեանց մէջ մեր Մինասեանը իր սովորական ժպիտը դէմքին կը հաստատէր իմ ըսածներս:

— Հապա ի՞նչ կը կարծէք, մեր գլուխը Քէչէ Քիւլահ տեսա՞ք, մեզ չօպանի տեղ կը դնէ՞ք:

Սիամանթօ ուշի ուշով մտիկ ընելով իմ խօսքերս, ըսաւ.

— Թուրք գիւղեր չունի՞ք ձեր շըրջանին մէջ, իսկ անոնց դպրոցներուն վիճակը ինչպէ՞ս է:

— Ինչո՞ւ չէ, ահա դիմացը Օրխան Կազին է, նախկին Փազարքէօյը, ահա այստեղ մօտիկը մեր ոտքերուն տակ Չիհան գիւղը, եւ դեռ շատ մը ուրիշ գիւղեր որոնց սխուռ-դպրոցներուն մէջ տղաքներ նստած իրենց գլուխները շարժելով Գուրան կը կարդան, իսկ գաւառակի կեդրոն Օրխան-Կազիի դպրոցը այնքան ալ բարձր չէ Գուրան կարդացող դպրոցներէն: Անցեալները Չէնկիլէրի մանկապարտէզի հանդէսին ներկայ գտնուող գայմագամը, կզակը քերելով ու «աճայիպ չէյ» մըմռալով իր տեղը վերադարձաւ:

— Կը լսէ՞ս, վարդապետ, յանկարծ գոչեց Սիամանթօն, Կոմիտաս վարդապետին որ տնօրէնին հետ զբաղած էր, կը լսէ՞ս, ի՞նչ կ'ըսէ երիտասարդը: Երկու ժողովուրդներ կողք կողքի, մէկը իր ձեռքը զարկեր է լուսաւոր Եւրոպային, իսկ միւսը անոր ... Գուրան կը կարդայ: Ահա թէ ուր է մեր ժողովուրդի դժբախտութիւնը, ... ս է, վարդապետ, ինչպէ՞ս ապրեր է այս ժողովուրդը, եւ դեռ ինչպէ՞ս պիտի ապրի:

Խորին լռութիւն մը տիրեց ամէնուն վրայ, նոյնիսկ Մինասեանի ժպիտը կորսուեցաւ իր դէմքէն, մօտիկ ապագայի ահաւոր մղձաւա՞նջը եկաւ ճնշելու մեր սրտերը: Եւ Սիամանթօն այդ արդար վրդովմունքը արտայայտած ատեն արդեօք կը մտածէ՞ր որ հազիւ մէկուկէս տարի վերջ ինք առաջին զոհերէն պիտի ըլլար նոյն այդ Գուրան կարդացող ժողովուրդին կազմակերպած վայրենաբարոյ սպանդին:

Որպէսզի բոլորովին վերջացուցած ըլլամ իմ յուշերս այս մասին, ըսեմ որ մեր գիւղին համար մանաւանդ ...ներու աշխարհին մէջ կատարեալ յեղափոխութիւն մը եղաւ այդ քաղքցի խումբին այցելութիւնը:

Տեսնուա՞ծ բան էր որ կին մը եւ վարդապետ մը սրճարան մտնէին: Եւ դեռ աւելի զարհուրելին կար, սրճարանին մէջ վարդապետը ոտքի ելլելով կնոջ ձեռքը համբուրած եւ իր տեղը կնոջը տուած էր: «Քա՛, ն՛ոյ, ... խորհքին վերջը եկած էր անպատճառ, ... տանիկ ալ խենդիս վարդապետը կ'ըլլա՞յ եղեր»:

Այն օրը իմ պարտականութիւնս պատճառ եղաւ որ չկարենամ ընկերակցիլ մեր թանկագին հիւրերուն պտոյտին մեր գիւղի շրջակայքը: Բայց յետոյ ընկեր Ճանկէօզեանն էր որ կը պատմէր.— Խումբը կ'երթայ մեր գիւղի նախկին Թուրքերու հին գերեզմանատունը, ամբողջ նոճիներու ...տառմը, հոն կը սկսին ուրախ զուարթ խաղերու: Մանաւանդ Կոմիտասը, կ'ըսէր ընկերը, բոլորովին երեխայ էր դարձած եւ իր չարաճճիութիւններով այնքան կը նեղացնէր իր ընկերները: Յետոյ յանկարծ մէկը միտք կը բերէ ... իբր յիշատակ երկտող մը գրել Պոլիս, բանաստեղծուհի Մաննիկ Պէրպէրեանին: Առաջարկը խանդավառութեամբ կ'ընդունուի եւ կ'որոշուի որ ամէնքը առանձին առանձին խմբագրեն երկտողը: Որուն գրածը որ աւելի սիրուն ու բանաստեղծական ըլլար, պիտի ղրկէին բոլորին կողմէ: Ճիշդը չեմ գիտեր թէ որուն գրածն է որ գնահատուած է, սակայն բառ առ բառ կը յիշեմ երկտողը որ ահաւասիկ.

— «Նոճիներու մէջէն կը բարեւենք Նոճիակազմ Մաննիկին»: Չեմ գիտեր թէ մեր բանաստեղծուհին ընդունե՞ց այս համակրանքի արտայայտութիւնը:

Ահա թէ ինչպէ՞ս տարիներ վերջը սովորական հանդիպումը, Փարիզեան փողոցի մը մէջ, անոյշ ու դառն յիշատակներով կը լեցնէ մեր սիրտերը:

Գ. ԿԻԿԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

— Բնաւ չեմ զարմանար. չիտակը դուն հիմա երկու հատ տաք վերմակ կ'ուզես, բայց կարծեմ ատիկա անկարելի պիտի ըլլայ որովհետեւ որ եւ է խանի մէջ ապահով չես կրնար ըլլալ. իսկ ապահովութիւնդ ամէնէն աւելի կարեւոր է ներկայիս... ինչ որ է, ես համբան խորհեցայ... Քիւչիւք Համամ թաղին ծանօ՞թ ես...

— Ատիկա այն թաղը չէ՞ ուր 1911ին ահաւոր հրդեհ մը պատահեցաւ...

— Այո, մինչեւ հիմա շատոնց վերաշինուած կ'ըլլար Ստամպոլի այդ մասը եթէ պատերազմները իրարու չը յաջորդէին ու եթէ, աւելի վերջը, Քէմալ Էնկիւրիի մայրաքաղաքի վերածելով դրկած չըլլար Ստամպոլը իր բարգաւաճման միջոցներէն... Տակաւին աւերակի մէջ է այդ թաղը... մուրացկանները, գողերը, թափառականները իրենց համար հիւղակներ շինած են այնտեղ... այնպէս որ կարծեմ հազար ծակուծուկ կրնաս գտնել նոյնիսկ քանի մը շաբաթ պահուըտելու համար...

— Ատիկա բաւական ապահով կ'երեւայ, ըսաւ Սուլիմն որուն թաց հագուստները սկսեր էին հեղհեղուկ չորնալ: Գիրեթէ հիւանդ էր:

— Բայց հագուստներս փոխելու եմ:

— Այդ մասին ալ խորհած եմ, պատասխանեց Արիֆ՝ տղուն առջեւ հրելով ծրար մը, ի հարկէ հագուստի պէտք պիտի ունենայիր, եթէ քեզ ազատելու բարեբախտութեան արժանանայի...

— Աստուած իմ, ուրեմն Թախթալլայէն հեռանալէդ վերջ շունչ առնելու ժամանակ չես ունեցեր եւ չորս կողմդ ես ինկեր...

— Ալլահն էր որ ժամանակ շնորհեց ինծի. գիտէի որ եթէ քեզ Աշտարակ տանէին, մութը կոխելէն վերջն էր որ գործի կրնային սկսիլ... խանութներն ալ բաց էին դեռ...

Այդ պահուն նաւակը հասաւ քարափ մը:

— Առ այս ծրարը, ըսաւ Արիֆ. փոխուէ, մինչեւ որ թիավարներուն վարձքը վճարեմ...

Սուլիմն վերցուց ծրարը, ցամաք ելաւ, բայց այնքան ուժասպառ եղած էր որ վար ինկաւ: Թուրքը մօտեցաւ իրեն եւ թեւէն բռնելով վեր բարձրացուց:

— Ո՞ւր ենք, հարցուց Սուլիմն:

— Սամաթիոյ նաւամատոյցը, քաջութիւն, տասը վայրկեան եւս ու Սուլու Մանաստըրէն անցնելով պիտի հասնինք մեր փնտռած տեղը...

— Շատ բարի, մրմնջեց Սուլիմն. կարծեմ պիտի կարենամ քալել:

Ու Արիֆին թեւը մտնելով ճամբայ ինկաւ դէպի իր նոր «յարկաբաժին»:

Թերեւս այդ ճամբան տասը վայրկենէն աւելի չէր տեւեր. բայց տասը տարուան չափ երկար թուեցաւ Սուլիմնին: Դանդաղ քայլերով բլուրէն բարձրացան եւ Սուլու Մանաստըրի ծուռումուռ փողոցներէն անցնելով հասան այն թաղը զոր քանի հինգ տարի առաջուան հրդեհը մոխրակոյտի մը վերածած էր: Աւերակներուն մէջ թափառեցան քանի մը վայրկեան, յարմարագոյն թաքստոցը գտնելու համար:

Սուլիմն անկիւն մը քաշուած՝ պատին կրթնեցաւ. կը դողար շարունակ. ուշադրութիւն անգամ չկրցաւ դարձնել մութին մէջ պտտող սեւ ստուերներուն:

Վերջապէս Արիֆը իրեն քով եկաւ եւ առաջնորդեց զինքը անկիւն մը որ ժամանակին տունի մը բակը եղած էր, իսկ հիմա կանանչ խոտերով ծածկուած աւերակ մըն էր: Աղիւսէ շինուած տնակ մը կար քիչ մը հեռուն, ոչ տանիք ունէր ան, ոչ ալ յարկ, բայց եւ այնպէս պատերը փլած չէին դեռ:

— Կարծեմ այստեղ ապահով կրնաս մնալ, ըսաւ Արիֆ, Ներքինին ամիս մը փնտռէ նորէն չի կրնար գտնել... հանուէ նայիմ... ես ծրարը կը քակեմ...

Սուլիմն սկսաւ մեծ դժուարութեամբ հանել իր թաց հագուստները, ուռուցքներուն ու թեւերուն ցաւը անցած չէր տակաւին: Բայց հեղհեղէ լաւ զգաց, երբ ցնցոտիները կռնակէն նետեց: Կարծես իր արեան շրջանն ալ կանգ առած էր հագուստներուն խոնաւութեան պատճառով:

Օդը բաւական տաք էր՝ նոյնիսկ գիշերուան այդ ժամուն:

— Մարմինդ չորցուր, ըսաւ Արիֆ Սուլիմնին երկարելով վերմակի նմանող թանձր սրբիչ մը: Երիտասարդը, հակառակ իր վէրքերուն, կրցաւ շփել իր թեւերն ու ոտքերը եւ հեղհեղէ սկսաւ տաքնալ:

Նաւաստիի մը հագուստն էր զոր Արիֆ բերած էր իրեն. հաւանաբար գնած էր քարափին հնավաճառներէն: Մաքուր եւ հաստկեկ զգեստ մըն էր սակայն: Սուլիմն հագուեցաւ եւ նորէն առաջուան տղան էր, թէեւ գլխու անտանելի ցաւ մը ունէր տակաւին:

Արիֆ երեք հատ բուրդէ վերմակ գնած էր: Գետնի կանանչ խոտերուն վրայ փռեց զանոնք եւ ըսաւ.

— Պառկէ, որպէսզի քեզի աղուոր մը փաթթեմ...

Սուլիմն վերմակներուն վրայ երկնցաւ: Շատ կարծր էր այդ անկողինը, բայց այդքանն ալ բաւական էր իրեն հիմա: Ինչ սքանչելի երանութիւն էր երկնցնել թեւերն ու ոտքերը եւ հանգստանալ այդ տանջանքներէն վերջ: Թուրքը երեխայի մը պէս փաթթեց իր բարեկամը, տուփ մը պիսքուիթ եւ շիշ մըն ալ օղի հանեց գրպանէն:

— Կեր ու խմէ, ըսաւ հրամայողաբար, ... ես կը խօսիմ. յետոյ կը ... նաս...

Սուլիմն սկսաւ ուտել, ... Նախորդ կէսօրէն ի վեր բերանը պատառ մը բան դրած ... օղին ուժ եւ տաքութիւն տուաւ ... ժամապառ մարմինին, թէեւ ... կծու էր որ շրթունքները այրեցան ...

Արիֆ անոր քովիկը նստաւ ու ... պատմել.

— Ժանէթը տեսայ յարկաբաժինին մէջ գալէս քիչ մը առաջ, կէս ժամու չափ խօսակցեցայ անոր հետ... — Աստուած ... փաշային քովն է եղեր ... կրակներուն մէջէն ձգէ այդ մարդը ... իր մեքենագրած թուղթերը բարեկամ ... ծական հիմնարկութեան մը կը վերա... բերին եղեր... Նուիրատուութեան ... ցանկեր, իւրաքանչիւրին դիմացը ... ւեր նշանակուած. յետոյ նպաստ ... սացող հիւանդանոցներուն անուն... ըը...

(Շար.)

«Հայերը Թուրքերէ սերած են»

ԶԵՏԵԽՍԲԱՐ ՎԻԽՆԱԼԸՒ ՊԱՏՃԱՌ ՉՈՒՆԻՆ

ԽՄԲ.— Պոլսոյ «Ճիւմհուրիյէթ» թերթին խմբագրապետը, Եունուս Նադի, նորէն փաղաքշական եւ մարդասիրական՛ն խմբագրական մը հրատարակած է Հայերու մասին, Սանճաքի վէճին առթիւ (1 Յունիս): Կ'արտատպենք երբեւ նիւթ ժամանակակից պատմութեան.—

«Անցեալ օր խօսած էինք Ֆրանսացի թերթի մը Հաթայի վերաբերեալ մէկ հրատարակութեան մասին ուր ալեւ րախտ դեր մը վերագրել ուզած էր Հայոց: Յիշեալը կ'ըսէր թէ ի հարկին 30.000 զինեալ Հայեր պիտի կրնային հրապարակային պատերազմ մղել: Թէեւ այս թիւը շատ չափազանցուած էր, ըսած էինք որ Ֆրանսա իրաւունք չունէր Հայերը իբր զոհ գործածելու: Ոչ թէ 30,000, այլ նոյնիսկ 10 կամ 5 հազար Հայեր ինչո՞ւ հոգի վառենք ըսելով իրենց հոգիներին վառել տան: Արդարեւ մասամբ ճառութեաններէն տարբեր բան մը չէր կրնար ըլլար այս մարդիկը զինելով սպաննել տալ եւ վերջապէս մահուան մղել: Կասկած չկայ որ քաղաքակրթութիւնը վճռապէս պիտի ամբաստանէ Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաներու այս աւերնահեղ միջոցը: Երեքուկէս բնիկ կամ գաղթած Հայը հողեւին եւ մանաւանդ զէնքով ուսրինով Հաթայի դաշին խառնել մտածել իսկապէս զալի անթենէ տարբեր բան մը չէ: Ի՞նչ աշխարհի ընթացք Ֆրանսայի համար Հաթայի Թրքական դատը ջուրը ձգելու եւ կամ զոնէ կասկածի տակ ձգելու համար Հայերն ալ գործիք ընելու եկել: Այս է պատճառը որ Ֆրանսացիները Հայերն ալ կը զինեն եւ համարտ հայ ժողովուրդին սպառնալով կուզեն իրենց հետ քալեցնել ու Հաթայ կը բերեն հայ քոմիթէճիներ:

Իրականին մէջ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած այս դատին կատարելապէս օտար եւ ապահով ու խաղաղ ապրելէ զատ ուրիշ բաղձանք չունեցող հայ հասարակութեան մը պատուաւոր մարդիկը զինել եւ յեղուզակ դարձնել անշուշտ Ֆրանսայի համար պատուաբեր բան մը չէ: Տարբեր խնդիր թէ մենք բնաւ պիտի չթողունք որ Ֆրանսա յառաջ երթայ այս գործին մէջ: Կրնայ սատիճան մը յեղուզակութիւն ընել տալ կարօտ մարդոց դրպանի քանի մը փարա դնելով եւ զինելով: Բայց ի հարկին Թուրք հանրապետութիւնը, որուն համար ազգային գործերը յեղուզակութեան հետ երբեք կապ չունեցող բարձր եւ նուիրական գործեր են, կրնայ լուծել զանոնք կանոնաւոր բանակներով:

Սա ալ ըսենք որ Թրքահայոց ընդհանուր ցաւ պատճառած է Ֆրանսական կառավարութեան ազդեցութեան տակ Հաթայի Հայոց իբր թէ հակաթուրք ընթացքը եւ նոյնիսկ մտահոգութիւններ կան թէ արդեօք իրենց ալ չէ՞ շատ վնաս մը կուգա՞յ այս գործերէն:

Երբ մենք գիտենք որ Հաթայի մէջ խաղաղ ապրելէ զատ ուրիշ բան չմտածող Հայերը ճնշումի եւ սպառնալիքի տակ են եւ հետեւաբար խղճով չենք մեղադրեր զիրենք, ինչո՞ւ եւ ի՞նչ իրաւամբ պիտի զայրանանք Թրքահայ — ...ոց որոնք գիտենք թէ Հաթայի գործին մէջ Թուրք հայրենասիրութենէն տարբեր բան մը չեն մտածեր:

Մեր Աթաթիւրքին պզտիկ մէկ անհանգստութեան վրայ, ուրիշ հայրենակիցներու կարգին Հայերն ալ անկեղծ չահագրգռութիւն ցոյց տուին եւ դեռ երէկ ամբողջ աշխարհի ապացուցին թէ որքան կապուած են իրենց բուն հայրենիքին, Թուրք հայրենիքին: Եւ Հայերը անիրաւ չեն այսպէս չարժելով: Որովհետեւ Աթաթիւրքին պատմական հետազօտութիւնները ցոյց տուած են որ Հայերը Թուրքէ սերած են:

Աթաթիւրքի կատարած մեծ յեղաշրջման մէջ լրջօրէն յարգանքի արժանի մեծ կարեւորութիւն մը ունին այն նոր ճշմարտութիւնները զորս անիկա քաղաքակիրթ աշխարհի աչքին առջեւ դրած է, լուսաբանելով պատմութեան մինչեւ հիմա ձեռք չդպցուցած խաւարը: Ահա այս յեղաշրջումներու լոյսին մէջ, Թուրք եւ Հայ, պատմութեան մէջ զիրար գտած են իբրեւ միեւնոյն ծագումը ունեցող մարդիկ: Աթաթիւրքի յեղաշրջումը տառապէս իրացնող Թուրքերու իրական զգացումը այս է հիմա Հայոց հանդէպ:

Ահա՛ ձեզի քաղաքակրթութեան երկու նմոյշներ.— Ֆրանսայի քաղաքակրթութիւնը՝ որ Հաթայի մէջ ուրիշ տարրերու նման, Հայերն ալ կ'ուզէ Թուրքերուն դէմ զինել եւ եղբայրը եղբօր ձեռքով խեղդել տալ, եւ Աթաթիւրքի քաղաքակրթութիւնը որ ապացուցանելով Թուրքիոյ մէջ Հայերուն արդէն Թրքական ծագում ունենալը, բոլոր Հայերը Թուրքերուն հետ դրկախառնուելիք եղբայրներ կը նկատէ, ուր եւ ինչ վիճակի ու պայմանի մէջ ալ գտնուին անոնց հետ:

Մայիս 28ը Սոֆիայի մէջ

ԽՄԲ.— Մայիս 28ը, որ նախապէս բիւրիմացութեամբ արգիլուած էր Պուլկարիոյ մէջ, տօնուած է բացառիկ հանդիսաւորութեամբ: Ամէն քաղաք անկախութեան տօնը պանծացուցած է նոյն խանդավառութեամբ: Ստորեւ «Ազատ խօսք»էն կ'ամփոփենք Սոֆիայի տօնակատարութիւնը.—

Հայաստանի անկախութեան քսանամեակը Սոֆիայի մէջ տօնուեցաւ փառայեղօրէն, նախաձեռնութեամբ «Քրիստափոր» ընթերցարանի վարչութեան եւ մասնակցութեամբ Գթ. Խաչի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Սկաուտական Խորհուրդի եւ Մալկարացիներու Հայրենակց. Միութեան: Հրեաներու Ազգային Տան ընդարձակ սրահի բոլոր աթոռները գրաւուած էին եւ շատեր ոտքի վրայ կը մնային: Բեմին ճակատը եւ ամպիոնը զարդարուած էին հայ եւ պուլկար եռագոյններով: Բոլոր հանդիսականները՝ հայ հասարակութեան անխտիր բոլոր խաւերէն՝ իրենց կուրծքին կը կրէին Հայաստանի անկախութեան զարդանիշեր:

Կը նախագահէր Մարտիկ Յովհաննէսեան, որ բացատրեց Հայաստանի անկախութեան տօնին նշանակութիւնը: «Քնար» երկսեռ երգչախումբը երգեց «Շուշի Մարիցա», Ցարին օրհներգը եւ «Մեր Հայրենիք»ը, որ լրուեցաւ յոտնկայս եւ սկիզբը դրաւ ընդհանուր խանդավառութեան: Օրուան բանախօս Օ. Մխիթարեան ընդարձակ ճառով մը վերլուծեց Հայաստանի անկախութեան արժէքն ու էութիւնը, ընդգծեց հայրենիքի անկախութեան պայքարի անհրաժեշտութիւնը եւ յուզումով սրտէ սիրտ հաղորդեց Մայիս 28ի խորհուրդը:

Պուլկարիոյ գրական փառքերէն հայազգի փրոֆ. Ալ. Պալապանով, որ կիրակի, Մայիս 29ին, եկած էր անձամբ եւ յատուկ ճառով մը ողջունելու Հայաստանի անկախութեան քսանամեակը, բայց շատերու նման ետ վերադարձած էր, հանդէսին դէմ եղած անակնկալ արգելքին պատճառով, այս անգամ, դժբախտաբար իր կամքէն անկախ պատճառներով չէր կրցած ներկայ ըլլալ, բայց ղրկած էր հեռագրով մը, որ կարդացուեցաւ որոտընդոստ ծափերու եւ անօրինակ խանդավառութեան մէջ.—

«Թանկագին Հայեր եւ Հայուհիներ,

Ուսանողներս կ'աւարտեն եւ կը մեկնին: Տասը օրէ ի վեր անոնց հետ զբաղած եմ, թէեւ ֆիզիքապէս շատ տկար կը զգամ ինքզինքս: Զափազանց ցաւալի է, որ ՄԵՐ տօնակատարութիւնը յետաձգուեցաւ եւ չկարողացայ սիրոս արտայայտել ձեր առջեւ:

Երեք երկրամասերու միացման կէտին, ուր Ասիա, Եւրոպա եւ Ափրիկէ կը միանան— նոյնպէս երկրամասերու խորութեան մէջ—Հայը դարերէ ի վեր կը կատարէ ամէնէն նուրբ դերը կեանքի բոլոր մարզերուն մէջ: Ան կը կատարէ այն, ինչ որ այդ երկիրներու տեղական բնակիչները չեն կրնար: Կ'ուզէի ըսել նոյնպէս, թէ Արեւելքի մէջ, Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, կամ, ինչպէս ընդունուած է ըսել Արեւելքցիներու մէջ, Հայը եւրոպացի է: Եւ այս ուղղութեամբ անոր արժանիքները համեւրոպական քաղաքակրթութեան մէջ շատ մեծ են եւ շատ մը պատմաբաններ բարձր կը գնահատեն: Բայց, դժբախտաբար, առայժմ ներողութիւն կը խնդրեմ որ կրնամ ուղարկել քանի մը տող միայն, խնդրելով որ, երբ աղերսագիր տամ ընդունիք զիս Հայոց իմ հարազատ «Քրիստափոր» ընթերցարանին անդամ արձանագրուելու, որովհետեւ արիւնը ջուր չի դառնար: Ողջոյն»:

Հանդէսին ներկայ էր Պուլկար քաջարի զօրավար Լազարով, որ համակրանքի ջերմ ու երկարատեւ ծափերու մէջ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ, դրուատելով հայ ժողովուրդի բարձր առաքինութիւնները: Յուզումով ողջունելով Հայոց նուիրական եռագոյնը, Զօր. Լազարով աւելցուց թէ Հայը արժանի է իր ազատութեան եւ անկախ հայրենիքին, եւ այդ ազատութիւնը պէտք է ձեռք բերուի, եթէ նոյնիսկ ամբողջ Եւրոպան իր քաղաքակրթութեամբ կործանի: Ցետոյ, Զօր. Լազարով յորդորեց Հայերը անսասան մնալ իրենց հաւատքին եւ անկախութեան ուխտին մէջ ու մաղթեց Հայոց տարագիր եռագոյնը շուտով կոթողուած տեսնել մայր Հայաստանի մէջ:

Ջերմ եւ խանդավառ ծափերու մէջ նախագահը կարդաց ողջոյնի հեռագիրներ, պուլկարահայ գաղութի դրեթէ բոլոր համայնքներու ազգային կազմակերպութիւններէն:

⁂ Պուլկարիոյ Թեմական Խորհուրդէն հրաժարած են երեք անդամներ, Ըն. Խ. Յովհաննէսեան (ատենապետ), բժ. Մ. Թահթաճեան եւ Վահրամ Մինասեան, բողոքելով միւս անդամներու քմահաճ եւ ապօրէն արարքներուն դէմ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼ, 5 Յունիս.— Այս տարի Մայիս 28ը տօնուեցաւ մեծ հանդիսաւորութեամբ եւ բազմութեամբ: Խուլսընի գեղեցիկ եւ ընդարձակ սրահին աթոռները բռնուած էին որոշուած ժամէն առաջ: Բազմութեան մէջ կը նշմարուէին շատեր որ առաջին անգամ կ'երեւային այսպիսի տօնակատարութեանց մէջ: Բեմը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական դրօշներով, մեր անմահ մտաւորականներուն, քաջ հերոսներուն նկարներով: Մէջտեղը դրուած էր Անդրանիկի մեծ նկարը, ձիաւոր:

Նախագահ ընկեր Տ. Սողոմոնեան ժամը 3ին բանալով հանդէսը, քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին իմաստը: Երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, ղեկավարութեամբ Պ. Երուանդ Տէր Կոմսեանի: Ժողովուրդը ունկնդրեց յոտնկայս: Զ. Ո. Միութեան կողմէ արտասանեցին Պ. Ա. Զօրեան եւ ընկեր Ղեւոնդ: Կարմիր Խաչի կողմէ տիկին Մուրատեան երգեց, իսկ Տիկին Լ. Թորոսեան արտասանեց Ա. Իսահակեանի «Հայաստան»ը: Օր. Ս. Տէր Կոմսեան ջութակի ընկերակցութեամբ երգեց Մ. Պէշիքթաշլեանի «Ո՞հ ինչ անուշ»ը: Օր. Ա. Զատուրեան Սալավաննեան արտասանեց «Յառաջ»ին մէջ հրատարակուած ոտանաւոր մը «28 Մայիս»:

Ցետոյ նախագահը բեմ հրաւիրեց ընկեր Շ. Միսաքեանը, ջերմ ծափերու տակ: Ընկերը խօսեցաւ ճիշդ մէկուկէս ժամ, յուզելով եւ խանդավառելով ներկաները: Ցստակօրէն պարզեց Հայաստանի կազմութեան նախընթաց պարագաները, սկսելով 1918ի սկիզբէն: Նկարագրեց հերոսական կռիւները մեր քաջարի զօրքին: Ցետոյ ծանրացաւ Հայաստանի ներկայ կացութեան վրայ: Դժբախտաբար ի վիճակի չեմ ամփոփելու այդ գեղեցիկ բանախօսութիւնը:

Երգչախումբը երգեց «Երեւան բաղ եմ արել»ը, յետոյ սկսան հայկական պարերը: Զորս աղջիկ եւ 4 տղայ գեղեցիկ կերպով պարեցին «Հոյ Նազան իմ»: Կարմիր Խաչի հայկական տարազները պակաս եկած ըլլալով ստիպուած էին պարել հունգարական տարազներով զորս ճարած էր ընկեր Ա. Մեսրոպեան իր տիկնոջ բարեկամներուն միջոցաւ: Ներկաներու ծափերուն տակ կրկին եւ կրկին պարեցին «Ջին եկեր է սարերը»: Ժամը 6.30 էր արդէն, երբ «Յառաջ նահատակ»ով փակուեցաւ հանդէսը: Ներկաները շատ գոհ մնացին: Ցետոյ սկսաւ խնջոյքը: Հունգարացի աղջիկ մը եւ ուրիշներ երգեցին գեղեցիկ երգեր: Մեծ անակնկալ մը եղան Ֆրանսուհիի մը երկու հայերէն երգերը «Երեւան բաղ եմ արել» եւ «Վէրքերով լի» Օրիորդը երգեց շատ յստակ, զարմանք պատճառելով ներկաներուն: Եւ դեռ մեր մէջ կան պատանիներ եւ աղջիկներ, որոնք ոչ թէ հայերէն երգել, այլ իրենց մայրենի լեզուն անգամ չեն գիտեր կամ գիտեն չեն ուզեր գործածել: Սեղաններուն շուրջ խումբ խումբ կը զուարճանային եւ կ'երգէին: Ներկաներու խնդրանքին վրայ Պ. Մ. Քէթէնճեան ջութակի վրայ հնչեցուց եւրոպական եւ հայկական պարեր: Եւ սկսան պարերը: Արդէն ժամը 8 էր, բայց շատեր չարունակեցին իրենց խնջոյքը մինչեւ ուշ ատեն:

Երանի թէ կարենայինք այս տօները կատարել մեր հարազատ հողին վրայ:

** *Կրընոպլի «Եօթնեղբայրեան» կոմիտէն հրապարակաւ իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Ե. Տէր Կոմսեանի, ինչպէս եւ Օր. Ահարոնեանի, որ զարդանիշեր նուիրած էր կոմիտէին:

Ղեւոնդ Թորոսեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼ ԺԱՄԱՆԱԿՆ Է

Քալիֆորնիոյ անկուսակցական օրկանը, «Մշակ», հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 Մայիս).

— «Անկէ առաջ Կաթողիկոսի մահուան առթիւ գրած մեր խմբագրականին մէջ յայտնած էինք մեր վախը եւ զգուշացուցած ժողովուրդը դալիք վըտանգի մը առջեւ: Այդ վտանգը ինչպէս ակնարկած էինք նոյն խմբագրականով՝ իրականութիւն պիտի դառնար երբ հոգեւոր հայրապետի բարոյական ազդեցութենէն քիչ շատ պատկառող դաւադիրները այլեւս ազատ զգային իրենք զիրենք յառաջ տանելու Հայ Եկեղեցւոյ քանդումի եւ դաւութիւններու պառակտման գործը:

Այսօր մեր մտավախութիւնը իրականութիւն կը դառնայ:

Ցաւով կարդացինք Երուսաղէմի Պատրիարք Թորգոմ Արքեպիսկոպոսի Ապրիլ 23ի պաշտօնագրով մը ըրած հետեւեալ յայտարարութիւնը.

— «1936 Ապրիլ 18ին Հայրապետական կոնդակով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Տեղակալ կարգուած է Տ. Գէորգ Արքեպիսկ. Չէօրէքճեան», (ուշադրութիւն թուականին— 1936 Ապրիլ 18) ու իր կողմէն կ'աւելցնէ այդ «ՍՐՏԱՊՆԴԻՉ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ» (ընդգծումը մենք) ունեցող իր աւետիսին վրայ, «աղօթել վասն հաստատութեան Ս. Եկեղեցւոյս եւ վասն պայծառութեան Մայր Աթոռոյ Սրբոյ Էջմիածնի», երբ արդէն ԻՐ ՊԱՐՏՔԸ կատարած ըլլալու գոհունակութեամբ ան կը վերջացնէ իր գրութիւնը:

ՏԵՐՈՒՆԱԶԱՐԴ ԽԱՊԱՑԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ, իր յաջորդը— Բաբգէն Եպիսկ.— ընտրեց իր աթոռակից եւ այս ընտրութիւնը ան պաշտօնապէս յայտարարեց Հայ ժողովուրդին: Ի՞նչ պատճառ կար որ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ Խորէն Ա. Կաթողիկոսը իր յաջորդը պիտի ընտրէր եւ զայն ալ ԳԱՂՏՆԻ պիտի պահէր:

Այս նոր խաղին եւ խեղկատակութեան վրայ պէտք է որ ամէն հարազատ Հայ քիչ մը մտածէ ու այլեւս չափէ Էջմիածնի անունով գաղութներուն պարտադրուած հրամաններուն եւ կոնդակներուն արժէքն ու նշանակութիւնը:

Տ. Թորգոմ Պատրիարքին պաշտօնականը իր մէջ կը պարունակէ ահաւոր ողբերգական իրականութիւն մը, որուն անշուշտ Սրբազան Պատրիարքն ալ գիտակ է նոյնքան որքան թէեւ կ'ուզէ ծածկել արտաքնապէս:

Զափազանց հետաքրքրական է Ամենայն Հայոց Հոգեւոր Պետը իրեն տեղակալ մը նշանակած է ԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ առաջ եւ այսօր իր մահէն յետոյ է միայն որ Տ. Թորգոմ Պատրիարք եւ նաեւ մենք կը տեղեկանանք: Ու նաեւ չափազանց տաղտկալի իրողութիւն է որ այդ տեղակալը կը ներկայանայ մեզ հանրածանօթ ՉԵԿԱՅԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼ Չէօրէքճեան: Մենք պատճառներ ունինք կասկածելու այս ուշացած յայտարարութեան վրայ: Եւ աւելի պատճառներ ունինք վախով տեսնելու Չէօրէքճեանի անունը հայրապետական տեղակալի վերարկուին տակ:

Մենք Չէօրէքճեանի եւ իր նմաններուն ըսելիք չունինք: Անոնք իրենց գործն է որ կը կատարեն, բայց իրաւունք ունինք հարցնելու Երուսաղէմի Սրբազան Պատրիարք Հօր թէ այսքան զատ փորձառութիւններէ եւ փորձութիւններէ յետոյ, դարձեալ պիտի կառչի՞ Մայր Աթոռի անունը չահագործողներուն քղանցքին: Եւ թոյլ պիտի տա՞յ որ այս բազմաչարչար գաղութները դառնութեանց նոր բաժիններ ըմպեն:

Կը խորհինք թէ ալ եկած է ժամանակը որ արտասահմանի հայութեան աչքերը բացուին, ալ եկած է ժամանակը որ մեր բարձրաստիճան եկեղեցականները, մանաւանդ Տ. Թորգոմ Սրբազան, խղճան այս Եկեղեցին եւ ժողովուրդին եւ իրենց հեղինակաւոր ձայնով եւ ազդեցութեամբ դարման մը տանին կացութեան:

Պէտք չէ թողուլ որ անարժաններ շարունակեն խաղալ մեր սրբութիւններուն հետ, ոտքի կոխան ընելով մեր դարաւոր եկեղեցին:

Կը կարծենք թէ եկած է ժամանակը որ արտասահմանի մեր պատասխանատու եկեղեցականները խորհին դաւութիւններու եկեղեցիներու մասին քանի որ Հայաստանի մէջ արդէն եկեղեցի չէ մնացած:

Եւ մեր խօսքը կ'ուղղենք Երուսաղէմի Աթոռակալին որ այս անգամ անսայթաք խղճի եւ արդարութեան ձայնին ու կենայ իր պարտականութեան դըլուխը:

Պէտք է ազատել արտասահմանի մեր եկեղեցիները Մայր Աթոռի անուանական եւ չահագործուած հեղինակութենէն...»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

LA BELLE ANAHITTE, Drame d'amour, suivie de l'amour d'un avocat, les mysteres du Maroc, le Prince Mulâtre. (Կիլիկիոյ կեանքէն): Գրեց՝ Archavir Surmenian. Edition Cabasson, Toulon, 1938, գին 15 ֆրանք:

ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱԶԳԱՑԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ, Գրեց՝ Մ. Սերոբեան: Տպ. Ազդակ, 1938: Գին կէս տոլար: Հասցէ.— M. Séropian, Villa Arax, Aley (Liban):

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Պ. Ժէնիա Աֆթանդիլեանց (Թաւրիզէն) մեծ յաջողութեամբ աւարտած է Փարիզ Ecole des Beaux Arts եւ ստացած ճարտարապետի տիտղոս, թէզ ունենալով «Un établissement d'Assistance Médicale»:

*** Պ. Յակոբ Տէմիրճեան (Պաղտատցի), մեծ յաջողութեամբ աւարտած է Odontotéchnique ատամնաբուժական բարձրագոյն վարժարանը եւ ստացած է իր վկայականը:

ՎՐԻՊԱԿ.— Պ. Ս. Գարամանճեանի Հայ Բառարաններ յօդուածին մէջ (5 յունիս «Յառաջ») Մինաս Տաշեանը կարդալ Մինաս Ծալեան, իսկ Թորոս Նուպարեանը՝ Թորոս Նազարեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԵԹԻՆ

Աղմկում, պահանջում էին բոլորը միասին, սպառնագին փարտելով պըղնձէ թասերը:

Ինչ բաղնեպանուհին մոլորել, չէ իմացել ինչ անելը: Հարսը հագցնէր, թաղքէն ձեռքը տար տո՞ւն ճամբէր: Հապա ի՞նչ պատասխան տար ամուսնուն, որ պաշտում էր Կոստին:

Տասը տղամարդու չահ էր տալիս Կոստին իրենց բաղնիսին: Երբ նա բաղնիս գար՝ տասը քսան ընկերով կը գար, ղաւուլ-զուռնայով կը գար, կեր ու խումով կը գար: Ու դրամը մեծ գուռնայի ջրի պէս կը հոսէր իր ամուսնու գրպանը: Ջէ՛, ինչպէ՞ս տուն ճամբէր Կոստի թէկուզ անպսակ կինը: Կոստի չանը հաշտ պիտի չուզենար սեւ, ո՞ւր մնաց...

Մտածում է, մտածում ու գտնում է հնարը: Բաց է անում մարմարէ հիւճիւրայի վաղուց ի վեր գոց դուռը. ջրերը վազեցնում, մաքրել է տալիս խուցը ու համոզում է Մարիամ տուտուին, որ Հարսը մարմարէ հիւճիւրայում լողացնէ:

Բաղնիսում ամէնէն մեծը, մաքուրը, լուսաւորը այդ խուցն էր մի ժամանակ, բայց երկար ժամանակէ ի վեր գոց էր նրա դուռը, ոչ ոք էր ուզում այնտեղ լողանալ: Նա իր եղերական պատմութիւնն ունէր:

Մի գիշեր, տղամարդկանց լողանալու ժամանակ, այդ հիւճիւրայում տանիքի պատուհանէն զարնուած արճանակի գնդակով սպանուել էր մի մարդ:

Պատճա՞ռը... է՛հ, ի՞նչ գիտնաս...

Վերջապէս մարդ էր սպանուած այնտեղ. գնդակների բացած հետքերը կային պատերի ու մարմարների վըրայ, ու մարդիկ, մանաւանդ կիները խորշում էին այդ խցիկէն:

Մարիամ տուտուն գլուխը կախ համաձայնում է: Աւելի լաւ է այնտեղ լողանալ, քան թէ օրը ցերեկով բողջան առած, Հարսը առջեւը ձգած, ամէնի ծաղրի առարկայ դարձած տուն դառնար:

Երկու հոգով մտնում են մարմարէ հիւճերան: Հարսը կուլ է տալիս դառն արցունքները:

Հարս լինելէն ի վեր այդքան դըժբախտ չէր զգացած իրեն: Առանձին, աղքատ, հասարակ, անպատիւ մէկի պէս, առանց նաթրի, ինքն իրեն պիտի լողանա՞ր: Երանի ուրիշ անգամներու պէս տանը լողանար ու ոտքը բաղնիք չդնէր: Իր Կոստի հետ ինքը Իշխանիկ է. իսկ դրսի աշխարհը, օ՛, ինչ չար է:

Ու յիշում է Գիւմրին. Զիթողցոնց հողաշէն բաղնիքը, իրենց ընտանիքի պատուաւոր մուտքը բաղնիքէն ներս, նաթրների դարձը իր շուրջը, որ տասն անգամ իր հասակն էին գովում եւ մետաքս ծամերի գովքը հիւսում:

Հարսի լուռ արտասուքը աղդած է Մարիամ տուտուի սրտին: Նա որոշում է բոլոր ուժով պաշտպանել սուրբի պէս անմեղ աղջիկը, որի մեղքը միայն անպսակ լինելն է:

«Պէտք չէ որ անպսակ լինէր, բայց որ եղել է, ի՞նչ անենք, սպանե՞նք խեղճը, առածը ոչ հօրեղբօր, ոչ մօրեղբօր, ոչ հօրաքրոջ տղայ է: Զորս հինգ պորտ ունին մէջտեղը: Ես շատերին եմ ճանաչում, որ աւելի մօտիկ պորտով պսակի են հասել: Բախտ չէ ունեցել խեղճուկը, քաշելիք ունի եղեր»:

Ու Մարիամ տուտուն վճռական դուրս է գալիս հիւճիւրայէն, աչքը պտտցնում է չորս կողմը եւ գտնում, կանչում է ուղղակի Դըրմրենց Շուշան խանումի առջեւը, որի գլուխն էր լուանում նաթրներէն ամէնէն գովականը՝ Զանան հօրքուրը:

— Զանան հօրքուր, ասում է տուտուն չեչտակի նայելով նաթրի աչքերին, չմոռնաս որ, Շուշան խանումը լոգցնել պրծնելէդ յետոյ, պիտի գաս Թագուհի հանումը լոգցնելու:

Զանան հօրքուրը հասկանալով գործի լրջութիւնը՝ պատասխանում է.

— Աչքիս վրայ, ես նրա մետաքս ծամերին մատաղ, հաճոյք է նրան լոգցնելը:

Շուշան խանումը սրբում է երեսն ի վար հոսող կծու փրփուրը եւ հարցնում է:

— Էդ ո՞ր Թագուհի խանումը:

— Զրիչնենց Կոստի կինը, չիտե՞ս:

— Վա՜յ, կուրանամ ես, խանումների չա՞րքը պիտի դասէք այդ...

— Լեզուդ քեզ պահէ, Շուշան խանում, դու չէ որ պիտի խօսիս սուրբի պէս մաքուր էդ հարսի մասին: Անպսակ է, այս, մեղքը պսակ չհասցնողին, չորս հինգ պորտ կայ մէջները: Քո քոյրդ որ տուէք հօրքուրիդ թոռին, օխտը պորտը լրի՞ւ էր, ինչպէ՞ս պսակ հասցուցիք: Հարուստ էիք, կաչառքով ըրէնք քանդեցիք: Ով խօսի՛, խօսի՛, դու...

Շուշան խանումը բերանը պիտի բանար, բայց օճառի կծու փրփուրը իր գործը տեսաւ. մտաւ քթածակերը, խածաւ աչքերը, այրեց լեզուն, այնպէս պատժեց իր անզգոյշ զոհը, որ նա մոռցած աւելիքը, փնտտալով, փրփուր թքնելով՝ հազիւ հասկացրեց նաթրին, որ մաքուր ջուր հասցնէ:

Մարիամ տուտուն եղածը բաւական համարելով՝ «յաղթական՝ գնաց իր հարսի մօտ:

Զանան հօրքուրը պիտի գար:

Հարս Թագուհին թէեւ լողացաւ նաթրներէն ամէնէն գովականի ձեռքով, թէեւ շատ գովեստներ լսեց իր մետաքս ծամերի, մարմար կուրծքերի մասին, բայց սիրտը դրաղուեցաւ, նա չկարողացաւ մոռանալ այդ օրն իրեն եղած անարգանքը:

Ու երբ դուրս ելաւ բաղնիքէն՝ կարմիր է դէմքը կակաչի պէս, սիրտն էլ սեւ էր կակաչի սրտի պէս:

Կոստին որ ամէն երեկոյ տուն էր գալիս կնոջ հետ ճաշելու, տան չորս կողմը աչք պտտցնելու համար, որ կրկին վերադառնայ իր գործին, մէկ էլ կէս գիշերին, կամ աւելի ուշ տուն գալու համար, գիտէր որ այդ օրը կինը բաղնիք էր գնալու:

Տուն մտնելուն պէս ասում է.

— Բաղնիսդ անուշ, Թագուհիս:

— ...

— Անուշ կենաս, տղաս — կնոջ փոխարէն պատասխանում է Մարիամ տուտուն:

— Հէ՜ը, ի՞նչ ունիս, Թագուհիս, քէֆդ տեղը չի՞ երեւում:

— Բան չունեմ, լացը հազիւ զսպած՝ խօսում է կինը, ես էլ բաղնիք չպիտի գնամ, տունը պիտի լողանամ:

ԽԱԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(4)

(Շար.)

այս դէպքերուն առթիւ որոնք կը շարունակուին միեւնոյն ձեւով: Կը խորհուի թնդանօթներով զինել սպանիական ջուրերը գացող անգլիական նաւերը: Կը խորհուի նաեւ օդանաւային հսկողութիւն հաստատել Սպանիոյ ծովեզերքնե-րուն վրայ, անգլիական մարտանաւերու միջոցաւ: Ֆրանսա պատրաստ է գործակցելու պաշտպանութեան որ եւ է միջոցի: Թէ Լոնտոնի եւ թէ Փարիզի մէջ այլեւս աւելորդ կը նկատեն բողոքագիրներ ուղղել Սպանիոյ երկու կառավարութեանց: Առաջարկներ կան նոր խորհրդաժողով մը գումարելու եւ օդանաւային պաշտպանութեան ցանց մը հաստատելու, ինչպէս եղաւ Նիոնի մէջ, ծովային ասպատակութեանց դէմ:

ԶԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ այցելելով Մուսոլինիի ծննդավայրը, խոնարհեցաւ անոր ծնողքին գերեզմաններուն առջեւ: Եւ ծաղկեպսակ մը դրաւ: Մեծ նշանակութիւն կը տրուի այս այցելութեան: Առաջին անգամ էր որ Իտալիոյ վեհապետը կը մտնէր Մուսոլինիի ծննդավայրը:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ համալսարանին ազգայնական ուսանողները նամակ մը ուղղեցին վերատեսուչին, պահանջելով այլեւս հրեայ ուսանողներ չընդունիլ համալսարաններու եւ ուրիշ դպրոցներու մէջ:—Տանցիկի պատերուն վրայ ազդեր փակցուած են, որոնց համաձայն ջերմուկներուն մուտքը կ'արգիլուի Հրեաներուն:

ՓԱՐԻԶԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին նախարարին հետ, Սանճաքի հարցին առթիւ:

ՉԵԽԱԿԱՆ դեսպանը Փրակա գնաց, տեսակցելէ վերջ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին հետ: Նշանակալից կը համարուի այս տեսակցութիւնը, քանի որ Գերմաններու հետ բանակցութիւնները պիտի սկսին յառաջիկայ շաբթու:

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐԸ, գործատէր թէ բանուոր, կը սպառնան փակել իրենց խանութները, եթէ ծերակոյտը չքննէ երկու տարի առաջ քուէարկուած օրինագիծ մը, որուն տրամադրութեամբ միայն արհեստով սափրիչները իրաւունք ունին խանութ բանալու: Սափրիչ վարպետներու միութեան նախագահը յայտարարեց.— «Եթէ մինչեւ ութ օր այդ օրինագիծը օրակարգ չանցնի, պիտի հրամայենք մեր 25.000 անդամներուն որ փակեն իրենց խանութները»:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ակադեմիային անդամ ընտրուեցաւ, 12ի դէմ 20 ձայնով, արքայական գրագէտ-հրապարակագիրը, Շարլ Մոռաս, յաջորդելով իրաւագէտ Անրի Ռոպէրի:

ՌՈՒՍ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ երկու զաւակները, Անտոէ եւ Ժոռժ Սիմքով, որոնք անհետացած էին ապրիլ 20էն ի վեր, եւ կը կարծուէր թէ առեւանգուած են, գտնուեցան Վերսայլի մօտ, քարահանքի մը փլատակներուն տակ: Դիակները փտած էին արդէն: Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ երկու տղաքը, 18 եւ 12 տարեկան, զոհ գացած են փլուզումի մը, քարահանքին մէջ խաղացած ատեն: Բժիշկը 50.000 ֆրանք պարգեւ խոստացած էր, իր երկու զաւակները գտնելու համար, ինչպէս եւ ձայնասփիւռ կոչեր ուղղած:

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ձեռք առնուած են, Անգլիոյ արքայական ամոլին այցելութեան առթիւ (յունիս 28— յուլիս 1): Մասնաւոր արտօնագիրներ պիտի ստանան բոլոր անոնք որ խանութ կամ բնակարան ունին արքայական թափորին անցած ճամբուն վրայ: Մարդ պիտի չերեւայ այդ հաստատութեանց պատուհաններէն կամ պատշգամներէն: Սրճարաններու յառաջամասերն ալ պիտի փակուին: Տօնակատարութեանց յանձնաժողովը չուարած է, որովհետեւ 3000 հոգի հրաւիրուած են Օփերայի շքեղ ներկայացման համար, իսկ Օփերան միայն 2200 հոգի կ'առնէ: Վերսայլի զօրահանդէսին առթիւ ալ հարկ է տեղ ճարել 700 թղթակիցներու:

ԾԵՐԱՅԱԾ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ հանգստեան թոշակի խնդիրը առջի օր քննուեցաւ երեսփ. ժողովին մէջ: Որոշուեցաւ մասնաւոր օրէնք մը քուէարկել նստաշրջանի փակումէն առաջ: Օրէնքէն պիտի օգտուին 2.000.000 անկար աշխատաւորներ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ դաշնակցութիւնը որոշեց 40 հրապարակային ժողովներ գումարել Ֆրանսայի մեծ քաղաքներուն մէջ, պաշտպանելու համար իր պահանջումները (թոշակի յաւելում, համաձայն ապրուստի սղութեան):

ԱՆԿԱՆՈՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ տրուած պայմանաժամին լրացման առթիւ (31 մայիս), «Մաթէն» գիտել կուտայ թէ անգործնական է հսկողութեան ենթարկել այն արտաքսեալները որ երթալիք տեղ չունին: Եւ կ'առաջարկէ զանոնք համախմբել կեդրոնացման կայաններու մէջ եւ կամ բռնի գործածել հանրօգուտ շինութեանց համար, Ֆրանսայի կամ գաղթավայրերու մէջ:

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնական բանակը շարունակելով իր յառաջխաղացութիւնը, մօտեցած է Քասթէլլոնի (Միջերկրական): Հանրապետականները ուժգնօրէն կը դիմադրեն:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄ
ՄԻՔԱՅԷԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

12 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Մարսէյլի «Սէն-Փիէռ» գերեզմանատան մէջ

Հրաւիրուած են ազգային հաստատութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս հանդիսաւոր արարողութեան՝ վերջին յարգանք մը ընծայելու համար հայ մեծանուն գրագէտ-հրապարակագրի յիշատակին:

ԳՐԱԿԱՆ_ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային»ի Մասնաճիւղին կողմէ,
14 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8·30ին
Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet, Paris
Նուիրուած՝ Հայաստանի գրողներուն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏՈՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԵՒ ՈՐԲՈՒՆԻ

Արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ. Պ. Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ եւ Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ կողմէ:
Օր. ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ պիտի նուագէ դաշնակի վրայ. Պ. ՇՏԻԿԵԱՆ հայկական երգեր: Տոմսերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆր.:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ԶԷՆԿԻՒԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին եւ գիշերը ժամը 8ին
Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Ալ Ֆորվիլ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ՇՂԹԱՅ ՂԱՐԻՊ»Ը
(Օբերէթ չորս արար)

Ղեկավարութեամբ յայտնի դերասան ՈՒԶՕՒՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու:
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու համար 2 ֆրանք:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը 13 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՇԱՎԻԼԻ «ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ» խումբի ժողովը, 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 Յունիս, կիրակի երեկոյեան ժամը 8ին «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՎԱԼԱՆՍԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին
«ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԵԷ»ի ընդարձակ սրահին մէջ:

Մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի բոլոր Ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արծիներու, Հայ Մշակութային, Զարթօնք, Զ. Ռ. Մ.ի, Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի եւ շրջաններու Պատանեկան Միութեան, ինչպէս նաեւ Կ. Խաչի մասնաճիւղերու, Զարասնճաքի Երիտ. Միութեան, Հ. Կ. Խաչի, Վասպուրականի, Բաբերդի, Սալնոյ Ձորի, Քղիի, Կարճկանի, Իշխանի, Ուրֆայի Հայրենակցական Միութեանց: Ամասիոյ եւ Մարզուանի շրջակայքի Վերաշինաց հայրենակցականի եւ ուրիշ շատ մը ազգային կազմակերպութեանց:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը մասնակցի Հայ Երաժշտական Միութեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Պ. ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ:

Կ'երգէ Տիկին ՄԱՐԻ ԹԷՐԶԻՊԱՇԵԱՆ, կը մասնակցի Պ. Ս. ՉԷՕՐԷՔՃԵԱՆ իր նուագախումբով. «Հայկական Ազատամարտը» Ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի կողմէ, կ'արտասանեն՝ Ընկերներ Տ. ԹԱԴՈՍԵԱՆ եւ Վ. Տ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ: Հաճելի անակնկալներ, հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Տոմսերու գիները՝ Ա. կարգ 5, Բ. կարգ 3 ֆրանք:
Խճողումի տեղի չտալու համար նախապէս ապահովեցէք ձեր տոմսերը:

×

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ.— «Արծիւ» Ենթակոմիտէին կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ լոյս
25 Av. de la République, chez Boivin (Montrouge) սրահին մէջ
մէթրօ Բոռթ տ'Օռլէան

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Հ. ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին Տիկին ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Օր. ԷԼԷԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ, Օր. ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՒԷՍԵԱՆ, Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ: Կէս գիշերէն վերջ հայկական, կովկասեան եւ եւրոպական պարեր: «Balet» օրիորդներու կողմէ
Ընտիր ճաշ. Ճէխ պիւֆէ Մուտք 6 ֆրանք

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ: Կերուխում: Պիւֆէ տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

×

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Galmantei մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն
կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)
Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.:

×

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. «Վարուժան» խումբի կողմէ
11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին
Մալաթիոյ Կրթասիրաց Միութեան ծանօթ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին, մեներգ՝ Օր. ԾՈՎԻՆԱՐ ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԷ (Լիոնէն), արտասանութիւն՝ Պ. Լ. ԱԼԷՄԵԱՆԷ (Լիոնէն): Ուրիշ հայրենաշունչ արտասանութիւններ եւ մեներգներ: Կենդանի պատկեր մը՝ Ազատութեան արշալոյսին: Մուտք 2 ֆր.:

×

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքլը Կաթոլիկ»ի սրահին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՅԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: կ'արտասանեն փոքրիկն Ս. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Յ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւ ուրիշներ: Տախքերու մասնակցութիւն՝ 1 ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ դասախօսութիւնը, 11 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Բարեգործականի սրահին մէջ, 22 Ռիւ Փըթի Սէն-Ժան: Դասախօս՝ Պ. Ա. Աբոյեան: Նիւթ՝ գաբրիէլ Սունդուկեանց: «Սեւան»ի երկսեռ խումբը կ'երգէ «Պէպօ» եւ ուրիշ կտորներ:

Bail à ceder

խանութ, խոհանոց եւ 3 փիէս: Վարձ՝ 4000 ֆր., ըրփրիզ՝ 5000 ֆր., Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն:
Դիմել՝ Տիկին Ճամպազի, 76, Bld. de la Villette կամ դռնապանին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս շաբաթ (11 յունիս) կէսօրէ վերջ ժամը 3.50ին, 8, rue Bossuet: Կարեւոր օրակարգ:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Դաշտահանդէս

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,
Սէնթ.Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ:
Կը նախագահէ հայրենակից ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
Կը բանախօսէ ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի ու կը խօսուի հայ ազատագրութեան համար ինկած մեր հերոսներու եւ նահատակներու կեանքէն ու հայրենի աւանդութիւններէ:

ԾԱՆՕԹ — փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին հանդիսավայր երթալ: Հանրակառք առնել Քուռ-Պելսիւնզէն թիւ 25, իջնել վերջաւորութեան:

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական «Moka» սուրճովը
Café "HAREM"
5 ԱՆ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՋԵՂՋ

Ճոխ մթերանոց աքեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Ոչ՛ ձեր այցձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՐԱՔԸ ՏԻԻՉ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԻՉը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ, անոնք ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻԻՉը որուն անուշ բոյր, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

" ՇԻՐԱԿ „

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական, Անմրցելի, Անխառնակ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ԿԱՊՈՅՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունտէրվուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouart
Թելեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մեր ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350—450 ֆր.էն, նուէր կը տրուի մեր ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ: 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, զարնան յատուկ, արժէքաւոր մուշտակ վզնոց մը: Ներկայանալ յայտարարով: Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերենեւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:
Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Գամբանը Ֆրէզի—Սէնթ-Անթուան — Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 12 Յունիս, կիրակի, մեր մատուռին մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ վիճակիս Առաջն. փոխանորդ Տ. ԶԳՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ: Ժամերգութիւնը պիտի սկսի առաւօտեան ժամը 7.30ին: Ս. Պատարագէն վերջ պիտի կատարուի օծումը Մկրտութեան աւազանին, ինչպէս նաեւ բացումն ու օրհնութիւնը Ջրամբար աղբիւրին:

Սիրով կը հրաւիրենք Մարսէյլի եւ Սէնթ-Անթուանի հաւատացեալ հայ հասարակութիւնը սոյն բացառիկ հանդիսութեանց:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնս իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ անդամներէն ՅԱԿՈԲ ՕՆՆԻԿԵԱՆի եղերական մահուան առթիւ հանդուցեալին ընտանեկան պարագաներուն:

∴

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Բարձր Հայքի Հայրենակցական Միութեան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ծանօթ ազգայնական ու եռանդուն դերասան Պ. Ղազարեանի՝ իր կողակցին՝ Տիկին ՄԻՐՕՒԹ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ողբալի մահուան առթիւ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 12 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 12 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3755 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՍԿՈՐ ՄԸ ՆԵՏԵՑԻՆ ԵՒ...

Չենք գիտեր ի՛նչ տպաւորութիւն կրեցին անոնք որ կը կարդան Թուրք մամուլին փաղաքշական արտայայտութիւնները՝ Հայ ժողովուրդի մասին։

Մէկ օրէն միւսը դարձանք «ազգակից», «ցեղակից», «դրկախառնուելիք եղբայրներ» եւ դեռ ինչ որ կրնաք երեւակայել։

Երանի՛ մեզի մանաւանդ անոր համար որ, «մինչ Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը կ'ուզէ Հայերն ալ զինել Թուրքերուն դէմ եւ եղբայրը եղբօր ձեռքով խեղդել տալ», Աթաթիւրքի քաղաքականութիւնը «բոլոր Հայերը Թուրքերուն հետ դրկախառնուելիք եղբայրներ կը նկատէ, ո՛ւր որ ալ գտնուին»։ (Ճիւմհուրիյէթ)։

Այս մեղրածոր խօսքերուն դիմաց, անշուշտ Պոլսոյ մէջ պիտի չպակսին «վաթանտաշ»ներ, երախտագիտութիւն յայտնելու եւ քայլ մը աւելի յառաջ նետուելու համար։

Ահաւասիկ առաջին փաստը, — կոտոչաւոր սրիկայ մը, ոմն Ս. Քէլէճեան, արդէն ձայնը ձգած կ'աղաղակէ Թուրք մամուլի բեմէն.

— «Այլեւս պէտք չէ որ մեր արձանագրութիւններուն մէջ Հայ բառին գրուիլը պահանջենք։ Հայ համայնք, Հայ վարժարաններ, Հայ լեզու, վերջապէս Հայութիւն չկայ։ Չենք կրնար միասին ըլլալ անոնց հետ որոնք կ'ուզեն շարունակել այս բաժանումը։

Պէտք չէ նոյնիսկ ընտանիքի մէջ մեր բերանը առնենք հայերէն կոչուած լեզուն, որ երբ «Արեւ—լեզու» տեսութեամբ վերլուծենք, կը տեսնենք թէ մեր նախնիքներուն գործածած թուրք լեզուին աղճատուած եւ տեսակ տեսակ տարրեր խառնուելով հայերէն անունը ստացած գաւառաբարբառ մըն է»։

Այս Թշուառականը շատ կը տեսնէ մինչեւ անգամ «քրիստոնեայ» բացատրութիւնը և «էր-մէն»ը (Հայ) Թուրքերէն բառ մը համարելով, կը յայտարարէ թէ «Հայը պարզապէս Թուրքէն փրցուած գոյութիւն մըն է»։

Մնացեալը կարդացէք լուրերու բաժնին մէջ։

Բայց այս պարագան չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ։ Շատ աւելի վրդովիչ է տեսարանը՝ այստեղ, արտասահմանի մէջ։

Թուրք թերթերու անուշ լեզուն բաւական եղաւ որ միամիտ մարդիկ նորէն իրար անցնին, Թուրքիա վերադառնալու երազներ հիւսելով։

Երէկ սառեցինք թէ շատեր արդէն ափ առած են Փարիզի Թրքական հիւպատոսարանը, աւետաբեր լուրեր լսած ըլլալով։

Ի՞նչ, — ընդհանուր ներում բոլոր Հայերուն, բացի Դաշնակցականներէն...

Բուն իրողութիւնը այն է որ, մարդիկ սխալ են հասկցեր «Ճիւմհուրիյէթ»ի գրածները, եւ թիւրիմացութիւնը տարածուելով, դարձեր է աւետիս։ (Արդէն արտատպած ենք Թուրք թերթին երկու խմբագրականները)։

Ուրեմն, ոսկոր մը, ոսկեզօծ դեղահատ մը բաւական են, մարդոց ոտքը գետնէն կտրելու համար։

Մինչդեռ, Թրքական հիւպատոսարանը ինք որ եւ է տեղեկութիւն չունի, եւ անշուշտ փութաց այս «զգայացունց» երեւոյթը հեռագրել իր կառավարութեան, իբրեւ ժամանակի նշան...

Ուրեմն, այսքան փորձութիւններէ վերջն ալ, տակաւին չսորվեցանք եթէ ոչ ծուռն ու շիտակը զատել, գոնէ քիչ մը ծանր նստիլ մեր տեղը։

Ամէն պարագայի մէջ, բարի վկայութիւն մը չի կազմեր այս երազանցումը, — ջուրը չտեսած կօշիկները հանելու այս թեթեւամտութիւնը։

Դեռ աւելին, — այս թեթեւամտութիւնը կը խայտառակէ մեզ նոյնիսկ Թուրքին առջեւ։

Միջանկեալ ըսենք թէ, այս միջոցին բազմաթիւ Թուրքեր եկած են Ֆրանսա, մասնաւորապէս Փարիզ, եւ սողոսկելով հայկական շրջանակներու մէջ — ինչպէս կիրակի օր՝ «Լէպլէպիճի»ի ներկայացման առթիւ — աւետաբեր հէքեաթներ կը փսփսան «վաթանտաշ»ներու ականջին։ Կ'ուզեն հաւատացնել թէ անցուկը մոռցուած եղած է, եւ շուտով պիտի բացուին «դռներն յուսոյ», կամ տարբեր շնորհներ պիտի ըլլան։

Առաջին անգամ չէ որ այսպիսի դէպքեր կ'արձանագրուին Արտասահմանի մամուլին մէջ։

Վերջին արտագաղթին (1922) բեռները չքակուած, բերնէ բերան աւետիսներ կը շրջէին, վերադարձի մասին։ Տարիներով մարդիկ յոյս դրին երթեւեկի նոր օրէնքի մը վրայ։ Յետոյ մէջտեղ դրուեցաւ «պէյաննամէ»ներու խնդիր մը։ Տակաւին քանի մը ամիս առաջ, Փարիզի մէջ հրատարակուած Թրքական օրկան մը (ֆրանսերէն) կը խօսէր ընդհ. ներումի մը մասին, իբրեւ թէ Էնկիւրիի «բարձր շրջանակներէն» քաղուած։

Ինչո՞ւն է որ մարդոց ոտքը գետնէն կը կտրի այսպիսի հէքեաթներու շնորհիւ, երբ իրականութիւնը այնքան խօսուն է եւ կոպիտ։

Երբ Անատոլուի խորերը մնացած քանի մը տասնեակ հազար Հայեր նոյնիսկ պատառ մը հաց ճարելու միջոցներէն զրկուած են, եւ ստուերներու պէս կ'անցնին իրենց յափշտակուած հարստութեանց, տուներուն եւ արտերուն առջեւէն, նոյնիսկ փողոցը պառկելու տեղ չգտնելով, ինչո՞ւն է որ մարդիկ այնքան շուտ կը հաւատան ներումի կամ վերադարձի։

Երբ նախկին մայրաքաղաքին՝ Պոլսոյ ափ մը Հայերն անգամ տերեւի պէս կը դողան, «օրինապէս» վրայ տալով իրենց դարաւոր հարստութիւնները, իրենց գլուխները ծռելով Թրքացման լուծքերուն տակ, ո՞ր իմաստութիւնը վարդագեղ երազներ հիւսել կու տայ տարագիր բազմութեանց, կը մթագնէ, կը թմրեցնէ անոնց գիտակցութիւնը։

Եւ խորհի՛լ որ այս բաները տեղի կ'ունենան ճիշդ այն պահուն, երբ Էնկիւրի դիւային խաղի մը ձեռնարկած է, Սանճաքի հարցին առթիւ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

Ընտրութիւնները չեղեալ պիտի համարուի՞ն

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անտիոքէն.—

Մօտերս զինուորական եւ քաղաքական ընդհանուր համաձայնութիւն մը պիտի կնքուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, Մօտաւոր Արեւելքի հարցերու մասին։ Արդէն գոյութիւն ունի առժամեայ համաձայնութիւն մը որուն տրամադրութեամբ Թուրքիա կրնայ ոստիկան-զօրք ղրկել Ալեքսանտրէթի շրջանը։ *Այս տրամադրութիւնը գործադրելի է միայն այն ատեն երբ կարելի չըլլար ուրիշ կերպով պահպանել բարեկարգութիւնը։ Այժմ հաւանական է որ ջնջուին Սանճաքին առաջին ընտրութիւնները, որոնք պիտի կատարուէին այս ամսու։ Տակաւին սուր թշնամութիւն կը տիրէ ոչ-Թուրք տարրերուն դէմ եւ Մարոքեան զինուորներ կը գործածուին, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։*

**** Տեղական թերթերը կը գրեն թէ արտաքին նախարար Պ. Պոնէի եւ Թրքական դեսպանին միջեւ կատարուած բանակցութիւնները բարեյաջող ելքի մը յանգած են հինգշաբթի օր։ Էնկիւրիի կառավարութիւնը ընդունած է Ֆրանսական կառավարութեան առաջարկը, որուն համաձայն մէկդի դնելով Սանճաքին ցաւալի դէպքերը, այդ հարցն ալ պիտի քննուի Ֆրանքօ-Թուրք ընդհանուր համաձայնութեան մը շրջանակին մէջ։ Այդ ընդհանուր բանակցութիւնը պիտի ունենայ հետեւեալ երեք հիմնական նպատակները.— 1. Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքել.— 2. Դաշնագիր մը կնքել Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ.— 3. Խորհրդակցութիւն հաստատել երկու պետութեանց սպայակոյտներուն միջեւ։ Թրքական դեսպանը առջի օր Պ. Պոնէի այցելած ատեն, հաղորդեց իր կառավարութեան հաւանութիւնը այն բանաձեւին որ առաջարկուած էր ութ օր առաջ։ Սանճաքին մէջ տիրող յուզումը հանդարտած է եւ Ֆրանքօ-Թուրք բանակցութիւնները պիտի սկսին բարեկամական տրամադրութեամբ։*

**** Վերջին լուրի մը համաձայն, Ֆրանքօ-Թուրք խօսակցութիւնները սկըսած են ուրբաթ օր Ալեքսանտրէթի մէջ՝ Սանճաքի վերաբերեալ հարցերու մասին, իսկ Էնկիւրիի մէջ՝ Ֆրանքօ-Թուրք ընդհանուր բանակցութեանց մասին։*

Թրքական "Ժանտարմ"ին ձեռնարկները

*** Սանճաքէն գրուած անձնական նամակէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

... Սանճաքի խնդրին մէջ Թուրքերուն ի նպաստ փոփոխութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Երբ Թուրքերը տեսան որ արձանագրութիւնները աննպաստ են իրենց, ահագին աղմուկ հանեցին եւ սպառնալիքներ ըրին։ Ֆրանսացիները տեղի տուին։ Սանճաքի սպատուիրակը՝ Կառօն կանչեցին Փարիզ, ու անոր տեղ կառավարիչ նշանակուեցաւ Թուրք մը։ Յանձն առին 40 երեսփոխաններէն 22 աթոռ տալ Թուրքերուն։ Անպաշտօն կերպով հրահանգեցին որ Հայերը չարձանագրուին, որպէսզի Թուրքերը անուանական մեծամասնութիւն կազմեն։ Ուրեմն Սանճաքի ղեկը կ'անցնի Թուրքերուն ձեռքը։

Իսմէթ Ինէօնիւ ծանրօրէն հիւանդ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— *Ֆրանսացի մասնագէտ Ֆիսինժէ, որ Աթաթիւրքը դարմանեց անցեալ մարտին, շտապողաբար կանչուեցաւ Փարիզէն, Իսմէթ Ինէօնիւն դարմանելու համար։ Նախորդ վարչապետը կը տառապի մաղձային փողի սուր բորբոքումէ։*

Ինչպէս յայտնի է, Զօր. Ըսմէթ գործօն կեանքէ քաշուեցաւ անցեալ հոկտեմբերին, իր տեղը տալով Ճէլալ Պայարի։

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՆՈՐ ԾԱԽՔԵՐՈՒ ՏԱԿ ՄՏՆԵԼ

Վարչապետին ծանրակշիռ ազդարարութիւնները

Նախարարական խորհուրդը նիստ գումարեց երէկ, հրամանագիր-օրէնքներու երրորդ շարքը քննելու համար։ Վերջնական վաւերացումը պիտի տրուի երկուշաբթի օր։ Թկխ-Թի«՞հ--բտ-։

Երեսփ. ժողովը ուրբաթ օր նիստ գումարելով, փոթորկալի վիճաբանութիւններէ վերջ որոշեց որ կառավարութիւնը օրինագիծ մը ներկայացնէ ծեբացած բանուորներու հանգստեան թոշակի մասին։

Ժողովի ընթացքին, վարչապետը ծանրակշիռ յայտարարութիւններ ըրաւ դրամային կացութեան մասին։ Պ. Տալատիէ եւ ելմտական նախարարը աւելի բաց խօսեցան երեսփ. ժողովի ելմտական յանձնաժողովին առջեւ, բացատրելով թէ կարելի չէ գոհացում տալ շարք մը պահանջներու, քանի որ 8.600.000.000 ֆրանքի նոր բաց մը պիտի գոյանայ եւ ֆրանքը նորէն պիտի իյնայ։

Կառավարութիւնը պատրաստ է օրինագիծ մը ներկայացնելու ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակի մասին, բայց կը մերժէ պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելումը, 1939 յունուար 1էն առաջ, կը մերժէ նաեւ մը հաստատել հողագործական աղէտներու դէմ կամ աւելցնել երկաթուղիի պաշտօնեաներու թոշակները։ Այս առթիւ Պ. Տալատիէ ազդարարեց.

— «*Միջազգային կացութիւնը եղերական է։ Դեռ* երբեք շաբաթ առաջ միայն քանի մը սանթիմեթր հեռու էինք պատերազմէն։ *Երկու պայմաններ կան խաղաղութիւնը պահպանելու համար,— հզօր բանակ մը— կը կարծեմ թէ ունինք այդ ուժը — եւ առողջ ելեւմուտք։ Օգնեցէք ինծի որ կարենամ պահպանել։ Եթէ ամբոխավարութեան եւ հեշտութեան օրինակ մը տաք Եւրոպայի որ մեզ կը դիտէ,* այլեւս պիտի չկրնամ ձեզի ապահովել ոչ զինակցութիւն մը, ոչ ալ բարեկամութիւն մը»։

Ելմտական նախարարն ալ իր կարգին թիւեր հաղորդեց, լուսաբանելու

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԲ ԿԱՐԳ ՊԻՏԻ ՓՈԽԵՆ

Առջի օր թղթակցութիւն մը կը սրբագրէի,— նկարագրութիւնը հանդէսի մը։

Առ նուազն տասն անգամ գործածուած էր այս բառը, *հանդէս*։ Բայց ի՞նչպէս,— ՀԱՆԴԷՐՁ։

Տակաւին ի՛նչ գոհարներ.— *սկայուլն* (զգայուն), *իմացցտ* (իմաստ), *ցար* (ծափ), *ադոր* (աթոռ), *խունջուլկ* (խնջոյք) եւն.։

Հարկ եղաւ շտկել վերէն վար, սպանիական կամ չինական քարտէսի մը վերածելով ամբողջ ձեռագիրը։ Մինչ գրաշարը կը մղտար.

— Աւելի լաւ չէ՞ր ըլլար որ նորէն գրէիք, փոխանակ այսպէս չարչարուելու եւ մեզ ալ չարչարելու...

Եւ այսպէս ամէն օր, տարին տասներկու ամիս։

Սրբագրէ՛ ուղղագրութիւնը, սրբագրէ բառերն ու բացատրութիւնները։ Շտկէ՛, ամփոփէ, կոկէ։ Մի թողուր որ երկու խօսքով, մէկ բառով բունելիք բաներ տասը-քսան տողի վրայ փռուին։

Բայց, տակաւին քանի՞ տարի այսպէս։

Յաճախ կը հարցնեմ.—

Այս տղաքը թերթ չե՞ն կարդար։

Այսքան տարի կարդալով-գրելով չե՞ն սորված թէ ի՛նչպէս կը գրուի այսինչ բառը։

Երբ իրենց գրութիւնը կը հրատարակուի, չե՞ն տեսներ թէ ի՛նչպէս գրած էին, ի՛նչպէս տպուած է։

Հարիւրաւորներ գիտեմ որ միշտ կը խոստովանին թէ հայերէն չէին գիտեր կամ շատ քիչ բան գիտէին, երբ Ֆրանսա եկան, եւ ինչ որ սորվեցան՝ կը պարտին *Յառաջ*ի։

Բարի, բայց *Յառաջ*ը 13 — 14 տարեկան է արդէն։

Արդ, ներելի՞ է այդքան տարի թերթ կարդալով հանդերձ, այսինչ բառը կամ նախադասութիւնը գրել ճիշդ այնպէս ինչպէս 1925ին, 1928ին, 1930ին կամ 1935ին։

Եթէ *Յառաջ*ը դպրոց մըն է շատերուն համար, չէ՞ որ բոլոր դպրոցները կարգ փոխելու պայմաններ ունին։

Եթէ շատեր կան որ դեռ նոր տարրական դասարան կը մտնեն, անդին ուրիշներ տարիներէ ի վեր կը գրեն, բայց միշտ կը ձախողին քննութեանց մէջ։ Կը մնան նոյն կարգին վրայ, հակառակ բազմաւոր թէ գրաւոր յորդորներու։ Հակառակ ամէն օր թերթին միջոցաւ տրուած դասերու։

Դպրոցները ունին սերտողութեան սովորութիւն մը։

Բայց այդ անգամ աւելորդ է այս չափահասներուն համար։ Կը բաւէ քիչ մը ուշադրութիւն։ Աչքի վարժութիւն մը, յիշողութեան թեթեւ ճիգ մը մեքենաբար սրբագրել պիտի տար շատ մը կոպիտ, աններելի սխալներ։

Ժամանա՞կ չունին։

Հապա *պլօթ*ի համար տրամադրուած ժամե՞րը,—մանաւանդ 5×8ի օրէնքով (շաբաթը հինգ օր եւ 40 ժամ)...

— Իրաւունք ունիս, բայց քիչ մը բթու է, դիտել տուաւ խմբագիրը։

— Եթէ տասնըհինգ տարի ալ այսպէս շարունակուի, վա՛յ է եկեր մեր «մեծասքանչ»ին...

— Ինչո՞ւ կը զարմանաս. խմբագիրներ, յօդուածագիրներ, գրագէտ-բանաստեղծներ, պաշտօնական հաստատութեանց քարտուղարներ, մէկ խօսքով՝ երեւելի եւ աներեւոյթ գրողներ ունինք որոնք դեռ կը յամառին գրել *յետ այսու* (այսուհետեւ), *զինուցել*, *ծանուցանեց*, *ձեռքերով-նին*, որոնք պատմական «Նիկիա»ննիս կը թարգմանեն, որոնք մէկ սեւ նակին վրայ լեզուի դասեր կու տան, միւսին վրայ բարբեկեղանի կը վերածեն ե՛ւ բառերը ե՛ւ քերականութիւնը։ Նոյն յոգնութիւնը չէ՞ որ կը կրենք, երբ հասարակ լուրեր կ'արտատպենք շատ մը թերթերէ...

ՎԱՀԷ

"ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ, ՀԱՅ ԴՊՐՈՑ, ՀԱՅ ԼԵԶՈՒ, ՎԵՐՋԱՊԷՍ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆ ՉԿԱՅ"

Կոտոչաւոր սրիկայ մը, որ «հայ հայրենակից» կը կոչուի Թուրք մամուլին կողմէ, ելեկտրական ճարտարագէտ Ս. Քէլէճեան, նամակ մը ուղղելով «Հապէր» եւ «Աքշամ» թերթերուն, իր կարգին «պատմականօրէն» կը հաստատէ թէ Հայերը Թուրքերէ սերած են։ Եւ կ'եզրակացնէ.

— «*Երբ ճշմարտութիւնը այս կերպով կը ճանչնանք, այլեւս պէտք չէ որ մեր արձանագրութիւններուն մէջ Հայ բառին գրուիլը պահանջենք։ Հայ համայնք, Հայ վարժարաններ, Հայ լեզու, վերջապէս Հայութիւն չկայ։ Չենք կրնար միասին ըլլալ անոնց հետ որոնք կ'ուզեն շարունակել այս բաժանումը։*

Պէտք չէ նոյնիսկ ընտանիքի մէջ մեր բերանը առնենք հայերէն կոչուած լեզուն, որ երբ «Արեւ—լեզու» տեսութեամբ վերլուծենք, կը տեսնենք թէ մեր նախնիքներուն գործածած Թուրք լեզուին աղճատուած եւ տեսակ տեսակ տարրեր խառնուելով հայերէն անունը ստացած գաւառաբարբառ մըն էր։

... Սուրիոյ մէջ քրիստոնեայ համայնքներուն անունները Թուրքերէն են, մենք ալ ինչո՞ւ չենք փոխեր հայերէն համարուած մեր անունները։

Նկատելով որ Թուրք ըլլալը ո եւ է կրօնքի մը հետեւելուն չէ կապուած եւ պաշտօնական արձանագրութեան մէջ այս արձանագրութիւնը պահել պայման չէ, Հանրապետութեան հիմնական օրէնքին «լայիք» սկզբունքին յենլով, պէտք է ջնջենք նաեւ իբր քրիստոնեայ գործածուած բառը։

«Էր-մէն» տղամարդ կը նշանակէ եւ Թուրքերէն է։ Այս անունն անգամ չի հասկցներ որ Թուրքէն փրցուած գոյութիւն մըն է Հայը։

Մեր ցեղը չենք կրնար ուրանալ. որով Հայ անուան տակ ապրող բոլոր հայրենակիցներու ու ցեղակիցներուս կ'առաջարկեմ, փութով դիմել պատկան իշխանութեանց մօտ, դարձեալ մեր ինքնութեանը, այսինքն Թրքութեան վերադառնալու համար։ Վստահ եմ թէ, այս կերպով մեր հայրենասիրական պարտականութիւնը աւելի գիտակցօրէն պիտի կատարենք, հետեւելով այն ճշմարիտ ու լուսաւոր ճամբուն, զոր մեզի ցոյց տուաւ մեր սիրելի Աթաթիւրքը, դարերով մթութեան մէջ մնալէ վերջ»։

Պաղեստինի բաժանման ծրագիրը

Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովը առջի օր լսեց Մեծն Բրիտանիոյ ներկայացուցիչը, որ բացատրեց թէ շրջանային բաժանումը լաւագոյն ձեւն է, լուծելու համար Պաղեստինի խնդիրը։ Այժմ հոգատար իշխանութեան գլխաւոր հոգն է պահպանել ապահովութիւնը, պայքարելով ահաբեկչութեան եւ օրինազանցութեան դէմ։ Կացութիւնը բաւական բարւոքած է Երուսաղէմի շրջանին մէջ, բայց խռովութիւնները կը շարունակուին Գալիլիոյ եւ Հայֆա - Սամարիա շրջանին մէջ։ Կառավարութիւնը կը խորհի հեծեալ ոստիկանութիւն հաստատել գիւղերու մէջ։

ՄԻՒՆԻԽԻ ՍԻՆԱԿՈԿԸ, *որ քաղաքին հռչակաւոր շէնքերէն մէկն է, պիտի քանդուի, նոյնինքն Հիթլէրի հրամանով, նոր շէնքի մը տեղ բանալու համար։ Քանդելու գործողութիւնը սկսած է արդէն։ Միայն քանի մը ժամ միջոց տրուեցաւ Րաբբունապետին եւ հաւատացեալ հրեաներ գիրքերը ցերեկին, խառնելով փոխադրեցին նուիրական առարկաները։*

ԳՐԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԱՐՈՒԵՍՏ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Վերջերս լոյս տեսաւ Ֆրանսա ապաստանած գերման երիտասարդ գրողի մը՝ Էրնէսթ Էրիխ Նօթի վերջին վէպը.— «Փակուած ճամբան»։

Անիկա ճանապարհն է մտածողութեան եւ արուեստի, որու առջեւ հիթլէրականութիւնը բարձրացուցած է իր վարդապետութեան այլամերժ ամբարտակը։

Ինչպէս ամէն միահեծան վարչաձեւ, հիթլէրականութիւնն ալ կը ժխտէ ազատութեան սկզբունքը ոչ միայն քաղաքական-ընկերային, այլ մանաւանդ մտային - հոգեկան մարզերու մէջ։ Խորհող մարդը, արուեստաւորը, գրագէտը պարտաւոր են մտածել, զգալ եւ արտադրել համաձայն որոշ ուղեգծի մը։ Անոնք ջատագովը հանդիսանալու են տիրող, ղեկավար կուսակցութեան աշխարհահայեացքին ու հետապնդած նպատակներուն. անկէ դուրս, արտայայտուելու ոչ մէկ հնարաւորութիւն։

Իսկ հարկ կա՞յ բանաձեւելու այդ աշխարհահայեացքը եւ անկէ բխած նպատակները եւ գործելակերպը։ Անշուշտ, գործօն, շարժուն, կենսունակ է հիթլէրականութիւնը, բայց ո՛չ մէկ հայեցողութիւն այնքան այլամերժ է եւ տարերային, ոչ մէկ վարչաձեւ այնքան բիրտ, որքան գերման նացիականութիւնը, որ կը ձգտի պետութիւնը եւ ընկերութիւնը կազմակերպել ցեղի ու ուժի պաշտամունքի վրայ։

Մոռցուած չէ որ այդ վարչաձեւը սկսաւ խաչակրութեամբ մը մտքի ազատութեան դէմ։ Գերման նախընթաց գրական ամբողջ արտադրութիւնը մաղէ անցուեցաւ. ինչ որ չէր պատշաճեր իրենց տեսակէտներուն, դատապարտուեցաւ հրապարակային խարոյկի։ Կրակը լափեց գերման ազատախոհ մտաւորականութեան լաւագոյն երկերը, այն ամէնը՝ զոր գերման յետպատերազմեան գրականութեան ծաղիկը կը կազմէր, արդիւնք՝ մարդկային խոր ու ճշմարիտ ներշնչումի։

Ու այսօր մշակութային ամէն ճիւղ, իմացական ամէն գործունէութիւն, գիտութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը, գրականութիւնն ու գեղարուեստը փոխանակ շնչելու ազատ օդի մէջ, արեւու տակ, դատապարտուած են հոսելու պետական խողովակին մէջէն, սպասարկելու կաղապարներու դողը։

Էրիխ Նօթի վէպը դրամն է այդ ճնշումին տակ դալարուող իմացականութեան։ Երիտասարդ հեղինակը կը կարծէ թէ այդ իմացականութիւնը մասամբ կը քաշէ իր մեղքը. անիկա յետպատերազմեան ազատութեան շրջանին չգտնուեցաւ իր կոչումի բարձրութեան վրայ։ Գրողը եւ խորհողը կոչուած են առաջնորդը դառնալու հոգիներուն, հանրային խղճմտանքին։ Անոնք առանց անջատուելու կեանքէն, մնալու են անկէ վեր, բարձր՝ առօրեայ թոհուբոհէն։ Գերման մտաւորականութիւնը սակայն կամ նախընտրեց անտեսել հանրային կեանքը ու վերանալ մինչեւ ցեղապաշտ, ամուլ տեսիլներու մշուշը եւ կամ իր ազատախոհութիւնը թունաւորեց ընթացիկ կիրքերով, կուսակցական նեղմտութեամբ։

Կուսակցամոլութիւն,— ահա մտաւորականութեան ժանտը, ըստ Է. Է. Նօթի։

Անիկա ջլատեց գերման մտաւորականութեան երէկը. ու անիկա է, շատ աւելի պիրկ, որ կը խեղդէ գերման մտաւորականութեան այսօրը։

Է. Էրիխ Նօթի հերոսներուն կը մնայ կամ իրենց հայրենիքի հեղձուցիչ մթնոլորտին համակերպիլ,— տկարութիւնը մեծամասնութեան,— կամ բռնել փախուստի ճամբան։

Ու հակամէտ միշտ ծայրայեղ լուծումներու, խուսափումի այդ ճամբան կը շփոթուի պարտութեան հետ,— անձնասպանութեան,— վերթերեան գիծը որ անբաժան է գերման հոգիէն, ինչպէս եւ միւս հակոտնեայ գիծը՝ Զիկֆրիտեան գիծը, որ կը տանի յաղթական ու խիզախ պոռթկումներու։ Այդ եզրերու միջեւ ճօճո՞ւմն է միթէ մտաւորականութեան դերը։ Ո՛չ անշուշտ։

Երիտասարդ հեղինակը կը խորհի որ մտաւորականութիւնը միշտ իր շփումը պահելու է մարդկային իրականութեան հետ, ու առանց ամփոփուելու ինքն իր մէջ, առանց նմանապէս ամփոփուելու կուսակցական կարծիքներով, բերելու է իր մասնակցութիւնը՝ կեանքի մնայուն եւ վերին հարցերուն։

Անիկա կ՚ենթադրէ մտքի եւ հոգիի [illegible] ամէն կարգախօսէ, ամէն արտաքին ու ենթակայական կապանքներէ։

×

Աւելի մխիթարական չէ պատկերը Իտալիոյ կողմէն։ Ճիշդ է, փաշական վարչաձեւը ստեղծեց գրականութեան ակադեմիա մը ու բազմաթիւ գրական մրցանակներ, բայց բացայայտ կամ թաքուն, պետութիւնը, աւելի ճիշդ տիրող կուսակցութիւնը, իր թաթին տակ առած է ամբողջ գրական մտաւոր արտադրութիւնը. որոշ մտածողութենէ որոշ գաղափարներէ անդին անցնիլ ներելի չէ իտալացի հեղինակներու, որոնք ստիպուած են իրենց ներշնչումները հաշտեցնել նեղ գրաքննութեան մը հետ։

Գ. Քրէմիէօ — իտալական գրականութիւնը լաւ ճանչցող այս քննադատը,— վերջերս չափազանց խօսուն փաստեր կը յիշէր «Մարիան»ի մէջ։

Իտալացի հեղինակներուն արգիլուած է ոչ միայն քննադատել տիրող կարգուսարքը, այլ նոյնիսկ պատերազմի մասին իրապաշտօրէն արտայայտուիլ, փոխանակ զայն վիպապաշտօրէն պանծացնելու։ Եւ աւելին,— արգիլուած է վէպերու մէջ պատկերացնել խեղճ ու թշուառ էակներու կեանքը, կամ անձնասպանութեամբ վերջացնել վէպերը, կամ ռուս անձնաւորութիւններ առնել իբրեւ հերոս։

Գրաքննութիւնը կը պարտադրէ այսպէս հեղինակներուն՝ այլափոխել իրենց վիպային նիւթերու ընթացքը կամ վախճանը։

Գ. Քրէմիէօ ժամանցի համար ամիս մը շարունակ դասաւորած է իտալական մեծ օրաթերթի մը ամենօրեայ պատմուածքներուն նիւթերը. գիտած է որ անոնց մէջ կը տիրապետեն կենդանիներու կեանքէն եւ յետոյ մանուկներու շրջանակէն առնուած դրուագները. «Ի՞նչ ընենք,— ըսած է իրեն անգամ մը իտալացի լաւագոյն պատմող մը,— ինչ որ մարդ վեց տարեկանէն վեր կրնայ մտածել, կը նկատուի ժխտական, քայքայիչ։»

×

Եւ այժմ, խօսի՞նք խորհրդային Ռուսիոյ մասին. պատկերը չափազանց հրահանգիչ պիտի ըլլար, եթէ չըլլար այնքան եղերական։

Պահ մը կարծուեցաւ թէ արուեստի եւ մտածումի վրայ դրուած համայնավարական հակակշիռը ժամանակաւոր է, մէկ անխուսափելի փուլը առաջին շրջանի մարտականութեան. ըսուեցաւ թէ աճումի տագնապը, շինարարական տենդը ապրող յեղափոխական շրջանը իրաւամբ ստիպած են բոլոր ուժերը, նոյնիսկ մտքի եւ արուեստի ներկայացուցիչները զօրաշարժի ենթարկել ի խնդիր քաղաքական, անտեսական անյետաձգելի նպատակներուն. թէ ամէնքը մէկ պիտի խորհին, թէ գրականութիւնը մէկ աշխարհահայեացք պիտի ցոլացնէ ու աշխատաւորի կեանքէն դուրս ուրիշ հորիզոն պիտի չունենայ, եւայլն։ Այս ամէնը հասկնալի եւ ներելի նկատելու ճիգը ունեցաւ քիչ մը ամէն ոք,— Խորհրդային Ռուսիոյ թէր կամ դէմ։

Արդարեւ, եղաւ ժամանակ, որ Մոսկուայէն բխած հրահանգներ կարծէք աւելի ազատ ու շնչելի մթնոլորտ մը տարածեցին արուեստի, գրականութեան գաւառին մէջ. մտքերը թռիչք առին. գրական վերածնունդի շրջան մը կը բացուի, թուեցաւ։ Հայաստանի մէջ մանաւանդ կը յայտնուէր տոհմիկ, կենսաթաթախ ու դրեթէ անկաշկանդ գրականութիւն մը։ Այո, ի՞նչպէս չխանդավառուէինք Բակունցի մը պատմուածքներով, Մահարիի մը, Ալազանի մը քերթուածներով։

Ճիշդ այդ շրջանին, աւելի քան երկու տարի առաջ, ներկայ էի Փարիզ Հայ Գրողներու Միութեան կազմակերպած մէկ երեկոյթին, նուիրուած՝ խորհրդահայ գրականութեան։

Ոչ ոք կ՚ուրանար որոշ, առողջ շարժումի մը նախանշաններ. ոչ ոք կը թերագնահատէր մշակութային ճիգը զոր երիտասարդ Հայաստանը ի գլուխ հանած էր։

Այսուհանդերձ ներկաներէն հոսանք մը դեռ չէր կրնար թօթափել իր վերապահութիւնը գրական ճշմարիտ վերածնունդի մը հնարաւորութեան մասին։

Այս վերապահութիւնը կը բխէր սա խորունկ համոզումէն,— կրնամ ըսել փորձառական սա սկզբունքէն,— թէ Մտքի եւ Արուեստի բնականոն զարգացումը մէկ պայման միայն ունի, եւ Ազատութիւնն է միայն անիկա։

Ի միջի այլոց ինձ ալ վիճակուեցաւ արտայայտուիլ. ինքզինքս թոյլ տուի կարծել թէ խորհրդային վարչաձեւը,— ինչպէս առհասարակ ամէն վարդապետական մենատիրութիւն,— իր բնութեամբ իսկ անհաշտելի է մտաւոր, գրական - գեղարուեստական ազատ վերելքի մը հետ։

Խորհրդային պատմահայեցողութիւնը կեանքի նպատակ կը դաւանի ոչ թէ անհատը, այլ համայնքը. մարդը միջոց մըն է հասարակաց գերագոյն բարիքին ի սպաս դրուած։

Առանց ընդլայնելու այս սկզբունքը, կարելի է ըսել որ անիկա հիմնովին կը հակասէ այն մարդկայնական պատմափիլիսոփայութեան թէ անհատի լիակատար ու ազատ զարգացումն է նախապայմանը իր երջանկութեան, ապա ուրեմն գերագոյն նպատակը ամէն իրաւակարգի։ Արդ հարց է գիտնալ թէ ճնշումի, հակակշռի եւ թելադրութեան մատնուած գրողը եւ մտածողը, իբրեւ անհատ, ինքզինքը երջանիկ կը զգա՞յ. կրնա՞յ երջանիկ ու բեղուն ըլլալ, երբ ամէն րոպէ իր ստեղծագործութիւնը կը բռնաբարուի...

Ասկէ զատ, խորհրդային իրաւակարգի մէջ մտաւորականին ու գրողին վրայ ճշդրիտ պարտականութիւն դրուած է արուեստը նոյնացնելու կարողութեան, պրոպականտայի հետ. ծառայել պետութեան, կամ կուսակցութեան, ինչ որ կը նշանակէ ծառայել օրուան տիրող վարդապետութեան։ Այս հետեւակ համակերպութիւնը — չըսելու համար աւելի ծանր բառ,— կարելի՞ է պատշաճեցնել արուեստի կոչումի, արուեստագէտի արժանապատուութեան հետ։

Ո՛չ, իմացական աշխատանքը, գեղարուեստական երկունքը չի կրնար վերածուիլ «ապսպրուած, թխածոյ, en série արտադրութեան։» Արուեստ կամ գրականութիւն մաս կը կազմեն բնութեան ստեղծագործութեան։ Բնութիւնը գերազանց արուեստագէտն է արդէն։ Բռնակալները կրցա՞ծ են երբեւիցէ խաթարել եղանակներու եւ ամպերու գործը։ Կը յիշեմ ծաղրանկար մը ուր կ՚ըսուէր թէ Իտալիոյ մէջ միակ անձը, որ չի հնազանդիր Մուսոլինիի... Վեսուվ հրաբուխն է։

Եւ ինչպէս գերեզմանաքարի տակ դրուած հունտը չի կրնար փթթիլ ու ծաղկիլ, գաղտնի մէջ առնուած սերմը կը մնայ ազատ միջոցներու ծարաւը, մարդկային հոգին ալ անզօր է հասնելու իր բարձրագոյն, շքեղ ու հարազատ արտայայտութեան երբ կը ստիպուի ապրիլ սանձի, մտրակի տակ, կամ շնչել թունաւոր եւ նեղ մթնոլորտի մը մէջ։ Սպրդուկ պատեհապաշտութիւնը կ՚աղճատէ ամէն իմացական գործ։

Խորհրդային վարչաձեւի կողմնակից ըլլալը կամ Հայաստանի պաշտամունք տածելը պատճառ մը չէ ուրանալու այս բացայայտ իրողութիւնները, զորս որքան տրամաբանութիւնը, նոյնքան պատմութիւնը կը հաստատեն։

Բայց ի՞նչ հարկ սնոտի բանավէճերու։ Վերջին երկու տարիներու ռուսական անցուդարձերը բաւական են չափազանց պերճախօս եզրակացութեան մը բերելու մեզ բաժնող տարակարծութեանց մասին։

Մենք կրնանք սխալիլ մեր հաւատումներուն, մեր ժխտումներուն մէջ. բայց իրերուն ներուժ պատճառականութիւնը ոչ ջուր կը վերցնէ, ոչ բանակռիւ։

Փաստ է որ անձերու, սկզբունքներու մենատիրութեան տակ ապրող Իտալիան, Գերմանիան ու Ռուսիան, գրական - գեղարուեստական տեսակէտով, շատ բան կորսնցուցած են իբրեւ միջազգային արժէք։ Իրենց սահմաններէն դուրս փախած հեղինակներն են որ առ ի չգոյէ տոհմիկ միջավայրի, իրենքզիրենք կը շարունակեն։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ԶԱՒԱԿԸ

ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐ

Մերթ գտնելու համար հոգի՛ն ձեր, մայրեր,
Ես շրջեցայ ուր ննջեններն իրենց գորշ
Կ՚աշտարակեն ուղղախասակն օդին մէջ.
Ուր կը լսուի առանձնութեան եւ մահուան
Բարբա՛ռն յաւէտ. ուր ոգիներն իրենց մութ
Կը ճաշեն թեւն եւ կոհնչներն այլամերժ՝
Շիրիմներո՛ւն խորաթափանց, եւ անհուն
Ցուսաբեկուած տենչանքներու, որոնց մեղմ
Կը տարածուի աղապատանքն անփոփ
Ցոլացումին եւ մենութեան տակ խաղաղ
Հովէն շարժող մանկամարմին աստղերուն։

Որպէսզի ձեր դէմքին շառայլն անսկիզբ
Իջնէր իմ մէջ՝ ես յամեցայ ընդերկար
Խաչափայտին եւ որմերուն դէմ գամուած
Ցաւին առջեւ նահատակուա՛ծ Յիսուսին.
Ճանչցայ ես ձեզ կանթեղներու շողին մէջ
Փոխանակուած Աստուածամօր, կամ երկնի
Ա՛յն կոյսերուն՝ որոնց խոհերն են ամբիծ
Ինչպէս փխրուն փիփուրն եւ հունչն անկայուն
Վազո՛ղ ջուրին, կամ ամպերո՛ւն, որոնց մէջ
Կը թառի լոյսն եւ բերկրութիւնն հովուական
Գարնանամուտ այգին խաղաղ զարթօնքին։

Մերթ կը խորհիք լո՛ւռ եւ ննջուած, կարծես ձեր
Մտածման շուրջ կը վարգէ փուքն անկաշկանդ՝
Անձաւներու եւ ժայռերու, որոնց դէմ
Կ՚իջնէ գիշերն եւ իր ամպերն հողմակոծ.
Գուցէ ձեր սիրտն եւ սեւեռումն անուղղայ
Կը դեգերին անցեալին մէջ, ուր հսկայ
Տրտմութիւններն կ՚անցնին պատռած վէրքերու
Թա՛ց շերտերով, ուր կը պառկին ծանրօրէն
Անապատներն, եւ ուր աւազն ահաւոր
Կ՚այրէ՛ ծիրանն եւ խոշտանգուած կեանքերու
Քամիներէն տաշուած ոսկո՛րն ու ջիղեր։

Մեծ էք վշտով, եւ լռութեամբ գերիվե՛ր
Իմացական ամէն ուժէ. այս կեանքին
Կ՚ապրիք դժոխքն ըլլալով նոյնիսկ սուրբեր.
Ձեր ներհայեաց թափառումներն են խոով
Ինչպէս ռազմին մէջ վիրաւոր նժոյգին
Արշա՛ւն արու, որուն պայտէն կը ցայտեն
Զարդուփշուր կայծեր քինոտ, եւ որուն
Ապերասան կը ցցուի զանկն յանկարծուստ՝
Երկնի՛ դիմաց. կը վրնջէ՛ արիւնոտ
Ռունգերն անթա՛րթ, եւ ուղղած դունչն իր ահեղ
Լոյսով թրթռուն հոկտեմբերեան աստղերուն։

Ձեր տառապանքն որ չունի ծով եւ ափունք,
Սրբացուց ձեզ. եւ ձեր հայեացքն որ խոր է
Ինչպէս խոկումն եգիպտական բուրգերուն՝
Կ՚անդրադառնայ ձեր հոգւոյն մէջ, ուր պերճ
Շարժումներով ուրուականներ կը ծեծեն
Մարմի՛նն իրենց, ուր յոգնութի՛ւնն է խեղդիչ,
Ուր կը խրէ մահն իր եղունգն յարաժամ
Կեանքի՛ կողին, ուր կը շաչեն մտրակներ,
Եւ կը փայլի եաթաղանին շեղբն ուժգին,
Ուր զայրոյթ կայ սպառնացայտ, եւ վայրագ
Գոչիւն եւ պար կմախքներու խելագար։

Կ՚անցնիք անձայն, ձեր յառաջելն է վսեմ
Շարժումն ինչպէս կնձնիներո՛ւ եւ լոյսի՝
Երբ կը դողան ջուրերն օրուան վախճանէն.
Ձեր խնճնամփոփ կիսանդրիներն ու ստուեր
Վեհապա՛նծ են ինչպէս ննջերն, որոնց մէջ
Կ՚իջնէ խաւարն եւ կը հեւայ հովն անվերջ.
Լո՛ւռ էք ընդմիշտ. դաշնակութիւն մ՚անմոռոր
Կ՚ողողէ ձեզ. կարծես ձեր միտքն ու հոգին
Չեն զրկեալնե՛րն այս աշխարհին, այլ՝ տարբեր
Աստղահոյլի՛ բնակիչներ, ուր կ՚ապրին
Երջանկութիւնն եւ բերկրութիւնն առ յաւէտ։

ԱՐԱՄԱՑԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԱՐՂՆԻ

Շատ անգամներ լսեր էի այդ գիւղաքաղաքին լերան անման գեղեցկութիւնը. անոր բուժիչ աղբիւրներուն ու կաթնաղբիւրներուն հրաշապատումը։ Հայրս նկարագրեր էր գմայլումով բարձրահայեաց Ս. Աստուածածնի վանքը սարերու անմատչելի գիրկը թառած հնամենի եւ հայրենական սրբավայրը։ Ան օրերով ու գիշերներով գրաւած էր մանկունակ երեւակայութիւնս։ Կ՚ուզէի տեսնել զայն. չափել անոր անվերջանալի զառիվերներն ու զառիվարները. մագլցիլ բարձրաբերձ գագաթները. համբել պալենական սրբասուն քարերը ու ապրիլ կապոյտ ամպերուն հետ գիրկ գիրկի, եւ վերէն նայիլ վարը, տափարակներու խղճալի միօրինակութեան վրայ ցրուած քաղաքներուն ու գիւղերուն, եւ հպարտանալ, հպարտանալ մեծ նախնիքներուս ստեղծագործ ձեռակերտներովը։

Այս մեծագոյն բաղձանքին չկրցայ հասնիլ մեր շէն ու պայծառ օրերուն։ 1915ի ահագանգը տակնուվրայ ըրաւ Հայոց աշխարհը, եւ խորտակուեցան չքնաղ ու խանդավառ տեսիլները դառն կեանքերու։

Տեսայ սակայն Արղնին, այցի գացի անոր տխուր աւերակներուն, ուխտաւորի երկիւղածութեամբ ծնրադրեցի անոր պղծուած սրբութիւններուն, անոր կործանած խորաններուն առջեւ, եւ անոր հին ու եղծուած պատկերը մնաց իմ մէջս, պաշտելի յիշատակի մը պէս։

1918. գարնան անձրեւոտ իրիկուն մը։ Կին մը եկաւ մեզի, Թուրք ջորեպանի մը ընկերակցութեամբ։ Այնքան այլափոխուած էր եւ տառապած որ մայրս դժուարաւ կրցաւ ճանչնալ զինքը.— Լուսիկ քուրուկն էր— Արղնցի ծանօթ ընտանիքէ մը։ Ուրախացանք զինքը ողջ գտնելով։ Եւ սկսան հարցումները։ Ան պատմեց Արղնիի զարհուրելի կոտորածէն շատ քստմնելի դրուագներ։ Հազարներով հայութենէն միայն երեք տուն մնացեր էին իրենց ընտանիքներով, իբրեւ անհրաժեշտ արհեստաւորներ.— երկաթագործ մը եւ երկու ճարտարապետներ, Լուսիկ քուրուկի տաղը եւ ամուսինը։ Այս վերջինը ողջ պահուելով աւելի դժբախտ կ՚ըլլայ, երբ Արղնիի հզօրներէն Օսման պէյ կ՚առաջարկէ եւ կը ստիպէ քակել բարձրահայեաց Ս. Աստուածածնի վանքը։ Շատ ձըգձգումներէ վերջ տեղի կուտայ տարաբախտ արհեստաւորը։ Երբ ձեռք կը զարնէ զարաւոր սրբազան հնութիւններուն, կ՚ընկճուի հոգեպէս, ինքզինքը նզովուած մը կը համարի. եւ երեք օրէն կաթուածահար կը մեռնի։ Ան պատմեց տակաւին շատ սարսափելի ոճիրներ, աներեւակայելի վայրագութեամբ կատարուած։ Եւ մեր սպխացած վէրքերը արիւնեցան։

Ան եկած էր քաղաք իրեն համար շատ կարեւոր գնումներ ընելու։ Աչքի ցաւերու դեղրար (բժիշկ) էր։ Մայրս օգնեց իրեն եւ երկու երեք օրէն իր բոլոր գործերը կարգի դրած էր։

Այն տեններս ջերմ ունէի տարիէ մը ի վեր եւ չէր անցներ։ Լուսիկ քուրուկ խորհուրդ տուաւ որ միայն Արղնիի լեռնային օդը եւ մաքուր ջուրը կրնան վերանորոգել թուլցած առողջութիւնս։ Եւ համոզեց մայրս, որ թոյլատրէր իրեն ընկերանալու։

Տիգրանակերտի լերան դունէն դէպի հիւսիս 12 ժամ կը տեւէ Օսմանիէն, որ նորաշէն պզտիկ քաղաք մըն է, Աստուածածնի լերան հովիտին մէջ։ Արղնիի եւ շրջակայ գիւղերու պետական կառավարական գլուխը հոն կը նստի։ Տիգրանակերտէն Խարբերդ բանուկ ճամբան ճիշդ մէջտեղէն կ՚անցնի։ Օսմանիէէն մէկ ժամ լերան ճամբովկը բարձրանայ Արղնին։

Լուսիկ քուրուկի հետ կառքով կը հասնինք Օսմանիէ, ուր կը ստիպուինք ջորիներ վարձել։ Կառքի ճամբայ չկայ լերան վրայ։

Իրիկուն է երբ կը մտնենք տուն։ Օդը խիստ է եւ օճախին մէջ կաղնեփայտեր կը վառին, որ կը լուսաւորէ նաեւ տունը։ Այն տեններն քարիւղը կրակի գին էր։ Երկու անչափահաս պզտիկները Լուսիկ քուրուկին, եւ ները, որ իրենց տանը կից կը բնակի, կ՚ընդունին մեզ շատ սիրով, մանաւանդ պզտիկները գոհ են եւ հետաքրքիր. մայրիկը քաղքցի հիւր է բերեր։ Սեղան կը դնեն անմիջապէս, մարխամ-ծաղիկով բանջարապուր, եւ թարմ մածուն, իբրեւ աղանդեր. քաղցուէ պատրաստուած ընկոյզի եւ նուշի շարոցներ, ու չամիչ կը բերեն։ Մենք յոգնած ենք. կառքը անկանոն, քանդուած ճամբաներու վրայ ցնցեր է մեզ։ Քունը ամէն բանէ աւելի կազդուրիչ է։

×

Առաւօտ է եւ տանը պատշգամն եմ։ Հանդիպակաց բլուրները որ Արեւի Լեռ կը կոչուին, կարմրած են արդէն։ Քաղաքը կը ներկայացնէ անվերջանալի փլատակ մը։ Ծուխի գուլաներ ցանցառօրէն կը բարձրանան ապահովաբար Թուրքի տուներէ։ Աքաղաղներու հատ ու կտուր կուկուլիկուն կ՚երկարի երկար, ուժգին ու զառամեալ շեշտերով։ Կենդանութիւն չկայ։ Իրարու վրայ են տուները. վարի դրացիին տանիքը վերի դրացիին բակն է. այսպէս, լերան լայն ու երկար տարածութեան վրայ տեղաւորուած է Արղնին, որ կը բաժնուի երեք մասի, Վերի քաղաք, Մէջտեղի թաղ եւ Հայկական գիւղ։ Ասիկա բոլորովին փլատակ է եւ կը կազմէ քաղաքի հարաւամասը։ Հոս կը վերջանայ լեռը եւ կը սկսի հովիտը, պարտէզներով ու արտերով։

Արեգակը կը բարձրանար հետզհետէ։ Ի՜նչ անոյշ է գարնան թարմ շունչը։ Ան կուգայ երկրի խորունկ շատ խորունկ ընդերքէն. կուգայ հարազատօրէն կազդուրելու բոլոր շնչաւոր ու անշունչ էակները։ Ան կուգայ մտերմօրէն նորոգելու վիշտէն ընդարմացած հոգիները։

Արղնի՛։ Լեռներ ցած ու բարձր որոնց ծոցերէն կը բխին լուսակարկաչ աղբիւրներ, ծաղկազարդ հովիտներ, ձորեր ու ծմակներ, ուր վայրի կաքաւներու կարկաչը կ՚արձագանգէ եւ այգիներ, այգիներ անվերջ։

Ահա Բարձրահայեացը, անոր եւ Արղնիի մէջտեղը սուր ժայռոտ գագաթ մը կը ցցուի. անոր լանջերուն վրայ է ամբողջական քաղաքը։ «Ուխտատեղի մըն ալ այդ լերան վրայ ունինք, կ՚ըսէ Լուսիկ քուրուկ. Թուրքերը շատոնց մեր ձեռքէն առած են»։ Խոր, շատ խոր ցաւ մը կ՚ազդէ հոգիս։ «Միշտ եւ վաղուց մեր ձեռքէն առած են...»։

Ահաւոր ողբերգութիւնը վանքի աւերակներուն մէջ ամփոփած, լերան գագաթին վրայ նստեր է Ս. Աստուածածինը։ Անկեալ վեհափառութեամբ Միրոս կը փլի յանկարծ։ Մանկութեան երազներուս, ծաղկազեղ բաղձանքներուս կանանչազեղ հոյլը ծրարած եմ, աւերակներուդ տակը բերած եմ, ինձ ապրումները անցեալի չեն օրերուդ, երբ վերէն, ամպերու վրայէն կոչնակիդ ղիւ ղօղանջը վար կը թափէր՝ քաղաքին հեռաւոր հայ խրճիթները ոգեւորելու եւ կը խաչակնքէր լեռնական պարզ հաւատաւորը, զգալով նըւիրական շունչը քու դարաւոր մեծութեանդ։

×

Լուսիկ քուրուկ սկսած է իր գիւղի գործական աշխատանքներուն։ Բերած դացած շաքարը (նէօպէթ շաքար) կը ծեծէ, ինչպէս եւ պաղլեղը, ու բարակ շարմաղէ կ՚անցընէ, զանազան չոր արմատներու փոշին ալ որոշ քանակութեամբ կը խառնէ անոնց հետ եւ աչքի դեղեր կը պատրաստէ։ Դեղատուփ մը ունի զանազան մասերու բաժնուած — աչք-աչք— ուր կը լեցնէ վարդագոյն, կապոյտ, դեղին ու ճերմակ փոշիներ։ Ան նաեւ կոտոշով արիւն կ՚առնէ, տղրուկ կը փակցնէ, վերքի դեղեր կը պատրաստէ մեղրով ու ծաղիկներով։ Կեսուրը համբաւաւոր բժիշկ է եղեր, ինք անկէ ժառանգեր է

…ութիւնը, որով քիչ մըն ալ հպարտ է ինքնավստահութեամբ կ'ըսէ .— …շատ թեթեւ է» :

Ան օրուան մէջ քանի մը անգամ …կ'ելլէ, վերի քաղաքը կ'երթայ …լուրեր կը բերէ : Թուրքերը սովա-…են, Հայերէն յափշտակած կողո-…ծախսեր են, եւ ահա անօթի կը …: Ուրախ է Լուսիկ քու-…: Ինքը հաց ունի մինչեւ նոր …, իրենց այգիներէն չինուած …, չամիչ, նուշ եւ ըն-…: Այծ մըն ալ մնացեր է այն … կթան կովերէն ու ոչխարներու …, անով կաթ ու մածուն կը …: Այսքանը ճոխ կեանք մըն է իր միջոցներով ապրող որբ եւ այրի … կնոջ մը համար :

Լուսիկ քուրուկ կը յանձնարարէ ին-…— Վիճակի առտուն, արեւծագէն …, հոն, հեռուն, քաղաքի աջ ե-…, ծառաստաններուն մէջ պահ-…ած Ղազար լճին մէջ լողնալ . անոր …ը սուրբ է եւ բուժիչ : Քանի մը …օր վերջը Վիճակ է : Ինք անդրադէտ …, մտքով գիտէ տօներն ու տաղա-…ները, Բարեկենդանի ու Մեծ պահ-…ի տեւողութիւնը, շաբաթական պահ-…երն իսկ կը պահէ, առանց գիտցնելու … դրացիներուն, որոնք լաւ կը …ին հետը, միշտ կարօտ են իր …բերար ձեռքերուն :

X

Գարունը կը յառաջանայ եւ գեղեց-կութիւն մը աւելի կը բարդէ լերան համայնապատկերին վրայ . ամէն մէկ …րի ծերպէն պտղատու ծառ մը իր …ած բազուկները կ'երկարէ . որ-…ունկերը կը փաթթուին նշենի-…րուն, ծիրանիներուն, խնձորենինե-…րուն, տանձենիներուն : Ծաղկած են այգիները եղերող մասրենիները, վայ-րի ալոճները, բոխնչները, ամէն տեղ ծաղիկ ու ծառ :

Արդի՜ն, հրաշալի է քու գարուննե-րուդ վայրի գեղեցկութիւնը : Մայի-…ի այս օրերուն քաղցրաբոյր երազի մը պէս կուգաս կարօտի անդիմադրե-լի ցանկութեամբը լցնելու զիս, քեզի …ր բաղձամ, քու կապտագեղ երկն-քիդ, քու կանանչագեղ սարերուդ, քու լուսագեղ ակունքներուդ, եւ քու …ագեղ աւերակներուդ :

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

Հայկական օփերէթ Փարիզի մէջ

(ԼԷՊԼԷՊԻՃԻԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Արուեստի մարդուն համար յանդգ-նութենէ աւելի բան մը պէտք էր, ներկայացնելու համար Չուհաճեանի «Լէպլէպիճի»ն Փարիզի մէջ, սահմա-նափակ միջոցներով եւ երկրորդական կատուած, նոյնիսկ անծանօթ ուժե-րով :

«Լէպլէպիճի»ն «մէյտան օյնի» մը չէր որ չորս փարանոց նուագախում-բով մը (կը բաւէ որ զուռնան լաւ փչէ), երկու ժողովրդական երգով, քանի մը պարով եւ միմոսութիւննե-րով կարելի ըլլար գլուխ հանել : — Ա-նիկա իսկական օփէրէթ մըն էր, ար-ուեստին բոլոր նրբութիւններովը կա-ռուցուած եւ իբրեւ այդպիսին կը պա-հանջէր յարմարագոյն գործիքներ, ղեկավարութենէն մինչեւ յետին եր-գիչը կամ նուագողը, ծիծաղելիին մէջ չիյնալու համար :

Ու յետոյ, «Լէպլէպիճին» ամբողջ պատմութիւն մը ունէր իր ետին, ու կապուած էր Պէնլեաններու եւ Գա-րագաշներու անունին հետ :

Կը կրկնեմ, յանդգնութենէ աւելի բան մը պէտք էր, լծուելու համար այդ ծանր ձեռնարկին :

Ալէմշահ ունեցաւ այդ յանդգնու-թիւնը, վստահ եմ՝ գիտակցելով անոր բոլոր դժուարութիւններուն եւ ըսեմ անմիջապէս որ փայլուն յաջողու-թեամբ մը պսակուեցաւ իր ձեռնար-կը :

Ես անձնապէս չափէն աւելի թերա-հաւատ էի եւ գրեթէ վստահ որ կա-տարեալ փուռ մը պիտի ըլլար խաղը եւ այդ պատճառով ալ որոշած էի ներկայ չըլլալ : Պէնլեանով տեսած էի «Լէպ-լէպիճի»ն եւ չէի ուզեր փճացնել հայ-կական թատրոնէն պահած լաւագոյն տպաւորութիւններէս մէկը :

Բայց ինծի հաւաստեցին թէ անհիմն է կազմած կանխակալ կարծիքս եւ վստահօրէն պիտի փոխէի զայն, եթէ տեսնայի խաղն ու խաղարկութիւնը :

Մտիկ ըրի լաւատեսներուն խօսքը եւ այնքան խանդավառուած դուրս եկայ ներկայացումէն, որ ահա պա-հանջ կը զգամ իմ տպաւորութիւններս բաժնել տալու ուրիշներուն — ինչ որ քիչ անգամ ինծի կը պատահի հիմա :

Ալէմշահի «Լէպլէպիճի»ն — ըսենք նաեւ Գմբէթեանի եւ Աստղիկի «Լէպ-լէպիճի»ն — մեծ յաղթանակ մը եղաւ եւ գտաւ այնպիսի խանդավառ ընդու-նելութիւն մը, որպիսին քիչ անգամ արձանագրած է հայ թատրոնը :

Ի՞նչ բանի մէջ կը կայանար կիրակի օրուան ներկայացման արժէքը : Ոչ մէկ բանի մէջ մասնաւորաբար, եւ ա-մէն բանի մէջ, ընդհանրապէս :

Այդպէս կ'ըլլան իսկական յաջողու-թիւնները, մեծ յաջողութիւնները :

«Լէպլէպիճի»ի ներկայացման մէջ, երգ ու նուագ, մեծ ու փոքր դերակա-տար, ամէնքն ալ իրենց տեղն էին, ի-րենց դերին եւ կատարելութեան մէջ եւ աչքի կամ ականջի զարնող ոչ մէկ խորթութիւն չեկաւ խանգարել խաղը, մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը :

Նուագախումբի եւ միաժամանակ երգչախումբի ղեկավարին աթոռը շատ բարձր չէր զետեղուած եւ դետ-նայարկէն հազիւ թէ կը նշմարէինք Ալէմշահը, բայց երգչախումբին ու նուագախումբին համադրուած ու ի-րար լրացնող երաժշտական ալիքները կը զգացնէին ամէն վայրկեան անոր աչալուրջ ու ամենատես ներկայու-թիւնը :

Ամբողջական քանի՞ փորձերու ար-դիւնք էր այդ ներդաշնակութիւնը եր-կուքին միջեւ, ապահովաբար հազիւ քանի մը փորձ, եւ սակայն այն տպա-ւորութիւնը կը ստացուէր որ տարի-ներէ ի վեր ամենասերտ գործակցու-թիւն մը գոյութիւն ունէր անոնց մի-ջեւ :

Հազիւ երկու անգամ — մէկը գրեթէ աննշմարելի — վերջիններուն եւ վա-րիններուն միջեւ անհասկացողութիւն մը կ'ըսես պիտի խանգարէր ընդհա-նուր դաշնաւորութիւնը, երբ Ալէմ-շահի վարպետ ճպոտը եկաւ վերա-հաստատել կորսուած կապը երկուքին միջեւ :

Քանի՞ հոգիէ բաղկացած էր նուա-գախումբը, չեմ գիտեր : Որակով լաւ էր ան եւ այդ էր կարեւորը : Անիկա դրհացուցիչ էր մանաւանդ երբ երկ-րորդուած էր երգչախումբով : Միայն, երեք վարպետներու բացումէն ա-ռաջ առանձինն նուագուած նրբածու-թիւններուն մէջ է որ կարծես զգալի կը դառնար անոր փոքրաթիւ ըլլալու հանգամանքը, մանաւանդ նկատի ու-նենալով Միւթիւալիթէի մեծ սրահին համեմատութիւնները եւ անոր ոչ շատ ծաւալուն ակուսթիքը :

Գալով երգչախումբին, շնորհաւո-րութեան արժանի է անիկա իր ամբող-ջութեան մէջ, ոչ միայն իր դրաւիչ երգերուն, այլ նաեւ իր անթերի խա-ղարկութեան համար : Ապրեցան, յայտնի էր, եւ ապրեցուցին «Լէպլէ-պիճի, պիճի, պիճի»ն, «Եավաշ պասա-լըմ»ը, Քէօր-Օղլուին երգը եւ այնքան ուրիշներ :

Գլխաւոր դերակատարներէն Գըմ-րէթեանին համար — որ մեծ դերա-սանի անառարկելի յատկանիշեր յայտ-նաբերեց իր «Լէպլէպիճի Հօր-Հօր»ի ստեղծագործութեամբ — մէկ խօսք միայն ունիմ, — ինծի մոռնալ տուաւ Պէնլեանը : Ասկէ մեծ գովեստ չէի կրնար ընել իրեն :

Աստղիկ Թովեց հասարակութիւնը իր եւրոպական քաղցր մեղեդիով, նա-ւակի տեսարանին մէջ, իր քօղազերծ Թրքուհիի նազանքովը եւ աղուոր պէ-յին քովն ի վեր՝ իր սիրոյ հրատոչոր նիւռոներովը :

Մարիկեան, Ժէօն - Փրըմիէի իր դերին մէջն էր, տաք ձայնով, զուսպ խաղարկութեամբ եւ լաւ կը ներկայա-ցնէր հարուստ Թուրքի մը թեթեւ բար-քերով որդին :

Սարաֆեանին դիմախաղերն ու մի-մոսութիւնները, Ճինկէօզի դերին մէջ, ծիծաղի անսպառ աղբիւրներ էին :

Յաջող էին նոյնպէս Տիկին Փա-հասանի դերին մէջ :

Յաջող էին նոյնպէս Տիկին Բա-պունճեանը (Գամէր), Լաքքան (Ճան Եաքան), Օր. Թոմասեանը (Նայիլէ), Տիկին Գազանճեանը (Սաֆուէ Գալ-ֆա), Թաքըմճեանը (Պոսթանճի Պա-շը) եւ բոլոր դերակատարները, այր ու կին, առանց բացառութեան :

Երկու դիտողութիւն,— Խուլիսին քո-վընտի բացուածքներէն վրայէ վրայ խոռուելով սրահն ու բեմը չդիտել եւ Խուսէն անդադար վարագոյրներն ու տէֆօրները չշարժել :

Վերջացնելու համար ըսեմ որ Ալէմ-շահի այս խիստ գովելի եւ յաջող ձեռ-նարկը ոչ միայն մոռացութենէ փրկեց Չուհաճեանը, այլ եւ ու մանաւանդ ցոյց տուաւ որ Փարիզի պէս մեծ կեդ-րոնի մը մէջ մենք հնարաւորութիւն ունինք Հայկական Թատրոն կազմելու եւ ապրեցնելու :

Հայկական Թատրո՞ն, կարող են մը-տածել ոմանք, Թուրքերէն լեզուով «Լէպլէպիճի Հօր Հօր Աղա» եւ «Հայ-կական Թատրո՞ն» :

Իմ խոնարհ կարծիքովս, այո, Հայ-կական Թատրոն, քանի որ երաժշտա-կան արտադրութիւններու մէջ լեզուն ոչ մէկ նշանակութիւն ունի եւ «Լէպ-լէպիճի Հօր - Հօր»ը, Հայու ձեռքով գրուած ու դաշնաւորուած, հայ ար-ուեստագէտներու կողմէ բեմադրուած ու խաղցուած, Հայու աչքով դիտուած մէկ պատկերն է մեր դրացի Թուրքե-րու կեանքին՝ արեւելեան գունագեղ պատկերներով զարդարուն :

Ա. ՀԱՆԸՄԵԱՆ

ԽՄԲ.— Այս ներկայացման առթիւ գրութիւններ ստացած ենք նաեւ երա-ժշտագէտ Ա. Քէչէճեանէ, Տիկին Ս. Ալէքսանեանէ եւ ընկեր Վ.ռամէ, ո-րանք տարբեր տեսակէտներ կը յայտ-նեն : Պիտի հրատարակենք զանոնք ալ, առանց վիճաբանութեան դուռ բանա-լու :

ՀԱՅԵՐԸ Ե՞ՐԲ ԳԱՑԻՆ ՌՈՒՄԱՆԻԱ

ԽՄԲ.— Ց. Ճ. Սիրունի վերջերս շա-հեկան դասախօսութիւն մը կարդացած է այս մասին, Սիլիսթրէի մէջ, նախա-ձեռնութեամբ Րաֆֆի լսարանին : Ն ամփոփենք էական մասերը .—

Շատ մեծ իրաւունք ունի փրօֆ. Եորկան երբ որ կ'ըսէ թէ Հայերը հի-ւրեր չեն Մոլտովայի մէջ, որովհետեւ Մոլտովան, այսինքն ռումանական ա-ռաջին իշխանապետութիւնը դեռ չե-ղած Հայեր կային հոն, եւ մասնակցե-ցան երկրին անդրանիկ ճիգերուն : Ո-րով Հայերն ալ պէտք է յիշատակուին պետութեան հիմնադիրներուն կար-գին :

Այնպէս որ բնական պէտք է գտնել երբ առածի կարգ անցած է այլեւս այն աւանդութիւնը թէ Հայերն են հիմնած Մոլտովայի եօթը քաղաքնե-րը,— այս բացատրութիւնը անշուշտ այն իմաստով որ հայ առեւտուրն էր որ քաղաքի վերածել տուաւ կարգ մը տօնավաճառային կայքեր, ինչպէս Պօթօշան, Սուչովա, Եաշ, Վասլուի, Տօրօհոյ, Սիրէթ, Հօթին :

Ուրեմն կրնանք ըսել անվարան թէ Ալէքսանտրու Չէլ Պունէն առաջ բազ-մաթիւ են հայ հետքերը ռումէն եր-կիրներուն մէջ :

Աւելին :

Առաջին անգամ Հայեր կը յիշուին Արտէալի մէջ շատ աւելի հին թուա-կաններու :

Եթէ հաւատանք հունգար քրոնիկա-գիրներուն,— Սիմօնէմ տէ Քէզօ եւ Թուրօգցի,— պէտք է որ 972 թուակա-նին Կէզա թագաւորին օրով, եւ Ս. Ստեփաննոս թագաւորին ատեն 997ին, հայ գաղութներ գտնուած ըլլան Ար-տէալի մէջ : Որ եւ է ուրիշ աղբիւր չունինք ի նպաստ այս հաւաստումին :

Պէտք է մինչեւ 1243 գալ, Հունգա-րիոյ Պէլա թագաւորին օրով, որպէս-զի նշանակելի դառնայ Հայերու թիւը, — անշուշտ այս հայութիւնը առանց չփոթելու Թրանսիլվանիոյ ներկայ հա-յութեան հետ որ 1650էն յետոյ անցած գաղթականութեան մը շառաւիղն է :

Յետոյ 1281ին որոշակի կը յիշուի «Թէրրա Արմէնօրում» մը, «Հայկա-կան երկիր» մը Արտէալի մէջ ինչ որ մեծագոյն փաստն է հայ զանգուածի մը գոյութեան :

Զենք գիտեր հայ գաղութի մը գո-յութեան որքա՞ն փաստ է հայ եպիս-կոպոսի մը գոյութիւնը 1345ին Թըլ-մաչի մէջ, զոր Հաշտէու կը յիշատակէ Քուրթեա — տէ — Արճէշի մէջ եւս հայ գաղութի մը գոյութեան պարա-գան ապացուցանելու համար :

Բայց 1350 թուականը զոր Նիքօլա Եուցօ կը յիշէ իբր Պօթօշանի հայ ե-կեղեցւոյ հիմնարկութեան թուական առանց իր աղբիւրը մատնանշելու, մեզ Մոլտովա կը բերէ հայ տարր մը գտ-նելու համար :

Այնպէս որ երբ որ Տրակօշ Վօտա 1352ին Մոլտաւ իշխանապետութիւնը հիմնեց՝ հայ տարր մը կար արդէն երկրին սահմաններուն մէջ նշանակա-լից թիւով մը, եւ ինչպէս կը մատնա-նշէ Հաժտէու, «լաւ քաղաքացի դար-ձած, պահելով հանդերձ իր կրօնն ու լեզուն» :

Տրակօշ Վօտայէն յետոյ մինչեւ Ա-լէքսանտրու Չէլ Պուն աւելի առատ են փաստերը հայ հետքերու մասին :

Նախ ունինք Լեհաստանի հայ թեմին վերաբերեալ շատ մը կոնդակներ, ո-րոնք Լէմպէրկի հայ արքեպիսկոպո-սին իրաւասութեան կ'ենթարկեն Մոլ-տովայի զանազան քաղաքներու Հայե-րուն ալ, որոնք ուրեմն եթէ իրենց սե-փական եպիսկոպոսը չունէին, գոնէ համայնք էին եւ ունէին իրենց եկեղե-ցին : Այնպէս որ երբ 1365ին առաջին անգամ մարմին առաւ հայ թեմ մը Լէմպէրկի մէջ՝ շուտով անոր իրա-ւասութեան ենթարկուեցան Մոլտովա-յի Հայերը :

Յիշատակուած է նոյն իսկ որ Մոլ-տովայի Փէթրէ Մուշաթ իշխանը (1378 — 1393) Լէմպէրկի հայ արքե-պիսկոպոսին հոգեւոր իրաւասութեան կ'ենթարկէ 1384ին Մոլտովայի Հայե-րը որովհետեւ դեռ բաւարար թիւ մը չէին կազմեր տեղական եպիսկոպոսու-թիւն մը ունենալու համար :

Աւելի որոշ՝ 1388 օգոստոս 18 թուա-կիր Թէոդորոս կաթողիկոսի մէկ կոնդակը կայ որուն մէջ Լէմպէրկի Յովհաննէս եպիսկոպոսին ենթարկը-ւած քաղաքներուն կարգին յականէ անուանէ կը յիշուին Սիրաթ (Սիրէթ), Չիչով (Սուչովա), Մանքրման (Չէ-թաթէ Ալպը), եւ աւելի որոշ կերպով Վլահաց երկիր :

Ասկէ զատ Կամենիցի տարեգրու-թեան մէջ յիշատակուած է 1398ին Յովհաննէս արքեպիսկոպոս մը, իբր «ոչ միայն Լեհցւոց այլեւ Պուղտանից (Մոլտովա) երկրի Հայոց առաջ-նորդ» :

Ասկէ զատ Չէթաթէ - Ալպայի եւ Եաշի հայ եկեղեցիներուն փաստը եւս կայ : Արդարեւ օտար ճամբորդներ 1384ին Չէթաթէ-Ալպայի մէջ կը գըտ-նեն հայ եկեղեցի մը որ աւելի հին պէտք է ըլլայ :

Նաեւ 1395ին կը նշանակուի Եաշի հայ եկեղեցիին հիմնարկութեան թը-ւականը, զոր եթէ ոմանք կասկածի տակ դնել ուզեցին բայց աւելի քան հաւանական է : Ներկայիս Եաշի եկե-ղեցիին մէջ գտնուած եւ 1351ին Կա-ֆայի մէջ ընդօրինակուած Աւետարա-րանի մը յիշատակարանը որոշապէս կ'ըսէ թէ ձեռագիրը 1451ին նուիրուե-ցաւ Եաշի Ս. Աստուածածին եկեղե-ցիին, որ արդէն պէտք է գոյութիւն ունեցած ըլլար :

Եւ վերջապէս, շատ աւելի ճշգրիտ, Պօնիֆաչ Թ. պապին 1399 դեկտեմբեր 15 թուակիր մէկ կոնդակը կայ որ կը հաստատէ Պրաշովի մէջ Վալաններու, Պուլկարներու եւ Հայերու գոյութիւ-նը իրենց եկեղեցիով :

Աւելցնենք որ Հայերու յիշատակու-թեան յաճախ կը հանդիպինք այդ ԺԴ. դարու ընթացքին, ինչպէս 1371ին Սի-րէթի, եւ 1388ին Սուչովայի մէջ :

Այս բոլորէն այլեւս պարզ է որ Ա-լէքսանտրու - չէլ - Պունը չէր Լեհաս-տանէն հայ գաղութ մը բերողը :

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՌՈՆՍԱՐ ՌՈՒՄԷ՞Ն ԷՐ ԾԱԳՈՒՄՈՎ

Ռոնսար, Ֆրանսական բանաստեղ-ծութեան այս փառքը, ռումէ՞ն էր ծա-գումով :

Այս հարցն է որ հրապարակ կը դնէ Պուքրէշի գրական թերթերէն մին, որ կը հրատարակուի Ֆրանսերէն լեզուով եւ կը կրէ Ֆրանսացի բանաստեղծին անունը : Բայց հարցը նոր չէ, շատեր գրաղած են Ռոնսարի ծագումով :

Փիէր տը Ռոնսար ծնած է, 1524ին, Փուասոնիէրի դղեակին մէջ, կառուց-ուած՝ Լուարի հովիտին խորը : Շու-տով Ռոնսար կը մտնէ արքունիք : Ըն-կերակցութեամբ Լազար տը Պայիֆ դեսպանին, Ալզասի մէջ ճամբորդու-թեան մը ընթացքին՝ յանկարծ կը ծանրանան ականջները : Այնուհետեւ կէս - խուլ կը մնայ, ուստի կը հրա-ժարի դիւանագիտական եւ զինուորա-կան ասպարէզէն, դէպի ուր կ'առաջ-նորդէր զինք արքունիքը : Կը նուիրուի գրականութեան, յունարէն կը սորվի եւ բանաստեղծութիւններ կը գրէ : 1550ին կը հրատարակէ իր առաջին քերթողագիրքը, Odes, որու մէջ կը մատնէր Պինդարի զօրաւոր ազդեցու-թիւն մը : Մեծ անուն կը շինէ այդ գործով, կը հռչակուի իշխան Ֆրան-սացի բանաստեղծներու : Սակայն, քննադատութիւն մը պատճառ կը դառ-նայ որ լքէ Պինդարը եւ հետեւի Փեթ-րարքայի,— անոր ազդեցութեան տակ կը հրատարակէ իր սիրերգութեանց առաջին գիրքը : Եւ հետզհետէ կուտայ հովուերգական էջեր, չափածոյ ճա-ռեր, ինչպէս եւ Franciadeը, որ ու-շադրութիւն չի գրաւեր իբրեւ անյա-ջող գործ :

Իր կեանքի վերջին տարիներուն՝ ջղացաւի հետեւանքով տխուր օրեր ապրեցաւ : Մեռաւ 1585ին :

Իր անունը պահ մը մոռցուեցաւ : Փիէր տը Նոլաքն էր որ սրբեց մոռա-ցութեան փոշին եւ Ռոնսար սկսաւ դարձեալ փայլիլ :

Պուքրէշի թերթը կը փորձէ ռումա-նացնել Ռոնսարը, մեկնելով այն տար-օրամ վկայութենէն, զոր Ռոնսար կու-տայ իր ծագման մասին՝ տանելով մինչեւ հեռաւոր դարեր եւ հեռաւոր երկիրներ :

Գերդաստանի կամ ցեղի հնութեամբ պարծիլը նոր երեւոյթ չէ, ինչպէս Վոլթէր դիտել կուտայ՝ չկայ ազգ մը կամ գերդաստան մը, որ փորձած չըլ-լայ իր ծագումը տանիլ մինչեւ հեռա-ւոր դարեր : Յիշեցէք որ Խորենացի Հայոց ծագումը կը տանի մինչեւ… Ադամ եւ Եւա, ինչպէս մեր Բագրա-տունիները, ապահովաբար քիչ մը ա-ւելի քրիստոնեայ երեւնալու համար, եւ աշխատէին ցեղակցական կապեր գտ-նել իրենց եւ Յիսուսի ցեղին կամ ծննդավայրին միջեւ : Վերջապէս չէ՞ որ Շիսուսն ալ, ըստ քրիստոնեայ մատե-նագիրներու, թոռան թոռն է Դաւիթի, կարծես Յիսուսի համար պարծանք մը ըլլար ազգակցութիւն պահել այս կնամոլ եւ հեշտասէր թագաւորին հետ : Այսպէս եւ Ռոնսար, իր տար-օրամ վկայութեամբ, թերեւս տուրք մը կուտայ գերդաստանի հնութեամբ պարծենալու աւանդութեան, երբ կ'ը-սէ թէ իր նախահայրերը կուգան «սա-ռուցեալ Դանուբէն, Թրակիոյ մօտիկ, Հունգարիոյ ստորոտը» :

Պուքրէշի պարբերաթերթը կը պնդէ Ռոնսարի ռումանական ծագման վը-րայ, բայց չունի աւելի վկայութիւն քան այդ տողերը, քերթուածի մը մէջ : Ուստի 10.000 լէյ մրցանակ մը կը խոստանայ անոր, որ աւելի վաւե-րական եւ անհերքելի ապացոյցներ պիտի բերէ Ֆրանսացի մեծ բանաս-տեղծին ռումանական ծագման մասին :

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Րաֆֆիկ Պետրոսեան հրաւիրուած է Փարիզի Սէնֆոնիկ Օրքէսթրի կողմէ կազմակերպուած մեծ երաժշտահան-դէսի մը որ տեղի պիտի ունենայ Կէթէ Լիրիք Թատրոնին մէջ, 18 Յունիսին, շաբաթ օր : Ռատիօ Սիթէն ձայնաս-փիւռով պիտի լսելի ընէ այս նուա-գահանդէսը ժամը 5.15էն մինչեւ ժա-մը 6, որու ընթացքին Րաֆֆիկ պիտի դաշնակահարէ, մօտաւորապէս 40 վայրկեան, Շոփէնի Նոքթիւրնը եւ Սկէրցոն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՒ ԼԵԹԻ՛Ն

— Ի՞նչ… Մարիամ տուտու, ի՞նչ կայ :

— Աման, Կոստի ջան, դու քո գործին նայէ . բան չկայ . կնկայ գործ : Եղածը եղաւ . էլ չի էղնի . կը խօրժեմ . ես գիտեմ էնելիքս :

— Պիտի ասէ՞ք, թէ ոչ :

Ինքնիրմէն ելած՝ գոռաց Կոստին :

— Ես պիտի գիտնամ ամէն բան, ինչ որ իմ ընտանիքին է վերաբերում :

Մարիամ տուտուն ստիպուած պատ-մեց եղելութիւնը, ի հարկէ աշխատե-լով մեղմացնել ամէն բան, որ փոր-ձանքի չմղէ տղամարդը :

Կինն արտասւում էր լուռ մնջիկ :

Կոստին լռում է . առանց բերանը բան դնելու դառնում է խանութ : Նա զգում էր, որ պարտաւոր է մի բան ա-նել կնոջ պատիւը բարձր բռնելու հա-մար :

Մտաւ խանութ, իր խանութը միշտ մէջն էր լինում . աղատ սեղան, աղատ ..թոռ չկար . դրամը ջրի պէս էր հո-սում իր գրպանը . բայց այդ միտքը նրան չուրախացրեց . «ինչի՞ս պէտք, — մտածեց նա,— եթէ կինս ուրախ սրտով չպիտի վայելէ : Ո՞ւմ համար եմ աշխատում» : Ու նա իրար յետեւէ խմեց մի քանի ըմպանակ կոնեակ : Գլուխը շատ տաքացաւ, որովհետեւ սիրտը ելած էր :

— Կոստի ջան, գինի ղրկէ մեր սե-ղանը :

— Կոստի ջան, օղի՛ .

— Կոստի ջան, կոնեա՛կ .

— Սո՛ւրճ, թէ՛յ…

Իրար են հրմշտկում ապսպրանքնե-րը :

— Կոստի ջան, վայ ես ձեր կեղծա-ւոր…

Ու Կոստին ձեռքի օղու շիշը զարկեց գետին, ձեռքը կոխեց դրամարկղը, բռնեց արծաթ ու պղինձ դրամները եւ շաղ տուեց խանութի մէջ :

— Առէ՛ք ձեր դրամները, ես ձեր հէ՛րը… գնացէք ուրիշ մկլտան . ձեր դրամները տուէք պատուաւոր մարդոց : Կոստին Կարս պիտի չմնայ, Կոստին իր «անամօթ», անպատկ կինը առած, հեռուները պիտի գնայ . Թուրքի, Քիւրտի, Ռուսի, շա՛ն հետ պիտի ապրի, բայց ոչ ձեզ պէս կեղծաւոր-ների, որ իբր թէ աղբեր-տղայ էք ինձ հետ :

Յաճախորդները զարմանքով ոտքի են ելնում :

— Ի՞նչ ունէր Կոստին :

Մուկուչը՝ Կոստի մտերիմն ու սի-րելին՝ մօտենում է նրան, գրկում է մէջքը :

— Վա՛յ, Կոստի ջան, ես քու հո-գուդ մատաղ, էդ ինչպէ՞ս թէ Կարսէն պիտի հեռանաս . ո՞վ կը ձգէ քեզ . Կարսն առանց Ջրիչենց Կոստիի՞, բա մենք մեռա՞ծ ենք : Ասա տեսնեմ ո՞վ է հաւիդ քչա ասել, ես նրա՛…

— Կնիկդ, մէ՛րդ ես Հայհոյում, ծօ՛, Մուկուչ . էնոնք են քէֆիս կպել : Բաղնիսում չեն ուզեցել կնոջս տեղ տալ լողնալու համար, թէ ինչ է, կի-նըս անպատկ է : Վա՛յ ես ձեր… լա՛ւ լսեցէք, ով իմ կնոջս ծուռ աչքով նա-յէ, ինձ ծուռ նայած կէղնի : Ծօ՛, ես էլ անպատկ չե՞մ : Եթէ կինս անպատկ լինելու համար անպատիւ է, ես էլ հետը չե՞մ : Էլ ինչո՞ւ էք քովս գալիս, էլ ինչո՞ւ էք ինձ աղբէր ասում : Ձեր սրտինը երեսիս ասացէք : Ես ձեր կեղ-ծաւո՛ր…

Գնացէ՛ք, հեռացէ՛ք խանութէս, ես ընկեր չունեմ . ես ախպէր չունեմ :

Ու Կոստին զգում է, թէ կոկորդը սեղմւում է, ու անսանձ արցունքներ … Ի՞նչ, Կոստին լա՞յ : Բա իր տղա-մարդութի՞ւնը : Ու մի շիշ օղի էլ փըշ-րում է յատակին :

— Կոստի ջան, հանգստացիր,— ձայնում են այս ու այն կողմէն,— մեր կնիկնե՞րը, մեր մայրե՞րը… վա՛յ մենք նրանց… կնկայ մազը եր-կար է լինում, խելքը կարճ . մի տուն գնանք ու իմանանք թէ մեր ընտանիք-ներն էլ այսօր բաղնիսումն են եղել ու… տեսնեն իրենց օրը : Քթերէն բե-րենք իրենց անուշ բաղնիսը :

— Միւս անգամ մօրս հետ բաղնիս ղրկեմ հարսս,— խօսեց սեւ Աչօն :

Աչօն սրտով լոթի, դիրքով քաղաքի ուսեալ, այսպէս ասած՝ արիստոկ-րատ՝ դասակարգէն էր, իր տոհմը հարուստ էր ոչ թէ դրամով, այլ ու-սումով ու պատուով, բժիշկ, ճար-տարագէտ, սպայ, վարժապետ, քա-հանայ, քոյրերը սաես, Թիֆլիս, Մոս-կուա բարձրագոյն վարժարաններում, իր ամուսնացած մեծ քոյրը՝ խանում-ների խանումը, բոլոր կանացի միու-թիւնների պատուոյ նախագահուհի, ամէնքն էլ գիտէին, որ նրա ընտանի-քի հովանաւորութիւնը շատ պիտի բարձրացնէր Կոստիի կնոջ դիրքը, ուստի բոլորը զարմացած նայեցին նրա կողմը :

— Իմ մօրս՝ Շողակաթ խանում են ասում, թող նա հարսը առած բաղնիս տանի, ու մէկը համարձակուի ասել թէ՝ հարսի աչքի վերեւը յօնք կայ :

Վերջացնում է խօսքը Աչօն :

— Շնորհակալ եմ, Աչօ ջան, խօսե-ցնում է Կոստին :

— Ամէն մարդ իր պատիւն ունի, ես էլ իմ պատիւը, ես ուզում եմ, որ իմ կինը իմ պատուի համեմատ իր տեղն ունենայ հասարակութեան մէջ : Կոս-տին էս քաղաքում պատիւ ունի՞, թէ չունի՞, պէտք է որ իմանամ : Մու-կա՛ղ…

— Հրամմէ, Կոստի ջան, ասում է Մուկուչը :

— Հիմա կ'երթաս Մայլումի բաղ-նիսը :

— Գնացի :

— Կը գտնես բաղնեպանը .

— Գտայ :

— Կասես թէ՝ Կոստին բարեւ է ա-նում եւ ասում է թէ, եկող շաբաթ օ-րը, կէսօրէն մինչեւ երեկոյ բաղնիքը իմն է, հասկացա՞ր :

— Հասկացայ :

— Այդ օրն իմ կինը պիտի գայ բաղ-նիս եւ լողնայ իր ուզած տեղը : Խա-նումներէն ով ուզում է, թող գնայ հետը լողնայ, ով չի ուզում, բողչէն առնէ, յետ դառնայ : Այդ օրւայ իր ամբողջ եկամուտը ես եմ վճարելու, հասկցա՞ր :

— Հասկցայ :

— Շաբաթ օրով բաղնիսը յա-ճախորդի առջեւ կը փակուի՞ .— խօ-սեց տարեց մէկը — բաննմ էնէլէն ա-ռաջ ճիկըմ մտածելու է, Կոստի ջան :

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(5)

(Շար.)

համար կացութիւնը: Պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելումը պիտի արժէ 2376 միլիոն փրանք, հանգստեան թոշակներու յաւելումը՝ 554 միլիոն, նախկին ռազմիկներու թոշակը՝ 750 միլիոն, ծերացած բանուորներու թոշակը՝ 400 միլիոն (2300 միլիոն ալ գործատէրերու եւ բանուորներու բաժինը) են․: Համագումար 10.600 միլիոն փրանք պէտք է, որուն 8 միլիառը պետութեան վրայ պիտի իյնայ :

Վիճաբանութեանց ընթացքին, մեծ աղմուկ հանեցին համայնավարները․ բայց ի վերջոյ յանձնաժողովը 16 ձեռնպահներու դէմ 24 ձայնով հաւանութիւն յայտնեց կառավարութեան: Ջախաւորները եւ արմատականները թեր քուէարկեցին, իսկ ընկերվարականներն ու համայնավարները ձեռնպահ մնացին: Այս արդիւնքին վրայ, համայնավարները առաջարկեցին տուրք հաստատել մեծ հարստութեանց վրայ, բայց յանձնաժողովը մերժեց 5ի դէմ 13 ձայնով:21 ժողովականներ ձեռնպահ մնացին :

*** Նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մեծ մասը նուիրեց արտաքին քաղաքականութեան, լսելով արտաքին նախարարին մանրամասն զեկուցումը: Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ քաղաքական շրջանակներու մէջ: Օտար նախարարներ եւ դեսպաններ Պ. Պոնէի կ՚այցելեն յաջորդաբար :

Փոստատան պաշտօնեաներուն գործադուլը

Փոստատան 500 պաշտօնեաները գործադուլ հռչակեցին առջի օր, գրաւելով հաստատութիւնը, իբրեւ հետեւանք բանակցութիւններու ձախողման: Պաշտօնեաները կը գանգատին թէ 40 ժամէն աւելի կ՚աշխատին: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս պարպել տուաւ հաստատութիւնը, առանց ընդհարման : Կառավարութիւնը ազդարարեց թէ անոնք որ մինչեւ երկուշաբթի չեն վերսկսիր աշխատանքը, հրաժարած պիտի համարուին :

Վարչապետութիւնը այս առթիւ զեկոյց մը հրատարակեց որ կ՚ըսէ.— Փոստատունը, պետական հաստատութիւն, վերջերս կարեւոր եւ սախպողական ապսպրանքներ ստացաւ որոնք կը պահանջէին 60 առ հարիւր աւելցնել արտադրութիւնը: Ապսպրանքները հասցնելու համար, հաստատութեան տեսչութիւնը հարկ զգացած էր 85 նոր բանուորներ վարձել եւ յաւելուածական ժամեր սահմանել, որով ներկայ պաշտօնէութեան կ՚ապահովէր 20 առ հարիւր յաւելում,— օրական նուազագոյն 60 — 72 եւ առաւելագոյն 107—128 փրանք : Պաշտօնէութիւնը այս տնօրինութեան գործադրութիւնը չսկսած գործադուլ հռչակեց եւ գրաւեց հաստատութիւնը: Ասոր վրայ կառավարութիւնը որոշեց պարպել տալ փոստատունը եւ հրաժարեալ նկատել անոնք որ աշխատանքը չեն վերսկսիր մինչեւ երկուշաբթի: Պարպումի գործողութիւնը կատարուեցաւ անմիջապէս :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը հաւանեցաւ իբրեւ բանակցութեանց հիմ ընդունիլ Հէնլայնի կուսակցութեան յուշագիրը: Բանակցութիւնները պիտի սկսին այս շաբթու :— Գերմանական թերթերը կը շարունակեն պայքար մղել Չեխոսլովաքիոյ դէմ, զայն յառաջապահ դիրք մը համարելով համայնավարութեան համար :

40 ԺԱՄՈՒԱՆ օրէնքին ընդհանուր գործադրութիւնը անկարելի համարուեցաւ Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին մէջ (Ժընեւ) : Որոշուեցաւ մասնակի փորձեր կատարել, մինչեւ որ կարելի ըլլայ վերջնական եզրակացութեան մը յանգիլ:

ՀԱԿԱՀՐԷԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔԸ հետզհետէ կը սաստկանայ Լեհաստանի մէջ: Կիսապաշտօնական թերթ մը այս առթիւ կը գրէ թէ հակահրէականութիւնը ցեղապաշտութենէ չի բխիր, այլ «տնտեսական օրինաւոր եւ անհրաժեշտ պայքար մըն է հրէական մրցակցութեան դէմ»:

ՍՊԱՆԻԱԿԱՆ ջուրերուն մէջ անգլիական նոր նաւեր ռմբակոծուեցան առջի օր: Անգլիական դահլիճը ժողով գումարեց, միջոցներ ձեռք առնելու համար:— Զօր․ Ֆրանքոյի զինուորները կը շարունակեն յառաջ խաղալ դէպի Միջերկրական: Այժմ 15 քիլոմեթր հեռու են Քասթէլլոն քաղաքէն :

200 ՍՊԱՆԻԱՑԻՆԵՐ կը պատրաստուէին Ֆրանսա մտնել, երբ սահմանապահ զօրքը կրակ բացաւ: Քանի մէկ փախստականներ սպաննուեցան, եւ միայն 24 հոգի կրցան Ֆրանսա մտնել :

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ ԴԷՄ հրապարակային ժողով մը գումարուեցաւ Մութիւալիթէի մէջ, մասնակցութեամբ 5000 ունկնդիրներու: Այս առթիւ բանախօս մը դիտել տուաւ թէ կառավարութիւնը կ՚ուզէ վտարել 300,000 օտարականներ: «Ապաստանի իրաւունքը գոյութիւն ունի միայն դահընկէց արքաներու համար: Նոր հրամանագիրը կ՚ոչնչացնէ ապաստանի իրաւունքը, անոր տեղ հաստատելով ապաստանի յանցանքը»: Ծանօթ իրաւագէտ Մորօ Ժիաֆէրի «տխմար եւ խայտառակ» անուանեց նոր տնօրինութիւնները:

ԻՐԱՆԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏՆԵՐՈՒ ցուցահանդէս մը պիտի բացուի նախաձեռնութեամբ Փարիզի Ազգ. մատենադարանին :

Կարապետ Սարաֆեան, Այրի Տիկին Մարի Շիրինեան եւ աղջիկը Սաթենիկ, Տէր եւ Տիկին Պետեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Արայ Շիրինեան, Տիկին Նուարդ Թորոսեան եւ զաւակունք, Վահրամ Ճէզայիրլեան կը ծանուցանեն խոր վիշտով իրենց եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԱՖԵԱՆի
(Աֆիոն Գարահիսարցի)

ցաւագին մահը, 34 տարեկան հասակին մէջ, որ տեղի ունեցաւ յետ գործողութեան, 10 յունիսին Hôpital Neckerի մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, ժամը 3.30ին, Հայոց եկեղեցին, 15, Rue Jean Goujon:

Մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը :

ԾԱՆ .— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով՝ կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել :

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

SALLE GAVEAUի մէջ, 45 Rue de La Boëtie

(Métro: Miromesnil)

ՍԵՆՖՈՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌՕՖՍԵՅԼԵԱՆԻ

Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն

Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէրար, 35, Rue Montholon.

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Damesme. PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ ՓՐՈՖԱՍԻՈՆԱՍՆԵՐԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը 13 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 յունիս, չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ.

Վիէնի կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 12 յունիս, կիրակի երեկոյեան ժամը 3ին «Խաժակ» ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է.

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէին կողմէ, 12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Սէրքլը կաթոլիք»ի սրահին մէջ.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՀԱՅՐ Կ. ՏԷՐՄՈՎՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Կ՚արտասանեն՝ փոքրիկն Ս. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Ընկ. Յ. ՄԱԹՈՍԵԱՆ, Օր. Վ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ, Ա. ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ եւուրիշներ. Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 1 ֆր.:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄ
ՄԻՔԱՅԵԼ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

12 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Մարսէյլի «Սէն-Փիէռ» գերեզմանատան մէջ

Հրաւիրուած են ազգային հաստատութեանց եւ միութեանց ներկայացուցիչներ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Յ. ՊԱՊԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Մարսէյլի եւ արուարձաններու բոլոր հայրենակիցներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ այս հանդիսաւոր արարողութեան՝ վերջին յարգանք մը ընծայելու համար հայ մեծանուն գրագէտ-հրապարակագրի յիշատակին.

ԳՐԱԿԱՆ_ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային»ի Մասնաճիւղին կողմէ,

14 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8·30ին

Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet, Paris

Նուիրուած՝ Հայաստանի գրողներուն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏՈՔԹ. Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԵՒ ՈՐԲՈՒՆԻ

Արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ. Պ. Պ. Ռ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ եւ Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ կողմէ.

Օր. ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ պիտի նուագէ դաշնակի վրայ Պ. ՇՏԻԿԵԱՆԻ կողմէ հայկական երգեր. Ծախքերու մասնակցութիւն 2 ֆր.:

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Վալանսի կոմիտէի կողմէ, 1[illegible] Յունիս, կիրակի: Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն:

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ օրը:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ

19 Յունիս, կիրակի օր Սէնթ Անտրէի պարտէզին մէջ.

Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն չխաչաձեւել:

Դ ա շ տ ա հ ա ն դ է ս

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ Մ.ՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին,

Սէնթ-Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ.

Կը նախագահէ հայրենակից ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

Կը բանախօսէ ՏԷՐ ԵՂԻՇԷ ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Կը ներկայացուի ու կը խօսուի հայ ազատագրութեան համար ինկած մեր հերոսներու եւ նահատակներու կեանքէն ու հայրենի աւանդութիւններէ:

ԾԱՆՕԹ — փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին հանդիսավայր երթալ: Հանրակառք առնել Քուռ-Պէլզիւնսէն թիւ 25, իջնել վերջաւորութեան.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՁԷՆԿԻՒԷՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

12 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին եւ գիշերը ժամը 8ին

Հայ Ակումբի սրահին մէջ, Ալ Փորվիլ

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ «ԱՇՈՒՂ ՂԱՐԻՊ»Ը

(Օբերէթ չորս արար)

Ղեկավարութեամբ յայտնի դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն լաւագոյն ուժերու:

Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք, փոքրերու համար 2 ֆրանք:

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ T. S. F.ՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ

ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Կ՚ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tèl. Pereire 20—90

ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Գամբանեը Ֆրէզլի—Սէնթ-Անթուան —Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը ուրախութեամբ կը ծանուցանէ թէ 12 Յունիս, կիրակի, մեր մատուռին մէջ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ վիճակիս Առաջն. փոխանորդ Տ. ԶԳՕՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ: Ժամերգութիւնը պիտի սկսի առաւօտեան ժամը 7.30ին: Ս. Պատարագէն վերջ պիտի կատարուի օծումը Մկրտութեան աւազանին, ինչպէս նաեւ բացումն ու օրհնութիւնը Ջրամբար աղբիւրին:

Սիրով կը հրաւիրենք Մարսէյլի եւ Սէնթ-Անթուանի հաւատացեալ հայ հասարակութիւնը սոյն բացառիկ հանդիսութեանց:

Շ Ն Ո Ր Հ Ա Կ Ա Լ Ի Ք

ԼԻՈՆ 5 ՅՈՒՆԻՍ — Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տօնոյեան եւ իրենց ազգականները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէին եւ ընկերներուն եւ ամէն անոնց որոնք անձամբ, հեռագրով, նամակով կամ թերթով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնած էին մեր սիրեցեալ որդւոյն՝

ԼՈՐԻՍ Յ. ՏՕՆՈՅԵԱՆԻ

մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 14ին.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette, angle Garibaldi

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՀԱՄՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Ա. ԱՍԼԱՆ

120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)

Tél. Marcadet 55 — 48

Կ՚ընդունի ամէն օր 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:

ԼՈՒՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

Hommes Dames

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ

Կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՒՆԻ ՊԵՏՐՈՍԻ եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco - Oriental սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3 RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը), Tél. Trudaine 51—80, Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս I. R. R. bis: Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ազանիքներով:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՌԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻԻԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրեն, գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՌԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն անպարտ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

ՌԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրինութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը, Անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, Պոլսական օղի՝ եւ ջաղլըք, ճաշարանատիրոջ անվիճելի փորձառութեամբ: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով:

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 14 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3756

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՎԷՃԸ

Ֆրանսա ի՞նչ համաձայնութիւն կնքած է Թուրքիոյ հետ

Ժընեւէն կը հեռագրեն.—

Ազգերու Դաշնակցութեան կազմած Յանձնաժողովը, որ կը բաղկանայ Պելճիոյ, Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Շուէտի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներէն, Ուրբաթ օր կարճատեւ նիստ մը գումարեց՝ քննելու համար Ալեքսանտրէթի հարցին զանազան երեսները:

Յանձնաժողովը, որուն կը նախագահէր Շուէտի ներկայացուցիչը, Վեսթման, եւ որուն կը մասնակցէր, յանուն Ֆրանսայի, արտաքին նախարարութեան Արեւելքի գործերու տնօրէնը, Լակարտ, լսեց չէզոք յանձնախումբին ներկայացուցիչին զեկոյցը,— չէզոք յանձնախումբը Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ ղրկուած է Ալեքսանտրէթ, տեղւոյն վրայ հսկելու համար ընտրական հրահանգներու գործադրութեան վրայ:

Ծանօթ է որ այս յանձնախումբը կարգ մը դժուարութիւններու բախեցաւ: Ծանօթ է նոյնպէս որ յետաձգուեցան ընտրական արձանագրութիւնները եւ պաշարման վիճակ յայտարարուեցաւ Սանճաքին մէջ, հանդարտեցնելու համար գրգռուած միտքերը: Ահա այս դէպքերն ու խռովութիւնները հաղորդելու համար է որ չէզոք յանձնախումբը իր անդամներէն մին ղրկած էր Ժընեւ:

Յանձնաժողովը երկրորդ նիստ մը եւս գումարեց Շաբաթ, քննելու համար կացութիւնը, մանաւանդ այն համաձայնութիւնը, որու յանգեցան բանակցութիւնները Էնգիւրիի եւ Փարիզի կառավարութեանց ներկայացուցիչներուն միջեւ,— ըստ այդ համաձայնութեան՝ Սանճաքին հարցը պիտի լուծուի զիջումով մը, որ պիտի ունենայ Թուրքեւֆրանսական ընդհանուր համաձայնութեան մը ձեւը:

Յանձնաժողովի այս նիստին մէջ, մեծամասնութիւն գոյացած չըլլալով, կարելի չեղաւ քննել Սանճաքի չէզոք յանձնախումբին խնդրանքը՝ ընտրական արձանագրութեանց պայմանաժամը երկարաձգելու մասին:

Պոլսէն կը հեռագրեն.—

Վարչապետը եւ արտաքին գործավարը Պոլիս հասան (Էնգիւրիէն): Մասնաւոր աղբիւրէ քաղած մեր տեղեկութեանց համաձայն, վարչապետը եւ արտաքին գործակալը պիտի ներկայանան Աթաթիւրքի՝ միասնաբար քննելու համար Սանճաքի հարցին ստացած վիճակը:

«Ճիւմհուրիյէթ» կիսապաշտօնական օրկանը, ակնարկելով կարգ մը լուրերու, որոնց համաձայն իբր թէ Թուրքիա մտադիր է իրեն կցելու Ալեքսանտրէթի Սանճաքը, կը յայտարարէ թէ Թուրքիոյ ցանկութիւնն այն է միայն որ Սանճաքի Թուրք բնակչութիւնը վայելէ վարչական եւ մշակութային անկախութիւն:

Էնգիւրիէն կը հեռագրեն.—

Թրքական պատուիրակութիւնը, նախագահութեամբ Զօր. Կիւնթիւզի, որ օգնականն է Թրքական սպայակոյտի պետին, ընկերակցութեամբ Աչըքալընի, ընդհ. տնօրէն արտաքին գործավարութեան, գնդապետ Մէնկուճի, վարիչ ընդհ. սպայակոյտի զինուորական շարժումներու գրասենեակին, հարիւրապետ Ալփքարթալի, Շաբաթ օր մասնաւոր շոգեկառքով մեկնեցաւ դէպի Ալեքսանտրէթ, ուրկէ պիտի անցնի Անտիոք, միանալու Ֆրանսական զինուորական պատուիրակութեան, որուն նախագահն է Զօր. Հիւցիկէր, ընդհ. հրամանատար արեւելքի բանակին: Երկու պատուիրակութիւնները պիտի խորհրդակցին՝ Թուրքեւֆրանսական սպայակոյտերու համաձայնութիւն մը կնքելու համար Սանճաքին մասին: (ԽՄԲ.— Պատուիրակութիւնը արդէն հասած է Անտիոք):

Թան կը գրէ զինուորական պատուիրակութեանց այս խորհրդակցութեան մասին.—

Այս խորհրդակցութիւններուն նպատակն է վերջնական ձեւ մը բերել սպայակոյտներու համաձայնութիւնը, որ կը ճշդէր գործադրութեան եղանակը Թուրքեւֆրանսական դաշնագրին, կնքուած Ժընեւի մէջ 29 մայիս 1937ին, երաշխաւորելու համար Սանճաքին հողային ամբողջութիւնը:

ԽՄԲ.— Օրուան հեռագիրները տալէ վերջ, հարկ կը տեսնենք աւելցնել որ սխալ է անմիջապէս եզրակացնել, ինչպէս կ՚ընեն ոմանք, թէ Ֆրանսա Թուրքերուն պիտի յանձնէ Ալեքսանտրէթը:

Անցեալները, «Էօվր» կը գրէր թէ Ֆրանսական շրջանակներու մօտ պահ մը այն վախը կը տիրէր թէ Աթաթիւրք, ջղայնանալով Սանճաքի ընտրական արձանագրութեանց ստեղծած վիճակէն, կը լծուի Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի կառքին: Ծիծաղելի է նման վախ մը արտայայտելը: Նոյն «Էօվր»ն էր, որ տարի մը առաջ, երբ կը յարձակէր Լավալի քաղաքականութեան վրայ, կը գրէր թէ Լավալ մերժեց Թուրքերու առաջարկը բարեկամութեան դաշինք մը կնքելու մասին: Ու կ՚աւելցնէր որ Թուրքերը ուրիշ առթիւ ալ, միշտ փնտռելով Ֆրանսայի բարեկամութիւնը, կրկնած են այդ առաջարկը: Կը նշանակէ թէ Թուրքերն են որ կը փնտռեն Ֆրանսայի մէջ ընդդէմ ուրիշ պետութեան մը: Վերջերս ալ դիտել կուտային թէ Ալեքսանտրէթը ապահովութեան բանալի մըն է Թուրքիոյ մէկ կարեւոր մասին համար (Կիլիկիա): Այսպէս, վստահ թէ Ալեքսանտրէթը չի տրուիր իրենց, Թուրքերը Սանճաքին վէճով ուզեցին կորզել Թուրքեւֆրանսական ընդհանուր համաձայնագիր մը, միաժամանակ որոշ դերակցութիւն ապահովելով Սանճաքին մէջ վարչական եւ մշակութային գետնի վրայ: «Ճիւմհուրիյէթ»ի յայտարարութիւնն ալ, որով խմբագրութիւնը հարկ կը տեսնէ հերքել Սանճաքը կցելու զրոյցները, կարծես կը մատնէ ուրախութիւն մը որ ընդհանուր համաձայնագիր մը պիտի կնքուի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ,— այդ համաձայնագիրը անշուշտ Թուրքիոյ պիտի տայ որոշ ապահովութիւն արեւելեան Միջերկրականի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, քաղաքական ներման օրէնքին առթիւ, բանտարկեալներն ալ դիմում կատարեցին, խնդրելով որ ներման օրէնքը տարածուի մինչեւ բանտերը:

ՕՐ. ՊԱՐԳԵՒՈՒՀԻ ԹԱՇՃԵԱՆի մասին, պարուհի եւ հայկական պարերու ուսուցչուհի, «Իմանիթէ» կը հրատարակէ յօդուած մը՝ տալով նաեւ նկարը հայկական տարազով:

ՄՈՍԿՈՒԻ ՄԵԾ ԴԱՏ ՄԸ ԿԸ ՍԱՐՔԷ ՆՈՐԷՆ

Շուտով Մոսկուայի մէջ կը սկսի մեծ դատավարութեանց նոր շարքը: Այս անգամ ամբաստանեալներն են գնդապետներ Վասիլիեւ, Սմիրնով, Շթէրն, որոնք զինուորական կցորդի պաշտօն ունէին Լոնտոնի, Փարիզի եւ Պերլինի մէջ: Ասոնց կարգին՝ երկու դեսպաններ, մէկը Վարշաւայի դեսպանը, միւսը Օսլոյի դեսպանը, Եագուպովիչ, որ գլխաւոր ամբաստանեալն է:

Մաքրագործում Գեփէուին մէջ

«Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Մոսկուայէն.—

Վերջին երեք ամսուան ընթացքին՝ մաքրագործումի լայն շարժում մը կատարուեցաւ նաեւ Կէփէուի բարձրաստիճան պաշտօնէութեան մէջ: Հին չեկիստները եւս «Ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուեցան կամ անհետացան հրապարակէն անշշուկ: Եժով, ներքին գործավար եւ կոմունիստ կուսակցութեան վերահսկիչ յանձնաժողովի նախագահ, սկսած է «պոլշեւիկացնել» իր գործավարութեան պաշտօնէութիւնը:

Զրոյց կը շրջի թէ ձերբակալուած է Զաքովսքին, որ ներքին փոխ գործավար էր անցեալ նոյեմբերէն ի վեր: Այս զրոյցը չհաստատուեցաւ սակայն: Այսուհանդերձ ստոյգ է որ Զաքովսքիի չափ անուն ունեցող հին չեկիստներ, ինչպէս Սպիտակ Ռուսիոյ ներքին գործավարը, Պերման, Ուկրայնիոյ ներքին գործավարը, Լեպլեւսկի, անհետացած են մէջտեղէն: Պերմանին մէկ եղբայրը Խորհ. Միութեան հաղորդակցութեանց գործավար կը մնայ տակաւին:

Մէջտեղ չկան նոյնպէս հետեւեալ չորս հանրապետութիւններուն ներքին գործավարները,— Թիւրքմէնիստան, Խազախստան, Կարելիա, Հիւս. Օսեթիա: Անհետացած են նաեւ հետեւեալ 13 շրջաններու կամ մարզերու գլխաւոր չեկիստները,— Ալթայ, Կրասնոյարսկ, Կալինին, Կույբիշեւ, Կուրսկ, Նովոսիբիրսկ, Օմսկ, Օրէնբուրգ, Վորոնէժ, Չելիաբինսկ, Սվերդլովսկ, Ստալինկրադ, Իրկուտսկ:

Իսկ Եժովի քարտուղարը, Շապիրօ, նշանակուած է ընդհ. ապահովութեան տնօրէնութեան կարեւոր բաժնի մը վարիչ: Նման պաշտօններ տրուած են նաեւ Բոյկովի եւ Բալամուտովի: Յայտնի չէ թէ ի՛նչ եղան ասոնց նախորդները: Հրշէջ գունդին ղեկավարութիւնը եւս, այսուհետեւ ներքին գործավարութեան ենթակայ, յանձնուած է Զօր. Զերնիշեւի:

Ներքին գործավարութեան կազմը այս է ներկայիս.— Եժով, վերին հրամանատարը, Եուկովսկի, Ֆրինովսկի, Բելսկի, Զերնիշեւ:

«Թան»ի թղթակիցը թուելէ վերջ բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, որոնք անհետացած են, կ՚ըսէ թէ Մոսկուայի թերթերուն ընթերցումը ցոյց կուտայ, որ գնդակահարութեան դէպքերը նուազած են ներկայիս, այսուհանդերձ Գեր. Խորհուրդի ընտրութեանց նախօրեակին աւելցաւ ձերբակալութեանց թիւը: Այսօր անհետ կորսուած է նաեւ Գեր. Ատեանի նախագահը, Վինոկուրով:

Կ՚ըսուի թէ փոխուած է իշխանութեան վերաբերմունքը բանտարկեալներու կամ գնդակահարեալներու ընտանիքներուն հանդէպ, բայց կասկածելի կը թուի այս պնդումը,— Խորհ. Միութեան մէջ շաբաթներով կամ ամիսներով ընտանիքը չի գիտեր թէ ո՛ւր տարուած է իր ամուսինը, բանտարկուա՞ծ է թէ գնդակահարուած:

Չեխոսլովաքիոյ ընտրութիւնները

Չեխոսլովաքիոյ ընտրութիւնները որոնք սկսան Մայիս 22ին, շարունակուեցան մայիս 29ին, վերջացան կիրակի՝ 12 յունիսին: Խաղաղութիւնը չխանգարուեցաւ, փոքրիկ միջադէպեր միայն պատահեցան երկրին այս կամ այն կողմը: Թրոփոյի մէջ ծեծկուուք մը Հէնլայնի կուսակիցներուն եւ կոմունիստներուն միջեւ: Ժեհլավայի մէջ, երբ Հէնլայնի կուսակիցները կը մտնէին Հոթի գրասենեակէն ներս (Հոթ մօտիկ ազգականն է հանրապետութեան նախագահին՝ Պէնէշի), ուղեղային արիւնահոսութեան մը հետեւանքով գետին փռուեցաւ Հոթ: Ժողովուրդը որոշ ջղագրգռութիւն ցոյց տուաւ այս առթիւ, բայց ոստիկանութիւնը պահպանեց կարգը:

Ընտրութեանց արդիւնքը, համաձայն նախնական տուեալներու, հետեւեալն է.—

Չեխական համայնքներու մէջ՝ յաջողութիւնը Պէնէշի կուսակցութեան եւ սոցեալ-դեմոկրատներուն կողմը:

Զուտէթներու երկրամասին մէջ՝ յաջողութիւնը Հէնլայնի կուսակիցներուն կողմը (65 — 85 առհարիւր քուէի առաւելութիւն):

Սլովաքիոյ մէջ՝ ինքնավարութեան կուսակիցները շահած են 33 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Հիթլէր «խաղաղասէր»

Հիթլէրի թիկնապահներէն Ռուտոլֆ Հէս ճառ մը խօսեցաւ Շթէթթինի մէջ, ի ներկայութեան առաջնորդին:

Այս ճառով Հէս կ՚աշխատէր Գերմանիոյ առաջնորդը ներկայացնել խաղաղութեան առաքեալ.

— Հիթլէր գիտէ թէ ի՛նչ է պատերազմը: Գիտէ որովհետեւ պատերազմ տեսած է: Գիտէ որ պատերազմը կը փճացնէ իր խաղաղութեան բոլոր ծրագիրները: Գիտէ թէ ընդհ. պատերազմ մը վերջ կրնայ դնել Եւրոպայի քաղաքակրթութեան:

Ցետոյ Հէս հեգնեց անոնք որ պատերազմ տեսած չեն, պատերազմին արհաւիրքը կրած չեն իրենց մորթին վրայ, եւ պատերազմ կը պատրաստեն: Այսպէս է, ըսաւ, Չեխոսլովաքիան, որ մարտիրոսացնելով Գերմանները՝ կը վտանգէ Եւրոպայի խաղաղութիւնը:

— Բայց ուժեղ է գերմանական բանակը, ուժեղ աւելի քան երբեք: Գերման ժողովուրդը միակամ կանգնած է իր բանակին, իր առաջնորդէն ետեւ: Արտաքին յարձակում մը երազողը թող չկարծէ թէ զինուորական պտոյտ մը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ սահմաններէն ներս մտնելը:

Գերման ժողովուրդը այժմ այն համոզումն ունի թէ իրաւունք մը պարտադրելու համար պէտք է վայելել ուժին հովանաւորութիւնը: Ասով հանդերձ Գերմանիան կը սիրէ խաղաղութիւնը: Միւս կողմէ կը զգուշացնէ անոնք որ կը կարծեն թէ Գերմանիոյ խաղաղասիրութիւնը տկարութեան փաստ մըն է: Ով որ իր հաշիւը կ՚ընէ մեր խաղաղասիրութեան վրայ՝ գործադրելու համար իր յետին միտքերը, անիկա չի ճանչնար գերման ժողովուրդը եւ շատ դժբախտ յուսախաբութեան մը կը մատնուի վերջը:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ կէսօրէն ճիշդ երկու վայրկեան առաջ, երկրաշարժի զօրաւոր ցնցում մը զգալի եղաւ Փարիզի մէջ: Այս ցնցումը տեւեց քսան երկվայրկեան:

Քիչ վերջ հեռագիրները կը հաղորդէին որ երկրաշարժի ցնցումը զգալի եղած է Փարիզ-Պրիւքսէլ-Լոնտոն գծին վրայ, կեդրոն ունենալով Լիլ-Ռուպէ-Թուրքուան քաղաքները:

Փարիզ, ցնցումը աւելի զգալի եղաւ «Յառաջ»ի թաղամասին մէջ: Թոլպիաքի փողոցին վրայ, թիւ 224 տան բնակիչները դիմեցին քաղաքապետութեան, մտահոգ որ խախտած է շէնքին հիմը:

Փարիզէն դուրս, դէպի հիւսիս, զօրաւոր ցնցում մը կրած է նաեւ Պօվէ քաղաքը: Բայց ամէնէն վտանգաւոր ցնցումները արձանագրուած են Լիլի, Ռուպէի եւ Թուրքուանի մէջ: Ցետոյ Պրիւքսէլ եւս զօրաւոր ցնցումներ կրած է: Երկրաշարժը, Մանշը կտրելով, զգալի եղած է նաեւ Լոնտոնի մէջ:

Արեւմտեան Եւրոպայի համար, այս երկրաշարժը պատմական կը մնայ իր կարեւորութեամբ: Ճիշդ է թէ մարդկային զոհեր չկան, բայց բաւական վնաս պատճառած է:

Լիլի մէջ ցնցումը այնքան սաստիկ էր, որ շարժագրական մեքենան խանգարուեցաւ: Շէնքերուն վրայ ճեղքեր բացուեցան, տանիքներէն ծխաններ ինկան: Քուրթրէի մէջ, կին մը պատուհան ելաւ՝ հասկնալու համար թէ ի՛նչ ցնցում է, եւ ցնցումէն փողոց ինկաւ: Բարեբախտաբար առաջին յարկէն ինկաւ եւ մեծ վնաս չկրեց: Ֆլըքոնի մէջ պատուհաններուն ապակիները ջարդուփշուր եղան եւ աղջնակի մը երեսները վիրաւորուեցան կտորուանքէն: Պրիւքսէլի մէջ քանի մը տանիքներ վնասուեցան եւ կղմինտրները փողոց թափեցան: Կենդանաբանական պարտէզին մէջ, երկրաշարժէն քանի մը վայրկեան առաջ, առիւծները ջղայնութիւն մը ցոյց կուտային եւ անսովոր կերպով կը մռնչէին յաճախ, իսկ ոնդեղջիւրները, յամոյրները եւ եղջերուները կատղած կը վազվզէին գառադեղներուն մէջ՝ ուզելով փախչիլ: Երբ քիչ վերջ երկրաշարժ պատահեցաւ, հասկցուեցաւ որ կենդանիները նախազգացած էին շարժը: Քորթէնպէրկի մէջ կին մը յանկարծակի խենթեցաւ եւ պատուհանէն վար նետուեցաւ,— գլուխը եւ ոտքերը ջախջախուեցան: Ֆլանտրի մէջ կիսաւարտ տուն մը փլաւ, տակը թաղելով բանուոր մը:

Ֆրանսայի հողը տարին 10 — 15 անգամ կը շարժի, բայց այնքան թեթեւ, որ շարժագիրնե՛րը միայն կը զգան: Ընդհակառակն Փերուի մէջ հողը կը շարժի գրեթէ ամէն օր: Բայց ամէնէն ահաւոր երկրաշարժները կը պատահին Ճափոնի մէջ, ուր ծովն ալ կը մասնակցի աղէտին իր մակընթացութեամբ:

*** Կիրակի կրկնուեցան երկրաշարժի ցնցումները, բայց շատ թեթեւ: Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի ցնցում մը զգալի եղած է նաեւ Վոսփորի եզերքը:

Օտար նաւերու ռմբակոծութիւնը

Համաձայն Լոնտոնէն հասած հեռագիրներու, կիրակի օր պահ մը այն զրոյցը շրջեցաւ մայրաքաղաքին մէջ թէ անգլիական կառավարութիւնը պիտի որոշէ պատերազմիկի իրաւունք տալ Սպանիոյ երկու հակառակորդ ճակատներուն, առաջ վերջ դնելու համար այն միջադէպերուն, որոնց կ՚ենթարկուին անգլիական նաւերը Սպանիոյ ջուրերուն մէջ:

Եւ սակայն չհաստատուեցաւ այս զրոյցը: Կիրակի Չէմպըրլէն եւ արտաքին նախարարը Լոնտոն վերադարձան, քննելու համար կացութիւնը, որ ստեղծուած է անգլիական նաւերու ռմբակոծութեան հետեւանքով:

Արտաքին, ծովային եւ առեւտրական նախարարութեանց հասած տեղեկագիրները քննելէ վերջ՝ Չէմպըրլէն պիտի պատրաստէ ծրագիր մը, վերջ դնելու համար ռմբակոծութիւններուն: Չի կարծուիր որ անգլիական կառավարութիւնը հրամայէ գրաւել Ֆրանքոյի նաւերը, կամ արգիլել Սպանիայէն որ եւ է ապրանքի ներածում բրիտանական շուկաներու վրայ: Կառավարական շրջանակներն ալ կ՚ընդունին որ Քատիքսի պաշարումը կամ ապահովութեան գօտիներու ստեղծումը չի լուծեր հարցը: Չէմպըրլէն կ՚աշխատի գտնել բոլորովին տարբեր ելք մը, որ անծանօթ կը մնայ տակաւին:

Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւները

Այս միջոցիս կատաղի կռիւներ տեղի կ՚ունենան Քասթէլլոնի ճակատին վրայ:

Ազգայնականները յառաջ խաղալով պահ մը հասան մինչեւ Քասթէլլոնի արուարձանները, քաղաքէն 5 քիլոմեթր միայն հեռու: Այս ձեւով ազգայնական բանակը դուրս կ՚ելլէր լեռնային շրջանէն եւ կը մտնէր դէպի ծով իջնող դաշտավայրը: Քասթէլլոն կը գտնուի Վալենցիոյ ճամբուն վրայ, ծովուն եզերքը,— իր ճերմակ տուները կը կորսուին նարինջենիներու ընդարձակ պարտէզներու մէջ:

Քաղաքին կարեւորութեան պատճառով՝ հանրապետականները չեն ուզեր դիւրութեամբ յանձնել Քասթէլլոնը: Եւ կիրակի օրուընէ սկսեալ հակայարձակումի ձեռնարկեցին: Թէեւ յաջողեցան պահ մը կասեցնել ազգայնականներու յառաջխաղացումը, որ կը կատարուի շրջանիկ ձեւով, այսուհանդերձ զգալի է յարձակող կողմին գերակշռութիւնը, մանաւանդ որ օդանաւերը խիստ նեղութիւն կը պատճառեն քաղաքը պաշտպանողներուն, անընդհատ ռմբակոծելով դիմադրութեան կորիզները:

Մուշի շրջանին մէջ բերքը գէշ է

Մուշէն հետեւեալը կը գրեն Պոլսոյ Թանին.—

Այս շրջանին ամէնէն արդիւնաբեր ցանքի եղանակը աշունը կը կազմէ: Գարնան ցանքը գրեթէ աղանդերի մը հանգամանքը ունի, եթէ լաւ ալ չըլլայ, խնդիր չէ: Իսկ եթէ աշնան ցանքը գէշ ըլլայ, ընդհ. ցնցում մը յառաջ կը բերէ:

Այս տարին, ահա այսպէս, ոչ-բախտաւոր տարի մը եղաւ Մուշի համար: Աննախընթաց ձմեռը, երբ ձիւնի խաւը մինչեւ 576 սանթիմեթրի բարձրացաւ, գրեթէ աշնան ցանքին 100ին 40ը փճացուց:

Թէեւ բարեկեցիկ երկրագործներ ուզեցին դարմանել այս վնասը, գարնան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ա

Միջազգային քաղաքական դէպքերը, Անշլուսէն վերջ, խիստ տագնապալի հանգրուանի մը մէջ են մտած:

Պատերազմի ուրուականը մղձաւանջի պէս կը հալածէ բոլոր ժողովուրդները: Արեւելքէն արեւմուտք զինեալ խաղաղութիւնը անակնկալ պայթուցիկներու կը սպասէ:

Ո՛ր անկիւնէն ալ դիտենք դէպքերը, աջակողմեան թէ ձախակողմեան, ընկերվարական թէ պահպանողական, վտանգը կայ ու կը մնայ:

Խաղաղութիւնը կարծեցեալ Հերակլէսներու արիւնոտ նետերէն մահացու վէրք է ստացած եւ այլեւս Նեսոսներու թիկնոցները թալիսման չեն կրնար ըլլալ:

Ցետպատերազմեան ընկերվարական աշխարհը բոլորովին փոխուած է: Ան գաղափարական եւ տեսական մենամարտով չէ որ կը զբաղի այսօր, այլ շօշափելի իրականութիւններով: Ժողովրդավար կարգերու իբրեւ կենդանի եւ գործօն տարր, ան իշխանութեան բարձունքէն կը դիտէ դէպքերը եւ լուծումներ կ'առաջարկէ:

Ընդունուած ճշմարտութիւն մըն է այլեւս, որ երկու հզօր մարդկային բանակներ երկու հզօր գաղափարներու շուրջ ճեղքած են ամբողջ աշխարհը: Ժողովրդապետութիւն եւ Փաշականութիւն: Մէկը համազօր խաղաղութեան եւ ազատութեան, միւսը համազօր պատերազմի եւ տիրակալութեան: Երկուքն ալ կազմ ու պատրաստ կանգնած են իրենց դիրքերուն վրայ: Մենք տխուր ականատեսներ պիտի ըլլանք այս երկու հզօր ուժերու բախումին, ուր մարդկային ամէն գանձուած իր դերն ու կշիռը պիտի ունենայ: Քաղաքականութիւնը, տարաբախտաբար, չի սիրեր ոչ յոռետեսութիւն եւ ոչ լաւատեսութիւն, այլ միայն չոր իրականութիւն:

Այդ երկու հակոտնեայ ուժերը օր մը կը քսուին ու կը բախին Եթովպիոյ մէջ, օր մը Սպանիոյ մէջ, օր մը Ծայր. Արեւելքի մէջ, օր մը Չեխոսլովաքիոյ մէջ մինչեւ որ մասնակի ռազմադաշտերէն համաշխարհային ռազմաբեմ հասնին:

Այսօր Չեխոսլովաքիան է որ համաշխարհային պատերազմի վտանգաւոր պատրոյգը բռնած է իր ձեռքը: Վառօդ է կուտակուած այնտեղ եւ պայթելու պատրաստ: Վաղը չգիտենք որտեղէն կը սկսի: Ամէն պարագայի մէջ, քաղաքական մեքենան կը գործէ գիշեր ու ցերեկ բոլոր երկիրներուն մէջ, նուազագոյնին համար չզոհելու առաւելագոյնը:

Այս տեսակէտէն խիստ յատկանշական են ընկերվարական երկու ժողովներուն որոշումներն ու վճռաբանութիւնները, որոնք տեղի ունեցան Պրիւքսէլի եւ Ռուայանի մէջ: Պրիւքսէլի մէջ Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիրի նիստը, իսկ Ռուայանի մէջ Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը: Երկուքն ալ միատեսակ մտահոգութիւններ ունին, երկուքն ալ միատեսակ ըմբռնումներ օրուան հարցերուն շուրջ: Բայց շատ զգոյշ. այնքան զգոյշ որ խաղաղութեան կանթեղը չխորտակուի: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս աւանդական հերոս Քապայէն ձիով կ'անցնէր Պոտենսայի սառած լճին վրայէն եւ ամէն վայրկեան կը սարսափէր թէ ահա սառոյցը պիտի կոտրի եւ ինք պիտի անհետանայ:

Անտարակոյս, ընկերվարական աշխարհի քաղաքական ըմբռնումները զգոյշ ու չափաւոր, կը մատնեն խաղաղ քաջութիւն մը, սուր իրատեսութիւն մը եւ դէպքերու ճշգրիտ գնահատում մը:

Ահա Չեխոսլովաքիոյ հարցը:

Ի՞նչ կ'ըսէ Պրիւսէլի ժողովը եւ ինչ վճիռներ կ'արձակէ:

Պատգամաւոր մը, որ գերմանական վտանգուած շրջանէն կուգայ, մանրամասնօրէն կանգ կ'առնէ վերջին դէպքերուն վրայ, կը նկարագրէ լուսանկարչական ձեւով չեխ ժողովուրդի մտահոգութիւնները, ապրելու կամքը, ազատութեան սէրը եւ կ'ըսէ.

—Աւստրիոյ կցումէն ի վեր Չեխոսլովաքիան կը գտնուի մեծ վտանգի մը առջեւ: Անշլուսի իբրեւ հետեւանք գերմանական շրջանի քաղքենի կուսակցութիւնները,— երկրագործական եւ կաթոլիկ հոսանքներու խորհրդարանական ներկայացուցիչները— անցան Հէնլայնի կողմը: Անոնք կը կարծէին, որ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին քաղաքականութեան մերձեցում մը Հիթլէրին, զա՛ն պիտի հարկադրէր Գերմաններով շատ չզբաղիլ: Թիւր կարծիք:

Չեխ-գերման սահմանին վրայ օրէնք գոյութիւն չունի: Անասելի հալածանք մը սկսած է չեխ գերման ընկերվարական կուսակցութեան դէմ: Հէնլայնի կուսակիցները ամէն օր կը գրգռեն իրենց կուսակիցները չեխ զինուորական եւ վարչական իշխանութեանց դէմ, ամէն գնով միջադէպեր ստեղծելով: Վերջին օրերս մենք ականատես եղանք մեր ժողովրդավար կարգուսարքի ջլատումին: Այժմ մեր յոյսը դրած ենք ներքին երեք ազդակներու վրայ: Ա) Նախագահ Պէնէշի վրայ, որ չեխ քաջութեան եւ վճռականութեան մարմնացումն է. Բ) բանակին վրայ, որ օժտուած է հիանալի զինուորականներով. Գ) չեխ ժողովուրդի ազատութեան եւ ապրելու տենչին վրայ:

Վերջերս Հէնլայնի կատարած ճամբորդութիւնը դէպի Լոնտոն՝ պատրուակ դրաւ վառօդին մէջ: Ամէնուն ծանօթ է որ Հէնլայնի տեսակցութիւնը Չըրչիլի, Սինկլէրի եւ Վէնսիթթարթի հետ, զինք վհատեցուցին, Հէնլայն, երբ անմիջապէս Պերլին գնաց, արտաքին նախարար Ռիպպէնթրոփ զայն մեղադրեց, ըսելով որ Անգլիացիներու պլըֆին զոհ գացած է:

Մայիս 20ին լսեցինք, որ Չեխոսլովաքիոյ սահմաններուն վրայ գերման զինուորներ կը կեդրոնանան: Այժմ փաստերը ցոյց կուտան, որ Հէնլայնի կուսակիցները գաղտնի պատրաստութիւն տեսած էին գերման զինուորները ընդունելու: 750,000 հիթլէրական զինուորներ չեխ սահմանին վրայ դիրք բռնած էին: Չեխ բանակը վեց ժամուան ընթացքին անմիջապէս պատրաստուեցաւ եւ 75,000 պահեստի զինուորներ ալ գերմանական շրջանը մտան:

Մայիս 21—22ին ամէն ինչ պատրաստ էր բարթողեան գիշերներ սարքելու սահմանագլուխի չեխ եւ գերման հանրապետականներու գլխուն: Չեխոսլովաքիան մասնակի զօրաշարժ հռչակեց, գերման բանակին դէմ չափուելու համար: Այս մասնակի զօրաշարժը կատարեալ ցոյցի մը կերպարանքն ստացաւ: Չեխ բանակը վճռած էր իր կեանքի գնով պաշտպանել իր սահմանները:

Մենք ականատես էինք Աստուածաշունչի այն աւանդութեան, ուր փոքրիկ Դաւիթը անվախ կեցած է հսկայ Գողիաթի առջեւ: Երբեմն, քաջութիւնը վարակիչ առաքինութիւն մըն է: Չեխոսլովաքիան ատոր ապացոյցը տուաւ:

Հոս պէտք է ընդգծենք Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան վճռական ընթացքը: Ուրիշ անակնկալ մըն էր Անգլիոյ բռնած դիրքը: Թերեւս Լեհաստանն ու Իտալիան ալ դիրք բռնէին Հիթլէրի դէմ, եթէ բազմաթիւ պատճառներ արգելք չըլլային:

Այսպիսով, անգամ մը եւս, Կեդր. Եւրոպայի, ինչպէս եւ ամբողջ աշխարհի խաղաղութիւնը փրկուեցաւ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԲԺԻՇԿ ՄԻՔԱՅԷԼ ՄԱՆԴԻՆԵԱՆ

Ողբացեալ բժիշկ Միքայէլ Մանդինեանը, 58 տարեկան, դեռ մանուկ հասակից պատւաստւում էր իր ընտանեկան շրջանում տիրապետող մարդկային լաւագոյն սկզբունքներով — արդարութեան, անձնուիրութեան եւ մանաւանդ ջերմ հայրենասիրութեան զգացումներով: Այդ է պատճառը որ դեռ հազիւ պատանի, նա դառնում է կրակոտ ու վառվռուն քարոզիչ հայրենասիրութեան եւ Թիֆլիսում նրա կազմակերպած երիտասարդական խմբերը մեծ հետաքրքրութիւն եւ յեղաշրջում են առաջ բերում հայկական շրջաններում: Միքայէլը վարում է այդ խմբակները ամենայն յաջողութեամբ, շնորհիւ իր անսպառ եռանդին, զգացումների ուժեղ թափին եւ մանաւանդ անկեղծ ու մաքուր սրտին, որով գրաւում էր իր ամբողջ շրջապատի երիտասարդութիւնը: Խօսքից գործի անցնելու նպատակով, նա դեռ Մոսկվայի Համալսարանի բժշկական մասի ուսանող եղած ժամանակը, որոշում է անցնել երկիր— այնտեղ իր նորազատ ժողովրդի ազատութեան գործին նուիրուելու համար, բայց ճանապարհին ձերբակալւում է ու բանտարկւում Կարսի բերդում: Ինը ամիս բանտարկութիւնից յետոյ նա ազատւում է եւ որոշում է անցնել արտասահման, իր ընդհատուած ուսումը վերջացնելու, եւ յաջողութեամբ իրագործում է, 1907թւին աւարտելով Ժընեւի բժշկական համալսարանը: Դեռ ուսանող ժամանակը այստեղ ամուսնանում է մի Իրլանտուհու հետ եւ նրա ու զաւակների հետ միասին վերադառնում է Թիֆլիս, ուր թողնում է իր ընտանիքը, իսկ ինքը անցնում Մոսկվա, տալիս է վերջնական քննութիւն ու ստանում է Ռուսաստանում բժշկութիւն անելու իրաւունքը եւ վերադառնում է Թիֆլիս: Ճիշդ այդ ժամանակին Բագուի Հայկական Կուլտուրական Միութիւնը որոշում է Ղարաբաղի շրջանում մի հիւանդանոց բանալ հայ գիւղացիների համար, սկսում է փնտռել յարմար թեկնածու այդ հիւանդանոցը կազմակերպելու եւ վարելու համար: Դժուար էին ենթադրում որ Միքայէլը իր եւրոպացի կնոջ հետ եւ երեք զաւակներով կը հաւանի զոհել քաղաքի յարմարութիւնները գիւղական անյարմարութեանց եւ ծանր զրկանքների: Բայց Միքայէլը տատանւողներից չէր: Նա ինքը առաջարկում է իր ծառայութիւնը, որովհետեւ այնտեղ կար հայկական մեր հինաւուրց հայրենիքը, Ղարաբաղը, իր տանջուած հայ գիւղացիներով, որի ազատութեան համար նա այնքան մտահոգ էր: Ժամանակ էր իր խղճերը եւ զգացումները իրագործելու թէկուզ եւ մեծ զրկանքներով եւ զոհաբերութեամբ թէ իր եւ թէ իր ընտանիքի համար, եւ ոչ Միքայէլը ո՛չ ալ իր օտար կինը չվարանեցան: Նրանք անցան ամբողջ ընտանիքով հայկական գիւղը հայ գիւղացուն բժշկելու, նրա տառապանքը թեթեւացնելու համար:

Երկու տարի ծանր եւ անդուլ աշխատանքից վերջ Միքայէլը եւ իր կինը (որ այդ ժամանակամիջոցում արդէն սովորել էր խօսել հայերէն գիւղական բարբառով, եւ որ իր ամուսնու անմիջական օգնականը եղաւ) դարձան տեղական գիւղացիների (նաեւ Թուրքերի) սիրոյ եւ պաշտամունքի առարկայ: Մանաւանդ Միքայէլը, որ որքան խիստ եւ պահանջկոտ էր դէպի հայ անպարտաճանաչ եւ այլասերած մտաւորականը, այնքան մեղմ ու քնքոյշ էր հայ ռամիկի հանդէպ: Անոր օգնելը իրեն համար ոչ թէ պարտաճանաչութեան խնդիր էր, այլ իր անկեղծ սրտի, ամբողջ հոգեկան խառնուածքի գերագոյն պահանջ: Եւ այդ պահանջը բաւարարելը Միքայէլը դարձրել էր իր համար պարզ առօրեայ սովորութիւն, առանց անգամ զգալու եւ զգալ տալու իր անձնուիրութեան չափը եւ առանց շնորհակալութիւն սպասելու դիմացինից:

1909ից Միքայէլը հաստատւում է Բագւում մինչեւ 1914, երբ բռնկում է համաշխարհային պատերազմը: Միքայէլը հրաւիրւում է Քաղաքների Միութեան կողմից կազմակերպելու բժշկական խումբ, որի հետ եւ անցնում է Հայաստան, բաց է անում հիւանդանոց, ուր բժշկւում են նաեւ գաղթականները: Այստեղ նա հիւանդանում է բծաւոր հիւանդութիւնից— եւ ծանր վիճակում տեղափոխւում է պատերազմական գծից հեռու հիւանդանոցներից մէկը: Բաւական երկար տառապելուց յետոյ, նա կազդուրւում է եւ ուղարկւում է Էջմիածին վերջնական ապաքինման: Ապաքինումից յետոյ ընտրւում է Էջմիածնի եւ իր շրջանի Ազգային Խորհրդի նախագահ, ճիշդ այն ժամանակ երբ Արամը վարում էր Երեւանի Ազգային Խորհրդի գործերը եւ կազմակերպում ու կարգի էր բերում մեր հայրենիքը, որ այդ դժբախտ շրջանում սովամահ գաղթականների եւ անտէր որբերի երկիր էր դարձել:

1918ին երբ կազմակերպւում է Հայաստանի Հանրապետութիւնը Միքայէլը անցնում է Երեւան եւ կարճ ժամանակից վերջ Համօ Օհանջանեանի վարչապետութեան օրով, կառավարութեան կարգադրութեամբ ուղարկւում է Եւրոպայի պատւիրակութեան մօտ, մասնաւոր պաշտօնով: Պատւիրակութիւնը նրան ուղարկում է Լոնդոն: Այստեղ եւս նրա անսպառ եռանդը նրան չի ձգում. աշակերտի պէս նորից սկսում է սովորել, յաջող կերպով տալիս է բժշկ. քննութիւնը — արդէն երրորդ անգամ— ստանում է բժշկութիւն անելու իրաւունք նաեւ Անգլիայում: Լոնդոնում էլ նա ձգտում է նորից դէպի իր սրտին մօտիկ ժողովրդական խաւերը եւ հաստատւում է իր դարմանատունը Լոնդոնի բանւորական արուարձանում, դրա բուռն հայրենասիրութիւնը իբրեւ Հայ, ընտանեկան խաւերի սէրն ու համակրանքը:

Նշանակալից է մասնաւորապէս Լոնդոնի ռուսական գաղութի սրտառուչ վերաբերմունքը դէպի Միքայէլի յիշատակը— նրանք յօդուածներ գրեցին թէ Լոնդոնի եւ թէ Փարիզի ռուսական թերթերում, դրուատելով Միքայէլի բուռն հայրենասիրութիւնը իբրեւ Հայ, անձնուէր վերաբերմունքը դէպի տառապող Ռուսերը, որոնք անկեղծ սիրով եւ խոր յարգանքով հոգեհանգիստ են նշանակել Լոնդոնի Ռուսաց եկեղեցում:

Սակայն Միքայէլը շուտով սկսում է տառապել իր հիւանդութիւնից եւ բժիշկների խորհրդով, երբ հիւանդութիւնը շատ է ուժեղանում— տեղափոխւում է Լոկարնո, որի բուժարար օդն անգամ անկարող է լինում պակասեցնել նրա տառապանքները: Ութ ամսուայ ծանր հիւանդութիւնից յետոյ Միքայէլը կնքում է իր մահկանացուն, Մայիսի 19ին, իր միակ մտերմի՝ իր երկրորդ կնոջը մօտ, որ ամբողջ հիւանդութեան ժամանակ լինում է իր անձնուէր պաշտպանը եւ հսկիչը: Յունիս 12ին Միքայէլի աճիւնը տեղափոխուեցաւ Լոնդոն եւ այդ առթիւ նոյն օրը Լոնդոնի Հայոց եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարուեցաւ:

Հանգչիր խաղաղ, մեր սիրելի Միքայէլ եթէ միայն կարելի է որ քո այնքան հայրենասէր հոգիդ խաղաղի քո սիրած հայրենիքից հեռու: Գիտենք որ հոգիդ պիտի սաւառնի թախծոտ ու ալեկոծ այս օտար հորիզոններում, բայց գիտենք նաեւ այն, որ կը գայ մի օր երբ մեր ազատ հայրենիքը, որի փրկութեան համար դու բերել ես քո լիառատ բաժինը, սիրով կ'ընդունի իր գիրկը քո հայրենաշունչ հոգին, որ եւ կը գտնի այնտեղ իր խաղաղ հանգիստը:

ՀԵՂԻՆԷ եւ ՏԻԳՐԱՆ ԲԷԳԶԱԴԵԱՆՆԵՐ

ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՄԻՋԱԶԳ. ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԸ

Գրած էինք թէ Ալեքսանտրէթի Միջազգ. Յանձնաժողովի անդամներէն Սէքրէթան վերադարձած է իր երկիրը, Զուիցերիա: Հավաս հեռագրական գործակալութիւնն ալ հաստատելով այդ լուրը, կը գրէ.—

«Պ. Սէքրէթան, Ազգաժողովի ընտրական յանձնաժողովի դեր-նախագահը, բարձրագոյն սպայի հանգամանքովը իր երկրէն կանչուած ըլլալով, Սանճաքէն մեկնելու ստիպման տակ կը գտնուի, եւ Զուիցերիա վերադառնալով իր զնդապետի պաշտօնը պիտի ստանձնէ:

Այս մեկնումը, որ նախատեսուած էր արդէն երկու ամիսներէ ի վեր եւ Ազգաժողովին տեղեկագրուած, ոչ մէկ յարաբերութիւն ունի ընտրական գործողութեանց հետ: Պ. Սէքրէթանի տեղ նշանակուած է յանձնաժողովի անդամ Պ. Քօրսէլիու, Ռումանացի: Միւս կողմէ յանձնաժողովի դեր-նախագահ եւ վերաքննիչ կոմիտէի նախագահ նշանակուեցաւ Պ. Ժաք Լաքրանժ:

Հարկ կը տեսնուի նաեւ ընդգծելու թէ հակառակ շրջան ընող կարգ մը լուրերու, Մարտէն ի վեր յանձնաժողովի անդամներէն ոչ մէկը հրաժարած է, ի բաց առեալ Պ. Րէյմէրսէն, որուն յաջորդեց նախագահ Րէյս, եւ Յանձնաժողովը Սանճաք ժամանելէն ի վեր նոյն կազմը կը պահէ:

Յանձնաժողովը կազմուած է այժմ հետեւեալ կերպով.— Նախագահ՝ Րէյմէյրս, Նորվեկիացի, փոխ-նախագահ՝ Լակրանժ, Պելճիքացի, անդամներ՝ Վանտէր Մանտէր, Հոլանտացի, Նիքօլ, Անգլիացի, Րիւտէսքօ Ռումանացի:

«ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ԵՆ»

Ելեքտրագէտ երկրաչափ Ս. Քէչէճիի ստորագրութեամբ հետեւեալ նամակը կը հրատարակեն Պոլսոյ «Հապէր» եւ «Աքշամ» թերթերը, վերի խորագրին տակ.—

«Պատմութիւնը ցոյց կուտայ թէ Հայերը Թուրք են: Իմ կատարած ուսումնասիրութեանց կարգին, Անատոլուի կատարած ազգերու արշաւանքը Հարաւ. Գերմանիոյ մէջ կանգ առած եւ այսօր Վիրթէնպէրկի Գերմաններուն մօտ, Թուրք— Հայ ցեղին պատկանող հազարաւոր հոգիի կը հանդիպինք, այնպէս որ մարդ ինքզինքը Թուրքիոյ մէջ կը կարծէ:

Նոյնիսկ «Ջավուշ», «Պօլ», «Հայկ», «Քաջ», «Պերճ»ի նման անուններ եւ մականուններ կրողներ շատ են եւ այս մարդիկը ինքզինքնին իբր Հարաւային Գերման կը ճանչնան:

Մեր երկրին մէջ թէ դուրսը կատարուած սխալ ծանօթացումներն ու զրպարտութիւնները, մեզ, Թուրքերս, մինչեւ հիմա մեր ունեցած համոզումներուն հակառակ, տարբեր ցեղէ ցոյց տալու նման սխալ ճամբու մղած են:

Երբ ճշմարտութիւնը այս կերպով կը ճանչնանք, այլեւս պէտք չէ որ մեր արձանագրութիւններուն մէջ Հայ բառին գրուիլը պահանջենք: Հայ համայնք, Հայ վարժարաններ, Հայ եկեղեցի, վերջապէս Հայութիւն չկայ: Չենք կրնար միասին ըլլալ անոնց հետ որոնք կ'ուզեն շարունակել այս բաժանումը:

Պէտք չէ նոյնիսկ ընտանիքի մէջ մեր բերանը առնենք Հայերէն կոչուած լեզուն, որ երբ «Արեւ—լեզու» տեսութեամբ վերլուծենք, կը տեսնենք թէ մեր նախնիքներուն գործածած Թուրք լեզուին աղճատուած եւ տեսակ տեսակ տարրեր խառնուելով Հայերէն անունը ստացած գաւառաբարբառ մըն է:

Մութ անցեալէն ամբողջովին հեռացած ըլլալու եւ Թուրք միութենէն բաժնուած չըլլալնուս իբր ապացոյց, երբ մականունի օրէնքը հրատարակուեցաւ, մեզմէ շատերը փոխեցին Հայութեան դրոշմը կրող մեր մականունները եւ Թուրք մականուններ առին: սկիզբ ինչու ըլլանք — բացարձակ է որ, ինքզինքնիս Թուրք ճանչնալնուս, Թուրքի պէս մտածելնուս, Թուրքի կրելնուս եւ աշխարհի առաջնորդ հանդիսացած Թուրք քաղաքակրթութեան եւ ցեղին պատկանելնիս գե նալնուս համար:

Քանի մը օրինակ պիտի առնեմ չեւ հիմա գործածուած Հայերէն մականուններէն,— Իւղիւմճեան, Ալեքսանեան, Փապուչճեան, Գուրուպաշ, Ալքեան, Ինճիճեան, Ֆրէնկեան, Ծաուլիաճեան, Ամիրեան, Գարակէօզեան, Շիշմանեան, Ղօնչէկիւլեան եւայլն նման մականուններ ինչ լեզուէ են:

Արդէն Թուրքերէն եղող այս մականունները քանի՞ հարիւր տարի առաջ ուրնէ մեր նախնիքներէն մեզի փոխանցուած են: Այս մականունները ալ թէ ապացոյց չե՞ն կազմեր հաստատելու թէ Հայերը Թուրք են:

Սուրիոյ մէջ քրիստոնեայ համայնքներուն անունները Թուրքերէն են, մենք ալ, ինչո՞ւ չենք փոխեր հայերէն համարուող մեր անունները:

Նկատելով որ Թուրք ըլլալը կրօնքի մը հետեւելուն չէ կապուած եւ պաշտօնական արձանագրութիւններու մէջ այս արձանագրութիւնը պայման չէ, Հանրապետութեան հիմնական օրէնքին «լայիք» սկզբունքին յենելով, պէտք է ջնջենք նաեւ իբր քրիստոնեայ գործածուած բառը:

«Էր-մէն» տղամարդ կը նշանակէ Թուրքերէն է: Այս անունն անգամ հասկցնել որ Թուրքէն փրցուած յութիւն մըն է Հայը:

Մեր ցեղը չենք կրնար ուրանալ րով Հայ անուան տակ ապրող հայրենակիցներու ու ցեղակիցներս կառաջարկեմ, փութով դիմել կան իշխանութեանց մօտ, մեր իսկութեանը այսինքն Թրքութ վերադառնալու համար: Վստահ թէ, այս կերպով մեր հայրենակ կան պարտականութիւնը աւելի տակօրէն պիտի կատարենք լով այն ճշմարիտ ու լուսաւոր րուն, զոր մեզի ցոյց տուաւ մեր րելի Աթաթիւրքը, դարերով թեան մէջ մնալէ վերջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենայի եւ մելանով:

«ԼԵՊԼԵՊԻՃԻ»Ն ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Յունիս 5ին ներկայացուեցաւ՝ Պ. Գ. Ալէմշահի կազմակերպութեան եւ ղեկավարութեան տակ՝ Տ. Չուհաճեանի «Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա» օփերէթը, Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ, որ գրեթէ ամբողջութեամբ լեցուած էր հայ, յոյն, հրեայ եւ թուրք հասարակութեամբ:

Անկեղծօրէն ըսենք որ, թափուած աշխատանքը մեծ գնահատութեան արժանի է, մանաւանդ, երբ նկատի առնենք սիրողներու առաջին անգամ մասնակցութիւնը, այն ալ թուրքերէն լեզուով:

Գլխաւոր դերակատարներէն Օր. Աւագեան— Ֆաթիմէ— օժտուած է հարուստ ձայնով եւ արեւելեան շեշտով. բայց քիչ մը պակասող ուժգնութեամբ: Բարձր նօթերու արտաբերումին մէջ ձայնը հաստատ չէ եւ կը դողայ:

Պ. Մարիկեան— Խուրշիտ պէյ— քնքոյշ եւ հաճելի թէնօռ մըն է, բայց, այդ դերին համար տկար շինուածք մը ունի, թէ բարձր եւ թէ ցած նօթերուն մէջ շատ կը նեղուէր ու կ'այլափոխուէր:

Պ. Վարդանեան— Սանսար— իր թաւ ու լեցուն ձայնով, շատ յարմար դեր մը ստանձնած էր: Ցաւալի է որ դեռ ձայնը չէ մարզած, որուն մէջ կը գտնենք գեղեցիկ գոյն մը:

Տիկին Բապուճեան— Քամէր— ամէն տեսակէտով շատ յարմար է օփէրէթի մէջ դերեր ստանձնելու:

Պ. Գմրէթեան— Լէպլէպիճին— սքանչելի էր իր դերին մէջ եւ խաղին «քլու»ն կը կազմէր իր խաղարկութեամբ, շարժուձեւերով եւ իրեն յատուկ խօսակցութեամբ. բայց քիչ մը չափազանցուած, մանաւանդ «պէ»ի շատ գործածութեամբ: Մեղք որ բնութիւնը զինքը գեղեցիկ ձայնով չէ օժտած:

Երկսեռ խումբը ձայներու գոհացուցիչ հաւասարակշռութիւն մը ունէր բարեբախտաբար, բայց կ'երեւի փորձերու նուազութեան պատճառով, անոնք բոլորովին չէին իւրացուցած իրենց խօսքի եւ երգի բաժինները. անվստահ էին եւ չափերուն չէին հետեւեր:

Գործիական մասը շատ տկար էր, նոյնիսկ անլսելի: Սրահին անյարմարութիւնը նկատի առնելով, Պ. Ալէմշահ շատ քիչ թիւով օրքէսթր մը պատրաստած ըլլալուն համար մեղադրելի է մասամբ:

Բ. եւ Գ. մասերուն մէջ երաժշտական չափերը դանդաղեցան եւ աւելի խանդավառութիւն չստեղծեցին:

Անցնինք կազմակերպութեան:

Յայտարարուած էր «Չուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ». բայց, ոչ ոք բեմ բարձրացաւ խօսելու՝ նոյնիսկ հինգ վայրկեան՝ եւ բացատրելու Չուհաճեանի կատարած դերին եւ ստեղծագործութեան մասին: Երեւոյթները փրկելու համար, Պ. Ալէմշահ՝ իբրեւ երաժշտագէտ եւ կազմակերպիչը հանդէսին՝ պարտաւոր էր քանի մը բառերով կենդանացնել օրուան հերոսին յիշատակը:

Եթէ Չուհաճեանը եւ իր գործն էր որ պիտի փառաբանուէր, մեր կարծիքով, աւելի ճիշդ եւ լաւ պիտի ըլլար, եթէ առնուէր միայն անոր գրած երաժշտութեան մեծ մասը, եւ քառասուն հոգինոց օրքէսթրով մը կազմակերպել նուագահանդէս մը ի պատիւ Չուհաճեանի ստեղծագործութեան, եւ ոչ թէ «Լէպլէպիճի»ի լըրճուկ գրուածքին:

Չուհաճեանի իբրեւ նիւթ «Լէպլէպիճի»ին ըրած ընտրութիւնը թողլով իր ժամանակին եւ հանգամանքներուն, ընդունինք որ, անիկա թրքական դռեհիկ բարքեր միայն կը ներկայացնէ: Զայն մեր ժողովուրդին հրամցնելով ոչ թէ դաստիարակած, այլ անոր ճաշակը խաթարած կ'ըլլանք:

Այդ օր նոյնպէս, մեր Հայու զգացումները անարգուած եղան լսելով ջարդարար Թուրքին լեզուն մեր պատուական երիտասարդներու բերնէն: Անշուշտ, քիչ մը մաքրագործելով, կարելի էր զայն հայերէնի վերածել, մանաւանդ օփէրէթ մը: Մեր հայ դերասանները օտա՞ր լեզուով կը ներկայացնեն օտարներու թատերգութիւնները: Իտալերէնը հակառակ քոյր լեզու մը ըլլալուն, Ֆրանսացի ժողովուրդին Ֆրանսերէնով է որ կը ներկայացնեն:

«Լէպլէպիճի»ն իր հասարակ լեզուովն ու արտայայտութեամբը «քաղքէ»ի յատուկ գրուածք մըն է: Մըխիթարեան եւ առաջնակարգ Հայերն ալ հոն էին: Հա՞պա ժողովուրդը, որ խենթի պէս կը ծափահարէր, մինչ անտարբեր է եւ չի հաճիր քաջալերել գեղեցիկ եւ հոգիները ազնուացնող նուագահանդէսներ ու ներկայացումներ սարքող մեր արուեստագէտները, բայց քսակը լայնօրէն կը բանայ դռեհկութիւններ տեսնելու համար:

Իսկ Պ. Ալէմշահը՝ իբրեւ կարող երաժշտագէտ՝ պիտի սիրէինք տեսնել ամէն տարի իր անձնական ստեղծագործութեանց մէջ: Կը կարծենք համեստօրէն թէ՝ երաժշտական արուեստին հանդէպ աւելի խորունկ նուիրում մը կրնայ գլուխ-գործոցներ արտադրել:

Ա. ՔԷՉԷՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

Վ. ՕՏՏՈՑԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անկախութեան քաու-սնամեակը տօնուեցաւ Պուլվար Օտտո-նիի մէջ յունիս 5 կիրակի կէսօրէ ետք Կոր ինթէրնասիոնալի սրահին մէջ, Հայ խմբածնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վռամ-եան ենթակոմիտէին, մասնակցու-թեամբ Հ. Յ. Դ. Պատանեկան միու-թեան, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին եւ Հայրենակցական միութեանց։ Հա-ւաքոյթ ճնշող տաքին, ժամանակէն առաջ խուռն բազմութիւն մը փութա-ցած էր հանդիսասրահ։ Հանդէսը բաց-ուեցաւ յոտնկայս «Յառաջ Նահա-տակ» եւ «Մեր Հայրենիք»ով զօրս հնչեցին պատանիները, սրահի մուտ-քէն դէպի բեմ յառաջանալով, առաջ-նորդութեամբ ազգ. դրօշի։ Օրուան նախագահ ընկեր Ա. Արմաղանեան ամ-փոփ ճառով մը վերլուծեց «Մայիս 28»ի իմաստը եւ թռուցիկ ակնարկ մը նետեց անոր ծնունդ տուող դէպքե-րուն ու դէմքերուն վրայ։

Դժբախտաբար մեր մէջ շատեր «Մայիս 28»ը կը նկատեն Դաշնակցա-կան արկածախնդրութիւն։ Բայց եթէ անոնք քիչ մը թղթատեն Հայոց պատ-մութիւնը, շուտով պիտի համոզուին թէ անկախութեան գաղափարը դուր-սէն ներածուած ապրանք մը չէ, այլ՝ մեր ժողովուրդը դարերու ընթացքին յամառօրէն կառչած է անոր, Միքա-յէլ Սեբաստացիներէն եւ Իսրայէլ Օրի-ներէն սկսեալ յանդելու համար մինչեւ Դաշնակցութիւն։

Այս ջերմ ծափերու մէջ բեմ բարձ-րացաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. Խանեան որ խօսեցաւ իմաստալից եւ խոր ճառ մը։ Ան իր բանախօսութիւնը վերջացուց բանաստեղծին հետեւեալ եր-գով.— «Երնէկ թէ ունենամ հազար ու մի կեանք, հազարն էլ սրտանց քեզ կտամ կ՚անեմ, մինակ մի կեանքը թող ինծի պահեմ, էն էլ քո փառքի երգերն երգելուն»։

— «Եւ մենք վերջապէս մեր բազ-մաթիւ կեանքերու նուիրումով ստեղ-ծեցինք մեր ազատութիւնը։ Եւ այս հրաշք մըն էր։ Եթէ արդարեւ մենք փոքրիկ անդրադարձում մը ունենանք մեր ողորմելի անցեալին վրայ, շու-տով պիտի համոզուինք թէ իսկապէս «Մայիս 28»ը հրաշք մըն է։ Թէ ի՞նչ-պէս, մենք, հակառակ այն անյեղլի իրականութեան թէ «երկաթէ չերե-կով» պէտք է մօտենայինք ապուրի ամանին, հակառակ հայ դատի մը-ջորիներէն՝ Մինաս Ջերազի այն տրա-մաբանութեան թէ մեր դանձին բանա-լին կը գտնուի միայն մեր սուրին ծայ-րը, դարձեալ յամառօրէն հաւատա-ցինք քրիստոնեայ մեծ պետութիւննե-րուն գալիք օժանդակութեան։ Այդ պա-տիր վստահութեան դարեր շարունակ զոհ գացինք մենք, առանց խրատուե-լու բազմաթիւ փորձերէն։ Ուրեմն ի՞նչպէս կարելի էր, որ այդ հոգեբա-նութեամբ վարակուած ժողովուրդ մը ինքնարժ արթննար իր թմրութենէն ու տիրանար անկախութեան։ Այդ կէ-տը բնաւ մեկնութեան չի կարօտիր։ Հայ ժողովուրդը կրնայ, ինչպէս որ կրցաւ, հրաշքներ գործել երբ կազմա-կերպուած է։ Ի՞նչպէս կատարուեցաւ «Մայիս 28»ի հրաշքը»։

Այստեղ ընկերը յիշեց պատմական փաստեր, նկարագրելով մինչեւ մայիս 28 մղուած հերոսական կռիւները եւ նկրակացուց.— Մէկզի նետելով ներ-քին անոտի վէճերը, միացանք մէկ դրօշի տակ, կազմեցինք մէկ ճակատ եւ Հայրենիքի ազատութիւնը մեզի նը-պատակակէտ դարձուցած՝ տարինք հրաշալի յաղթանակը։ Նոյնը կրնանք ընել այսօր այն՝ եթէ մայիսեան կը-ռիւներու ընթացքին մեր մէջ տիրող եղբայրական սքանչելի աւիւնով կըր-կին հաղորդուինք»։

Ընկերոջ այս ոգեւորիչ ճառը խորա-պէս տպաւորեց ներկաները, որոնք ջերմ ծափերով եւ ուրախ բացագան-չութիւններով կ՚ընդմիջէին զայն։

Կար գեղարուեստական խնամուած բաժին մը։ Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ Կապոյտ Խաչի ենթամասնաճիւղի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ տի-կին Քնարիկ Արզումանեանի, հանդէ-սի ամբողջ տեւողութեան, մէջ ընդ մէջ երգեց հայրենասիրական ընտիր կտորներ։ Երգչախումբի անդամուհի-ները եռագոյն զգեստներ հագած՝ պա-րեցին գեղջկական պարեր։ Մեներգե-ցին օրիորդներ Հ. Քէնտիրեան եւ Ս. Ճնտոյեան։ Արտասանեցին ընկերներ Գ. Քէնտիրեան, Հայկ Սարգիսեան եւ Օր. Ս. Հայրապետեան։

Հանդէսի առաջին մասը փակուեցաւ երգչախումբի «Ազատութեան քայ-լերգ»ով, որմէ վերջ տեղի ունեցաւ ընկերահամակրական խնջոյք մը։ Սե-ղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ազգէն Մարտիրոսեան որ կարգով հրաւիրեց ներկաները իրենց շնորհքը ցոյց տա-լու։ Հայրենասիրական ճառերու, եր-գերու հետ դարեջուրի բաժակները կը դատարկուէին իրարու ետեւէ։

Ընկեր սեղանապետը կարդաց նա-մակ մը գրուած խումբ մը թեկնածու-ներու կողմէ որոնք բաղձանք կը յայտ-նէին մտնել Դաշնակցութեան շարքե-րը։ Այս առթիւ ընկեր Իշխանեան ամ-փոփ ճառով մը բացատրեց այն պար-տականութիւնները զորս կոչուած են կատարելու նորագիրները Դաշնակցու-թեան մեծ ընտանիքին անդամակցելէ վերջ։ Թեկնածուները խոստացան ի գին ամէն զոհողութեանց, բարձր բռ-նել Դաշնակցութեան դրօշը։ Յետոյ տեղի ունեցաւ երդման արարողութիւ-նը։ Հանդիսականները, բոլորուած նո-րագիրներու շուրջ, լարուած ուշա-դրութեամբ կը հետեւէին այս սրտա-ռուչ տեսարանին։ Երդման արարո-ղութենէն վերջ յոտնկայս երգուեցաւ «Մշակ բանուոր»ը։ Խնջոյքը շարու-նակուեցաւ մինչեւ ուշ ատեն։ Ներկա-ները կը դժկամակէին բաժնուիլ հայ-րենասիրական այս ջերմ մթնոլորտէն։

Թղթակից

ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ).— Անցեալ կի-րակի (5 յունիս) մենք ալ տօնեցինք Հայրենիքի անկախութեան 20րդ տա-րեդարձը։

Ժողովուրդը հետզհետէ հաւաքուե-ցաւ Պ. Եօթնեղբայրեանի ագարակին օդասուն ծառերուն տակ, ուր ճայ-նասփիւռ նուագի ընկերակցութեամբ եւ կերուխումով Հայրենի յիշատակնե-րով լի ամբողջ օր մը ապրեցաւ։ Բե-մին ճիշդ մէջտեղը զետեղուած էր անմահն Արամի անդրանիկ կառավա-րութեան մեծադիր նկարը, շրջապատ-ուած շարք մը հերոսներու նկարնե-րով։ Ֆրանսական ու հայ. դրօշակներու մէջտեղ կը ծածանէր նաեւ մեր տարե-գիր եռագոյնը։

Հանդէսի պաշտօնական մասը սկսաւ ժամը 5ին նախագահութեամբ Եղիշէ քհնյ. Մխիթարեանի։ Այս առթիւ Կ. Խաչի սանուհիներու կողմէ երգուե-ցաւ «Մեր Հայրենիք» եւ հայերէն լե-զուով «Մարսէյեզ»ը որ ունկնդրուե-ցան յոտնկայս։ Յետոյ արտասանեց սանուհի Մառի Համբարձումեան«Մա-յիս 28ին»ը, շնորհալի կերպով։ Կար-գով արտասանութիւններ ըրին Պատե-նական Միութենէն Խ. Փափազեան — «Գիտէ՞ք ինչ կ՚ուզեմ» եւ Ս. Քէտի-ճեան — «Ո՞վ կը մոռանայ» երկուքն ալ յաջող։

Բեմ հրաւիրուեցաւ Պ. Գեղամ Շէհ-րէրեան (Քղեցի) որ Նիսէն յատկա-պէս հրաւիրուած էր իրենց Հայր. միութեան հանդէսին առթիւ։ Հիւրը հանդիսականներու փափաքին տեղի տալով ներդաշնակ ձայնով մեներգեց՝ «Ծիրանի ծառ», «Կռունկ»ը եւ Կո-միտասի երգերէն։

Յետոյ օրուան բանախօս ընկեր Հ. Սէրէնկիւլեանի բացակայութեան պատճառով, նախագահը խօսք առնե-լով պարզեց մեր ցեղին ազատատենչ զգացումները, սկիզբէն մինչեւ 1918 Մայիս 28։

Ամէնէն վերջը բեմադրուեցաւ զա-ւեշտ մը «Երեք քաջեր» ղեկավարու-թեամբ «Վահան Խորէնի»ի թատերա-խումբի ընկերներ Ղուկաս Փիլիկեանի եւ Ն. Սարգիսեանի։ Դերակատարներն էին՝ պատանիներ Վ. Փարթամեան, Ս. Քէտիճեան, Զուգուրեան, Գ. Գե-զեւեան, եւ Կ. Շէվրօղեան, որոնք լաւ մը զուարճացուցին հանդիսական-ները։ Պէտք է ըսել որ դեռ ունին շատ մը թերութիւններ, բայց նոր սերուն-դի դէպի հայ բեմը ցոյց տուած այս հակումը մեզ կը տանի լաւագոյն յոյ-սերու։

*** Հ. Յ. Դ. «Ակնունի» ենթակո-միտէն որ իր աշխատանքները մասնաւո-րապէս կեդրոնացուցած է նոր սերուն-դի հայեցի դաստիարակութեան վրայ, վերջերս յարմար դատեց միացնել «Մասիս մարզական»ը եւ Կ. Խ. սա-նուհիները Պատանեկան Միութեան հետ՝ մէկ վարչութեան շուրջ, պահե-լով անոնց անունները եւ հանգաման-քը։ Ներկայիս վարչութիւնը կը կա-տարէ գնահատելի աշխատանքներ։ Այս առթիւ գնահատելի է ընկեր Գր. Փիլիկեանը որ տրամադրած է իր հան-գիստի ամբողջ ժամանակը։ Այսպիսի աշխատանքներու շնորհիւ մեր նոր սե-րունդը հետզհետէ կը հետաքրքրուի եւ կը սիրէ հայ հաւաքականութիւն-ները։

Աստիկ Աչենեան

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ
ՓՕՆ ՏԸ ՇԵՐԻՒԻ ՄԷՋ

ՇԱՐՎԻԼՕ, 9 յունիս.— Արդէն խա-ղաղ եւ միատարր Փօն տը Շէրիւի գա-ղութը իր ազգ. միութեան նոր եւ ու-ժեղ կազմակերպումով եւ ներկայ տարուան յունուար ամիսէն ի վեր թափուած ջանքերով հետզհետէ յա-ռաջ կ՚երթայ։ Եկեղեցին ընդարձակ-ուած եւ նորոգուած է, ունի հոգեւոր հովիւ մը որ միեւնոյն ատեն հայե-րէնի դասեր կուտայ։ Առաջին անգամ խնդ Փօն տը Շէրիւի եւ շրջանի փոք-րիկները խմբուեցան, դասաւորուեցան եւ կանոնաւորապէս հայերէն լեզուի ուսուցումը շարունակուեցաւ, ինչպէս տարիներէ ի վեր տեղի կ՚ունենար կա-րող ուսուցչուհիի մը միջոցով։ Այժմ 110է (հարիւր տասը) աւելի երկսեռա-շակերտներ ունի Մեսրոպեան վարժա-րանը, 6էն մինչեւ 15 տարեկան, որոնք օրընդմէջ շաբաթական երկու պահ ու-նին երկերկու ժամ տեւողութեամբ։ Վարժարանի աշակերտներէն երկսեռ խումբ մը՝ Զիլինկիրեանի եղանակով մարզուած, պատարագի երգեցողու-թիւնը կը կատարէ շատ ներդաշնակ-օրէն։

*** Յունիս 4ի շաբաթ օր գաղութը եւ երիտասարդութիւնը անակնկալ հա-ճոյքն ունեցաւ լսելու Պ. Շաւարշ Մի-սաքեանը, որ Օթէլ տը Ֆրանսի սրա-հին մէջ կուսակցական թէ համակիր ընտրեալ շրջանակի մը մէջ խօսեցաւ Մայիս 28ի տարեդարձին առթիւ։ Բա-նախօսութիւնը իր յստակատես ու կա-րող մտքին վայել ձեւով պարզեց ներ-կայ կացութեան պահանջները, եւ ջերմ կոչ մը ուղղեց միութեան եւ միակերպ գործունէութեան, մանա-ւանդ գալիք սերունդին փրկութեան համար։ Բանախօսութենէն վերջ զա-նազան հարցումներ ուղղուեցան։ Ներկաները շատ գոհ տպաւորու-թեամբ բաժնուեցան սրահէն։

*** Յունիս 6, երկուշաբթի օր, ժա-մը 2ին սինէմա Վառիէթէի ընդար-ձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դըպ-րոցական հանդէսը։ Գաղութը գրեթէ ամբողջութեամբ լեցուցած էր սրահը։ Նախագահի բացման խօսքէն վերջ երբ վարագոյրը կը բացուէր, բեմին վրայ կարգով շարուած էին Մեսրոպեան վարժարանի 110 երկսեռ աշակերտնե-րը, որոնք թնդացուցին «Երբ որ բաց-ուին դռներն յուսոյ» խմբերգը, ջերմ ծափերու մէջ։ Պատրաստուած ճոխ եւ պէսպիսուն յայտագիրը ամբողջու-թեամբ գործադրուեցաւ բոլոր աշա-կերտներուն անխտիր մասնակցու-թեամբ։ Շատ հաճելի եւ տպաւորիչ էին մանաւանդ տրամախօսութիւնը (Հայկական կեանքէ առնուած երկու մայրերու խօսակցութիւնը), ժապա-ւէնի խաղը, որը ծաղկավաճառուհին, որու եղանակները (կենդանի պատ-կեր), հայկ. պարերգները եւ խմբերգ-ները, ինչպէս նաեւ մեներգները։ Ներկայ հանդիսականները հակառակ հանդէսի հինգ ժամ տեւողութեան եւ սրտակարդ տաքին՝ խանդավառու-թեամբ հետեւեցան հանդէսի բոլոր մասերուն։ Տիկին Զապէլ Գարիպեան, որ տարիներով պաշտօնավարած է իր-րեւ ուսուցչուհի, իր թանկագին ա-ջակցութիւնը բերած էր, ինչպէս միշտ, նոյնպէս եւ այս հանդէսին կազմակերպութեանը մէջ։ Հանդիսա-կանները ցրուեցան շատ գոհ, սրտա-պնդուած՝ լաւագոյն օրերու յոյսով։

Թղթակից

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Փարիզի Հայ Սափրիչներու Միու-թեան վարչութիւնս կը յայտարարէ թէ՝ բոլոր այն արհեստակիցները, ո-րոնց ինքնութեան թուղթերը մեր-ժուած են 8 օգոստոս 1935ի օրէնքին համաձայն, (Loi Artisanal), թող դի-մեն Միութեանս պատուոյ նախագահ Պ. Գ. Ստեփանեանին խանութը, 23, Bld. Port Royal, Paris (13), ամէն ե-րեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը երեկոյ-եան ժամը 8.30էն մինչեւ 10, ուր ի-րենց պիտի տրուի հարկ եղած ծանօ-թութիւններն եւ՝ պատկան իշխանու-թեանց Միութեանս կատարելիք դի-մումին համար իրենց պիտի ուղղուին կարգ մը հարցումներ։

Սոյն առիթէն օգտուելով, վարչու-թիւնս կը յայտարարէ թէ յունիս 19ին կիրակի օր իրկուան ժամը 8.30ին տե-ղի կ՚ունենայ միութեանս ճաշը Salon Rive Gaucheի սրահներուն մէջ, 99-101 Rue d'Alésia։ Ուր հրաւիրուած են, ար-հեստակցական, քաղաքական եւ քա-ղաքապետական բարձր անձնաւորու-թիւններ։ Ուստի կոչ կ՚ուղղենք բոլոր արհեստակիցներուն եւ հայրենակից-ներուն որ իրենց կարելին ընեն ներ-կայ ըլլալու սոյն հացկերոյթին, որուն ընթացքին պիտի բաժնուին Միու-թեանս վկայականները, որոնք չահ-ուեցան մեր ապրիլ 3ի պարահանդէսի ընթացքին։ Արձանագրուելու համար դիմել անձամբ կամ նամակով, Պ. Պ. Գ. Ստեփանեանի, 23, Bld. Port Royal, Paris (13), Tél. Gob. 88-46 եւ Ք. Ա-ճէմեանի 43, Rue du Surmelin, Paris (20), Tél. Men. 78-41։ Ճաշին գինն է 30 ֆրանք, ամէն բան մէջն ըլլալով։

Վարչութիւն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ
ԵՒ ՀՌՈՄ- ՊԵՐԼԻՆ ԱՌԱՆՑՔԸ

«Տէփէշ տը Քոնսթանթին», որ լոյս կը տեսնէ Ալճերիոյ մէջ, կը հրատա-րակէ Զօր. Պրէմոնի մէկ յօդուածը «Հռոմ - Պերլին առանցքը եւ Արե-ւելք» խորագրով։

Զօր. Պրէմոն կը շեշտէ թէ «Գերմա-նիա աշխատելով Ճափոնը պատել սո-վետական սպառնալիքէն, կը փորձէ բարեկամանալ մոնկոլական եւ թրքա-կան ժողովուրդներուն, Հնդկաստանի ճամբուն վրայ։ Ահա թէ ինչու քեմա-լականները աշխուժութիւն ցոյց կու-տան Հիւս. Սուրիոյ մէջ,— այսպէս Բրքական գործունէութեան թատերա-բեմ դարձած են Ալեքսանտրէթն ու Ճէզիրէն, ուր ազատ ձգած ենք զի-լենք՝ ձեռք քաշելով ամէն բանէ, ինչ որ սովորութիւն դարձած է հիմա մե-զի։

Ալեքսանտրէթի նաւահանգիստը եւ Պաղտատի երկաթուղին կ՚անցնին Թուրքօ-գերմանական ազդեցութեան, Իրաքի մէջ եւս կը կատարուին զանա-զան շարժումներ այդ ուղղութեամբ։

Ենթադրութիւն պիտի կարծուի, բայց Հայաստանի դէպքերը կը հաս-տատեն այս վարկածները։ Ստալին ա-ւելի՛ոտ հալածանքներու ձեռնարկեց Սպաննել տուաւ Հայաստանի ղեկա-վարները։ Գիւղեր ու քաղաքներ պա-շարուեցան ռուսական զինուորներով։ Կաթողիկոսը մեռաւ, չես գիտեր ինչ վախճանով։ Թուրքիոյ եւ Հայաստանի սահմաններէն հեռացուեցաւ հայկա-կան բանակը, եւ հիմա ռուսական զինուորներ միայն կան այդ սահման-ներուն վրայ։ Ենկիւրի անշուշտ ըմ-բռնած է դէպքերուն իմաստը։

Բոլոր այս իրողութիւնները կը հաս-տատեն որ Հռոմ եւ Պերլին կ՚ուզեն Ռուսիան նետել անգամ մը եւս Հնդ-կաստանի ճամբուն վրայ, որպէսզի ա-զատ դաշտ մը բացուի իրենց ախոր-ժակներուն համար, իրենց աւելի մօ-տիկ հողամասի մը վրայ։

Հայաստանի եւ Սուրիոյ դէպքերը լեցուն են խորհրդածութեան նիւթե-րով»։

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԳԻՒՏԸ

— • —

Փարիզի արուարձաններէն, Իսիէն, երիտասարդ մը, Անդրանիկ Գարա-կէօզեան, Մարզուանցի, 27 տարեկան, առանց երբեք մեքենագիտական դըպ-րոց գացած ըլլալու, այլ միայն աշ-խատած ըլլալով Ռընօ գործարանին մէջ, յաջողած է շինել կղպանք մը, որուն առաւելութիւնն այն է որ բա-նալի չունի, եւ ապահովութեան տե-սակէտով յիսուն անգամ գերազանց է ծանօթ բոլոր կղպանքներէն։ Կը բաց-ուի գծիկներու բաժանումով, զոր կա-րելի է փոխել ըստ կամս։ Միայն գը-ծիկներու այդ մեքենականութիւնը գիտցողը կրնայ բանալ։ Կղպանքը մասնաւորաբար յարմարութիւն ունի դրամարկղերու։ Բայց կղպանքը ուրիշ ձեւեր ալ ունի, որոնք յարմարութիւն կը ներկայացնեն ինքնաշարժներու։

Այս նորօրինակ կղպանքը մեծապէս գնահատուած է ճարտարապէտնե-րէն։

Տ.

ՀԱՅ ՍՊԱՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ զինուորական վարժարա-նը բացուելէն ասդին, մինչեւ ներկայ թուականս 14 հայ ուսանողներ իրենց ուսումը շարունակած են հաստատու-թեան մէջ, անոնցմէ 8ը՝ 1928—1937 շրջանաւարտ ըլլալով այժմ կը ծառա-յեն Սուրիոյ մէջ այլեւայլ աստիճան-ներով,ատոնց անուններն են՝ Պ. Պ. Յովսէփ Ղուկասեան՝ Հալէպցի, Ֆը-րէրներու գոլէճէն, Արշակ Սարաֆ-եան՝ Հալէպցի, Յիսուսեաններու գո-լէճէն. Լեւոն Յ. Յակոբեան՝ Մարաշ-ցի, Ֆրէրներու գոլէճէն. Արամ Գարա-մանուկեան՝ Այնթապցի, Թէբրսէնթ գոլէճէն. Արիստակէս՝ Պոլսեցի, Ֆը-րէրներու գոլէճէն, Սահակ Քէշիշեան՝ Ատանացի, Յիսուսեաններու գոլէճէն, Նազարէթ Քէլթրաշեան՝ Ատանացի, Յիսուսեաններու գոլէճէն։

Այժմ կ՚ուսանին, Պ. Պ. Գեղամ Մու-րատեան՝ Հալէպցի, Լայիք գոլէճէն, Վազգէն Փալապէզեան՝ Սսեցի, Լազա-րիսթներու գոլէճէն, Ֆէրտինանտ Թէրճիմանեան՝ Պոլսեցի, Ֆրէր-Լայիք գոլէճէն, Գէորգ Տ. Յովհաննէսեան՝ Աքսարայցի, Լազարիսթներու գոլէ-ճէն, Արամ Սիւլիւքճեան՝ Ատանացի, Լազարիսթներու գոլէճէն։

Դամասկոսի զինուորական վարժա-րանը հինգ տարիէ ի վեր փոխադրը-ուած է Հօմս, Որոնդէս գետին եզեր-քը, արդիական, գեղակերտ շէնքի մը մէջ, ունի 70 ուսանող, որոնք իրենց զինուորական ուսումը կը շարունակեն Ֆրանսացի սպաներու հսկողութեան տակ, կատարեալ կարգապահու-թեամբ։

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ եազ ու արիւնաթ-քութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան։

ԴԻՄԵԼ ՏՕՔԹ. ՉԵՆՈՐ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ
15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)
Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18։ Tél. Tru. 83—87

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԱԹԻՆ

Արդէն Աչօն ասում է թէ՝ իր մայ-րը...

Միջամտում է տարէց մէկը ...

— Խրատի պէտք չունեմ, եղնելիք է, կ՚եղնի. չէղնելիք է՝ ես էլ իմ էնե-լիքս կը գիտենամ։

Ջեղնէն էլ՝ ով ուզում է ինձ ու կինս հարցնել՝ շաբաթ օր ընտանիքը մեծով, պզտիկով բաղնիս կ՚ուղարկէ, բոլորը հիւրս են։ Հասկցա՞ք։ Հիմա էրթաք բարով, այսօր Կոստին շուտ պիտի փակէ խանութը. նրա տեղն իր անպա-տիւ կնոջ քովն է։

— Սիրտդ եւած է, Կոստի ջան, խօ-սում ես, վաղը որ սիրտդ իջնի, նորէն դու մերն ես, մենք քոնը։ Էդ պսակի դարան էլ պէտք է մի կերպ դրսուի։

— Ոչ մի կերպ չի դրսուի. Կոստին «երտէրի ու վարդապետի կաշառք պիտի չուտեցնէ։ Ես եմ ու կամ, հաս-կցա՞ք։

— Հասկցա՛նք, նորէն դու մեր ախ-պէր Կոստին ես։ Օղի տուր խմենք։

Մինչ այս, մինչ այն Մուկուչը վե-րադառնում է բաղնիսէն ժպիտը դէմ-քին, երգը շրթունքին։

— Է՛է՞... դառնում է նրան Կոստին

— Էղա՛ւ։ Շաբաթ օրը բաղնիսը քոնն է. մեր հարսը բաղնիս կ՚երթայ մեր ընտանիքի հետ միասին։ Երբ ը-սի թէ՝ եթէ մեր ուզածի պէս չեղնի, Կոստին իր ընկերներով Կարմիր բաղ-նիսը— Լօրիջրենց Շէկոյի մօտ պիտի էրթայ լողնալու՝ բաղնեպանի լեզուն փորն ընկաւ։ «Ամա՛ն, Մուկուչ ջան, — ըսաւ,— էդ բանը չէնէք։ Բաղնիսս Կոստիինն է, որ օրը որ ուզէ»։

Էղաւ, գնաց, քէֆդ աչէ։ Մէկ Կարս մէկ Զրիշնենց Կոստի։ Էնոր խօսքը ո՞վ գետին կը ձգէ։

Կոստին չի խօսում. իր կողմէն բո-լոր ներկաներին մէկ մէկ բան է հրամ-ցնում։

Նոյն գիշերը Մուկուչը տուն մտնե-լով, ասում է կնոջը.

— Հա՛րս, եկող շաբաթ օր Մազլու-մի բաղնիսը լման Կոստիինն է։ Էնոր կնիկը պիտի լողնայ խէղնի գլուխը, դուք էլ իր հիւրերն էք, մենծով պըզ-տիկով բաղնիս պիտի էրթաք, հաս-կցա՞ր...

— Ի՛ի՛՞նչ։ Կոստիի կնկայ հետ բաղնի՞ս։ Չե՞ս իմացէ այսօրուայ եղա-ծը, քիչ է մնացէ թասերով ծեծեն, դուրս անեն կնիկը։ Ե՞ս, մենք էդ... է՛դ...

— Ջէ՛նդ, ես եմ քեզ ասողը։ Կոս-տիի կնիկը ձեզ հրաւիրում է բաղնիս. էս ընդունել եմ հրաւէրը, պիտի էր-թաք։ Աչոյի մայրն ու մեծ քոյրն էլ են հրաւիրուած, էնոնք էլ պիտի գան, դեռ շատ ուրիշներ։

— Եա՛ա՛... զարմանում է Մուկու-չի կինը,— Զըսե՞ս, աշխարհը փոխուել է. Աչոյի խանում մայրը, ու մանա-ւանդ խանումների խանում քոյրը Կոս-տիի անպսակ կնկայ հետ բարեկա՞մ...

— Ջէ՛նդ, ասում եմ։ Կոստիի կինը անպսակ է, բայց պատուով ու նամու-սով ոչ մէկէդ պակաս չէ։ Քեզ ինչ. պատիւն իմս է. ես որ ասում եմ պիտի գնաք, պիտի գնաք։

— Դու գիտես։ Կնոջ պատիւը բարձ-րացնողն էլ, վար զարնողն էլ տղա-մարդն է։ Եթէ դու ուզում ես...

— Ուզում եմ, պրծաւ գնաց։ Հաղ-ւիր, կապէիր, ունեցած չունեցած զարդեղէնդ վրադ առ, ու գնա։ Էլ խօսք չեմ ուզում։

Էլ չխօսեցին այդ մասին։ Մուկուչի կնոջ համար, եթէ Կոստիի անպսակ կնոջ հետ բաղնիս գնալը մի մեծ բան չէր, բայց Աչոյի մօր, եւ մանաւանդ քրոջ հետ միասին հրաւիրուած լինելը, նրանց հետ կողք կողքի երեւալը մեծ բան էր։ Ուստի դժկամակելու շատ շատ բան չունէր։ Վերջապէս հետաքր-քիր էր. չտեսած, չլսուած բան. ամ-բողջ քաղաքը պիտի խօսէր։

Այդ գիշեր նման խօսակցութիւններ տեղի ունեցան շատ տներում։ Կոստիի բոլոր ընկերներն ու բարեկամները ի-րենց ընտանիքները նրա կնոջ հետ բաղնիս պիտի ճամբէին, իրենց ըն-կերոջ պատիւը բարձր պիտի բռնէին։ Անպսակ ապրելը լաւ բան չէր, ոչ ոք դրան համաձայն էր. եթէ մէկ ուրիշը լինէր՝ երեսին էլ չէին նայէր, բայց Կոստին ուրիշ տղայ է, նրա սիրտը չի կոտրուի։

Շաբաթուայ ընթացքին լուրը գըն-գում է քաղաքում։ Քիչ չեն լինում նաեւ ծաղրողներն ու չար լեզու փար-տողները։ Աւելի սուր ծայրերը հաս-նում էին մինչեւ անպսակ կնկայ հո-վանաւոր Շողակաթ խանումին, որի աղջիկները իրենք իրենց գլխին՝ ու-սում առնելու համար օտար քաղաքներ ճամբուած՝ ո՞վ գիտէ «ինչ կապեր» պիտի կտրտէին։

Այնուամենայնիւ դէպքն այնքան էր հետաքրքրական, որ շատեր՝ այդ օրը բաղնիս գնալու պէտք չունենալով հանդերձ՝ կապած են իրենց ծրարնե-րը, հագնում տօնական զգեստները, դնում են բոլոր զարդեղէնները եւ ժամ առաջ հասնում են բաղնիք։ Ու այդ օրուայ բաղնիքը ստանում է մի ար-տակարգ, իսկական հարսանեկանբաղ-նիք, կեր ու խումով, երգ ու պարով։

Շատեր առաջին անգամ մօտէն տես-նելով Կոստիի անպսակ կինը՝ հիանում են նրա անթերի գեղեցկութեամբ։ Հապա իր հեզ բնաւորութի՜ւնը, խա-կական նոր հարսի պէս յարգանքով ձեռք պագնե՜լը, ամէնուն կռնակին մէկ մէկ ձեռք քսէ քաշե՞լը, գլխնե-րին մէկ մէկ թաս ջուր լեցնե՞լը, հիւ-րերի երեխաներին տուած պատի՞ւը...

Չէ, լուսի կտոր է աղջիկը, արուս-եակի պէս համեստ, աղաւնու պէս մա-քուր։ Անպսակ մնալն էր իր յանցանքը չէ. աւելի մօտիկ պորտ ունեցողներ պսակ են եղել. էսոնց գործի մէջ մէկ անգամ չար է մտել։ Մի օր տեսար պսակ կը հասցնեն, կը պսակեն, բո-լոր չար լեզուները տակէն կը կտրեն։

Այո, այդ օրը Կոստիի կինն իր հմա-յիչ գեղեցկութեամբ եւ հեզ բնաւո-րութեամբ աւանդական եօթը պորտի պոչը խուզեց, կարճացրեց, իրաւուն-քը իրեն հասցրեց, մեղքը եկեղեցուն։

Այդ օրէն սկսած Կոստիի կինը թէ բաղնիքում, թէ հասարակութեան մէջ գտնւում է մի պատուաւոր տեղ եւ ոչ ոք է մտածում չնատել նրա քովը։

Այո, կնոջ պատիւը բարձրացնողն էլ, վար զարնողն էլ իր ամուսինն է։ Կոստին բարձր բռնեց իր անպսակ կը-նոջ պատիւը եւ աշխարհն ընդունեց այն։

X

Եկեղեցական օրէնքով չհաս, այօ-րէն ամուսնութիւնը Աստուած օրինա-կան է համարում եւ տարուայ գլխին Կոստիի եւ Թագուհու սէրը վարձա-տրում է, պարգեւելով նրանց մի աղ-ջիկ։ Հրեշտակի պէս ոսկեգանգուր մազերով կապոյտ, երկնագոյն աչքե-րով, թշերին երկու սիրուն փոսիկնե-րով, կաթնաթոյր մի աղջիկ։

ԷԼԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(6)

(Շար.)

ցանքը աւելի կատարելով, բայց Ապրիլ 7էն մինչեւ Մայիս 21 անընդհատ տեղացող անձրեւները անկարելի դարձուցին գարնան ցանքը կատարելու։

Ցանքի այս գէշ վիճակը ընդհ. մտահոգութիւն մը պատճառած է բոլորին մօտ։

Հաթայի պատճառաւ համար Թուրքիոյ

Պոլսոյ Թուրքերէն թերթերը կը գրեն թէ Կառոյէն վերջ, անոր մօտ զին. հրամանատար նշանակուած Հարիւրապետ Կէռօն ալ փոխուած է։ Նոր պատուիրակը Բօլէ սկսած է Քիւրտերէ եւ Չէրքէզներէ սստ. զօրաց գունդ մը կազմել։

Դարձեալ, Պոլսոյ Թուրքերէն թերթերը արձագանգ կուտան Բատիօ հեռագրական գործակալութեան հետեւեալ զեկոյցին.—

Հաթայի խնդիրը խաղաղ կերպով լուծուելու վրայ է։ Ֆրանս. կառավարութիւնը համոզուած ըլլալուն համար որ Հաթայը Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ համերաշխութեան գիծ մը պիտի կազմէ, Թուրքիոյ հետ բանակցութեան պահուն՝ այս տեսակէտին հաւատարիմ կը մնայ։

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Լոնտոնէն.—

Թրքական զին. պատուիրակութեան հետ Թուրք զինուորներ պիտի մտնեն Սանճաքին մէջ, հսկելու համար կարգապահութեան՝ ֆրանս. զինուորներու հետ։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՏԻԿԻՆ ՎԵՆԻԶԷԼՈՍ հարիւր հազար ֆրանք նուիրեց ֆրանսական կառավարութեան, նպաստ տրուելու համար Թռիչքի ընթացքին մեռած օդանաւորդներու ընտանիքներուն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հանրապետութեան նախագահը Լոնտոն պիտի երթայ, փոխայցելութեան, յառաջիկայ աշնան։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, Ֆօպուր Սէն Տընի թաղամաս, ոստիկանութիւնը գիշերային հետախուզութեան մը ընթացքին ձերբակալեց երեք կասկածելիներ, որոնց մէկը կեղծ անցագիրի գործ կ'ընէր եւ ձիպութիւնի բողոքներուն համար աղջիկ կը գնէր Փարիզէն։

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ մէջ հաստատուած Պասքերու ծախքով, Վենեզուէլա եւ Քոլոմպիա պիտի փոխադրուին 20.000 Սպանիացիներ, որոնք Ֆրանսա ապաստանած էին քաղաքացիական կռիւներէն փախչելով։

ՏՈԼԱՐԸ պիտի արժեզրկուի դարձեալ, ինչպէս կը գրէ «Թան»ի ելմտական բաժնի խմբագիրը, հիմնուելով Փարիզի եւ Լոնտոնի ելմտական շրջանակներու տեսութեանց վրայ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ՄԱՅԻՍ 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՏԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։
Ապսպրանքները կանխիկ։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN. 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
SALLE GAVEAUի մէջ, 45 **Rue de La Boëtie**
(Métro: Miromesnil)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ
Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն
Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ
ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.։ Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէրար, 35, Rue Montholon.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐԻ ԱՐԾԻՒ

Ամսագրին Մայիսի թիւը (5) ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք։

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9)։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ
28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)
(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)
Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ խաչի Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ 15 Յուլիս, Չորեքշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին, խիստ կարեւոր օրակարգ։ Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է եւ ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։ Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻՆ

Տիկին Վիքթօրիա Գոնտայեան եւ զերասան Ա. Գմբէթեան,— Ստանալ «Յառաջ»ի խմբագրատունէն։

REXY CINEMA (Lyon)
10 Յունիս — 16 Յունիս
Cours Lafayette, angle Rue Garibal.
Ամէն օր ցերեկները 2.30ին,
իրիկունները 20.30ին։
„La Marseillaise"
Un film de Jean Renoir
Գիները 3, 5 եւ 7 ֆրանք
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով։

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme — PARIS (13)

Հ. Յ. Դ.

Դիւան

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին՝ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, **Salle Galmanie**ի մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Շ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն
կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)
Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.։

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Rue de la Stéphane։

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում՝ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՀԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ)
Նոր մատենաշարին Ա. հատորը
Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր. նահատակ
ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ, ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ, ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄՆԱՑԱՆԸ եւ ՍՊԻՏԱԿ ՁԻՆ։

Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻէն, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷՆ, ԱԼԱԶԱՆԷՆ, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ։

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅ

կազմակերպուած Փարիզի «Համազգային»ի Մասնաճիւղին կողմէ, 14 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին,
Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet, Paris
Նուիրուած՝ Հայաստանի գրողներուն

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՏՈՔԹ. Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ, Պ. Պ. Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԵՒ ՈՐԲՈՒՆԻ

Արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ Տիկին ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ, Պ. Պ. Ռ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆԻ եւ Յ. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻ կողմէ։

Օր. ԹԻՒՐԱՊԵԱՆ պիտի նուագէ դաշնակի վրայ Պ. ՇՏԻԿԵԱՆԻ կողմէ հայկական երգեր։ Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 2 ֆր.։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ
15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 13 - 45
Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ։
Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսանիքները եւ հաւաքոյթները։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԶԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ
(Բնական լուսանկարներով)
ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ։
Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ
Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine France.

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ճառերու եւ դատախօսութիւններու խմբագրութիւն։ Փաղոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։
Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

ԿԱՊՈՅՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ
Ունինք մեծ մթերք անգլիական, իր տեսակին եւ չխառնուած կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ընտրովի գին մեծաքանակ։ Չափաւոր գիներ։
Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77

ՀԱՍՑէի ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ է
146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2– 7, Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Maison ALEXANIAN
ՀԱՆՔԱԾՈՒԽ -- ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ,
ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ ՏՈՒՆ
10 Bld. Rodin. Issy-les-Moulineaux
7 Rue du Pourtour, Meudon
Téléphone Michelet 28—79
Ամէն տեսակի լաւ ՀԱՆՔԱԾՈՒԽՆԵՐ եւ ԱԾՈՒԽ, մատչելի գիներով։
Արագ սպասարկութիւն։
Ապրանքներու փոխադրութիւն։ Կահկարասիներու փոխադրութիւն՝ ժամանաւոր կառքով։ Չափաւոր գին։

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ T. S. F.ՆԵՐՈՒ
ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ
ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Կ'ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԵՐԵԱՆ
Maison E. CHARLES հիմնուած 1869
29 rue Mathis, Métro Crimée
Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12—60
Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւլն.։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու։ Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գինով։
Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը։
Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն։

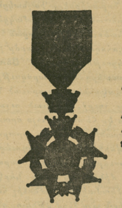

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական «**Moka**» սուրճով
Café "HAREM,,
5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ
Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,
— Ով ձեր սրճակուրցի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

"ՇԻՐԱԿ,,
Արեւելքի միակ իսկական օղին է։
Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ։
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։
Dalakupeian 24 Rue St, Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

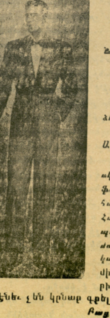

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN
24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թէլէֆոն Montmartre 69—70
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մեր ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14։
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ։
ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350—450 ֆր.է., նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ։ 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի մեր Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, գարնան յատուկ, արժէքաւոր մուշտակ վզնոց մը։ Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով։ Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ հայերէն եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով։
Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՈՒԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 15 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3757

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՍԱՆՃԱՔ»Ի ԹՆՃՈՒԿԸ

Արհեստական փոթորիկ մը ալիքն եւ աւեր կը սպառնար Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մէջ, երբ, վերջին պահուն, Հոգատար իշխանութիւնը պաշարման վիճակ հրատարակեց եւ ընդ առաջ գնաց Թուրքիոյ կարգ մը պահանջներուն :

Կարելի էր ըսել թէ վարպետ «չանթաժ» մը փորձեցին Թուրքերը, եւ որոշ յաջողութիւններ չահեցան :

Անշուշտ այդ փորձն ալ ի դերեւ պիտի ելլէր, եթէ Ֆրանսան, կարծ կապել չուզէր, չափազանց զբաղած ըլլալով Եւրոպայի մէջ :

Միւս կողմէ, թրքական յաջողութեան նպաստեց Ազգանողովի պատուիրակներուն հակասական եւ անզօր վիճակը : Անոնց գլխաւորը, ընտրական յանձնախումբին նախագահը հրաժարեցաւ առաջին օրէն, «անիրաւութիւններ» տեսնելով : Իսկ միւսները չէին համարձակեր վճռական միջոցներու դիմել, թէ միջավայրին անծանօթ ըլլալով եւ թէ լայն լիազօրութիւններ չունենալով : Անոնք ստիպուած էին հրահանգներ խնդրել Ժընեւէն, ամէն անգամ որ նեղը կը մնային :

Արդ, Ազգանողովը ե՞րբ կրցած է տիրական դեր կատարել, մանաւանդ վերջին տարիներու ընթացքին : Անոր անդամները բանաձեւեր կը քուէարկեն եւ կ'անցնին կ'երթան, ամէն հոգ ձգելով ընդհ. քարտուղարութեան եւ զանազան պատուիրակներու կամ յանձնախումբերու վրայ : Պատահարար, երբ որ եւ է խնդիր ծանրակշիռ համեմատութիւններ կը ստանայ, Ա. Դ. Խորհուրդին անդամները բացարձակ նիստի կը հրաւիրուին : Ալեքսանտրէթի խնդիրը այդ հանգամանքը չունի, չատերու աչքին : Միւս կողմէ, երբ ամիսներով ձգձգուեցան Սպանիոյ եւ Եթովպիոյ հարցերը, տագնապալի պարագաներու մէջ, ո՞ւր կը մնար Սանճաքի հարցը ...

Զրոյցի մը համաձայն, որ տեղ գտած է անգլեւամերիկեան մամուլին մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը բարեկամաբար թելադրած է Ֆրանսայի՝ գոհացում տալ Թուրքիոյ եւ ընդհանուր համաձայնութիւն մը կնքել Էնգիւրիի հետ, Սանճաքի խնդիրն ալ կցելով օրակարգին :

Ահաւասիկ այդ բանակցութիւնն է որ կը կատարուի այժմ, Էնգիւրիի եւ Անտիոքի մէջ : Երկու պետութեանց զինուորական ներկայացուցիչները արդէն հասած են Անտիոք, տեղին վրայ քննելու համար չարք մը խնդիրներ, իսկ դիւանագէտները կը խորհրդակցին Փարիզի եւ Էնգիւրիի մէջ :

Ինչպէս հաղորդուեցաւ, համաձայնութեան ծրագիրը պիտի պարունակէ հետեւեալ հիմնական կէտերը.— 1. Բարեկամութեան դաշնագիր Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ.— 2. Դաշինք մը Ֆրանսայի, Թուրքիոյ և Սուրիոյ միջեւ.— 3. Ֆրանքօ-թուրք զինուորական դաշնագիր մը, երաշխաւորելու համար Սուրիոյ անկախութիւնը եւ հողային ամբողջութիւնը :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս վերջին դաշնագիրը պիտի փոխարինէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի հետ կնքուած դաշնագիրները, որոնց տրամադրութեամբ Ֆրանսա ծովային եւ օդանաւային կայաններ կ'ապահովէր այդ ափերուն վրայ :

Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր երեւոյթները եւ մանաւանդ Ֆրանսայի զիջումները կ'ապացուցանեն թէ Թուրքիա նոր վարկ մը պիտի շահի Մօտաւոր Արեւելքի մէջ, ծրագրուած դաշնագրով : Եւ Փարիզի մէջ արդէն պատրաստ են մինչեւ Էնգիւրի ղրկելու արտաքին նախարարը, այս համաձայնութիւնը փութացնելու համար : (Նախապէս որոշուած էր ղրկել Պ. Իվօն Տէլպոսը, բայց յետաձգուեցաւ, դահլիճը փոխուած ըլլալով) :

Այս անցուդարձին մէջ, ի վերջոյ ի՞նչ պիտի ըլլայ Սանճաքին ճակատագիրը :

Թուրքերը տեսնելով որ ջուրը կ'իյնայ իրենց մեծամասնութեան առասպելը, վայրերան կանչեր արձակեցին, դէպքեր սարքելով արիւն ալ թափել տուին եւ յաջողեցան ընդհատել տալ ընտրական արձանագրութիւնները :

Պիտի վերսկսի՞ն այդ արձանագրութիւնները : Ուրիշ խօսքով, ինչպէս ընտրութիւն պիտի կատարուի՞ :

Առ այժմ դժուար է պատասխանել այս հարցումին : Իրազեկներ կը պնդեն թէ Հոգատար իշխանութիւնը յանձն առած է 40ի վրայ 22 աթոռ ապահովել Թուրքերուն, ընտրութիւն կատարուի թէ ոչ :

Ուրեմն հարցը պիտի լուծուի վարչական եղանակով, եւ ընտրութիւնը պիտի դառնայ պարզ ձեւակերպութիւն :

Այդ պարագային, Թուրքերը անշուշտ ամէն «օրինական» միջոց պիտի փորձեն, չեչտելու համար թրքական «Սանճաքին» կամ «Հաթայ»ին թրքական դիմագիծը : Մինչդեռ, բոլոր վիճակագրութիւնները կը հաստատեն թէ բուն Թուրքերու թիւը 80,000ը չանցնիր, 220,000 ժողովուրդի մէջ : Կէս ճամբան մնացած արձանագրութիւններն ալ վճռապէս հաստատեցին այդ պարագան, հակառակ Թուրքերու զանազան ձեռնածութեանց :

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այս ամբողջ անցուդարձին ելքը :

Ֆրանսա եւ Թուրքիա միասին պիտի կառավարեն, միասին ալ պիտի պաշտպանեն Սանճաքը : Սուրիոյ գերիշխանութիւնը պիտի մնայ անուանական կամ ձեւական, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն : Սանճաքը դառնալով ինքնավար շրջան մը, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան, Թուրքերուն համար պիտի կազմէ բաց դաշտ մը : Մանաւանդ որ, ջուրի ճամբայ մըն է արդէն, չարունակ Թուրքեր հոսեցնելու համար. մինչդեռ Հոգատար իշխանութիւնը դուռները ամուր փակած է իրեն ապաւինած տարագիրներու առջեւ :

Հին պատմութիւնն է որ կը կրկնուի,— սակարկութիւն տկարներու գլխուն, անոնց տարրական իրաւունքներուն գնով :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒԼԻՍ 1

Ինչպէս կը յիշուի, կառավարութիւնը մերժեց պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելման պահանջը, նկատելով որ մեծագումար բաց մը պիտի գոյանայ ելմտացոյցին մէջ : Պետական պաշտօնեաները չեն համակերպած այս մերժումին եւ կը շարունակեն յուզել հանրային կարծիքը : Պաշտօնեաներու միութեան Կեդր. Կոմիտէն առջի օր ժողով գումարելով, քննեց վարչապետին եւ ելմտական նախարարին վերջին յայտարարութիւնները եւ «բացարձակապէս անընդունելի» գտաւ կառավարութեան ժխտական դիրքը, յանուն 1.300.000 անդամներու : Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ թէ թոշակներու յաւելման պահանջը նուազագոյնն է որ պէտք է գոհացում ստանայ 1938 յուլիս 1էն առաջ : Միեւնոյն ատեն վերապահութիւն կը յայտնէ կառավարութեան հաղորդած թուանշաններու մասին : Միութիւնը պիտի շարունակէ իր պայքարը եւ նամակներ ուղղած է երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի բոլոր խմբակցութեանց, որպէսզի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնեն, խորհրդարանին փակումէն առաջ :

*** Փոքրաքանակ առեւտրականներու ընդհ. դաշնակցութիւնը ժողով մը գումարելով, բողոքեց տուրքերու ծանրութեան դէմ : Քուէարկուած բանաձեւը կը պահանջէ կառավարութենէն անմիջական միջոցներ ձեռք առնել, կործանումէ փրկելու համար փոքրաքանակ առեւտուրը :

*** Փողերանոցի 550 պաշտօնեաները, որոնք գործադուլ հռչակած էին անցեալ չաբթու, երկուշաբթի օր վերսկսան աշխատանքը, տեղի տալով կառավարութեան ազդարարութեան առջեւ : Որ եւ է դէպք չպատահեցաւ : Պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ ելմտական նախարարին, իր դիտողութիւնները ներկայացնելու համար :

Սպանիոյ ազգայնականները Քասթէլլօն մտան

Սպանիոյ ազգայնական հրամանատարութիւնը կը ծանուցանէ թէ յունիս 13ին գրաւեց Քասթէլլօնը, որ ամենազօրաւոր միջնաբերդն է Վալէնցիայի ճամբուն վրայ եւ որ ռմբակոծուած էր 140 անգամ : Զեկոյցը կ'ըսէ թէ 10.000 հանրապետական զինուորներ գերի բռնուեցան : Հանրապետականները կատաղօրէն դիմադրեցին մինչեւ վերջին վայրկեանը, բայց քաղաքը պաշարուած ըլլալով ամէն յոյս կորսուած էր : Հանրապետական հրամանատարը յաջողեցաւ փրկել բանակին մեծ մասը :

Խորհրդային սպաները ապակի եւ մետա՞ղ կ'ուտեն...

Մոսկուայի կարմիր բանակին պաշտօնաթերթը կը գրէ թէ վնասարարներ ապակիի եւ մետաղի կտորներ կը խառնէին Ուկրայնայի բանակին սպաներուն սահմանուած երշիկներու մէջ : Իսկ սպիտակ Ռուսաստանի կարգ մը զօրամասերուն հրամցուած ուտելիքներուն մէջ գտնուած են «փարաֆին» եւ ուրիշ նիւթեր : Խմելիք ջուրին մէջ ալ զանազան թթուներ, նոյնիսկ «յատկապէս մշակուած կամ արտասահմանէն ներածուած մանրէներ» խառներ են եղեր : Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, մեծ քանակութեամբ կապար գործածուած է կերակուրի ամաններուն մէջ, վնասելու մաքով : Վերջապէս, օտար պետութեան մը գործակալը մասնաւոր մարդիկ ղրկած է Ծայր. Արեւելքի զօրանոցներուն մէջ, զինուորներուն կերակուրը թունաւորելու համար : Կովկասի մէջ ալ արջառներուն ներարկած են զանազան մանրէներ, որոնք հիւանդութիւն կը տարածէին անոնց ալիքներուն մէջ :

Չեխական տագնապը եւ նոր օրէնքը

Չեխական կառավարութիւնը վերջացուցած ըլլալով փոքրամասնութեանց նոր կանոնագիրը, կը յուսայ այս չաբթու պատասխանել հիթլէրական Գերմաններու յուշագրին :

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ նոր օրէնքով գերմաներէնը հաւասար դծի վրայ պիտի դրուի չեխական եւ սլովաք լեզուներուն հետ : Փրակայի մէջ լաւատեսութիւն կը տիրէ վերջնական արդիւնքի մասին : Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն համաձայնութեան մը, այնպէս կացութիւնը կրնայ վտանգաւոր հանգամանք ստանալ, վտանգելով Կեդր. Եւրոպայի խաղաղութիւնը : Գերմանական մամուլը կը շարունակէ դատապարտել Չեխոսլովաքիան, զայն ներկայացնելով իրական վտանգ մը Եւրոպայի խաղաղութեան համար : Արտաքին նախարարութեան օրկանն ալ խիստ ազդարարութիւններ կ'ուղղէ, որպէսզի Չեխերը խելքի գան, քանի որ քաղաքապետական ընտրութեանց արդիւնքն ալ աննպաստ է իրենց համար :

80,000,000 ՈՍԿԻԻ փոխառութիւն մը հրապարակ հանուեցաւ Լոնտոնի մէջ, 3 առ հարիւր տոկոսով, ազգային պաշտպանութեան համար : Փոխառութիւնը պիտի վճարուի ամէնէն ուշը մինչեւ 1958 յուլիս 13, բայց կառավարութիւնը իրեն կը վերապահէ զայն հատուցանել 1954էն սկսեալ :

ՆԱԽԿԻՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ Պ. Ֆլանտէն ճառի մը մէջ քննադատած ըլլալով կառավարութեան քաղաքականութիւնը՝ Սպանիոյ եւ Իտալիոյ հանդէպ, գերմանական թերթերը ցնծութեամբ կ'արձանագրեն «Ֆրանսայի կեղծաւորութիւնը» : Հիթլէրական օրկանը դիտել կու տայ թէ Ֆրանսա կրակին հետ կը խաղայ, օգնելով Սպանիոյ կարմիրներուն :

ՓՐՈՖ. ՖՐԷՈՅՏ, որ այժմ Լոնտոն հաստատուած է, մօտերս թեկնածու պիտի հռչակուի Նոպէլեան մրցանակին (բժշկական), նախաձեռնութեամբ խումբ մը գիտնականներու :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԵՐԱՆՈՑԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՕՐՈՐՈՑ

Բաւական չսեպելով «խաչլու», ութսուն - իննսուն տարեկան աշուղներու փառաբանութիւնը, Ստալին այժմ ինքզինք երգել - գովել կու տայ 14 — 15 տարեկան պատանիներու : Անշուշտ ամէն տեղ եւ ամէն լեզուով :

Այսպէս, Երեւանի «Գրական Թերթ»ը մայիս 12ին հրատարակած էր շարք մը երգեր՝ նորընծայ բանաստեղծներէ, կէս առ կէս նուիրուած «Հանճարեղ»ին փառաբանութեան : Խմբագիրը տեղ մը կը յիշէ թէ գրողը 14 տարեկան աշակերտ է, ուրիշ մը՝ 16 տարեկան եւն. :

Ճաշակ մը, եթէ կը հաճիք («Մեր Հայր Ստալին», Մովսէս Խուդոնց).

Ինչպէս արփին լուրթ երկնքից ցած է
Թափում շողերն իր յորդ
Ու գուրգուրում հօր շոյանքով սարին,
Ձորին, արտ ու կալին,
Այնպէս էլ ես փափաք ունեմ քեզ գրկելու, վէս առաջնորդ,
Մեղ հարազատ, հայր գթառատ, արեւից էլ մեծ ՍԹԱԼԻՆ :
Փափաք ունեմ, մեծ ՍՏԱԼԻՆ, քեզ իմ տանը նստած տեսնել,
Քեզ, ունեւոր կեանքիս անհուն բարիքներով հիւրասիրել :
Տեսնել բարի, մշտապայծառ քո հայեացքը ջերմ ժպտալիս,
Որը հեռու - հեռուից այնպէս մեզ սրլացքի թեւ է տալիս :
Մե՛ծ ՍՏԱԼԻՆ, հա՛յր հարազատ, թէ ժամանակ դու ունենաս,
Չեմ կասկածում, որ մեծ սիրով կոլխոզնիկիս այցի կը գաս,
Այցի կը գաս ու կը տեսնես, թէ ինչքան ենք ուրախ ապրում,
Եւ քեզ, անգին մեր ուսուցիչ, երկա՜ր օրեր, կեա՜նք ցանկանում

Երկրորդ նմոյշ մը,— «Առաջնորդը». (Մուշեղ Նարեան).

Վիթխարի ես ու անսասան, պողպատից էլ ամրապինդ,
Արեւից էլ զօրավոր, մեր հարազատ Ստալին :
Մեր աշխարհի արեգակն ես, մեր աշխարհի սիրտը դու,
Դու որ քո ջերմ, տաք արիւնն ես մեր սրտերը ներարկում :
Մեր երջանիկ հայրենիքին դու արեգակ կարմրահուր,
Ծրջիր, արի մեր տները, մեր անհման անգին հիւր :
Մէր ու մանուկ, ծեր ու ջահել մեր տներում չէն ու լի,
Քեզ ենք երգում սրտով պայծառ, քաղցր, երգից բլբուլի :
Քեզնով ենք մենք զօրավոր, երջանկաւէտ եւ ուրախ,
Քո աւիւնով բոյն են քաշում մանուկները մեր թուխաչ :
Ապրիր դարեր, ինչպէս արեւ, անմահական եւ հզօր,
Մեր ուսուցիչ, մեր աշխարհի դու զօրավար փառաւոր :

Քիչ մըն ալ, եւ անշուշտ լեզու պիտի ելլեն օրօրոցի մանուկները, 2 — 5 տարեկան.

Պստլիկ եմ, ճստլիկ եմ,
Ստալինի ձագուկն եմ.
Ես չեմ ճանչնար հայրիկ, մայրիկ,
Ունիմ Մոսկուա մեծ հայրիկ :
Ան կը ղրկէ ինծի կովիկ,
Կովիկն ինծի կու տայ կաթիկ,
Ես կը քալեմ տոտիկ տոտիկ,
Տեղս կ'ընեմ հատիկ հատիկ,
Մեծ հայրիկին կուտամ պաչիկ,
Ու կը խաղամ ծափիկ - ծափիկ :

ՎԱՀԷ

Սպաներու պակաս Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մարաջախտ Վորոշիլով հրամայեց իբրեւ տեղակալ արձանագրել տասը հազար ենթասպաներ, առանց սպասելու որ անոնք լրացնեն իրենց զինուորական դասընթացքը : Այս որոշման պատճառն այն է որ սպաներու պակասը հետզհետէ զգալի կը դառնայ կարմիր բանակին մէջ, իբրեւ հետեւանք անխնայ մաքրագործումներու : Իրազեկներ կ'ըսեն թէ կարմիր բանակը կորսնցուցած է տեղակալի աստիճանէն վեր եղած սպաներու աւելի քան մէկ երրորդը, անցեալ աշունէն ի վեր : Հազարաւորներ «անհետացած» են, իսկ ուրիշներ գնդակահարուած իբրեւ դաւաճան, թրոցքիական կամ ժողովուրդի թշնամի :

Մտահոգութիւն կը տիրէ նաեւ ճարտարագործական ճակատին վրայ : Հում նիւթերու պակասը թոյլ չի տար գործադրել զանազան ծրագիրներ, եւ այս պատճառով քաւութեան նոխազ կը դառնան վարիչները, իբրեւ խափանարար կամ անկարող :

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ գաղտնի թռուցիկներ գտնուած են օրուան վարիչներուն եւ մասնաւորապէս Ստալինի դէմ : Քսան տարիէ ի վեր հազուադէպ էր այսպիսի թռուցիկներու եւ տետրակներու բաշխումը, բայց այժմ նոյնիսկ Մոսկուայի ճարտարագործական արուարձաններուն մէջ ամէն օր թռուցիկներ կը գտնուին պաշտօնեաներու գրասեղաններուն եւ տախտակամածներու վրայ, ինչպէս եւ լուացարաններու մէջ : Շատերը մեքենագիր են, ուրիշներ՝ բազմագրութեամբ հանուած, ուրիշներ ալ տպուած : Բոլորն ալ Ստալինը կ'ամբաստանեն իբրեւ բուն ժողովուրդի թշնամին, ողբալով մահը զանազան վարիչներու, մասնաւորապէս Լէնինի եւ Թուխաչեւսկիի : Թռուցիկ մը կ'ըսէ թէ «խելագար Ստալինը» կը քայքայէ երկրին պաշտպանութիւնը, զայն որս մը դարձնելով արտաքին թշնամիներու համար :

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ երրորդ ցնցում մը տեղի ունեցաւ Պելժիոյ մէջ, առանց կարեւոր վնաս մը պատճառելու : Շաբաթ օրուան շարժին հետեւանքով բազմաթիւ թղթատար աղաւնիներ կորսուեցան կամ քանի մը ժամ ուշ հասան, Գերմանիոյ մէջ :

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ բանակը գրաւեց կարեւոր դիրք մը, Անքինկ, որ 150 մղոն հեռու է Չինաստանի ներկայ մայրաքաղաքէն (Հանքէու) : Վերջերս երեք հարիւր ճափոնական օդանաւեր հասած են, Հանքէուն ռմբակոծելու համար :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, ՎՐԱՍՏԱՆԻ, Աբխազիոյ եւ Աճարիայի Գերագոյն Խորհուրդներուն անդամ «ընտրուեցան» Ստալին, Մոլոթով եւ Միկոյեան, ըստ ընկալեալ սովորութեան :

ՌՈՒՍ ՕՐԹՈՏՈՔՍ եկեղեցի մը բացուեցաւ Պերլինի մօտ, մեծ հանդիսաւորութեամբ : Ներկայ էին գերմանական կառավարութեան ներկայացուցիչները : Ինչպէս կ'երեւայ, հիթլէրական կառավարութիւնը մասնաւոր ուշադրութիւնն կ'ընծայէ տարագիր Ռուսերուն :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Չեխ պատասխանատու վարիչները կը գտնեն, որ վտանգը անցած չէ։

Հիթլէր կ'ատէ Չեխերը եւ իր ծանօթ գրքի ամէն մէկ էջին մէջ ատիկա երեւան կուգայ։

Այդ պատճառով Անգլիան եւ Ֆրանսան Չեխոսլովաք կառավարութենէն պէտք չէ արագ զօրացրում պահանջեն։ Չեխ կառավարութիւնը որդեգրած է ուղիղ կեցուածք մը։ Հէնլայնի այն պահանջը թէ չեխ բանակը պէտք է քաշուի Զիւտեթէն որպէսզի բանակցութեան սկսի, հոն մերժած է։ Իսկ եթէ Փարիզն ու Լոնտոնը պնդեն ատոր վրայ, մենք ականատես կ'ըլլանք Չեխոսլովաքիոյ մէջ ներքին քաղաքականութեան ուժեղ նահանջականութեան։

Ի՞նչ է ընկերվարական կուսակցութեան դիրքը։

Զրնել Հէնլայնին ոչ մէկ զիջում, որովհետեւ անիկա Հիթլէրի մէկ գործակալն է։ Զիջում՝ կը նշանակէ գոհացնել դժգոհ կողմը։ Հիթլէրը կարելի է գոհացնել միայն Չեխոսլովաքիոյ անհետացումով։

Այս պայմաններու մէջ Հէնլայնի նացի կուսակցութիւնը համագերմանութեան յառաջապահը պիտի դառնայ։ Որեւէ զիջում անոր հանդէպ, կը նշանակէ ուժեղացնել համագերմանութիւնը եւ նետել զայն դէպի Եւրոպայի Հարաւ-Արեւելքը։

Ասով ըսել չենք ուզեր, որ Փրակայի կառավարութիւնը պէտք չէ ժողովրդավար իրաւունքներ տայ Զուտէթի Գերմաններուն։ Մեզ համար անհրաժեշտ են այդ իրաւունքները Հէնլայնի յարած չափաւոր տարրերն ու նացիներէն ոմանք տարրալուծելու։ Հէնլայն այժմ բանակցութիւններով կ'ուզէ ժամանակ շահիլ։ Բանակցութեանց միջոցով ան միաժամանակ կ'ուզէ մէկ ազատութիւն ստանալ.— Ահաբեկման ազատութիւն։ Բայց կայ Զիւտէթի մէջ գերման փոքրամասնութիւն մը, որ Փրակայի կողքին է կեցած եւ անոր ժողովրդավար իրաւունքները պէտք չէ անտես առնուին։

Հէնլայնի կուսակիցները ծրագրեալ ահաբեկման կը դիմեն իրենց բոլոր հակառակորդներուն հանդէպ։ Ընկերվարական եւ ժողովրդավար դանդուածները կաշկանդուած են տնտեսական եւ ընկերային շղթաներով։ Անոնց որդեգրած փրոփականտի միջոցը պատերազմի երկիւղ ներշնչելուն մէջն է։

Ի հարկէ, տակաւին մեզ չեն սպաններ, բայց ամէն օր ջարդի սպառնալիքներ կ'ընեն, մանաւանդ Հիթլէրի մուտքէն վերջ, որ շատ մօտ կը տեսնեն։ Հէնլայնի այդ կարգի ահաբեկումներուն պատճառով, վերջին թաղապետական ընտրութեանց ժամանակ, մենք թեկնածուներ չկրցանք ներկայացնել։ Այն շրջանը, ուր մենք կը պայքարինք նացիներուն դէմ, այր թէ կին հաշտուած ենք մահուան հետ։ Աւելի լաւ է զէնքը ձեռքին մեռնիլ, քան գիշերանց մահճակալէն բռնի առնուիլ եւ ջարդուիլ։ Մեր ամէնքին աչքերը ցցուած են դէպի Լոնտոն ու Փարիզ, դէպի Փրակա։ Ի վերջոյ ամէնէն լաւ զինուորն անգամ, միշտ առաջին գծին վրայ չի կրնար երկար մնալ, երբ կը զգայ տատանումը իր զօրավարներուն։ Անկեղծօրէն կը դիմեմ ֆրանսացի եւ անգլիացի ընկերներուս եւ կը հարցնեմ.— Արդեօք իրենց ընկերները միշտ նոյնը յանդուգն ու վճռական դիրքը պիտի պահե՞ն եւ պիտի կրնա՞ն այս իմաստով ազդել իրենց կառավարութեանց վրայ։ Նոյն ձեւով կը դիմեմ փոքր ժողովրդավար երկիրներու ներկայացուցիչներուն եւ կը հարցնեմ, արդեօք անոնք ալ պիտի հետեւի՞ն մեծերու օրինակին։

Անտարակոյս Չեխոսլովաքիոյ զինուորական, տնտեսական եւ բարոյական կարելիութիւնները պիտի տոկան այս դաժան փորձութեան, եթէ օր մը իր բարեկամները չդրժեն։

Մեր փրոփականտը Չեխոսլովաքիոյ հանրապետութեան պահպանման շուրջ, ըստ իս, պէտք է այս իմաստով տարուի.

Ա.— Պէտք է խորտակել այն հէքեաթը թէ Հէնլայնի կուսակիցները ճնշուած են։ Ճնշողները իրենք են։

Բ.— Պէտք է դիմակազերծ ընել Հէնլայնը Եւրոպայի հանրային կարծիքին առջեւ։ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին հետ իր մէկ տեսակցութեան ժամանակ, արդէն վարագոյրն ինկած է։

Գ.— Պէտք է ընդգծել, որ Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման համար Չեխոսլովաքիան անուրանալի արժանիքներ հանդէս բերաւ։ Այն աստիճան, նոյնիսկ, որ Փաշական մամուլը ստայօդ լուրեր կը տարածէ ըսելով թէ Չեխոսլովաքիան կը սպառնայ Գերմանիոյ եւ Պէնէշ զինուորական տիկտատուրա կ'ուզէ ստեղծել իր երկրին մէջ, պատերազմ հռչակելով...

Իրողութիւն մը կայ, ուշադրութեան յանձնելիք։ Տասը միլիոն Չեխեր, Սլովակներ եւ Զուտէթի ժողովրդավար Գերմաններ, պատրաստ են Չեխոսլովաքիոյ սահմանները պաշտպանելու երկու միլիոննոց չեխ բանակին հետ։ Այս պաշտպանողական բանակը իր դէմ ունի հիթլէրական Գերմանիոյ 4 միլիոննոց արշաւող բանակը։

Չեխոսլովաքիոյ բախտին հետ պիտի վճռուի աշխարհի մէկ մասին բախտը։ Կամ այն է, մենք պիտի դառնանք պատնէշ գերման ալիքին դէմ, եւ կամ պիտի նուաճուինք եւ մեզ հետ պիտի նուաճուին ուրիշ երկիրներ եւս։

Ընկերվարական տեղական դանդուածը ազատութեան վերջին ջոկատն է։ Մեր բնաջնջման հետ հաշուեյար դարի պիտի ենթարկուի սերունդ մը ամբողջ, որ գերման ցեղին մէջ խաղաղութեան նախակարապետն էր։

Ուրիշ մը նոյնքան փաստացի եւ իրական տուեալներով պատկերացուց Չեխոսլովաքիոյ կացութեամբ միջազգային կացութիւնը։

Անգլիոյ միջնորդութիւնը, ըստ ան, պատերազմի անմիջական հաւանականութեան մեծմասը ոչնչացուց։ Եթէ Գերմանիան պատերազմ կ'ուզէ, այժմ աւելի պիտի սպասէ, քան տասը օր առաջ, երբ ռազմախաղ կը կատարէր չեխ սահմաններուն վրայ։ Սակայն վտանգը անցած չէ։ Պատերազմի թանձր մթնոլորտը կայ։ Այժմ Եւրոպայի հանրային կարծիքը պէտք է լարել, որ դիջման քաղաքականութիւնը շատ տեղ չգտնէ։ Հէնլայն ներքին լայն ինքնավարութիւն կը պահանջէ անոր համար, որ յետագային առանց ցնցումի կարենայ Զուտէթը կցել Գերմանիոյ։ Ցարդ հինգ հազարէ աւելի ներքին միջադէպեր է ստեղծած դիւրացնելու համար արշաւող բանակին մուտքը։

Չեխական բանակը, որ այժմ Զուտէթ կը գտնուի, եթէ քաշուի, պատերազմի վտանգը աւելի պիտի խորանայ։ Մենք պէտք է զգոյշ ըլլանք։ Աւստրիոյ օրինակը շատ հրահանգիչ է։ Հիթլէր նախ քան Վիէննա մտնելը, 12 ժամուան միջոց մը ձգեց հակադեցութեանց համար, երբ տեսաւ որ ոչ ոք տէր կը կանգնի, բանակները նետեց սահմանէն ներս։ Չեխոսլովաքիոյ վերաբերմամբ նոյն գործելաձեւն որդեգրեց։ Զօրք տեղափոխեց սահմանին վրայ։ Եւ երբ տեսաւ որ Անգլիան, Ֆրանսան եւ Խ. Միութիւնը վճռականօրէն կեցած են Փրակայի կողքին, սկսաւ նահանջել։

Արեւելեան եւ Արեւմտեան Եւրոպայի ճակատագիրները այժմ աւելի քան միացած են իրարու։ Խ. Միութեան օդատորմիղը, անտարակոյս Եւրոպայի խաղաղութեան պահպանման համար, մեծ ուժ է, թէպէտ անոր իրաւունքը կը մնայ վիճելի եւ հարցական։ Հունձքէն վերջ, երբ գերման ամբարները լեցուին, աշնան Գերմանիան պիտի փորձէ լուծել իր Մայիս 21ի պարտութեան վրէժը։

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի քաղաքական մտահոգութեան ամբողջ ծանրութիւնը այս կէտին շուրջ պէտք է դառնայ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ»

Վաղէ սովորութիւն ըրած է ներկայ ըլլալ այն գղրդալին միթինկներուն, զոր Ֆրանսայի «Ժողովրդական ճակատ»ը կը կազմակերպէ Փարիզի մէջ՝ պանծացնելու համար աշխատաւոր բազմութեանց յաղթանակը, եւ կամ բռունցք ցցելու փաշական հոսանքներուն դէմ։ Հրապարակագրի եւ կամ օրագրողի պարտականութիւն կը համարի հետեւիլ օրուան շարժումներուն, կ'ուսումնասիրէ ամբոխին ալեկոծ տրամադրութիւնները եւ մանաւանդ անոր դատելու եւ տրամաբանելու ձեւերը։ Դիպուածը ուզած է որ երբեմն ես ալ ընկերակցիմ իրեն։

Կը կարծեմ թէ Յունիս 5ի կիրակի օրուան առիթն ալ չէր փախցներ, եթէ Փարիզ գտնուէր։ Մայրաքաղաքի ամէնէն մեծ թատերասրահներէն մէկուն մէջ «աննախընթաց» պատրաստութեամբ պիտի բեմադրուէր «Լէպլէպիճի Հօրհօր Աղան», Զուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակի պատրուակին տակ ապաստանած։

Շաբաթէ մը ի վեր երկու ներհակ ուժեր սուր պայքարի մէջ էին ներսս։ Դատողութիւնը անողորմ կշտամբանքի կ'ենթարկէր նախազգացումս, ըսելով թէ՝ բոլորին կատարած ահաւոր սպանդէն ու թափած ծով արիւնէն վերջ, «Լէպլէպիճի»ն ձախողանքի մը այն արժանի է։ Իսկ նախազգացումը նոյնքան անողոք կը պատասխանէր.

— Այդ ծով արեան մէջ կը խեղդուի քու անմիտ դատողութիւնդ։ Դուն ապուշ տրամաբանութիւնն ես։ Մարդկային հոգիէն բան չես հասկնար։

Պայքարը անհաշտ եւ անտեղիտալի դեռ կը շարունակուէր, երբ իրիկուան ժամը 7-7.30ի առեններ հասայ Rue Mongeի անկիւնը։ Առաջին տպաւորութիւնս այն եղաւ որ, նախազգացումը յաղթանակը տարած էր։ Բազմութիւնը որ յորդահոսան ալիքի մը պէս դուրս կը թափէր Միւթիւալիթէի սրահներէն, ողողելով հրապարակն ու յարակից փողոցները, իսկապէս «աննախընթաց» էր եւ «ծովածաւալ» (հանդէսներու նկարագրութեան մեր մասնագէտ թղթակիցներուն խորհուրդ կուտամ, այսուհետեւ զգուշանալ այս երկու բառերը գործածելէ, Հօրհօր աղային տարած ջախջախիչ յաղթանակէն վերջ)։ Բայց բազմութեան դիմագիծը տարօրինակ կերպով անծանօթ թուեցաւ ինծի։ Ընտանի կամ ծանօթ դէմքեր ցանցառ թիւ մը կը ներկայացնէին։ Ասիկա մեր յաճախակի տեսած կամ հայկական հաւաքոյթներուն հանդիպած բազմութիւնը չէր ապահովաբար։ Եթէ որոշ մասն իսկ յատկացուէր փարիզաբնակ Թուրքերուն եւ Արեւելքի Հրեաներուն, ջախջախիչ մեծամասնութիւնը անշուշտ հայ պէտք էր ըլլար։ Այսինքն այն մասը «Մնացորդաց»ին (ափսո՜ս բառին) որ տարիներ ու տարիներ անհաղորդ մնաց հայ կեանքին, եւ ամփոփուած ինքն իր մէջ, Բեաղըրհաններն ու Վոսփորները երազեց, «ինճի սազ»ին եւ Արեւելքի գիշերներուն կարօտը քաշելով։

Դեռ շաբաթ մը առաջ էր որ տօնեցինք Հայաստանի անկախութեան քսանամեակը, թէեւ խանդավառութեամբ եւ հոծ բազմութեամբ, բայց այդ խորախորհուրդ եւ վսեմ թուականին նուիրուած տօնակատարութիւնը նոյնքան բազմութիւն չէր կրցած հաւաքել։

Փաստ է ուրեմն որ «Լէպլէպիճի»ն դեռ ամբողջն նստած է մեր հոգիներուն վրայ։ Այն «Լէպլէպիճի»ն որ դարերով մեր հոգին աղարտեց, մեր ազգային բարքերուն մէջ ապականութեան սերմերը ցանեց եւ յետոյ... բնաջնջեց։ Բաւական էր յիշել միայն Տէր-Զօրի սպանդանոցը, Ռաքքայի եւ Մեսքենէի արհաւիրքը, հայկական բարձրաւանդակէն մինչեւ Ասիոյ անապատները երկարող գողգոթայի ճամբան, Եփրատի եւ Տիգրիսի ալիքներէն քշուած բազմահազար նահատակներու դիակները, մանաւանդ մեր լլկուած քոյրերն ու պղծուած մայրերը, չգործածելու համար այս սրբապղծութիւնը...

Ոչ ոք վիրաւորելու եւ ոչ ոքի ալ ազգասիրութիւնը տարակուսանքի ենթարկելու միտք ունիմ, բայց ողբալի է երեւոյթը։

Տարիներէ ի վեր «Միացեալ ճակատ» կը պոռանք մեր ամէնէն նուիրական սրբութիւններուն անունով։ Երկու կազմակերպութիւն չենք կրցած քով-քովի բերել այդ նպատակին շուրջ։ Մեր անլուր նահատակութիւնն անգամ անզօր մնաց միացնելու մեզ՝ գոնէ մեր սուգի արտայայտութիւնը համազգային դարձնելու համար։ Բայց, փա՜ռք Հօր-Հօր աղային, ահա Հայոց ազգային ճակատը։ Բազմութեան մէջ չէին պակսիր ո՛չ Հայոց երեւելիները, ո՛չ Մխիթարեան հայրեր եւ ոչ ալ լուսաւորչական երէց։ Բացակայ է միայն Հայոց Արքեպիսկոպոսը... իր վեղարով եւ լանջախաչով։ Կ'ըսեն թէ հոն է եղած նաեւ մեր վաթանտաշ Թուրքիոյ դեսպանը... կամ տեղապահը... ի հարկէ ծպտեալ։

Ի՜նչ սրտառուչ համերաշխութիւն...

Վաղը փորձեցէք ներկայացնել «Անուշ»ը եւ կամ «Պէպօ»ն, աւելի մեծ պատրաստութեամբ եւ մեր լաւագոյն ուժերով, գրաւ կը դնեմ որ կէսին չափ բազմութիւն չէք կրնար հրապուրել, որովհետեւ...

Այսուհանդերձ Հայը Հայ պահելու եւ Հայութեան բոլոր խաւերը մէկ նպատակի շուրջ հաւաքելու գործնական բանաձեւը գտնուած է այլեւս։ «Լէպլէպիճի»ին գտած աննախընթաց յաջողութենէն վերջ, առանց վարանումի կարելի է բեմադրել «Քէօսէ Քեահեա»ն, նոյնքան Թրքաբարոյ եւ Թրքավարի...

Եւ դեռ կը դանդատինք թէ Թուրքը կը ջարդէ մեզ...

ՎՌԱՄ

×

Պոլսի ձեռնարկ մըն էր «Լէպլէպիճի»ի ներկայացումը Տիգրան Չուհաճեանի ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ։

Թող ներուի ինծ, սակայն, եթէ չեմ կրնար լուռ անցնիլ մեծ թերացումի մը մասին։ Կարծես անդրշիրիմեան ձայն մը կուգայ բողոքելու՝ արդար իրաւունքի իր բաժինը պահանջելով,— այդ ձայնը Թադէոս Նալեանինն է։

Ամէն անգամ որ «Լէպլէպիճի» կը ներկայացուի, հազիւ նշմարելի կ'ըլլայ — չըսելու համար աննշմար — անունը այդ տաղանդաւոր վաղամեռ երիտասարդ հեղինակին։ Ի՞նչ պիտի ըլլար եթէ օր մը մէկը կարելիութիւնը ունենար Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար»ը օփերէթի վերածելու եւ տարիներ շարունակուէր ներկայացուիլ «Պաղտասար աղբար»՝ երգահանին արժանի փառաբանութեամբ եւ մեծ երգիծաբանին անունը հազիւ նշմարելի...

Տիգրան Չուհաճեան իբրեւ տաղանդաւոր վարպետ «Լէպլէպիճի»էն աւելի արժէքաւոր գործեր ունեցած է։ Բայց ոչ մէկը «Լէպլէպիճի»ին չափ ընդունելութիւն գտած է. ժողովուրդը աւելի շատ փնտռած ու ծափահարած է անոր «Լէպլէպիճի»ն։ Հետեւաբար ամէն անոնք որ վարպետին այդ գործը ներկայացնելու կը ձեռնարկեն, պէտք է Չուհաճեանի անունին ու նկարին առընթեր ծանօթացնեն նաեւ Թադէոս Նալեանի անունն ու նկարը, (ողբացեալ Թէոդիկի տարեցոյցներէն կարելի է գտնել Նալեանի նկարը)։

Թադէոս Նալեան իր երիտասարդ տարիքին տուած շատ մը գործերու կարգին, գրած է նաեւ «Լէպլէպիճի»ն, այդ գործին մէջ տեսնուած անցեալ ժամանակներու արեւելեան բարքերը խորապէս ուսումնասիրած, ճշգրիտ տիպարներով իւրաքանչիւր դերակատարին վայել նրբամիտ, ըստ տեղին պարզամիտ, բայց կուռ ագուցուածքով, բեմական յարմար կառուցուածքով։ Կարելի է նոյնիսկ իբրեւ կատակերգութիւն ներկայացնել, պայմանաւ որ իւրաքանչիւր դերակատար հեղինակին պատկերաւոր տիպարները կատարել ու բնական տալու խղճմտութիւնը ունենայ։

Տուեալ պայմաններուն մէջ դժուար է աւելին պահանջել, սակայն կարելի է խնդրել դերակատարներէն քիչ մը ուշադրութեամբ հետեւիլ գործողութեանց։ Երբեմն շատ աննշան կարծուած անուշադրութիւնները իրարու միանալով խաղին ամբողջական իմաստին վրայ կ'ազդեն։ Օրինակ, Ա. արարին Բեաղըրհանէի գրօսավայրին մէջ դնչուհիներու տարազները, իւրաքանչիւր դերակատար, (անոնք որ բեմը կը սիրեն) կրնային իրենց տուներէն յարմարցնել պուռա գոյներով շալվարներ, գլուխները եւս մազերու կարգ կարգ հիւսկերով կամ հագմաներ ու ծաղիկներ, վերջապէս բոլոր այն մանր կարծուած բաները, որպէսզի զանազանութիւնը տար հարուստ էջէյին տանը նաժիշտներուն ճոխ զգեստաւորումին ։

Բ. արարին Գամէրը կուգայ, զարդարուն ծրարի մէջ ծրարուած գինեբանոցը երկու ձեռքերուն վրայ բռնած ննջասենեակը տանելու։ Նաժիշտները իրենց մեծերուն կը ներկայանան գլուխները թէեւ բաց տխառէմներով, սակայն խանըմները միշտ չարչաֆ իրենց գլխուն։ Այս նրբութիւններն են որ տարիներ շարունակ խարէմական կեանքը երազել տուեր է արտաքին աշխարհին։ Այս բոլոր մանրամասնութիւնները ուսումնասիրող Թադէոս Նալեանը ինչո՞ւ չճանչցնել ժողովուրդին, եթէ մեր արժէքները կ'ուզենք ճանչցնել նոր սերունդին։

Իւրաքանչիւր դերակատար պարտականութիւն պէտք է համարի իր ուշադրութեամբ հետեւիլ խաղին ամբողջութեան, որպէսզի կարենայ ինք ալ իր բաժինը բերել ներկայացման յաջողութեան։

Այսպէս էին Թրքահայ բեմին հին աշխատաւորները,— անոնք որ գործը կը սիրէին ու բեմ կը բարձրանային, ներելի չէր թեթեւօրէն շարժիլ, այլապէս՝ վարպետը Մնակեան «գացէք տուներնիդ նստեցէք տօլմա փաթթեցէք» կ'ըսէր։

Ողբացեալ Նալեանի յիշատակին համար այս քանի մը տողերս երբեք կատարուած գործին արժէքը նսեմացնելու իմաստը չունին։

Ս. Յ. ԱԼԷՔՍԱՆԵԱՆ
(Նախկին դերասանուհի Մնակեան թատերախումբի)

Մ. Ս. Դաւիթ Բէկի շուրջ

«Յառաջ»ի մէջ կարդացի Հ. Ս.-ի գրածները հանգուցեալ Ս. Դաւիթ Բէկի մասին։ Իբրեւ իր հայրենակիցը եւ դպրոցական ընկերը թէ՛ Արաբկիրի, թէ Պոլսոյ եւ թէ Փարիզի մէջ, կը փափաքիմ կարգ մը տեղեկութիւններ տալ իր մասին։

Դաւիթ Բէկի պզտիկ անունն էր Սարգիս (ոչ թէ Մարտիրոս), Դաւթեան ընտանիքէն, բայց դպրոցին մէջ Քարշուլլ կը կանչէին զինքը, կամ Սարգիս Սարգիսեան։ Աղքատ ընտանիքէ եւ որբ մնացած, ժամանակ մը յաճախեց Արաբկիրի Ուսումնարանը (երկրորդական վարժարան), յետոյ նոյն քաղաքի հայ կաթոլիկ դպրոցը, որ լաւ համբաւ ունէր այդ շրջանին։ Հոն է որ սորվեցաւ իր մայրենի լեզուն եւ ոչ թէ Սապահչիւլլի մօտ, որ յաւակնութիւնը չունէր հայերէնագէտ ըլլալու։

1888ին Դաւիթ Բէկ ղրկուեցաւ Պոլիս, Ազարեան Պատրիարքի փոքրիկ Ընծայարանը, կրօնաւորութեան պատրաստուելու համար։ Հոս քանի մը ամիս միայն մնաց, որովհետեւ Փարիզի Սէն-Սիւլփիսի Ընծայարանին մէջ ձրիավարժ աշակերտի մը համար տրամադրելի տեղ կար։ Ազարեան պատրիարք զինքը ղրկեց Սէն-Սիւլփիսի մեծ Ընծայարանը՝ Իսսի-լէ-Մուլինօ։ Դաւիթ Բէկ հոն մնաց երկու տարի, բայց լատիներէնի մէջ տկար ըլլալով, քննութեանց մէջ չյաջողեցաւ եւ չկրցաւ շարունակել մեծ Ընծայարանի դասընթացքը։ Ազարեան Պատրիարքի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Խելացի ըլլալու պէտք չկայ, հասկնալու համար թէ այդ նուիրատուութիւնները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ Կակային անդամավճարները իւրաքանչիւր բջիջին ուղարկուած, իսկ հիւանդանոցները ալ այն վայրերն են ուր կազմակերպութեան զէնքերը մթերուած են... Այդ մասին որ եւ է տարակոյս չունիմ, որովհետեւ երբ շատ պնդեցի որ իր յիշողութիւնը քրքրէ անգամ մը, ըսաւ որ անցեալ ամիս Հայտար Փաշայի հիւանդանոցին նպաստ տուեր են 360 ոսկի... այս մէկը միտքը մնացեր է, որովհետեւ անմիջապէս յիշեր է որ ես ալ այդ կողմերը կ'աշխատիմ... եկուր տես որ ես անցեալ ամիս 360 սնտուկ ռազմանիւթ առաքեցայ մթերանոցը գնելու համար ի հաշիւ Կակային... այս պահուս անոնք Հայտար Փաշայի կայարանն են եւ սնտուկներուն վրայ փակցուած է «մեքենաշարժ արօր» մակագրութիւնը... Այս գիշեր փաշային թղթածրարները աչքէ պիտի անցընէ նորէն... կացութեան տեղեակ է հիմա եւ — Աստուած արեւ տայ իր բիբերուն — եղբօրս մահուան պարագաներէն աւելի քան ազդուած է որքան ես... վաղը դարձեալ իրարու պիտի հանդիպինք ... նայինք ինչ նորութիւններ երեւան հանած պիտի ըլլայ... Եթէ Աստուած ուզէ, մեր ձեռքը բաւական օգտակար նիւթեր պիտի ունենանք գործի սկսելու համար ...

— Շատ բարի, բայց երանի թէ յատուկ աղբիւրներ ունենայինք, այսինքն այն բոլոր փաստերը որոնց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ Կական քարուքանդ ընել... չի կրնա՞ր անդամներուն ցանկը գտնել... այդ փաշան ականաւոր դէմքերէն մէկը կ'երեւայ ...

— Աղջիկը ամէն բան փորձելու տրամադիր է, որովհետեւ բացի ինծի հանդէպ ունեցած իր սէրէն ու եղբօրս կորուստին առթիւ իր զգացած դառնութենէն, պատեհութիւն մը կը փնտռէ վրէժ լուծելու համար այդ շնդաւակ փաշայէն որ անտակ կեանքի մը վարժեցուց զինքը... բայց, ի՞նչպէս ճարէ ցանկը... ոչ ոք ունի, ոչ իսկ թիւ մէկ բջիջին անդամները... այդ ձեւով է ահաւասիկ որ Կական ինքնիրեն կը պաշտպանէ... իւրաքանչիւր անդամ միայն ութ հոգիի անուն գիտէ... չորս հոգի իր պատկանած բջիջէն, չորս հոգի ալ այն բջիջէն որուն ենթակայ է իրենը ...

— Անշուշտ, բոլորովին մոռցայ այդ պարագան... յամենայն դէպս շատ լաւ է որ Ժանեթին պէս գործակից մը ունինք... պիտի սպասենք... տեսնենք ինչ նորութիւններ պիտի ստանայ այս գիշեր ...

— Այո, պիտի սպասենք... դուն շատ յոգնած ես, բարեկամս, ըսաւ Թուրքը ոտքի ելլելով... վաղ առտու երբ արթննաս այս - տեղէն մի հեռանար, այլապէս կը կորսուիս այս աւերակներուն մէջ եւ վերադարձին քեզ չեմ կրնար գտնել... ես քեզի ուտելիք կը բերեմ, ինչպէս նաեւ լուրեր... կէսօրին կուգամ... հիմա քնացիր... Ալլահին խաղաղութիւնը քեզի հետ ըլլայ ու քու շուրջդ ...

— Շնորհակալութիւն, հազար շնորհակալութիւն բոլոր ըրածներուդ համար ըսաւ Սուլիվէն, բայց երիտասարդը արդէն անյայտացեր էր մութին մէջ ։

Առտուն կանուխ երբ աչքերը բացաւ, արեւը կը փայլէր իր թաքստոցին վրայ։ Վերմակները մէկ կողմ նետեց, ոտքի ելաւ ու չորս կողմը նայեցաւ։ Այդ վայրը ուր գիշերը անցուցեր էր, նախապէս տունի մը բակը եղած էր։ Սէզերով ծածկուած քարուքանդ աղբիւր մը կար այնտեղ։ Կամարակապ դրանն անդիի կողմը կը տեսնուէր սենեակ մը՝ նոյնպէս փլփլկած ։

Սուլիվէն քանի մը քայլ առաւ. սրունքին վէրքերը տակաւին կը տանջէին զինքը. ուսերը ստած էին. մորթը կ'այրէր եւ սակայն ցուրտէն կը դողար դեռ։ Աչք մը նետեց պիսքուիթին ու օղիին, բայց բնաւ ախորժակ չունէր զանոնք համտեսելու։ Ընդհակառակն կը փնտռէր իր տաք բաղնիքն ու գաւաթ մը թէյը։ Ուժերը հաւաքեց ու կաղնիկաղ սկսաւ ման գալ աւերակներուն մէջ, տեսարանը դիտելու համար։

Երբ գլխաւոր ճամբուն վրայ հասաւ, իր առջեւ կը բացուէր մահասարսուռ թաղը որ դէպի Ոսկեղջիւր կ'իջնէր. այդ համայնապատկերը չափազանց տարօրինակ թուեցաւ իրեն։ Աւերակոյտերուն շարանը կ'երկարէր մէկ - երկու մղոն տարածութեան մը վրայ, հրդեհէն ոչ մէկ հետք մնացեր էր այլեւս, որովհետեւ ածխացած գերանները կանանչ խոտերով ծածկուած էին հիմա։ Սուլիվէն զինուորականի մտայնութիւն ունէր — նայեցաւ այդ տեսարանին ու խորհեցաւ թէ որքան յարմար էր այդ բացաստանը իբրեւ թաքստոց զօրախումբի մը համար ։

Պատերուն անդիի կողմը կը տեսնուէին քանի մը անցորդներ, իսկ աւելի հեռուէն կ'անցնէին կառքերը։ Ոչ ոք ուշադրութիւն դարձուց իրեն, քանի որ զինքը տեսնողները իր թափթփած հագուստներէն դատելով, կ'ենթադրէին թէ ան ալ թափառաշրջիկ մըն էր իրենց պէս։ Վերը, օդին մէջ, բռնչուններու բազմութիւն մը ուրախ դայլայլով բարիլոյս կը մաղթէր իրեն։

Սուլիվէն նորէն իր թաքստոցը վերադարձաւ։ Ոչ կարդալիք ունէր, ոչ ընելիք. ուրեմն, թէ ժամանակը սպաննելու եւ թէ տաքնալու համար, վերմակներուն մէջ փաթթուեցաւ, դարձեալ ու սկսաւ քնանալ ։

Երկրորդ անգամ արթննալուն, արեւը արդէն հորիզոնէն բարձրացած էր, թաքստոցին քարերն ալ տաքցեր էր։ Շուքին մէջ քաշուեցաւ ու անգամ մը եւս դիտեց դեսպանը։ Թռչունները երգեր հիմա ու կը հանգստանային կէսօրուան տաքին մէջ. գետինը մրջիւններով լեցուն էր ։

(Շար.)

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1904 Ապրիլ 12, Սէմալի կռիւը, գերկավարութեամբ Անդրանիկի, Հրայրի, Մուրատի եւ Սեպուհի ։

1904 Ապրիլ 13, Սասունի Բ. ապստամբութիւնը Թրքական բռնակալութեան դէմ, կռիւին մէջ կ'իյնայ յայտնի Դաշնակցական Հրայրը ։

բախօսութեամբ, Դաւիթ Բէկ մտաւ ...ի կաթողիկէի Ընծայարանը՝ ...ներու հետեւելու համար: Ասիկա ...առիթ մը տուաւ իրեն թէ դա-...ծոցքին հետեւելու եւ թէ իր սի-...ած ճիգերուն համար համալսարա-...կան վկայականներ ստանալու:

...բախտաբար թէ բարեբախտա-...բար, չեմ ուզեր այս մասին ունէ դա-...տում մը ընել, այդ օրերուն ճանչցաւ ...Սապահգիւլեանը: Մէկ կողմէ մօրը ...ները, միւս կողմէ Սապահգիւլ-...եանի հետ իր յարաբերութիւնները յե-...ղաշրջում առաջ բերին իր մէջ այն ...ն որ ի վերջոյ մեծաւորները ...ցուցին իրեն թէ եկեղեցական կո-...չում չունի:

Անոր վրայ Դաւիթ Բէկ վրայէն ...նեց եկեղեցականի զգեստները, ...զոր հագած էր մինչեւ այդ վայրկ-...ենը եւ անդամ արձանագրուեցաւ ...չակեան կուսակցութեան:

1896ին իրեն այցելեցի մութ սեն-...եակի մը մէջ: Կը սպասէր որ ընկեր ...ը իրեն բերէր իր կուսակցութեան ...անդամակութենէն իրեն ինկած բա-...ժինը:

Հինգ տարի վերջ, երբ Փարիզ վե-...րադարձայ, զարմանքով մատին վրայ ...ծոյ մատանի մը՝ վրան պսակով ...ը:

— Խե՛ր ըլլայ, նշանուե՞ր ես, հար-...ցուցի:

— Գրեթէ, պատասխանեց:

— Որո՞ւ հետ...

— Կոմսուհիի մը հետ...

— Կատակը մէկդի, դուն ո՞վ, կոմ-...սուհին ո՞վ:

Ու ցոյց տուաւ մատանին եւ լուրջ ...ձայնով մը ըսաւ.

— Այլեւս Քարչուլլ չեմ ես, այլ ...կաւարի իշխանական մէկ ընտանիքէն ...սերած, Մելիքներէն...

— Կը շնորհաւորեմ անկեղծօրէն: Կը ...ցաւիմ սակայն որ կոմսուհին նոյն ...ջերէն եղած չըլլայ:

Տարիներ վերջ Սապահգիւլէն իմա-...ցայ որ կոմսուհի բառը ծանօթ բա-...րեկամի մըն էր, որ զինքը կողոպ-...տելէ վերջ, ձգած փախած էր:

Պէտք է չնշեմ սակայն որ Դաւիթ Բէկ քաղցրաբարոյ նկարագիր ունէր, ...համեստ էր, լաւ աշխատող, ըն-...կերասէր եւ հայրենասէր՝ նուիրուած ...իր կուսակցութեան: Բնաւ չէր սիրեր ...հակառակորդ կուսակցութիւնները:

...իր հրատարակութեանց մասին ոչ ...մէկ գաղափար կրնամ յայտնել: Գիտ-...նականներուն կը մնայ գնահատել կամ ...քննադատել զանոնք:

Ալ. Վրդ. Սիրունեան

———

Դաւիթ Բէկի մասին Սիրունեան ...վարդապետին տուած այս տեղեկու-...թիւնները հետաքրքրական են եւ լոյս ...կը սփռեն անոր կեանքի կարեւոր մէկ ...շրջանին մասին: Դաւիթ Բէկ երբեք ...չէր պատմած իր բարեկամներուն թէ ...մը Փարիզ ղրկուած էր եկեղեցական ...ասպարէզին պատրաստուելու համար: ...մէկ յիշատակ կ'ուզէր ունենալ ...այդ հեռաւոր օրերէն: Շատ ...կը սիրէր պատմել իր կեանքը եւ անձ-...պէս քանիցս ինծի խօսած է Քոլէճ ...դը Ֆրանսի մէջ Զօր. Կուրոյի հետ ...ընկեր ըլլալուն եւ բժշկական ...ֆակուլտէն յաճախելուն մասին: Սէն-...Սիւլփիսի Ընծայարանին մասին փոք-...րիկ ակնարկութիւն մը իսկ չէր ըներ: ...ներէնն ալ Սապահգիւլեանէն սոր-...ված ըլլալը տեսակ մը հպարտու-...թեամբ կը յիշէր, մասամբ արդարա-...ցնելու համար հայերէնը սահուն գրե-լու եւ խօսելու համար իր ունեցած դժուարութիւնը:

Այս առթիւ յիշենք որ Դաւիթ Բէկ աշխատակցութեան կարեւոր բաժին մը ունեցած է իշխան Գուիտոն Լուսինեանի ֆրանսերէնէ հայերէն երկհատոր մեծ բառարանին խմբագրութեան մէջ, ինչպէս կը հաստատէ Արշակուհի Թէոդիկ սոյն բառարանի Պոլսոյ տպագրութեան Բ. հատորի սկիզբը: Միւս աշխատակիցները եղած են Երուանդ Օտեան, Հ. Աճառեան, Կ. Բասմաջեան, Տոքթ. Վ. Թորգոմեան, Զապէլ Ցովհաննէսեան (Եսայեան) եայլն:

Դաւիթ Բէկ ֆրանսերէնի թարգմանած է նաեւ Շիրվանզադէի «Արխտոր» եւ վերջապէս Փափազեանի «Սանթօ»ն, իր ֆրանսերէն Serge d'Herminy ծածկանունով: Պէտք է կորուստէ փրկել իր ձգած ձեռագիրները:

Դաւիթ Բէկ անժառանգ մեռած ըլլալով, ազգային իշխանութեանց կը մնայ տէր կանգնիլ անոր թողօնին:

Հ. Ս.

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ. — Մեր գաղութը եւս, յունիս 4ի շաբաթ իրիկուն տօնեց Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան քառամեակը Հ. Ց. Դ. Տան մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Ց. Դ. Տէսինի կոմիտէին:

Ներկայ էր «կոկիկ» բազմութիւն մը՝ մեծամասնաբար այրեր: «Կոկիկ» բացատրութիւնը ցաւալի ու միանգամայն ամօթ է մեր գաղութին համար: Ինչպէս քանիցս մատնանշուած է, գաղութին մէկ որոշ մասը թոյլ ու անտարբեր է ազգային բոլոր տեսակի ձեռնարկներու հանդէպ: Զխօսինք այլեւս այլասերածներու մասին որոնք միջազգային հովերով տարուած են:

Երբ անկախութեան տարեդարձն իսկ չի կրնար հրահրել, խանդավառել մեզ այս օտար ափերու վրայ, կը նշանակէ թէ խաչ քաշած ենք մեր ազգային արժանապատուութեան վրայ, ե՞րբ պիտի վարժուինք ընդօրինակել հիւրընկալ երկրին լաւագոյն բարքերը: Ֆրանսական պետութիւնը միլիոններ կը ծախսէ, բացառիկ խրախճանութիւններ կը սարքէ՝ ազգային տօնին առթիւ, միշտ վառ պահելու համար ժողովուրդին ազգային գիտակցութիւն ու խանդավառութիւնը: գոնէ մենք ալ, մեր համեստ ուժերով, գիտնանք յարգել ազատամարտի զոհերուն յիշատակը:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս: Նախագահ ընկեր Վ. Հիւսեան գեղեցիկ օրինակով մը բացատրեց օրուան տօնի նշանակութիւնն ու խորհուրդը:

Ապա սկսաւ գեղարուեստական բաժինը, որ բաւական ճոխ էր: Յաջող արտասանութիւններ ըրին ընկերներ Պօղոս Տէր Պօղոսեան, Մանուկ Գրիգորեան, փոքրիկն Վրէժ Գրիգորեան, եղբարք Անդրանիկ եւ Մուրատ Խորէնեան եւ Պ. Նուպար Գազազ: Մենեգեցին՝ Տիկին Աշխէն Պօյաճեան, օրիորդներ՝ Մարիցա Պամպաճեան, Տիրուհի Թաթավլաճեան, Վարսենիկ Զէրօնեան, ընկեր Պ. Տէր Պօղոսեան եւ Պ. Ռուբէն Կենճոյեան, որոնք արժանացան ջերմ ծափերու:

Գեղարուեստական բաժինը լրացած էր: Ընկեր նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկեր Շ. Միսաքեան, որ իր արդար վրդովումը յայտնելով կարգ մը երեւոյթներու դէմ, բացատրեց թէ մայիս 28ը ժողովրդային տօն է: «Ձերն է: Ան կուսակցական տօն մը չէ»:

Ընկեր Միսաքեան արագ ակնարկով նկարագրեց այն կացութիւնը որ կը տիրէր Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակումէն առաջ: Թուեց այն վտանգները որ կը սպառնային հայ ժողովուրդի գլխուն, ռազմամթերքի եւ անհրաժեշտ նիւթերու պակասը, հայկական փոքրաթիւ ու անկազմակերպ ուժերուն մղած օրհասական ու անհաւասար կռիւները, ժողովուրդին ու կռուող ույժերուն կրած տառապանքը եւ միահամուռ ճիգերը: Ահա այսպէս ձեռք բերինք մեր անկախութիւնը, ոչ Թուրքին «շնորհն էր ան եւ ոչ ալ դէպքերու դասաւորման հետեւանք»:

Ապա անդրադարձաւ Հայաստանի վերջին դէպքերուն եւ անուններով թուեց բոլոր զոհերը: «Ո՞ւր են Հայաստանը խորհրդայնացնող հին ղեկավարութիւնը, կուսակցական գործիչներ, քարտուղարներ, դրագէտներ եւ մազ ու մօրուք ճերմկած փրոֆէսէօրներ ու գիտնականներ: Արտասահմանի հայութիւնը ունի պարտականութիւններ, գոնէ բողոք բարձրացնելու կատարուած բարբարոսութիւններուն դէմ: Մենք պէտք ունինք կազմակերպուելու ազգ. մէկ ճակատի շուրջ: Պէտք է վերնան այլեւս «ես» ու «դուն»ը եւ անոնց տեղ ստեղծուի «մենք»ը, որպէսզի կարենանք մէկ ճակատով ներկայանալ հիմնական խնդիրներուն առջեւ»: Բանախօսութիւնը վերջացաւ խանդավառ ծափերու մէջ:

Գ. Ց. Պօյաճեան

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ ՄՈՐԻՍ, 5 յունիս. — Այս տարի, Սէն Մորիսի փոքրաթիւ գաղութն ալ վայելչօրէն տօնեց մեր անկախութեան տարեդարձը, Մայիս 28ը: Ներկայ էր գրեթէ ամբողջ գաղութը: Հանդէսին կազմակերպութեան հոգը ստանձնած էին Հ. Ց. Դ. «Ցառաջ» խումբին անդամները, որոնք ջանք չէին խնայած յաջողութեան համար:

Տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ 6 յունիս, երկուշաբթի կէսօրէ վերջ, Սօսիէթէ Լիօնէզի սրահը: Բեմին խորը զետեղուած էին ֆրանսական եւ հայկական դրօշները, իսկ ճակատը մեծ գրերով գրուած էր «Կեցցէ՛ Մայիս 28»ը: Օրուան նախագահը, ընկ. Ա. Հարելեան, իր բացման խօսքին մէջ յիշեց այն խիզախ մարտնչումները որ տեղի ունեցան 1917-18ին, յետոյ հրաւիրեց ներկաները որ յոտնկայս երգեն «Մեր Հայրենիքը»: Ներկայ բազմութիւնը, խանդավառութեամբ երգեց քայլերգը:

Գեղարուեստական բաժնին մէջ, փոքրիկն Մ. Ճէլոյեան կատարեց արտասանութիւն մը, Օր. Տիրուհի Թաթալաճեան շնորհալի կերպով երգեց «Անուշ»էն «Աղջի Անաստուած»ը, ընկեր Զ. Փափուճեան «Քէլէ քէլէ»էն: Յաջող արտասանութիւններ ըրին, տիկին Այթունեան, ընկերներ Գամպէրեան եւ Մ. Միրզէ:

Ապա բուռն ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Շ. Միսաքեան, որ առաջին անգամ կ'երեւար այս գաղութին մէջ:

Ընկեր բանախօսը ամբողջ մէկ ժամ գեղեցիկ, հիւթեղ բանախօսութեամբ մը լարուած պահեց ներկաներուն ուշադրութիւնը: Սկսելով 1917ի ռուսական յեղափոխութենէն, փաստացի ներկայացուց դէպքերու ընթացքը, մինչեւ անկախութեան հռչակումը:

Անդրադարձաւ նաեւ Հայաստանի ներկայ կացութեան եւ պատահած ողբերգութեան, եւ թելադրեց համախմբուիլ, կազմակերպուիլ եւ ներկայանալ իբրեւ մէկ ճակատ, հիմնական հարցերու մասին:

Բանախօսութիւնը յաճախ կ'ընդմիջուէր բուռն ծափերով:

Հանդէսէն վերջ ընկերային հանդիպում մը ունեցանք ընկեր Գամպերեանի սրճարանը, որ յետոյ խնջոյքի մը վերածուեցաւ: Սեղանապետի պաշտօնը վարեց մեր Խնկօն, մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով: Այս տեղ ալ, իւրաքանչիւր ներկայ իրեն ինկած բաժինը բերաւ երգով, արտասանութեամբ կամ ճառով: Դարձեալ ոգեւորիչ էին ընկեր Միսաքեանի բաժակաճառը, ինչպէս եւ ընկեր Թ. Հէրոյեանի (դինուոր) հայրենասիրական խօսքերը: Իրիկուան ժամը 6ին օթօքար նստուեցանք Լիոն վերադառնալու համար, ակամայ բաժնուելով մեր տղաքներէն ու տիրող մթնոլորտէն:

Կեցցեն Սէն Մորիսի Ցառաջ խումբի մեր տղաքը:

Հուրծամ Պատանի

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Անկախութեան հռչակման քսաներորդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը տեղի ունեցաւ 4 Յունիս շաբաթ երեկոյ Պօմոնի «Վարանդեան» սրահին մէջ: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ համեստ եւ աշխատաւոր դասակարգն էր որ եկած էր իր յարգանքն ընծայելու:

Օրուան նախագահը, ընկեր Համբարձում Պամպաճեան բացուած յայտարարելով հանդէսը, վարագոյրը բացուեցաւ Պօմոնի հայ արիներու կողմէ «Մեր Հայրենիք» խմբերգով զոյգ եռագոյններու հովանիին տակ, յոտնկայս եւ խոր երկիւղածութեամբ: Ընդդանք օրերու մեծ օրին՝ Մայիս 28ի իմաստը, հրաւիրեց ժողովուրդը մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել յիշատակը այն բոլոր զոհերուն որոնք ինկան հայ ազատագրութեան փշոտ ճամբին, որոնց արեան գնով մենք տէր եղանք օրերու էն մեծ օրին Մայիս 28ին: Վերապրողներուն նուիրական պարտքը պէտք է ըլլայ ամբողջացնել մեռելներուն եւ մեր երազը, Հայաստանի ազատագրութիւնը: Օր. Ա. Սէրէնկիւլեան մեծ յուզումով երգեց ժողովրդական երգ մը, ընկ. Վազգէն Տէր Վարդանեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Արարատեան դաշտը» այնչափ զգայուն: Սիրուած ջութակահար Պ. Ս. Ջէօրէքճեանի քանի մը հայկական կտորները լսուեցան եւ կրկնուեցան ընդհանուր խանդավառութեամբ: Օր. Ա. Սէրէնկիւլեանի երկրորդ անգամ երգելէն վերջ, կարգով արտասանեցին՝ պատանի Վարդգէս Տէրտէրեան եւ Հայ Արի Ա. Հարոն Թաշճեան:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Վ. Իշխանեան, որ բեմ բարձրացաւ ջերմ ծափերու մէջ: Դժբախտաբար ի վիճակի չեմ նոյնութեամբ ներկայացնելու իր գեղեցիկ բանախօսութիւնը:

Ընկեր Վ. Իշխանեան իրեն յատուկ պերճախօսութեամբ, Մայիս 28ի անդրադարձաւ մեր անցեալի 50 տարուան ազատագրական պայքարին, յիշեց մեր զէնքի հերոսներու կարգին մեր գրչի հերոսներըորոնցշնորհիւ ծնունդ առաւ զէնքի պայքարը եւ ստեղծուեցան յեղափոխական կուսակցութիւնները: «Անդրանիկներ, Սերոբներ, Մուրատներ չէին ծներ եթէ ծնած չըլլային Ալիշաններ, Քամառ Քաթիպաներ եւ Գրիգոր Արծրունիներ: Հնչակեան կուսակցութիւն, Դաշնակցութիւն եւ այլ յեղափոխական խմորումներ մէջտեղ չէին գար, եթէ չըլլային Գրիգոր Արծրունիներու, Րաֆֆիներու եւայլոց ստեղծած գրականութիւնը»: Եւ այսպէս ժամանակագրական կարգով եկաւ յանգեցաւՄայիս 28ի նախօրեակինհայ ժողովուրդի միացեալ ուժերով մղած օրհասական պայքարին եւ այդ պայքարներէն ծնած մայիս 28ի օրուան արժէքին եւ նշանակութեան: Սոյն պատմական անդրադարձումներէն վերջ կանգ առաւ Հայաստանի ներկայ անդնապալի կացութեան եւ արտահայաստանեան հայութեան անմխիթար կացութեան վրայ, վերլուծեց միջազգային քաղաքական խառնակ կացութիւնը վաղուան անակնկալները / մեզ համար նպաստաւոր կամ աննպաստ հաւանականութիւններ: Ի վերջոյ սրտագին կոչ ըրաւ միանալազգովին, ստեղծել հոգեկան միացեալհայութիւն ապագայ անակնկալներ դիմագրաւելու համար: Ընկերոջ բանախօսութիւնը կ'ընդմիջուէր խանդավառ ծափերով:

Ընկեր Սեթեանի չարժանկարով «Հայրենի յիշատակարան»էն կարգ մը դէպքեր եւ դէմքեր ներկայացուելէ ետք, ընկեր նախագահի փակման խօսքով վերջ գտաւ հանդէսը, եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ խանդավառ տրամադրութեամբ:

Ց. Գ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՕՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— • —

ՖՈՒԹՊՈԼ. — Շաբաթ, 4 Յունիս, Փարք տէ Փրէնսի մէջ տեղի ունեցաւ Աշխարհի Բաժակի առաջին մրցումը գերմանական եւ զուիցերիական ազգ. խումբերու միջեւ: Հակառակորդները հաւասար մնացին եւ խաղը վերջացաւ 1—1 կէտով: Բաժակի օրէնքով, կէս ժամուան երկարացումն ալ ապարդիւն մնաց: Սոյն խումբերը կրկին պիտի չափուին հինգշաբթի նոյն դաշտին վրայ: Գերմանացիները, անհատապէս լաւագոյն ֆութպոլիստ, տիրապետեցին երկար ժամանակ, բայց չյաջողեցան անցք մը գտնել հակառակորդներին առջեւ, զոր Զուիցերիացիները կատաղօրէն կը պաշտպանէին: Տաքը եւ անպատճառ յաղթելու տենչը չափազանցութիւններու մղեցին բոլոր խաղացողները, ինչ որ տգեղ երեւոյթ մը պարզեց:

Գերմանացիները նոր կազմով մը կը ներկայանային: Խումբը կը բաղկանար 5 Աւստրիացիներէ եւ 6 Գերմանացիներէ: Այս բաղկացութիւնը հեռի էր կատարեալ ըլլալէ: Կը պակսէր կարեւոր ազդակ մը, ձուլումը՝ երկու տարբեր մեթոտներու, ինչ որ միայն ժամանակի հարց է:

Կիրակի, Քոլոմպի մէջ, Ֆրանսա շատ դիւրութեամբ յաղթեց Պելճիքային (3—1): Ֆրանսացիները առաջին մասին մէջ շատ փայլուն եւ կրակոտ խաղարկութեամբ մը տիրապետեցին, Կակառակ Պելճիքացւոց խրոխտ հակայարձակումներուն: Բայց այս վերջիններուն պաշտպանողական գիծը հեռի էր կատարեալ ըլլալէ, մանաւանդ հակառակորդը չէզոքացնելու մէջ:

Նոյն օրուան արդիւնքներն են. —

Պրազիլիա կը յաղթէ Լեհաստանի (6—5): Հունգարիա՝ Հոլանտ. Հնդկաստանի (6—0): Չեխոսլովաքիա՝ Հոլանտայի (3—0): Իտալիա՝ Նորվեկիոյ (2—1):

Ռումանիա եւ Քուպա հաւասար մնացած ըլլալով (3—3), հինգշաբթի կրկին պիտի խաղան: Կիրակի, 12 Յունիսին, քառորդ վերջաւորութեան մասնակցողները հետեւեալներն էին. — Ֆրանսա - Իտալիա (Քոլոմպի մէջ): Պրազիլիա-Չեխոսլովաքիա (Պորտոյի մէջ): Շուէտ - Ռումանիա կամ Քուպա (Անթիպի մէջ): Հունգարիա-Գերմանիա կամ Զուիցերիա (Լիլի մէջ): Շատ հետաքրքրական մրցումներ են ասոնք, որոնց մէջէն կը զատուի մասնաւորապէս ֆրանքօ-իտալական բախումը:

ԹԷՆԻՍ. — Ներկայիս Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենան Ֆրանսայի միջազգ. ախոյեանութեան մրցումները, մասնակցութեամբ աշխարհահռչակ խաղացողներու, որոնց ամէնէն աչքառուն՝ Քալիֆորնիացի Budgeը, որ կը գլէ կ'անցնի իր բոլոր մրցակիցները: Զենք կարծեր որ ոեւէ մէկը կարենայ զինքը դժուարութեան մատնել մինչեւ իր վերջնական յաղթանակը:

Ա. Ա.

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Արա Պարթեւեան մնայուն ղեկավար նշանակուած է «Association Symphonique des Concerts Populaires» անուն ֆրանսական նուագախումբին, որ կազմուած է Փարիզի վեցերորդ թաղամասի քաղաքապետարանի հովանաւորութեան տակ:

Այս նուագախումբը ունի նաեւ հունգարացի ղեկավար մը, Մաքս Տէօշ: Անցեալ մայիս 27ին, Մոնթրէօյի քաղաքապետարանին մէջ, մասնակցութեամբ Comédie Françaiseի արուեստագէտներուն, ներկայացուեցաւ Պիզէի Arlésienneը, որուն նուագախումբի բաժինին զուգընթաց կ'ընկերանար Choral Amicicialն, ճարտարօրէն ղեկավարուած՝ Պարթեւեանի կողմէ:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1904 Ապրիլ 14ին Մերկերի կռիւը, գլխաւորութեամբ Գէորգ Չաւուշի:

1904 Ապրիլ 16ին Իշխանձորի (Սասուն) կռիւը:

1893 Ապրիլ 17ին Տարօնի Ցրօնք գիւղի կռիւը, մահ Դաշնակցական գործիչ Գուրգէնի:

1904 Ապրիլ 18ին Կէլհիսի (Սասուն) կռիւը, ղեկավարութեամբ Անդրանիկի, Գէորգ Չավուշի, Սմբատի եւ Վահանի:

1921 Փետրուար 14ին խմբապետ Խնկօն ջարդ տուաւ բոլշեւիկ զորամասերուն եւ խուճապի մատնեց զանոնք, առնելով բազմաթիւ գերիներ եւ գրաւելով թնդանօթ ու ռազմամթերք:

1897 Փետրուար 27ին տեղի կ'ունենայ Սոխորդ գիւղի կռիւը, ղեկավարութեամբ Աղբիւր Սերոբի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԱԹԻՆ

Հայր եւ մայր երջանկանում են իրենց սիրոյ պտուղով, կրկնապատկում են իրենց եռանդը աշխատելու եւ իրենց սիրոյ պտուղը երջանիկ պահելու համար: Բայց այդ երջանկութիւնն ունենում է իր սեւ կողմը. — աղջիկը մկրտելու խնդիրը:

Կոստին հետաքրքրուել, իմացել էր Տէր Խորէնէն, որ Հայոց առաքելական եկեղեցին մկրտում է մկրտութիւն խնդրող որեւէ երեխայ եւ տոմարի մէջ արձանագրում է որպէս լքեալ մանուկ, որեւէ հովանաւորի, կամ կնքահօր անունով, կամ իբրեւ անծանօթ հօր զաւակ՝ միայն մօր անունով, երբ յայտնի է մայրը: Կոստին աղջիկը կարող է մկրտել տալ կնոջ անունով, իբրեւ անծանօթ զաւակ: Ցետագային, երբ պսակուին՝ աղջիկը չի ճանաչուի որպէս իր հարազատ զաւակը, այլ իբրեւ որդեգիր:

Ո՛չ, այդ բանը չէր կարող անել Կոստին: Աստուած էլ գիտէր, ինքն էլ գիտէր որ, ինքն էր հարազատ հայրը իր կնոջ զաւակի: Իր կինն աղջիկ մա՞յր. անծանօթ հօր զաւա՞կ: Ո՛չ, ոչ, անկարելի է: Աւելի լաւ առանց կնունքի մնայ զաւակը: Եթէ մեղք է գործել, թող Աստուած դատէ իր մեղքը:

Այս անգամ Կոստին բոլորովին խռովում է եկեղեցիէն: Էլ ոտքը եկեղեցի չի դնում: Հեթանոս անուանակոչութիւն է սարքում իր աղջկայ համար: Հրաւիրում է իր լոթի ընկերներին ու բարեկամներին իրենց ընտանիքներով, չտեսնուած չլսուած խնջոյք է սարքում: Զուռնաճի Կարոյի փոխարէն՝ Է1մէնչիստ բռչա Ցարութին է հրաւիրում: Քառասուն զոյգ մոմ է վառում եւ Հայոց հին աստուածները վկայ կանչելով՝ աղջիկն Աստղիկ է անուանում: Թէեւ Կոստի մօտիկ ընկերներն ու բարեկամներն իրենց ընտանիքներով Կոստի անպսակ կնոջ եւ անկնունք զաւակի հետ բարեկամութիւն են անում, բայց քաղաքի ազգաբնակութեան մեծ մասը միշտ խորթ աչքով է նայում նրանց, եւ խեղճ կինը, յետագային էլ փոքրիկ աղջիկն էլ զգում են շարունակ իրենց վիճակի դառնութիւնը:

Բայց ի՞նչ կարող էին անել: Կոստին անդրդուելի էր: Շիտակ մարդ, կաշառքով, աղաչանք—պաղատանքով գործ չէր ուզում տեսնել: Օրինաւոր կամ ապօրէն, նա արել էր իր ձեռքով, պիտի քաշէր իր հոգով:

Կոստին անհաշտ եկեղեցու հետ՝ միշտ հաշտ էր Աստծոյ հետ: Ամէն առաւօտի մատաղ էր մորթում, աղքատի ու տնանկի դրամ, ուտելիք, հագնելիք էր բաշխում: Նեղը մնացած ատեն՝ իր պարծանք գօտին գրաւ էր դնում, բայց ոչ մէկ օր իր սէր կինը եւ սիրոյ զաւակը զուրկ չէր պահում:

Երբ ռուս կառավարութեան կողմէ Հայ եկեղեցական կալուածները գրաւելու խնդիրը մէջ տեղ ելաւ եւ Հայ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի ելաւ իր ազգային իրաւունքը, ստացուածքը պաշտպանելու, Կոստին մոռացաւ իր քէնը եկեղեցու հետ եւ առաջիններէն մէկը եղաւ կուի դաշտ նետուող, նոյնիսկ զէնք արձակող, Խաղախ վիրաւորող, որի հետեւանքով երկար ժամանակ բանտ պառկեց:

Եկեղեցական կալուածների գրաւման դէպքէն վերջ, երբՀայոցՀայրիկը իր հօտին այցելելու համար պտոյտի ելաւ ու Կարս եկաւ, Կոստին մօտաշաւ, թէ նրա պատճառով ինքն անպսակ, զաւակն անկնունք է մնում, ու դաւուլ - զուռնայով մինչեւ Բէգլի Ահմէտ գիւղը նրա դէմ գնաց եւ կառքէն իջնելով, իբրեւ գրաստ Հայրիկի կառքին լծուեց:

Եկեղեցին ու օրէնքը տարբեր, ազգի գործը, ազգի պատիւը տարբեր: Կոստին պատուի-մարդ էր թէ իբրեւ անհատ, թէ իբրեւ ազգի զաւակ:

Գոց էին հայ դպրոցները Ցարի հրամանով: Ով ուզում էր իր զաւակը կրթել, պիտի ուղարկէր ռուսական վարժարան: Կոստին շատ էր փափաքում իր աղջիկը դպրոցական համազգեստ հագած աշակերտուհի տեսնել, բայց իր փափաքը չէր կարող իրականանալ, որովհետեւ ռուսական դպրոցը չէր ընդունում ապօրէն - անկնունք մանուկ: Ու Կոստի աղջիկը, սիրուն Աստղիկը Սնուշ քոյրիկի տնային վարժարանը գնաց, ուսում առնելու:

Բայց աշխարհն այդպէս չմնաց: 1905ին Հայոց Հայրիկն յաղթեց, որովհետեւ իր ազգն զգաստացած՝ այլեւս «երկաթէ շերեփ» ունէր իր ձեռքը եւ կարողանում էր հարիսայի կարասին իր բաժինը վերցնել:

Հայ դպրոցները բացուեցին: Ցեղափոխական ազատամիտ հոգաբարձուներ եւ ուսուցիչներ խտիր չդրին օրէն - ապօրէն հայորդիների մէջ. անխտիր, աղքատ ու հարուստ դպրոց ընդունեցին. շատերի գիրքն ու տետրակն էլ իրենք տուին: Կոստի Աստղիկն էլ հագաւ, դպրոցական սրճագոյն համազգեստ ու գնաց դպրոց: Ա՞յդքան միայն:

Ոչ, նա նոյնիսկ դպրոցական հանդէսներին բեմ ելաւ, ոտանաւոր արտասանեց, դեր խաղաց, ծափեր խլեց Կարսեցիներէն ու երջանկութեամբ լեցրեց ծնողների սիրտը:

Էլ ինչպէ՞ս Կոստին անկողինէն վարտիկ շապիկով փողոց չթռչէր եւ ահարկու կրակի մէջ չնետուէր, երբ մի գիշեր դպրոցապատկան խանութները կրակ առին եւ բոցը երկինք բարձրացաւ:

— Ծօ, դպրոցի խանութները, ծօ, դպրոցը... Ձեր հոգուն մատաղ, տըղերք, հասէք, ջուր, թաղիք, խալի, կարպետ, մի թողնէք որ կրակը տարածուի: Հասէք...

Գոռում էր Կոստին աջ ու ձախ եւ քլունգ առած՝ հարուածում էր կրակ առած դուռ ու պատուհան:

— Կոստի, զգոյշ, ձեղունը պիտի փլի, տակը կը մնաս, կ'այրուիս, դուրս, դուրս ելիր...

Գոռում էին մարդիկ ահաբեկ, բայց Կոստին անտարբեր իր վիճակին դեւի պէս մարտնչում էր կրակի հետ, որ չտարածուի, բոլորովին չոչնչացնէ խանութները ազգի, դպրոցի: Քանի քանի աղքատ մանուկներ ձրի ուսում պիտի առնէին նրանց եկամուտներով:

— Ցօ՛, հասէք, է՛, ի՞նչ էք կանգնել, ձայնում է Կոստին կրակէն հեռու կեցած, վախկոտ ականատեսներին, — ես ձեր հէրը, ձեզ տղամարդ սարքողի...

Հայհոյում է լխաբերան ու շարունակում իր գործը:

ԵԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(7)

(Շար.)

40 ԺԱՄՈՒԱՆ աշխատանքի օրէնքին առթիւ, Ֆրանսայի գործատիրական պատուիրակը ճառ մը խօսելով Ժընեւի խորհրդաժողովին մէջ, ըսաւ թէ այդ օրէնքը վնասակար եղաւ երկրին համար: «Ճարտարարուեստի ծախքերը 90 – 100 առ հարիւր աւելցան, բաղդատելով 1936ի հետ, արտադրութիւնը 76 – 84 առ հարիւր ինկաւ, բաղդատելով 1929ի հետ» ըսաւ ան: (Ֆրանսայէն դուրս, 40 ժամը կը գործադրուի միայն Նոր Զելանտայի մէջ, այն ալ շարք մը շեղումներով):

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Մ Ա Յ Ի Ս 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:
Ապսպրանքները կանխիկ:
Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ: Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ
25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
SALLE GAVEAUի մէջ, 45 Rue de La Boëtie
(Métro: Miromesnil)
ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ
Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն
Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ
ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէբար, 35, Rue Montholon.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ
26 Յունիս, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, Rue Danton (St. Michel)
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ-վարպետին՝
Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ
ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆի փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը՝

ՄՆԱՆՔ ԵՒ ՏՆԱՆՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ
երեք արար
որուն կը մասնակցին՝ Ս. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, Ս. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ, Տիկիններ՝ Բ. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ԱԼԻՍ ՏԻՒՓՕՆ եւայլն:
Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր-Վահանի, նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Պ. Պ. Եագուպեան Ա., Թէրզեան Վ., Մանիկօֆ Ց., Պալապանեան Ս., Սամուէլ Հայկ, Տէտէճեան Ց., Բէպպպճեան Ն.:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
(ՀԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ)
Նոր մատենաշարին Ա. հատորը
Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր, նահատակ
ԱԿՍԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ
ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ, ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ, ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄՆԱՑԱՆԸ եւ ՍՊԻՏԱԿ ՁԻՆ:
Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԷՆ, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷՆ, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷՆ, ԱԼԱԶԱՆԷՆ, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ:

ՃԱՇԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա
31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Վ Ա Հ Ա Ն Ե Ա Ր Ճ Ա Ն Ե Ա Ն
ԻՐԱՒԱԳԷՏ – ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ փարչական գործերու համար:
Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն:
44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Ֆ. Հ. ԿԱՊՈՅՏ Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը՝ 15 Յունիս, Չորեքշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին, խիստ կարեւոր օրակարգ: Անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է եւ ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի: Մասնաւոր հրաւէր պիտի չղրկուի:

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dupuytren — PARIS (15)

Հ. Յ. Դ.

Պաւա.Ա

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս, Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, սովորական հաւաքատեղին, կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱԹՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» Ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Galmanieի մէջ:
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն
կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)
Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» Կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:
Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ: Կերուխում: Պիւֆէ տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին
կազմակերպուած Մարսէյլի Սայնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ
19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
Սէնթ Անտրէի զդաստւն պարտէզին մէջ:
Կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱՒԻԿԵԱՆ. կը խօսի՝ ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը բանախօսէ՝ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:
Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր դերասան Ց. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ: Կ'երգեն ու կ'արտասանեն Սայնոյ Ջորի նորահաս մանուկներ:
ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 Թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջաւորութեան: Փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին երթալ հանդիսավայր:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
16 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 11ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ Լ'Էքլիփս:
ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ
Նիւթ՝ «Երիտասարդութիւն»
— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղի Վարչութիւնը տարեկան Ընդհ. Ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր սրահին մէջ: Օրակարգ, 1.— Տարեկան գեկուցում, 2.— Հաշուետուութիւն, 3.— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
Դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, 15 Յունիս, Չորեքշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Ռիւ Պոսիւէ: Կը խօսի Ակումբի անդամներէն Փօրիս Նազարեան: Նիւթ՝ «Հայաստանի ժողովրդագրութիւնը եւ Հայաստանի Հանրապետութեան տնտեսական քաղաքականութիւնը»:

ՀԱՆԴԷՍ
ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres, պիտի տօնուի տարեկան հանդէսը ի յարգանս Մխիթար Աբբահօր, Ռափայէլի եւ Մուրատի յիշատակին, 19 Յունիս, կիրակի օրը, ժամը ճիշդ 16ին: Տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, երգեր, եւ երգախառն զաւեշտ մը աշակերտներու կողմէ:

Ընտանեկան պարահանդէս
ՔՂԻԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
17 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.45—24
Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ
Բացման խօսք Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆԷ
Ընտիր նուագախումբ, Մատչելի պիւֆէ
Տոմսերու ժամանակցութիւն 3 եւ 2 ֆրանք

ՕՖԵՐԱՅԻ ԵՐԳԻՉ Պ. ՄՈՎՍԷՍ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ
Փարիզէն իր մեկնումին առթիւ՝ կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները մաերմական հաւաքոյթ—թէյասեղանի, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, Րաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue Maubeuge: Գեղարուեստական խնամուած բաժին, որ կը սկսի ժամը 4ին:
Տոմսերը կը ծախուին նաեւ նոյն ճաշարանին մէջ:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
(Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ
15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine Tél. Observatoire 13 - 45
Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ:
Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ՀԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆՕԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ
(բնական լուսանկարներով)
ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)
Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ:
Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ
Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine) France.

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
14 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՕՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Աղքատները ձրի ժամադրութեամբ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ՏՕՔԹ. Ա. ԱՍԼԱՆ
120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)
Tél. Marcadet 55 – 48
Կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ:

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ
ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille
Tél. Colbert 74—51, 47—22
Օտար դրամներու փոխանակութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար: կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ:
ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ:

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ T. S. F.ՆԵՐՈՒ
ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ
ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Կ'ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

Hommes Dames
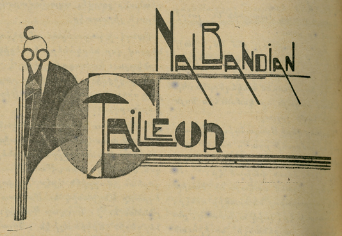

15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle Tél.: Gut. 93-70

Ր Ա Ֆ Ֆ Ի
Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը
Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի
8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier
Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, զոյսական օդի՝ եւ ջազի ճաշարանատիրոջ անփոխելի փորձառութեամբ: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ, անհամեմատ մատչելի գիներով:
Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպարան, կազդուրիչ եւ պարաքեր ըլլալը հաստատուած է:
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՑԱ
Կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՒՆԻ ՊՕՂՕՍ եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco-Oriental սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3. RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը), Tél. R. Trudaine 51—80, Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս I. R. R. bis: Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ազանդերով:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 փրանք	75 փրանք	40 փր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 փրանք	140 փրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 փրանք	110 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 16 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3758

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐԻ ԽՕՍՔ

Ի ՊԷՏՍ ԳՕՍԱՑԵԼՈՑ

Երէկ ստացանք «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, մայիս 24էն յունիս 5:

Մեծ մասը խճողուած՝ Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց աղմուկով, այս թիւերը բաւական լոյս կը սփռեն ծանօթ ողբեր – գութեանց մասին, շնորհիւ երկու ժողովներու եւ «զգայացունց» խմբագրականի մը:

Այսպէս, յունիս 2ին բացուած է Հայաստանի բոլշեւիկեան 11րդ համագումարը, ուր մանրամասն զեկուցում մը կարդացած է կեդր. կոմիտէին քարտուղարը, Գր. Յարութինեան:

Համագումարին նուիրուած խմբագրականին մէջ, «Խ. Հայաստան» կը պատմէ.

— «Ստալինեան կենտրոնական կոմիտէի ղեկավարութեամբ Հայաստանի բոլշեւիկները եւ մեր փառապանծ ներքգործժողկոմատականները շիկացած երկաթով այրեցին փաշիստական - Դաշնակցական այն բները, որտեղ ծուարել եւ իրենց հակայեղափոխական, քայքայիչ գործն էին կատարում, — Խանջեանը, Ամատունին, Տէր Գաբրիէլեանը, Գուլոյեանը, Ակոպովը, Մուղդուսին եւ միւս սրիկաները»:

Իմպերիալիստական պետութիւնների վարձկան շները՝ Խանջեանը, Ամատունին եւ հայ ժողովրդի արիւնը ծծող միւս իժերը խորհրդային Հայաստանի արդիւնաբերութեանը, գիւղատնտեսութեանը, կուլտուրային, արուեստին հսկայական վնաս հասցրին...

— Օտարերկրեայ հետախուզութիւնների գործակալներ Ամատունու, Գուլոյեանի, Մուղդուսու եւ միւս սրիկաների մերկացումից եւ ջախջախումից յետոյ... (Խ. Հայաստան, 1 յունիս):

Ամբաստանեալներուն յատկացուած ածականները շատ բան կը խօսին տիրող հոգեբանութեան մասին:

Խմբագրականը աւելի սեւցնելով անոնց մեղքերը, կ'ուզէ համոզել թէ «վարձկան շուները» ձախողեցուցած են ձգախէժի արդարութիւնը: «Հսկայական քանակութեամբ անասուններ թունաւորեցին, ցանկալով արհեստական դժգոհութիւններ յառաջ բերել աշխատաւորութեան մէջ»:

Կեդր. կոմիտէին քարտուղարը իր կարգին շօշափելով այս հարցը Երեւանի քաղաքային կոմիտէին մէջ, կ'ազդարարէ բարձրաձայն.

— «Հայաստանի բոլշեւիկները, խորհրդային մարտական հետախուզութիւնը, մերկացրեցին ժողովրդի թշնամիներին, որոնք փորձում էին փաշիստական պետութիւնների առաջադրանքով՝ խորհրդային Հայաստանն անջատել ԽՍՀ Միութեան ժողովուրդների մեծ ընտանիքից եւ այն դարձնել փաշիստական իմպերիալիստական երկրների գաղութ:

Հայաստանի բոլշեւիկները յաջողութեամբ մերկացրին տրոցկիստական, աջ ու բուրժուական նացիոնալիստներին, որոնք համախմբում էին Դաշնակցական ու կուլակային տարրերը՝ խորհրդային իշխանութեան դէմ պայքարելու համար»:

— «Հայաստանի բոլշեւիկները Համ Կ (բ)Կ կենտկոմի ղեկավարութեամբ, ընկեր *Ստալինի* անմիջական օգնութեամբ շիկացած երկաթով այրեցին փաշիստական բները:

Ժողովրդի թշնամիների դէմ մղուած այդ պայքարում բացառիկ դեր խաղաց Երեւանի կուսակցական կազմակերպութիւնը, որը հակայեղափոխական, աջ-տրոցկիստական—Դաշնակցական բլոկի պարագլուխների — Խանջեանի, Ամատունու, Տէր Գաբրիէլեանի, Գուլոյեանի, Մուղդուսու, Շախսուվարովի, Դանիէլեանի եւ այլոց մերկացումից յետոյ հետեւողականօրէն արմատախիլ է անում նրանց գործակալներին, որոնք խցկուած են Երեւան քաղաքի զանազան կազմակերպութիւններում»: (Խ. Հայաստան, 28 մայիս):

Բայց այս «մերկացումներ»ն ու «ջախջախում»ն ալ հանգիստ քուն քաշել չեն տար: Արթո՛ւն է «հանճարափայլ Առաջնորդը», անմա՛ն Սթալինը, եւ անոր ազդանշանին կառչելով, Հայաստանի կեդր. կոմիտէին քարտուղարը կը զգուշացնէ.

— «Երեւան քաղաքի բոլշեւիկները ոչ մի դէպքում չպէտք է հանգստանան ժողովրդի թշնամիների դէմ մղուող պայքարում ձեռք բերուած յաջողութիւններով, եւ է՛լ աւելի պէտք է բարձրացնեն բոլշեւիկեան զգաստութիւնն ու իրենց անհաշտութիւնը կուսակցութեան ու խորհրդային իշխանութեան բոլոր թշնամիների նկատմամբ»:

Դեռ շատ աւելի ծանրակշիռ ազդարարութիւն մը.

— «Հայաստանի կոմունիստները պէտք է յիշեն եւ երբեք չմոռանան ընկեր *Ստալինի* ցուցումները, պէտք է յիշեն որ Խ. Հայաստանը հանդիսանում է սահմանամերձ հանրապետութիւն եւ փաշիստական պետութիւնները կ'ուղարկեն ե՛ւ դիվերսանտներ, ե՛ւ լրտեսներ՝ Հայաստանում քայքայիչ աշխատանք կատարելու համար»:

Այսքան լայն տեղ տալով հանդերձ վկայութեանց, մենք սպառած չենք նիւթը: Տակաւին հարկ է ծայրէ ծայր կարդալ բոլոր զեկուցումները, խմբագրականներն ու յօդուածները, ամբողջական եզրակացութեան մը յանգելու համար:

Բայց, այսքանն իսկ բաւական է, իբրեւ ուղեցոյց կամ բանալի: Այս անգամ «ի պէտս գօսացելոց», որոնք իրենց աչքերուն առջեւ ունին անցուած, կը ճգնին ուրիշներուն աչքերն ալ փակել ահաւոր ողբերգութեան առջեւ:

Զեկուցումներուն մէջ գործածուած բառերն ու ածականներն անգամ հօր ու ցամաք մահափճիռներ են, արդէն գործադրուած կամ գործադրելի:

Բայց այս մասին կը խօսինք տակաւին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՐԷՆ ԾԱՆՐԱՑԱՒ ԱԼԵՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ԵՒ ԱՆՏԻՈՔԻ ՄԷՋ

Թուրք սպաներ կը խուզարկեն Հայերու եւ Արաբներու տուները

Քիչ անդին ամփոփած ենք թրքական եւ արաբական թերթերու տեղեկութիւնները՝ Սանճաքի կացութեան մասին, մինչեւ յունիս 10: Երէկ Փարիզի թերթերը հրատարակած էին կարգ մը հեռագիրներ, որոնք շատ աւելի ծանր կը ցուցնեն կացութիւնը: Այսպէս, Անտիոքէն քաշուած հեռագիր մը (14 յունիս) կը հաղորդէ.—

«Արաբական ազգային գործունէութեան» եւ «Սանճաքի միութեան» քանի մը անդամները ձերբակալուեցան: Զօրքը միջամտեց, երբ ժողովուրդը ցոյցեր կը կատարէր, պահանջելով ազատ արձակել բանտարկեալները: Երեք ցուցարարներ վիրաւորուեցան: Մէկուն վիճակը յուսահատական է:

Ընդհանուր խուճապ կը տիրէ Սանճաքին մէջ: Բազմաթիւ ընտանիքներ կը հեռանան Սանճաքէն, մանաւանդ Հայերը, ապաստանելով Պէյրութ, Հալէպ եւ Ալէվիներու երկիրը: Կ'ըսուի թէ Ֆրանսական իշխանութիւնները խորհուրդ տուած են իրենց պաշտօնեաներուն որ Լիբանան ղրկեն իրենց ընտանիքները:

Թրքական հրոսախումբեր կը շրջին Սանճաքին մէջ: Բոլորն ալ շատ լաւ կազմակերպուած են եւ յարձակելով արաբական գիւղերուն վրայ, աւարի կու տան անոնց ստացուածքները: Այս հրոսախումբերը պաշարեցին արաբական գիւղ մը, բնակիչները հաւաքեցին հրապարակին վրայ եւ անոնց դէմ ուղղելով իրենց զէնքերը, ստիպեցին որ պոռան.— «Կեցցէ՛ Աթաթիւրք»: Երեք երիտասարդ Ալէվիներ մերժելով, աղաղակեցին,— «Կեցցէ՛ արաբ եւ ազատ Սանճաքը»: Իբրեւ հետեւանք, երեքն ալ չարաչար խոշտանգուեցան եւ խաբազանի բռնուեցան, մինչեւ որ արիւն հոսեցաւ:

*** Ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ (14 յունիս).— Այս առտու միջադէպ մը ծագեցաւ Անտիոքի մէջ: Թուրք բեռնակիր մը սպաննուած ըլլալով գիշերը, արաբական միութեան կարգ մը վարիչները ձերբակալուեցան: Կալանաւորներուն կուսակիցները առտուն ժամը 6էն համախմբուեցան կառավարական շէնքին առջեւ եւ բողոքեցին ձերբակալութեան դէմ: Ցոյցը սպառնալից հանգամանք ստացած ըլլալով, զօրքը կրակ բացաւ, բարեկարգութիւնը վերահաստատելու համար: Երեք հոգի վիրաւորուեցան:

*** «Իմանիթէ»ի թղթակիցը կը գրէ Դամասկոսէն.—

Սանճաքին վերջին դէպքերը բուռն յուզում պատճառեցին Դամասկոսի եւ ամբողջ Սուրիոյ մէջ: Թրքական բանակէն սպաներ Անտիոք հասած են վերջերս եւ Ֆրանսայի հազարապետ Քոլէի հրամանին տակ դրուած, ֆրանսական զօրքին հետ գործակցաբար պահպանելու համար բարեկարգութիւնը: Իրականին մէջ այդ սպաները եկած են տուներ խուզարկելու եւ զէնքեր հաւաքելու: Բայց այդ խուզարկութիւնը կը կատարուի միայն Արաբներու եւ Հայերու տուներուն մէջ: Անտիոքի մէջ, քէմալական կուսակցութեան (Հալք) կեդրոնին մէջ կ'ըսեն, հանգստացնելու համար Թուրքերը.

— «Միայն Թուրքերու տուները խուզարկութեան պիտի չենթարկուին»:

Հազարապետ Քոլէ 60 Թրքական Ջէրքէզներ հաւաքեց, ոստիկան - զօրքին մէջ արձանագրուելու համար: Միեւնոյն ատեն իր մօտ կանչելով շրջանային վարիչները (միւտիր), հրամայեց ապահովել Թուրքերու գերակշռութիւնը:

*** «Ազդակ» հաստատելով թէ Սանճաքին հայ բնակչութիւնը «խոր յուզումի եւ անորոշութեան մատնուած է եւ ժամէ ժամ անակնկալներու կը սպասէ», հանդարտութեան հրաւէր կը կարդայ խմբագրականով մը:

ՀԱԿԱԿՂԵՐԱԿԱՆ ՀԱԼԱԾԱՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

49 հոգի "մաքրագործուած,,

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— «Անաստուած» թերթը կը գրէ թէ եկեղեցականներու նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Վոլկայի մէջ, Քուիպիշեւ: Ձեկան «հաշուեյարդարի ենթարկած է» 49 հոգինոց կազմակերպութիւն մը, որուն մէջ կը գտնուէին 7 ժամկոչներ եւ 20 քահանաներ: Թերթին տեղեկութեանց համաձայն, ասոնք «Միապետական կղերական խմբակ» անունին տակ կը թելադրէին իրենց ծուխերուն որ չմանակցին Գերագոյն Խորհուրդին ընտրութեանց: Այս դաւադրութեան լուրին հրատարակութիւնը կը զուգադիպի Վրաստանի եւ Հայաստանի ընտրութեանց, որ տեղի ունեցան կիրակի օր:

*** «Իմանիթէ» հաղորդելով Վրաստանի, Հայաստանի, Աճարիայի եւ Աբխազիայի ընտրութիւնները, աւետաբեր մանրամասնութիւններ կը հրատարակէ ընտրողներու խանդավառութեան մասին...

45 նոր հրամանագիրներ

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց հրամանագիր - օրէնքներու նոր շարքը, որ կը բաղկանայ 45 մասերէ: Նոր հրամանագիրները մեծ մասով կը ձգտին զարկ տալ ազգային տնտեսութեան զանազան ասպարէզներուն: Մէկը սահմանուած է ազգային պաշտպանութեան և մասնաւորապէս կը տրամադրէ աւելցնել սպաներու եւ զինուորներու թիւը բանակին եւ օդատորմիղին մէջ, ինչպէս եւ մղում տալ ռազմական պիտոյքներու արտադրութեան:

Տնտեսական հրամանագիրներէն մէկը մասնաւոր տուրք մը կը հաստատէ օտար բամպակներու վրայ, աւելցնելու համար հիւսիսային Ափրիկէի եւ գաղթավայրերու Ֆրանսական արտադրութիւնը: Ուրիշ մը կը յանձնարարէ վերակազմել նպատընկալ շոգենաւային ընկերութիւնները: Մասնաւոր հրամանագիր մըն ալ կը ջնջէ լրագրական հեռագիրներու սակը:

Ազգ. պաշտպանութեան վերաբերեալ օրէնքին առթիւ, օդանաւային նախարարը յայտարարեց թէ բազմաթիւ նոր մեքենաներ պիտի հաստատուին, արտադրութեանց զարկ տալու եւ օր առաջ լրացնելու համար ծրագրուած 2600 օդանաւերու շինութիւնը: Արդէն շինուած նոր սաւառնակները, որոնք ժամական 288 մղոն արագութիւն ունին, առաջին անգամ պիտի ցուցադրուին Անգլիոյ թագաւորին այցելութեան առթիւ:

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔ ՏԱՐՐԻՆ ՁԵՌՔԸ ԱՆՑԱՒ...

«Կառոյի կողմէ զինուած դաշնակ եւ արաբ յէլուզակներ կը փախչին...»

Թուրք մամուլը, որ դեռ անցեալ շաբթու վայրերան կանչեր կ'արձակէր Սանճաքի կացութեան մասին, այժմ կը ցնծա՛յ, աւետաբեր լուրեր հաղորդելով:

Ստորեւ կ'ամփոփենք Պոլսոյ վերջին թղթաբերին լուրերը, բոլորն ալ թրքական աղբիւրէ (10 եւ 11 յունիս):

Անտիոքէն կը հեռագրեն թուրքերէն Թանի.—

Հաթայի (Սանճաք) մէջ վարչութիւնը յունիս 9ին Թուրք տարրին ձեռքը անցաւ: Այսպէս խռովութիւնները վերջ գտան եւ անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ: Հաթայի ընդհ. կուսակալ ընտրուեցաւ Տօքթ. Ապտիւրրահման, Անթաքիայի քայմաքամ ընտրուեցաւ Սիւրէյյա, Անթաքիայի քաղաքապետ՝ Վէհի Մունիր Քարապայ, Քըրըքհանի քայմաքամ՝ Տօքթ. Վէհի Քարամութ, գաւառակի տնօրէն ալ ընտրուեցաւ Համի: Կառավարական պաշտօնատուներուն մէջ ալ հարիւրին 75 համեմատութեամբ Թուրքեր զետեղուեցան:

Այս կարգադրութիւնը ոչ միայն Թուրքերուն, այլեւ միւս տարրերուն կողմէ մեծ ուրախութեամբ դիմաւորուեցաւ: Ասոր ապացոյցն ալ Հալքէվիի մէջ արաբ ներկայացուցիչներուն կողմէ կազմակերպուած մտերմիկ հաւաքոյթն էր: Սուրիոյ հանրային կարծիքն ալ կացութեան այս լուծումէն ընթացքէն խիստ գոհ մնացած է:

Այ իսկ պատճառաւ, Հալէպի մէջ կազմակերպուած բողոքի միթինկին հազիւ 60 հոգի մասնակցեցան: Պաշարման վիճակը դեռ կը շարունակուի:

*** Կուսակալ Ապտիւրրահման Մէլէք «Աթաեօլու» թերթին յայտարարութիւն մը ընելով ըսաւ.

— «Կուսակալի պաշտօնը ընդունեցի առանց ո եւ է վիջողութիւն ընելու մեր սկզբունքներէն եւ անոնց իրականացման համար աշխատելու նպատակաւ: ...մամանական տարրերը կը հրաւիրեմ հաշտ եւ եղբայրական փոխադարձ ...ատահութեամբ ապրիլ մեծամասնական տարրին հետ: Բոլոր անոնք որ անդորրութիւնը կը խանգարեն, պիտի պատժուին»:

Հրամանատար Գոլէ, որ Ապտիւրրահմանի այցելութիւն մը տուաւ պաշտօնատան մէջ, հոն ներկայ գտնուող պաշտօնեաներուն ուղղած ճառ մը խօսելով, ըսաւ ի մէջ այլոց.

— «Ամէն տեղ երկիրը մեծամասնութեան կողմէ կը կառավարուի: Իսկ փոքրամասնութիւնները անոր ենթակայ կ'ըլլան: Կարելին պիտի ընենք թուրքֆրանսական բարեկամութիւնը ամէն յարձակման դէմ պաշտպանելու համար: Կ'ուզեմ որ բոլոր պաշտօնեաները այս մտայնութեամբ գործեն: Անսաստողները անմիջապէս պիտի պատժուին»:

Ատանայէն կը հեռագրեն *Ճիւմհուրիյէթի*.—

Պէյրութէն առնուած լուրի մը համաձայն, կոմս տը Մարթէլ պաշտօնէն վերջ տրուած է: Կ'ըսուի նաեւ թէ մարզպանը իր կամքով հրաժարած է եւ հրաժարականն ալ անմիջապէս ընդունուած է Ֆրանսայի արտաքին նախարարութենէն:

Ուրիշ լուրի մը համաձայն, հազարապետ Գոլէ Սուրիոյ մարզպան պիտի ընտրուի եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը նոր մէկը պիտի ղրկէ իբրեւ Հաթայի պատուիրակ:

Հաթայի մէջ ընդարձակ մաքրագործում մը սկսած է: Խռովարարներուն եւ գրգռիչներուն պարագլուխները չկրնալով այլեւս Հաթայ մնալ, մէկիկ մէկիկ փախուստ կուտան:

Նոր պատուիրակը ամէնէն առաջ պատուիրակ Կառոյի կողմէ դաշնակ եւ արաբ հրոսակներուն տրուած զէնքերը սկսաւ հաւաքել: Զինուորական կոչուած այս յէլուզակային կազմակերպութիւնները լուծուեցան:

Կ'ըսուի թէ Հաթայի էթի Թուրքերուն կողմէ Ազգաժողովին եղած դիմումներուն վրայ, ցարդ կատարուած արձանագրութիւնները չեղեալ պիտի նկատուին եւ նոր արձանագրութիւններ պիտի կատարուին:

Իսկէնտէրունի (Ալեքսանտրէթ) «Էյլիւլ» եւ Անթաքիայի (Անտիոք) «Էլուրուպա» թերթերը, որոնք Կառոյի օրկանները կը նկատուէին, փակուեցան: Հաթայի մէջ ազատ համարձակ ոճիրներ գործող հրոսակները, հաշիւ տալու ժամանակը եկած տեսնելով, փախուստ կուտան:

Իբր տեղացի արձանագրուելու համար Սուրիայէն Հաթայ ղրկուած տարրերուն կացութիւնը կը ճշդուի: Ապօրինի արձանագրութիւն կատարող պաշտօնեաներուն հանդէպ ժընեւի համաձայնութեամբ ճշդուած պատիժները պիտի ...կիրարկուին:

ՈՉ-ԹՈՒՐՔ ՏԱՐՐԵՐՈՒ ԽՈՒՃԱՊԸ

Հայեր եւ Արաբներ կը հեռանան Սանճաքէն

Երէկ ստացանք Սուրիոյ վերջին թղթաբերը, որ շատ վրդովիչ տեղեկութիւններ կը պարունակէ Սանճաքի նոր կացութեան եւ մասնաւորապէս ոչ-թուրք տարրերու դէմ կատարուած բռնութեանց մասին: «Էլ Նահար»ի թղթակիցը կը գրէ.—

Սուրիական կառավարութեան Սանճաքի ներկայացուցիչ Պ. Ֆուատ Միւֆէրիճ հրաման ստացաւ հազարապետ Գօլէն անմիջապէս մեկնելու Սանճաքէն իր բոլոր հետեւորդներով: Բոլոր դիմումները՝ յետաձգելու համար մեկնումը, ապարդիւն անցան: Պ. Միւֆէրիճ հարկադրուեցաւ նոյն օրն իսկ գիշերանց մեկնիլ դէպի Հալէպ:

Արաբական շրջանակներու վրայ շատ գէշ տպաւորութիւն մը թողուց Պ. Միւֆէրիճի հեռացումը: Կ'ըսուի թէ դեռ ուրիշներ ալ պիտի արժանանան նոյն բախտին, քանի որ Թուրքերու բոլոր պահանջներուն գոհացում կը տրուի: Համաձայն «Նահար»ի թղթակցին, միայն առջի օր 300 ընտանիքներ հասած են Հալէպ Սանճաքէն:

Ընտրական արձանագրութիւնները կը շարունակուին: Ընտրական դիւաններու ներկայացող ոչ - Թուրք քաղաքացիները կ'ենթարկուին սոսկալի զըն-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Բ.

Իրազեկ անձնաւորութիւն մը, որ երբեմն վարած է պետական բարձր պաշտօններ Գերմանիոյ մէջ, հետեւեալ մտահոգութիւններն յայտնեց.—

Ստացուած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, Գերմանիոյ նացի ղեկավարներուն համար պատերազմը ներկայիս կարելի չէ: Կէօպէլս, Կէօրինկ եւ բանակի վերին հրամանատարը կը պնդեն թէ ժամանակը Գերմանիոյ դէմ կը գործէ, թէ պէտք է նուազագոյն պատճառներն իսկ օգտագործել՝ շուտափոյթ Չեխոսլովաքիան նուաճելու եւ դիմագրաւելու համար աղէկ յառաջացող բոլոր հետեւանքները: «Առաջնորդը» դէմ է, որովհետեւ կ'ուզէ նախ ապահովել յաղթանակի բոլոր ազդակները եւ ապա ռազմադաշտ նետուիլ: Երբ Յուլիս-Օգոստոս ամիսները անցնին, պատերազմի վտանգը աւելի պիտի մօտենայ, որովհետեւ Գերմանիա իր ցորենի պաշարը ապահոված կ'ըլլայ:

Լաւատեսութեամբ չտարուինք: Մեր որոշումները պէտք է տրուին կենդանի կուսակցութիւններու կողմէ, որոնք ի վիճակի են ազդելու իրենց կառավարութեանց վրայ: Բան. Միջազգայինը առայժմ պէտք է ըլլայ միայն տեղեկատու դիւան մը, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անոր քաղաքական գործունէութեան հիմերը խլած է ձեռքէն: Ատոր համար Բան. Միջազգայինը չի կրնար սեփական քաղաքականութիւն ունենալ: Ժողովրդավար բոլոր պետութեանց արտաքին քաղաքականութիւնը պէտք է միշտ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջագծին մէջ դառնայ Ֆրանսայի նման: Մեր ընկերները անոնք, որ օրուան իշխանութեան գլուխն են, պէտք է դառնան խաղաղութեան կենդանի գործիք մը: «Կեանքը պահելու համար կեանքի գոյութեան իրաւունքը չկորսնցնենք», ինչպէս կ'ըսէ Տակիտոս:

Անգլիոյ Աշխատաւորական կուսակցութեան անունով Տոլթըն կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ խիստ չոր ու վճռական շեշտով.—

Չեխոսլովաքիոյ հանդէպ մենք միշտ ալ յայտնած ենք մեր համակրութիւնն ու գործակցութիւնը: Մեր խորհրդարանական հատուածին կողմէ երեք հոգիէ բաղկացած պատգամաւորութիւն մը պիտի մեկնի անմիջապէս Չեխոսլովաքիա, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրութիւններ կատարելու:

Մենք տարիներէ ի վեր ջերմ պաշտպանն ենք եղած հաւաքական ապահովութեան ծրագրին, որովհետեւ կը զգանք որ ժողովրդապետական երկիրները թէեւ դերակշիռ կը նկատեն իրենքզիրենք փաշականութեան հանդէպ, բայց ինկած են նեղ կացութեան մէջ: Շնորհիւ Մեծն Բրիտանիոյ կրտրուկ մէկ յայտարարութեան՝ տասը օր առաջ տեղի ունեցող համաշխարհային պատերազմը կանխարգիլուեցաւ եւ Չէյմպըրլէնի կառավարութիւնը վերջերս աւելի որոշ յանձնառութեան տակ մտաւ մեր կուսակցութեան ճնշման տակ:

Երբ Ռիպէնթրոպ կ'ըսէ Հէնլայնի թէ Անգլիան պլըֆ կ'ընէ եւ Ֆրանսայի չի հետեւիր, գուցէ ճիշդ է Անգլիոյ հանրային կարծիքին մէկ չնչին մասին համար: Մեծամասնութիւնը կանգնած է Ֆրանսայի կողքին:

Չեխ կառավարութիւնը պէտք է լայն զիջումներ ընէ Հէնլայնի՝ խաղաղութիւնը պահպանելու համար: Մեր ներկայացուցիչները, անշուշտ, այդ մասին պիտի խօսին Փրակայի հետ:

Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն առթիւ մենք, գրեթէ, նախնական հաւաքական ապահովութեան դրութեան հետեւեցանք եւ արդիւնքը շօշափելի կերպով տեսանք: Մեր բարեկամները, Պելճիքան, Հոլանտան եւ Սկանտինաւեան երկիրները, կ'ուզեն հաւաքական ապահովութիւնը գործադրել նեղ ըմբռնումներով: Անոնք պէտք է հետեւին ժողովրդավար մեծ պետութեանց: Պէտք է գիտնալ, որ աւելի լաւ է ապրիլ, քան մեռնիլ, բայց լաւ է մեռնիլ քան գերի ապրիլ: Անգլիան ոչ մէկուն համար կաթիլ մը արիւն կը թափէ, եթէ գիտնայ որ ան ապրելու եւ ինքզինք պաշտպանելու կամք չունի: Նիտցիալկովսկին (Լեհաստան) քանի մը խօսքերով յայտնեց թէ Լեհաստան բանալի երկիր մըն է եւ Եւրոպայի հաւասարակշռութեան մէջ բացառիկ դեր կը կատարէ: Եւ կ'ըսէր թէ լեհեւգերման զինակցութիւն մը ոչինչ կրնայ ապահովել իր երկրին: Լաւագոյն միջոցը կը տեսնէր չէզոքութիւնը, յենած՝ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի վրայ: Ոչ: Սխալ է այդ քաղաքականութիւնը: Իր փրկութիւնը, ինչպէս եւ միւս ժողովրդավար փոքր երկիրներու փրկութիւնը, հաւաքական ապահովութեան մէջ է, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կողքին:

Սխալ է սովետական բանակին կողմէ Լեհաստանէն անցքի իրաւունքի մասին հրապարակաւ խօսիլ: Երբ կ'ուզենք այդ հարցին մասին խօսիլ, բնել կ'ուզենք թէ մեզի համար վիճելի է: Մինչդեռ անցքի իրաւունքը պէտք է դիւանագիտական ճանապարհով կարգադրել: Եւ սովետական բանակին վրայ մեծ յոյս չունիմ, որքան օդանային ուժին, որովհետեւ վերջերս գործադրուած մահապատիժները շատ տկարացուցած են բանակը:

Ֆրանսայի, Պելճիքայի, Սկանտինաւեան երկիրներու ներկայացուցիչները ծանրացան իրենց կառավարութեանց, հանրային կարծիքին եւ ցարդ տարուած քաղաքականութեանց վրայ եւ կանգ առին հաւաքական ապահովութեանց դուռներուն առջեւ: Այսպէսով, Չեխոսլովաքիոյ կապակցութեամբ, ժողովրդավար պետութեանց պլոքը աշխուժացման նոր ձեւ մը ըստացաւ:

Վիճաբանութիւնները փակուեցան եւ անգլիական պատգամաւորութիւնը ներկայացուց բանաձեւ մը, որ միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ: Ահա այդ բանաձեւը.—

«Բան. Միջազգայինը կը հաստատէ որ վերջին շաբթուան դէպքերը կրկին եկան վկայելու, թէ հաւաքական ապահովութեան, ժողովրդապետութեանց հաւաքական պաշտպանութեան եւ խաղաղութեան վճռական քաղաքականութիւնը միայն կրնայ խնայել պատերազմը: Պատերազմ մը, որ աւերեց արդէն Եթովպիան, Սպանիան եւ Չինաստանը, եւ այժմ ալ կ'ուզէ դառնալ համաշխարհային: Միջազգայինը, հաւատարիմ իր որդեգրած քաղաքականութեան, կ'օժանդակէ եւ կ'օգնէ այն բոլոր ժողովուրդներուն, որոնք կը պայքարին իրենց ազատութիւնը պաշտպանելու համար:

Միջազգայինը խորապէս ազդուած է Չեխոսլովաքիոյ ծանրակշիռ դէպքերէն: Այն խաղաղ քաջութիւնը, որ ի յայտ բերաւ ան, պէտք է հիացման արժանանայ այն բոլոր ազգերուն կողմէ, որոնք պատրաստ են իրենց անկախութիւնը պաշտպանելու: Միջազգայինը կը գնահատէ չեխ գերման սոց. դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որ անվարան եւ հաւատարիմ կերպով կանգնած է ժողովրդապետական եւ անհատական ազատութեանց սկզբունքներուն վրայ: Ան սարսափի եւ ահաբեկումներու մէջ կ'ապրի, հիթլերական սպառնալիքին տակ:

Միջազգայինը գոհունակութեամբ կը հաստատէ նոյնպէս, որ չեխ կառավարութիւնը կը հետապնդէ, իր սահմանադրութեան շրջագծին մէջ, գերման ցեղին եւ այլ փոքրամասնութիւններու վերաբերմամբ՝ ազատութեան, արդարութեան եւ հաւասարութեան հիմերու վրայ դրուած ներդաշնակ քաղաքականութիւն մը:

Անցեալ շաբաթ (Մայիս 21) եւրոպական ընդհանուր պատերազմ մը խըրնայուեցաւ որոշ կառավարութեանց վճռական կեցուածքին վրայ, բայց ամէն վայրկեան կրնայ կրկին սուր տագնապ մը յառաջանալ եւ պատճառ դառնալ պատերազմի:

Այս փորձը ցոյց կուտայ, որ խաղաղութիւնը պահպանելու համար անհրաժեշտ է գերագոյն ճիգեր թափել Ազգերու Դաշնակցութեան յարած մեծ պետութեանց ղեկավարութեամբ: Անհրաժեշտ է այս՝ Եւրոպայի քաղաքակրթական ժառանգութիւնները նացի Գերմանիոյ աշխարհակալութենէն փրկելու համար: Միջազգայինը կը յիշեցնէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին 11րդ յօդուածը կը պարտադրէ իր անդամ պետութեանց փրկել Եւրոպայի խաղաղութիւնը: Այս նպատակաւ պէտք է Ազգերու Խորհուրդը, որքան կարելի է շուտ, հրաւիրել ժողովի»:

Բանաձեւ մըն ալ քուէարկուեցաւ սպանիական հարցին առթիւ՝ հաստատելով ցարդ տրուած որոշումները,— ժողովրդական ազատութիւն, Պիրենեան սահմաններուն վրայ հսկողութեան վերացում, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան ջնջում եւ օգնութիւն հանրապետականներուն:

Այժմ տանք ամփոփ պատկերը Ռուսայանի ընկերվարական համագումարին:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1916 Փետրուար 15ին Հայկական Բ. գունդը գրաւեց Մուշը:

1916 Փետրուար 17ին ռուսական բանակը հայ կամաւորներու առաջնորդութեամբ գրաւեց Կարինը:

1921 Փետրուար 17ին բոլշեւիկեան զարհուրանքին դէմ ապստամբեցաւ Էջմիածնի շրջանը: Իսկ Սասունցիները Արագածէն շարժեցան դէպի Էջմիածին՝ ազատելու համար բանտարկեալները: Երեւանի մէջ բոլշեւիկները մեծ թափով շարունակեցին ձերբակալութիւնները, բանտարկութիւնները եւ բանտային տանջանքները:

«ՄՈՒՐԱՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷ՞Ն ԿԸ ՍԵՐԷՐ»

Գերման կիսապաշտօնական մեծ օրաթերթը, «Տէօյչէ Ալկէմայնէ Զայթունկ» վերի խորագրին տակ կը գրէ (20 Մայիս).—

«Նոր հետախուզութիւններ ընտանիքին ծագման մասին.— Փարիզէն կը հաղորդուի թէ այնտեղ մեռած է իշխան Մուրատ, 54 տարեկան, Մուրատ գերդաստանին մինչեւ այժմու երէց անդամը:

Այս լուրը մեր յիշողութեան մէջ կը վերակենդանացնէ եւրոպական պատմութեան Նափոլէոնեան շրջանը, երբ Մուրատ, նախահայրը այդ վախճանած Ֆրանսացիին, արագօրէն կը բարձրանայ ձիաւոր պարզ զինուորութեան աստիճանէն կայսեր փեսայութեան, ու կը դառնայ Նափոլիի թագաւոր:

Ձեռք կ'առնենք «Կոթան», տեսնելու համար թէ այս գերդաստանին անդամներէն, որոնք կայսերական բարձրութեան տիտղոս կը կրեն, քանի՞ հոգի կ'ապրին դեռ եւ ո՞ւր կը գտնուին: Անմիջապէս առաջին իսկ էջին, ամէն ընտանիքի մասին տըրուած կարճ ցեղագրական ծագումի տեղեկութեանց կարգին կը հանդիպինք պատմական խիստ զարմանալի մը յիշատակութեան.— «Մուրատ ընտանիքին հիմնադիր կը համարուի ոմն 1777ին Հայաստան ծնած Յովակիմ Մուրատեան, որ յետագային Եօակիմ Միւրա անուան տակ ֆրանսական բանակ մտած է եւ մեզի ծանօթ աստիճանին տիրացած:

Նկատելով որ Յովակիմ Մուրայի ամենանոր ֆրանսերէն կենսագրութիւնը կուտայ 1767ը իբրեւ ծննդեան թուական եւ La Bastide Fortunièreը (Լոթի, նահանգ) իբրեւ ծննդավայր, մեզի կը մնայ Կոթայի զարմանալի յիշատակութեան աղբիւրին հետեւիլ: Պալատական օրացոյցի հրատարակիչէն կ'իմանանք որ այս ծանօթութիւնները կը բխին Մուրատ գերդաստանին մասին գերմանական նորագոյն հետազօտութիւններէ, որոնք կը գտնուին ընտանեկան պատմութիւններու թերթին, «Տօյչըր Հէռոլտ»ի (33րդ տարի, տետր թիւ 9) մէջ, Քուրթ Ֆոն Տիւոլինկի կողմէ գրի առնուած: Հետեւեալ նկարագրութիւնը կը հիմնուի այդ տուեալներուն վրայ.—

Ղարաբաղի հայկական Շուշի քաղաքին մէջ, 1777ին, ծնաւ Յովակիմ Մուրատեան, զաւակ փոքր առեւտրականի մը: Այս վաճառականը տարիներ ետք ուզեց արեւմուտքի մեծ առեւտրական կեդրոնները այցելել եւ Աստրախանի ու Վոլկայի վրայով հասաւ նախ Մոսկուա: Փոքրիկն Յովակիմ, որ գրեթէ իր ամբողջ օրը ձիու վրայ կ'անցընէր, առաջին անգամ ըլլալով հեծելազօրքի մը զօրահանդէսը տեսաւ հոն: Անմիջապէս սակայն հայրը մեկնեցաւ Լայփցիկի ցուցահանդէսին, ուր լսեց թուրքեւպարսկական պատերազմին ծագիլը, որու պատճառով չէր կրնար վերադառնալ հայրենիք: Ուստի իր ունեցած դրամով անցաւ Վիէննա, ուր հայ կաթոլիկներու միաբանութեան օգնութեամբ փոքր գինետուն մը բացաւ: Գործերը գէշ գացին, իսկ պզտիկ տղան հիւրերուն ծառայելու մէջ յարմար նեցուկ մը չէր, որովհետեւ աւելի կը հետաքրքրուէր աւստրիական հեծելազօրքով քան գինետունով:

Այդ շրջանին հայրը, Մուրատեան, կ'իմանայ թէ Ֆրանսայի մէջ յեղափոխութենէն աւելին տակն ու վրայութիւնը հետզհետէ կ'աւելնայ, ուստի 1789ին հոն կը փոխադրուի, թերեւս իրարանցումին մէջ արագ դիրք շինելու յոյսով: Ֆրանսական Լա Պասթիտ փոքր քաղաքին մէջ բնակութիւն կը հաստատէ եւ կրկին գինետուն մը կը բանայ: Տղան այս անգամ աբբայի մը օժանդակութիւնով Յիսուսեան դպրոց մը կը դնէ: Յովակիմ սակայն ուսումէն չախորժիր, եւ երբ ֆրանսերէն լեզուին բաւական կը հմտանայ, Փարիզ կը փախչի 16 տարեկանին, ուր Joachim Murat անուան տակ, ըստ Տիւրինկի՝ երկար ատենէ ի վեր Լա Պասթիտ հաստատուած Մուրատէն փոխառած, հեծելազօրաց գունդի մը մէջ կամաւոր կ'արձանագրուի: Հինգ տարի յետոյ Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին կողմէ, զօրավարի եւ հրամանատարի տիտղոս կը ստանայ Պոնափարթի եգիպտական բանակին մէջ (1798):

Այս Հայուն յաջորդական ասպարէզը այդ ֆրանսական անունին տակ աւելորդ է նկարագրել: Եթէ ոմանք այս ծագման տուեալներուն կամ անոնց մէկ մասին վրայ կասկածին, պէտք է գիտել տրուի որ յետագային Մուրատի թոռներէն երկուքը, իշխաններ Աքիլլէս եւ Լուի Նափոլէոն, Կովկաս գաղթած են: Կովկասի մեծ ընտանիքներուն հետ ամուսնական կապ հաստատելէ զատ՝ իշխան Լուի Նափոլէոն Մուրատ ռուսական զօրավար եղած է, եւ իր սերունդը մինչեւ 1917 ապրած է Կովկասի մէջ: Մուրատ ընտանիքին Ֆրանսա մնացած անդամները կրկնակի ամուսնութիւններով Նափոլէոնեան շրջանի ընտանիքներուն հետ խնամիացած են, ինչպէս Նէյ եւ Պէրթիէ մարաջախտներուն գերդաստանին հետ, մինչ միւս կողմէ կապեր հաստատած են Եւրոպայի բարձր ազնուականութեան հետ, օրինակ՝ վերջերս վախճանած իշխանին մէկ մօրաքրոջ ամուսնութիւնը նախկին Հաբսբուրկեան նախարար Կոմս Կոլոխովսքիի հետ:

Թերթը կը դնէ նաեւ Մուրատի պատկերը, իր հայկական դիմագիծով, եւ անոր տակ կ'աւելցնէ.—

«Վճռականութեան, արկածախնդրութեան ձգտում, փառասիրութիւն, ունայնամտութիւն եւ հրապոյր,— այս բոլորը Մուրատի գիծերն են, որոնք իրենց պատմական պսակումը գտան Նափոլէոնի դարաշրջանին մէջ եւ Արեւելքցիի մը գէշ չեն յարմարիր: Այս նկարը, ուր բոլոր յատկութիւնները յատկապէս միացած են, հայկական ծագումը կը հաստատէ»:

X

Գերման թերթէն պիտի խնդրէինք սրբագրում մը եւս կատարել ներկայիս Գերմանիոյ մէջ մեծ դիրքի մը տիրացած անձնաւորութեան մը մասին.— Հրասայլերու յեղակարծ յարձակումով պատերազմ մը սկսելու տեսութեան հեղինակ եւ Լայփցիկի հրասայլի զումարտակներու հրամանատար զօրավար Կուտերեան: Այս անուանումին առթիւ, որ երկու ամիս առաջ պատահեցաւ, գերման թերթերը գրեցին թէ այդ աչքառու զինուորականը լեհական ծագում ունի: Զօրավար Կուտերեան լեհականէն առաջ ուրիշ ի՞նչ ծագում ունեցած է,— նկատի ունենանք որ Լեհաստանի մէջ հարիւր հազարաւոր Հայեր ձուլուած են, եւ Կուտէրեան անունը անփոփոխ կը մընայ իբրեւ Հայ անուն, մինչ Մուրատ ձեւափոխած էր իր հայկական անունը:

Ե. ՔՈՉԵԱՆ

ԽՄԲ.— Մամուլի յանձնած էինք գերմանական թերթին թարգմանութիւնը, զոր դրկած էր մեզի մեր աշխատակիցը Ե. Քոչեան, երբ հասաւ Ֆրունզեանի թարգմանութիւնը: Ֆրունզեան իր կարգին կ'աւելցնէ թէ Վիէննայի Մխիթարեան Հայրերը բացատրութիւն մը կրնային տալ այս մասին, կամ լուսաբանութիւն մը: Աւելցնենք նաեւ որ Փարիզի թերթերէն «Էնթրանսիժան» եւս տուած էր այս լուրը իբրեւ «գերմանական մամուլի գիւտ», քաղելով իտալական թերթերէն, որոնք անշուշտ թարգմանած էին գերմաներէնէ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՊԵՐԼԻՆ.— Մայիս 29ին, Հայ գաղութը հրաւիրուած էր նաւով պտոյտ մը ընելու դէպի Ռաուխֆանկվէրդէր: Երեք ժամ ճամբորդութենէ ետք հասանք անտառախիտ եւ ջրեզերքայդ վայրը, որ ծանօթ է գաղութին 1933էն առաջին հայկական նաւապտոյտէն: Դժբախտաբար օդը անձրեւոտ էր եւ հանդէսէն վերջ ալ սրահին մէջ մնալու ստիպուած էինք: Նաեւ 20 ամեակի յատուկ ճոխութիւնն ու քաղաքական նշանակութիւնը կարելի չէր եղած տալ այս գրօսական պայմաններուն մէջ: Եթէ տասնամեակը ճոխ եղած էր գոնէ մեր դրացի ժողովուրդներու ներկայացուցիչներուն մասնակցութեամբ, քսանամեակին կը պակսէր նաեւ այս պարագան:

Սրահին միջնամասին մէջ դրուած էր Արամ Մանուկեանի պատկերը եւ սեղանն ու բեմը զարդարուած՝ հայկական եւ գերմանական դրօշներով:

Պերլինի Հայ Եր. Միութեան երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը եւ Գաղթ. Վարչութեան կողմէ գեղեցիկ ճառ մը կարդաց Պ. Դ. Դաւիթխանեան նահատակներուն համար յոտնկայս յարգանքի հրաւիրելէ ետք ներկաները: Մէջընդմէջ արտասանութիւններ ըրին Պ. Ցոլակ Տիգրան Տէր Յարութիւնեան եւ Պ. Շաւարշ Տէր Յարութիւնեան իսկ երգչախումբը երգեց շարք մը ազգային եւ ժողովրդական երգեր:

Պերլինի Հայ Եր. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Պ. Ֆրունճեան, «Յոյսն էր որ երկար դարեր տառապեցնելէ վերջ արժանացուց մեզ տեսնելու Հայաստանի անկախութիւնը: Այսօր քաղաքական դէպքերու հետեւանքով այդ անկախութիւնը իրաւական արժէքէ ինկած է մանաւանդ մեզի տարագրեալ Հայերուս համար, հայրենազուրկ եւ իրաւազուրկ՝ մեզի ժոյլ կուտան միայն իբր հիւր բուսական կեանք մը քաշկռտել օտար երկիրներու մէջ:

Եթէ մեր ժողովրդի ամէնէն նուրբ լարերուն կը դպչին, մեր մշակութային աշխատութեան ներկայացուցիչները կը կալանաւորեն կամ կը սպաննեն Հայաստանի մէջ, եթէ Ամենայն

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (87)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Մարախները կը ցատկռտէին ու հազարումէկ տեսակ ճանճերու բզզիւնը կը լսուէր օդին մէջ: Մրջիւններու բազմութիւն մը, խոշոր բեռեր շալկած, երկար թափօրով կը յառաջանար դէպի փլփլկած պատի մը ճեղքը: Կանանչ ու ոսկեգոյն մողէսներ լեզուները դուրս ձգած աջ ու ձախ կը վազվզէին:

Սուլթանի ժամացոյցը կանգ առեր էր՝ նախորդ գիշերը ջուրին մէջ մնացած ըլլալով. բայց արեւուն դիրքէն դատելով խորհեցաւ թէ կէսօրը անցած ըլլալու էր: Քրտներ էր արեւին տակ պառկելով, անօթի էր հիմա, բայց այլեւս չէր մսեր. Արիֆը կամ դուռն էր կամ երդիքը:

Ժամ մըն ալ սահեցաւ: Յուսահատ՝ քիչ մը պտուղի կերաւ ու օղի մը ճընկեց՝ ստամոքսը խաբելու համար: Երկուքը անցած էր երբ աւարտեց ճաշը. Արիֆը խոստացեր էր գալ կէսօրին, բայց տակաւին երեւան չէր եկած: Այդ յապաղումը մեծ մտահոգութիւն պատճառեց իրեն:

Գլխաւոր ճամբուն վրայ եկաւ նորէն: Մարդ մարդասանք չկար. աւերակներուն մէջ բնակող մուրացկաններն ու թափառաշրջիկներն անգամ կը հանգստանային այդ ժամուն: Անօրինակ լռութիւն մը կը տիրէր չորսդին. անհաւատալի կը թուէր իրեն որ այդ պահուն կը գտնուէր մէկ միլիոնէն աւելի բնակչութիւն ունեցող քաղաքի մը կեդրոնը:

Իրիկուան դէմ իր մտահոգութիւնը սաստկացաւ. միտքը զբաղեցնող ուրիշ մտածում չունենալով անդադար խորհեցաւ Արիֆի մասին. դժբախտութի՞ւն մը եկած էր արդեօք անոր գըլխուն: Երբ իր դրացիները սկսան հետզհետէ դուրս թափիլ, Սուլթան իր թաքստոցը քաշուեցաւ, բայց ամէն անգամ որ ոտքի ձայն մը կը հասնէր իր ականջին, գլուխը դուրս կը հանէր յուսալով որ եկողը Արիֆն էր:

Սակայն ժամը չորսուկէսին ատենները Սուլթան մեծապէս ուրախացաւ երբ գլխաւոր ճամբուն վրայ նշմարեց թուրք երիտասարդը որ զգոյշ քայլերով դէպի իր թաքստոցը կը յառաջանար:

Արիֆ իրարանցումի մատնուած մէկու մը արտայայտութիւնը ունէր: Ոչ իր յապաղումին պատճառը յայտնեց, ոչ ալ Սուլթանին որպիսութիւնը հարցուց:

— Պէտք է գործի սկսինք, եւ անմիջապէս ապա թէ ոչ շատ ուշ պիտի մնանք, ըսաւ... այս առտու մէկը գըրասենեակս եկաւ... ղեկավարն էր այն բջիջին որուն ենթակայ ենք մենք եւ միեւնոյն ատեն անդամ է աւելի բարձր աստիճանի վրայ գտնուող բըջիջի մը... Հրամայեց որ Կակային համար պահուած զէնքերը սկսիմ անմիջապէս բաժնել հոս ու հոն... բռնակառքերով պիտի կատարուի բաշխումը Սկիւտարի, Հայտար Փաշայի, Գատըքէօյի եւ Մօտայի մէջ... եւ վաղը գիշեր...

— Ուրեմն հարուածը պիտի իջնէ՞ չսպասելով, հարցուց Սուլթան. եթէ մէկ շաբաթէն...

— Առաջին հարկը բջիջները միայն ծանօթ են այդ իրողութեան, պատասխանեց Արիֆ. որովհետեւ անոնց վըրայ կ'իյնայ անհրաժեշտ կարգադրութեանց աշխատանքը... ըմբոստութիւնը պիտի սկսի ամսուն 20ին կէսգիշերին...

— Աստուա՜ծ իմ, այսօր ամսուն տասնըութն է... տակաւին ոչ մէկ փաստ ունինք մեր ձեռքը Կակային դէմ եւ ահա քառասունըութ ժամէն յեղափոխութիւնը պիտի պայթի ամբողջ երկրին մէջ...

ԳԼՈՒԽ 19

ԱՌԻՒԾԻՆ ԵՐԱԽԸ

Արիֆ քակել սկսաւ ծրարը զոր միասին բերած էր: Հաց, պաղ միս, պտուղ, շիշ մը ջուր եւ քիչ մըն ալ օշարակ կար անոր մէջ:

— Կը ցաւիմ որ անօթի մնացիր այնքան ժամանակ, ըսաւ Արիֆ ներողութիւն խնդրելով եւ ուտելիքները դուրս հանելով. բայց սպասածէս աւելի մնացի գրասենեակս՝ այդ այցելութեան պատճառով. յետոյ Ժանէթին հետ ժամադրութիւն մը ունէի ժամը երեքուկէսին եւ անկարելի եղաւ աւելի կանուխ գալ...

— Հոգ չէ, հիմա հոս ես, անկէ աղէկը չկայ, պատասխանեց Սուլթան ուտելիքներուն մօտենալով. շատ վախցայ որ կրնար փորձանք մը պատահած ըլլալ... ըսէ տեսնեմ, հիմա ի՞նչ ապուր պիտի ուտենք... եթէ յեղափոխութիւնը ամսուն քսանին պիտի սկըսի, մենք շնորհքով տեսակէն խայտառակ պիտի ըլլանք կարծեմ... իշխանութիւնները ի հարկէ պիտի չուզեն երկրին կարգուսարքը տակնուվրայ ընել, զինուոր փոխադրել հոս ու հոն կամ նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնել՝ հիմնուելով միմիայն մեր խօսքին վրայ... տարբեր բան կ'ըլլար եթէ Կակայի գոյութեան մասին ապացոյցներ տայինք իրենց...

— Ալլահը մեզի օգնութեան հասաւ, պատասխանեց Թուրքը գրպանէն թուղթ մը հանելով. ահաւասիկ ձեռք անցած ապացոյցը, Ժանէթը ձեռք անցուցեր է երէկ գիշեր... նայէ, ցանկն է այն «հիւանդանոցներուն» որոնց բաշխուած են «նուիրատուութիւնները»...

Սուլթան չորս աչքերով քննութեան անցուց թուղթը, բայց յետոյ գլուխը շարժելով ըսաւ.

— Ասիկա կրնար շատ օգտակար ըլլալ եթէ միասին ուրիշ բան մըն ալ ունեցած ըլլայինք... Ժանէթը սքանչելի գործ տեսեր է անշուշտ, բայց վախնամ այս ապացոյցը բաւական չէ դեռ... ես կամ դուն կրնայինք մեր հնարած ըլլալ այս ցուցակը... ստորագրութիւն չկայ... մենք պէտք է ձեռք անցընենք թուղթ մը որ ստորագրուած պէտք է ըլլայ դաւադրութեան կազմակերպողներէն մէկուն կողմէ... ինչ թուղթ կ'ուզէ թող ըլլայ, կը բաւէ որ Կակային հետ առընչութիւն ունեցող փաստաթուղթ մը ըլլայ...

(Շար.)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— 5 Յունիս, Կիրակի երեկոյ, Union des Républiquainesներու ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը: Ընկերները ջանք չէին խնայած տօնակատարութիւնը փայլուն անցընելու Համար: Հակառակ սրահին Հեռաւորութեան ժողովուրդը սրահ կը փութար ամէն կողմէ խումբ-խումբ, չաքրքինքնաշարժերով, մինչեւ Ս. Շաֆ...ին: Ժամը 8.30ին ընդարձակ սրահը բերան լեցուած էր Հայրենասէր բազմութեամբ: Բոլորի դէմքին վրայ ժպիտ:

Օրուան նախագահը ընկ. Ս. Սահ...եան Հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ վարագոյրը բացուեցաւ: ...ին վրայ յաղթական կամար, ...գոյներէն Հայկական ու Ֆրանսական դրօշները, կամարին ճակատին ... աղաւնիկի շրջանակի մը մէջ կարմիր գիրերով գրուած՝ «Կեցցէ Ազատ եւ Անկախ Հայաստան եւ յարգանք ...ութեան ճամբուն վրայ ինկած ...ներուն»: Կ. Խաչի երգչախումբը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը, ...ներ Մ. Համալեան ջութակով: Յետոյ կենդանի պատկեր մը, Մայր Հայաստանը՝ սուրը ձեռքին, կամարին ...ները, երկու զինուորներ պատուի ...ած, բոլորը արուեստական բոցերու մէջ:

Նախագահը իր բացման ճառով բա-

...յոց կալանաւոր եւ Հիմակ ալ Ամե-...ն Հայոց Նահատակ, ասոնք Հարազատներ են, բայց ամէնքը կուգան կը ...ն այն դրօշին առջեւ որ մեր ...գոյնն է, իբրեւ խորհրդանշան մը ...յոյսին թէ դարձեալ պիտի վերա...ննք մեր անկախութիւնը, որուն ...նշանն է կարմիր արիւնով չահ...ած կապոյտը՝ ինչպէս մեր երկնքի ...կապոյտն է, նարնջագոյնը՝ ինչպէս ...ցորեանի առատութիւնով ու ...լեցուն մեր Հայրենիքն է:

Պէտք է գիտակցինք սակայն որ ա...մէջ չի բաւեր բան մը ունենալ ...ժառանգել (ինչպէս ժառանգ ձգե...մեր պապերն ու մեր Հերոս...իրենց արիւնով եւ Հիւլէներով ...մեր Հայրենիքը), այլեւ պէտք է ունեցածը պահել եւ պաշտպանել գիտնալ: Մեր պարտականութիւնն ...այդ անկախութիւնն ու Հայրենիքը ...վերականգնել՝ բարօրութեանը Համար ...ժողովուրդին:

Ուրախ ենք որ այսօր այստեղ Հա...ուած, Հակառակ աննպաստ օդին, ...մեծ յոյսով եւ Հայրենիքի անկախութեան սէրով ամրապնդուած ենք: ...ողին փոխանցենք մեր յաջորդ ...ին: Եւ ես կը Հաւատամ որ ...կախութեան վերականգնումի գոր...մէջ իր նախորդէն ետ պիտի չմը...մեր նոր սերունդը եւ Պերլինի ...երիտասարդութիւնն ալ իր բա...պիտի բերէ՝ երբ ժամը Հնչէ»:

Պաշտօնական այս մասէն վերջ ե...խմբական պարեր, մասնակի պը...յներ եւ մարզական զբօսանք: Նոյն տեղը զբօսավայր մը սարքած ...եկած էին մեզի պէս Պերլինի խառ...կան գաղութի անդամները: Իրիկուան ուշ ատեն նաւի մէջ ալ ...ով ու խաղով վերադարձանք քաղաք:

ՀԱՅԿԱԶՆ

...ցատրելէ ետքը Մայիս 28ի նշանակութիւնը, ըսաւ թէ ազգերու պատմութեան մէջ ամենամեծ տօնը իրենց ազատագրութեան տօնն է, եւ թելադրեց վառ պահել անկախութեան գաղափարը:

Ուղերձ մը կարդաց Ընկեր Կ. Համալեան, արտասանութիւն մը՝ պատանի Գ. Աբրահամեան, զուգերգ մը (Հաքբրաճ) օրիորդներ Ժ. Սարաֆեան եւ Թ. Ստեփանեան՝ Հայկական տարազով: Արտասանութիւն մը Օր. Վահագնուհի Էմիրեան: Ապա բեմ Հրաւիրուեցաւ առաջին բանախօսը, երիտասարդ բժշկական ուսանող Պ. Յ. Սարաֆեան, որ կէս ժամէ աւելի տեւող իմաստալից ֆրանսերէն ճառով մըբացատրեց Մայիս 28ի արժէքը: (Բաւական թուով ֆրանսացի Հիւրեր կային, մանաւանդ Ֆրանսացի Հանրապետականներու Միութեան վարչութեան ամբողջ կազմը իր երկու նախագահներով):

Քառորդ ժամ դադարէ վերջ, երգչախումբը երգեց «Զէյթունցիներ»ը ջութակի ընկերակցութեամբ: Ընկ. Ս. Փիլիկեան արտասանեց «Յարգանք քեզ» եւ Տիկին Հ. Գարակէօզեան՝ «Հայ Դրօշին»:

Երկրորդ խօսողն էր Ընկ. Շ. Միսաքեան, որ մէկ ու կէս ժամ տեւող կուռ բանախօսութեամբ մը մանրամասնօրէն ներկայացուց անկախութեան մեր պայքարներու պատմութիւնը, յստակ, տրամաբանական,— խիկական քաղաքական դաս մը: Յետոյ անդրադարձաւ Հայաստանի վերջին դէպքերուն եւ ողբերգական վիճակին, Հաւատք ներշնչելով անոր ապագային մասին, եւ առոր Համար թելադրեց միանալ առողջ գաղափարներու շուրջ:

Նախագահը փակուած յայտարարեց Հանդէսին առաջին մասը: Կէս գիշերէն վերջ սկսաւ Հանդէսին երկրորդ մասը: Նախ Հայկական քանի մը պարեր եղան, յետոյ սկսան եւրոպական պարերը, մասնակցութեամբ ընտիր ճազի մը, որ տեւեց մինչեւ առաւօտ: Մաս մըն ալ բոլորուած էին սեղաններու շուրջ եւ կ'ուրախանային երգելով:

Տ. Զ.

ՎԻԷՆ 13 Յունիս.— Յունիս 12ին տեղի ունեցաւ Մայիս 28ի քսանամեակի տօնակատարութիւնը: Ժամը 3-ին «Սէրքըլ Կաթոլիկ»ի սրահին նստարանները լեցուն էին, Հակառակ տեղատարափ անձրեւին:

Հանդէսին բացումը կատարեց Ընկեր Ս. Գալուստեան, Հրաւիրելով ներկաները «Մեր Հայրենիք»ը երգելու: Յետոյ պարզելով օրուան տօնին նշանակութիւնը, ներկաները Հրաւիրեց մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգելու Հերոսներու անմոռանալի յիշատակը: Նախ սկսաւ գեղարուեստական բաժինը: Արտասանեց փոքրիկն Ս. Մաթոսեանը «Հայաստանին»: «Եռագոյնին»ը արտասանեց Օր. Վ. Նալպանտեան: Երգեց Ընկեր Մ. Մուրատեան «Մասիս տակը կանանչ է» եւ «Բարձր սարեր», Ընկեր Յ. Մաթոսեան արտասանեց Ակնունիի «Դէպի Երկիր»ը: Ա. Գրիգորեան երգեց «Ես ղարիբն եմ»: Յետոյ բեմ Հրաւիրուեցաւ Հայր Կ. Տէրմոյեան, որ բացատրեց թէ Մայիս 28ը Համազգային տօն մըն է եւ ոչ թէ կուսակցական: «Արշալոյս մը ծագեցաւ անՀնարին զոՀողութիւններով, բոլորս մէկ ընտանիքի պէս գիտնանք յարգել, արիւն

է թափուած, արդիւնք մը կայ մէջտեղ: Իրականութիւն մը: Լոյսը կը տեսնենք, չխեղաթիւրենք ըսելով թէ մութ է: Մենք Հաճոյքի Համար չէ որ եկած ինկած ենք աշխարհի ամէն կողմերը ցրուած վիճակով: Ամէն տեղ պէտք է պահենք մեր Հաւատքը, ազատութեան գաղափարը ամէն բանէ վեր բռնելէն: Գիտնանք բարձր բռնել, ամէնէն բարձր՝ մեր սրբազան դրօշը որուն վրայ գրուած է «Ազատութիւն»: Գիտակցութիւն ունենանք մեր արժէքներու Հանդէպ. որոնց կարգին առաջին տեղը կը բռնէ Մայիս 28ը:

Օրուան բանախօսն էր Ընկեր Շաւարշ Միսաքեան որ առտուն Փարիզէն ճամբայ ելած ըլլալով, սրահ կը մըտնէր այդ պահուն: Ընկերը բացատրելով Մայիս 28ի Հերոսական եւ Համաժողովրդական Հանգամանքը, պատմական փաստերով Հաստատեց թէ օրհասական կռիւ մղուած եւ յաղթանակ շահուած է առանց դաւանանքի խտրութեան: Բանախօսը յաղթանակին վերլուծումէն վերջ, պարզեց Հայաստանի ներկայ ողբերգութիւնը, գեկավարութեան գլխատումը, ռուսական տիրապետութեան զօրացում, Հաղորդակցութեանց խզում եւայլն: Բանախօսութեան երկրորդ մասը յատկացուած էր Հայկական Արտասահմանի կացութեան եւ մեր պարտականութեանց: Թելադրեց մասնաւորաբար ուժերը Համախմբել, կեդրոնացնել ի սպաս մեր սրբազան դատին,— մեր դատը վերջ չէ գտած տակաւին:

Մեր ընկերոջ ճառը աւարտեցաւ բուռն ծափահարութիւններու տակ: Յետոյ պարեցին քանի փոքրիկներ, որոնք Հիւսեցին Հայկական եռագոյնը առաջնորդութեամբ Տիկին Զոպոյեանի:

⁂ Հանդէսէն վերջ ունեցանք ընկերական ժողով մը, ուր Ընկեր Միսաքեան խօսեցաւ միջազգային քաղաքական կացութեան մասին: Մինչեւ ուշ գիշեր եղան մտերմական զրոյցներ:

Բ.

ՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ «ՕՐԸ»

ՎԻԷՆ.— Տեղւոյս մասնաճիւղը յունիս 4ին, շաբաթ երեկոյ կազմակերպած էր ընկերահամակրական խնջոյք մը, նուիրուած իր «Օր»ուան: Ժամանակէն առաջ Խաժակ ակումբին նստարանները գրաւուած էին ամբողջութեամբ: Հայր Կ. Տէրմոյեան բացումը կատարեց Հակիրճ բառերով եւ օգտակար թելադրութիւններով: Յետոյ բեմ Հրաւիրեց ընկերուհի Ն. Քիպըրիթճեանը, որ յատկապէս Հրաւիրուած էր Մարսէյլէն: Ընկերուհին բանախօսը ներկայացուց Հայ կնոջ դերն ու գործունէութիւնը, Հին ու նոր շրջաններու մէջ, կոչ ըրաւ որ բոլոր Հայուհիները Համախմբուին Հայ Կ. Խաչի շուրջ, ու երկթայով արդէն կը ծաւալի: Ընկերուհին ճառը վերջացաւ ջերմ ծափահարութիւններու մէջ: Յետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ Կ. Փէհլիվանեան, որ կարգով խօսք տուաւ ներկաներուն: Եղան ճառախօսութիւններ, արտասանութիւններ, մեներգներ, խմբերգներ եւ զուարճախօսութիւններ: Խնջոյքը տեւեց մինչեւ կէս գիշեր:

Բ.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ յստակ եւ մաքուր:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

5 Յունիս, Կիրակի օրուան մեր յայտարարած Ա. խումբի մրցումը Սէն Ժէրմէնի Ա. խումբին դէմ տեղի չունեցաւ վերոյիշեալ խումբի ղեկավարին մէկ սխալին վրայ, ուշ տեղեկացուցած ըլլալով մեզի:

Յաջորդ օրը, Երկուշաբթի, տեղի ունեցաւ միջազգային ֆութպոլի թուռնուա մը, կազմակերպուած Փարիզի ռուսական «Վերջին Լուր» թերթին կողմէ, որու մասնակցեցան ֆրանսական, իտալական, ռուսական եւ Հայ խումբերը: Բուէարկութեամբ մը մեր խումբը ունեցաւ իբր Հակառակորդ ռուսականը: Այս մրցումը շատ Հետաքրքրական եղաւ մանաւանդ իր կոկիկ եւ մաքուր խաղարկութեամբ: Խաղը վերջացաւ Հաւասար արդիւնքով 0—0ով, բայց որովհետեւ թուռնուայի օրէնքը կը պահանջէ անպայման յաղթական խումբ մը՝ մրցելու Համար միւս շահող խումբին դէմ, շարունակուեցաւ մրցումը որոշ ժամով: 10 վայրկեանէն մեր մարզիկները կրցան 2 կէտ նշանակել եւ մեծ վստահութեամբ իրենք զիրենք կը կարծէին յաղթական, բայց Ռուսերը չյուսահատելով այս երկու կէտերէն՝ իրենց վերջին ճիգը կրկնապատկեցին եւ իրենք ալ իրենց կարգին երկու կէտ նշանակեցին խաղը վերջանալէն երկու վայրկեան առաջ, ուստի արդիւնքը կրկին Հաւասար մնաց: Երկու խումբերու ղեկավարներու Համաձայնութեամբ՝ որոշուեցաւ խաղը դարձեալ շարունակել եր յաղթական Համարել այն խումբը, որ երրորդ կէտը կը նըշանակէ: Այս անգամ դժբախտաբար Հակառակը պատահեցաւ, մեր բերդապահը անուշադրութեան մը Հետեւանքով մեզի կէտ մը նշանակեց ի նպաստ Հակառակորդին, որով ռուսական Ա. խումբը անսպասելի յաղթութիւն մը տարաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին դէմ 3—2ով 2 ժամ խաղարկութենէ վերջ:

Երկրորդ մրցումը տեղի ունեցաւ իտալական եւ ֆրանսական խումբերու միջեւ, Իտալացիները յաղթեցին Ֆրանսացիներուն 4—3 կէտով:

Ֆինալը տեղի ունեցաւ երկու յաղթական խումբերու (ռուսական եւ իտալական) միջեւ: Ռուսերը որ չափազանց յոգնած էին մեր մրցումէն՝ չկրցան դիմադրել եւ Իտալացիները շահեցան 2—0ով, որով արժանացան «Վերջին Լուր»ի նուիրած սիրուն բաժակին:

Յանձնախումբս, ի գիտութիւն բոլոր Հայ մարզասէրներուն կը յայտարարէ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլի եղանակը վերջացած է եւ պիտի վերսկսի Սեպտեմբեր 4ին: Այսուհանդերձ պատրաստ է բոլոր Հայ կազմակերպութեանց Հրաւէրին (դաշտահանդէսի առթիւ) յօժարակամ իր մասնակցութիւնը բերելու:

Նաեւ կոչ կ'ընէ Հայ մարզասէր երիտասարդութեան որոնք կը փափաքին մարզուիլ Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ, որ դիմեն անձամբ կամ գրաւոր Միութեանս քարտուղարին՝ Միսաք Երանեանի, 14, Rue Loradoux, Bois-Colombes (Seine):

Մ. Երանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՇԱՆԱԿԱԼԻՑ ՓՈԽԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 Յունիս).

— «Էնկլիրիի կառավարութիւնը վերջերս յաջողած է 16 միլիոն անգլիական ոսկիի կամ 80 միլիոն տոլարի փոխառութիւն մը կնքել Անգլիոյ մէջ:

Այդ դրամը, ինչպէս կը Հասկցուի, պիտի ծախսուի Թուրքիոյ երկու նաւաՀանգիստներու շինութեան, Հանքերու շաՀագործման եւ զինուորական զանազան պէտքերուն Համար:

Կարելի է Համարձակօրէն ըսել, որ միջազգային ներկայ փոթորկայոյզ կացութեան մէջ, երբ Անգլիա ինքը ստիպուած է Հսկայական գումարներ ծախսել իր սեփական սպառազինութեանց վրայ, Լոնտոնի կառավարութիւնը Հազիւ թէ թոյլ տար 16 միլիոն անգլիական ոսկի տրամադրելու Թուրքիոյ, եթէ վստահ չըլլար, թէ Էնկիւրի պատերազմի մը պարագային իր կողմը պիտի չանցնի կամ գէթ իրեն Համար նպաստաւոր դիրք մը պիտի չբռնէ: Անգլիա պարզապէս Թուրքիան կը նկատէ իր բնական դաշնակիցը, շահագրգռուած է անոր զօրաւոր ըլլալով, ուստի եւ կ'աշխատի օգնել անոր, որ ան կարենայ զօրացնել իր պաշտպանութեան տկար կէտերը:

Սակայն որո՞ւ դէմ է որ Անգլիա եւ Թուրքիա շաՀ ունին ընդՀանուր ճակատով մը շարժելու:

Անկասկած, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ:

Ինչպէս յայտնի է, փաշական այս երկու աշխարհակալ պետութիւններն ալ աչք ունին Թուրքիոյ Հողերուն վրայ: Անգլիոյ Համար ձեռնտու չէ երբեք, որ Գերմանիա կամ Իտալիա գրաւեն Թուրքիոյ Հողերը: Անգլիոյ ձեռնտու չէ նոյնպէս, որ Գերմանիա եւ Իտալիա բարեկամանան Թուրքիոյ Հետ եւ զայն յենարան դարձնեն իրենց Համար Անգլիոյ դէմ ըլլալիք պատերազմի մը պարագային:

Էնկիւրիի կառավարութիւնը ապահովաբար շատ լաւ կը Հասկնայ, թէ ի՛նչ ծանր ճակատագիր կը սպասէ Թուրքիոյ, եթէ Գերմանիա կամ Իտալիա յաջողին իրենց երկաթէ թաթը դնել անոր Հողերուն վրայ: Ուստի Հասկնալի է, որ ան Անգլիոյ օգնութեան պէտքը կը զգայ՝ իր երկիրը կարենալ պաշտպանելու Համար:

Այս առթիւ պէտք չէ մոռնալ Հետեւեալը: Անգլիա, ինչպէս յայտնի է, Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ Հետ բարեկամանալու ամէն փորձ ընելով Հանդերձ, միեւնոյն ատեն տենդային թափով կ'աշխատի զինուիլ եւ զինակիցներ ապահովել իրեն Համար, որպէսզի պատրաստ ըլլայ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ դէմ ըլլալիք պատերազմի մը պարագային: Բոլոր նշաններէն դատելով՝ Անգլիոյ օրինակին կը Հետեւի նաեւ Թուրքիա, այն է՝ մէկ կողմէն կ'աշխատի բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել թէ՛ Գերմանիոյ եւ թէ Իտալիոյ Հետ, որոնցմէ կը վախնայ յարաճուն կերպով, իսկ միւս կողմէն ալ, ինքզինքը անոնց դէմ ապահով զգալու Համար, Հեւիհեւ կը սպառազինուի եւ զինակիցներ կը փընտռէ թէ՛ փոքր եւ թէ մեծ պետութեանց մէջ:

Թուրքիոյ ներկայ փոխառութիւնը Անգլիայէն աներկբայելի ապացոյց մըն է, որ Թուրքիա գտած է զօրաւոր նոր պաշտպան մը իր գոյութեան բռնանալու աշխարհակալ փաշական պետութեանց դէմ:

ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ԵԱՓՈՒՃԵԱՆ

եւ

Օր. ԱՆՆԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ Պ. Գէորգ Ալէքսանեանի:

12 Յունիս 1938

Փարիզ — Իսի լէ Մուլինօ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՔՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ԽՆՋՈՅՔԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յունիս 4ին, Շաբաթ երեկոյ, Շահրիկեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Քղիի Հայրենակցական Միութեան կազմակերպած խնջոյքը: Համերաշխութեան ոգիով լեցուած եւ առանց դասակարգի խտրութեան՝ մեծ թիւով Քղեցիներ փութացած էին մասնակցելու Հանդէսին:

Պ. Կայծակ Ճարայեան երկու խօսքով Հանդէսը բացուած յայտարարեց: Յետոյ սեղանապետ ընտրուեցաւ Մ. Քաշճեան: Սեղանապետը քանի մը խօսք ըսելէն վերջ, ձայն տուաւ Պ. Շէհրէրեանին, (Նիսէն) որ երգեց «Բարձր սարեր»ը:

Նուագախումբը, որ կազմուած էր Պ. Պ. Շէհրէրեանի, Համբարձումեանի եւ Մանուկեանի մասնակցութեամբ, Հնչեցուց ազգային երգեր: Քղեցիները սեղաններու շուրջ՝ կենաց կ'առաջարկէին Հայր. Միութեան:

Խանդավառ մթնոլորտի մէջ Պ. Շէհրէրեան երգեց «Կռունկ»ը, յետոյ արտասանեցին եւ երգեցին շատեր, (թող ներուի որ անունները չեմ տար): Երկու փանթէզիստներ աւելի ուրախ մթնոլորտ ստեղծեցին իրենց անակնկալներով:

Հայր. Միութեան կողմէ Պ. Ճարայեան կարդաց Ամերիկայի Քղեցիներու Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան զեկոյց շրջաբերականը, ուր ի մէջ այլոց կը շեշտուէր չորս ուսանողներ Ճեմարանին (Պէյրութ) մէջ պահելու, ինչպէս նաեւ իրերօգնութեան Հարցը:

Աճուրդի դրուեցաւ խորոված Հաւ մը: Կարճ ժամանակի մէջ բարձրացաւ 270 ֆրանքի եւ շահեցաւ Պ. Սեդրակ Խարոյեան:

Նուագախումբը շարունակեց Հայկական պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ կէս գիշեր:

Ինձ Համար ամէնէն ուրախալի պարագան այն էր որ, Համերաշխական ոգին կը տիրէր բոլորին մէջ, եւ Քղեցիները կը զուրգուրային իրենց Հայրենակցական Միութեան վրայ:

Ապրի՛ն Քղեցիները:

Ներկայ մը

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՈԹԻՆ

Դադարած կրակը տեղի է տալիս մոխրակոյտի կամքի առջեւ, խեղդւում է իր վրայ փլած քարի ու Հողի տակ. խուսափում, մորմոքում է միայն իր անյագ բոցը ... սեւ սրտի պէս: ...ոյց էլ վտանգաւոր չէ. թող ծխայ ու ...անի ինքն իր մէջ:

Ուրախ է քաղաքի Հայ ազգաբնակութիւնը. ուրախ են մանաւանդ կրակից ...ուած քաջորդիները:

Երջանիկ է Կոստին. ազատել են ...րի եւ վարի խանութները. անվթար ...մնացել դպրոցի բուն շէնքը, որ ...ում է խանութների յետեւը, մի ...կով միայն նրանցէն բաժան:

Ի՞նչ Հոգ թէ՝ խանձել են Կոստի ...ն ու մորուքը. ի՞նչ Հոգ թէ՝ վէրքեր են գոյացել գլխին ու դէմքին, ...քերին ու ոտքերին:

«Տիկնանց Միութեան» ժրաջան անդամուհիները եկել են Հանգանակու-թեան:

— Դպրոցի Համար. տւէ՛ք ձեր նուէրը. պէտք է վերաշինուեն դպրոցի խանութները:

Ո՞ւմ ձեռքը դրպանը պիտի չերթայ իր լուման դպրոցին տալու Համար: Տալիս են բոլորը, տալիս է մանաւանդ Կոստին իր կարողութենէն շատ աւելին:

×

Ամբողջ քաղաքի մէջ Կոստին միայն մի մարդու է նախանձում: Այդ մէկը իրեն պէս մի մկիտանճի է: Թէեւ նրա մկիտանը մի քիչ տարբեր է Կոստիի եւ բոլոր միւս մկիտաններէն. դա ասիական եւ եւրոպականի մի խառնուրդ է. ճաշարան-սրճարան եւ մեծածաքանակի առեւտուր. մառանը բերնէ բերան լիքը աշխարհի բոլոր ծայրերէն Հասած բոլոր տեսակի ըմպելիներով. խանութը քաղաքի ամէնէն յարգի փողոցի վրայ: Դա Թեւանենց Ալէքի խանութն է. ո՞վ չի ճանաչում այն Կարսում:

Կոստին նրա խանութի տեղի՞ն է նախանձում, նրա Հարստութեա՞նը, յաճախորդների՞ն: Երբե՛ք. Կոստին գոհ է իր խանութի տեղէն, յաճախորդներէն, Աստծոյ իրեն տուածէն: Դրամը Կոստիի Համար ձեռքի աղտ է. սատանայի փորձանք, պէտք է ծախսել լաւ բանի վրայ՝ Հոգին չաղտոտելու Համար: Կոստիի նախանձն ուրիշ աղբիւր ունի: Թեւանենց Ալէքը «Ազգի» մարդն է. «Կոմիտէն» վստահում է նրան: Ո՞վ չգիտէ, որ Թեւանենց Ալէքի «ծակուռը» (գաղտնի սենեակ) ըստ երեւոյթին միայն խումար խաղալու Համար է, բայց իրական— նա «Կոմիտէի» տրամադրութեան տակ է. այնտեղ ժողովներ են գումարւում ու բերնէ բերան լեցուն մառանում, «սատանայի պոչի տակ» պահւում է նաեւ դժոխքի կրակ (ռումբ, գնդակ, զէնք եւայլն):

Ու Ալէքի բնաւ Հոգը չէ թէ՝ ինքը նստած է «դժոխքի կրակի» վրայ, նա փորն է Հաստացնում:

Եթէ «Կոմիտէն» Կոստիին ալ Հաւատար, նրա կոնակի յետեւում էլ ուղենար «գործ» եփել, Կոստիի փորն էլ պիտի Հաստանար, թէկուզ նրա խանութի տակ դժոխային կաթսան, կուպրի կաթսան եռար:

Թէեւ Կոստիի մկիտանը սիրելի ժամադրավայրն էր «Ազգի» բոլոր տղոց, Հայդուկների, երկիր գացող-եկողի Համար, թէեւ ազատագրութեան Համար մղուած բոլոր պայքարների զըրոյցները եւ նրանցէն բխող երգերն իր խանութում էին զարգանում, բերնէ բերան անցնում, թէեւ Կոստին միշտ իր սեղանը լիքը, դուռը բաց էր պահում «Ազգի» տղոց առջեւ, ախպօր պէս կերցնում-խմեցնում, վրա-գլուխներ շտկում, գրպաններէն մանրուք դրամն անպակաս էր անում, բայց այդ բոլորը չէր գոհացնում նրա Հոգու պահանջը: Նա ուզում էր «Կոմիտէի» մարդը լինել: Նա ուզում էր, որ «Կոմիտէն» աչքով անէր իրեն թէ՝ — Կոստի՛ ախպէր, «ապուր» կայ եփելիք. ու ինքը այդ եփելիք ապուրի կաթսայի խուփը լինէր:

Ահա՛ղ, «Կոմիտէն» երբեւէ չէր վըստահում լոթի Կոստիին: Կոստին գդակ ունէր գլխին եւ ինքնասիրութիւն: Ինքնիրեն չպիտի մտանանչէր եա՞. էլ ինչո՞ւ Համար է «Կոմիտէի» ամենատես աչքը: Թող տեսնէր, թող կարդար Կոստիի Հոգին: Թեւանենց Ալէքը տեսան, եա՞: Ա՛խ, այդ Ալէքը. առաջ իրեն պէս Գիւմրեցի մի լոթի. իսկ Հիմա՛ «Կոմիտէի» մարդ: Վեր Ալէք, վար Ալէք: Ինչպէ՞ս Կոստին չնախանձէր նրան. ինչպէ՞ս խանութի դրան առջեւէն անցնելիս՝ նախանձով ու պատկառանքով չնայէր մառանի ցածլիկ դրանը, ու չմտածէր թէ,—ինչ որ երեւում ես, էն չես. մէջդ «բա՛ն կայ, բա՛ն»:

Կոստիի մկիտանն էլ ունէր իր «Տուղախ»ը. նկուղում փոքրիկ մի խցիկ, ուր ընկեր տղերք խումար էին խաղում, բախտ փորձում: Մեղադրելի չէր Կոստին, ո՞ր մկիտանճին էր որ այդպիսի մի խցիկ չունենար, կամ ո՞վ այս աշխարհում, այս կամ այլ կերպ խումար չի խաղում:

Կոստիի «Տուղախը» այն առաւելութիւնն ունէր, որ գետնի տակով, մի մարդ սողալով անցնելու մեծութեամբ մի անցք ունէր, որ դուրս էր գալիս ուղիղ Շէրիֆ բէգի խանութի դէմը: Այդ անցքի մասին շատ քիչերը գիտէին եւ օգտւում էին միայն ծայրայեղ վտանգաւոր դէպքերում: Բայց մի բան էր այդ, մանաւանդ, «ապուր» եփելու Համար:

Շէրիֆ բէգը Թուրք էր. Լաչին բէգի մեծ տղան. ունէր նաեւ մի եղբայր՝ Ֆէվզի բէգ: Շէրէֆ բէգն ամուսնացած էր. ունէր մի մանչ զաւակ, Հազիւ մի քանի ամսական, երբ··· բայց սպասենք կարգով:

Լաչին բէգը Կարսի Հին բնակիչներէն էր. թաղէ թաղ տների, խանութների, պարտէզների տէր: Այդ բոլորն իր արդար վաստակը չէր: Ռուս-տաճկական պատերազմի ժամանակ՝ երբ շատ Հայ եւ Թուրք բնակիչներ ըստիպուած էին եղել քաղաքէն Հեռանալ, գաղթել, իրենց տների բանալիներն յանձնել էին Կարսում մնալ վճռած Լաչին բէգին, որ յետոյ վերադառնալով՝ տիրանան իրենց սեփականութեան: Բայց շատեր չէին վերադարձել, ըսպանուել, ոչնչացել էին, եւ տներին տէր է դարձել Լաչին բէգը:

Ժողովրդի ասելով՝ Աստծոյ կրակի տէր էր նա. Հարուստ, Հարուստ: Ոչ ցանում էր, ոչ Հնձում, տների վարձով ապրում էր փառաւոր: Թէ ինքը, թէ զաւակները, մանաւանդ Շէրիֆ բէգը՝ դէշ մարդու Համբաւ չունէին. չէին նեղում իրենց վարձակալներին, նրանց տներում մարդիկ ապրում էին երկար տարիներ, ինչպէս իրենց անձնական տներում:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(8)

(Շար.)

ուորներու բռնութեանց: Ատոր վրայ, իբրեւ բողոք, փոցուեցան Անտիոքի շուկաները:

Հազարապետ Գոլէ, յունիս 9ին իր ներկայութեան հրաւիրեց արաբ երիտասարդներու ներկայացուցիչները, ՅԱՅՏԱՐԱՐԵԼՈՎ ՈՐ ԹՈՒՐՔԻԱ ԱՅՍՕՐ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԷ ՍԱՆՃԱՔԸ, եթէ ո եւ է ցոյց կամ խլրտում կատարուի: Թուրք գերիշխանութիւնը, ըսած է հազարապետը, աւելի գերակշիռ է Սանճաքի մէջ եւ պէտք է ենթարկուիլ անոր: Արաբ երիտասարդներ սոսկումով ընդունած են այդ խօսքերը: Կ'ըսուի թէ անոնք երբ դուրս ելան հազարապետին քովէն, ենթարկուած են ծեծի եւ սպառնալիքի:

Թուրքերը անպայման 22 երեսփոխան պիտի ունենան 40ի վրայ

«Ազդակ»ի թղթակիցը կը գրէ Ալեքսանտրէթէն (8 յունիս).

Առնուած ստոյգ տեղեկութեանց համաձայն, փոխ պատուիրակ հազարապետ Գոլէ, որ միաժամանակ կարգապահութեան պետն է, իր մօտ կը հրաւիրէ Պ. Մովսէս Տէր Գալուստեանը եւ կը յայտնէ թէ Թուրքերը անպայման 22 երեսփոխան պիտի ունենան 40ի վրայ: Եւ կը յանձնարարէ որ Քէսապի եւ Սուէտիոյ Հայերը կարելի եղածին չափ քիչ արձանագրուին, որպէսզի ապահովուի այդ համեմատութիւնը: Պ. Տէր Գալուստեան կը յայտնէ թէ Հայերը մինչեւ հիմա ոեւէ բողոքի տեղի չտուին եւ ասկէ վերջ ալ պիտի չտան: Այսինքն կարգապահութեան տեսակէտով ամէն ինչ ընելու պատրաստ են: Բայց խնդիրը կը փոխուի արձանագրութեան տեսակէտով: Քանի որ Ժընեւի ժողովը—աւելցուցած է — ընտրութիւն կը կատարէ, այսինքն քաղաքացիները կը հրաւիրէ իրենց պարտականութիւնը կատարելու, Հայերը չեն որ պիտի անսաստեն: Եւ ասիկա ըսելով, մենք ո եւ է մէկու դէմ չարժած չենք ըլլար: Մենք պարզապէս կ'օգտագործենք իրաւունք մը զոր մեզի տուած էք բոլորդ,— Ֆրանսա, Թուրքիա եւ Ազգաժողով: Այնպէս որ Հայերը առաջուան նման պիտի շարունակեն արձանագրուիլ, եթէ երբեք վերսկսին արձանագրութիւնները:

*** Հազարապետ Գոլէ Անտիոք հրաւիրելով Հայոց առաջնորդը, խօսեր է Հայերու արձանագրութեան մասին: Առաջնորդը բացատրած է թէ Հայերը միշտ օրինապահ եղած են եւ չափաւոր:

Ալեքսանտրէթի Հայք Խլիի նախագահը եւ մէկ անդամը այցելելով հայ վաճառականի մը, խնդրած են որ վերջ տրուի Հայերու մեկնումին: Պաշտօնապէս Սպանիոյ պատերազմը կրնայ վերածուիլ համաշխարհային պատերազմի

Անգլիա կը շարունակէ համբերել

Անգլիոյ վարչապետը կարեւոր յայտարարութիւններ ըրաւ երեքշաբթի օր, երեսփ. ժողովին մէջ: Պատասխանելով զանազան քննադատութեանց, վարչապետը ըսաւ թէ կառավարութիւնը վճռած է զգուշութեամբ շարժիլ եւ զլապողական միջոցներ ձեռք չառնել օդանաւային ոմբակոծութեանց դէմ, այլապէս Սպանիոյ պատերազմը կրնայ վերածուիլ համաշխարհային պատերազմի մը: Կառավարութիւնը ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ ապահովել խաղաղութիւնը: «Կարելի չէ իրական պաշտպանութիւն ապահովել սպանիական նաւահանգիստները երթեւեկող նաւերուն, առանց գործնապէս մասնակցելու թշնամական գործողութեանց: Հետեւաբար պէտք է կրկնել այն ազդարարութիւնը որ եղաւ բրիտանական նաւերու դէմ կատարուած յարձակումներու առթիւ: Այս միջոցին կը քննուին երկու ծրագիրներ, որոնց մէկը չէզոք գօտիներ կը նախատեսէ, նաւերու ապահովութեան համար, իսկ երկրորդը կ'առաջարկէ չէզոք նաւահանգիստ մը հաստատել:

Աշխատաւորական կուսակցութեան վարիչը խստօրէն քննադատեց վարչապետը, բայց այս վերջինը անդրդուելի մնաց: Իր ճառը շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց Հռոմի եւ Պերլինի մէջ:

Ազգային վիճակահանութեան պարգեւները

Ազգ. պարգեւախաղի 6րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ երեքշաբթի գիշեր, Պոռտոյի մէջ: Հինգ միլիոնի մեծ պարգեւը շահեցաւ 1.147.406 թիւը:

Հետեւեալ չորս թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն ֆրանք.— 1.276.571, 0.116.868, 0.096.613, 1.410.276:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500.000 ֆրանք.— 0.933.833, 1.223.525, 0.261.991, 0.380.732, 1.130.518, 1.074.583:

20.600 վերջացող թիւերը շահեցան 100.000 ֆրանք:
64.052 եւ 80.199 վերջացող թիւերը շահեցան 80.000 ֆրանք:
41.189 եւ 89.348 վերջացող թիւերը շահեցան 50.000 ֆրանք:
1666, 5608, 7530 եւ 0.176 վերջացող թիւերը շահեցան 20.000 ֆրանք:
873 վերջացող թիւերը շահեցան 10.000 ֆրանք:
535 վերջացող թիւերը շահեցան 5000 ֆրանք:
54 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 ֆրանք:
05 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:
13 վերջացող թիւերը շահեցան 220 ֆրանք:
1 վերջացող թիւերը շահեցան 110 ֆրանք:

ԶԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՊԱՆԻՈՅ ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ, ոդեւորուելով կարեւոր միջնաբերդի մը՝ Քասթէլլոնի գրաւումէն: Այժմ պատրաստութիւններ կը տեսնուին դէպի Վալենցիա յառաջանալու: Հանրապետականները կը շարունակեն դիմադրել զանազան դիրքերու մէջ:

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութեան եւ գերմանական կուսակցութեան բանակցութիւնները վերսկսան երեքշաբթի օր: Վարչապետը ունկնդրութեան ընդունեց չորս գերման պատուիրակներ, բայց չներկայացուց փոքրամասնութեանց նոր կանոնագիրը, վերջնական խմբագրութիւնը լրացած չըլլալով:

5000 ՃԱՓՈՆՑԻՆԵՐ ԵՒ 150.000 ՉԻՆԱՑԻՆԵՐ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՆ Դեղին գետին ողողումէն, իբրեւ հետեւանք թումբերու քանդումին: Նոյն աղբիւրին համաձայն, Չինացիները զանգուածային անձնասպանութիւններ կը կատարեն, կասեցնելու համար ճափոնական յառաջխաղացութիւնը դէպի մայրաքաղաք:

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ մասին ճառ մը խօսելով, Տորխօ, նախկին բոլշեւիկը, յայտարարեց,— «Մենք հակառակ չենք ասպնջականութեան աւանդութեանց, բայց իրաւունք ունինք հիւրընկալելու միայն այն օտարականները որոնք մեր երկիրը չեն գար խռովութիւն յարուցանելու համար եւ չեն խլեր Ֆրանսացիներուն հացը: Ամէն բանէ առաջ մեր ազգակիցները»:

40 ԺԱՄՈՒԱՆ օրէնքի մասին ճառ մը խօսելով, Պ. Ժուհօ յայտարարեց թէ դժուար պիտի ըլլայ 40 ժամուան օրէնքը պահել, եթէ միջազգային պայմանագրութիւն մը այդ օրէնքը չտարածէ բոլոր երկիրներուն մէջ:

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ երկուշաբթի օր ռումբ մը նետուեցաւ Սուրիոյ վարչապետ Ճէմիլ Մէրտամ պէյի կառքին վրայ: Վարչապետը անվնաս մնաց, իսկ ահաբեկիչը փախաւ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ սպարապետը, զօր. Քայթէլ, Հունգարիա գնաց օդանաւով եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով:

ՓԱՐԻԶԻ սակաչարժ կառքերը (թաքսի) 10 առ հարիւր աւելցուցին գիները, երէկուընէ սկսեալ:

Հ. Յ. Դ.

Դաւառ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ «Նժդեհ-գրայրեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի, 19 Յունիս. կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, **Salle Calmantet** մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն
կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)
Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.:

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս:

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ: Կերուխում: Պիւֆէ տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին
կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ
19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
Սէնթ Անտրէի ագարակին պարտէզին մէջ:

Կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱԻԻԿԵԱՆ. կը խօսի ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը բանախօսէ՝ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ պատկերներ: Կ'երգեն ու կ'արտասանեն Սալնոյ Ջորի նորահաս մանուկներ:

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջաւորութեան: Փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին երթալ հանդիսավայր:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

16 Յունիս, Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 11ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5 Ռիւ Լ'Էքլիփս:

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**
Նիւթ՝ «Երիտասարդութիւն»

— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Մասնաճիւղի Վարչութիւնս տարեկան Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները, 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին իր սրահին մէջ: Օրակարգ, 1.— Տարեկան տեղեկագիր. 2.— Հաշուետուութիւն, 3.— Նոր Վարչութեան ընտրութիւն:

Ընտանեկան պարահանդէս

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
17 Յունիս. Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.45—24
Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Ռիւ Պոսիւէ
Բացման խօսք Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆԷ
Ընտիր նուագախումբ, Մատչելի պիւֆէ
Տակերու մասնակցութիւն 3 եւ 2 ֆրանք

ՕՓԵՐԵՑԻ ԵՐԳԻՉ Պ ՍՈՒՐԷՆ ԽՈՍՀԱԿԵԱՆ
Փարիզէն իր մեկնումին առիթով կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները մտերմական հաւաքոյթ—թէյասեղանի. 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, Րաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue Maubeuge: Գեղարուեստական խնամուած բաժին, որ կը սկսի ժամը 4ին:
Տոմսերը կը ծախուին նաեւ նոյն ճաշարանին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Խրիմեան» դպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 19 Յունիս, Կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30-ին Au Petit Pot սրճարանի վերնայարկը, 2 Bld. Bonne Nouvelle կամ 1 Rue Fbg. St. Denis: մէթրօ St. Denis. Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Ռընաժի «Գէորգ Չաւուշ» խումբը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Ընկեր Պօղոս Տէր Մարկոսեանին, Պ. Բենիամին Յակոբեանին եւ իրենց բոլոր պարագաներուն տիկին ՎԱՐԴԱՆՈՒՇ ՏԷՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ժամացոյցի եւ գոհարեղէնաց
վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
15 Rue Damesme — PARIS (13)

ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆրանսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունինք երկուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77

Bail à céder

խանութ, խոհանոց եւ 3 փիէս: վարձ՝ 4000 ֆր., ռըփրիզ՝ 5000 ֆր., Ջուր, կազ, ելեկտրականութիւն:

Դիմել՝ Տիկին Ճամպազի, 76, Bld. de la Villette կամ ղռնապանին:

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Rue Bossuet, Paris
Մանրամասնութիւնները վաղը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ է
146 Rue Lafayette (Gare du Nord)
Թէլէֆոն **Nord 84-04** (անփոփոխ)
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2-7, կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ

Maison ALEXANIAN
ՀԱՆՔԱԾՈՒԽ -- ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԵԼԻՔՍԱՆԵԱՆ ՏՈՒՆ
10 Bld. Rodin. Issy-les-Moulineaux
7 Rue du Pourtour, Meudon
Téléphone Michelet 28—79

Ամէն տեսակի լաւ ՀԱՆՔԱԾՈՒԽՆԵՐ եւ ԱԾՈՒԽ, մատչելի գիներով:
Արագ սպասարկութիւն:
Ապրանքներու փոխադրութիւն: Կահկարասիներու փոխադրութիւն՝ մասնաւոր կառքով: Չափաւոր գին:

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԵՐԵԱՆ
Maison E. CHARLES հիմնուած 1869
29 rue Mathis, Métro Crimée
Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 Tel. Botzaris 12-60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ պլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եղած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

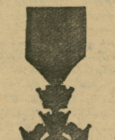

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական «**Moka**» սուրճովը
Café "HAREM"
5 ԱՌ ՀԱՄԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՉԵՂՉ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու.

— Ով՛ ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ մի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:
Անզուգական, Անմրցելի, Անփոխարինելի:
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի ճիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդը:

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouart
Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:
ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ:

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փարչէ) սկսեալ 350—450 ֆր.էն: Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ: 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, գարնան յատուկ, արժէքաւոր շապիկ մը կամ վզնոց մը: Ներկայանալ այս կտրօնով: վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ իրենց լեզուն, չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:

Բաց է Կիրակի մինչեւ կէսօր

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 17 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3759

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԱՑՈՂ ՄԸ ԱՆԳԱՄ ՉՈՒՆԵՑԱՆ...

Հայաստանի բոլշեւիկեան 11րդ համագումարին առջեւ կարդացած զեկուցման մէջ, Կեդր. Կոմիտէին քարտուղարը, Գր. Ցաղութիւնեան, պարզելով միջազգային կացութիւնը, Եւրոպայէն մինչեւ Չինաստան, թուղթակարար կը կրկնէ ինչ որ լսած է Մոսկուայի թերթերէն, եւ կ'իջնէ Կովկաս :

Ամփոփենք.— Ֆաշական ուժերը կ'ուզեն պատերազմ յարուցանել եւ տապալել Խ. Միութիւնը: Այդ առաջադրութեամբ ալ, անոնք «միաւորել էին Ուկրայնայի, Բելոռուսիայի, Վրաստանի, Հայաստանի, Ադրբէջանի ու Միջին Ասիական հանրապետութիւնների տրոցկիստների, աջերի, զինուորականների, մենշեւիկների, էս-էրների, Դաշնակների, բուրժուական նացիոնալիստների բոլոր հակախորհրդային ընդյատակեայ (ստորերկրեայ) խմբերը»: Կ'ուզէին Խ. Միութենէն անջատել Վրաստանը, Հայաստանը եւ Ադրբէջանը :

Բայց, փա՛ռք ամենատես եւ ամենազօր Ստալինի, բոլորն ալ «մերկացուեցին եւ ջախջախուեցին» :

Թոյլ տուէք նոյնութեամբ արտատպել Հայաստանի վերաբերեալ մասը.

— « Մեզ մօտ՝ Հայաստանում աջ-տրոցկիստական երկերեսանիները սողոսկել էին կուսակցական, խորհրդային զանազան ղեկավար օրգանները եւ լրտեսական - վնասարարական աշխատանք էին կատարում խորհրդային Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութեան մէջ :

Այդ աջ-տրոցկիստական դաւաճանները կազմակերպում եւ միաւորում էին խորհրդային իշխանութեանը թշնամի բոլոր տարրերին, Դաշնակների, սպեցիֆիկների, էս-էրների, հնչակների, հակայեղափոխական կուսակցութիւնների մնացորդները, բուրժուական նացիոնալիստներին եւ կուլակային տարրերին, խորհրդային իշխանութեան դէմ, հայ ժողովրդի դէմ պայքարելու համար:

Ժողովրդի կատաղած անարգ թշնամիների այդ կոյտը, որը մի անգամ ամենափոքր կապ ժողովրդի հետ, գիտ դարձաւ օտարերկրեայ հետախուզութիւնների համար եւ նրանց առաջադրանքներով հրէշաւոր ոճրագործութիւններ էր կազմակերպում հայ ժողովրդի դէմ :

Թշնամիների այդ կոյտը հանոյքով համաձայնւում էր մասնատել խորհրդային Միութիւնը եւ խորհրդային Հայաստանն անջատել ԽՍՀՄի ժողովուրդների մեծ ընտանիքից ու այն դարձնել իմպերիալիստական երկրների գաղութ:

Նողկալի մատնիչներին ու հայրենիքի դաւաճաններին չյաջողուեց եւ ոչ ոքի չի յաջողուի յետ շրջել պատմութիւնը :

Հայաստանի բոլշեւիկները մեծ Ստալինի ղեկավարութեամբ ու օգնութեամբ մերկացրին եւ ջախջախեցին լրտեսների, մարդասպանների ու դաւաճանների այդ բանդան: (Ծափահարութիւններ):

Մեր պանծալի խորհրդային հետախուզութիւնն արմատախիլ արեց աջ - տրոցկիստական մարդասպանների պիծակի բները եւ կասեցրեց նրանց նենգ դաւերը»: («Խ. Հայաստան», 4 յունիս):

Ինչպէս կը տեսնէք, ահաւո՜ր վտանգ մը անցուցած է մեր միունճար Հայաստանը: Իսկ «անջատում»ի ոճիրը քաւեցին, գիտենք արդէն, առ նուազն 40 — 60 երեւելիներ, կուսակցութեան եւ պետութեան հիմնադիրներէն մինչեւ խորհրդային արեւին տակ ծաղկած գրագէտները: Մարդիկ, որոնք փառքեր եւ կուռքեր էին երէկ, իսկ այսօր կը համարուին «կատղած շներ, իժեր, նողկալի մատնիչներ եւ դաւաճաններ »:

Եւ այս քստմնելի, անպատմելի եւ անպարտկելի ողբերգութեան առջեւ է որ, մեր զօսացածները կա՛մ ծափ կը զարնեն, եւ կամ գարշելի սոփեստութիւններ, ճամարտակութիւններ կը փորձեն: Պարզապէս ի հեճուկս Դաշնակցութեան:

Մենք ըսելիք պիտի չունենայինք, եթէ այդ ապուշներն ու որիկները գոնէ խորհրդային թերթ կարդալ սորվէին: Գոնէ ճիգ մը փորձէին իրենց կարդացածը վերլուծելու :

Որմէ՞ վրէժ կ'ուզեն լուծել այդ ողորմելիները, անբանութեան եւ անբարոյականութեան ցուցադրութիւններով:

Դաշնակցականնե՞ր էին Խանջեանը, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանը, Ամատունին, Մուղդուսին, Շահսուվարեանը, Շահվերդեանը, Գուլոյեանը, Ակոպովը եւ «միւս սրիկաները»:

Դաշնակցական գրականութի՞ւն կը մշակէին Եղիշէ Չարենցը, Ակսէլ Բակունցը, Վ. Թոթովենցը, Գուրգէն Մահարին, Վ. Նորենցը, Ալազանը, Դր. Սիմոնեանը, Լեռ Կամսարը եւ ուրիշներ որոնց մասին լուր չունինք տակաւին:

Այդ սորուկները կը հաւատա՞ն թէ Հայաստանի մէջ որ եւ է տեղն ո եւ է մէկուն խելքին փչած է դաւադրութիւն սարքել, խեղճուկրակ Հայաստանը Խ. Միութենէն անջատելու համար :

Երկու տարիէ ի վեր գլուխներ կ'իյնան իրարու ետեւէ — դեռ ձեռքի տակ չունինք ամբողջ մարդահամարը—գլուխներ որ անխնայ պայքար մղած են Դաշնակցութեան դէմ, կրակ տեղացած են իրար գերազանցելու մոլեգնութեամբ: Եւ Դաշնակցութիւնն ալ անոնց դէմ պայքարած է փոխադարձաբար, իբրեւ ընդդիմադիր,— միշտ նկատի ունենալով Հայաստանի հիմնական շահերը:

— Դուք արկածախնդիրներ էք, փակուա՛ծ է ձեր շրջանը, — կ'ըսէին անոնք, 1920էն ի վեր:

Եւ ամբոխը կը ծափահարէր: Մինչ Դաշնակցութիւնը, ամուր կանգնած իր դիրքերուն վրայ, կը յիշեցնէր եւ կ'ազդարարէր,— Ծո՛ւռ է ձեր ճամբան, լքեցէք եւ անէք:

Ու երբ անոնք ինկան, առատ մը, իրենց հասկցած եղանակով ծառայելու ճիգին մէջ, իրենց վրայ լացող մը անգամ չունեցան ծափահարողներու ամբոխին մէջ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՆՈՐ ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Վարչապետ եւ ազգ. պաշտպանութեան նախարար Պ. Տալատիէ առջի օր կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ արմատական կուսակցութեան գործադիր կոմիտէին առջեւ, ներքին եւ արտաքին կացութեան մասին: Այս առթիւ վճռապէս հերքեց այն զրոյցները թէ ընդհանուր զօրաշարժի հրամանը իր ստորագրութեան կը սպասէր գրասեղանին վրայ, չեխական տագնապին հետեւանքով: Եւ աւելցուց.

— « Ընդհանուր զօրաշարժի ճերմակ յայտարարութեան պաստէնները կը գտնուին Ֆրանսայի բոլոր համայնքներուն մէջ, բայց կառավարութեան գերագոյն պարտականութիւնն է վանել զանոնք պատը փակցնելու անհրաժեշտութիւնը »:

Վարչապետը բացատրեց թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը այնքան քիչ կը հաւատայ պատերազմի մօտաւորութեան որ, տնտեսական վերակազմութեան երկարատեւ ծրագրի մը ձեռնարկած է: Գալով արտաքին քաղաքականութեան, Ֆրանսա հաւատարիմ պիտի մնայ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութեան, Սպանիոյ հանդէպ: «Բայց, ինչպէս միջազգային բոլոր համաձայնութիւնները, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնն ալ պէտք է ըլլայ ուղղամիտ, փոխադարձ եւ միաժամանակ, բոլորին կողմէ»:

Պ. Տալատիէ այս առթիւ խստօրէն ձաղկեց նախկին վարչապետ Ֆլանտէնը, որ քննադատած էր կառավարութեան քաղաքականութիւնը: Եւ շեշտելով յարատեւ աշխատանքի անհրաժեշտութիւնը, միութեան կոչ մը ուղղեց բոլոր հոսանքներուն: «Անգամ մը եւս կ'ըսեմ ձեզի,— կը գտնուինք դժուարին, նոյնիսկ ծանր դէպքերու առջեւ, բայց կրնանք յաղթահարել զանոնք, եթէ մեր գործունէութիւնը պատշաճեցնենք այն զուրգուրանքին զոր ունինք մեր երկրին համար: Կառավարութիւնը գիտէ թէ ի՛նչ է Ֆրանսայի շահը եւ անոր վրայ կեդրոնացուցած է իր աշխատանքը: Պատմութեան մեծ վերիվայրումներուն մէջ, ազգերը կործանած են, երբ թոյլ տուած են որ օտարն ըլլայ իրենց ներքին վէճերուն միջնորդ կամ իրաւարարը»:

Զօրակոչը կը ճնշէ դաշինքին վրայ

Խորհրդարանի նստաշրջանին փակումը մօտ ըլլալով, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները ամէն միջոց կը փորձեն, կարգ մը պահանջներ արժեցնելու համար:

Առջի օր, ընկերվարական խմբակցութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին, եւ կարգ մը պահանջներ ներկայացուց: Պ. Տալատիէ պատասխանեց թէ կարգադրուած է ընտանեկան նպաստները հողագործութեան մէջ ալ տարածելու խնդիրը: Իսկ հողագործական աղէտներու մասնաւոր սնտուկի մը եւ ծերացած բանուորներու հանգստեան թոշակի մասին օրինագիծներ պիտի ներկայացուին: Գալով պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելման հարցին, վարչապետը ամէն բարեացակամութիւն յայտնելով հանդերձ, բացատրեց նիւթական դժուարութիւնները: Բայց եւ այնպէս պետական պաշտօնեաները կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ եւ երէկ իսկ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ վարչապետին:

Վարչապետը ունկնդրութեան ընդունեց նաեւ ուրիշ պատուիրակութիւն մը, խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութիւններէն: Ներքին խնդիրներէ զատ, մասնաւորապէս համայնավարները կը պահանջեն վերջ տալ ոչ- միջամտութեան քաղաքականութեան, բանալով Սպանիոյ սահմանագլուխը:

Անվերջ մահապատիժներ Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Խապարովսքի (Մայր. Արեւելք) Գերագոյն Ատեանը Յունիս 4ին մահուան դատապարտած է 17 հոգի, որոնք ամբաստանուած էին իբրեւ լրտես եւ Թրոցքիական:

Ձերբակալուած է Պետրովսկի, որ Ուկրայնայի վարչապետն էր 1919էն ի վեր: Կ'ամբաստանուի իբրեւ հակայեղափոխական :

Առեւտրական գործավարութեան բարձր պաշտօնատարներէն 7 հոգի պաշտօնանկ եղան, զանազան ամբաստանութիւններով :

Չեխ։ գերման բանակցութիւնները

Չեխական կառավարութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որուն համաձայն վարչապետը երկու ժամուան խօսակցութիւն մը ունեցած է գերման պատուիրակներուն հետ, նոր օրէնքի մասին: Կառավարութիւնը հաւանած է բանակցութեանց հիմ ընդունիլ գերմանական կուսակցութեան յուշագիրը :

Այս տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ կացութիւնը նպաստաւոր է այժմ, խաղաղութեամբ կարգադրելու համար գերմանական հարցը: Կը յուսացուի մինչեւ յուլիս 15 լրացնել նոր օրէնքը եւ ներկայացնել խորհրդարանին:

Նոր սահմանադրութիւնը պիտի բաղկանայ երկու օրինագիծներէ, մէկը՝ պաշտօնական լեզուներու , երկրորդը՝ վարչական ինքնավարութեան մասին: Առաջին օրինագծին համար անհրաժեշտ է խորհրդարանին 3)5 մեծամասնութիւնը, քանի որ պաշտօնական լեզուի խնդիրը մաս կը կազմէ հիմնական սահմանադրութեան :

ԱՒՍՏՐԻՈՅ կցումին հետեւանքով, 50.000 քաղաքացիներ, մասնաւորապէս Հրեաներ դիմում կատարեցին, Ամերիկա գաղթելու համար: Կառավարութիւնը շողեպինդ յառաջ կը տանի «արիականացումը», քշելու համար Հրեաները: Նոր հրամանագիր մը կ'արգիլէ բարձրագոյն կրթութիւն տալ Հրեաներուն: Անցեալ ապրիլին 2 առ հարիւր սահմանուած էր հրեայ համալսարանականներու թիւը : Նոր հրամանագիրը կ'արգիլէ արիականներու եւ Հրեաներու խառն կրթութիւնը տարրական եւ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ: Հրեայ աշակերտները պէտք է բացարձակապէս անջատուին եւ մասնաւոր շէնքերու մէջ տեղաւորուին: Ոչ մէկ Հրեայ պիտի ընդունուի վարժապետանոցներու եւ առեւտրական վարժարաններու մէջ: Վիէննայի 6000 հրեայ տղաքներէն եւ աղջիկներէն հազիւ 450ը պիտի կրնան շարունակել իրենց ուսումը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄԱՀՈՒ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԽՆԴԻՐ »

Գրաւ կը դնեմ որ երբ կարդաք այս բառերը, ձեր ուշադրութիւնը անմիջապէս պիտի թռչի դէպի Հայաստան: Եւ կամ դէպի Սանճաք:

Չէ՞ որ «Սանճաքը շէրիֆ»ը գլուխ բարձրացուցեր է նորէն, այդ պատմական ծովածոցին մէջ, եւ Արաբներուն հետ Հայերն ալ խուճապահար կը փախչին իրենց գիւղերէն, հակառակ հոգատար իշխանութեան հաւաստիքներուն :

« Ըտիկա ի՞նչ է որ»,— պիտի ըսէր հայ շինականը:

Տասնապատիկ աւելի լուրջ է բուն «մահու եւ կենաց խնդիրը »:

Մանաւանդ որ, ահազանգը կուգայ Երուսաղէմէն: Եւ պատրիարքի մը բերնով:

Ս. Յակոբեանց վանքին նիւթական նոր տարեշրջանին բացման առթիւ, Թորգոմ պատրիարք աւանդական ճառը կարդալով, կ'աւետէ, «զոհութիւն Տեառն», թէ 100.000 ոսկիի պարտքը իջած է 74,000ի: Ուրիշ խօսքով, 26 հազար ոսկի վճարուած է վեց տարուան ընթացքին:

Բայց,— ամուր բռնեցէք ձեր ջիղերը, «մահու եւ կենաց խնդիր»ն է որ կը ցցուի ձեր առջեւ, ոլոր - մոլոր :

« Տնտեսական այդ կարծեցեալ անելին եզր կայ դեռ վիհ մը, որուն մտածումն է այժմ որ ամէնէն աւելի կ'ամբոխէ զմեզ» :

Ինչպէս կը յիշէք, Երուսաղէմի բրիտանական իշխանութիւնը Զատկի տօներէն առաջ փակեց Ս. Յարութեան եւ Ս. Ծննդեան տաճարները, խախուտ եւ վտանգաւոր գտնելով զանոնք: Արդ,

— « Այդ երկուքին համար կառավարութեան միջոցաւ կատարուած քննութիւն մը մօտաւորապէս 200.000 ոսկւոյ գումարի առջեւ կը դնէ այդ սրբավայրերու իրաւատէր երեք Միաբանութիւնները, որոնց մին մենք ենք: Ուրեմն շուրջ 70.000 ոսկւոյ գումարի մը մղձաւանջն է որ սկսած է կախուիլ մեր գլխուն վրայ, ու ասիկա, աւելի քան երբեք տեղն է թերեւս ըսել, «սկիզբն է երկանց», քանի որ ամէնքս ալ գիտենք թէ ճարտարապետական գնահատութիւնները ի՛նչ առաձգականութեամբ կ'ոլորուին, երբ մանաւանդ հնադարեան մեծ շինուածքի մը ամբողջական նորոգութեան՝ զրեթէ վերաշինութեան վրայ է խնդիրը :

« Մեծ ծանրութիւն՝ մերինին պէս աւկար ուսերու եւ վտիտ պարանոցի համար, պիտի ըսեն իրաւամբ ամէնքը: «Լուծ քաղցր եւ բեռն փոքրոգի » պարտինք պատասխանել սակայն ամէնքս մեր սիրտերուն խորերէն, քանի որ ո եւ է ուրիշներէ աւելի մենք ի վիճակի ենք զգալու թէ այդ նուիրական ծախուց մասնակցութեան հարցը մահու եւ կենաց խնդիր է մեզի համար. Հարց՝ որմէ կախում ունի Ս. Երկրին մէջ, այսինքն աշխարհի քրիստոնէական գիտակցութեան առջեւ դարերէ ի վեր մեր ունեցած՝ կը բաւականանամ ըսել՝ այնքան պատուաւոր— թող ուրիշներն ըսեն՝ փառաւոր— դիրքին պահպանումը, որ, պարզ է, մեր կեանքին գինն իսկ է այսօր »:

Այո, այո՛: Ուրեմն դէպ ի գործ:

Բայց ի՞նչպէս: Պատրիարքը իր յոյսը դրած է «այրիի լումայ»ին եւ հաւատացեալներու առատաձեռնութեան վրայ :

Ես աւելի գործնական միջոց մը կ'առաջարկեմ.—

Անմիջապէս կազմել երկու շրջուն թատերախումբեր, մէկը՝ Եւրոպայի համար, հովանաւորութեամբ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին եւ նախագահութեամբ Թորգոմ պատրիարքի, երկրորդը՝ Ամերիկայի համար, հովանաւորութեամբ կաթող. Նուիրակին՝ Գաբրիէլ արք.ի:

Եւ ամբողջ մէկ տարի, կիրակիէ կիրակի, «Լէյլէպիճի» ներկայացնել, բոլոր գաղութներուն մէջ:

Կրնաք վստահ ըլլալ թէ ոչ միայն եկեղեցիներուն, այլեւ «բեռ կապած» եպիսկոպոսներուն եւ վարդապետներուն գօտիներն անգամ իրենց պիտի քակուին, ժամանակէն առաջ լեցնելով գանձանակը:

Մանաւանդ եթէ «կիւզէլի՛մ Ստամպոլ»էն եկած ըլլայ պորտազեղ պարուհին :

ՎԱՀԷ

"Նուպարաշէն„ը "Սովետաշէն„ի փոխուած է

« Խ. Հայաստան»ի մայիս 28ի թիւին մէջ, Կեդր. Կոմիտէի քարտուղարի զեկուցման ընթացքին, կը կարդանք ընդհ. քարտուղար Գր. Ցաղութիւնեանի հետեւեալ յայտարարութիւնները.

— « Քաղաքային կուսակցական կազմակերպութեան եւ քաղաքային խորհրդի աշխատանքում թոյլ բնագաւառներից մէկն է հանդիսանում Երեւան քաղաքի շուրջը ստեղծուած նոր աւանների ղեկավարումը,— Ն. Արաբկիր, Մալաթիա, Ն. Սեբաստիա, Ն. Բութանիա, Խարբերդ, ՍՈՎԵՏԱՇԷՆ եւն.» :

Ինչպէս կ'երեւայ, հարցը կը վերաբերի Նուպարաշէնի: Ուրեմն փոխե՛ր են անունը, վերածելով «Սովետաշէն»ի: Անշուշտ չուշանար միւս աւաններուն ալ «վերամկրտութեան» կարգը :

*** « Խ. Հայաստան »ի վերջին թիւերուն մէջ նորէն փոխուած կը տեսնենք խմբագիրը: Քանի մը ամիսէ ի վեր, իբրեւ պատասխանատու խմբագիր կ'երեւար Ներ. Պօղոսեան: Այժմ կը կարդանք հետեւեալ անունը.— « Պատ. խմբագրի պաշտօնակատար Հայկ Պարոնեան» :

«Հայ ժողովրդի մեծագոյն երջանկութիւնը»

Ստալին բարեհաճա՛ծ ըլլալով առաջին թեկնածու ներկայանալ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց համար, Երեւանցիներուն ուշքը գետնէն կտրած, խելքը մինչեւ երկինք թռած է: Հազարաւոր արտայայտութեանց, ճառերու, յօդուածներու, բանաստեղծութեանց մէջէն կը քաղենք հետեւեալ նկարագրութիւնը, իբրեւ զուարճալիք (Գրական Թերթ, 20 մայիս).

— « Կատարուած է Հայաստանի աշխատաւորութեան սրբազան ցանկութիւնը, Հայկական ԽՍՀ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորներ ընտրուելու համար իրենց համաձայնութիւնը տուեցին մեր առաջնորդ, մեր հայր մեծ ՍՏԱԼԻՆԸ եւ նրա հաւատարիմ զինակիցներ՝ Վ. Մ. Մոլոտովը եւ Ա. Ի. Միկոյեանը :

1938 թ. մայիսի 14ի օրը Երեւան քաղաքի եւ Հայաստանի ողջ աշխատաւորութեան համար երջանիկ խանդավառութեան օր դարձաւ :

Երջանկութեան լուրը, որն ստացուեց մայիսի 14ի ուշ գիշերը, կայծակի արագութեամբ տարածուեց Երեւան քաղաքում եւ շրջակայքում, ընդգրկեց մեր հիասքանչ հանրապետութեան բոլոր անկիւններն ու բերկրանքով համակեց հայ ժողովրդի վերածնուած սիրտը:

Կէս գիշեր է: Միտինկներ են անում Երեւանի Կիրովի անուան Սինթետիկ Քաուչուկի կոմբինատում, երկաթուղում, կարի, հացի, ծխախոտի գործարաններում: Միտինկ են անում Պետթատրոնի հանդիսատեսները, միտինկ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Շուտով տեղի պիտի ունենայ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի անդամներու ընտրութիւնը։ Տխրահռչակ սահմանադրութենէն վերջ, որով փոքր հանրապետութիւնները ենթարկուեցան Մոսկուայի կեդրոնացած եւ բռնակալ իշխանութեան, այս ընտրութիւնը նոր քայլ մըն է դէպի կեդրոնացում։ Տեղական մարմիններու անդամները պէտք է ընտրուէին շրջանի մէջ ապրող քաղաքացիներէ, այդպէս կը պահանջէ ժողովրդապետական դըրութիւնը։ Այդպէս չէ, սակայն, կարմիր Ռուսաստանի մէջ։ Հոն Մոսկուայի մեծերը թեկնածուներ են, նաեւ, հանրապետական բարձրագոյն հաստատութիւններու մէջ։ Եւ արդէն ընտրուած։ Թէ ինչո՞ւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի անդամութեան համար իբրեւ թեկնածուներ պիտի տրուին Ստալինը, Կագանովիչը, Եժովը, Վորոշիլովը եւ կառավարութեան ուրիշ անդամներ, այդ անհասկանալի է շատերուս համար։ Կամ ինչո՞ւ Անդրկովկասի փոխարքայ Բերիան իբրեւ թեկնածու պիտի ներկայանայ, երբ ինքը կեդրոնական կառավարութեան լիազօր ներկայացուցիչն է Անդրկովկասի մէջ — նորէն կը մնայ անբացատրելի։

Զարհուրելի ողբերգութիւն մը կ'ապրին Ռուսաստանի փոքր ժողովուրդները եւ յատկապէս հայ ժողովուրդը։ Վերջին տարիներու անդուածային գլխատումներէն վերջ, իշխանութեան գլուխ գտնուողները կրմրցին մըցանակ չահելու՝ քծնութեան եւ ստրկամտութեան մէջ։ Ով որ շողշողուն եւ պեղեցիկ ածականներ աւելի շռայլէ, աւելի վստահելի կ'երեւայ իշխանութեան աչքին։

«Պրավդա»յի Յունիս 2ի թիւին մէջ, բերթին Երեւանի թղթակիցը կը նկարագրէ ժողովրդական լայն զանգուածներու «խանդավառութիւնը» գալիք ընտրութեան առթիւ։ Կը հաղորդուի, նաեւ, թէ Ստալինի պատկերը առած են ելեկտրական լոյսի տակ, որ կը տեսնուի քանի մը մղոն հեռաւորութենէ եւ այնքան տպաւորիչ է, որ այլեւս կասկածէ վեր է Ստալինի — «մեր հարազատ հայրը, միջազգային պրոլետարիատի մեծ առաջնորդը, մեր լուսատու արեւը»— ընտրութիւնը (Խ. Հայաստան, Մայիս 20)։

Տարօրինակ կատակերգութիւն մը կը խաղցուի հոն, ամբողջ Ռուսաստանի մէջ։ Ունին մէկ կառավարութիւն, մէկ կուսակցութիւն, մէկ մամուլ, թեկնածուներու մէկ ցանկ եւ մէկ հըրապարակութիւն, ընտրողներու ցանկերուն վրայ եւ սակայն, անոնք կը չարունակեն ընտրական պայքար մը։ Կը կազմակերպեն միթինկներ, երեւան կուգան ճառախօսներ, ծախեր ստանալու համար, մանրամասնօրէն կը ներկայացնեն թեկնածուներու կենսագրականները, կ'օգտագործեն սինեման եւ թատրոնը, գիտական թէ գրական միութիւնները, արհեստակցական թէ բանուորական կազմակերպութիւնները, հեռագիրներ կը տեղան զանազան վայրերէ, յաջողութիւններու մասին, մէկ խօսքով կանոնաւոր պայքար կը մղեն, աշխարհին ցուցնելու համար թէ իրենք ալ ժողովրդավար երկիր են եւ թէ ժողովրդական լայն զանգուածներու մասնակցութեամբ ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան։

Գերագոյն Խորհուրդի, Ռուսաստանի թէ ենթակայ հանրապետութիւններու ընտրութիւնները, մեր կարծիքով, երկու գլխաւոր նպատակ կը հետապնդեն։

Առաջին — Աւելի կեդրոնացնելու իշխանութիւնը, կեդրոնի ղեկավարները ընտրելով տեղական բարձրագոյն մարմիններու մէջ, անշուշտ, ճայնի իրաւունքով։ Կեդրոնական իշխանութեան վարիչները, այս դրութեամբ, անդամ են Վրաստանի, Ատրպէյճանի, Հայաստանի, Ուկրայնայի եւ ուրիշ բազմաթիւ շրջաններու ղեկավար մարմիններու։ Ասկէ աւելի կեդրոնացում ցարական կառավարութեան օրերով անգամ տեղի ունեցած չէր։

Երկրորդ նպատակը ցոյցի համար է, արտաքին աշխարհի առջեւ կ'ուզեն ցոյց տալ, որ կեդրոնական իշխանութեան ներկայ վարիչները, հակառակ կազմակերպուած արեան բաղանիքներուն եւ բազմաթիւ գնդակահարութիւններուն, կը վայելեն ժողովրդական զանգուածներու եւ այլազան հանրապետութիւններու վստահութիւնը։ Այս եւ ուրիշ ընտրութիւններ ցոյց են, Հիթլէրի եւ Մուսոլինիի դէմ, յայտարարելու թէ ամբողջ Ռուսիոյ «հայրը, լուսաբեր արեւը, պրոլետարիատի մեծ ղեկավարը, հանճարեղ Ստալինը» կ'ընտրուի բոլոր հանրապետութիւններու Գերագոյն Խորհուրդի մէջ եւ... միաձայնութեամբ։

Այս երկու հիմնական նպատակները հետապնդելու համար անոնք կը ծախսեն տասնեակ միլիոններ, շարժման մէջ կը դնեն բոլոր հաստատութիւնները, աշխատանքի կը լծեն բոլոր վստահելի տարրերու չեկիստներ, գործավարներ, խմբագիրներ, կուսակցական գործիչներ, մէկ խօսքով պետական եւ կուսակցական ամբողջ մեքենան։

Կասկածէ դուրս է որ բոլոր թեկնածուները պիտի ընտրուին, որովհետեւ հրապարակի վրայ մէկ ցանկ մի այն գոյութիւն ունի։

Ի՞նչ խօսք որ ամենապարզ ընտրութիւններն անգամ երեւան կը հանեն ստրկական վիճակը բոլոր ժողովուրդներու եւ յատկապէս բազմիցս խաչեցեալ հայ ժողովուրդի։

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Ինչեր տեսանք, դեռ մօրուք Արաբ չտեսանք։

*** Իշու զգոցը բուռ մը գարիի համար է։

*** Իլիկին ծայրը ծաղիկ կայ։

*** Իշուն քթին ռահան։

*** Ինչ կ'ուզէք սա խեղճ մարդէն, անմնաս անասուն մըն է։

*** Իմաստունին հետ քար կրէ, յիմարին հետ հաց մի ուտեր։

*** Ինչ որ չես կամենար որ քեզ ընեն, դուն ալ ուրիշին մի ըներ։

*** Իշուն կռնակը ոսկի բեռցնելով էշ ըլլալէ չի դադրիր։

*** Ինչ որ ցանես այն կը քաղես։

*** Ինքը չկայ թիզ ու կէս, արուքը գազ ու կէս։

*** Ինչքան խթխթես, խելօքը հըներ խեւութիւն։

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Դ.

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան 35րդ համագումարը տեղի ունեցաւ Ռուայյանի մէջ, Յունիս 4-8։

Հարիւր նահանգային դաշնակցութիւններ ուղարկած էին 500 պատգամաւորներ, 300.000 ընկերներու կամքն արտայայտելու համար։

Համագումարը կը բացուէր «Ձախ յեղափոխականներու» հարցին քննութեամբ։ Ցաւալի հարց մը, որ տարիներէ ի վեր կը շարունակուէր Մարսօ Փիվէրի ղեկավարութեամբ, մինչեւ որ վերջ ի վերջոյ յանգեցաւ հերձուածի։ Նիստերու փակումէն առաջ, մասնաւոր թռուցիկներով կը ծանուցուէր արդէն, «բանուորագիւղացիական ընկերվարական կուսակցութեան» մը կազմութիւնը...

Նոր չէ որ նման հերձուածներ յառաջ կուգան Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան մէջ։

Թուի 1920ի մեծ հերձուածէն վերջ, 1934ին տեղի ունեցաւ երկրորդ հերձուածը, Ռընօտէլի, Մառքէի, Տէայի եւ Քոմփէր-Մոռէլի ղեկավարութեամբ։ Ահա, 1938 Յունիս 8ին, տեղի կունենայ երրորդ հերձուածը, Մարսօ Փիվէրի ղեկավարութեամբ։ Անշուշտ, իւրաքանչիւր հերձուած, աւելի կամ նուազ չափով, կ'ազդէ մայր կուսակցութեան կենսունակութեան վրայ։ Փիվէրի գործունէութեան դաշտը Սէնի նահանգն է։ Ան շատ քիչ հետեւորդներ ունի գաւառի մէջ։ Միակ առաւելութիւնը, որ կարելի է տեսնել Փիվէրի գաղափարակիցներուն մօտ, այն է, որ ամէնքն ալ երիտասարդ ու խանդավառ տարրեր են, խիզախ ու յանդուգն, եւ գործելու եռանդով լեցուած։

Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան հիմնական թերութիւնը պիտի կազմէ բազմազան հոսանքներու գոյութիւնը, որոնք տարիներու ընթացքին, վարէն ու վերէն, պիտի յանգին հերձուածի, ներքնապէս տկարացնելով զայն։ Ոչ ոք կրնայ դէմ ըլլալ, ազատ խօսքի եւ ազատ քննադատութեան, բայց հոսանքներու գոյութիւնը կուսակցութիւնը կը շեղէ իր հիմնական նպատակներէն, որ բոլորի նպատակն է եւ բոլորի ծրագիրը։

Ամէն պարագայի մէջ, այս նոր հերձուածով, ընկերվարական կուսակցութիւնը շատ բան չի կորսնցներ։ Մարսօ Փիվէռ հազիւ 8-10.000 հետեւորդներ պիտի ունենայ, եթէ շատեր համագումարի սահմանած ժամանակէն առաջ կրկին չվերադառնան մայր կուսակցութեան գիրկը։

Ժողովը այնուհետեւ լսեց ընդհ. քարտուղարութեան ներկայացուցած բարոյական ղեկուցումը։ Քանի մը թիւեր խիստ ուշագրաւ են։ Կուսակցական փրոփականտի ժողովները 1934էն ի վեր կրկնապատկուած են։ 1934—1935ին, Վարիչ Մարմինը 1419 հաւաքոյթներ էր կազմակերպած, մինչդեռ 1937 — 38ին 4008 հաւաքոյթներ։ Բոլոր մարզերուն մէջ կուսակցութիւնը աշխուժացած է իշխանութեան հասնելէն ի վեր։

Ահա երիտասարդ ընկերվարականներու խմբակցութիւնը, որ 1930ին հազիւ 9000 հոգի էին, այժմ իրենց թիւը հասցուցած են 75.000ի։ Կիներու կազմակերպութիւնը, որ 1930ին, Պուատիյէի համագումարի ժամանակ, հազիւ 1000 հոգի էին, այժմ 10.000ի հասած են։ Վարիչ Մարմնի ձեռքին տակ այս կազմակերպութիւնները լայնօրէն կը սատարեն ընկերվարական խօսքի տարածման։

Համագումարը մասնաւոր ուշադրութեամբ լսեց նաեւ Տիկին Մակտըլէն Փազը, որ ափրիկեան գաղթավայրերու բնակչութեան պահանջները կը ներկայացնէր, գրագիտուհիի նուրբ թռիչքներով։

«Ժողովրդական Ճակատի կառավարութիւնը արաբ բազմութեան մէջ մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ, կ'ըսէ Տիկին Փազ, զանոնք յուսադրելով, որ իրենց փրկութեան ժամը հընչած է։ Ամէնուն շրթունքներուն վրայ մէկ անուն կար, — Լէոն Պլում։

Այս սեւամորթ բազմութիւնները, որ քաշ կուտան իրենց թշուառ կեանքը, օրական հազիւ եօթը ֆրանք շահելով, Սէն - Լուի ընտրութեանց առեն, հաւաքոյթներուն ներկայ ըլլալու համար, հազար ֆրանքի ինքնաշարժ կը վարձէին եւ 60 ֆրանքի շոգեկառքի տոմս կը գնէին։ Ազգային դահլիճներն ու 1924ի հրամանագիր օրէնքները զանոնք վհատեցուցած էին ընդմիշտ։ Եւ երբ Ժողովրդական Ճակատն անցաւ իշխանութեան գլուխ, նոր արշալոյս մը բացուեցաւ անոնց համար։

Արդարութիւն, մարդասիրութիւն սիրապետող բառեր դարձած էին հոն։ Ֆրանսացի ժողովուրդի ճակատագիրը սերտօրէն կապուած է անդրծովեան սեւամորթներու ճակատագրին հետ։ Անոնց հայեացքը ուղղուած է դէպի մեր կուսակցութիւնը, դէպի մեզ, որ հաւասարութիւն բառին կուտանք իր իսկական նշանակութիւնը։ Մենք ծանր պարտականութիւններ ունինք անոնց հանդէպ։ Ծանր՝ անոր համար, որ մենք անոնց սիրտերուն մէջ յոյսեր ցանեցինք։ Ժօռէս կ'ըսէր. — «Ահա մարդիկ, որ ձեզ հետ են, ի՞նչ պիտի ընէք»։ Երկու տարիէ ի վեր անոնց շրթներուն վրայ կը կարդանք, — եղբայրներ, ի՞նչ պիտի ընէք մեզ»։

Տիկին Փազէն վերջ, կարգ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ կուտայ Տիկին Անկլիվիէլ, իբրեւ Թունուզի պատգամաւոր.

— Ժողովրդապետական կարգերը սեւամորթներու մօտ արմատացնելու համար, մտածեցինք թէ պէտք է ուժ տալ դպրոցներու եւ արհեստակցական միութեանց։ Արդ, այժմ շնորհիւ Ժողովրդ. Ճակատի ընկերվարական ղեկավարութեան՝ սէնտիքաները 40.000 անդամ ունին։ Դպրոցներու մասին մեր ջանքերը նոյն արդիւնքը չտուին։ 40.000 Արաբներ հազիւ կը յաճախեն մեր դպրոցները, մինչդեռ 400.000 աշակերտներ կը թափառին առանց դըպրոցի եւ ուսուցչի։ Թունուզը, ինչպէս եւ Մարոքը, ֆաշական քարոզչութեան ազդեցութեան տակ կը գտնուին։ Լիբիոյ հարիւր հազար զինուած Իտալացիները լուրջ վտանգ մըն են դարձած մեզ համար»։

Մեր վաղեմի բարեկամը, Ժան Լօնկէ, իբրեւ զեկուցաբեր Բան. Միջազգայինի Ֆրանսական հատուածին, կը նկարագրէ Միջազգայինի տարած աշխատանքները Չինաստանի, Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ դէպքերուն առթիւ։ Եւ կ'ըսէ. «Պէտք է լի մեր վերջին նիստը խիստ հետաքրքրական էր, անոր համար, որ բոլոր ժողովրդապետական երկիրներու ներկայացուցիչները անգամ մըն ալ եկան հաստատել թէ ամէն գնով պիտի դիմադրեն ֆաշական աշխարհակալութեան»։

Այս զեկոյցներէն վերջ համագումարը անցաւ իր հիմնական օրակարգին, — քաղաքական ընդհանուր կացութեան։

Դժուար է այստեղ կանգ առնել բոլոր ճառերուն վրայ, որոնք խիստ շահեկան են։ Կ'ուզեմ խտացնել երեք ճառեր, որոնք ըստ բովանդակութեան եւ իմաստի, իրար կը գերազանցեն։

Մօրպիհանի երեսփոխան Լ'Էվէտէր, հանդէս եկաւ ընդարձակ ճառով մը, վերլուծելով քաղաքական ներկայ կացութիւնը։ Անկեղծութիւնն ու իրատեսութիւնը լուրջ կշիռ մը կուտային իր խօսքին։

— «Ես կ'ուզեմ զգուշացնել աշխատաւոր բազմութիւնները կարգ մը ցընորքներէ։ Ընկերվարական կուսակցութեան գործունէութիւնը պէտք է զատել համայնավար կուսակցութեան գործածած դիւրախաբ նշանախօսքերէն, որ մտահոգուած է միմիայն մեքենական շարժումներ ստեղծելու, փոխանակ մղելու զանոնք դատելու եւ մտածելու։ Արտաքին քաղաքականութեան մասին ես կ'ուզեմ ըլլալ պարզ եւ յստակ։ Խաղաղութեան պահպանման համար մեր կուսակցութիւնը միակամ է։ Բայց միակամ չէ պատերազմը արգիլող միջոցներուն վերաբերմամբ։ Ներկայ դէպքերը բաւական ծանր են հարցը այլ կերպ քննելու։ Սպանիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ հարցերը կրնան լուծուիլ միայն Վէրսայլի դաշնագրի հողային հարցերու կապակցութեամբ։ Այս առթիւ ժողովրդապետական եւ ֆաշական պետութեանց միջեւ ընդհանուր համաձայնութիւն մը անհրաժեշտ է, բայց դժուար։ Սակայն առանց վհատելու պէտք է պնդել այս անհրաժեշտութեան վրայ եւ լայն փրոփականտ մը վարել մեր խաղաղասիրութեան մասին։ Պլումը այս իմաստով, ճիշդ է աշխատանքներ տարաւ եւ Գերմանիոյ կոչ ըրաւ, սակայն պէտք էր աւելի լայն եւ հանդիսաւոր ձեւով կատարուէր այդ։ Ես չեմ միանար անոնց, որոնք միջազգային կացութիւնը կ'ուզեն բացատրել միայն ֆաշական նուաճումներով։ Իրականութեան մէջ, մենք Վէրսայլի անհեթեթ դաշնագրի փրկագինն է որ կը վճարենք, որ հրդեհեց Եւրոպան, եւ քիչ մը, ամէն կողմ Ալզաս - Լօռէններ ստեղծեց։ Ֆաշական պետութեանց հակախորհրդային պայքարին ետեւ, նիւթական ուրիշ մտահոգութիւններ կան, Գաղթավայրերու, կենսամթերքներու եւ ծովային ելքերու հարցը, այս թիւրիմացութեանց բուն աղբիւրը կը կազմեն։ Վեհանձն եւ իրատես քաղաքականութիւն մը վերջ պիտի տայ այս կարգի վէճերուն։ Ինչո՞ւ պէտք չէ վերաքննել դաշնագիրները։ Ինչո՞ւ պէտք չէ բանակցիլ ֆաշական պետութեանց հետ, վերջ մը դնելու համար Սպանիոյ զարհուրելի կռիւներուն։ Խաղաղութիւնը մեծ զոհողութիւններ կը պահանջէ։ Ամէն ինչ պէտք է ընել խնայելու համար համաշխարհային պատերազմը։ Իսկ եթէ երբեք պայթի այդ պատերազմը, գէթ կրնանք ըսել թէ, ամէն ինչ ըրինք, բայց չեղաւ։ Ես մեր ձախակողմեան թեւին պէս չեմ մտածեր, ըսելով թէ պատերազմը պայթելու պարագային ընդհանուր գործադուլ կը հռչակենք։ Ազգային պաշտպանութեան որ եւ է ձեւ, ներկայ ռազմարուեստին առջեւ, յուսահատական միայն կրնայ ըլլալ։ Հապա Ազգերու Դաշնակցութի՞նը։ Ցնորք մըն է, եւ արդէն ցնդած։ Հաւաքական ապահովութի՞նը։ Գոյութիւն չունի։ Անգլիա՞ն։ Ուզենք-չուզենք փակչելու ենք անոր։ Ֆրանսան չի կրնար Եւրոպայի ոստիկանն ըլլալ։ Զգուշանանք բռունցքի հարուածներէն, որ կրնան զարնուիլ միջազգային ճատրակի սեղանին վրայ։ Մենք չենք ուզեր ոչ մեր երկրի կործանումը, եւ ոչ ալ պատերազմ մը, որ զայն առնէ։ Մեր հակաֆաշականութիւնը կրնայ պատերազմի առաջնորդել, ինչպէս յեղափոխական հէրվէականութիւնը, որ կրնայ իրատես եւ խոհեմ քաղաքականութենէն հեռացնել մեզ։

Պէտք է յայտնենք բարձրաձայն եւ ցանկութիւնը, որ բոլոր ազգերու ժողովուրդներուն հետ, տնտեսական եւ հողային վէճերու մասին, կ'ուզենք խօսիլ եւ միջոցներ գտնել»։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

ՑԱՒԱԼԻ ՆԱԽԸՆԹԱՑ

Այս խորագիրներուն տակ, Ժէրոմ եւ Ժան Թարօ կը գրեն «Լը Փըթի Տօֆինուա»յի թերթին մէջ.—

Շուտով ֆրանսական խորհրդարանի վաւերացման կ'ենթարկուի ֆրանքօ-սուրիական դաշնագիրը։ Անգամ մը ըսած եմ այս թերթին ընթերցողներուն թէ կնքելով նման դաշնագիր մը, ուով կը հրաժարինք Սուրիոյ մեր հովանաւորութենէն, ո՜րքան կրնան վնասուիլ Մերձ. Արեւելքի ֆրանսական շահերը։ Քանի մը բառով կրկնեմ անգամ մըն ալ։

Այլեւս կը դադրինք հակակշռելէ ցամաքային ճամբան, որ Պէյրութէ, Դամասկոսի, Տէր - Զօրի եւ Պալմիրի վրայով մեզ կը միացնէր Ասիոյ։ Արդ, ցամաքային այս ճամբան, որ Սուէզի ջրանցքին բացումով, ծովային ճամբուն գերազանցութեամբ ինչպէս եւ Պաղտատի երկաթուղիին շինուելովը լքուեցաւ պահ մը, յանկարծ վերստացաւ իր երբեմնի կարեւորութիւնը շնորհիւ ինքնաշարժ բեռնակառքերուն, որոնք այժմ կը փոխարինեն հին օրերու կարաւանները։

Ցետոյ անպաշտպան կը թողունք քարիւղի խողովակներու դիծը, Ֆրանսացիներու կողմէ սուրիական հողին վրայ շինուած, որ մեզի կ'ապահովէ Մուսուլի քարիւղի արտադրութեան մեր բաժինը։

Վերջապէս կը վտանգենք Լիբանանը, որ տակաւին մեզի կապուած կը մնայ, մեր տկարութեամբ քաջալերելով համասուրիական միութեան կուսակիցները, որ, օր մըն ալ, իրենց ձեռքին տակ առնեն երկիրը, կամ հարկադրեն որ միանայ իրենց՝ զայն գրկելով ապրելու միջոցներէն, տնտեսական եւ մաքսային թշնամական քաղաքականութեամբ մը։

Եւ դեռ չեմ խօսիր քրիստոնեայ եւ այլացեղ փոքրամասնութեանց մասին, որոնք իրենց ամբողջ վստահութիւնը դրած էին մեր վրայ եւ զորս կը լքենք մխիթարական խօսքեր շռայլելով։

Բոլոր այս դիտողութիւններուն ի պատասխան, Դամասկոսցիները կ'ը...

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

— Քեզի ըսած եմ թէ ատիկա անկարելի բան է, դիտել տուաւ Արիֆ իր թեւ յօնքերը պռստելով. ո՛չ մէկ փաստաթուղթ գոյութիւն ունի... Կական թղթակցութիւն չի պահեր... հրամանները բերանացի կը հաղորդուին մէկ բջիջէն միւսը... ուրեմն ոչ ոք թուղթ կը ստորագրէ... բացի...

Արիֆ կանգ առաւ յանկարծ։

— Բա՛ցի ի՞նչ...

— Բացի երդումէն...

— Ուրեմն ցուցա՞կ մը կայ...

— Ո՛չ, սակայն երբ անդամ մը նոր բջիջ մը կազմակերպէ անոր կը յանձնեն հնդանկիւն թուղթ մը որուն մէջտեղը գրուած է երդումը... բջիջին հինգ անդամները կը ստորագրեն այդ թուղթին հինգ անկիւններուն վրայ... բջիջին առաջնորդը ոչ ոքի ցոյց չի տար զայն եւ իր քովը կը պահէ իբրեւ երաշխիք իր անդամներուն հաւատարմութեան...

— Ուրեմն դո՞ւն ալ այդ հնդանկիւն թուղթէն հատ մը ունիս...

— Այո՛, ցուցնեմ...

Արիֆ գրպանէն հանեց իր թղթապանակը եւ Սուլտանին երկնցուց մէկ թիզէն մեծութեամբ թղթիկ մը որուն մէջտեղը՝ ճանճի տառերով գրուած էր երդումը, իսկ անկիւններուն վրայ կը տեսնուէին ստորագրութիւնները՝ արաբական գիրերով։ Սուլտան մեծ դժուարութիւն պիտի կրէր եթէ կարդալու միտք ունենար։ Թափանցիկ էր այդ թղթիկը եւ պատրաստուած ըլլալով բրինձի բաղադրութիւնով մը, կարելի էր դիւրաւ կուլ տալ՝ վտանգի մը պարագային։

— Ցիսո՛ւս Քրիստո՛ս, փսփսաց Սուլտան. եթէ միա՛յն մեր ձեռքը ըլլար սա փաշային հնդանկիւնը... այդ օրիորդ Ժանէթը... կարծեմ... շատ մտերիմ է անոր հետ... այնպէս չէ՞...

Արիֆ զզուանքի արտայայտութեամբ թուք մը արձակեց։

— Բաց խօսինք... աղջիկը ստիպուած այդ չանը սիրուհին եղեր է... եթէ մերժէ՝ Թուրքիայէն դուրս պիտի վտարուի եւ այն ժամանակ մենք իրարմէ պիտի զրկուինք... կրնայ աւելի գէշն ալ պատահիլ...

— Ուրեմն հարիւրէն հարիւր փաշան ալ իր թղթիկը գրպանը կը պահէ ինչպէս դուն... Ժանէթը առիթ մը չի՞ կրնար գտնել...

— Այս գիշեր զինքը տեսնելուս կը հարցնեմ... քաջսիրտ աղջիկ է— Աստուած պահէ՛ զինքը— եւ կարելի է որ գրպանները խուզարկելու պատեհութիւն մը գտնէ...

— Եթէ փաշան է որ հանգանակութիւնները կը կազմակերպէ եւ ռազմանիւթը բաժնել կուտայ, ուրեմն կը նշանակէ թէ գլխաւոր բջիջներէն մէկուն անդամն է... իր թղթիկին վրայ արձանագրուած պէտք է ըլլան չորս կարեւոր անդամներու անունները... այդ հինգ հոգիներուն կողմէ ստորագրուած երդում մը բաւական մեծ փաստ է... հետեւաբար եթէ օրիորդը ատիկա ձեռք անցընէ, կրնանք տակաւին կական ջախջախել...

— Ես շատ յոյս չունիմ, ուրիշ խընդիր եթէ Ալլահը մեզի քիչ մը ժամանակ շնորհէ եւ դաւադիրները յետաձգեն իրենց ծրագրին գործադրութիւնը...

— Այդ տեսակ հաւանականութիւն մը կա՞յ...

— Ո՛չ մէկ, այնքան լաւ կազմակերպուած են որ ամէն ինչ ժամացոյցի կանոնաւորութեամբ կ'ընթանայ...

— Բայց եւ այնպէս դուն անկարելին ըրէ համոզելու համար Ժանէթը որ պէտք է այս գիշեր ամէն միջոցի դիմէ եւ հասկնայ թէ փաշան ուր կը պահէ իր թղթիկը եւ մեզի բերէ զայն եթէ կրնայ...

— Համոզելու հարց չկայ քանի որ գիտէ թէ իր յաջողութիւնով չուան մը անցուցած պիտի ըլլայ այդ հրէշին վիզին... ինքն ալ պիտի ազատի եւ յետոյ ինծի հետ պիտի ապրի երջանկօրէն...

— Շատ աղէկ, հիմա պատմէ նայիմ, ըսաւ Սուլտան վեր բարձրացնելով թղթիկը որ տակաւին իր քովն էր. կա՞ն այնպիսի առիթներ երբ ասիկա ցոյց կուտաք...

— Ո՛չ, երբե՛ք...

— Ուրեմն կրնա՞մ քովս պահել...

— Ի՞նչ, կ'ուզես որ ընկերներուս դաւաճանե՞մ, ըսաւ Արիֆ սարսափած։

— Ո՛չ, աւոր միջոցը կը գտնենք ստորագրութիւնները քիչ մը փոփոխութեան ենթարկելով... անուններուն մէջ գրիչ կը խաղցնենք առանց թուղթին ընդհանուր երեւոյթը այլակերպելու... ասիկա կը պատկանի թիւ 310 բջիջին որ ցանկին ամէնէն վարերը կը գտնուի... այս քանի մը անուններուն յայտնութիւնը կական վնաս մը չի կրնար հասցնել ամէն պարագայի մէջ, բայց քանի որ երդումը կայ անոր վրայ, կրնայ շատ օգտակար ըլլալ իբրեւ նմոյշ...

— Լա՛ւ, թող ուզածիդ պէս ըլլայ, ըսաւ Արիֆ ինքնահոս գրիչը հանելով. տուր նայիմ, տառերը ինչպէս կրնամ փոխել...

Երբ Սուլտան իր ճաշը կը շարունակէր Արիֆ սկսաւ այլափոխել թըղթիկին հինգ անկիւններուն վրայ եղող անունները, նոր կէտեր, նոր բառեր աւելցուց անոնց մէջ։ Ցետոյ դարձեալ իր բարեկամին յանձնեց զայն։

— Ես պէտք է որ երթամ, ըսաւ. վաղը դուն հոս պահուըտէ մինչեւ իրիկուն բաղարձս...

— Ոչ, ես ալ պէտք է յարաբերութեան մէջ մտնեմ այն Անգլիացիներուն հետ որոնք Թուրքիոյ բարեկամն են եւ որոնց ներկայացուցիչն եմ արդէն տեղ ինչպէս բացատրեցի... կրնաս ինծի օգնել այս գործին մէջ, եթէ ուզես, իմ կողմէս նամակ մը փոխադրելով անոնց...

— Ինչո՞ւ չէ, թուղթ ունի՞ս...

Սուլտան գրպանէն հանեց իր թղթապանակը ուրկէ քանի մը էջերը յուշատետրը որուն քանի մը էջերը չորցած էին արեւին տակ ու երկտող մը գրեց Տայանային։ (Շար.)

…ն թէ մեզի հետ բարեկամական զա-…նքով մը անհիմն կը դառնան այդ …երը:

Ափսո՜ս, պէտք չեմ տեսներ ըսել թէ …ապագային վստահութիւն իսկ չու-…նիմ այն բարեկամութեան վրայ, որ …եզի կը շնորհեն անոր համար միայն … է մը աւելի կանուխ իրականա-… իրենց երազը:

…նախընթաց մը կայ, որ գիս չափա-…նց սկեպտիկ կը դարձնէ, որ ինծի … կուտայ թէ ինչ պիտի պատա-… Սուրիոյ մէջ, երբ զայն յանձնենք …մասկոսի քաղաքագէտներուն:

…չին պատմութիւն մըն է այդ, զոր …իբրեւ մոռցած են Ֆրանսացիները, …նք արդէն երբեք հետաքրքրութիւն … չեն տուած այդ մասին: Բայց …րդէն ի՞նչ բանի մասին հետաքրքրու-…թիւն ցոյց կուտան Ֆրանսացիները, … ոչ ներքին քաղաքականութեան …ման վէճերու:

1920—1922 տարիներուն էր, երբ …Թերմանիա պիտի վճարէ» կը պոռա-…նք տակաւին եւ Սէն-Կիի յիմարա-…ն պար մը աճուսարապատով կը ցըն-…ր երկրին ամբողջ բնակչութիւնը: …մոռնեց, այն ատեն, թէ Կիլի-…կիոյ մէջ կը կրէինք յետպատերազմ-…ան շրջանի առաջին պարտութիւնը, …որուն վերջաբանն է այսօր Սուրիոյ …րպումը:

Յիշեցնեմ դէպքերը: Անգլիֆրան-…սական դաշնագիր մը, որ կնքուած է 1916ին, Ֆրանսայի կը շնորհէր հըս-…կայական առաւելութիւններ Փոքր Ա-…սիոյ մէջ, իբրեւ փոխարինութիւն ա-…նոր որ Ֆրանսա կը հրաժարէր Պա-…ղեստինի մէջ գրաւած իր դարաւոր …իրքէն:

Նախ, մեզի կը տրուէր Մուսուլը, …րիւղի սպունգը», ինչպէս կը կոչ-…ուի: Անշուշտ ատով չէինք տիրանար …րիւղի հորերուն, որովհետեւ նա-…պէս կնքուած համաձայնութիւննե-…րով Անգլիա իրեն կը վերապահէր …ֆրմանացիներու պատկանած մենա-…շնորհները գնելու նախապատուու-…թեան իրաւունքը, բայց մեզի համար …պահէտ էր մեր վարչութեան տակ …պահել այդ երկրամասը:

Մեզի կը տրուէր նաեւ Հայաստանի …մէկ մասը, որով մեր հսկողութեան …կ'առնէինք Պաղտատի երկաթու-…ղին, ինչպէս եւ Արղնիի ամբողջ շը-…ջանը ուր պղինձ կը գտնուի իր նա-…խակազմութեան վիճակին մէջ, եւ ուր …որիշ գործ չունէինք ընելիք, բայց …թէ միայն հաղորդակցութեան մի-…ջոցներ ստեղծել:

Վերջապէս Կիլիկիան, այսինքն երկ-…րին յետամասը, որ կը տիրապետէ …Աղեքսանտրէթի ծոցին վրայ, ուրկէ …Գերմանացիները, պատերազմէն ա-…ռաջ, կը քաղէին այնքան բամպակ …որքան անհրաժեշտ էր Միւլհաուզի ի-…նց մանարաններուն համար:

Կարճ խօսքով, այս երկիրներուն մէջ …կը գտնէինք նախանիւթերը, որոնք կը …պակսին մեր երկրին մէջ եւ այնքան …ուղ կը գնենք Ամերիկայէն եւ Անգ-…լիայէն:

Արդ, լքումէ լքում երթալով, զի-…ջումէ զիջում քալելով՝ կորսնցուցինք …բոլո՛րը:

Նախ սկսանք Մուսուլէն, որմէ Քլէ-…մանսօ հրաժարեցաւ Լորտ Ճորճի …հետ անհատական խօսակցութեան մը …ընթացքին, առանց նոյնիսկ հաճելու …տեղեկութիւն տալ արտաքին նախա-…րարութեան:

Յետոյ կարգը եկաւ Հայաստանին …ու Կիլիկիոյ: Ամիսներով, Ֆրանսա-կան զօրքը (մէկ զօրաբաժին, պահ-պանելու համար այս հսկայ երկրա-մասը) մատնուած էր տաժանելի կա-ցութեան մը: Ֆիչ է տաժանելի ըսե-լը, պէտք է ըսել ողբերգական: Մուս-թաֆա Քէմալ այդ օրերուն պարզ զօ-րավար մըն էր ըմբոստացած՝ Պոլսոյ Սուլթանին օրինաւոր կառավարու-թեան դէմ: Ըմբոստացած նաեւ Հաշ-տութեան դաշնագրին դէմ, որ կը վա-ւերացնէր համաձայնութիւնը որուն մասին կ'ուզեմ խօսիլ: Պատասխանե-լով իր կոչին՝ կազմուեցան հրոսա-խումբեր, որոնք ամէն կողմէ կը նե-ղէին ֆրանսական զօրքը: Կուռօ, որու կը սպառնար Ֆայսալը որ կը թագա-ւորէր, այդ օրերուն, Դամասկոսի մէջ եւ զոր կը քաջալերէին Անգլիացիները ըմբոստութեան մղելով մեզի դէմ, չէր կրնար պարէն կամ ռազմանիւթ հասցնել Զօր. Տիւֆիէօյի դժբախտ զօրաբաժինին, որ, լքուած իր բախ-տին, անընդհատ կռիւ կը մղէր լեռ-ներուն եւ անապատներուն մէջ, ան-տանելի կլիմայի մը տակ, երբեմն չա-փազանց տաք, երբեմն չափազանց ցուրտ: Պէտք է կարդալ Փօլ տիւ Վէօռի սքանչելի գիրքին մէջ, Չար-չարանք Կիլիկիոյ (La Passion de Cilicie) այդ բուռ մը մարդոց դիւցազ-ներգութիւնը, որ ոչինչով վար կը մնայ պատերազմի մեծագոյն քաջա-գործութիւններէն: Պէտք է կոչել նաեւ ողբերգական գիրք, որովհետեւ այդ գրքին մէջ կը նշմարուի թէ ինչպէս տխմար քաղաքականութիւն մը զաւա-ճանեց ֆրանսական քաջութեան: Ոչ թնդանօթ կայ, ոչ գնդացիր, ոչ իսկ մէկ ռատիօ, երբ Ֆրանսայի մեծերա-նոցներուն մէջ կը ժանգոտէր անթա-պառ քանակութեամբ պատերազմա-կան պիտոյք: Կը հասկնամ որ այս կամ այն պատճառով ստիպուեցանք պարպել Կիլիկիան, բայց ինչ որ չեմ հասկնար՝ այն է թէ Թուրք կը տրուի որ հինգ հազար մարդ սպաննուի, նախա-պէս որոշուած ըլլալով որ պիտի պար-պուի անոնց զոհողութեամբ գրաւ-ուած հողամասը:

Եւ սակայն իրողութիւնը այսպէս է:

Ցաւցոզութենէ ձախողութիւն, ձա-խողութենէ յաջողութիւն ընթանալով ի վերջոյ յաջողեցանք խաղաղութիւնը վերահաստատել Կիլիկիոյ մէջ: Ասա այդ պահուն է որ Պրիան հրահանգով Ֆրանքլէն Պույեոն գնաց Էնկիւրի, Քէմալի հետ հաշտութիւն կնքելու, թէեւ օրինաւոր կառավարութիւնը Պոլսոյ մէջ կը նստէր: 22 Հոկտեմբեր 1921ին, Էնկիւրիի համաձայնութիւնը կը քանդէր ինչ որ կը մնար ընդհ. խա-ղաղութեան դաշնագրին մէջ 1916ի համաձայնութիւններէն: Կը պարպէինք Կիլիկիան, եւ Աղեքսանտրէթ կը մը-նար Թրքական թնդանօթներու կրակին տակ: Սահմանագլուխը կուգար կը յանգէր Պաղտատի երկաթուղիին: Հա-լէպի ջուրերուն ակունքը կը մնա-յին Թուրքերուն ձեռքը: Փոխարէն, Մուսթաֆա Քէմալ յանձն կ'առնէր «հաստատել վերջնական եւ տեւական խաղաղութիւն մը, որ պիտի յանգէր ամրացնելու այն մտերիմ յարաբերու-թիւնները, որոնք գոյութիւն ունէին երկու երկիրներուն միջեւ, հին ա-տեն»: Յետոյ երկար ցուցակ մը տըն-տեսական մենաշնորհներու, զորս Մուսթաֆա Քէմալ կուտար Ֆրան-սայի, պաշտպանելու համար սուրիա-կան վաճառականութիւնը, եւ համ-դիսաւոր յայտարարութիւն մը թէ քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց ի-րաւունքները պիտի յարգուէին:

Պրիան վաւերացուց այս համաձայ-նութիւնը, բնագիրը տակաւին խոր-հրդարանին չներկայացուած:

Ի՞նչ պատահեցաւ վերջը:

Ափսո՜ս, ինչ որ պիտի պատահէր վաղը Սուրիոյ գլխուն: Հազիւ թէ մեկներ էին մեր զինուորները, Թուր-քերը սկսան վտարել բոլոր քրիստոն-եաները, առանց նոյնիսկ խնայելու մեր կրօնաւորներուն, որոնք Տարսո-նի, Ատանայի, Մերսինի մէջ եւ այ-լուր հիմներ էին դպրոցներ, կրթու-թիւն տալու համար հազարաւոր տը-ղոց,— եւ դեռ չեմ խօսիր հիւանդա-նոցներուն մասին: Հիւպատոսները, զորս դրեր էինք կարեւոր քաղաքներու մէջ՝ հսկելու համար Էնկիւրիի համա-ձայնութեան գործադրութեան վրայ, հրաման ստացան օր առաջ մեկնելու: Մաքսային բարձր սակեր հաստատե-լով փճացուցին Հալէպի վաճառակա-նութիւնը,— Քէմալ հրաման տուաւ ոչ ներածել, ոչ արտածել: Եւ որպէս-զի ոչ մէկ հետք մնայ «Ֆրէնկ»ներէն, ո՛չ Ատանայի մէջ, ոչ Մարաշի մէջ, ո՛չ Տարսոնի մէջ, ո՛չ Մերսինի մէջ, սրմառէն կտրեցին պողոտաներու ծա-ռերը, զորս տնկել տուած էր Զօր. Տիւֆիէօ: Այսօր ինքնաշարժները մեն-ջեւ իրենց անիւներուն առնակը կը խրեն ցեխին մէջ, ու Թուրքերը կը նային թէ Ֆրանսացիներուն շինած սալայատակը գոյութիւն ունի՞ տա-կաւին ցեխին տակ:

Ահաւասիկ արդիւնքը Քէմալի հետ մեր կնքած «տեւական ու վերջնական բարեկամութեան համաձայնու-թեան»: Աւելի լաւ արդիւնք չեմ սպա-սեր այն համաձայնութենէն, զոր մե-զի կը խոստանան Սուրիոյ նոր տէրե-րը:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՊԵԼՃԻՔԱՅ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— Անցեալ շաբաթ առ-աւօտեան ժամը 11ին երկրաշարժի զօ-րաւոր ցնցում մը զգալի եղաւ ամբողջ Պելճիքայ մէջ, եւ մեծ յուզումի մատ-նեց ժողովուրդը, որուն համար նո-րութիւն մըն է շարժը:

Իւքլի (Պրիւքսէլ) արքայական դի-տարանին շարժագիր գործիքը բոլորո-վին վնասուեցաւ: Զեկոյցի մը համա-ձայն, ցնցումը տեւած է 20 երկվայր-կեան, վաւէն վեր, եւ կեդրոնը կը գտնուի Կան քաղաքին շրջակայքը, Ֆլանտրի մէջ, ուր երկրաշարժի ցըն-ցումները մասնաւոր ուժգնութիւն մը ունեցած են եւ ժողովուրդը խուճապի մատնուած է:

Պրիւսէլի մէջ եւ քիչ մը ամէն տեղ, երկրաշարժը թեթեւ վնասներ պատ-ճառեց, պատեր ճեղքուեցան, տանիք-ներ վնասուեցան, ծխաններ տապալե-ցան, աղիւսներ եւ կղմինտրներ փողոց թափեցան, եւայլն: Պրիւսէլի մէջ կին մը վախէն պատուհանէն վար նետուե-ցաւ ու մեռաւ:

Կանի, Մուսքրոնի, Շարլըռուայի եւ Թուռնէի մէջ երկրաշարժը բաղդա-տաբար մեծ վնասներ պատճառեց, խարխլեց տունե՛ր փլան եւ բազմաթիւ անձեր վիրաւորուեցան:

Կիրակի կրկնուեցան երկրաշարժի ցնցումները, բայց նուազ սաստկու-թեամբ: Պլէքրուան ցնցումը բաւա-կան զօրաւոր էր եւ տեւեց 8 երկվայր-կեան:

Կը կարծուի թէ երկրաշարժի ցըն-ցումները առաջ եկած են ստորերկր-եայ խաւերու փլուզումէն: Ցնցումնե-րը պիտի շարունակուին մեղմօրէն, մինչեւ որ հողային խախտումը աստի-ճանաբար դանէ իր հաւասարակշռու-թիւնը:

Ինչպէս գրած էր «Յառաջ», Անվէր-սի կենդանաբանական պարտէզին մէջ, երկրաշարժէն քանի մը վայրկեան ա-ռաջ, կարգ մը կենդանիներ ջղայնո-տութեան մասնաւոր նշաններ ցոյց տուած են: Առիւծները, իրենց սովո-րութեան համաձայն, փոխանակ զօ-րաւոր մռնչիւններ արձակելու, ողբա-գին ձայներ կը հանէին, իսկ ռնգեղ-ջիւրները, վայրի եզերը, յամոյրները, վիթերը, եղնիկները, եղջերուները, եւայլն խելայեղ հոս ու հոն կը վազէին բանտարկեցներուն մէջ, եւ կ'ուզէին փախչիլ: Պարտէզին պահապանները կը զարմանային տեսնելով կենդանի-ներուն ջղայնութիւնը, եւ չէին կրցած մեկնութիւն մը տալ այդ արտասովոր երեւոյթին: Երբ քիչ վերջ երկրաշար-ժը պատահեցաւ, հասկցան որ կենդա-նիները նախազգացած էին շարժը: Դի-տելի սակայն մըն էր որ աղէքը եւ կապիկները ջղայնութեան որ եւ է նը-շան չէին ցոյց տուած:

Կը պատմուի թէ 1882ին Փանամա-յի պարանոցին մէջ տեղի ունեցած ա-հաւոր երկրաշարժէն նախորդ օրը, չուները գիշերն ի բուն լալի ըրած են իրենց խուլ ոռնոցները, եւ ձիերը սաստնուած արտակարգ յուզումներու:

Երկրաշարժները արդիւնք չեն մի-այն հրաբխային ժայթքումներու, այլ եւ կրնան առաջ գալ ներքին մեծա-ծանգուած ժայռերու փլուզումէն, ստորերկրեայ հրաբորբոք վիճակի մէջ գտնուած ջուրի գոլորշիներու կուտա-կումէն եւ պայթումներէն, եւ մաս-նաւորապէս՝ երկրիս շրջապատին շա-րունակական կծկումներուն հետեւան-քով առաջ եկած երկրային կեղեւին խախտումէն:

Այս զանազան պատճառները մեր հո-ղագունդին կեղեւին մէջ առաջ կը բե-րեն ուժգին պատառուածքներ եւ բարձրացումներ, որոնք երկրին ար-տաքին մակերեսին վրայ երեւան կու-գան երկրաշարժի ցնցումներով:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Մայիս 28ի տօնը

ԼԻՈՆ, 13 յունիս.— Մայիս 28ի ան-կախութեան տօնը այս տարի ոգեւո-րութեան ալիքներ յառաջ բերաւ տա-րագիր հայութեան սիրտերուն մէջ: Քանի պանդխտութեան տարիները կ'երկարին, այնքան աւելի յարդ ու արժէք կը ստանայ անկախութեան զա-ղափարը, ու մեր աչքերը կը յառեն դէպի այն լուսաւոր Թուականը — 1918 մայիս — ուր դարերու երազը իրա-կանութիւն էր դարձած: Հայ ժողո-վուրդը այն ատեն խորապէս չըմբռ-նեց այդ անկախութեան արժէքը,— ատոր դատաստանը պատմութիւնը կ'ընէ օր մը— եւ հիմակ որ կորսնցու-ցած է զայն՝ աւելի լաւ կը գնահատէ:

Արդարեւ Հայաստանի արդի կա-ցութիւնը եւ այն տմարդի վերաբեր-մունքը զոր ցոյց կուտայ Մոսկուայի կառավարութիւնը, հանդէպ իր իսկ վարչութեան տակ ծաղկած մտաւորա-կաններուն ու պետական պաշտօնեա-ներուն, որպէսզի օր մըն ալ վեր-ջին հարուածը իջեցնէ Հայաստանի գոյութեան՝ ընդվզեցուցած է ամէնէն բարեմիտ Հայը եւ ուղղամիտ համայ-նավար անդամը, հոգ չէ թէ այս վեր-ջինները չխոստովանին հրապարակով:

Այս կացութեան առջեւ, հայ ժողո-վուրդը կարծէք բնազդաբար, կը դիմէ դարձեալ իր սրտին մօտիկ միակ կազ-մակերպութեան՝ Հ. Յ. Դաշնակցու-թեան, անոր մամուլէն եւ բանախօս-ներու բերանէն լուսաբանութիւն եւ քաղաքական ուղղութիւն ստանալու համար:

Մէկուկէս ամիս առաջ, ընկեր Իշ-խանեանի կողմէ կատարուած հրապա-րակային բանախօսութիւններուն եւ հրահանգիչ դասախօսութիւններուն շարքէն վերջ, որոնց ներկայ կ'ըլլար ստուար բազմութիւն մը մասնաւորա-բար երիտասարդներու, վերջին տասը օրերն ալ «Յառաջ»ի ընկեր խմբագի-րին ներկայութիւնը մեր գաղութին մէջ, հրահրեցին ժողովուրդին ոգեւո-րութիւնն ու տոկալու կամքը, հակա-ռակ ներկայ ձախորդութիւններուն: Մեր մամուլը այդ ոգեւորութիւններուն եւ բանախօսութիւններուն նկարա-գրութիւնը տուաւ արդէն իր ատենին:

Ընկեր Միսաքեան հայկական հոծ գաղութներու կարգին զանց չըրաւ նաեւ մեր համեստ գիւղերը, այցելե-լով եւ խօսելով Փօն տը Շէրիւի եւ Սէն Մօրիս, ուր ունինք քաջախուն սիրտով հայորդիներ: Այսպէս, հակառակ հապճեպ կարգադրութեան, Փօն տը Շէրիւի «Մուրատ» խումբին կողմէ Մայիս 28ի առթիւ կազմակերպուած բանախօսութեան՝ գաղութին մեծամասը եկած էր լսելու ընկերը, որ խօսեցաւ մէկուկէս ժամ Հայրենիքի եւ գաղութ-ներու մասին: Ափ մը հայութիւն ու-նինք Փօն տը Շէրիւի, ուր սակայն ա-նոնք դպրոց կը պահեն, որուն մասին հարկ եղած գուրգուրանքը զլացած ենք դժբախտաբար:

Երկուշաբթի, Հոգեգալստեան օրը, Լիոնի ընդհանրապէս անծպիտ երկնա-կամարին վրայ ամրան արեւը կը շո-ղայ: Ժամադրուած ենք կէսօրէ վերջ: Սէն-Մօրիսի «Յառաջ» խումբէն ընկերներ շրջապատած են ընկեր Շա-ւարշը, երգ ու ծիծաղ բոլորի շրթնե-րուն:

— Տղաք, կը ձայնեմ, պահեցէք ձեր ձայները, այս ընթացքով մինչեւ որ Սէն-Մօրիս հասնինք, կոկորդ պիտի պատռէք. այն տեղի մեր տղաքը կըր-նան պէտք ունենալ ձեր երգերուն եւ արտասանութիւններուն:

Ողեւորուած է եւ ինքը, մեր սիրելի խմբագրապետը: Փարիզի թոհ ու բո-հէն պահ մը հեռացած, կը սուրայ դէպի ազատ բնութիւնը, կը կատակէ անվերջ: Հանդէսին յայտագիրը ինք-նաշարժին մէջ կազմեր է արդէն.— Ես բանախօս, դուն նախագահ, ընկեր Միրզէն արտասանող եւ այս ընկերնե-րը երգիչ խումբ: «Յանպատրաս-տից» կազմուած ծրագիր մը, որ գոր-ծադրուեցաւ նոյնութեամբ:

Քառորդ ժամ վերջ սրահը լեցուն է: Կրկնակի տօն է Սէն Մօրիսի մեր հայ-րենակիցներուն, մանաւանդ մեր ըն-կերներուն համար: Շատ քիչ անգամ դուրսէն բանախօս կ'ունենան: Ընկեր Միսաքեան հոս ալ մէկ ժամ կը խօսի հայրենաշունչ ճառ մը, պատմականը ընելով Մայիս 28ի դէպքերուն, որ կ'ընդմիջուի անվերջ ծափերով: Յե-տոյ ունեցանք խնջոյք մը, նոյն ոգե-ւորութեամբ:

Դժբախտաբար հարկադրիչ պարա-գաներ ստիպեցին որ ընկեր Շաւարշ ժամանակէն կանուխ մեկնի Լիոնի շըր-ջանէն, ուր, վստահ ենք, իր ներկայու-թիւնը շատ օգտակար պիտի ըլլար:

Թղթակից

ՑԱՒԱԼԻ ՄԱՀ ՄԸ

ՌԸՆԱԺ, 13 յունիս (Յառաջ).— Երկար հիւանդութենէ մը վերջ Յունիս 4ին շաբաթ իրիկուն իր բնա-կարանին մէջ առյաւէտ փակեց իր աչ-քերը ընկեր Պօղոս Տէր Մարկոսեանի կինը, Տիկին Վարդանուշ:

Հակառակ բժիշկներու բոլոր խը-նամքներուն՝ անկարելի եղաւ փրկել այս երիտասարդուհին, 24 տարե-կան: Թաղումը կատարուեցաւ երկու-շաբթի կէսօրէ վերջ: Դագաղին կը հետեւէին մեր փոքրաթիւ գաղութը եւ բազմաթիւ տեղացիները:

Տասնէ աւելի ծաղկեպսակներ դր-ուած էին դագաղին վրայ: Մեր ցա-ւակցութիւնները ընկերոջ եւ իր պա-րագաներուն:

Վ. Խաչատուրեան

ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ծանօթ լուսանկարիչ Պ. Յակոբ Սէ-մէրճեան (Studio Phébus), անցեալ տարի ցուցահանդէսին պատրաստած էր Պելճիոյ Թագաւորին մէկ փառա-ւոր լուսանկարը, եւ ֆրանսական դեսպանին միջոցաւ ղրկած Թագաւո-րին: Յանուն Թագաւորին, արքունա-կան տան պետը շնորհակալութեան գիր մը գրելով գնահատական տողեր կը նուիրէ երիտասարդ արուեստագէ-տին:

Տ.

ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ստացուած է Տօնիկեանի հասցէով.— 50 ֆրանք Տօքթէօր Արթինեան, 25 ֆր. Պ. Յ. Յ. (Պիսէթրը), 25 ֆր. Պ. Թ. Գ. (Էլպէօֆ), 20 ֆր. Տիկ. Արսինէ Զաքրեան, 30 Պ. Պզտոյեան եւ 5 ֆր. Ոմն, գումար 155 ֆրանք, «Յառաջ»ի 12 ապրիլի գումարը, 835, ընդհ. գու-մար 990 ֆրանք:

ԾԱՆ.— Աւկից զուրս կը մնայ «Յա-ռաջ»ի ցարդ հանգանակած 746 ֆրան-քը, իսկ Մարսէյլ, Տէսին եւայլն շըր-ջաններուն մէջ Տարօն Տուրուբերանի միութիւնը ձեռնարկած է հանգանա-կութեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏՐՈՓՈՒՄՆԵՐ (Քերթուածներ եւ Արձակ էջեր), գրեց՝ Խաչիկ Մարկոս-եան (Մ. Խաչունի): 1938, Նիւ Եորք: Գին 50 սէնթ: Հասցէ.— Kh. Margossian 207 East 29th St. New York City, N. Y. (U. S. A.):

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻՆ

1921 Փետրուար 16ին գնդապետ Կա-րօ Թարխանեան ապստամբ գիւղացի-ներու գլուխն անցած գրաւեց Կոտայ-քը եւ պատրաստուեցաւ քալելու Քա-նաքեռի եւ Երեւանի վրայ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՕԹԻՆ

Շէրիֆ բէգը իր անձնական գործն ունէր: Լօրիս-Մելիքովի փողոցում, Կոստիի խանութի մօտ, իր չքեղ խա-նութն ունէր. նա զբաղւում էր լումա-յափոխութեամբ, ոսկու եւ ակնեղէնի առեւտրով, նաեւ թրքական ապրանք-ների մեծաքանակ առեւտրով:

Մանկութենէն Հայերի մէջ ապրած լինելով, նա Հայի պէս հայերէն էր խօսում, նաեւ ռուսերէն:

Անուշ լեզու ունէր, բոլորի հացին ձեռք էր քսում եւ ամէն հայ խանութ ու արճարան եկ եւ մուտք ունէր: Մի տեղ նարտ էր խաղում, մի տեղ կլկլակ քաշում, մի այլ տեղ թուղթ էր խա-ղում, ընկերաբար զրոյց անում: Մի խօսքով, մի Շէրիֆ բէգ:

Մի օր էլ շուկայում շշուկներ պը-տըտեցին թէ՝ պէտք չէ Շէրիֆ բէգի մօտ խօսել ազգային գործերի մասին, մանաւանդ «խմբերի», հայդուկների երկիր անցնելու, գալու մասին. թէ Շէրիֆ բէգը կապ ունի ոստիկանու-թեան հետ, թէ մատնիչ է չունը:

— Մատնի՜չ… վա՜յ էնոր հէ՜րը, էնոր Ալլա՜հը…

Ու բոլոր բերանները կողպւեցին, լեզուները խածւեցին: Շէրիֆ բէգի սուտը մթնեց:

Թէեւ առերես Շէրիֆ բէգը նոյն յարգանքներին էր արժանանում, բայց հոգիները սառ էին կապել նրա հա-մար, ու Շէրիֆ բէգը շուտով զգաց այդ բանը: Դողաց ներքուստ ու գաղտնի ոստիկան կապեց իր պոչին:

Կոստին էլ իմացաւ այդ լուրը. նրա երկար, փեղեցիկ բեխերի տակէն դուրս թռան Գիւմրեցու հայհոյանք-ների բառապաշարէն է՛ն մեծերը: «Տօ՛, շուկայի կենտրոնո՞ւմ, իմ մկի-տանի դէմն ու դէմը ապրի մի մատ-նի՛չ.— մտածում էր նա,— էլ ո՞ր օր-ւայ համար ենք մենք, էլ ինչո՞ւ ենք զգակ կրում մեր գլխին: Ի՞նչ է մտա-ծում «Կոմիտէն». Ճամ՜ճ են բռնում փարմասոն (բողոքական) Պետիկը եւ Նաղձօղլոնց Գարեգինը, (Կարսի եր-կու համբաւաւոր աճաբեկիչներ, որ նշանաւոր էին իրենց կատարած «մա-քուր» գործերով):

Ինքս ինձնէն պիտի ամչնամ, ամօ-թէս գետինը պիտի մտնեմ, քանի էդ շունը ողջ առողջ պտտի դէ-մըս: Եթէ իսկապէս մատնիչ է էդ շունը ու «Կոմիտէն» ազատ մարդ չու-նի մէջտեղէն վերցնելու համար, թող ինձ աչքով անէ: Աստուած վկայ, մէ-կը երկուսին չհասած, մահը աչքս ա-ռած՝ կը լրացնեմ գործը: Բայց է՜հ, ո՞վ կը հաւատայ էդպէս մի գործ ինձ, ես լոթի եմ միայն. ուտող-խմող, քէ-ֆի մարդ: Չէ՛, իրաւացի չեն: Գիւմ-րեցի Պաւլէի Վաղօն վկայ (Պաւլէ-լի Վաղօն նշանաւոր էր Գիւմրիւի գինապահեստը յօդուտ «Կոմիտէին» պարպելու գործում): Մեր տղոց մէջ է՛լ պակաս չեն «ազգի» համար կեանք տուողներ: Խմած գինիս քթէս-բերնէս պիտի գայ, քանի տեսնեմ էդ շունը, կարմիր ֆէսը գլխին՝ սոնքալով պտը-տելիս մեր դէմը: Տօ՛, ամէն մարդ գիտնայ թէ՝ նա մատնիչ է, ու թող-նեն որ… Ոչ, անշուշտ մի գաղտնիք կայ, գուցէ հաստատուած չէ, կասկած է միայն. եւ «Կոմիտէն» չի ուզում զուր տեղը անմեղ արիւն թափել: Ե-թէ «Կոմիտէն» հաստատ գիտնայ թէ՝ Շէրիֆ բէգը մատնիչ է՝ Շէրիֆ բէգ չէ՝ իր մարգարէն լինի, մէկ օրը եր-կուս չի անի: Մի քիչ սպասենք, տեսնենք ինչ կը լինի:

— Շէրիֆ բէգը մատնիչ է:

— Դումանի խմբի երկիր անցնելը նա է իմաց տուել Թուրքին ու Ռուսին:

— Մատնիչ է, մատնիչ է:

Կարսի գզգզուն հո՞վն է փսփսում բոլորի ականջին, թէ գետն է որ ջրի գոյլերով լուր հասցնում տանտիկին-ներին: Ամէնքը գիտեն: Օրօրոցի երե-խաներն էլ գիտեն: Սպասում են մատ-նիչի պատժին: Չէ՞ որ Աստծոյ օրէն-քով էլ, աշխարհի օրէնքով էլ Յուդան վերջի վերջոյ իր արժանի պատիժը պիտի կրէ:

Ու բոլորը սպասում են: Նուագա-ծուներն անգործ են: Ոչ ոք սիրտ ու-նի քէֆ անելու:

Կոստին գինի չի խմում, օղի է ճըն-կում: Գինին քէֆի համար է: Օղին հարբեցումի, վիշտ խեղդելու համար: Կոստին ցաւ ունի ներսը: Քանի ողջ է էն շունը, սեւ է Կոստիի սիրտը: Գի-նին պաս է իրեն համար:

Երկար սպասելու պէտք չեղաւ:

Ամրան մի առաւօտ, լուսն ու մու-թին Կոստին հազիւ բացած խանութը, հազիւ կրակն արծարծած խաշլի կաթ-սայի տակը, հազիւ բերանը թրջած մի ըմպակ օղիով՝ քամու պէս խա-նութ ընկաւ Մուկուշը ու բարի լոյսի փոխարէն ասաց.

— Աչքդ լուս, Կոստի, զարկին շու-նը:

— Ծօ, ո՞ր շունը:

— Շէրիֆ բէգը:

— Ի՛ ի՜նչ… ե՞րբ… ո՞ւր:

— Այս գիշեր իր տան դրան առջեւը:

Շունը բանալի է ունեցել քովը, դու-ռը բանալուն պէս՝ ներս է ընկել: Ոչ ոք գիտէ մինչեւ հիմա, թէ ինչո՞վ է վերջացել բանը: Մուհամմէտի գի՞րքն է գնացել թէ դեռ պիտի ապրի եւ վա-յելէ իր սիրուն կնիկը:

Օղիմ տուր, Կոստի, սիրտս պիտի արաքի, մինչեւ իմանամ թէ…

— Կաց, կաց, լուսն ու մութին դու որտեղէ՞ն իմացար գիշերը եղած բա-նը, սատանանե՞րը լուր բերին քեզ:

—Սատանայ չէր լուր բերողը, Աչոյի մայրն էր:

— Աչոյի մա՞յրը:

— Այո, Շողոկաթ խանումը:

— Փչոց չէ՞, Մուկուչ ջան, ժամ-ւոր դեռ ժամի ճամբէն չբռնած՝ Շո-ղոկաթ խանումը դու ո՞ւր տեսար:

— Երկար ապրեցիր, Կոստի, էդ ո՞ր օւրընէ, ըսածներիս չես հաւատում: Աչոյենց տունը Շէրիֆ բէգենց տան դիմացը չէ՞, ճիշդ եախուշի բերանը:

— Է, հա, գիտեմ:

— Մեր տանն էլ Աչոյենց տան հետ տանիքներով կպած չէ՞:

— Էդ մէկը չիտեմ:

— Գիտցիր ուրեմն: Գիշերուայ ժա-մը մէկը երկուսը կէղնէր: Մեր պզտի-կը լացեց, մայրը լամպը վառեց, որ երեխի տակը փոխէ, ծեծ տայ: Ես էլ զարթեցի ու մի պապիրոս վառեցի: Մէկ էլ տանիքի վրայէն զգուշաւոր թփրտուքի ձայն առայ: Կատու է, կատու չէ, շուն է, շուն չէ:

Գո՛ղ, մտածեցի: Հարօն ըսաւ թէ, տանիքը լաթ կայ փռած: Շալվարս վրաս քաշեցի որ տանիք թռնեմ, մէկ էլ կամացուկ, թըք թըք, տանիքի վը-րայի պզտիկ դուռը բախեցին: Ո՞վ կարող էր լինել: Մայրս թէ՝ հարսՄա-րանի տղաբերքի ցաւերը բռնեցին ան-պայման, ինձ են կանչում:

(9) ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(Շար.)

 են անում Ղամարլուի, Հոկտեմբերեանի, Վաղպատի, Աշտարակի, Կոտայքի շրջանների կոլտնտեսականները: Ուշ գիշերին բուռն հրճուանքով նրանք տօնախմբութիւն են սարքում: Հրճուանքի տօն է, ցնծութեան ժամ է, խինդի եւ բերկրանքի անհուն յորձանք է ողողում բոլորի սրտերը: Ամէն տեղ լսւում է կարճ, բայց պատմական մի լուր.

— Ընկերներ, երկու ժամ առաջ ընկեր ՍՏԱԼԻՆԻՑ ստացուեց հեռագիր: Մեծ ՍՏԱԼԻՆԸ տուել է իր համաձայնութիւնը քուէարկելու Երեւանի Ստալինեան No. 1 օկրուգում:

Ինչպիսի՜ բոցաշունչ ոգեւորութիւն, ինչպիսի՜ փառք ու ինչպիսի՜ երախտապարտութիւն ու նուիրուածութիւն կայ բոլորի դէմքերի վրայ, բոլորի սրտերում: Բռնկւում են ծափեր, թնդում է օվացիա:

— Մեր ձայնը քեզ, մեր սէրը, մեր նուիրուածութիւնը, մեր կեանքը քեզ, թանկագին ՍՏԱԼԻՆ»:

*** Մոսկուայէն կը հեռագրեն յունիս 15 թուականով.— Ստալին եւ Մոլոթով անդամ ընտրուեցան Վրաստանի եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդներուն: Վրաստանի մէջ անոնք երեսփոխան ընտրուեցան Թիֆլիսէն, ուր քուէարկութեան մասնակցած էր ընտրողներու 99.9 առ հարիւրը: Վրաստանի 237 թեկնածուներուն մէջ էր նաեւ Բերիա, երկրին գերագոյն իշխանաւորը: Հայաստանի մէջ ընտրուած 256 երեսփոխաններէն 65ը կիներ են:

ԲՈՂՈՔԻ ՑՈՅՑԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՐՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Արաբական թերթերը կը գրեն.—

Սուրիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ տեղի ունեցած են բողոքի բուռն ցոյցեր եւ ամբողջ շուկաները մնացած են փակ: Դահլիճը երկարատեւ ժողով ունեցած է եւ տեւական հաղորդակցութեան մէջ մտած մարզպանին հետ:

Ազգայնական պլոքի գրասենեակներուն մէջ եւս խորհրդակցութիւններ ունեցած են սուրիական բոլոր կուսակցութեանց պետերն ու Միւճահիտները եւ ընտրած խառն յանձնախումբ մը, պաշտպանելու համար Սանճաքի իրաւունքները:

Դամասկոսի Սինանիէ եւ Էմէվի մզկիթներուն մէջ հսկայ բազմութիւն մը լեցուած է եւ խօսուած են ճառեր: Ընդդիմադիր պարագլուխ Պ. Մինիր Աճլանի կրակոտ ճառ մը խօսելով առաջարկած է ամէն գնով պաշտպանել Սանճաքը: Խօսած են նաեւ Պ. Պ. Ջէքի Խաթիպ եւ Պապել: Ասկէ վերջ ժողովուրդը հսկայ թափօր կազմած դուրս ելած է եւ սկսած քալել: Էմէվի մզկիթին մէջ եւս, գլխաւորութեամբ Պ. Պարուտիի մեծ ցոյցեր տեղի ունեցած են եւ անկէ ալ բազմութիւնը դուրս ելած է: Ցուցարարներու երկու թափօրները իրար միանալով ուղղուած են կառավարական պալատ եւ պատուիրակութիւն մը ղրկած ներքին նախարարին ու վարչապետին մօտ, պահանջելով անոնցմէ Սանճաքի պաշտպանութիւնը: Ցետոյ ցուցարարները ուղղուած են մարզպանի պատուիրակին ապարանքը եւ ներկայացուցած իրենց բողոքները: Ցուցարարները բողոքի հեռագիրներ ղրկած են Փարիզ, Լոնտոն եւ Ժընեւ:

Հալէպի մեծ մզկիթին մէջ եւս խօսուած են բուռն ճառեր եւ տեղի ունեցած են ցոյցեր: Քաղաքը մնացած է փակ: Ցուցարարներու հսկայ թափօրը անցնելով Պապ Էլ Ֆարաճէն, ուղղուած է պատուիրակութեան ու կառավարութեան պալատները եւ ներկայացուցած ժողովրդական զայրոյթն ու բողոքը:

*** Ոչ-Թուրք տարրերու յուզումն ու զայրոյթը չափ ու սահման չունի Սանճաքին մէջ: Գրեթէ դադրած են աշխատանքներն ու առեւտուրը եւ ամէն մարդ շշմած վիճակ մը ունի: Ոչ ոք գիտէ թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ վախճանը այս չափազանց վրդովիչ կացութեան:

*** «Էլ Հատիս»ի Անտիոքի թղթակիցը հեռաձայնային հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ Ճէպէլ Մուսայի Հայերը ապստամբած են յայտնած որ պիտի չկրնան Ժընեւի կարգադրութեանց հակառակ ընթացքի մը մէջ գտնուիլ, ապահովելու համար Թուրքերու արուեստական մեծամասնութիւնը:

«Էլ Հատիս» կ'աւելցնէ թէ Ճէպէլ Մուսա շատ անառիկ դիրք մը ունի եւ իր 20.000 զուտ հայ բնակիչները նշանաւոր են իրենց քաջութեամբ ու հերոսութեամբ: (ԽՄԲ.— «Ազդակ» վճռապէս կը հերքէ այս լուրը):

Դէպի Վալենցիա (Սպանիա)

Սպանիոյ ազգայնականները Քասթէլլոնի գրաւումէն վերջ, շարունակելով իրենց յառաջխաղացութիւնը, այժմ կը քալեն Վալենցիայի վրայ: Առջի օր ուժգնօրէն ռմբակոծեցին այդ քաղաքը, որ հանրապետական իշխանութեան կեդրոնն է: Օդանաւային ռմբակոծութեանց հետեւանքով ընկղմեցան մէկ անգլիական եւ երկու ֆրանսական նաւեր: Մասնագէտներու կարծիքով, եթէ ազգայնականները յաջողին գրաւել Վալենցիայի նահանգը, վերջնապէս խորտակած պիտի ըլլան հանրապետական դիմադրութիւնը: Քասթէլլոնը, որ մետաղագործական կեդրոն մըն է, կարեւոր աղբիւր մը կը կազմէր հանրապետականներուն համար: Անոր անկումով ծանր հարուած մը կրեց հանրապետական բանակը: Այս քաղաքէն 30 քիլոմեթր դէպի հարաւ կը գտնուի Վալենցիան, որ Սպանիոյ ամէնէն հարուստ նահանգներէն մէկն է եւ ունի մօտ մէկ միլիոն բնակիչ: Միեւնոյն ատեն երկրագործական հարուստ շտեմարան մըն է:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ողողումներուն հետեւանքով, 300.000 Չինացիներ ծանր կացութեան մը մատնուած են: Չինական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ 12.000 Ճափոնցիներ խեղդուած են այդ ողողումներուն հետեւանքով: Միեւնոյն ատեն կռիւները կը շարունակուին կատաղօրէն:

15.000 ՀՈԳԻ մեռած են ժանտախտէն, Հնդկաստանի զանազան նահանգներուն մէջ: Ուրիշ 30.000 հոգի հիւանդ են: Տասնըհինգ տարիէ ի վեր չտեսնուած ժանտախտ մը վարակած է 48 նահանգներէ 44ը: Բնիկները այս պատուհասը կը վերագրեն իրենց աստուածուհիներուն բարկութեան:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ եւ Թագուհին Ֆրանսա եկած ատեն, 26 ֆրանսական մարտանաւեր պիտի հետեւին շոգենաւին: Ոստիկանութիւնը Վերսայլի քարտէսը կը պատրաստէ, պաշտպանութեան միջոցները զօրացնելու համար: Երկաթուղիի ճամբուն վրայ գտնուած տուները հսկողութեան տակ պիտի առնուին եւ մասնաւոր արտօնագիրներ պիտի բաշխուին: Օդանաւային թռիչքները արգիլուած են Վերսայլի վրայ եւ շրջակաները, յունիս 30էն:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ Թագաւորը Փարիզ պիտի գայ մօտերս: Պիտի այցելէ նաեւ Լոնտոն եւ Հռոմ եւ ուրիշ քաղաքներ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԸ փակեց Լէնինկրատի «արեւելեան դարմանատունը», խաբեբայութիւն համարելով «Թէպէթեան բժշկութեան» մեթոտները:

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐ» գետեղուած են գերմանական նոր օդանաւերուն մէջ, համաձայն իտալական թերթերու տեղեկութեանց:

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ միայն մէկ տեսակ հաց պիտի ծախուի, բոլորն ալ միեւնոյն գնով:

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ — T. S. F. ՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ
ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Կ'ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

Հ. Յ. Դ.

Գործադիր

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Նեթնեղբայրեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ս. Մորքիսի «Յառաջ» խումբի ընկերները, 19 Յունիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Վարուժան» Ակումբին մէջ, 2 Rue Juiverie: Թալոտիէի եւ Լորէթի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը՝ 18 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, «Դուրեան» գրադարանը: Խիստ կարգոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, **Salle Galmanie**ի մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ե. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն
Կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)
Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.:

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Արիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Rue de la Défense:

Կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ: Կերուխում: Պուֆէ տեղւոյն վրայ: Մուտքը ազատ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին կազմակերպուած Մարսէյլի Սալնոյ Ջուրի Հայր. Միութեան կողմէ
19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին
Սէնթ Անտրէի զբօսանքի պարտէզին մէջ:

Կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱՒԻԿԵԱՆ, կը խօսի՝ ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ԹՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը բանախօսէ՝ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ:

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ պատկերներ: Կ'երգեն ու կ'արտասանեն Սալնոյ Ջուրի նորահաս մանուկները:

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջաւորութեան, փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին երթալ հանդիսավայր:

Ընտանեկան պարահանդէս երեկոյթ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
17 Յունիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 20.45—24
Բարեգործականի Տան մէջ, 8 Rue Copernic
Բացման խօսք Պ. Վ. ՄԱԼԷԶԵԱՆԷ
Ընտիր նուագախումբ, Մատչելի պուֆէ
Տախքերու մասնակցութիւն 3 եւ 2 ֆրանք

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳԻՉ Պ. ՍՕՂՈՄՈՆ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզէն իր մեկնումին առիթով՝ կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները մտերմական հաւաքոյթ—թէյասեղանի, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, Րաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue Maubeuge: Գեղարուեստական խնամուած բաժին, որ կը սկսի ժամը 4ին: Տոմսերը կը ծախուին նաեւ նոյն ճաշարանին մէջ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Արիմեան» դպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը Մոնթ-Ռուժ յէհիայի Ակումբի ատեկիցներ Միութիւնը եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն թատերական երեկոյթ մը
2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին
Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry
Metro Lancry, République, St, Martin
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ
ՉԵԽՈՎԻ **ԱՐՋԸ** (ՄԷԿ ԱՐԱՐ)
Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ԼԱՔՔԱՅԻ
ԵՒ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ **ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ**
(երեք արար պոլսահայ կեանքէ)
Տոմսերու գին, 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի, 19 Յունիս, առաւօտեան ժամը 9ին
Սինէմա ՍԷՆ ԹԷՕՏՕՐԻ մէջ, 12, Rue des Dominicaines
ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ ՓԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ
իր առաջին երգախառն ժապաւէնը (sonore et chantant)
ԱՆՑՔԵՐ «ԱՆՈՒՇ» ՕՓԵՐԱՅԷՆ
Բեմադրութիւն ԵՐ. ՍԷԹԵԱՆԻ — Ձայնագրութիւն ԺԱՔ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԻՍԱՅԵԱՆԻ
ԴԻՒՑԱԶՆՈՒԿԱՆ ՀԱՅՈՐԴԻՆ
(բնական լուսանկարներով)
ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ
(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)
Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ.
Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ
Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Ménil. Asnières (Seine) France.

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette, angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dreyfus — PARIS (18)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ
25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
SALLE GAVEAUի ՄԷՋ, 45 Rue de La Boëtie
(Métro: Miromesnil)
ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ
Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն
Ծայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ
ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր
50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ
ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէրար, 35, Rue Montholon.

Հ. ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Յաւուօտները ժամադրութեամբ:

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ, ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ
28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)
(Լիւք Միշըլէի հրապարակին վրայ)
Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 19 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Au Petit Pot սրճարանի վերնայարկը, 2 Bld. Bonne Nouvelle կամ 1 Rue Fbg. St. Denis: Մէթրօ St. Denis. Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս Շաբաթ, 18 Յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8, Rue Bossuet: Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը, 18 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր դպրոցին մէջ: Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն:

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորի եւ Վարչութեան ընտրութիւն: Ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԱԼՆՈՅ-ՋՈՒՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի անդամական Ընդհ. ժողովը, այս կիրակի, 19 Յունիս, ժամը 3ին, Ժանթիյիի հայկական դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԱՓՐԻՋՆԵՐՈՒ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹԸ

19 Յունիս, կիրակի, իրիկուան ժամը 8.30ին տեղի կ'ունենայ Հայ սափրիչներու Միութեան ճաշը Salon Rive Gaucheի սրահներուն մէջ, 99—101 Rue d'Alésia: Այս առթիւ պիտի բաժնուին Միութեան վկայականները, որոնք չահուեցան մեր Ապրիլ 3ի պարահանդէսի ընթացքին: Արձանագրուելու համար դիմել անձամբ կամ նամակով, Պ. Պ. Գ. Սահակեանի, 23, Bld. Port Royal, Paris (13), Tél. Gob. 88-46 եւ Ք. Աճէմեանի, 43, Rue du Surmelin, Paris (20), Tél. Mén. 78-41: Ճաշի գինն է 30 ֆրանք, ամէն բան մէջն ըլլալով:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (15 Մարտ—31 Մայիս, 1938).—

Կիւլպապի փոնտէն, կերպասեղէն, կօշիկ, դուլպայ 4288 ֆրանքի, Տիկին Մարի Կիւլպէնկեան կերպասեղէն 1012 ֆրանքի, Պարոն Պ. Խամէրեան հայերէն գիրի մեքենայ մը, Տիկին Հ. Ներսէսեան, Պ. Պ. Յովհ. Կիւլպէնկեան, Ն. Ճէլալեան 100ական ֆր., Տիկին Զ. Ճէվահիրճեան շաքարեղէն, Տիկին Արմինէ Թէրզեան 10 քիլօ բրինձ, Պ. Ն. Գափամաճեան 10 քիլօ օճառ, Տիկին Շմաւոնեան 5 քիլօ շաքար:

* * Դպրոցասէրի դաշտահանդէսը Յուլիս 24ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը: (կ'ըլլա)

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

1938 Յունիս 1—8

ՆԻՍ.— Մ. Ա.
ՓՈՐՏՕ.— Ս. Ք.
ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գործ.
Պ. ՕԹԹՕ.— Գործ.
ՔՈՍՏԱՆԹԷՆ.— Յով.
ԹՈՒԼՈՆ.— Պզտ.
ՇԱՎԻԼ.— Համ.
ՎԻԶԵՐՊԱՆ.— Զ. Տ.
ՇԱԹ.— Զ.
ԼԻՈՆ.— Գործ.
ՎԻԼԵՐՊԱՆ.— Տիկ. Մ.
ԿՐԸՆՈՊԼ.— Թ.
ԿՐԸՆՈՊԼ.— Օնպ.
ԿՐԸՆՈՊԼ.— Տ. Ս.
ԿՐԸՆՕՊԼԸ.— Կիւր.
ԿՐԸՆՕՊԼԸ.— Յ. Ճ.
ԼԻՈՆ.— Փ. Պ.
ՌՕՄԱՆՎԻԼ.— Յ. Փ.
ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Տիկ. Պ.
ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Մ. Բ.
ՌՕՄԷՆՎԻԼ.— Յ. Փ.
ՓՈՐՏՕ.— Աբհ.
ԻՍԻ.— Աստ.
ԻՍԻ.— Հ. Հ.
ՓԱՐԻԶ (5).— Մ. Գ.
ՓԱՐԻԶ (4).— Ոսկ.
ՓԱՐԻԶ (14).— Այվ.
ՓԱՐԻԶ (3).— Գալէմ.
ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ժամ.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 18 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 18 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3760

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԱԹՍԱՆ Կ՚ԵՌԱՅ, ՄԵՆՔ ԱՆԳԼՈՒԽ...

Մէկը միւսէն ծանր դէպքեր կը յաջորդեն իրարու, Կովկասէն մինչեւ Սանճաք,— Միջերկրական։ Դէպքեր, որոնք սերտ կապ ունին ոչ միայն միջազգային ընդհանուր կացութեան, այլեւ մեր ճակատագրին հետ։

Անոնք որ թերթ կը կարդան ամէն օր, անշուշտ կ՚ըմբռնեն այս պարագան։

Արդ, ի՞նչ կը խորհին, ի՞նչ կը բանին «ազգային ջոջերը», այս յարաճուն մտահոգութեանց առթիւ։

Եթէ Կովկասը շատ հեռու է եւ անմատչելի, ահաւասիկ Սանճաքը։

Եթէ խորհրդային իշխանութիւնը արթո՛ւն կը հսկէ Հայաստանի եւ ամբողջ Կովկասի մէջ, ահաւասիկ Սանճաքի նոր տագնապը, որ խուճապի մատնած է Հայերը, ինչպէս Արաբները։ Եւ բոլոր լուրերն ալ կը հաստատեն թէ նոր արտագաղթ մը սկսած է արդէն, մանաւանդ հայկական գիւղերէն։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցն էր որ կը գրէր վերջերս.

— «Ֆրանսա Թուրքիոյ յանձնած է Սանճաքին իրական իշխանութիւնը, պահելով միայն իր անուանական իշխանութիւնը, իբրեւ հոգատար պետութիւն։ Եւ այսպէս յառաջ եկած է խուճապը։ Կը տեսնենք բազմաթիւ գիւղեր որոնց հայ բնակիչները, մինչեւ վերջին մարդը, կը լքեն իրենց ծննդավայրը եւ խուճապահար կը գաղթեն, վախնալով իրենց աւանդական թշնամի Թուրքերուն կողմէ կատարուելիք ջարդերէ, որոնց յիշողութիւնը դեռ թարմ է իրենց մէջ»։

Սուրիոյ թերթերը աւելի ծանրակշիռ լուրեր կը հրատարակեն այս մասին։ Այն աստիճան որ, հայկական օրկանները հարկադրուած են տեսութիւններ պարզել եւ յորդոր կարդալ, խուճապը մեղմացնելու համար։

Անշուշտ միայն հայկական չէ մտահոգութիւնը։

Մեր բարեկամ Արաբները շատ աւելի յուզուած են, եւ բողոքի ցոյցեր, մինչեւ անգամ սպառնալիքներ կ՚ուղղեն, անհանդուրժելի գտնելով հոգատար իշխանութեան կատարած նահանջը։ Անոնց ղեկավարները արդէն կը խօսին «սոսկալի դէպքերու» մասին, անխուսափելի գտնելով փոթորիկի մը պայթումը։ «Եթէ դոհացում չտրուի մեր պահանջներուն, երկիրը նոր յեղաշրջումի մը պիտի մատնուի»։

Միւս կողմէ, միջազգային մամուլը կը շարունակէ շնդալից լուրեր հաղորդել, աւելի պղտորելով մթնոլորտը։

Երէկ անթելը կը պատմէր — եւ արաբական թերթերն ալ կ՚արձանագրեն — թէ Թուրքիա հաւանա՛ծ է Լիբանանը ձգել Ֆրանսայի, փոխարէն ստանալով Ալեքսանտրէթի Սանճաքն ու Հալէպը, թէ բրիտանական կառավարութիւնը պիտի միացնէ Դամասկոսն ու Պաղեստինը, արաբական կայսրութիւն մը հաստատելով, թէ Իտալիա եւս բաժին մը պիտի ստանայ աւարէն եւն.։

Որքան ալ վերապահութեամբ ընդունինք այս կարգի զրոյցները, կարելի չէ ժխտել թէ օրուան հզօրները նոր խաղեր ու դաւեր կ՚որոճան կանանչ սեղաններու բոլորտիքը։

Այդ կ՚ապացուցանէ, նաեւ, գերմանական մամուլին սուր հետաքրքրութիւնը՝ Սանճաքին եւ առհասարակ Մօտաւոր Արեւելքի հարցերուն առթիւ։

Հիթլէրի գլխաւոր օրկանը, «Ֆոլքիշէ Պէոպախթէր», մայիս 29ին հրատարակած էր թղթակցութիւն մը, ուր աչքի կը զարնեն հետեւեալ խորհրդածութիւնները.

— «Ֆրանսական այս քաշքշուքի քաղաքականութեան հետեւանքով՝ Սուրիացիները իրենք զիրենք խաբուած կը նկատեն։ Ատոր կը միանայ նաեւ Սանճաքի մասին գործուած դաւաճանութիւնը եւ հետզհետէ աւելի կը ստուարանայ թիւը անոնց, որոնք անհրաժեշտ կը նկատեն պայքարի վերսկսումը Ֆրանսայի դէմ, թէեւ Սուրիոյ վարչապետը միշտ ալ կը ջանայ համոզել ֆրանսական կառավարութիւնը՝ վաւերացնել տալ պայմանագիրը՝ եւ այդ նպատակով կը պատրաստուի Փարիզ երթալ։ Իսկ հոն, Փարիզի մէջ, միշտ աւելի գետին կը շահի այն հոսանքը, որ կը փափաքի մէկդի նետել Սուրիոյ անկախութեան պայմանագիրը, կ՚անտեսէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութիւնները եւ անհրաժեշտ կը նկատէ զուտ աշխարհակալական քաղաքականութիւն մը Սուրիոյ մէջ»։

Ինչպէս կը տեսնէք, անվերջ կ՚եռայ կաթսան։ Բազմաթիւ կաթսաներ կ՚եռան միաժամանակ, ամէն բանէ առաջ սպառնալով փոքր, տկար, անտէր ժողովուրդներու ճակատագրին։ Մինչեւ անգամ անոնց ֆիզիքական գոյութեան։

Զգելով հեռաւոր անակնկալները, ահաւասիկ անմիջականը,— Թուրքերը տէր-տիրական Սանճաքին մէջ, իբրեւ հետեւանք հոգատար իշխանութեան վերջին զիջումներուն, որոնք ափ ի բերան ձգած են ե՛ւ Արաբները, ե՛ւ Հայերը, եւ միւս բոլոր ոչ-Թուրքերը։

Արդ, ի՞նչ կը խորհին մեր երեւելիները, այն ոստանին մէջ որ կը կոչուի Լոյս-Քաղաք,— Փարիզ։

Այս հարցերը որ եւ է տեղ կը բանե՞ն իրենց մտահոգութեանց մէջ, ընթացիկ զբաղումներու, շուկայի եւ բանկայի հաշիւներու կարգին։

Ունի՞նք, վերջապէս, գլուխ մը, որ բարեհաճէր ականջ դնել եռացող կաթսային։

Եթէ կաթսան շատ հեռու է, կափարիչները Ալեքսանտրէթ չեն գտնուիր, այլ Փարիզ։

Թող չըսեն թէ տեղական իշխանութիւնները խորհած են «պարտ ու պատշաճ» միջոցները, Լիբանանի թէ Սուրիոյ մէջ։

Այս հոգերը ոչ տեղական են, ոչ ալ ժամանակաւոր։ Ամէն մէկս բաժին ունինք պատմութեան առջեւ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՅՈՒԶՈՒՄՆԱԼԻՑ ՆԻՍՏ ՄԸ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Պոլշեւիկները եւ ազգայնականները կը ծեծկռտին

ԵՐԿԱՐ ՄՆԱՑԱԾ ԸՆԴՀԱՏՈՒԵՑԱՒ ՆԻՍՏԸ

Երեսփ. ժողովը փոթորկալի նիստ մը գումարեց հինգշաբթի օր, իբրեւ հետեւանք սպանիական պատերազմին։ Ժողովին օրակարգն էր Մոնթրէօյի դաշնագրին վաւերացումը (ջնջում Եգիպտոսի մէջ հաստատուած առանձնաշնորհեալ կացութեան)։ Առաջուան վիճաբանութեանց ընթացքին, համայնավար երեսփոխան Քորնավէն ոտքի ելլելով, պահանջեց անմիջապէս քննել բանաձեւ մը, որ կը հրաւիրէ կառավարութիւնը չընդունիլ Սպանիոյ սահմանագլուխին միջազգային հսկողութիւնը եւ ազատ ձգել առեւտուրը Ֆրանսայի եւ հանրապետական Սպանիոյ միջեւ։ Եւ ահա ժխոր մը պայթեցաւ ժողովին մէջ։ Նախագահը դիտել տուաւ թէ այդ խնդիրը օրակարգէն դուրս է։ Համայնավար երեսփոխանը շարունակեց խօսիլ. նախագահը զայն կարգի հրաւիրեց, բարձրացնելով ձայնը։ Երեսփոխանը մտիկ չըրաւ, աւելի բարձր խօսելով։ Նախագահը ձեռքը գլխարկին տարաւ, վերջին յորդոր մը ուղղելով։ Երեսփոխանը նորէն անսաստեց։ Ասոր վրայ նախագահը գլխարկը դնելով դուրս ելաւ եւ նիստը ընդհատուեցաւ։

Տասը վայրկեան վերջը, երբ նիստը վերսկսաւ, նախագահը հանդարտութեան հրաւէր մը ուղղեց, եւ նիստը շարունակուեցաւ դէշ-աղէկ։

Բայց փոթորիկը վերսկսաւ կէս օրէն վերջը, երբ ազգայնական մը, Պիւէնեան շրջանին երեսփոխան Պ. Թիքսիէ Վինեանքուռ իր կարգին յուզեց սպանիական հարցը եւ դիտել տուաւ թէ երկու ֆրանսական գիւղախումբեր գրաւուած են Սպանիացիներու կողմէ։ Եւ ահա փոխադարձ լուտանքներ։

— Լուռ կացէք, պոռաց համայնավար երեսփոխան մը։

— Ձեր տեղը աղբանոցն է, պատասխանեցին աջակողմեան երեսփոխանները։

Նախագահը կարգի հրաւիրեց ազգայնական երեսփոխանը։ Ժխորը կը շարունակուէր։ Ազգայնական երեսփոխանը պոռաց բոլշեւիկ երեսփոխանին.

— Ես անրանի տեղ կը դնեմ ձեզ։

— Դուք անկիրթ մըն էք, պատասխանեց բոլշեւիկ երեսփոխանը։

— Դուք անրան մըն էք եւ վա՛տ։

— Քիչ վերջը կը տեսնուինք, երբ դուրս ելլենք։

Նախագահը բոլորովին կարմրած՝ ի զուր կը փորձէր վերահաստատել բարեկարգութիւնը։ Համայնավարները կը մռնչէին, աջերն ալ իրենց կարգին լուտանքներ կ՚արձակէին, «մարդասպան» կոչելով երեսփոխան Մարթին։ Նախագահը հարկադրուեցաւ փակել նիստը։

Դահլիճի պահուն, բանակռիւը այնքան սաստկացած էր որ, երկու կողմի երեսփոխանները գիրք բռնեցին իրարու դէմ։ Եւ խօսքին յաջորդեց գործնական ընդհարումը, ոտքով-ձեռքով։ Երեսփոխան մը վիրաւորուեցաւ աչքէն։ Բարապանները միջամտելով յաջողեցան դադրեցնել կռիւը։ Երբ նիստը վերսկսաւ, նախագահը ցաւ յայտնեց միջադէպին համար։ Համայնավար երեսփոխան Ժաք Տիւքլօ բողոքեց որ իր ընկերը անարգուեցաւ եւ մարդասպան կոչուեցաւ։ Նախագահը սպառնաց նորէն դադրեցնել նիստը։ Համայնավար երեսփոխանը կը շարունակէր բողոքել։ Ազգայնականները պահանջեցին ժողովէն դուրս հանել եւ դատի յանձնել այն երեսփոխանը որ վիրաւորած էր իր պաշտօնակիցը։ Նախագահը պատասխանեց թէ պատրաստ է գործադրելու կանոնագիրը, եթէ յայտնեն յանցաւոր երեսփոխանին անունը։ Համայնավար ներկայացուցիչը նորէն խօսք ուզեց։ Նախագահը բարկանալով փակեց նիստը։ Կացութիւնը այնքան պղտորած էր որ, երէկ պիտի փակուէր խորհրդարանին նստաշրջանը։

*** Միեւնոյն օրը յուզումնալից տեսարաններ պարզուեցան նաեւ ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակութեան ընդունելութեան առեն։ Պատուիրակութեան համայնավար երեսփոխանները կը պահանջէին. —1. Վերահաստատել միջազգային օրէնքը Սպանիոյ հանդէպ (սահմանագլուխը բանալ). —2. Աւելցնել պետական պաշտօնեաներու թոշակը.— 3. Տնտուկ մը հաստատել հողագործական աղէտներու համար.— 4. Պահպանել 40 ժամուան օրէնքը.— 5. Աւելցնել գործազուրկներու նպաստը։ Համայնավարները սպառնալից դիրք մը բռնած էին։ Ընկերվարականները որոշ վերապահում կը ցուցնէին, իսկ արմատականները աւելի չափաւոր դիրք մը բռնած էին։

Վարչապետը ունկնդրութեան ընդունելով պատուիրակութիւնը, պատասխանեց թէ չի կրնար փոխել կառավարութեան որոշած դիրքը, որ հետեւանք է նիւթական դժուարութեանց։

Մոսկուա ի՞նչ կը պահանջէ Կարսը

Մօտ երկու տարի առաջ, իրազեկ թղթակից մը մեզի կը հաղորդէր թէ Թուրքիա քաշուած է Կարսէն, տեղի տալով Մոսկուայի ճնշումին։ Մինչեւ անգամ կ՚աւելցնէր թէ Թուրքիոյ մէջ այլեւս ծրարներ չեն ընդունուիր Կարսի համար եւայլն։

Մենք այն ատեն չհրատարակեցինք այդ լուրը, անհաւատալի գտնելով զայն, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն։

Պէյրութի «Ազդակ»ը յունիս 11ի թիւին մէջ կը գրէ թէ Հալէպի «Էլ Թէզատիւմ» թերթը բացառիկ յաւելուած մը հրատարակած է, որուն համաձայն Խ. Միութիւնը կարեւոր ուժեր համախմբած է թրքական սահմանին վրայ եւ վերջնագիր ուղղած Թուրքիոյ։ Դարձեալ նոյն աղբիւրին համաձայն, 1935ին գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի միջեւ, որուն շնորհիւ Կարսը կը ձգուէր Խ. Միութեան։ «Նկատելով որ Թուրքիա չյարգեց այս յանձնառութիւնը, Խ. Միութիւնը կ՚ուզէ զինու զօրութեամբ գրաւել այդ շրջանը, ուստի ստուարաթիւ զինուորներ կեդրոնացուցած է Կարսի սահմանին վրայ»։

Բացարձակ վերապահութեամբ արձանագրելով այս լուրը, վաղը կուտանք կարգ մը բացատրութիւններ եւս.։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՈՂՆՉԱՑՐԻ՛ՆՔ ...»

«Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը կը յորդին այ ուրա՛խ բացականչութեամբ.

— «Մերկացրինք եւ ոչնչացրինք»։

Անշուշտ պէտք է նախ «մերկացնել», ոչնչացնելու համար։

Օրինակ մը՝ շատերու մէջէն. (Խ. Հայաստան, 3 յունիս).

— «Մենք, Հայաստանի բոլշեւիկներս, ուզում ենք արտայայտել ձեզ, թանկագին ընկեր ՍՏԱԼԻՆ, մեր ամենախոր երախտագիտութեան զգացմունքն այն օգնութեան համար, որը Դուք մեզ, ինչպէս եւ բոլշեւիկների ամբողջ կուսակցութեանն ու ամբողջ խորհրդային ժողովրդին ցոյց տուեցիք ժողովրդի սոր թշնամիներին — ֆաշիզմի տրոցկիստական-բուխարինական, Դաշնակցական-նացիոնալիստական գործակալներին մերկացնելու եւ արմատախիլ անելու գործում, որոնք փորձում էին վաճառել, մասնատել մեր մեծ հայրենիքը, Խորհրդային Հայաստանն անջատել Խորհրդային Միութիւնից եւ հայ ժողովուրդն ստրկութեան մատնել իմպերիալիստական գիշատիչների ձեռքը։ Զինուած ձեր ցուցումներով, մենք ոչնչացրինք թշնամու բները եւ պահպանեցինք հայ ժողովրդի համար նրա երջանիկ ու հրճուալից կեանքը, որին նա հասել է մեր կուսակցութեան լենինեան-ստալինեան ազգային քաղաքականութեան հիման վրայ, ձեր հանճարեղ ղեկավարութեամբ, ռուս մեծ ժողովրդի եւ Խորհրդային Միութեան բոլոր ժողովուրդների հետ սերտ համագործակցութեամբ»։

Եւ, զարմանալի բան, քանի կ՚ոչնչացնեն եւ «հողմացրիւ» կը փոշիացնեն Հայաստանի ղեկավարութիւնը, պետական, կուսակցական թէ գրական, սոյնքան կ՚աճի սէրը՝ Նորին արեւափայլ — արիւնափա՛յլ —վեհափառութիւն Իոսիփ Վիսսարիոնովիչ Սթալինի հանդէպ։

Ի՛նչ սէր, ի՛նչ սէր։ Ծովէն ալ խոր, Արարատէն ալ բարձր։

«Սէրդ սիրով խոնարհեցար, ի փրկութիւն մեր մարմնացար», պիտի ըսէր շարականագէտ մը։

Երեւանի բանաստեղծները աւելի պերճիմաստ բաներ կ՚ըսեն, (Գրական Թերթ, 20 մայիս), գրաշարի մը բերնով.

Օ, ցնծութիւն, ցնծութիւն,
Բերկրութիւն անսահման,
Ստալինն է խնդութիւն —
Եւ արեգակն աննման,—

Որ մեզ լոյս, կեանք է տալիս,
Մեր ձայնը քեզ, Ստալին։
Այս լիութիւնն ու բերքը
Ո՞վ տուեց մեզ, ո՞վ տուեց,—
Խնդումնալից այս երգը
Ստալինը մեզ բերեց,—
Նա մեզ ծով լոյս է տալի՛ս,
.. ..
Ո՛վ Ստալին, դու պայծառ,
Իմաստութիւն դու անհուն, —
Տուիր մեզ կեանք խնդալի,
Մեր ձայնը քեզ, Ստալին։

Քանի մը տող ալ բանաստեղծ Սարմէնի սաղմոսերգութենէն.

Զարը ջնջող, բարին ցանող, երջանկութեան հօ՛ւր Ստալին,
Զծերացող ջահելութիւն, անմահական ո՛ւժ Ստալին,
Հազարաւոր զարուններրի ծաղիկների բո՛յր Ստալին,
Ազատութեան անմար փարոս, ճշմարտութեան թո՛ւր Ստալին։

Ինչպէս ըսի, քանի կը գործէ «թուր»ը, այնքան կը ծաղկի, կ՚աճի, կը ծաւալի «Սէր»ը, մեր անտէ՛ր հայրենիքին մէջ։

Իսկ արտասահմանի մէ՞ջ։ Կ՚աճի՞ թէ կը թթուի ...

ՎԱՀԷ

ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՄԱՐՄԻՆԸ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

"Քառասուն դարերու թրքական հայրենիքը"

Թուրք մամուլը կը շարունակէ աւետաբեր լուրեր տարածել, Սանճաքին թրքացման առթիւ։

Ինչպէս գրած էինք, Թուրք զինուորական պատուիրակութիւն մը հասած է Սանճաք, խորհրդակցելու համար ֆրանսական սպայակոյտին հետ։ Այս առթիւ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ շուտով Թուրք զինուորներ ալ պիտի հասնին։ Անատոլուի գործակալութիւնը հետեւեալ ձեւով կը նկարագրէ Թուրք զինուորական մարմնին ընդունելութիւնը (12 յունիս).—

Սպայակոյտի Բ. նախագահ Զօր. Ասըմ Կիւնտիւզի նախագահութեամբ մարմին մը այսօր ժամը 15ին Փայասս հասաւ։ Հաթայի պատուիրակ Գոլէ (որ երէկ գնդապետի աստիճան ստացաւ), եւ Անթաքիոյ ու Իսկէնտէրունի Թուրք հիւպատոսները Փայասս եկած էին թրքական մարմինը դիմաւորելու։ Շոգեկառքը ժամը 16.30ին Իսկէնտէրուն հասաւ, ուր Սուրիոյ ֆրանս. հիւսիսային բանակի հրամանատար Զօր. Մօնէ եւ Սանճաքի կուսակալ Ապտիւլրահման Մէլէք եւ բոլոր համայնքներուն ներկայացուցիչներուն կողմէ դիմաւորուեցաւ։ Կայարանէն մինչեւ քաղաքին ծայրը, Անթաքիոյ ճամբուն վրայ խռնուած բազմութիւնը զօրավարը եւ Թուրք մարմինը խանդավառօրէն ծափահարեց։ Երբ զօրավարին ինքնաշարժը Պէյլանի բերդին առջեւ հասաւ, խելայեղ ամբոխը «կեցցէ Աթաթիւրք, կեցցէ մեր զօրավարը» աղաղակներով լեռներն ու ձորերը թնդացուց։

Բերդին վրայ կարմիր կամար մը կար, «Քառասուն դարերու թրքական հայրենիքը չի կրնար գերի դառնալ» վերտառութեամբ։

Թափօրը իր ճամբան կը շարունակէ։ Քըրըքհանի գիւղերէն իջնող հազարաւոր գիւղացիներու բազմութիւն մը փողի եւ թմբուկի ձայներով կը դիմաւորէ եկուորները։ Ճամբաներուն վրայ մատաղներ կը մորթուին, շատերու աչքերէն ուրախութեան արտասուքներ կը հոսին։

Անթաքիոյ դուռներուն առջեւ բիւրաւոր բազմութիւն մը, ծաղիկի ճշմարիտ անձրեւ մը տեղացուց ինքնաշարժերուն վրայ։

Այսպիսի աննախընթաց խանդավառութեան մը մէջ էր որ Թուրք մարմինը Անթաքիոյ քաղաքապետարանին առջեւ հասաւ։ Զօրավարը պատուոյ ջոկատները աչքէ անցընելէ վերջ, գայմագամ Սիւրէյյա Հալէֆի տունը գնաց, որ իր բնակութեան յատկացուած է։ Ժողովուրդը տունին շուրջ խռնուած խանդավառ ցոյցեր կը կատարէր, քանիցս զօրավարը դուրս ելլել պարտադրելով։ Անկախութեան եւ 10րդ տարեդարձի քայլերգները անընդհատ կ՚երգուէին։ Զօրավարին խնդրանքներուն վրայ էր որ բազմութիւնը յանձն առաւ ցրուիլ։

*** Իսկէնտէրունի ոստիկան զօրքի հրամանատար հարիւրապետ Մինիրի, նախկին Անթաքիոյ ոստիկան-զօրքի հրամանատար Միհրանի եւ Քըրըքհանի ոստիկան-զօրքի հրամանատար Ապտիւսամէտի պաշտօններուն վերջ տրուեցաւ, որովհետեւ այս անձերը իրենց պաշտօնը թրքութեան դէմ չարաչար գործածած էին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԸՆԿԵՐՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

(Ե. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ)

Ժողովրդական Ճակատի ընկերվարական ղեկավարութեամբ կազմուած դահլիճներու գործունէութեան վրայ կանգ առաւ Շառլ Սփինաս, նախկին նախարար, ներկայացնելով այն բոլոր դժուարութիւնները, որ ինկած էին իրենց ճամբուն վրայ:

— «Ի՞նչ կացութեան առջեւ կը գտնուէինք 1936ին, երբ իշխանութեան գլուխ եկանք: Մենք գտանք, ամենածանր տագնապի ենթարկուած անտեսութիւն մը: Վէնսան Օրիոլ առաջին ելմտական նախարարն էր, որ ներկայացուց պատուաբեր նախահաշիւ մը: Կ'ըսեն թէ ֆրանքի արժեզրկում տեղի ունեցաւ: Արժեզրկումը մեր ծրագրին մէջ չկար, բայց կար մեր ժառանգութեան մէջ: Այնպէս կը թուէր թէ, դրամագլուխի փախուստը կացութիւնը պիտի բարւոքէր: Ընկերվարականի մը համար կարեւոր հարցը այն էր, թէ ինչո՞ւ դրամագլուխը փախուստ կուտար: Իրողութիւնը, սակայն, այն է, որ ամէն անգամ երբ հաշուեկշիռը իր հաւասարակշռութիւնը կը կորսնցնէ, տեղի կ'ունենայ դրամական փոփոխութիւն մը: Ներկայ կացութեան մէջ կարելի՞ է այդ հարցը լուծել: Ի հարկէ, ոչ: Պէտք չէ մոռնալ, որ այս տարի պետական ելմտացոյցը 50 միլիառ ֆրանք բացառիկ ծախքով մը պիտի ծանրաբեռնուի: Ի հարկէ, ասիկա բացառիկ ծախք մըն է, պատերազմական ծախք մը, եթէ կ'ուզէք տագնապի ծախք մը, որ եթէ հրաշքով անգամ կարելի ըլլայ գոցել, մենք տեւականօրէն պիտի ունենանք ելեւմուտքի անհաւասարակշռութիւն մը: Ծախքերու գլուխէն անկարելի է նուազեցնել որեւէ բան: Ուրեմն, կը մնայ ելեւմուտի գլուխէն աւելցնել, այսինքն աշխատանքով ստացուած հարստութիւններէն մուտքեր ստեղծել: Պէտք է արտադրութեան բոլոր ձեւերը զարգացնել: Պատերազմական արտադրութիւնները անհրաժեշտ են, բայց դատապարտուած են ամլութեան: Պէտք է ուժ տալ արտադրութեան միւս ազդակներուն եւ վերակազմել զայն: Անժխտելի է, որ 1937էն ի վեր արտադրութիւնը դադրած է աճելէ: Կը մեղադրեն 40 ժամուան օրէնքը: Ի հարկէ, դիւրին մեղադրանք մըն է: Աշխատինք հասկնալ եւ հասկցուիլ: Աշխատաւորներու անվստահութիւնը մի՞թէ անարդար էր: 48 ժամուան օրէնքի նախընթացը միթէ գոյութիւն չունէ՞ր: Անոնք լաւ կը յիշէին գործատէրերու յետին դիտաւորութիւնները, որ չէին ուզեր գործադրել նոյն իսկ օրական 8 ժամուան աշխատանքը: Շատ բնական էր, որ աշխատաւորութիւնը խուսափէր որոշ ճկունութիւն մտցնելէ իր պահանջներուն մէջ: Փաստերը ցոյց տուին, որ Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը բնաւ չընկրկեցաւ որոշ բարեփոխումներ մտցնել 40 ժամուան օրէնքին մէջ, նկատի առնելով արտադրութեանց կարեւորութիւնը: 1936ի տնտեսական նոր քաղաքականութեան փորձը ձախողութեան մատնողները դրամատէրերն էին: Դրամագլուխի փախուստն էր, որ ճարտարարուեստական արտադրութեանց ամէն հնարաւորութիւն չէզոքացուց Ֆրանսայի մէջ: Այդ պատճառով, մենք արտադրական այնպիսի ցուցանիշներու առջեւ գտնուեցանք, որ բնաւ պատահած չէր ցարդ: Առօր իբրեւ բնական հետեւանք, անգործութեան յարաճուն սպառնալիքը օրէ օր կ'աւելնար: Այս կացութենէն դուրս գալու համար երկու ելք կար մեր առջեւ: Ա.— Խոչընդոտները մէջտեղէն վերցնել: Բայց ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլար այդ, երբ Ժողովրդական Ճակատի խառն դահլիճը կար մէջտեղ, եւ տարբեր կուսակցութիւններու եւ հոսանքներու ներքին համաձայնութիւն մը գոյութիւն ունէր: Առանց մէկը զոհելու, կարելի չէր միւսին հասնիլ: Բ.— Մարդոց խղճին ու գիտակցութեան կոչ ընել: Գործատիրութեան ցոյց տալ ազգին ու հաւաքականութեան հանդէպ ունեցած իր պարտականութիւնները, իսկ գործաւորին ալ ըսել, որ ամէն ժամանակ կարելի չէ դոհացում տալ իւրաքանչիւր պահանջի, որքան արդար իսկ ըլլայ: Վերջապէս, բոլոր Ֆրանսացիներուն պէտք էր ցոյց տալ իր տխուր ճակատագրին հանդէպ, ազգային պարտականութիւններու արժէքը: Ահա այս մտահոգութեամբ էր, որ Ազգային դահլիճի մը կազմութեան փորձը տեղի ունեցաւ: Ի հարկէ, այդ ձախողեցաւ: Անյաջողութիւնը ագիտութեան հետեւանք էր: Միայն յաջողութիւնը պիտի տար բաղձալի արդիւնքներ:

Այդ օրերուն, ինչպէս գիտէք, կազմուեցաւ Պլումի երկրորդ դահլիճը: Ան միանգամայն կը գտնուէր իր բարձրութեան վրայ: Իր ներկայացուցած ծրագրին իրական արժէքը այն էր, որ անգամ մըն ալ ցոյց տրուեցաւ, թէ ընկերվարութիւնը արտադրութիւնը կանոնաւորող իսկական վարդապետութիւն մըն է:

Դրամատէրերու վրայ պէտք էր եւ պէտք է հսկողութիւն ընել: Պէտք էր եւ պէտք է արտադրողներու միջեւ ստեղծել սերտ գործակցութիւն մը, նոյնիսկ իրենց չահին համար: Այս ձեւով միայն կարելի պիտի ըլլայ միջին դասին վերադարձնել այն կենսունակութիւնը, որ կիսով անհետացած էր: Նոյնպէս, պէտք էր հսկողութեան ենթարկել վարկային հաստատութիւնները: Մենք կ'ապրինք այնպիսի երկրի մը մէջ, որ խօսքով միայն յեղափոխական ենք, իսկ իրականութեամբ ամբողջապէս եւ յետամնաց: Մեր վարկային մեթոտները ամօթալի եւ ամէնէն յետամնացն են: Մարդկային աշխատանքի հարցը, որ ամենուրեք դրեթէ ուժի միջոցով է լուծուած, մենք կ'ուզենք լուծել ազատութեամբ եւ բոլոր տարրերու հետ գործակցութեամբ, որպէսզի նպաստեն ամէնքն ալ արտադրութեան, ժողովրդապետական կարգերու բնական զարգացման միջոցաւ»:

Ջախ յեղափոխականներու արտայայտիչն էր Լիւսիէն Հերար, որ պաշտպանեց ընկերվարութեան աւանդական սկզբունքները եւ իր ընկերները:

— «Պատերազմի ժամանակ, ըսաւ ան, անկարելի է ընդհանուր գործադուլի մասին մտածել: Մեզի համար, դրամատիրական կարգերուն տակ, ազգային պաշտպանութեան խնդիր գոյութիւն չունի: Ասիկա հասկնալի է մեզի միայն այն ժամանակ, երբ յեղափոխութեան պաշտպանութեան հարցին հետ կը նոյնանայ, այսինքն՝ երբ պրոլետարիատը ազգի քաղաքական եւ տնտեսական ճակատագրին տէրն է:

Արտաքին վտանգին հանդէպ բանուոր դասակարգը պէտք է նուաճէ քաղաքական իշխանութիւնը եւ ազատագրուի դրամատիրական շղթաներէն: Ասիկա ֆաշականութեան դէմ պայքարելու միջոցներէն մէկն է միայն: Պէտք է ամէն ինչ ազգայնացնել, ինչպէս Մեքսիկան ազգայնացուց քարիւղը: Ֆաշականութեան ոչնչացումը առօր մէջ է: Մենք բացարձակապէս դէմ ենք ազգային միութեան քաղաքականութեան: Մենք չենք ուզեր թեւաղնահատել դասակարգային հակամարտութիւնը արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան մէջ, այլ կ'ուզենք իշխանութիւնը բռնօրէն գրաւել, փոխանակ խորհրդարանական սին փորձեր կատարելու, որոնց արդիւնքը տեսանք երկու տարիէ ի վեր»:

Վերջին խօսքը կը պատկանէր Լէոն Պլումի, որուն հեղինակութիւնն ու ժողովրդականութիւնը բնաւ նուազած չէին, ոչ իր ընկերներու եւ ոչ ալ հանրային լայն խաւերուն առջեւ: Ան կրցաւ համադրել բոլոր կարծիքները եւ բաղձանքները: Ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ, խիստ պարզ ու յստակ, տրամաբանական եւ անհերքելի փաստերով վերլուծեց իրականութիւնը, կանգ առաւ մանաւորապէս ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան վրայ, ջատագովեց սպանիական քաղաքացիական կռիւներուն մէջ ոչ-միջամտութեան անհրաժեշտութիւնը եւ յարեց.

— «Ընկերվարական կուսակցութիւնը խաղաղութիւն կ'ուզէ: Ան, ոչ մէկ ճիգի առջեւ պիտի ընկրկի: Ոչ մէկ զոհողութենէ պիտի խուսափի, որովհետեւ պատերազմը իր մէջ կը բովանդակէ բոլոր զարհուրանքներն ու մարդկային սարսափները: Խաղաղութիւնը ամրապնդելու համար, ան պատրաստ է ընելու ամէն ձեւի կոչեր: Պատրաստ ամէն տեսակի բանակցութեանց եւ պայքարներու, որոնք կը ձգտին տնտեսական համագործակցութիւն ըստեղծել ժողովուրդներու միջեւ: Խաղաղութեան միակ միջոցը հաւաքական ապահովութեան սիստեմն է: Այսինքն՝ միջազգային հանրային յարաբերութեանց սերտացումը, որուն անհրաժեշտ օրկանը կը մնայ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Խաղաղութիւնը անբաժան է, ուրեմն, խաղաղութեան կամքն ալ պէտք է ըլլայ անբաժան: Ֆրանսական ընկերվարութիւնը խաղաղութեան կը ձգտի նոյնիսկ մենատիրական աշխարհակալ պետութեանց հետ, առանց ընկրկելու եւ խոնարհելու անոնց առջեւ: Ան պիտի պաշտպանէ, ի հարկին իր հայրենիքի անկախութիւնը, եւ անկախութիւնը այն բոլոր ժողովուրդներուն, որոնց հետ համաձայնութեան տակ Ֆրանսա իր ստորագրութիւնն է նետած:

Ինչ կը վերաբերի սպանիական ողբերգութեան, ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը տուաւ իր բարերար արդիւնքները: Այս քաղաքականութեան նպատակն էր կասեցնել Ֆաշական պետութեանց օժանդակութիւնը ապստամբներուն եւ թոյլ չտալ, որ Սպանիոյ ներքին գործերուն խառնուին: Ոչ — միջամտութիւնը կը դառնայ ապարդիւն միայն այն ատեն, երբ կնքուած համաձայնութիւնները չեն գործադրուիր եւ կամ միակողմանի կը գործադրուին:

Պլում դէմ արտայայտուեցաւ նաեւ բոլոր անոնց որ կ'ուզէին Ֆրանսայի ներքին քաղաքականութիւնը փոխել եւ Տալատիէի դահլիճին անվստահութեան քուէ տալ:

— Ժողովրդական Ճակատը գոյութիւն ունի միշտ, եւ մենք հաւատարմօրէն պիտի կատարենք մեր յանձնառութիւնները: Մեծամասնութեան որ եւ է փոփոխութիւն, նպաստած պիտի ըլլայ յետադիմական շարժման զարգացման:

Պլումի երկար եւ իմաստալից ճառը դժուար է հոս ամբողջութեամբ տալ: Մենք տուինք անոր հիմնական միտքերը միայն, որ գրեթէ նոյնն են, ինչ որ ընկերվարական Միջազգայինի ցանկութիւնները:

Այս իմաստով ալ Ռուայեանի համագումարին ներկայացուց բանաձեւ մը, որ 4872 ձայնով ընդունուեցաւ: Ժիրոմսքիի բանաձեւը ստացաւ 1735 ձայն, իսկ ձախ յեղափոխականներու բանաձեւը՝ 1430 միայն:

Համագումարը վարիչ մարմնի ընտրութենէն վերջ ցրուեցաւ վերակազդուրուած:

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ծ. ԹԱՐԳՄ.— Կարգ մը փրանսական թերթերու կողմէ Խ. Միութեան եւ Թուրքիոյ մասին եղած գնահատումները եւ քննադատութիւնները զերծ չեն կողմնակցական եւ յարափոփոխ ըմբռնումներէ: Բայց երբեմն անոնք ալ «սխալմամբ» կը խոստովանին որոշ ճշմարտութիւններ: Ստորեւ թարգմանաբար կը ներկայացնենք այդ կարգի թերթի մը հետեւեալ յօդուածը, իբրեւ նորագոյն մէկ պատկերը Խ. Միութեան այսօրուան վիճակին.—

Սովետական նոր Սահմանադրութեան հաստատութենէն ի վեր, երկրորդ անգամ ըլլալով, ընդհանուր ընտրութիւններ տեղի կ'ունենան Խ. Միութեան մէջ:

Անցեալ Դեկտեմբերին, բովանդակ Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին ընտրութիւններուն շուրջ կը դառնար խնդիրը: Այսօր, այդ Միութիւնը բաղկացնող Հանրապետութիւններ, որոնցմէ Ուկրանիոյ, Ճերմակ Ռուսիոյ, Վրաստանի, Հայաստանի հանրապետութիւնները, նաեւ տասնեւութ ինքնավար Հանրապետութիւններ — ամէնքն ալ իրենց ուրոյն կառավարութիւններով—բայց իրենց վարչական իւլաւունքները կը տարբերին Միութեան ծոցին մէջ իւրաքանչիւրին ունեցած դիրքին համեմատ: Այդ կառավարութիւններուն անուանումը ամյուհետեւ կախում ունի մէկ մի դաշնակից կամ ինքնավար Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդէն:

Քսանըինը Հանրապետութիւններուն մէջ ընտրուելիք երեսփոխաններուն թիւը ահագին է: Բայց գործը վերջին ծայր պարզաբանուած է միակ թեկնածութեան իրողութեամբ: Ոչ մէկ պայքար ձգտումներու միջեւ, ոչ մէկ շարժում կամ յուզում թեկնածուներուն շուրջ: Թեկնածուները կը նշանակուին վարիչ կամ ղեկավար կուսակցութեան կողմէ, այսինքն՝ համայնավար կուսակցութեան տեղական մասնախումբերուն կողմէ, որոնք կը գործեն Կեդրոնական Կոմիտէին ամենախիստ հակակշռին տակ: Բայց թեկնածուները անպատճառ կուսակցութեան անդամ չեն: Անոնցմէ կան որ իւրացնէ «անկուսակցական» կը կոչուին, որոնք սակայն իրենց գործունէութեամբ ըլլայ կոլխոզներուն, ըլլայ գործարաններուն մէջ, վարչութեան կամ մտաւորական ասպարէզներու մէջ, բաւարար ապացոյցներ տըւած են, թէ վարչաձեւին կողմնակից են եւ կատարելապէս տրամադիր՝ կուսակցութեան հպատակելու: Այնպէս որ կրնանք ըսել, թէ այս պաշտօնական «անկուսակցականներն» են որ կուսակցութեան տրամադրութեան տակ կը գտնուին...:

Ահա այս պատճառաւ ընտրական պայքարը անթերի կապակցութեամբ տարերային անշարժութեամբ կը կատարուի, նոյնքան բարեկարգ որքան հանդարտ: Մէկ միակ ուղղութիւն, մէկ միակ կարծիք, մէկ միակ թեկնածու — այսպէս է ահա այդ անծայրածիր երկրին մէջ: Միեւնոյն կամքը ամենուրեք եւ միեւնոյն պնդութեամբ: Ուստի, այս ընտրական պայքարին մէջ գործը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ՝ շնորհաւորութիւններ քուէարկել կառավարութեան հասցէին, վարչաձեւը գովաբանել եւ ոյժ տալ այնպիսիներուն թեկնածութեան, որոնք կուսակցութեան կողմէ կը պարտադրուին Խ. Միութեան բնակակից ժողովուրդներուն քուէին...:

Ուրեմն, ինչո՞ւ զարմանալ՝ երբ կը տեսնենք Ստալինը, որ այս առիթը կ'օգտագործէ, ինքզինք հանրաքուէի ենթարկելու համար...: Այսպէս, անիկա հաւանած է որ իր թեկնածութիւնը դրուի քսանըինը հանրապետութիւններու մէջ: Հետեւաբար, ընտրական ծանուցումները խճողուած են շնորհաւորական եւ շնորհակալ ուղերձներով, ամէն կողմէ Ստալինի ուղղուած, ինչպէս նաեւ Ստալինի պատկերներով, անթիւ անհամար եւ հսկայական համեմատութիւններով, որոնք սովետական ամբոխներուն վերեւ կը բարձրանան կը սաւառնին ընտրական միթինկներու միջոցին, ուր Ստալինի անունը յաճախակի կը վերակոչուի՝ ամէն անգամ ծափահարուելու համար ...:

Քաղաքական Բիւրոյին (Փոլիթպիւրօ) միւս անդամներն ալ, որոնք միեւնոյն ժամանակ կառավարութեան ամէնէն կարեւոր անդամներն են, անոնք ալ դրած են իրենց բազմազան թեկնածութիւնները: Բայց երանգներ կամ փոքր տարբերութիւններ կան: Տեսակ մը նուիրապետութիւն կը դիտուի, որ ցոյց կուտայ անոնց իւրաքանչիւրին վրայ Ստալինի վստահութեան չափը, անոր մօտ անոնց ունեցած ազդեցութեան կշիռքը: Այսպէս, Կոմիսարներու Խորհուրդին նախագահ Մոլոթով ալ իր թեկնածութիւնը դրած է քսանըինը Հանրապետութիւններուն մէջ: Բայց, Միութեան Գերագոյն Խորհուրդին դահլիճին նախագահը՝ Կալինին՝ տասը Հանրապետութիւններու մէջ միայն ընտրելի է: Իսկ ներքին գործավար Եժով, որը «մաքրագործումը» կը վարէ, եւ կը վայելէ — կը թուի — «պետ»ին բովանդակ վստահութիւնը, իր թեկնածութիւնը կը ներկայացնէ քսան Հանրապետութիւններու մէջ: Ազգային պաշտպանութեան պետ մարաջախտ Վորոշիլով տասնըինը Հանրապետութիւններու մէջ, Կականովիչ՝ տասնըօթնին, Միկոյեան՝ տասներեքին, Եօլանով ինննին մէջ: Տարբեր աստիճաններու վրայ տեսակ մը հանրաքուէ է եղածը:

Այս ընտրութիւններէն հասկցուեցաւ կամ կը հասկցուի խորհրդային քանի մը բարձր անձնաւորութիւններու շնորհազրկումի մասին շնդալից զրոյցներուն ճշմարտութիւնը: Ինչպէս՝ Քօսիօրի պարագան: Այս մարդը կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէին քարտուղարներէն մէկն է, նաեւ Կոմիտէին գլխաւոր պերճախօսներէն մին, որ վերջերս շարունակ Ստալինի քովն ի վեր կը գտնուէր: Մէկէն ի մէկ, կուսակցութեան պաշտօնական զեկոյցներու մէջ այնքան յաճախադէպ այս անունը աներեւոյթ եղաւ, եւ ընտրութիւններու միջոցին՝ իր թեկնածութիւնը ոչ մէկ կողմ դրուեցաւ, ոչ իսկ Ուկրանիոյ մէջ, ուր կուսակցութեան պետն էր ինքը: Ինչո՞ւ, տեւակա՞ն թէ առժամանակեայ շնորհազրկում, կամ իբրեւ մատնիչ ամբաստանուած: Ոչ ոք գիտէ: Սա միայն գիտենք որ իր անունին անյայտացումին հետեւանքով՝ մարդն ալ անյայտացած է:

Աներեւոյթ եղած է նաեւ երկրագործական գործավար Այխէ, որ յաջորդած էր Մոսկուայի վերջին դատավարութեան առթիւ սպաննուած տարաբախտ Չէրնովին: Ո՞ւր է արդեօք Պ. Այխէն, որ իր պաշտօնին գլուխը չի գտնուիր այլեւս, եւ որուն թեկնածութիւնը ոչ ուրեք կը տեսնուի: Ոչ մէկ ազդ, ոչ մէկ զեկոյց մամուլին մէջ ի մասին այս բարձր անձնաւորութեան, որ փայլուն ասպարէզ մը բոլորած է կուսակցութեան մէջ եւ զոր կը դասէին ի շարս «ստալինեան» ամենահաւատարիմներուն:

Հոս արձագանգ կ'ըլլանք նաեւ զրոյցի մը, թէ առանց դատաստանի սպաննուած է կուսակցութեան գլխաւոր տեսաբաններէն մին եւս, Պրէոբրաժենսքի, որ երկար ատենէ ի վեր շնորհազուրկ եղած էր արդէն:

Մէկէն ի մէկ հորիզոնէն անյայտացող ականաւոր անձնաւորութիւններուն մէջ կը յիշատակուի նաեւ Փրոֆ. Սամուէլովիչ, Բեւեռային կաճառին տնօրէնը, որ, ինչպէս յայտնի է, ինքն անձամբ մասնակցեցաւ բեւեռային վերատնդաւոր արշաւանքներու, որոնց կազմակերպութեան ալ հոգին եղած էր ինքը: Այս խեղճ մարդուն յանցանքը ի՞նչ էր արդեօք, իր անձնուիրութեամբ եւ իր կազմակերպիչ հանճարով այնքան փառաւորուելէ վերջ: Ի՞նչ եղած է նաեւ բեւեռային արշաւանքներու ուրիշ նշանաւոր պետը Պէրկավինով, որ մէջտեղ չկայ:

Սակայն յունիսի երկրորդ կիրակին կատարուելիք ընտրութիւնները ապահովաբար յաղթանակ մը պիտի ըլլան Ստալինի եւ Մոլոթովի համար, որոնք պիտի ընտրուին քսանըինը Հանրապետութիւններուն մէջ, նաեւ Եժով, նաեւ Կականովիչ, եւն. եւն.:

Այսպէս անցանէն իրք յաշխարհի Սովետացւոց: Ainsi va le monde Soviétique, ինչպէս կը վերջացնէ ֆրանսական թերթը:

Թրգմ. ***

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենագիր եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (89)

ՍՏԱՄՊՈՒԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Frans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

Կ'ուզէր անպատճառ աղջիկը տեսնել իր լուրերը անոր հաղորդելու համար, բայց Պէպէքը ինը մղոն հեռու էր— Բերայէն ալ անդին— ու նամակը ընթրիքէն առաջ չէր կրնար հասնիլ: Յետոյ կար նաեւ յարմարագոյն ժամադրավայր մը նշանակելու դժուարութիւնը: Եթէ Տայանան տղայ մը եղած ըլլար, ի հարկէ կրնար իրեն ըսպասել փողոցի մը անկիւնը՝ մութը կոխելէն վերջը, բայց Պոլսոյ մէջ ասիկայ շատ վայելուչ չէր. կրնային իրարու հանդիպիլ պանդոկի մը սրճարանը կամ պարասրահի մը մէջ, եւ սակայն Սուլտին պիտի չհամարձակէր այդ տեսակ վայրերէ ներս մտնել: Եթէ նոյնիսկ վտանգը աչք առնէր, կրնար ըլլալ որ ներս չառնէին զինքը, [illegible] ամփոփուած չէր եւ ցնցոտիներ հագած էր:

Անշուշտ Տայանան լուր անգամ չունէր թէ ինչ փորձանքներ եկած էին իր գլխուն՝ իրենց վերջին հանդիպումէն յետոյ. եւ քանի որ ստիպողական ժամադրութիւն մը չէր սպասեր իրմէ, կրնար դուրս գացած ըլլալ: Այդ պարագային բնականաբար չէր կրնար ժամադրավայրը հասնիլ: Բացի այդ, ևական ապացոյցներ չունէր Տայանային հաղորդելու համար զանոնք եւ կրնար միայն կարգ մը տեղեկութիւններ տալ զէնքերու փոխադրութեան մասին եւ յայտնել թէ յեղափոխութիւնը պիտի պայթէր քառասունըութ ժամէն: Ոչ մէկ վճռական քայլ պիտի առնէր տակաւին շօշափելի փաստի մը չգոյութեան պատճառով ու թէեւ այդ յապաղումը մեծապէս կը ջղագրգռէր զինքը, Սուլտին լաւ մը խորհելէ վերջ, որոշեց որ աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ Տայանային հանդիպէր յաջորդ առաւօտուն: Շատ ժամանակ կար նամակը անոր հասցնելու համար եւ Տայանան կրնար ժամադրութիւնը յարդել. մնաց որ յարմար վայր մըն ալ կրնար նշանակել ու ցերեկ ատեն ըլլալով, անպատշաճ չէր որ Տայանան իրեն սպասէր փողոցի մը անկիւնը:

—Մտահոգ կ'երեւաս, դիտել տուաւ Արիֆ՝ Սուլտինի վարանումը նշմարելով:

— Այո՛, քիչ մը, խոստովանեցաւ տղան. կ'ուզէի ժամադրութիւն մը որոշել այս գիշերուան համար. բայց կարծեմ անկարելի է. ուրեմն վաղ առաւօտ իրեն հանդիպելու եմ... գիտե՞ս յարմար տեղ մը ուր բարեկամ բարեկամի կրնայ հանդիպիլ դիպուածով... կ'ուզեմ այն տեսակ տեղ մը ուր մեծկակ բազմութիւն մը ըլլայ եւ կարենանք կորսուիլ քանի մը վայրկեան...

— Այո, ըսաւ Արիֆ քիչ մը մտածելէ յետոյ. Քեաղըթհանէի Մզկիթը... վաղը Ուրբաթ է, մեր սուրբ օրը... Տէրվիշները պիտի պարեն ժամը 11ին... կառավարութիւնը տակաւին կ'արտօնէ այդ պարերը որ քաղաքին հետաքրքրական տեսարաններէն մէկն են... շատ օտարականներ կուգան ու շնորհիւ անոնց Ալլահին Հաւատացեալները դրամ կը հաւաքեն ի նպաստ իրենց...

— Սքանչելի, ճիշդ տեղն է...

Սուլտին վերջացուց երկտողը որուն թուականը դրաւ ամսուն 20րդ. օրը. մատիտով հաստկեկ շրջանակի մը մէջ առաւ այդ թուանշանը, խորհելով որ Տայանան կրնայ կռահել անոր իմաստը եթէ նամակը իր ձեռքը հասնէր այդ գիշերը: Հասցէն ալ գրեց, ծալլեց ու Արիֆին երկնցուց:

— Եթէ ասիկա վստահելի մէկու մը հետ օրիորդ Տրնքէնըէին հասցնէք, անիկա ժամադրութիւն մը պիտի կարգադրէ այն անձին համար որուն հետ տեսնուիլ կ'ուզեմ...

Սուլտին չէր ուզեր հասկցնել նոյնիսկ Արիֆին թէ Տայանան մասնակից էր իր աշխատանքներուն:

— Յետոյ «հիւանդանոց»ներուն ցուցակը պէտք եղած տեղը կ'ուղարկեմ, աւելցուց Սուլտին:

— Կը հասցնեմ եւ անմիջապէս, ըսաւ Արիֆ երկտողը գրպանելով. ուրեմն ալ երթամ... բայց միտքս ուրիշ խնդիր մըն ալ եկաւ... քանի որ դուն վաղը Բերա պիտի անցնիս, լաւ չը՞լլար որ մեր հանդիպումն ալ հոն տեղի ունենայ... ժամանակս շատ սուղ է... թէ քեզի հետ յարաբերութեան մէջ պէտք է մնամ եւ թէ Ժանէթին հետ... միւս կողմէն գործերս ալ չեմ կրնար երեսի վրայ ձգել... այստեղ քիչ մը անյարմար է եւ ժամանակի վատնում է մինչեւ հոս գալ Հայտար Փաշայէն կամ Բերայէն...

— Լաւ կ'ըլլայ անշուշտ, բայց ո՞ր ժամուն...

— Ղալաթիոյ կամուրջին Բերայի գլուխը... միշտ բազմութիւն կայ... Աթէնք անունով սրճարան մը գիտեմ որ յոյն վաճառականներուն ժամադրավայրն է... առաջին եկողը կ'ըսպասէ... գալով ժամուն, կեցիր նայիմ... չեմ գիտեր թէ Ժանէթը վաղը ժամը քանիին ազատ պիտի ըլլայ զիս տեսնելու համար... այս գիշեր պիտի տեսնեմ զինքը... ցերեկէն առաջ չըլլար... աւելի իրիկուան դէմ... կարծեմ ժամը վեցին ատենները աղէկ է...

— Շատ լաւ, ժամը վեցին Ղալաթիոյ կամուրջին Բերայի կողմը, Աթէնք սրճարանը...

— Ես կուզամ... ուրեմն Աստուած հետդ ըլլայ, ըսաւ Արիֆ ու սկսաւ հեռանալ:

— Աստուած հետդ ըլլայ, կրկնեց Սուլտին ու դիտեց իր բարեկամը որ խոտերով ծածկուած աւերակներէն անցնելով հետզհետէ կորսուեցաւ գըլխաւոր ճամբուն վրայ:

Յետոյ ծրարեց ուտելիքներուն մնացորդներն ու անկիւն մը դրաւ: Անդադար կը խորհէր մօտալուտ դէպքերուն մասին:

Ամսուն 20ը Շաբաթ էր. Հինգշաբթի իրիկունն էր: Ուրեմն քառասունըութ ժամ կար միայն: Անգամ մը որ յեղափոխութիւնը սկսէր, ո՞ւր կրնար վերջանալ. ո՞վ գիտէր: Կական շատ ուժով էր ու սքանչելի կերպով կազմակերպուած. որեւէ առարկոյս չունէր այդ մասին. անոր զօրավարները ընդհ. ոստիկանապետ Քաղըրմին պէս մարդիկ էին եւ այդ էր պատճառը որ Մուսթաֆա Քէմալին ականջը ոչ մէկ շշուկ հասած չէր: Ներքինին իր ստացած տեղեկագիրներէն մեծ ուշադրութեամբ կը քննէր որեւէ ակնարկ Կակային մասին: Յետոյ կար նաեւ փաշան որ Ժանէթը կը պահէր իբրեւ իր հոմանուհին: Սուլտին երբ առաջին անգամ լսեց անոր անունը, յիշեց անգաղտնապահ Բէլ Ֆը որ բացատրած էր թէ ան կարեւոր պաշտօնատար մըն էր:

(Շար.)

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳՄԱՆՉԱՑ

Սիրելի Արազ.— Ո՞վ կրնայ ժխտել, թէ ֆրանսերէնը, քմայքով ու յամառութեամբ առլի ժողովուրդի մը լեզուն ըլլալուն հակառակ, ձեւի, կառուցի, ներդաշնակութեան յիշատակարան մըն է։ Այնքան ձեւաւոր եւ նորմալ միօրինակ, որ դիւանագիտական յարաբերութիւններու համար ֆրանսերէն խմբագրութիւնը իբրեւ պաշտօնական նմոյշ կամ օրինակ կը ծառայէ։ Այնքան ձեւաւոր, վերլուծական, որ նոյնիսկ յաչս բանասէրներու կըրթութեամբ նկատուիլ ծայրայեղ եւ ... ։ Այնքան ձեւաւոր, որ ... իսկ կորսնցուցած է իր ճկունութիւնը։ Ձես կրնար չարադրութեան կարգը փոխել անպատիժ, մէկ խմորի վրայ կը կաղապարուի, անհարթութիւն, բացառութիւն չի ճանչնար, չի ... ո եւ է յանդգնութիւններ, որոնք սովորական երեւոյթներն են մասամբ անգլիերէնի եւ հիմնովին գերմաներէնի, ընդունելով անշուշտ ... այս վերջիններն ալ — իրենց հասարակական բարդութիւններուն հակառակ — ոչինչ նուազ ձեւական են։ Ձեւով կը թագաւորէ, այն ոճը՝ որ պըրպուած կուտայ արձանի ջիղերուն, եւ ... վերամբարձ կամ վայրէջ ... ները օդին կամ միջոցին մէջ ... ցոյց կուտայ ուշադիր ... ։

Երբ — ինչպէս կը վայլէ — մեր լեզուն միայն ընտրենք թառը մեր տեսութեան, անոր ամբարտակին վրայ ... կը դիտենք ձեւին, ներդաշնակութեան, չափին ու կշռոյթին զարմանազան երեւոյթները, որոնց ամբողջութենէն կը բաղկանայ Մեծամասնը։ Ու այս մեր լեզուին բազմազանակ ձեւերուն ճոյլքը շողշողուն ... աչքի կը ցատկէ, երբ միասին ըլլանք թարգմանութիւններու ... լաւագոյն, նոյնիսկ յաճախ ... կամ մերինին համար դեռ ... նախադասութիւններ հայացնելու վրայ է խնդիրը։ Թարգմանութեան գրականութիւնը արդէն ասով իսկ ... իր օգուտը ո եւ է լեզուի։ ... դարուն, հայ լեզուն իր ..., ինքնագոյ գեղեցկութիւններ, ... ու աւանդական կամ ո եւ է տեղական ինքնուրոյն գաղտնիքները Արամեան կամ Ռոստանիկ բարբառին ... համադրելով, թարգմանութեան ... նետուեցաւ, եւ գիտենք ... թէ օտարները, թէ այդ մխրճումը որքան հպարտ դուրս բերաւ մեզ ... տեղերական գրականութեան։ ... եւ յաղթանակ տանելու ... լեզուին համար ... թարգմանութիւնն է, ինչպէս այսօր ամէն ասպարէզներու մէջ ..., գիտական, զբօսական ...։ Գոտեմարտութիւնը յաջողութեան համար անխուսափելի է, եւ ... լեզուն գերազանցապէս ատակ եւ ... է զուարթօրէն կանգնելու ... ներուն սա հրաւէրին.—

Գիտե՞ս զմէջ քո իբրեւ զայր, հարցիր եւ տո՛ւր պատասխանի։

Ձեւի եւ կանոնի արձանական մըն է ... Կողբացին, Արիստոտէլեան ... թեամբ, թէկուզ թէ իր ... ըլլայ թարգմանածոյ։

Օտար հեղինակներու օտար երկեր ... ի Հայ վերածումը անպատրուակ ... կը ցոլացնէ մեր լեզուին ներքին արժէքը, երբ կաղապար մը ունիս ..., եւ պարտաւոր ես անոր չըրջանակին եւ գիծերուն մէջէն չարժիլ եւ զայն լման տարբեր օրինակով մը նմանահանելու ձգտիլ։ Ինքնագիր յանդգնութիւնները հոն չեն անցնիր։ Բագրատունին Հոմերոսի թարգմանութեան մէջ բնագրին անժպիտ եւ ողիմպոսեան բարձունքին վրայ կանգնած, հելլեներէնի դերբայները, արտօնքը, երկինքն ու դժոխքը ճշգրտահան հաւատարմութեամբ հայերէնով արտագրեց, մինչ իր ինքնագիր «Հայկ»ին մէջ յանդուգն նորութիւններով նոյն իսկ մերթ հրաշագան ոսկեդարեան ձեւերուն դէմ մեղանչումի «ձեւեր» առաւ։

Սիրելի Արազ, յիշեցուր մեր դասարանին, թէ հայերէնին հնարաւորութիւններուն գլխաւոր պատճառը ձեւի գալն է, ձեւի եկող, կանուխէն քաղաքակրթուած ցեղի մը գործարանը ըլլալն է։ Մեզք, նոր սերունդին արդի դժբախտ մնացորդներուն բիւրապատիկ զրկումներու կարգին նուազագոյնը չէ այն՝ որ անոնք վրիպեցան իրենց լեզուին ակադեմական նկատողութիւններէն։ Տաղանդով, ճաշակով բարձրաթռիչ գրողներ ունինք, որոնք կրնան հիներու նախանձը գրգռել։ Անոնք ի՞նչ յանցանք ունին՝ երբ ուսումնասիրութեան, թափանցումի պատեհութիւնը չեն ունեցած, եւ իրենց միակ ոստումով խրամներէ կ՚անցնին, մէկ կողմէն միւսը արտաւազելով։ Անոնք պիտի կարդային, իրենց կարգին, Հոմերոսը, Միլտոնը, Վիրգիլիոսը, Ս. Գիրքը, Եզնիկը, Խորենացին, Եղիշէն եւ փաղանգը ամենահռչակ հայկաբանութեան գլուխ գործոցներու, անոնք պիտի ճանչնային փորձով Շնորհալիին անմրցելի բանաստեղծութիւնը կշռել, այլովքն հանդերձ, բայց...։

Ուրեմն, ոչինչով են պատասխանատու, եթէ միայն ընդհանուր կերպով պատկառին հայերէնի ձեւերէն, եւ մշակեն ակօսները, հին հունձքին համաչափ արդիւնքներուն նախահօրութեամբ։

ՏԱՐԱԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

ԺԸՆԵՒ, 14 Յունիս.— Տէր եւ Տիկին Փրոֆ. Շէրիտճեան նուագահանդէս մը տուին երէկ իրիկուն, Salle d'Athénée գեղեցիկ սրահին մէջ, ի ներկայութեան հայ օճախին ու գաղութի չքաւոր Հայերուն։ Ներկայ էր ընտրեալ հասարակութիւն մը հայ եւ մասնաւորաբար զուիցերիական շրջանակներէ։ Քափուլատ, առաջին ջութակահարը ֆրանսական Զուիցերիոյ պաշտօնական նուագախումբին, իր հաճոյակատար մասնակցութիւնը կը բերէր։

Սրահը լեցուն էր մինչեւ վերջին աթոռը։

Տիկին Շէրիտճեան, դաշնակի ուսուցիչ Ժընեւի պետական երաժշտանոցին մէջ, մեզ կը ներկայացնէր խումբ մը իր աշակերտներէն որոնք մեծ ճաշակով նուագեցին դասական բազմաթիւ կտորներ։ Փրոֆ. Կոմել ղեկավարեց հայկական խմբերգներ Կոմիտասէն, «Անձրեւ եկաւ», «Իմ չինարի եար», ընկերակցութեամբ Տիկին Շէրիտճեանի, դաշնակի վրայ։ Պ. Քափուլատ, որ յայտագրին անցուցած էր կտորներ Պախէն, Փիւկնանիէն ու Քրայզլէրէն, արժանավայել յաղթանակ մը տարաւ։

Կատարեալ վայելք մը եղաւ այն կէս ժամը զոր մեծ արուեստագէտը ընծայեց ներկաներուն։ Կարելի չէ նկարագրել այն խանդավառութիւնն ու ծափերը որոնք սրահը լեցուցին։

Տօքթ. Շէրիտճեան, որ նոյնքան գնահատուած երգիչ է որքան յարգուած բժիշկ, շատ մեծ յուզումով երգեց Կոմիտասի «Գարուն»ը, «Պոյդ բարձրը» եւ Ժաք - Տալքրոզէն (Զուիցերիոյ ժողովրդական երաժշտագէտներէն մին) շարք մը սիրուն երգեր։

Սրահը կը թնդար ծափերով։

Կատարեալ յաջող երեկոյթ մը որուն նմանը յաճախադէպ չէ Ժընեւի հայ գաղութին մէջ։

Ց. Գ.

«ՄԱՐՈՒՈՂ ՃՐԱԳՆԵՐ»...

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Անցեալ շաբթու դըժբախտութիւնը ունեցանք հողին յանձնելու հանրածանօթ արուեստագիտուհի՝ Սիրուշ Ղազարեանն ալ։

Ծրագ մը եւս չիջեցաւ հայ գեղարուեստի անդաստանէն, զրկելով մասնաւորաբար Մարսէյլի հայ գաղութը ձեռնհաս դերասանուհիէ մը։

Առ հասարակ մեր արուեստագէտներուն եւ հանրային հասարակական գործիչներուն համար դասական բացատրութիւն մը դարձած է յետ մահու միայն յարգուելու գաղափարը։ «Գնա մեռիր եկուր սիրեմ»։ Այսպէս չէր սակայն տիկին Սիրուշի համար։ Անիկա առ հասարակ բոլոր հանրային հանդէսներու, ներկայացումներու, խըրախճանքներու եւ տօնակատարութիւններու ընթացքին յարգուած եւ փնտռուած Սիրուշն էր, մտերիմն ու ծանօթը բոլորին, անխուսափելի զարդը բոլոր հաւաքոյթներուն։

Ահա թէ ինչու զինքը յարգողներու եւ սիրողներու կոկիկ բազմութիւն մը Փրատոյի մայր եկեղեցին եւ Ս. Փիէռի գերեզմանատունը փութացած էր, իր յարգանքի վերջին արտայայտութիւնը ընծայելու։

Հանգուցեալը ծնած էր Թիֆլիզ 1895ին։ Զաւակն էր բարեկեցիկ ընտանիքի մը։ Իր նախնական կրթութիւնը ստացած Թիֆլիզի Ցովնանեան վարժարանին մէջ։ Դպրոցական տարիքէն սկսեալ մասնաւոր սէր մը ունէր դէպի բեմական արուեստը, որ տակաւ գիտցաւ կատարելագործել։

1912ին ամուսնացած եւ միեւնոյն ատեն նուիրուած է բեմական արուեստին։ Մասնակցած է Զարիֆեանի, Կուլտուրական միութեան, Թիֆլիզի «Դրամաթիկ»ի, Աբէլեանի եւ Ղազարեանի «շրջիկ» խումբերուն։

Պաթումի գրաւումէն ետք անցած է Պոլիս եւ մասնակցած 150է աւելի ներկայացումներու։

Մարսէյլի մէջ, հակառակ անձուկ պայմաններուն՝ մասնակցեցաւ շատ մը տրամաթիք եւ օփերեթային կտորներու բեմադրութեան իրեն յատուկ ճարտարութեամբ մը պարեցնելով բաժանձնած դերը։

Իսկ միակ բաղձանքը, զոր յաճախ կը կրկնէր, բեմին վրայ մեռնելու պատեհութիւնն էր։ Հակառակ իր հիւանդութեան եւ հակառակ բժիշկներու պատուէրին կը յամառէր բեմ ելլել, երբ առիթը ներկայանար։ Բեմական արուեստը հրապուրած էր զինքը պարզապէս եւ արտակարգ նուիրումով մըն էր որ կը ծառայէր իր կոչումին։

Մասնաւոր գուրգուրանք մը ունէր դէպի սկսնակ, սիրող դերասաններն ու դերասանուհիները, մայրական հոգածութեամբ մը կը ներշնչէր անոնց գեղարուեստի սէրն ու հաճոյքը, իր տունը ժամադրավայր դարձնելով անոնց։

Հակառակ իր ընդգրկած ասպարէզին, անտարբեր չէր նաեւ հանդէպ իր ընտանեկան պարտականութիւններուն, իր մայրական կոչումին։ Իր միակ մանչ զաւակը հայ մեծցնելու գաղափարը իր առօրեայ մտահոգութիւնն էր եւ մահուընէն առաջ ալ միակ կտակը այդ եղած է։

Բացի բեմական ասպարէզէն, Տիկին Սիրուշ Ղազարեան գործօն կերպով աշխատած է նաեւ շատ մը հանրային ձեռնարկներու վազելով հոն՝ ուր պէտք կը զգացուէր իրեն։

Կը թողու ութ տարեկան մանչ զաւակ մը եւ բեմական գործունէութեան փայլուն շրջան մը՝ որուն առջեւ երկիւղածութեամբ կը խոնարհին զինքը մօտէն ճանչցողները։

Հանգիստ իր ոսկորներուն։

ԱՐԳՈՍ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

Ս. ՇԱՄՈՆ, 13 յունիս (Յառաջ).— Այս տարի անկախութեան քսանամեակը տօնուեցաւ աննախընթաց հանդիսաւորութեամբ, աննախընթաց՝ թէ բարոյական եւ թէ նիւթական արդիւնքներով։

Կրթասիրացի սրահը բերնէ բերան լեցուած էր։ Ժամը 9ն է՝ վարագոյրը կը բացուի, սրահին մէջ կը տիրէ խաւարը։ Բեմին խորը՝ ամբողջութեամբ ծածկուած է եռագոյնով։ Ստորոտը փռուած են սպիտակափայլ զոյգ Մասիսները, որոնց մէջտեղէն արշալոյսը կամաց կամաց կը բացուի։ Եւ ահա հրավառութիւն՝ որուն մէջէն այնքան յստակութեամբ կը տեսնուի եռագոյնը, մէջտեղը կախուած Հ. Հանրապետութեան մեծադիր զինանշանը (գործ ընկեր Ց. Աճէմեանի), բեմին ծայրը փոքրիկն Անժէլ Աճէմեան փաթթուած եռագոյնին մէջ, բռնած է մեծ եռագոյնը, որուն քով երգչախումբը տեղ կը բռնէ՝ պանծացնելով եռագոյնը, «Ողջոյն քեզի, Հայու դրօշ»ով (Մ. Տատիկօղեան)։

Նախագահը խօսք կ՚առնէ.— Ինչո՞ւ համար, սիրելի հայրենակիցներ, ինչո՞ւ համար այս փառաւոր օրուան տօնակատարութիւնը ձգել միայն Դաշնակցութեան ուսերուն, ինչո՞ւ բովանդակ հայութիւնը չնախաձեռնէ մայիս 28ը, քանի որ այս տօներու տօնը ինքն իսկ ձեռք բերաւ իր զաւակներուն արիւնով։ Յետոյ արտասանեց փոքրիկն Հոփսիմէ Ընտրիկեան՝ «Հայաստանին»ը, արժանանալով ջերմ ծափերու։ Տիկին Հայկուհի Ճապուղեան երգեց «Ես լսեցի»ն եւ նուագեց «Յառաջ նահատակը» մանտոլինի վրայ։ Արտասանութիւններ ըրին՝ ընկեր Աբէլ Աբէլեան, Ա. Ահարոնեանի «Էյ ջան հայրենիք»ը, Սարգիս Թիւթիւնճեան՝ «Անմահներու հետ» (Ա. Ց. Մանուկեան), որոնց ընթացքին Օր. Ծովինար Տէր Պետրոսեան մեներգեց այնքան հրապուրիչ կերպով հինգ զանազան երգեր։ Իր «Բարի լոյսի» (երաժշտութիւն Ա. Մանուկեան, խօսք Ց. Թումանեան) կտորը մեծ անակնկալ մը եղաւ բոլորին համար։ Միւս կտորներն էին Հայաստան»ը, «Քէլէ քէլէ», «Անուշ Գարուն» եւայլն։ Քառորդ ժամ դադարէ մը վերջ՝ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Կ. Խրայեան՝ օրուան բանախօսը, որ վեր հանեց մեր հին օրերէ ժառանգ մնացած անկախութեան գաղափարը, եւ աւելցուց.— Ընդհանուր պատերազմէն վերջ՝ Եւրոպայի քարտէսը ամբողջովին փոխուեցաւ, եւ ծնունդ առին նոր պետութիւններ, որոնք անկէ առաջ անուն իսկ չունէին, այսպէս՝ Եուկոսլավիա, Չեխոսլովաքիա, եւն.։

Նոյն այդ միջոցին՝ անդին՝ Կովկասի մէջ ծնունդ կ՚առնէին ուրիշ ազգային պետութիւններ, որոնց կարգին եւ հայկական պետութիւն մը՝ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, շնորհիւ իր անկախութեան գաղափարին, որ միս եւ ոսկոր դարձած էր իր մէջ, հայ ժողովուրդին մէջ։

Այն ճակատագրական օրերուն, մեծ հայրենասէր եւ հրամանատար Սիլիկեան տեսնելով իր զինուորներուն կըրած անհատնում տառապանքն ու կրած դժուարութիւնները, որոնց տակ պիտի ճնշուէին աշխարհի ամենակորովի ռազմիկներն իսկ, կը հարցնէ իր զինուորներէն մէկուն.— Տղաս, թշնամիին զօրութեան դէմ ի՞նչ կարող ենք ընել.— Կռուի՜լ մինչեւ մեր արեան վերջին կաթիլը՝ կը պատասխանէ հայ մարտիկը.— Ես ձեզի հետ մահուան մէջէն կը քալեմ, մինչեւ որ վերջնական յաղթանակը մերն ըլլայ, կը յաղթեն միայն մեռնիլ գիտցողները, կը պատասխանէ հայրենասէրը։

Եւ հայկական բանակը կը յաղթէ։ Կեցցէ հայ ժողովուրդը որ կարող է մայիս 28եր ստեղծել ու կեցցէ հայ մարտական կուսակցութիւնը, Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը»։ Բանախօսութիւնը վերջացաւ ծափերու մէջ։

Կէս գիշերէ վերջ սկսաւ խնջոյքը։ Սեղանապետ ընտրուելէն անմիջապէս վերջ սկսան կերուխումն ու երգերը։ Աւելի քան երեք ժամ հայրենաշունչ երգերն ու խօսքերը՝ուրիշ բան չէին ըսեր, եթէ ոչ Դաշնակցութեան փառքը երգել։ «Յառաջ»ի էջերը թոյլ չեն տար նկարագրելու այդ սուղ պահը։

Համակիր սեղանապետ Մանուկ Կէզիւրեանի փափաքին վրայ նուէրներ եղան եւ երեք վայրկեանի մէջ հաւաքուեցաւ 400 ֆրանքի գումար մը։

*** Վարուժան խումբը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց որ մասնակցեցան նուիրատուութեան, եւ ընկեր Ց. Աճէմեանի որ այնքան աշխատանք տարաւ բեմին զարդարման եւ զոյգ Մասիսներու կառուցման։

Սօս - Պարէտ

ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ).— Հ. Ց. Դ. Ակնունի ենթակոմիտէն յունիս 10ին ժամը 9ին կազմակերպած էր հաւաքոյթ մը, Պ. Վ. Փիլոյեանի թատերասրահին մէջ։ Ներկայ էին բաւական թիւով հայրենակիցներ։ Նախագահ ընկեր Կ. Ճանիկեան բացատրելով հաւաքոյթը, մեզ ներկայացուց օրուան բանախօս ընկեր Վ. Իշխանեանը։ Յետոյ տեղի ունեցաւ գեղարուեստական կոկիկ բաժին մը որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Պատ. Միութիւնը, եւ Կ. Խաչիսանուհիները, նուագով, արտասանութիւններով եւ երգերով։ Ծափերու մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Իշխանեան, որուն մօտ մէկ ու կէս ժամ խօսած բոլորիս համար հասկնալի եւ փաստացի ճառը դժուար է ամփոփել հոս։ Ընկերը ճշդեց մեր բարեկամները (եթէ կան) եւ թշնամիները։ Անցեալին եւ ներկային։ Բարեկամները, որոնց ապաւինեցանք դարեր շարունակ, ըրի՞ն այն ինչ որ խոստացան։ Ոչ։ Այսքան փորձութենէ վերջ, դժբախտաբար կան մարդիկ որ դեռ ապաւինած են այս կամ այն հարեւանին, մանաւանդ մէկին, «Քեռին մեզ կը պաշտպանէ»։ Այս սխալ քաղաքականութեան հետեւելով ջարդուեցանք երէկ, կը ջարդուինք այսօր, ու պիտի ջարդուինք վաղը։ Սխալեցանք, ոչ թէ միայն մենք, այլ բոլոր մեծ ու պզտիկ պետութիւնները։ Ընկերը գլխաւորաբար ծանրացաւ մեր անհամերաշխութեան վրայ որմէ օգուտ քաղած է թշնամի Թուրքը։ Թշնամին մեր պառատը փճացնելու կ՚աշխատի իսկ մենք իրարու մազ կը քաշենք։ Վերջացնելէ առաջ ընկեր բանախօսը շեշտեց թէ բոլորիս ալ մտածումը մէկ է,— Հայաստան։ Չկայ անոր թշնամի եւ բարեկամ։ Մէկդի ձգենք այդ բոլորը, ձեռք ձեռքի, խղճմտօրէն մօտենանք հարցերուն, յանուն մեր գոյութեան, այլապէս վաղը նորէն պիտի կոտորուինք առանց խտրութեան։

Ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ։ Ժամը 11.30ին վերջացաւ հաւաքոյթը։ Ընկերներ եւ համակիրներ հաւաքուած ենք ակումբը որ շատ նեղ կուգար։ Այս առթիւ ունեցանք մտերմական զրոյց մը։ Մեր շարքերու վրայ աւելցան նոր ընկերներ։

Աճառու

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՖՈՒՊՈԼ.— Աշխարհի բաժակի խաղերը կը շարունակուին մեծ շահագրգռութեամբ։ Արդէն հասած են կէսավերջաւորութեան։ Կիրակի, 12 յունիսին, տեղի ունեցող մրցումներէն մեզի ամէնէն մօտը, Ֆրանսա - Իտալիա, հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր Սթատ տը Քոլոմպի մէջ։ Ներկաները յուսախաբութեամբ մատնուեցան Ֆրանսացիներու տկար խաղարկութենէն։ Կը դիտուէր որ խումբը իր ձիրքերը, արագութիւն եւ եռանդ, մէկ կողմ ձգած կը սպասէր անխուսափելի պարտութեան մը։ Պաշտպանողական գիծը, որ այնքան գոհունակութիւն պատճառած էր այս վերջին եղանակին, չյայտնեց թաքթիքի իր սովորական յատկութիւնները, զսպելու համար դիւրաշարժ Իտալացի մարզիկները։ Յառաջապահներն ալ կը նորոգէին իրենց փայլուն խաղարկութիւնը, ու մրցումը վերջացաւ Ֆրանսացիներու պարտութեամբը 1—3 կէտով։

Հունգարացիները դիւրութեամբ յաղթեցին Լիլի մէջ Զուիցերիական ազգ. խումբին (2—0) որ յոգնած իր յաջորդական բախումներէն գերման ազգ. խումբին հետ, ցոյց տուաւ իր բոլոր կարելիութիւնները։ Շուետացիները, իրենց առաջին մասնակցութեամբը մեծ յաջողութիւն մը ձեռք բերին, 8—0 կէտ նշանակելով հեռաւոր Քուպայի խումբին։ Օրուան վերջին մրցումը տեղի կ՚ունենար Պորտոյի մէջ, Պրազիլիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ ազգ. խումբերու միջեւ։ Երկու հակառակորդները հաւասար մնացած ըլլալով, երեքշաբթի, 14 յունիս, կրկին մրցեցան եւ այս անգամ Պրազիլիա յաղթական ելաւ 2—1 կէտով։

Ա. Ա.

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԱԹԻՆ

Թռաւ տեղէն ու դուռը բացեց։
— Մուկուչը տո՞ւնն է, ապլա։
Մէկ էլ լսեցի Շողակաթ խանումի ձայնը։ Ինչ ձէն, փսփսուք։
Կարծես չէր ուզում որ, մէկը լսէր իր խօսքերը։
Արմա՛նք-զարմա՛նք բան։ Ինչպէս ... գիշերով Աչոյի մէրը մեր տունը գա՞յ։ Ի՞նչ կար արդեօք։ Հիւա՞նդ ունէին։ Աչօն տունը չէ՞ր։ Բժիշկի՞ պիտի երթցէր։ Իսկոյն քովերը հասայ։
— Խեր էղնի, մայրիկ— թէ որ...
— Խեր է։ Ներս կ՚ուզեմ գալ։
— Հրամմէ, հրամմէ...
— Դուռը փակէք։
Մայրս դուռը փակեց, լամպի ֆիթիլը բարձրացուց։ Կոստի ջան, տեսար ունքը։ Ձեռի ճերմակ՝ կտաւի պէս։ Բանէ մը վախցած մարդու պէս։ Նստաւ։ Ապլաս ջուր տուեց։ Բերանը չէր բացւում խօսելու համար։
— Աման, Շողակաթ խանում, լեղիս ջուր կտրաւ։
— Ի՞նչ կայ, հոգիդ սիրեմ, ըսաւ մայրս։
— Շէրիֆ բէգը զարկին։
— Եա՛, էդ ե՞րբ, ի՞նչըղ, ըսի ես։
— Քիչըմ առաջ, իրենց տան դրան առջեւը, աչքովս տեսայ։
— Վա՛յ, ըսէ՛, ըսէ՛...։
Շունչս կտրուած կախուեցի բերնէն։ Հարսը եւ ապլաս մոմ դարձան։
— Հըպը՛, ըսաւ Աչոյի մայրը, Աչօս քոյրերուն հետ սաղն էր (սադ ռուսերէն՝ պարտէզ. Կարսի միակ զբօսավայրը)։ Սաղի կլուբըմ ներկայացում կար գիշերը։ Ես էլ մենակ, պատուհանի առջեւը նստած, գուլպաս էի հիւսում։ Ուշ էր արդէն։ Սաղուորը տուն դարձաւ, փողոցը մարդ մարդասանք չմնաց։ Երբ ջահէլները տունը չեղնին՝ աչքերիս քուն չի մտնայ։ Ըսի՝ քիչըմ էլ նստիմ, մինչեւ տուն գան։ Մէկ էլ սաղի կողմէն երկու մարդ փողոց մտան։ Չէ, մերոնք չէին։ Մէկը երգում էր.—
Լուսնեակ գիշեր բոլորովին քուն չունիմ,
Ինձ տեսնողը կարծում է թէ տուն չունիմ
Ա՜խ տուն չունիմ...
Ա՛խ, ջահելներ, մտածեցի, ձեր մէբրեկն էլ՝ երեւի ինձ պէս հիմի անքուն ձեզ է սպասում։ Մէկ էլ կայնան մեր պատուհանի տակ ու երգողը ձայն տըւեց ինձ.
— Բարի յիրիկուն— մայրիկ։— Աստծու բարին, ըսի, զաւակներս։
— Աչօն տո՞ւնն է,— հարցուց երգողը։
— Ո՛չ, սաղն էին, դեռ տուն չեկան։
— Վաղո՞ւց է որ պատուհանն ես, մայրիկ, ըսաւ։
— Վաղուց է, գուլպայ գործելով տղոց գալուն կը սպասեմ, ըսի։
— Լաւ կ՚ընես՝ Աչօդ կարդես, սիրուն հարս տուն բերես, որ Աչօդ ժամանակին տուն գայ եւ քեզ անքուն չձգէ, ըսաւ։— Տես, Շէրիֆ բէգը իրիկուն չեղած տուն կուգայ՝ սիրուն կնիկը վայելելու համար։
— Ի՞նչ ըսեմ, էն էլ շատ շուտ տուն եկողներէն չէ։ Այսօր տուն գալը չտեսայ։ Որ գայ, կառքով կը գայ, պատուհանն էլ որ չեղնիմ, կիմանամ որ, էն է եկողը։
— Վա՛յ լաճը, ես կարծում էի թէ, սիրուն կնիկ ունեցողը ... ուրեմն կ՚ըսես թէ է՞ն էլ տունը չէ։
— Ինձ հարցնես՝ կ՚ըսեմ տունը չէ, չունքի ժամը իննի քովերը տնէն վար իջնելը տեսայ, բայց տուն վերադառնալը չտեսայ։
— Հէ՛րն էլ անիծած, երբ ես կարգւիմ, գիտեմ տուն գնալուս ժամանակը։
— Աստուած մուրազիդ հասցնէ, ըսի։
— Մայրիկ ջան, տղիդ պէս քեզ բանըմ ըսեմ, մինչեւ հիմի որ Աչօն տուն չէ եկէ, պարզ է որ, դերասաններու հետ սեղան նստած՝ քէֆ կ՚ընէ։ Լաւ կ՚ընէս պատուհանը փակես, լոյսը մարես, պառկիս՝ քնես։
— Վա՛յ, այս օդին պատուհա՞ն կը փակւի, խեղդւի՞մ պիտի, ի՞նչ է։
— Մեռնելներուդ սիրոյն համար, մայրիկ, այսօր էլ իմ ուզածիս պէս ըրէ։ Սեպէ թէ, Աչօդ է, որ էդպէս կ՚ուզէ։
— Ինչո՞ւ չէ, զաւակս մէկն էլ դու։ Ուզածդ էնէմ։ Միայն թէ գուլպաս կտրելու երկու երեք հատ է մընացէ, կտրեմ ու կրակը մարեմ։
— Շնորհակալ եմ, մայրիկ, գիշեր բարի, անուշ քուն։
— Լոյս բարի, ըսի։
Էնտեղ ընկերները բաժնուեցին։ Հեռու խօսողը քարէ կամուրջի կողմը գնաց, իսկ միւսը եռխուշը վեր ելաւ։
Ես էլ կտրեցի գուլպայիս քիթը, մարեցի լամպը, բայց չհանեցի, քուն չունէի, հրաշալի գիշեր է. շատ եմ սիրում գիշերւայ լռութեան մէջ լսել գետի խշշոցը։ Քիչըմ յետ քաշեցի ու նստեցի մութի մէջ։
Կառքի ձէն։ Շէրիֆ բէգն էկաւ, մտածեցի։
Էն էր։ Քարէ կամուրջի կողմէն եկաւ։ Հազիւ կառքը կանգնած եռխուշի բերանը՝ մէկ էլ լսեցի.
«Լուսնեակ գիշեր բոլորովին քուն չունիմ»...
Կառքը գնաց։
Հետս խօսող տղան էր. մօտեցաւ Շէրիֆ բէգին։
— Վա՛յ, բէգս,— ըսաւ, դու էլ ինձ պէս ո՞ւշն ես մնացել։ Հրաշալի գիշեր է, մարդու աչքին քուն չի գալիս։
Ձեռք տուին իրար։ Ծանօթներ էին անպայման։
— Այո՛, ըսաւ բէգը, հրաշալի գիշեր է. աֆիցէրսկի (սպայական) կըլուբն էի. հացկերոյթ է որ կար ի պատիւ նոր ոստիկանապետին։ Ինձ էլ էին կանչէ. չերթա՛ս, չի էղնի, տեսար ծուռ կ՚աշեն վրէդ էդ...
— Հէչ չերթալ կ՚եղնի՞, բէգս, ինձ էլ որ կանչէին՝ պիտի էրթայի։ Բայց ես ո՛վ, դու ով։ Ըսի՝ մէկ անգամ էլ սաղի կողմը երկննամ. էն տեղ էլ մեր տղէքը դերասաններու հետ քէֆի են նստէ։
— Գիշեր բարի։
— Լուս բարի։
— «Ինձ տեսնո՛ղը կարծում է թէ
տուն չունիմ
ա՛խ, տուն չունիմ»...
Ձէնը գլուխը ձգած՝ սաղի կողմը գնաց տղան։ Շէրիֆ բէգը ելաւ եռխուշը։ Հազիւ տան դրանը հասած՝ մէկ էլ՝ Ա՛հ, լսեցի. յետոյ — օգնութի՛ւն, քեօմա՛կ, կարաո՛ւլ...
Լսեցի դրան չրխկոցը ու ամէն ինչ լռեց։ Հազիւ զսպեցի ինձ, որ գլուխս դուրս չհանեմ, եւ ձայն չտամ։ Լեզուս խածի։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(10)

(Շար.)

Անձկագրկի ցուցում Սուրիոյ մէջ

Մինչ Թուրքերը ցնծութեան կանչեր կ՚արձակեն, արաբական մամուլը կը յորդի բողոքի արտայայտութիւններով։ Կացութեան ծանրութիւնը ապացուցանելու համար, արձանագրենք լուր մը,— ամերիկեան, անգլիական եւ գերմանական հիւպատոսները Սանճաք գացած են, անձամբ քննելու համար կացութիւնը ։

Արաբական թերթերէն կը քաղենք նաեւ հետեւեալ տեղեկութիւնները․ —

Օրէ օր աւելի կը սաստկանայ ոչ-թուրք փոքրամասնութեանց վրայ գործադրուած ճնշումը։ Ամէն միջոցով կ՚աշխատին թրքական մեծամասնութիւն մը ապահովել, որպէսզի Թուրքերը ստանան խոստացուած 22 աթոռը։

Հազարապետ Գօլէ վերջերս հրաւիրեց ոչ-թուրք համայնքի պետերը եւ հասկցուց թէ պէտք է ազդեն իրենց հայրենակիցներուն վրայ, որպէսզի անոնք արձանագրուին թրքական ցանկին մէջ կամ բնաւ չարձանագրուին։ Պ․ Գօլէ Օրթոտոքս համայնքի պետին յայտարարած է որ ամէն միջոցի պիտի դիմէ, ստանալու համար ուզուած արդիւնքը ։

Այլեւս չեն ծածկեր կացութեան ծանրութիւնը։ Մասնաւորաբար Հայերէն կը վախնայ ամէն մարդ։ Անոնք կատաղի հակաթուրքեր ըլլալով, ոեւէ ճնշում չբանեցուցին անոնց վրայ, արգիլելու համար արձանագրութիւնը։

Եւ սակայն, բազմաթիւ Հայեր Սանճաքէն դուրս դրկած են իրենց ընտանիքները։ Իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք առած են, դադրեցնելու համար այս արտագաղթը ։

*** Թրքական բանակէն 6 սպաներ կոչուած են վարիչ պաշտօններու։ Հիմա Թուրքերուն յանձնած են ոստիկանութիւնը, ընդհ․ ապահովութիւնը, ներքին վարչութիւնը, ոստիկան - զինուորութիւնը, եւայլն ։

Միւս երկրորդական ճիւղերու արաբ պետերն ալ կը հրաժարին եւ անոնց տեղ Թուրքեր կը նշանակուին ։

*** Դամասկոսի մէջ կազմուած են բազմաթիւ յանձնախումբեր, հանգանակութիւն կատարելու համար ի նպաստ Սանճաքի։ Յանձնախումբերուն մէջ ներկայացուցիչներ ունին բոլոր հոսանքները, մէջն ըլլալով բոլշեւիկները ։ Յանձնախումբերը կը պտտին թաղերը եւ շուկաները եւ դրամ կը հաւաքեն։ Ցիսուն տեսակ զարդանիշներ պատրաստուած են եւ հանգանակութիւնը արդէն կարեւոր գումարի մը հասած է ։

*** Արաբական թերթ մը, «Էլ Էյամ», կը գրէ թէ Թուրքերը յանձն առած են Ֆրանսայի թողուլ Լիբանանը, պայմանաւ որ Թուրքիոյ կցուին Ալեքսանտրէթն ու Հալէպը ․․․

*** Զրոյցի մը համաձայն, Սուրիոյ կառավարութիւնը արտակարգ նիստ գումարելով, Ֆրանսայի ներկայացուցած է կարգ մը անմիջական պահանջներ։ «Եթէ գոհացում չտրուի, երկիրը նոր յեղաշրջումի մը պիտի ենթարկուի»։ Այս առթիւ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրած է ազգ․ խմբակցութեան քարտուղարը ․

— «Մեր երկիրը շատ փափուկ եւ վտանգաւոր շրջան մը կը բոլորէ այս միջոցին։ Միջոցներ կը խորհինք, այս անելէն դուրս գալու համար։ Ֆրանսայի զրկուած ծանուցագիրը բոլորովին հաւանութեան արժանացած է։ Ձեմ կրնար յայտնել բովանդակութիւնը, բայց շատ ուժեղ է եւ վճռական։ Եթէ գոհացում չտրուի, կը կարծեմ թէ երկիրը իր նորագոյն պատմութեան ամէնէն սոսկալի դէպքերը պիտի արձանագրէ ։

*** Թուրք զինուորներ երեւցած են Սուրիոյ սահմանին վրայ։ Միւս կողմէ թրքական հրոսախումբեր կը կազմուին, մարզուելով թուրք սպաներու կողմէ, որոնք առատ զէնք եւ ռազմանիւթ կը բաժնեն անոնց ։

*** Միջերկրականի ֆրանսական նաւատորմիղը, որ կը բաղկանայ 13 մարտանաւերէ, Պէյրութ հասաւ յունիս 10ին, մասնակցելու համար նոր նաւահանգիստի բացման հանդիսութեանց։ Նաւատորմիղը Պէյրութ մնաց վեց օր ։

8—10,000 սպանիացի զ՚ինուորներ Ֆրանսա ապաստանեցան

Սպանիոյ ազգայնական բանակը ուժգին յարձակողականի մը ձեռնարկած ըլլալով, 8—10.000 հանրապետական զինուորներ (43րդ զօրաբաժին) ստիպուեցան Ֆրանսա անցնիլ, այլապէս պիտի պաշարուէին։ Ֆրանսական իշխանութիւնները անմիջապէս գրաւեցին փախստականներուն զէնքերը։ Ուրիշ փախստականներ ալ կը սպասուին։ Եկողները կը պատմեն․

—«Ութ օրէ ի վեր կ՚ապրէինք անընդհատ ռմբակոծութեան մը տակ։ Ալ ճար չմնաց, փախանք» ։

Սպանիացի հրամանատարը «ռազմագիտական» համարելով այս նահանջը, յայտարարեց թէ բոլոր կամուրջները քանդած, ռազմանիւթն ու պաշարը ոչընչացուցած են։ «Իմ զինուորներս իրենց դիրքերը պաշտպանեցին թիզ առ թիզ, կատարելով իրենց պարտականութիւնը։ Մենք սահմանագլուխը կ՚անցնինք ճակատաբաց » ։

Կ՚ըսուի թէ հանրապետական զօրքը շատ ծանր կորուստներ կրած է վերջին կռիւներուն մէջ։ Ազգայնականները կը շարունակեն յառաջ խաղալ, անխնայ ռմբակոծելով Վալենցիան ։

*** Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, Սպանիոյ 50 նահանգներէն 37ը կը գտնուին Զօր․ Ֆրանքոյի, իսկ 13ը հանրապետականներուն ձեռքը ։

ՁԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Գերագոյն Խորհուրդի ընտրութեանց առթիւ, Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ մասնակցած է ընտրողներու 99.6 առ հարիւրը։ Գերագոյն Խորհուրդին 256 անդամներէն 156ը բոլշեւիկներ են, 100ը անկուսակցական։ Ինչպէս Վրաստանի, նոյնպէս Հայաստանի մէջ ընտրուած են Ստալին եւ Մոլոթով (Հայաստանի մէջ՝ նաեւ Անաստաս Միկոյեան) ։

Խ․ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ առաջարկեց մեծաքանակ ցորեն ծախել Իտալիոյ, աժան գնով, պայմանաւ որ իտալական թերթերը մասնաւոր հրատարակութիւններով ծանուցանեն ժամանումը ․․․

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ վարչապետը Վենետիկ երթալով, երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ ։

ՏՈԼԱՐԻՆ արժեզրկման լուրերը վճռապէս կը հերքուին Մ․ Նահանգներու կառավարութեան կողմէ։ Այս լուրերը հրապարակ հանուած են Եւրոպայի մէջ, եւ շահադէտները ոսկի կը գնեն ։

ՉԵԽԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց արձակել այն պահեստիները որոնք դրօշի տակ առնուած էին մայիս 21ին, երբ կացութիւնը ծանր կը համարուէր։ Այս որոշումը բարեացակամութեան ցոյց մը կը համարուի Գերմաններուն հանդէպ ։

300.000 ՀՈԳԻ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՆ Չինաստանի Դեղին գետին ողողումներուն հետեւանքով, համաձայն նոր հեռագրի մը։ Կացութիւնը շատ վտանգաւոր է տակաւին ։

ԱԶԳ․ ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յուլիս 8ին ։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ պարտքերուն առթիւ ծանուցագիր մը ուղղած էր անգլիական կառավարութիւնը։ Գերմանիա պատասխանեց թէ պարտաւոր չէ վճարելու։ Կը կարծուի թէ Անգլիա անտեսական միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, Գերմանիոյ վրայ ճնշելու համար ։

Հ. Յ. Դ.

Դաշնակ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ «Խթմինթրբայրիան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ս. Մորիսի «Յառաջ» խումբի ընկերները, 19 Յունիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «Վարուժան» խումբի ժողովը, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Վարուժան» ակումբին մէջ, 2 Ռիւ Ֆուռվիեօ։ Թալոտիէի եւ Լորէթի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱԹՆՈԽՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Salle Galmaniei մէջ։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ե. ԽՈՒՀԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն

կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.։

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Զօրիմեան» ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում։ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Սայնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ

19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ։

կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱԻԻԿԵԱՆ. կը խօսի՝ ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը բանախօսէ՝ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ պատկերներ։ Կ՚երգեն ու կ՚արտասանեն Սայնոյ Ջորի նորահաս մանուկներ։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 թիւ հանրակառք եւ իջնել վերջակէտին։ Փափաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին երթալ հանդիսավայր։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՍԻՐԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

26 Յունիս, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, Rue Danton (St. Michel)

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի

բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ վարպետին՝

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը՝

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

երեք արար

որուն կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, Ս. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ, ցիկիններ՝ Բ. ՍԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ԱԼԻՍ ՏԻՒՓՕՆ եւայլն։

Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր-Վահանի, նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Պ. Պ. Եագուպեան Ա., Թէրզեան Վ., Մանիկօֆ Յ., Պալապանեան Ս., Սամուէլ Հայկ, Տէտէճեան Յ., Քէպապճեան Ն.։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՓԱԿՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին, 8 Rue Bossuet, Paris

Բացման խօսք՝ Պ. ՊԱԼԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Տիկ. ԼԱԹԻՖԵԱՆ, երգ՝ Տիկ. ՔԻՒԹՆԷՐԵԱՆ, արձակ էջ մը՝ Պ. ԶԱՐՈՅԵԱՆԻ, զուարթ մենախօսութիւն մը, Ս. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, արտասանութիւն՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Արուեստը՝ (դասախօսութիւն) Զ. Մ. ՈՐԲՈՒՆԻ։

ԱՐԱՐ ՄԸ «ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐ»ԷՆ

մասնակցութեամբ Պ. Պ. ԼԱԹԻՖԵԱՆԻ, ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆԻ, ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ։

Մուտք 5 ֆրանք

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ Հայրենակցական Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. Ժողովը 19 Յունիս, կիրակի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Au Petit Pot սրճարանի վերնայարկը, 2 Bld. Bonne Nouvelle կամ 1 Rue Fbg. St. Denis: մէթրօ St. Denis. Օրակարգ՝ պատգամաւորներու ընտրութիւն եւ ընթացիկ հարցեր։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մասնաճիւղը Ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամուհիները այս Շաբաթ, 18 Յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 8, Rue Bossuet: Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը, 18 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, իր դպրոցին մէջ։ Օրակարգ՝ Վարչութեան ընտրութիւն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 18 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ զեկուցում պատգամաւորի եւ Վարչութեան ընտրութիւն։ Ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԱՅՆՈՅ-ՋՈՐԻ Հայրենակց. Միութեան Փարիզի Մասնաճիւղի անդամական Ընդհ. Ժողովը, այս Կիրակի, 19 Յունիս, ժամը 3ին, Ժանթիյիի հայկական դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹԸ

19 Յունիս, Կիրակի, իրիկուան ժամը 8.30ին տեղի կ՚ունենայ հայ սափրիչներու Միութեան ճաշը Salon Rive Gauchei սրահներուն մէջ, 99—101 Rue d'Alésia: Այս առթիւ պիտի բաժնուին Միութեան վկայականները, որոնք շահուեցան մեր Ապրիլ 3ի պարահանդէսի ընթացքին։ Արձանագրուելու համար դիմել անձամբ կամ նամակով, Պ. Պ. Գ. Ստեփանեանի, 23, Bld. Port Royal, Paris (13), Tél. Gob. 88-46 եւ Ք. Աճէմեանի, 43, Rue du Surmelin, Paris (20), Tél. Mén. 78-41: Ճաշի գինն է 30 ֆրանք, ամէն բան մէջն ըլլալով։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

12, Rue Beaurepaire — PARIS (10)

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս կիրակի, 19 Յունիս, առաւօտեան ժամը 9ին

Սինէմա Սէն Թէօտորի մէջ, 12, Rue des Dominicaines

ՍԻՆԷ ՍԷԹՕ ՊԻՏԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ

իր առաջին երգախառն ժապաւէնը (sonore et chantant)

ԱՆՑՔԵՐ «ԱՆՈՒՇ» ՕՓԵՐԱՅԷՆ

Բեմադրութիւն — ԽՐ. ՍԷԹԵԱՆԻ

Ձայնագրութիւն — ԺԱՔ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆԻ

Դերակատարներ՝ Հ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, Օր. ԶԱՐԻԿ, Գ. ՔԷՆՏԷՐԵԱՆ, Տիկ. Թ. ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ։ Ժապաւէնին մէջ պիտի լսէք, ԱՆՈՒՇ եւ ՍԱՐՕ, ԱՂՋԻ ԱՆԱՍՏՈՒԱԾ, ՕՄԻԻ ՏԱԿԻՑ, ԲԱՐՁՐ ՍԱՐԵՐ, պարի եղանակներ եւայլն։

Ցայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ «ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԳԻՇԵՐՆԵՐ»ը

(արաբական պատմուածք հայերէն տառերով

եւ արաբերէն երաժշտութիւնով)

Ժապաւէնը Մարսէյլի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը ցուցադրուի

նաեւ ծիծաղաշարժ զաւեշտ մը, ՍԹԱՆ ԼՕՐԷԼ ԵՒ ՕԼԻՎԻԷ ՀԱՐՏԻ

կէս ժամ անընդհատ խնդալ։ Մուտք 5 եւ 3 ֆր., փոքրերու 2 ֆր.։

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը տրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ

ԼԱՒ ԳԱՑՄԱՆՔ։

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ

ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 21 ՅՈՒՆԻՍ

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ ապրանքներու ճոխ մթերք, վաճառումը մեծաքանակ,— նուազագոյնը մէկ քիլօ։ Պիտի վաճառուին նաեւ մեծաքանակ, Պ. Մարգարեանի կարկանդակները (չէօրէք, սիմիտ, քուլապիէ եւայլն) որոնք միայն մեր քով կը գտնուին։

20 Rue Tiquetonne, Paris (2)

Մէթրօ Հալէն կամ Էթիէն-Մարսէլէն 2 վայրկեան

Tél. Cent. 76—95

ՐԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որոնք ստամոքսը կ՚այրեն եւ գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն անպարտ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

ՐԱՖՖԻ

Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը

Տնօրինութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆի

8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier

Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու հարուստ ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն։ Գոյսական օղի՝ եւ շաշլիկ ճաշարանատիրոջ անմիջական փորձառութեամբ։ Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ, անհամեմատ մատչելի գիներով։

Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ։

“ՇԻՐԱԿ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։

Անզուգական, անմրցելի, անփոխարինելի։

Առաջնակարգ զօրացուցիչ, ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական ոճով։

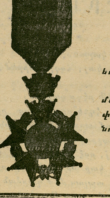

Alimentation „TRÉVISE"

իր անմահական «Moka» սուրճովը

Café “HAREM„

5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ԶԵՂՉ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Ո՛վ ձեր պաշտելի պէտքերուն բոլ մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ ըլլաք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ԿԱՊՈՅՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ձերմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ունտերվուտ գրիչ մեքենայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 19 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3761

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱՄԱԽՄԲՈՒԻԼ ԵՒ ԳՈՐԾԵԼ

Ստիպուած ենք նորէն յուզել «գլուխ»ի մը, ըսէք՝ ազգային օրկանի մը խնդիրը, ի նախատեսութիւն բազմազան եւ յարաճուն հոգերու։

Երէկ այդ պահանջը կը յիշեցնէինք Սանճաքի դէպքերուն առթիւ, որոնք շատ մութ հեռանկար մը կը պարզեն։

Սանճաքը միայն մէկ մասն է ընդհանուր տագնապի մը։ Անմիջականը, բայց ոչ ամբողջը։

Անոր հետ կապուած են ուրիշ խնդիրներ ալ։ Սահմանակից Սուրիան եւ Լիբանանը նորէն մատնուած են անստոյգ վիճակի մը, ոչ միայն Սանճաքի հարցին, այլ եւ իրենց ապագայ կազմակերպութեան առթիւ, քանի որ կնքուած դաշնագիրները առկախ կը մնան։

Ամէն պարագայի մէջ, դաշնագիրները վաւերացուին թէ ձգձգուին, բազմաթիւ անակնկալներ կրնան պատահիլ մինչեւ 1940, երբ երեւութապէս պիտի վերնայ հոգատարութիւնը։

Միայն այս պարագան բաւական էր լարելու մեր ուշադրութիւնը եւ որոշ աշխատանքներ կատարելու, քանի որ 120–150,000-նոց համրանք մը փռուած է այդ ափերուն վրայ։

Միջազգային կացութիւնը ուրիշ հոգեր ալ կը հարկադրէ, նոյնքան ստիպողական։ Մանրամասնօրէն խօսիլ անոնց մասին՝ պիտի նշանակէր քարոզ կարդալ։ Կացութիւնը այնքան խօսուն է, դէպքերու ընթացքը այնքան ալեկոծ, որ խորհրդածութիւնը, վերլուծումը ինքնին կը դառնայ աւելորդ։

Շատոնց անցած է իրար լուսաբանելու ժամանակը եւ հասած ենք շրջանի մը մէջ որ ամէն բանէ առաջ արթնութիւն, կազմակերպուած ուժերու համախմբում եւ ծրագրեալ գործունէութիւն կը պահանջէ։

Երէկ մեր հարցումն ուղղեր էինք «ազգային ջոջերու»։

Իրականին մէջ, շատ բան չէ մնացած այդ չքախումբէն։ Ե՛ւ քանակով ե՛ւ որակով։

Միւս կողմէ, մեզի համար շատոնց փակուած են — պէտք է փակուած ըլլան — գործունէութեան հին ձեւերը։ Կարելի չէ դատել գոց եղած, մաշած, հազար անգամ փորձուած մեթոտներով։ Լալկան աղերսագիրներով եւ սնամէջ հաւաստիքներով։

Քաղաքական կեանքի մէջ կազմակերպուած ուժը եւ մեթոտիկ աշխատանքն են որ արժէք ունին, եւ ոչ թէ հաւատարմութեան ողերձը կամ անցեալ ծառայութիւնը։

Չի բաւեր միշտ յիշեցնել,— երէկ այսպէս, երէկ այնպէս։ Հարկ է ապացուցանել, համոզել թէ այսօր ալ արժէք ենք։ Թերեւս աւելի գիտակից եւ տոկուն քան երէկ։

Ցետոյ, պատմութենէն դասեր հանել ոչ միայն մեզի, այլեւ ուրիշներուն, աւելի հզօրներուն համար, չահագրգռելով զանոնք։

Ասոր համար ալ, ամէն բանէ առաջ պարտաւոր ենք միշտ ներկել Մօտաւոր Արեւելքի պատմութիւնը։ Վերլուծել դէպքերը, սորվիլ եւ սորվեցնել։

Ինչպէս ճարտարագործական - տնտեսական կեանքին, քաղաքականութեան մէջ ալ «մասնագէտներ»ն են որ վճռական դեր կը կատարեն, այս կամ այն հարցին լուծման համար։

Ունի՞նք մասնագէտներ, տարրեր որ օժտուած ըլլան բազմակողմանի գիտելիքներով։ Ընդունակ՝ պատասխանելու որեւէ հարցումի, բանաձեւելու որ եւ է տեսակէտ։

Ամէնէն արդար համարուած դատերն ալ յաճախ կը կորսուին, երբ չես կրնար բանաձեւել, իրաւագէտի մը միջոցաւ։

Քաղաքական կեանքը լաբիւրինթոս մըն է, ուր ոչ օգնութեան աղաղակները արժէք ունին, ոչ ալ անցեալ փառքերը։

Գիտութիւն, փաստ, քարտէս, թուանշան, կորովամտութիւն, յարատեւութիւն եւ վճռականութիւն,— ահա զէնն ու զրահը քաղաքական գործունէութեան։

Անշուշտ մենք յաւակնութիւն չունինք լայն ծովերու վրայ նիզակներու։ Կամ սաւառնելու բարձր քաղաքականութեան ոլորտներուն մէջ։

Եւ սակայն, որքան ալ սահմանափակ ըլլայ մեր միջավայրը, այսօր աւելի մեծ պարտականութիւններ կը ծանրանան մեր վրայ, քան երէկ։ Տասնըհինգ տարին պարապ անցած ըլլալու չէ, իբրեւ տեսակ մը դասընթացք՝ Եւրոպայի սրտին վրայ։

Կը կարծենք թէ մեռած, յոգնած կամ չափուած եւ պակասած արժէքներուն տեղ հասած են ուրիշներ, ծառայութեան ընծայուելու համար։

Հարկ է համախմբել, խանդավառել եւ գործի մը կապել զանոնք, համաձայն իրենց կարողութեան եւ խառնուածքին։

Անհրաժեշտ է որ իւրաքանչիւր հոսանք տեսակ մը մարդահամար կատարէ, երեւան հանելու համար իր պիտանի տարրերը։

Եւ, ամէն բանէ առաջ, հարկ է «գլուխ» մը ապահովել, աշխատանքի բաժանում կատարելու համար։

Երէկ այսպէս կը գործէին մարդիկ, խոյանալով կռակին եւ հուրին մէջ, ի խնդիր ֆիզիքական գոյութեան եւ ազատութեան։

Եթէ պարագաները փոխուած են այսօր, հիմնականը կը մնայ նոյնքան վրդովիչ,— փրկութիւն ե՛ւ համրանքի ե՛ւ ազգային դատի։

Փրկութիւն՝ լրջօրէն ուսումնասիրելով կացութիւնը, եւ պատասխանատուութիւններ, պարտականութիւններ ստանձնելով։ Այլ մանաւանդ խրատուելով անցեալի դասերէն։

Չէ՞ որ այսօր աւելի մօտէն կը ճանչնանք Եւրոպան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՃԱՔԻՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԱՆՍՏՈՅԳ

Զինուորական բանակցութիւնները անել՝ յանգած

ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ՞ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԷՆ

« *Տէյլի Թէլէկրաֆ*»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Էնկիւրիէն, հինգշաբթի օրուան թուականով.—

Թուրք մամուլը նորէն յարձակողական լեզու մը կը գործածէ Սանճաքի մասին, առանց բացառութեան։ Պատճառը այն է որ Անտիոքէն հասած լուրեր Թուրք-սուրիական նոր ընդհարումներ կը ծանուցանեն, Թուրք զոհերով։

Սանճաքին առաջին ընտրութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ ամսու։ Այժմ այս երկրամասը կը գտնուի Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան տակ, հոգատարութեամբ Ֆրանսայի, բայց յառաջիկայ տարի ինքնավար շրջան մը պիտի դառնայ։

Գրեթէ կատարեալ անելի յանգած են բանակցութիւնները Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի զինուորական մարմիններուն միջեւ։ *Այստեղ կ՚ըսեն թէ պատճառը Ֆրանսացիներուն անհաշտ ընթացքն է, որուն ուժ կու տայ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն թշնամական դիրքը՝ Թրքական պահանջներու հանդէպ։*

« Ուլուս » թերթը, որ ընդհանրապէս Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտներուն արտայայտիչը կը համարուի, կը գրէ թէ այս կացութեան առջեւ Թուրքիա կրնայ վերաքննել իր անդամակցութեան խնդիրը։

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

Ճեղքեր ժողովրդական ճակատին մէջ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, խորհրդարանին նստաշրջանը փակուեցաւ ուրբաթ օր —արձակուրդ— սովորական ժամանակէն մէկ ամիս առաջ, իբրեւ հետեւանք տիրող մթնոլորտին։

Այդ օրը, առտուան դէմ, ծերակոյտը բացառիկ նիստ գումարելով, քննեց հրամանագիր - օրէնքներու չորրորդ եւ վերջին շարքը, որ կը բաղկանայ 60 օրէնքներէ։ Ցետոյ տեղի ունեցաւ երեսփ. ժողովին նիստը, ուր Պ. Տալատիէ ատենապրութեանց ընթերցումէն առեն յայտարարեց թէ պիտի փակուի գարնանային շրջանը։ Ընկերվարականները եւ համայնավարները բողոքեցին այս որոշումին դէմ, քանի որ չէին լուծուած կարգ մը խնդիրներ — ծեր բանուորներու հանգստեան թոշակը, պետական պաշտօնեաներու թոշակի յաւելումը եւայլն։ Եւ մերժեցին քուէարկել ատենագրութիւնները։ Համայնավար երեսփոխան Ռամէթ բուռն ճառ մը խօսեցաւ եւ պահանջեց նստաշրջանը վերսկսիլ յուլիս 15ին։ Ի վերջոյ ժողովին ատենագրութիւնները վաւերացուեցան 241ի դէմ 357 ձայնով։ Մեծամասնութիւնը կը կազմէին արմատականներն ու աջերը, իսկ փոքրամասնութիւնը՝ ընկերվարականներն ու համայնավարները։

Այս նիստէն վերջը, խորհրդարանի ձախակողմեան խմբակցութեանց պատուիրակութիւնը ժողով գումարելով յայտարարեց թէ անխախտ կը մնայ ժողովրդական ճակատը։ Բայց եւ այնպէս կարելի չէ ժխտել թէ լայն ճեղք մը բացուած է այդ ճակատին մէջ։ «Իւմանիթէ» կը գրէ թէ ընկերվարականներն էին որ առաջարկեցին խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրել յուլիս 15ին, եւ համայնավարներն ալ ուժ տուին. բայց ի վերջոյ ընկերվարականները իրենք նահանջեցին, երբ առաջարկուեցաւ պատուիրակութիւն մը ղրկել վարչապետին, այս առաջարկը ներկայացնելու համար։ Իսկ արմատականները պարզապէս մերժեցին այդ առաջարկը, անվստահութեան ցոյց մը համարելով զայն։

Համայնավարները երկրորդ պարտութիւն մը եւս կրեցին նոյն օրը, երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնախումբին գումարման առթիւ։ Անոնք առաջարկեցին բանալ սպանիական սահմանագլուխը, որպէսզի հանրապետական Սպանիան կարենայ զէնք եւ ռազմանիւթ ստանալ։ Այս առթիւ բուռն վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան աջերուն եւ ձախերուն միջեւ, եւ առաջարկը մերժուեցաւ 4ի դէմ, 8 ձայնով։ Միայն համայնավար անդամները թեր քուէարկեցին, ընկերվարականները ձեռնպահ մնացին, իսկ միւս ներկայացուցիչները մերժեցին։

Այս ժողովին մէջ ոչ-միջամտութեան քաղաքականութիւնը ուժգնօրէն պաշտպանեց Պ. Իւոն Տէլպոս, արտաքին գործերու նախորդ նախարարը, որ ազդարարեց թէ քաղաքականութեան փոփոխութիւնը կրնայ կղզիացնել Ֆրանսան։ Պ. Տէլպոս «անխոհեմ» կոչեց բոլշեւիկներուն առաջարկը, բացատրելով թէ հետեւանքը պիտի ըլլայ Ֆրանսան անջատել Անգլիայէն, ինչ որ Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ ուզածն է։

Նոր հրամանագիր—օրէնքներ

Հրամանագիր - օրէնքներու չորրորդ եւ վերջին շարքը մասնաւորապէս կը շօշափէ տնտեսական վերակազմութեան, արտադրութեան յաւելման, ապրուստի սղութեան եւայլն խնդիրները։ Այս առաջադրութեամբ, որոշ կրճատումներ պիտի կատարուին արտադրութեան տուրքին մէջ որ պիտի չանցնի 6 առ հարիւրը։ Ուրիշ տուրքեր ալ պիտի թեթեւնան։ Վերջապէս, աւելի ճկուն ձեւի մը պիտի վերածուի 40 ժամուան աշխատանքի գործադրութիւնը, միշտ օրէնքի սահմաններուն մէջ։ Օրէնքը արդէն կ՚արտօնէ շեղումներ կատարել բոլոր ճարտարագործութեանց մէջ։ Ուրեմն, կը բաւէ համաձայնութիւն գոյացնել գործատէրերու եւ բանուորներու միջեւ, իւրաքանչիւր ճարտարագործութեան համար, որպէսզի աշխատանքի նախարարը արտօնէ աւելցնել աշխատանքի ժամերը։ Այս շեղումը կատարուած է արդէն ազգային պաշտպանութեան ճարտարագործութեանց մէջ։

Ուրիշ հրամանագիր մը միջոցներ կը նախատեսէ, գիներու ապօրէն բարձրացումը արգիլելու համար։

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ 200 հոգի ձերբակալուած են իբրեւ համայնավար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՂՈՒՆԵՐՈՒ ԼԵԶՈՒՆ

Ժիւլիէն Ֆրանսոն **Revue des Deux Mondes**ի մէջ կը հրատարակէ ուսումնասիրութիւն մը մեղուներու լեզուին մասին,— ըստ այս նոր մեղուագէտին, Վիրգիլիոսի փոքրիկ բարեկամներն ալ, ճիշդ մարդոց պէս, իրարու հետ կը հաղորդակցին մշակուած լեզուով մը։ Բայց թէ մեղուաբարբառին քերականութիւնը բացատրելու համար Տարազ ալ ունի՞ն,— Ֆրանսոն լուռ կը մնայ այդ մասին։ Լեզուական սխալները յատուկ են ... մարդոց, մանաւանդ Հայոց,— երբ մեղուն չի սխալիր մեղրախորիսխի երկրաչափական աչքեցուցիչ գիծերը կառուցանելուն մէջ, կը սխալի՞ միթէ իր թագուհիին արեւշատութեան եւ բեղնաւորութեան համար աղօթք արտասանած պահուն կամ իր աշխատաւոր ընկերուհիներուն հետ խօսած ժամանակ, (մեղուներու մօտ՝ արուները պատիւ չունին)։ Մեղուն որ գիտէ անվրէպ ընտրել ծաղկին ամէնէն նուրբ բոյրը եւ ամէնէն քաղցր նեկտարը՝ իրար խառնելու համար նարտարօրէն,— մինչ ծեր տանտիկինը յաճախ կ՚այրէ եղինը,— գիտէ նաեւ խօսիլ անսխալ լեզուով եւ հաստատել թէ իր բնազդը չի սխալիր, բայց կը սխալի մեր իմացականութիւնը։ Եւ որով-հետեւ իմացականութիւնը քիլոյով տրուած է... Հայերուն, ատոր համար Հայերը մեծամտութեան փաստ կուտան ... սխալ գրելով Մեծասքանչ, կամ մտիկ չընելով Տարազին քերականական դասերուն եւ թարգմանչական օրէնքներուն։ Տարազ հազար անգամ գրեց թէ էկլէզիաստը հեղինակ մը չէ, այլ Աստուածաշունչը կազմող գիրքերէն մէկուն անունն է, եւ հայերէնը՝ Ժողովող։

Բայց մեր փիլիսոփաներէն մին բընազանցական խորհրդածութիւններ կատարած ժամանակ՝ ահա վկայութեան կը կանչէ...էկլէզիաստը,—երբ երցողը կը դրկէ էջ **656**։ Հարկ կա՞յ ըսելու թէ խօսքը Ժողովողի մասին է, որ ոչ թէ **6** հարիւր, այլ ոչ իսկ հարիւր էջ ունի։

Եօթանասունք (թարգմանիչները) Աստուածաշունչի այդ գրքին անունը, *Գոհէլէթ*, վերածած են *էկլէզիաստէս*ի (յունարէն), իսկ Սահակ-Մեսրոպի աշակերտները՝ Ժողովողի (հայերէն),— որուն իբր հեղինակ ցոյց կը տրուի Սողոմոնը, թէեւ Ռընան կը մերժէ իրաւամբ։ Երբ վկայութիւն բերուի այդ գիրքէն, վկայութիւնը այսպէս կը բերեն.— Ժող. Գլ. Գ. 11, (այդ համարին իմաստը խեղաթիւրուած էր)։

Տարազին ուշադրութեան կը յանձնեմ նաեւ, Լէոն Պլումի ամուսնական խորհուրդներուն հայերէն թարգմանութեան մէջ, հետեւեալ նախադասութիւնը.—

Տասնըհինգ տարեկանէն որը մնացած Բէէս, օր մը Փարիզի միջնադըպրոցներէն մէկուն մէջ մտաւ իբր ՆԵՐՔԻՆԻ։

Ինծի կը թուի թէ միջնա(կարգ) դպրոցի այս ուսանողը *ներքինի* մը չէր, այլ ապահովաբար գիշերօթիկ ուսանող մը, քանի որ ամուսնացաւ ետքէն։ Թարգմանիչը չի՞ գիտեր արդեօք թէ ի՞նչ կը նշանակէ Ներքինի։ Ամուսնական պարտականութեանց մէջ ցոյց տուած թերացումը չի վկայեր թէ ներքինի էր Բէէր։ Լեզուական այսպիսի սխալ տեսնելով՝ ի՞նչպէս չյիշել Ֆրանսոնի փորձերը, որոնք կը հաստատեն թէ մեղուներն իսկ լեզու ունին, իսկ Հայերս,— կարծես լեզու չունենայինք,— իշամեղուի ձայն կը հանենք յաճախ, չզլացնելով Տարազն ալ որ կը սպառնայ խայթել մեր դասակիցներէն անոնք որ շիտակ չեն գրեր կամ թարգմաներ հետեւելով իր դասերուն,— մի՞թէ դժուար է սորվիլ առնէ քան գիտնալ թէ մեղո՞ւներն են միտք ունենալ (գրաբար սեռական հոլով) թէ մեղր մեղուէն։

ԱՐԱՁ

ԷՆԿԻՒՐԻ, ՄՈՍԿՈՒԱ ԵՒ ԿԱՐՍԻ ԽՆԴԻՐԸ

ԽՄԲ.— Երէկ վերապահութեամբ արձանագրած էինք արաբական թերթերուն մէջ հրատարակուած զրոյց մը, որ կ՚ըսէր թէ Մոսկուա ետ կը պահանջէ Կարսը եւ կարեւոր ուժեր համախմբած է սահմանին վրայ, այս առաջադրութեամբ։

Իրազեկ մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հրատարակէ այս մասին, *Ազդակ*ի մէջ (**11 յունիս**).

Անցեալ շաբթու, այս զրոյցը տարածուած էր նաեւ Ալեքսանտրէթի մէջ։ Այսպէս, համաձայն եղած պատմութեան, անթելով հաղորդուած է թէ Ռուսիա մեծ ուժեր կեդրոնացուցած է Թրքական սահմանին վրայ, տեսնելով որ Թուրքիա աշխարհակալութեան ելած է դէպի հարաւ եւ առաջին հերթին կը սպառնայ գրաւել Սանճաքը։ Թէեւ յականէ յանուանէ կը յիշուէր օտար անձը որ լսած է անթելի այդ լուրը, բայց Ալեքսանտրէթի մէջ հաւատք չընծայեցին։ Ոմանք ալ ըսին թէ բոլշեւիկներն են որ հնարած են այդ զրոյցը, ժողովուրդը սրտապնդելու համար։

Մեր կարգին, մենք ալ վերապահութիւն կը յայտնենք, հակառակ անոր որ թերթ մըն ալ արձագանգ կու տայ։ Եւ սակայն, քանի որ խնդիրը կը վերաբերի զրոյցի մը, արձանագրենք նաեւ անոր հետ կապ ունեցող ուրիշ զրոյց մը, պարզապէս իբրեւ հետաքրքրական։

Այսպէս, 1935ին Պոլսոյ մէջ յամառ զրոյց շրջեցաւ թէ ստորագրուած է ռուսեւթուրք դաշնագիր մը, որով Կարսի եւ Արտահանի նահանգները կը վերադարձուին Ռուսիոյ, այսինքն կը վերահաստատուի 1914ի սահմանը։

Այդ միջոցին խորհրդային դեսպանն էր Գարախանը եւ կ՚ըսուէր թէ անոր ճարտար դիւանագիտութեան շնորհիւ է որ Թուրքիա յանձն առած է ընել այդ հողային զիջումը։

Եւ իբրեւ փաստ կը յիշուէր այն պարագան թէ Թուրքեւխորհրդային առաջին դաշնագիրը թէեւ հաստատած էր երկու երկիրներուն համաձայնութիւնը եւ գործակցութիւնը, բայց չէր ճշդած կովկասեան սահմանը, առաջիկային թողլով այդ գործը։

Կար միայն «փրօթօքօլ» մը որ առժամապէս կը ճշդէր սահմանը։

Յաջորդ տարիներու ընթացքին, այդ «փրօթօքօլ»ը նորոգուեցաւ, ամէն անգամ որ վերջ կը գտնէր պայմանաժամը։ Իրապէս, Թրքական թերթերու մէջ պարբերաբար կը կարդայինք այս տեսակ լուր մը.— Ազգ. ժողովը (խորհրդարան) ընդունեց օրինագիծ մը, որով Թուրքեւռուս սահմանին վերաբերեալ «փրօթօքօլ»ը կ՚երկարաձգուի մինչեւ այսինչ թուականը։

Այս ձեւով, սահմանը վերջնականապէս չէր ճշդուեր, այլ միշտ կը պահէր իր առժամեայ հանգամանքը։

1935ին, համաձայն Պոլսոյ մէջ շրջող զրոյցին, Մոսկուա կը պահանջէ վերջ մը տալ այս յաւիտենական ձգձգումներուն։ Անգարան ալ, երկար վարանումներէ յետոյ, կը հաւանի։ Մանաւանդ որ Ռուսիա մեծաքանակ մեքենայ տուաւ Կեսարիոյ գործարանախումբին (կօմպինատ) եւ Նազիլլիի գործարանին համար, միաժամանակ տրամադրելով բազմաթիւ ճարտարագէտներ եւ որակեալ բանուորներ։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Երկար է գարունը լեռներուն վրայ։ Յունիսը Մայիսի պատկերն է աւելի չքեղ եւ հասուն։ Առաւօտը ցօղերով լիցուն է։ Արեւը գգուող ու բարի։ Հեզ են իրիկունները երբ սաւերները կ'իջնեն սարերէն բնութեան խորհուրդը երգելով։

Շատ երկար է գարունը Արղնիի լեռներուն վրայ, եւ հոս է արդէն անոր բոլոր գեղեցկութեան կախարդական հմայքը։— Վարը ձորերը եզերող թթեններուն մէջ նշան է ինկեր. ծիրանին դեղնոտեր է. սալորենիները ծանրաբեռնուած են պտուղներուն տակ. հեռուն հովիտներու մէջ դարին ոսկի ալիքներ կուտայ. մինչ վերը, ծառերը տակաւին ծաղիկ կը թափեն իրենց արմատներուն տակ, թուփնները հիւրընկալուած են տօնելու լեռներու չքնաղագեղ, մշտադալար գարունը։

Արղնիի վերի քաղաքը հիանալի լեռնադաշտ մըն է։ Դիմացը Արեգակի լեռը (Գիւնէշ տաղին), եռեւէն դէպի աջ կը տարածուին հովիտներ գլգլուն առուակներով. պարտէզներ՝ պտղատու ծառերով եւ դարձեալ լեռներ հասուն այգիներով։ Քաղաքը գրեթէ ամայի է։ Փլատակներուն մէջ տուներ կան դոց դռներով, որոնց առջեւ խոտը աճեր բարձրացեր է դէզ դէզ— սովամահ կոտորուող Թուրքերուն բնակարաններն այդպէս փակուած են, մռայլ ու մեղապարտ։

Լեռ մը կը բարձրանայ քաղաքի ձախ կողմէն։ Թուրքերը վաղուց բռնագրաւեր են այդ լերան վրայի ուխտատեղին եւ կոչած են զայն Զիլֆի Պապի եւ լեռն ալ միեւնոյն անունով կը ճանչցուի հիմա։

Զառիվերը յոգնեցուցիչ է եւ դարձդարձիկ. բայց հաճելի։ Լուսիկ քուրիկի պզտիկները կը հաւաքեն գորշ կանանչ բոյս մը— Մարիամ խոտ— խիստ լեղի եւ ընտիր դեղ՝ աչքի ցաներ խոցոտուքներու եւ անմարսողութեան, նաեւ Ս. Կարապետի ծաղիկ,— սա ալ մոյգ դեղին գնտիկներով, հոտոտ հազուագիւտ ծաղիկ մըն է, եւ լաւագոյն դեղ է տկարութեան ու վախի։

Կէս ճամբուն վրայ հին ատեններէ մնացած աւերակներու հետքեր կը տեսնուին։ Իրարու վրայ եւ շարքերով։ Ժամանակին Արղնիի բնակչութիւնը մինչեւ լերան լանջը կը հասնի եղեր եւ քարայրի մը բաց բերանը կը սպասէ ճամբուն վրայ։ Վճիտ ու պաղ ջուր մը կը բխի եւ կը հոսի քարայրէն ներս. ակին երկու կողմերը քարէ շինուած նստելիք տեղեր կան։

Ուրեմն հոս բնակող լեռնականները այս ակէն խմած են, եւ հարսներն ու աղջիկները կուժը վար դրած կարգի սպասած են...։ Ա՜հ, Հայոց աշխարհի աղբիւրներն ու ակունքները, քարերն ու ճամբաները լեզու եւ զգացում ունէին, պատմելու ու պատկերացնելու համար հեռաւոր անցեալը։

Կլոր ծաղկադեղ դաշտ մըն է լերան վրայ։ Երկու պզտիկ շէնքեր կան դէմ դիմաց։ Մէկը քանի մը խարխուլ սենեակներ քով քովի, փակ դռներով, կոտրուած պատուհաններով, միւսը կոկիկ գետնայարկ մը, Թուրքերու ուխտատեղին— դռներն ու պատուհանները Արեգակի լեռներուն կը նային,— ահա ապացոյցը հայկական սրբատեղի մը ըլլալուն։

Գրեթէ կիսովին պարապ է լեռնադաշտին տակը, լեցուած է սառնորակ ու ղուլալ ջուր։ Ակը շատ խոր է, ջուրերը կը սեղմուին ու կ'ընդլայնին, ու կ'իջնեն ակօսներ բանալով լերան սրտին մէջ, ո՛վ գիտէ ո՛ւր, ո՛ր բլրակին կուրծքին, ո՛ր հովիտին եզերքը դարձեալ ալիքի ցայտեն, գլգլալով լեռներուն մօ՛ւթ մօ՛ւթ հեքեաթը։

Բարձրահայեաց լեռը սակայն չի տեսնուիր, քարաժայռ մը բարձրացած է ցցուած քարերով. հոն կ'ելլենք։ Նեղ անդնդախոր ձոր մը կը բաժնէ այս երկու ամեհի լեռները իրարմէ։ Այնքա՜ն մօտիկ են։ Աւանդութիւն մը կ'ըսէ— քոյր-եղբայր եղած են ասոնք։ Քոյր լեռը անառիկ է, ուր հաստատուած է Ս. Աստուածածնի վանքը, եղբայր լերան վրայ ալ քաղաքը։

Փայտէ սանդուղ մը, 4—5 մեթր բարձրութեամբ դրուած է երկու կողմէն, հրուանդանի պէս երկարող ծայրերուն վրայ։ Վերջերս Թուրքերը ատկէ մտած են պեղումներ կատարելու համար վանքին մէջ, տիրանալու համար անոր առասպելական գանձերուն, կառավարութեան աչքէն գաղտնի։

Կը բոպիկնանք ու սանդուղներէն վար կ'իջնենք զգուշութեամբ։ Տակը անդունդ է անձայր ու քարքարոտ։

Կը դառնանք շրջանակաձեւ լերան աջակողմը ու այծի ոտքերով վեր կը մագլցինք։ Պարսպաձեւ պատի մը մէկ դռնակէն ներս կը մտնենք։

Բլուր մը ձեւացուցեր է 350 սենեակներու փլատակը։ Կոտրած սիւներ, ջարդուած խաչքարերու կտորներ, փշրուած սպասներ, անօթներ։ Տեղ տեղ յամառօրէն կանգուն մնացած պատեր կան։ Կ'ելլենք, կ'իջնենք, կը գլորուինք եւ երբեմն կը թաղուինք։ Փորուն է հողը, իրարու վրայ իջած են երդիքներ, պատեր։

Այս կողմը մառանները, խոհանոցները եւ փուռը, քիչ անդին կենդանիներու գոմերը, ախոռները, ամբարները, յարդանոցը, յետոյ միաբաններու տնտես-տնտեսուհիներու առանձնարանները, ուխտաւորներու յատկացուած յարկաբաժինները, հարիւրաւոր սենեակներով։ Բոլորը, բոլորը կահաւորուած։ Վանահօր խցիկը, գրադարանը եւ սքանչելի ընդունարանը,— հնադարեան չինական յախճապակիէ խճանկարներով պատած է եղեր անոր պատերն ու առաստաղը, երկրէ երկիր օտարազգի այցելու հիւրերու հիացում պատճառած է իբրեւ հին ճարտարապետութեան եւ քաղաքակրթութեան մեծագոյն նմոյշ։

Ժամուն հետքերը կը փնտռենք։ Կիսափուլ պատերու նեղ անցքերէն կը քալենք, կը յառաջանանք։ Ահա դուռ մը, ներս կը մտնենք,— ինչ անակնկալ— ժամն է, պզտիկ երեք խորաններով, ամուր, քարաժայռին կրթնած է։ Ճերմակ պատերը մերկ են։ Միայն արձանագրութիւններ կան ու կը մնան, թուականներով։ Վանքը այցելողներ գրած են հոն, Կարինէն, Վանէն, Տարօնէն, Խարբերդէն Ուրֆայէն, Ամասիայէն, Սեբաստիայէն։ Խորին հիացումի եւ յարգանքի արտայայտութիւններ, միեւնոյն իմաստներով։ Կը կարդամ.

— «Կանգուն մնաս դարաւոր սրբութիւն Հայոց ազգի...», «Օրհնութիւն եւ պատիւ մեր նախահայրերուն...», «Վայելքի անմոռանալի օրեր անցուցինք, առատութիւն, բիւր բարեք, շէն ու պայծառ մնայ վանքը»։ Ուրիշ անկիւն մը, բարակ եւ յստակ գիրերով.

— «Ս. Աստուածամա՛յր, ջուրերուդ զօրքին մեռնիմ, համբուրեմ քարերդ, յիշատակդ պաշտելով պահեմ, անսասան մնաս...»։

Պատերը լեցուն են այս կարգի սրբատառ տողերով, յուզումնալից ու բարբառուն։

Գերմաններէն կարճ արձանագրութիւններ ալ կան, հոս հոն ցանցնուած 1916—17—18 չարաչուք թուականներով։

Հեռուէն, խորանին կողմնակի պատին վրայ կողմնակի մը կը տեսնեմ, սեւ մատիտով գրուած. կը մօտենամ։— Տիգրանակերտէն ծանօթ դէմքեր.— Տիգրան Պագալեան, Լեւոն Կէմճեան, Վահան, Ալյան, Տիրան, Միհրդատ, Վարդանեան, Արմենակ Ներկարարեան, Տիգրան Զազուճեան...։ Աչքերս կը փակեմ...։

Այս վերջինը ահռելի տանջանքներու ենթարկած եւ օրերով հողեփորք ձգած են, Վահանին լայն կուրծքը երկաթէ մուրճերով դամած են։ Ալյանին ոտքերը պայտած են, աքցաններով եղունգները քաշած են...։ Միւս Տիրանը խումբ մը ընտիր տղոց հետ կախաղան բարձրացուցած են Խարբերդի մէջ...։

... Եւ փակ աչքերուս եռեւն կ'այլափոխուի ժամը։ Խնկահոտ զարդաբուռն խորանին մէջ շարուած է մարդերու խումբը. տժգոյն, սիրալիր եւ յաղթական. մէջտեղը վանահայրն է— Զլղատեան վարդապետը— ոսկեթել հանդերձներով, քրմական ու բարի։ Ան կը խօսի իր վերջին քարոզը,—

«Զի՞նչ եկամք յանապատն տեսանել, եղէգն բեկեալ ի հողմոյ...»։

Այն օրը Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս ժամուն կամարներուն տակ մահուան դաժան շուքը սողոսկեր էր, նախճիրը արիւնոտ կլափով դարաններ էր դասերուն ու դաւիթներուն անկիւնները, ու բօթաբեր փսփսուքը շրջան կ'ընէր զարհուրելի պատկերներով։

Մէկ երկու օրէն իր ժողովուրդին հետ սպանդ առաջնորդեցին տեղապահ վանահայրը։ Ան սարսափը եղած էր Արղնիի Թուրք ու քիւրտ յելուզակներուն, Ֆէտայի փափազին անդուլ խարազանին հետքերը չէին մոռցած անոնք, երբ վանքին հօտերը գողնալու կուգային կաթնաղբիւրի տակէն։

Դահիճները երկաթներով շղթայել վերջ լեռնական վանականին ջղուտ բազուկները, քարիւղով վառեր են անոր միրուքը...

Վանքի մուտքի դրան առջեւն եմ։ Վարը հինաւուրց ընկուզենիի մը խաղաղ շուքը կը նիրհէ Խաչ աղբիւրի առաւօտին վրայ։ Հոս բուժուեր են բոլոր ազգերու ցաւագարները, լուսնոտներն ու դիւահարները։ Այս դիմացի բլուրներու անվերջանալի արտօրներուն մէջ արածած են վանքին անհաշիւ հօտերը։ Հոն հեռաւոր արտերուն մէջ, հերկած, վարած ու հնձած է հայ մշակը, եւ լուսնեակ գիշերուան իր մաքրած երգը արձագանգած է հովիտներէն բարձունքները, եւ հնձաններու առատ ու անսպառ գինին հոսած է պատարագի սկիհներու մէջ, սրբութիւն սրբոցի սեղաններուն վրայ։ Դարերով ծնած եւ ապրած է հին, շատ հին ժողովուրդ մը, պարզ ու նահապետական իր պայմաններուն ժառանգած իր սեփական աշխարհին մէջ, եւ հիմա ան ինկած է ջարդ ու փշուր, խառնելով հողին ու ջուրին հետ իր սրբազան նշխարները։ Ան ինկած է, հաւատքն ունենալով իր արդար դատին, իր անմեղ արիւնին։

Վարդապե՛տ, քու քարոզիդ բնաբանը պատգամ է։ Թո՛ղ եկեն տեսնեն բեկեալ եղէգը անապատին։ Թո՛ղ եկեն տեսնեն սերունդը՝ երդուեալ ուխտաւոր։

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԹԱԳՒՈՐ ՆԱԼԵԱՆ

Ա.

Նալեան եղած է մեր մտաւորական դերասաններէն։ Այս արժէքաւոր արուեստագէտը՝ ուսուցիչ, թարգմանիչ ու հեղինակ էր միանգամայն։

Պոլսեցի, ինչպէս արեւմտահայ բեմի գրեթէ բոլոր ոյժերը։ Ծնած Խասգիւղ, 1843ին։ Կանուխէն որբացած ու համտեսած թշուառութեան սեղանին բոլոր փուշերը։ Իր ուսումը կը ստանայ Ս. Փրկչեան ուսումնարանին մէջ, ուր կը մտերմանայ իր նման ուրիշ օժտուած որբի մը՝ Խաչիկ Փափազեանին (յետոյ տաղանդաւոր դերասան)։

Թագւոր եղած է ուշիմ եւ աշխատասէր աշակերտ։ Իր ընդունակութեանց ու աշխատելու կամքին շնորհիւ՝ աւարտած է վարժարանը, փայլուն կերպով։ Լեզուներու մէջ (հայերէն, ֆրանսերէն, թուրքերէն) գրեթէ միշտ, դասարանին առաջինն էր։ Գրամոլ, վիճող, բարկացոտ, անհանդարտ։ Խորապէս ազնիւ սակայն։

Աշակերտութենէ վերջ ուսուցչութիւն։ Շրջան մը, Պոլսոյ մէջ, պաշտօնավարելէ վերջ, կը մեկնի Եգիպտոս, ուր երեք տարի կը պարապի եւ կը թափառի իբրեւ այցելու ուսուցիչ (1865—68)։

Պոլիս դարձին (1868) իր պատանեկութեան ընկեր Խաչիկ Փափազեանի խորհուրդով— որ արդէն դերասան էր— կը նուիրուի բեմական ասպարէզին։

Կէտիկ փաշա, Յակոբ Վարդովեանի անօրինութեան ներքեւ գործող թատերախումբին մէջ է որ Նալեան կ'ընէ իր մուտքը։ Թատերաշրջան մը յետոյ Նալեան խումբին կարեւոր դէմքերէն մէկն կը դառնայ, ինչպէս նաեւ բեմի վերատեսուչ։

Ամբողջ իր բեմական կեանքի ընթացքին մէկ անգամ միայն կը բաժնուի Վարդովեանէն՝ միանալով Տիգրան Չուհաճեանի դուսանական խումբին։

Նալեանի մտերիմ բարեկամը եղած էր Վարդովեան խումբին առաջին յուշարար՝ Տիգրան Գալէմճեան, որ օր մը կ'առաջարկէ Նալեանի լիպրէթթօ մը գրել եւ Տիգրան Չուհաճեանին ներկայացնել որ երաժշտութիւնը բաւելցնէ։ Նալեան կը համաձայնի։

Կ'որոշեն, առաջին առթիւ, երկուքը այցելել «մաէսթրօ»ին, Օրթագիւղ։ Քանի մը օր վերջ, Վարդովեան Բերայի Ալգազար (նախկին Արեւելեան) թատրոնին մէջ կը յայտարարէ ներկայացումը Թ. Նալեանի նոր թարգմանած կատակերգութեան։ Նալեան եւ Գալէմճեան, այդ գիշերուան ներկայացման համար՝ Վարդովեանէն կը յաջողին պատւոյ օթեակի մը տոմսակը ստանալ եւ փութալ Օրթագիւղ, Չուհաճեանին մօտ, զինքը հրաւիրելու եւ միեւնոյն ժամանակ խօսելու՝ դուսանական տեւական խումբի մը կազմութեան համար։

Գալէմճեան մտերիմ էր Չուհաճեանի եւ քանի անգամ առաջարկած որ կազմէ դուսանախաղի թատերախումբ մը։ Վարպետը միշտ խուսափած էր այդ ծանր ու պատասխանատու գործէն։ Նալեանի ներկայութեան, սակայն, վարպետը կը խանդավառուի ու կը համոզուի։ Նալեան կը ներկայացնէ իր հեղինակած երեք-չորս նիւթերը։ Վարպետը կը պահէ զանոնք կարդալու եւ հատ մը ընտրելու համար։

Ու Չուհաճեան կը նախընտրէ «Էփլէփլիճի Հօր Հօր աղան»։ Նալեան կը սկսի «Էփլէփլիճի»ն վերածել դուսանախաղի, իր պարապոյ ժամերուն, օգնական ունենալով Գալէմճեանը։ Գործը շատ դանդաղ առաջ կ'երթար, որովհետեւ երկուքն ալ պաշտօնատարութեան զբաղուած էին Վարդովեանի հետ ու ամէն օր փորձեր ունէին, մին իբրեւ դերասան, միւսը իբրեւ յուշարար։ Շատ գիշերներ ալ ներկայացում։ 1872ի թատերաշրջանը վերջանալու մօտ էր եւ տակաւին առաջին արարը կէսը չէր աւարտած։ Շրջանը փակուելէ վերջ մէկուկէս ամիսի իրենց [illegible] կ'օգտուին։ Նալեան ամիսներու ընթացքին հազիւ կ'աւարտէ առաջին արարը։ Հեղինակը որոշած էր կատարեալ գործ մը արտադրել։ Չէր աճապարեր, գրածը կը ջնջէր, վերստին գրելու համար։ Գործը յամրաբար առաջ կ'երթար, բայց արձակ գաղտնապահութեամբ։

Գործը կ'աւարտի 1873ի ամառը։ Նալեան ուռած էր իր գաղտնիքով, պէտք էր պարպուէր։ Կը բացուի իր ընկերոջ՝ Խաչիկ Փափազեանի։ Կը կարդայ իր գրածը, որ հազիւ թէ աւարտած էր։ Կը պարզէ նոր խումբի մը կազմութեան համար իրենց ծրագիրը։ Փափազեան անակնկալի մը առջեւ կը գտնուի, կը խանդավառուի։ Երկուքն ալ ձայն ունէին։ Նալեանի ձայնը պարիթոն. բամբ եւ թաւ էր ու Փափազեանինը քաղցր։ Գալէմճեան, Նալեան ու Փափազեան, օր մը, կ'երթան «մաէսթրօ»ին մօտ։ Չուհաճեան պարապ չէր նստած։ Երգերուն մեծ մասը պատրաստած էր։ Կ'որոշեն 1874ի թատերական եղանակին՝ ձեռնարկել դուսանական խումբին կազմութեան՝ հրաժարելով Վարդովեանէն։

Քիչ վերջ Չուհաճեան աւարտած էր երաժշտութիւնը։ (Որ գրուած էր Լիպրէթթօյէն շատ աւելի քիչ ժամանակի մէջ)։ Կը մնար միայն երրորդ արարի լէպլէպիճիներու խմբերգը։ Չուհաճեան բազմաթիւ անգամներ կը ստեղծէ զանազան եղանակներ ու երեք թատերական գործիչներուն առջեւ, Օրթագիւղ, իր տանը մէջ, դաշնակի վրայ, կը ներկայացնէ։ Եւ սակայն, վարպետը միշտ դժգոհ ինքնիրմէն՝ կը պատռէ գրածը։ Տասներորդ գիշերը, Չուհաճեան իր բարեկամներուն առջեւ նոր եղանակ մը կը դաշնակահարէ։

Քիչ վերջ այդ եղանակն ալ կ'ոչնչացուի։

Նալեան եւ Փափազեան, կէս գիշերին, կը մեկնին Բերա։ Մաէսթրօ (այսպէս կը կոչէին միշտ վարպետը) Չուհաճեանի տունը հիւր կը մնայ Գալէմճեան որ չէր կրնար տուն վերադառնալ քանի որ կը բնակէր Վոսփորի ասիական եզերքը (Քուզկունճուգ)։ Չուհաճեան նոյն գիշերը գործի կը ձեռնարկէ, երբ անեցիները խոր քունի մէջ էին։ Արշալոյսին ուրիշ եղանակ մը պատրաստ էր։ Քիչ վերջ, նորաստեղծեալ խմբերգն կ'արժանանար իր նախորդներուն բախտին։ Վարպետը, ջղայնացած, դուրս կ'ելլէ սենեակէն, իսկ Գալէմճեան անքնութենէ սպառած, թիկնաթոռի մը վրայ կը հանգչի ու քունը կը տանի։ Յանկարծ, դուրսէն, կը լսուի վարպետին խելայեղ աղաղակը որ կը պոռար.

— Գտա՜յ, Գալէմճե՛, գտա՜յ...

Գալէմճեան լեղապատառ կ'արթննայ։ Մաէսթրօն ներս կը խուժէ սենեակէն, կը նստի դաշնակին առջեւ ու կը նուագէ իր գտած խմբերգը, անսահման ոգեւորութեամբ։

Տունը կը լեցուի յաղթերգութեամբ։ Վարպետին ընտանիքին անդամները կ'արթննան ու վար կ'իջնեն, փոքրիկ կաժայն երգին ալիքներուն մէջէն։

Վարպետը միշտ դաշնակին առջեւն է ու կատաղի հեշտութեամբ կը շարունակէ նուագել իր գլուխ գործոցը։

Գալէմճեան շուտով գոց կը սորվի եղանակը ու կը սկսի երգել, նոյնինքն բառերուն։

Փնտռուածը գտնուած էր։

Այդ խմբերգը.— «Պիզ քէօր օղլու եավրու սուրեղ» միշտ կրկնուած է ու խորապէս սիրուած։

Չուհաճեան այդ երգը ստեղծած էր ... «հանգստարան» քաշուած ատեն։ Այս կարգի դէպքեր շատ պատահած են, ստեղծագործողներու կեանքին մէջ։ Բժիշկները այդ երեւոյթը լիովին բացատրած են։

Մնկեան այդ եղանակին հայերէն ոտանաւոր մը հաղցնելով՝ երգած է, առաջին անգամ Թիֆլիզ, Արտիստական թատրոնին մէջ, [illegible] ժողովուրդը։ Իր ոտանաւորը եղած է նշանաւոր եւ կ'երգուի մինչեւ հիմա, ամէն տեղ.

— «Հերի՛ք որդեակ, այսքան տառապանք»

Դառնալով մեր պատմութեան, գիտենք որ Գալէմճեան երգն ու բառերը բերնուց սորված՝ կ'երթայ կը գտնէ Նալեանն ու Փափազեանը, զանոնք առաջնորդելով յունական խոր կապիլոն մը, քանի մը [illegible] ջուր ձնկելու։ Երբ քիչ մը խմութիւն կը սկսի ծփալ ուղեղներու մէջ, յանկարծ, Գալէմճեան կը վերցնէ բաժակը ու կը սկսի երգել վարպետին հաւանութեան արժանացած խմբերգը։ Նալեան ու Փափազեան [illegible] կը ճառագայթեն, գոց կ'ընեն եւ [illegible] նոր չէ մը ապսպրել, կը սկսին ուժգնօրէն երգել։ Գինետան [illegible] նախորդներուն շատ հաճելի կը թուի երգը ու քիչ վերջ ամբողջ կապիլոնը կը լեցուի սանձարձակ խմբերգութիւնով։

Բաղդասական ստարները կը հարցնեն թէ ո՛վ է երգին ստեղծիչը։ Նալեան կատակի համար, կը ներկայացնէ Գալէմճեանը, իսկ Գալէմճեան կը ներկայացնէ Խաչիկ Փափազեանը, իբրեւ բառերուն հեղինակը։ Գալէմճեան Փափազեան ալ կը ներկայացնէ Նալեանը, իբրեւ իրենց երգին մեծ երգիչը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (90)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Որքան ատեն որ կազմակերպութիւնը այդ տեսակ ղեկավարներ ունէր, շարժումը կրնար անպայման յաջողիլ եւ շատ մեծ հետեւանքներ ունենալ։ Ճիհատ պիտի քարոզէին, հաւատացեալները լեգէոններով պիտի խմբուէին Մարգարէին կանանչ դրօշին բոլորտիքը. շաբաթ մը չանցած պատերազմ պիտի ծագէր Պալքաններուն մէջ, պատերազմ մը որ կրնար համաշխարհային արհաւիրքութեան մը վերածուիլ։

Եթէ Սուիթին շօշափելի փաստեր ունենար իր ձեռքը, շիտակ բրիտանական դեսպանատունը պիտի երթար։ Դեսպանատունը կրնար օգնելով անմիջապէս լուր ղրկել Մուստաֆա Քէմալին։ Էնկիւրիի գորշ գայլը ոտքի պիտի ցատկէր իր թշնամիներէն առաջ ու պիտի ապահովէր խաղաղութեան պահպանումը։

Եթէ նոյնիսկ ժանէթը յաջողէր թռցնել փաշային թանկագին թղթիկը, ատիկա կրնար ըլլալ միայն յաջորդ գիշերը. ժամանակ պիտի չըլլար Քէմալին ձեռքը հասցնելու զայն. զէնքերը յեղափոխականներուն բաշխուած պիտի ըլլային արդէն։

Քանի մտածեց այնքան համոզուեցաւ որ անհրաժեշտ էր գործի սկսիլ անմիջապէս։ Կրնար պատկանեալ իշխանութեանց տանիլ ցուցակը այն մթերանոցներուն ուր զէնքերը պահուած էին. եթէ յաջողէր անոնց հաւատացնել իր պատմութիւնը, այն ատեն ոստիկանութիւնը կը խուզարկէր մթերանոցները եւ կը գրաւէր ռազմանիւթը։ Ատիկա միակ միջոցը կը թուէր իրեն՝ արգիլելու համար յեղափոխութիւնը։ Անպատճառ պէտք է արգիլուէր ան։ Եթէ այդ բանը իր ուժերէն կախուած ըլլար, պատրաստ էր ամէն վտանգ աչք առնել։ Կը նշանակէր ուրեմն որ պիտի խոստովանէր թէ լրտես մըն էր. բայց եթէ Կակայի սպառնալիքին մասին իր տալիք տեղեկութիւններուն ականջ չկախէին՝ մեռած էր։ Դիւրին գործ չէր առանց որեւէ ապացոյց ունենալու ամբաստանել ընդհանուր ոստիկանապետ Քազըմին պէս մէկը, պնդելով թէ ան կը դաւադրէր կառավարութեան դէմ։ Հաւանաբար խենթի տեղ պիտի դնէին զինքը եւ բանտ պիտի նետէին։ Բայց եւ այնպէս Սուիթին կը խորհէր թէ ապստամբութիւնը խափանելու աշխատանքին պատասխանատուութիւնը իր ուսերուն վրայ էր դեռ, ապստամբութիւն մը որ կրնար զարհուրելի հետեւանքներ ունենալ։

Ամբողջ կէս ժամ Սուիթին այս հարցով չարչարուեցաւ. յետոյ որոշեց իր ընելիքը։ Գործի պիտի սկսէր անմիջապէս. կաշառքով կամ բռնի Պոլսոյ զինուորական կառավարիչին քովը պիտի երթար։ Տար Աստուած որ անիկա խելացի ու դիւրահաւան մէկն ըլլար։ Բայց ամէն պարագայի մէջ Սուիթին անոր պիտի պատմէր իր բոլոր գիտցածները եւ պիտի աղաչէր, որպէսզի ան նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնէր, կանխելու համար մօտալուտ ըմբոստութիւնը։

Սուիթին ձգեց աւերակները ու աշխոյժ քալուածքով սկսաւ իջնել դէպի Ոսկեղջիւր երկարող զառիվարը։ Իր կարծիքով ժամը հինգուկէսը ըլլալու էր. կը յուսար ժամը վեցէն առաջ հասնիլ Հարպիէի զինուորական վարժարանը— Բերայի Շիշլի ճամբուն ծայրը— ուր կը գտնուէր նաեւ կառավարիչին գրասենեակը։

Սրունքը կը ցաւէր տակաւին ու կը կաղար. բայց ուսերը չէին տանջեր զինքը։ Ուրախ-զուարթ ճամբան շարունակեց։ Իրեն համար ամէնէն կարեւոր խնդիրն էր Պոլսոյ ընդհանուր հրամանատարին հանդիպիլ կարելի եղածին չափ շուտ։

Քանի մը վայրկեանէն հասաւ Թօփ Գափու փողոցը որ հրդեհուած թաղերուն մէջէն կ'անցնի, դէպի աջ դարձաւ ու մօտեցաւ տուներու եւ խանութներու շարքի մը։ Մուրատ փաշա փողոցին մէջ կառք մը վարձեց ու շարժավարին ըսաւ որ Հարպիէի վարժարանը տանի զինքը կայծակի արագութեամբ։

Քառորդ ժամ վերջ արդէն կը խօսէր պահակ զինուորին հետ։ Պարզամիտ ու բարի մարդ մըն էր ան. առանց դժուարութեան ներս առաջնորդեց զինքը։ Բայց դռնապանին գրասենեակին մէջ արգելքի հանդիպեցաւ։ Իր թափթփած հագուստներն ու գիսախուխ մօրուքը հազիւ թէ կրնային վստահութիւն ներշնչել. այնպէս որ, երբ շատ շտապողական գործի մը համար կառավարիչին քարտուղարը տեսնելու փափաք յայտնեց, սոխի պէս կլոր քիթով տասնապետը վճռապէս մերժեց։

Սուիթին չուզեց վիճաբանութիւն բանալով ժամավաճառ ըլլալ. շօշափելի կաշառք մը դրաւ մարդուն ձեռքը եւ անմիջապէս կրցաւ բարձրանալ շէնքին առաջին յարկը ուր զինքը դիմաւորեց դրագիր մը։ Այս վերջինն ալ լրբօրէն մերժեց տեսակցութիւնը, բայց երկրորդ կաշառք մը իրեն ապահովեց կարեւոր լուր մը— քարտուղարն ու կառավարիչը տուն գացած էին։ Սուիթին թղթադրամ մը եւս հանեց դրպանէն եւ իմացաւ Զօրավարին բնակարանին հասցէն— Նշանթաշ։ Առանց վայրկեան կորսնցնելու սանդուխներէն վար վազեց, փողոց ելաւ եւ հինգ րոպէ ետքը արդէն հասած էր իր փնտռած անձնաւորութեան տան առջեւ։

Դռնապանը զինուոր մը չէր, այլ շողշողուն համազգեստով գաւազանակիր մը, որ խոստովանեցաւ թէ Զօրավարը տունն էր այդ պահուն, բայց յայտնեց միեւնոյն ատեն որ մարդ չէր ընդուներ առանց ժամադրութեան։ Սակայն նորէն կաշառք մը [illegible] թիւն ստացաւ [illegible]։ Մարդը դուրս գնաց, [illegible] համար սեղանապետը։ Քանի [illegible] վայրկեան ետքը յաղթանդամ մէկը [illegible] կաւ։ Սուիթինին ծուռ նայուածք [illegible] նետելով սկսաւ խստօրէն յանդիմանել զինքը։ Թղթադրամ մը բաւական [illegible] լռեցնելու համար այդ պաշտօնեան ալ։ Իսկ երկրորդ թղթադրամ մը [illegible] մը Սուիթին իմացաւ թէ [illegible] խնդիրը այդ առտուան [illegible] էր, կարելի էր ճար մը խորհիլ [illegible] սակայն, միջոց մը գտնուէր [illegible] մարդոց աջակցութիւնը [illegible] համար։

(Շար.)

Փախած պատասխանի

[illegible]

...ըզ՝ դժգոհ բայց անհաւատալի կար- հապահութեամբ, համակերպած, հեռացաւ սրահէն, առանց որեւէ ցոյցի: Միւթիւալիթէի վարիչները չկրցան իրենց հիացումը զսպել, եւ խոստովանեցան որ եթէ այդպիսի դէպք մը պատահէր իրենց ուրիշ մէկ հանդէսի ընթացքին, ժողովուրդը մէկ աթոռ ողջ չէր ձգեր սրահին մէջ:

Փորձեցէք, սիրելի Վռամ, Հայաստանէն բերել տալ «Անուշ»ը, Տիգրանեանի հարազատ երաժշտութեամբ, (այդ ուղղութեամբ իմ քանիցս կատարած դիմումները ապարդիւն մնացին) բեմադրեցէք զայն լրջօրէն, լաւ ուժերով եւ վստահելի կազմակերպիչներով, եւ յետոյ գրաւի ելէք կամ բանաձեւ հիւսեցէք: Ես ձեզի կ'ապահովեմ դէթ նոյնքան բազմութիւն որքան էր «Լէպլէպիճի»ինը, զոր դուք ի զուր կը վերագրէք մեր ժողովուրդին մէջ սիրող ցաւալի մտայնութեան մը:

Վերջացնելու համար, ըսեմ որ, եթէ Նալեանի եւ Զուհաճեանի գլուխ գործոցը ծափահարելու համար որոշ թիւով օտարներ ալ փութացած էին Յունիս 5ի ներկայացման, այդ ցոյց կուտայ որ մեր ազգային երկու մեծարժէք դէմքերը իրապէս գնահատուած են ամբողջ Արեւելքի մէջ ու մենք պէտք է հպարտ ըլլանք անոնցմով:

Գ. Մ. ԱԼԷՄՇԱՀ

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԻՐԻԿՈՒՆ

Լուռ եւ խորունկ վիշտի արտայայտութիւն մը եղաւ Յունիս 14ի գրական հաւաքոյթը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Փարիզի վարչութեան եւ նուիրուած Հայաստանի տառապակոծ եւ նահատակ մտաւորականներուն:

Երեկոյթին նախագահը, Շ. Միսաքեան, ուղեց ամէն բանէ առաջ մեծարանքի ցոյց մը համարել հաւաքոյթը, — «Մեծարանք խումբ մը երիտասարդներու, որոնք ուզեցին գրականութիւն մշակել հակառակ այնքան տաժանելի պայմաններու, որոնց արտադրութիւններէն շատ բան կը մնայ իբրեւ մնայուն արժէք, թէեւ յղացուած պիրկ բանաձեւերու կապանքներուն տակ: Ամէն պարագայի մէջ տառապանք մը եղաւ անոնց կեանքը, անհանդուրժելի եւ ըմբոստացուցիչ: — իսկ մահը՝ մարտիրոսութիւն մը: Կարելի է ըմբռնել գնդակահարութիւնը, սպանութիւնը քաղաքական - վարչական գործիչի մը, բայց ի՞նչով դատանանուած էին այս երիտասարդները, որոնց շատերը նոր ծաղկիլ սկսեր էին, որոնց արտադրութիւնները ռուսերէնի, վրացերէնի, թաթարերէնի, ուկրայներէնի կը թարգմանուէին պետական ծախքով, որոնք ծափերով կ'ողջունուէին օրուան իշխանութեանց կողմէ, առտու մը ամբաստանուելու համար իբրեւ ազգայնական, երկերես, հակայեղափոխական եւն. : Եւ տակաւին ոչ ոք գիտէ թէ ինչ եղած են այն միւսները որ սեւ ցանկն անցան միաժամանակ, միեւնոյն սերունդէն կամ աւելի տարէց»:

Նախագահը քանի մը կենսագրական գիծեր յիշեց Ակսէլ Բակունցի, Գուրգէն Մահարիի, Վաղարշակ Նորենցի, Վահան Թոթովենցի եւ ուրիշներու մասին: Յիշեց նաեւ Չարենցն ու Լեոն Կամսարը, որ մեռած են տաժանելի պայմաններու մէջ: Եւ կարդաց քանի մը հատուածներ՝ Երեւանի թերթերէն, պարզելու համար սարքուած հալածանքներուն կեղծիքը:

— «Անփոխարինելի, անդարմանելի է գրադէտին կորուստը: Կ'երթայ Վարուժանը, բայց ուրիշ Վարուժան մը չկար: Կ'երթան Չարենցը, Բակունցը, Մահարին, կուգան ուրիշներ, բայց ոչ իբրեւ Չարենց, Բակունց եւ Մահարի»:

Գ. Հ. Բալուեան ներկայացուց Ստ. Զօրեանը: Այս տաղանդաւոր արձակագիրը ծնած է 1890ին Գարաքիլիսէի մէջ եւ նահատակ մը չէ բարեբախտաբար: Դասախօսը յայտարարելէ վերջ թէ արդէն իսկ կազմուած էր ան նախապատերազմեան շրջանին, վկայեց թէ խորհրդային աշխարհը այնքան փոխած է զայն որ դուք չէք յիշեր անցեալի Զօրեանը:

Գ. Բալուեան թուեց հեղինակին գործերը, ապացուցանելու համար որ «բեղուն գրիչ» մըն է Զօրեան: Եւ արդարեւ, այս գրագէտը ամփոփներու ընթերցումով միայն կարելի է սպառել:

Դասախօսը հեղինակէն կարդաց զանազան էջեր, բերուած անցեալ եւ նոր շրջաններէն, հաստատելու համար թէ՝ Զօրեան «գրական շրջադարձ» մը կատարած է, նուաճումներ ապահոված է եւ հակառակ արտաքին կաշկանդումներու՝ ձեւն ու միջոցը գտած է «գրական կոթողներ արձանացնելու»:

Գ. Հ. Զարդարեան ընտրած էր Չարենցը: Բայց զայն ներկայացնելէ առաջ, դասախօսը պարտականութիւն մը կատարելու հարկին մէջ գտնուեցաւ: Խորունկ կսկիծ մը կայ սրտերուն մէջ: Անկարելի է չարտայայտել զայն: «Քսան տարիներ անցեր էին ահաւոր սպանդին վրայէն ու տակաւին չէինք հաշտուած անոր հետ և ահա յանկարծ սարսափելի իրականութեան մը առջեւ կը գտնուինք: Տաղանդաւոր երիտասարդներ եկած էին երգելու, ըլլալու հարազատ արտայայտիչները ցեղին, ու անգամ մը եւս կը կորսուէին»:

Գ. Հ. Զարդարեան երեք դէմք կը գտնէ Չարենցի մէջ, երեք տարբեր Չարենցներ, որոնք իրարու դէմ կը պայքարին: Ու այդ երեք դիմագծերուն մասին՝ ինք Չարենց ալ կը գրէ արդէն: Կայ Չարենց մը որ կապուած է ցեղին, անոր բոլոր արտայայտութիւններուն: Կայ յեղափոխական Չարենցը որ կ'ընդվզի դրամատիրական երկիրներու ընկերային անարդարութեանց դէմ: Ու կայ Չարենց մը որ գիտակցաբար տեղի կուտայ վերէն եկած նշանախօսքին: Բայց եւ կ'ունենայ պոռթկումներ, ինչպէս իր «Գիրք ճանապարհի»ին մէջ, ուր ո՞վ կրնայ երեւակայել թէ վերտառութիւն մը գտնուի Սիամանթոյէն, «Արիւն, արիւն կը տեսնեմ...»:

Ու Գ. Զարդարեան կը կարդայ էջեր բանաստեղծէն, ինչպէս այն գլուխը ուր Չարենց հզօր շունչով մը եւ երկնասլաց խոյանքով կը նկարագրէ Խաչատուր Աբովեանի ողբերգական վախճանը: Բանաստեղծին լաւագոյն էջերէն մին նաեւ «Նորք»ը: Դասախօսը կը յայտարարէ թէ նման էջեր հազուագիւտ են գրականութեան մէջ:

Երեկոյթը իր գեղարուեստական բաժինն ալ ունեցաւ, որուն դերակատարները հանդիսացան Տիկին Բուդաղեան, պարոններ Ռ. Զարդարեան եւ Յ. Ըղիազարեան արտասանութիւններով (Չարենց, Նորենց, Տարօնցի եւ Մահարի), օրիորդ Թիրաքեան դաշնակով ու Գ. Շահկեան երգով:

Շ. Միսաքեան փակելով հանդէսը, իբրեւ ոգեկոչում կարդաց հետեւեալ տաղնաւորը․

Հազար ու մի վէրք խս տեսել, էլի՛ կը տեսնես,
Հազար խալխի ձեռք խս տեսել, էլի՛ կը տեսնես:

Աշնան քաղած արտի նման՝ հազա՛ր գոհերի,
Ձիւնաւած բե՛րք խս տեսել— էլի կը տեսնես:

Գլուխդ չոր քամուն տուած պանդուխտի նման
Հազա՛ր տարուան հերկ խս տեսել — էլի կը տեսնես:

Նարեկացի, Շնորհալի, Նաղաշ Յով-նաթան
Ինչքա՛ն հանճար, խելք խս տեսել — էլի կը տեսնես:

Քո Չարենցին լեզու տուող երկի՛ր Հայաստան,
Հազա՛ր ու մի ե՛րգ խս տեսել — էլի կը տեսնես:

Այս ընթերցումը յուզելով հանդէսին ունկնդիրները, խանդավառեց զանոնք եւ կարծես քաջալերութեան ու անվհատութեան ներարկում մը գործեց անոնց հոգիներէն ներս:

Ա. Խ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴԻՒԱՆ Խ. ԱԲՈՎԵԱՆԻ

Երեւանի գրականութեան եւ պատմութեան ուսումնարանը ձեռնարկեց Խ. Աբովեանի դիւանին հրատարակութեան, վիպասանին մահուան 90րդ տարեդարձին առթիւ: Խմբագիր նշանակուած է Երուանդ Շահազիզ: Դիւանը պիտի բաղկանայ 23 պրակէ: Պիտի բովանդակէ Աբովեանի կեանքին վերաբերեալ տասը դրուագ, ինչպէս նաեւ Աբովեանի նամակները, ուղղուած՝ զանազան անձնաւորութեանց (1829—1847, ընդամէնը 23 հատ), Երեւանի գաւառական դպրոցին մէջ Աբովեանի տեսչութեան թուղթերը (77 հատ), անտիպ կամ հին պարբերաթերթերու մէջ տպուած արձակ կամ չափածոյ գրութիւնները (11 հատ), Աբովեանի ուղղուած նամակներ զանազան անձնաւորութիւններու կողմէ:

Բոլոր այս բաժինները պիտի ունենան ներածական եւ ծանօթագրութիւն:

Ռուսերէն եւ գերմաներէն գրուած նամակները թարգմանուած են հայերէնի, իսկ գրաբար նամակները վերածուած են աշխարհաբարի:

*** Գրական թանգարանի պաշտօնեաներէն Հրայր Մուրատեան սկսած է պատրաստել գիրք մը (7 պրակ), որ պիտի ներկայացնէ Աբովեանի ժամանակակիցները (Նազարեան, Նալբանդեան եւ ուրիշներ):

Իսկ Ռուբէն Զարեան կը պատրաստէ Աբովեանի կենսագրութիւնը, նոյնպէս առանձին հատորով:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆ ՇՈՒԿԱՆ

Հիմա շատ աղքատ է Երեւանի գրական շուկան: Նախ, չկան խոր ներշնչումով բանաստեղծներ, որոնք արուեստի ծանրութեան տպաւորութիւնը տան իրենց ստեղծագործութեամբ: Անոնց յաջորդած են, ու գրեթէ հրապարակը գրաւած, խեղճուկրակ «աշուղ»ներ, որոնք ճպուռներ են պարզապէս եւ այրած անտառի մը մէջ՝ շրջապատին տխրութիւնը փարատելու կ'աշխատին խնդամոլիկ ճչուըռտուքով: Գաղափար մը տալու համար անոնց մշակած «բանաստեղծութեան մասին», կը բաւէ միայն յիշատակել որ այս աշուղները, իբրեւ տաղաչափական ձեւ, ընտրած են «մուխամմազ»ը, «տիւպէյթ»ը, «ղօշմա»ն, «կիւզալլաման», «տիվանի»ն, եւայլն: Երեւանի գրական քննադատներէն մին, Ա. Փալանջեան, (մեզի անծանօթ է թէ «փալան» կը կրէ՞ այս քննադատը), առանց ուշադրութիւն դարձնելու ամայութեան՝ կը հրճուի՜ բախտաւոր զգալով ինքզինք որ ամէն կողմ, հիմա, կը լսուին «մուխամմազ»ներ, «տէսթան»ներ, «տիւպէյթ»ներ, «ղօշմա»ներ, «գիւճիլէմէ»ներ, «տիվանի»ներ, «կազէլ»ներ․— «Սարերում եւ ձորերում, գիւղերում եւ աւաններում, ամէն տեղ, ամէնուրեք գինդում են մեր գուսանների սազն ու թառը, հնչում է տխտիկն ու զուռնան, երգում թութակն ու չւին: Ամէն ու զուարթ ձայն ստացել մի շարք տաղանդաւոր աշուղներ՝ Աշխոյը, Հրկէզը, Շերամը, Աթան, Վերդին, Եսայեանը, Ռստոին, Խայաթը, Գրիգորը» եւայլն:

Ահա Երեւանի պաշտօնական բանաստեղծները:

Ասոնց կողքին՝ արձակագիրները,— աչնան տերեւաթափի օրերուն տպաւորութեամբ: Յիշատակենք քանի մը անուն․—

Լիւսի Թարգիւլ կը հրատարակէ մանկական գիրքեր, Իսկական հանեւլուկը, Մանկական երկաթուղին: Առաջին գործին նիւթը․— Մանուկ մը բաժի 2 հաւկիթ կը դնէ հաւու մը տակ որ թուխս նստած է, եւ այս առթիւ՝ դասեր ձագ հանելու, լողալու մասին: Երկրորդին նիւթը․— Ձմեռը մանկական երկաթուղիները չեն կրնար գործել, եւ այդ առթիւ դժուարութիւնները, որոնց դէմ կը պայքարի ամէն օր մեքենավարը, եւ դասեր՝ քաջութեան, պատասխանատուութեան:

Հրաչեայ Քոչար կը հրատարակէ հէքեաթներու հաւաքածոյ մը, որու մէջ կը տեսնուի Թումանեանի ազդեցութիւնը:

Թարգմանածոյ գործերէն յիշենք Ազատն ու կատուն, Կրթութեան իրաւունք, Ուրախ լող, Կուզ բոշան, — մանկական գրականութիւն:

Պասկալոր բանաստեղծներէն՝ Ա. Խասհակեան հրատարակած է Սասմայ ծռեր աւանդութիւնը չափածոյ: Այս գործը վերամշակուած ձեւն է առաջինին, զոր Իսահակեան գրած էր Ժընեւի մէջ 1919ին եւ հրատարակած 1922ին:

Վեսպէր կը հրատարակէ Մանուկեանի հետ հատորը, մանկական ոտանաւորներ:

Գէորգ Հայրեան կը հրատարակէ քերթուածներու հատոր մը, Լիութիւն, — բանուորի մը նախախայրիքը:

Շողենց կը հրատարակէ իր բանաստեղծութիւններուն հաւաքածոն,— Խիզախութիւն:

Այս հրատարակութիւններէն զատ, Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնեն, Գրական թերթէն զատ (ոչնչութիւն), երկու պարբերականներ, Խորհ. Գրականութիւն եւ Խորհ. Արուեստ, որոնց աշխատակիցներուն մէջ չկան ուշադրութիւն գրաւող անուններ, ոչ իսկ յօդուածներ: Այսուհանդերձ կ'արժէ յիշատակել, Խորհ. Արուեստի նոր թիւին մէջ, Դ. Դէմիրճեանի Լեզուի կուլտուրան թատրոնում, Գ. Լեւոնեանի Յովնաթանեան նաղաշները հայ նկարչութեան պատմութեան մէջ յօդուածները:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Ֆրանսայի մէջ վերջերս հրապարակ նետուեցաւ արուեստի համալսարանի մը անհրաժեշտութեան հարցը եւ մամուլի մէջ կարծիքներ յայտնուեցան թեր ու դէմ:

Հին է հարցը: Շատ անգամ արծարծուած է արուեստը պետականացնելու վէճը եւ սակայն կարելի չէ եղած եզրակացութեան յանգիլ:

Արուեստի համալսարանի մը ստեղծումով՝ պետութիւնը հակակշիռի տակ կ'առնէ ստեղծագործութեան ազատութիւնը: Արուեստը կը դառնայ «վկայուած», ինչպէս բժիշկը, իրաւաբանը, դեղագործը: Այսպէս արուեստին խորքէն կ'անհետին միամտութեան ցոլքը, ներշնչումին խենթութիւնը, ձեւի եւ ոճի ըմբոստ գեղեցկութիւնը:

Ընդհակառակն, կ'ըսեն «վկայուած» արուեստի պաշտպանները, համալսարանն է որ ներդաշնակութեան մէջ պիտի պահէ ներշնչումը, ու մանաւանդ պիտի արգիլէ սոփեստներուն, որ, ինչպէս Տիտըրօ կ'ըսէ, անընականին եւ արտառոցին ճաշակով չաշխատին ծածկել իրենց միջակութիւնը, որովհետեւ միջակները, երբ չեն յաջողիր գեղեցիկ ու բնական բան մը տալ, կը փորձեն արտառոց ձեւեր, բոլորովին անիշխանութեան մէջ: Այս ընթացքով ժողովուրդին ճաշակն ալ կը խաթարուի,— ատոր դէմ պայքարելու համար է, որ արուեստի համալսարանը կ'առաջարկէ տեղ չտալ այնպիսի ստեղծագործութեանց, որոնք վկայուած չեն համաձայն համալսարանական մշակուած վարդապետութեան մը օրէնքներուն: Վէճը դեռ կը ծեծուի, — թեր ու դէմ կարծիքներ կ'արտայայտեն հեղինակաւոր դէմքեր:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենայի եւ մելանով:

Կ'ՈՒԶԷԻ՛ ՈՐ...

Կ'ուզէի որ մայրըս հիմա հոս ըլլար,
Ու երբեմնի ձայնովն աղու խօսէր ան,
«Քեզի համար շատ հոգ կ'ընեմ, որդեա՛կ իմ,
Քարո՛ւտ, քարո՛ւտ են ճամբաներդ իբաւցնէ,
Ու դըժուարին գնացքէն ահա յոգնած ես:
Երիտասարդ ալ չես հիմա, Տէ՛ր Աստուած:
Բայց» — ու ահա դէմքին վըրայ կը փայլէր
Բարի, ջերմիկ ճառագայթ մը անուշակ —
«Բայց, բան մը զիս կը մխիթարէ, գիտե՞ս ի՛նչ —
Որ պայքարի՛ս ու կը կըռուի՛ս, պահանջկոտ,
Եւ արեւուն կ'որսաս կըծծի շողերէն
Պատառիկ մը՝ կեանքիդ համար անհրաժեշտ:
Լա՛ւ է, ձագուկս:» — Ես կ'ուզէի մայրիկիս
Նայուածքներէն քիչ մը արեւ համբարել,
Յաւէտ բաւող, մինչեւ գըտնէ գործըս վերջ:
. . . .
Ինչու համար ա'յդքան հեռու ես, մայրի՛կ:

Թարգմ. Գեղմ.է ԵՏԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԱԹԻՆ

«Հոյսդ մարէ ու պառկէ»․ յիշեցի ողի խօսքը: Լաւ որ լոյսը մարած էի: Թէ չէ մեծ փորձանքի մէջ պիտի ընկնէի: Ինկայ անկողնուս վրայ ու սուտ քուն ձեւացայ: Սիրտս թրըփ-թրըփ... Հիմա մարդ կը զարթնի,— մտածեցի —ոստիկան կը կանչէ: Հարց, փորձ, սաղէն դարձողներ ինձ տեսել էին պատուհանը նստած․ կրնային ըսել թէ ես տեսած կրնամ եղնի: Եկ ու էշը ցեխէն հանէ: Չէ՛, ձայն-ձուն չելաւ: Անհուշտ առաւօտը ձէնը պիտի էլնի: Հարց ու փորձէ գլուխս ազատելու համար մտածեցի ձեր տունը գալ:

Ամա՛ն, Աստուած սիրէք, բանէ, եթէ հարցնող էղնի, ըսէք թէ՝ ալլայի փորը կը ցաւէր, Շողակաթ խաթունը մինչեւ լոյս մեր տունն է էղէ:

— Էդ էղնի ուզածդ.— ըսի— բայց հաստատ գիտե՞ս որ զարկին:

— Հըլպըթ գիտեմ: Ատրճանակով չէ․ դանակով զարկեցին: Էնոր ա՛հ Ըրած ձէնը դուք էլ որ լսէիք, համոզուած պիտի էլնէիք թէ՝ զարկեցին:

— Ա՛խ թէ սատկէր շունը,— ըսի:

— Ամէ՛ն,— ըսաւ ալլաս:

Մինչեւ լուսաբաց Աչօի մէրը մնաց մեզ մօտ: Լուսաբացին՝ հարսի հետ բարձր բարձր խօսելով՝ տուն դարձաւ: Վարպետորդի է կնիկը: Էդ էլ էնոր համար, որ մեր դրացի Ֆաթման լսէ թէ, Շողակաթ խանումը մեր տունն է էղէ գիշերը:

— Է՛, յետո՞յ:

— Յետոյ ի՞նչ: Հիմի ալլաս «փորը ցաւ մտած», պառկած է անկողինը: Տեսնենք ի՞նչ պիտի էղնի:

— Պատմածիդ աչելով— ըսաց Կոստին,— էնպէս սաղմ է չալած որ, ձէնը ուշ պիտի լսի: Քիչըմ ըսպասենք, տեսնենք թէ, հէքեաթ չէ՞ Աչօյի մօր պատմածը:

— Սպասէ՛, ես գիտեմ որ ճիշդ է, բախիմ էլ տուր:

— Երկուս կուտամ, Մուկուչ ջան, միայն թէ, ըսածդ ճիշդ էղնի:

Պարպեցին օղու ըմպանակները:

— Է՛, Մուկուչ, նորէն խօսեց Կոստին,— ըսիր թէ՝ Շէրիֆ բէգի հետ խօսող տղէն սաղի կողմն է գնացէ... հըպը դանակը վո՞վ...

— Մօ դու էլ այսօր հէչ բան չես հասկանում․ խօսքը կտրեց Մուկուչը․ —․ չըսի՞ թէ երկու ընկեր են էղէ եւ մէկը խոխուշն է էլէ:

— Ըսիր:

— Դու Սու-Ղափիի (թաղի անուն) ծակուծուկը չիտե՞ս որ, քիչ ըսելով շատը հասկնաս:

Շէրիֆ բէգենց ճիշդ դէմը Ֆաթմա խանումի տունն է, Ֆաթմա խանումենց տունն էլ մեր Բուրուենց տանն է կից․ էդ տունը փողոցէն քիչըմ ներսով է ու երկու տան արանքը նեղ, մութ քեօշէմ կայ: Մեր փողոցի պըզտիկներըոր պայմտոցիկ խաղան՝ էդ քեօշէն կը պայտին:

Էդ քեօշէն ես լաւ գիտեմ, օխտը, ութը տարեկան եղած ժամանակս, երբ մի օր Ֆաթմախանումի Ջիւան մեզ դին ու մէսաբ հայհոյեց, քարը առածիս պէս՝ հայտէ ճակտին: Տեսայ որ արուն էլաւ եւ Ջիւան գետին փուեց, վախեցայ ու էդ քեօշէն պայտեցի: Ջիւայի ճակտին սպին տեսել ես, չէ՞:

— Տեսել եմ, կոյրն էլ կը տեսնի․ ․․նքի կէսը չկայ:

— Էդ իմ ձեռքին գործն,— ասաց Մուկուչը հպարտօրէն: Իր կեանքի ընթացքում թերեւս հազար անգամ «էդ իր ձեռքի գործով» պարծենցած էր Մուկուչը:

—Ուրեմն քո կարծիքով տղոցէն մէկը էդ քո ըսածդ քեօշէն...

— Արեւի լոյսի պէս պարզ է:

— Ո՞ւր է, չլուսցաւ որ, էդ բարի լուրը բարիլոյսի պէս մէկ ուրիշ բերնէմ էլ լսէինք ու...

Կոստին կասկածամտութիւնը վարակեց նաեւ Մուկուչին:

«Տօ՛, չեղնի՞ թէ Աչոյի մայրը իսկապէս երազ է տեսէ, բայց պատմելիս մոռցել է ըսել, թէ տեսածը երազ է»: Մտածեց Մուկուչը եւ գլխարկը աչքերը քաշեց: Ոչ, նա այսօր իր գործին չի կարող նայել, մինչեւ չստուգէ թէ...

Օրն էլ ի՞նչ դանդաղ է լուսանում, դեռ մարդ մարդասանք չկայ շուկան: Մուկուչը՝ սիգարէթը բերանը՝ կանգնում է Կոստիի խանութի դրան մէջ․ ուզում է մարդ տեսնել, ուզում է նըրանց դէմքերի վրայ, աչքերի մէջ կարդալ իր ասածի ճշդութիւնը:

Ծըռ՛ւ հա ճըռ՛ւ գիւղական սայլեր՝ ապրանքով բեռցուած՝ հասնում են շուկայի մեծ հրապարակը: Մէկը մէկի յետեւէն բացւում են խանութները, շտկւում են սէրգիները (խանութների առջեւ հանուած ապրանքների սեղաններ), խանութների աշկերտները ջըրում, աւլում են մայթերը, թրջուած գետինը բուրում է անուշ:

Ամէն մարդ ամէն օրւայ պէս․ ոչ մէկի աչքի մէջ խորհրդաւոր բան չկայ: Անհանդստանում է Մուկուչը: Տօ՛, ինքը սուտ ելնի՞:

Կոստիի առաւօտեայ յաճախորդներն էլ եկան իրենց օղին ճնկեցին, խաչը կերան, ու ոչինչ, ո՛չ մէկ լուր:

Մուկուչի մէկ ոտքը ներսն է, միւսը դուրսը:

— Կոստի՞:

— Հը՞յ:

— Էսօր ի՞նչ օր է, Ուրբա՞թ է:

— Տօ՛, ի՞նչ է պատահէ քեզ, խելքդ թռցրե՞լ ես: Երէկ կիրակի՝ էսօր ինչպէ՞ս Ուրբաթ էղնի:

— Է՛, բայրա՞մ է:

— Բայրամ էլ չէ:

— Պաղնի՞կ (պետական տօն):

— Պաղտնիկ էլ չէ:

— Ըլպը ինչո՞ւ Շէրիֆ բէգի եւ Արիֆ աղայի խանութները չբացւեցին: (Արիֆ աղան Շէրիֆ բէգի խալօղլին էր):

— Ըզօ՞րթ:

— Ըզօրթ: Եկ՝ տես:

Կոստին՝ սրբիչը ուսը նետելով՝ խանութի դուռն ելաւ: Իսկապէս երկու խանութները կողք կողքի փակ էին:

Կոստին եւ Մուկուչն իրար նայեցին, ու առանց օղի ճնկելու հարբեցին:

— Հէքեա՞թ է, Կոստի:

— Չէ, կարծես բանըմ կայ:

Մուկուչը մի երգ սուլելով՝ ուղղուեց դէպի քաղաքի կենդրոնը:

Կոստին թէ ինչպէս է գործ անում, չգիտէ, ականջը ձէնի է թէ, մի «բան» լսէ, բայց երեւում է որ, ոչ ոք լուր չունի: Ինքն էլ պէտք չէ տեսնում խօսել: Թերեւս կարդադրուած է, որ չխօսուի այդ մասին, ո՞վ գիտէ:

Քիչ յետոյ Մուկուչը նորէն քովն է:

— Կոստի, յիմացա՞ր:

— Ի՞նչ:

— Շէրիֆ բէգենց տունը դօխտուր է գնացէ:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԺԱՆԴ

(11)

(Շար.)

Դեսպան Գարախան կեսարիա գնաց Թուրք նախարարներուն հետ, աչքէ անցուց գործարանները եւ սիրալիր ճառեր փոխանակեց :

Կարսը վերադարձնելու զրոյցը այնքան յամառ դարձաւ որ, նոյնիսկ ըսուեցաւ թէ այդ նահանգին թրքական պաշտօնեաները վերադարձած են եւ նոր պաշտօնեայ չէր ղրկուիր հոն : Եւ իբրեւ աղբիւր ցոյց կը տրուէին Թուրք ազդեցիկ անձեր եւ երեսփոխաններ, որոնք յայտնած են եղեր թէ իրապէս Ռուսիոյ պիտի վերադարձուի Կարսը :

Միաժամանակ լուր տարածուեցաւ թէ Թուրքիա կրկին սեղանի վրայ բերած է Պոլսոյ Հայերը եւ Հայաստանի Թուրքերը փոխանակելու խնդիրը, բայց Գարախան վճռապէս ընդդիմացած է :

Հիմա, երեք տարի յետոյ, երբ Գարախան ոչ եւս է՝ գնդակահարուած ըլլալով Սթալինի հրամանով, ահա կ'ողջննայ հին զրոյցը, շատ աւելի զգայացունց ձեւով :

Միւս կողմէ, յիշեցնենք թէ Մոսկուա վերջերս Ռուսիոյ խորքերը ղրկեց կովկասեան սահմանին վրայ գտնուող հայկական եւ թաթարական զինուորները, եւ անոնց տեղը բերաւ զուտ ռուսական ուժեր :

Այդ առթիւ ալ գրուեցաւ թէ եղածը անվստահութեան ցոյց մըն է Թուրքիոյ դէմ : Ռուսիա կը պատրաստուի եղեր յարձակելու Թուրքիոյ վրայ, եւ ատոր համար ռուս զինուորներ կը կեդրոնացնէ սահմանին վրայ :

Ինչպէս ըսինք, կատարեալ վերապահութեամբ ընդունելու է այս բոլոր զրոյցները :

Զինուորեալ ազգի օրէնքը

Երեսփ. Ժողովը արձակուրդի հրամանագրին ընթերցումէն առաջ քուէարկեց շատ կարեւոր օրինագիծ մը,— ազգին կազմակերպութիւնը պատերազմի պարագային :

« Զինուորեալ ազգ»ի օրինագիծը առաջին անգամ խորհրդարանին ներկայացուած էր 1923ին : Այն ատեն շատ մը լաւատեսներ կը կարծէին թէ այլեւս պատերազմ չի կրնար ծագիլ եւ խնդիրը ձգձգուեցաւ : Օրինագիծը այս տարի սեղանի վրայ դրուեցաւ, իբրեւ հետեւանք ռազմաշունչ երեւոյթներու, Աւստրիոյ կցման եւ Չեխոսլովաքիոյ գլխուն կախուած սպառնալիքին : Ծերակոյտը զայն վաւերացուց ուրբաթ առտու, իսկ երեսփ. Ժողովը՝ իրիկուան դէմ :

Օրէնքին տրամադրութեամբ, ազգային բոլոր ուժերը շարժման մէջ պիտի դրուին պատերազմի պարագային, ինչպէս եւ սերտ գործակցութիւն պիտի հաստատուի ազգային պաշտպանութեան բոլոր ճիւղերուն միջեւ, խաղաղութեան ատեն : Ամբողջ ազգը, այր թէ կին, պիտի զինուորագրուի, որ եւ է աշխատանքի համար, պատերազմի պարագային : Արգիլուած է անհատական շահեր ապահովել ռազմանիւթերու արտադրութենէն եւ վաճառումէն : Նախապէս քուէարկուած օրէնք մը միութիւն կը հաստատէր ազգային պաշտպանութեան երեք նախարարութեանց միջեւ : Ծերակոյտը վերջին պահուն փոփոխութիւն մը կատարեց եւ երեսփ. Ժողովին ալ հաւանեցաւ, որ ծովային նախարարութիւնը պահէ իր անկախութիւնը, պատերազմի պարագային :

Օրէնքը ընդունուեցաւ ձեռամբարձ քուէարկութեամբ :

*** Երեսփ. Ժողովի նոյն նիստին մէջ, համայնավար երեսփոխան մը առաջարկեց աւելցնել գործադրկութեան նպաստը, յարմարցնելով ապրուստի սղութեան պայմաններուն : Աջակողմեան երեսփոխան մը դիտել տուաւ թէ գործադուլներու կացութեան ծանրութիւնը հետեւանք է Ժողովրդական Ճակատի քաղաքականութեան : Ի վերջոյ որոշուեցաւ կառավարութեան ուշադրութեան յանձնել յաւելման պահանջը :

Պետական պաշտօնեաներու պայքարը

Պետական պաշտօնեաներու Դաշնակցութիւնը նկատելով որ խորհրդարանը արձակուրդ ստացաւ առանց գոհացում տալու թոշակներու յաւելման պահանջին, որոշեց խօսքէն գործի անցնիլ : Այս առթիւ կոչ մը ուղղելով բոլոր մասնաճիւղերուն, կը բողոքէ կառավարութեան բռնած ընթացքին եւ մասնաւորապէս վարչապետին ազդարարութեանց դէմ : Եւ, ամէն պատասխանատուութիւն կառավարութեան վրայ ձգելով, կ'ազդարարէ թէ պիտի դիմէ «գործունէութեան այն ձեւերուն զոր մինչեւ հիմա օգտակարապէս կը գործածէին անհատական ճարտարագործութեանց աշխատաւորները», իրենց պահանջները արժեցնելու համար : Ուրեմն պայքարը պիտի շարունակուի ուժգնօրէն :

ԶԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ որդեգիր աղջիկը, Սապիհա Կէօքչէն, որ մասնակցած էր Տէրսիմի օդանաւային ռմբակոծութեանց, Պոլսէն Աթէնք թռաւ հինգշաբթի օր, Իզմիրի ճամբով : Այս քաղաքէն Աթէնք հեռաւորութիւնը մօտ 200 մղոն է եւ Թուրք օդանաւորդուհին հասաւ մէկ ժամէն : Օդանաւէն վար իջած ատեն իր ձեռքը թօթուեց Աթէնքի Թուրք դեսպանը, Րուշէն Էշրէֆ : Դիմաւորելու գացած էին ներկայացուցիչներ Յունաստանի օդանաւային եւ արտաքին նախարարութիւններէն, Աթէնքի քաղաքապետը եւն. : Թուրք օդանաւորդուհին ներկայացաւ նաեւ Յունաստանի վարչապետին, որուն տիկինը թէյասեղան մը սարքեց ի պատիւ իրեն :

500.000 ԿԻՆԵՐ պիտի զինուորագրուին Անգլիոյ մէջ, 17 — 65 տարեկան, երկրին կրաւորական պաշտպանութեան համար : Արձանագրութիւնը պիտի սկսի անմիջապէս, մասնակցութեամբ բազմաթիւ կանացի կազմակերպութեանց : Առ նուազն 50 տեսակ ասպարէզներ կը նախատեսուին ծառայութեան համար : Ամուսնացած թէ ամուրի կիներ պէտք են ոչ միայն իբրեւ կամաւոր, հիւանդապահ, կառավար եւայլն, այլեւ իբրեւ խոհարար, մեքենագիր, գրագիր, մարզիչ, խորհրդական եւն. : Ամէն կնոջ իրեն յարմար գործ պիտի տրուի, առանց դասակարգի խտրութեան : Ծառայութեան կանչուած են դքսուհիներ, կոմսուհիներ, ինչպէս բանուորուհիներ :

ՍՊԱՆԻԱՅԷՆ Ֆրանսա ապաստանած փախստականներուն թիւն է 12—15 հազար, մեծ մասը զինուոր : Ֆրանսական իշխանութիւնները կը շարունակեն ետ ղրկել զինուորները, համաձայն իրենց բաղձանքին : Առջի օր ճամբուած 8000 զինուորներէ միայն 400ը նախընտրեցին Զօր. Ֆրանքոյի բանակին միանալ : Կռիւները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ : Ազգայնական օդանաւերը նորէն ռմբակոծեցին Վալենցիան եւ Ալիքանթէն, թէ նիւթական վնասներ եւ թէ մարդկային զոհեր պատճառելով :

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ հետապնդումը վերսկսաւ Պերլինի եւ ուրիշ մեծ քաղաքներու մէջ : Շատ մը հրէական խանութներու վրայ կախաղանի պատկերներ գծուած էին : Բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուեցան, շուրջկալի մը հետեւանքով : Կառավարական դեկոյցը կ'ըսէ թէ հետապնդումը քաղաքական հանգամանք չունի, այլ ուղղուած է անբաղձալի տարրերու դէմ : Հարիւրաւոր Հրեաներ ամերիկեան հիւպատոսներուն կը դիմեն, Ամերիկա երթալու համար :

ՉԵԽԱԿԱՆ հարցին առթիւ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ լեհական դեսպանին հետ :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ արտաքին նախարարներուն տեսակցութեան առթիւ, երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները շատ սերտ հանգամանք ստացած են : Կ'ըսուի թէ Իտալիա մեծ քանակութեամբ ցորեն պիտի գնէ Եուկոսլավիայէն, ապրանքի փոխարէն : Ցորենի տագնապը կը սաստկանայ Իտալիոյ մէջ, հունձքերը ձախողած ըլլալով :

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Խաժակ» խումբի դասախօսական ժողովը այսօր, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին: կը խօսի Ընկ. ԱԶԳԻՆ:

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆի «Վարուժան» խումբի ժողովը, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Վարուժան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ Ֆուռվիէօ։ Թալոտիէի եւ Լորէթի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ, բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Վարդան» ենթակոմիտէի, 19 Յունիս, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, **Salle Galmanie**ի մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿ. **Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, երգ, արտասանութիւն

կը ներկայացուի «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» (երեք արար)

Մուտք՝ 5 ֆրանք, անգործներու 3 ֆր.:

×

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՄԷՋ.— «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» կոմիտէի կողմէ 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Խրիմեան» Ակումբին մէջ, 2 Ռիւ տը լա Տէֆանս։

կը նախագահէ Ընկ. Ս. ՕՀԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. **Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, նուագ, երգ, արտասանութիւն ընկերներու եւ համակիրներու կողմէ։ Կերուխում։ Պիւֆէ տեղւոյն վրայ։ Մուտքը ազատ է։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ԱՂԲԻՒՐ ՍԵՐՈԲԻ եւ իր 27 ընկերներուն յիշատակին

կազմակերպուած Մարսէյլի Սայնոյ Ջորի Հայր. Միութեան կողմէ

19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին

Սէնթ Անտրէի օդասուն պարտէզին մէջ։

կը նախագահէ ԲԵՆԻԱՄԻՆ ԱԻԻԿԵԱՆ. կը խօսի՝ ԱՐՓԻԱՐ ՏԷՐ ԹՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը բանախօսէ՝ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ։

Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ վաստակաւոր դերասան Ե. ՂԱԶԱՐԵԱՆ որ պիտի ներկայացնէ երկու ծիծաղաշարժ զաւեշտներ։ Կ'երգեն ու կ'արտասանեն Սայնոյ Ջորի նարահաս մանուկներ։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայր երթալու համար առնել 25 թիւ համրակառք եւ իջնել վերջաւորութեան։ Փաթաքողները ազատ են առաւօտեան ժամը 8ին երթալ հանդիսավայր։

Ընկերա-մշակութային խնջոյք

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ «ՄԱՐԶՊԵՏ» ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ (ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆ

19 Յունիս, կիրակի, ժամը 2ին, Պ. Զաքարոզեանի բնակարանին մէջ

կը խօսի Ընկ. Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ։ Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Մեծ դաշտահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

10 Յուլիս, կիրակի առաւօտ ժամը 10էն մինչեւ կէս գիշեր

ՌՈԲԻՆՍՈՆԻ ՄԷՋ

Անակնկալներ, նուագախումբ, պիւֆէ

Մուտք 5 ֆրանք

Ուտելիքը կարելի է միասին բերել։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԸՆԿՈՒՄԲԸ ՈՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպեն միաձեռնաբար իրենց յառաջիկայ դասախօսութիւնը 21 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյեան ժամը 9ին, 8, Ռիւ Գօսիւէ:

կը խօսի Պ. Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ «Գ. Նարեկացի՝ հայ մատենագրութեան ամենամեծ բանաստեղծը», երրորդ եւ վերջին դասախօսութիւնը:

ՕՓԵՐԱՅԻ ԵՐԳԻՉ Պ. ՍՈԿՐԱՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Փարիզէն իր մեկնումին առիթով կը հրաւիրէ իր բարեկամներն ու համակիրները մտերմական հաւաքոյթ—թէյասեղանի, 19 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3—7, Րաֆֆի ճաշարանին մէջ, 8 Rue Maubeuge։ Գեղարուեստական խնամուած բաժին, որ կը սկսի ժամը 4ին։

Տոմսերը կը ծախուին նաեւ նոյն ճաշարանին մէջ։

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն

[illegible]

Միութիւնն ու Հայ Երիտասարդաց Ակումբը

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն թատերական երեկոյթ մը

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին

Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry

Metro Lancry, République, St. Martin

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

Զ ԽՈՎԻ Վ. ՀՕԻԿԸ (Մ Կ ԱՐԱՐ)

Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ [illegible]

ԵՒ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

(երեք արար Պոլսահայ կեանքէ)

Տոմսերու գին, 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

ՀԱՆԴԷՍ

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres։ պիտի տօնուի տարեկան հանդէսը ի յարգանս Մխիթար Աբբահօր, Ռափայէլի եւ Մուրատի յիշատակին, 19 Յունիս, կիրակի օրը, ժամը ճիշդ 16ին։ Տեղի պիտի ունենան բանախօսութիւններ, արտասանութիւններ, երգեր, եւ երգախառն զաւեշտ մը աշակերտներու կողմէ։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մեթրօ՝ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

SALLE GAVEAUի ՄԷՋ, 45 **Rue de La Boëtie**

(Métro: Miromesnil)

ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ **ՌՈՒԲԷՆ ՌԱՖԱՅԷԼԵԱՆԻ**

Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն

Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէրար, 35, Rue Montholon.

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Ա. ԱՍԼԱՆ

120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)

Tél. Marcadet 55 – 48

կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ:

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ **T. S. F.ՆԵՐՈՒ**

ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ

ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

կ'ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏՃԵԱՆ

ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 21 ՅՈՒՆԻՍ

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ ապրանքներու ճոխ ամբարք, վաճառումը մեծաքանակ,— նուազագոյնը մէկ քիլօ: Պիտի վաճառուին նաեւ մեծաքանակ, Պ. Մարգարեանի կարկանդակները (չէօրէք, սիմիտ, քուրապիէ եւայլն) որոնք միայն մեր քով կը գտնուին:

20 Rue Tiquetonne, Paris (2)

Մեթրօ Հալէն կամ Էթիէն-Մարսէլէն 2 վայրկեան

Tél. Cent. 76—95

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille:

« ՇԻՐԱԿ »

Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական, Անմրցելի, Անխարդախ: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ - ՊԱՏԱՐԱԳ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեայ տօնակատարութեան Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի նահատակներու եւ անհետացող մարզիկներու յիշատակին հոգեհանգիստ պատարագ տեղի կ'ունենայ այսօր, կիրակի, 19 Յունիս, Փարիզի Հայոց եկեղեցին: Կը հրաւիրուին Հ. Մ. Ը. Մ.ի բոլոր անդամները եւ ննջեցելոց պարագաները: Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը 10ին, երգեցողութիւնները տեղի կ'ունենան քառաձայն, առաջնորդութեամբ Պ. Ն. Սերգոյեանի:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Ֆր. Կ. Խաչի Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ 100 ֆրանք ի նպաստ մանուկներու օդափոխութեան կայանին, Բէգզադեան ընտանիքէն՝ բժիշկ Մանդինեանի մահուան առթիւ:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ երիտասարդ մը Թրիքոյի ժորժ V մեքենայի վրայ աշխատելու համար: Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՍԱՓՐԻՉՆԵՐՈՒ ՃԱՇԿԵՐՈՅԹԸ

19 Յունիս, Կիրակի, իրիկուան ժամը 8.30ին տեղի կ'ունենայ հայ սափրիչներու Միութեան ճաշը Salon Rive Gaucheի սրահներուն մէջ, 99—101 Rue d'Alésia: Այս առթիւ պիտի բաժնուին Միութեան վկայականները, որոնք շահուեցան մեր Ապրիլ 3ի պարահանդէսի ընթացքին: Արձանագրուելու համար դիմել անձամբ կամ նամակով, Պ. Պ. Գ. Ստեփանեանի, 23, Bld. Port Royal, Paris (13), Tél. Gob. 88-46 եւ Բ. Աճէմեանի, 43, Rue de Surmelin, Paris (20), Tél. Mén. 78-41: Ճաշի գինն է 30 ֆրանք, ամէն բան մէջն ըլլալով:

REXY CINEMA (Lyon)

17 Յունիս — 24 Յունիս

Cours Lafayette, angle Rue Garibal.

Ամէն օր ցերեկները **2.30ին**, իրիկունները **20.30ին** :

Donothy-Lamour dans «Le dernler train de Madrid»

Գիները **3, 5** եւ **7** ֆրանք

Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմս, զեղչուած գինով :

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)   A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 21 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 21 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3762

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՉ ԻՍԿ ՉՈՐ ԲԱՌԵՒ ՄԸ

Կ'ուզենք աչքէ անցուցինք «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը, մայիս 24 – 5 յունիս, գտնելու համար որ եւ է կապ՝ Հայրենիքին եւ Հայկական Արտասահմանի միջեւ :

Ամէն ինչ եւ ոչինչ : Կուսակցական 11րդ համագումարին եւ Երեւանի քաղաքային կոմիտէին առջեւ տրուած զեկուցումները կը խօսին ամէն բանի մասին, ներքին մաքրագործումներէն մինչեւ «պարանքաշրջանառութիւնը», Ռուսաց լեզուի ուսուցումը եւ ռուսական թատրոնի ստեղծումը, մինչեւ առողջապահութիւնը, տրուեստն ու գրականութիւնը : Բայց, ոչ մէկ տող՝ Հաստատուելու համար թէ գոնէ մետաքսի թել մը կը կապէ երկիրն ու գաղթաշխարհը :

Երկու տեղ կը հանդիպինք նոր աւաններու յիշատակութեան :

Ահաւասիկ առաջինը, Երեւանի քաղաքային կոմիտէին առջեւ տրուած զեկուցումէն (Խ. Հայաստան, 28 մայիս).

— «Քաղաքային կուսակցական կազմակերպութեան եւ քաղաքային խորհրդի աշխատանքում թոյլ բնագաւառներից մէկն է հանդիսանում Երեւան քաղաքի շուրջը ստեղծուած նոր աւանների ղեկավարումը — Ն. Արաբկիր, Մալաթիան, Ն. Սեբաստիա, Ն. Բութանիա, Խարբերդ, Սովետաշէն եւայլն : Այդ աւանները գտնըւում են քաղաքից ընդամէնը 1 – 8 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, իսկ քաղաքային օրգանները — ռայխորհուրդները, քաղխորհուրդը, կուսակցութեան ռայկոմները ու քաղկոմը կտրուած են այդ աւաններից : Վերջիններս օգնութիւն չեն ստանում նրանց կողմից եւ թողնուած են առանց ուշադրութեան :

Այդ աւաններում ապրում են գերազանցապէս ներգաղթածները, որոնք զբաղւում են գիւղատնտեսութեամբ եւ տնայնագործութեամբ :

Նրանցից ոմանք վերաբնակութիւն են հաստատել վերջին տարիներս, դեռ բաւարար չափով չեն կազմակերպել իրենց տնտեսութիւնը եւ այդ դրութիւնը մեծ ուշադրութիւն ու օգնութիւն է պահանջում քաղաքային կազմակերպութիւնների կողմից» :

Եւ ահաւասիկ երկրորդը, նոյն կոմիտէի ժողովին մէջ քուէարկուած բանաձեւը (Խ. Հայաստան, 3 յունիս).

— «Կոնֆէրանսը յանձնարարում է Երեւանի քաղաքային կոմիտէին՝ ուժեղացնել քաղ - մասսայական աշխատանքը նոր աւաններում (Արաբկիր, Ն. Բութանիա, Սովետաշէն, Խարբերդ եւն.), ապահովելով այնտեղ բարեկարգման ուղղութեամբ ձեռնարկումների կիրառումը :»

Յունիս 5էն ասդին թերթ ստացած չըլլալով, առ այժմ ի վիճակի չենք ըսելու թէ աւելի բան մը խօսուա՞ծ է կուսակցական համագումարին մէջ :

Ինչ որ ալ ըլլայ, խորապէս մռայլ է պատկերը, իբրեւ հոգեբանութիւն :

Կը թուի թէ «հայկական» կոչուած հանրապետութիւնը ձեռք քաշած Հայկական Արտասահմանէն : Գոնէ երկար ատենի համար :

Ուրեմն, ոչ ներգաղթ, ոչ ալ վերաշինութիւն՝ Արտասահմանի աջակցութեամբ : Իրենք իրենց գլխուն, մենք ալ՝ մեր երգերով ու երազներով, ցնոր տնօրինութիւն ...

Ե՜ր երբեմն, պատահարար կը յիշէին Արտասահմանի «հայաշխատաւորութիւնը», բուլթ սլաքներ արձակելով անոր վարիչներու գլխուն : Այսօր, ոչ իսկ չոր բառեւ մը, հոգ չէ թէ գունաւոր լուտանքներով հիւսուած ...

Երբ այսքան բացորոշ է կացութիւնը, երբ մարդիկ «Նուպարաշէն»ը «Սովետաշէն»ի կը վերածեն առանց երկտող «ինֆորմացիոն հաղորդագրութիւն» մը ղրկելու նոյնիսկ Բարեգործականին, զարմանալի է որ Հօկերն ու անոր խնամիները տակաւին հրահանգի կը սպասեն, լուսաբանուելու համար, «լուծարք»ի մասին :

Անոնց սպասումը չէ որ կը հետաքրքրէ մեզ, այլ կացութեան ողբերգութիւնը, հայրենիքին մէջ եւ հայրենիքէն դուրս :

Մենք միջոց չունինք որ եւ է դեր կատարելու ներսը : Վաւերական տեղեկութիւններ ալ չունինք բուն անցուդարձի մասին :

Բայց, կը կարծենք թէ եկած է ժամանակը, արժնութեան եւ ազնութեան հրաւէր մը ուղղելու համար բոլոր անոնց որ ապաւինած էին Հօկերու, Վերաշինացներու եւ ուրիշ գոյնզգոյն «բարեկամներու», Հայաստանի օգնելու նախանձախնդրութեամբ :

Զգուշութեան այդ հրաւէրը կը բխի բուն իսկ Հայաստանի շահերէն :

Երբ Երեւանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս «զեղծումի եւ չարաշահութեան բոյն» կը հռչակէ Հօկերը, գնդակահարելով կամ բռնամահ սպաննելով անոր երեք յաջորդական նախագահները, Դր. Վարդանեան, Արսէն Եսայեան եւ Մանուչարեան, նոյն կազմակերպութեան արտասահմանի մասնաճիւղերը չեն որ անմեղութեան ծիրանի պիտի հագնին :

Զեղծումն ու չարաշահութիւնը կատարուած են միասնաբար, Երեւան թէ Արտասահմանի մէջ :

Եթէ Հայաստանի մէջ երեւան հանուած գողութիւնները մեզի անծանօթ կը մնան, արտասահմանի մէջ փաստերը չէ որ կը պակսին, յայտնի կամ գաղտնի : Կը բաւէ թղթատել միայն առօրեայ մամուլը, նոյնիսկ «Հայաստանասէր» կոչուած հրատարակութիւնները, սթափելու համար :

Արդ, քանի որ այնքան զեղծումներ եւ չարաշահութիւններ կատարուած են Հօկի գլխաւոր վարչութեան օրով (Երեւան), երբ համարակցութեան մէջ էին հայրենիքն ու Արտասահմանը, ինչե՞ր չեն կրնար պատահիլ հիմա, այս անտէր եւ անկերպարան վիճակին մէջ : (Հօկին լուծումը յայտարարուեցաւ 1937 դեկտ. 8ին) :

Ո՞վ կ'երաշխաւորէ թէ պատրաստ եւ տրամադրելի գումարները իրենց նպատակին պիտի ծառայեն, երբ Երեւանը չ'ըր բաբեան անգամ չատ կը տեսնէ ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍԱՆՋԱ՞ՔԸ ՊԻՏԻ ՎՃԱՐԷ ՖՐԱՆՔԵՒԹՈՒՐՔ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԸ

Մինչ Թուրքերը կը փչեն, Փարիզի մէջ կը շոյեն

Մինչ Թուրքերը միշտ կը տրտնջան, կը բողոքեն եւ սպառնալիքներ կ'ուղղեն, Ֆրանսական մամուլը կը շարունակէ բարեացակամ լռութիւն պահել եւ նոր բարեկամութեան հաւաստիքներ ընծայել :

«Լ'Էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, որ միեւնոյն ատեն արտաքին նախարարութեան տեսակէտներուն արտայայտիչն է, կիրակի օր հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէր իր քաղաքական խմբագրին բերնով .—

Պ. Ժոռժ Պոնէ երէկ ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի Թրքական դեսպանը, Պ. Սուատ : Խօսակցութեան նիւթերն էին ֆրանքեւթուրք բանակցութիւնները, Սանճաքի խնդիրը եւ ֆրանքեւթուրք ընդհանուր յարաբերութիւնները : Քանիցս մենք մեր ընթերցողներուն հաղորդեցինք ֆրանքեւթուրք վէճին բարեյաջող հոլովումը, վէճ մը որ խիստ ծանրակշիռ հանգամանք ստացած էր քանի մը ամիս առաջ :

Այն ատեն Թրքական կառավարութիւնը կը կարծէր թէ Ֆրանսայի բռնած դիրքը համաձայն չէր իր սպասածին, Ժընեւի մէջ կնքուած յանձնառութիւններէն վերջը : Անգարա կը կարծէր թէ իրաւունք ունի 40ի վրայ 22 երեսփոխան ապահովելու Սանճաքին մէջ, ընտրութիւններէն վերջ : Բայց ֆրանսական կառավարութիւնը կարողութիւն չունէր բռնադատելու որ Սանճաքին բնակիչները Թուրքերուն քուէ տային, եթէ կը նախընտրէին քուէ տալ Սուրիացիներուն : Ընտրական պայքարին մէջ, Թրքական կառավարութիւնը չաբակամութիւն կը տեսնէր Ֆրանսայի կողմէ : Բոլորովին անտեղի զրպարտութիւն մըն էր այս : Ուստի անհրաժեշտ էր իրար հասկնալ, բանակցիլ : Դէպքերը սրընթաց կ'երթային : Ցաճախ Անգարա — որ փութկոտ է իր դատութիւններով ինչպէս համակրութիւններով — կը խօսէր Սանճաքը զինուորութեամբ գրաւելու մասին :

Քանի մը շաբթուան բանակցութիւններէ վերջ, դէպքերը բարեբախտաբար ուրիշ ընթացք առին եւ մթնոլորտը պայծառացաւ : Սակայն եւ այնպէս, այս բանակցութիւնները, որոնք շատ լայն հանգամանք պիտի ունենան, շատ երկար պիտի տեւեն : Անոնք նախ եւ առաջ կապ ունին Սանճաքին ֆրանքեւթուրք երաշխաւորութեան հետ : Երաշխաւորութեան այս դաշնագիրը կը պարունակէ սպայակոյտներու բազմաթիւ համաձայնութիւններ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ : Գլխաւոր միտքը այն է որ երկու երաշխաւոր պետութիւնները ապահովեն Սանճաքին ամբողջութիւնը որ եւ է օտար յարձակումի դէմ :

Գալով ներքին բարեկարգութեան, մասնաւորապէս Ֆրանսայի վրայ կ'իյնայ այդ հոգը : Բայց եւ այնպէս տեսակ մը գործակցութիւն պիտի հաստատուի :

Ցետոյ կայ ֆրանքեւթուրք բարեկամութեան դաշնագրի մը բանակցութիւնը : Նախ եւ առաջ հարկ է սահմանել այս դաշնագրին տարողութիւնը, իր գործողութեան ասպարէզը եւ միջոցները : Ահա այժմ այստեղ է որ բանակցութիւնները ամէնէն աւելի դժուարութիւն կը ներկայացնեն : Ծրագրուած դաշնագիրը պիտի ունենայ բարոյական եւ նիւթական հանգամանք : Մասնաւորապէս հարկ է ճշգրտօրէն սահմանել անոր նիւթական հանգամանքը : Ինչպէս այնքան իրաւամբ կ'ըսէ Անգարա, ամէն քաղաքականութիւն ուժի խնդիր մըն է : Արդ, Թրքական բանակին ուժը կ'աճի ամէն օր, հասնելով առ նուազն մէկ միլիոնի, սքանչելի կարգուսարքով եւ մանաւանդ զինուորութեամբ մը որ մասնաւորապէս հիացում կը ներշնչէ կարգ մը արեւմտեան բանակներու :

Վերջապէս, բանակցութիւնները կապ ունին նաեւ Թուրքեւսուրիական դաշնագրի մը ստորագրութեան հետ : Բազմաթիւ են Թուրքերու եւ Սուրիացիներու միջեւ կարգադրուելիք խնդիրները, ուստի բանակցութիւնները դանդաղ կ'ընթանան այս ճակատին վրայ : Ուրեմն, պէտք է զգուշանալ չափազանց լաւատեսութենէ մը, այս երեք դաշնագիրներու մօտալուտ ստորագրութեան մասին : Բայց, ստոյգ է թէ այս երեք ստորագրութիւնները տեղի պիտի ունենան : Այս առթիւ նոյնիսկ կը յուսացուի թէ Անգարա ընթացք պիտի չտայ իր ծրագիրներէն մէկուն որ այժմ յաճախակի կը պարզուի Թուրք կիսապաշտօնական մամուլին մէջ : Այդ ծրագիրն է քակել Թուրքիոյ կապերը Ազգերու Դաշնակցութեան հետ : Անշուշտ այս վերջինը այլեւս դարձեր է «Ազգերու Ակումբ» մը : Բայց, այդ «Ակումբ»ին հաւատարիմ յաճախորդներուն համար հաճելի չէ այլեւս հոն չտեսնել Թուրքիան : Որովհետեւ, Ազգերու այս Ակումբին քով, դժբախտաբար կայ ուրիշ մը ուր ազգերը անհունապէս աւելի ռազմաշունչ են :

Զինուորական բանակցութեանց ընթացքը

Անտիոքէն կը հեռագրեն յունիս 18 թուականով .— Ֆրանսական եւ Թրքական սպայակոյտներու խորհրդաժողովը կը շարունակէ իր աշխատանքները շատ սիրալիր մթնոլորտի մը մէջ : Կը հաւաստեն թէ Թուրք զօրավար Կիւնտուզ եւ ֆրանսացի հրամանատարը համաձայնութեան մը յանգած են օրակարգի հարցերու էական կէտերու մասին : Բանակցութեանց առաջին շրջանը լրացած ըլլալով, պատուիրակները այժմ պիտի ջանան ճշդել գործադրութեան եղանակները : Կը կարծուի թէ խորհրդաժողովը պիտի վերջանայ յառաջիկայ շաբթուան սկիզբը (այսօր - վաղը) :

Ցարձակում կառավարչատան վրայ

Հետեւեալ տեղեկութիւններն ալ կը քաղենք թրքական աղբիւրէ .—

Ջերբակալեալներուն մէջ գտնուող Արսուզին ազատ արձակել տալու համար կառավարչատունը շրջապատող Ալէվիները գործը բռնութեան տանելով պարտէզին դուռը խորտակեցին եւ շէնքը քարկոծեցին : Յարձակողները կառավարչատան առջեւ գալէ առաջ «Թուրիզմ» պանդոկը հանդիպելով միասին բերին նաեւ միջազգային յանձնաժողովի անդամներն ու նախագահը, որոնք

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՐ «ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԸ»

«Մկրտութիւն» ունէինք կիրակի գիշեր :

Եօթը երիտասարդներ — մէկը օրիորդ — այստեղ հասակ նետած կամ կրթուած, եկեր էին իրենց երդումը կատարելու, իբրեւ նորընծայ Դաշնակցական :

Եօթն ալ անդամ են «Րաֆֆի» խմբակին, որ կազմուեցաւ անցեալ տարի աշնան, ազգային - քաղաքական գիտելիքներու դասընթացք մը բոլորելու համար :

Անոնք, ինչպէս իրենց միւս ընկերները, ուշադրութեամբ հետեւելով տրուած դասախօսութեանց, յաճախ իրենք թելադրելով նիւթերը, եւ, իւրաքանչիւր դասախօսութենէ վերջ, մանրակրկիտ հարցումներ ուղղելով, բաւական պաշար ամբարած էին, իրենց ճամբան գտնելու համար :

Շատերը բնազդաբար կը զգային թէ հասած են դրան առջեւ : Բայց, կ'ուզէին լրացնել քննութիւնը, — դուռը զարնելու եւ ներս մտնելու համար լման խաւատքով : Իբրեւ «շրջանաւարտ» :

Այդ արարողութիւնն էր որ կատարուեցաւ կիրակի օր, այնքան սրբատառուչ պարագաներու մէջ :

Առաջին անգամ չէր որ ներկայ կ'ըլլայի երդումի արարողութեան մը :

Տեսած եմ աւելի հանդիսաւոր պարագաներ, արեւելեան գաղութներու մէջ, երբ 40 — 50 երիտասարդներ մէկ անգամէն երդում կը կատարէին հրապարակաւ, պեկոծելով բազմութեան հոգին :

Տեսած եմ արարողութիւններ, ուր Հայաստանցի բանուորներ յտնկայս կ'ուխտէին ծառայել Դաշնակցութեան դրօշին տակ, առաջնորդութեամբ իրենց բախտակից բանուորի մը, մինչ «ուսումնականներ» կ'անտրկէին բանաձեւը գտնելու համար :

Դեռ վերջերս, գաւառի մէջ, տեսայ կամ լսեցի շարք մը «ուխտեր» : Եւ ուրիշներ ալ, որ կարգի կը սպասեն : (Սէն Շամոն 10, Մարսէյլ 50—60, Վիէն՝ 3 եւայլն) :

Բայց մասնաւոր հանգամանք մը ունէր կիրակի օրուանը :

Ի՞նչ տեսած էին այս տղաքը, Հայաստանէն եւ անոր վէրքերէն : Դաշնակցութենէն եւ անոր գործերէն :

Երբ իրենց աչքերը բացուեցան «ի լոյս զխտութեան», արդէն չէր որ կը փռուէր ճամբուն վրայ, այլ ծաղիկ եւ հրապոյր : Կալսարդանք եւ փորձութիւն :

Հարկ էր դիմանալ, գտնելու համար ճամբան :

Եւ հիմա որ գտած են, հարկ է ճնբէն դիմանալ, կէս ճամբան չմնալու համար :

Այդ էր որ կը բացատրէին երէց ընկերները, կիրակի գիշեր, հաւաքուած՝ մտերմական սեղանի մը շուրջը, որուն կազմակերպիչներն ալ նորընծաներն էին :

Եւ միայն երէցները չէին որ խօսեցան, 8 — 10 բերնով : Իւրաքանչիւրը առանձին զիտելիք մը, յուշ մը արծարծելով :

Նորընծայ սեղանապետը կարգով խօսք տուաւ նաեւ իր դասակիցներուն, որոնք պարզեցին իրենց դաւանանքն ու կամքը, այնքան պայծառ խանդավառութեամբ :

Բարի եկաք, տղաք :

Դաշնակցութիւնը վկայականներ չի բաշխեր : Բայց, արձանագրելով ձեզ իր շարքերուն մէջ, ձեզի կ'ընծայէ լայն պատմութիւն, զինակից եւ սրտագին գործունէութեան : Ամէն բանէ առաջ, ձեր իսկ փրկութեան համար :

Ի՞նչ օգուտ անցեալ փառքերէն, եթէ մեր պատմութիւնը հետզհետէ դեղնելով պիտի ծիւրի այս ափերուն վրայ . . .

ՎԱՀԷ

ԸՆԿ. Լ. ԳԵՒՈՆԵԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

«Յառաջ»ի վարչական տնօրէնը, ընկեր Լեւոն Գեւոնեան, որ երկու շաբաթ առաջ հիւանդանոց փոխադրուած էր անակնկալ տկարութեան մը հետեւանքով, շաբաթ օր տուն վերադարձաւ, լրացնելու համար ապաքինման շրջանը :

Այս առթիւ թէ իր եւ թէ մեր կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր ընկերներուն եւ բարեկամներուն, իրենց սրտցաւ արտայայտութեանց համար, բանաւոր թէ գրաւոր :

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ՀԱԹԷՅԸ

Թուրքերէն Թան թղթակիցը կը հեռագրէ Լէֆկէէն .—

Հոս հասած լուրերու համաձայն, Հաթայի հայ համայնքին կողմէ պատուիրակութիւն մը Անգարա գալու վրայ է :

Այս պատուիրակութեան Անգարա այցելութեան թուականը թէեւ յայտնի չէ դեռ, բայց վերջապէս օրուան խնդիր է : Այս առթիւ սա ալ ի վեր հանել պէտք է թէ՝ Հաթայի մէջ մինչեւ վերջին օրերս ընտրական շրջանի սկիզբը կատարուած արձանագրութեան գործերուն մէջ ամէն կողմէ տեղի ունեցած ճնշումներուն հակառակ, մաս մը Հայեր Թրքական ցանկը արձանագրուած են :

Եթէ այս կէտը աչքի առջեւ առնուի, այսօր ազատ մնացած Հաթայի Հայերը շատ աւելի մեծ համեմատութեամբ Թրքական տեսակէտին պիտի միանան որոշապէս : Այս տեսակէտով պատուիրակութեան մը Անգարա ժամանումն ալ շատ բնական կը համարուի :

*** «Եէնի Սապահ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Անտիոքէն .—

Թուրք զինուորական պատուիրակութիւնը ամբողջ Հաթայի ժողովուրդէն ողջունուեցաւ իրենց փոկարաններուն սպասողներու յատուկ յուզումով : Այս խանդավառութիւնը կը շարունակուի : Ամբողջ քաղաքը տօնակատարութեան մէջ է :

Հոս անսահման ուրախութիւն պատճառեց այն լուրը թէ Հաթայի մէջ անդորրութիւնը պիտի ապահովուի՝ Թրքական զօրքին օժանդակութեամբ, ֆրանսական զօրքերուն հետ : Գիւղերու մէջ մանր դէպքեր կը ծանուցուին, բայց ընդհանրապէս քաղաքը հանդարտ է :

*** Արաբական թերթերը կը գրեն թէ մէկ մէկ Ֆրանսական եւ Թրքական վաշտ մօտերս Հաթայ պիտի գան ու բարեկարգութիւնը պիտի ապահովեն : Սուրիայէն շատ մը Թուրք սպաներ Իսքէնտէրուն հասած են եւ շփման մէջ մտած ֆրանսական սպաներուն հետ :

Դամասկոսէն դիւանագիտական շրջանակներուն առած լուրերուն համաձայն, մօտերս Փարիզ մեկնելիք Սուրիոյ վարչապետը Էնկիւրի ալ պիտի հանդիպի եւ շփման մէջ մտնելով Թուրք կառավարութեան հետ, պիտի աշխատի համաձայնութիւն մը կնքել Թուրքեւսուրիական դաշինքի մասին :

ԵՐԵՔ ԹԱՆԿԱԳԻՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆՆԵՐ անհետացան Ֆէնէրի Յունաց Պատրիարքարանէն (Պոլիս) : Մեծ արժէք ունի մասնաւորապէս մէկը որ ձեռագիր է եւ ԺԲ. դարէն մնացած : Այս Աւետարանները կը պահուէին գանձարանին մէջ եւ միայն հազուադէպ առիթներու մէջ ցոյց կը տրուէին ականաւոր այցելուներու : Թրքական ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է, բայց կը կարծուի թէ Աւետարանները գողցուած եւ երկրէն դուրս հանուած են :

ՅԻՍՈՒՆ ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ

Ուղիղ յիսուն տարի առաջ 1888 թուականին, ճիշդ ինչպէս այսօր, Եւրոպան կարծես ապրում էր հրաբուխի վերայ եւ ամէն օր սպասում էր թէ այսօր վաղը ահեղ պատերազմն է պայթելու··· Համարեա թէ նոյն այսօրուայ պետութիւններն էին, որոնք ակռաները սրած ցանկանում էին իրար յօշոտել, մի տարբերութեամբ միայն, որ այսօրուան դերակատարների տեղ նստած էին ուրիշներ եւ հակառակ այսօրուայ հրապարակային բաց դիւանագիտութեան, բոլոր դաւադրութիւնները կատարւում էին գաղտնի, մեծ զգուշութեամբ, դռնփակ սենեակների մէջ, հեռու ժողովրդի, մամուլի ամենատես աչքերից: Եւ այժմ միայն, յիսուն տարի վերջ, հնարաւոր է լինում ծանօթանալ բոլոր այդ մութ խաղերին, շնորհիւ Ռուսաստանի դիւանագիտական փաստաթղթերի հրատարակութեան (Կարմիր դիւան թիւ 87):

Դեռ եւս 1887 թուականի վերջերին, երբ սպասւում էր թէ պատերազմ պիտի ծագի Աւստրիայի եւ Ռուսաստանի միջեւ, այն ժամանակւայ գերմանական ամենակարող վարչապետը, Բիսմարկ գրում էր Վիէննայի գերմանական դեսպանին (27 Դեկտ. 1887).

— «Զը պէտք է կասկածել, որ եթէ Աւստրիան Ռուսաստանին պատերազմ յայտարարի, մենք անմիջապէս պիտի պատերազմենք Ֆրանսայի հետ: Եթէ Ֆրանսայի դէմ անմիջապէս պատերազմը չսկսուի, մենք պարտադրաբար պիտի աշխատենք, որ այդ պատերազմը լինի»:

Ահա այդ նպատակով 1888 թուականին Գերմանիան եւ Աւստրիան պատերազմական դաշն են կնքում Իտալիայի հետ:

Թէպէտ Իտալացիները ցանկանում էին պատերազմի ժամանակ մնալ Հռենոսի շրջանում, սակայն Գերմանիան եւ Աւստրիան այն կարծիքն ունէին, թէ իտալական զօրքերը պէտք է կռուեն Ռուսաստանի սահմանների վերայ: Այդ առթիւ եղած յատուկ բանակցութիւնների համար ուղարկուած իտալական ներկայացուցչին տրւում է հետեւեալ հրահանգ - բացատրութիւնը [illegible] ցնել Բերլինում եւ Վիէննայում.

— «Իտալիայի մեծութիւնը եւ Միջերկրականի վերայ ունեցած դիրքը հնարաւոր է պահպանել միայն Ֆրանսայի թուլութեամբ: Միւս կողմից, եթէ Ֆրանսան նորից կը պարտուի Գերմանիայից, մեզ (Իտալիայի) համար անհրաժեշտ է, որ մենք եւս մասնակցենք այդ յաղթանակին Գերմանիայի հետ միասին: Դա կարեւոր է մեզ ոչ միայն զինուորական դիրքի տեսակէտից այլ եւ անոր համար, որ հաշտութեան բանակցութիւնների ժամանակ մենք իբրեւ յաղթողներ կ'օգտուենք բոլոր այն առաւելութիւններից որ ունենում են յաղթողները: Ահա այդ կէտերն են, որ հիմք պիտի ծառայեն բանակցութիւնների եւ դրանց վերայ է, որ պիտի ծանրանայ Իտալիայի ներկայացուցիչը»: Իտալիայի ներկայացուցիչը հասնելով Վիէննա եւ տեսակցելով այն ժամանակւայ Աւստրիայի արտաքին նախարար Կալնոկիի հետ, (այս այն նախարարն էր, որ յայտարարեց ի լուր աշխարհի, թէ հայկական հարցի մասին կարելի է խօսել այն ժամանակ միայն, երբ Հայերը եւս արիւն կը թափեն), ստանում է հետեւեալ պատասխանը.

— «Ես չեմ հասկանում թէ ինչի՛ համար է Իտալիան ցանկանում խառնուել պատերազմի: Մենք ամէն ջանք ենք թափում, որպէսզի հրացան չվերցնենք մեր ձեռքը, մինչդեռ դուք, որ պարտադիր չէք ձեր դաշնադրութեամբ այդ քայլը կատարելու, զարմանալի անհամբերութեամբ ցանկանում էք ենթարկել պատերազմի արհաւիրքներին: Ժամանակակից Եւրոպայի ահռելի զինման շնորհիւ պատերազմը լինելու է մի սոսկալի աղէտ: Ես կարծում եմ, որ չի գտնուիր եւ ոչ մի նախարար, որ չզգար այդ սոսկալի աղէտի ծանրութեան պատասխանատուութիւնը եւ չխուսափէր արտասանելու այդ բառը կամ նպաստելու դէպքերի զարգացման, որոնց հետեւանքը անխուսափելի պատերազմն է լինելու: Եթէ ես առաջնորդուէի միայն մեր (Աւստրիայի) շահերով, անշուշտ ձեզ այդպիսի խորհուրդ չէի տար, սակայն ամբողջ Եւրոպայի շահը ինձ ստիպում է չհամակերպիլ եւ երկիւղով նայիլ այն առաջարկներին, որոնք վերաբերում են Ֆրանսայի բաժան բաժան լինելուն կամ ոչնչացման:

Այդ թէ մեր եւ թէ ձեր շահն է պահանջում: Մտածո՞ւմ էք դուք, որ երբ Ֆրանսան դադարի Գերմանիայի համար վտանգաւոր հակառակորդ լինելուց, Գերմանիան արդեօք նոյնպիսի գնահատութեամբ կը վերաբերի՞ մեր դաշնակցութեան: Ձեզ չի՞ թւում արդեօք, որ սկսած այն օրից, երբ Գերմանիան Հռենոսի հողերից ազատւի, անհանգստութեան աղբիւր պիտի դառնայ Իտալիայի եւ Աւստրիայի համար»:

Այդ բոլորը ընդունելով հանդերձ, Իտալիայի ներկայացուցիչը պատասխանում է.

— «Ես հասկանում եմ ձեր բոլոր ընդհանուր պատճառաբանութիւնները եւ ձեզնից պակաս չէ որ նկատի ունենք այդ հանգամանքները, սակայն Ֆրանսան մեր հանդէպ այնպիսի դիրք է բռնել, որ մեզ ստիպում է անոր նայել իբրեւ թշնամու: Նա Թունիսի մէջ խախտեց մեր իրաւունքները, ամէն տեղ ուր մենք շահեր ունենք տեսնում ենք նորա յայտնի կամ ծածուկ թշնամական վերաբերմունքը: Նա մեզ վերաբերւում է արհամարհանքով, որով մեզ վիրաւորում է. Նա աշխատում է մեզ խեղդել Միջերկրականեան ծովի վերայ: Մեզ համար էական անհրաժեշտութիւն է օգտուել առաջին իսկ պատեհութիւնից Ֆրանսային ցոյց տալու համար մեր ուժը, ապացուցանելու համար, որ անոր արհամարհանքը մեզ հանդէպ արդարացի չէ եւ վերջապէս, որպէսզի Միջերկրական ծովի վերայ մեր իրաւական պահանջները համապատասխան հաւասարակշռութիւն ունենան»:

Իտալիայի ներկայացուցիչը Վիէննայից անցնում է Բերլին, նպատակ ունենալով յատուկ միջոցներ խորհել Ֆրանսայի հետ պատերազմի ԱՌԻԹՆԵՐ ստեղծելու. Բիսմարկը հարցնում է, ի՞նչ ճանապարհով մենք պիտի կարողանանք պատերազմի առիթներ ստեղծել, Ֆրանսացիները խուսափում են: Սահմանային զանազան միջադէպեր չեն ազդում նրանց սառնասրտութեան վերայ: Մամուլի մէջ սկսած բանավէճերը փոխանակ նրանց գրգռելու, ընդհակառակն նրանց աւելի է զգուշացնում: Հաւանօրէն նրանք երկիւղ են կրում որոգայթի մէջ ընկնելուց: Մինչդեռ պէտք է այն ձեւով ստեղծել պատերազմը, որ լինի նա Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ: Բացի այդ կայ եւ Ռուսաստանը, որ իրեն շատ կասկածելի կերպով է պահում եւ Անգլիան, որ Եգիպտոսի համար պատրաստ է ամէն տեսակ յիմարութիւններ անելու»:

Ինչպէս տեսնում էք Ֆրանսան երկար իր սառնասրտութիւնը չկորցրեց եւ երբեք սարքած թակարդի մէջ չընկաւ, եւ հակառակ Իտալիայի ինչպէս եւ Գերմանիայի ջանքերին, այդ ժամանակները պատերազմ տեղի չունեցաւ, իսկ Իտալիան իր այն ժամանակւայ Հաբէշական անյաջողութիւններից վերջ աւելի մօտեցաւ Ֆրանսային: Ցամենայն դէպս, այժմ՝ յիսուն տարի վերջ, պարզ երեւում է, որ Աւստրիական նախարար Կալնօկին անհամեմատ աւելի լաւ էր ըմբռնում եւրոպական պետութիւնների հաւասարակշռութեան խնդիրը եւ չէր կամենում որ այդ հաւասարակշռութիւնը խախտի այս կամ այն պետութեան թուլացումով: Մինչդեռ ընդհանուր պատերազմից վերջ աշխարհի բախտը տնօրինելու յաւակնութիւն ունեցող այս կամ այն պետութեան ներկայացուցիչները չունեցան երբեք այդ իմաստութիւնը եւ հազարամեայ կեանք ունեցող Աւստրիայի պէս մի պետութիւն այնքան թուլացրին, որ քսանեւչորս ժամւայ մէջ կերակուր ինկաւ Հիթլէրի երկաթեայ թաթին: Եւ այժմ մարդիկ սարսափած սպասում են թէ վաղը ինչ նոր եղերք է ունենալու ուժեղացած Գերմանիան:

Ռ. ՍԵՒԵԱՆ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՍՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ «ՊԵՏԱԿԱՆ» Կ. ԽԱՉԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ՏԱՍՆԵԱԿՆԵՐՈՎ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ ԼՈՒԾՈՒԱԾ, ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԱՆԴԱՄՆԵՐ ՔԱՇՈՒԱԾ — ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՈՒ ԽԵՂՃՈՒԹԻՒՆԸ —

Պատահաբար մեր ձեռք անցաւ այսպէս կոչուած «Պետական Հայ Կարմիր Խաչ»ի կեդր. Վարչութեան Զեկոյցը, որ ուղղուած է վերջերս Պոսթընի մէջ գումարուած ՀՕԿ-ՊՀԿԽ միացեալ արտակարգ Պատգամաւորական ժողովին:

«Զեկոյցը» կը բաղկանայ վեց տպագիր էջերէ եւ երկու հաշուեցոյցներէ:

Քաղուածքները կատարած ենք՝ առանց ոեւէ դիտողութեան, եւ առհասարակ չակերտած ենք այն ամէնը, զորս առանց փոփոխութեան վերցուցած ենք «Զեկոյց»էն: Մաս մը բացատրական խօսքեր անհրաժեշտ էին մեր կողմէ վերցուած հատուածներու կապը պահած ըլլալու համար:

Կասկած չկայ թէ այս զեկոյցի ներկայացուցած պատկերը պատկերն է նաեւ այսպէս կոչուած ՀԱՄի (Կոմ. Կուս. Հայկ. Հատուած), Հօկի եւ Երիտ. Միութեան, որոնք անջատ-անջատ չմեռնելու համար, միացած են «հաւաքական» մահ մը ունենալու, որովհետեւ ոչ մէկ միութիւն այլեւս կրնայ փրկել զիրենք: (*Հայրենիք*, 3 Յունիս 1938):

— 17րդ Համագումարէն ընտրուած կեդր. Վարչութիւնը ինն ամսուան շրջանին «ջանացեր էր իր պարտաւորութիւնները կատարել «խղճմտօրէն եւ անշեղօրէն»: Բայց, այս վերջին ինն ամսուան շրջանը անսովոր շրջան մը ըլլալով ընդհանրապէս··· եւ մասնաճիւղերու անտարբերութիւնը շատ բան խլելով կազմակերպութեան կենսունակութենէն կեդր. վարչութիւնը կը տատամսի ձեզ խանդավառող արտայայտութիւններ ընել»···

«Կեդր. Վարչութիւնս իր մէջ չունի մտաւորական կամ մասնագէտ ղեկավարներ» ··· այդ պատճառով «իրողութիւնները ներկայացնելով եզրակացութիւնը կը թողունք ՊՀԿԽի պատգամաւոր ընկերներուն:

— 17րդ Համագումարին (1937 սեպտեմբեր) մէջ ընտրուած էր 7 հոգինոց կեդր. Վարչութիւն մը, որ բանակցութիւններ վարելու էր Հօկի կեդր. Վարչութեան հետ՝ երկու կազմակերպութեանց միացման համար:

«ՊՀԿԽի կեդր. Վարչութեան անձնակազմը լաւագոյն տրամադրութիւններով» պատրաստ է եղեր «Կ. Խ.ի միջոցով Խորհ. Հայաստանեան շարժումը ընդլայնել»ու, եւ իր Ցանձնախումբի միջոցով եւ կանոնաւոր ժողովներով ջանացեր է իր կարելին ընել, «բայց լոկ անդրադարձում է, որ Միութեան Ցանձնախումբի եւ Հօկի հետ մեր կապակցութիւնները կաշկանդած էին մեր ձեռներէցութիւնը···

«17րդ Համագումարը, Միութեան Ցանձնախումբի ընտրութեամբ եւ Հօկի հետ համագործակցութեան որոշումով, մեզ դրաւ ենթակայ մարմնի դիրքին մէջ··· »

«Դժուարութիւններէն մէկն ալ Հօկի ղեկավարութեան մեզ ցոյց տուած ոչ ընկերական վերաբերմունքը եւ Միութեան հանդէպ անփոյթ վերաբերմունքն էր»:

— Միութեան խնդիրը դրաւած է կեդր. Վարչութեան ամբողջ ժամանակը, որով ան ի վիճակի չէ եղած դաստիարակչական աշխատանքներ (գործիչ, դպրոցներ եւայլն) կատարել:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

— «1936 — 1937ի շրջանին մեր մասնաճիւղերուն թիւը կը հասնէր 64-65ի:

«1937-1938ի շրջանին 10 մասնաճիւղեր լուծուած եւ 17—18 մասնաճիւղեր անգործ մնացած են:

«Իսկ մնացեալ 37 մասնաճիւղերէն ալ ՄԱՏԻ վրայ կը համրուին այն գործօն մասնաճիւղերը, որոնք կազմակերպչական գործունէութիւն ունեցած են, Կեդրոնիս հետ բաւարար չափով յարաբերութիւն պահած են եւ որոշ չափով ալ իրենց կազմակերպչական պարտաւորութիւնները կատարած են··· Այդ մասնաճիւղերու մէկ տոկոսն ալ անբաղձալի դրութեան մէջ, հազիւ իրենց գոյութիւնը քաշքշած են:

— «Կեդրոնական Վարչութիւնս ուշադիր հետեւելով մասնաճիւղերու կեանքին, կը գտնէ որ թէեւ որոշ թիւով մասնաճիւղեր ազդուած են ներկայ տնտեսական պայմաններէն, բայց մեծամասնութեան անբաղձալի վիճակը արդիւնք է միութեան եւ անոր գործադրութեան եղանակին :

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐ

Անցեալին մէջ Պետ. Հայ Կարմիր Խաչը Ամերիկայի մէջ ունեցած է «հինգ Շրջանային Մարմիններ», (ենթակայ կեդր. Վարչութեան), որոնք իբր թէ ունեցեր են լաւ գործունէութիւն :

«Բայց, այս շրջանին պատկերը այլ է··· շատ բնական էր որ անոնք եւս պիտի ազդուէին ներկայ պայմաններէն, որով իրենց գոյութիւնը եւս անուանական եղաւ »:

— « Բացառութիւն կրնանք համարել միայն Քալիֆորնիոյ Շրջանային Մարմինը, որ բաղդատաբար որոշ կենսունակութիւն ցոյց տուաւ»:

Իննամսեայ հաշուեկշիռէն կը տեսնենք որ Քալիֆ. Շրջ. Մարմինը 1936-37 - 38ի ընթացքին 150 տոլար քաշած է իր «կենսունակութիւնը ցոյց» տալու համար եւ Քալիֆորնիոյ շրջանէն այս վերջին ինն ամսուան ընթացքին Կեդր. Վարչութիւնը ստացած է միայն 53.75 տոլ., որուն 30ը ղրկած է Ֆրէզնօն, 14ը՝ Իսթ Լոս Անճելըսը, 7.75ը՝ Ուեսթ Լոս Անճելըսը, 2.75ը՝ Րիտլին (եւ այս ի դէմ այս չորս մասնաճիւղերու 545 տոլարի տարեկան գօթային.— 1/10րդէն ալ պակաս):

Իսկ այս «կենսունակ» շրջանի մասնաճիւղերէն Սան Ֆրանսիսքօ, Օքլէնտ, Լոն Սթար, Սելմա, Սաքրամէնթօ, Փասատինա՝ ոչ մէկ սենթ ղրկած են :

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

« Կեդր. Վարչութիւնս լաւագոյն հեռանկարներով եւ հիմնուած նախորդ շրջաններու թիւերուն վրայ» կազմած է իր տարեկան պիւտճէն եւ

« Հիմք ունենալով նախորդ տարիներու մասնաճիւղերու գօթաները, շատ քիչ փոփոխութեամբ միայն, մասնաճիւղերու քառամսեայ եւ տարեկան գօթաները վերահաստատեց :

« Մեր այս կարգադրութիւններուն հակառակ, մասնաճիւղերը չկարողացան ոչ իրենց քառամսեայ եւ ոչ ալ տարեկան գօթաները կատարել, որուն հետեւանքով կեդր. Վարչութիւնս եւս իր պիւտճէն չկրցաւ հաւասարակշռել եւ պարտաւորուած եղաւ նախորդ տարիէն փոխանցուած գումարները գործածել»:

Վերջին երեք տարիներու եկամուտները հետեւեալ հետաքրքրական պատկերը կը ներկայացնեն :

ԱՆԴԱՄԱՏՈՒՐՔԵՐ

1936ին 1228 տոլար:
1937ին 1023 տոլար:
1938ին 267 տոլար:

ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԷ ՀԱՍՈՅԹՆԵՐ

1936ին 3855 տոլար
1937ին 3770
1938ին 315

« Վիճակահանութեան տոմսերէն եկածը խոշոր թիւ մը չի ներկայացներ »:

«ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ»

— « Կեդր. Վարչութիւնս այս շրջանին որքան բարոյական, նոյնքան նիւթական կորուստին առթիւ տառապելէ վերջ, ցաւելով ձեզ կը ներկայացնէ հաշուեկշիռ մը, որ կեդր. Վարչութեան ամէն մէկ անդամի համար, հասարակական գործունէութեան անմոռանալի փորձառութիւն մը պիտի մնայ :

Համաձայն այդ հաշուեկշիռին Պիկխի կեդր. Վարչութիւնը ստացած է — անդամամատուրքերէ — 280, ձեռնարկներէ՝ 331.46 եւ վիճակահանութեան տոմսերէ 353 տոլար — համագումար՝ 964.46 :

Նոյն շրջանին կեդր. Վարչութիւնը ծախսած է 3474.25 տոլար: Այս 2500 տոլարի բացը գոցելու կեդր. Վարչութիւնը գործածած է [illegible] տրամադրութեան ներքեւ [illegible] այլ գումարներ, որոնց ամէնէն [illegible] որն է անցեալ տարուընէ փոխանցուած 2068.41ի գումարը :

(Մնացեալը յաջորդով)

“ԿԱՎԿԱԶ„Ի ԽՄԲԱԿԸ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԵՐԳԸ Կ'ԵՐԳԷ

Կովկասեան ուսումնասիրութեանց ակումբի վերջին հաւաքոյթը տեղի ունեցաւ յունիս 9ին, Սօսիէթէ Սա[illegible] ամփիթատրոնին մէջ, հոծ բազմութեան մը առջեւ, ուր կը [illegible] մարդուէն ոչ թէ սովորական ներկաներ, այլեւ անծանօթներ, հաւաքաբար բերուած «Կովկազ»ի գործիչներու կողմէ:

Պ. Թամրի Էլէկխոտի, «Կովկազ»ի աշխատակիցը, կարդաց ռուսերէն դասախօսութիւն մը, «Կովկասի պատմական հարցերը համաշխարհային դէպքերու նախօրեակին»: Դասախօսը նախ յայտն գիծերու մէջ փորձեց պատկերացնել Եւրոպայի եւ Ասիոյ քաղաքական անստոյգ կացութիւնը, պատահած ընդհարումները, կուտակուած ամպերը դիւանագիտական աշխարհին վրայ եւ անխուսափելի ընդհարումը երկու թշնամի խմբաւորումներու՝ [illegible] ծան - ազգայնական պետութիւններու եւ մարքսեան-միջազգայնական վարդապետութեան հետեւողներու միջեւ: Իր կարծիքով, Կովկասը չի կրնար անմասն մնալ այդ ընդհարումէն, ուստի ստիպուած է ճշդել իր դիրքը, որպէսզի ի վիճակի ըլլայ պաշտպանելու իր ժողովուրդներու գոյութիւնը եւ իր անկախութիւնը: Արեւելքի եւ Արեւմուտքի կողմերէն բնական սահմաններ ունենալով, Կովկասցիները խորհելու են միմիայն հիւսիսի եւ հարաւի մասին: Անհրաժեշտ է որ Կովկասի չորս գլխաւոր ազգերը ըմբռնեն իրենց կենսական շահերը եւ միացեալ ուժերով դիմադրեն ընդհանուր հայրենիքի թշնամիներուն: Դժբախտաբար այս կենսական հարցին շուրջը պէտք եղած համերաշխութեան ոգին չի նշմարուիր Կովկասցիներու շարքերուն մէջ:

— « Վերջերս մաս մը Հայերու եւ Վրացիներու միջեւ կազմուած անդամակցական շարժում մը, այսպէս կոչուած Հայ - Վրացական Միութիւն, [illegible] եւ անտեղի կը թուի մեզի: Անոնք կարծես կ'անտեսեն Կովկասի միւս ժողովուրդներու գոյութիւնը եւ ընդհանուր շահերը մեր հայրենիքի: Մեզի կը թուի թէ Կովկասի ժողովուրդները պէտք է կեդրոնացնեն իրենց պաշտպանողական ուժը ընդդէմ Ռուսաստանի, ճերմակ թէ կարմիր, միշտ սպառնացող մեր անկախութեան եւ գոյութեան, յանուն իր աշխարհակալական ձգտումներուն: Անհրաժեշտ են Վրացիներու եւ մանաւանդ Հայերու կողմէ ցոյց տրուած անվստահութիւնը հանդէպ Թուրքիոյ, գիտենք որ Հայերը դեռ կը յիշեն հին Թուրքիոյ կատարած դէպքերը, բայց պէտք է [illegible] թէ հին Թուրքիոյ հետ Մուսթաֆա Քեմալի Թուրքիան բնաւ նմանութիւն [illegible]

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (91)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Եւ ահա երրորդ, ու այս անգամ աւելի կարեւոր գումար մը եւս վճարեց երիտասարդը, ստանալու համար այդ անծանօթներուն օժանդակութիւնը: Շատ աղէկ գիտէր թէ մարդիկը հսկողութիւն պիտի կատարէին իր վրայ, հակառակ կաշառքին:

Քիչ յետոյ գրագարանը առաջնորդեցին զինքը եւ խնդրեցին որ սպասէ համբերութեամբ: Մօտ տասը վայրկեան այնտեղ մնալէ վերջ, սենեակին դուռը բացուեցաւ եւ Սուլթին լսեց սեղանապետին քծնող բառերը.

— Ինչպէս ձեր անզուգական աչքերն ալ պիտի տեսնեն, հանըմ, կեղտոտ մարդուն մէկն է, բայց կ'ըսէ թէ չափազանց կարեւոր լուր ունի··· կը հաճի՞ք վայրկեան մը տեսնել զինքը··· նայեցէք յարմա՞ր է որ մեր մեծաւորին ներկայութեան հանենք···

— Շատ լաւ, Րուսթէմ, պատասխանեց կնոջ մը հանդարտ ձայնը:

Ցաջորդ վայրկեանին կինը արդէն սենեակէն ներս մտած էր:

Սուլթին նայեցաւ անոր ու բերանը բաց մնաց: Ժանէթն էր: Այդ սարսափելի յայտնութիւնը ապշեցուց զինքը: Անիկա Պոլսոյ ընդհանուր հրամանատարին բնակարանն էր, ինչպէս նաեւ բնակարանը փաշային որուն մասին Արիֆը խօսած էր իրեն. ուրեմն Քէմալի հաւատարիմ զօրավարը ուրիշ մէկը չէր եթէ ո՛չ Կակայի անդամակցող փաշան···

Ժանէթ Սուլթինին նայեցաւ ճեփ ճերմակ դէմքով ու աչքերը լայն բացած: Անմիջապէս ճանչցեր էր զայն, հակառակ իր թափթփած երեւոյթին:

— Ինչպէ՛ս, փսփսաց աղջիկը. Արիֆը քու գործիդ մասին խօսած էր ինծի. բայց, Աստուած իմ, ինչո՞ւ այստեղ եկար···

Պատասխան տալու ժամանակ չունեցաւ, որովհետեւ գրագարանին դուռը յանկարծ բացուեցաւ եւ Սուլթին սեմին վրայ տեսաւ համազգեստաւոր զօրավարը:

— Քօքթէյլները բերէք, սիրելիս, ըսաւ ֆրանսերէն. պէտք չէ ինծի սպասցնէք···

Ցետոյ սենեակին մէջտեղը եկաւ ու շարունակեց.

— Ո՞վ է այս մարդը···

Սուլթին գլխարկ չունէր. իբրեւ ծպտում կզակին վրայ կար մէկ օրուան մօրուք մը, իսկ կռնակը՝ նաւաստիի հին հագուստ մը:

Միտքէն աղօթեց, որ մարդը չճանչնայ զինքը, որովհետեւ իր դիմացը կանգնած էր իր հին թշնամին— իշխան Ալին:

Այս վերջինը ապշահար ակնարկ մը նետեց իրեն. անհասկանալի արտայայտութիւն մը կար անոր աչքերուն խորը. բռունցքները սեղմեց ու պոռաց.

— Փառք Ալլահին որ նորէն ձեռքս ինկար, Հարիւրապետ Տէյթիմ···

ԳԼՈՒԽ 20

ՔՕՔԹԷՅԼ

Սուլթին անմիջապէս հասկցաւ թէ միայն մէկ բան կար ընելիք: Կեղծ ըսպառնալիք մը օգուտ չունէր: Եկած էր Կակայի դաւադրութեան լուրը հաղորդելու համար. եթէ նոյնիսկ իշխանը անդամ չէր այդ կազմակերպութեան, առնուազն անձնական վէճ ունէին իրարու հետ: Ալի պիտի չներէր մէկուն որ ապտակած էր զինքը, իսկ հաշիւ մաքրել անոր հետ իր հայրենիքին մէջ, կը նշանակէր հում հում կեր ըլլալ անոր: Ուրեմն ստիպուած էր խոհեմութեամբ շարժիլ: Ակնարկ մը նետեց իշխանին սեւ ու չարակամ աչքերուն ու յանկարծ սենեակէն դուրս վազեց:

Ժանէթ ջղագար ճիչ մը արձակեց, երբ Սուլթին իր քովէն անցաւ եւ արտասովոր արթնամտութեամբ, իր թեւերուն մէջ առաւ իշխանին գլուխը: Ալի վայրենաբար անդին հրեց աղջիկը, արծաթեայ սուլիչ մը հանեց գրպանէն եւ իր թոքերուն ամբողջ ուժովը սուլեց:

Սուր ձայնը արձագանգեց չէնքին չորս կողմը: Բակին մէջ, սեղանապետը վախէն կծկուեցաւ. իր սարսափահար աչքերը դուրս ինկան, երբ թափառականի նմանող այցելուն զոր ներս հրամցուցած էր, գրագարանէն ելլելով իր քովէն անցաւ: Սակայն բարձրահասակ գավասը ուժերը հաւաքեց եւ սուլիչին ձայնը լսելուն պէս նախագաւիթին սանդուղներէն վեր վազեց:

Սուլթին զարկաւ անոր՝ վազած պահուն, բայց գրեթէ հաւասարակշռութիւնը կորսնցուցած էր. այնպէս որ բռունցքին առաջին հարուածը մարդուն բերնին իջաւ փոխանակ կզակին: Թուրքը դէպի առաջ խոյացաւ, բռնեց Սուլթինին հագուստներէն, տատանեցաւ պահ մը հարուածին ուժգնութենէն, ոտքը սահեցաւ սանդուղին վերջին մասին վրայ ու վար ինկաւ՝ միասին քաշկռտելով Սուլթինը: Ցաջորդ վայրկեանին երկուքը մէկ իրարու փաթթուած կը տապլտկէին սանդուղներէն վար: Երբ այդ վիճակին մէջ փողոցին դուռը հասան, Սուլթին աջ բռունցքով սարսափելի հարուած մը իջեցուց մարդուն գլ[illegible]: Թուրքը խոզի մը պէս կը խռ[illegible]էր. երկրորդ ապտակ մը եւս զարկաւ անոր քթին բերնին ու ոտքի ցատկեց:

Բայց իրարանցումը սկսած էր արդէն վերի յարկը: Իշխանը տակաւին կը փչէր իր արծաթեայ սուլիչը: Գրասենեակի դրանին դարակէն անմիջապէս [illegible] էր ատրճանակը եւ սանդուղին գլուխը կեցած՝ կատաղի արտայայտութեամբ կը սպառնար. զայրոյթէն կաս կարմիր եղած էր իր դէմքը ու կ'աշխատէր [illegible] գին հրել Ժանէթը՝ ազատօրէն գործածելու համար զէնքը: Ֆրանսուհին կը ճչար անդադար. կարծես թէ [illegible] մարէր իսկ. եւ սակայն իրականին մէջ գիտակցութիւնը կորսնցուցած չէր երբեք եւ ընդհակառակն կը [illegible] նար իշխանին շարժումները արգիլել:

Սեղանապետը «սպանութիւն կայ» կը պոռար. խենթեցած զամբռ մը կը [illegible] ջէր շարունակ, իսկ տնեցիները [illegible] ու աղին անդին կը վազէին անօրինակ իրարանցում մը ստեղծելով:

(Շար.)

...ի սուլթաններու Օսմանեան կայսրութեան հետ: Առողջ քաղաքականութիւն մը վարելու համար պէտք է իրատես ըլլալ միայն, գիտակցելով երկրի շահերուն եւ ուժերուն եւ անձնատուր չըլլալով զգացումներու ու երազներու: Մեր ընդհանուր հայրենիքը բռնագրաւուած է այսօր եւ կը հեծէ սովետներու անտանելի լուծին տակ: Ինծմէ լաւ գիտէք թէ ի՞նչ օրեր կ'ապրին հոն մեր ազատասէր հայրենակիցները: Կովկասի հարաւային դըրացիները ոչ միայն աչք չունին մեր երկրի հողամասերու վրայ, այլեւ շահագրգռուած են որ Կովկասը մնայ եւ զարգանայ իբրեւ անկախ եւ ազատ դաշնակցային պետութիւն, իբրեւ բուֆեր պետութիւն: Նոյնքան անհիմն եւ անօգուտ կը նկատեմ յուզել որ եւ է սահմանային խնդիր, ինչպէս կ'ուզեն ընել վրացական եւ հայկական որոշ շրջանակներ, Արտահանի, Արդուինի, Կարսի եւ ուրիշ տեղերու մասին: Սահմանային հարցը հարաւի կողմէ գոյութիւն չի կրնար ունենալ, քանի որ ընդունուած եւ ստորագրուած դաշինքով հարաւի սահմանագիծը վերջնական ձեւ է ստացած»:

Կարճ դադարէ մը վերջը, Ակումբի նախագահ Պ. Ժուրուլի առաջարկեց ներկաներուն լրացումներ կամ հարցեր ուղղել բանախօսին: Բաւական ցանկացողներ գտնուեցան, Վրացիներու մէջ հինգ հոգի (թէեւ ունկնդիրներու մեծ մասը վրացի էին եւ 7—8 հոսանքներու պատկանող):

Յաջող խօսեցան վրացի ճարտարագէտ Կօրախիձէ, Ադրբէյջանցիներ Ալիբէկով եւ Մուհարրէմով, որոնք գիտել տուին թէ բացի երկու հակաիր ուժերէ զորս մատնանշեց բանախօսը, կան նաեւ ուրիշ պետութիւններ Միացեալ Նահանգներ, Անգլիա, Ֆրանսա եւ ուրիշ այսպէս կոչուած ազատական գաղափարի կողմնակիցներ, որոնց ազդեցութիւնը եւ ուժը անտես առնելու չէ եւ որոնք իրենց ըսելիքները ունին միջազգային հարցերը լուծելու պահուն: Կովկասը, համեմատաբար այն ուժը չէ որ գալի ազդեցութիւն ունենար եւ անպայման հաշուի առնուէր միջազգային խնդիրները հարթելու ատեն: Կովկասցիներուն կը մնայ գլխաւորաբար այնպիսի դիրք մը բռնել որ գալիք դէպքերու բերումով գէթ նուազագոյն փորձանքներու ենթարկուին եւ առաւելագոյն կերպով ապահովեն Կովկասի ժողովուրդներու ֆիզիքական գոյութիւնը:

Վրացի Կօրախիձէ չմոռցաւ չեշտել թէ հարաւային սահմաններու հարցը լուծուած չի համարեր, նկատի ունենալով Վրացիներու եւ մանաւանդ Հայերու կողմերու տուած արեան զոհերը: «Դուք լեռնական ըլլալով եւ հեռու Թուրքիայէն հեշտութեամբ կը զիջիք ուրիշներու պայմանները, ի՞նչ պիտի ըսէիք, եթէ մենք ալ ձեր հողերը զիջէինք Ռուսներուն»:

Սակաւաթիւ Հայերու կողմէ հարցումներու ձեւով կարճ խօսեցաւ Փրոֆ. Աղաջանեան, որ չափաւոր եւ զուսպ կերպով պարզեց թէ բանախօսի ներկայացուցած Թուրքիան չի ներշնչեր ամենեւին գիտցածին,—«գիտենք թէ ուր Թուրքը ոտքը դնէ, հոն խոտը անգամ չի բուսնիր»: Մինչ Պ. Էլէկխոյի կ'առաջարկէ բոլորովին կռնակ դարձնել Ռուսներուն եւ ատոր փոխարէն կը խոստանայ.. .որ Թուրքերը մեզ այլեւս չեն մորթեր, իբրեւ բարձրագոյն շնորհ: «Ես քիչ մը ծանօթ եմ պատմութեան եւ այժմեան անցուդարձին, կը խոստովանիմ սակայն որ երբեք լսած չեմ Թրքական հանճարի մասին»:

Պ. Ջանշիեւ յուզուած չեշտեց որ Հայերը երբեք չեն կրնար հետեւիլ բանախօսին առաջարկներուն, քանի որ Թրքահայ եղբայրներու դատը լուծուած չէ, հայ ժողովուրդը չի կրնար թշնամական դիրք բռնել Ռուսիոյ դէմ եւ բարեկամութիւն քարոզել Թուրքիոյ հետ, իսկ եթէ «Կաւկազ»ի կողմնակիցները, որոնց էութիւնը մեզի համար պարզ չէ, եւ որոնց թիւը հագիւ կրնայ բացատրել թէ ի՞նչպէ՞ս կրնան իրենց պարբերականը տպել վեց լեզուներով (եւ կարծեմ դեռ ուրիշ լեզուներով ալ պիտի տպեն), եթէ, կ'ըսեմ, կը ցանկան եւ ի վիճակի են առանց Հայերու իրագործելու «Կաւկազ»ի ծրագիրները, թող ընեն: Պատճառաբանելով որ իրեն տրամադրուած 15 րոպէն քիչ է, ընդդիմախօսներուն պատասխանելու համար, բանախօսը միայն պատասխանեց Փրոֆ. Աղաջանեանի մէկ հարցումին Թրքական հանճարի մասին եւ պնդեց թէ այդ հանճարը գոյութիւն ունի յանձին Քէմալ Աթաթիւրքի, ինչ որ առիթ տըւաւ Պ. Ջանշիեւի տեղին բացականչումին.—

— Աթաթիւրք Սելանիկցի Հրեայ մըն է եւ ոչ թէ Թուրք...

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

Մայիս 28

ՔԱՇԱՆ, (Յապաղած).— Պանթէօ - Քաշանի Հայաստանի Հանրապետութեան հռչակման քսանըորդ տարեդարձը տօնուեցաւ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէի, 11 Յունիս շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Պուավէնի սրահը:

Ներկայ էր կոկիկ եւ հայրենասէր բազմութիւն մը, կը նախագահէր ընկեր Հայկ Զրուանդեան: Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիք»ով զոր երգեցին յոտնկայս Ալֆորվիլի եւ Իսի-Թալիի սան - սանուհիներու երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկեր Ս. Յովհաննէսեանի:

Ապա ընկեր նախագահը քանի մը խօսքով բացատրեց օրուան տօնին խորհուրդը: Ոգեկոչեց Սարտարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ճակատամարտները, որոնց շնորհիւ հիմը դրուեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան: Ոչ թէ հրաշք եղաւ, ինչպէս կ'ըսեն ոմանք, այլ հայ ժողովուրդը ինքը ըստեղծեց հրաշքը շնորհիւ իր վճռականութեան ու տոկունութեան:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին երգերով ու արտասանութեամբ, Տիկ. Արմենուհի Ճակըրեան, Օր. Էլիզա Աբրահամեան եւ Օր. Գավէճեան, ինչպէս եւ նաեւ Թառիստ Գարեգին մէջընդմէջ: Քառորդ ժամ դադարէ մը վերջ, նախագահը խօսքը տուաւ օրուան բանախօսին, ընկեր Ս. Վրացեանի, որ կուռ բանախօսութեամբ, պարզեց անցեալի դէպքերը 1914էն մինչեւ 1918 Մայիս 28 Հայ ժողովուրդը ունեցաւ իր հայրենիքը ազատ ու անկախ, շնորհիւ իր զաւակներուն մղած երկարատեւ պայքարներուն, եւ մեր քաջարի մարտիկներու վճռականութեան:

Ապա անդրադարձաւ Հայաստանի վերջին դէպքերուն ու յուզումով յիշեց հոն կատարուած ոճրագործութիւնները: Իսկ արտասահմանի տարագիրներուս կը մնայ ազգային մէկ ճակատ ստեղծել եւ միահամուռ գործել ի նըպաստ մեր հայրենիքի անկախութեան վերահաստատման: Մասնաւորապէս կոչ ուղղեց երիտասարդութեան որ գգուշանայ այլասերիչ բարքերէ: Ընկերոջ ճառը ընդունուեցաւ ջերմ ծափերով:

Ետքոյ սկսան կովկասեան ու հայկական պարերը, ինչպէս եւ «պալէ»ներ, Օրիորդներ Աչխէնի եւ Գավէճեան քոյրերու կողմէ որոնք ծափեր խլեցին:

Գեղարուեստական բաժինը լրացած ըլլալով, կէս գիշերին սկսան եւրոպական պարերը, մինչ երիտասարդ զոյգեր կը դառնային անընդհատ, ասդին տարէց թէ երիտասարդ սեղաններու շուրջ կ'երգէին ազգային եւ յեղափոխական երգեր: Այսպէս շարունակուեցաւ մինչեւ առաւօտ, ժողովուրդը ցրուեցաւ հայրենաշունչ տպաւորութեամբ:

Օննիկ Թուփանեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՈՍԿԻ ՀԷՔԵԱԹ»

ՊՈՒՏՕ, 15 յունիս.— «Արարատ» միութեան վարչութիւնը եւ Հ. Յ. Դ. «Բաբսեղ - Շահպազ» ակումբի վարիչ մարմինը միասնաբար կազմակերպած էին ներկայացում մը, ի նպաստ ակումբի դաշնակին, որ դպրոցի յառաջդիմութեան գլխաւոր ազդակներէն մէկն է եւ նիւթական կոկիկ գումար մը կ'ապահովէ ամէն ամիս: Որոշուեցաւ ներկայացնել Ա. Ահարոնեանի «Ոսկի հէքեաթը»: Ա. Գ. Մեսումենց քանի մը օր աշխատեցաւ, երկար հատուածները չափածոյի վերածեց, առանց գործին փիլիսոփայական կառուցուածքը խախտելու: Իւրաքանչիւր կըտորի համար եղանակներ յօրինելով այնքան խնամքով որ հարազատ արտայայտութիւնը կը ցոլացնէր հեղինակին:

Թէեւ ներկայացնողները խումբ մը սիրողներ էին, սակայն ժողովուրդը անհամբեր էր տեսնելու իր մեծ վշտի ու փառքի անսասան երգիչին վերջին գործը:

Կիրակի, 5 յունիս Հ. Յ. Դ. «Բաբսեղ-Շահպազ» ակումբը լեցուած էր եկեղեցի բազմութեամբ: Ա. Գ. Մեսումենց «Ոսկի հէքեաթ» թատերախաղին ողին ամփոփ կերպով պարզեց, որպէսզի ներկաները նախնական գաղափար մը ունենան ներկայացուելիք գործին շուրջ: Սկիզբէն մինչեւ վերջաւորութիւնը բոլորն ալ լարուած ուշադրութեամբ կ'ունկնդրէին: Ներկայացումը այնքան յաջող անցաւ որ ժողովուրդը փափաք յայտնեց յառաջիկայ աշնան դարձեալ բեմադրել:

Պէտք է ըսել որ Ա. Գ. Մեսումենց մեծ ջանք թափած էր, որպէսզի խաղը իր բարձրութեան վրայ մնար: Մանաւանդ բեմին անյարմարութիւնը իրեն համար յոգնեցուցիչ էր: Ինք դաշնակով կ'ընկերանար երգերուն եւ յաճախ սրահէն բեմին ետեւը կ'երթար, ծերունիին սրինգի ձայն տալու ջութակով, ինչպէս նաեւ վարելու համար Արարատ միութեան դպրոցի աշակերտները որոնք բեմին ետեւէն կ'երգէին իրենց բաժինը:

Կ'արժէ սիրողներուն անունները տալ իրենց կատարած դերերով: Ծերուկ փիլիսոփայ,— այս շատ պատասխանատու դերը կատարեց ճարտարագէտ-ելեկտրագէտ Պ. Վ. Պաղտասարեան, այնքան բնական ծպտուած էր որ շարժուձեւերը իր ստանձնած դերին հարազատութիւնը կը պատկերացնէին: Երբ ժայռին վրայ նստած, բնութեան ծոցին մէջ, աստղերուն որ լոյս ունին եւ ծաղիկներուն որ բուրմունք ունին, սրինգ կը նուագէր իր բոլոր յուզիչ ձեւերով, ներկաները այն տպաւորութիւնը ունեցան թէ իսկապէս այդքան գեղեցիկ կը նուագէ եւ կարծես «Ոսկի հէքեաթ»ի բուն ծերուկը իրենց աչքին առջեւ կը պատկերանայ: Ինչպէս նաեւ երգի դժուարին բաժինը, որ իսկական ծերուկի շարժուձեւերով երբեմն տըխրութեան, երբեմն ցասումի եւ երբեմն ալ արհամարհանքի արտայայտութիւններով լաւ կատարեց:

Որսորդը, աշխարհիկ կենսուրախ մէկը, թէեւ յաջող էր իր խաղարկութեան մէջ (Ա. Քէօսէեան), բայց եթէ ձիգ ընէր աւելին կրնար: Պէտք է ըսել որ խաղի ամէնէն պատասխանատու դերերէն մէկն է որսորդի դերը:

Անծանօթ, տանջուած ու վշտաբեկ թիապարտի դերը, հնամաշ հագուած, ուրուականի ձեւով, կատարեց Կ. Տօնէրեան:

Եւա, որսորդի կինը, այս դժուարին դերը կատարեց Օր. Ե. Վարդանեան, Արարատ միութեան սանուհիներէն: Իսկապէս որ արժանի է գնահատանքի, իր այնքան նմանութեամբ Ելենայի մօր դերին մէջ, ուր երեւան բերաւ զուսպ խաղարկութիւն մը:

Օրիորդը լաւ յատկութիւն մը ունի,— իր ստանձնած դերին բաժինը գրեթէ զոց կը սորվի, որ մեծապէս կը նպաստէ խաղարկութեան:

Ելենա, Եւայի եւ որսորդի դուստրը, զգայուն խառնուածքով աղջկան այս բազմակողմանի դերը կատարեց Օր. Մ. Բաբսեղեան, Արարատ Միութեան սանուհիներէն: Թէեւ շատ նեղուեցաւ, սակայն գովելի էին իր ջանքերը: Թէեւ երկրորդ անգամ է որ բեմ կ'ելլէ, համարձակութիւնը ուժեղ է:

Պառաւը, Օր. Ծ. Քէնտիրեան, որդեկորոյս մօր իսկական դերին մէջ, խեղճացած, իր զաւկին կարօտովը կը տոչորուի, մինչեւ որ վերջ կուտայ իր կեանքին լիճը նետուելով: Նոյնպէս, Արարատ միութեան սանուհիներէն:

Գիւղացին՝ Մ. Նաթրեան, Հովիւը՝ Կ. Տօնէրեան իրենց իսկական դերերուն մէջ էին: Ինչպէս նաեւ Արարատ միութեան աշակերտները երգեցին fusilինէրէն: Պորտոյի մէջ առաջին տրամաթիկ ներկայացումն է որու թէ նիւթէն եւ թէ խաղարկութենէն ժողովուրդը գոհ մնաց:

Դիտողութիւն մը.— Դժբախտաբար պզտիկներու համար, մեծերու դուրս ելլել ներս մտնելը դժգոհութեան դուռ բացաւ:

Ներկայացման մեծ չափով նպաստեցին նաեւ տեսարանները, զորս ճարած էր Պ. Վ. Պաղտասարեան, ամէն ջանք ի գործ դնելով: Ժողովուրդին հիացում պատճառեց երբ երեք անգամ ականատես եղաւ առանձին տեքորներուն: Լուսաբացի, լուսնի լոյսի եւ կիսախաւարի տեսարաններն ալ գեղարուեստագէտի նուրբ ճաշակով դասաւորած էր: Այս առթիւ Արարատ միութեան եւ Հ. Յ. Դ. «Բաբսեղ - Շահպազ» ակումբի վարչութիւնները հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն իրենց ճարտարագէտ - ելեկտրագէտ բարեկամին, ուսուցիչ Ա. Գ. Մեսումենցի: Պ. Ա. Քէօսէեանի, Օրիորդներ Ե. Վարդանեանին, Մ. Բաբսեղեանին, Ծ. Քէնտէրեանին որոնք շատ ժամանակ վատնեցին իրենց ներկայացման յաջողութեան համար:

Թղթակից

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐԸ ԳՈՀ ՉԵՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԷՆ

Ռամկավար մամուլը տարիներով խունկ ծխելէ վերջ, այժմ ալ սկսեր է փետտել Բարեգործականի ղեկավարութեան մօրուքը: Այս ճակատին վրայ ամէնէն աւելի կը փայլի Փարիզի շաբաթաթերթը: Բայց միւսներն ալ վար չեն մնար: Ահաւասիկ եզրակացութիւնը Ամերիկայի «Պայքար»ի խմբագրականին, գրուած՝ նոյն շրջանի Պատգ. Ժողովին առթիւ (27 Մայիս).

— «Մենք միայն կը չեշտենք թէ այդ պատգամաւորներուն համար էական նշանակութիւն պէտք է ունենայ որ համոզուին, թէ իրենց կազմակերպութիւնը ճակատի քրտինքով կ'արտադրէ ամէն օր եւ անհրաժեշտ ու անխուսափելի մեքենականութեան մը պահպանումէն դուրս՝ միջոց կը գտնէ իր գործունէութիւնը հետզհետէ ծաւալելու նոր նոր դաշտերու մէջ:

Այդ պատգամաւորներուն համար պատեհութիւն է նոյնպէս, որ խոր ուշադրութիւն ընծայեն իրենց կազմակերպութեան կեդրոնական վարչային դրութեան եւ գործունէութեան մասին բարեփոխութիւններուն, որ երկու տարի յաջորդաբար իրենց պատգամաւորին միջոցաւ ներկայացուեցան Փարիզ գումարուած ընդհանուր համագումարին եւ որոնց ճակատագիրը կը թուի թէ մնացած է առկախ:

Ոչ մէկ կազմակերպութիւն կրնայ ըսել թէ ինք բոլոր դէպքերը, փոփոխութիւնները կանխող ու կանխատեսող սահմանադրութիւն մը գծելու իմաստութիւնն ունեցած է եւ հետեւաբար, պատճառ չունի որեւէ փոփոխութեան իր օրէնքներուն ու կանոններուն մէջ, իսկ հայ կազմակերպութիւն մը ա՛լ աւելի նուազ հնարաւորութիւն ունի այդ տեսակ յաւակնութիւն մը ցուցադրելու, որովհետեւ ամէն ինչ հիմնովին փոխուեցաւ ու խանգարուեցաւ մեր կեանքին մէջ, բացարձակապէս հրամայական դարձնելով նպատակի, գործունէութեան ծրագրի եւ վարչային մեքենականութեան վերաքննութիւնը:

Տարօնցին իր հողին վրայ չէ, իր կրթական թէ տնտեսական պահանջներովն ու հոգերովը փոխադրուած է ուրիշ վայրեր. կեանքոտ կազմակերպութիւն մը Տարօնցին պիտի գտնէ հոն ուր որ է եւ հասնի անոր պահանջներուն եւ ո՛չ թէ ապաւինի իր կանոնագրին ձեռնպահութիւն թոյլատրող տառերուն:

Այս «տեղափոխութիւնը» ճիշդ է շատ կը ծանրացնէ այդ Միութեան գործը, բայց անգամ մը որ անիկա դուրս ելլէ իր կանոնագրի կապանքներէն եւ առաջնորդութիւն ստանձնէ իր կոչումին մէջ ինկող բոլոր գործերուն մէջ ամէն տեղ, պիտի ստանայ իր գործի ծանրութեան համապատասխան օժանդակութիւն բոլոր խաւերէն:

Ուշադրութենէ պէտք չէ վրիպի նոյնպէս, թէ ժամանակի ոգիի պահանջն է, որ Միութիւնը իր վարչական վերին մեքենային մէջ համարատուի եւ համարառուի իրական դրութեան որդեգրումովը եւ կիրարկումովը դառնայ ժողովրդային եւ ժողովրդավարական այնքան, որքան իր Ամերիկայի Շրջանակն է եւ որ ոչ միայն տկարութեան եւ անվստահելիութեան պատճառ չէ, այլ կը պատասխանէ զոհաբերող զանգուածներու արդար պահանջկոտութեան եւ իրենց իրաւունքներու մասին նախանձոտութեան: Ինչ որ կարելի եւ օգտակար է մէկ շրջանակի համար, ո՛չ մէկ պատճառ՝ որ չըլլայ ընդհանուր, իբրեւ կազմակերպական օրէնք:

Ամերիկայի շրջանակը որ սնած ու մեծցած է ժողովրդավար մթնոլորտի մէջ, իր ամէնէն մեծ առաջադրութիւններէն մէկը պէտք է ընէ այդտեղ հասցնելու համար Միութիւնը, համոզուած թէ այդ կերպով աւելի պիտի վերանորոգուի եւ թարմանայ Միութիւնը եւ պիտի ընդարձակուի անոր օգտակարութեան հնարաւորութիւնը:

Բարեգործականը կերտած է վստահութիւն, ձեռք բերած է ու կրնայ բերել ալ նիւթական միջոցներ, իրեն կը մնայ չվախնալ հիմնովին ժողովրդական դառնալէ, եւ յանդգնութիւնն ունենալ փոխուած պայմաններու եւ պահանջներու համապատասխան ձրգտումներ տածելու եւ գործունէութեան մէջ նետուելու: Անսահման դաշտ մը իրեն կը սպասէ»:

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՐԳԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տոքթ. Լ. Համբարձումեան բացած է երգի դասընթացք մը, Մարսէյլի մէջ:

Դասընթացքը ձրի է: Նըրգուելիք երգերու բառերը ամէն դասի տպագրուած պիտի բաժնուին հետեւողներուն:

Փափաքողներէն յարմարութիւն ունեցողներուն պիտի աւանդուի նաեւ ձայնագրութիւն:

Դասընթացքի հետեւողներէն ընտրանքով պիտի կազմուի նաեւ երկսեռ Երգչախումբ մը՝ տեւականօրէն տրամադրուելու համար ազգային հանդէսներու:

Կը հրաւիրենք ուրեմն ամէն անոնք որոնք կը փափաքին օգտուիլ այս առիթէն, դիմել եւ արձանագրուիլ հետեւեալ հասցէին.—

Դիբձակ Փօղոս, 53, Rue Nationale:

Դասընթացքի վայրն ու ժամերը պիտի հաղորդուին արձանագրուողներուն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ՍԻՒՆԵՑԻ, քնարահեղ միջին դարէն: Գրեց՝ Յ. ՕՇԱԿԱՆ: Տպ. Արաքս. Փարիզ, 1938: Ընտիր թուղթով եւ գեղեցիկ տպագրութեամբ: Գին 15 ֆրանք: Դիմել L. Chirian, 39, Rue Beauregard, Paris:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՕՒԻ ԼՕԹԻՆ

— Է՛, ի՞նչ էնէնք, տուն է, հիւանդ են ունեցէ:

— Ծօ՛ ի՞նչ հիւանդ, էրթողը ոչ բժիշկ Հայրապետեանն է (քաղաքի պաշտօնական բժիշկը) ոչ էլ բժիշկ Ղազանջեանը, մեր Կարօն:

— Ցըպը՞:

— Ղօչլիտալի (զինուորական հիւանդանոց) դօխտորը. Պարչեւսկին:

— Էն կտրող-թափո՞ղը:

— Հա՛, էն օպերացիա (վիրահատութիւն) անողը:

— Հիմի հասկցա՞ր: Զըմի՞ թէ...

— Ծօ, հայվան, լեզուդ քիչ մը քեզ քաշէ: Չե՞ս տեսնի որ, ոչ ոք էդ մասին չի խօսի: Փուցէ հրահանգ կայ որ...

Մուկուչը «հրահանգ» բառը լսելուն պէս՝ թուքը կուլ տուեց եւ ատամները իրարու սեղմեց: Ինչպէ՞ս ինքը չէր մտածել այդ մասին:

— Հա՛, Կոստի ջան, ըղորդ ես ասում, ոչինչ չեմ լսէ, ոչինչ չգիտեմ:

— Հա՛, էդպէս:

Բայց լեզու խածնելու պէտք չեղաւ: Օրը դէպի երեկոյ չթեքուած՝ չուկան գրնգաց:

— Այս երեկոյ, կէս գիշերին, ժողովուրդը սաղէն տուն դառնալու է՛ն տաք ժամանակը, Շէրիֆ բէգին իր տան առջեւը դանակով զարկել են: Տունը բանալի է ունեցել քովը, արդէն դուռը բացած է եղել եւ իսկոյն ներս է ընկել, թէ չէ՝ բանը վերջացած պիտի լինէր: Շէրիֆ բէգի պահանջով՝ անեցիք ձէն ձուն չեն հանել:

— Ըսենք գիշերով չեն համարձակէ փողոց դուրս գալ:

— Առաւօտ կանուխ ղօչլիտալէն դօխտուր Պարչեւսկին են բերէ: Ասում են թէ՝ վէրքը բանըմ չէ. թէեւ սրտի քովն է, բայց սրտին չէ հասէ:

— Ասում են թէ՝ հագուստի տակէն երկաթահիւս զրահ է ունեցէ, թէ չէ՝ բանը պրծած պիտի եղնէր:

— Եթէ «Կոմիտէն» է զարնողը՝ ազատում չունի, ասում է մէկը,— «Կոմիտէի» դանակը դեղած է լինում: Բաւական է մի փոքր վէրք, որ էլ չլաւանայ, վէրքը զօցւելէն վերջն էլ զոհը էն աշխարհը կ'երթայ:

— Ծօ՛, «Կոմիտէն» վրիպէ՞. էդ ե՞րբ տեսնուած բան է. չէ, էդ «Կոմիտէի» գործը չէ:

— Եթէ «Կոմիտէի» գործն է ու, խամ մարդու է յանձնուած, վայն եկել է մեզ տարել, էլ ի՞նչ երեսով մարդու երեւանք:

— «Կոմիտէն» ամօթով չի մնայ, դու գործիդ աչէ, տեսար ուրիշ օրըմ...

— Տունը որ ապրի՝ էլ Կարս կը մընա՞յ. կ'անցնի Կարին՝ կնկայ ազգականների քովը:

— Դու էլ բա՞ն ըսիր... «Կոմիտէն» Կարին մարդ չունի՞: Շէրիֆ բէգ չէ՝ իր մարգարէն էղնի, ու Ալլահի կողքը բազմած, «Կոմիտէն» որ որոշէ մաքրել, կը մաքրէ:

— «Կոմիտէն» է:

— «Կոմիտէն» չէ:

— Պիտի մեռնի, պիտի չմեռնի:

Բերնէ բերան դաղտնաբար նման խօսակցութիւններ են շրջան անում, իսկ բարձրաձայն ուրիշ բան:

— Շէրիֆ բէգի վրայ դանակ քաշե՞լ... Տօ, ձեռքը չորնայ էդ, էդ...

— Փաշայի պէս մարդ է. ո՞վ է վընաս տւէ:

— Շաքարի պէս անուշ լեզու ունի, ի զուր չէ որ, մեծ ու պզտիկ իր անունովն են երդւում:

— Իր հարիւրաւոր տների վարձակալները ոչ մէկ նեղութիւն չեն քաշէ, ունեցել են՝ տւել են տան վարձը, չեն ունեցել՝ չեն տւէ: Դեռ նեղն ընկած միջոցներին էլ բէգէն դրամ են առէ, նեղութենէ դուրս են եկէ:

— Չէ, ես ու իմ Աստուածը. էնոր պէս լաւ մարդ աշխարհքը շատ չէ տեսէ:

— Իսկապէ՛ս, երբ իմացանք էդ դանակի պատմութիւնը, օխթը անէծք... հարիւր հայհոյանք ուրնք էնողին:

— Արդէն դանակի պատմութիւնը պարզ ցոյց է տալիս որ, էնողը լազիբակի (սրսկակ) մէկն է էղէ: Անօթի մէկն անպայման: Յանկարծ տեսել է աղա մարդը, սիրտը ուզել է դրամ պոկել: Խնդրել է, ու երբ բէգը հայրաբար խրատել է էնոր թէ՝ ջահել ես, ամօթ է մուրացկանի պէս ուրիշի ձեռք մեկնել, գնա՛ աշխատի, գործ չունես՝ վաղը եկ՝ գործի դնեմ քեզ: Լազիբակն էլ, իր չունեցած տղամարդութիւնը ցոյց տալու համար, դանակ է փարտէ. ոնց որ կատուն մէկին ճանկէ:

— Հըրըթ էնպէս է:

Հաստատում են ուրիշներ այս վարկածը:

— Ինչպէ՜ս, մէկ երկու օրէն չուկայ կը գայ բէգը՝ խնդալով եղածի վրայ:

— Ա՛խ, ի՞ ձեռքերս ընկնէր էն, էն լազիբակը. դասըմ տայինք իրեն որ, հասկնար թէ ի՞նչպէ՞ս կ'եղնի աղա մարդու վրայ դանակ փարտելը:

Այսպէս ասում են, խօսում են չուկայում, վստահ թէ իրենց ունկնդիրները ծակ ականջներ կան միշտ, որ լուրը տանում են պէտք եղած տեղը:

Ներքուստ համ ուրախ են, համ տըխուր են Հայերը, ուրախ են որ, դանակ է խաղացել մատնիչի կեանքի դէմ. տխուր են որ, մէկէն չէ վերջացել գործը:

— Համբերութիւն, ո՞վ գիտէ «Կոմիտէի» գործը: Փուցէ չէ՞ ուզեցէ սպանել. զուցէ ուզեցել է դասըմ տալ իրեն թէ՝— լեզուդ քեզ քաշէ, թէ չէ...

— Համբերութի՛ն... դեռ ո՞վ գիտէ՝ կ'ապրի՝, կը մեռնի՞:

Երկու երեք օր յետոյ չուկայում լուր է տարածւում թէ.

— Ոստիկանըմ Աչոյի մօրը կառքը դրած՝ ուղիղ ոստիկանատուն է տանում: Էնտեղ հարց-փորձ թէ դուն գիշերը պատ. հանեն էլ էղէ. անշուշտ բաներըմ տեսած, բաներըմ լսած ես. պիտի ըսես. թէ չէ քեզ բանտը պիտի դնենք:

Աչոյի մէրն էլ թէ՝— ճիշդ է, մինչեւ կէս գիշեր պատուհանն էի, զոքանչ հիւսելով տղուս կը սպասէի որ որ սաղն էին: Շէրիֆ բէգի տուն գալը չեմ տեսէ, չունքի էդ ժամանակ տանը չէի: Դրացուհիս հիւանդացել էր յանկարծ, ինձ կանչեցին օգնութեան: Կէս գիշերէն մինչեւ լոյս էնտեղ դարման, լափայ, ի՞նչ գիտեմ, կնկայ բժշկութիւն: Որ ըսածս ճիշդ է Թաթմայ խանումն էլ կրնայ հաստատել, չունքի էն լսած պիտի էղնի Տոստի ախ ու վախը եւ իմ էնտեղ էղնելը:

— Ինչ կ'էնեն, չեն էնէ՝ բերնէն բան չի փախցնէ:

— Բռաւօ՛ կնիկը:

— Է՛, չիտէք որ էնոնք տնով տեղով «կազմակերպւած» են, բերններէն կուտ չեն փախցնէ:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒՐՋԱՆԴ

(12)

(Շար.)

իրենց ամենամեծ պաշտպաններն են ։

Ներսը պաշարողները Թուրք ոստիկան - զինուորներն էին, իսկ պաշարողներն ալ զինեալ ուսպէականներ, որոնք կիներու եւ մանուկներու ետեւ պահուած էին ։

Ցարձակողները ուժ առին միջազգային յանձնաժողովի նախագահին իրենց իրաւունք տուող խօսքերէն եւ ոստիկան զօրքի հրամանատարին պաշարեալներուն ուղղած «մի կրակէք» հրամանէն, եւ զարհուրելի յիշոցներ արձակելով ու պատուհաններուն վրայ պարպուող հրացանի ձայներուն մէջէն չէնքին վրայ խուժեցին ։

Այն ատեն ներսինները կրակել սկսան ։ Ցարձակողները իրենց առջեւէն կիները եւ մանուկները կը քշէին, այնպէս որ երկու կիներ ու տղայ մը վիրաւորուեցան եւ ամբոխն ալ ցրուեցաւ ։ Կառավարչատան պարտէզին մէջ նետուած քարերէն քարակոյտ մը գոյացաւ ։ Կացութիւնը նորէն լարուած է ։

50,000,000 Չինացիներ անպատսպար

Չինաստանէն հասած վերջին լուրերը կը հաստատեն թէ անհելի համեմատութիւններ ստացած է Դեղին գետին յորդումը ։ Ճափոնական հրամանատարութիւնն ալ չափազանց վտանգաւոր կը նկատէ կացութիւնը եւ ամբարշին ջոկատները բոլորովին անկարող են կասեցնելու հեղեղը, որ բռնած է զինուորական գործողութեանց ամբողջ շրջանը ։ Միւս կողմէ, չինական թնդանօթները իրենց կրակին տակ պահելով քանդուած թումբերը, թոյլ չեն տար որ Ճափոնցիները նորոգեն զանոնք ։

Ամէն կողմէ անհամար փախստականներ իրար խառնուած են եւ ի զուր ապահով վայրեր կը փնտռեն ։ Ջուրերուն տակ թաղուած է 4000 մղոն տարածութիւն, 100.000 Չինացիներ պաշարուած են ջուրերէն, անօթի ծարաւ, իսկ ուրիշ 700.000 հոգի կը թափառին ջուրերուն մէջ կամ լաստերու վրայ ։ Եթէ ողողումները անմիջապէս չդադրին կամ թումբեր չշինուին, կը կարծուի թէ 50.000.000 հոգի անպատսպար պիտի մնան մինչեւ մէկ ամիս ։

Սպանիական պատերազմը կը սաստկանայ

Զօր. Ֆրանքոյի շրջանակներէն կը հաղորդեն թէ ազգայնական բանակը յարձակողականի ձեռնարկած է երեք ճակատներու վրայ ։ Կատաղի կռիւներ կը մղուին այդ երեք ճակատներուն վրայ ։ Հանրապետականները կ՚ըսեն թէ ապստամբները պարտութեան մատնուեցան, բայց այս վերջինները կը հերքեն ։ Ամէն պարագայի մէջ, կռիւները սաստկացած են ։ Ազգայնականները իրենց ամբողջ ուժը թափած են Սակութայի վրայ, եւ կը ճգնին գրաւել զայն, որպէսզի հանրապետականները չկարենան ամրացնել այդ մետաղագործական կեդրոնը եւ Վալենցիան ։ Հանրապետականները ուժգնօրէն կը դիմադրեն ։

Ամէն կողմէ փախստականներ կը հասնին Վալենցիա, որուն բնակչութիւնը քառապատկուած է ։ Վերջերս 40.000 հոգի եւս հասան Քասթէլլոնի նահանգէն, սաստկացնելով ուտեստի տագնապը ։ Հիւանդանոցներն ալ խճողուած են ։

Ազգայնականները կը շարունակեն անխնայ ռմբակոծել Վալենցիան եւ Պարսելոնան ։ Զօր. Ֆրանքօ բացարձակ անձնատուութիւն կը պահանջէ, այլապէս կռիւները պիտի շարունակուին անողորմաբար ։

*** Հանրապետական Սպանիոյ վարչապետը ճայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց ․— Զորս ամիս առաջ ռազմանիւթի տագնապի մը առջեւ կը գտնուէինք, իբրեւ հետեւանք ոչ - միջամտութեան քաղաքականութիւն ։ Այժմ անցած է տագնապը, շնորհիւ մեր ճարտարագործութեանց գերարտադրութեան ։ Մեր բանակը բաւականաչափ սպառազինուած է ։ Մնաց որ, մեր զինուորները հարիւր անգամ ապացուցին թէ թշնամին պարտութեան մատնելու համար անհրաժեշտ չէ ռազմանիւթի հաւասարութիւնը ։ Մեր շահելիքը կ՚արժէ ամէն զոհողութիւն ։ Մենք կը կռուինք անոր համար որ Սպանիան Սպանիացիներուն մնայ, եւ պիտի յաջողինք ։ Երբ հարցը, հայրենիքի մասին է, կա՛մ կը յաղթեն եւ կամ կ՚իյնան ։ Մենք պիտի յաղթենք ։ Սպանիա չուզեր ոչ լուծի տակ իյնալ, ոչ ալ հովանաւորեալ երկրի մը դառնալ » ։

Անգլիա եւ Իտալիա կը վէճին

Իտալական կառավարութիւնը առաջարկեց ձեռնարկել անգլեւիտալական համաձայնութեան գործադրութեան, յանձն առնելով որ Սպանիոյ իտալացի կամաւորները առ այժմ չմասնակցին կռիւներուն ։ Անգլիական կառավարութիւնը մերժեց առաջարկը, մինչեւ որ լուծուի օտար կամաւորներու յետս կոչման խնդիրը ։ Լոնտոնի իտալական դեսպանը այս առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ վարչապետին հետ ։ Կ՚ըսուի թէ Պ. Չէյմպըլէն դաղտնապէս խնդրած է աշխատաւորականներէն եւ միւս ընդդիմադիրներէն որ նեղացուցիչ հարցումներ չուղղեն կառավարութեան, մինչեւ ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին գումարումը ։

Եթէ Սպանիոյ կամաւորներու խնդիրը դիւրութեամբ կարգադրուի, անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, իրականացնելու համար ֆրանքօ-իտալական հաշտութիւնը, առանց որու անգլեւիտալական համաձայնութիւնը թուղթի վրայ պիտի մնայ ։ Այս առաջադրութեամբ, Անգլիոյ թագաւորին այցելութեան առթիւ Փարիզ պիտի գայ նաեւ արտաքին նախարարը, խորհրդակցելու համար Ֆրանսայի վարչապետին եւ արտաքին նախարարին հետ ։

ՋԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԹԱԹԻՒՐՔ ԵՒ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ թագաւորը տեսակցութիւն մը ունեցան Վօսփորի մէջ, «Սավարոնա» զբօսանաւին մէջ որ վերջերս գնուեցաւ Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին համար ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. քարտուղարը, Պ. Մորիս Թորէզ, ճառ մը խօսելով, քննադատեց ընկերվարական կուսակցութեան դիրքը՝ ժողովրդական ճակատի գործունէութեան մէջ ։ Համայնավարները կը պահանջեն ամբողջովին գործադրել ժողովրդական ճակատին ծրագիրը, բանալ Սպանիոյ սահմանագլուխը եւն. ։

ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, որ 800.000 անդամ կը ներկայացնէ, ժողով գումարելով սպառնաց ընդհ. գործադուլ հռչակել ամառնային արձակուրդէն վերջ, քանի որ կառավարութիւնը որոշեց թոշակի յաւելումները յետաձգել մինչեւ 1939 ։ Գործադուլը պիտի ըլլայ «նստուկ», հետեւողութեամբ 1936ի բանուորական գործադուլներուն ։ Միութեան ընդհ. քարտուղարը յօդուածով մը կը յորդորէ որ եւ է ձեռնարկ չկատարել մինչեւ հոկտեմբեր, չխանգարելու համար Անգլիոյ թագաւորին այցելութիւնը ։

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ, երբ կը քննուէր գահաճառին տրուելիք պատասխանը, գրեթէ բոլոր ընդդիմադիր երեսփոխանները առին քալեցին ։ Այն երեսփոխանը որ կարդացած էր ընդդիմադիրներուն բողոքագիրը, արտաքսուեցաւ երեք նիստի համար ։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉԻ ժողովրդական լեզուով հրատարակութեան 400ամեակը տօնուեցաւ Անգլիոյ մէջ, մեծ հանդիսութեամբ ։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ պահեստիները, որոնք զէնքի տակ առնուած էին, արձակուեցան շաբաթ օր, գոհացում տալու համար Գերմանիոյ, որ սակայն գոհ չերեւար ։— Պաշտօնական բանակցութիւնները կը սկսին այս շաբթու ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթողագիրքէն․—

ՑԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ՚ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԵԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 26ին, կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր ։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը ։ Մուտք 6 ֆր. ։

Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի նոյն օրը ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

26 Յունիս, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, *Rue Danton (St. Michel)*

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ-վարպետին՝

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆԻ փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը՝

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

երեք արար

որուն կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, Ս. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ, տիկիններ՝ Ք. ԱՋՆԱՒՈՐԵԱՆ, ԱԼԻՍ ՏԻՒՓՕՆ եւայլն ։

Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր - Վահանի, նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Պ. Պ. Եագուպեան Ա., Թէրզեան Վ., Մանիկօֆ Յ., Պալապանեան Ս., Սամուէլ Հայկ, Տէտէճեան Յ., Քէպապճեան Ն. ։

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ ։

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ ։ Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները ։

Maison ALEXANIAN

ՀԱՆՔԱԾՈՒԽ -- ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆ,
ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ ՏՈՒՆ

10 Bld. Rodin. Issy-les-Moulineaux
7 Rue du Pourtour, Meudon
Téléphone Michelet 28—79

Ամէն տեսակի լաւ ՀԱՆՔԱԾՈՒԽՆԵՐ եւ ԱԾՈՒԽ, մատչելի գիներով ։ Արագ սպասարկութիւն ։

Ապրանքներու փոխադրութիւն ։ Կահկարասիներու փոխադրութիւն՝ ժամանակաւոր կառքով ։ Չափաւոր գին ։

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռօպերու եւ հագուստներու համար ։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ ։ Ունտէրվուտ գրի մեքենայ ։ Չափաւոր գիներ ։

Դիմել՝ **American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber**
Tél. Opéra 67-77

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) — Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու. Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ ։ Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում ։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն ։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն ։ Ճառերու եւ գասախօսութիւններու խմբագրութիւն ։ Փաղցոյքի արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի ։ Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7 ։

Կ՚ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ ։

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ

ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 21 ՅՈՒՆԻՍ

Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ ապրանքներու ճոխ մթերք, վաճառումը մեծաքանակ,— Նուազագոյնը մէկ քիլօ ։ Պիտի վաճառուին նաեւ մեծաքանակ, Պ. Մարգարեանի կարկանդակները (չէօրէք, սիմիտ, քուրապիէ եւայլն) որոնք միայն մեր քով կը գտնուին ։

20 Rue Tiquetonne, Paris (2)

Մէթրօ Հալէն կամ Էթիէն-Մարսէլէն 2 վայրկեան

Tél. Cent. 76—95

ԿԱՐԱՊԵՏ Ց. ԷՍՄԷՐԵԱՆ

Maison E. CHARLES հիմնուած 1869

29 rue Mathis, Métro Crimée

Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 — Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւլն. ։ Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու ։ Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով ։

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը ։

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն ։

Hommes **Dames**

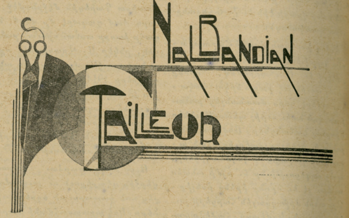

15, Bld. Bonne Nouvelle

Métro: Bonne Nouvelle — Tél.: Gut. 93-70

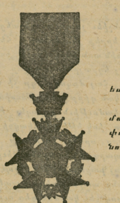

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական «Moka» սուրճով

Café "HAREM"

5 ԱԹ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՋԵՂՉ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Որ՛ ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան ։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է ։

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille.

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ *La Chapelle* եւ *Barbès Rochechouard*
Թէլեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մէկ ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14 ։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ ։

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) ակսեալ 350—450 ֆր.էն ։ Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ ։ 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, գարնան յատուկ, արժէքաւոր մուշտակ վզնոց մը ։ Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով ։ Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ Հայերէն եւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով ։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԳԱՅԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
22
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
22 JUIN
1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3763

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԺԱՆԻՔԸ ԵՒ ԱՆՃՐԿԱԾ ԵՒՐՈՊԱՆ

Քիչ անդին պիտի կարդաք չափազանց վրդովիչ լուրեր՝ Սանճաքի կացութեան մասին:

Երբ Թրքական թերթերն անգամ իրար անցած են եւ «եղբայրական» կոչեր կ'ուղղեն Հայերուն, որպէսզի չգաղթեն, կրնաք երեւակայել թէ ո՛ր աստիճան խախուտ է կացութիւնը :

Տարբեր աղբիւրներ ալ կը հաստատեն խուճապի եւ գաղթի լուրերը :

Այսպէս, Հալէպէն յունիս 12 թուակիր նամակ մը կը պատմէ.

— «Այս օրերս մենք շատ փոթորկալի օրեր կ'անցրնենք: Ինչպէս որ մեր բարեկամ Ֆրանսան Կիլիկիան ձգելով խուճապի մատնեց Հայերը, այս անգամ ալ Սանճաքի նոր կացութիւնը խոր յուզում եւ իրարանցում պատճառած է: Բազմաթիւ Հայեր Գրրքխանի, Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ տուն տեղ ըլլալէ վերջ, այսօր ամէն բան ձգելով նորէն կը գաղթեն, ապահով ապաստան կը փնտռեն: Զրոյց կը շրջի թէ Հալէպն ալ Թուրքիոյ պիտի ձըգուի: Արդէն թերթերը կը գրեն թէ 38,000 թուրք զինուորներ կեդրոնացած են սահմանին վրայ, բռնի գրաւելու համար Սանճաքը:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ:

Հայ փախստականները նոր չէ որ պիտի ճանչնան Թուրքը, ինչպէս եւ «մարդասէր» Եւրոպան:

Այսպիսի պարագաներու մէջ, ինքնապաշտպանութեան բնազդը եւ անցեալի փորձառութիւնը շատ աւելի ծանր կը կշռեն, քան չայլըրան հաւաստիքները:

Ցաղթականներուն գրահաւորները շղթայ կազմեր էին Իզմիրի առջեւ, երբ դիմացը, քարափին վրայ, հազարաւորներ կը մորթուէին անդէն ու անտէր: Այդ նոյն մարտանաւերուն հրամանատարները յաճախ իրենք ալ կը դիւրացնէին կոտորածը, մերժելով, եւ զրկելով նոյնիսկ անոնք որ նաւակ մը նետուած կամ լողալով մինչեւ նաւ հասած, պարանի մը կառչած էին...

— «Բայց Ֆրանսայի շահերուն հակառակ չէ՞ լքել Ալեքսանտրէթի շրջանը», կը հարցնեն բարեմիտ մարդիկ:

Անշուշտ հակառակ է: Եւ այդ պարագան որոշ յուսատեսութիւն կը ներշնչէ շատերուն: Ինչ որ ալ ըլլայ, կ'ըսեն անոնք, Ֆրանսա չի կրնար լքել այդ խարիսխը, թէ տնտեսական եւ թէ ռազմական պատճառներով: Մանաւանդ որ, հոգատարութիւնը վերջացած չէ տակաւին, ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրաժարած՝ իր որոշումներուն գործադրութենէն :

Ճիշդ են այս դիտողութիւնները: Իրողութիւն է, նաեւ, որ Ֆրանսայի երեսփ. Ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբի վերջին նիստին մէջ, կարգ մը երեսփոխաններ քննադատեցին կառավարութեան թուլութիւնը, աւելի ազդու միջոցներ պահանջելով:

Եւ սակայն, միջազգային -քաղաքական կեանքը շատ կը նմանի սակարանային ելեւէջներու: Յաճախ կը պատահին այնպիսի դէպքեր, որոնց դէմ կ'ըմբոստանան տարրական տրամաբանութիւնը եւ արդարութեան զգացումը: Բայց կը պատահին...

Արդեօք չափազանցութի՞ւն է ենթադրել թէ՝ Ֆրանսա ի վերջոյ ապահովելով իր քաղաքական եւ տնտեսական շահերը, կրնայ ամբողջովին Թուրքիոյ յանձնել վիճելի շրջանին վարչութիւնը, — ինչպէս ըրած է հիմա, իբրեւ առժամեայ տնօրինութիւն :

Գալով Ազգերու Դաշնակցութեան, Թուրքերը անոր դէմ ալ վերք բռնած են արդէն: Եւ կը փչե՛ն, պնդելով թէ անոր քննիչ յանձնախումբին անդամներն են որ կը պղտորեն մթնոլորտը եւ տեղի կուտան «ցաւալի դէպքերու»:

Այս տեսակէտէն, խիստ պերճախօս է Էնկիւրիի պաշտօնաթերթին, «Ուլուս»ի (Հաքիմիյէթը Միլլիյէ) խմբագրականը, իր երեսփոխան - խմբագրապետին բերնով (15 յունիս).

— «Վերջին դէպքերը ցոյց տուին որ, իբր թէ Ազգաժողովը ներկայացնող այս անձերը Հաթայի դատին մէջ Սանճաքի Թրքութեան եւ Թուրքիոյ դէմ գործելու պաշտօն ստանձնած են:

Այն պահուն երբ ընդհ. քարտուղարը Ժընեւի մէջ ամէն բան շտկել կը փորձէ, Հաթայի իր ընկերները կը շարունակեն ստորիւրակ Կառոյի դերը: Երբ Ազգաժողովի երկու անդամ պետութիւնները համաձայնութեան շփումներ կը կատարեն, Ազգաժողովի ներկայացուցիչներուն խրախուսուած, գրգռուած եւ թերեւս նոյնիսկ կազմակերպուած արիւնալի միջադէպերուն ականատես կ'ըլլանք: Ալ կը բաւէ այս կատակերգութիւնը :

... Բայց այլեւս պէտք է հարցնենք, առնէ մը ի վեր ամբողջ ժողովուրդին միտքը զբաղեցնող սա հարցումը.

— Արդեօք այլեւս առենը չէ՞ եկած որ Թուրքիա Ազգաժողովին հետ ունեցած իր յարաբերութիւնները, նոյնիսկ իր անդամակցութեան խնդրին վրայ կանգ առնելով մտածէ»:

Այս տողերը գրելով, Թուրք հրապարակագիրը անշուշտ իր կառավարութեան մտածումներն է որ կ'արտայայտէ: Բան մըն ալ աւելի :

Թուրքերը վարպետ են «կատարուած իրողութիւններ»ու վարպետութեան: Եւ գիտեն որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ամէնէն տագնապալի կամ ըմբոստացուցիչ պարագաներուն մէջ անգամ, կը գոհանայ բանաձեւ մշակելով եւ ուժեղին ձեռքը սեղմելով:

Երբեք այսքան անճրկած չէր Եւրոպան, իր խակ յանձնառութիւնները յարգել տալու համար :

Իր ամբողջ ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած՝ Սպանիոյ եւ Կեդր. Եւրոպայի վրայ, ան կարծես մոռցեր է որ Մօտաւոր Արեւելքն ալ նոյնքան բարդ հնոց մը կը կազմէ խառնակութեանց եւ պատերազմի, երբ ազատ ասպարէզ կը տրուի Թրքական ժանիքին: Երբ հոգիւ ազատագրուած ժողովուրդներ անգամ կրակին բերանը նետուած են ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԻՇԵՐ ՑԵՐԵԿ ԺՈՂՈՎ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Վճռական որոշումներ կը սպասուին Սանճաքի մասին

Պոլսէն կը հեռագրեն Յունիս 20 թուականով.—

Թուրքիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ ներկայ շրջանը կը համարուի նախարանը մօտալուտ որոշումներու: Նախարարները Պոլիս պիտի մնան տեւականօրէն, ընդունելու համար Աթաթիւրքի հրահանգները՝ մինչեւ Սանճաքի հարցին վերջնական լուծումը: Ընդհ. սպայակոյտին պետը, մարաջախտ Ֆեվզի Չաքմաք եւ արտաքին նախարարութեան ընդհ. քարտուղարն ալ Պոլիս հասան այսօր, երկուշաբթի :

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՈՒՃԱՊ ՍԱՆՃԱՔԻՆ ՄԷՋ

«Եթէ Թուրքերը գան, ձեզ պիտի ջարդեն»

ԻՆՉ ՈՐՈՇԱԾ Է ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԺՈՂՈՎԸ.— ՀԱՅԵՐԸ ԵՐԿՈՒ ՄԱՍԻ ԲԱԺՆՈՒԱԾ.— ՄԱՍ ՄԸ ՀԱՅԵՐ ԱԼ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԿԸ ԴԻՄԵՆ.— «ԹՐՔԱՍԷՐ ԵՒ ՈՂՋԱՄԻՏ ՀԱՅԵՐ»:

«Ճիմհուրիյէթ» հետեւեալ թղթակցութիւնը կը հրատարակէ Անտիոքէն, այս խորագիրներով (14 յունիս).

Շաբաթէ մը ի վեր Հաթայի մէջ շատ մը փոփոխութիւններ եղան: Զորս օրէ ի վեր ներքին տնօրէն (կուսակալ) Տօքթ. Ապտիւլրահման Մէլէք գործի սկսաւ: Գործի սկսելէ վերջ այս երիտասարդ բժիշկին, որ Անթաքիոյ երիտասարդութեան մէջ ծանօթ է իր պաշտօնով, իր գիտութեամբ, իր փափկավարութեամբ եւ լրջութեամբ, փոխուեցան Անթաքիոյ քաղաքապետը եւ կարգ մը գիւղախումբի տնօրէնները: Միւսներն ալ աստիճանաբար պիտի փոխուին: Առայժմ անդորրութիւնը ճամբու մէջ մտած է :

Ֆրանսական ուժերու հրամանատարը, Քօլէ եւ իր հրամանին տակ գտնուողները ուղղամիտ ընթացք մը ցոյց կուտան: Քօլէ կը յայտարարէ թէ ընտրութիւնները պիտի հասցնէ լաւ արդիւնքի մը:

Գալով զանազան տարրերու միջեւ եղած յարաբերութեանց, Թուրք եւ արաբ անհամաձայնութիւնը շատ թեթեւցած է, Ալէվիներն ալ՝ նախկին պատուիրակ Կառոյի կողմէ եղած հազարումէկ ջանքերու հակառակ, սկսած են ըմբռնել ճշմարտութիւնը, այսինքն իրենց Թուրք ըլլալը :

Գալով Հայերուն, պէտք է երկուքի բաժնել զանոնք: Մէկ մասը անոնք են որ չեն զբաղիր քաղաքականութեամբ եւ ոչ մէկ թշնամութիւն կը տածեն Թուրքիոյ հանդէպ: Անոնցմէ թրքական ցանկին մէջ արձանագրուածներ կան. շատ աւելի թուով արձանագրուածներ ալ պիտի ըլլան անոնցմէ, եթէ Դաշնակցականներէն չհալածուին :

Հայոց միւս մասն ալ կը կազմեն Դաշնակցականները որոնց անունը միայն բաւական է, հասկնալու համար որ թշնամի են Թուրքերու :

Գըրըգխանի Դաշնակցականներուն պետ Աւուրեանի եւ քաղաքապետ Ստեփանի նախագահութեան տակ, Դաշնակցականները Հայոց եկեղեցիին մէջ գումարում մը ունեցած են, եւ սուտ մը յերիւրելով որ՝ եթէ Թուրքերը գան, բոլոր Հայերը պիտի ջարդեն, Հայերը գաղթի գրգռած են եւ ընդունած են որոշում մը թէ՝ Հայերը պէտք է որ գաղթեն: Ասոր վրայ հայ խաղաղ ժողովուրդը ահաբեկ՝ թէեւ Հաթայէն փախչիլ սկսած է, բայց խելքը գլուխը մարդիկ առաջքը առեր են այս գաղթին:

Մաս մը Հայեր ալ իրենք իրենց միջեւ տուած որոշման մը համաձայն մարդ ղրկած են Լիբանանի եւ Հալէպի իտալական հիւպատոսներուն :

Շրջած զրոյցներու համաձայն, ասոնք Իտալացիներուն օժանդակութիւնը խնդրեր են, խոստանալով ծառայել Իտալացիներուն:

Թէեւ Անթաքիոյ, Իսքէնտէրունի, Գըրըգխանի եւ Բէյհանիյէի Հայերն ու կարգ մը Ցոյներ Դաշնակցականներուն վերոյիշեալ փրոփականտին վրայ թէ՝ եթէ Թուրքերը գան ձեզ պիտի ջարդեն, ուզած են Հալէպ փախչիլ, բայց կառավարութիւնը արգիլած է այս անտեղի գաղթը :

Դաշնակցականները եթէ առիթ գտնեն, թերեւս պիտի փնտռեն նոյնիսկ իրենց ձեռքը դանակ չունեցող Թուրքերը, բայց կարելիութիւն չեն գտներ: Այսու հանդերձ ստուգապէս տեղեկացայ թէ Պայըր Պուճաքի Թուրքերը Հայոց կողմէ սպառնալիքի ենթարկուած են: Այս վիճակին ալ պատճառ կը հանդիսանայ Լազգըյէի կուսակալը Ճապիրի Իհսան:

Հաթայի վերջին կացութիւնը արաբական թերթերու կողմէ կը պարզուի՝ հակաթուրք զրպարտութիւններով: Դամասկոսի եւ Պէյրութի թերթերը չեն ամչնար գրելով թէ՝ Թուրքերը Հաթայի մէջ Արաբները կը սպաննեն: Թէեւ բոլոր թերթերը լեցուն են Հաթայի լուրերով, բայց ասոնց հարիւրին 90ը սուտ է :

Անթաքիոյ մէջ գտնուող եւ Թուրքերէն իրենց ո եւ է վնաս յառաջ չգալուն ապահովութիւնը ունեցող Թրքասէր Հայեր ալ Հաթայ կը գաղթեն, երբ Հաթայէն կարգ մը Հայեր Պէյրութ, Դամասկոս եւ Հալէպ կը փախչին: Մասնաւորապէս Պաղեստինէն Պէյրութ եկող հայ ընտանիքներ Հաթայ կ'երթան :

Ուրիշ վրդովիչ երեւոյթներ եւ զրոյցներ

Գերմանական անթելը կը հաղորդէ.— Սանճաքի Ֆրանսական հրամանատարը հայկական պատուիրակութիւն մը ընդունելով, յայտարարեց թէ՝ Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ գոյացած համաձայնութեամբ, Սանճաքը պիտի գրաւուի Թրքական զօրքին կողմէ, սակայն դեռ չէ որոշուած Ֆրանսական զօրքին մեկնումի թուականը :

*** Ազգաժողովի յանձնախումբին ընդհ. քարտուղարը Ժընեւէն վերադառնալով, յայտարարեց թէ ընտրութիւնները պիտի շարունակուին եւ պիտի վերջանան յուլիս 15ին: Անգլիական պատուիրակը հրաժարած է, անձնական պատճառներով :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՄԵՍՏՈՒԹԻՒՆ

Երբեւիցէ խորհա՞ծ էք մեր դարաշրջանին նկարագրին մասին:

Նախ՝ համեստութեան պակաս :

Ամէն մարդ Հիթլէր կ'ենթադրէ ինքզինք կամ Մուսոլինի,— եւ այս՝ նոյն իսկ... գնչուներուն մէջ :

Էրնէսթ Սէյեէր, փիլիսոփայօրէն քննելով, *իմպերիալիզմ* մը կը տեսնէ ատոր մէջ, *լիպիտօ տոմինանտի*, այսինքն՝ ցանկութիւն մը տիրապետելու, ուրիշին վրայ շուք ձգելու:

Ահա բանաստեղծութեան մէջ,— մատներուն վրայ ոտք համրող մեր բանաստեղծները կը բարկանան՝ եթէ հանճար չանուանես զիրենք :

Ահա նկարչութեան մէջ,— աղտոտ մատներով թուղթ ներկող մեր նկարիչները վրձինը գլխուդ կը նետեն՝ եթէ Միքէլ Անճելոյի հետ չբաղդատես զիրենք :

Ահա հրապարակագրութեան մէջ, — իրենց անունն անգամ շիտակ գրել չգիտցող մեր խմբագիրները առտու իրիկուն կը հայհոյեն քեզի՝ եթէ յանդգնիս ցոյց տալ իրենց նստելիք տեղը :

Եւ այսպէս, մեծամտութիւնը տարածուած ու թափանցած է մինչեւ... խոհանոցները :

Այսօրուան խոհարարները, որոնք չեն գիտեր եփել նոյնիսկ «Թըս - Անոն» մը (pets de Nonne) կամ «Հառաչանք կուսին» մը (ձեր գիտցած *լոխման*), ազգին նակատագիրը վարելու յաւակնութիւնն ունին :

Հարկ կա՞յ ապացոյց տալու մեր երիտասարդներու մեծամտութեան մասին, — ամիսը երկու հազար փր. շահողը ինքզինք իշխան կը կարծէ եւ օդանաւով նամբորդութեան կ'ելլէ :

Համեստութի՛ւն, ո՞ւր մնացիր :

Եւ սակայն, «Փոփիւլէր»ի մէջ, յօդուածագիր մը կը պնդէ թէ համեստութիւնը սկսած է վերադառնալ :

Հետաքրքրուեցայ : Ի՞նչ համեստութիւն է արդեօք : Կարդացի, կարդացի եւ հասկցայ որ այդ «համեստութիւնը»... ձեռագործ ժանեակ մըն է, ծածկելու համար կիներու ստինքը: Ֆրանսացիները «համեստութիւն» կը կոչեն ժանեակը, որ կուգայ ծածկել, ուշացած ամօթխածութեամբ մը, գեղուհիներուն աղաւնետունը, որ դուռը - բաց ձգուած էր քիչ մը, մանաւանդ վերջերս, իբրեւ նորաձեւութիւն :

Ուրեմն համեստութիւնը քուրջի կըտո՞ր մըն է:

ԱՐԱՋ

ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ, ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԿԸ ԶԱՐՄԱՆԱՆ

“Իրար անցնելու բան չկայ, եղբայրաբար կ'ապրինք„

«Սոն Փոստա»ի Դամասկոսի թղթակիցը կ'ըսէ թէ՝ հոն հասած լուրերու համաձայն, Թուրք զօրքը Հաթայ մտնելու վրայ է: 1000 Թուրք զինուորներ Պիրէճիկ ղրկուած են Գարագամըշէն՝ դէպի Հաթայ ուղղուելու համար: Այս լուրերը մեծ յուզում պատճառած են Արաբներու եւ մանաւանդ Հայերու որոնցմէ բարեկեցիկները Սուրիա կ'անցնին: Կարգ մը հայ գիւղերու մէջ ալ սկսած է գաղթի շարժում մը :

*** «Սոն Փոստա» այս առթիւ դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ (15 յունիս).

— Եթէ ճիշդ է Հայերուն գաղթի լուրը, անիմաստ է շատ: Ինչո՞ւ կը գաղթեն: Թուրքերուն պատճառով, չէ՞: Բայց անիմաստ է այս: Պարապ տեղն է իրենց յուզումը եւ իրարանցումը, որովհետեւ Թուրքի եւ Հայու խնդիր չկայ: Ճիշդ է որ անոնց միջեւ մեծ տաւմ մը անցած է, բայց այս ոչ թէ Թուրքերուն եւ Հայերուն միջեւ անցած է, այլ օտարներուն գործիք եղած եւ օտարներէն գինուած Հայոց եւ Թուրքերու միջեւ: Թուրքին համար Հայ, Յոյն, Քիւրտ եւ Արաբ չկայ :

Միայն թէ ան պարտաւոր է իրեն դէմ եղած թշնամութեանց փոխադարձել: Եթէ ժամանակին Հայերուն դէմ խիստ վարուեցան, պատճառը այն է որ անոնց կողմէ խստութեան ենթարկուած էր եւ փոխադարձեց ոչ թէ Հայուն, այլ թշնամիին գործիք եղած եւ իրեն վրայ յարձակող Հայուն :

Թրքահայոց մէջ այդ տեսակ մարդ չմնաց: Այսօր ոչ մէկ խնդիր կայ իրենց միջեւ: Եթէ գաղթի սկսող Հայերը անոնք են որ Թուրքին դէմ զինուած էին, թերեւս իրաւունք ունին փախչելու, բայց պարզ Հայ ըլլալը ոչ մեղք է եւ ոչ ալ կը նշանակէ Թուրքի թշնամի ըլլալ :

Թուրքը Հայուն դէմ ոչ մէկ թշնամութիւն ունի: Միայն իրեն թշնամութեան ընողին թշնամի է :

Ապահով ենք որ Մարթէլ - Կառոյի քաղաքականութեան հետեւող Հայերուն թիւը շատ չէ: Մենք անոնցմէ չենք որ կը հաւատան թէ հայ ժողովուրդը Թուրքին թշնամի է: Բայց կրնան գտնուիլ հայ քօմիթէճիներ Թուրքին թշնամի, որոնց պէս ամէն տեղ եւ ամէն ատեն կրնան գտնուիլ: Այս կարգի Հայեր ոչ թէ Թուրքին, այլ նոյնիսկ Հայերուն թշնամի են: Եւ Թուրքը շատ լաւ կրնայ այս երկուքը զանազանել իրարմէ:

Պէտք համարեցանք ըսել թէ բնաւ պէտք չկայ որ Հայերը իրենց Հայ ըլլալուն համար Թուրքերէն վախնան եւ «Թուրքերը կուգան կոր» ըսելով փախչին: Այս տեղին պէս Հաթայի մէջ ալ Հայերը շատ լաւ եղբայրաբար կրնան ապրիլ Թուրքերուն հետ: Իրարանցման պէտք չկայ :

Կարոլ թագաւորին եւ Աթաթիւրքի տեսակցութիւնը

Ինչպէս հաղորդած էինք երէկ, Ռումանիոյ Կարոլ թագաւորը եւ Աթաթիւրք գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցան Վոսփորի մէջ :

Կարոլ թագաւորը Պոլիս հասաւ ուրբաթ առտու, իր զբօսանաւով: Միշտ պահելով իր պաշտօնական հանգամանքը, այցելեց քաղաքին զանազան մասերը: Յետոյ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Աթաթիւրքի հետ: Արքայական զբօսանաւը կիրակի օր խարիսխ նետած էր Վոսփորի մէջ, եւ թագաւորը մեկնեցաւ երեք ժամ ցամաքի վրայ մնալէ վերջ :

Ռումանիոյ պալատական նախարարը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեց կիրակի գիշեր, հաղորդելով թագաւորին տեսակցութիւնը Աթաթիւրքի, ինչպէս եւ Թուրքիոյ վարչապետին եւ նախարարներուն հետ: Մամուլը արտօնուած չէ որ եւ է խորհրդածութիւն հրատարակելու այս տեսակցութեանց մասին:

Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն այս տեսակցութեան, քանի որ Ռումանիա եւ Թուրքիա սերտ բարեկամներ են, գործակիցներ՝ Պալքանեան միութեան մէջ, եւ շատ մը խնդիրներու՝ մանաւանդ, ըստ այլ Սպանիոյ եւ Ազգաժողովի հարցերու մասին նոյն դիրքը բռնած են : Երկուքն ալ Գերմանիոյ ճնշումին ենթարկուելէ վերջ, այժմ կը ջանան տնտեսական աւելի սերտ գործակցութիւն մը հաստատել Անգլիոյ հետ, որ պատուիրակութիւն մը ղրկած է Պուքրէշ, քարիւղի խնդիրը ուսումնասիրելու համար :

«ԱՄԵՆԱԿԱՐՈՂ» ՍՏԱԼԻՆԻ ՏԿԱՐ ԿՈՂՄԵՐԸ

Անհրեւակայելի խանդավառութեամբ խորհրդային Ռուսիոյ գրողները շռնդալից ածականներ կը ստեղծեն Ստալինի համար—բանուորական միթինկներու, բանակներու թէ հրապարակային ժողովներու մէջ, հայ աշուղներու երգերու թէ բանաստեղծներու գրութիւններու մէջ: Երբեք ժամանակակից պատմութեան մէջ, տեսնուած չէ որ մէկհատիկ անձնաւորութիւն, հոգ չէ որքան ալ հանճարեղ, ստացած ըլլայ ածականներու այսպիսի կոյտ մը, որպիսին ամենահզօր կարմիր բռնակալ Ստալինը: Իսկ երբ նման գովեստներ կը տրուին համեմատաբար տգէտ եւ միայն գործնական ընդունակութիւններ ունեցող մէկու մը, այն ատեն ցասումի հետ միատեղ առաջ կուգայ նաեւ խորունկ զզուանք մը:

Երեսուն «ազատ» հանրապետութիւններ, իրենց պետական ղեկավարներով միասին, քծնանքի մրցման ելած են— վայելելու համար մէկ մարդու համակրանքը շահելու կամ աւելի ճիշդ իրենց գլուխն ազատելու համար գնդակներէն կամ կախաղաններէն: Եւ երբ «սոցիալիստական» կոչուած երկրի մը մէջ բարքերու այդպիսի անկում մը կը տիրէ, բարեխիղճ ընթերցողի մէջ կասկած կ'արթննայ եւ տրամաբանօրէն կուգայ այն եզրակացութեան թէ ամէն ինչ խաղաղ չէ այդ երկրին մէջ:

Ընդունուած սովորութիւն է որ ծայրայեղութիւններու հիմքը միշտ խախուտ է: Ռուսիոյ ծայրայեղ քծնանքն ալ անկարելի է ուրիշ կերպ բացատրել:

Նկատելի է որ Լ. Թրոցկիի արտասահման անցնելէն վերջ, գերագոյն ճիգ կը թափուի խորհրդային երկրին մէջ, արհեստականօրէն բարձրացնելու Ստալինի հեղինակութիւնը, անոր վերագրելով տնտեսական - քաղաքական եւ կուսակցական կեանքի բոլոր իրական երեւոյթները, իսկ բացասականները պահելով ընդդիմադիր տարրերուն:

Վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին ալ անոնք կիրառեցին ուրիշ միջոց մը—ժողովրդականացնել Ստալինի անունը, այս անգամ լայն զանգուածներու ընտրութեան ենթարկելով: Եւ հոն, ուր մէկ կուսակցութիւն, մէկ մամուլ եւ թեկնածուներու մէկ ցանկ միայն գոյութիւն ունէր, նախօրօք արդէն ապահովուած էր միաձայն եւ խանդավառ ընտրութիւնը: Եւ երբ համայն Ռուսիոյ հայրը, լայնատարած այդ երկրի արեւը, համաշխարհային յեղափոխութեան «ամենակարող եւ հանճարեղ» ղեկավարը լռութիւն եւ չէզոքութիւն կը պահպանէ չինեւճափոնական պատերազմի ամբողջ տեւողութեան եւ կամ դաւաճանի փոխադրութիւններով (ռազմամթերք թէ ուտեստ) կը մասնակցի Սպանիոյ քաղաքացիական կռիւներուն, միաժամանակ շատ ուժեղ բարեկամական կապեր պահելով անգլօամերիկեան դրամատիրական եւ եւ Ֆրանսայի մանր-քաղքենի կառավարութիւններու հետ, ակամայ կ'եզրակացնէք որ ժամանակակից Աքիլլէսն իր տկար կողմերն ունի: Այլապէս, անկարելի է բացատրել թէ ինչո՞ւ «սոցիալիզմ»ի առաջին հայրենիքը, որ ունի իր զօրեղ կարմիր բանակը, զարգացած ճարտարարուեստը, ժողովրդական զանգուածներու միահամուռ համակրութիւնը, պարտաւորուած պիտի ըլլար պաշտպանելու Ազգերու Դաշնակցութեան կապուած քաղքենի հաստատութիւնը եւ անոր միջոցաւ «խաղաղութիւնը երկրի վրայ» եւ եղբայրութիւնը ժողովուրդներու միջեւ:

Բոլշեւիկեան հոկտեմբերեան յեղափոխութեան հիմնական նպատակներէն մին եղած է համաշխարհային յեղափոխութիւնը— ամէն գնով: Տնտեսական - քաղաքական, ինչպէս նաեւ իրաւական միջազգային կացութիւնը պարարտ հող կը ներկայացնէ յեղափոխական շարժումներու համար, իսկ Մոսկուան՝ իր ամենակարող Ստալինով եւ անյաղթելի կարմիր բանակով դատապարտուած են անգործութեան եւ լռութեան: Ահա կարեւոր հարց մը, որուն Մոսկուա պատասխան տուած չէ: Այս հարցի պատասխանին մէջ պիտի գտնենք «Ամենակարող»ին տկար կողմը:

Առաջին եւ հիմնական տկարութիւնը երկրի ներքին վիճակն է: Հակառակ բոլոր դատավարութիւններուն եւ գնդակահարութիւններուն, Ռուսիոյ տնտեսութիւնը աննախանձելի պատկեր ունի— թէ՛ ճարտարարուեստի, թէ՛ արդիւնաբերութեան, թէ՛ երկաթուղիներու, թէ՛ գիւղատնտեսութեան եւ թէ, մանաւանդ ղեկավարութեան մէջ: Կարող եւ պատրաստուած ուժեր ձերբակալուեցան, ենթարկուեցան հալածանքի եւ զանգուածային կոտորածի, հին ղեկավարները կասկածի տակ առնուեցան, իսկ նորերն ալ պատրաստ չեն անոնց տեղը գրաւելու: Այդպէս է վիճակը, նաեւ, կարմիր բանակի մէջ: Դեռ վերջերս էր որ ռազմական նախարար Վորոշիլով հրահանգեց զինուորական դպրոցներու բարձր դասարաններու ուսանողներն ուղարկել կարմիր բանակ, որովհետեւ սպաներու մեծ պակաս ունին: Նոյնն է նաեւ արհեստաւորներու եւ մասնագէտներու պարագան:

Օտար մասնագէտները, ինչպէս նաեւ անոնց հսկողութեան տակ մարզուած Ռուսերը հեռացուեցան իբրեւ կասկածելիներ, իսկ նորերը դեռ պատրաստ չեն:

Աւելի անտանելի է կացութիւնը «ազատ» հանրապետութիւններու մէջ, որոնց պարագլուխները Մոսկուայէն նշանակուած ստալինականներ էին: Անոնք անգամ անվստահելի են, իսկ զանոնք փոխարինող նոր ուժեր անկարող երկիրը կառավարելու:

Շնորհիւ ստալինեան բիւրոկրատի լայնատարած Ռուսիոյ մէջ առաջ եկած են դասակարգեր— սթախանովեաններ, որոնք տիրապետող տարրերն են համայնական տնտեսութիւններու մէջ, ունին արտօնեալ վիճակ, կը ստանան բարձր թոշակներ եւ ապահով կեանք, իսկ ցանկապատի միւս կողմը կը գտնուին ժողովրդական հոծ զանգուածները— աշխատաւորութիւնը, իրաւազուրկ, տնտեսական անտանելի վիճակի մէջ եւ միշտ պատրաստ ներքին յեղափոխութիւններու:

Ստալինեան իշխանութեան երկրորդ եւ լուրջ տկարութիւններէն մին— կասկածն է— ղեկավարներու, հին առաջնորդներու, հանրապետութիւններու եւ անոնց վարիչներու հանդէպ:

Երեւակայեցէք որ ամբողջ Ռուսիոյ հայրը չի վստահիր իր զաւակներուն — կոմունիստ կուսակցութեան եւ պետութեան պարագլուխներուն, կարմիր բանակի զօրավարներուն, մամուլի ներկայացուցիչներուն եւ տնտեսական կեանքի, ինչպէս նաեւ, Չեկայի իր կողմէն նշանակուած անձնաւորութիւններուն: Մտերիմներու այս կամ այն քննադատական խօսքը, դէմքերու արտայայտութիւնները, խմբական հաւաքոյթներն ու տեսակցութիւնները կասկած կը յարուցանեն Ամենակարողին մէջ:

Խորհրդային դրախտին մէջ տեղի ունեցած երեք խոշոր դատավարութիւնները եւ անոնց յաջորդող բայց գաղտնի պահուած բազմաթիւ դատերը նոր ապացոյցներ են որ կարմիր բռնակալը չի հաւատար իր անմիջական գործակիցներուն: Ան միշտ կ'ապրի սարսափի մէջ, երեւակայելով թէ կառախումբերու սովորական արկածներ կանխամտածուած դաւադրութեան մը հետեւանք են, կամ բերքերու եւ արտադրութեան ապրանքներու պակասը՝ արտասահմանէն եկած հրահանգներու արդիւնք: Ան, դժբախտաբար, եկած է այն եզրակացութեան թէ իր հին ընկերները մտերմութիւն եւ ջերմութիւն չունին իրեն հանդէպ, այլ ատելութիւն եւ թշնամութիւն: Երբ Լէնինը, հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նախօրեակին յայտարարեց թէ 20 տարի ժամանակ տուէք— նոր սերունդը դաստիարակելու, սոցիալիզմի հիմերը ամուր հիմերու վրայ դնելու համար, շատեր հաւատացին, ուրիշներ ալ խնդացին:

Թերեւս Լէնինի գուշակութիւնը արդարանար, եթէ իրեն յաջորդը չըլլար համեմատաբար տգէտ, կասկածամիտ եւ բռնակալ Ստալինը: Այսօր 20 տարի անցած է, որու ընթացքին մենք տեսանք միայն վայրագութիւններ, սպանութիւններ, փոխադարձ ոչնչացում՝ ղեկավարներու միջեւ եւ համատարած անվստահութիւն մը երկրի ղեկավարներու եւ աշխատաւոր զանգուածներու միջեւ:

Սովետներու ղեկավարութիւնը սնանկացած է եւ այդ՝ ստալինեան իշխանութեան երկրորդ եւ հիմնական տկարութիւններէն մին է:

Երրորդ եւ վտանգաւոր տկարութիւնը ամենակարող Ստալինի— Լէոն Թրոցկիի ուրուականն է:

Այդ մասին յաջորդով:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 Յունիս (Յապաղած). — Ամիս մըն է, Մարսէյլը շարժման մէջ է: Ու բացառիկ կերպով խանդավառուած, որովհետեւ այս անգամ ստեղծուած շարժումը զուտ կուսակցական համակրական չէ:

Այդ տրամադրութիւնը այնքան արագ ու ակներեւ կերպով ստեղծուեցաւ, որ Շրջ. Կոմիտէն ստիպուեցաւ յետաձգել քսանամեակի տօնակատարութիւնը նոր եւ աւելի ընդարձակ սրահ մը վարձելու համար:

Ու երբեք չսխալեցաւ:

Տօնակատարութիւնը յայտարարուած է ժամը 9ին: Բայց դեռ ժամը 8էն հոսանքը սկսած է: Քաղաքէն եւ արուարձաններէն կուգան անվերջ: Ինքնաշարժեր կը հասնին իրարու ետեւէ: Խճողում դուրսը, ներսը, դրան առջեւ: Ու կէս ժամուան մէջ բոլոր աթոռները գրաւուած են: Կը բերուին նաեւ պահեստի աթոռները: Անբաւաբար կուգան նաեւ անոնք:

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուած — լուր կը բերեն մասնախումբի անդամները:

— Այո, բայց խումբ առ խումբ կուգան տակաւին:

Կը լիազօրուի մէկը, որ բեմ բարձրանայ ու յայտարարէ.— «Բոլոր շարքային Դաշնակցականները հաճին ոտքի վրայ մնալ ու իրենց տեղերը տրամադրել ուրիշներուն»:

Բայց քանի վայրկեան վերջ պարպուած աթոռները կրկին լեցուած են նոր եկողներով: Ու նոր խճողում մը: Ոտքի վրայ են կիներ եւ օրիորդներ: Հարկ կ'ըլլայ նոր խնդրանք մը ընել:

— Հաճեցէք ձեր աթոռները տրամադրել տիկիններուն եւ օրիորդներուն:

Ժամը 9ը կ'անցնի: Հոսանքը դեռ կը շարունակուի: Սանդուղներ, վերնատուն, նրբանցքներ, քուլիսի բոլոր մասերը լեցուած են ոտքի մնացողներով: Իսկ սրահի երկայնքը չորս կարգ, ոտքի վրայ, սեղմուած են իրարու:

Պիտի սկսինք: Ներս կը մտնէ օրուան բանախօսը, ընկեր Վ. Իշխանեան: Բուռն ծափեր: Գնահատանքի ինչ անվերապահ ու համադրական արտայայտութիւն: Կը ծափահարեն բոլորը: Այս անգամ ներկայ են բոլորը, Հօկի անդամներ, Հնչակեաններ, Ռամկավարներ՝ իրենց ընտանիքներով:

Քանի մը վայրկեան վերջ, երգի ուժեղ ալիք մը կը մտնէ սրահ: Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան Մարսէյլի Ա. հարիւրակի ներկայացուցիչներէ կազմուած խումբը կ'առաջանայ զինուորական կարգով: Ու կը մտնէ անոնց հետ նաեւ ալիքը առարդիր եռագոյնի:

Ծափահարութիւնը ծայր կուտայ ու կը շարունակուի մինչեւ որ տօնակատարութեան առթիւ իրենց պատրաստած եռագոյնը կը բերեն բեմին վրայ:

Ոգեւորութիւնը վարակած է ամբողջ սրահը: Բեմին վրայ է նախագահ՝ ընկեր Յ. Պապիկեան:

— Հ. Հանրապետութեան քսանամեակի այս համազգային տօնակատարութիւնը կը սկսի «Մարսէյեզ»ով ու «Մեր Հայրենիք»ով, զոր պիտի նուագէ Պ. Ս. Չէօրէքճեանի նուագախումբը:

Ու փրանսականէն վերջ, հայկական քայլերգը կը հնչէ, մինչ զսպանակէ մը մղուածի նման բոլէպէս ոտքի կը կանգնի ամբողջ սրահը:

— Այսօր, կը վերսկսի իր խօսքը՝ ընկեր Յ. Պապիկեան,— հաւաքուած ենք այստեղ՝ տօնելու համար Հայաստանի անկախութեան քսանամեակը: Այդ անկախութիւնը կարճատեւ եղաւ: Բայց ունեցաւ երկունք մը: Պատերազմը մեզ դրաւ իրարու յաջորդող անակնկալներու առջեւ: Դէպքերու տխուր դասաւորումով մը մենք զոհ տուինք մեր ժողովուրդին գրեթէ կէսը: Սահմանէն անդին սակայն, ազատագրական ընդհանուր շարժում մը մէկ դրօշի տակ հաւաքեց մեր ժողովուրդին մարտական բոլոր ուժերը: Զէյթուն, Սասուն եւ այդ կամաւորական գունդերուն խոյանքները: 1917ը սակայն, մեզ դրաւ երկրորդ անակնկալի մը առջեւ:

Չէնքերը լքած ու ճակատէն խոյս տուած էր ռուսական բանակը: Կովկասը ինքզինքը գտաւ Թրքական խուժող բանակի դէմ:

Պայմանները կը թելադրէին պաշտպանուիլ: Անդրկովկասը անկախութիւն է հռչակած: Կը բանակցի Թուրքերու հետ: Պաթում, Պրէսթ Լիթովսքի: Թուրքերը անհաշտ են: Բաքուն ու Թիֆլիսը վտանգուած են կրկին, Կովկասը մատնուած է արտակարգ կացութեան: Վրացիները կը ջանան խոյս տալ, Ատրպէյճանցիները ակնկալութեամբ կը սպասեն Թրքական բանակին: Ու դէպքերը արագօրէն կը յաջորդեն իրարու: Կուգայ պահ մը, երբ սէյմը կը լուծուի: Ու հիմա բոլորովին մինակ ենք: Հրաշք մը պէտք էր որ հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանուէր: Ու մեր ժողովուրդը, որ գիտէ գերագոյն վայրկեանին գերագոյն ճիգեր ընել, յանկարծ իր մէջ կը գտնէ անմոռանալի ու երկաթեայ կամքէ մարդը՝ Արամը, որ քանի մը օրուան մէջ խուճապահար բազմութիւնները կը վերածէ օրհասական կռուի նետուող զանգուածի մը, որ պատնիշուելով թշնամիին դէմ, անոր կը պարտադրէ ճանչնալ իր գոյութիւնը եւ իր անկախութիւնը: (Բուռն ծափեր):

Ու երկու տարի անընդհատ երազուած ու իրականացած անկախ պետական կեանք մը կը վայելենք, բայց այդ անկախութիւնը զոհ կը դառնայ ռուս եւ թուրք դաւադրութեան:

Այսօրուան տօնակատարութիւնը առիթ մըն է, որ մենք հաշուեյարդարը ընենք մեր երէկին ու մեր այսօրուան: Ճիշդ է որ ան կը զուգադիպի դառն լուրերու որոնք երկրէն կուգան: Այսուհանդերձ, մենք ունինք տուեալներ, որոնք իրաւունք կուտան մեզի եզրակացնելու թէ անկախութեան գաղափարը աւելի խոր ու լայն կերպով վարակած է հայ զանգուածները: Այժմ աշխարհը կ'ընթանայ դէպի նոր փոփոխութիւններ որոնք նոր յոյսեր կը ներշնչեն մեզի: Տասը տարի առաջ պատերազմի մասին խօսիլը խենթութիւն էր, այսօր խենթութիւն կը համարուի խաղաղութեան մասին լաւատես ըլլալը: 1926ին էռիօ Ֆրանսայի խորհրդարանի բեմէն կը խոստովանէր թէ ճիշդ է որ Հայերը չվայելեցին մեր խոստումները, բայց ինչ ընենք որ Հայաստանի դիրքին վրայ կան երկու տապանաքարեր.— Ռուսիան եւ Թուրքիան: Հայրենակիցներ, այդ տապանաքարին տակ դիակ մը չէ որ կը գտնուի, այլ կենդանի գաղափար մը, որ օր մը յարութիւն պիտի առնէ ու մենք կրկին առիթ պիտի ունենանք մեր սեփական հողին վրայ եւ ազգային պետական հովանիին տակ տօնելու միացեալ, անկախ Հայաստանի վերածնունդը»: (Ծափեր):

Յայտագրի երրորդ թիւը կը կազմէր Մարսէյլի հայ երաժշտական միութեան երկսեռ երգչախումբը, որ սիրայօժար իր մասնակցութիւնն է բերած: Այդ մասնակցութիւնը աւելի արժէքաւոր դարձած է անշուշտ, նոյնքան սիրայօժար ղեկավարութեամբը երաժշտագէտ Պ. Արայ Պարթեւեանի, որ այնքան բարեացակամօրէն ընթացք տուած է եղած հրաւէրին ու Փարիզէն Մարսէյլ է եկած այս առիթով:

Երգչախումբը գրաւած է իր տեղը: Ու ծափերու մէջ կ'երեւի նաեւ Պ. Արայ Պարթեւեան, որուն ձեռքի շարժումը նոր ալիք մը կը ստեղծէ՝ ոլորտ առ ոլորտ սրահը լեցնող քաղցրաձայն «Հայաստանով»: Երգիչներու կուրծքերուն հետ կ'ուռին նաեւ կուրծքերը երկու հազարի հասնող բազմութեան: Յետոյ կ'արտասանէ ընկեր Տ. Թաղոյեան, ուժեղ շեշտով ու բառերուն եւ իրենց իմաստներուն գիտակից արտաբերումով մը, որ ջերմապէս կը ծափահարուի:

Նուագախումբը կը լրացնէ իր երկրորդ բաժինը, որմէ վերջ ծափերու մէջ բեմ կուգայ տաղանդաւոր երգչուհի տիկին Մառի Թէրզիպաշեան: Կ'երգէ յաջողապէս «Սարերի վրով», «Սարին տակը» եւ ուրիշ երգեր, խլելով երկարատեւ ծափեր: Ընկեր Վ. Տէր Վարդանեան կ'արտասանէ Աւ. Ահարոնեանի «Արարատեան դաշտ»ը, նոյնքան առոյգ ու յստակ առոգանութեամբ, իր կարգին ծափեր խլելով:

Կը հրաւիրուի բանախօսը:

Ընկեր Իշխանեան բեմի վրայ է արդէն: Կը փորձէ սկսիլ, բայց ամբողջ սրահը կը շարունակէ ծափահարել:

Եւ ճարահատ, ուժ կուտայ իր ձայնին: Շշուկ չկայ այլեւս: Բայց այդ մագնիսացած բազմութիւնը իր յաճախակի ծափերով կը լեցնէ սրահը՝ ամբողջ տեւողութեանը ճառին, որ ուժգնօրէն կը տպաւորէ եւ խորապէս կը խանդավառէ:

(Ընկեր Վ. Իշխանեանի ճառը կը դրկեմ առանձին հրատարակութեան համար):

Քանի մը րոպէի դադարէ վերջ երգչախումբը կ'երգէ:

Հայ լեգէոնականներու միութեան պատուոյ նախագահ Պ. Տ. Թէքէեան խորապէս ազդուած ընկեր Վ. Իշխանեանի ճառէն, կը ցանկայ խօսիլ: Ծափերը կը վերսկսին: Կը խօսի հայերէն ու ֆրանսերէն միանգամայն:

— «Նաեւ իմ մտածումներուն ու զգացումներուն պերճախօս արտայայտութիւնն էր Պ. Իշխանեանի ճառը եւ ես ամբողջովին կը բաժնեմ իր բոլոր կարծիքները: Այս գիշեր ես վերապրեցայ Հայաստանը»:

Ու կը յիշէ Կիլիկիան, մտաւոր անցեալը իր լաւ ու տխուր օրերով: Կ'անդրադառնայ մեր չակերտուած ու իսկական բարեկամներուն: Կ'ընէ իրաւես մատնանշումներ: Կը մատնանշէ նաեւ Հայերուս լաւ ու թերի կողմերը ու բուռն ծափերու մէջ կը վերջացնէ իր խօսքը:

Գեղարուեստական բաժինը վերջացած է: Ընկեր նախագահը կ'ընէ փակման խօսքը:

Ու մինչ կը կարծուի թէ սրահը կը պարպուի, բազմութիւնը կը մնայ:

— Ժողովուրդը չի մեկնիր... չեն ուզեր երթալ... կ'ըսեն իրարու կարգադիր յանձնախումբի անդամները:

Քուլիսի սրահը առանձին մթնոլորտ մը ստեղծուած է արդէն: Բոլոր սեղանները գրաւուած են: Ու երգերը կը յաջորդեն իրարու:

Աղին մեծ սրահին մէջ պարեր ծայր կուտան ու մինչեւ առտուան ժամը 6 խանդավառութիւնը նոյն թափով կը շարունակուի:

Յաջորդ օրը ամբողջ Մարսէյլ կը խօսի «բացառիկ երեւոյթի» մասին:

Մարսէյլը որ այնքան մեծ հանդիսութիւններ է ունեցած, իբրեւ բացառապէս Հայերէ յաճախուած տօնակատարութիւն՝ քիչ անգամ այնքան հոծ բազմութիւն հաւաքած էր:

Հանդէս չէր, այլ համազգային տօնակատարութիւն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (92)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Երբ Սուիթին կը փորձէր դուռը բանալ, իշխանը կրակեց. ատրճանակին գնդակը մխրճուեցաւ դրան փայտին մէջ՝ երիտասարդին ականջէն մատ մը հեռու: Գաւազը օրօրուելով ոտքի բարձրացաւ: Ալի կրակեց դարձեալ, բայց Ժանէթ երեւութապէս ջղայար վիճակի մէջ, անոր թեւին զարնուեցաւ երբ բլթակը կը քաշէր: Փամփուշտը ծակեց գաւազին ուսը. մարդը ընկաւ ռոնալ:

— Ցատկէ՛, Սալիմ, մռնչեց իշխանը:

Եւ ճիշդ այն պահուն երբ Սուիթին դրան կղպանքը կը բանար իր դողդղացող մատներով, պահապան շունը անոր վրայ խոյացաւ: Փորձեց անդին վանել, բայց արդէն ուշ էր. գամբռը խածաւ իր նախաբազուկը զոր վեր բարձրացուցած էր դէմքը պաշտպանելու համար, անոր ծանրութիւնը անդին հրեց զինքը եւ դուռը նորէն կղպուեցաւ:

Եւ ահա իշխանին ծառաները մէջտեղ նետուեցան: Իրենց տիրոջ հրամանին վրայ խումբով սանդուղներէն վար իջան: Իրենցմէ մէկը Սուիթինի օձիքէն փակաւ, երբ անիկա կ'աշխատէր գամբռին ձեռքէն ազատիլ. ուրիշ մը ապտակեց զինքը, երրորդ մը կօշիկի հարուած մը իջեցուց անոր ոտքերուն. յետոյ, տեսնելով որ երիտասարդը տակաւին կատաղօրէն կը մաքառէր իրենց դէմ, բոլորը միասին անոր վրայ յարձակեցան:

Սուիթին առանց չորս դին նայելու սկսաւ հարուածներ տեղացնել, բռունցքը իջեցուց մէկուն քթին եւ ըղձաց որ Թուրքին արիւնը կը կաթկթէր իր վզին վրայ: Բայց հետզհետէ անշարժութեան դատապարտուեցաւ ու չկրցաւ շարունակել իր դիմադրութիւնը: Աքացիներ տուին իրեն, ձեռքերը կապեցին, ալ ուժ չմնաց վրան. յետոյ՝ շնչասպառ ու ծեծին տակ նուաղած, վերցուցին զինքը:

— Այստեղ բերէք հրամայեց Թուրք իշխանը:

Թեւերը կռնակին վրայ կապուած սանդուղներէն վեր բարձրացուցին: Ալի շառաչուն ապտակ մը իջեցուց՝ պաշտպանութեան հնարաւորութենէն զրկուած իր կալանաւորին երեսին:

— Հարիւրապետ Տէսթիմ, քու քիթդ պէտք է կտրեմ, ըսաւ Թուրք իշխանը հեգնութեամբ:

Սուիթին ընկրկեցաւ հարուածին սաստկութենէն: Ուրիշ ատեն պիտի կարենար թերեւս տոկալ անոր. բայց հիմա կը հեւար եւ գլուխը կը դառնար: Ալի խնդաց չարախինդ արտայայտութեամբ ու ապտակ մը եւս տեղացուց. յետոյ իր ծառաներուն դառնալով ըսաւ.

— Գրասենեակս տարէք եւ աթոռին կապեցէք...

Ներս հրմշտկեցին Սուիթինը եւ հաստիկ յենարանով բազկաթոռի մը կապեցին զայն: Ալի դուրս ղրկեց ծառաները եւ փրանսուհի Ժանէթին ըսաւ որ քօքթէյլները բերէ:

Քանի մը վայրկեան հեգնական հետաքրքրութեամբ իր կալանաւորը դիտեց ու յետոյ յանկարծ ըսաւ.

— Ուրեմն այսօր երկար ճամբայ կտրեցիր ու հոս եկար զիս սպաննելո՞ւ համար... որովհետեւ քեզի բանակէն արտաքսել տուի, այո՞...

— Դուն չէիր որ արտաքսել տուիր, ըսաւ Սուիթին. ես ինքս հրաժարեցայ...

— Տարբերութիւնը ոչինչ է... եւ եկած ես վրէժ լուծելու համար, այնպէս չէ՞...

— Ո՛չ...

— Լա՛ւ, ուրեմն Պոլսոյ մէջ ի՞նչ գործ ունիս...

— Ձեռքէս եկածը կ'ընեմ քեզի կախել տալու համար, պատասխանեց Սուիթին:

Բան մը կար այդ մարդուն վրայ որ քաջալերութիւն տուաւ իրեն ասպարէզ կարդալու համար: Նախորդ օրը երբ Ներքինին թակարդը կը ձգէր զինքը, բոլորովին տարբեր եղած էին իր տպաւորութիւնները: Քաղցր Արեւելքցի մըն էր՝ խորամանկ, նենգամիտ ու հրէշատիպ. բայց այնքան ինքնավստահութիւն ունէր ու այնքան վարպետ էր իր յոյզերը ծածկելու համար որ, ժամավաճառութիւն պիտի ըլլար վէճի բռնուիլ անոր հետ. մինչդեռ իշխանը արեւմուտքցիի տիպար մըն էր ու բացառաբար կոպիտ ու վայրագ նմոյշ մը այն տեսակէն որուն կը պատկանէր:

— Ինծի կախե՞լ տալու համար, կրկնեց իշխանը. ինչպէ՞ս պիտի ընէիր...

— Երեք օրը չանցած կը տեսնես...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, գոռաց Թուրքը որուն արտայայտութեան մէջ թէ վախ կար եւ թէ զարմանք:

— Ինչ որ ըսի...

— Բացատրէ՛, սրիկայ, մռնչեց իշխանը ձայնը բարձրացնելով. ապա թէ ոչ...

— Քօքթէյլները բերի, ըսաւ Ժանէթ յանկարծ ներս մտնելով:

— Լա՛ւ, սեղանիս վրայ դիր եւ դուրս գնա՛, հրամայեց Ալի:

Սենեակին մէջ քալեց՝ տախտակամածին վրայ հնչեցնելով իր զինուորականի խթանները: Յետոյ դողդղուն ձեռքով բաժակ մը լեցուց իրեն համար:

— Շնորհակալ եմ, ըսաւ Սուիթին. ուիսքի մը պիտի նախընտրէի, բայց այս ալ կրնամ խմել...

Իշխանը բաժակը շրթներուն մօտեցուց եւ արհամարհանքով երիտասարդին նայեցաւ: Պիտի խօսէր, բայց Սուիթին կանխեց զինքը.

— Լա՛ւ, թող այդպէս ըլլայ... բայց մի մոռնար որ երբ ես սպայ էի, իմ զօրագունդս պատուասիրեց քեզ Մէյտընհէտի մէջ... ես ալ Ակումբի անդամ ըլլալով բնականաբար վճարեցի ինծի ինկած բաժինը այն շամփաներին զոր կարծեմ բաւական սիրեցիր... Իմացածիս համաձայն Թուրքերը չեն ուզեր թերանալ իրենց ընծայուած հիւրասիրութիւնը փոխադարձելու մէջ...

Իշխանը զարմացաւ եւ իր նուրբ դիմագծերուն արտայայտութիւնը փոխուեցաւ յանկարծ:

— Շատ կը ցաւիմ, ըսաւ:

Գաւաթ մը եւս լեցուց եւ Սուիթինին տանելով, զգուշութեամբ անոր շրթներուն մէջ պարպեց:

(Շար.)

ՄՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄՆԱՆԿՈՒԹԵԱՆՑ

— • —

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ «ՊԵՏԱԿԱՆ» Կ. ԽԱԶԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մասնաճիւղերու գօթաններու մասին խօսիլն իսկ աւելորդ է, որովհետեւ փոքրաթիւ են այն մասնաճիւղերը, որոնք որոշ տոկոսով մը միայն վճարած են իրենց գօթանները»։

ՀՕԿԻ ԵՒ ՊՀԿԽԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

— «Ոչ ոք կարող է ժխտել որ Խ. Հայաստանի բարեկամ ամերիկահայ զանգուածներու հետ բաղդատելով, ՀՕԿի եւ ՊՀԿԽի քանակի ուժը անհամեմատօրէն փոքր եղած է։

«Այս իրողութիւնը ոչ միայն աղանդաւորութեամբ տոգորած է շարժումը, այլ երկու կազմակերպութիւններու մէջ սուր հատուածականութեան մը պատճառ եղած է.—

«Եթէ այդ դրութիւնը չէզոքացնող միջոցներու» չդիմուի, «երկու կազմակերպութիւնները միացնելու ջանքերը...

Թուրք մամուլը կը շարունակէ գրգռել

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հեռագրէ Անտիոքէն.—

Թուրք տարրին վրայ է գլոծ դրուած ճնշումը դադրելէն է վեր, արձանագրութեան դիւանի պաշտօնեաներուն վրայ Թուլացում մը յառաջ եկած է։ Ընդհանրապէս դիւանները կանուխ կը փակուին եւ քիչ արձանագրութիւն կ՚ընեն։ Կը կարծեմ թէ ասիկա ժամանակ շահելու համար է, որպէսզի պատուիրակ Անքեր Ժընեւէն վերադառնայ։

Կարծես թէ չէր բաւեր յանձնաժողովին՝ ժողովուրդը անդորրութիւնը վրդովելու եւ կառավարութեան դէմ դնելու քաջալերող ընթացքը, Լէվալէի դիւանին նախագահը իր պաշտօնն ու իրաւասութիւնը չարաչար գործածելով, ժողովուրդին ուղղեալ ճառ մը խօսած եւ ըսած է.— Ֆրանքօ-Թուրք համաձայնութիւնը մեզի համար արժէք չունի։ Արդիւնքը կախեալ է մեր տալիք որոշումէն։

Գրգռութեան բոյն Թավլայի գիւղախումբին արձանագրութեան դիւանի նախագահը Ալէվի հասարակութեան ներկայացուցիչները ինքնաշարժ առնելով, ուզած է Թրքական ցանկի հակառակ արձանագրութիւնները քաջալերել։

Անապատէն բերուած Պէտէվիներուն եւ Պէյրութէն, Դամասկոսէն ու Հալէպէն փութով պնդութեամբ կանչուած Հայերուն 24 ժամուան մէջ արձանագրուած պահուն, Թուրք հասարակութեան ներկայացուցիչներուն բոլոր առարկութեանց «կառավարութեան պաշտօնեաներու վրայ վստահութիւն ունինք» պատասխանը տուող յանձնաժողովին պատուիրակները հիմա կարծես որոշեր են կարելին փորձել, կացինահարելու համար Թրքական ցանկը, ինչպէս խանգարելու կարգ կանոնը, զոր ապահովել կ՚աշխատին Թրքական Հաթային անպաշտպան հըլալը տեսնելով իրենք զիրենք քիչ մը ժողված կառավարութեան միեւնոյն պաշտօնեաները։

ԱՄԲՈՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կրկնապատկուած են Աւստրիոյ մէջ, Գերմանիոյ կցումէն ի վեր։ Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, մարտի ընթացքին կնքուած են 796 ամուսնութիւններ, ապրիլին՝ 1442, մայիսին՝ 1530։

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ աւազակները կը շարունակեն զարնել արաբական գիւղերը, որպէսզի զէնք եւ ուտելիք ճարեն։ Եօթը Արաբներ եւ կին մը սպաննուեցան հրացանով եւ դաշոյնով, իբրեւ դաւաճան։

...ՀՐԷԱԿԱՆ ՑՈՅՑԵՐԸ կը շարունակուին Գերմանիոյ գլխաւոր քաղաքներուն մէջ։ Անգլիական կառավարութիւնը միջոցներ կը խորհի, հպատակ Հրեաները պաշտպանելու համար։ Տեղ-տեղ ցոյցերը ծայրայեղութեան հասած ըլլալով, ոստիկանութիւնը միջամտեց։

ՀԱՑԻ ԽՆԴԻՐԸ սուր հանգամանք առած է Իտալիոյ մէջ։ Կառավարութիւնը ստիպուած է ցորեն գնել դուրսէն, ոսկեդրամով, ինչ որ պիտի պակսեցնէ պահեստը։ Կառավարութիւնը մասնաւոր հրահանգներ ուղղեց հացագործներուն, որպէսզի խնայողութեամբ շարժին, տագնապը անցընելու համար։

ՊՈՒԼԿԱՐ ԳՈՐԾՕՆ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՄԸ, Քօթոշեւ, Խ. Միութենէն փախչելով իր հայրենիքը վերադարձաւ եւ անձնատուր եղաւ։ Այս առթիւ կ՚ըսէ.— «Կը նախընտրեմ իբրեւ բանտարկեալ ապրիլ Պուլկարիոյ մէջ քան ազատ՝ Ռուսաստանի մէջ։ Միայն անոնք կրնան տակաւին պաշտպանել բոլշեւիկեան վարդապետութիւնը»։

ՊԵԼԺԻՈՅ ՄԷՋ երեք ընկերվարական երեսփոխաններ օրինագիծ մը ներկայացուցին, որով կը պահանջեն երկիրը վերածել դաշնակցային պետութեան մը, բաժնելով երեք շրջանի,— Ֆլանտր, Պրիւքսէլ եւ Վալոնիա։

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՐԻՒՆ պիտի հաւաքուի Սէնթ Անթուան հիւանդանոցին մէջ, պատերազմի ատեն գործածուելու համար (փոխանցելով հիւանդներու կամ վիրաւորներու)։ Ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնն ալ թելադրելով սպանիական պատերազմին դասերէն, իրեն յատուկ կեդրոն մը պիտի հաստատէ։

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու արիւնաթքութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան։

ԴԻՄԵԼ ՏՕՔԹ. ՀԵՆՈՐ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18, Tél. Tru. 83—87

ՍՏԱՑԱՆՔ

Le Rôle des Arméniens dans la Civilisation Mondiale, avec 17 illustrations. Par Prof. V. Totomiantz. Belgrade, 1938. Գին 5 շուէյցերիական կամ 40 ֆրանսական ֆրանք։ (Թղթատարի ծախքով)։ Դիմել հեղինակին, Rue Varsavska, 38, Belgrade (Yougoslavie)։

Ջերմապէս կը յանձնարարենք վաստակաւոր հեղինակին այս գիրքը, մանաւանդ ֆրանսախօս հայրենակիցներու։

ԱՐԱՐԱՏԻ ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ։ Գրեց՝ Ալիս Օտեան։ Պատկերազարդ։ Գին 1.50 տոլար։ (Տպաւորութիւններ Խ. Հայաստանէն)։

ԸՆԿԵՐ Բ. ՓԱՆՋՈՒՆԻ, Ի ԾԱՊԼՎԱՐ ԵՒ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ։ Գրեց՝ Ե. Օտեան։ Ծաղրանկարեց՝ Ալ. Սարուխան։ (Ծաղրանկարներ բոլոր էջերուն վրայ)։ Տպ. Սահակ Մեսրոպ։ Գահիրէ, 1938։ Գիները՝ 2, 3 եւ 6 տոլար (երեք տեսակ տպագրութիւն)։ Հասցէ.— No. 4, Rue Sérapis, Héliopolis, Egypte։

*** Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Անտիոքի մէջ կառապան Օսման սպան - նուած ըլլալով, կառավարութիւնը խուզարկութիւններ կատարեց եւ ձերբա - կալել տուաւ Իթթիհատը Վաթանիի վարիչները :

*** Թուրք թերթերը կը շարունակեն սպառնալիքներ տեղալ, մասնաւորա - պէս ամբաստանելով Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները : Այս առ - թիւ կ'ըսեն թէ կառավարութիւնը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնէ «Հաթայի անկախութիւնը եւ ազատութիւնը ապահովելու համար», եթէ կը իր պահանջները չընդունուին :

*** « Թան » իր երէկուան խմբագրականը նուիրած էր Սանճաքի հարցին, ինչ որ կ'ապացուցանէ կացութեան ծանրութիւնը : Այս առթիւ Թիւրիմացու - թեամբ «սեմական» կը կոչէ նաեւ ... Հայերն ու Քիւրտերը :

Ֆ[illegible] Սպանիոյ սահմանագլուխը ապ[illegible]ելով վերջնական համաձայնութեան

Կառավարութիւնը երկուշաբթի օր ամբողջապէս փակեց Սպանիոյ սահմանա - գլուխը, առանց սպասելու օտար կամաւորներու յետս կոչման որոշումին : Այս փակումը մասնաւորապէս ուղղուած է Խ. Միութեան դէմ, որ մինչեւ վեր - ջերս պաշար կը ղրկէր Ֆրանսական նաւահանգիստներ, Սպանիա փոխադրուե - լու համար :

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ այս որոշումը տրուած է Անգլիոյ մաս - նաւոր խնդրանքին վրայ, քանի որ Իտալիա Ֆրանսայի ճամբով կատարուած այս փոխադրութիւնը պատճառ կը նկատէ իր կամաւորներուն յետս կոչումը ձգձգելու : Այս խոչընդոտները հարթուելէ վերջ, անգլիական կառավարու - թիւնը հաղորդած է իտալական կառավարութեան թէ անգլեւիտալական հա - մաձայնութիւնը չի կրնար գործադրուիլ, մինչեւ որ որոշ թիւով կամաւորներ ետ չքաշուին Սպանիայէն :

Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը երէկ նիստ գումարեց Լոնտոնի մէջ : Այս անգամ կը յուսացուի վերջնական համաձայնութեան մը յանգիլ, փու - թացնելու համար սպանիական պատերազմը, անգլեւիտալական համաձայնու - թեան գործադրութիւնը եւ ֆրանքեւիտալական բանակցութեանց վերսկսումը :

Անգլիական թերթերը չընդունիր հանգամանք մը տուած ըլլալով Ֆրանք - եւսպանիական սահմանագլուխին փակման, Հաւասի գործակալութիւնը գե - կոյց մը հրատարակեց, ըսելու համար թէ Ֆրանսա երբեք չէ թերացած ոչ - միջամտութեան պարտականութեան մէջ : Բայց եւ այնպէս, Լոնտոնի թերթե - րը դիտել կուտան թէ Պլումի կառավարութեան օրով թուլցած էր Ֆրանսայի միջոցաւ կատարուած փոխադրութեանց արգելքը, ինչ որ մեծապէս օգնեց Սպանիոյ հանրապետական կառավարութեան : Միեւնոյն պատճառով, իտա - լական կառավարութիւնը բարկանալով ընդհատեց ֆրանքեւիտալական բա - նակցութիւնները, իսկ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը առկախ մնաց : Ահա թէ ինչու անգլիական կառավարութիւնը հարկ դատած է ճնշում բանե - ցնել, որպէսզի ամբողջապէս փակուի սահմանագլուխը : Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը յաջողած է մեծաքանակ զէնք եւ ռազմամթերք, մասնաւորապէս օդանաւ ստանալ Խ. Միութենէն եւ Չեխոսլովաքիայէն : Այս բեռները ցամաք հանուելով Ֆրանսական նաւահան - գիստներու մէջ, Սպանիա կը փոխադրուէին կառախումբով եւ ինքնաշարժով, պաշտօնեաներու բարեացակամութեան շնորհիւ :

Այժմ ամբողջապէս փակելով սահմանագլուխը, Ֆրանսական կառավարու - թիւնը կը սպասէ որ Անգլիա ճնշէ Իտալիոյ վրայ, ետ քաշել տալու համար կամաւորները : Հալիֆաքս անգլիական դեսպանը այս առթիւ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարին հետ, թելադրելով որ վերսկսին ֆրանքեւիտալական բանակցութիւնները :

*** Անգլիական կառավարութիւնը առանց սպասելու Մ. Նահանգներու պատասխանին, որոշեց համաձայնութիւն գոյացնել եւ չէզոք յանձնախումբ մը ղրկել Սպանիա, քննութիւն կատարելու համար օդանաւային ռմբակոծումներու մասին : Արդէն հաւանութիւն յայտնած են Շուէտ եւ Նորվեկիա :

ԶԱՆԱԶԱՆԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԻՆ գործադրութեան առթիւ, ոստիկանա - կան վերատեսչութիւնը նորէն կը յիշեցնէ թէ անոնք որ օթեւան կուտան օտա - րականի մը, ինչ հանգամանքով ալ ըլլայ, պարտաւոր են իմացնել իրենց թաղին ոստիկանութեան : Այս յայտարարութիւնը պէտք է ըլլայ 24 ժամէն՝ պանդոկներու համար, իսկ 48 ժամէն՝ մասնաւորներու համար : Դարձեալ, օտարական մը երբ հասցէ կը փոխէ, պարտաւոր է հաղորդել իր նոր հասցէն, անձնագիրը վաւերացնելով իր ձգած թաղին եւ նոր թաղին ոստիկանատեսչութեան : Այս ձեւակերպութիւնէն ազատ են միայն այն օտարականները, որոնք չէջիկի (Թուրիստ) տոմս ունին կամ կարճ առեն մը մնալով Ֆրանսա, պարտաւոր չեն ինքնութեան թուղթ խնդրելու :

18 ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐ ձերբակալուեցան Մ. Նահանգներուն մէջ, իբրեւ ան - դամ լրտեսական կազմակերպութեան մը, որուն համար ուղղակի կ'ամբաստա - նուի Գերմանիա : Ընդհ. դատախազը կը յայտարարէ թէ կազմակերպու - թեան վարիչ գլուխը կը գտնուի Պերլինի մէջ :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ միջազգային խորհրդաժողովը (Ժընեւ) բանաձեւ մը քուէ - արկեց, որով կը դատապարտէ ցեղային խտրութիւնը՝ բանուորներու արձա - նագրութեան առթեն : Ուրիշ բանաձեւ մը 1939ին կը յետաձգէ եկւոր (գաղ - թական) բանուորներու խնդիրը :

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ կառավարութիւնը մեղադրելով Ֆրանսան, կը սպառնայ է հարկին գրաւել Հայնան կղզին, խափանելու համար Չինաստանի զինամատակարարու - թիւնը :

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ ԿԱՅԻՆՈՎ ԳԼԽԱՏՈՒԵՑԱՆ ընկերվարական մը, կաթոլիկ մը, համայնավար մը եւ հակաֆաշական տիկին մը, Լիզելոթ Հէրման, որ երեք տարեկան զաւակ մը ունի :

ՀԱՍԱՐԱԿԱՆ նոր հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, որուն համաձայն այլեւս Հրեաներ պիտի չընդունուին Գերմանիոյ ատեաններուն մէջ : Այն հրէական հաստատութիւնները որ ատեանական գործեր ունին, պէտք է ոչ - Հրեայ ներկայացուցիչներ ընտրեն :

Խ Ն Ջ Ո Յ Ք

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 26ին, կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Պ. Զատիկի սրճարանը, 45, Rue de la Défense։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։ Մուտք 6 ֆր.։

Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի նոյն օրը։

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20։
Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

SALLE GAVEAUի մէջ, 45 Rue de La Boëtie (Métro: Miromesnil)

ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԸՖՍԵՑԼԵԱՆԻ

Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն

Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մաս կը կազմեն Պէթհովէնի երկրորդ սէնֆօնին, Հանրի Ռապոյի «Գիշերային Թափօրը», հատուած մը՝ Մօցարդէ, ինչպէս նաեւ Պարթեւեանի գործերէն ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳԸ ՀՈՎԸ. ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ ՄԸ (առաջին անգամ), եւ այլն։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.։ Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէրար. 36, Rue Montholon.

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Նուագման պահուն սրահին դռները փակ մնալուն պատ. ճառաւ, սպասումի չենթարկուելու համար կը խնդրուի ճշգապահ ըլլալ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

(ՀԻՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ)

Նոր մատենաշարին Ա. հատորը

Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր արձակագիր. նահապետ

ԻԿԱՅԷԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ

ՇԻՐԱՆԻ ՓՈՂԸ. ԽՈՆԱՐՀ ԱՂՋԻԿԸ. ՍԵՒ ՑԵԼԵՐԻ ՍԵՐՄԵԱ - ՑԱՆԸ եւ ՍԻՐՏԱԿ ՁԻՆ։

Հետզհետէ լոյս պիտի տեսնեն ուրիշ հատորներ ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱ - ՀԱՐԻէն, ԵՂԻՇԷ ՉԱՐԵՆՑԷն, ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՆՈՐԵՆՑԷն, ԱԼԱԶԱՆէն, ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑԷՆ եւ ուրիշներէ։

Խմբագրական եւ հրատարակչական մարմինը մէկ նպատակ կը հե - տապնդէ.— գաղութներուն ծանօթացնել Հայաստանի գրականութիւնը լոյս ընծայելով ժողովրդական մատչելի գինով գրքոյկներու այս շարքը

Մամուլի տակ է մատենաշարին Բ. հատորը՝ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ Ստեփան Զօրեանէ։

Վաճառման կեդրոնատեղին է ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ 51, Rue Monsieur le Prince, Paris (6) chèque postal, Paris 1278—35, հեռաձայն Danton 88—65։

Մեծաքանակ գնողներու մասնաւոր զեղչ։

Առաջին հատորին գինն է 7.50 ֆր., արտասահման՝ 1 ուկէս շիլին կամ 40 սէնթ։ Ապսպրանքները՝ կանխիկ դրամով։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի
24, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Արիմեան» զբօսայգի հանդէսը տեղի կ'ու - նենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԱՀԱԿԵԱՆ եւ զաւակ - ները (Ադրիանուպոլսեցի) 50 ֆրանք կը նուիրեն կապոյտ խաչին. Պ. ՅԱ ԿՈԲ ԴՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ գրական գոր - ծունէութեան յիսնամեայ յոբելեա - նը Մարսէյլի մէջ կը կատարուի Յու - լիս 9ին։ Կը խնդրուի չխաչաձեւել։

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԲՈՅԸ

Ֆր. Բ. Հ. Կ. Միութիւնը կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել թէ ինք նշանակուած է «Յիշատակի բոցը» հրահրելու, վաղը. Հինգ - շաբթի, 23 Յունիսին։

Թափօրը պիտի կազմուի Av. George Vի եւ Champs Elyséesի անկիւնը, ժամը 17.45ին, եւ պիտի մեկնի ժամը 18ին, դէպի Etoile։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ երիտասարդ մը Թրիքոյի Ժորժ V մեքենայի վրայ աշ - խատելու համար։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրընոպլի «Եօթնեղբայրեան» կո - միտէն եւ Լանսէյի «Մուրատ» խումբի ընկերները իրենց խորին ցաւակցու - թիւնը կը յայտնեն Ընկ. Պօղոս Տէր Մարկոսեանին իր կնոջ՝ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ՏԷՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Յունիս 4ին, Ռընա - ժի մէջ։

*** Կրընոպլէն Տէր եւ Տիկին Նշան Մուրատեան եւ այրի Տիկին Մուրատ - եան իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտ - նեն հայրենակից Պօղոս Տէր Մարկոս - եանին, իր կնոջ՝ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ՏԷՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ ղառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սարաֆեան ընտանիքը շնորհակա - լութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց, ո - րոնք գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին հանգուց - եալ ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ մահուան առթիւ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Մ Ա Յ Ի Ս 28»

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ՄԱՍՆԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի։

Ապսպրանքները կանխիկ։

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 ֆր., փոստի ծախքով 6 ֆր., արտասահման 25 սէնթ։ Դիմել՝ S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France։

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐՃԱՆԵԱՆ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար։
Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն։
44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ
ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ
28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)
(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)
Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

Alimentation TIQ-TON
Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ
ԲԱՑՈՒՄԸ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 21 ՅՈՒՆԻՍ
Արեւելեան եւ եւրոպական ամէն տեսակ ապրանքներու ճոխ մթերք, վաճառումը մեծաքանակ,— Նուազագոյնը մէկ քիլօ։ Պիտի վաճառուին նաեւ մեծաքանակ, Գ. Մարգարեանի կարկանդակները (չէօրէք, սիմիտ, քուրապիէ եւայլն) որոնք միայն մեր քով կը գտնուին։
20 Rue Tiquetonne, Paris (2)
Մէթրօ Հալէն կամ Էթիէն-Մարսէլէն 2 վայրկեան
Tél. Cent. 76—95

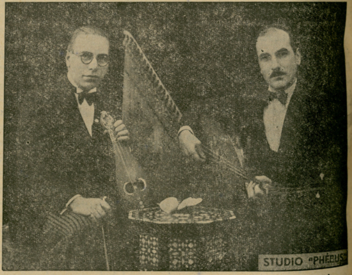

ՔԵՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ
կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՒՆԻ ՊՕՂՈՍԻ եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco - Oriental սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3 RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը), Tél. Trudaine 51—80. Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս I. R. R. bis։ Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ապրանքներով։

ՌԱՔԸ ՏԻԻԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻԻԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն, գլուխները չոր կը թողեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան։ Խմեցէք ՌԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն ամբողջութիւն, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր հատկութիւնները բազմիցս ստուգուած է։
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ
T. S. F.ՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ
ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Կ'ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 23 ՅՈՒՆԻՍ — JEUDI 23 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3764

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՔԻՉ ՄԸ ԼՈՅՍ...

Աւելո՛նք անմիջապէս.— Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը շարք մը խմբագրականներ նուիրած է «Միացեալ Ճակատ»ի հարցին, զայն լուծելու առաջադրութեամբ:

Հիմնուելով անկուսակցական թերթի մը տեսութեանց վրայ, ռամկավարներու հեգը. Վարչութեան օրկանը գրի կ'առնէ կարգ մը խորհրդածութիւններ, որոնք իսկապէս կրնան հարթել ճամբան, եթէ խօսքին յաջորդէ գործը:

Ահաւասիկ այդ խորհրդածութեանց գլխաւորը, իբրեւ սկրզբունքի խնդիր.

— «Կը յիշեցնենք թէ «Ազգային Ճակատ»ին նպատակը պիտի ըլլայ՝ պաշտպանողական կռիւը մղել: Ամէն ինչ, սկսեալ իր կազմէն մինչեւ իր գործունէութեան միջոցներուն ամէն մէկը, պէտք է ձգտի այդ նպատակին:

Կռիւի ժամանակ պէտք է մոռնալ բոլոր անձնական եւ խմբակցական հակառակութիւնները՝ որոնք երէկ գոյութիւն ունէին եւ որոնք եթէ այսօր ալ շարունակեն գոյութիւն ունենալ, կռուողը ջլատելու եւ տկարացնելու, զայն կանխաւ պարտութեան մատնելու կը ծառայեն:

Անհրաժեշտ է հակառակութիւնները մոռնալ, բայց նոյնքան անհրաժեշտ է, նաեւ, հակառակութեան պատճառները մէջտեղէն վերցնել *կանխաւ*, ճակատին կազմութենէն առաջ:

Դիւրին է, կամ դիւրին պէտք է ըլլայ մոռնալ ճակատը բաղկացնող տարրերուն միջեւ պատահած ամէնէն ծանր միջադէպներ անգամ: Դիւրին՝ սպունգ անցընել անհատէ անհատ, խումբէ խումբ արձակուած նախատինքներուն վրայ:

Միայն, մոռցուելու չեն այն *հիմնական խնդիրները*՝ որոնք տարրերուն միջեւ խորունկ տարբերութիւններ դրած են ու դեռ կը դնեն: Անոնք պէտք է անպատճառ քննուին նախապէս եւ լուծուին՝ [...]ծեւ կրնան գործի ընթացքին ազդել անոր ուղղութեան վրայ եւ որովհետեւ կրնան կապ ունենալ, նոյնիսկ, հետապնդուած նպատակին հետ»: (*Արեւ*, 14 յունիս):

Այս հարցէն առաջ, քննելով միացեալ կամ ազգային ճակատին ղեկավարութիւնը անկուսակցականներուն յանձնելու առաջարկը, ռամկավար օրկանը գործնական չի գտներ զայն: Եւ կ'եզրակացնէ.

— «Քանի որ քաղաքական կուսակցութիւններու համաձայնութեամբ կրնայ կազմուիլ Ճակատը, քանի որ անոնց մէջ կը գտնուին, դարձեալ, ազգային եւ քաղաքական կեանքի փորձառութիւն ու մտածում ունեցող անձերը, գլխաւորաբար անոնց վարիչներուն պէտք է յանձնել ճակատին ղեկավարութիւնը, անշուշտ օգտուելով ուրիշ փորձառութիւններէ եւ մտածումներէ ալ:

Իրականութիւն է, որ վերջին երեսուն - քառասուն տարուան ընթացքին, ազգին ճակատագիրը իրենց ձեռքն առին եւ անոր վրայ ազդող ամէնէն վճռական գործերը կատարեցին կուսակցութիւնները: Հակառակ այդ գործերուն արդիւնքին՝ հայ ժողովուրդը դեռ կը պահէ զանոնք իր ծոցին մէջ, ինչ որ առնուազն կ'ապացուցանէ թէ անոնցմէ կը սպասէ՝ քիչ մը լոյս կամ քիչ մը օգուտ»: (13 *յունիս*):

Ուրեմն, անհրաժեշտ է եւ իրագործելի՝ Միացեալ Ճակատը, իբրեւ նպատակ ունենալով «պաշտպանողական կռիւը մղել»:

Մենք այս բացատրութիւնը կը կոչենք, տարիներէ ի վեր, «ինքնապաշտպանութիւն», բառին ամենալայն առումով:

Եւ, ճամբան հարթելու, ճակատին կազմութիւնը դիւրացնելու համար, միշտ ալ յիշեցուցած ենք թէ՝ անհրաժեշտ է մէկդի դնել բոլոր կանխակալ կարծիքներն ու կիրքերը: Անհրաժեշտ է գլուխ գլխի տալ եւ ամփոփուիլ, բանաձեւ մը մշակել հիմնական *հարցերու մասին, որոնք մեծ թիւ մը չեն կազմեր:*

Կը թուի թէ ռամկավար օրկանն ալ յանգած է այս եզրակացութեան, այնքան պաղ ու տաք տեսնելէ վերջը:

Ուրիշ յուսատու երեւոյթ մը,— «Արեւ» նպատակայարմար չի գտներ որ «ըսուին այնպիսի խօսքեր որոնք կրնան հրապարակային վիճաբանութիւն մը բանալ եւ փոխանակ գործը դիւրացնելու, դժուարացնել զայն»:

Եւ անմիջապէս կ'անցնի հիմնական համարուած խնդիրներուն, միջանկեալ դիտել տալով թէ չի կրնար խօսիլ այնպէս ինչպէս պիտի խօսէին «ռամկավար ազատական կուսակցութեան ներկայացուցիչները, այն պարագային ուր սեղանի մը շուրջ նստէին ուրիշ տարրերու եւ կուսակցութեանց հետ»:

Ոչինչ. կը բաւէ որ տրամադի՛ր են սեղանի մը շուրջը բազմելու եւ խօսելու: Մեր տեսակէտն ալ ուրիշ բան չէ եղած, տարիներէ ի վեր: Եւ մանաւանդ հիմա, երբ այնքան մռայլ հեռանկար մը կը պարզուի մեր առջեւ, թէ հայրենիքին եւ թէ արտասահմանի մէջ:

Ամէն անգամ որ Միացեալ Ճակատի մասին խօսելու առիթ ներկայացած է, մենք օրուան մտահոգութիւնները բաժնած ենք երկու գլխաւոր մասերու,— Հայաստան եւ Հայկական Արտասահման:

Ռամկավար օրկանին տեսութիւններն ալ այդ եզրակացութեան կը յանգին, իրենց յատուկ ձեւակերպումով:

Թող տուէք այդ մասն ալ ներկայացնել յաջորդով, ամբողջովին պարզած ըլլալու համար պատկերը:

Միեւնոյն ատեն, անշուշտ պիտի յիշեցնենք շարք մը տարրական ճշմարտութիւններ: Ոչ թէ վիճաբանութեան դուռ բանալու, այլ կարգ մը քարացած նախապաշարումներ եւ թիւրիմացութիւններ հարթելու համար:

Քիչ մը լոյս ալ՝ մեր կողմէ, նոյն մտահոգութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՍԱՆՃԱՔԻ ՄԱՍԻՆ

«Արագ եւ արմատական լուծում» կը պահանջեն

«*Տէյլի Թէլէկրաֆ*»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն, երկուշաբթի օրուան թուականով.—

Այսօր նախարարական խորհուրդը արտակարգ ժողով գումարեց նախագահութեամբ Աթաթիւրքի: Այս առթիւ սախպոզարար Պոլիս կանչուած էին վարչապետը, Ճէլալ Պայար, պատերազմական նախարարը՝ Զօր. Խօզալի, սպայակոյտի ընդհ. նախագահը եւ արտաքին գործավարը: Դահլիճը մանրամասնօրէն քննեց այն արդիւնքները որ ձեռք բերուած են մինչեւ հիմա, շնորհիւ Անտիոքի մէջ Թուրքեւֆրանսական զինուորական մարմիններու բանակցութեանց եւ Փարիզի մէջ թրքական դեսպանին եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին միջեւ կատարուած խօսակցութեանց, Ալեքսանտրէթի Սանճաքին մասին:

Թէեւ տրուած որոշումները գաղտնի կը պահուին, բայց լաւատեղեակ շրջանակներ կը կարծեն թէ շատ կարեւոր որոշումներ տրուած են, արագ եւ արմատական եղանակով մը լուծելու համար Սանճաքի հարցը:

Ֆրանսայի կարծեցեալ ներգամտութիւնը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներուն նոյնպէս կարծեցեալ թշնամական դիրքը թրքական պահանջներու հանդէպ՝ զայրոյթ պատճառած են Թուրքերուն որոնք կը պնդեն թէ անհրաժեշտ է թրքական զօրք Սանճաք մտցնել, *բարեկարգութիւնը պահպանելու եւ օրինաւոր ընտրութիւններ պատրաստելու համար ինքնավար շրջանին մէջ: Ընտրութիւնները պիտի կատարուին յառաջիկայ ամսուն:*

**** Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, նախարարական ժողովը տեւած է հինգ ժամ, գրեթէ ամբողջովին յատկացուած Սանճաքի հարցին: Ժողովէն վերջ վարչապետը Էնկիւրի վերադառնալով, յայտարարած է կայարանին մէջ, առանց որեւէ տեղեկութիւններ հաղորդելու.*

— «*Սանճաքի խնդիրը պիտի պարզուի մինչեւ տասը օր*»:

Թուրքիա չի ճանչնար Ազգաժողովին ներկայացուցիչները

Տեղական թերթերու մեծագոյն մասին համար կարծես գոյութիւն չունի Սանճաքի հարցը: Փորձեցէք ութ - տասը կարեւոր օրաթերթ գնել, եւ հազիւ մէկ - երկուքին մէջ կը գտնէք երկտող լուր մը, այն ալ պատահաբար:

Այսպէս եւ երէկ: Պոլսոյ բացառիկ ժողովը կ'երեւար միայն մէկ - երկու թերթի մէջ: Այս ժողովին առթիւ ընդդիմադիր թերթ մը, «Լը Ժուռ» կը գրէ.

— *Այսօր լուեցաւ թէ թրքական կառավարութիւնը ծանուցագիր մը ուղղելով Ազգաժողովի ընդհ. քարտուղարութեան, կը տեղեկացնէ թէ* խզած է ամէն յարաբերութիւն Ազգաժողովի քննիչ յանձնախումբին հետ, որ Սանճաք դրկուած է ընտրութիւնները կազմակերպելու համար:

Այդ ծանուցագրին մէջ, Էնկիւրիի կառավարութիւնը կը մեղադրէ թէ յանձնախումբը իրեն համար գծուած իրաւասութիւններէն անդին անցնելով, չեզոք է անկողմնակալութենէ: Կը թուի թէ թրքական կառավարութեան այս ձեռնարկը աւելի շատ այլաբանական իմաստ ունի: Արդարեւ, թրքական կառավարութիւնը միայն փաստական յարաբերութիւններ ունէր Ազգաժողովի յանձնախումբին հետ, այս վերջինը իրաւապէս կապուած ըլլալով հոգատար իշխանութեան՝ Ֆրանսայի հետ: Լաւատեղեակ շրջանակներու մէջ կը կարծեն թէ դժգոհութեան այս ցոյցը պիտի չազդէ ֆրանքեւթուրք զինուորական բանակցութեանց վրայ, որոնք կը շարունակուին Անտիոքի մէջ, երաշխաւորելու համար Սուրիոյ եւ Սանճաքի սահմանագլուխին ապահովութիւնը:

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅՑԱՅԻ ՍՊԱՆԻՈՅ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Պ. Տէրագմ[?] կը խուսափի[?]՝ զօր. Ֆրանքոյի

Անգլիական կառավարութիւնը յաջողեցաւ ընդունիլ տալ իր ծրագիրը, Սպանիոյ օտար կամաւորներու յետս կոչման մասին:

Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովը նիստ գումարելով երեքշաբթի օր, Անգլիոյ արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ, քննեց այս խնդիրը եւ վերջնական եզրակացութեան մը յանգեցաւ: Առաջին առթիւ բրիտանական ծրագրին հաւանութիւն յայտնեցին Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա եւ Խ. Միութիւնը: Այժմ ծրագիրը պիտի հաղորդուի 27 եւրոպական պետութեանց, որոնց հաւանութիւնը ապահով կը համարուի:

Յաջորդ քայլը պիտի ըլլայ դիմել Սպանիոյ երկու կառավարութեանց եւ անոնց հաւանութիւնը ստանալ, երկու չէզոք յանձնախումբեր ղրկելու համար Սպանիա: Այս յանձնախումբերուն գործը պիտի ըլլայ համրել երկու թշնամի բանակներուն մէջ գտնուած օտար ռազմիկները: Կը կարծուի թէ կարելի պիտի կատարուած ըլլայ օտար կամաւորները ետ կանչելու գործին մէջ: Զօր. Ֆրանքոյի պատերազմիկի հանգամանքը պիտի ճանչցուի, երբ «զգալի յառաջդիմութիւն» կատարուած ըլլայ օտար կամաւորները ետ կանչելու գործին մէջ: Զօր. Ֆրանքոյի պարագային, այս «զգալի յառաջդիմութիւնը» կը նշանակէ ճամբել տասնուտասը հազար հոգի՝ գերմանացի եւ իտալացի կամաւորներէն: Հանրապետական կառավարութեան բանակին մէջ օտարականները բաղդատաբար սակաւաթիւ ըլլալով, այդ ճակտէն աւելի քիչ մարդ պիտի քաշուի:

Իբրեւ նախաքայլ, նոր քննիչներ պիտի տեղաւորուին Ֆրանսայի եւ Փորթուկալի սահմաններուն վրայ եւ Սպանիոյ նաւահանգիստներուն մէջ, խափանելու համար հսկողութիւնը՝ ռազմանիւթի եւ կամաւորներու փոխադրութեան վրայ:

Լաւատեսներ կը կարծեն թէ օտար կամաւորներու մարդահամարի գործողութիւնը առժամեայ զինադադար մը յառաջ պիտի բերէ Սպանիոյ կռիւներուն մէջ: Անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի զինադադար մը առաջարկել,

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԶԱՆԻԿ ԱՐԱԳԻԼՆԵՐԸ

Բնապատմութեան յանձնախումբ մը քննութիւն մը կատարած է Ալզասի մէջ, ճշդելու համար արագիլներուն թիւը:

Բարձրասրուն այս բնակչութեան թիւը եւս կը նուազի տարուէ տարի: Արագիլներն ալ վարակուած են մարդոցմէ,— չեն ուզեր ձագ ունենալ:

Այսպէս, անցեալ տարի վերին Հռենոսի նահանգին մէջ յանձնախումբը երեւան հանած է 23 բոյն 65 ձագով: Ստորին Հռենոսի մէջ՝ 97 բոյն, 295 ձագով: Ընդամէնը 120 բոյն՝ 360 ձագով:

Արդ, 1927ին Ալզասի մէջ աշխարհ եկած են 386 ձագեր, 1932ին՝ 399 ձագեր, եւ ահա նուազում մը՝ 360 ձագեր:

Ինչո՞ւ չեն ուզեր ձագ հանել արագիլները,— մարդոց պէս խապա՞շտ դարձան, իրենց ձագերը խնամելու համար նեղութի՞ւն կը կրեն, էրիկ - կնիկի կռի՞ւ ունին, բայց ո՞վ կրնայ լուծել արագիլներու հոգեբանութեան այս բարդ խնդիրները:

Հոլանտայէն մինչեւ Գերմանիա, ի պատուի են արագիլները: Մասնաւոր օրէնքներ կը պաշտպանեն զանոնք:

Մեր երկրին մէջ, «թուրք» կ'անուանէինք արագիլները, որովհետեւ անոնք ընդհանրապէս բոյն կը դնէին գաղթական Թուրքերու տուներուն կամ մզկիթներու մինարէներուն վրայ: (Իսկ «Հայ» կ'անուանէինք ծիծեռնակները, որոնք իրենց բոյնը կը շինէին եկեղեցիին ու դպրատան քիւին տակ,— ի՞նչ երգեր ունինք ծիծեռնակներուն մասին, բայց ժլատ՝ արագիլներու մասին): Ու կը սիրէինք հալածել զանոնք կալերուն տակէն, արտերուն մէջէն,— սրունքները մերկացուցած՝ գետին կը ծռէինք, ու գլուխը վար՝ արագիլի ձեւ կ'առնէինք, այսպէս կը պտըտէինք արագիլներուն ետեւէն: Քիչ անգամ միայն յաջողած էինք արագիլ բռնել այսպէս: Բայց ի՛նչ դիւրին էր արագիլ բռնել, լուսնկայ գիշերով, երբ կը թառէին այրած ծառերու գագաթը: Քանի՛ քանի՛ անգամ արագիլ բռնած էինք այսպէս, ու վայելած անոնց կտուցին սարսափելի հարուածները:

Այսպէս կը չարչարէինք այս բարձրասրուն թռչունները, որոնք զօրավարի պէս մեր կուզային մեր արտերուն մէջ: Եւ երբեք պիտի չկրնայի երեւակայել, որ Եւրոպայի մէջ գիտական լուրջ յանձնախումբեր գիւղէ գիւղ պիտի համրեն, ու պիտի ցաւին որ չեն շատնար արագիլները:

Այս միւսին Եւրոպացիները օր մը օրանց հետաքրքրուած ունի՞ն մեզմով, համրա՞ծ են մեզ, ցաւ յայտնա՞ծ որ կը հատնինք:

Զուր չէր, որ «թուրք» կը կ'անուանէինք արագիլները,— Թուրքերն են միայն որ այսքան բախտաւոր կ'ըլլան: Տեսէ՛ք, Ժընեւէն Փարիզ, Լոնտոնէն Մոսկուա, գլխագիր քաղաքականութիւնները ի՛նչ պատիւներ կ'ընեն Թուրքերուն, իսկ մեզի տան - տան կ'ըսեն ու դէն կը վռնտեն (տան- տանը անարժէք թռչուն մըն է, թռչուններուն մէջ ամէնէն աւելի արհամարհուածը, իր շինած բոյնն անգամ կը յափշտակեն կռուազան թռչունները, ձախիկ կոչուած):

ԱՐԱԶ

ՄԻՇՏ ՍԵՒ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

Մասնաւոր աղբիւրէ մը մեզի կը հաղորդեն թէ՝ Խորէն կաթողիկոսին հետ նահատակուած է նաեւ Դանիէլ Ծ. վարդապետ Զատոյեան, նախկին միաբան Աղթամարի, 70 տարեկան: Շուտով ուրիշ տեղեկութիւններ՝ Կովկասի եւ Հայաստանի կացութեան մասին:

ՀԱՅԵՐԸ, ՄԻՇՏ ՀԱՅԵՐԸ...

Անտիոքէն կը գրեն Հալէպի *Լա Քրոնիք* թերթին.—

Սանճաքի ամբողջ ուշադրութիւնը դարձած է Ճէպէլ Մուսայի Հայերուն կողմը: Հայերուն պետերը յայտարարած են թէ պատրաստ են կռուելու մինչեւ վերջը:

**** Ալեքսանտրէթի մասնաւոր դիւանին նոր պետը՝ հարիւրապետ Թոմա հրաւիրելով արաբերէն եւ թուրքերէն թերթերուն տնօրէնները, ըսած է թէ կը հաւանի ջնջել գրաքննութիւնը, պայմանաւ որ թերթերը օգնեն իրեն հանդարտեցնելու միտքերը:*

**** Պանեանի Ալէվիները ընդհանուր գործադուլ հռչակած են, իբրեւ բողոքի նշան ֆրանքեւթուրք համաձայնութեան դէմ:*

Անտիոքէն կը գրեն «*Նահար*»ի.—

Զհաստատուած լուրերու համաձայն, 10.000 *Հայեր Ճէպէլ Մուսայի մէջ որոշած են ապստամբութեան դրօշ պարզել, երբ Թուրքերը Սանճաք մտնեն: Կացութիւնը շատ ծանր է Սանճաքին մէջ: Արաբներ ֆրանսացի սպաներու եւ թուրք պաշտօնեաներու ճնշումներուն կ'ենթարկուին: Էլճիսր փողոցին վրայ Թուրքեր յարձակում գործեցին Քիւրտերու վրայ: Քիւրտերը հերոսական դիմադրութիւն մը ցոյց տուին:* 2 *Քիւրտեր եւ* 4 *Թուրքեր վիրաւորուեցան: Այս դէպքը պատճառ եղաւ որ յուզում եւ իրարանցում առաջ գայ քաղաքին մէջ եւ խկոյն գոցուեցան շուկաները:*

Ֆրանսացիներ եւ Թուրքեր ամէն ճնշում ի գործ կը դնեն ոչ—թուրք տարրերու վրայ՝ արձանագրուելու համար թրքական ցանկին մէջ:

30.000 ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Հալէպէն կը գրեն «*Էլ Նահար*»ի.— *Ստացուած լուրերու համաձայն, թրքական բանակը ոչ միայն համախմբումներ կը կատարէ Սանճաքի սահմաններուն վրայ, այլեւ Ճէզիրէի սահմաններուն վրայ ամրութիւններ կը շինէ եւ կեդրոնացումներ կը կատարէ: Կ'ըսուի թէ Նըսէյպինի մէջ* 12.000 *թրքական զինուորներ կը գտնուին, Միտիաթի մէջ* 6000, *Վէրան քաղաքի մէջ* 4000, *Ուրֆայի եւ Մարտինի մէջ՝* 8000*ական:*

Այս համախմբումները լուրջ մտահոգութեան մատնած են Հալէպի բնակչութիւնը եւ բոլորը կը հարցնեն.— Ինչո՞ւ այս կասկածելի շարժումները եւ ի՞նչ է Ֆրանսայի դիրքը այս կասկածելի շարժումներու հանդէպ:

**** «Արաբական Արեւելք»ի Անտիոքի թղթակիցը կը գրէ 9 յունիս թուականով.— Երէկ, Անտիոքի, Գըրըգխանի եւ Ռեհանիէի ապահովութեան պաշտօնատուներուն բաժնուեցան թրքական սպաներ: Հազարապետ Քօլէ յանձնարարեց անոնց ենթարկուիլ ներքին տնօրէն Տօքթ. Ապտիւլրահման Մէլէքի հրամաններուն:*

**** Արաբական թերթերը կը գրեն թէ յունիս* 15*ին* 56 *բեռնատար կառքեր ճամբայ ելան Պէյրութէն դէպի Ալեքսանտրէթ, Ֆրանսացի զինուորներ փոխադրելով:*

«ԱՄԵՆԱԿԱՐՈՂ», ՍՏԱԼԻՆԻ ՏԿԱՐ ԿՈՂՄԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թրոցկիի ուրուականը.— Այն վայրկեանին երբ աշխարհի ամենահանճարե՞ղ բռնակալը կատարեց իր կեանքի ամէնէն մեծ սխալը — թողլով որ Լէոն Թրոցկին ձգէ Ռուսաստանը եւ անցնի արտասահման, ամենակարողին քունը փախաւ:

Յեղափոխութենէն (հոկտեմբերեան) առաջ Թրոցկին կը վայելէր միջազգային համբաւ, իբրեւ տեսաբան, ականաւոր մարքսեան եւ բանուորական շարժումներու ղեկավար: Ան կապեր ունէր Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Աւստրիոյ և Միացեալ Նահանգներու եւ ուրիշ երկիրներու ընկերվարական պարագլուխներուն հետ: Անոր գրութիւններն ու յօդուածները թարգմանուած էին բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան մէջ թափառական այդ տեսաբանը Լէնինի աջ բազուկն էր իր վառվռուն ճառերով, կազմակերպչական ընդունակութիւններով եւ յանդուգներու վրայ ունեցած իր ազդեցութեամբ: Իր հռչակն աւելի տարածուեցաւ երբ նշանակուեցաւ զինուորական նախարար — վերակազմեց կարմիր բանակը, վերահաստատեց կարգապահութիւնը եւ յաղթանակներ տարաւ ներքին ճակատներու վրայ: Լէնինէն վերջ ամէնէն ականաւոր ղեկավարն էր եւ թէ մէկը կար որուն պիտի մնար կարմիր գահը, այդ Թրոցկին էր եւ ոչ թէ մասնաւորապէս սահմանափակ, համեմատաբար տգէտ եւ միայն գործնական ընդունակութիւններ ունեցող Ստալինը:

Եւ առանց գիտումի չէ որ երեք հրապարակային դատավարութիւններէն վերջ, զինուորական ատեանը յատուկ որոշում մը եւս կ'անցընէ — ձերբակալել Լէոն Թրոցկին, երբ ան գտնուի Ռուսիոյ սահմաններէն ներս:

Թրոցկի արտասահմանի մէջ առաջ տարաւ հակաստալինեան ուժեղ պայքար մը. վարկաբեկեց խորհրդային իշխանութիւնը, կազմակերպեց բանուորական անջատ միութիւններ, հիմ դրաւ 4րդ. Միջազգայինի եւ բոլոր երկիրներու մէջ ունեցաւ իր սեփական հրատարակութիւնները: Ստոբերկրեայ աշխատանքներ կատարեց Սպանիոյ մէջ— ձախողեցնելու համար Ստալինի վարած քաղաքականութիւնը, բոլշեւիկներու համակիր տարրերը երկուքի բաժնեց— թուլցնելու համար «ամենակարող»ին դիրքերը: Եւ այդ երկու պարագլուխներուն միջեւ կեանքի եւ մահուան կատաղի պայքար մը սկսաւ:

Այդ պայքարը չդրուեցաւ գաղափարական տարակարծութեան գետնի վրայ— այլ փոխադարձ ոչնչացումի: Երկու վարպետ մասզործներն իրարու դէմ ելան:

Ստալին յաջողեցաւ ոչնչացնել Թրոցկիի կողմնակիցները— Սպանիոյ եւ այլ վայրերու մէջ, ինչպէս նաեւ անոր ընտանիքի անդամները— երկու աղջիկները՝ Նինա եւ Զինայտա եւ երկու տղաները՝ Սէրգէյ եւ Լեվ: Թրոցկին, իր հերթին, վարկաբեկեց խորհրդային իշխանութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր ղեկավար Ստալինը, յուզեց հանրային կարծիքը, ինչպէս նաեւ կազմակերպեց քննիչ Յանձնախումբ մը՝ միջազգային համբաւ վայելող անձնաւորութիւններէ, որ դատապարտեց Ռուսիոյ դատավարութիւնները եւ յայտարարեց թէ կեղծիքի, սուտի վրայ հիմնուած էին բոլոր ամբաստանութիւնները:

Թրոցկի կը յայտարարէ— ներկայ խորհրդային բռնակալութիւնը հակառակ կ'ընթանայ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան սկզբունքներուն.— ընկերվարական հայրենիքին մէջ ստեղծուած է ամենազզուելի պլուտոկրասին.— խորհրդային մամուլը եւ թունչանները դիմամբ կը չափազանցեն տնտեսութեան աճումը.— Ստեղծուած է նոր բանուորական ազնուականութիւն մը:— Երկրին մէջ, 20 տարի վերջ, ազատութիւն գոյութիւն չունի,— կարմիր բանակը կեդրոնացած բռունցք մըն է, որուն դէմ պայքարած են բոլոր ընկերվարականները,— կիներու վիճակին մէջ արմատական փոփոխութիւն տեղի ունեցած չէ,— անոնք նորէն ընտանիք կոչուած հաստատութեան գերիներն են: Ճիշդ է, կ'ըսէ Թրոցկին, կարդալ գրելը տարածուած է, բայց մարդիկ իրաւունք չունին քննադատութիւններ ընելու կամ ազատօրէն իրենց կարծիքը յայտնելու: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ Ստալին կը հետապնդէ կարգ ու կանոնի պահպանողականութեան քաղաքականութիւնը: «Մոսկուայի ներկայ իշխանութիւնը մէկ փափաք ունի— խաղաղութեամբ ապրիլ բոլոր պետութիւններուն հետ»:

Այդ պատճառով ալ, Ստալին կ'ոչնչացնէ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան գլուխները — անոնք, որոնք պայքար մղած են յանուն միջազգային յեղափոխութեան— ցարական կառավարութեան օրով, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ընթացքին թէ Ստալինի յետադիմական իշխանութեան օրով:

Վախնալով հանր. կարծիքէն, ան կ'ոչնչացնէ իրեն հպատակ եւ կամակատար բոլոր ուժերը, որոնց օժանդակութեամբ կազմակերպած է իր ահռելի ոճիրները, որպէսզի օր մը անոնք չհրապարակեն անոր գաղտնիքները:

Ահա թէ ինչ գետնի վրայ Թրոցկին կազմակերպուած պայքար կը մղէ ստալինեան տիրապետութեան դէմ: Անկարող ըլլալով ձեռք անցընել Թրոցկին, որովհետեւ հեռու է իր տիրապետութենէն, Ստալինը կատաղի եւ յուսահատ պատերազմ կը մղէ ներքին ճակատի վրայ. կոտորելով իր բոլոր հակառակորդները, իր տեսակէտներու հակառակորդ եղողները եւ Թրոցկիի կողմնակիցները:

Փոխադարձ եւ ֆիզիքական ոչնչացման քաղաքականութիւն առաջ կը տարուի սնանկացած պոլշեւիզմի այս երկու թեւերուն միջեւ:

Եւ զարմանալու պատճառ չունինք, երբ կը տեսնենք սովետներու պարտութիւնը— արտաքին ճակատի վրայ: Մեծ պետութիւնները կասկածով կը վերաբերին այդ երկրի կարողութեան եւ զինուորական ուժին: Անոնք երկրորդական դեր տուած են Սովետներուն: Նոյնիսկ իր ձեռնասուն Թուրքիան, որ առանց Ռուսիոյ օժանդակութեան ի վիճակի պիտի չըլլար իր ներկայ դիրքը գրաւելու, սկսած է վարել անզուսպ քաղաքականութիւն մը.. սիրաբանելով թէ' ժողովրդավար եւ թէ' ֆաշական կառավարութիւններու հետ: Եւ ամենահզօր Ռուսիան անկարող է զսպել իր անմիջական դրացին, իր ստեղծած Թուրքիան:

Այսպիսով մեզի համար պարզ պիտի ըլլայ որ խորհրդային մամուլի մէջ երեւցած բոլոր ածականները՝ նոր ապացոյցներ են այդ երկրի քայքայման, թուլութեան եւ բարոյական անկման:

Երեք խոր վէրքեր կը կրծեն սովետներու քանամեայ մարմինը— երկրի ներքին վիճակը՝ տնտեսական թէ իրաւական, կասկածը համայնատարած, որմէ կը ծնի անվստահութիւնն ու անջրպետը՝ ղեկավարներու եւ զանգուածներու միջեւ, եւ վերջապէս հալածական Թրոցկիի ուրուականը:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

«ՄԱՅԻՍ 28» ԵՒ ԲՈՂՈՔԻ ՄԻԹԻՆԿ

ՏԻԹՐՈՅԹ, 7 Յունիս.— Դաղթաշխարհի ազատատենչ հայութիւնը, տարուէ տարի աւելի ամուր փակած անկախութեան գաղափարին, ամէն հանդիսաւոր առիթով կուգայ իր ուխտը վերանորոգել եւ ոգեկոչել, այն քաջ համոզումով թէ, թէեւ կորսնցուց անկախութիւնը, բայց ոչ հայրենիքը եւ որուն դարձեալ պիտի տիրանայ ուշ կամ կանուխ:

Ասոր, փաստով ականատես եղանք Յունիս 5ին, կիրակի, Northern High School Auditoriumի ընդարձակ եւ շքեղ սրահին մէջ, ուր, Մայիս 28ի 20րդ տարեդարձին փառայեղ տօնակատարութեան առթիւ, ներկայ էր խուռն երկսեռ բազմութիւն մը:

Հանդէսին նախաձեռնութիւնը ստանձնած էին մեծագոյն Տիթրոյթի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հինգ քոյր կոմիտէները, իսկ իրենց մասնակցութիւնը բերած էին Հ. Կ. Խաչերու մասնաճիւղերը, Հ. Յ. Դ. ցեղակրօն ուխտերը, Հայրենակցական միութիւնները եւ Հայ Դպրոցասիրացը:

Խումբ մը տիկիններ եւ օրիորդներ ներս մտնող հասարակութեան կուրծքերը կը զարդարէին եռագոյն զարդանիշերով:

Քաղաքի բոլոր կողմերէն, նոյնիսկ հեռաւոր շրջաններէն խումբ-խումբ կը խուժէին դէպի սրահ: Բռնուած էին ընդարձակ սրահին բոլոր աթոռները եւ օթեակները: Շատերը ոտքի մնացին: Բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին Ամերիկեան աստղազարդը եւ հայկական եռագոյնը, իսկ բեմին խորքը կախուած էր հայկական հանրապետութեան զինանշանը:

Ժամը ճիշդ 3ին օրուան նախագահ՝ բժիշկ ընկեր Պ. Յ. Դարբինեան բացաւ հանդէսը եւ համառօտ ճառով մը բացատրեց «Մայիս 28»ի իմաստը, մէկիկ-մէկիկ թուելով այն դժուարին եւ ճակատագրական պայքարները, զոր հայ ժողովուրդը մղեց մայիսեան ամսուն մէկ մարդու նման ոտքի կանգնելով, երեք ռազմաճակատներու վրայ — Սարտարապատ, Ղարաքիլիսէ եւ Բաշ Ապարան:

Յետոյ, բացուեցաւ վարագոյրը, եւ ժողովուրդը սկսաւ ծափահարել Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Արարատ» թատերախումբի պատրաստած խորհրդաւոր կենդանի պատկերը: Պատկերին մէջ, առաջին շարքի վրայ նստած էին Հ. Յ. Դ. Երրորդութիւնը — Զաւարեան, Քրիստափոր եւ Ռոստոմ — իսկ երրորդ շարքին կանգնած էին՝ Անդրանիկ, Րաֆֆի եւ Արամ: Երկու զինուորներ աջ եւ ձախ պարզած էին ամերիկեան եւ հայկական դրօշները, իսկ ուրիշ երկու զինուորներ ալ նմանապէս աջ եւ ձախ կանգնած էին բալեւ:

Այդ միջոցին, ծանօթ ջութակահար Պ. Սուրէն Պայլնտըրեան, Օր. Լ. Մէլէքեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ խոր յուզումով նուագեց Ռ. Մելիքեանի «Բարի լոյսին զանգեր զարկին»ը: Որմէ յետոյ Օր. Լ. Մէլէքեան առանձին դաշնակի վրայ նըւագեց գեղեցիկ կտոր մը, արժանանալով ծափերու:

Ընկեր Ա. Ղուկասեան խոր յուզումով արտասանեց Ահարոնեանի «Մասիս»ը:

Ապա, ընկեր նախագահը բեմ հրաւիրեց երգչուհի Օր. Ս. Էլմասեանը (Պոսթընէն) որ քաղցր եւ կիրթ ձայնով երգեց տիկին Վ. Կոստանեանի գրած եւ իր կողմէ երաժշտութեան վերածուած Մայիս 28ը: Դաշնակով կ'ընկերանար Օր. Ա. Սարգիսեան: Հանդիսականներու պահանջին վրայ, երգեց նաեւ Փրոֆ. Գալֆայեանի «Երեք Հայերը», արժանանալով ջերմ ծափերու: Օրիորդներ Խթէյեան քոյրեր accordionով ճարտարօրէն նուագեցին ուրախ եղանակ մը, եւ ապա կրկնեցին ուրիշ մը:

Իմաստալից բանախօսութիւն մը ըրաւ ընկեր Ա. Գալուստեան,— «Պատմութիւնը հայ ժողովուրդի սեղանին վրայ դրաւ գրիչ մը եւ առանց մելանի կաղամար մը, գրելու համար իր պատմութիւնը: Իսկ հերոսական հայ ժողովուրդը, քաջ ըմբռնելով ատոր խոր իմաստը, 1918 մայիս ամսուն Սարտարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի հերոսական ճակատամարտերուն ընթացքին իր քաջարի մարտիկներու թափած սուրբ արիւնով լեցուց պատմութեան իրեն յանձնած պարապ կաղամարը եւ ոսկի տառերով գրեց իր պատմութիւնը, Հայաստանը հռչակելով անկախ»:

Օր. Լ. Մէլէքեան առանձին նուագեց հայերէն կտոր մը, եւ ապա մասնակցելով Պ. Ս. Պայլնտըրեանի ջութակին՝ մեծ յաջողութեամբ նուագեցին «Ուրին» եւ յետոյ կրկնեցին «Զէյթունցիները», ջերմ ծափերու մէջ:

Կրկին բեմ եկաւ երգչուհի Օր. Ս. Էլմասեան եւ դաշնակի ընկերակցութեամբ Օր. Ա. Սարգիսեանի նախ երգեց անգլիերէն երգ մը եւ ապա հանդիսականներու փափաքին վրայ կրկնեց՝ երգելով Կոմիտասի «Հայաստան»ը: Օր. Էլմասեան ստացաւ գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ս. Արշակունի, որ հակառակ իր կատարած երկարատեւ ճամբորդութեան, խօսեցաւ կուռ եւ իմաստալից ճառ մը: Նախ յայտնեց թէ Մայիս 28ի մասին: Ընկեր գործիչը թռուցիկ քիչ եւ յօդուածներ, ինք պիտի խօսի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ազգային ուղեգծի, Խ. Հայաստանի վերջին դէպքերու եւ բոլշեւիկ Ռուսիոյ վարած հայաւնաս քաղաքականութեան մասին: Ընկեր գործիչը թռուցիկ ակնարկ մը նետեց Վարդանանց պատերազմի վրայ եւ ըսաւ,— թէեւ մենք պարտուեցանք եւ Վարդան զօրավար ալ նահատակուեցաւ, սակայն հայ ժողովուրդը եւ մասնաւորապէս նոր սերունդը տարուէ տարի կ'ոգեկոչէ զայն:

— «Մայիս 28ն ալ թէեւ պատմական մեծ թուական մըն է, բայց հայութեան մէկ չնչին մասը չի մասնակցիր անոր, սակայն պիտի գայ օր մը, որ առանց բացառութեան բոլորս միասին պիտի տօնենք զայն»:

Ապա թուեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան կատարած ազգօգուտ գործերը բոլոր ճակատներու վրայ, հասնելով Մայիս 28ի անկախութեան թուականը: «Մեր հոյակապ կուսակցութիւնը պատասխանատու է եւ իր կատարած պատմական գործերուն եւ իր գործած «սխալներուն» համար, սակայն թող լաւ ըմբռնեն եւ լսեն մեր անարժան հակառակորդները: Պիտի գայ ժամանակը, երբ անաչառ պատմագիրը պիտի ըսէ իր խօսքը եւ մեր լաւ գործի եւ սխալի մասին: Սխալները կրնան գործել ամէն անոնք որ գիտեն չարունակ գործել:

Մեր հայրենակիցներուն թող տարօրինակ չթուի, երբ մեր ազգային գործերը կը վարեն քաղաքական կուսակցութիւնները: Այսօր աշխարհի բոլոր պետութիւնները կը կառավարուին քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ, նոյնպէս հոս Ամերիկայի նման ժողովրդավար երկիր մը նոյնպէս կը կառավարուի քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ, և ամէն պետութիւն ունի իր ազգային ուղեգիծը, մենք ալ ունինք նաեւ մեր ազգային ուղեգիծը»:

Յետոյ ընկեր բանախօսը ծանրանալով խորհրդային Ռուսիոյ արիւնալի պատմութեան եւ անոնց ղեկավարներու վարած հայաղաւ քաղաքականութեան, բացատրեց թէ անոնք դաշնակցելով Թուրքիոյ հետ, բաժան բաժան ըրին Հայաստանը ընդմէջ Թուրքիոյ, Ատրպէյճանի եւ Վրաստանի: Ապա մէկիկ-մէկիկ թուեց Ստալինեան սահմանադրութեան խեղկատակութիւնը եւ անոր պատճառած վնասները Հայաստանի սահմաններուն, Ա. Խանջեանի սպանութիւնը եւ այդ պատճառաւ ստեղծուած ահ ու սարսափը Հայաստանի մէջ, առանձին առանձին յիշեց անունները բոլոր այն ղեկավարներու, մտաւորականներու, գրագէտներու եւ պատմաբաններու, որոնք վերջերս սպաննուեցան, բանտարկուեցան եւ աքսորուեցան Ռուսիոյ խորքերը: Պատմեց կաթողիկոսի և միաբաններու սպանութիւնները, էջմիածնի գանձին, միւռոնի թալանը եւ վերջապէս ամենակարեւորը եւ կենսականը հայկական բանակի Հայաստանէն փոխադրուիլը դէպի հեռաւոր Ռուսիա եւ ուրիշ դէպքեր: Այս առթիւ առաջարկեց բողոքի ձայն բարձրացնել մեր հայրենիքի մէջ սարքուած այս նոր տեսակի ապրիլ Տասնըմէկի դէմ:

Բանախօսութենէն վերջ, նախագահ բժիշկ ընկեր Պ. Յ. Դարբինեան կարդաց բողոքի բանաձեւ մը, ուր մէկիկ մէկիկ յիշուած էին Հայաստանի եւ էջմիածնի քստմնելի դէպքերը: Բողոքագիրը պիտի ուղարկուի պետական անձնաւորութիւններու, երեսփոխաններու, ծերակուտականներու, մամուլին եւ Ռուզվելթի խորհրդային դեսպանին:

Ներկայ հոծ բազմութիւնը յոտնկայս եւ ծափահարութեամբ իր հաւանութիւնը յայտնեց անոր:

Այս մասին մասնաւոր միթինկ մը պիտի գումարուի յունիս 12ին, քա-

Հաճնեց գաղութ մը իր ճիգերով

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 Յունիս.— Մարսէյլի ամէնէն հայաշատ արուարձանն է Պուլվար Օտտօն: Քարափին մօտիկ, գործարաններու հսկայ ցանցի մը մէջ նստած է ան: Իր բնակչութեան ստուար մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ բանուորներէ որոնք կ'աշխատին նաւամատոյցի եւ գործարաններու մէջ: Արհեստաւորները խեղճ թիւ մը կը կազմեն այստեղ:

Գործազրկութեան տագնապին ամէնէն ծանր հարուածը հասաւ Պուլվար Օտտոյին: Բայց, գնահատելի անձնուիրութեամբ մնացած փոքրաթիւ աշխատաւորները անմիջապէս օգնութեան փութացին իրենց անգործ եղբայրներու ընտանիքներուն, կանխելով անոնց սպառնացող կարգ մը չարիքներ: Տնտեսական տագնապի այդ շրջանին — տարօրինակ հակադրութիւն — Պուլվար Օտտօն երբեք չթերացաւ իր հայրենասիրական պարտականութեանց մէջ եւ ազգային կեանքը միշտ նախանձելի մակարդակի մը վրայ փայլեցաւ:

Այդ համեստ բանուորներուն զոհողութեանց շնորհիւ է դարձեալ որ իր տասնամեայ գոյութիւնը անխափան կը շարունակէ ազգային դպրոցը, ուր կը յաճախեն հարիւրի մօտ հայկակներ ու հայկուհիներ՝ Մեծաքանչը սորվելու:

Հայ երգը, տուներու թէ փողոցներու մէջ, կը թրթռայ անոնց շրթներուն վրայ: Կը դասաւանդէ ծանօթ ուսուցչուհի Տիկին Սէմէրճեան, խղճամիտ եւ գիտակից:

Բացի ազգային նախակրթարանէն, կան նաեւ, հարիւրէ աւելի երկսեռ աշակերտներով, Տիկնանց միութեան եւ բողոքականներու վարժարանները որոնք առաւել կամ նուազ չափով կը սատարեն մեր մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան:

Պուլվար Օտտոյի ազգային վերելքին մէջ պատկառելի բաժին մը ունի Կապոյտ-Խաչի մասնաճիւղը, որ հակառակ իր քանի մը տարուան գոյութեան, չուտով իր վրայ կեդրոնացուց հանրութեան ուշադրութիւնն ու համակրանքը: Ունի յիսնեակ մը ժրաջան անդամուհիներ, որոնք ընտանեկան ու բազմատեսակ հոգերով ծանրաբեռնուած ըլլալով հանդերձ, չեն զլանար իրենց զոհողութեան տուրքը բերել

դաքի ընդարձակ մէկ սրահին մէջ, ուր ներկայ պիտի ըլլան պետական անձնաւորութիւններ, մամուլի ներկայացուցիչներ եւ Ամերիկացի ծանօթ դէմքեր: Մանրամասնութիւնները կը գրեմ իր ատենին:

*** Կիրակի յունիս 5ին Մայիս 28ի տօնակատարութենէն վերջ, ժողովուրդը դիմեց դէպի Vakman Hallի սրահը, ուր տեղի ունեցաւ Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն ուխտերէն «Քրիստափոր» հանդէս-խնջոյքը:

Աւուր պատշաճի ճառ մը խօսեցաւ գործիչ ընկեր Ս. Արշակունի: Ծերեր գեղարուեստական բաժինը: Տեղի ունեցան հայկական եւ ամերիկեան պարեր: Կար ճոխ պիւֆէ, զովացուցիչ ըմպելիներով:

Ստեղծուած էր տաք մթնոլորտ մը որ տեւեց մինչեւ ուշ ատեն:

ԱՍՊԷԼ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (93)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans: J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

—Շնորհակալութիւն, փսփսաց Սուլիւմին. ի՞նչ տարօրինակ բան է խորհիլ թէ շաբաթէ մը երկուքս ալ մեռած պիտի ըլլանք... այնպէս չէ՞...

Ալիի նայուածքին մէջ նորէն տեսնուեցաւ սարսափի մը արտայայտութիւնը: Եւ սակայն ուսերը վեր նետեց ան ու պատասխանեց.

— Քեզի համար կրնաս աւելի կարճ ժամանակ մը որոշել, իսկ ինծի համար բնաւ հոգդ մի ըներ...

— Հոգ ըրած չունիմ, ըսաւ Սուլիւմին. բայց, ի՞նչ կ'ուզես ըսէ, դուն ալ պիտի մեռնիս... ուրեմն դէշ չըլլար եթէ միտքդ վարժեցնես այդ գաղափարին...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես այդ անիմաստ խօսքերով, հարցուց իշխանը յօնքերը պռստելով:

— Կ'ուզեմ պատեհութիւն մը տալ քեզի, որպէսզի պատրաստուիս այն վախճանին որ քուկդ պիտի ըլլայ շուտով... ինչպէս նաեւ բարեկամներէդ մէկ քանիին...

— Այսի՞նքն...

— «Եղբարք առ Աստուած Սուրբ եւ Ն՞ահիկի»...

Իշխանը երկրորդ fofբէյլ մը կը լեցնէր իրեն: Այդ բառերը իմանալուն պնակեղանին վրայ զարկաւ սրուակը, ըմպելիին մէկ մասը թափեց ու պոռաց.

— Ուրեմն անոր մասին տեղեկութիւն ունի՞ս արդէն...

— Այո՛, ամէն բան գիտեմ Կակային մասին...

— Ինչպէ՞ս իմացար...

— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի... իմացայ... ամէն պարագայի մէջ մեծ ուրախութեամբ Մ. Քէմալին հաղորդեցի ձեր աքանչելի դաւադրութեան բոլոր մանրամասնութիւնները...

— Ալլահը պատժէ քեզ... սուտ է... ըսաւ իշխանը ու ետ, ետ երթալով երիտասարդին նայեցաւ:

Սուլիւմին խնդաց միայն: Ալիի մօտալուտ մահուան մտասին իր ըրած գուշակութիւնը եւ Կակայի մասին Մ. Քէմալին մանրամասն տեղեկութիւն տուած ըլլալու պոչաւոր սուտը ներշնչուած էին այն իրողութենէն որ իշխանը յայտնապէս միտքը դրած էր սպաննել զինքը՝ ինչ ալ պատահէր: Նախորդ գիշերուան պէս մահէն հըրաշքով ազատելու որեւէ յոյս չէր կրնար ունենալ հիմա. ուրեմն ինչ ալ ըսէր կացութիւնը պիտի չփոխուէր: Մնաց որ մեծ հաճոյք էր իրեն համար վախցնել իշխանը: Անհուազն անոր քունը փախցուցած էր. Ալի պիտի չքնանար այլեւս մինչեւ յեղափոխութեան իրականացումը:

Իշխանը անդին դնաց. հեռաձայնը առաւ եւ թիւ մը ուզեց:

— Ի՞նչ, բարեկամդ Քաղաքը՞ն է ՛ր կը կանչես, հարցուց Սուլիւմին չարախինդ ժպիտով մը. չուանը անոր վիզն ալ պիտի անցնի... կը ցաւիմ որ ներկայ պիտի չըլլամ, տեսնելու համար ձեր երկուքին ճօճումը քով քովի՝ Ղալաթիոյ կամուրջին գլուխը...

— Լռէ՛, պոռաց իշխանը...

Հեռաձայնին զանգակը հնչեց: Ալի լսափողը վերցուց եւ ըսաւ

— Քաղաքապետը կ'ուզեմ...

Կանդ առաւ պահ մը, յետոյ նորէն սկսաւ խօսիլ: Սուլիւմին նկարագրութիւնը տուաւ եւ հարցուց թէ ծանօ՞թ էր ան ոստիկանութեան: Սպասեց, մտիկ ըրաւ. յետոյ հայհոյեց ու պոռաց.

— Անկարելի է... մարդը հոս է հիմա... սխալ է... դուն ուրիշի մը մասին է որ կը խօսիս...

— Ըսէ՛ թող հոս գայ, ընդմիջեց Սուլիւմին. ուրուական մը տեսածի չափ պիտի ըլլայ... կաթուածահար պիտի ըլլայ... որչա՜փ պիտի ուզէի տեսնել այդ սրիկային մահը...

— Ի՞նչ...

Ալի Սուլիւմինի նայեցաւ աչքերը չորս բացած.

— Սխալ է, երբէք գիշեր Նէտի Գուլէի մէջ մահապատիժի ենթարկեր են քեզ... անշուշտ դուն այդ մարդը չես...

— Մահապատիժ չէր եղածը, ճշդեց Սուլիւմին. լողալու ղրկեցին, բայց կատուի պէս եմ... ինը հոգի ունիմ... անանկ որ ինչ ալ ընես պիտի ապրիմ, տեսնելու համար որ քու անունդ կրող Քէլ Ալին, Մ. Քէմալի դահիճը, քու հաշիւդ ալ մաքրէ...

— Սուտ ես... Նէտի Գուլէի հորէն մարդ ողջ դուրս չելլեր... ուրիշ մըրտես մըն էր ուրեմն...

—Ստախօսը դուն ես, պոռաց Սուլիւմին. այնքան ջղայնացած էր որ մոռցաւ իր վախը:

Իշխանը հեռաձայնի գործիքին մօտեցաւ դարձեալ.

— Անմիջապէս հոս եկուր. ոստիկաններ միասին բեր այս մարդը դուրս հանելու համար, ըսաւ եւ բուռն շարժումով մը լսափողը կախեց:

— Բարկանալու տեղի չկայ, դիտել տուաւ Սուլիւմին, կրնաս երակ մը պայթեցնել եւ դահիճը յուսախաբ ընել... մեղք կ'ըլլայ... թէեւ առիկա ալ մահ կը նշանակէ... դուն ալ արքայական արիւն կը կրես եւ հաւանաբար Քէմալ մասնաւոր ձեւ մը կը խորհի քեզի համար եւ փոխանակ գլուխդ կախելու, ոտքերէդ կը կախէ...

— Լռէ՛, կեղտոտ արարած, գոռաց իշխանը եւ մատը դրաւ զանգակի մը կոճակին վրայ:

Ծառայ մը ներս եկաւ: Իշխանը մարդուն յանձնեց իր առարկանակը եւ ըսաւ.

— Ա՛ռ ասիկա... եթէ այս աթոռին վրայ նստող շունը բերանը բանայ, պատասխանը պիտի ըլլայ դլխուն մէջ տեղաւորել գնդակդ... հասկցա՞ր... Քաղաքապետը հիմա կուգայ... ես վեր գացած եմ հագուստներս փոխելու... շուտով կ'իջնեմ...

Ալի չնայեցաւ ոչ Սուլիւմինին, ոչ ծառային եւ սենեակէն դուրս ելաւ:

Սուլիւմին ուսումնասիրեց արդէն յայտնութիւնը նորեկին որ իր վրայ հսկողութիւն պիտի կատարէր: Գեհիկ դէմք մը ունէր ան եւ նեղ ու բարու փակած աչքեր. զէնքը կը դիտէր կասկածոտ նայուածքով մը ու մատը կը դողդղար ատրճանակի ձգանին վրայ զոր կարծես պիտի քաշէր ամէն վայրկեանին: Այն չէր առաջին իսկ ազդանշանին: Այն պէս որ երիտասարդը անոր ձեռքէն ազատելու շատ յոյս չունէր:

(Շար.)

...կապոյտ Խաչի նուիրական գաղափարին յառաջդիմութեան :

Պոլսոյ Օստոյի մասնաճիւղը այս տարի ունեցաւ շարք մը ձեռնարկներ, ...մէջի այլոց Լ. Շանթի «Ճամբուն վրայ» թատերախաղին ներկայացումը, Մանուկներու եւ Կապոյտ Խաչի ...երու տօնակատարութիւնները, որոնք բոլորն ալ յաջող եւ արդիւնաւէտ անցան :

...վերջերս հոգաբարձութեան ...ամադրեց հազար ֆրանքի գումար մը, ազգային վարժարանի գրասեղաններուն նորոգութեան համար : Այս ...ը կը վկայէն թէ Կապոյտ Խաչի Պոլսոյ Օստոյի մասնաճիւղին հա...ումը ինչքան մեծ անհրաժեշտութիւն մըն էր : Բիւրաւոր չքաւորներ ու հիւանդներ կ'օգտուին անկէ ...անխտիր : Վերջապէս շատ մը թեթեւ ու խոր վէրքերու սպեղանի մը եղաւ ան :

Իսկ Հ. Ց. Դ. Պատանեկան միութիւնը դարձած է անխորտակելի ...ջնաբերդ մը այլասերման դէմ : Մինչ անհամար երիտասարդներ ու պատանիներ փողոցները դեգերելով, ...կամ սրճարաններու թունաւոր մթնոլորտին մէջ թղթախաղով կը սպաննեն իրենց ժամանակները, աւելին երեւան...ակ մը պատանիներ, 12էն 17 տարեկան, շաբաթը քանի մը անգամ կողք կողքի հաւաքուելով, կը խօսին, կը վիճին, կը կարդան ... :

Յաճախ պատեհութիւնը կ'ունենամ ներկայ գտնուելու անոնց հաւաքոյթներուն, եւ իւրաքանչիւր անգամին ալ ապշած ու գոհունակութեամբ կը բաժնուիմ անոնցմէ : Որքան ցանկալի էր անշուշտ, որ պարամոլ մեր երիտասարդները օրինակ առնէին այս ...ու մը տղոցմէն :

Պէտք չէ անտեսել նաեւ քանի մը տարիներէ ի վեր կազմուած Հ. Ց. Դ. «Աղամեան» թատերախումբը որ իրական զարդն է' մեր հանդէսներուն ու ներկայացումներուն : Այս տարեշրջանին յաջողապէս բեմադրեց տաղանդաւոր դերասան ընկեր Մարութեանի «Սեբաստացի Մուրատ»ը, մեծանուն թատերագիր Լ. Շանթի «Ճամբուն վրայ»ն, Ալեքսանդր Արէլեանի «Մարուղ ճրագներ»ը, «Վարդանանք»ը, «Ուշ լինի նուշ լինի»ն եայլն : Բեմադրուած խաղերէն կը յայտնի թէ «Աղամեան» թատերախումբը ինչ խոր գուրգուրանք կը տածէ դէպի մայրենի բեմը' ջանալով վերադարձնել անոր սրբութիւնը աղարտող «Արշին»ներն ու «Մաշտի»ները :

Ինչպէս ամէն տեղ, հոս ալ ատեն մը հայրենակցականներն ու Վերաշինացները կը հրմշտկէին իրար, ստեղծելով անախորժ վէճեր : Այդ ամէնքը անշուշտ կը թելադրուէին Հօկէն' որ ...ծեղծ ու կրակ Վերաշինացները գործիք դարձուցած, ամէն ստորնութիւն փորձեց, իրարու հետ համերաշխ ապրող եղբայրակիցները մէկը միւսին դէմ լարելու : Արդ, այդ բոլոր թափթփուքները ալուած են հրապարակէն : Կանգուն կը մնան այն հայրենակցականները միայն, որոնք սկիզբէն ի վեր ականջ չկախեցին Հօկի ...ոռչուկներուն : Այդ ողջամիտ հայրենակցականներէն անմիջան կարելի է յիշել Տարօն - Տուրուբերանի նահանգային, Սալնոյ Ձորի, Բաբերդի եայլն հայրենակցական միութիւնները : Հօկը այլեւս մէջտեղ չերեւար եւ իր բացակայութեամբ հրապարակը խաղաղած է բոլորովին : Քանի մը ...չակեան թափթփուքներէ եւ խայտառդէտ տարրերէ կազմուած այս բաբելոնը ի՞նչ վնասներ չհասցուց : Գործարաններուն թէ նաւամատոյցին մէջ, անոնք չէին ամչնար յաչս տեղացի բանուորներուն յայտարարել «փաշիստ» այն բոլոր պարկեշտ հայ գործաւորները, որոնք զանազան արդարացուցիչ պատճառներով չէին մասնակցեր իրենց պէս կառավարութեան դէմ կազմակերպուած խռովարարական ցոյցերու :

Հայ քաղաքական կազմակերպութիւններէն Պոլվար Օստոյի մէջ գոյութիւն ունի միայն Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր «Վռամեան» ենթակոմիտէով : Ան մագնիսացնող զօրութեամբ գրաւած է հանրութեան խոր համակրանքը : Անոր ձեռնարկներուն համար տեղական ամենամեծ սրահները փոքր կուգան միշտ :

Դաշնակցութեան դէմ ոչ մէկ նկատելի ոյժ գոյութիւն ունի այստեղ : Ժողովուրդը այն անառարկելի համոզման յանգած է թէ ինչ որ տարիներով կը գրէր ու կը քարոզէր Դաշնակցական մամուլը, բացարձակ ճշմարտութիւն է : Հայրենիքին մէջ տեղի ունեցած տխուր անցուդարձերը աւելի ամրապնդեցին անոր հաւատքը դէպի Դաշնակցութիւնը :

Ժողովրդական ճակատի կառավարութեան հաստատումէն ի վեր, շըրջանիս մէջ անգործութիւնը բաւական նուազեցաւ : Տարիներէ ի վեր տնտեսական տագնապի մղձաւանջէն տառապող մեր հայրենակիցները խոր շունչ մը քաշեցին : Յուսալից ենք որ իրենց տնտեսական կացութեան բարւոքումով ալ աւելի պիտի մղուին ազգապահպանման ու հայ մշակոյթին բարգաւաճման նուիրուելու :

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ՕՐԷՆՔԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Թուրքիոյ ազգ. մեծ ժողովը յունիս 15ին քուէարկեց ամուսնական նոր օրէնքը, որուն համաձայն աղջիկները կրնան ամուսնանալ 15 տարեկանին, տղաքը' 17 տարեկանին :

Վիճաբանութեանց ընթացքին, դատական գործավարը յայտարարեց.

— Երկրին կլիման, աշխարհագրական պայմանները նկատի առնելով ճշդեցինք տարիքը, նկատի ունենալով նաեւ զանազան երկիրներու մէջ ի գործ դրուած դրութիւնները : Մ. Նահանգներուն մէջ տեղ տեղ կիները 14ին կ'ամուսնանան, այրերը 15ին, նոյնպէս ուրիշ երկիրներու մէջ այս տարիքներուն :

Պէյիմ Աթալայ խօսեցաւ ի նպաստ օրէնքին եւ ըսաւ.

— Պէտք է աշխատինք ամուսնութիւնները դիւրացնելու : Կը տեսնենք որ ամէն ոք կարգուելու դէմ է : Երկրին վնասակար տարրերը ամէն օր փրոփականտ կ'ընեն կը կենանԹուրքերու բազմացման դէմ : Ահա ձեզի կը կարդամ չօքոլայի մը մէջէն հանուած թուղթ մը, «Տէրտին եօքսա սէօյլէնմէ, պօրճուն եօքսա էվլէնմէ» :

Օսման Շէվքը խօսք առաւ եւ ըսաւ.

— Հիմա գուցէ 60 տարու մէկը ամուսնանայ պիտի ուզէ 14 — 15 տարեկան աղջկան մը հետ :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

Յունիս 25ի նուագահանդէսը

Երգահան-ղեկավարի իր զոյգ հանգամանքներով, մեր գաղութի ժրաջան արուեստագէտը, Արա Պարթեւեան անգամ մը եւս բեմի վրայ պիտի տեսնենք, իր տարեկան-ընդհանուր նուագահանդէսին առթիւ :

Այնպիսի մայրաքաղաքի մը մէջ ուր միջազգային մեծ արուեստագէտներ, իրենց նիւթական փայլուն միջոցներով կամ իրենց պատկանած ազգին բարոյական աջակցութեան շնորհիւ հազիւ կրնան դլուխ հանել իրենց գործերը, մեզի համար գոհունակութեան առիթ մըն է տեսնել որ չարունակական աշխատանքով, գրեթէ որոշթուականներու' կանոնաւորապէս կը սարքէ իր դասական նուագահանդէսները, մեր երիտասարդ երաժիշտը :

Իր գործը մասամբ աւելի դժուար է աս տեսակէտով որ' Պարթեւեան գործ ունի բազմաճաշակ հասարակութեան մը հետ, հայ համեստ դասակարգին եւ օտար խստապահանջ հասարակութեան առջեւ պատասխանատու դիրքին մէջ :

Թերեւս չափազանցութիւն չէ ըսել թէ Փարիզի մէջ ինքն է որ կրցած է ստեղծել աչնփոխիք հայ երաժշտութեան նուիրուած տեւական նուագահանդէսներ : Փարիզի մէջ հայ հասարակութենէն որոշ մաս մը իրմով է որ ճանչցած է նուագախմբային երաժշտութիւնը, հեռու մնացած ըլլալով երաժշտական եւրոպական շրջանակէն :

Տարաթ իրիկուան նուագահանդէսին մաս կը կազմէ դասական գործերու կարգին' Գիշերային թափօրը, Henri Rabaudի, տնօրէն երաժշտանոցի, ինչպէս նաեւ իր անձնական հեղինակութիւններէն' Կովկասեան համանուագ մը, եւ Հովը, զոր պիտի նուագէ այս անգամ Ռուբէն Ռաֆայէլեան, կարող հայ ջութակահար մը, որուն թերեւս հայ հասարակութիւնը ծանօթ չէ տակաւին :

Ինչպէս միշտ, անշուշտ այս անգամ ալ ընտրեալ հասարակութեան մը հաւատարիմ ներկայութիւնը ապահովուած է շաբաթ գիշերուան նուագահանդէսին առթիւ, ուր Պարթեւեան պիտի արժեցնէ իր ղեկավարի ճարտարութիւնը :

Սուրէն Տէմիրճիպաշեան

Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Յունիս.— Ձեռնարկուած է Մարսէյլի մէջ ալ կատարել Պ. Արշակ Չօպանեանի յիսնամեայ գրական գործունէութեան յոբելեանը, Յուլիս 9ին, Պրէպան Մարսէյյէի սրահին մէջ, ներկայութեամբ Յոբելեարին :

Կազմակերպիչ յանձնախումբը կազմուած է հետեւեալ կերպով.— Նախանուորդ մարմին' Հոգեւոր պետեր : Նախագահ Տիրան Թէքէեան : Գործադիր ժողով' Արմէն Ենովք (ատենապետ), Փափազեան Սուր, (ատենադպիր), նաեւ ներկ. Հայ մշակութային միութեան, Ոսկանեան Յովսէփ (գանձապահ), Աթէշեան Հրանտ, (Նաեւ ներկ. Հայ Երիտասարդական ընկերակցութեան), Թէքէեան Արամ (ներկ. Կրօն. ընկերակցութեան), Թորոսեան Եղիշէ, Խաչիկեան Միքայէլ, Հալաճեան Խորէն (Նաեւ ներկ. Ազգ. Կեդր. վարչութեան), Մաշոյեան Բարսեղ, Ջրբաշեան Մկրտիչ (Նաեւ ներկ. Հ. Բ. Ը. Միութեան), Տէր Պօղոսեան Տրդատ : Անդամներ' Փոլատեան Կարապետ, Գույումճեան Վահան, Ջամարեան Պետրոս, Լուսաբարեան Գաբրիէլ, Խումարեան Խաչատուր (ներկ. Հայ Երաշտ. Միութեան), Կիմիշեան Մարտիրոս (Նաեւ ներկ. Հայ Բարեկամներու միութեան), Հիւսեան Պօղոս, Ուշագլեան Կարօ, Պանտիկեան Վարդան, Պապաքիխեան Յարութիւն (ներկ. Հայ Մարմ. Ընդհ. Միութեան), Պօղոսեան Կարապետ (նաեւ ներկ. Սեւան երգչախումբի), Պօղոսեան Մկրտիչ, Սէրէնկիւլեան Հայկ, Տէր Պօղոսեան Արգար, Տօքթ. Քէչեան Մկրտիչ :

Նամակ եւ գրութիւն ուղղել Ատենապետին, 39, Rue St. Savournin, Marseille, նուէրները ղրկել գանձապահին' 2, Rue de Bausset - Marseille:

Կազմակերպիչ յանձնախումբ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 յունիս.— Հինգշաբթի կէսօրէն վերջ 40.000էն աւելի բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցաւ, աշխարհի բաժակի մրցումին նախավերջին շրջանը, Իտալական եւ Պրազիլեան ազգային խումբերուն միջեւ : Սոյն մրցումը այնքան մեծ կշիռ ու համբաւ ունէր որ, հսկայ մարզադաշտը չափազանց նեղ կուգար բազմութեան : Տասը հազարէն աւելի հանդիսատեսներ ժամերով սպասելէ վերջ, մարզարանին փակ դուռներուն առջեւ, ակամայ զրկուեցան : Մրցումին ներկայ էին նաեւ 90էն աւելի թերթերու թղթակիցներ (40ը միայն Իտալացիներ) :

Հակառակ կանխակալ հաւաստիքներուն, խաղը չանցաւ այնպէս, ինչպէս կը յուսացուէր : Երկու խումբերը, ունենալով խաղալու մէկը միւսին հակոտնեայ մեթոտներ, մրցումը իր մեծութեան հանգամանքէն շատ բան կորսնցուց : Ամբողջ առաջին կիսախաղը անցաւ չափազանց դանդաղ : Այս ժամանակամիջոցին երկու խումբերն ալ մնացին պաշտպանողական դերին մէջ, աշխատելով օգտուիլ մէկը միւսին սխալէն :

Երկրորդ կիսախաղին, երկու խումբերը սկսան աւելի արագ ու վճռական խաղարկութեան ու մրցումին տիրապետութիւնը զգալապէս անցաւ Իտալացիներուն ձեռքը : Պրազիլիացիները կ'երեւէին աւելի յոգնած, ու կը յայտնաբերէին աւելի անկապակից խաղարկութիւն մը : Ըստ երեւոյթին ոչ մէկ յոյս կը ներշնչէին հաւանական յաղթութիւն մը ապահովելու, մինչ Իտալացիները բոլորովին հակառակը, քանի վայրկեանները կը սահէին, կը դառնային աւելի կորովի եւ սպառնական : Այդպէս մնացին մինչեւ վերջը, վերջապէս յաղթելով Պրազիլիական խումբին 2—1 (մէկ կէտը նշանակեցին փէնալթիով) :

Պրազիլիական խումբին մէջ յայտնի էին միայն երեք խաղացողներ, բերդապահը եւ երկու վերջապահները : Առանց ասոնց, այս խումբը կրնար ենթարկուիլ ծանր պարտութեան մը : Կ'երեւի երեքշաբթի չեխական խումբին դէմ մրցած եւ անոնց վրայ տարած համբաւաւոր յաղթանակն էր, իրենց յոգնութեան բուն պատճառը :

Գալով իտալական խումբին, ոչ մէկ քննադատութիւն կարելի է ընել, ըլլայ անհատաբար, թէ հաւաքաբար : Անոնք սկզբնական դանդաղ խաղարկութենէն վերջ, օգտուելով հակառակորդին յոգնութենէն' չափուած, նուրբ, դասական, կարելի է ըսել ակադեմական խաղարկութեամբ մը տիրապետեցին ամբողջ երկրորդ կիսախաղին, բազմաթիւ անգամներխուճապի մատնելով հակառակորդ պաշտպանողական գիծը, ուր արտասովոր խաղարկութեամբ կը փայլէին մեր վերը յիշած Պրազիլիացի երեք խաղացողները : Եւ հակառակ իտալական խումբին շարունակական տիրապետութեան, անոնք հազիւ կրցան օրինաւոր մէկ կէտ շահիլ, իսկ երկրորդ յաղթական կէտը զոր «փէնալթի»ով շահեցան, ապօրինի էր եւ դատաւորին քմահաճոյքին արդիւնքը :

Իսկ մրցումին ամբողջական բաղդատութիւնը Նորվեկիացիներու մրցումին հետ չափազանց ստորադաս եղաւ, եւ չկրցաւ մեզի մոռցնել Նորվեկեան խաղարկութեան անհաւասարելի մակարդակը :

Ս. Քիւփէլեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՑՆԻՋ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (15 Յունիս).

— «Երկու ամիս անցաւ արդէն Ամենայն Հայոց տարաբախտ Կաթողիկոսի սպանութենէն աւելին եւ Էջմիածինը տակաւին լուռ է : Ոչ մէկ պաշտօնական տեղեկութիւն կայ անոր մահուան պարագաներու մասին : Ոչ մէկ զեկոյց Էջմիածինէն' Կաթողիկոսի թաղման ե'րբ եւ ինչպէ'ս կատարուած ըլլալուն շուրջ :

Այլեւս ամէն տարակոյսէ վեր է, որ այս խորհրդաւոր լռութիւնը լաւագոյն խոստովանութիւնն է այն զարհուրելի ոճիրին, որուն զոհ գնաց Հայոց Նահատակ Հայրապետը : Որովհետեւ, եթէ անիկա բնականոն պայմաններու տակ վախճանած ըլլար, մինչեւ այսօր, արտասահմանը, պաշտօնական աղբիւրէ իսկ շատ բան իմացած կ'ըլլար' ողբացեալ Կաթողիկոսի վերջին օրերուն եւ յուղարկաւորութեան մասին : Եթէ Կաթողիկոսի «տեղակալ»ը գործուած բարոյական ոճիրին մեղսակիցը եղած չըլլար, մինչեւ հիմա քանի մը կոնդակներ ճամբած կ'ըլլար արտասահմանի Պատրիարքարաններուն, Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ թեմերուն, պարզաբանելով այն կացութիւնը, որ կը տիրէ այսօր Էջմիածնի մէջ : Ջէօրէքճեան «արքեպիսկոպոս»ը, ուրախութեամբ մը աւետեց արտասահմանին, թէ 1936ի՛ն իսկ խմբագրուած կաթողիկոսական կոնդակով, ինք նշանակուած է Էջմիածնի «տեղակալ» եւ հետեւաբար, ստանձնած կ'ըլլայ կաթողիկոսական պաշտօնը այսօր, երբ գահը թափուր մնացած է գահակալի մահով : Եւ սակայն, հակառակ երկու ամիսներ անցած ըլլալուն, Մայր Աթոռի ինքնակոչ «տեղակալ»ը չկատարեց իր ամէնէն տարրական պարտականութիւնն իսկ : Նախ, կոնդակով մը չհաստատեց իր դուժկան հեռագրին պարունակութիւնը եւ «տեղակալ» կարգուիլը, եւ յետոյ, ոչ մէկ տեղեկութիւն հաղորդեց հոգեւոյս Հայրապետի յուղարկաւորութեան եւ այնուհետեւ տեղի ունեցած անցուդարձերու մասին : Ընդհակառակն պահեց եւ կը շարունակէ պահել քար լռութիւն մը, որ սակայն շատ պերճախօս է եւ շատ բան կը պատմէ Էջմիածնի մատնուած աննախընթաց ողբերգութեան մասին :

Ցանցապարտ մարդու հոգեբանութիւն է սա : Ջէօրէքճեան լուռ կը մնայ, որովհետեւ ըսելիք խօսք չունի եւ չի կրնար ճշմարտութիւնը խոստովանիլ : Եթէ խօսի, պիտի ստիպուի նոր սուտեր շարայարել, Ապրիլ 20ի հեռագրով խօսած սուտը պարտկելու համար : Եւ անգամ մը որ սուտերու կծիկը քակուի, ա՛լ վերջը պիտի չգայ եւ ի վերջոյ պիտի բռնուի : Կը նախընտրէ չըսել ճշմարտութիւնը, որպէսզի կարենայ դեռ տարակոյսի մէջ պահել հանրութեան միամիտ մասը, մանաւանդ որ պաշտօնական տեղեկութեանց չգոյութեան պարագային, Երեւանի վարձկան կամ անմճար մունետիկները պիտի կրնան դեռ ժամանակ մը եւս «սո՛ւտ հանել» անպաշտօն այլ արժանահաւատ այն քանակի տեղեկութիւնները, որոնց արձագանգը եղաւ հայ մամուլը արտասահմանի մէջ :

Ջէօրէքճեանները, որոնք անպայման դեր ունեցան հայ եկեղեցւոյ պետի մահուան մէջ, երեւս չունին շէջ տակի նայելու հայ ժողովուրդի աչքերուն : Գիլխահակ դիրքի մը մէջ կը գտնուին անոնք այսօր, պահելով մատնիչ լռութիւն մը, որ սակայն, քանի ժամանակը կ'անցնի, կը դառնանէ իրենց եւ կը ստանայ բացայայտ խոստովանութեան մը բնոյթը :

Այսպէս կը բացատրենք մենք անպարտկելի արարքի մը մեղսակից եւ ինքն իրեն «տեղակալ»ի հանգամանքը տուած Ջէօրէքճեանի լռութիւնը : Եթէ կայ ուրիշ կարծիք այս մասին, Երեւանի պաշտպանները թող հաճին պարզել ու պատճառաբանել : Թող, սակայն, ամէնէն առաջ ընդունին եղելութիւն մը փաստական գոյութիւնը, եթէ կ'ուզեն յայտարարել, թէ Էջմիածնի լռութիւնը հարկադրական է, որովհետեւ Ջեկան թոյլ չի տար, որ «տեղակալ»ը իր հօտին բացատրէ իր ուզածը ու պատմէ թէ ինչե՛ր տեղի ունեցան սեւ օր մը, Էջմիածնի վանքին ու վեհարանին մէջ : Ջէօրէքճեաններու դիրքը այսպէս միայն կարելի է փրկել յաչս հայ ժողովուրդին, բայց, ատիկա կընալ ընելու համար, «Հայաստանասէր»ները, ինչպէս բոլինք, պարտաւոր են ամէնէն առաջ խոստովանիլ, թէ սուտ է Կաթողիկոսին բնական մահով մեռած ըլլալու առասպելը, իսկ «տեղակալ»ը, Ջեկայի ճնշումին տակ է որ «սրտի կաթուած»ի պատմութիւնը հեռագրած է Երուսաղէմի պատրիարքութեան :

Ջուր է սակայն ակնկալել :

Երեւանի թմբկահարները պիտի չուզեն այս բացատրութիւնը տալ, պարզելու համար Էջմիածնի երկամեայ եւ ապահովաբար դեռ շարունակելի լռութեան շարժառիթները, հետեւաբար եւ իրենց կարգին պիտի շարունակեն մասնակցիլ այդ դաւադիր լռութեան» :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՕԹԻՆ

Մէկ էլ նշանաւոր խումարպազ, լոթազ (պարծենկոտ) Թաթոսը ներս մըտաւ ընկերներով միասին : Հազիւ շուրջիններին բարեւ-Աստծոյ բարին ատած' ընկերներով ուղղեց դէպի «Տուղախի» կողմը :

— Էդ յո՞ւր էդպէս, տղէք ջան :— Ասաց Կոստին :

— Հարցնելդ ո՞րն է, «Տուղախ» :

— Հարցնելս էն է որ, այսօր մարդ պիտի չերթայ վար :

— Ինչո՞ւ :

— Զունքի ապրանք շատ եմ առէ. տեղ ձգելու տեղ չկայ վարը : Ու-րիշներ էլ ուզեցին' չթողեցի : Աչքիս լուսն էլ որ էդնին, չեմ թողնէ, մինչեւ ապրանքս տեղաւորեմ, նորէն կիտցածներիդ պէս : Առաջին անգամ ձրի տրամադրեմ :

— Անուշ լեզու ունես ո՛ր, ի՞նչ կրնանք ըսել, լաւ, վազ անցանք :

— Ապրի՛ք, տղէք ջան, իմ խաթէրս համար էս օր առանց շահի, առանց վնասի անցուցէք :

— Ուզածդ թող էղնի :

— Մէկ մէկ օղի իմ կողմէն. հրամեցէք :

Տղէքը խմեցին օղիները եւ գնացին : Նրանք' եթէ խումար չխաղային' մի տեղ երկար չէին կարող նստել :

Կոստին անհանգիստ էր, չգիտէր ինչո՞ւ. ուզում էր որ յաճախորդները շուտ գնային, էլ մարդ չգար : Զհամբերեց. վար իջաւ, մտեցաւ «Տուղախի» դրանը : Ձէն ձուն չկար : Էս ի՞նչ տեսակ խումար խաղալ է : Կարծես նրանք ոչ թէ խօսում, այլ փսփսում էին : Նրանի էդպէս վերջանայ ու շուտ վերջանայ.— մտածեց Կոստին ու դարձաւ գործին :

Երկինքն ամպել էր. անձրեւ պիտի գար. կամաց-կամաց խանութը պարպւեց : Մնաց միայն Մուկուչը, որ սկսեց Կոստիին օգնել, սեղանները հաւաքել :

— Տօ՛, էդ ի՞նչ ապրանքի խօսք էր. ե՞րբ ապրանք եկաւ, որ ես լուր չունեմ : Պատուալճի՞ պիտի դառնաս, Ալէքի հետ մրցութեա՞ն պիտի յէլնես.— ասաց Մուկուչը :

— Հանաքը մէկդի, Մուկուչ, հաւաս չունեմ :

Նրա լեզուն այրւում էր, ուզում էր բացել մտերիմ, հաւատարիմ ընկերոջ առջեւ :

— Հաւասիդ ի՞նչ էղաւ, երբ պատւալդ լեփ լեցուն ապրանք ունիս :

— Ապրանք չունիմ :

— Ցըպը՞ :

— Ես ի՛մ ... (ի՞նչ գիտնամ) :

— Ծօ՛ ...

— Վարը մարդ կայ :

— Վո՞վ :

— Գարեգինը, Պետիկը եւ ուրիշ երեք հոգի :

— Վա՛յ, հետիննները վո՞վ են :

— Եսի՛մ. աչքերս ղըժը բըժը էին : չճանչցայ :

— Է՛, չէրթայի՞ր քովերը :

— Զհամարձակեցի : Մտեցայ դըրանը քըս փըս ...

Զհամարձակեցի, չունքի կազմակերպութեան տղոցը արգիլած է խումար խաղալ : Անպայման չէին ուղեր որ մարդ յիմանայ : Թէզըմ պըրծնէին, էրթային. փորձանք չբերէին գլխուս :

Լռեցին :

— Կոստի՛ ...

— Հը՞ը :

— Ըսե՞մ :

— Ըսա :

— Ինձ թւում է թէ' վարը խումար չին խաղում :

— Ցըպը՞ :

Մուկուչը բերանը մօտեցուց Կոստիի ականջին ու նա լսեց երկու խորհրդաւոր բառ, «Կոմիտէ, ժողով» ...

Կոստին ցնցւեց.

— Ի՞նչ, ի՞նչ. հիմի պիտի խենթենամ :

— Ինչո՞ւ, էդքան վախկո՞տ ես :

— Ծօ՛, ի՞նչ վախ, հաւատալս չի գալիս : Էդ տեսակ բաները Թեւաննենց Ալէքի մօտ է լինում. ես վո՛վ, ինձ վստահացողը վո՞վ :

— Եսի՞մ, էն չան դէպքէն յետոյ, սւսում են թէ, Ալէքի մկիտանն էլ, տունն էլ կասկածելի. հսկողութեան տակ է. «Կոմիտէն» էլ դուցէ նոր տեղ կը փնտռէ :

— Հօրդ հոգուն մեռնեմ, Մուկուչ, հիմի ուրախութենէս սիրտս պիտի պայթի :

Տօ ի՞մ, ի՞մ ... լոթի Ջրիշնենց Կոստիի ... Ա՛խ, թէ էդպէս լինէր. Ալէքի փորի եղերը քէչըմ հալէին. թէ չէ' հպարտութենէն շատ է եղ կապէ թէ' մեր մէջէն միայն ինքն է «Ազգի» մարդ, «Կոմիտէի» հաւատարիմը :

— Իրաւունք էլ ունի. տնաշէնի կոնակի յետեւը ինչ «պաւրներ» են եփւէ :

— Մուկուչ ջան, եթէ ըսածդ ճիշդ էղնի եւ այսուհետեւ ... մատաղ պիտի կտրեմ, քէֆ պիտի էնէմ, որ ձէնը մինչեւ Գիւմրի, մինչեւ Երեւան, մինչեւ Կարին հասնի :

— Էդպէս բան որ էղնի, քո քէֆի ձէնը մինչեւ Դիարբէքիր էլ կը հասնի :

— Ծօ՛, մարդու բան չըսե՞ս :

— Խե՞նթ ես, ի՞նչ ես, ե՞ս ...

— Խմենք :

Ու Կոստին օղիով լեցրեց ամէնէն մեծ ըմպանակները : Խմեցին «Ազգի», «Կոմիտէի» կենացը :

— Սը՛սս. «Տուղախի» դուռը մարդ դուրս եկաւ : Ասաց Կոստին, գոյնը նետած :

Դուրս եկաւ Պետիկը :

— Էս ի՞նչ է, մարդ չկա՞յ : Մենք ենք մնացէ, չըսե՞ս :

— Անձրեւ է, Պետիկ ջան, շուտ քաշւեց ժողովուրդը :

— Ընտանիք ունեցողն ինչո՞ւ շուտ տուն չերթայ, մեզ պէս խալաստոյ (ամուրի' ռուսերէն) չէ՞ն որ :

— Աստուած մի օր ձեզ էլ ...

— Մեզ ո՞վ կնիկ կուտայ : Ունեցածս չունեցածս մէկ երկու ժամւայ մէջ սարւեցի, է՛դ, է՛դ Գարեգինը ...

— Զանդ ողջ եղնի, թէ փողի պէտք ունե՞ս ... ասաց Կոստին դէխլի դարակը դուրս քաշելով :

— Չէ՛, էսօր պէտք չունեմ. ուրիշ օր թէ որ պէտք ունենամ, գիտեմ ու ունեցածդ իմս է :

— Կեանքս էլ հետը :

— Կեանքդ ողջ մնայ, Կոստի ջան :

Դուրը եկաւ. կարծես չորս կողմը սւ չք նետեց : Յետ դարձաւ, ու ձայնեց դէպի վար :

— Ելէք, անձրեւը բանըմ չէ. ալ չէք որ հալիք :

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(14)

(Շար.)

երբ պարագաները նպաստաւոր ըլլան :

- միջամտութեան յանձնախումբը նոր ժողով մը պիտի գումարէ ուրբաթ օր, քննելու համար օտար կամաւորներու մարդահամարի եւ պարպումի գործողութեան ծախքերը, զոր իբր երկու միլիոն անգլ. ոսկի կը հաշուեն :

*** Նախկին վարչապետ Պ. Ֆլանտէն առջի օր ճայնասփիւռ ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ Պ. Լէոն Պլում անցեալ մարտ 17ին դաղտնի որոշում մը ստորագրած է, արտօնելու համար ռազմանիւթերու փոխադրութիւնը դէպի Սպանիա: Այս առթիւ «ոճրագործ խենդ» կոչեց «ան որ պիտի ուղէր ստանձնել անմիջական պատերազմի մը վտանգը »:

Իր ճառին դարձեալ ձայնասփիւռի միջոցաւ պատասխանեց ընկերվարական գործիչ մը, Կրումպախ, յայտարարելով թէ Պ. Ֆլանտէն պարզապէս Իտալիոյ եւ Գերմանիոյ շահերուն կը ծառայէ :

*** Անգլիոյ վարչապետը պատասխանելով զանազան քննադատութեանց, պնդեց թէ աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է յարգել ոչ - միջամտութեան սկզբունքը: Յետոյ խօսելով անգլիական նաւերու դէմ կատարուած ոմբակոծումներուն մասին, բացատրեց թէ «չկայ որ եւ է գործնական միջոց ուղղակի արգիլելու այդ ռմբակոծումները, պատերազմի առեն»: Երեսփ. ժողովը վստահութիւն յայտնեց 148ի դէմ 278 ձայնով :

Թուրք յրոհակերը գործ կ'եփեն Հալէպի մէջ

Հալէպէն Դամասկոսի կառավարութեան կը տեղեկացնեն թէ լրտեսական ցանց մը երեւան հանուած է ի նպաստ Թուրքիոյ: Հասկցուած է որ ամէն օր կանոնաւոր տեղեկագիրներ կը ղրկուէին Էնկիւրի՝ կացութեան ու ժողովրդական ընդհանուր տրամադրութիւններու շուրջ :

Դատական նախարար Տօքթ. Բէեալի երկարօրէն տեսակցելով մարզպանի պատուիրակին հետ, խնդրած է վերջ տալ Հալէպի մէջ սկսած թրքական քարոզութեանց եւ լրտեսական գործունէութեան :

*** «Էքօ տը Սիրի» (յունիս 14) կը գրէ.— Վերջերս, թրքական քարոզութիւնը նոր թափ մը ստացաւ Հալէպի մէջ, որ խորհիլ կուտայ ոչ միայն տեղական իշխանութեան այլեւ Հալէպի բնակչութեան : Այսպէս, առջի օր ցրուեցաւ թռուցիկ մը որ բուռն յարձակումներ կը պարունակէ սուրիական կառավարութեան եւ ազգ. խմբակցութեան հասցէին, եւ կը պահանջէ անոնց հրաժարումը :

Միւս կողմէ, «Էլ Էհալի» կը հաղորդէ թէ 5000 ստորագրութեամբ հանրագրութիւն մը ղրկած են նախագահ Աթաթիւրքին, խնդրելով որ միջամտէ եւ Թուրքիոյ կցէ Հալէպը:

Աշխարհի ամէն կողմը, օտար պետութեանց հետ սարքուած այս կարգի դաւերուն հեղինակները կը պատժուին խստիւ: Գերմանիոյ մէջ, օրինակ, կացինը կ'իջնէ դաւադիրի ծոծրակին: Արդեօք հոս զուարճալի՞ք կը նկատուին այս կարգի փորձերը :

*** Անտիոքի վերջին ընդհարումներու ընթացքին սպաննուած է նաեւ Թուրք մը: Ջէքի Արսուզին եւ ընկերները ձերբակալուած են: Պ. Մ. Տէր Գալուստեանի մասին ձերբակալման հրամանագիր չկայ, ինչպէս կը հաւաստեն պաշտօնական շրջանակները: Արդէն, թրքական շրջանակները կ'աշխատին ո եւ է ձեւով խնդիր չունենալ Հայերու հետ :

Յուզումը կը շարունակուի եւ գացողներ շատ կան: Թէեւ պաշտօնապէս սահմանափակուած է մեկնումը, բայց մարդիկը ձեւ մը կը գտնեն հրաման առնելու: Ո եւ է Հայ չէ վնասուած Անտիոքի դէպքերուն մէջ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻՍԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ քարոզութեանց նախարարը, Տօքթ. Կէօպէլս բուռն ճառ մը խօսեցաւ 120.000 ունկնդիրներու առջեւ, Հրեաներու դէմ, ինչպէս եւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմաններու մասին: Այս վերջին հարցին առթիւ, նախարարը չեշտեց թէ Գերմանիա չի կրնար գոհանալ խօսքերով եւ ի հարկին ուղղակի պիտի լուծէ խնդիրը :

ՀՐԴԵՀԻ ՍԿԶԲՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ, առջի օր, Լուվրի թանգարանին տանիքին: Հրշէջները անմիջապէս օգնութեան հասնելով, յաջողեցան մարել հրդեհը եւ հրաշքով փրկել բազմաթիւ թանկագին նկարներ : Վնասները աննշան են: Այս առթիւ առաջին անգամ գործածուեցան 45 մեթր բարձրութեամբ սանդուղներ :

ՄԱՆՐ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐԸ նոր նամակ մը ղրկեցին աշխատանքի նախարարութեան, բողոքելով շաբաթը երկու անգամ խանութները փակելու կարգադրութեան դէմ: Այս առթիւ յիշելով նաեւ տուրքերու ծանրութիւնը, ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ձգեն կառավարութեան վրայ :

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ կալանաւորները, որոնք մինչեւ հիմա ամբաստանուած էին իբրեւ անզամ չարագործներու ընկերակցութեան, ընդհ. դատախազին որոշումով պիտի դատուին իբրեւ դաւադիրներ պետութեան ապահովութեան դէմ: Իրենց ուզածն ալ այդ էր :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ այցելութեան առթիւ, արեւելեան շրջաններէն զինուորներ պիտի գան Փարիզ, զօրացնելու համար մայրաքաղաքին պահակազօրքը: Այս զինուորները պիտի տեղաւորուին Կռան Փալէի, Վերսայլի ցուցահանդէսներու շէնքին եւ այլ զօրանոցներու մէջ :

ԲՈՒՌՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ մը պատահեցաւ Քըրկըզներու երկրին մէջ (Խ. Միութիւն), աւելի քան երեք վայրկեան տեւողութեամբ: Բազմաթիւ տուներ փլան :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ խորհրդարանին մէջ օրինագիծ մը առաջարկուեցաւ, կիներուն քուէարկութեան իրաւունք տալու համար :

ՓԱՐԻԶԻ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ յունիս 21ի թիւերը բռնուեցան Պերլինի մէջ : Պատճառը անյայտ կը մնայ :

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ
SALLE GAVEAUի ՄԷՋ, 45 Rue de La Boëtie
(Métro: Miromesnil)
ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ
ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ **ՌՈՒԲԷՆ ՌԸՖՖԱՅԷԼԵԱՆԻ**
Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն
Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մաս կը կազմեն Պէթհօվէնի երկրորդ սէնֆօնին, Հանրի Ռապօի «Գիշերային թափօրը», հատուած մը՝ Մօցարդէ, ինչպէս նաեւ Պարթեւեանի գործերէն ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳԸ, ՀՈՎԸ, ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ ՄԸ (առաջին անգամ), եւ այլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէրար, 36, Rue Montholon.

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Նուագման պահուն սրահին դռները փակ մնալուն պատճառաւ, սպասումի չենթարկուելու համար կը խնդրուի ճշգապահ ըլլալ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻԷՌԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը, ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 25 յունիս, շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Լիոն

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 26 յունիս, կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 8.30ին, սովորական վայրը: կարեւոր օրակարգ: կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒՐԻՇ ԵՐԵԿՈՅԹ

26 Յունիս, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, *8, Rue Danton (St. Michel)*
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի
բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ-վարպետին
Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ
ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆԻ փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը
ՄՆԱՆՔ ԵՒ ՏՆԱՆՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ
երեք արար

որուն կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, Ս. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ, տիկիններ՝ Ք. ՍԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ԱԼԻՍ ՏԻՒՓՕՆ եւայլն:

Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր-Վահանի, նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Պ. Պ. Եագուպեան Ա., Թէրզեան Գ., Մանիկօֆ Յ., Պալապանեան Ս., Սամուէլ Հայկ, Տէտէճեան Յ., Քէպապճեան Ն.:

ՅԱՌԱՋԴԻՄ ՍԻՐԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

3 *Յուլիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան* 11.30
ի նպաստ իր վարժարանին
ՐՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*
(Հաստատութեան վարչութիւնը տարանայլին շրջանին միայն մէկ անգամ կը տրամադրէ իր զբօսարանը: Օգտուեցէք առիթէն:)
ԿԸ ԽՕՍԻ **Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ**
Կ'երգեն բազմաթիւ երգիչներ ու երգչուհիներ: Անակնկալներ:
Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ
Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
Ճոխ եւ աժան պիւֆէ
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռապէնսոն տանող գիծը:
Մուտք՝ 4 *Ֆրանք*

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ ՄԷՋ, Շաբաթ երեկոյ, Յունիս 25ին, Place St. Michel:
Մանրամասնութիւնները վաղը:

ՄԱՅԻՍ 28Ը *ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ՊՈՐՏՈՅԻ ՄԷՋ Յունիս* 26*ին:*
Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԿԵՆՔ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ամսագրին Մայիսի թիւը (5) *ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ:*
Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, *եւ արտասահման՝* 50 *ֆրանք:*
Դիմել՝ Մ. ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9):

" ՇԻՐԱԿ "

Արեւելքի միակ իսկական օղին է:
Անզուգական, անմրցելի, անփարդախ:
Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

ՅԱՌԱՋ *կը ծախուի*
24, Rue des Petits **Carreaux**, *Փարիզ* Mr. Pierre Marchal*ի խանութը:*

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Խրիմեան» դպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Տր. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է ի նպաստ չքաւոր մանուկներու օդափոխութեան կայանին 50 ֆրանք Պ. Կ. Կոտուճեանէ :

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԳՏԱՅԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

« Մ Ա Յ Ի Ս 28 »

ԳԵՂԵՑԻԿ ՀԱՏՈՐ ՄԸ Հ. Հ. ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՕԹ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
Հրատարակութիւն Հ. Յ. Դ. Արեւմտ. Եւր. Կ. Կ.ի:
Ապսպրանքները կանխիկ:
Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութները 5 *ֆր., փոստի ծախքով* 6 *ֆր., արտասահման* 25 *սէնթ: Դիմել՝* S. TOROSSIAN, 88 Rue de Bagneux, Cachan, (Seine) France:

Խ Ն Ջ Ո Յ Ք

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 26ին, կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Պ. Զատիկի սրճարանը, 45, Rue de la Défense:
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
Կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը: Մուտք 6 *ֆր.:*
Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի նոյն օրը:

ՀԱՅՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Ա. ՃՈՒԼԱՆ
120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)
Tél. Marcadet 55 – 48
Կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ:

ՌԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille:

Alimentation „TRÉVISE"
Իր անմահական **«Moka»** *սուրճովը*
Café "HAREM„
5 ԱՄ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՋԵՂՋ
Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,
— Ով՝ ձեր պղձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ
Livraison à domicile
Tél. Taitbout 40—63
30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, իր տեսակին եւ չխառնուած կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Անտէրվուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber
Tél. Opéra 67-77

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՅՈՒՆԻՍ — VENDREDI 24 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3765

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՈՐԴԻԱԿԱՆ»Ն ՈՒ ԻՐԱԿԱՆԸ

Եգիպտոսի ռամկավար օրկանը քննելով Միացեալ ճակատի գործունէութեան հիմնական խնդիրները, այսպէս կը բանաձեւէ Հայաստանի վերաբերեալ մասը (14 յունիս).

— «Ոչ միայն չարհամարհել այլ եւ գուրգուրալ ներկայիս մեր գոյութեան միակ յենարանին՝ Խ. Հայաստանի վրայ, անոր ֆիզիքականէ զատ երկրային ու քաղաքական արժէքին ալ մեծ կարեւորութիւն տալով. չընել ոեւէ բան որ պիտի ծառայէր զայն բարոյապէս մեր ժողովուրդին աչքին, եւ քաղաքականապէս՝ օտարներու աչքին, տկարացնելու. ընդհակառակն, ընդդէմ մեր բոլոր իրաւացի դժգոհութիւններուն ուժ տալ անոր, եւ հոն գործուող սխալներն ու յանցանքները արգիլելու կամ դարմանելու ճգնիլ *մեր որդիական իրաւունքին պատշաճ* յիշեցումներովը, — ահա՛ մէկը եւ առաջինը այն կարեւոր պայմաններուն որոնք կը մտնեն ճակատի կազմութեան թէ՛ նպատակին եւ թէ ուղղութեանը մէջ»:

Եթէ չենք սխալիր, ռամկավարներու պատգամ. ժողովին մէջ, որ գումարուեցաւ 1937 Սեպտ. 19 — Հոկտեմբեր 24, կուսակցութեան «Հայաստանեան» ուղեգիծը բանաձեւած են այսպէս.—

1. Հաւատարիմ մնալ նախորդ պատգմ. ժողովներու հիմնական ուղղութեան, որ է լոյեալ վերաբերում Խ. Հայաստանի հանդէպ:

2. Անխախտ պահել մեր դրական վերաբերումը Հայաստանի կառավարութեան հանդէպ, ներգաղթի, վերաշինական, ժողովուրդի բարգաւաճման եւ պետութեան զօրացման եւ զարգացման իր ձեռնարկներուն մէջ:

3. Պահել նաեւ նկատողութիւններ, թելադրութիւններ, ի հարկին քննադատութիւններ ներկայացնելու մեր ազատութիւնը, պայմանաւ որ անոնք ըլլան էապէս բարեկամական, ոգիով ու ձեւով:

Խոստովանինք թէ պատգմ. ժողովին բանաձեւը աւելի յստակ է, քան «Արեւ»ի ձեւակերպումը, այնքան մանուածապատ չարադրութեամբ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս երկու ձեւակերպումները որոշ բան կը ներշնչեն հասկացողութեան մը գալու, եթէ իսկապէս բան մը փոխուած է ռամկավարներու հոգեբանութեան մէջ:

Որ եւ է խորհրդակցութեան եւ գործակցութեան առեն, ինքնին հասկնալի է որ իւրաքանչիւր կուսակցութիւն կը պահէ իր խորհելու եւ գործելու ազատութիւնը:

Այդպէս նաեւ Հայաստանի հանդէպ:

Ռամկավարները այսպէս ճշդելով իրենց դիրքը, անշուշտ չեն կրնար պահանջել որ Դաշնակցութիւնն ալ իրենց պէս կոճկուած դիրք մը բռնէ խորհրդային իշխանութեան հանդէպ, «որդիական իրաւունքին պատշաճ յիշեցումներովը»:

Ի՞նչ կը նշանակէ «որդիական իրաւունքի պատշաճ յիշեցում», քաղաքական կեանքի մէջ: Մանաւանդ երբ հարցը կապ ունի քու հայրենիքիդ ճակատագրին հետ:

Ի՞նչպէս կարելի է «հոն գործուող սխալներն ու յանցանքները արգիլելու կամ դարմանելու ճգնիլ մեր որդիական իրաւունքին պատշաճ յիշեցումներովը», — երբ տասնեակներով գլուխներ կ՚իյնան անվերջ եւ անխնայ, երբ հազիւ ոտքի կանգնած երկրի մը ղեկավարը կը ջախջախուի անլուր բարբարոսութեամբ, երբ սեւ ձեռք մը անընդհատ կը տրորէ, կ՚անբանացնէ ամբողջ ժողովուրդ մը, զայն վերածելով հասարակ «ուէնչպէր»ներու բազմութեան մը:

Անշուշտ «որդիական»ին հականիշը «Հակահայաստանեան արկածախնդրական»ը չէ, ինչպէս կը սիրեն հոլովել ռամկավարները, տարիներէ ի վեր, վարկաբեկելու համար Դաշնակցութիւնը կամ անոր ղեկավարութիւնը:

Մասնաւորապէս վերջին երկու տարիներու ողբերգութենէն վերջ, երբ ոչ միայն անճիտուեցաւ ամբողջ սերունդ մը, այլեւ իրաւազրկուեցաւ մեր հայրենիքը, իբրեւ հետեւանք աշխարհի «ամէնէն ժողովրդապետական» սահմանադրութեան, պարզապէս անզիտակցութիւն կը նշանակէ «որդիական իրաւունքին պատշաճ յիշեցումը»:

— Հապա ի՞նչ կ՚ուզէք, պատերա՞զմ հրատարակենք, ապստամբե՞նք կարգ մը խորհրդային իշխանութեան եւ անոր դաշնակից Հայաստանին:

Ո՛չ: Բայց, փորձենք խօսիլ իբրեւ ազատ քաղաքացիներ: Իբրեւ արտայայտիչները հալածական, անտէր ժողովուրդի մը, որ չի կրնար հանդուրժել մոնկոլեան բարբարոսութեանց, որ շատ աւելի առնական կերպարանք ունեցած է, տարբեր պարագաներու մէջ:

Բռնութիւնը բռնութիւն ըլլալէ չի դադրիր, Ռուսի կամ Հայու ձեռքով կատարուելուն համար: Արիւնը ջուր չի դառնար, եթէ հոսի Երեւանի մէջ, փոխանակ Անատոլուի:

Ընդհակառակն, երկու արարքներն ալ կը դառնան շատ աւելի վրդովիչ եւ ըմբոստացուցիչ, ճիշդ այդ պատճառներով:

Բայց մենք իրաւունք չունինք պահանջելու որ ռամկավարները փոխեն իրենց խորհելու եւ դատելու ձեւերը: Խառնուածքի խնդիր է:

Միեւնոյն տրամաբանութեամբ, ռամկավարներն ալ չեն կրնար պայման դնել որ Դաշնակցութիւնը դառնայ բանուոր հօտ կամ սուտ խենդ, «որդիական» ակնածանքով, երբ ամբողջ երկիր մը խաչելութեան մատնուած է:

Ամէն մարդ իր տեղը, եւ ի՛ր խառնուածքով, սակայն միեւնոյն հիմնական մտահոգութեամբ,— հսկել, հետեւիլ, մատնանշել չարն ու բարին, կազմել մէկ ճակատ, ի խնդիր հայրենիքի փրկութեան եւ զօրացման: Արգիլելու, դարմանելու, գոնէ սահմանափակելու համար այն անպարտկելի, ահաւոր եւ հայրենաքանդ չարիքները, որոնք ռամկավարներու բերնին մէջ կը դառնան «սխալներ ու յանցանքներ»:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԵՏ ԿԱՆՉԵԼ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ

Վարչապետ Ճ. Պայարի յայտարարութիւնները

«Լ՚էօվր», արմատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, որուն մէկ տեսութիւնը թարգմաներ էինք երեքշաբթի օր, երէկ դարձեալ կը գրէր թէ Թուրքիա կ՚ուզէ ամէն բանէ առաջ քշուիլ Ազգերու Դաշնակցութենէն, «ճնշելու համար Ֆրանսացիներուն եւ Անգլիացիներուն վրայ, Սանճաքի բանակցութեանց առթիւ»: Եւ կ՚աւելցնէ.—

Երէկ թրքական ծանուցագիր մը կը տեղեկացնէր Ազգերու Դաշնակցութեան ինչպէս եւ Ֆրանսայի թէ կառավարութիւնը կը պահանջէ ետ կանչել այն երեք պատուիրակները որ նշանակուած էին Սանճաքի ընտրական գործերով զբաղելու: Պատճառաբանութիւնը այն է թէ այդ յանձնախումբը հակաթուրք կը համարուի: «Անշուշտ ըմբոստութեան առաջին արարքն է այս Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ: Այս արարքը նորանշան է իրաւական տեսակէտով եւ միակը՝ իր տեսակին մէջ: 1932ին, Ճափոնցիներն ալ պահանջած էին ետ կանչել Ազգաժողովին կողմէ ղրկուած յանձնախումբ մը, բայց աւելի զարտուղի եղանակով մը: Ճիշդ է թէ այսօր հարցերու էութիւնն է որ արժէք զարտուղի եղանակով մը: Ճիշդ է թէ այսօր՝ հարցերու էութիւնն է որ արժէք ձեւերու դէմ որոնք երբեմն կրնային փոթորիկ յարուցանել աշխարհի դիւանատուններուն մէջ»:

*** Էնկիւրիէն կը հեռագրեն յունիս 22 թուականով.— *Վարչապետ Ճէլալ Պայար եւ միւս նախարարները երեքշաբթի օր վերադարձան Պոլսէն, ուր արտակարգ ժողով մը գումարուած էր նախագահութեամբ Աթաթիւրքի: Բոլորն ալ ներկայ եղան «Հալք»ի խորհրդարանական խմբակցութեան ժողովին: Վարչապետը պարզելով Սանճաքի խնդիրը, տեղեկութիւններ հաղորդեց անցեալ շաբթուան կացութեան մասին: Այս առթիւ ակնարկելով Ազգ. Մեծ ժողովի արձակուրդին, որ պիտի սկսի այս ամսու վերջը, ըսաւ.—* Եթէ այս շաբթու ի վիճակի չըլլամ բացորոշ յայտարարութիւններ ընելու այս հարցի մասին, լիազօրութիւն պիտի խնդրեմ ժողովէն, ձեռնարկելու համար փրանքօ-թուրք դաշնագիրներու խզման կամ երկարաձգման, կամ ձեռք առնելու ուրիշ որ եւ է միջոց, համաձայն կացութեան պահանջներուն:

Արտաքին նախարարը Էնկիւրի պիտի երթայ

Անցեալ օր ընդունելութիւն մը սարքուեցաւ օտար թղթակիցներու Ֆրանսական ակումբին մէջ, ի պատիւ արտաքին նախարար Պ. Ժոռժ Պոնէի: Ներկայ էին բազմաթիւ օտար երեւելիներ, չինական դեսպանը եւ նախկին նախարարներ: Այս առթիւ Պ. Պոնէ մասնաւորապէս հաստատեց թէ Էնկիւրի պիտի երթայ յառաջիկայ Սեպտեմբերին: «Այս ճամբորդութիւնը պիտի կազմէ փայլուն նուիրագործումը այն սիրալիր յարաբերութեանց որ կը տիրեն Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Երկու երկիրներուն ներկայացուցիչները այժմ կը բանակցին բարեկամութեան դաշնագրի մը մասին, որուն լրացուցիչ մասը պիտի կազմեն եռանդամ դաշինք մը՝ Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, ինչպէս եւ երկու պետութեանց սպայակոյտներուն համաձայնութիւնը: Ալեքսանտրէթի փշոտ խնդիրն ալ պիտի կարգադրուի այս բանակցութեանց ընթացքին»:

*** *Արտաքին նախարարը անցեալ օր ունկնդրութեան ընդունեց Փարիզի Թրքական դեսպանը եւ երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ անոր հետ:*

Սպանիացիները կը շարունակեն օտար նաւեր ռմբակոծել

Չորեքշաբթի օր երկու անգլիական նաւեր ընկղմեցան սպանիական ջուրերուն մէջ: Յունական նաւ մըն ալ ռմբակոծուելով ընկղմեցաւ: Այս դէպքերը մեծ յուզում պատճառեցին քաղաքական շրջանակներու մէջ:

*** *Սպանիոյ ազգայնականները նոր յարձակողական մը կը պատրաստեն Վալենցիայի դէմ: Ուրիշ ճակատներու վրայ եւս բուռն կռիւներ կը մղուին: Պարսելոնա նորէն ռմբակոծուեցաւ ազգայնական օդանաւերու կողմէ:*

*** *Օտար կամաւորներու մասին գոյացած համաձայնութիւնը նպաստաւոր տպաւորութիւն գործեց քաղաքական շրջանակներու մէջ. բայց ֆրանսական, իտալական եւ գերմանական թերթերը յոռետես են գործնական արդիւնքի մասին: Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա տրամադիր է ընդունելու որ զինադադար մը առաջարկուի Սպանիոյ երկու թշնամի բանակներուն: Երկու ճակատներուն վրայ ալ կը գտնուին չափաւոր տարրեր, որոնք համաձայն են իրաւախոհութեան մը յանգելու:*

Մուսա Տաղի Հայերն ալ կը գաղթեն

Դամասկոսէն կը գրեն *Սօն Փոստա* թերթին.—

Հաթայէն մեկնելով հոս եկողները կ՚ըսեն թէ՝ Թուրքերը հոն աչք բանալ չեն տար Արաբներուն, Հայերուն եւ Քիւրտերուն: Ամէն տեղ անոնք կը յարձակին միւս Հաթայցիներուն: Հազարաւոր անձեր գաղթի կը պատրաստուին: Մուսա Տաղի Հայերը գաղթելու ելած են: *Արաբներու, Հայերու եւ Քիւրտերու անունով Ազգաժողովին դիմումներ կ՚ըլլան: Այնքան առաջ գացած է Թուրքերը եւ Թուրքիան իբր հալածանք սարքող ամբաստանութիւնը որ, թերթերը կը յերիւրեն թէ Տէրսիմի մէջ Հաթայի խնդրոյն առթիւ քրտական նոր ապստամբութիւն մը ծագած է եւ հոն վերստին զինուորական ուժեր ղրկելով Թուրքիա ժողովուրդը կը ճզմէ ...*

Իսկ թուրքերէն *Թանի* թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն.—

Ֆրանսացիները հիմա ալ Սուրիոյ եւ մասնաւորաբար Հալէպի մէջ թրքութեան դէմ քարոզութիւններ եւ գրգռութիւններ կը կատարեն: Մեծ ուժ կը տրուի հրոսակային կազմակերպութեանց:

Հալէպէն Հաթայ այնքան շատ Հայ կը ղրկուի որ, Հալէպ - Անթաքիա ճամբուն օթօպիւսներուն թիւը կրկնապատկուած է եւ գիներն ալ շատ բարձրացած են: Սուրիոյ մէջ կատարուած գրգռութեանց նպատակն է թշնամական մթնոլորտ մը ստեղծել Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ:

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Ցաւով կ՚իմանանք թէ «Հայաստանի սոխակ»ը, Արմենակ Շահմուրատեան, որ բաւական ատենէ ի վեր կը տառապի ջղային հիւանդութենէ մը, չորեքշաբթի առտու ժամը 9ին միինակ մնացած ըլլալով իր բնակարանին մէջ, դուրս ելեր եւ անհետացեր է: Մինչեւ թերթին տպագրութիւնը լուր չստացանք ոստիկանական քննութեանց արդիւնքի մասին:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ԴՈՒՐՍ ՄՆԱՑԱԾ ՀԱՅԵՐՈՒ»

Միեւնոյն ատեն սպառնալիքներ կ՚ուղղեն

«*Ճիւմհուրիյէթ*»ի խմբագրապետ Եունուս Նատի կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «ԴԱՍԱԿԱՆ ԱՐՀԵՍՏ ՄԸ.— ԳՐԳՌՈՒԹԻՒՆ ՏԱՐՐԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ.— ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄԸ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՄԸ». (18 Յունիս).—

Հաթայի մէջ (Սանճաք) կարգ մը հայ եւ յոյն ընտանիքները կը գրգռեն, «Թուրքերը կուգան, ձեզի սա պիտի ընեն, նա պիտի ընեն» ըսելով: Իսկէնտէրունէն կ՚իմացնեն թէ, այս քարոզութեանց ազդեցութեան տակ, կարգ մը մարդիկ, առ ի նախզգուշութիւն, Սուրիա կը ղրկեն իրենց ընտանիքները, իսկ գրգռութիւններն ալ կը շարունակուին: Այս գրգռութիւնները, որոնք Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաներէն Տիւրիէօներու եւ Կառօներու օրով սկսած էին, զարմանալի է դիտել որ, հիմա ալ Ազգաժողովի ներկայացուցիչներուն կողմէ կը շարունակուին:

Երբ մենք նողկանքով կը դիմաւորենք, Հաթայն իրաւացի եւ դաշնագրով ընդունուած ինքնավարութիւնը չտալու համար, հազար տեղէ բերուած ջուրերու կարգին այս ոճրային գրգռութեանց ալ կատարուիլը, միեւնոյն ատեն իր հազար ողբալի օրինակներովը կը վերյիշենք թէ այս գրգռութիւնները Աբեւելքի մէջ զանազան ձեւի տակ շարունակուած հին ոճրային արուեստի մը կիրարկումն են: Մեծ պետութիւնները որոնք Օսմ. կայսրութիւնը անդամահատելով կ՚ուզէին զայն ժառանգել, այս կայսրութեան մէջ ապրող զանազան տարրերը գրգռած ու անոնց իրար խեղդելէն իրենց համար օգուտներ քաղել ջանացած են: Այս կարգէն են յեղափոխութեան եւ ջարդի համար Հայերու եղած քաջալերանքներն ու ասոր հետեւանքով ամենացաւալի աղէտներու տեղի տրուիլը: Այժմ Հաթայի մէջ նոյն խաղը կրկնել ուզող գաղտնի ուժեր դարձեալ դիմած են տարրերը իրարու դէմ հանելու ոճրին: Արաբ, Թուրք, Հայ, Յոյն եւ Հրեայ բոլոր չահագրգռուող մարդիկը կը հրաւիրենք արթուն գտնուիլ այս ոճրային խաղերուն դէմ:

Մանաւանդ Հայերը պէտք է իրենց աչքերը չորս բանան ի տես այս արիւնալի խաղերուն: *Հայերը որքան ատեն որ իբր հաւատարիմ եւ անկեղծ հայրենակից կ՚ապրին, Հաթայի իր ինքնավարութիւնը ստանալէն իրենց հաշւոյն հիւլէ մը իսկ պիտի չկորսնցնեն: Ընդհակառակն շատ պիտի շահին: Պարագան նոյնն է հոն գտնուող միւս տարրերուն համար ալ: Մենք միայն ցաւ կը զգանք երբ Հայերը, ասոր անոր խաբէութենէն ու գրգռութենէն տարուելով, իրենց ձեռքովը իրենց համար նոր դժուարութիւններ առաջ բերող կացութիւններ ստեղծեն:*

Այս սկիզբներուն մէջ մեր կատարեալ անկեղծութեամբը գրեցինք թէ, ինչպէս են Աթաթիւրքի շրջանին, հանրապետական Թուրքիոյ Թուրքերուն ըղձացումներն ու մտածումները Հայերուն հանդէպ, որոնց Թուրքերուն հետ նոյն ցեղին պատկանելուն պատմական ճշմարտութիւնը երեւան բերուած է: Դեռ աւելին կայ.

Թէեւ չենք գիտեր թէ, պետութիւնը, ինչպիսի օրինական նոր կարգադրութիւն պիտի որոշէ Լոզանի դաշնագրէն յետոյ Թուրք հայրենիքէն դուրս մնացած Հայերու հանդէպ, բայց եւ այնպէս, իբրեւ թուրք հանրային կարծիքին մէկ մասը, բացայայտօրէն եւ բացարձակապէս կրնանք յայտնել թէ, այս մասին ընդհանուր եւ պաշտօնական համոզումը այնպիսի ընթացք մը առած է եւ դէպի հասունութիւն կը դիմէ որ, այս հայրենակիցներուն ալ, եթէ իրենք ուզեն, օր մը իրենց հին տեղերը վերադառնալու կարելիութիւնները պիտի տրուին:

Այսօր ոչ իսկ յիշել կ՚ուզենք հին շրջաններուն եղած լմնցած ողբերգութիւնները: Հաթայի վերջին ոճրային գրգռութիւնները, կամայ թէ ակամայ, կը յիշեցնեն թէ, այդ ողբերգութեանց բուն պատասխանատուները տարրերը իրարու դէմ հանող արտաքին խաբէութիւններն են: Մենք, Թուրքերս, ինչպէս որ երբեք անտարբեր պիտի չմնանք ի տես այս խաղերուն կրկնումին, շատ լաւ ալ կը հասկնանք որ արտասահմանի Հայերն ալ անոնց դէմ մեզմէ աւելի ուշադիր պիտի գտնուին:

Հաթայի Հայերուն, Յոյներուն եւ Արաբներուն «Թուրքերը կուգան եւ պիտի գան» ըսելով վախնալը սա պատճառաւ անիմաստ է որ, նախ, Հաթայը երբ ըստ դաշնագրի իր իրաւունքը եղող վարչութեան դիւրութեամբ տիրանայ, այս պարագային Թուրքիոյ հանրապետութեան այս հողամասը մուտ գործելը խնդրոյ առարկայ իսկ չէ: Մեր իտէալն է որ Հաթայը Զուիցերիոյ վարչաձեւը ունենայ եւ բոլոր տարրերը եղբայրաբար ապրին հոն: Մենք նիւթապէս թէ բարոյապէս պիտի օժանդակենք այս իտէալին իրականացման:

Հանրապետական վարչութիւնը, որ Հայերուն համար ընդհ. ներում մը իրեն համար իբրեւ մարդկային ամենաբարձր գաղափարական մը կը նկատէ, այնպիսի բարձր վարչաձեւ մըն է որ չի գիջանիր Հայերու դէմ թշնամանքի: Այս պարագան, տեղացի թէ օտար, բոլորին անգամ մը եւս պէտք է ծանօթ ըլլայ:

Ընդհակառակն, հաստատուած պատմական մերձաւորութեան եւ ցեղային յատկութեանց բերումով, Հայերու հանդէպ մեր զգացումները եղբայրականօրէն մարդկային են: *Վերջապէս Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը, իբրեւ իր ապահովութիւնը իր ուժերով երաշխաւորած արդիական պետութիւն մը, մտքէն իսկ չանցըներ թէ, այսինչ տարրէն կամ համայնքէն որ եւ է չափով իրեն վնաս մը կրնայ հասնիլ: Ընդհակառակն մենք այն գիտակցութիւնը ունինք թէ, իր-*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԱՐԳԱՆՔ՝ ԱՐԻՒՆԻ ՄԿՐՏՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

ՀԱՅԵՐԸ՝ ՈՒԺԻ ԵՒ ԿԵՆՍՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐՐ ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.—Այս խորագիրներում տակ, Էջօ տը Սիրի օրաթերթին խմբագրապետ Պ. Ժորժ Ֆարէս, իր թերթին Յունիս 11ի թիւին մէջ ստորագրած է հետեւեալ գեղեցիկ յօդուածը.—

ԵՐԲԵՄՆԻ «ԱՆԲԱՂՁԱԼԻՆԵՐԸ»

Մենք տեսանք գալուստը հայկական «հորդա»ներուն պատերազմի միջոցին— կոտորածներէն վերջ— եւ պատերազմի վաղորդայնին — Կիլիկիոյ «լքումէն» վերջ: Մարդկային «բեկորներ», որոնք ծրարներով եւ թափօրով կը տեղափոխուէին գիւղէ գիւղ, կը պատրաստէին իրենց «փոր մը կերակուրը» — սեւ հաց եւ «պաստըրմա»եւ կը շարունակէին խաչելութեան ճամբան— գիւղակը զոր իրենց կը սահմանէր տիրող իշխանութիւնը, կամ ճակատագրին դիպուածը:

Աւելի ուշ տեսնուեցաւ անոնց վերախմբումը քաղաքներուն մէջ.—Հալէպ, Անտիոք, Պէյրութ, Դամասկոս եւ քիչ մը մեծ ու պզտիկ քաղաքներ:

Շատ չանցած, սակայն, գործի լծուեցան անոնք:

Հազիւ կիներուն եւ զաւակներուն արցունքը չորցուցած, հազիւ պատառ մը չոր հաց բերանը նետած, ընտանիքի հայրը «քաղաք» կ՚իջնէր, «բան մը» ընել ջանալու համար:

Երեք օր յետոյ կարելի էր տեսնել հիւղի մը բարձրանալը քաղաքէն դուրսը տեղ մը, քարիւղի թիթեղներէ, հին եւ ծուռ ու մուռ տախտակէ, փայտի կտորներէ... Երեք ամիս աւելի ուշ՝ հիւղերը փոքրիկներ կը ծընին...:

Եւ ընդամէնը վեց ամսուան ընթացքին, ամբողջ հայկական «գաղութ» մըն է որ ծնունդ առաւ, հաստատուեցաւ:

Ընտանիքին հայրը, համեստ թափառաշրջիկ «լումայափոխ» կամ արհեստաւոր, անխոնջ է:

Ինն ամիս վերջ՝ արդէն կը տեսնուի անոր տեղաւորումը անկիւնի փոքրիկ խանութի մը մէջ: Շրջիկ «լումայափոխ»ը կը դառնայ նստակեաց «լումայափոխ»: Արհեստաւորը համեստ գործատէր մը:

Երկու տարի վերջ կը դառնայ արդէն բաւականին լուրջ մրցակից մը: Բնիկներուն մէջ եղան ոմանք, որ անոնց հանդէպ ցուցադրեցին իրենց անվստահութիւնն ու թշնամանքը.— Ուրկէ՞ մեզի եկան, այս «գաղթականները» որոնք կը կլանեն արդէն տեղական շուկային մէկ մասը ... այս անսովորները, այս ձրիակերները, այս «անձուլելի» տարրերը...

ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԵՏՔ

— 1938 Յունիս:

— Կարելի է այսօր հիանալ մեր միջեւ հաստատուած այս Անատոլուցի եւ Կիլիկեցի գաղթականներուն:

— Հիւղերն ու խրճիթները լքուած են գրեթէ:

Հայը կարճ ատենի մէջ դարձաւ քաղաքաբնակ եւ շուտով վարժուեցաւ ապրելու այնպէս ինչպէս կ՚ապրէր երբեմն իր երկրին մէջ: Եւ լայնօրէն «ծախսելու» այնպէս ինչպէս կը ծախսէր իր հայրենիքին մէջ:

Տակաւ ընդարձակեց իր խանութը ուր յայտնուեցաւ իբրեւ խղճամիտ եւ ուղղամիտ վաճառորդ մը:

Երկրին տնտեսական գործունէութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, յաջողեցաւ ապահովել պատուաւոր դիրք մըընիկ Սուրիացիի կողքին, եւ յաճախ ձեռք մեկնելով անոր: Ամենուրեք յարգել տուաւ եւ պարտադրեց ինքզինք՝ իր մեթոտի, աշխատանքի, բծախնդրութեան, յարատեւութեան եւ պատուաւորութեան յատկութիւններուն համար:

Լաւ ընտանիքի հայր, Հայը չվախցաւ զաւակներ ունենալէ եւ ընդարձակելէ իր օճախը:

Ինքն ու իր զաւակները պիտի աշխատին իրենց համար, իրենց կիներուն, քոյրերուն համար:

Ոչ մէկ հայ մուրացկան փողոցին մէջ:

Ոչ մէկ հայուհի՝ փակ տուներում մէջ:

Ինչպէս երեք քառորդ դար առաջ՝ հայկական առաջին հալածանքներու օրերէն ի վեր մեր մէջ հաստատուած շատ ստուարաթիւ հայ ընտանիքներ, գաղթական Հայը կամաց կամաց դադրեցաւ ինքզինքը գաղթական ըզգալէ եւ կարծելէ: Աստիճանաբար «հաղորդուեցաւ» մեր դժբախտութեանց, մեր ուրախութեանց եւ մեր ազգային կեանքին: Ապա, քիչ քիչ թոթովեց, խօսեցաւ մեր լեզուն: Իր երեսփոխանները վայելչօրէն և պատուով բազմեցան մերիններուն միջեւ:

Եւ այսպէսով, պահպանելով հանդերձ իր ցեղային մասնայատկութիւններն ու հեռաւոր իտէալը, Սուրիահայը եղաւ լաւ սուրիացի քաղաքացի մը, մէկ խօսքով աքանչելի Սուրիացի մը:

ԳԱՂԹԱԿԱՆԻՆ ՆՊԱՍՏԸ

Այս ամէնուն կը պակսէր մկրտութիւն մը:

Ան տեղի կ՚ունենայ ահա Սանճաքի մէջ: Կրակի մկրտութիւնն է այդ: Լաւագոյնը:

Սանճաքցի Հայը, խօսելով լեզուն Թուրք «ապատակող»ին,— որ այս պարագային կը ջանար սիրաշահիլ կամ գոնէ չէզոքացնել զինքը— կրնար «դաշնակցիլ» Սանճաքի ապագայ տէրերուն հետ:

Ցոռեգոյն պարագային՝ ան կրնար անմիջապէս լքել պայքարը ու որոնել աւելի հանդիստ ապաստան մը սուրիական հողին վրայ:

Բայց ան այս բոլորէն լաւագոյնը ըրաւ:

Ան սրտակցեցաւ Արաբներուն հետ, կարծես տալու համար գրաւականը իր հաւատարմութեան սուրիական հայրենիքին հանդէպ եւ արտայայտելու համար իր երախտագիտութիւնը անոնց հանդէպ որոնք, քսան տարի առաջ, ասպնջականութիւն ընծայեցին իրեն, եւ որոնց հետ եղբայրակցեցաւ:

Սուրիացի քաղաքացի, Սանճաքցի Հայը ուզեց գործել աքանչելի եւ ուղղամիտ քաղաքացիի մը պէս:

Սանճաքէն ստացուած բոլոր լուրերը զայն կը ներկայացնեն մեզի իբրեւ հաւատարիմ տարր մը որ եռանդուն կերպով կը սերտակցի Սանճաքի բոլոր ազգային տարրերուն հետ, վճռապէս մերժելով արձանագրուիլ Թրքական ցանկին մէջ, կազմակերպելով զինուորութիւնը մեթոտիկ կերպով, եւ պատնէշին վրայ, իր բարեկամներուն ու համաքաղաքացիներուն հետ, տոկալով հասարակաց դժնդակ դըժբախտութեան, արիւնի մկրտութիւնն ալ մէջն ըլլալով:

Հայ ղոհերու թիւը, Սանճաքի մէջ, հաւասար է միւս համայնքներու զոհերու թիւին: Ասիկա սկիզբն է միայն եւ, դատելով հայ նկարագրին դիմադրութեան ու յամառութեան սահմանաչափէն, կարելի է ենթադրել թէ ան շուտով աւելի բարձր պիտի ըլլայ:

Եւ այսպէս ուրեմն, 1916 — 1920ի այս «անբաղձալի» գաղթականները, որոնք վերջին քսան տարիներու ընթացքին յայտնուեցան իբրեւ աշխատանքի, կարգապահութեան եւ ուղղամտութեան ազդակ մը մեր մէջ, որոնք պարտադրեցին իրենք զիրենք մեր ակնածութեան եւ մեր հիացումին, մեզի տուին նաեւ չօշափելի ապացոյցը իրենց հայրենասիրութեան՝ զիրենք որդեգրած հայրենիքին հանդէպ:

Ասկէ վերջ, մենք իրենց կը պարտինք ասպնջականութեան զգացումէ աւելի բան մը ու սերտ գործակցութեան եւ մտքի ու սրտի «միասնականութեան» զգացում մը:

Հայերը որոնք պատուաստուեցան մեզի, շատ բան փոխանցած պիտի ըլլան մեզի նաեւ իրենց մասնայատկութիւններէն:

Այս յարգանքը բնական կ՚երեւի մեզի, վերջին արիւնի հասարակաց մկրտութենէն վերջ:

ՑԵՐԱՄԱՐԲԾՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՀՐԻԺԻ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Անշուշտ որ չերամաբուծութիւնը նըւաղելով կը մեռնի Ֆրանսայի մէջ, քանի որ գործարանական եւ ճարտարարուեստական աշխատանքները աւելի շահ սկսան արտադրել, եւ խաբուսիկ հմայքը հետզհետէ անտես ընել տուաւ երկրին գործունէութեան եւ համբաւին սատարող ուրիշ շատ կարեւոր ճիւղ մը:

Ֆրանսական թերթի մը այս վերնագրով խմբագրականը հայ գաղութին ալ շահագրգռելու բնութիւնը ունի երկու տեսակէտով.— Ա. Իժբախտ ու անիծակուռ պատերազմէն վերջ, երբ յայտնի անբանալին անիրաւութիւնը գործուեցաւ մեր ցեղին դէմ, եւ բոլոր մեծերը, իրենց յաղթանակէն արբշիռ, բան գործ ըրին կարծես հալածել Հայը, տեսակ մը անօրինակ պատերազմ բանալով անոր իրաւունքներուն դէմ, պատերազմ Փ. Ասիոյ հայկական հողերուն դէմ, ուր գացին նորէն նստեցուցին Թուրքերը, պատերազմ մանաւանդ Կիլիկիոյ դէմ, ուր իբրեւ իրենց սեփական հողին վրայ բազմող կորովի հայ կամաւորները յանկարծակիի բերին բովանդակ Հայութեան հետ, մատնելով զանոնք իրենց — այդ մեծերուն — արիւն կըզակ թշնամիին իբրեւ շանխուռ, — այո, այս վատշուէր վերաբերմունքէն վերջ եւ անոր իբրեւ հետեւանք՝ երբ հայ գաղթականը ապաստանեցաւ նաեւ Ֆրանսա, այս երկրին իշխանութիւնները խիղճով պէտք էր խորհէին, թէ ինչպէս կարելի է գոնէ օգտուիլ այս անիրաւուած ժողովուրդին ընդունակութիւններէն, թէ ի շահ իրենց եւ թէ ի շահ եւ ի դիւրութիւն հայ տարրին: Անոնք պէտք էր գիտնային գէթ բան մը Հայուն ընդունակութիւններուն եւ իր երկրին մէջ անոր ցոյց տուած անժխտելի առաւելութիւններուն մասին, որոնցմէ վերջինը չէր անոր մասնագիտութիւնը չերամաբուծութեան: Գլխաւոր եւ գըրեթէ միակ արտադրիչ տարրն էր Հայը այդ արուեստին բոլոր մասերուն — խոզակ (չգործուած), մետաքս (գործուած ամէն տեսակէն): Այս երկրին իշխանութիւնները, որոնց ներկայացուցիչները — դեսպան, հիւպատոս, փրէֆ, սէօր, ամէն կարգի մը — սաւորական եւ վաճառական — քաջ գիտէին անշուշտ, թէ Հայը ինչ արժած էր, ինչ կ՚արժէր եւ ինչ կ՚արժէ իր երկրին մէջ, քաջ գիտէին մանաւանդ որ, այդ ներկայացուցիչները Հայը ամէնէն աւելի կը նկատէին իբրեւ ձեռնտու տարրը եւրոպական — Ֆրանսական փրոփականտին: Գունդագունդ եւ անօգնական Ֆրանսա դիմող Հայ բազմութիւնները վըրպած քաղաքակրթութեան մը խլեակները չէին երբեք, անոնք իրենց ընդունակութիւնները պահած պահպանած էին, եւ քիչ մը հոգածութիւն իշխանութիւններուն կողմէ կը բաւէր որ անոնք գործածուէին իրենց բնիկ կարողութիւններով, որոնցմէ— ինչպէս ըսինք — նուազագոյնը չերաբուծութիւնը չէր: Ամբողջ Փ. Ասիոյ մէջ սրտադրուած խոզակին ու մետաքսին գրեթէ անվերապահ մինշորդներն էին Հայերը, որոնց տուները, գործարանները,— չերամատուն անունով — ամբողջ գարնան շրջանին ամէն տարի անհամար յատակներ, անկողիններ կը կազմէին բոբիկոսին, դուն ըսէ՝ չերասին, չերամին, այդ ճշմարտապէս քաղաքակիրթ որդին, որ իր խատուտիկ, կապտաւուն գալարներով, խորշոմած գլուխը ման կ՚ածէր թթենիի տերեւին շուրջ: Ո՛հ, երջանիկ մանկութիւն արդարեւ սա բոլոր Հայերուն մանկութիւնը, երբ անոնք իրենցմով միայն կը հետաքրքրուէին, իրենց մըշակոյթով կը շատանային, որուն ստահաւական շրջանը կը թեւակոխէր մինչեւ Պղատոնի, Արիստոտէլի ոսկեդարը, եւ իրենց առեւտրական, ճարտարարուեստական, արհեստային բնամոյն հանճարը լիովին կը բաւէր ոչ միայն մրցելու եւրոպամերիկեան ընդունակութիւններուն հետ, այլեւ ի կըշիռ դալու չարժուն եւ անշարժ հարստութեան, ամէն ազգի փարթամութիւններու տեսակէտով:

Եթէ այս երկրին իշխանութիւնները, Լոզանի Պատմական Անիրաւութենէն վերջ, գոնէ իբրեւ փախստական չընդունէին Հայերը, այլ իբրեւ շինարար տարր մը, որ ինչ ինչ ճարտարարուեստներու մէջ, ինչպէս չերամարուծութեան մէջ, կրնար առաջնորդ եւ ուղեցոյց ըլլալ բնիկ տարրին, հաւատացէք որ ամէնէն աւելի օգտուողը այս երկիրը կ՚ըլլար:

Հայ ընտանիքներ պիտի նուիրուէին չերամարուծութեան ամէն տեսակ աշխատանքներու, սա հետեւանքով անշուշտ որ, այսօր, Ֆրանսական թերթերը երբեք պիտի չողբային կորուստը չերամարուծական ճարտարարուեստին, եւ, ապահովաբար, խոզակի, մետաքսի արտածութեան մէջ Ֆրանսա պիտի գրաւէր իրեն անկ եղած դիրքը յօգուտ իր ընդհանուր տնտեսութեան: Մենք ուր որ էր — թանք, ուր որ գացած ենք նախապատմական ժամանակներէն սկսեալ, շէնցուցած ենք մեր գացած տեղերը, մեր աշխատութեան եւ գործունէութեան աննախանձօրէն եւ շռայլաբար ասպարէզ տալով: Այս ոգին երբեք օտարներէն չենք քաղած, մեր բնազդումն է այն, եւ այս չէ՞ եղած միթէ գլխաւոր պատճառը, որ հալածուեր, ջարդուեր ենք, նեղուեր ենք միշտ ծոյլ տիրապետողներու, նախանձոտ ասպնջականներու կողմէ: Մեր պատմութիւնը այս ու այսպիսի տարօրինակութիւններու հիւսք մըն է, չերամին ողնայարին պէս:

Եթէ մէկ միլիոն ցրուած Հայութիւնը այսօր Կիլիկիոյ մէջ ամփոփուած ըլլար... «կախարար» թէ անկախաբար, հարկ կա՞յ միթէ պնդելու թէ Կիլիկիա — ի շահ Ֆրանսայի — այսօր մետաքսի եւ բամպակի մթերանոց մը պիտի ըլլար: Հիմա, մեզմէ աւելի իրենք Ֆրանսացիներն են որ այս կէտին վրայ կը պնդեն, եւ կ՚աւաղեն այն արդանակը՝ զոր Ֆրանքլէն Պույեոն եռացուց Անկիւրիոյ (էնկիւրի) մէջ:

Հիմա, տեսնենք, թէ ինչպէս կ՚ողբայ թերթը չերամարուծութեան կորուստին համար, որուն առաջքը կըրնային առնել ուշիմ իշխանութիւններ, ապաստանող Հայը քաջալերելով եւ բացառիկ կարգադրութիւններ ընելով անոր համար:

Թէ ինչ կ՚ըսէ թերթը.—

Տասնըեօթերորդ դարէն ի վեր Ֆրանսայի մէջ այնքան բարգաւաճ, այնքան ծաւալուն չերամարուծութիւնը արագ եւ ամբողջովին անհետանալու վրայ է: Ո՞ւր են այն ժամանակները՝ երբ մէկ ունկի (քառորդհինգ կրամ) չերամի հունտէն կ՚արտադրուէր 50 քիլօ խոզակ, եւ հինգ շաբաթուան աշխատութենէ մը վերջ երկրին մէջ կը մտնէր ահագին դրամ, մշակներուն նիհար պիւտճէն բարւոքելու համար:

Բայց այդ ժամանակները հիմա սարսափելի կերպով փոխուած են: Տասներկու տարի առաջ քիլօն 30 —33 ֆրանք արժող խոզակը, անցեալ տարի 9 ֆրանք հազիւ բռնեց:

Թերթը զանազան պատճառներ ցոյց կուտայ այս անկումին, ինչպէս չերամի եղանակին անյաջողութիւնը, երաշտութիւնը, եղեամը եւ ուրիշ պատճառներ, որոնց տեղեակ են չերամարուծութեան մասնագէտ մերազնեայ հայրենակիցները: Բայց բոլոր այդ իրաւացի պատճառներէն անկախաբար, նոյնքան իրաւացի է ըսել, թէ չերամարուծութեան արուեստին ոյժ տալով եւ նորագոյն մեթոտներով, կարելի էր այսօր «չերամարուծութիւնը մեռնելու վրայ է» վերնագիրներով խմբագրական չգրել: Հայ մասնագէտ ընտանիքներու ամէն տեսակ դիւրութիւններ ընծայելով, որպէսզի անոնք զարմօք զաւակօք իրենց հայրենի, աւանդական տուներուն մէջ զգային ինքզինքնին, իշխանութիւնները — կը խորհինք — այսօր ֆրանսական թերթին ողբացած կացութեան առջեւ պիտի չգտնուէին: Այս տողերը կը գրենք, որովհետեւ Հայը իր գացած երկրին բարիքը կը կամենայ, առանց կեղծաւորելու եւ «երգել»ու (չանթաժ ընել), ինչպէս կ՚ընեն Սթալինաստանի մէջ:

Անշուշտ որ կլիմայի անդէպ եւ տարապայման փոփոխութիւնները հողին հետ կապուած աշխատութիւններն աննպաստ, նոյնիսկ մահացուցիչ կ՚ըլլան մերթ, բայց գործաւորին, հողագործին, չերամաբոյծին յամառ ինքնաբաւ գործունէութիւնը անհրաժեշտ սատարն է ու եւ է արդիւնաբերութեան յարատեւութեան: Անհամար տասնեակ տարիներով հայ չերամաբոյծը կառչեցաւ իր վաստակին: Եւ եթէ իր երկրին մէջ ալ այդ արուեստին բարգաւաճումը նոյնը չմընաց, պատճառը այն էր որ Եւրոպա, քաղաքականութեան չարիքներուն մէջ մխուելով հետզհետէ եասսէր ու ամբարտաւան վարիչներու փառամոլութեան երեսէն, աշխարհի տնտեսութիւնը վերի վայր շրջեցաւ իր կարգին, եւ արհեստներ ու արուեստներ սկսան թառամիլ:

Հիմա երբ այդ քաղաքականութեան չարիքներէն անդամալոյծ ըլլալու վըրայ է աշխարհը, անտարակոյս պիտի խորհին հինը խառնել նորին, եւ դարման մը այսպէս տխեղրական սատանութեան, որ Ամերիկաներէն մինչեւ Կեդրոնական Ասիաները թունդ հանած է անօրինակ կերպով:

Գիտէ՞ն արդեօք մեր սիրելի ասպնջականները, թէ Հայը, Թուրքիան լըքելէն վերջ, իր յաջորդը չունեցաւ հոն իբրեւ չերամաբոյծ արուեստագէտ եւ գործաւորուհի: Փճացաւ այդ բարգաւաճ ճիւղն ալ, այն աստիճան որ այսօր «Իսթանպուլ»ի մէջ խեղճ Սթաթիւրքին ուրիշ բան մնացած չէ ընել, եթէ ոչ Հայուն գերեզմաններն ու եկեղեցիները գրաւել, եւ Թուրքը Հայէն, կամ Հայը Թուրքէն եղած ըլլալուն պատմական «աճեղ» ճըշմարտութիւններու արձագանգ հանդիսանալ: Չէ՞ որ Թուրքիան, որքան ալ աղքատացած ըլլայ, կը բաւէ արդի վարիչներուն ալ, ինչպէս Համիտին բաւեց Իթթիհատին ...:

Մի խթեր, մի խթաներ, հասկցայ, ու կը վերջացնեմ, սիրելի Արաղ:

Բայց սա անխուսափելի դիտողութիւնն ալ ընելով — Ֆրանսական թերթը քանի մը պատկերներ զետեղած է Արտէշի նահանգին չերամարուծութեան վիճակին վրայ: Գործաւորուհիներ կ՚աշխատին անոնց մէջ, նստած կամ ոտքի վրայ, ինչպէս կը յիշեն մեր փարիզաբնակ հայրենակցուհիները: Զքնաղ թերթը բնաւ ո եւ է յիշատակութիւն չէ ըրած յօդուածին մէջ, թէ այդ բանուորուհիներուն մեծագոյն մասը... աղնիւ հայորդիներ են — կիներ եւ աղջիկներ, կոշկոր, խարտեաշ, լայնդի, նաեւ անուշիկ դշխոյներ, որոնք սկսած են խօսիլ հոտիլ, ֆրանսական մանարաններուն կարկահներուն առջեւ: ... Ծաղուեր է, կ՚երեւի, պատկերները դրեր է, աչքերը մտքէն անցընելու թէ Հայուն ալ իրենները կը ճանչնայ, ուր որ այ ըլլան, ճիշդ սա մեր Նազովրեցիին բառին պէս.— Ես կը ճանչնամ իմինները եւ կը ճանչցուիմ իմիններէս ...

Տէր խմբագիր, ձեզի կը ղրկեմ նոյն պատկերները, որպէսզի դուք ալ վերահասու ըլլաք այս ճշմարտութեան: Հայ բանուորուհիներու մէկ անկիւն մասն է միայն, որ պատահմամբ այդ կողմերը ինկած են, ոչ թէ մասնաւոր կարգադրութեամբ:

***

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենագիր եւ մելանով:

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (94)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Ամբողջ հինգ վայրկեան որեւէ դէպք չպատահեցաւ: Քսանըչորս ժամ եւս իր ողջ մնալուն հաւանականութիւնը շատ աննշան ըլլալով հանդերձ, Սուլիոն չէր ուզեր խիստ քայլ մը առնել եւ տեղն ու տեղը սպաննուիլ:

Եւ ահա պահակին ետեւէն սենեակին դուռը սկսաւ կամաց կամաց բացուիլ: Սուլիոն ապշահար այն կողմը նայեցաւ եւ զգաց թէ իր ամբողջ մարմինը կը պրկուէր: Քանի որ դուռը այդ աստիճան զգուշութեամբ ու գաղտագողի կը բացուէր, ուրեմն կը նշանակէր թէ անոր ետին կեցած էր Ֆրանսուհի Ժանէթը որ իրեն օգնութեան կը հասնէր:

Պահակը չէր կրնար տեսնել զայն, եթէ միայն աղջիկը քաջութիւնը ունենար անոր գլխուն բան մը զարնելու եւ սատկեցնելու...

Դուռը քիչ մը եւս բացուեցաւ. Թուրքը երբեք չնշմարեց: Սուլիոն սկսաւ աղօթել: Եթէ Ժանէթը յաջողէր ու պահակին հաշիւը մաքրէր, այն ատեն երկու վայրկեանէն իր շուաններէն ալ պիտի ազատէր զինքը: Սուլիոն այդ կապանքներէն դուրս գալուն պէս պիտի խլէր ատրճանակը, սարսափի պիտի մատնէր սուն ծառաները, եթէ անոնք արգիլէին իր փախուստը, եւ փողոց պիտի վազէր: Իշխանը վերնայարկը գացած էր եւ լուր անգամ պիտի չունենար այդ անցուդարձէն:

Ի հարկէ ստիպուած էր Ժանէթն ալ միասին տանիլ. ատիկա մեծ խոչընդոտ մըն էր իրեն համար մանաւանդ փողոցներու մէջ, բայց եւ այնպէս չէր կրնար երեսի վրայ ձգել զայն այդ վտանգաւոր կացութեան մէջ: Անշուշտ աղջիկը միասին տանելու պարագային պիտի կորսուած ըլլար իշխանին անդամատոմսը ձեռք անցընելու պատեհութիւնն ալ— որովհետեւ Ժանէթը տակաւին ժամանակ ունեցած չէր կրնար ըլլալ անոր հետքը գտնելու— բայց ուրիշ միջոց չկար: Ասկէ զատ, տունէն դեռ դուրս չեկած, փողոցին դրան առջեւ կրնային դէմ դիմաց գալ Ներքինիին եւ անոր ընկերացող ոստիկաններուն: Եթէ այդ տեսակ բան մը պատահէր, այն ատեն Սուլիոն ատրճանակը պիտի պարպէր անոր գլխուն, առնուազն թոյլ չտալու համար որ ան մանկական այն հանդէսներուն, որոնք կրնային տեղի ունենալ, եթէ յեղափոխութիւնը յաջողէր:

Դուռը քանի մը մատ եւս բացուեցաւ: Սուլիոն շունչը բռնեց ու ըսպասեց: Յանկարծ Ժանէթին գլուխն էր որ երեւցաւ: Երիտասարդը աչքի նշանով մը հասկցուց թէ պատրաստ էր, բայց որեւէ բառ չարտասանեց:

Աղջիկը նայեցաւ անոր, գլուխը պահակին կողմը դարձուց, մատը շըրթունքին դրաւ, լռութիւն պատուիրելու ձեւով ու հեռացաւ:

Սուլիոն լուռ ու մունջ սպասեց դարձեալ: Ապահովաբար աղջիկը իրենց դիրքը աչքէ անցընելու եկած էր եւ վայրկեանը յարմար նկատելով դուրս գացած էր զէնք մը բերելու եւ մարդուն գլխուն իջեցնելու համար: Դուռը բաց ձգած էր. ուրեմն պիտի վերադառնար: Երանի թէ Քազըմը վրայ չհասնէր: Յաջորդող երկու վայրկեանները ժամերու չափ երկար տեւեցին: Յետոյ յանկարծ Ժանէթի գլուխն ու ուսերը երեւցան դրան ճեղքէն:

ԳԼՈՒԽ 31

ԻՆԸ ՀՈԳԻՈՎ ԿԱՏՈՒՆ

Ժանէթի աջ ձեռքը դրան ետին ծածկուած էր. ուրեմն Սուլիոն չկրցաւ տեսնել այն զէնքը զոր, իր կարծիքով, աղջիկը կրնար բերած ըլլալ մարդուն գլուխը ջախջախելու համար: Բայց անոր ձախ ձեռքին մէջ տեսաւ մեծածաւալ ճերմակ թուղթ մը որուն վրայ կ՚երեւային քանի մը գլխագիր բառեր: Ժանէթ վեր բարձրացուց թուղթը եւ Սուլիոն կրցաւ կարդալ հետեւեալ նախադասութիւնը՝ ֆրանսերէն.—

«Գիտեմ թէ ուր պահած է»

Սուլիոն աղջիկէն կը սպասէր հըրահանգներ փախուստի միջոցներուն մասին, սակայն չափազանց զարմացաւ տեսնելով որ ան արդէն իսկ գըտած էր Ալիի անդամատոմսին հետքը: Թերեւս գողցած ալ էր: Թէ փախչիլ եւ թէ այդ անդամատոմսը միասին տանիլ ճշմարիտ յաղթանակ մը պիտի ըլլար: Անհամբերութենէն ինքզինքը կ՚ուտէր. Ժանէթը ե՞րբ պիտի կատարէր զինքը ազատելու փորձը: Կիսաբաց աչքերով պահակին կողմը նայեցաւ նորէն:

Ժանէթ վերջին ակնարկ մը նետեց իրեն. ուսերը թօթվեց եւ առանց ձայն ձուն հանելու դուռը գոցեց ու հեռացաւ:

Սուլիոն դառնութեամբ հասկցաւ թէ իր ակնկալութիւնները բոլորովին անհիմն էին: Կը նշանակէր թէ աղջիկը երբեք մտքէն անցուցած չէր զինքը ազատել ու եկած էր միայն այդ տեղեկութիւնը հաղորդելու իրեն՝ ենթադրելով որ ինք առանձին կրնար փախուստի ձեւ մը գտնել:

Շատ դառն յուսախաբութեան մատնուեցաւ: Կարծես սիրտը տեղէն փըրթած ու վար ինկած էր: Այդ սարսափելի հարուածը բացարձակօրէն ու ժամթափ ըրած էր զինքը:

Տասը վայրկեաններ եւս անցան խոր լռութեան մէջ: Յետոյ յանկարծ ձայներ լսուեցան դուրսը, նախադասութին մէջ: Անմիջապէս ճանչցաւ սուր ու անհաճոյ ձայնը Ներքինիին որ սենեակին դուռը բացուելուն՝ Մալքէ ու Սէրվէթ ոստիկաններուն հետ ներս մտաւ:

Ամբողջ վայրկեան մը երեք Թուրքերը Սուլիոնին նայեցան՝ ապշած. յետոյ Քազըմի կարմիր ու վար կախուած թուշերուն վրայ ժպիտ մը գծուեցաւ.

— Ուրեմն իրաւ է եղեր, ըսաւ ան, Ալլահին գործերուն մարդուս խելքը չի հասնիր... երբեք մտքէս չէր անցներ որ իմ այս աչքերս կրնային քեզ նորէն տեսնել...

— Ո՛չ, չեմ կարծեր որ առանձին բան մը մտքէդ կ՚անցնէր...

(Շար.)

Խղճի պարտք մը կատարելու համար

ՏԻԹՐՈՅԻԹ, 3 Յունիս.— Ցայտնի է իմ բոլոր բարեկամներուս եւ ընկերներուս, որ 1931 Սեպտեմբեր 2ին Քալիֆորնիայի 18 ընկերներուս հետ յայտարարութիւն ունեցայ հրապարակով հրաժարելու Հ. Յ. Դաշնակցութենէն, խաբուելով Դաշնակցութեան դէմ տարիներու Բարձրագոյն Մարմինի վարած քաղաքական եւ յեղափոխական գործունէութեան մասին մեզի տրուած ստայօղ տեղեկութիւններէն:

Մտնելով այդ օրերու բողոքողներու շարքը եւ ներսէն ծանօթանալով իրողութեան՝ շուտով զզուանքով հեռացայ անոնցմէ՝ մերկացնելով այդ շարժման ղեկավարներու այլանդակ դիմագիծը:

Ֆրանսայի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմը, մօտէն ծանօթ ըլլալով իմ կատարած աշխատանքին, եւ համոզուած իմ անկեղծութեան, իմ դիմումիս վրայ ինծի վերադարձուց Դաշնակցական իրաւունքներս եւ յանձնարարեց անդամակցիլ «Եգիպտացի» կոմիտէին:

Վերադառնալով Ամերիկա եւ հաստատուելով Տիթրոյիթ, անդամակցեցայ «Զաւարեան» Կոմիտէին: Ամերիկայի Շրջանի այդ տարուան (1936) Պատգամաւորական Ժողովը իր շրջանին մէջ կատարած կազմակերպական ծանր յանցանքիս համար [illegible]եց այսպէս շուտով ներել ինձ եւ [illegible] կոչեց « Զաւարեան » Կոմիտէի անդամակցութիւնս:

Համակերպելով իմ մասին շրջանային մարմնի տուած որոշումին, մնացի դուրս՝ յուսալով, որ օր մը, այս շրջանն ալ ներողամիտ ոգի [illegible] պիտի տայ ինձ հանդէպ եւ պիտի ընդունի զիս իր շարքերուն մէջ:

Անցեալ տարուան Պատգամաւորական Ժողովին դիմելով խնդրեցի, որ ներէ ինծի՝ կազմակերպութեան հանդէպ գործած կազմակերպական յանցանքիս համար: Դարձեալ մերժուեցայ:

Այս կրկնակի մերժումը, որ, դիտեմ, արդիւնք է մեր շրջանի կարգապահական խիստ ոգիին եւ որ կատարելապէս հասկնալի է ինծի համար իբրեւ երկար տարիներու Դաշնակցականի,— տեղի տուած է ոմանց կասկածանքով վերաբերուելու ինծ հանդէպ՝ զիս հակադաշնակցական կատելու ստորին աններելի չափազանցութեան մէջ իյնալով:

Արդ՝ նկատի ունենալով անձիս շուրջ ոմանց մտքին մէջ տեղ բռնած այս սխալ եւ իրականութեան գլխովին անհամապատասխան տպաւորութիւնը, այսու կը յայտարարեմ.

— Հ. Յ. Դաշնակցութենէն հրաժարելու մոլորումիս թուականէն մինչեւ այսօր մէկ վայրկեան անգամ կորսուած չեմ իբրեւ Դաշնակցական մտածելէ եւ գործելէ (վկայ՝ զանազան քաղաքներու մէջ հրապարակային յայտարարութիւններս) եւ պիտի շարունակեմ ՀՈԳԻՈՎ ու ՍՐՏՈՎ անդամակցած մնալ իմ պաշտելի կազմակերպութեանս՝ մինչեւ վերստին երջանկութիւնն ունենամ իմ անունս կրկին արձանագրուած տեսնել հայ ազգին յոյս եւ ապաւէն Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդամներու ցանկին մէջ:

ԽՈՐԷՆ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ

ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի տօնակատարութեան կեդր. յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ, նահատակ եւ անհետացող մարզիկներու յիշատակին հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Կիրակի, 19 յունիս Փարիզի Հայոց եկեղեցին:

Յանձնախումբը ժամանակէն առաջ գրաւած էր իրեն յատկացուած վայրը: Քառաձայն պատարագի պահուն երկու սկաուտներ գեղեցիկ ծաղկեպսակը ներս բերին եւ զետեղեցին խորանին առջեւ, երկու կողմը պատուի կենալով: Միւս կողմէ խառն սկաուտները երկշարք կազմելով հետեւեցան արարողութեանց: Պատարագէն վերջը, Վռամշապուհ արք. խօսք առնելով, ներկաները հրաւիրեց մէկ վայրկեան խոնարհիլ Հ. Մ. Ը. Մ.ի նահատակ եւ անհետացող մարզիկներու նուիրական յիշատակին առջեւ:

Հոգեհանգստեան արարողութենէ վերջը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի կեդր. յանձնախումբի անդամները շրջապատուած՝ Միութեան անդամներով եւ սկաուտներով, գեղեցիկ ծաղկեպսակը տարին զետեղեցին հայ անծանօթ զինուորին յիշատակարանին առջեւ:

Այս առթիւ քսանամեակի կեդր. յանձնախումբի կողմէ հետեւեալ ուղերձը կարդաց Պ. Գ. Մերճանով.

— Յանուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի տօնակատարութեան կեդր. յանձնախումբի, յանուն տարագիր ու ցիրուցան հայ մարզիկներու, կուգամ խոնարհելու նահատակ եւ յաւէտ բաժնուած մեր մարզիկ ընկերներու նուիրական յիշատակին առջեւ: Անծանօթ զինուորի այս յիշատակարանին առջեւ, ես կը դիտեմ մեր այն բոլոր մարզիկները, որոնք իրենց ջլապինդ բազուկին, ամրակուռ մկաններու եւ անվհատ կորովին զօրութիւնը ի սպաս դրին հայ ժողովուրդի ֆիզիքական փրկութեան եւ նորահաս սերունդի հայատենչ դաստիարակութեան համար: Զինուորներ էին անոնք ալ, կամաւոր եւ պարտաճանաչ հայ զինուորներ:

Որքան երկար է անոնց շարքը: Դժուար է մի առ մի կանգ առնել անոնց թանկագին անուններու առջեւ: Պոլսէն մինչեւ Տէր-Զօր ու արաբական անապատները, Հայաստանի բարձրաբերձ սարերէն մինչեւ արտասահման ու այլուր, անոնք ամէնքն ալ քալեցին անվկանդ, տեղ մը զինուորի հրացանը ու մախաղը ուսին, տեղ մը մարզիկի պայուսակը կռնակը, միշտ ի խնդիր մեր տառապակոծ ժողովուրդի ֆիզիքական յարութեան:

Ամենուրեք անոնք բարձր բռնեցին մեր ցեղին պատմական արժէքները, աւանդական առաքինութիւնները եւ ազգային դարաւոր ժառանգութիւնները: Ամէն տեղ անոնք ներշնչեցին ասպետական հպարտութիւն, կամք եւ ապագայի վառ յոյսեր:

Այսօր չկայ, յաւիտենապէս բաժնուած է մեզմէ տիպար մարզիկը՝ Շաւարշ Քրիսեան՝ զոհ թրքական նախճիրներուն, չկայ Վահան Չերազը, որ Երզնկայի լեռներէն մինչեւ Կարս ու Ղարաքիլիսէ հայկական բանակի բոլոր հերոսամարտներուն իր անձնուէր բաժինն էր բերած, չկայ Հայկ Ճօլօլեանը որ դպրոցներէն ներս մատաղ սերունդը կը կազմակերպէր, չկան Հմայեակ Մատթէոսեանը, Ժիրայր Եաղմուրեանը, Ժիրայր Պոստանճեանը, Նուպար Սրապեանը, Արխանեանը, Զարմայր Այճեանը, Քրիս Ճինճրճեանը, Գառնիկ Շէհրիկեանը, Ներսէս Օհանեանը, Վանեցի Առիւծ Խաչիկը, Երուանդ Նշանեանը, Վարդավառ Եափուճեանը, Աբիկ Խանճեանը, Գէորգ Քէրէսթէճեանը, Յովհաննէս Գուրեանը, Գառլօ Պետրոսեանը, Հայկ Մրտիկեանը, Պէօրէքճեանը, Արտաւազդ Վարդանեանը, Սիմոն Սանթուրեանը, Օննիկ Գովլանը, Մկր Մկրեանը, Տիգրան Խաչատուրեանը, Մարտիկ եւ Գաբրիէլ Շիշմանեանները, Ենովք Պասմաճեանը, Միհրան Պալըքճեանը, Ասլանեանը եւ ուրիշ շատ շատեր, որոնք յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Մենք վերապրողներս ու գործակիցներս, անոնց թանկագին յիշատակին համար կազմակերպուած այս հոգեհանգստի արարողութեան միջոցաւ, կուգանք սգալու հայ մարզական ընտանիքի անդին զաւակներուն կորուստը եւ ըսելու թէ անոնք մեր սիրտերուն մէջ երբեք մեռած չեն: Վառ է անոնց յիշատակը մեր մէջ, վառ է անոնց հաւատքը մեր մէջ, եւ տակաւին երկար ատեն վառ կը մնայ բոլոր հայ սիրտերուն մէջ: Ուր որ ալ ըլլանք, հեռու թէ մօտ, հայրենիքին մէջ թէ տարագիր, մենք գուրգուրանքով պիտի թօթափենք անոնց յիշատակին վըրայէն ժամանակին փոշիները, պիտի սգանք, բայց պիտի ներշնչուինք, առանց ընկրկելու, առանց վհատելու, միշտ հայ ժողովուրդին հետ, միշտ հայ ժողովուրդին համար »:

Բանախօսը այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, յիշեցուց թէ կեդր. յանձնախումբը քսանամեակի առթիւ կը պատրաստէ գեղեցիկ հանդէս մը Սորպոնի մեծ սրահին մէջ, հովանաւորութեամբ կրթական նախարարին: «Անշուշտ որ այստեղի բազմութիւնը քառապատկուելով, տասնապատկուելով պիտի փութայ ներկայ ըլլալ այս տօնակատարութեան»:

Ֆօթօ Արաքս (Գ. Ճօլօլեան) լուսանկարեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի քսանամեակի յանձնախումբը եւ սկաուտները, հայ անծանօթ զինուորի յիշատակարանին առջեւ եւ բաժնուեցանք խոր տպաւորութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

« ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐ»

Բանդագուշանքի նմանող ճառախօսութիւններուն մէջէն, զորս կը հրատարակէ, ամէն օր, «Խորհ. Հայաստան», պատահաբար կը հանդիպինք անուններու, որոնք «ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուած են եւ որոնց ճակատագիրը կը մնայ մեզի անծանօթ:

Հետզհետէ մեծցաւ ցանկը: Առաջ կը գրէին միայն «Խանջեան եւ իր վարձկան շները», յետոյ՝ «Խանջեան, Գուլոյեան, Ն. Ստեփանեան եւ հայ ժողովուրդի արիւնը ծծող միւս իժերը»: Վերջապէս այսօր ցանկը, թէեւ ոչ-ամբողջական, բայց բաւական երկար է.— « Խանջեան, Ամատունի, Տէր-Գաբրիէլեան, Գուլոյեան, Ակոպով, Մուղդուսի, Դանիէլեան, Շահսուվարով եւ օտար պետութեանց լրտես միւս սրիկաները» (Խորհ. Հայաստան, 1 յունիս):

Ժողովուրդի թշնամի յայտարարուած են նաեւ.

1.— Լենինականի քաղաքային կոմիտէի նախկին քարտուղար Խաչիկեան, սպանդանոցի նախկին տնօրէն Սամուէլ Ամարեան (Խորհ. Հայաստան, 28 մայիս):

2.— Գորիսի շրջանէն Պարոնիկեան, Աղաբաբեան, Ս. Ցարութիւնեան, «շրջկոմի ապարատում ծւարած ժողովրդի նողկալի թշնամիները» (Խորհ. Հայաստան, 29 մայիս):

3.— Իջեւանի շրջանէն Խաչիկօղլեան, Գուրգէն Ցարութիւնեան (Խորհրդային Հայաստան, 29 մայիս):

4.— Ղափանի շրջանէն Կնդեղցեան, Սեւաքարցի Վահան Խաչատրեան, «հաստատուելով որ եղած է Դաշնակցական խումբերու մէջ, գործօն մասնակցութիւն բերած ազգամիջեան կոտորածներու, զէնքը ձեռքին պայքարած՝ Տաթեւի մէջ ընդդէմ պոլշեւիկներու, որոնցմէ շատերը գնդակահարած է» (Խորհ. Հայաստան, 29 մայիս):

Բոլոր ասոնք «ժողովուրդի թշնամի» յայտարարուելէ վերջ ի՞նչ եղան, — չենք գիտեր: Ասոնց կարգին, Խորհրդային Հայաստան կուտայ երկար անուանացանկ մը, ամբաստանեալներ իբրեւ մատնիչ, զրպարտիչ կամ իրենց պաշտօնը չարաչար գործածող, որոնք պատճառ եղած են ուրիշ կոմունիստներու դժբախտութեան: Մեզի անծանօթ կը մնայ նաեւ ասոնց վախճանը:

ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՋՈՒՐ ԿԸ ՏԱՆԻՆ

Հայաստանի մէջ խորհրդային վարչաձեւը ստեղծուելէն 18 տարի վերջ, — ի՛նչ արդիւնք,— վերջապէս խմելու ջուր պիտի ունենան Ալլահվերդիի, Արթիկի, Դուզքէնդի, Նոր Բայազիտի, Ամասիոյ, Վեդիի, Կիրովականի, Իջեւանի եւ Շամշադինի քսան գիւղերը: Իսկ Կոտայքի, Հոկտեմբերեանի, Ղամարլուի տասնըմէկ գիւղերուն մէջ պիտի բացուին արտէզեան ջրհորներ: Այս տարի խմելու ջուր կը ստանան նաեւ Ղամարլուի, Թալինի, Վաղարշապատի, Աբարանի գիւղերը:

Երեւանի կառավարութիւնը այս ջըրային աշխատանքներուն համար վարկ բացած է 12,312 հազար րուբլի,— 2 միլիոն 989 հազարը՝ ոռոգումի համար, արտէզեան ջրհորներ բանալու համար՝ 4 միլիոն 440 հազար:

Այս տարի Հայաստանի 23 շրջաններուն մէջ պիտի աւարտի 28 ջրանցքներու եւ երկու մեծ ջրամբարներու բացումը,— ասոնք կը շինուին Կոտայքի շրջանէն Արամուս եւ Աբարանի շրջանէն Հաջիխալիլ գիւղերուն մէջ: Ջրամբարները պիտի ոռոգեն 1300 հեկտար հող եւ արօտ, իսկ ջրանցքները՝ 4020 հեկտար անջրդի դաշտ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽՆՋՈՅՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 19 յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դ. Սէնթ Անթուանի նորակազմ «Մարզպետ» խումբի ընկերները, սարքած էին խնջոյք մը ընկերա-համակրական շրջանակի մէջ, Պ. Զաթալօղեանի բնակարանին մէջ, կէսօրէ ետք ժամը 4ին:

Բացի շրջանի ընկեր ու համակիրներէ, մեծ թիւով հաւատաւոր Դաշնակցական ընկերներ ալ եկած էին Ընկեր Կարօ եւ Վռամեան ենթակոմիտէի ընկերներէն: Եկած էին նոյնքան աւելի թիւով համակիրներ, լսելու համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան խօսքը:

Խումբին անդամները չէին խնայած ամէն ճիգ, խնջոյքին յաջողութեան համար: Սեղանները լիքն էին գինիի, ու գարեջուրի շիշերով ու աղանդերներով: Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկեր Ներսէս Մանուկեան, իր բացման խօսքին մէջ Դաշնակցութիւնը նմանցուց հսկայ ժայռադունտի մը: Ցետոյ երգուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ը: Բաժակներ պարպուեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարի ճամբուն վրայ ինկած խօսքի, գրչի, զէնքի նահատակներու յիշատակին, ինչպէս եւ Ամերիկեան բանտերու մէջ տառապող ընկերներու կենացը: Կարգով խօսք տրուեցաւ Մուրատի համագիւղացի ու զինակից համակիրներ Պ. Զաթալօղեանի, Թալի հայրենակիցներէն Պ. Մօրեանի ու նախկին հայդուկ Պ. Գափիկեանի եւ ուրիշներու: «Յառաջի սիւնակները չխճողելու համար զանց կ'առնեմ երգողներու եւ արտասանողներու անունները: Քաջալերութեան համար, գեղարուեստական բաժինէն կը յիշեմ փոքրիկներ Ա. Թորոսեան ու Ցամիկ:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Պ. Հիւսեան որ դաստիարակիչ բանախօսութեամբ մը վերլուծեց Դաշնակցութեան յիսնամեայ գործունէութիւնը, այնքան բազմակողմանի:

Այս ճառէն ետքը, ոգեւորութիւնը կրկնապատկուեցաւ: Ներկաները կ'ուզէին խնջոյքը շարունակել մինչեւ լոյս: Բայց Դաշնակցական կարգապահութիւնը յաղթեց եւ խնջոյքը փակուեցաւ շնորհակալութեան խօսքերով:

Գովելի աշխատանք տարած էին, « Մարզպետ » խումբի վարչական կազմի անդամները,— ընկերներ Պ. Թորոսեան, Ա. Սողոյեան եւ Տօնիկ Արսլանեան:

Ն. Կլայեցի

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԾԱԾԿԵՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (5 յունիս).

—«Ռամկավար թերթերը արտասովոր ճիգեր կ'ընեն «հերքելու» Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի սպանութեան մասին մեր թղթակիցներու հաղորդած տեղեկութիւնները, որոնք, ինչպէս յայտնի է, հաստատուեցան վերջերս Հայաստանէն արտասահման եկած օտարահպատակներու վկայութիւններով ալ:

Եթէ Ռամկավար խմբագիրները հետաքրքրուէին ճշմարտութեամբ, անոնք երբեք թոյլ պիտի չտային իրենց հերքել ու տեղեկութիւններ, զոր հերքելու համար ոեւէ փաստ չունին: Եթէ անոնք նախանձախնդիր ըլլային իմանալու դառն ճշմարտութիւնը, փոխանակ առանց այլեւայլի «հերքելու» մեր տուած տեղեկութիւնները, իրենց կողմէ ոեւէ ջանք պիտի չխնայէին եւ ամէն միջոց պիտի գործածէին ստուգելու համար մեր ըսածները:

Դժբախտաբար, Ռամկավար խմբագիրները չեն ուզեր իմանալ ահաւոր ճշմարտութիւնը Էջմիածնի մէջ Խորհրդային կառավարութեան կատարած ոճիրներու մասին, որովհետեւ ատիկա ձեռնտու չէ իրենց համար, որովհետեւ ատիկա կը խորտակէ կեղծիքներու վրայ հիմնուած իրենց մինչայժմեան խորհրդայնասիրական քաղաքականութեան ամբողջ շէնքը, որովհետեւ ատիկա կը հաստատէ ու կ'արդարացնէ իրենց հակառակորդ Դաշնակցականներու վարած հակախորհրդային քաղաքականութիւնը, որովհետեւ, վերջապէս, ատիկա իրենց ոտքերուն տակէն կը վերցնէ այն երերուն հողն իսկ, որուն վրայ կեցած էին ցարդ:

Այլապէս ինչո՞վ բացատրել, որ աննշան եպիսկոպոսի մը սպանութեան առթիւ Ռամկավար խմբագիրները պէտք տեսան խլացնող աղմուկ բարձրացնելու եւ աշխարհը իրար անցնելու, իսկ այսօր, երբ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն է զոհ գացած սահմռկեցուցիչ ոճիրի մը, նոյն Ռամկավար խմբագիրները ոչ միայն ոեւէ բողոք, ցասում եւ աղմուկ չեն ուզեր բարձրացնել, այլեւ ամէն ճիգ կը թափին խեղդելու ճշմարտութեան աղաղակը, պաշտպանելու ոճրագործները, կեղծ յայտարարելու ոճիրի մասին հաղորդուած արժանահաւատ տեղեկութիւնները, «աններելի ամբոխավարութիւն» կոչելու մեր ըրած զգայացունց մերկացումները. մէկ խօսքով՝ կը շարժին այնպէս, որ իբր թէ իրականին մէջ ոչինչ պատահած է Էջմիածնի մէջ: Քիչ կը մնայ որ կաթողիկոսի մահն իսկ փորձեն հերքելու:

Ցատկանշական է, որ այդ մարդիկը չեն ամչցած իբր «հերքում» հրատարակելու հնչակեան ողորմելի թերթի մը ակներեւօրէն շինծու մէկ յերիւրանքը, որով իբր թէ «Երեւանի ռատիօկայանը» հերքած է «Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի մահուան եւ Էջմիածնայ վանքին թալանումի մասին վերջերս հաղորդուած զգայացունց լուրերը»:

Սակայն, ինչպէ՞ս բացատրել, որ Երեւանի այդ խորհրդաւոր ռատիօկայանի հաղորդածը արտասահմանի մէջ լսած է միայն հնչակեան թերթ մը: Ինչպէ՞ս բացատրել, որ Երեւանի այդ ռատիօկայանը պէտք չէր տեսած ժամանակին հաղորդելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի «մահը» այնպէս, որ պոլշեւիկ թերթէ մը զատ ուրիշներ ալ լսէին: Ինչպէ՞ս բացատրել, որ Խորհրդային կառավարութիւնը թոյլ չտուաւ ոչ միայն Հայոց եկեղեցիի հինաւուրց աւանդութիւններու համաձայն կատարելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի թաղումը, այլեւ այդ մասին պատշաճ կերպով նախօրօք տեղեկացնելու ինչպէս Հայաստանի, այնպէս ալ արտասահմանի հայութեան: Ինչպէ՞ս բացատրել, որ արտասահմանի հայատառ համայնավար թերթերը, որոնք ամիսներով զբաղեցան եպիսկոպոսի մը սպանութեան խնդրով, նեղութիւն իսկ չկրեցին գէթ քիչ մըն ալ զբաղելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի սպանութեամբ եւ Էջմիածնի վանքի վերջին թալանով, ոչ իսկ փորձ ըրին ստուգելու կամ փաստերով հերքելու մեր տուած տեղեկութիւնները:

Զարմանք կասկածներու տեղի տըւող այս պերճախօս իրողութիւններն անգամ չեն վրդովեր Ռամկավար խմբագիրներու հանդիսաը: Անոնք պարզապէս որոշած են չհաւատալ կաթողիկոսի սպանութեան եւ Էջմիածնի վանքի թալանումին: Անոնք չեն ուզեր նոյնիսկ ոեւէ կասկած յայտնել կամ վերապահութիւն ցոյց տալ այս առթիւ, որովհետեւ իրենց ձեռնտու է ահաւոր ճշմարտութիւնը ծածկելը եւ ոչ թէ երեւան բերելը»:

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԵԹԻՆ

Մէկիկ մէկիկ դուրս եկան անծանօթները եւ լուռ ու մունջ գացին այս [illegible] կողմ: Պետիկն էլ գնաց՝ մի օղի խմելէն վերջը:

Ամէնէն վերջը դուրս եկաւ Գարեգինը:

— Տօ՛, ի՛նչ շուտ. մինչեւ լոյս ըլլի,— դարձաւ Կոստին Գարեգինին, [illegible] հանդիստ եւ անտարբեր [illegible]:

— Տաշիս երազը կատարեց. [illegible] բանեց. հաւի պէս պլոկեցի Պետիկն էլ, ընկերներն էլ: Շահեցի, [illegible]:— Ու մի տասը րուպլիանոց կարմիր թղթադրամ ձգեց դէմը վրայ:

Կոստին շեշտ նայեց նրա աչքերին:

— Ախպէրս, բախտդ միշտ բանուկ ըլլայ: Տասնոցը տար, տատիդ տուր, իմ կողմէն բարեւ արա, ըսա, թող Աստուածածին ուխտի գնա, մոմ վառի, մատաղ կտրէ եւ յաջողութիւն խնդրէ մեր երկուսի արեւշատութեան. քո էլ «գործի» յաջողութեան համար:— Ու կամացուկ— Թէ որ «Տուղախիս» պէտք ունենաք՝ ձերն է. ուրիշների համար էլ, ինձ համար էլ էն չկայ ու չկայ: Հասկցա՞ր:

Գարեգինը ոգեւորուած զարկեց Կոստիի ուսին.

— Ախպօրս ըսեմ, գիտէի ինչ տըղայ էղնիլդ: Իմ ուզածս էլ էդ է: Մէկ երկու ամիս «Տուղախը» որ մարդ չմտնի, լաւ կ'էղնի: Քիչըմ չինելու, սարքելու պէտք ունի. մըլած է կարծես, օդ բանելու տեղ չունի, էն ծակը որ քիչըմ խոշորցնենք, մէջը օդ խաղայ, լաւ կ'էղնի:

Մարդ հանդիստ, մինչեւ լոյս կը նստի եւ կը խաղայ:

Հէրն եմ անիծէ ես անցաւոր կեանքի. վո՛վ որ կեանքում չի խաղում, էն կեանքէն համ չի առնում, ոնց որ անասուն:

— Խաղացողը համը գիտէ: Կօնեակըմ տա՞մ:

Ուզածիդ պէս «տուղախը» սարքէ. Ես չեմ խառնուի, քուկդ է:

— Լաւ մտածէ, Կոստի, վերջը չասես թէ...

— Մարդուս վերջը մահ չէ՞. մահն էլ մէկ անգամ չէ՞:

— Հասկցա՛յ:

Պարպեցին կօնեակի ըմպանակները: Կոստին տասնոցը զօռով դրեց Գարեգինի գրպանը. Գարեգինը գընաց:

Մուկուչը, որ դուրսն էր այդ ժամանակ, ներս եկաւ: Իրար նայեցին երկու մտերիմ ընկերները, առանց խօսքի՝ հասկցան իրար: Վար իջան «տուղախը»: Թոնրատան պէս ծուխ, սիգարէթի աւելցուկներ, սրւած մատիտի տաշեղ եւ ուրիշ ոչինչ:

Սատանայ Մուկուչը աչքն այս ու այն կողմ պտտցուց: Ցանկարծ կռացաւ ու գետնէն վերցրեց պատռուած մի թղթի կտոր: Ուշադիր նայեց թըղթին, ու մեծ գիւտ անող մէկի պէս՝ հրճուանքով դարձաւ Կոստիին, որ աթոռներն էր շտկում:

— Տեսա՞ր որ ըսածս էղաւ: Ժողով են արէ, խումար մըհանա է. ինձ ու քեզ լօ լօ էնելու համար:

— Ինչէ՞ն իմացար:

— Էս թուղթը տե՛ս:— Ու թուղթը մօտեցրեց Կոստիի քթին:

— Տեսնո՞ւմ ես էս գիրը. եթէ պոչը տեղը էլնէր՝ պիտի չըսէի՞ր թէ՝ գլխագիր Հ տառն է:

—Կ'ըսէի:

— Էս կոր կարմիր գիծն էլ կոմիտէի կնիքի գիծն է: Ես ու իմ Աստուած, ժողով են արէ, էս էլ շատ վըտանգաւոր թուղթ է որ, պատռել մէջտեղէն վերցուցել են. էս փշուրն էլ մեր բախտէն մնացել է:

— Թռուցիկների վրա էլ էս Հ տառը միշտ կայ. չունքի Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութիւն խօսքի առաջին տառն է: Թռուցիկ հեչ չե՞ս տեսէ, Կոստի:

— Տօ՛, ինձ ո՞ւմ տեղն ես դրէ.— նեղացաւ Կոստին. ոչ միայն տեսէ, այլ եւ կարդացել, շատ անգամ բերան եմ արել:

— Է՛, ճիշդ չե՞մ ասում թէ՝ կոմիտէի թղթի կտոր է էս:

— Եսի՞մ:

— Տօ՛, էլ ի՞նչ եսիմ:

— Է՛դ է ու էդ: Աչքերդ դժը բըժը չեն էքէ. լաւ ես տեսէ: Էկողներէն մէկը Մազութ Համօն է էղէ, մէկը վարժապետը, մէկն էլ, վո՞վ գիտէ, ղըսէն եկած, նոր մարդ: Շատ կարեւոր ժողով են արէ:

— Տօ՛, իմ մկիտանո՞ւմ:

— Քո մկիտանում. քո կռնակի յետեւը:

— Վա՛յ ես քու բերնիդ մեռնեմ, Մուկուչ, տուր տեսնեմ էդ թուղթը:

Կոստին առնում է թուղթը, նայում է ուշադիր. յանկարծ նշխարի պէս դնում է բերանը, կլլում է, եւ ձեռքը բարձրացրած՝ երդւում է:

— Երդւում եմ մօրս գերեզմանով, որ այսօրուընէ ազգի երդուեալ զինուորն եմ: Ի՛նչ ուզում են թող անեն տան ինձ. պատրաստ եմ: Եթէ պէտք էղնի, որ ազգի համար տունս տեղս կըրակի տամ ու լեռներն յելնեմ, պատրաստ եմ. բանտ գնալ, կախաղան յելնել, պատրաստ եմ:

— Ես էլ քեզ պէս, Կոստի ջան, միայն թէ աչքիդ պոչը չարժէ. կրակը կը նետեմ, ուզածդ ընելու համար:

Երկու ընկերները գրկախառնուեցին, համբուրուեցին: Իրենք իրենց Ազգի զինուոր գրեցին:

Ուշ էր. անձրեւը դադարել էր: Փակեցին խանութը, ճամբաները միասին էր մինչեւ երկաթէ կամուրջի բերանը:

Երբ անցնում էին Թեւանենց Ալէքի խանութի առջեւէն, որ փակ էր արդէն, Կոստին նախանձ չզգաց իր մէջ, այլ դորով, ախպօր խանութն էր կարծես:

Բաժանուեցին ընկերները: Մուկուչը գնաց երգը շրթունքին. Կոստին ինքնամփոփ:

Կոստիի կինն արթուն էր:

— Էլ օրով ինչո՞ւ այսքան ուշացար, Կոստի ջան,— ասաց կինը մեղմօրէն, մոյկերը Կոստիի ոտքերէն քաշել, հանելով:

— Վա՛յ, շան աղջիկ, հաշի՞ւ պիտի տամ քեզ: Դու քնիր, քո ի՞նչ բանդ: Ես տղամարդ եմ, կին չեմ որ հաւերի հետ թառ էղնեմ:

Պառկեց. անցան ժամեր. քունը չէր տանում: Մտքե՛ր, մտքե՛ր, հազարումի երազներ:

— Ինչո՞ւ չես քնում, Կոստի ջան, անհանգի՞ստ ես, փունչըմ պատրաստե՞մ,— ասաց կնիկը, որ նոյնպէս չէր քնում:

— Բան չունեմ: Ծարաւ չեմ. հոգուս մէջ երգ է հնչում. սիրտս քէֆ է ուզում:

ԵԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(15)

(Շար.)

րեւ պետութիւն եւ ազգ, մենք երաշխաւորած ենք մեր վարչութեան տակ գտնուող բոլորին ապահովութիւնը եւ փրկութիւնը :

Արաբներու հետ մինչեւ երէկ եղբայրաբար կ'ապրէինք: Օրթոտոքս Յոյները արդեօք անտեղեա՞կ են այն շլացուցիչ յեղաշրջումին որ Թուրքիոյ եւ Աթէնքի միջեւ եղբայրական աստիճանը անցնող յարաբերութիւններ ստեղծած է :

Եթէ այս ճշմարտութիւնները լաւ ըմբռնեն, կասկած չկայ որ Հաթայի խնդիրը հոն Թուրքերու հետ գործակցելիք տարրերուն եղբայրական միութեամբ կը լուծուէր կ'երթար: Ի՛նչ ըսել սակայն որ՝ դասական դրութեամբ գրգռութիւն եւ խաբէութիւն կայ, եւ ատոր կը մասնակցին նոյնիսկ Ազգաժողովին ներկայացուցիչները :

Կ'ազդարարենք այս գրգռիչներուն թէ իրենց այս ոճրային պատասխանատուութիւնը խիստ ծանր պիտի ըլլայ :

Եթէ Հաթայի բոլոր տարրերը, չենթարկուելով այս գրգռութեանց, բանաւոր ճամբուն հետեւին, բոլոր այս խաղերը ջուրը պիտի իյնան եւ Հաթայն ալ իր ներկայ ժողովուրդին եղբայրակցութեանը մէջ բարօր եւ երջանիկ կեանք մը ձեռք պիտի բերէ :

“Սանճաքին դատը կորսուած չէ ոչ Ֆրանսայի, ոչ ալ Հայերուն համար”

Պէյրութէն կը գրեն «Ժիմհուրիյէթ»ի.—

Հաթայէն Դամասկոս եւ Պէյրութ գաղթել սկսած հայ երեւելիները որոնք մեծ մասամբ հակաթուրք քաղաքականութեան մասնակցած են, տեսակ տեսակ պատմութիւններ կը պատմեն Հաթայի մէջ Թուրքերուն կողմէ Արաբներու եւ Հայերու դէմ եղած յարձակումներու մասին: Զրոյցի մը համաձայն ալ, Հայերէն մաս մը Իտալացիներուն դիմեր է եւ օգնութիւն է խնդրեր, ըսելով որ Թուրքերը զիրենք պիտի ջարդեն :

Ուրիշ ուշագրաւ պարագայ մըն ալ սա է որ Հաթայի մէջ իրենց պաշտօններէն վերջ տրուած Ֆրանսացի եւ բնիկ տարրերը ներկայիս Դամասկոսի եւ Պէյրութի մէջ կը գործեն: Կառօն ամէն վայրկեան կոմս Մարթէլի քով է: Իսկ Հաթայի մէջ իրենց պաշտօններէն վերջ տրուած Հայերուն բոլորը Պէյրութի մէջ համախմբուած են: Արաբներն ալ Դամասկոս գացած են եւ հոն կը կատարեն իրենց գրգռութիւնները :

Գործին էն ուշագրաւ կողմը սա է որ կոմս տը Մարթէլի մարդիկը դեռ անյոյս չեն երեւիր: Պէյրութի մէջ արմատացած հայ քօմիթէճիները կ'ըսեն թէ Հաթայի դատը ոչ Ֆրանսայի եւ ոչ ալ Հայոց համար կորսուած դատ մը չէ: Կ'ըսեն թէ Ֆրանսա դիւրաւ պիտի չընդունի պարտութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ եւ տա այս հարկ եղած միջոցները ձեռք առած է եւ կ'առնէ դեռ: Ասոնց ուժ տուած են այս օրերս Պէյրութի մէջ ֆրանսական նաւարաժնի մը կատարած ցոյցերը:

Շրջած ուրիշ լուրերու համաձայն, Ազգաժողովը ձեռք պիտի դնէ Հաթայի գործին, եւ թէ անհետեւանք պիտի չմնայ Դամասկոսէն Ազգաժողովին ղրկուած բողոքագիրը : Կ'ըսուի նաեւ որ Դամասկոս դիմած է Ազգաժողովին՝ Ֆրանսայի խորհուրդով: Անշուշտ կ'ըսեն, Ֆրանսա բան մը կը մտածէ որ այս դիմումը կատարել տուաւ :

Կ'ըսուի նոյնպէս թէ սակայն կոմս տը Մարթէլի ծրագիրն է: Յիշեալը հրաժարեր է, ըսելով որ եթէ Թուրքիոյ ուզածները տրուին, Ֆրանսայի ազդեցութիւնը ամբողջովին վերջ պիտի գտնէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ, բայց Ֆրանսա չէ ընդունած հրաժարականը եւ անոր առաջարկին ուժ տուած է :

Մէկ խօսքով սա ճիշդ է որ՝ տակաւին աճապարել պէտք չէ, հաւատալու համար որ Հաթայի խնդիրը ամբողջովին լուծուած է:

«ՄԻՇՏ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՆԵՆԳԱՄԻՏ ԽԱՂԸ »

Թուրքերէն « Թան » կը գրէ (18 յունիս).— Տէրը կուտայ, ծառան չի տար: Ֆրանսացիներուն Հաթայի մէջ խաղացած խաղին տեսարանը այս է: Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Պօնէ Փարիզի մէջ մեր դեսպանին հետ տեսակցած ատեն խոստումներ ըրաւ, բայց հակառակ ասոնց հին խաղը կը շարունակուի: Ճիշդ է որ պահ մը տեսանք Հաթայի մասին իր տուած վերջին հրահանգներուն գործնական կարգ մը արդիւնքները եւ գոհ մնացինք, բայց Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաները, ձեռք ձեռքի տուած, Ազգաժողովի մարդիկն ալ իրենց հետ առնելով, ձեռնարկեցին Փարիզի իրենց տէրերուն տուած հրամանները ետ առնել, եւ խաղալ իրենց հին խաղերը :

Կասկած չկայ որ Թուրք մը ընդհ. կուսակալ կարգուած է, բայց խելոյն հասկցուած է որ սակայն երեւոյթէ մը տարբեր արժէք ունի: Դարձեալ նոյն խաղերը, նոյն ծայրայեղութիւնները: Այնպէս որ, Փարիզի մէջ տրուած խոստումները ոչ մէկ արժէք չեն ունենար :

Հրեշտակային համբերութիւն մըն էր մեր ցոյց տուածը: Բայց մեզ որ անկեղծ մարդեր չգտանք մեր դէմը: Կարծեցին թէ մինչեւ վերջ կրնան խաղալ մեզի հետ:

Այլեւս փորձուած են անոնք եւ ոչ պէտք ու ոչ կարելիութիւն ունինք նոր փորձերու: Մեր համբերութիւնը ալ յոգնած է: Անթաքիոյ մեր շփումները վերջին փորձ մըն են: Այդ բանակցութիւնները կամ կատարեալ եւ իրական համաձայնութեամբ մը կը վերջանան եւ կամ պէտք պիտի ըլլայ մեզի վճռական միջոցներ ձեռք առնել, հարաւային սահմանագլուխի մէջ կացութիւնը ապահովելու համար, ըստ որում թշնամութիւնը բացայայտ պիտի ըլլայ այն ատեն երկու երկիրներուն միջեւ :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ հասած լուրերու համաձայն, Ուկրայնայի կրթական նախորդ գործավարը, Սատոնսկի, մօտերս պիտի դատուի խումբ մը գործակիցներու հետ, իբրեւ ազգայնական դաւադիր: Զրոյց կը շրջի թէ Չեկան դաւադրական ձերբակալութիւններ կատարած է Պաշքիրի հանրապետութեան կուսակցական վարիչներուն մէջ: Ուրիշ զրոյցի մը համաձայն, հակաբոլշեւիկ հոսանքը վրդովիչ համեմատութիւններ ստացած է Ուկրայնայի մէջ: Ձերբակալուած է նաեւ Սպիտակ Ռուսաստանի վարչապետը, Նատալեւիչ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ փաստաթուղթեր գտնուեցան Սպանիացի մարքիզ Ռէվալսոյի վրայ, որ ձերբակալուած էր առաջի օր, իբրեւ լրտես :

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն քննելով ընկերվարականներու մէկ առաջարկը, ժողովրդական ճակատի ծրագրին վերաքննութեան մասին, պատասխանեց թէ եղածը կը բաւէ եւ պէտք չկայ նոր խորհրդակցութիւն մը կատարելու :

ՍԱՌԱ ՊԷՐՆԱՌԻ թատրոնը վարձակալ գտած չըլլալով, քաղաքապետական խորհուրդը որոշեց փակել զայն եւ շէնքը յատկացնել ուրիշ նպատակի մը:

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ Փարիզ հասած օրը (երեքշաբթի իրիկուն ժամը 5ին), թնդանօթ պիտի արձակուի Մոն Վալերիէնի պատմական բերդէն եւ անմիջապէս Էյֆէլի կատարէն պիտի պարզուի անգլիական վիթխարի դրօշ մը, որ ունի 1500 քառակուսի մեթր ծաւալ:— Թագուհին երէկ կորսնցուց իր մայրը, որ հիւանդ էր երկար ատենէ ի վեր :

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ T. S. F.ՆԵՐՈՒ
ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ
ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Կ'ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԱՆԻՇԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը, Ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Ջաւախեան» ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը, 25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, «Խրիմեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

Գաւառ

ՑԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 26 Յունիս, կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 8.30ին, սովորական վայրը: Կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները:

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ֆոն տը-Շէրիւի «Մուրատ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

“Մայիս 28ը” Պոռտոյի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ

26 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շտհպազ» Ակումբին մէջ: Սրահը կը նախագահէ Ընկ. Ա. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը նուագէ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ. Կենդանի պատկեր՝ Ա. Ահարոնեանի «Հսկումի գիշեր»ը: Կը մեներգեն ճարտարագէտ-ելեկտրագէտ Պ. Վ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկիններ Ս. ՀԱԼԱՃԵԱՆ, Վ. ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ: Կ'արտասանեն Օր. Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Տիկին Ս. ՀԱԼԱՃԵԱՆ: Հայկական պարեր: Մուտք 2 ֆրանք:

Դաշտահանդէս

Ազատամարտի հերոսներու յիշատակին

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

26 Յունիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը, Սէնթ-Անտրէի հովասուն պարտէզին մէջ:

Կը նախագահէ Ընկ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակնկալներ Ընկ. ԱՇՈՏ ՑԱԿՈՐԵԱՆԷ: «Աղամեան» Թատերախումբը կը ներկայացնէ, մեծ պատրաստութեամբ դրուագ մը մեծ ռազմիկ Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի կեանքէն: Իր սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ Կ. Խաչի Մանսաճիւղի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին ԲՆԱՐԻԿ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆԻ: Գիւղի մեծ մրցում առաւօտեան ժամը 10ին, արժէքաւոր նուէրներով.

Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ

26 Յունիս. կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Ժան-տ'Արքի սրահին մէջ. կը բեմադրուի առաջին անգամ ըլլալով եւ մեծ պատրաստութեամբ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

ղեկավարութեամբ Ընկ. Յ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ:

Մուտք Ա. կարգ 5 ֆր., Բ. կարգ 4 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5, Ռիւ տը Լ'էքլիփս, Մարսէյլ:

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Կեանքի իմաստն ու արժէքը:

Ծախքերու մասնակցութիւն 1 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ ՄԷՋ, Շաբաթ երեկոյ, Յունիս 25ին, Place St. Michel:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ, Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

26 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Բամփանեը Ռօզէբի լէ Փէն տը Պասթիտ, Նաճարեանի օդասուն եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ, Սէնթ - Անթուան:

Բացման խօսք՝ Տիկ. Ս. ԲԱՂԻԿԵԱՆ

Բանախօսութիւն՝ Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Սէնթ - Անթուանի սանուհիներու կողմէ խմբերգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր:

Մեծ պատրաստութեամբ եւ կարող ուժերով կը բեմադրուի

ՆԻՆԻ ՆՇԱՆԵՑԱԻ

Մուտք 3 ֆր., փոքրերու եւ զին. համազգեստ կրողներու ձրի:

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայրը երթալու համար, փլաս տ'Լքսէն առնել Թիւ 26 հանրակառքը եւ իջնել Օքթռուա, Սէնթ Անթուանէն մէկ կայարան վեր: Նոյն օրը եւ տեղւոյն վրայ պիտի քաշուի սանուհիներու պարգեւաբաշխութիւնը: Դաշտավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ, փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել:

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն

Մասիս-Քաղաքակերտ նախկին աշակերտաց

Միութիւնը եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն թատերական երեկոյթ մը

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին

Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry

Meiro: Lancry, République, St, Martin

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

ԶԵԽՈՎԻ ՎԷՀԻԿԸ (ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ԼԱՔՔԱՅԻ

ԵՒ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

(երեք արար Պոլսահայ կեանքէ)

Տոմսերու գին, 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Խրիմեան» դպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին: Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՏՕՆԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

25 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

SALLE GAVEAUի ՄԷՋ, 45 Rue de La Boëtie

(Métro: Miromesnil)

ՍԷՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷ ՆՈՐԱՓԱՅԼԵԱՆԻ

Ջութակահար Վիեննայի երաժշտանոցէն

Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մաս կը կազմեն Պէթհովէնի երկրորդ սէնֆոնին, Հանրի Ռապոյի «Գիշերային Թափօրը», հատուած մը՝ Մոցարդէ, ինչպէս նաեւ Պարթեւեանի գործերէն ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳԸ, ՀՈՎԸ, ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ ՄԸ (առաջին անգամ), եւ այլն:

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.: Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէբր, 36, Rue Montholon.

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Նուագման պահուն սրահին դռները փակ մնալուն պատճառաւ, սպասումի չենթարկուելու համար կը խնդրուի ճշգապահ ըլլալ:

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻՒ ՆՈՌ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՌԱՔԸ ՏԻԻԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անխառն պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻԻԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻԻԶը որուն անուշ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մէթրօ՝ Օտէօն ու Սեն Միշէլ
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ :

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐԺԱՆԵԱՆ
ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ
Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար:
Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն:
44, Rue Lafavette. Tél. Prov. 78-38.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակց. Միութեան Ընդհ. ժողովը 25 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին 6, Ավընիւ տ'Իթալի սրճարանին մէջ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր հայրենակիցները:

ՏԷՍԻՆԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայրենակց. Միութեան Վարչութիւնը Ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ Տէսինի եւ արուարձաններու անդամ հայրենակիցները կիրակի, 26 Յունիս, երեկոյեան ժամը 6ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի հարցերու վիճաբանութիւն եւ վերջնական լուծում :

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ՆԱՄԱԿՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. ժողովը 27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին Խրիմեան սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ.— Յառաջիկայ կիրակի օր, 26 Յունիս, հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ Փարիզի եկեղեցւոյ բարերար Պօղոս Նուպար փաշայի, իր մահուան ութերորդ տարեդարձին առթիւ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Իսիի Մասնաճիւղը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Օր. Զեփիւռ Տէոսեանի եւ Պ. Հայկ Բանիկեանի, որոնք նուիրեցին Մասնաճիւղիս 100 ֆրանք, իրենց ամուսնութեան տօնին առթիւ, փոխան ծաղկեփունջի :

×

Բարկամեան ընտանիքը խորին շնորհակալութիւն կը յայտնէ անոնց որ հաճեցան անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնել ողբացեալ ԱՐԹԻՒՐ ԲԱՐԿԱՄԵԱՆԻ մահուան առթիւ:

Ժամացոյցի եւ ոսկերչական վաճառատուն
ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ
261, Rue du Fbg. St. Martin
Métro: Louis Blanc et Jaurès

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ երիտասարդ մը Բրիքոյի ժորժ V մեքենայի վրայ աշխատելու համար: Դիմել՝ «Յառաջ»ի վարչութեան:

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ — ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՇԱԲԱԹ 25 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 25 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3766

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԸ ՄՆԱՅ ԳՈՐԾԻ ՁԵՌՆԱՐԿԵԼ

Ուրեմն, իմացաք ռամկավարներուն տեսակէտը՝ Հայաստանի հանդէպ, Միացեալ Ճակատի առնչութեամբ :

Պէտք է «դուրգուրալ» այդ խարխուխին վրայ. ուժ տալ անոր, «եւ հոն գործուող սխալներն ու յանցանքները արգիլելու կամ զարմանելու ճգնիլ՝ մեր որդիական իրաւունքին պատշաճ *յիշե - ցումներով*»: (*Ստորագծումները բնագրէն են*) :

Իսկ արտասահմանի՞ մէջ: Ծանօթացէք նաեւ այդ կէտին.

— « Ազգային ճակատը, ուրեմն, ըստ մեզ պիտի կազմուի եւ պիտի գործէ՝ ուրիշ ամէն բանէ առաջ, պաշտպանելու համար արտասահմանի հայ ժողովուրդը *ինքզինքին դէմ*, ընդդէմ իր մեծ զանգուածներուն մէջ հետզհետէ ծաւալող այն զգացումին՝ թէ իր ցրուածութեան, հայրենի երկրէն իր հեռաւորութեան եւ անոր կողմէ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած շահագրգռութեան պակասին պատճառաւ, դատապարտուած է կորսուելու: Երբ անցեալի ու ներկայի վերաբերող ներքին անհատնում վէճերը դադրին, վէճե՛ր որոնք այդ զգացումը կը շեշտեն զանգուածներուն մէջ. երբ, ատոնց փոխարէն, գործի ներդաշնակութիւն մը ստեղծուի ամէն մէկ գաղութի մէջ, հաւատքը պիտի վերադառնայ եւ մարդիկ՝ որ դեռ մոռցած չեն երէկը, մոռցած չեն հաւաքական յոյսի եւ նիզի երէկուան շրջանին քաղցրութիւնը, մոռցած չեն իրենց այն խոռութիւնը, աւանդական բնազդը թէ Հայը Հայո՛վ կրնայ յաղթել իր գոյութեան սպառնացող մեծազոյն վտանգներուն իսկ,— այդ վերանորոգուած մթնոլորտին մէջ պիտի գտնեն ազգային կռիւին պահանջած առաջին պայմանը՝ ազգային արիութիւնը »: (14 *յունիս*) :

Այս բանաստեղծական կոչէն աւելի, մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ ռամկավար օրկանին հետեւեալ թելադրութիւնը .

— « Օտար երկիրներու մէջ ուր կ'ապրինք, մեզի բարեկամ բոլոր անոնց ժողովուրդներն ու մտաւորական առաջնորդները մասնաւորապէս, որպէսզի անոնց միջոցաւ եւ ուղղակի, անոնց կառավարութիւններուն մօտ յիշեցնելով մեր գոյութիւնն ու մեր Դատը՝ այդ երկիրներուն աջակցութիւնը մեզի ապահովենք ե՛րբ եւ ի՛նչ ատեն որ անոր պէտք ունենանք :

Եւ վերջապէս, վառ պահե՛լ հայ միտքը, կամքն ու զոհողութիւնը՝ մեր ոտնակոխուած իրաւունքներուն վերստացման համար »:

Այսպէս, տուած եղանք ռամկավարներու կեդրոնական օրկանին տեսութիւնները՝ Միացեալ Ճակատի կազմութեան եւ բովանդակութեան մասին: Սկզբունքի խնդիրներ, որոնք պէտք է մշակուին, ձեւակերպուին, խօսքէն գործի անցնելու եւ ծրագրուած ճակատը իրականացնելու համար :

Ցոյց կա՞յ որ այս անգամ աւելի դրական ելքի մը յանգի որ եւ է խորհրդակցութիւն կամ բանակցութիւն :

Մեր կարծիքով, տրամադրութիւնները շատ աւելի նպաստաւոր են այսօր, քան երբեմն հետեւանք նորանոր եւ յարաճուն դժբախտութեանց :

Ի՞նչ տարակոյս որ, նախ Հայաստանի զարհուրելի ողբերգութիւնները եւ յետոյ արտասահմանի մէջ պատահած նոր տագնապներ — ինչպէս, օրինակ, Սանճաքի խնդիրը — պաղ ջուր լեցուցած են շատերու խանդավառութեանց վրայ: Ամէնէն մոլեռանդներն ալ այսօր այնպէս չեն դատեր ինչպէս երէկ :

Չափազանց միամտութիւն պիտի ըլլար կարծել թէ այլեւս ցնդած, չոգիացած են կանխակալ կարծիքներն ու կիրքերը :

Ընդհակառակն, նոյն այդ ռամկավար պատգ. ժողովներն ու թերթերը տակաւին կը շարունակեն պարծենալ իբրեւ «Հայաստանասէր» եւ «Հակահայաստանեան արկածախնդրական ուղղութիւն» վերագրել Դաշնակցութեան:

Անոնք տակաւին ամբողջովին չեն ըմբռներ, չեն ուզեր իմանալ Հայաստանի գլխուն սարքուած խաղերուն խորութիւնը :

Միւս կողմէ, եթէ այս անգամ աւելի բաց կը խօսին Հայկական Դատի մասին, չունին համապատասխան բանաձեւ, զայն լըրջօրէն, յարատեւօրէն հետապնդելու համար: Դատը կապած են «Հայ պետական քաղաքականութեան», բայց յստակ չերեւար թէ իրենք ի՛նչ բանաձեւ ծրագրած են, իբրեւ կուսակցական աշխատանք :

Ինչ կը վերաբերի գաղութներու կազմակերպութեան, ռամկավարները կը յաւակնին զայն գլուխ հանել հովանաւորութեամբ Հայ. Եկեղեցւոյ, անոր «ազգային քաղաքական» զարգացումը կապելով իրենց կուսակցութեան դրօշին :

Չվիճինք այս մասին, քանի որ միտք չունինք հրապարակային վիճաբանութիւն մը բանալու :

Աւելի լաւ է այդ բոլոր հարցերու մասին խօսիլ սեղանի մը շուրջը, մէջտեղ դնելով բոլոր հարցերն ու տեսակէտները:

Քանի որ դիմացի կողմէն ալ այլեւս անհրաժեշտ կը համարուի Միացեալ Ճակատը, կը մնայ խորհիլ գործնական միջոցներու մասին: Աւելի ճիշդ՝ ձեռնարկել այդ միջոցներուն, ճամբան հարթելու եւ ճակատին կազմութիւնը փութացնելու համար :

Շատ երկար տեւեց «սկզբունքային» մարզանքը: Օրուան հոգերը չեն վերցներ որ եւ է նոր ձգձգում կամ քմայք: Ռամկավար օրկանին քարոզած «արիութիւնը» պէտք է տունէն սկսի :

Եւ ատոր ժամանակը այսօր է, թէ հոգեբանօրէն եւ թէ կացութեան բերումով:

Հարեւանցի ակնարկ մը կը բաւէ, իմանալու համար թէ որո՛ւ ինչ պարտականութիւն կ'իյնայ, կամ ո՛ւրկէ պէտք է սկսիլ :

Թող նոր փորձ մը կատարուած ըլլայ սեղանի վրայ դնելու բոլոր պիտանի գիտելիքներն ու բանաձեւերը, գործնական ելքի մը յանգելու համար :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ Ն՛ՈՐԷՆ ՏԵՂԻ ԿՈՒՏԱՅ ԴԱԴՐԵՑՆԵԼՈՎ ՍԱՆՃԱՔԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիա պիտի քաշուի Ազգաժողովէն

Տեղական թերթերը կը գրեն .—

Փարիզի Թրքական դեսպանը հինգշաբթի օր նորէն այցելեց արտաքին գործերու պաշտօնատունը, տեսակցելու համար Պ. Ժորժ Պոնէի հետ, Սանճաքի կացութեան մասին: Այս առթիւ ներկայացուց իր կառավարութեան տրտունջները ընտրական արձանագրութեանց միջազգային յանձնախումբին դէմ, որ ղրկուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ :

Ստոյգ է թէ Ֆրանսա կը խորհի ընդհատել ընտրական գործողութիւնները: Այս պարագան հաւանելի է մանաւանդ անոր համար որ, Ֆրանսա հաւանած է Թուրքերուն հետ բանակցիլ Թուրք երեսփոխաններու համեմատութեան մասին :Այս բանակցութիւնը դուրս կը մնայ Ժընեւի յանձնախումբին աշխատանքի շրջանակէն: Միւս կողմէ, դժուարացած է յանձնախումբին ներկայութիւնը Ալեքսանտրէթի մէջ, իբրեւ հետեւանք Թուրքերու թշնամութեան :

Ֆրանքօ-Թուրք բարեկամութեան ընդհանուր դաշնագրին բանակցութիւնները կը շարունակուին Էնկիւրիի մէջ, նպաստաւոր պայմաններու տակ :Թուրքիոյ արտաքին նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսական դեսպանին հետ :

*** *«Տէյլի Թէլէկրաֆ»*ի թղթակիցը կը հեռագրէ Էնկիւրիէն, չորեքշաբթի օրուան թուականով .—

Վարչապետ Պ. Ճէլալ Պայար այսօր մանրամասն տեղեկութիւններ հաղորդեց «Հալք»ի խորհրդարանական խմբակցութեան ,երկուշաբթի օրուան բացառիկ ժողովի մասին, որ գումարուած էր Վոսփոր, Աթաթիւրքի զբօսանաւուն մէջ: Վարչապետը հաւաստեց թէ Սանճաքի խնդիրը կենսական կարեւորութիւն ունի երկրին համար եւ պիտի լուծուի քանի մը օրէն, կատարեալ գոհացում տալով Թուրքիոյ :

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ թրքական զօրամասեր պատրաստ են Սանճաք մտնելու, ֆրանքեւթուրք զինուորական պատուիրակութեանց բանակցութիւններու լրացումէն անմիջապէս վերջը:

*** *Նոյն թերթին Ժընեւի թղթակիցն ալ կը հաստատէ թէ ծանր բարդութիւններ ծագած են Սանճաքի հարցին առթիւ, քանի որ Թուրքիա կը մերժէ ճանչնալ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբը: Թուրքերը սկիզբէն ի վեր առարկութիւններ կ'ընեն այս յանձնախումբին գործունէութեան դէմ, կողմնակալութիւն վերագրելով անոր: Այժմ կը խօսուի ընտրութեանց յետաձգման մասին (որոշուած էր կատարել յուլիս 15ին)*: Ծանր անհամաձայնութեան պատճառ դարձած է նաեւ Թուրքերուն այն պնդումը թէ թուրք զօրքեր անհրաժեշտ են Սանճաքին մէջ, բարեկարգութիւնը պահպանելու համար, ընտրութեանց միջոցին: *Ժընեւի մէջ համաձայնութիւն կարելի չէ գոյացնել, ընտրութեանց յետաձգման մասին. հետեւաբար ուրիշ ելք չի մնար եթէ ոչ կասեցնել ընտրութիւնները: Զրոյց կը շրջի թէ Թուրքիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն :*

*** *Վերջին լուրի մը համաձայն, Ազգաժողովին յանձնախումբը դադրեցուցած է արձանագրութիւնները, Թուրքիա կասկածի տակ դրած ըլլալով իր անկողմնակալութիւնը: Խնդիրը հաղորդուած է Ժընեւ :*

«Իւմանիթէ»ն անգամ յեղու եղած է եւ կը քաղուէ թրքական խաղերուն դէմ

« Իւմանիթէ»ի քաղաքական խմբագիրը, երեսփոխան Կապրիէլ Փէրի, երէկ բուռն մեղադրական մը հրատարակած էր , հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «Սպառնալիքներ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ.— Սանճաքին գայթակղութիւնը »:

Պատմական ակնարկ մը նետելէ վերջ 1921*ի համաձայնութեան եւ Ազգաժողովին տուած որոշումներուն վրայ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին օրկանը կը գրէ.*

— « *Սանճաքը երեսփ. ժողով մը պիտի ունենար,* 40 *անդամներով, որոնք պիտի ընտրուէին համաձայն Ժընեւի մէջ մշակուած կանոնագրին: Թրքական կառավարութիւնը կը յուսար Անտիոքի եւ Ալեքսանտրէթի մէջ շահիլ մեծամասնութիւն մը որուն շնորհիւ պիտի կրնար կառավարել այս երկրամասը : Ֆրանսա ամենաթեթեւ փորձ մը անգամ չկատարեց, խանգարելու համար այդ ծրագիրը: Որովհետեւ միջազգային յանձնախումբի մը կողմէ մշակուած ընտրական կանոնները հաճելի չէին Թուրքերուն, Ժընեւ ոտքի տակ առնելով արդարութիւնը, հաւանեցաւ փոփոխել ընտրական կանոնագիրը, համաձայն Թուրքերու կամքին: Բայց աւելի ծանր բան մըն ալ պատահեցաւ:* 1937 *մարտին, Ֆրանսական կառավարութիւնը Ազգաժողովին որոշումներուն հետ , յանձն կ'առնէր ստորագրել պայմանագրութիւն մը որուն համաձայն Թուրքիոյ պիտի տար բացարձակ մեծամասնութիւնը Սանճաքի խորհրդարանին մէջ (*22 *երեսփոխան* 40*ի վրայ): Պայմանագրութիւնը այնպէս խմբագրուած էր որ* 22 *երեսփոխաններու յատկացումը փոխարժէքը կը թուէր Թուրքիոյ ձեռնթափութեան՝ Սանճաքին վրայ: Այս առթիւ յոյս դրուած էր ընտրողներուն վրայ: Արդ, հակառակ Թուրքիոյ գործակալներուն ի գործ դրած նախապատուութեան, հակառակ հոգատար իշխանութեանց հաճոյակատարութեան, շուտով երեւան ելաւ որ* մեծամասնութիւնը ոչ թէ թրքական է, այլ հայ - արաբական: *Թրքական ձայներու համեմատութիւնն էր* 46 *առ հարիւր : Թուրքիա իր* 22 *երեսփոխանները կրնար ապահովել միայն այն ատեն երբ ոչ - Թուրք հասարակութիւնները քուէարկութենէ հրաժարէին: Հոգատար իշխանութիւնները համակերպութիւնը այնքան յառաջ տարին որ այդ խորհուրդն ալ տուին ոչ - Թուրք ընտրողներու, թէեւ անոնք չհաւանեցան :*

Սակայն, Էնկիւրիի կառավարութիւնը, առանց նկատի առնելու ընտրողներուն տրամադրութիւնները, միշտ կը յիշեցնէ 1937 *մարտի պայմանագրութիւնը: Կը պահանջէ իր* 22 *երեսփոխանները: Կը սպառնայ արշաւել դէպի Սանճաք: Պաշտաման վիճակ հրատարակուած է արդէն եւ այն պաշտօնատարը որ Ֆրանսան կը ներկայացնէր Ալեքսանտրէթի մէջ, իր տեղը տուաւ զինուորական իշխանութեան : (*Մնացեալը յաջորդով) :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՞ՒՐ ՄՆԱՑ «ՍՐՏԱՊՆԴԻՉ»Ը

Վաստակաւոր բարեկամ մը կը գրէ.

— « *Լուսթեան թանձր քօղ մը կը ծածկէ դեռ Խորէն Ա. կաթողիկոսին մահը, այն ատրճան թանձր, որ Եբուսաղէմի պատրիարքին գրել կուտայ.—*

ՄԱՀԱԳՈՅԺ ՀԵՌԱԳՐԷՆ Ի ՎԵՐ ՈՐ ԵՒ Է ԼՈՒՐ ՉՈՒՆԻՆՔ ՏԱԿԱՒԻՆ ԷՋՄԻԱԾԻՆԷՆ ՈՒ ԱՏԻԿԱ ՉԱՓԱԶԱՆՑ ԿԸ ՄՏԱՀՈԳԷ ԶԻՍ, ԵՐԲ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ԱՀԱ ՆՈՐԷՆ ԿԱՂՄԿՈՒԻ ՔՍՏՄՆԵՑՆՈՂ ԶՐՈՅՑՆԵՐՈՎ... »:

Յունիս 8ին է որ Թորգոմ պատրիարք կը գետեղէ սոյն տողերը իր մէկ բարեկամին ուղղած մտերմական նամակին մէջ :Եւ այսպէս լուսէայն կը հաստատէ կատարուած եղեռնը, զոր դեռ կ'ուզեն սուտ հանել ամէն անոնք, որ իբրեւ խնկարկու կը սողան Սթալինի ոտքերուն տակ :

Թորգոմ պատրիարք կաթողիկոսին մահուան առթիւ գրած առաջին նամակով կը ծանուցանէր թէ Գէորգ արք. Չէօրէքճեան 1936ին տեղակալ է նշանակուած Խորէն Ա. կաթողիկոսէն: Եւ կ'աւելցնէր թէ «Սրտապնդիչ» է այդ լուրը, եւ թէ ի մօտոյ այդ անուանումին գիրը պիտի ստանայ ինքը եւս...

Ցարդ այդ «սրտապնդիչ» *բառը չճշմարտեցաւ, ու այժմ եղաւ «ՍԸՐՏԱՊՐԿԻՉ»* :

Եթէ Չէօրէքճեան արք.ը, իրաւ 1936*ին տեղապահ նշանակուած էր, ինչո՞ւ համար այդ պարագան կը յայտնէ կաթողիկոսի մահէն վերջ, ինչո՞ւ համար նշանակուած ժամանակին չծանուցուեցաւ, ինչպէս օրէնք է : Պարզ տրամաբանութիւն մը բաւ է ըսելու համար թէ այդ տեղակալութիւնը կեղծ է եւ չինծու :*

Թող իրենց ուզածին չափ վայրաբանեն զանազան թերթեր թէ կաթողիկոսը սրտի կաթուածէ վախճանած է: Ահա, անուղղակի հասած գիր մը եւս, գաղթազողի կը գրէ իր մէկ անկիւնը թէ՝ «Յամենայն դէպս՝ կաթողիկոսին մահը բնական չէ եղած»...

×

Մեր բարեկամը ի զուր կը կարծէ թէ սա միւսները չեն գիտեր ճշմարտութիւնը :

Ընդհակառակն, անոնք աւելի շուտ կը լսեն, աւելի շատ բան գիտեն Հալազանի, Դ. Սիմոնեանի, Շահվերտ -

Անցեալ տարի, ամէնէն առաջ իրենց շրջանակէն լսուեցան Բակունցի, Ալազանի, Դ. Սիմոնեանի, Շահվերտեանի, Սահակ Տէր Գաբրիէլեանի եւն. գնդակահարութիւնը կամ սպանութիւնը :

Բայց, մարդիկը ո՛ւխտ ունին.

Ուխտե՛լ ենք սրտել, այդ սիրով մեռնիլ ,
Համոզուած ենք որ միայն սուտով կայ մեզի փրկութիւն :

Գալով *Սրբազան*ներուն — պատրիարք, սպասաւորակ, նուիրակ, խրատուիրակ եւայլն,— անոնք ալ բոլորովին «պէխապէր» չեն:

Բայց , — ո՞ւր պիտի գտնէք Սեբաստիոյ Պետրոս արքեպիսկոպոսը կամ Նիկոմիդիոյ Ստեփաննոսը, որոնք շիտակ Եըլտըզի պալատը կը վազէին եւ Սուլթան Համիտի կը ներկայանային, զանազան տագնապներու ատեն :

Հիմակուանները — վեղարաւոր թէ անվեղար — այնքան սմքած են Սուլթան Սթալինի շուքէն, որ կը վախնան կատարել իրենց «որդիական իրաւունքին պատշաճ յիշեցումները» անգամ:

Կը վախնան նոյնիսկ հեռագիր մը ուղղել Չէօրէքճեան արք.ի, իմանալու համար թէ ե՛րբ եւ ի՛նչպէս թաղուեցաւ Խորէն Ա. :

ՎԱՀԷ

Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ԳՏՆՈՒԱԾ

Նոէկ հաղորդած էինք թէ ծանօթ երգիչ Ա. Շահմուրատեան չորեքշաբթի առտու մինակ մնացած ըլլալով իր տանը մէջ, դուրս ելած եւ հետքը կորսնցուցած է

Այս լուրը հրատարակած էին նաեւ Ֆրանսական թերթերը, աւելցնելով թէ Շահմուրատեան դուրս ելած է մուճակով, շապիկով եւ գլուխը բաց :

Ուրախութեամբ կը յայտնենք թէ դժբախտ արուեստագէտը գտնուած է հինգշաբթի օր, քաղաքէն հինգ ժամ հեռու, Շաթինեի-սիւռ-Մառնի մէջ: Ուրեմն դուրս ելլելէ վերջը յիշողութիւնը կորսնցնելով, ժամերով քալեր է անծանօթ ուղղութեամբ, մինչեւ որ ոստիկանները օգնութեան հասած են :

ԳՆԴ. ՔՈԼԷ, ԹՈՒՐՔ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉԸ ԵՒ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Ֆրանսա պիտի մնայ մինչեւ 1940

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Անտիոքի առաջնորդը վերջերս այցելած է՝ Անտիոքի թեմերը, մասնաւոր առաքելութեամբ: Առաջնորդը եւ Պ. Մ. Տէր Գալուստեան հանդիպած են նաեւ Ճէպէլը Մուսա եւ Հաճի Հապիպլիի պատմական եկեղեցին հաւաքելով գիւղացիները, խրատներ տուած են: Պ. Տէր Գալուստեան խօսած է տեղական բարբառով, հանդարտեցնելու համար գիւղացիները :

Անտիոք գտնուած ատեն, Առաջնորդը այցելութիւններ տուած է կուսակալին եւ գնդապետ Քոլէի :

Թուրք կուսակալին հետ տեսակցութիւնը եղած է մտերմական եւ անկեղծ: Տօքթէօր Ապտիւլրահման Մէլէք խօսակցութեան միջոցին հաւաստիքներ տուած է Սանճաքի բացարձակ անդորրութիւնը ապահովելու շուրջ ընդհանրապէս, եւ հայութեան մասին մասնաւորապէս :

Այս այցելութենէն կէս ժամ վերջ, կուսակալը անձամբ փոխ այցի կուգայ Առաջնորդին եւ կրկին կը շեշտէ իր նախկին բաղձանքները եւ բարի կամեցողութիւնները՝ Սանճաքի հայութեան մասին: Առաջնորդը շնորհակալութիւն կը յայտնէ :

Գնդապետ Քոլէի եւ առաջնորդին միջեւ տեղի ունեցած տեսակցութեան ներկայ եղած է Պ. Մ. Տ. Գալուստեան : Գնդապետը Սանճաքի հայութեան գոյութեան եւ իրաւունքներուն պաշտպանութեան մասին հաւաստիքներ տըւած է, աւելցնելով նաեւ թէ Ֆրանսացիները մինչեւ 1940 կը մնան տէրն ու տիրակալը այս հողամասին :

*** *Արձանագրութիւնները խաղաղօրէն կատարուած են Քէսապի եւ Ճէպէլ Մուսայի մէջ:*

Արձանագրութեանց արդիւնքը հետեւեալը եղած է Հայերու համար. Քէսապ 750 *հոգի, Ճէպէլ Մուսա* 1300 *հոգի, Անտիոք* 100 *հոգի, (այս թիւերը*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻԱՄՏՈՒԹԻՒՆ

Թերթերը՝ օրը օրին տուին թրքական նոր գիւտի մը լուրը։

Այսպէս ուրեմն, Թուրքը եւ Հայը «միեւնոյն ցեղէն են» եւ «եղբայրներ», արենակիցներ, եւ բոլոր, բոլոր այն բաները որ մէկը միւսին ազգակաս կ'ընեն։

Մարդ պէտք է հաստ խաւ մը ունենայ, չզարմանալու համար այս ուշ մնացած, ապշականութեան զգացումիս արթննալէն։

Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ, ասկէ քսան տարի առաջ, Հայոց դէմ խուժանավարութիւն ընող Եունուս Նատին կ'ելլէ եւ այսօր, ազգակից կը գտնէ մեզ։ Ա՛յ մարդ, ո՞ւր էր խելքդ ու գիտութիւնդ ասկէ 20 տարի առաջ։ Այս խեղկատակութեան հնարիչը չըսեր թէ թրքական այս խառնիճաղանճ ցեղին ո՞ր ճիւղին կը ցեղակցինք։ Թրքացած Սերպերո՞ւ, Պուլկարներո՞ւ, Ռումէններո՞ւ, Վրացիներո՞ւ թէ տէօնմէ հրեաներու կամ կեդրոնական Ասիայէն եկած ճինկիզի խաժամուժին, այտերը ցից Մոնկոլներուն։

Հարցում մը, այս առթիւ.

— Ի՞նչ եղան, Աթաթիւրքի օրով, Թուրքերու ձեռք անցած Անի անուն քաղաքի մը հնութիւնները։ Անոնք ըլլալով հայկական, այսօր «ցեղակցական» կապերով... թրքութեան պատիւ մը պիտի բերէին։ Ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ մեծ պատմագէտ Աթաթիւրքը այսպիսի յիշատակարանի մը հետքը անգամ չձգեց, ամէն ինչ հոն սրբել եւ քանդել տալով։

Թուրքիոյ մէջ՝ հաւանաբար կը կարծեն թէ, աշխարհի վրայ իրենցմէ դուրս բան գիտցող, պատմութենէ եւ ցեղագրութենէ հասկցող մարդ չը կայ։ Խեղճ ինքնահաւաններ։

Բայց ձգենք երեկուան այս տգէտները որ այսօր իմաստակութիւն ծախեն։

Մեզ շահագրգռողը շատ աւելի տխուր տեսարան մըն է, այս անգամ մեր ծոցին մէջ։

Թուրքիոյ մէջ կազմուած է «նախկին» Հայերու խմբակ մը, որ գաղտնի վարկերով կ'ապրի եւ կը կատարէ շատ ցած աշխատութիւն մը։ Ան դարձած է հլու գործիք մը մեր ցեղին թշնամիներուն ձեռքը, փոխան դրամի եւ պաշտօնի։ Այդպէս է պարագան ալ անճոռնի ելեքտրագէտին, Սահակ Քէլէճի։

Այս խմբակին պաշտօնն է առենը մէյ մը եւ մանաւանդ՝ հոգեբանական պահերու, հրապարակ գալ, արդէն թրքացած անուններով եւ ներկայացնել Թուրք թերթերու միջոցաւ ցանկութիւններ եւ առաջարկներ, յանուն հայ համայնքին։

Շնորհիւ այս ազգուրաց վարձկաններուն, Թուրքիոյ Հայերը նախ եղան, «Թիւրք Կրէկօրիէն», վերջը դարձան «թրքական ցեղին՝ Հայ կոչուած մէկ խումբը», այժմ կ'ըլլան առանց այլեւայլի Թուրք, իսկ լեզուն ալ աղաւաղուած թրքական գաւառաբարբառ մը, որուն գործածութիւնն ալ, շատ պիտի տեսնուի վաղը։

Ձուլումի ծրագիրի մը կանոնաւոր եւ յաջորդական զարգացումն է այս, պետական բռնադատումներու եւ կաշկանդումներու քովն ի վեր եւ իբրեւ թէ Հայոցմէ եկած։

Այս տողերով կ'ուզեմ անդրադառնալ այն ցաւագար մտայնութեան որ կը տիրէ արտասահմանի խումբ մը Հայերու մօտ։ Անոնք առիթը չեն փախցներ, ամենափոքր լուրի մը առթիւ հիւպատոսարաններու դուռները ափ առնելու, վերադարձի յոյսով։

Այս խեղճերը, որոնք հասած են միամտութեան վերջին աստիճանին, ի վիճակի չեն նոյնիսկ խորհելու վայրկեան մը թէ ի՞նչ պիտի ընեն Թուրքիա վերադառնալով։

Միթէ լուր չունի՞ն հոն տիրող թշուառութենէն եւ տնտեսական անել տագնապէն։ Չե՞ն իմանար թէ գաւառի հատուկտոր հայութիւնը կը ջանայ ինքզինքը Պոլիս նետել, պատառ մը հացի համար։

Այս միամիտները կը կարծեն թէ Թուրքիա վերադառնալով պիտի վերստանա՞ն իրենց հարստութիւնները, կալուածները, տուները, արտերը։

Պէտք է միանգամ ընդ միշտ լուսաւորել այս ժողովուրդը եւ անոր հասկցնել թէ ոչ մէկ սանթիմ, ոչ մէկ քարի կտոր պիտի չկրնան ետ առնել։ Եւ ոչ մէկուն ձեռքն է կալուածներու եւ հարստութեանց իրենց բուն տէրերուն վերադարձնելու կարելիութիւնը։ Այսպիսի բան մը ապահովելու համար պէտք է կրկին 1914ի վերիվայրումը յառաջ բերել։

Ուրեմն ցնորքներ են, ներկայ պայմաններուն մէջ, «ընդհանուր ներումի» յոյսերը եւ Թուրքիա վերադարձի հաշիւները։

Թուրքիա վերադարձող Հայը, եթէ երբեք պատահի այդ հրաշքը, ստիպուած է իր ծախքովը հոն երթալ եւ իր միջոցներովը նորէն նոր տնտեսութիւն հաստատել, աղքատ երկրի մը մէջ, ի տես իրմէ յափշտակուած հարստութեանց եւ ի գին իր ազգութեան եւ ցեղին ուրացումին։ Իսկ փոխարէնը՝ պատառ մը հաց ունենալու յոյսը։ Բայց այդ արդէն հոս կ'ունէ աւելի ազատ եւ Հայ մնալով։ Եւ ունեցած քանի մը փրանք խնայողութիւնն ալ վստահ կը մնայ իր ձեռքին տակ։

Ուրիշ կէտ մը եւս,— վերադարձի հաւատացողները պէտք չէ մոռնան որ կայ Թուրքիոյ մէջ բնակութեան օրէնք մը, որ կառավարութեան իրաւունք կու տայ բնակչութիւնը բաժնել իր հաշիւներուն համաձայն։ Վերադառնալ փափաքողները վստա՞հ են գոնէ թէ ընտանիքով իրենց ուզած վայրը պիտի կրնան տեղաւորուիլ։

Տակաւին կայ հարցին ազգային եւ քաղաքական կողմը։

Այսօր հայ ժողովուրդը պահանջ մը ունի Թուրքէն, դարերու իր ժառանգն է որ կ'ուզէ։ Ազգային պահանջ մըն է այդ որ պիտի չկորսուի ոչ արենակցական, ոչ ալ ցեղային ցնդաբանութիւններ մէջտեղ դնելով։ Պէտք է որ հայ անհատը ըլլայ բաւականհաստուն՝ իր ձեռնարկներուն մէջ, չվերածելու համար ազգային այս պահանջը քանի մը արտավար հողի եւ կամ տնակի մը վերադարձնելու հարցին։

Այս առթիւ պարտականութիւն կ'իյնայ հայ ազգային մարմիններուն ուղղութիւն տալ եւ լուսաբանել մոլորածները։ Չմոռնանք որ այսօր Թուրքը կը ջանայ նոյնիսկ արտասահմանի Հայոց մէջէն որսալ միամիտներ եւ անօթիներ, իր խաղերը հոս ալ խաղալու համար։ Մեզի կ'իյնայ զանոնք չէզոքացնել ու ամլութեան մատնել։

Երբ կը ջանանք տարագիր Հայութիւնը Հայ պահել, անոր ներշնչել մեր ցեղին ապրելու կամքը, օր մը՝ զայն թրքացած տեսնելու համար չէ։ Ասոր համար պէտք է հեռանալ բոլոր թրքութիւն հոտող բաներէ, լեզուէն, գիրքէն եւ երաժշտութենէն։

ՊԵՐՃ

ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

ԽՄԲ.— Հնչակեան վաստակաւոր գործիչը, Գրիգոր Եզիկեան, Թէհրանէն ընդարձակ թղթակցութիւն մը ուղղած է «Հայրենիք»ի, այս նիւթի մասին։ Նոյնութեամբ կ'արտատպենք զայն, մասնաւորապէս յանձնելով Ստալինեան Հնչակեաններու ուշադրութեան.—

Թէհրան, 26 Մայիս, 1938

Օտար հիւպատոսարանների մեծ մասը փակել եւ հիւպատոսներին յետ կանչել տալուց յետոյ, Խորհրդային կառավարութիւնը սկսեց զանգուածային կերպով իր երկրի սահմաններից անխտիր դուրս հանել նաեւ բոլոր օտարականներին, որոնց թւում նոյնիսկ նրանց, որոնց ինքը հրաւիրել էր Ռուսաստան որպէս մասնագէտներ կամ ղեկավարներ Խորհրդային տնտեսական ձեռնարկներում։

Առհասարակ օտարահպատակների թիւը շատ քիչ է Խորհրդային երկիրներում, ընդամէնը հազիւ մի հարիւր հազար, որի 95 առ հարիւրը Ասիական պետութիւններին պատկանող՝ Պարսիկներ, Թուրքեր, Աւղաններ, Չինացիներ, մասամբ պարսկահպատակ Հայեր։ Ամբողջ Խորհրդային երկիրներում ապրում էին մօտ հինգ հազար Եւրոպացիներ, որոնց մեծ մասը քաղաքական փախստականներ Գերմանիայից եւ Աւստրիայից։ Իրանահպատակների թիւը Ռուսաստանում ամէնից շատն էր։

Խորհրդային կառավարութիւնը իր արտաքսած օտարահպատակների մէջ ոչ մի խտրութիւն չի դնում։ Նկատի չեն առնում ոչ նրանց տարիքը, ոչ սեռը, ոչ քաղաքական դաւանանքը, ոչ դասակարգը, ոչ էլ Ռուսաստանում նրանց ապրած տարիների թիւը կամ նրանց մատուցած ծառայութիւնները Խորհրդային կարգերի հաստատման համար։

Մինչեւ իմ սոյն տողերը գրելս արդէն Ռուսաստանի սահմաններից դուրս են արուած մօտ 2.500 իրանահպատակներ (Հայ եւ մուսուլման), մօտ 10,000 Աւղաններ, մօտ 5,000 Թուրքեր եւ մօտ 1000 ուրիշ երկրացիներ։ Հեռագրական լուրերի մէջ արտաքսուած Չինացիների թիւը չի յիշուած։ Արտաքսուելու են նաեւ մօտ նոյնքան էլ ուրիշներ, որոնք այժմ գտնւում են Խորհրդային բանտերում կամ կեդրոնացման կայաններում։

Գրեթէ բոլոր պետութիւնները Ռուսաստանից արտաքսուած իրենց հպատակներին ընդունում են գրկաբաց եւ նրանց տալիս են հայրենիքում տեղաւորուելու և ամէն մի յարմարութիւն՝ իրենց նոր կեանք ըստեղծելու համար։ Շատ ծանր է վիճակը միայն այն օտար համայնավարների, որոնց իրենց հայրենիքում տեղ չեն տալիս եւ որոնց մի օտար երկրում տեղաւորելու համար Խորհրդային Արտաքին Գործերի Գործավարութիւնը ահագին եռանդ է ի գործ դընում։ Ծանր է նաեւ վիճակը Խորհրդային բանտերում եւ կեդրոնացման կայաններում գտնուող մօտ 600 (վեց հարիւր) Յոյների, որոնց իրենց հայրենիքը, Յունաստանը, տեղ չի տալիս եւ որոնց նոյնպէս մի օտար երկրում տեղաւորելու համար Խորհրդային կառավարութեան ներկայացուցիչները դիմումներ են կատարում։

ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾՆԵՐԸ ԲԱՆՈՒՈՐ ՈՒ ԳԻՒՂԱՑԻ ԵՆ

Պէտք է յիշել այն փաստը, որ արտաքսուածների 75 առ հարիւրը բանուորներ են, մօտ 20 առ հարիւրը հողագործներ, որոնք նստած են եղել հողերի վրայ, նոյնիսկ ծառայել կոլտնտեսութիւնների մէջ։ Արտաքսուածների հազիւ 5 առ հարիւրը մըտաւորականներ են կամ առեւտրականներ։

Արտաքսումը կատարւում է սովորաբար հետեւեալ ձեւով.—

Նախ՝ ձերբակալւում են արտաքսուելու դատապարտուած օտարականներին։ Նրանց մի քանի շաբաթ, երբեմն մի քանի ամիս պահում են բանտերում կամ կայաններում չափազանց հակաառողջապահական պայմաններում, քննութեան են ենթարկում, խոստովանեցնելու համար նըրանց պատիժներ տալիս ու չարչարում, ապա ուղարկում են նրանց մինչեւ սահմանագլուխ Չեկայի զինուորների հսկողութեան տակ եւ այնտեղ յանձնում են իրենց կառավարութիւններին։ Իսկ եթէ ծովով պիտի ուղարկեն, բանտարկեալներին տանում են նաւ, յանձնում իրենց երկրի հիւպատոսներին, եթէ ունին, եւ ուղարկում իրենց հայրենիքը։ Նաւերը եւ երկաթուղիները ձրի, Խորհրդային կառավարութեան հաշուին են փոխադրում արտաքսուածներին մինչեւ իրենց հայրենիքը։

Աքսորուածներին ճանապարհ ձգելուց առաջ նրանց դեռ չձերբակալուած եւ չաքսորուած հարազատներին, մայր, հայր, կին, ամուսին, որդիներ եւայլն, իրաւունք է տըրւում տասնըհինգ րոպէ միայն տեսնուել իրենցից բաժանուող հարազատների հետ։ Երբեմն պատահում է, որ այդ տեսակցութիւնն էլ վըլացւում է, եւ հարազատները իրար մօտ գտնուելու մասին որեւէ տեղեկութիւն չեն ունենում։

ԱՅՐԵՐ, ԿԻՆԵՐ ԶԱՒԱԿՆԵՐ ԲԱԺՆՈՒԱԾ ԻՐԱՐՄԷ

Եղել են դէպքեր, երբ կանանց աքսորել են յայտնելով նրանց, որ իրենց ամուսինները իրենցից մի քանի օր առաջ են ուղարկուած եւ նրանց կը պատահեն իրենց հայրենիքում, մինչդեռ յայտնուել է յետոյ, որ նոյն կանանց ամուսինները կամ սպանուած են եղել արդէն կամ դեռ գըտնւում են Խորհրդային բանտերում։ Եղել են դէպքեր նաեւ, որ կնոջ կանչում են նաւամատոյց կամ երկաթուղու կայարանը խաբելով նըրան, թէ իր արտաքսուող ամուսինն է ուզում իրան տեսնել եւ առանց այլեւայլութեան նրան դնում են նաւը կամ վագոնը եւ ճանապարհում։

Ընդհանրապէս թոյլատրւում է աքսորուածներին իրենց դրամները իրենց հետ տանել կամ նոյն դրամներով գնումներ անել եւ իրենց հետ թոյլատրուած ապրանքներ տանել։

Բայց շատերին զրկում են այդ իրաւունքից եւ հնարաւորութիւն չեն տալիս իրենց հետ ոչինչ տանելու։ Մեծ մասամբ յանկարծակի եւ հապճեպ ուղարկուածներն են, որ զրկւում են այդ իրաւունքից։

Սովորական երեւոյթ է, որ ամուսիններին արտաքսել են եւ կանանց ու երեխաներին թողել Ռուսաստանում, կամ ծնողներին արտաքսել են եւ երեխաներին թողել, կամ երեխաներին եւ կանանց արտաքսել են, ամուսիններին թողել։ Արտաքսուածներից մէկը պատմում էր, որ ամենասարսափազդեցիկ տեսարանը բաժանման տեսարանն է, որ մոռացնել է տալիս բանտերում կամ կայաններում կրած բոլոր տանջանքներն ու չարչարանքները։

Ես չպիտի նկարագրեմ բանտերում ու կայաններում աքսորուածներին տըրուած տանջանքներն ու չարչարանքները, որոնք ոչնչով տարբեր չեն հին Չինաստանում յանցաւորներին տրուած տանջանքներից կամ չարչարանքներից։ Չպիտի նկարագրեմ այն յուզումն ու վիշտը, որ ունենում են իրենց հարազատներից բաժանուողները, ոչ էլ այն յուսահատութիւնը, որին ենթարկւում են իրենց հայրենիքում իրենց ամուսիններին չճարող կանայք։ Այդ մասին կարելի է շատ գրել, սիւնակներ լցնել. թողնում եմ ուրիշներին այդ անել։

ԳՐԻԳՈՐ ԵԶԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Բայց թոյլ տուր, խնդրեմ, մեր դասարանին առջեւ ամբողջացնեմ ամփոփումը գերման Փրոֆ.ին բովանդակիչ տեսութեան՝ ի մասին ձեւին, ներդաշնակութեան, մէկ խօսքով՝ արուեստին, որուն նախապայմանը — կը գտնենք արդէն Բնութեան մէջ։ Ան որ ամբողջութիւն մը կը կազմէ՝ ձեւի բաղադրութիւն է։ Լեզուն՝ իր մասերուն պիրկ ագուցումովը՝ գերազանցապէս ամբողջութիւն մըն է եւ, հետեւաբար, չի կրնար խուսափիլ ձեւէ, կանոնէ, տրամաբանութենէ, ընդունելով հանդերձ, թէ ազատութիւնը դարձեալ մեծ դեր կը կատարէ ներդաշնակութեան մէջ։ Արուեստը որքան ներդաշնակ, նոյնքան ազատ է։ Երկու տարբեր տեսութեամբ արուեստագէտներ միեւնոյն անձին կրնան հագցնել կերպարանք մը՝ որ տարբեր ըլլալով նուազ ներդաշնակ չէ։ Չէ՞ որ միեւնոյն լեզուին հմտութեամբ փայլող երկու գրագէտներ եւս կրնան, մէկը միւսէն աւելի, ներդաշնակ ու ձեւաւոր գրել, կարեւոր տարբերութիւններ ի հանդէս բերելով հանդերձ։ Արուեստագէտը նուազ չի պայքարիր ինք իրեն մէջ, իմաստասէրին չափ, կտրուկ որոշ ձեւի մը համար։ Պղատոնի Իտէալը, Արիստոտէլի ստորագրութիւնները, յաւիտենական ստեղծագործութիւններ են իբրեւ նմոյշ արուեստի, որ դարէ դար, դպրոց եւ ուղղութիւն փոխելով իսկ, բոլոր ազգերու եւ սերունդներու մէջ աճող հոյակապ միտքերուն առաջնորդը եղաւ եւ պիտի շարունակէ ըլլալ։ Անարուեստ յանդգնութիւնները, ներկային համար իսկ չփոթ, կրնան վաղափուլ համբաւ մը ունենալ՝ իբրեւ առարկայ արտակարգ հետաքրքրութեան, բայց այդ յանդգնութիւնները, ինչ անուն ալ կրեն, տէքատան կամ վիպամոլիկ գրականութիւն, չեն ունենար ապագայ, ինչպէս չեն ունեցած անցեալ։ Ձեւի համեմատ, այսինքն՝ լեզուին ձեւին համեմատ տեղի ունեցած յանդգնութիւնները, նոյնիսկ իրենց «անսանձ» կամ «ազերասանձ» ճանչցուած վիճակին մէջ կը սիրուին, կը հրապուրեն անոնք, ըլլան գրական ու եւ է սեռի պատկան — Երգիծանք, Քերթողութիւն, Իմաստասիրութիւն, նաեւ ամէն կարգի քրոնիկոններ։

Ձեւը սրամտութեան թշնամի չէ։ Ընդհակառակն, բոլոր հոյակապ սրամտութիւնները ձեւով արտայայտուածներն են։ Հազար անգամ կրկնուած ճշմարտութիւն մըն է, թէ ձեւով ճոխացած միտքերը գրականութեան մէջ անմահ անուն ձգած են,— վկայ Կէօթէներ, Իւկոներ, Լամարթիններ, առանց անուանաշարքի։

Ձեւը բնական զգածումն մըն է, նոյնիսկ անարուեստ ծաղումով, մէկ մը օժտուած միտք ինքզինքը կարծես դրոշմուած կը գտնէ՝ ծաղումով իսկ արուեստագէտ ըլլալու — նաեւ լեզուի արուեստագէտ։ Ձեւի բացատրութիւնները լեզուով տեղի կ'ունենան, եւ ծաղումով գրականութեան անատակ եղողները կը մարտնչին ձեւին ու ճաշակին դէմ — այս վերջինը իբրեւ մէկ արդիւնքը առաջինին։ Ամէն արուեստ իր վրդովումը ունի — դէպի գեղեցիկը տանող ճամբուն վրայ։ Ձեւը կամ ձեւին գիտը դեղ ու դարման է այդ վրդովումին։ Ձեւին հմայքը կ'առաջնորդէ դէպի անդորրութիւն։ Գունագեղ յատակուած գետին մը կը խաղաղէ վրդովումը, երբ վրձինը երանգապնակին եւ գրիչը կաղամարին մէջ կ'ողողուի՝ արդէն իսկ ձեռք բերուած ձեւին գիտակցութեամբ։ Եւ կ'ապրի գործը։ Ձեւի այս մտահոգութենէն գրաւուած է — թերեւս առաւելապէս — եւ բանաստեղծը, ինչպէս արդէն ակնարկեցինք։

Ձեւին ուղղակի ծնունդն է նաեւ քննադատութիւնը։ Առանց պատուաւոր քննադատութեան գեղարուեստ կամ արուեստ չկայ։ Քննադատութիւնը ձեւի սկզբունքներուն չափը միանգամայն խթանն է։ Գործի մը արժէքը կը պարզուի քննադատութեամբ եւ անոր շնորհիւ միայն։ Քննադատութիւնը ձեւին առարկան է։ Ձեւին մտահոգութենէն դուրս քննադատութիւն մը անհաստատ շռայլաբանութիւններու շրջանակին մէջ կը ծիւրի։

Ճիշդ է որ մարդուն ներսիդին ինչ խորհրդաւոր բան որ տեղի կ'ունենայ արտայայտուելու համար, իր սեփական իրաւունքը եւ արժէքը ունի, եւ պէտք չէ ո եւ է կապանք խափանէ զայն։ Հոգիին իրաւունքն է այս, ուրիշ խօսքով՝ ներշնչումը։ Այնպէս որ նոյնիսկ կան ծայրայեղներ՝ որոնք այս իրաւունքին դէմ ձեւին փորձը սրբապղծութիւն կ'անուանեն, թէեւ այսպիսիներուն թիւը ցանցառ է ու ծանծաղ։ Սակայն խորհրդաւորին ու ներշնչումին իրաւունքը անխոռ ու ամբողջ կը պահենք, երբ յայտնենք, թէ անոնք իրենց իսկական գոյնով ու շրջանակով կ'արտայայտուին միայն այն ատեն, երբ ձեւի բերուին։ Եւ բնութիւնը ինքնին այս մասին լաւագոյն դաստիարակն է։ Ամէն ներշնչում հրապարակ չի գար խորքէն, ուր թաղնուած է։ Այդ առանձնաշնորհումը ունին այն ներշնչումները, որոնց ընկերացած է արտայայտութեան լաւագոյն ձեւը։

Սիրելի Արազ, պիտի ըսես հիմա — վախճանն է գովելի...

Համաձայն եմ ...։

ՏԱՐԱԶ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Պահակը իր տիրոջ հրամանը հաղորդեց անոնց եւ դուրս գնաց։ Երկու ոստիկանները դիրք բռնեցին Սուլտինի երկու կողմերը, իսկ Ներքինին տեղաւորուեցաւ աթոռի մը վրայ։ Նայեցաւ տղուն մեծ հետաքրքրութեամբ ու նոյնիսկ հիացումով մը զոր կարելի էր նշմարել իր սեւորակ աչքերուն խորը։ Յետոյ իր վիթխարի ծանրութեան տակ աթոռը ճարճատեցնելով դէպի առաջ ծռեցաւ եւ բարեմոյն շեշտով մը հարցուց.

— Ինչպէ՞ս եղաւ որ Մարմարայի ջուրերէն ազատեցար...

Սուլիտին չփոխեց իր դէմքին արտայայտութիւնը եւ ամենայն լրջութեամբ պատասխանեց.

— Որովհետեւ— ինչպէս իշխան Ալին ալ բացատրեց քիչ առաջ— ես կատուներուն պէս ինը հոգի ունիմ...

— Իրա՛ւ, բացագանչեց Ներքինին՝ նոյնքան լրջօրէն, ուրեմն մենք ալ քեզի թոյն պիտի խմցնենք... փորդ դանակ մը պիտի մխենք... ատրճանակ մը պիտի պարպենք թոքերուդ մէջ... քեզ ցիցը պիտի հանենք... գըլուխէդ պիտի կախենք... կոկորդդ պիտի կտրենք ու յետոյ մարմինդ պիտի այրենք... այս ձեւով հաշիւը մաքրած պիտի ըլլանք այն ութը հոգիներուն որոնք տակաւին վրադ են... ու եթէ քիչ մը ուշադրութիւն ընես, կարծեմ գիտակցութիւնդ կորսնցուցած պիտի չըլլաս մինչեւ ութերորդ գործողութիւնը, թէեւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը կրնայ մահացու ըլլալ որոշ ժամանակէ մը վերջ...

— Ուրիշ ընտրութիւն չունի՞ս...

— Այո՛, այո՛ ունիմ... տակաւին չըսի թէ կրնանք գլուխդ կտրել... խեղդամահ ընել... մորթդ քերթել... շնչահեղձ մեռցնել... անօթի ձգել... Կրնանք վայրի կատուներուն հետ տոպրակի մը մէջ կարել քեզ... օձերուն կողմէ խայթել տալ... մուկերուն կեր ընել՝ հին ջրհորի մը մէջ... կը տեսնե՞ս որ ութ ուրիշ ձեւեր եւս ըսի... Մահուան այս բոլոր տեսակներուն ականատես եղած եմ ես ինքս... բայց այս վերջինները քիչ մը երկար կը տեւեն, մինչդեռ առաջինները՝ ամէն մէկը կէս ժամ, եթէ Ալլահը կամենայ... եւ չիտակը այս օրերս ալ շատ գործ ունիմ...

— Եթէ այդպէս է, կատուները եւ մուկերը մէկ կողմ ձգենք, մնացածը կը բաւէ...

— Շնորհակալ եմ ըսաւ Ներքինին քաղաքավարութեամբ։

— Չարժեր, պատասխանեց Սուլիտին. կը շնորհաւորեմ որ այդքան խոր ծանօթութիւն ունիս այս նիւթին մասին...

— Շնորհակալութիւն... երիտասարդութեանս բախտը ունեցած եմ դասեր առնելու «Զարիֆը Սագալ» փաշայէն... մե՛ծ բան է... մահապատիժներու գործադրութեան ընդհանուր տնօրէնն էր ան եւ իր համբաւը ձեր ականջին հասած ըլլալու է... Սենեկապետն էր Նորին Վեհափառութեան Սուլթան Ապտիւլ Համիտին, որ հիմա Ալլահին կուրծքին վրայ կը հանգչի...

Սուլիտին գլուխը շարժեց եւ իր կապոյտ աչքերը փայլեցան։ Մահուան շուրջ կապուած այդ սարսափելի խօսակցութիւնը անձնական հանգամանք չունէր. բայց խորհեցաւ թէ լաւ առիթ մը ներկայացած էր իրեն, քարը տեղը գլորելու համար։

— Եթէ Զարիֆը Սագալ փաշան կը ճանչնայիր, ուրեմն Նորին Բարձրութիւն Մեծ Ներքինի Ճէվտէթ Աղան ալ կը ճանչնաս...

— Անշո՛ւշտ, անկէ ալ շատ մը բաներ սորված եմ...

— Կը յիշե՞ս թէ ինչ ձեւով մեռաւ...

— Զարիֆը Սագալին եւ քանի մը ուրիշներու հետ Ղալաթիոյ կամուրջին գլուխը կախուեցաւ, երբ Երիտասարդ Թուրքերը Սուլթանը գահընկէց ըրին... փառք Ալլահին, այդ օրերուն Թիֆլիզ գացած էի, Չէրքէզ հարճեր ծախու առնելու համար...

— Կը սխալիս, բարեկամ, անիկա կախաղան չբարձրացաւ... իմ ծանօթներէս մէկը Պոլիս կը գտնուէր այդ շրջանին եւ ականատես եղած էր մահապատիժին գործադրութեան... Ներքինի Ճէվտէթ Աղան ալ քեզի պէս վիթխարի կազմ մը ունէր ու բազմածալ կզակ մը... Երբ կարգը իրեն եկաւ, դահիճները չկրցան չուանը անոր կոկորդին անցընել պէտք եղածին պէս... հետեւաբար երբ զինքը անդին հրեցին, ո՛չ խեղդամահ եղաւ, ոչ ալ վիզը փրթաւ...

— Հապա ի՞նչ եղաւ...

— Իր հսկայական ծանրութեան տակ կոկորդին լարերը երկնցան, երկնցան եւ շնչահեղձ եղաւ... ահագին ժամանակ առաւ... այնպէս որ երբ Ճէվտէթ Աղան այլեւս անշարժացաւ, գլուխը ուսերէն բաժնուած էր մէկ նարտայի չափ... Դիակը կը ճօճէր վիզէն որուն բարակութիւնը եղած էր իմ դաստակիս չափ... յոյս ունիմ որ ասիկա չես մոռնար, երբ Մ. Քէմալը քեզ կախաղանի դատապարտէ...

Ներքինիին ուռած աչքերուն քըթթումէն Սուլիտին կռահեց թէ հարուածը իր նպատակին հասած էր։ Եւ սակայն մարդը ինքզինքը զսպեց անմիջապէս ու նորէն ժպտեցաւ։

— Ատիկա ձգէ եւ սա երէկ գիշերուան փախուստիդ մասին խօսէ քիչ մը, ըսաւ. շատ կը հետաքրքրուիմ եւ քեզի համար ալ հպարտ կը զգամ... շատ մը բանտարկեալներու պատմութիւնը անհամ կ'անցնի... մինչդեռ քուկդ մեր մեթոտը առաջին անգամն է որ կը ձախողի— պատմական դէպք է...

— Ինչ ձեւով ազատիլս կը պատմեմ, եթէ ձգես որ անգամ մը քեզ այդ հորէն վար նետեմ, պատասխանեց Սուլիտին։

— Ո՛չ, խնդրեմ, ըսաւ Քազըմ ճաղատ գլուխը թօթվելով. ամբողջ կեանքիս մէջ փորձերը կատարած եմ ուրիշներուն վրայ... տարիքս ալ յառաջացած է եւ սովորութիւններս չեմ կրնար փոխել... աղջկան մասին կար այս գործին մէջ կարծեմ...

— Ի՞նչ ըսել կ'ուզես, չհասկցայ...

— Հա՛, հա՛, հա՛, Մալէք, [illegible] այս կատակը, խնդաց Ներքինին [illegible] րուն հսկայական կողերը ցնցուեցան պաղած մսի կոյտի մը նման. բայց ի հարկէ չես մոռցած այն բարձրահասակ, խարտեաշ ու սեւորակ աչքերով աղջիկը որ Բերա Փալասի [illegible] պակէն պիտի առնէր նամակդ...

(Տար.)

Արաբները եւ Հայերը

ԵՄԲ.— Դամասկոսի «Իթթիգալ Էլ Արապի» թերթը իր 8 Յունիս թիւով առաջին էջին վրայ կը հրատարակէ գեղեցիկ խմբագրական մը: Կ'ամփոփենք հիմնական մասը -

Ճակատագրակա՞ն է արդեօք, որ անք միասին պատմութիւն մը գրեն ...ւթիւն մէջ:

Եթէ Հայ չես՝ չես կրնար ըմբռնել որչափ կրնան տանջուիլ ազգերը: Եթէ Հայ չես՝ չես կրնար գիտնալ թէ ազգ մը կրնայ փառքի տիրանալ ու յ մեռնիլ:

Պատմութեան ամէնէն տարօրինակ ...ւթիւնը եւ ազգերուն ամէնէն ...ւթիւնը Հայերն են: Անոնք աշխարհի պատմաբաններուն եւ փիլիսոփաներուն ուսումնասիրութեան արժանի նիւթ մը հայթայթեցին, թէ ինչպէս կեանքը կը սկսի եւ կ'անհետանայ, ինչպէս աշխարհ կը ծաղկի ու յետոյ կը թշնամանայ, որքան մարդիկը կրնան գազանասիրտ եւ անգութ ըլլալ: Քիչ մը մտիկ ըրէ, ով ընթերցող:

Վերջին տարիներս միայն սկսանք ճանչնալ Հայերը, հակառակ անոր որ դարերէ ի վեր քիչ կը յարաբերինք անոնց հետ: Ասիկա ալ ունի իր հոգեբանական պատճառը: Հայը որ չափազանց զգուշաւոր է, ինչ որ ամօթ չէ, եկաւ ... աւելի եռասէր ժողովուրդի մը ...վ: Սուրիացին կը զգար թէ օտար ազգին մը կը մտնէր իր մորթին մէջ: Դեռ այսօր ժողովրդային խաւերուն մէջ կը գտնուին հետքեր վերապահութեան, որով Սուրիացին կ'արտայայտէ իր բնազդը հայ հիւրին հանդէպ: Այս հետքերը տակաւ կը ջնջուին: Դուն ալ կը զգաս թէ պէտք է ջնջուին երբ քեզի նման Սուրիացին կը խօսի արաբերէն մաքուր լեզուով ու միայն յետոյ կ'իմանաս թէ ան հայ ծագում ունի:

Միւս կողմէ, Հայու եռասիրութիւնը կը գրգռուէր, նոյնքան հոգեբանական պատճառով մը: Ինքզինքը օտար կը զգար այստեղ, եւ ստիպուած էր՝ ապրելու համար՝ սուր մրցակցութիւն մղել իր դրացի Սուրիացիին դէմ: Արդէն բոլորս գիտենք թէ ինչպէս դառն եւ թշուառ կեանք մը վարեցին շատ մը Հայեր մեր քաղաքներուն շրջակայքը եւ մեր կեանքի ...անքին վրայ: Կը զգանք թէ պարտականութիւն ունինք Հայը ազատելու այն վիճակէն եւ անոր գործակցելու՝ մեր միացեալ հանրային կեանքը կենդանացնելու համար:

Եթէ սուրիական ազատամարտութեան պատմութեան նայինք, կը տեսնենք թէ կարգ մը Հայեր Ֆրանսական բանակներուն մէջ զինուորագրուեցան՝ ...ուած չքաւորութենէ, մոռնալու չէ սակայն որ ուրիշ Հայեր՝ հակառակ իրենց կարօտութեան՝ միշտ մերժեցին՝ զէնք հիւրընկալողին վրայ բարձրացնել եւ իրենց Սուրիացի եղբօր դէմ զէնք պարզել: Այս բանը անձնական փորձովս գիտեմ եւ յարմար առիթին պիտի պարզեմ:

Հայը որ այս երկիրը մտաւ թափառական եւ փախստեայ, ունենալով միայն եւ ուժեղ զգացումը այն հայրենասէր մարդուն, որուն հայրենիքը բզիկ բզիկ եղած է, մինչեւ վերջին տարիներս ինքն իր ազգային ըղձերու մէջ կ'ամփոփուէր ու կ'առանձնանար: Ատոր համար մեղադրելի չէ: Ոչ ոք Հայուն պէս իր հայրենիքի արժէքը գիտէ. ոչ ալ կը զգայ ...ւթիւնը հայրենիքի սիրոյն:

Վերջին տարիները Հայը սկսաւ ըմբռնել թէ պէտք է համագործակցիլ իր եղբայր Սուրիացիին հետ: Թերեւս Սուրիացիին մտայնութեան փոփոխութիւնն ալ Հայը աւելի ընդունակ կը դարձնէ անոր մօտենալու եւ աւելի հաւատարիմ դառնալու հանդէպ իր նոր հայրենիքին՝ որ ինքզինքը հպարտ կը զգայ, ընդունելով իր ծոցին մէջ հինաւուրց փառքի եւ քաղաքակրթութեան տէր ազգի մը պատկանող այս նոր եւ կենսունակ տարրը»:

Յօդուածագիրը յետոյ կարգ մը տեղեկութիւններ կու տայ հայկական պատմութեան, եւ ազատութեան համար տարած պայքարներուն, հայկական ջարդերուն, Հայաստանի բաժանումին վրայ. եւ թէ, միանգամայն, ինչպէս Աթաթուրքի յաղթանակները հայ անկախ պետութեան վերջին յոյսերը մարեցին:

Յօդուածագիրը այսպէս կը վերջացնէ.

— «Կրնամ ձեզի ներկայացնել նմոյշներ Հայոց գրականութենէն եւ անոնց ազգային հին կեանքէն: Թերեւս մօտ օրէն ձեզի ծանօթացնեմ հայ գրագէտ մը, որ ոգի ի բռին կ'աշխատի ազնիւ եւ յարատեւ գործակցութիւն ստեղծելու ընդմէջ սուրիական հայրենիքի երկու տարրերուն (Արաբ եւ Հայ) եւ որ իմ տեղս պիտի նկարագրէ ձեզի զանազան պատկերներ հայկական կեանքէ:

Մեր այսօրուան բաղձանքն է որ այս երկու ազգերը համագործակցին: Իրենց սեւ պատմութեան դժբախտութիւնը՝ զիրենք միացուցած է: «Հիւանդ մարդ»ուն կայսրութեան ատեն՝ Հայերը իբրեւ բախտակից ճանչցանք: Ապա Կազլին հանրապետութեան օրով իբրեւ հալածուածներ, թշուառներ, մահուան սպառնալիքի տակ, մեզի պէս: Երանի՜ թէ ճակատագրական այս եղբայրակցութիւնը մեզ մղէ մօտ օրէն գրելու էջ մը նոր եւ միացեալ պատմութեան սուրիական հայրենիքին կեանքին եւ անոր փառապանծ ազատագրումին մէջ»:

ՎԱՐԴԸ ՈՐ ԽԱՄՐԵՑԱՒ ՄԱՐԴՈՒ ՄԸ ՇՈՒՔԻՆ ՏԱԿ

Դամասկոսի շրջակայքը գտնուող թշուառ հիւղակի մը մէջ, անձրեւոտ գիշերով, անցեալ տարի, լսեցի հայկական երգի եղանակ մը որ կարծես յուսահատութեան մարմնացումն էր խաւար գիշերին մէջ: Թարգմանել տուի:

«Այն վարդը զոր մեծցուցի եւ սիրեցի, ո՛վ սիրելիս,
Չխամրեցաւ արեւուն տապէն... այլ շուքին մէջ...
Շուքին մէջ Մուսթաֆա Քէմալին,
երբ որ արեւիս դէմ կանգնեցաւ:
Ու սիրե՞ս խամրած վարդը...»:

ՈՒԽՏ ԵՒ ԱՐՑՈՒՆՔ

Հ. Յ. Դ. Թանգարանը ուխտագնացութեան վայր մըն է, բարոյական հայրենիքը ազատատենչ ու հայրենաբաղձ Հայուն:

Անցեալ կիրակի հոն դիմած էին Պանթէօ Բաշանի ենթակոմիտէէն, հաւաքիչներ, եւ ուրիշ վայրերէ 8 երիտասարդներ, 16էն 18 տարեկան, որոնք փափաք յայտնած էին Դաշնակցական մկրտուիլ Թանգարանին մէջ, ազատագրական պատմութեան նըշխարներուն առջեւ:

Մեծ էր խճողումը, 52 հոգի, նաեւ քանի մը տիկիններ եւ օրիորդներ, ազատամենքի կարօտին սարսուռ հոգիներ:

Սրահներէն ներս, ինկած հերոսներու սրբանկարներէն ցայտող ուրուականներ: Եւ ո՛վ զարհուրանք, դաւադիր Թուրքին կողմէ ամբողջ չորս տարիներ գազանօրէն կոտորուած մէկ միլիոնէ աւելի զոհերէն գանգ մը, իբրեւ բողոք «քաղաքակիրթ» մարդկութեան դէմ...

Մեծ սրահին մէջ, 8 թեկնածու պատանիներ, կայտառ, աշխոյժ ու վճռական:

Ընկեր Կիլիկեցիի կնքահայրութեամբ սկսաւ երդումի արարողութիւնը, եւ մինչ անոնք բարձրաձայն կ'ուխտէին ապրիլ, գործել ու կռուիլ հայ ժողովուրդին ու հայրենիքին համար, կիներուն աչքերէն արցունքներ կը հոսէին: Լուռ էր սրահը ու լարուած: Երկուան պատմութիւնն էր որ անցաւ սրահին մէջէն, հերոսներ շարան շարան, ու ահա իրենց աչքին առջեւ, օտար երկինքի տակ հասակ նետած զաւակներ երդում կ'ընեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ:

Հայ կնոջ արտասուքով օծուեցաք դուք, տղաք: Այդ արցունքները ձեր գրկած դրօշին հետ ձեր ուղեցոյցը, ձեր խրախոյսը թող ըլլան:

Ընկերներ Գ. Բալայեան եւ բժիշկ Ց. Կիլիկեցի ուղերձներով ողջունեցին մեր նոր ընկերները: Ընկերական ուրախ ու ջերմ համբոյրներով վերջացաւ արարողութիւնը:

Պանթէօ - Բաշանի ենթակոմիտէի կողմէ ընկեր Հայկ Զրուանդեան իր ընկերներու ողջոյնը հաղորդելով, աւետեց գրադարան ընթերցարանի հաստատումը: Ընկեր Բալայեան ներկաները հիւրասիրեց եւ երկու խօսքով յայտնեց թէ «այս Թանգարանը ոչ միայն Դաշնակցականի եւ Դաշնակցութեան կը պատկանի, այլեւ ամբողջ հայ ժողովուրդին, առանց դաւանանքի եւ կուսակցական խտրութեան, քանի որ մենք նշխարներ ունինք նաեւ ոչ - Դաշնակցականներու, որոնք ինկած են ազատագրական պայքարի ճամբուն վրայ»:

Մասիս

Հ. Յ. Դ.
ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԵՒ ԿԵԴՐ. ԴԻՒԱՆ

Նուիրակալութեամբ ստացած ենք.—

Մարտին Շաքիրեանէ (Թաւրիզ).— Հայր - Աբրահամի, Վարանդեանի եւ Ահարոնեանի նամակները գրուած 1923 — 24ին:

Բժիշկ Թաշճեանէ (Ռաշտ-Իրան).— Անդրանիկի նամակը գրուած 1905 թ. Ժընեւէն եւ երկու պաշտօնական գրութիւն ստորագրուած «Վանի նահանգապետ՝ Արամ: Գրուած 1915 թ. Վանի մէջ:

Տիկին Գարտինէ Աղապապեանէ, Արմէն Գարոյի, Սեբաստացի Մուրատի, Վարանդեանի, Ահարոնեանի եւն. խմբանկարը, Խաժակի, Ակնունիի, Գարոյի նկարները, Վարդգէսի, Բ. Շահբազի, Վ. Տաթեւեանի խմբանկարը:

Ս. Վրացեանէ, Սիմոն Զաւարեանի բարձրաքանդակ - կողմնացոյցը, որ կը գործածուէր Տարօնի շրջանին մէջ 1910 — 1911, արծաթէ տախտակ մը ոսկեզինանշանով, ոսկեզարդ ճիւղով եւ եռագոյնով, շինուած Պուէնոս Այրէսի հայ ոսկերիչներու ձեռքով 1936ին:

Ա. Գասպարեանէ, 1) Յովհաննէս Եուսուֆեանի նկարը քաշուած Լոզանի մէջ 1913ին, 2) Բաբգէն Շահպազի չորս նամակները եւ Վարանդեանի նամակը գրուած 1913ին:

Օր. Անահիտ Նորատունկեանէ, (Աղեքսանդրիա), իր ողբացեալ հօր, ընկեր Միհրան Նորատունկեանի մեծադիր նկարը:

Արսէն Միքայէլեանէ (Նիւ Եորք), Մատթէոս Լէյլէկեանի նամակը գրուած «մահուան խցիկէն» 1935 ապրիլ 1ին Սինկ-Սինկի բանտէն:

Տիկին Միրանկիւլեանէ եւ Ս. Ֆիլիզեանէ, իրենց ողբացեալ եղբօր՝ Բիւզանդ Բագրատունիի մեծադիր նկարը (հին յեղափոխական աշխատած Տրապիզոնի, Պարսկաստանի եւ Ամերիկայի շրջանին մէջ):

Հրանդ Սամուէլէ, Խ. Աբովեանի, Ղ. Աղայեանի, Յ. Թումանեանի եւ Պ. Պռոշեանի մեծադիր նկարները:

Ի. Մադաթեանէ (Լօզան), Անդրկովկասի Սէյմի թղթադրամները, շրջաբերութեան հանուած Հայաստանի, եւ Ատրպէջանի կողմէ, 1918ին:

Տ. Մանուչարեանէ (Վարշաւա), Հ. Հանրապետութեան զինուորի պետական զարդանիշը:

Հրանդ Բալուեանէ (Խմբագիր «Զուարթնոց»ի), Հ. Ալիշանի լուսանկարը, որու ետեւը Հ. Ալիշան իր ձեռքով 1895 նոյեմբեր 13ին մակագրած է.—«Յալեկոծեալ ժամանակ
Խաղաղ է ծով քան ցամաք,
Յուսով վարէ զնաւդ յառաջ,
Թէ գայ ցընծում թէ հառաչ»:

Դրամական նուէրներ.— Տիկին Վ. Զարդարեանէ 100 ֆրանք, Ներսէս Մոմճեանէ 100, Արշակ Արզուեանէ 50, Ոմն 50, Ա. Մալոյեանէ 10 ֆր.:

Վարիչ՝ Գ. ԲԱԼԱՅԵԱՆ

ԱՅՍ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Այս գիշեր, շաբաթ, տեղի կ'ունենայ Արամ Պարթեւեանի նուագահանդէսը, Սալ Կավոյի մէջ, մեծ պատրաստութեամբ:

Պ. Պարթեւեանի պարբերական նուագահանդէսներուն մէջ ցարդ կրցած ենք գնահատել բարձր երաժշտութիւնը մեր ժողովուրդին մէջ տարածելու իր ճաչակը: Ասոնց զուգընթաց ան ամէն անգամ նորութիւններ ներկայացուց մեզի, եւ այժմ, համեմատաբար երիտասարդ տարիքի մը մէջ, ունի քանի մը տասնեակ հեղինակութիւններ, ամէն անգամ հաճոյքով ունկնդրուած: Այս գիշերուան նուագահանդէսին մէջ պիտի լսուի, ինչպէս յայտարարութիւնը կ'ըսէ, Կովկասեան մօթիֆներով հիւսուած պարանուագ մը, եւ Հովը, գործադրուած այս անգամ հայ ջութակահարի մը կողմէ, որուն երբեք վայրկեան տեւող հմայքը ինքնին գիւտ մըն է:

Յետոյ Պէթհովէնեան երաժշտութիւնը, որուն ղեկավարութիւնը կը պահանջէ խոր հասկացողութիւն, եւ վերջապէս՝ երաժշտանոցի տնօրէն՝ Անրի Ռապոյի «Գիշերային Թափօրը» -- գրուած Կէօթէի հռչակերտ Ֆաուստի նիւթին շուրջ, ուր խորհրդաւոր մեծութեան մէջ թափօրի մը ականատես՝ Ֆաուստ իր քաւութիւնը կ'որոնէ:

Ա. Պարթեւեանի յաջորդաբար կազմակերպած սէնֆոնիք նուագահանդէսները իրենց օգուտը ունեցան: Տարիներ առաջ, երբ մեր ժողովուրդը այնքան ջերմօրէն չէր ճաչակեր այս սեռի արուեստը, այսօր հետաքրքրութեամբ կ'ունկնդրէ այս նուագահանդէսներուն:

Տ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

ՖՈՒԹՊՈԼ.— Իտալիան երկրորդ անգամ ըլլալով շահեցաւ աշխարհի բաժակը: Կիրակի օր, 19 յունիս, Քոլոմպի սթատը լեցուն՝ հետաքրքիր բազմութիւնով մը, կը յիշեցնէր 1924ին տեղի ունեցած ընդհ. ողիմպիականի խանդավառ ժամերը: Իսկապէս ֆութպոլը գերազանց տեղ մը կը գրաւէ այլեւս մարզանքի շարժումին մէջ: Իբր ապացոյց, այն շահեկանութիւնը զոր ստեղծած էր սոյն բաժակին կազմակերպութիւնը բոլոր աշխարհի մէջ: Ֆութպոլը այսօր դարձած է տիեզերական խաղ մը, որուն փայլուն մէկ տօնը եղաւ Յունիս 19ը:

Մասնաւոր կառախումբերով բազմաթիւ Իտալացիներ եւ Հունգարացիներ եկած էին քաջալերելու համար իրենց հայրենակիցները այս վերջին բախումին մէջ: Յաճախ կը լսուէին «Italia, Italia» խրախուսական կանչերը: Իբրեւ առաջին արար այս finaleին, հինգշաբթի 16 յունիսին, Իտալիա Մարսիլիոյ մէջ յաղթած էր Պրազիլիոյ (2—1) եւ Հունգարիա ալ Շուէտի, Փառք տէ Փրէնսի մէջ (5—1): Եւ կը կարծուէր թէ, սպասելով հանդերձ իտալական գերիշխանութեան մը, հունգարական խումբը աւելի կըրակոտ դիմադրութիւն մը ցոյց պիտի տար: Խաղը, արդէն առաջին վայրկեանէն սկսեալ, նպաստաւոր դարձաւ Իտալացիներու, որոնք աւելի արագ եւ ճարպիկ, կը տիրապետէին անվիճելիօրէն: Հունգարացիները թէեւ ունեցան յաջող վայրկեաններ, բայց վերջապէս պարտուեցան 2ի դէմ 4 կէտով: Իտալացիները արժանի էին շահելու բաժակը, եւ ոչ ոք կրնայ ժխտել իրենց յաղթանակին կանոնաւորութիւնը: Անոնք միշտ ի յայտ բերին հաւաքական խաղ, մեթոտ, եւ բարոյական եւ մարմնական պատրաստութիւն մը, զորս չունէին իրենց հակառակորդները:

Բուռն ծափերու մէջ, Հանրապետութեան նախագահը խաղին վերջաւորութեանը ոսկեղէն բաժակը յանձնեց իտալացի խմբապետին:

Ա.Ս.

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Անցեալ կիրակի Մ. Ռ.ի ֆութպոլի խումբը կատարեց եղանակին վերջին մրցումը: Մեր տղաքը հրաւիրուած էին Փարիզէն 40 քիլոմեթր հեռու քաղաք մը: Ժամը մէկին բոլորն ալ ճշդապահ կը գտնուէին Փարիզի Արեւելեան կայարանը: Ժողովուրդն ալ խումբերով կը փութար դէպի գիւղը, վայելելու համար վերջապէս երեւցող արեւը...

Ինչպէս միշտ, ճամբորդութիւնը անցաւ ուրախ եւ չէնչող, կառախումբը կը թնդար մեր տղոց զօրաւոր կանչերով:

Թէեւ հակառակորդ խումբը պատուով ընդունեց մեզ, բայց մեր տղաքը պարտութեան մատնեցին զայն: Ահաւասիկ յաղթութիւն մը որ թոյլ պիտի տայ «Մ. Ռափայէլեան»ին սեպտեմբերին վերսկսելու իր հանդիպումները նոյնքան եւ աւելի եռանդով: Մրցումը վերջ գտաւ Ֆրանսացիներու պարտութեամբ 5—0:

Այժմ սպասելով յաջորդ եղանակին, Մ. Ռ. նախկին աշակերտները կը պատրաստէին իրենց ներկայացումը որ տեղի պիտի ունենայ այս անգամ Փարիզի մէջ: Իսկ ամրան ընթացքին գնդակի խումբը ուրիշ հանդիպում մըն ալ պիտի ունենայ իր առաջին խումբին՝ այսինքն Հ. Մ. Ը. Մ.ի դէմ:

Հ.Տ.

ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ

Գեղարուեստի, մարմնակրթութեան եւ պարագիտութեան ֆրանսական սէնտիքան, գնահատելով մեր աշխատակիցին՝ Գրիգոր Ծօլօլեանի աշխատանքները մարմնակրթութեան եւ գեղարուեստական հանդիսութեանց մէջ՝ իբրեւ արուեստագէտ - լուսանկարիչ (Փոթօ Արաքս), դիմում կատարած էր վերջերս Reconnaissance Françaiseի նախագահութեան, շքանշան մը տրուելու համար: Պարագիտական համաշխարհային համագումարին առթիւ տրուած հանդէսի մը ընթացքին, որ տեղի ունեցաւ 26 Մայիսին Աէրօ - Քլիւպի մէջ, Reconnaissance Françaiseի նախագահը գեղեցիկ շքանշան մը կախեց Գր. Ծօլօլեանի կուրծքէն, իսկ Սէնտիքան գնահատական գիր մը յանձնեց:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ
(Քերթուածներ)
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

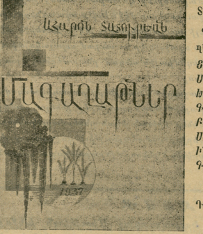

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթուածագիրքէն.—

ՅԱՅԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՅ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՁ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՕԹԻՆ

— Ձեռքդ բռնող կա՞յ: Ուզած օրդ քեֆ արա:

— Հա, կնիկ, քէֆ պիտի էնեմ. էն էլ ինչ քէֆ:

Ու առաջին իսկ կիրակին Կոստին քէֆի եկաւ: Ի՜նչ քէֆ... Քաղաքում կառք չմնաց:

Նրա քէֆի ձայնը հասաւ մինչեւ Գիւմրի, մինչեւ Երեւան, մինչեւ Կարին. հուտով պիտի հասնէր նաեւ մինչեւ Մուղան, Ռուսաստան, մինչեւ դահը ահեղ ցարի:

— Հէյ ջան, հէ՜յ ջան, հէ՜յ ջա՛ն...

Այդ օրէն Կոստիի տուզախը լեցուն մնաց «ապրանքով», ոչ ոք վար իջաւ խումար խաղալու համար: Միայն Կոստին ու Մուկուչը գիտէին, որ այնտեղ եկեմուտք ունի Գարեգինը, երբեմն հետը ունենալով մի պատանի: Կոստին այդ պատանուն խլուրդ էր անւանում, որովհետեւ երբ նա դուրս էր գալիս տուզախէն, վրայէն խոնաւ հողի հոտ էր գալիս:

Կոստին հպարտ էր. իր կնոջ յետեւում «ապուր» էր եփում: Բայց թէ այդ ապուրը ի՞նչ ապուր էր, եւ ո՞ւմ համար էր եփում, ինքն էլ չգիտէր: Միայն այնքան գիտէր, աւելի հաստատութեամբ, որ տուզախի «օդանցքը» օրէ օր լայնանում, երկարում է եւ մտնում հացագործ Բաղդոյի խանութի տակը:

Նա դարձել էր աւելի առատաձեռն, աւելի քաղցրալեզու, դօստացել էր մանաւանդ ոստիկանների հետ: Եթէ խանութը մտնէին՝ մինչեւ չհարբեցնէր, լօլիկ չդարձնէր, խանութէն դուրս չէր հաներ: Ոստիկանները երդւում էին Կոստիի արեւով. «Էդպէս էլ մա՛րդ»:

Խանութում կախել էր նաեւ ցարի նկարը. պռազդնիկներին մէկի տեղ երկու դրօշ էր պարզում խանութի դրանը:

Այդ օրերին իսկապէս ապրանքով լեցուեց Կոստիի պատուալը. խոշոր խոշոր տակառներով գինի, գարեջուր սնտուկներով՝ Ռուսաստանէն եկած ըմպելիներ, ինչե՛ր, ինչե՛ր...

Պատուալն, իսկապէս, մարդ չէ՝ կատու էլ չէր կարող շարժուել: Տուզախը գոց մնաց խոշոր տակառների յետեւը: Խումար խաղացողների կողմանէ էլ տուզախի խօսք չեղաւ, չատեր նոյնիսկ հայհոյեցին Կոստիին ու ապրանքին: Միայն Գարեգինին էր յայտնի թէ՝ ինչպէս էր որ, մի կատու չարժուելու չափ տեղ չունեցող պատուալում ինքը շարժւում էր եւ հասնում տուզախ. մո՞ւկ էր, տեսա՞նը, ի՞նչ էր:

Ու օրերն անցնում էին սովորականի պէս:

Մի օր, երբ Կոստին սպասարկում էր յաճախորդներին, մի սեղանէ ականջին հասան այս խօսքերը. «Տնով տեղով սուգի մէջ են խեղճերը»: Իսկոյն սրբիչը ուսը նետեց եւ մօտեցաւ սուգ բօթող սեղանին:

— Էդ ովքե՞ր են սուգի մէջ, ուստայ Կարօ:

— Յակոբ աղայենք:

— Հիւա՞նդ ունին. Աստուած մի արասցէ՝ մեռե՞լ:

— Ո՛չ հիւանդ, ո՛չ էլ մեռել ունին, փառք Աստուծոյ:

— Տղան՝ Արտաշէսը վերադարձել է զինուորութենէն:

— Է՞, հարսնիք բռնելու փոխարէն ինչո՞ւ սուգ են մտէ:

— Ա՛խ, Կոստի ջան, հիմակւա ջահիլնե՛րը...

Խօսեց քարտաշ Կարօն, որ Արտաշէսենց դրացի էր. Արտաշը Ռուսաստանէն մատուշկամ է (ռուս թեթեւաբարոյ կին) կապէ պոչին, բերել է թէ՝— ահա ձեր հարսը. պսակեմ պիտի հետը:

— Վա՜, զարմացաւ Կոստին.— Արտաշէ՞սը. էն հարսի պէս համեստ տղա՞ն:

—Ըլլը՞: Յակոբ աղայի ընտանի՛ք եւ մատուշկա հա՞րս. էնոնք որ սուգ չէնէն, վո՞վ պիտի էնէ: Սրտերին որ դանակ զարնես, յարուն չի դուրս գայ:

— Ինչ անենին չեն գիտէ.— միջամտեց մի ուրիշը,— լաց, թաց, աղաչանք, պաղատանք, սպառնալիք օգուտ չունեցաւ: Պսակեմ պիտի,— պնդում է. չէք ուզէ՝ տներէդ կ'ելնեմ, առանձին կ'ապրեմ, չատ որ խօսէք՝ քաղաքէն էլ կը հեռանամ, Ռուսաստան կ'երթամ:

—Սիրո՞ւն է մատուշկան, հարցրեց Կոստին:

— Ի՞նչ ըսեմ, ռուս է. ճերմա՛կ. կապոյտ աչք, ոսկեգոյն մազ, թխլիկ մսեր, ճըտը պըտը լեզու:— Հայ պիտի դառնամ, ըսեր է.— Համ հարսի պէս մեծի պզտիկի յարգանք պիտի տամ. ուզածներուն պէս պիտի շարժուեմ, առանձինս տուքս դռնէն դուրս պիտի չդնեմ:

— Ուրիշներ էլ ասում են թէ՝— միջամտեց ուստայ Կարօն,— բիտթուն (բոլորը) սուտ է. օձի լեզու է, կատարեալ սուտ է: (Հայերը Ռուսերուն արհամարհելու համար սուտ էին անւանում):

— Ասում են թէ՝ երկու-երեք օր յետոյ Արտաշին ասել է «պսակուեմ, պրծնեմ, վերջը կը տեսնենք. ես հօրդ մօրդ, 6-7 քոյր - եղբայրներիդ հետ ապրողը չեմ. չսիրեցի ձեր քարէ քաղաքը եւ արմեաշկաները, Ռուսաստան կ'երթանք, էնտեղ ազատ կ'ապրենք»:

Արտաշն էլ կարծես փոշման է, բայց խօսքը դետին չի ուզում զարնել: Ձեռք ոտք է ընկէ, քաւոր է փնտռում, որ չուտով պսակուի: Ոչ ոք չի ուզում քաւոր լինել. ուռում(յոյն) Խարալամբոսի օձիքն է չոլլէ: Խարալամբոսն էլ չգիտէ ի՞նչ էնէ. լաւ ընկերներ էին զինուոր գնալէն առաջ:

— Վա՜յ, վա՜յ, վա՜յ... տեսա՞ք անաքանդութիւնը,— խօսեց կօշկակար Վարոսը, որ զինուոր զաւակ ունէր.— մանչ ունեցիր, հազար ցաւով պահէ, մեծցուր, ու հայտէ՛, Ռուսին տուր: Ընտանիքիս մայրը որ օտար էնի, էդ ընտանիքը հայութենէ, ազգութենէ կ'ելնի, օճախը կը մարի:

— Խե՛ղճ Յակոբ աղա, տեսնէք, մէկ օրէն միւսը տասը տարով ծերացել է: Ամօթէն տունը փակէ, մարդու յերես չի ուզէ տեսնել:

Ուստայ Կարօն բռունցքով սեղանին զարկեց.

- Աստուած վկայ, եթէ ես էղնեմ Յակոբ աղայի տեղը, զաւակս կը մորթեմ, սատանայի փայ կէնեմ, օտար կնկայ չեմ տայ: Հա՛ օտար կնիկ, հա՛ մահ. մէկ չէ՞:

Ուստայ Կարոյի լեզուն երկար էր, որովհետեւ իր չորս թաղան մանչերը ժամանակին ամուսնացել, տան տէր էին եղել: Նա վախ չունէր:

Իսկ զինուոր եւ զինուորացու տղաներ ունեցող հայերի սրտերը թաւան ընկած տժուժիկի պէս ճըտճըտում էին:

ԵՂԻՇԷ ԲԻՒԶԱՆԴ

(16)

(Շար.)

լաւ չէն կրցած ճշդել)։ Գըրըդ Խան 1600 հոգի, Աղեքսանտրէթ 2100 հոգի, ընդհ. գումար՝ 5850 հոգի ։

Ուրեմն Սանճաքի հայ առաջին կարգի ընտրողներու թիւը կը հասնի մօտաւորապէս 6000ի։ Արդ, ըստ կանոնագրին, մենք կ՚ունենանք 6 երեսփոխան՝ Սանճաքի երեսփ. ժողովին մէջ։ Հարց է թէ պիտի տրուի՞ այս արդար իրաւունքը։ Աւելի ճիշդը՝ այդ ժողովը պիտի կարենա՞յ գումարուիլ ...։

*** Առաջնորդը, Անտիոքէն վերադարձին կը հանդիպի Գըրըդ Խան ։ Անմիջապէս իր շուրջը կը հաւաքէ հայ յարանուանութեանց պետերը եւ երեւելիները, կը պարզէ ներկայ կացութիւնը եւ կուտայ պէտք եղած լուսաբանութիւնները։ Դեռ իր խօսքը չաւարտած, Գըրըդ Խան կը հասնին կուսակալը, գնդապետ Գօլէն եւ Թուրք ընդհ. հիւպատոսը եւ ուղղակի կ՚ուղղուին առաջնորդին եւ ժողովուրդին գտնուած վայրը ։

Նախ խօսք կ՚առնէ գնդապետ Գօլէ եւ կը բացատրէ ներկաներուն Սանճաքի կառավարական կարգ մը նոր փոփոխութեանց եւ Փարիզի համաձայնութեանց իմաստը։ Համաձայն եղած կարգադրութեան, Թուրք երեսփոխաններուն թիւը պիտի ըլլայ 22՝ 40ի վրայ։ Ուրիշ կարգ մը առաւելութիւններ պիտի տրուին Թուրքերուն։ Կցման հարց չկայ երբեք. Ֆրանսացիները կը մնան Սանճաքի մէջ մինչեւ 1940։

Յետոյ խօսք կ՚առնէ կուսակալը եւ իր բարի զգացումները կը յայտնէ հայ ժողովուրդին հանդէպ եւ կուտայ կարգ մը հաւաստիքներ ու խոստումներ ։

Ամէնէն վերջը կը խօսի Թուրք ընդհանուր հիւպատոսը (խօսելու արտօնութիւն ուզելէ վերջ գնդապետ Գօլէէն եւ կուսակալէն), չափուած ձեւուած ճառ մը։ Կը շեշտէ անցեալի Թրքական հին վարչաձեւին անարդարութիւնները եւ սխալները, կարգ մը սխալներ վերագրելով նաեւ Հայերուն։ Կ՚աւելցնէ թէ Հայը եւ Թուրքը պատմականօրէն իրարու կապուած են եւ իրարու հետ ապրած։ Հետեւաբար պէտք է ապրին նաեւ հօս եղբայրաբար, անցեալի սխալներուն վրայ խաչ քաշելով ։

Ընդհանուր թշուառութիւն Ճէպէլը Մուսայի մէջ

«Ազդակ»ի թղթակիցը կը գրէ թէ ծայրայեղ թշուառութիւն կը տիրէ Ճէպէլը Մուսայի մէջ։ Մօտ 50 հայ ընտանիքներ օրերէ ի վեր անօթի են։ Թուրք ագարակապանները կը մերժեն աշխատանք տալ հայ եւ ալէվի մշակներու, իբրեւ հետեւանք վերջին դէպքերու։ Մանր վնաս կրած են նաեւ ամարանոցագիւղերը։ Երկու զուտ հայկական գիւղեր, Աթըք եւ Սօղուն Օլուք, ծանր մտահոգութեան մատնուած են։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

Պարտաւորիչ աշխատանք ամբողջ Գերմանիոյ մէջ առանց սեռի եւ դասակարգի խտրութեան

Գերմանական կառավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն բոլոր գերման քաղաքացիները պարտաւորիչ աշխատանքի կ՚ենթարկուին յուլիս 1էն սկսեալ, առանց սեռի եւ դասակարգի խտրութեան։

Հրամանագրին տրամադրութեամբ, ամէն քաղաքացի պիտի ծառայէ պետական ձեռնարկներու այս կամ այն ճիւղին մէջ, որոշ ժամանակ մը, կամ մարզանքի շրջան մը պիտի բոլորէ, յառաջիկային ծառայելու համար քառամեայ ծրագրի աշխատանքներուն մէջ։ Պարտաւորիչ աշխատանքը պիտի կատարուի ենթակային եւ պետութեան միջեւ կնքուած պայմանագրութեամբ մը։ Ենթական պիտի չկորսնցնէ իր գործը, եւ թոշակ մը պիտի ստանայ պետութենէն, ոչ պակաս այն գումարէն զոր կը վաստկէր անհատապէս։ Հրամանագիրը այս կարգադրութեան պատճառ կը ցուցնէ աշխատող ձեռքերու պակասը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ յուլիս 19ին, իբրեւ հետեւանք Թագուհիին մօրը մահուան։ Այս առաջարկը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահը, եւ անմիջապէս ընդունուեցաւ։ Ընդունելութեան ծրագիրը անփոփոխ կը մնայ ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ առեւտրական գործավարութեան եօթը բարձրաստիճան պաշտօնատարները արձակուեցան, իբրեւ հետեւանք պարենաւորման անկարգութեանց ։ Այս առթիւ խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուա միսի նեղութիւն կը կրէ, մինչդեռ գիւղերու մէջ առատ մսացու կը գտնուի։

ՃԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ մը մարզանքներ կատարած ատեն, ջախջախուելով ինկաւ Թուռի մօտ եւ փճացաւ բոցերու մէջ։ Եօթը օդաչուները, բոլորն ալ սպաներ, ածխացան աճիւնի տառապանքներու մէջ։ Զոհերէն մէկը օդանաւային նախարարին անձնական օդաչուն էր եւ անդամ սպայակոյտի ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԱՆՏՐԷ ՄՈՐՈՒԱ Ակադեմիային անդամ ընտրուեցաւ, գրաւելով հանգուցեալ Ռընէ Տումիքի աթոռը։

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻ բաղկացուցիչ հոսանքները բացառիկ ժողով մը գումարեցին անցեալ օր, ծրագրի վերաքննութեան առաջարկը քննելու համար ։ Այս առթիւ սուր տարակարծութիւններ երեւան եկան ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն միջեւ։ Ի վերջոյ համաձայնութիւն գոյացաւ որ փոփոխութեան կամ յաւելման առաջարկները քննուին իւրաքանչիւր հոսանքի վարիչ մարմիններուն կողմէ ։

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 28ին, կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Գ. Զատիկի սրճարանը, 45, Rue de la Défense։

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը։ Մուտքը ազատ է։

Ձրի պիւֆէ

Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի նոյն օրը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

26 Յունիս, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին

ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, Rue Danton (St. Michel)

Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ-վարպետին՝

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ

ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆի փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը՝

ՍՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ

երեք արար

որուն կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ, Գ. ՏԷՐ-ՎԻՇԵԱՆ, Ս. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ, տիկիններ՝ Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ԱԼԻՍ ՏԻՒՓՕՆ եւայլն։

Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր-Վահանի, նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Պ. Պ. Եագուպեան Ա., Թէրզեան Վ., Մանիկօֆ Յ., Պալապանեան Ս., Սամուէլ Հայկ, Տէտէեան Յ., Բէպապաճեան Ն.։

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ, ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

SALLE GAVEAUի ՄԷՋ, 45 Rue de La Boëtie (Métro: Miromesnil)

ՍԵՆՖՕՆԻՔ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՐԱ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՌՈՒԲԷՆ ՌԸՖՓՈՅԷԼԵԱՆԻ

Ջութակահար Վիէննայի երաժշտանոցէն

Յայտագրին մէջ պիտի նուագուին դասական հեղինակներէ ինչպէս նաեւ կովկասեան եւ հայկական գործեր

50 ՀՈԳԻՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Յայտագրին մաս կը կազմեն Պէթհօվէնի երկրորդ սէնֆօնին, Հանրի Ռապօի «Գիշերային Թափօրը», հատուած մը Մօցարդէ, ինչպէս նաեւ Պարթեւեանի գործերէն ԿԱՐՕՏԻ ԵՐԳԸ, ՀՈՎԸ, ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ ՄԸ (առաջին անգամ), եւ այլն։

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆ.— 8, 10, 15, 20 եւ 25 ֆր.։ Կը վաճառուին Հրանտ Սամուէլի քով, 51 Rue Monsieur le Prince, եւ գրատուն Ժէրար, 36, Rue Montholon.

ԿԱՐԵՒՈՐ.— Նուագման պահուն սրահին դռները փակ մնալուն պատճառաւ, սպասումի չենթարկուելու համար կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ժողովը 27 Յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ ճաշարանին։

Լիոն

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէի ընդհ. ժողովը 26 Յունիս, կիրակի առաւօտ ժամը ճիշդ 8.30ին, սովորական վայրը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերները։

ԼԻՈՆԻ Շրջ. կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ֆոն տը-Շէրիի «Մուրատ» խումբի ընկերները այս Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Օթէլ տը Ֆրանսի սրահին մէջ։ Ներկայ կ՚ըլլայ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

«Մայիս 28ը» Պոտոյի մէջ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ

26 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շահպազ» Ակումբին մէջ, Սլնօնք կը նախագահէ Ընկ. Ա. ՔԷՆՏԻՐԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը նուագէ Ա. Գ. ՄԵՍՈՒՄԵՆՑ. կենդանի պատկեր՝ Ա. Ահարոնեանի «Հսկումի գիշեր»ը։ Կը մեներգեն ճարտարագէտ-ելեկտրագէտ Պ. Վ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ, Տիկիններ Ս. ՀԱԼԱՃԵԱՆ, Վ. ՃԵՐՄԱԿԵԱՆ։ Կ՚արտասանեն Օր. Ե. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, Տիկին Ս. ՀԱԼԱՃԵԱՆ։ Հայկական պարեր։ Մուտք 2 ֆրանք։

Դաշտահանդէս ազատամարտի հերոսներու յիշատակին

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

26 Յունիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը, Սէնթ-Անտրէի հովասուն պարտէզին մէջ։

Կը նախագահէ Ընկ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակնկալներ Ընկ. ԱՇՈՏ ՅԱԿՈԲԵԱՆէ։ «Ադամեան» թատերախումբը կը ներկայացնէ, մեծ պատրաստութեամբ դրուագ մը մեծ ազգիկ Սեբաստացի ՄՈՒՐԱՏի կեանքէն։ Իր սերայօժար մասնակցութիւնը կը բերէ Կ. Խաչի Մասնաճիւղի երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին ՔՆԱՐԻԿ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆի։ Պուլի մեծ մրցում առաւօտեան ժամը 10ին, արժէքաւոր նուէրներով.

Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ

26 Յունիս. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Ժան-տ՚Արք սրահին մէջ, կը բեմադրուի առաջին անգամ ըլլալով եւ մեծ պատրաստութեամբ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

ՈՐՅՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ

ղեկավարութեամբ Ընկ. Յ. ԱՃԷՄԵԱՆի։

Մուտք Ա. կարգ 5 ֆր., Բ. կարգ 4 ֆրանք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5, Ռիւ տը Լ՚էքլիզ, Մարսէյլ։

ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նիւթ՝ Կեանքի իմաստն ու արժէքը։

Ծախքերու մասնակցութիւն 1 ֆրանք։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ ՄԷՋ, Շաբաթ երեկոյ, Յունիս 25ին, Place Michelet։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ Մ. ՃԻՒՂԻ, Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻւ

26 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քամփաներ Ռօզէրի լէ Փէն տը Պասթիտ, Նաճարեանի օդասուն եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ, Սէնթ-Անթուան։

Բացման խօսք՝ Տիկ. Ս. ԲԱՂԻԿԵԱՆ

Բանախօսութիւն՝ Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, Սէնթ-Անթուանի սանուհիներու կողմէ խմբերգ, արտասանութիւն եւ կենդանի պատկեր։

Մեծ պատրաստութեամբ եւ կարող ուժերով կը բեմադրուի

ԱՆԻՒՆ ԾԱԽՈՒԵՑԱՒ

Մուտք 3 ֆր., փոքրերու եւ զին. համազգեստ կրողներու ձրի։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայրը երթալու համար, փլաս տ՚էքսէն առնել թիւ 26 հանրակառքը եւ իջնել Օքթրուա, Սէնթ-Անթուանէն մէկ կայարան վեր։ Նոյն օրը եւ տեղւոյն վրայ պիտի քաշուի սանուհիներու պարգեւաբաշխութիւնը։ Դաշտավայրը բաց է առաւօտէն սկսեալ, փափաքողները կրնան ճաշը միասին բերել։

ԿԱՊՈՅՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, իր տեսակն եւ չխոսուող կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց զգեստներու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ներմակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ունտէրվուտ գրի մեքենայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ԵԴՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ, 48 rue de la République, Marseille

Tél. Colbert 74—51, 47—22

Օտար դրամներու փոփոխութիւն, չէքեր կը փրուին ամէն երկրի համար։ Կը գնենք եւ կը ծախենք ոսկի դրամներ։

ԼԱՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ։

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը։ Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille։

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմրցակից «Moka» սուրճովը

Café "HAREM„

5 ԱԹ ՀԱՐԻՒՐ ԲԱՑԱՌԻԿ ՋԵՂՉ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Ո՛ր ձեր աղբարկուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, գոհացնելով ձեր բոլոր փափաքները, որ աստղի տակն ալ որ գտնուիք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

"ՇԻՐԱԿ"

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, անմրցելի, անփոխարինելի։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեղանին զարդ։

Tailleur de ST. BERNARD

Pour Hommes et Dames

H. GULBOLIAN

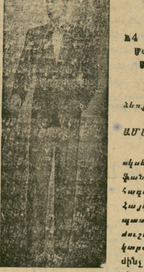

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris(18)

Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière

Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard

Թելեֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մէկ ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14։

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿՏՐՈՒԱԾՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փորձով) սկսեալ 350—450 ֆր.էն։ Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոլֆ։ 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փորձ, նուէր կը տրուի Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, զարնան յատուկ, արժէքաւոր մուշտակ վզնոց մը։ Ներկայանալ «Յառաջ»ի կտրօնով։ Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ յաւէտ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով։

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԻՍԻԻ Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 25 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայրենակց. Միութեան Ընդհ. ժողովը 25 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ, ժամը 3ին 6, Ավընիւ տ՚Իթալի սրճարանին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին անդամ եւ համակիր հայրենակիցները։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. ժողովը 27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին Մէրիմեան սրահին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 27 Յունիս, Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, Քաֆէի սրճարանին վերնայարկը։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Damesme. PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Chèque Postal Paris 1678 - 63
Téléphone : Glacière 15 - 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 26 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3767 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՒԵԼԻ ՍԵՒ ՕՐԵՐ ԿՐՆԱՆ ԳԱԼ

Ամէնէն հարեւանցի ընթերցողն ալ կրնայ շատ բան իմանալ՝ միայն օրուան լուրերէն: Կ'իմանայ դէպքեր, մէկը միւսէն մռայլ եւ անստոյգ:

Ահաւասիկ Սանճաքի պարագան, այնքան վրդովիչ հեռանկարներով:

Լուրերը հակասական են տակաւին, եւ շատ բան ստուգման կը կարօտի:

Եւ սակայն, այլեւս տարակոյս չկայ թէ Ֆրանսա շատ լայն զիջումներ կատարած, գրեթէ ընդ առաջ գացած է Թուրքիոյ բոլոր պահանջներուն, ապահովելու համար բարեկամութեան դաշնագիրը:

Էնկիւրիի թերթերը արդէն կ'աւետեն թէ թրքական զօրամաս մը պիտի մտնէ Սանճաք, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը, ֆրանսական զօրքին հետ, հրամանատարութեամբ ֆրանսացի սպայի մը:

Միւս կողմէ, Ժընեւէն պաշտօնապէս կը հաստատեն թէ ձեռնթափ եղած է Ազգաժողովին ընտրական յանձնախումբը եւ նոյնիսկ ետ կանչուած:

Հոգատար իշխանութիւնը ինք այլեւս «աննպատակ», ուրիշ խօսքով՝ աւելորդ կը գտնէ այդ չէզոք յանձնախումբը, քանի որ ուղղակի բանակցութիւններ կը կատարուին Թուրքիոյ հետ, բոլոր վիճելի հարցերու մասին:

Այսպէս գոհացում կը գտնէ Թուրքիոյ վերջին պահանջն ալ, — Ազգաժողովի ներկայացուցիչներուն յետս կոչումը, իբրեւ «հակաթուրք»:

Տեղական թերթերը, որոնք երբեք լրջօրէն չզբաղեցան Սանճաքի տագնապով, արդէն գոհունակութեամբ կ'արձանագրեն ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց յաջողութիւնը:

Ուրեմն, շատ չանցած պիտի լսենք ուրիշ «աւետարեր» լուրեր ալ: Մանաւանդ որ, պաշտօնապէս կը հաստատուի արտաքին նախարարին ուղեւորութիւնը դէպի Էնկիւրի:

Այս այցելութիւնը ո՛րքան կը յիշեցնէ հանգուցեալ Վէնիզէլոսի ուղեւորութիւնը, 1930ին, որ յանգեցաւ սերտագոյն բարեկամութեան, նոյնիսկ զինակցութեան...

Գաղտնիք մը յայտնած պիտի չըլլանք, ըսելով թէ Ֆրանսա ամէն զիջողութեան յանձնառու է, խուսափելու համար նոր փորձանքէ մը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ: Ճիշդ այն պահուն երբ այնքան թանձր ամպեր կուտակուած են Եւրոպայի մէջ, իր անմիջական սահմաններուն վրայ:

Եւ արդէն մտահոգութիւնը կը ծաւալի ինչպէս Ալեքսանտրէթի շրջանին, նոյնպէս Սուրիոյ մէջ, հակառակ բոլոր հաւաստիքներուն:

Անշուշտ կանխահաս է խուճապի մատնուելու համար, քանի որ հոգատարութիւնը չէ վերջացած տակաւին, եւ Ֆրանսա կը մնայ իր դիրքերուն վրայ՝ առնուազն մինչեւ 1940:

Բայց եւ այնպէս, փաստ է որ Թուրքիա լայն քայլ մը եւս չահեցաւ, հարաւային ճակատին վրայ: Ծրագրուած դաշնագրով, ան պիտի դառնայ խնամակալը Սանճաքին, ինչպէս եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի, Ֆրանսայի հետ: Գրեթէ հաւասարէ հաւասար...

Ահա թէ ո՛ւր առաջնորդեց 1921ի ձախաւեր համաձայնութիւնը, Ֆռանքլէն - Պույեօնի կարճամիտ քաղաքականութիւնը, Կիլիկիոյ պարպումէն մինչեւ Սանճաքին «մասնաւոր վարչաձեւը»:

Հեռանկարը նոյնքան մռայլ է «արեւելեան կողմն աշխարհի»:

Կովկասեան տարագիրները — Վրացի, Ազէրի, Լեռնական — իրար անցած են արդէն, ծանրակշիռ դէպքեր նախատեսելով Խ. Միութեան եւ մասնաւորապէս իրենց երկրին մէջ: Եւ «Կավկազ»ի խմբակը այնպէս կ'արտայայտուի որ կարծես ըսել կ'ուզէ, — Մօ՛տ է գարունը:

Այս առթիւ, օրուան աշխարհակալներէն անոնք որ չահագրգռուած են Ռուսաստանի տկարացումով եւ մասնաւորապէս Կովկասի ճակատագրով, չարունակ «միացեալ ճակատ» կը թելադրեն...

Միւս կողմէ, մանրամասն վերլուծման չի կարօտիր Մեծն Բրիտանիոյ առատաձեռն աջակցութիւնը՝ իր յաւիտենական հովանաւորեալին, Թուրքիոյ, — 16 միլիոն ոսկի, որուն առ նուազն վեց միլիոնը պիտի յատկացուի վերազինման:

Չար բերաններ կ'ըսեն թէ այս փարկերէն երկու միլիոն ոսկին պարտք պիտի չհամարուի, այլ... «տեսնուինք»:

Ամէն պարագայի մէջ, բրիտանական աշխարհակալութեան համար Բագուի քարիւղը եւ Վրաստանի «մանկանէզ»ի հանքերը աւելի ծանր կը կշռեն, քան որ եւ է ժողովուրդի արիւնը:

Կը թուի թէ Խ. Միութիւնն ալ պատրանքներ չի սնուցաներ այս մասին:

Այդ մտահոգութեամբ ալ, չարունակ տեղափոխութիւններ կը կատարէ մասնաւորապէս Կովկասեան ճակատին վրայ:

Մեր թղթակիցները ժամանակին հաղորդած էին զանազան դիւզախումբերու, ինչպէս եւ տեղական զօրքի «այլուր փոխադրութիւնը» (մինչեւ Սիպերիա): Հնչակեան վաստակաւոր գործիչը, Գրիգոր Եղիկեան, իր կարգին հաստատելով այս տեղափոխութիւնները, կը գրէ թէ հետզհետէ Ռուսեր կը տեղաւորուին Կովկասի խոցելի կէտերուն վրայ, Բագուէն մինչեւ Արաքսի եւ Կուրի ափերը:

Այսպէս կամ այնպէս, մռա՛յլ է հեռանկարը, Միջերկրականի ափերէն մինչեւ Արարատ: Փոթորիկ մը կը ծաւալի մթնոլորտին մէջ, եւ աւելի սեւ օրեր կրնան գալ:

Այս հեռանկարներուն առջեւ, ի՞նչ է մեր պաշտօնը, — խորհի՞լ թէ սաղմոս երգել:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԻՇՏ ԳՈՀԱՑՈՒՄ ԿԸ ՍՏԱՆԱՆ

Ազգաժողովին յանձնախումբը ետ կանչուած

Ժընեւէն կը հեռագրեն տեղական թերթերուն. — Գրեթէ հարթուած են այն դժուարութիւնները որ ծագած էին Թրքական կառավարութեան եւ Ազգաժողովի ընտրական յանձնախումբին միջեւ, Սանճաքի արձանագրութեանց մասին: Նկատի առնելով Ֆրանսական եւ Թրքական կառավարութեանց միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը՝ բարեկամաբար եւ ուղղակի բանակցութիւններով կարգադրելու համար այս դժուարութիւնները, այլեւս աննպատակ դարձած է չէզոք յանձնախումբը, որ ղրկուած էր իրաւարարի դեր կատարելու համար: Ուստի, այսօր (24 յունիս) հրաման տրուեցաւ յանձնախումբի քարտուղարին, որ ուղղակի ներկայացուցիչն է Ազգաժողովին, դադրեցնել իր գործունէութիւնը: Անշուշտ յանձնաժողովն ալ շուտով պիտի դադրեցնէ իր աշխատանքը:

Թրքական շրջանակներու մէջ շատ գոհ կ'երեւան ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց ընթացքէն: Երկու սպայակոյտներուն միջեւ կատարուած խօսակցութիւնները բարեյաջող ելքի մը յանգած են: Լաւ ճամբու մէջ են այն բանակցութիւնները որ կը վերաբերին սահմանագլուխներու վերջնական ճշդումին, ինչպէս եւ փոխադարձ աջակցութեան դաշինքի բանակցութիւնները:

Այսպէս փաստերով կը հաստատուին Ֆրանսայի արտաքին նախարարին նպաստաւոր տպաւորութիւնները, որ յայտնեցան 2 օր առաջ, հացկերոյթի մը առթիւ: Բոլոր երեւոյթները կը հաստատեն թէ յառաջիկայ սեպտեմբերին Էնկիւրի երթալով, Ֆրանսայի արտաքին նախարարը պիտի յաջողի Աթաթիւրքի հետ ամրապնդել ֆրանքօ-թուրք բարեկամութիւնը:

Արիւնոտ դէպք մը Ալեքսանտրէթի մէջ

Ալեքսանտրէթէն կը հեռագրեն յունիս 24 թուականով. —

Ծանր խռովութիւն մը ծագեցաւ Ճէյտի գիւղին մէջ, ոստիկան - զօրքին եւ բնակիչներուն միջեւ: Ոստիկան-զօրքը ձերբակալած էր ամբաստանեալ մը: Գիւղացիները օգնութեան հասնելով ազատեցին կալանաւորը: Միեւնոյն ատեն քարեր արձակած եւ կրակ բացած ըլլալով, ոստիկանները հարկադրուեցան զէնքի դիմել եւ սպաննեցին յարձակողներէն երկուքը: Ոստիկաններէն ալ երկու հոգի վիրաւորուեցան:

«Թանին»ի մեկնաբանը „Սանճաքի գայթակղութեան„ մասին

Երէկ թարգմանած էինք Փարիզի համայնավար պաշտօնաթերթին քաղաքական խմբագրականին առաջին մասը, «Սանճաքի գայթակղութեան» մասին: Ահաւասիկ մնացեալը. —

— «Սանճաքը հալածանքներու շրջան մը կ'անցընէ աւելի քան տասնըհինգ օրէ ի վեր: Շրջանին տէրն է հրամանատար Քոլէ, Հրեղէն Խաչի ականաւոր անդամներէն, որ ժամանակին զսպողական գործողութիւններ վարեց Դամասկոսի մէջ: Հրամանատար Քոլէ քաջածանօթ է Փարիզի մէջ: Արտաքին գործերու պաշտօնատան մէջ գիտեն որ ան աչքի չի զարներ ոչ սուրիական գործերու հասկացողութեամբ, ոչ ալ պարզ խելքով: Ալեքսանտրէթի մէջ իր բռնած դիրքը կ'անպատուէ Ֆրանսան: Իր առաջին գործն եղաւ բոլոր վարիչ դիրքերուն վրայ պաշտօնի կոչել Թուրք տարրեր: Տասնըհինգ օրէ ի վեր Մարոքցի զինուորներ ահուսարսափի կը մատնեն շրջանը: Համանատար Քոլէ սուինններու պաշտպանութեան տակ կը պահանջէ որ Թուրքերուն քուէ տրուի: Արաբներուն արգիլուած է շրջագայիլ երկրին մէջ: Իւրաքանչիւր Թուրք հինգ անձնագիր կը ստանայ, որպէսզի որ եւ է անակնկալ կարելի չըլլայ եւ թրքական մեծամասնութիւնը ապահովուի: Ի՞նչ պիտի արժեն այսպէս հաւաքուած թուանշանները: Ի՞նչպէս կարելի է վաւերական համարել զանոնք:

Դեռ աւելին կայ. — մեզի հասած առաջին լուրերը կ'ըսեն թէ հակառակ այս անանուն ահուսարսափին, Թուրքերը չեն յաջողիր աւելցնել արդէն ստացուած քուէներու համեմատութիւնը: Վաղը ի՞նչ դիւային միջոցի պիտի դիմէ չարաշուք Քոլէն, ամէն գնով պարտադրելու համար 22 Թուրք երեսփոխանները:

Չափէն աւելի տեւեց գայթակղութիւնը: Թանկագին է Թուրքիոյ բարեկամութիւնը, բայց՝ քաջածանօթ են Էնկիւրիի կառավարութեան այսօրուան ներշնչողները: Անոնք կը գտնուին Պերլին, ուր ներկայ Գերմանիոյ վարիչները խլրացուցած են կայսերական Գերմանիոյ աշխարհակալութեան ծրագիրները դէպի Պարսից ծոց: Ֆրանսական կառավարութեան խելացի՛ քաղաքականութիւնը կը սպառնայ յանգիլ Սուրիոյ քայքայման եւ այդ ծրագիրներուն իրականացման: Պէտք է խափանել այս բանը, նոյնիսկ Ժոռժ Պոնէի դէմ: Պէտք է վերջ տալ Սանճաքի թրքական ահուսարսափին որուն հետ միաժամանակ ահաբեկչական արարքներ կը կատարուին Սուրիոյ մէջ: Պէտք է բոլոր հասարակութեանց ապահովել քուէարկութեան ազատութիւնը. պէտք է, Պ. Ժոռժ Պոնէ, յարգել տալ Ժընեւի որոշումները, այս է Ֆրանսայի դերը: Պէտք է, եւ անմիջապէս, դադրեցնել հրամանատար Քոլէի խելագարութիւնները»:

Անգլիոյ փարկերը Թուրքիոյ վերազինման համար

Անցեալ օր Լոնտոնի մէջ հրատարակուեցաւ այն օրինագիծը որով մեծագումար փարկեր կը սահմանուին Թուրքիոյ վերազինման համար: Այդ օրինագիծը կը հաստատէ անգլօ-թուրք համաձայնութիւնը, որուն տրամադրութեամբ անգլիական կառավարութիւնը վեց միլիոն ոսկի կը տրամադրէ, որպէսզի Թուրքիա կարենայ զինուորական անհրաժեշտ պիտոյքները գնել Անգլիոյ մէջ: Օրինագծին առաջին յօդուածը հաստատելով կնքուած համաձայնութիւնը, գանձային նախարարութեան արտօնութիւն կուտայ տրամադրելու անհրաժեշտ փարկերը: Երկրորդ յօդուածը կ՚ըպարզէ այդ փարկերը ճարելու եւ վերատանալու պարագաները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԻՒՆԸ ԿԸ ՔԱՇԷ...

Ընթերցող մը, որ երբեք բան չի փախցներ Յառաջէն, հետեւեալ նամակը գրեր է խմբագրութեան.

— «Յառաջի մէջ կարդացի Ս. Քէլէճի անուն սրիկայի մը մէկ նամակը թուրք թերթերուն, ուր կ'առաջարկէր ջնջել հայերէն անունները, հայերէնը եւն.: Այս կարդալով հետեւեալ պատմութիւնը եկաւ միտքս.

Ժամանակին նահանգապետ մը ոսկիով, արծաթով եւ ադամանդներով ձի մը զարդարելով, տօն օր մը Հայոց եկեղեցիին դրան քովը կը կապէ եւ կ'ըսէ. — «Ով որ Թրքութիւնը ընդունի, այս ձին անոր պիտի ըլլայ վրայի հարստութիւնով, թող հեծնէ երթայ»: Նոյն օրը եպիսկոպոս մը կը պատարագէ եղեր: Թափօրի ատեն այս ձին կը տեսնէ եւ քովիններուն կը հարցնէ: Երբ կ'իմանայ պատճառը, անմիջապէս պատարագի շուրջառը նետելով, ձին կը հեծնէ եւ անյայտ կ'ըլլայ, ժողովուրդը ափ ի բերան ձգելով: Զօրս վարդապետներ եպիսկոպոսին մեռած օրը գերեզմանին գլուխը երթալով երեք օր երեք գիշեր կ'աղօթեն: Երրորդ օրը գերեզմանը ճեղքուելով մեռեալը կը հարցնէ. — «Ինչո՞ւ զիս անհանգիստ կ'ընէք, ի՞նչ կ'ուզէք ինծմէ».

Վարդապետներէն մին կը հարցնէ.

— Տիկին, քու տղադ որ եպիսկոպոս էր, հիմա իր կրօնքը ուրանալով Թրքութիւնը ընդունեց, ի՞նչ է պատճառը»:

Կինը կ'ըսէ.

— Արիւնը պիտի քաշէ, ես գայն Թուրքէ մը առած էի:

Սիրելի «Յառաջ», արդեօք այս Ս. Քէլէճի կոչուած հրէշին հա՞յրն ալ Թուրք է որ իր ազգութիւնը ուրանալով արմատէն ջնջել կ'ուզէ»: Գ. Մ.

— Անշուշտ, անշո՛ւշտ, — պիտի ըսէր մեր Թագւոր Այվազեանը:

Արդարեւ, կ'իմանամ թէ այդ Քէլէճին (Սահակ) զաւակն է հռչակաւոր «քանթոնի» Շամիրամի, որ թուրք բէյերու զարդը կը կազմէր մեր պատանութեան օրերուն, որուն չարժուձեւերը թուրք էֆէնտիներու եւ պէյերու բերնին ջուրերը կը վազցնէին, որուն համար կ'ըսէին թէ... եւայլն:

Եթէ կարելի ըլլար Շամիրամ հանըմն ալ արթնցնել իր գերեզմանէն, անշուշտ պիտի պատմէր վաւերական պատմութիւնը այս որդին, որուն վրայ ամէնէն առաջ Թուրքերը իրենք պիտի թքնէին:

Թուրք հրապարակագիր մը չէ՞ր, քանի մը ամիս առաջ գրեց թէ անուն փոխելով մարդ իսկական Թուրք չըլլար:

Նորէն թրքական առած մըն է որ կ'ըսէ. — «Ալըն իճինտէ խտէն համարգատէ տիր»:

ՎԱՀԷ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ ՃԷՊԷԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՄԷՋ

Պէյրութի «Ազդակ»էն առնելով գրած էինք թէ ծայրայեղ թշուառութիւն կը տիրէ Ճէպէլը Մուսայի մէջ: Ահաւասիկ մանրամասնութիւնները. —

Տնտեսական տագնապը, որ ծայր տուած է մայիսի կէսէն ի վեր, զարհուրելի չափերու հասած է հիմա:

Անկէ առաջ, բազմաթիւ հայ եւ ալեւի մշակներ օրականով կ'աշխատէին թրքական ագարակներու եւ դաշտերու մէջ: Ընտրական արձանագրութիւնները սկսելէն վերջ, գործ տրուելու համար պայման դրուեցաւ ցուցնել պաշտօնական տոմս թէ ենթական արձանագրուած է թրքական ցանկին մէջ: Այլապէս՝ ոչ մէկ գործ...:

Միւս կողմէ, տեղի ունեցող միջադէպերուն եւ տիրող գրգռութեանց հետեւանքով, բազմաթիւ վայրերու մէջ կանգ առաւ դաշտային աշխատանքը եւ հունձքը կը մնայ երեսի վրայ: Անկէ տուժեցին նաեւ Թուրք հողատէրերը: Բնականաբար կանգ առաւ նաեւ առուտուրը, շուարման մատնելով առեւտրականները: Երբ ճամբաները անապահով են, երբ ամէն օր վրդովիչ զրոյցներ շրջան կ'ընեն, չեղած՝ դէպքերը կը ծանուցուին, ո՞ր գիւղացին է որ սիրտ պիտի ընէ, քաղաք իջնելու, գնում կատարելու, կամ իր բերքը վաճառելու:

Ծանր վնաս կրեցին նաեւ ամարանոց - գիւղերը, որոնց բնակչութեան գլխաւոր յոյսը գիւղագնացութիւնն է: Արդ, տուեալ պայմաններուն մէջ ո՞վ կրնայ խորհիլ օդափոխութեան մասին, երբ ընդհանուր մտմտուքն է «շրջանափոխութիւնը», Սանճաքէն մեկնումը...:

Այս պատճառով, դեռ մայիսի վերջերը, երբ սկսած չէր խուճապը, երկու զուտ հայկական գիւղեր՝ Աթըք եւ Սօղուք Օլուք, արդէն իսկ մտմտուքի մէջ էին, քանի որ վարձու տուները կը մնային պարապ:

Թուրքերը «պօյքօթ» ըրած են եւ ո եւ է առուտուր չեն ըներ եւ ոչ ալ գործ կուտան: Ասոր հետեւանքով, մասնաւորաբար Ճէպէլ Մուսայի հայութիւնը մատնուած է անտանելի վիճակի մը: Մօտ 50 ընտանիքներ օրերէ ի վեր անօթի են եւ հաց կ'ուզեն: Այսօր, շնորհիւ Ազգաժողովի տեղաւորման գրասենեակի ներկայացուցիչ Պ. Բիւզանդ Թիւֆէնկճեանի ջանքերուն, կարելի եղաւ չոր հաց մը հայթայթել անոնց:

ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՍԱՆՃԱ՛Ք ՊԻՏԻ ՄՏՆԵՆ

Թուրք թերթերը կ'աւետեն թէ շուտով Թուրք զինուորներ պիտի մտնեն Սանճաք, Ֆրանսացիներուն հետ, ապահովելու համար բարեկարգութիւնը: Միեւնոյն օրը թրքական օդատորմիղ մըն ալ Սանճաք պիտի երթայ:

«Լա Քրոնիք» թերթը կը ծանուցանէ թէ թուրքեւֆրանսական զինուորական բանակցութեանց ընթացքին, Տարտանէլի խնդիրն ալ ծեծուած է: Միեւնոյն թերթը կը գրէ նաեւ թէ, Լազքիյէի մէջ 2000 սենեկալցի զինուորներ պատրաստ կը սպասեն Սանճաք ղրկուելու համար:

«Էքօ տը Սիրի» կը ծանուցանէ թէ Անթաքիոյ զինուորական խորհրդակցութիւնները համաձայնութեամբ վերջացած են եւ թէ որոշուած է որ Սանճաքի կարգապահութիւնն ալ Ֆրանսացիի մը հրամանատարութեան տակ թրքական եւ ֆրանսական գունդերու կողմէ պիտի պահպանուի:

*** Նոյն աղբիւրին համաձայն, Ֆրանսայի գաղթային պաշտօնեաները եւ Ուսպէականներն ու Իթթիհատականները կը շարունակեն գրգռութիւններն ու խռովութիւնները: Թրքական ցանկին մէջ արձանագրուողները դժուարութեանց կը բախին:

Սուէտիայի մէջ ի տես Թուրք արձանագրուողներու, Ազգաժողովի քննիչ յանձնաժողովին նախագահը բարկանալով ընտրական դիւանը փակել տուաւ: Հակառակ տիրող պաշարման վիճակին, Ուսպէականներու (համարաբական) յարձակումէն վախնալով կառավարչատունը փշալար թելերով շրջապատուած է: Ոճրագործութեամբ ամբաստանուած 11 Ուսպէական դաւաճաններ ազատ արձակուեցան առանց կուսակալին գիտութեան, ինչ որ դէշ ազդեցու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

Ուշագրաւ է որ, վերջերս, աւելի շատ կը զբաղին մեզմով օտարները: Բացի առանձին յօդուածներէ եւ գը-րութիւններէ, հանդիսաւոր առիթնե-րով, օտար մտաւորական բարձր շըր-ջանակները համակրանք ու գնահա-տութիւն կը յայտնեն հայ ժողովուր-դի հանդէպ:

Հետաքրքրութիւն մը որ իր բովան-դակութեամբ եւ էութեամբ տարբեր է մօտիկ անցեալի այն հետաքրքրու-թենէն, որ փրփուրի պէս եկաւ ու անցաւ:

Փոխուած են պայմանները եւ փոխ-ուած է օտարներու այս վերաբերու-մի բովանդակութիւնը ու մինչեւ իսկ իմաստը:

Երբեմն, այս հետաքրքրութեան նիւթ կը կազմէր Հայուն տառապան-քը: Հայուն վիշտը, անոր հալածա-կան ճակատագիրը, ջարդն ու աւե-րածութիւնն էին որ կը շարժէին օ-տար շրջանակներ եւ գաղափարա-պաշտ անհատներ, որոնք կը վրդով-ուէին եւ բողոքի ձայն կը բարձրա-ցնէին: Բողոքը կը մարէր Հայուն ճի-չերուն հետ եւ նորէն կը տիրէր լը-ռութիւն ու խաւար: Գթութեան զգա-ցումն էր որ կը շարժէր սրտերը եւ գաղափարապաշտութեան ալիքն էր՝ որ վրդովումի կը մղէր այն կարգ մը մտաւորականներն ու գործիչները, որոնք տէր կը կենային Հայուն եւ իր Դատին: Կասկած չկայ, որ Հայ Դա-տը, իր արդարութեամբ ու իր պար-զած անողոք իրականութեամբը, չէր կրնար անտարբեր թողուլ խղճմը-տանք ունեցող անձերը: Եւ մենք ու-նեցանք այս անձերէն հոյլ մը, Փրէ-սանսէներ, Ժորէսներ, Քիյեառներ, լորտ Պրայսներ, Լեփսիուսներ, եւն., որոնք իրենց գիտակցական աջակցու-թիւնը բերին հայութեան. համոզու-մով ու հաւատքով ձեռնարկներ ըրին հայ ժողովուրդի եւ իր հայրենիքի դատին համար:

Բայց այնքան քիչ եղան մեր այս իրական բարեկամները եւ այնքան շատ հայ դատը շահագործողները, այնքան տկար մեր միջոցները եւ այն-քան հզօր մեր թշնամիները, որ մեծ յուսախաբութիւններ ունեցանք:

Քաղաքական աննպաստ պայմաննե-րուն հետ, աւելի խորացաւ մեր յու-սախաբութիւնը եւ մենք երես դար-ձուցինք ոչ միայն խօսքի եւ կարեկ-ցութեան մեր բարեկամութիւննե-րուն, այլեւ մինչեւ իսկ իրական բա-րեկամութիւններու հանդէպ: Մէկ ջուրով լուացինք բոլորը, եւ «հայա-սէր» բացատրութիւնը պահ մը դար-ձաւ հեգնական ու ծիծաղելի:

Մէկ ծայրայեղութենէն ինկանք մէկ ուրիշ ծայրայեղութեան մէջ: Ատեն մ՚ ամէն բան անոնցմէ սպասեցինք եւ յետոյ, ուրացանք ամէն բան, որ անոնցմէ կրնար գալ:

Անցաւ այս հովն ալ ու կը թուի, վերջին տարիներս, կեցած ենք աւելի իրական գետնի վրայ, թէեւ դեռ շատ անմշակ:

Ուշագրաւ յեղաշրջումի մը առջեւն ենք եւ այսօր ոչ թէ «հայասէր» բա-րեկամներ ունինք, դասական իմաս-տով, այլ Հայը ճանչցող ու գնահա-տող բարեկամներ ունինք: Այլեւս գութը, կարեկցութիւնը եւ կամ, շատ շատ, Հայ Դատի արդարութիւնը չեն միայն որ օտար մարդիկ մեզ կը մօ-տեցնեն, այլ հայ ժողովուրդին ու պատմութեան մօտիկ ծանօթութիւնն է՝ որ անոնք բարեկամ կը դարձնեն մեզի: Անոնք, այս օտարները, այլ-եւս հայ ջարդերէն, տառապանքներէն ու հալածանքներէն չէ որ կը խօսին. կամ միայն անոնցմէ չեն խօսիր, այլ Հայոց պատմութենէն, Հայուն ար-ժէքներէն, հին ու նոր պայքարներէն եւ ստեղծագործական հանճարէն ու գործերէն:

Միայն վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին, Փարիզի Սորպոնի համա-լսարանը հայ մտքին ու արուեստին հանդիսաւոր ժամադրավայրը դար-ձաւ, ուր տօնուեցան Ահարոնեանի, Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակի, Զօպանեանի յոբելեան-ները, որոնց իրենց մասնակցութիւնը բերին Ֆրանսացի ականաւոր գրա-գէտներ, մտաւորականներ, արուես-տագէտներ ու քաղաքական դէմքեր: Անոնք ոչ միայն քաղաքավարական մասնակցութիւն բերին, այլեւ իրենց խօսքը ըսին, իրենց մտածումը և ծա-նօթութեան եւ ուսումնասիրութեան արդիւնք կարծիքն ու համոզումը յայտնեցին, իրենց հիացումին հետ: Անոնք խօսեցան Հայոց պատմութե-նէն, դպրութենէն, ստեղծագործու-թենէն ու կենսունակութենէն, տես-նելով նաեւ ներկայիս, իրենց աչքին առջեւ ապրող, պայքարող եւ աճող ու ծաղկող ժողովուրդի մը խանդա-վառ զանգուածները:

Օտար այս շրջանակները, ոչ միայն Փարիզ, այլեւ Պերլին, այլեւ Ամե-րիկա ու մինչեւ Պալքանները, Յու-նաստան, Ռումանիա եւ Պուլկարիա մասնաւորապէս, հայ ու օտար բեմե-րէն լսեցին հայ երգը եւ չկրցան զըս-պել իրենց զմայլանքը: Հայ երգին հետ՝ հայ նկարը: Գիր, երգ, նկար, մէկ խօսքով հայ մշակոյթը, իր զա-նազան արտայայտութիւններով, հին օրերէն մինչեւ մեր օրերը, հանդի-սաւոր առիթներով, փառւեցան օտար-ներու առջեւ եւ Հայու հոգին ու հան-ճարը տարին գնահատութեան:

Օտար մտաւորականութիւնը, յա-ճախ ժողովուրդին հետ, գնահատեց Հայը եւ առանց յուզումի ու արցուն-քի, այսինքն՝ առանց կարեկցութեան ու գութի, հիմնուած՝ միայն պատ-մութեան ու իրականութեան վրայ, բարեկամութեամբ կապուեցաւ հայ ժողովուրդին հետ:

Այսօր, Ֆրանսայի համար, Հայը ժողովուրդ մըն է, ստեղծագործ եւ հարուստ պատմութեամբ:

Ամերիկայի մէջ, փոխանակ կաթ ու նպաստ ղրկելու մասին խօսելու, հայ գրագէտը կը կարդան ու հայ երգն ու երգիչը կը լսեն օտար ու հայ բեմերէն. Ռումանիոյ մէջ, շնորհիւ անխարդախ ու մեծարժէք բարեկամի մը՝ փրոֆ. Եորկայի եւ իրեն աջա-կից մէկ քանի հայ եռանդուն մտաւո-րականներու, շահագրգռութիւն մը սկսած է, ինչպէս կը հաստատէր առ-ջի օր «Արագ», ռումէն երիտասարդ մտաւորականութեան մէջ՝ «դէպի հայ ժողովուրդն ու իր անցեալը, դէպի հայ մշակոյթն ու գրականու-թիւնը»:

Ֆրանսացի երիտասարդ վանական մը չէ՞ր՝ Հայր Լ. Հիւէթ, որ, Լի-ոն, Ապրիլ 24ի առթիւ, հայերէն խօսած հոյակապ ճառի մը մէջ («Հա-յաստանի Ձայնը»), հայ պատմու-թեան ու մշակոյթի արժէքը, մեծու-թիւնը պանծացնելով, կը յայտարա-րէր. «Հայեր կան, որ կը կարծեն թէ իրենց գրականութիւնը օտար գրա-կանութենէն վար է, եւ իրենց լեզուն կ'արհամարհեն: Պատճառն այն է որ զանոնք չեն ուսումնասիրած: Ինծի պէս թող ուսումնասիրեն եւ ինծի պէս խոստովանանքի պիտի գան, թէ միւսներուն լաւագոյններուն իսկ հա-ւասար են»:

Օտարի մը ձայնը, որ սակայն ան-հատական ըլլալէ հեռու է, օտար մը-տաւորականութեան կարծիքն ու վը-ճիռն է որ կը բերէ մեզի: Փոխուած է մթնոլորտը քանի մը տարուան ըն-թացքին եւ առանց մեծ ու ծրագրը-ւած աշխատանքի:

Այլեւս գթութեան զգացումով չէ որ կը մօտենան մեզի, այլ գնահա-տութեան չափանիշով: Լաւագոյն ու-ղին՝ դէպի հայ ժողովուրդի եւ իր դատին ճանաչումը, դէպի Հայու-թեան ազգային կչիռին աճումը: Դէ-պի հաստատ, ամուր եւ ապահով բա-րեկամութեան մը հաստատումը: Դէպի այն մտածումը՝ թէ այս ըն-դունակ եւ ստեղծագործ ժողովուրդը իրաւունք ունի կեանքի եւ ազատ ու ինքնուրոյն հայրենիքի, իրաւունք ունի յարգանքի եւ աւելի լուսաւոր ճակատագրի մը:

Անշուշտ, գործնական ու անմիջա-կան ոչինչ կուտան այս բոլորը մեզի, բայց աննշմարելի կրնան դառնալ վաղը, երբ գործնական իրականա-ցումներու ժամը հնչէ: Ո՞վ կրնայ ու-րանալ արժէքը բարեկամութիւննե-րու, երբ անոնք հաստատ հիմերու վրայ դրուած են:

Բայց խնդիր է թէ ի՛նչ կ'ընենք մենք, այս բարեկամութիւնները ընդ-լայնելու եւ խորացնելու համար:

Այս տեսակէտէն, նախ՝ անտես-ուած է ամբողջ Արեւելքը, ուր աւելի շօշափելի դեր կրնան կատարել նման բարեկամութիւնները: Յետոյ՝ մոռ-ցած ենք, կարծէք, մեր նախաձեռ-նութեամբ, որեւէ ձեռնարկ, Հայը եւ իր ստեղծագործութիւնը ծանօթա-ցնելու համար:

Պիտի գիտնա՞նք առօրեայ, ճղճիմ հաշիւներէ վեր մնալ ու հոգիով հաշտ ու գիտակցութեամբ լուսաւոր, մտա-ծել այս խնդիրներու մասին:

Պիտի գիտնա՞նք մենք մեզ լաւա-պէս, հարազատօրէն ծանօթացնել օ-տարներուն, թէ պիտի սպասենք որ անո՛նք, օտարները գան՝ մեզ... մե-զի ծանօթացնելու:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ԲԵՄԱԿԱՆ ՀԻՆ ԴԷՄՔԵՐ

ԹԱԳՒՈՐ ՆԱԼԵԱՆ

Բ.

Հետաքրքրութեան համար կը ներ-կայացնենք «Լէպլէպիճի»ի առաջին բեմադրութեան յայտագրին բովան-դակութիւնը, ընդօրինակելով զայն նոյնութեամբ.—

« Թէաթրը Ֆրանսէ »

1876 ուրբաթ գիշեր ժամը 2ին

Նորակազմ զուսաներգական խումբ Երաժշտապետ Տիգրան Չուխաճեանի Արտագոյ կարգի երեկոյթ Ա. անգամ ըլլալով «Լէպլէպիճի Հոր - Հոր Ա-ղա», օբերէթ 3 արար: Հեղինակ՝ Թ. Նալեան.— Երաժշտութիւն՝ Տ. Չուհաճեան:

Ցետոյ կուգան դերակատարներուն անունները:

(Լէպլէպիճի Հոր - Հոր Աղա՝ Թ. Նալեան):

Լէպլէպիճիներ, Թմբկահարներ, պարող արարներ, նուագածուներ, էէ-նիչէրիներ, գնչուհիներ եւայլն:

40է աւելի երկսեռ երգչախումբ մը բոլոր խմբերգները վերոյիշեալ խում-բին կողմէ քառաձայն երգեցողու-թեամբ:

Գործողութիւնը տեղի կ'ունենայ Սուլթան Մահմուտի օրերուն:

Տեսարանները կը ներկայացնեն՝

Ա. Արար.— Քեաթհանէի ձորին մէջ, գետակի եզերքը:

Բ. Արար.— Պալատին մէջ:

Գ. Արար.— Պալատին պարտէզին առջեւ:

«Լէպլէպիճի»ի առաջին ներկայաց-ման գիշերը, որքան Տիգրան Չուհա-ճեանի, նոյնքան ալ գրեթէ Թ. Նալ-եանի պանծացումն էր: Նալեան այդ երեկոյ հեղինակ էր, դերասան ու եր-գիչ:

Իր գրած զուսանախաղը անկասկած յաջող գործ է: Սուլթան Մահմուտի (1809 — 39) շրջանէն սիրարկածի մը պատմութիւնն է, որ ժամանակին մթնոլորտը երանգաւորած է, վառ գոյներով: Ունի տիպարներ, կատա-կերգական կառուցուածք եւ հաճելի տեսարաններու իրերայաջորդ շարք: Նիւթին միջուկը կը շարժի եղերական ալիքով: Ցղացումը նետուած է զու-սանախաղի պատշաճող կաղապարի մը մէջ ու տրուած են զուարթարար, պէսպիսուն կերպեր: Գաւառացիին պայքարն է քաղքցիին դէմ: Բնու-թեան, պարզութեան, խոնարհու-թեան, աշխատանքի զաւակ գաւառա-ցին է որ կը զոհուի շուայտ, մակա-բոյծ, մսխող, եսամոլ, խաբեբայ ու շահագործող քաղքցիներուն կողմէ: Հուսկ՝ գաւառացիներու խումբի մը ընդվզումն է որ կը ցցուի՝ անմահ խմբերգի մը ուժականութեամբ շար-ժող: Ուրիշ բան փնտռել այդ խաղին մէջ՝ պիտի նշանակէր կորսուիլ ծուռ ճամբու մէջ: Իր անունը չհեղնող ո եւ է երգիծաբան, հաճոյքով եւ հը-պարտութեամբ պիտի ստորագրէր այդ զուսանախաղին ներքեւ, անխու-սափելի որոշ փոփոխութիւններով ան-շուշտ:

Միանգամընդմիշտ պէտք է գիտնալ որ Զուհաճեան, Նալեան, Միսաք, Ռշտունի, Ալիքսանեան, Մնակեան եւայլն, էին պատուական Հայեր: Հա-ւանաբար ինծմէ եւ ուրիշներէ աւելի Հայ էին: Մեր պատմութեան դըժ-բախտ շրջանին անոնք ակամայ գոր-ծեցին լեզուական մեղքեր: Անոնք ար-ժանի են գիտակից ներողամտութեան եւ անխառն հիացումի:

Նալեանի այդ յաջող զուսանախա-ղին գլխաւոր դերը՝ «Հոր - Հոր ա-ղա»ն տաղանդով ներկայացնողները եղած են, մեր մէջ, Նալեան, Սերովբէ Պէնկլեան, Մնակեան, Արշակ Պէն-լեան ու ներկայիս՝ Գմբէթեան:

Խաղը թարգմանուած է Հայերէնի, յունարէնի եւ գերմաներէնի: Ներկա-յացուած է Թուրքիա, Յունաստան, Եգիպտոս, Ռումանիա, Գերմանիա, Ֆրանսա, Պելճիքա եւ Անգլիա, միշտ պսակելով խանդավառ ընդունելու-թիւն:

Դժբախտաբար կորսուած են Նալ-եանի միւս հեղինակութիւնները: Թարգմանիչի գործը, իրմէ վերջ, շա-րունակած է Մարտիրոս Մնակեան: Կատակերգակ եւ կատակերգու Գարե-գին Ռշտունիի հետ մտերիմ եղած է Նալեան: Ռշտունի՝ գրած է «Թթէն գլուխ մարդ մը» երգիծական ոտա-նաւորը, իսկ Նալեան գրած է «Թթէն գլուխ աղջիկը», ինչպէս նաեւ «Հայ-րենասէր զինուորի մը եռանդը» զու-գերգը (բառերը): Նալեան մտերիմը եղած է նաեւ Յակոբ Պարոնեանի (եւ հիացողը), որուն հետ գտնուած է յա-ճախ, գինեսեղանի առջեւ, գը-լուխ գլխի, երգիծաբանական ասու-լիսներու մէջ: Ըսէ տասը տարի աւե-լի ապրած ըլլար Նալեան՝ անշուշտ պիտի գրէր երգիծական ուրիշ երկեր: Երգիծաբանութիւնը տարիք կը պա-հանջէ:

Նալեան համբաւ ունէր նաեւ իբրեւ թարգմանիչ, Ֆրանսերէնէ Թուրքերէ-նի վերածելով եղերախաղեր, կատա-կախաղեր ու զուսանախաղեր: Վար-դովեանի երկրորդ թարգմանիչը թուրք մըն էր՝ Ալի պէյ անունով: Իր շրջանի Թուրք մտաւորականները գովեստով արտայայտուած են՝ Նալ-եանի կատարած թարգմանութեանց համար:

1876ին Վարդովեան թատրոնը դըժ-ուարին օրեր կ'անցընէր: Ռուսեւթր-քական պատերազմի շրջանն էր: Սրա-հը միշտ կէսէն աւելի պարապ: Վար-դովեան իր մեծ խումբը կը բաժնէ երկուքի: Զուսանախաղի յարմարու-թիւն ունեցող դերասան - դերասանու-հները ինք կ'առնէ ու կը մեկնի Սելա-նիկ: Զուսանախաղի անյարմարները կը թողու Թովմաս Ֆասուլեաճեանի, զայն դերասանապետ անուանելով, որ կը մնայ Կէտիկ փաշայի Թատրո-նը, ներկայացնելու տրամներ եւ կա-տակերգութիւններ:

Վարդովեան, Սելանիկի մէջ, կը բեմադրէ զուսանախաղեր: Կը վնա-սէ: Կը փոխէ խաղացանկը եւ կը ներ-կայացնէ Նամըք Քէմալի գործերը՝ «Սիլիստրէ» եւ «Խեղճ տղայ»: Դարձ-եալ կը վնասէ: Անկարող կ'ըլլայ վճա-րել ամսականները: Նալեան Սելանիկ գտնուող խումբին մաս կը կազմէր: Ցեղի կ'ունենայ քայքայումը: Տասն-եւչորս դերասան - դերասանուհիներ կը կազմեն նոր խումբ մը: Վարդով-եան միւսներով, որոնց մէջ Նալեան, կը վերադառնայ Պոլիս:

Նալեան միջահասակ էր: Գլուխը սիրուն: Դէմքին արտայայտութիւնը միամիտ, մանկական՝ իր խառնուած-քին պէս: Խելացի աչքեր, լայն ճա-կատ, կիսախոպոպ վարսերով, որոնք սկսած էին վաղահաս աչուն մը: Խառնուածքը՝ դիւրագրգիռ, ըմբոստ ու անկեղծ եւ յարձակող: Իր մտքին համար յարգուած եւ իր սրտին հա-մար սիրուած: Կը ներկայացնէր միանգամայն թէ՝ ազնուականի եւ թէ՝ կոշտ մարդոց դերեր, եղերախաղերու եւ կատակերգութիւններու մէջ: Իսկ զուսանախաղերու համար առաջին — պարիթոն եղած է:

Իր գլխաւոր դերերը եղած են.— Գող Շորար (Լիոնի Սուրհանդակը), Ֆատրուս (Մոնթէ Քրիսթօ), Վիթէլլի (Պորճիա), Վալոնթէ (Երկու Ցփնա-պետներ), Փոլ (Հաւատք, Յոյս, Սէր), Կալի (Կեղծամ), Շափոնիէ (Տիկինը կը ննջէ), Քորնպուա (Տօքթ. Շիէնտան), Պրավատուրա (Պէն լէիլ), Ժոնաթան (Ամերիկայի Ծովահէննե-րը), ինչպէս նաեւ Հոր - Հոր Աղա, Այար Համզա եւ Մէմիշ դերերը:

Իր գլուխ գործոցը եղած է «Շորա-ր»ի դերը, որուն համար Սմբատ Բէ-ժէճեան կը գրէ.— «Իր այդ դերը կ'աստուածացնէր»: Մնակեան կ'ըսէր. — «Շորար»ը Նալեանի մենաշնորհն էր. ինքզինքը կը գերազանցէր այդ դերին մէջ»: Շարասան կը գրէ.— «Իր դերադոյն յաջողութիւնները կըր-նանք համարել անվերապահօրէն այդ վերջին երկու դերերը, (Շորար եւ Գասպար Քատրուս) որոնց խաղար-կութեան մէջ ոչ ոք հաւասարած է ի-րեն: Կարելի չէ այսօր Նալեանի վրայ խօսիլ զայն ճանչցող որ եւ է մէկու մը հետ որ անմիջապէս չյիշէ անոր կողմէ Շորարի դերը. այնքան թարմ ու անջնջելի մնացած է այդ հիանալի դերին յիշատակը զինքը ծափահարող-ներուն միտքին մէջ»: Նալեանի ընդ-հանուր խաղարկութեան մասին խօսե-լով, Շարասան կ'ըսէ.

— «Բնականութիւնը, կատարեալ վարպետութեամբ իրեն օրէնք ըրած՝ նուրբ ու ճշմարիտ կերպով կ'արտա-յայտէր սոյն օրինակ դերերը (կոչ դերեր): Իր նշանաւոր կարողութիւ-ներէն մին էր, խօսելու եւ շարժելու ազատութիւնը. եւ առանց ճիգի եւ [illegible] կ'երեւար խաղին սկիզ-բէն մինչեւ վերջը, այս հանգաման-քով կրնայ հաւասարիլ Ֆասուլեա-ճեանի, որուն քով այնքան բացար-ձակ էր այս առաւելութիւնը»:

Իսկ հին յուշարարը՝ Գալֆաեան կ'ըսէ. «Նալեան իր դերերուն մար-մին մէջն էր: Կ'ապրէր իր դերերը»:

Սելանիկէն Պոլիս կը հասնի (1876) Նալեան, հիւանդ վիճակով: Բժիշկ-ները կը հաստատեն իր հիւծախտա-ւոր ըլլալը եւ խստօրէն կը պահանջեն որ հրաժարի բեմէն: Նալեան կ'ըմ-բոստանայ եւ կը շարունակէ խաղալ, իր հոգեկան բաւարարութեան, ինչ-պէս նաեւ ապրուստին համար:

1877ի նոյեմբերին վերջին անգամ ըլլալով կը խաղայ իր «Cheval de Ba-taille»ը, Շորար եւ Լըղիրբի զոյգ դե-րերը՝ Լիոնի Սուրհանդակին մէջ: Հազիւ ամիս մը անցած, առաւօտ մը ալ, օրաթերթերը կը հաղորդեն գոյժ մը.— Թագւոր Նալեան մեռած:

Դեկտեմբերի ցուրտ օրով մը, կը կատարուի անոր յուղարկաւորութիւ-նը անխօսուկ եւ անշուք:

Իր մահէն վերջ, Սերովբէ Պէնկ-լեան «Լէպլէպիճի»ն կը փայլեցնէ, զանազան երկիրներու ներքեւ:

Երեսուն տարի վերջ, Համիտեան արգելքէն, Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, 1909, Արշակ Պէնկլեան, Պուլկարիայէն Պոլիս դարձին, Թա-տերագէտ Ռէշատ Ռըզավի նախա-ձեռնութեամբ կ'որոշուի բեմադրել «Լէպլէպիճի»ն: Երաժշտութեան ըն-դօրինակութիւնը ունէին, սակայն, մէջտեղ չկար Թատերախաղը: Բնագի-րը կորսուած էր: Բնագիրէն կատար-ուած ընդօրինակութիւնները պակա-սաւոր եւ պատառոտած, բզիկ բզիկ ե-ղած: Լաւագոյն օրինակին առաջին արարին ոչ սկիզբը կար եւ ոչ վեր-ջը: Ընդամէնը մնացած էր քանի մը էջ: Երկրորդ արարին սկիզբը կար ու կը պակսէր վախճանը: Երրորդ արա-րըն ալ պակասաւոր: Քանի մը օրի-նակ քով քովի բերելով իսկ՝ անկա-րելի կ'ըլլայ լրացնել խաղը: Օգնու-թեան կը հասնի Ս. Պէնկլեանի համա-նուն ազգական, հին, [illegible], աննշան դերասան իր, [illegible] յիշողութեան որ տարիներ առաջ մասնակցած էր նոյն խաղին ներկայա-ցումներուն եւ գոց գիտէր բոլոր խմ-բերգները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ դերեր: Ան է որ կը յաջողի ամբողջա-ցնել Թատերախաղը:

Նալեանի խաղին հայերէն թարգ-մանութիւնը (դէչ կերպով կատար-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (97)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Frans : J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլտանին ժամանակ չունեցաւ հեր-քելու, որովհետեւ ճիշդ այդ պահուն իշխան Ալին էր որ ներս մտաւ: Հա-մազգեստ հագած էր ան — քովէն կախուած էր սուրը, կուրծքին վը-րայ կը տեսնուէին պատուանշաննե-րը, իսկ ոտքերը կաղապարուած էին մոյկերու մէջ: Հաւանաբար պաշտօ-նական ընդունելութեան մը կ'երթար: Սուլտանին չէր կրնար ուրանալ թէ ան բարեձեւ երիտասարդ մըն էր:

Ներքինին աթոռէն ելաւ եւ անսպա-սելի ճկունութեամբ մինչեւ գետին խոնարհութիւն մը ըրաւ: Իրեն հետե-ւեցան նաեւ իր ստրկանները: Մե-ծարանքի այս չափազանցուած արա-րողութիւնըմեծ զարմանք պատճառեց Սուլտանին: Իրաւ էր որ Ալին արքա-յական արիւն կը կրէր, բայց այդ կարգի նկատումները մոռցուած էին Քէմալի փարչաձեւէն տակ. տարօրի-նակ էր որ ընդհանուր սենեկապետը այդչափ նուաստացնէր ինքզինք նոյնիսկ բարձրաստիճան զօրավարի մը առջեւ: Սակայն եւ այնպէս, երբ Քազըըմ «Ձերդ Պայծառափայլու-թիւն» տիտղոսով մօտեցաւ անոր, տղան անմիջապէս ըմբռնեց կացու-թիւնը:

Ալի Սուլթաններու գերդաստանէն էր— միայն այդպիսիները կրնային խալիֆայութեան աթոռը բարձրա-նալ՝ համաձայն կրօնական օրէնքնե-րուն. անիկա միեւնոյն ատեն անդամ էր Կակային. իսկ Կակա կը նշանակէր խալիֆայութեան վերահաստատու-մը: Ուրեմն յայտնապէս որոշուած էր որ յեղափոխութեան յաղթանակէն վերջ իշխանը Հաւատացեալներուն խալիֆան պիտի հռչակուէր:

— Ձեր ըսած մարդը ա՞յս է, հար-ցուց Ալի, Քազըըմին երեսն ի վեր պոռալով:

— Այո՛, ան է, Ձերդ Պայծառա-փայլութիւն... հրաշք մըն է որ ա-զատեր է... բայց խնդիրը չուտով պիտի սրբագրենք...

— Անշուշտ պէտք է սրբագրէք... եւ շուտով... պէտք եղածէն աւելին գիտէ... կ'ըսէ նոյնիսկ թէ կարդ մը բաներ Անհաւատին տեղեկացուցեր է... կրնա՞յ ատիկա ճիշդ ըլլալ...

— Երբե՛ք, Ձերդ Պայծառափայլու-թիւն, հաճեցէք հաւատ ընծայել Ձեր ծառային հաւատարիմներուն... լսած է շատ աննշան բաներ որոնց մասին աւելի լաւ է հիմա չխօսիլ...

— Վստա՞հ էք...

— Վստահ եմ, փա՛ռք Ալլահին, ո՛վ Օրհնեալ ու Սուրբ Շառաւիղը Մարգարէին... երիտասարդ ուսա-նող մը, որուն դժբախտ մահը պա-տահեցաւ չորս գիշեր առաջ, քանի մը յանցապարտ անզգուշապահութիւն-ներ ըրած էր այս օտարականին... Եւ սակայն ի՞նչ կրնար իմացած ըլլալ Ձեր Պայծառափայլ Նայուածքը խռո-վելու համար...

— Ուրեմն կը խոստանաք ինծի որ ան պատեհութիւն պիտի չունենայ Անհաւատին հետ հաղորդակցութեան մտնելու. ամէնէն կենսականը այդ է...

— Կը խոստանամ, ո՛վ Պարգեւա-տու Երջանկութեան. Թղթատարը խիստ հսկողութեան տակ առնուած է, իսկ որեւէ անձնական գրութիւն ապահովաբար մեր ձեռքը պիտի անց-նի, շնորհիւ անոնցորոնք Անհաւատին շուրջը Ձեզի ծառայելու բախտը ու-նին...

Իշխանը սփոփանքի հառաչ մը ար-ձակեց ու յետոյ աւելցուց.

— Ես անձնական հաշիւ մը ունիմ այս մարդուն հետ, այնպէս որ կ'ու-զեմ ականատես ըլլալ իր մահապատի-ժին... Ցետոյ, կ'ուզեմ որ իմ ներ-կայութեանս լաւ ծեծ մը քաշեն ի-րեն՝ մեռցնելէ առաջ... այս գիշեր հացկերոյթի մը հրաւիրուած եմ... վերջը ժամադրութիւն ունիմ... հե-տեւաբար գործի կը սկսիք վաղ ա-ռաւօտ...

— Ձեզի լսել կը նշանակէ հնազան-դիլ, պատասխանեց Ներքինին գառ-նուկի անմեղութեամբ:

Իշխանը քանի մը քայլ առաւ սեն-եակէն մեկնելու պատրաստուելով. յետոյ ետին դարձաւ ու հարցուց.

— Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ Եէնի Գու-լէի Աշտարակը այցելելէ վերջ մահէն կ'ազատի, ենթադրելով նոյնիսկ թէ Թեւերը կոնակին վրայ կապող ա-պուշը պէտք եղածին չափ ուշադրու-թիւն չէ ըրած...

—Հազարին մէկ կը պատահի, Ձերդ Պայծառափայլութիւն... իր արքան-եակը մեր ընելիքին մասին տեղեկու-թիւն ստացած ըլլալով, նաւակով մը Աշտարակին բոլորտիքը եկած է... յետոյ, անհաւատալի զուգադիպու-թիւն, նաւակին մօտիկը, ջուրին երե-սը բարձրացած եւ ազատուած է...

— Լա՛ւ, այդ արբանեակը ո՞վ է...

— Աղջիկ մըն է, ո՛վ Օրհնութիւն Երկնից, երեք օր առաջ ձեռք անցու-ցինք իր մէկ նամակը զոր անոր ուղ-ղած էր...

— Այդ աղջիկին հաշիւը մաքրա՞ծ էք...

— Ո՛չ տակաւին, ո՛վ Շառաւիղ Աստուածութեան...

— Ո՞վ է, իր ինքնութեան ծանօ՞թ էք...

— Օրիորդ Տընքէնըընն է, ո՛վ Պայ-ծառափայլութիւն. Պէտքէ կը բնակի տարբեր անունով մը...

Այդ խօսքերուն վրայ Սուլթա-նին սիրտը կարծես կանգ առաւ: Սար-սափելի հարուած մըն էր իրեն համար իմանալ թէ Ներքինին երեւան հանած էր որ պանդոկին կրպակը ձգուած նամակը ուղղուած էր Տայանային: Ցաջորդ վայրկեանին իր վախը այլեւս սաստկացաւ, երբ Ալիի աչքե-րուն մէջ նշմարեց անօրինակ հեշ-տըղձութիւն մը:

— Օ՜հ, իրա՞ւ, մինչեւ իմ չափազանց հետաքրքրական է...

— Կ'ուզե՞ս տեսնել թէ ի՛նչ պիտի ծեծենք զայն, դարձաւ Սուլթանին՝ չարախինդ ժպիտով մը լա՛ւ, կը տեսնես երբ անոր գործը մնցնենք... անշուշտ եթէ առիթ պի-տի չուշացնէ քու մահապատիժդ, եւ Երբեք չեմ մոռցած որ թէ գոյն, եւ թէ ան անպատկառ եղաք ինծի հետ, դէպ, երբ Անգլիա կը գտնուէի...

(Շար.)

ՀԱՑԱՍՏԱՆ ԵՒ ԻՐ ՁԱՒԱԿԸ

ՓԷՏԱՑԻՆԵՐ

Երբեմն անոնք կը ցցեն իրենց հասակն ուղղաձիգ
իմ եռուզեռ խոհերուս պատնէշներուն դէմ առ դէմ ,
Միջոցին մէջ ծաւալուն անոնց կեցուածքն յանկարծուստ
Կը խոյորնայ ինչպէս հոծ ջուրերուն մէջ ովկիանին՝
Ցայտ առուերներն ամպերուն . ես կը վառի՛մ ներշնչմամբ
Երբ կը տեսնեմ անոնց թթւ կուրծքերուն դէմ փամփուշտներ ,
Եւ դաշոյնի բարկանայթ շըկահիւններ ցիրուցան ,
Եւ սպիներ անոնց սեղմ այտերուն դէմ եւ ճակտին ,
Եւ ժայռերու պէս խոժոռ ըմբոստութեան պատառներ ,
Որոնք ինչպէս մատներէ թռչող ապտակ կամ բռունցք՝
Կը կարկառին անոնց սեպ կըզակին շուրջ թաւահեղձ :

Երբեմն լայնշի շարժումով կ'ամայանա՛ն կեանքէն վեր ,
Եւ կը շրջին հայրենի լեռներուն մէջ վերամբարձ ,
Ոտնաձայներն անոնց զոռ կը խառնըրի՛ն վիհէն վար
Թաւալգլոր շառաչով գահավիժող քարանցքին .
Անջրպետին մէջ կարծես կը խուժէ լո՛յս մը հսկայ ,
Եւ անոնց լայն մարմիններն կը հրդեհին բոցի մէջ ,
Մինչ կապտաւուն երկնի դէմ կ'ուրուագծուին անոնց կուռ
Դիմաստուերնե՛րն վեհանձնեայ . անոնց առատ հոգւոյն մէջ
Կը ճոխանան հիասքանչ լրութիւններ եւ խոհեր ,
Եւ սկիհնե՛ր կը շողան առանձնութեան մէջ այս սուրբ ,
Ուր հայդուկներն մեր ցեղին կը խօսակցին երկնի հետ :

Որպէս վշտէ եւ սէրէ ձերբազատ սի՛րտ մը խորունկ ,
Անոնք իրենց կենցաղին կապած են հունն անճրւան՝
Բընութեան մեծ տարրերուն . կը սիրեն ցոլքը աստղին ,
Եւ պիքոտ եւ հըպարտ թեւահարումն անգղին ,
Կամ անհանդարտ կըռինչներն արծուի հոյլի՛ն որ կ'անցնի՝
Ընդմէջ երկնի եւ լերան . կը սիրեն կեանքն ապալեր ,
Եւ կը շնչեն ու կ'ապրին մարտնչումի մէջ քինոտ ,
Վառօդի բոյրն անոնց լայն թոքերուն մէջ կը ցանէ
Անսովոր խա՛ղդ եւ հրճուանք , ու երբ վայրկեանն է ռազմի՝
Դուք կը տեսնէք որ անոնք կը բարձրանան հողէն վեր
Ու կը նետուին մահուան դէմ որոտաձայն եւ վայրագ :

Անոնց պողպատ իրանին տակ կը դողա՛յ ծովու պէս
Կողն աղուամազ խեշակին . ռազմադաշտին մէջ անոնք
Կը շարժեն ծանր բազուկներն անեղավառ արութեամբ ,
Կը թնդայ օդն եւ հովերն կ'աղաղակեն լեռնէ լեռ ,
Եւ անձաւներն կը լեցուին զարհուրական վայնասնով ,
Իրենց վայրի խորշերէն երէներուն խումբն ընդհուպ
Կը յառնէ՛ դուրս , եւ տարտամ նայուածքներով կը դիտէ
Մեր հայդուկներն անվըկանդ , որոնք անմահ եւ հըզօր
Ձերբ հոմերեան ներշնչման դիւցազունններն հոյակապ՝
Մերթ կը ծռին ու կ'ելլեն , ու շառաչով արքունի
Կը հրրեն մահն արիւնոտ ռռոխին բաց կուրծքէն ներս :

Ես կը շնչեմ , կը ծրծեմ , ես կ'ըմբոշխնեմ օրն ի բուն
Անոնց մեծղի եւ չքնաղ ասպետութի՛ւնն ու վայելքն ,
Անոնց նայուածքն իմ հոգւոյս մէջ կը ծաղկի լիութեամբ՝
Ինչպէս արեգն ու լուսինն անհունակերպ երկնի մէջ .
Ոսկորներուս մէջ տակաւ կը շարժի նե՛ա՛նք մը հարուստ ,
Եւ ջիղերուս կողն ի վեր կը բարձրանան հոյլ առ հոյլ
Եւ վիրաւոր եւ չքնաղ եւ պատառուն եւ լուսեղ
Ուրուագիծնե՛ր հոգիի եւ յաղթական տեսիլներ ,
Եւ դըրօշներ եռագոյն եւ բերդերու կըզակներ ,
Եւ մեղրադէմ կոյսերուն քաջալերանքն իմ ցեղիս ,
Որոնց վըրայ փէտային կ'աշտարակուի՛ լախտի պէս :

Երբեմն անո՛նք կը խաղան ռռոխին հետ եւ մահուան ,
Եւ աստղերուն կը պատմեն իրենց հրճուանքն հոգիին ,
Մերթ կը յիշեն հեռաւոր գիւղերուն մէջ սպասող
Իրենց հարսե՛րը մատղաշ եւ բազուկներն օրօրուն՝
Մանկիկնե՛րն իրենց բորբ , եւ կը յուզուին մարդկային
Ամենախո՛ր յուզումով . ու այն ատեն ամպ առ ամպ
Անոնց ճակտին դէմ յանկարծ կը կուտակուին փրփրադէզ
Երկինքներո՛ւ ստուերներ . կ'ելլեն ոտքի , կը դիտեն
Հորիզոններն ու դաշտերն , եւ հուսկ թափով մը առոյգ
Իրենց սրտէն վանելով յուզման ալիքն յորդազեղ՝
Կ'երթան փնտռել թշնամին երկինքի մէջ կամ երկրի :

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

...) կը հրատարակուի 1924ին, Կ. Պոլիս:

Ցարմար առիթն է ըսելու բոլոր անոնց որ «դռնհիկ» ու «լըրճուկ» բաներ կը տեսնեն «Էպլէպլիճի»ի մէջ, թէ Նալեանի խաղին մէջ չկան այդ կարգի բաներ: Թատերախաղը վերակազմուած ատեն, «Ճինկէօզ»ի դերակատար Թոլայեանն է որ աւելցուցած է կարգ մը անհամ ոտանաւորներ ու անպատշաճ խօսքեր :

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՁԵՒԸ ԿԱՄ ՈՃԸ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Քննադատութիւնը, երիկուան հովի մը պէս, սկսաւ թրթռալ թերթերուն մէջ, որոնք թմրշմած էին՝ օրուան մտահոգութիւններուն ծանրութեան տակ:

Պատճառը... արկած մըն է: Փարիզի հրատարակչական տուները վերջերս լոյս ընծայեցին, ժողովածուի ձեւով, օրուան քննադատներուն գործերը,— Ժան Վինեօ յառաջաբան մը կցեց իր քննադատական էջերուն, նոյնը ըրաւ Անտրէ Ռուսօ, նոյնը՝ Իվ Կանտոն: Այդ յառաջաբանները կը բանաձեւեն, իւրաքանչիւրը հեղինակին ըմբռնած ձեւով, տեսութիւն մը քննադատութեան մասին:

Վինեօ եւ Ռուսօ նոր դէմքեր չեն, բայց այդպէս չէ Իվ Կանտոն,— թէեւ յետպատերազմեան սերունդ, իր Mascarades Littérairesին մէջ ոչինչ կը բերէր իբրեւ նորութիւն, թեթեւ գործ մըն էր այդ, բայց ահա հմտութիւն ու լայն ծանօթութիւն ամբարած՝ մէջտեղ կը նետէ Le Démon du Styleը, որուն յառաջաբանը, մանաւորապէս, ուշադրութիւն կը գրաւէ իբրեւ գրական վարդապետութիւն նոր օրերու մտահոգութեամբ, (այս գործը պսակուեցաւ ֆրանսական գրական քննադատութեան մրցանակով):

Կարելի է երկու բառով բանաձեւել Իվ Կանտոնի գրական դաւանանքը.— Դրական գործերուն հոգին ոճն է, կամ ձեւը: Երբ կը մեռնի ձեւը, գործն ալ կը մեռնի միաժամանակ: Տարազ եւս, իր վերջին դասին մէջ, դեռ երէկ, այդ միտքը կը պարզէր իր դասարանին առջեւ:

Ինչպէս մեծ է ոճին դերը, ու գրական աշխարհի տիտանները ձեւի վարպետներ են անպայման: Ֆլօպէր հոգի կուտար ոճին,— կը յղկէր, իր տեսողական ու լսողական զգայարանքներուն կը հարցնէր իր լեզուին գեղեցկութիւնը, այսպէս կը բռնէր նախադասութիւն մը եւ կ'արտասանէր բարձրաձայն՝ պտըտելով իր սենեակին մէջ, չէր յոգներ սրբագրելով եւ արտագրելով իր վէպերը՝ հինգ անգամ, տասն անգամ, եւ ուշադրութիւն կը դարձնէր նոյնիսկ նպարավաճառին ուղղուած իր տոմսակին, որպէսզի չըլլայ թէ ձեւի զանցառութիւն մը փաստ դառնայ իր գրականութեան պատմութիւնը գրողներուն ձեռքը: Թէն, խօսակցութեան մը ընթացքին Ֆլօպէրի հետ, կը քննադատէ ձեւի այս բծախնդրութիւնը ու կ'ըսէ թէ ծեփ մըն է ձեւը, վաղը կը թափի, եւ վա՜յ եթէ տակինը կեղծ է: Բայց այդպէս է նաեւ խորքը: Եթէ ձեւը չի տեւեր ինչպէս ծեփը՝ որ կը թափի եղանակի առջին իսկ թշնամութեան տակ, խորքը եւս կը կորսնցնէ իր հմայքը ճաշակի, գաղափարներու, դարաշրջանային ըմբռնումներու յեղաշրջումով:

Եւ ահա յաւիտենական վէճը,— որու՞ նախընտրութիւն տալ, ձեւի՞ն թէ խորքին, ոճի՞ն թէ նիւթին: Անտրէ Ժիտ թշնամի է ոճին, որ նիւթէն կը հեռացնէ ուշադրութեան գիծը կամ մտքի ճառագայթը՝ խոտորելով, շեղելով, վրիպեցնելով: Այս տեսակէտին դէմ կը կանգնի Կոնկուրայի դպրոցը, որ ծայրայեղութեան կը հասցնէ ձեւապաշտութիւնը՝ յըղկելով, տաշելով, փայլեցնելով գրական արտայայտութիւնները, այնքան որ մարմարային սառնութիւն մը կը ստեղծէ: Անտրէ Պիյի կը կենայ երկու դպրոցներուն միջեւ,— առանց ուրանալու իր երիտասարդութեան տուրքը ձեւապաշտութեան՝ կ'ըսէ թէ աւելի քան քառասուն տարիներու իր գրական կեանքին մէջ յաճախ որոճացեր է ձեւին կամ նիւթին գերազանցութեան վէճին վրայ, եւ այսօր կ'ընդունի թէ աւելորդ է նախընտրութիւն կատարել: Պարզ խօսքով՝ կարելի չէ ըսել թէ ձեւն է որ կը տեւէ: Հոմերոսի կամ Վիրգիլիոսի ձեւէն ի՞նչ կը մնայ հիմա,— բայց թէ ձեւն է որ մեծցուցած է գրագէտը, ոչ մէկ կասկած այդ մասին: Եւ արդէն ի՞նչ է ձեւը, եթէ ոչ արտայայտութիւնը նիւթին, ուրիշ խօսքով՝ խորքին վըրայ դրուած անհատական կնիքը կամ ինքնատպութեան դրոշմը:

Հոգեբանաբոս. վերլուծումի մեթոտով՝ ձեւը արբունքի տուրք մըն է,— նշմարած չէ՞ք, պատանիները եւ երիտասարդները ածական ու պատկեր շատ կը գործածեն, կը սիրեն «աղուորցնել» իրենց արտայայտութիւնը, մինչ չափահասը եւ տարէցները ցոյց կուտան մեծափառ négligence մը, կեանքը վայելած եւ հասկցած մարդու արբեցութիւն մը: Պատանին կ'աշխատի նմանիլ,— ձեւի որոնում մը կը կատարէ: Ընդհակառակն, չափահասը ինքնիշխան արտայայտութիւն մը ունի, ուրեմն ազատ կը ըղգայ ինքզինք ընկալեալ ձեւերէն կամ գեղեցկագիտական մտահոգութիւններէն: Երիտասարդը գեղապաշտ է, տարէցը՝ օգտապաշտ:

Վէճը տակաւին տարբեր երեսներ ունի,— ոճը արժակի՞ն յատուկ է միայն, թէ նաեւ չափածոյ քերթողութեան, ու ձեւը չունի՞ «իր» խորքը՝ անկախ նիւթէն: Այդ հարցերուն մասին ուրիշ անգամ առանձին: Այժմ հարկ է եզրակացնել, մեր գրական նոր սերունդին թելադրելով ուսումնասիրել այսպիսի հետաքրքրական հարցեր, թէ վէճը, որքան ալ յաւիտենական, մասամբ կը լուծուի Տարազի այնքան ճիշդ եւ բախտաւոր եզրակացութեամբ. — «Վախճանն է գովելի»:

ԽՈՐՀՐԴԱՆՇԱՆՆԵՐՈՒ ԻՄԱՍՏԸ

Ընկերային արդի հոսանքներու մէջ նորաձեւութիւն դարձաւ ընտրել խորհրդանշան մը, որ պատկերացնէ հոսանքին տրամադրութիւնները:

Խորհրդանշանի գործածութիւնը նոր չէ: Թագաւորական հին տուները իրենց խորհրդանշաններն ունէին, ինչպէս շուշանի ծաղիկը Ֆրանսայի մէջ: Քրիստոնէութիւնը եւս ընտրած էր խաչը, զոր կը գծէին պատերուն վրայ ամենուրեք եւ ընդհանրապէս գերեզմանատուներու մէջ: Բայց ամէնէն աւելի հիմա է որ տարածուած է խորհրդանշանի գործածութիւնը,— կեռ խաչ, կացին, սաղաւարտ, մուրճ - մանգաղ, զանգ, ջահ, սուր, նետ, աստղ եւայլն:

— Կեռ խաչ, կացին, սաղաւարտ, է,— Ցոյներու մօտ կեռ խաչը կը խորհրդանշէր արեւը: Պուտտայականները կը գործածէին երկու տեսակ կեռ խաչ,— սավաստիկա, հոլովոյթը դէպի ձախ, որ կը խորհրդանշէր Զարիքը, եւ սվաստիկա, հոլովոյթը դէպի աջ, որ կը խորհրդանշէ Բարին: Հիմա Գերմանացիները ընտրած են առաջինը:

1934 մարտին էր, որ, Ֆրանսայի մէջ, Միացեալ Ճակատը հրապարակ հանեց նետը, մէկ հատիկ նետը, դէպի երկինք ուղղուած, իբրեւ խորհրդանշան հաւաքական շարժումի: Ետքոյ ընկերվարական երիտասարդութիւնը տարածեց երեք նետերով խորհրդանշանը, ուղղուած դէպի գետին ու ձախ, խորհրդանշան դիմադրութեան ընդդէմ Փաշիզմի: Երիտասարդական ուրիշ խմբակցութիւն մը խորհրդանշան ընտրեց շրջանակ մը երկու նետերով,— շրջանակը կը խորհրդանշէ շէր գերութիւնը (տնտեսական անելկացութիւնը), բայց նետերը, որ դուրս կը նետուին շրջանակէն, դէպի երկինք, կը խորհրդանշեն «ելքը», շինարար ու բարձրացող ոգին: Նետերը երկու հատ ընտրուած են՝ ցոյց տալու համար գործակցութիւնը: Երիտասարդութեան հիմնած ժողովրդական Համալսարանը խորհրդանշան ընտրած է լեցուն շրջանակ մը կամ կարմիր կէտ մը, որու մէջ կը մխուի դամի ձեւով ճերմակ նետ մը,— կարմի՛րը կը խորհրդանշէ մարդկային ծանօթութեանց յառաջդիմական ոգին եւ ոչ թէ աւանդապաշտ դրոշմը, նետը կը խորհրդանշէ շինարարութիւնը ընկերային գետնի վրայ: Զմոռնանք արձանագրել որ նետին գործածութիւնը կուգայ Գերմանիայէն, ուր սովորութիւն էր գծել այդ խորհրդանշանը մանաւորաբար ինքնաշարժներու ապակիներուն վրայ, կրկնապատկելու համար փրփականը՝ շնորհիւ արագութեան, կառքերու սրարշաւ թռիչքին՝ բազմութիւններու մէջէն:

Աւելի առաջ աստղն էր որ նորաձեւութիւն դարձած էր, (կարմիր աստղը խորհրդանշանն էր Աշխարհիկ եւ Հանրապետական Երիտասարդութեան): Խաչերանթոյի համակիրները կը գործածէին կանանչ աստղ: Բայց յեղափոխական նետը շուտով գրաւեց հրապարակը: Այժմ աջակողմեաններն իսկ նետ կը գործածեն, միայն թէ տարբեր ձեւով: Զորս նետեր գլուխ գլխի գալով խաչ մը կը կազմեն իբրեւ խորհրդանշան յեղաշրջումներու դէմ ճակատ բռնելու, ընկերային անշարժութիւն ստեղծելու, տիրող կարգերը եւ աւանդութիւնները պահպանելու: Ուրիշ խորհրդանշան մը եւս,— շրջանակի մը մէջ եռաթեւ աստղ մը, որ նետի փոփոխակ մըն է, ու կը նշանակէ յոյս՝ իբրեւ աստղ, պայքար՝ իբրեւ նետ:

Խորհրդանշանի այս սէրը կը հաստատէ թէ անհատը տեղի կուտայ, պատմութեան մէջ, հաւաքականութեան, զանգուածին:

Հայ յեղափոխական կուսակցութեանց խորհրդանշանները ծանօթ են ամէնուն,— ուրիշ թիւով մը կը ներկայացնենք հին խորհրդանշանները մեր պատմութենէն առնելով:

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Փտած փատը փորեցի,
Ասլանը մէջ թաղեցի :
(ՍՈՒՐ ԵՒ ՊԱՏԵԱՆ)

Մարագ մ'ունիմ Աստուծոյ շինած է
Մէջը լեցուն մարմար սիւներ տնկած է: (ԲԵՐԱՆ ԵՒ ԱԿՌԱՆԵՐ)

Սեղան սատափէ, ոտքերն արծաթէ,
Լուսնակն ի փակ, բանլիքն արեգակ:
(ՍԱՌՈՅՑ)

Քանի կտրեմ կ'երկննայ,
Քանի տաշեմ կը հաստանայ :
(ՀՈՐ)

Մեզ զատ մը կայ զատոց է,
Թագն ի գլուխ սղոց է,
Գիշերուան մեռելյարոյց է :
(ԱՔԼՈՐ)

Հայ ժողովրդական բանահիւսութիւն

ՏԱՂ ՄԻՐԱՑ

Աչերդ է թուխ ու պէտ, դու խորոտիկ ես,
Քաֆուրվարդի նման անուշ հոտիկ ես,
Դու փնջած մանուշակ, վարդի ծաղիկ ես,
Նորելուկի նման կանանչ ուռիկ ես:
Դու սպիտակ ու կարմիր հոտեղ խնծոր ես,
Անոյշ հոտովըդ դու զիս արբուցեր ես,
Դու մեղրով շաղախուած նուշ ու շաքար ես ,
Բըդրի լուսին, պայծառ արեգակըն ես:
Դու հալած ու թափած ոսկի արծաթ ես ,
Ղումաշ ես ղազինի, քանի զովեմ զքեզ :
Քո սէրն ի յիս դիպաւ, առոյգ կ'այրիմ ես,
Արի ինձ դեղ արա, իմ ճարըն դու ես:
Կտրեր քուն յաչերուս, դուն փարախաթ ես,
Քո սէր զիս մոմ արար, դու ինձ պողպատ ու կայծքար ես :
Դու գիշեր եւ ցերեկ մէջ իմ սրտին ես ,
Անմահ ու անգըող զհոգիս հաներ ես:
Դու ինձ սիրելի, ինձ բարեկամ ես,
Զարկամն զայդ չէր աներ, զինչ որ դու կ'անես :
Անթուր անդանակ զարիւնս հեղեր ես,
Գնաց իմաստութիւնս, զմիտքս տարեր ես ,
Ես եմ ափ մի հողէ, դուն հրեղէն ես,
Ցորտեղ որ կու նստիմ, զիս կմոռնամ ես ,
Միթէ զիս դեղեցի՞ր կամ թէ կախա՞րդ ես,
Ջքո ծով ծով աչերդ դեղով լցեր ես,
Ունքերդ կամարակապ ի վեր քաշեր ես ,
Դու ես կանանչ աղբիւր, ծովուն նըման ես :
Ատամունքդ մարգարիտ, շաքար բերան ես ,
Աշխարհս խորոտիկ զէմ դու միակ չե՞ս,
Աստղուրս շատ իկէ, այլ տի գայ քանց քեզ :
Ասա զբանս, Ցովհաննէս, է՞ր կու խնայես:
Դու Ս. Կարապետի նորտն ու ծառան ես ,
Ս. Կարապետ, շատ կու խնդրեմ զքեզ:

Սիվտակ արտ մ'ունիմ ,
Ձեռնովս կը ցանեմ,
Բերնովս կը քաղեմ :
(ԳԻՐ)

Օձ մէջ ծովուն,
Դլուխը պսպղուն :
(ՊԱՏՐՈՅԳ ԵՒ ՃՐԱԳ)

Էրկէն վազէ, բուլոր նստէ,
Դնչաման մօտ տռճամանս :
(ՇՈՒՆ)

Սեւ սըլայ, սիվտակ սլայ,
Խաթուն իմի կը նվլայ :
(ԱՉՔ)

Երեք ոտնէն մէկ մօրուքէն,
Կայներ կ'ուտի մեր հօր քէսէն:
(ՃՐԱԳԱԿԱԼ)

Մեզ ծառ մը կայ նըման է,
Ըռնանի տակ մէյդան է,
Մէյդանի տակ ղալամ է,
Ղալամի տակ կթխայ է,
Կթխայի տակ զունձայ է,
Զունձայի տակ մարագ է,
Մարագն իլին ուրագ է:
(ԳԱՆԿ, ՃԱԿԱՏ, ՑՕՆՔ, ԱՉՔ, ՔԻԹ, ԲԵՐԱՆ, ԱԿՌԱՆԵՐ):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼԵԹԻՆ

Դիւրին է ասել՝ մոռնալ, սառանալի փայ անել. զաւակ է, չէ՞. սրտի հարազատ կտոր. զաւկի մահով ծընողն էլ մեռած չէ՞:

Կոստին ոլորեց երկար բեխը:

— Էդ Արտաշ բսւածը կերպով ու դողկէք:

Էլ ոչինչ խօսեց. անցաւ դէխլի յետեւը:

Խօսակիցներն իրարու երես նայեցին:

— Հա՛, լաւ կէղնի,— խօսեց քարտաշը,— մեր Կոստին իր անուշ լեզուով դիտէ մարդուս սրտի միջինը հանել, տեղն ուրիշ բան դնել: Ուստա Կարօ, Վարդանդ Արտաշի լաւ ընկերն է. հասկցուր, թող Արտաշը առնէ, Կոստի քովը բերէ:

— Աչքիս վրայ ծնող ենք, չէ՞, բիտթունս էլ պարտական ենք էս ընկող հրդեհի առջեւն առնել: Մէկը որ օտար կնիկ առնէ, վարակիչ օրինակ կը դառնայ: Բիտթունս էլ զաւակն ենք: Տեսար՝ վաղը աղջիկներն էլ օտար մարդու էրթալ կ'ուզենան: Որ չէ ասես, պիտի ասեն.— Երպը ինչո՞ւ մեր եղբայրները օտար կին են առնում, էնոնց հէլալ է, մեզ հարա՞մ: Եկ ու էշը ցեխէն հանէ. ընտանիք կազմէ, ազգ պահէ:

— Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ... Հէ՛յ վա՜խ մեր պապեր, մէկ գլուխներդ վերցուցէք, աչքերդ բացէք, տեսէք թէ ազգը՝ որ պահել պահպանելու համար խաչ յելաք, նահատակ էղաք, ուր կ'երթայ: Վա՛յ մեր գլխուն, էս ի՞նչ օրերի հասանք:

Ու վշտացած հայրերն օղի են խըմում, այրուած սրտերը զովացնելու համար:

— Ուստա՛, շնորհքիդ մեռնենք, մի սազը ձեռքդ առ, կանչում է Կոստին, խօսքն ուղղելով ջուլհակ Ներսէսին: Ուստայ Ներսէսն 70ը անց, մազ ու մօրուք ձիւնի պէս ճերմկցուցած մի նահապետ է: Նա սազ է զարնում եւ խաղ կանչում, որովհետեւ էդ իրենց տան սատուածատուր շնորհն է, նա Կարսի հին, նշանաւոր աշուղ Ջըտչոնց տոհմէն է:

— Էլ ծերացա՛յ, Կոստի ջան, մատներս...

— Աստծու շնորհքը մատներուդ մէջին շունչիդ հետ պիտի ելնի, ուստա ջան, դուն սազն առ:

Ուստան վերցնում է պատէն կախ սազը եւ տրտմանոյշ զարնում է լարերին, երգում է խռովքով—

«Ջախորդ օրերը ձմրան նման
կուգան ու կ'երթան
Վ.խատելու չէ, վերջ կ'ունենան,
կուգան ու կ'երթան...

Երգի կշռոյթով օրօրւում են գըլուխները, հառաչներ են արձակում կրծքերը, ու բուխ սրտեր գաղտնօրէն մատներին աչքերին են տանում, յանդուգն արցունքի կաթիլները պարտըկելու համար:

Ուստան փոխում է եղանակը. կանչում է իր պապի երգերը.

Կարսա բերդը փլեր է,
Եարըս տակը քներ է,
Ջէն կուտամ՝ ձէն չի առնի,
Մէկամ ինձէն քէնով է:

Ես վերէն կուգայի, դուն դուրը բացիր,
Ջեռքըդ ծոցդ տարար, ա՛խ էրիր լացիր,
Ջըտչի էի դուն ինձ աշուղ շինեցիր,
Սէրըդ նետ էրիր, սրտիս զարկեցիր:

— Հէ՛յ, մեր պապեր, սուրբ սիրոյ մեծ ասպետներ, ո՞ւր էք դուք:

Կանչում է Կոստին ու իր կողմէն օղի է լեցնում հայրերի գաւաթների մէջ:

×

Մի երկու օրից յետոյ Արտաշէսը՝ ընկերներով շրջապատուած՝ եկաւ Կոստիի խանութը:

Կոստին առաջ վազեց ու գրկեց, համբուրեց նրան:

— Վա՛յ, Արտաշ ջան, հօրդ հոգուն մատաղ, բարով, հազար բարով ես էկէ: Տօ՛, էս ի՞նչ ես դառէ: Լակոտ գնացիր, կորիւն ես դառէ: Հօրդ մօրդ աչքը լուս, ազգի աչքը լուս, ասլան ես, ասլան:

Հէ՛յ, Անդրանիկ փաշա, մէջքդ ամուր պահէ. կռած կոփուած առիւծներ են հասնում քո պաշտած սուրբ գործի համար: Ու դառնում է միւսներին— բարով, հազա՛ր բարի, տըղէք ջան, նստեցէք, նստեցէ՛ք, բիտթունտ էլ հիւրս էք էսօր. գլխիս վըրա, աչքիս վրա տեղ ունիք. խանութըս ձերն է. հրամայեցէք միայն:

— Կոստի ախպէր,— խօսում է Արտաշէսը,— ներիր որ էսքան ուշացայ, գլուխս խառն էր:

— Վնաս չունի, էնքան ազգական ունիս որ, մինչեւ բոլդ բոլորին ցոյց տաս, ձեռք բռնելու էրթաս, շաբաթներ կ'անցնի:— Խօսքը կտուրն է ձըգում Կոստին:

Տղաները նստում են, Արտաշէսը շրջապատած: Սեղանները լեցւում են ըմպելիներով ու աղանդերներով: Մուկուչն օգնում է Կոստիին:

— Ջա՛ն, ինչ լաւ որ էկաք, ձեր ջահէլ արեւներին մատաղ, տղէք ջան, սիրտս քէֆ էր ուզում էսօր, ընկեր չունէի: Տօ՛, Մուկուչ. թռիր ուստա Գարօն կանչէ, թող գայ, նաղարէն (աւելի մեղմ ձայնով զուռնայ) փչէ:

— Գետնի տակն էլ էղնի, գտնեմ բերեմ Գարօն: Առանց նւագի քէֆ կ'էղնի՞,— ասում է Մուկուչը ու թռնում է դուրս:

Մի քիչ դէսէն դէնէն խօսակցելէն վերջ՝ Կոստին անցնում է բուն խընդրին, պէտք է խօսել, քանի գլուխները տաքցած չեն:

— Արտաշ ջան, լսեցի թէ՝ պիտի ամուսնանաս. շատ ուրախացայ: Ըսի՝ մի քէֆ էնեմ որ, ձէնը մինչեւ երկինք հասնի, Ցիսուսի նախանձը գրգռուի, որ մէկ էլ աշխարհք գայ, պսակուի ու հայավարի քէֆ էնէ:

Բայց երբ իմացայ թէ՝ հարսնացուդ ռուս է, ու հետը մէկը չունի հարազատ՝ շախէս կտրեց:

Տօ՛, աղջկայ կողմէն որ հարսնեւոր չէղնի՞, աղջիկ առնելու-տանելու, հէր ու մէր, քուր ու ախպէր լացնելու սովորութիւնը չկատարուի՞,

— Հա՛յ առանք, հա՛յ տարանք— կանչելու հպարտութիւնը չունենանք, ու էնոնց կողմէն՝ էրած սըրտի մխիթարանք՝ կանչը չլսենք թէ՝ — Խաբեցի՛նք, աղջիկ տւինք, տղայ առա՛նք...— էլ ի՞նչ հարսնիք, էլ ի՞նչ քէֆ:

Զէ Արտաշ ջան, մեղքս ի՞նչ պահեմ, համչով խնդրանք էլ ղրկեմ յետեւէս, քո հարսանիքին չեմ գայ:

ԽԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(17)

(Շար.)

թիւն գործեց ժողովուրդին վրայ :

Ռուսկան զօրքի հրամանատար Սէրինին գիւղերը պտտելով յայտարարեց ժողովուրդին թէ ներկայ կացութիւնը առժամանակեայ է, թէ Ֆրանսացիները Սանճաքը երբեք պիտի չլքեն եւ թէ պէտք չէ Թուրքերուն քուէ տալ :

Ուսպէական քոմիթէճիներուն գործունէութիւնը մեծ թափ ստացած է : Գիշերները փողոցներուն մէջ պարպուած հրացաններով քաղաքին մէջ յեղափոխական մթնոլորտ մը ստեղծել կը ջանան :

Թուրք ժողովուրդը մեծ կարօտով եւ անձկութեամբ կը սպասէ Թուրք զինուորներուն գալստեան :

Մաքրագործումներուն մաքրագործումը Ուկրայնայի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Ուկրայնայի մաքրագործումներուն մաքրագործումը լրացաւ կուսակցական համագումարին փակումով: Նորընտիր քաղաքական Բիւրոյին մէջ մէկ հոգի չէ մնացած անցեալ տարուան Բիւրոյէն: Բացականերուն մէջ կը գտնուին Կոսիոր եւ Կրիկորի Պետրովսկի: Առաջինը, որ քարտուղարն էր Ուկրայնայի Կեդր. Կոմիտէին, միեւնոյն ատեն անդամ էր համախորհրդային Քաղաքական Բիւրոյին, բայց իր անունը չի լսուիր շաբաթներէ ի վեր: Պետրովսկի նախագահն էր Ուկրայնայի եւ մէկը Խ. Միութեան եօթը նախագահներէն: Իր անհետացումով, եօթը նախագահներէն կը մնայ միայն Կալինին:

Բոլոր ամբաստանեալները մասնաւորապէս կը մեղադրուին իբրեւ պատասխանատու կասկածի այն ընդհանուր մթնոլորտին որ այժմ կը տիրէ [illegible]րին մէջ, ինչպէս եւ կարգապահութեան թուլացման: Ստորադասները «ժողովուրդի թշնամի» կը հռչակուին: Ուկրայնայի կուսակցութեան նոր քարտուղարն է այժմ Նիկիտա Կրուշեւ, Մոսկուայի շրջանին նախորդ վարիչը եւ Ստալինի մտերիմը:

Ուկրայնայի 15.000 տեղական քարտուղարներէն աւելի քան 22 առ հարիւրը փոխուած են վերջին մէկ ամսուան ընթացքին :

*** Մոսկուայի օտար շրջանակներուն մէջ շրջած զրոյցներու համաձայն, զանազան հանրապետութեանց կարգ մը գործավարները անհետացած են վերջերս, խորհրդաւոր պարագաներու մէջ: Մասնաւորապէս կը յիշուին Սպիտակ Ռուսաստանի, Թիւրքմէնիստանի, Խազախիստանի եւն. հանրապետութեանց գործավարները, ինչպէ եւ զանազան շրջաններու կարմիր բանակի քաղաքական վարիչները :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ չէզոքութիւնը յարգելու համար, Իտալիա եւ Գերմանիա ծանուցագիրներ փոխանակեցին զուիցերիական կառավարութեան հետ, անոր հաւաստիք ընծայելով :

ՊԷՅՐՈՒԹԷՆ կը հեռագրեն թէ առեւտրականներու ընկերակցութեան որոշումով, բոլոր խանութները եւ շուկաները փակուեցան, բողոքելու համար մաքսատուրքերու յաւելման դէմ :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՀՐԵԱՆԵՐԸ յուսահատելով նոր խստութիւններէն, կը ծախեն իրենց խանութները: Իսկ Վիէննայի մէջ հարիւրաւորներ պոչ կազմած են ամերիկեան հիւպատոսարանին առջեւ, անցագիր ճարելու համար :

ՍՊԱՆԻՈՅ օտար կամաւորները ետ քաշելու համար, 2.500.000 ստեռլին ծախք մը կը նախատեսուի (380 միլիոն ֆրանք): Իւրաքանչիւր կամաւորի վերադարձի ծախքը կը հաշուեն 50 տոլար: — Կռիւները կատաղօրէն կը շարունակուին: Զօր. Ֆրանքօ նոր յարձակողականի մը ձեռնարկած է:

ԳԱՂՏՆԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ անդամներէն Զօր. Տիւսէնեէօր առժամապէս ազատ արձակուեցաւ, ուրիշ բանտարկեալի մը հետ :

ՀԱՆԳԻՍՏ Տ. ՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

Մարսէյլէն զրկուած մահազդ մը ցաւով կ'իմանանք մահը Սահակ աւագ քահանայ Փափազեանի, 70 տարեկան :

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է յունիս 21ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, եւ մարմինը ամփոփուած է Սէն Փիէռի գերեզմանատունը, Պալաքեան եպիսկ.ի համար կառուցուած հայ եկեղեցականներու դամբարանին մէջ:

Մեր ցաւակցութիւնները իր պարագաներուն :

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ — ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը — 1, 2, 13, 20, 39: Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին: Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւնը: (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ):

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց ապա[illegible] պակաս թիւերը, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջնոց հատոր մը:

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ են Հայ.Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը:

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի):

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՋԱՐԷՀ ՆՈՒՊԱՐ ՓԷՅԻ
Մասնակցութեամբ Երիտ. Հայուհեաց եւ Հայ Երիտ. Միութեան
3 Յուլիս, կիրակի, ժամը 15—24
Օթէլ Ճիպրալթարի գեղահայեաց պարտէզին մէջ. Ժիւվիզի
Ընտիր նուագ, բացօթեայ պար, գեղարուեստական եւ այլ հաճելի անակնկալներ, դիւրամատչելի պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք:
Երթեւեկ հանգստաւէտ կառքերով

ՐԱՖՖԻ
Փարիզահայերու միակ վայելուչ ճաշարանը
Տնօրէնութեամբ Մ. Գ. ՄԻՐԻՃԱՆԵԱՆԻ
8, RUE MAUBEUGE Paris (9) Մէթրօ Cadetet le Peletier
Հոն պիտի գտնէք՝ արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներու ճարուստ ճաշացուցակ մը, անմրցելի մաքրութիւն եւ անթերի սպասարկութիւն, գոլսակոմ օդի՝ եւ ջութակի ճաշարան ատերոչ անվիճելի փորձառութեամբ: Ամէն տեսակ հաւաքոյթներու համար կը տրամադրուի սրահ անհամեմատ մատչելի գիներով:
Շաբաթ եւ կիրակի երեկոները արեւելեան նուագ:

Le Gérant : H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) — A. DER (AGOPIAN)

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ

20, Rue Tiquetonne, Paris, Մէթրօ **Halles**էն կամ **Etienne-Marcel**էն **2** վայրկեան

Téléphone: Central 76—95

Բացուած է արեւելեան եւ եւրոպական ուտելիքներու ճոխ մթերանոց, անմրցելի գիներով: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ:
Առաջնակարգ ճերմակ պանիր, 14 ֆրանք քիլօն: Գաշգաւալ 17 ֆր.: Պուլկուր, 4.50 ֆր.: Զիթապտուղ, 6 ֆր.: Բրինձ, 2.50ֆր.,
Ապուխտ, 22 ֆր.: Սուճուխ, 18 ֆր.:
Միւս ապրանքները նոյն համեմատութեամբ: Փորձեցէք եւ պիտի ըլլաք մնայուն յաճախորդ:
Խանութը բաց է առաւօտեան ժամը 5էն, բացի Երկուշաբթիէն: **Livraison à domicile**

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊՐՕՊԱԿԱՆՏԻ ցանձնախումբի ժողովը 27 յունիս, երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին:

"Մայիս 28ը" Պոռտոյի մէջ

ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻ
26 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3.30ին Հ. Յ. Դ. «Բարսեղ Շտհպազ» Ակումբին մէջ. Սրահն կը նախագահէ Ընկ. Ա. ՊԷՆՏԻՐԵԱՆ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. **ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ**

Դաշտահանդէս

Ազատամարտի հերոսներու յիշատակին

ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՈՅԻ «ՎՌԱՄԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
26 Յունիս, կիրակի առաւօտեան ժամը 8էն մինչեւ իրիկուան ժամը 9ը, Սէնթ-Անտրէի հովասուն պարտէզին մէջ:
կը նախագահէ Ընկ. ԲԱՐՍԵՂ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ
ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ ԸՆԿ. **ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ**
Մուտքը ազատ է

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ «ՎԱՐՈՒԺԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ
26 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ Ժան-տ'Արք սրահին մէջ, կը բեմադրուի առաջին անգամ ըլլալով եւ մեծ պատրաստութեամբ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ
ՍՐՏՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏԸ
ղեկավարութեամբ Ընկ Յ. ԱՃԷՄԵԱՆԻ:
Մուտք Ա. կարգ 5 ֆր., Բ. կարգ 4 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԶԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, «Շահրիկեան» սրահին մէջ, 5, Ռիւ տը Լ'Էքլիփս, Մարսէյլ:
ԿԸ ԴԱՍԱԽՕՍԷ Պ. **Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ**
Նիւթ՝ Կեանքի իմաստն ու արժէքը:
Ծախքերու մասնակցութիւն 1 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մոնփէլիէի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը հրաւիրած է բանախօսելու Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆը՝ 28 Յունիս, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեանս հաւաքատեղին, 2, Փլաս տը լա Մէռի, Մոնփէլիէ:
Մուտքը ազատ է:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ Մ.ՃԻՒՂԻ, Կ. ԽԱՉԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
26 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Քամփաներ Ռօզէրի լէ Փէն տը Պասթիտ, Նաճարեանի օդասուն եւ ծառախիտ պարտէզին մէջ, Սէնթ - Անթուան:
Բացման խօսք՝ Տիկ. Ս. ԲԱՂԻԿԵԱՆ
Բանախօսութիւն՝ Տիկ. Ն. ՔԻՊՐԻԹՃԵԱՆԷ

ԽՆՋՈՅՔ

Իսի Լէ Մուլինոյի Հայ Երիտասարդաց Միութեան խնջոյքը տեղի պիտի ունենայ Յունիս 26ին, կիրակի ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր, Պ. Ջատիկի սրճարանը, 45, Rue de la Défense:
ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ
կը մասնակցի ԵՓՐԱՏ նուագախումբը. Մուտքը ազատ է:
Ճոխ պիւֆէ
Միութեան վիճակահանութիւնը կը քաշուի նոյն օրը:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Խրիմեան» դպրոցի հանդէսը տեղի կ'ունենայ ՅՈՒԼԻՍ 3ին: կը խնդրուի նկատի ունենալ այս թուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ եւ Մարտիկներու Միութեան Ընդհ. ժողովը 27 Յունիս, Երկուշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին Խըրիմեան սրահին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Զ. Ո. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Փարիզի Մասնաճիւղի Ընդհ. ժողովը 27 Յունիս, Երկուշաբթի, երեկոյեան ժամը 9ին, Քաֆէի սրճարանին վերնայարկը:

REXY CINEMA (Lyon)
24 Յունիս — 30 Յունիս
Cours Lafayette, angle Rue Garibal.
Ամէն օր ցերեկները 2.30ին, իրիկունները 20.30ին:
Lisctte Lanvin dans "Enfants de Paris"
Meg-Lemonnier et René-Lefébvre dans 3-6-9
Գիները 3, 5 եւ 7 ֆրանք
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ զեղչուած գինով :

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ — T. S. F.ՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ
ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 200 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
Կ'ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՈՒՐԱԽ ԵՐԵԿՈՅԹ

26 Յունիս, կիրակի գիշեր ժամը ճիշդ 9ին
ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ, 8, Rue Danton (St. Michel)
Առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի բեմադրութեամբ հանրածանօթ արուեստագէտ-վարպետին՝
Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻԻ
ԳՐԻԳՈՐ - ՎԱՀԱՆի փարիզահայ կեանքէ զուարթ կատակերգութիւնը՝
ՄՆԱՆԿ ԵՒ ՏՆԱՆԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՋՈՋԸ
երեք արար
որուն կը մասնակցին՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ա. ՍԱՐՈՒՖԵԱՆ, Գ. Տէր. ՎԻՇԵԱՆ, Ս. ՊԱԼԱՊԱՆԵԱՆ, տիկիններ՝ Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ԱԼԻՍ Տիկ. ՓՕՆ եւայլն:
Այս ներկայացումը կը տրուի յօգուտ Գրիգոր - Վահանի, նախաձեռնութեամբ իր խումբ մը բարեկամներէն կազմուած յանձնախումբի մը, որուն մաս կը կազմեն Պ. Պ. Եագուպեան Ա., Թէրզեան Վ., Մանիկօֆ Ե., Պալապանեան Ս., Սամուէլ Հայկ, Տէտէճեան Յ., Քէպապճեան Ն.:

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի
24, Rue des Petits Carreaux. Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը

Հ. ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՐ ՏԻւ ՆՈՐ)
Tél. Trudaine 42—69
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:
Ուրբաթները ժամադրութեամբ:

ՀԱՅՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ
ՏՕՔԹ. Ա. ԱՍԼԱՆ
120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)
Tél. Marcadet 55 — 48
կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8: կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ:

Hommes — **Dames**

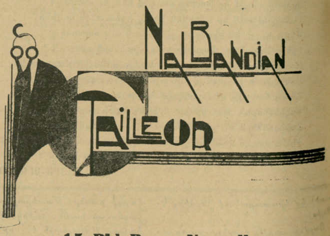

15, Bld. Bonne Nouvelle
Métro: Bonne Nouvelle — Tél.: Gut. 93-70

ՐԱՔԸ ՏԻՒԶ
Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք ՐԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը փաստուած է:
Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille

"ՇԻՐԱԿ"
Արեւելքի միակ իսկական օղին է: Անզուգական, անմրցելի, ախորժաբեր: Առաջնակարգ զօրացուցիչ ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով: Հայ աւանդական սեղանին զարդ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ —	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 28 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3768

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆԵՂ ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

Աւելի սեւ օրեր նախատեսելով, երբ անընդհատ կը շեշտենք հասուն եւ գիտակից գործակցութեան պահանջը, ինքնին սեղանի վրայ կուգան բազմազան հարցեր :

Այսպէս, իրական գործակցութեան — ոչ թէ անբովանդակ համերաշխութեան — համար ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է կենսունակ եւ բազմակողմանի գլուխ մը : Ըսել՝ մեքենայ կամ ղեկավարութիւն :

Յետոյ, նոյնքան տարրական պահանջ է որ այդ գլուխը օժտուած ըլլայ ոչ միայն աշխատելու ընդունակ ձեռքերով, այլեւ աշխատանքի միջոցներով :

Ի՞նչ օգուտ քաղաքի մը մէջ հաւաքել ձեռնհաս տարրերէ բաղկացած մարմին մը, եթէ ան գրասենեակի մը կամ ձեռնարկի մը ծախքն անգամ պիտի ճարէ մուրացկանութեամբ կամ ողորմութեամբ :

Բաւական բան գիտենք զանազան պատուիրակութեանց գործունէութեան մասին, երբ կը յուզենք այս խնդիրը :

Գիտենք, նաեւ, թէ ինչպէս կը գործեն այն միւս տարագիրները — Ռուս եւ Կովկասցի, Սուրիացի կամ Պաղեստինեան — որոնք ազգային դատ եւ ուրիշ հիմնական հոգեր ունին : Միայն Հրեաներու գործունէութեան մեթոտները բաւական են, մեր աչքերը բանալու համար :

Արդ, ի՞նչպէս պիտի ճարուի «դանձ»ը, ենթադրելով որ ուրիշ ամէն բան կարգին է եւ առտու մը պիտի ունենանք համահայկական, կեդրոնական ղեկավարութիւն մը :

Այդպիսի գլուխի մը բաղկացուցիչ տարրերուն կորիզը պիտի կազմեն, անշուշտ, քաղաքական կուսակցութիւնները :

Արդ, իւրաքանչիւր կուսակցութիւն ունենալով իր կազմակերպական մեքենան, կը հոգայ անոր ծախքերը, համաձայն իր կարողութեան : Բացառիկ ձեռնարկներու համար ալ, դարձեալ իրեն կ'իյնայ ճարել անհրաժեշտ վարկերը :

Մասնաւորապէս խօսելով Դաշնակցութեան մասին, գիտենք որ ան ամէն տարի որոշ վարկեր կը սահմանէ ինչպէս կուսակցական, նոյնպէս քաղաքական աշխատանքի համար : Ոչ միայն ընդհանուր գործունէութեան ուղեղիծը մշակած ատեն, այլեւ իւրաքանչիւր շրջանի մէջ առանձին, համաձայն տեղական պահանջներու :

Ի՞նչ արժէք ունի որ եւ է բանաձեւ, առանց համապատասխան վարկի : Քաղաքական գործունէութեան անիւը ոչ գեղեցիկ բաղձանքներով կը թաւալի, ոչ ալ սրտառուչ մաղթանքներով :

Այս անողոք ճշմարտութեան մասին եթէ աղօտ կամ կիսկատար գաղափարներ ունէինք երէկ, անշուշտ աւելին սորվեցանք տասնըհինգ տարուան ընթացքին, աշխարհի պողոտաներուն վրայ :

Արդ, ի՞նչ միջոցներ կան գոնէ տրամադրելի վարկեր ապահովելու, յատկապէս քաղաքական աշխատանքի համար : Այսօր եւ մանաւանդ վաղը, երբ աւելի սեւ օրեր հասնին :

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ քննելով Հայր. Միութեանց վերաշինական աշխատանքին առջեւ բացուած նոր անելը — խզում Հայաստանի եւ Արտասահմանի յարաբերութեանց — կ'առաջարկէ որ անոնք դպրոցներ բանան արտասահմանի մէջ, ամառնային կայաններ հաստատեն եւայլն :

Անշուշտ կարեւոր է այս պահանջը, նոր սերունդին փրկութեան տեսակէտով :

Բայց, կը կարծենք թէ աւելի ստիպողական հանգամանք կը ներկայացնէ միւս հոգը, — քաղաքական աշխատանք եւ ինքնապաշտպանութիւն, ամենալայն առումով :

Կրթական վարկեր միշտ ալ կարելի է ճարել, թէ Հայրենակցականներու եւ թէ ուրիշ կազմակերպութեանց միջոցաւ : Հայրենակցականները կրնան, միեւնոյն ատեն, աւելցնել իրենց սահմանած վարկերը, նոր դպրոցներ բանալով եւ եղածները զարգացնելով :

Եւ սակայն, ճիշդ պիտի չըլլար ամբողջովին այս ճակատին յատկացնել բոլոր տրամադրելի գումարները :

Մեր կարծիքով, հարկ է նախ ապահովութեան տակ առնել Հայրենակցականներու եւ մանաւանդ Վերաշինացներու վտահուած գումարները, քանի որ այլեւս կարելի չէ Հայաստան փոխադրել զանոնք, նոր աւաններու շինութեան համար :

Ո՞վ կրցաւ հաշուեքննութիւն մը կատարել եւ ստուգել թէ իսկապէս ի՛նչ հաւաքուած է մինչեւ հիմա եւ ի՛նչքանը նպատակին ծառայած :

Այս հարցականը կը դառնայ աւելի վրդովիչ, հիմա որ փոխադրութեան ճամբաներն ալ փակուած են, մինչ զանազան Միութիւններ եւ նոյնիսկ լուծուած Հօկերը կը շարունակեն դրամ հաւաքել, թրթռացնելով «Հայաստանասիրութեան» լարերը :

Հայրենակցականներու եւ Վերաշինացներու անդամները իրենք պարտաւոր են ամենախիստ հակաշիռ մը հաստատել, քանի որ ամէնէն համեստ Միութիւնն ալ պատրաստ գումարներ ունի, յանուն Հայաստանի : (Դեռ վերջերս հայրենակից մը կը պատմէր թէ 40,000 ֆրանք դրամ ունի Մեծ Նոր Գիւղի Միութիւնը) :

Այս հակակշիռէն վերջ, իւրաքանչիւր Հայրենակցականի պարտականութիւնն է գումար մը նախատեսել նեղ օրուան համար, որ կրնայ գալ ե՛ւ Հայաստանի ե՛ւ Արտասահմանի այս կամ այն գաղութի գլխուն (օրինակ՝ Սանճաք եւ Սուրիա) : Գումար մը՝ եթէ ոչ աղէտ մը դարմանելու, գոնէ քաղաքական աշխատանքի մեքենան իւղոտելու, բանեցնելու համար :

Ամէն պարագայի մէջ, օրուան հոգերէն կը բխի այս թելադրութիւնն ալ :

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՊԱՆԻԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՐ ՎՐԷԺ ԼՈՒԾԵԼ ԻՏԱԼԻԱՅԷ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

Անգլիա եւ Ֆրանսա միջամտելով կանխեցին մեծ վտանգ մը

Շաբաթ օր լուր տարածուեցաւ թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը սպառնացած է ռմբակոծել իտալական նաւերն ու քաղաքները, եթէ իտալական օդանաւեր եւ օդաչուներ շարունակեն ռմբակոծել բաց քաղաքները : Ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւնները անմիջապէս միջամտելով, ետ առնել տուին այս սպառնալիքը : Իսկ Իտալիա չհաւատալով հանդերձ սպառնալիքին, ազդարարեց թէ անոր գործադրութիւնը պիտի նկատէ պատերազմական արարք :

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ սպառնալիքը պաշտօնապէս անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութեանց հաղորդուած էր ուրբաթ օր, Սպանիոյ դեսպաններուն միջոցաւ, բայց Պարսելոնայի կառավարութիւնը ղեկոյց մը հրատարակեց շաբաթ օր, բացատրելով թէ պիտի ռմբակոծուէին ոչ թէ Իտալիոյ, այլ Զօր. Ֆրանքոյի բաց քաղաքները, նաւահանգիստները եւ օդանաւային կայանները : Այս յայտարարութիւնը արդիւնքն է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արագ միջամտութեան : Փարիզի, Լոնտոնի, Հռոմի եւ Պերլինի մէջ կը կարծեն թէ Սպանիոյ սպառնալիքը յուսահատական փորձ մըն էր, ուրիշ պետութիւններ ալ պատերազմին մէջ խառնելու համար : Այս տեսակէտէն մեկնելով, անգլիական եւ ֆրանսական կառավարութիւնները ազդարարեցին թէ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը չի կրնար որ եւ է օգնութիւն սպասել, եթէ կռիւ սարքէ Իտալիոյ կամ Գերմանիոյ հետ կամ երկուքին հետ միաժամանակ : Ֆրանսայի արտաքին նախարարը մասնաւորապէս վճռական էր այս մասին :

Յայտնի չէ թէ իսկապէս ի՛նչ ձեւով եղած է սպանիական սպառնալիքը : Զրոյցի մը համաձայն, Լոնտոնի սպանիական դեսպանը ուրբաթ օր տեսակցելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ, ըսեր է որ եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա չյաջողին դադրեցնել բաց քաղաքներու ռմբակոծումը իտալական եւ գերմանական օդաչուներու կողմէ, հանրապետական կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի փոխվրէժի դիմել ա՛յն վայրերուն դէմ ուրկէ կուգան յարձակողները : Այս ակնարկը մասնաւորապէս ուղղուած էր Իտալիոյ դէմ, քանի որ Գերմանիան շատ հեռու է : Միեւնոյն ազդարարութիւնը եղած էր ֆրանսական կառավարութեան : Անգլիա եւ Ֆրանսա կշռելով ամբողջ հետեւանքները, անմիջապէս միջամտեցին եւ վտանգին առաջքը առին :

Իրազեկներ կը հաւատեն թէ սպանիական սպառնալիքը ուղղուած էր Մայորքա կղզիին իտալական կայանին դէմ :

*** Անգլիոյ ազդարարութեանց եւ Մուսոլինիի յորդորներուն վրայ, զօր. Ֆրանքօ խոստացած է դադրեցնել չէզոք նաւերու ռմբակոծումը :

Իտալիա թնդանօթներով պիտի պատասխանէր...

Սպանիական սպառնալիքին լուրը հազիւ տարածուած, իտալական թերթերը կրակ տեղալ սկսան, ազդարարելով թէ Իտալիա եւ Գերմանիա թնդանօթով պիտի պատասխանեն, եւ ոչ թէ խօսքով :

Կիսապաշտօնական թերթ մը, «Թրիպունա», գրեց անմիջապէս.

— « Եթէ այս սպառնալիքը գործադրուի, կարմիր Սպանիոյ ոչ թէ ժամերը, այլ վայրկեանները պիտի համրուին » :

Պ. Կայտա, որ Մուսոլինիի արտայայտիչը կը համարուի, կը գրէր իր թերթին մէջ.

— « Ամբողջ աշխարհ կ'ըմբռնէ ճշգրիտ իմաստը այս նոր խելագարութեան որ կը ծլի կարմիրներու խռովարար ուղեղին մէջ. ան կը ձգտի ամէնէն արիւնալի ընդհարումը պատրաստել Եւրոպայի մէջ : Բացորոշ է որ եթէ Գերմանիա կամ Իտալիա յարձակում կրեն Սպանիոյ կարմիրներէն, իրենց քաղաքներուն, նաւերուն կամ ստացուածքներուն մէջ, այն միակ պատճառով որ իտալական կամ գերմանական գործարանէ ելած օդանաւ մը կը գտնուի Սպանիոյ մէջ եւ հոն կը կռուի ազգայնական ուժերուն հետ, ճիշդ այնպէս ինչպէս հարիւրաւոր ֆրանսական կամ խորհրդային օդանաւեր կը կռուին կարմիրներուն հետ, հակազդեցութիւնը պիտի ըլլայ անմիջական եւ անողոք : Եւ պիտի կատարուի ոչ թէ դիւանագիտական ծանուցագիրներով եւ դիտողութիւններով, այլ թնդանօթներով » :

Աւելորդ է ըսել թէ Իտալիոյ այս կտրուկ արտայայտութիւնները մեծ գոհունակութիւն պատճառեցին Գերմանիոյ մէջ, ուր նոյնպէս մամուլը ծանր ազդարարութիւններ ուղղեց Սպանիոյ, անոր սպառնալիքը վերագրելով Մոսկուայի :

Նոր օրէնք օտար առեւտրականներու մասին

Պաշտօնաթերթը յունիս 26ին հրատարակեց հրամանագիր - օրէնքներու չորրորդ շարքը : Հրամանագիրներէն 19ը կը վերաբերին հողագործութեան, 11ը վաճառականութեան, մէկը՝ ելմտական գործերու :

Հրամանագիր մը, որ սահմանուած է ֆրանսական առեւտուրին պաշտպանութեան, կ'ըսէ թէ այն օտարականները որ առեւտրական կամ ճարտարագործական արհեստ մը ի գործ կը դնեն, պիտի վայելեն այն իրաւունքները ինչ որ իրենց երկրին մէջ կը վայելեն օտարականները եւ մասնաւորապէս Ֆրանսացիները :

Նոյն օրէնքին տրամադրութեամբ, կառավարութիւնը կրնայ որոշ համեմատութիւն մը (առ հարիւր) հաստատել օտարականներու թիւին համար, առեւտուրի կամ ճարտարագործութեան այս կամ այն ճիւղին մէջ (ինչպէս բանուորներու համար) :

Դարձեալ, փոփոխելով 1919 մարտ 18ի օրէնքը՝ առեւտրական արձանագրութեանց մասին (ռէժիսթր քոմէրսիալ), նոր հրամանագիրը սահմանափա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԼԷՊԼԷՊԻՃԻ»Ն ՄԱՂԵՑ ՄԵՐ ՀՈԳԻՆ

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը Լէպլէպիճիի ներկայացման մասին :

— Ներկայ չէի :

— Ըսել կ'ուզեմ թէ պէ՞տք էր ներկայացնել :

— Այո եւ ոչ :

— Չեմ հասկնար :

— Չուհաճեանի յոբելեանին առթիւ՝ կ'արժէր գաղափար մը տալ :

— Բայց լեզո՞ւն :

— Բուն հարցը այդ է արդէն : Ուրիշ ատեն հայերէն ալ ներկայացուցած են, բայց եղած է կեղծ եւ ձախաւեր : Չուհաճեանի յոբելեանին առթիւ առաջարկուեցաւ երիտասարդ գրագէտի մը որ հայերէնի վերածէ «Լէպլէպիճի»ն : Քանի մը շաբաթ փորձեց եւ յուսահատեցաւ : Երկրորդ նախաձեռնարկուի մը կրնար ընել այդ գործը, թերեւս բովանդակութիւնն ալ փոխելով : Մենք ոչ այդ լեզուն ունինք, ոչ ալ սյդ բարքերը : Կարելի չէ կեղծել :

— Այն ատեն միայն երաժշտութիւնը ներկայացնէին :

— Այդ ալ տեսակէտ մըն է, սակայն կազմակերպիչը նախընտրած է գնէ մէկ անգամի համար խաղն ալ ներկայացնել, այնպէս ինչպէս գրուած է :

— Բայց խայտառակութիւն է, թէ լեզուով եւ թէ բովանդակութեամբ, գայթակղեցուցիչ, անբարոյական ...

— Լեզուի մասին ամէն բան կրնաս ըսել (մի մոռնար որ գրուած է 1875ին, բռնակալութեան տակ) : Գալով խաղին, անոր բուն կորիզը ընկերային հարց մը կը շօշափէ, — պայքարը գիւղի եւ քաղաքի, Պոլսոյ քաղքենի դասուն (թուրք) եւ շինական խոնարհ խաւերուն (չէպլէպիճի) :

— Հապա սա գռեհիկ տեսարաններն ու արտայայտութիւննե՞րը :

— Կարելի էր յապաւել վարպետ ձեռքով մը, առանց խաթարելու տեղական գոյնը եւ միջավայրին հարազատութիւնը :

— «Յառաջ»ը ինչո՞ւ այնքան երկար յօդուածներ նուիրեց եւ դեռ կը շարունակէ :

— Դուն մի՛ հասկնար : Այդ յօդուածները ուսումնասիրութիւններ են մտցուած շրջանի մը թատերական եւ երաժշտական արժէքներու մասին, գրի առնուած՝ Չուհաճեանի տարեդարձին առթիւ : Եթէ վարպետը հարկադրուեր է իր երաժշտական տաղանդը փայլեցնել թուրքերէն գուսանէր գրութեան վրայ (նոյնպէս հայկական արտադրութիւն), այդ իրաւունք չի տար ժխտելու իր արժանիքը : Չուհաճեան մը տարբեր պարագաներու մէջ, անշուշտ պիտի արտադրէր իսպառ անմոռանալի գործեր :

— Բայց տեսա՞ք այն հազարաւոր բազմութիւնը որ խռնուած էր «Միւթիւալիթէ»ի մեծ սրահին մէջ, երբ միայն հոգիներնին կը համրուէին Արա Պարթեւեանի երաժշտական երեկոյթին մէջ, շաբաթ գիշեր, այնքան գեղեցիկ եւ յաջող :

— Ինչո՞ւ կը զարմանաք. տարիներ է ի վեր «Արշին Մալ Ալան» եւ «Մաշտի Իպատ» կը խաղան — երկուքն ալ ոչ հայկական, ոչ ալ գեղարուեստական — եւ ժողովուրդը խուռներամ կ'երթայ կը ծափահարէ. այն ատենուան որ ամերիկեան ընկերութիւն մը շարժանկարի վերածեց առաջինը եւ կը տարածէ գաղութէ գաղութ : Այս է բուն ողբերգութիւնը :

Դեռ ուրիշ ըսելիքներ ալ ունիմ, բայց սպասէ մինչեւ վաղ առտու :

ՎԱՀԷ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԴԻՒՐԱՑՆԵԼ ՄԵՐ ԳՈՐԾԸ

Ընկեր Լ. Գեւոնեանի հիւանդութեան պատճառաւ, վարչական գործերն ալ խմբագրութեան վրայ ծանրացած ըլլալով, կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն եւ գործակալներէն.—

1.— *ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱՐԿԵԼ, ՀԱՇԻՒՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ* :

2.— *ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՏԱՐԵԼ ԱՒԵԼԻ ՇԱՏ* MANDAT - CHEQUE*ՆԵՐՈՒ ՄԻՋՈՑԱՒ* (*ԹԻՒ* 1678 — 63, *ԻՆՉՊԷՍ ԱՄԷՆ ՕՐ ԿԸ ՆԵՐԵՒԱՅ ՃԱԿԱՏԸ*) :

3.— «Մանտա - փոստ» ղրկած ատեն վրան չնշանակել «Մանտա - շէք»ի թիւը :

Նոր տեղեկութիւններ Սանճաքի մասին

Արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէ նոր տեսակցութիւններ ունեցաւ Փարիզի թրքական դեսպանին հետ, շաբաթ եւ երկուշաբթի, Սանճաքի ընդհանուր կացութեան եւ ընտրութեանց կազմակերպութեան մասին :

*** Պոլսէն կը հեռագրեն Հաւասի.— Մեղմացում մը կը նշմարուի թրքական մամուլին արտայայտութեանց մէջ : Կը թուի թէ Ֆրանսայի արտաքին նախարարին յառաջիկայ այցելութեան լուրը նպաստաւոր ազդեցութիւն գործած է ֆրանքօ-թուրք յարաբերութեանց վրայ : Մամուլը կը գրէ թէ Պ. Ժորժ Պոնէ պիտի արժանանայ ջերմ ընդունելութեան մը, ամրապնդելով ֆրանքօ-թուրք դարաւոր բարեկամութիւնը, որ խանգարուեցաւ միայն Սանճաքին անկախութեան գործադրութեան եղանակներու շուրջ մեկնութեամբ :

Կացութիւնը անտեղեակ է տակաւին

« Յուսաբեր »ի թղթակիցը կը գրէ Հալէպէն, յունիս 15 թուականով.—

Հալէպը խոր յուզումի մատնուած է : Արդէն շփոթաշուշուկ լուրերը շըրջան կ'ընեն քաղաքին մէջ : Կը հաւաստուի, թէ մինչեւ ամսոյս վերջը Սանճաքը յանձնուած պիտի ըլլայ Թուրքիոյ : Էնկլիւրիի սպայակոյտի անդամ Աւրիմ Կիւնտիւզ Անտիոք եկած է եւ հանդիպումներ կ'ունենայ ֆրանսական ուժերու ընդհ. հրամանատարին հետ : Սանճաքի քրիստոնեայ ժողովուրդներէն պատուիրակութիւն մը կը պատրաստուի մեկնիլ Անգարա՝ յայտնելու համար Սանճաքի ժողովուրդներու հաւատարմութիւնը Աթաթիւրքին : Սանճաքի տեղական կառավարութիւնը սկսած է հետապնդել հակաթուրք ճակատի վարիչները : Խուճապն ու գաղթը անխուսափելի կը դառնան, եթէ մեր հաղորդած լուրերը ամբողջութեամբ ճշդուին : Անակնկալի չմատնուելու համար, անհրաժեշտ է ժամ առաջ խորհիլ գաղթահայութեան աջակցութեանը մասին աղէտքի մատնուած այս ժողովուրդին :

*** Արաբական թերթ մը գրած էր թէ ձերբակալուած է Անտիոքի նախկին երեսփոխանը, Մովսէս Տէր Գալուստեան : «Ազդակ» անգամ մը եւս վճռապէս կը հերքէ այս լուրը, յայտնելով թէ ձերբակալման հրամանագիր չկայ անոր դէմ :

*** Սանճաքին Թուրք կառավարիչը հրամայեց վճարել տուրքերը : Հրամանատար Քոլէ ալ իր կարգին ղեկոյց մը հրատարակելով, կ'ազդարարէ թէ խստօրէն պիտի պատժուին անոնք որ դրդումներ կը սերմանեն :— Թուրք թերթերը բոլորովին անորոշ կը գտնեն կացութիւնը :

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի ընտրութիւններն առիթ տուին Մոսկուայի մեծ թերթերին մի քանի օր բազմաթիւ սիւնակներ յատկացնել մեր հայրենիքին, ինչպէս եւ նրա հետ միաժամանակ յունիսի 12ին քուէարկող Վրաստանին: Պէտք է խոստովանինք, որ մայրաքաղաքի լրագրական էջերում հաւասարութեան սկզբունքն երկու քոյր հանրապետութիւնների վերաբերմամբ խստօրէն պահպանուած էր — առաջնորդողներում նրանք փառաբանւում էին միասին, լրատուական բաժնում եթէ մէկ երեւ ու երկու նկար նուիրւում էր Վրաստանին, նոյնքան էլ բաժին էր հանւում Հայաստանին:

Քուէարկութեան գործողութիւնն ու նրա արդիւնքը նոր եւ անակնկալ ոչինչ են պարունակում: Դաշնակցային եւ ինքնավար հանրապետութիւնների խորհրդարանային ընտրութիւնները բնաւ չեն տարբերւում անցեալ դեկտեմբերի 12ին տեղի ունեցած Խ. Միութեան Գերագոյն Խորհրդի ընտրութիւններից: Թեկնածուներն այս անգամ եւս նշանակուած էին կառավարութիւն - կուսակցութիւնից եւ մէկական ամէն մի շրջանի համար: Քուէարկեցին 18 տարեկանից վեր գրեթէ բոլոր քաղաքացիները եւ «Բոլշեւիկների եւ անկուսակցականների բլոկի» թեկնածուներն ընտրուեցին միաձայն: «Ընտրուեցան» բառը գործ ենք ածում այս դէպքում հետեւելով խորհրդային մամուլին: Մեզ համար Ստալինեան կամ այլ փաշական երկիրների որ եւ է «պատգամաւոր» ժողովրդի ընտրեալ չէ, այլ կառավարութիւնից նշանակուած պաշտօնեայ: Երբ ասում ենք — ընտրել, կանխորոշում ենք առնուազն երկու անձերի կամ դրութեան ներկայութիւնը, որոնցից մէկն ու մէկին ազատօրէն կարծիք արտայայտողը տալիս է առաւելութիւն: Իսկ միակ թեկնածուի հանրաքուէի ենթարկելը սեւ կամ կարմիր չափիկաւոր բռնակալութիւնների կեղծիքներից մէկն է: Տուեալ պայմաններում միայն ձեռնպահութեամբ կարելի էր ցոյց տալ բացասական վերաբերմունք: Բայց ձեռնպահութիւնը փաստօրէն արգիլուած է «Առաջնորդների» հովւութեան տակ: Առանց անյաղթելի արգելքների, գիտակցօրէն ու հրապարակով մերժել քուէարկութեան մասնակցիլ, նշանակում է պարզապէս իրեն մահուան դատապարտել:

Խորհրդային «աշխարհի ամենաժողովրդավար ընտրութիւնները», ինչպէս իրենք են անուանում, կարելի է բնորոշել հետեւեալ օրինակով.— Ենթադրեցէք, որ լինել չլինելու սպառնալիքով հրաւիրում են ձեզ կօշիկի խանութ, ուր մի զոյգ կօշիկ կայ միայն, ոտքիդ անյարմար: Վաճառողը, ՆԺով ատրճանակն ուղղում է ձեզ եւ հրամայում — կօշիկ ընտրիր: Ուզես չուզես պիտի «ընտրես» եղածն ու օձիքդ ազատես:

Յունիսի 12ին փոքրիկ Հայաստանն ալ իր «ընտրութիւնները» կատարեց Ներքին գործերի կօչկավաճառ Վիքթոր Վասիլեւիչ Խվոսրոստխպանիալեքի տակ: Որքան էլ «Հայկական Գերագոյն Խորհրդի» ընտրութիւններն իրենց ձեւով եւ էութեամբ դատապարտելի լինին, այնուամենայնիւ պիտի գրաւեն մեր ուշադրութիւնը, որովհետեւ հայրենի երկնքի տակ կատարուած մեծ դէպքերից մէկն են: Ապագայ հայկական պատգամաւորներից մի քանիսը իրենց թոյլ տուին կեղտոտ ստախօսութիւններ նախկին «Դաշնակների Հայաստանի» մասին, բայց մի՞թէ նոյնը չէի՞ն անում նրանք, ովքեր յետագայում նահատակուեցան խորհրդային դահիճների ձեռքով, իբրեւ «քօղարկուած ազգայնականներ ու Դաշնակցականներ» ըստ իշխանութեան որակումին:

Եթէ հակառակ Ստալինեան քաղաքականութեան սադրանքներին — ի սպառ կտրել դրսի եւ ներսի հայութիւնը միմեանցից ու մեռցնել մեր ազգային համախմբման ու վերածննդի իտէալները — մենք ուզում ենք կապուած մնալ այդ իտէալների խարիսխին — այսօրուան Խ. Հայաստանին, ապա ուրեմն պիտի հետաքրքրուենք նրա անցուդարձերով եւ աւելի յաճախ արձանագրենք նրանց մեր մամուլում:

***

Հայկական խորհրդային ընկերվարական հանրապետութեան (այսպէս է պաշտօնական անունը) 256 ընտրական շրջաններում ներկայացրուած էին 256 թեկնածուներ Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւորութեան համար: 611644 ընտրողներից 605.907 (99.06) մասնակցել են քուէարկութեան, 603.469 (99.6) քուէարկել են յօգուտ պաշտօնական թեկնածուների, որոնցից 156 հոգին համայնավար կուսակցութեան անդամ են, մնացածը անկուսակցականներ, 191 տղամարդ, 65ը կին: Երեւանի No 1 ընտրական շրջանում 1252 ընտրողներն առանց որ եւ է ձեռնպահի եւ միաձայն քուէ են տուել թեկնածու Եոսիֆ Ստալինին: Երեւանի պատգամաւոր են նաեւ խորհրդ. միութեան վարչապետ Մոլոթով եւ նրա օգնական Միկոյեան, որի անունին այդ առթիւ «Իզվեստիա»յում մի քանի անգամ կցուած է «հայ ժողովրդի հարազատ եւ հաւատարիմ զաւակ» տիտղոսը: Այնուհետեւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի մէջ են մտնում տեղական ոյժերը — Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Գրիգոր Յարութիւնեանը, Միութեան Գերագոյն Խորհրդի նախագահութեան մէջ Հայաստանի ներկայացուցիչ Մացակ Պապեանը, գործավարների խորհրդի նախագահ Արամ Փիրուզեանը, անտառապահութեան գործավար Բախշի Ներսէսեան, Ղուկասեան շրջանի կոմկուսի քարտուղար Արամայիս Խանզադեան, Սպանդարեան շրջանի՝ Մուշեղ Գէորգեան, Սիսիանի՝ Միսակ Դալլաքեան, ուսուցչապետ բժիշկ Գեանջեցեան, նկարիչ Գիւրջեան, դերասանուհիներ Ցամիկ եւ Հայկանուշ Դանիէլեան, դերասան Շարա Տալեան, գրագէտ Արազի, մանկավարժական ճեմարանի դասախօս Սիմակ Սահակեան, ուսուցչուհիներ՝ Խոջաէյնաթեան, Մաթէոսեան եւ Շողիկ Աւագեան, աշուղ Գրիգոր, Երեւանի ելեկտրաքարշի ճարտարապետ Գարեգին Օրդեան, գնդի կոմիսար Մամիկոն Հայրապետեան, գնդապետ Դիմիտրի Մակչանով, ուսանողուհի Աստղիկ Պետրոսեան, ապա բազմաթիւ գիւղական խորհուրդների ու կոլխոզների նախագահներ, բանուորներ, հողի ու անասնապահութեան աշխատաւորներ, որոնց թւում քրտուհի Սբո Նադօ՝ Արագածի շրջանից, Աշուղի գիւղից Մէյթի Ղամբարալիեւ, Վեդիից՝ Մահմէտ Իսկենդարով, Առինջ գիւղի «Անաստուած» կոլխոզից Նազիկ Աբգարեան, Բռնակոթի «Միջազգային» կոլխոզից Նանագիւլ Յարութիւնեան, Գոմաձորից՝ ստախանովեան կոլխոզային Վահան Սարգսեան, Երեւանի ծխախոտի գործարանից իւղարբեր Աւետիսեան, Արհեստական ձգախէժի գործարանից՝ Մկրտիչեան, Քանաքեռի ելեկտրակայանից՝ Յ. Գրիգորեան, Ղափանի պղնձահանքերից՝ Սուրէն Ղազարեան, Լէնինականի հիւսուածեղէնից՝ Օր. Անգին Արսէնեան, Երեւանի Կարի արհեստանոցից Օր. Ֆ. Ջամիրեան, Աբամուսի կոլխոզից տիկին Վարդուշ Բաղալեան, Արհեստ. ձգախէժի վարիչներից Մանուկ Ուլոյեան, Երեւանի երկաթուղու մեքենավար Բաղդիկ Շահինեան եւայլն եւայլն:

Հայաստանում արտասանուած նախընտրական շրջանի ճառերն սկսւում էին ու վերջանում Ստալինի փառաբանութեամբ: Ամէնքն անխտիր ճըգնում էին ապացուցանել, որ «Առաջնորդի» շնորհիւ հայ ժողովրդի թշուառ եւ իրաւազուրկ անցեալն փոխարինել է բարեկեցիկ ու լուսաւոր ներկան, հաւանաբար համայնավար հռետորներն իրենք իսկ կասկածում էին իրենց պնդումների վրայ ու ըստիպուած վկայութեան էին կանչում ծերերին — Գոմաձորցի 122 տարեկան Աբրահամ Ոսկանեանին, Ջառեցի 120 տարեկան Զոհրաբ Իսրայէլեանին Լալ (Իջեւանի շրջան) գիւղացի 115 տարեկան Արսէն Բաղջաղուլեանին, Երեւանցի 106 տարեկան Վարսենիկ Փարսադանեանին, որոնք միաբերան խոստովանում էին, թէ «միայն խորհրդային իշխանութեան օրով մենք ազատ շունչ քաշեցինք ու մարդավարի ապրեցինք, մենք մեզ զգում ենք առոյգ ու երջանիկ եւ հրճուալից կեանքի համար շնորհակալ ենք մեծ Ստալինին»: Ունկնդիրները հաւանաբար կուշտ կը ծիծաղէին խեղճ ծերունիների փչոցների վրայ, եթէ դէթ բնականօրէն ծիծաղիլը թոյլ տրուած լինէր «ընկերվարութեան» աշխարհում:

«Իզվեստիա»յի յունիս 12ի համարի մէջ Վրաստանին եւ Հայաստանին նուիրուած խմբագրականում կարդում ենք.

— «Նշանակալից պատմութիւն եւ հին հարուստ մշակոյթ ունեցող վրացի ու հայ ժողովուրդներն արիւնով պաշտպանեցին իրենց գոյութեան իրաւունքն արեւի տակ: Ռուսական ցարիզմի դաժան տիրապետութիւնից առաջ Վրաստանն ու Հայաստանը տառապեցին գիշատիչ աշխարհակալներ՝ Հռովմայեցիների, Պարսիկների, Մոնկոլների ու Թուրքերի ձեռքին: Նրանց հողերը տրորեցին Աղեքսանդր Մակեդոնացու ձիերը, Շահերի ու Սուլթանների հորդաները: Բայց երբեք չմարեց վրացի եւ հայ ժողովուրդների ազատութեան պայքարի կրակը, որովհետեւ նրանք յեղափոխական ժողովուրդներ էին»:

Այո, այդ կրակը մենք, հայ ժողովրդի յեղափոխական զաւակներս, կրում ենք մեր հոգիներում եւ համոզուած ենք, որ մի օր նրան կը հասցնենք Ստալինեան հորդաներից եւս ազատուած Հայաստան:

«Իզվեստիա»յի յիշեալ համարը, ամբողջովին Վրաստանի մասին, 6-7 ժամում սաւառնակով հասցրուեց Թիֆլիզ եւ Երեւան: Վերջապէս յունիսի 12ի երեկոյեան Հայաստանի մայրաքաղաքի բնակիչները հաւաքուելով քաղաքային այգում, ունկնդրեցին «Ջան Ստալին»ի նուագումը եւ իշխանութեան իրենցից պահանջած պարտականութիւնները կատարած համարելով ցրուեցին տները:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՕՏԱՐԱՀՊԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՎՏԱՐՈՒՄԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ

ԽՄԲ.— Հնչակեան վաստակաւոր գործիչին այս թղթակցութեան առաջին մասը հրատարակած էինք Շաբաթ օր: Ահաւասիկ մնացեալը.—

Ինձ հետաքրքրում են այն պատճառները, որոնք ստիպել են Խորհրդային կառավարութեան սոյն խեղագար խաղը խաղալ: Արտաքսուածները չեն կարողանում շատ բան ասել. նոյնիսկ նրանք չեն յիշում այն բազմաթիւ հարցումները, որ իրենց քննութեան ժամանակ իրենց տրուած են եղել: Կարող է պատահել, որ գտնւում են դեռ սարսափի տակ եւ վգուշանում են շատ բան ասել:

Նրանց տրուած երեք հետեւեալ հարցումները, սակայն, ուշագրաւ են.—

1. «Ինչո՞ւ ապրելով Խորհրդային երկիրներում եւ վայելելով անթիւ բարիքներ եւ կատարեալ ազատութիւն, մինչեւ հիմա էլ պահել էք ձեր օտարահպատակի հանգամանքը»:

2. «Արդեօ՞ք օտար երկրի անցագիրը չէք պահել նրա համար, որպէսզի հնարաւորութիւն ունենաք ազատ մուտք գործելու հիւպատոսարաններ, նրանց տեղեկութիւններ տալու մեր երկրի կացութեան մասին եւ նրանցից հրահանգներ ստանալու, թէ ի՞նչ պիտի անել երկրին տնտեսապէս վնասելու եւ թէ ի՞նչպիսի տեղեկութիւններով են հետաքրքրւում այդ օտարերկրեայ հիւպատոսները»:

3. «Արդեօ՞ք չէիք սպասում կամ ձեզ չէի՞ն յուսադրում, թէ շուտով օտար բանակներ կը մտնեն այս երկրի սահմաններից ներս եւ չէի՞ն դրդում ձեզ խորհրդային կառավարութեան դէմ»:

Մի բազմամեայ Հնչակեան գործիչի քննութեան ժամանակ նրան յանդիմանել են, որ հին մարքսիստ լինելով հանդերձ՝ ինքը չի փոխել իր իրանական (պարսկական) անցագիրը եւ շարունակել է այցելել Իրանի հիւպատոսարանը՝ իր մութ աշխատանքները (վնասարարութիւն, լրտեսութիւն եւ ի նպաստ պարսիկ տիրապետութեան Անդրկովկասում աշխատանք) կատարելու համար: 60ամեայ ծերունին յետ է մղել իր վրայ դըրուած մեղադրանքները, բայց եւ այնպէս արդէն եօթը ամիս է, բանտարկուած է, դեռ մինչեւ հիմա Իրան (Պարսկաստան) չի ուղարկուած եւ յայտնի էլ չէ, թէ նրան ի՛նչ վիճակ է սպասում:

Վերոյիշեալ երեք հարցերը, որ տրուել են աքսորուածներին եւ բազմամեայ Հնչակեանի վրայ բարդուած մեղքերը ցոյց են տալիս, որ Խորհրդային կառավարութիւնը ամէն մի օտարականի մէջ տեսնում է մի լրտես, վնասարար եւ անջատողական, որ գործում է միշտ իր հիւպատոսների հրահանգներով: Այլ խօսքով՝ Խորհրդային կառավարութիւնը ենթադրում է, որ օտար հիւպատոսարանները Ռուսաստանում իրենց բոլոր իսկական պարտականութիւնները թողած՝ զբաղուած են պատրաստելով, հրահանգելով եւ քաջալերելով վնասարարներին, լրտեսներին, անջատողականներին: Ուրեմն, ո՛չ այդ հիւպատոսարանները, ո՛չ էլ նրանց հպատակները չպիտի մնան Խորհրդային «դրախտ»ի սահմաններում:

Այո՛, պարզ է, որ Խորհրդային իշխանութիւնները օտարահպատակներին դուրս են անում իրենց երկրի սահմաններից՝ նրանց համարելով վնասարարներ, լրտեսներ, անջատողականներ: Նրանք, նոյն իշխանութիւնները, իրենց երբեմնի ղեկավարներին ու բազմաթիւ աշխատակիցներին դատի ենթարկեցին, մահուան դատապարտեցին, շատերին էլ Չեկայի բանտերում ոչնչացրին կամ աքսորի ճանապարհին սպանեցին՝ մեղադրելով նրանց եւս վնասարարութեան, լրտեսութեան եւ անջատողականութեան մէջ, այսինքն՝ նոյն յանցանքների մէջ որ այժմ մեղադրում են բոլոր օտարահպատակներին:

Օտարահպատակները նոր չէ, որ գնացել ու հաստատուել են Խորհրդային երկիրներում: Նրանցից շատերը գրեթէ մի երկու կամ երեք տասնեակ տարի ապրել են այնտեղ, նոյնիսկ շատերը այնտեղ են ծնուել, տեղական դպրոցներում սովորել, Խորհրդային կրթութիւն ստացել: Շատերն էլ իրենց հայրենիքում իրենց ամբողջ ունեցածն են ծախել եւ հաստատուել Ռուսաստանում: Ինչո՞ւ ամբողջ 17-18 տարի այդ մարդիկը վստահելի էին, նոյնիսկ նրանց մէջ կառավարութիւնից նուէրներ եւ շքանշաններ ստացողներ են եղել, իսկ այժմ բոլորն էլ մի անգամից անվստահելի դարձան, վնասարար, լրտես, անջատողական դարձան: Կամ նրանց հիւպատոսարանները ինչո՞ւ տարիներ շարունակ իրենց քաղաքացիներին չէին գրգռում Խորհրդային կառավարութեան դէմ, իսկ այժմ իբր թէ գրգռում են նրանց:

ՎԱԽԵՐ ԱՐՏԱՔԻՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԵՆԷ

Խորհրդային կառավարութեան տըւեալ ընթացքը օտար հիւպատոսարանների վերաբերմամբ եւ նրա հալածանքները օտարահպատակների դէմ այս օրերին ցոյց են տալիս, որ Խորհրդային իշխանութիւնները լըրջօրէն վախենում են արտաքին որեւէ յարձակումից կամ միջամտութիւնից, միւս կողմից էլ՝ ներսը չեն կարողանում առաջուան նման իրենց կամքը թելադրել ո՛չ իրենց քաղաքացիներին, ո՛չ էլ օտարահպատակներին: Այս վերջինները, տարիներով ապրելով Խորհրդային քաղաքացիների հետ կողք կողքի, կիսելով նրանց հետ նրանց ուրախութիւններն ու վիշտերը, երբեմն նոյնիսկ զէնք վերցնելով (ի հարկէ ոչ բոլորը) նրանց հետ Խորհրդային կարգերի պաշտպանութեան համար, չէին կարող սոյն Խորհրդային քաղաքացիների համար օրհասական կամ վճռական օրերին՝ նոյն քաղաքացիների հակառակ դիրքի մէջ լինել եւ կատարել Խորհրդային Չեկայի կամքը ի վնաս նրանց եւ իրանց հայրենիքի:

Վնասարար, լրտես եւ անջատողական համարուած Խորհրդային քաղաքացիներին կամ սպանում են կամ բանտարկում կամ տեղահան անելով ուղարկում բռնի աշխատանքների. նոյնպիսի յանցանքների մէջ մեղադրուող օտարահպատակներին արտաքսում են երկրից, ի հարկէ, նրանցից էլ մի քանիսին բանտերի նկուղների մէջ ոչնչացնելուց յետոյ:

ՌՈՒՍԵՐՈՎ ԿԸ ԼԵՑՆԵՆ ԿՈՎԿԱՍԸ

Ադրբէջանից տեղացի շատ Թուրքեր տեղահանուած են եւ ուղարկուած Սիբերիա կամ Ռուսաստանի խորքերը եւ նրանց տեղ տեղաւորուած են Ռուսաստանից մասնաւորապէս բերուած Ռուսեր: Բագուի շրջակայքը եւ բուն քաղաքը գրեթէ Թուրքերից դատարկուած են: Թուրքերից դատարկուած է նաեւ Մուղանի դաշտի մի մասը: Վրաստանում եւ Հայաստանում էլ մի քանի սահմանամերձ (Թուրքիայի) գիւղեր դատարկուած են Հայերից եւ Վրացիներից եւ նրանց տեղ Ռուսեր են բնակեցուած: Պէտք է ասել սակայն, որ Հայաստանի եւ Վրաստանի դատարկումը Հայերից եւ Վրացիներից այնպիսի մեծ չափերով տեղի չի ունենում, ինչպէս տեղի է ունենում Ադրբէջանի եւ մասամբ Դաղստանի դատարկումը:

Նոր քաղաքականութիւն է, ուրեմն Անդրկովկասում Թուրք եւ Դաղստանցի շատ քիչ թողնել, Հայերի եւ Վրացիների թիւն էլ մասամբ պակսեցնել: Այդ երկրում չթողնել ոչ մի օտարահպատակ Թուրք, Պարսիկ կամ Հայ, որոնք կարող են միանալ մի օր իրենց տեղացի ազգակիցների հետ, եւ այդ բոլորի տեղերը բնակեցնել նորեկ Ռուսեր:

Նոյն քաղաքականութիւնը նաեւ Թուրքիստանում, որտեղից տեղացիներից շատերին քշում են դէպի Ռուսաստան եւ Աֆղաններին ու Պարսիկներին ուղարկում իրենց հայրենիքը: Եւ այդ բոլորի տեղ լցնում են Ռուսեր:

Սա թէ՛ մի միջոց է Ռուսաստանի ծայրագաւառները ռուսացնելու եւ թէ տեղացիների անջատողական ձգտումներն ու ջանքերը ոչնչացնելու: Սա մի նախազգուշական քայլ է նաեւ որեւէ արտաքին յարձակման կամ միջամտութեան դէմ:

ԳՐԻԳՈՐ ԵՂԻԿԵԱՆ

ՄԵԾ ԸՆՏԱՆԻՔԸ

Ֆ. Կ. Խաչին անդամներու թիւը կը կրկնապատկուի նոր տարրերով:

Այս տարի երեք մասնաճիւղեր եւս աւելցան, կազմակերպութեան վրայ: Առաջին՝ Իթալիի շրջանը թէեւ Փարիզի մէկ թաղամասն է, բայց հայաշատ կեդրոն մը ըլլալով, յարմար դատուեցաւ առանձին մասնաճիւղ մը ունենալ: Երկրորդ՝ Փոն Սէն Ժէմ, Լիլա եւ Պանթոլէի շրջանը որ դարձեալ բաւական հայաշատ կեդրոն է: Երրորդ՝ Ռոմէնվիլ - Պուասիէ որ կըրնայ ամենաշատ անդամուհիներ ունեցող մասնաճիւղ մը դառնալ:

Ուրեմն այս ժողովրդական կազմակերպութիւնը պտղատու ծառի մը նըման իր արմատները նետած է Փարիզ եւ ճիւղերը կը տարածէ ամէն կողմ, օրհնութիւն ցանելով իր ճամբուն վըրայ:

Արմենուհի

« ՅԱՌԱՋ »ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY
Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ
Թարգմ. Ժ. Մ.

Սուլթանին շրթունքները խածաւ ու լուռ մնաց՝ ապշահար ըլլալով այն սոսկալի տեսարանէն զոր երեւակայութիւնը իր աչքերուն առջեւ կը պարզէր:

— Եթէ այդ աղջկան ծանօթ էիք, ինչո՞ւ չձերբակալեցիք, հարցուց իշխանը Ներքինիին դառնալով:

—Այն ժամանակ խորհեցայ թէ անհրաժեշտ չէր, ո՛չ ալ դիւանագիտական, Պայծառափայլ Տէր. աղջիկը թղթատարի դեր կը կատարէ եւ առանց այս տղուն՝ անվնաս մէկն է: Անկէ զատ բարեկամներ ունի բարձր շրջանակներուն մէջ եւ եթէ մարդ ղրկուի Տէնքէնի բնակարանը, կըրնային անմիջապէս բողոք մը ներկայացնել Անհաւատին... Սակայն եւ այնպէս եթէ Ձեր Պայծառափայլութիւնը կը փափաքի, շատ դիւրաւ կրնանք կարգադրել որ անիկա անհետանայ, երբ յաջորդ անգամ արտասահման մեկնի...

— Կարգադրեցէք... եւ այս գիշեր իսկ... իր ապահովութեան պատասխանատու կը նկատեմ ձեզ եւ անմիջապէս որ ձերբակալէք՝ պահակի մը հսկողութեան տակ ինծի ղրկեցէք...

— Ձեր խօսքը հրաման է, ո՛վ Սուրբ Ծաղիկ, պատասխանեց Ներքինին քծնելով ու խոնարհելով, իսկ այս մարդուն մահապատիժը տեղի պիտի ունենայ իմ ոստիկանատունս՝ ժամը իննին...

— Այո՛, ժամը իննին, բայց ձեր բնակարանը տարէք. նոյնքան ապահով կրնաք պահել զայն ձեր տանը խուցին մէջ, եթէ լաւ հսկողութեան տակ առնէք. տեղեկա ինծի համար ալ յարմար կ'ըլլայ վաղ առաւօտ... Ալլահը ձեզ հետ...

Երբ իշխան Ալի սենեակէն մեկնեցաւ, ոստիկանները սկսան քակել Սուլթանը աթոռին կապող չուանները:

Տասը վայրկեան վերջ, թեւերը տակաւին կռնակին վրայ կապուած, Ներքինիին ինքնաշարժին մէջ հրեցին զայն եւ սկսան սուրալ Վոսփորի ուղղութեամբ: Ոստիկանապետը շատախօսելու տրամադրութիւն ունենալով կատակներ ըրաւ իրեն հետ: Բայց Սուլթանին կորսնցուցած էր իր ջղագար վիճակը եւ անդադար կը խորհէր այն սոսկալի սպառնալիքին վրայ զոր իշխանը ըրած էր Տայանայի մասին: Ճամբան երկար չէր. հազիւ կէս մղոն բլուրն ի վար՝ դէպի վիլլա մը որ կը գտնուէր Տօլմա Պաղչէի պալատին ետեւը: Երբ այնտեղ հասան, կառքէն դուրս հրմշտկեցին զինքը: Բարձր պատի մը վրայ բացուած դուռէ մը անցնելով, կտրեցին բաւական ընդարձակ պարտէզ մը. յետոյ կարճ սանդուղէն վար իջնելով հասան քարաշէն ու պարապ սենեակ մը: Մալէք ու Սէրվէթ ոստիկանները ներս հրեցին զայն, դուռը քթին-բերնին գոցեցին ու բանալիով կողպեցին:

Սուլթանին յուսահատօրէն չորս կողմը նայեցաւ: Երկու աթոռ, սեղան մը ու գետինը փռուած անկողին մը կային հոն, իբրեւ կարասի: Սենեակին ամբողջ տարածութիւնը տասներկու քառակուսի ոտք կար, բարձրութիւնը մօտաւորապէս եօթը ոտք, այնպէս որ անոր մէկ հատիկ պատուհանին եզերքը իր ուսերուն կը հասնէր: Սուլթանին դուրս նայեցաւ. պատուհանը երկաթէ ձողերով պաշտպանուած էր եւ ճիշդ դիմացը կը տեսնուէր բարձր պատ մը: Գլուխը ձողերէն դուրս հանեց որքան որ կարելի էր ու տեսաւ որ խորտուբորտ քարերով սալարկուած ճամբայ մը կ'անցնէր իր առջեւէն: Շէնքը բլրակի մը զառիվերին վրայ կանգնած ըլլալով, ճամբան աւելի ցած էր քան իր սենեակին տախտակամածը. հետեւաբար անցորդները ներսը չէին կրնար տեսնել: Տասը ոտքի բարձրութիւն մը կար սալայատակէն մինչեւ իր պատուհանը որուն ձողերը շատ հաստ էին եւ ամուր կերպով թաղուած հին քարերուն մէջ:

Վերջալոյսի ճառագայթները չըզալի ներս կը մտնէին պատուհանէն: Սուլթանին խորհեցաւ թէ ժամը ութը ըլլալու էր: Ո՜վ գիտէ, թերեւս Տայանան դուրս կ'ելլէր հիմա ընթրելու եւ պարելու համար, իսկ Ներքինիին մարդիկը դարանակալ անոր շարժումներուն կը հետեւէին: Զարհուրանք էր այդ մասին մտածել:

Ամբողջ քառորդ ժամ Սուլթանին վեր վար քալեց սենեակին մէջ. իր վէրքերուն պատճառած ցաւն ալ մոռցեր էր հիմա, որովհետեւ հոգեկան աւելի ահաւոր տառապանք մը կը չարչարէր զինքը: Խորհելու ընդունակութիւնն ալ կորսնցուցեր էր, բայց եւ այնպէս մտքէն կ'անցընէր փախչիլ այդ բանտէն՝ ազդարարութիւն մը հասցնելու համար Տայանային:

Ցանկարծ տխրութեամբ վերյիշեց թէ ինք անձնապէս պատասխանատուն էր աղջկան մատնուած ըլլալուն: Անշուշտ Ներքինին անոր հետքը գտած էր Լիքիտօփուլոսին միջոցով: Ցիմարօրէն ժամադրավայր նշանակեր էր Ծխախոտի Մթերանոցը եւ այդ ձեւով շատ դիւրին ճամբայ մը ցոյց տուած էր ոստիկանութեան՝ Տայանային ինքնութիւնը հաստատելու եւ անոր շարժումներուն հետեւելու համար: Ցոյն տնօրէնը անմիջապէս հասկցած էր թէ ով էր այդ աղջիկը. ան կարգադրած էր զայն Ներքինիին. այս վերջինը բաղդատած էր այդ նկարագրութիւնը այն տեղեկութիւններուն հետ զորս իրեն հաղորդած էր Բէրա Փալասի պանդոկին կրպակէն նամակները առնող աղջկան մասին եւ ամենայն հեշտութեամբ յանգած էր բացորոշ եզրակացութեան մը: Սուլթանին պիտի խենթենար՝ քանի կը մտածէր Մթերանոցին մէջ ժամադրութիւն նշանակած ըլլալու իր ապուշութեան վրայ. ի՛նչ փորձանք բերած էր Տայանային գլխուն: Տեղի պակասութի՞ւն կար. չէ՞ր կրնար ընտրել ուրիշ վայր մը ուր ո՛չ աղջկան ինքնութիւնը կրնային ստուգել, ո՛չ ալ անոր հասցէն:

Բանտին դուռը բացուեցաւ յանկարծ ու ոստիկանը պնակ մը կերակուր եւ գաւաթ մը ջուր ներս բերելով սեղանին վրայ դրաւ. յետոյ քակեց անոր թեւերը եւ ըսաւ որ սկսի ուտել:

(Շար.)

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲԱՆ ՀԱՅԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

…ՄԻ.— Իթթիհատական «Թանին»ի …ին խմբագրապետը, Մուհիէտ-…ին Փիրկէն, որ անցեալ շաբթու …ին մասնակցութեան հրաւէր կը կար-դար Սանճաքի Հայերուն, որպէսզի …, հետեւեալ նոր խմբագրականը գրած է, այս խորագրին տակ («Թանին», 20 յունիս).—

Անցեալ օր, երբ Հաթայի խնդրին մասին կը խօսէի, կանգ առի Հայերու եւ Թուրքերու յարաբերութեանց վրայ: Հայ բարեկամ մը, որ կը հասկնայ թէ իմ հին ընթերցողս է,— ինչպէս թէեւ Թուրքերը բարեկամ չէի ունենար, բայց ես չեմ վարանիր իմ բարեկամ ընթերցողս բարեկամ կոչելու,— ինծի նամակ մը գրեց:

Այս նամակը, որ մտաւորական Թուրք հայրենակիցի մը կողմէ գրըուած է, ոչ մէկ կերպով կը հաւատայ … Հայերու հանդէպ սնուցած բարեկամական զգացումներուս եւ ըսելէ … թէ գրածներս սուտ, կեղծաւոր եւ «պէյլիք» խօսքեր են: Նոյնիսկ …է թէ ինքը բարեկամ չէ Թուրքերուն: Այս առթիւ հետեւեալ խօսքերը կ'ուզեմ ըսել.

Հայերու մասին գրուած բարեկամական խօսքերը, հակառակ ընթերցողիս պնդումներուն, խիստ անկեղծ են: Այս նամակը կարդալէ վերջ ալ զգացումներս չեն փոխուած:

Հայերը, որոնց մէջ շատ մը բարեկամներ ունիմ, ես սապէս կը ճանչնամ.— Քաղաքական գաղափարներէ զուրկ, կարգ մը մտասեւեռումներու խիստ կապուած, արժանապատուութեան մէջ չափազանցութեան տարուող եւ այս պատճառաւ մեծամիտ, ինքնասիրութեան հետամուտ եւ բոլոր այս պատճառներուն հետեւանքով շատ մը պարագաներու մէջ խստութեան կողմնակից. բայց հիմնական առումով լաւ, աշխատասէր, զգայուն եւ պատուոյ զգացումներով զօրաւոր մարդիկ են:

Եթէ խնդրոյ առարկայ ըլլայ Թուրքի եւ Հայու ցեղակցական յարաբերութեանց հին շրջաններու մասին խօսիլը, իրենց պատմական եւ …թային կապերը շատ սերտ եւ … խոր են: Հին Հայ եւ հին Թուրք …անիքի մը մինչեւ մտածումի, …, աւանդութեան եւ հա…ոյքի տեսակէտէ գրեթէ ոչ մէկ տարբերութիւն կար:

Նոյնիսկ ընտանեկան անունները իրար խառնուած են: Կովկասահայերու մէջ Գարախանի նման Թրքական եւ նոյնիսկ իսլամական անուններ կրող շատ մը մարդիկ տեսայ: Այս բոլորը ցոյց կուտան թէ, Թուրքերու եւ Հայերու միջեւ կեանքի եւ պատմութեան սերտ յարաբերութիւններ գոյութիւն ունին:

Միւս կողմէ, պատմութեան մէջ մինչեւ մօտիկ անցեալը երկու ազգերու միջեւ ոչ մէկ հարց գոյութիւն ունէր: Հայերը շատ հին ժամանակներու վերաբերեալ իրենց թագաւորութիւններէն կը խօսին: Անոնց այս շրջաններուն հետ Թուրքերը ուղղակի ոչ մէկ կապ ունին: Մենք չենք Հայոց թագաւորութիւնը մէջտեղէն վերցնողը եւ հայ բնակչութիւնը հոս հոն ցրուողը:

Գալով մօտիկ պատմութեան դէպքերուն, մենք այս դէպքերուն պատճառ ոչ մէկ ատեն պատասխանատու բռնեցինք Հայերն ու Հայութիւնը:

Կարգ մը Հայեր, կամ Ցարին, կամ Անգլիացիներուն եւ կամ Ֆրանսացիներուն աշխարհակալական քաղաքականութեանց անմտօրէն գործիք դարձան:

Դժբախտաբար այս վիճակը պատճառ եղաւ որ կարգ մը գէշ դէպքեր տեղի ունենան: Բայց ոչ թէ իբր Թուրք, այլ միայն իբր մարդ, ձեռքս խղճիս վրայ դնելով կրնամ ըսել որ, ընդհ. պատերազմի դէպքերուն մէջ Թուրքերը ոչ մէկ յանցանք ունին:

Այդ դէպքերուն արգիլք հանդիսանալու համար Թուրքերը իրենց ձեռքէն եկածը կատարեցին: Միայն թէ ցարութեան փրոփականտը եւ ցարութեան դրամը մեզմէ աւելի զօրաւոր դուրս եկաւ:

Գալով այսօրուան կացութեան, Թուրքերուն համար այսօր չկայ պատճառ մը որ Հայը թշնամի մը ենթադրէ իրեն համար: Հայաստան կոչուած եւ իր վիճակը բոլորին ծանօթ երկրին մէջ 7 — 8 հարիւր հազար Հայ հազիւ կայ: Եթէ ամբողջ Իրանի եւ Կովկասի ցրուած Հայերու թիւը գումարենք, մէկ միլիոնի հազիւ կը հասնի թէ չհասնիր: Մեզի համար այս փոքր զանգուածին թշնամի դառնալու չափ անիմաստ բան մը կարելի չէ ենթադրել: Եթէ երկրիս վրայ գտնուող ոչ-Թուրք բոլոր ազգերը Թուրքին թշնամի ենթադրենք, այս պարագային Հայերուն տեղը ամէնէն վերջը կուգայ:

Գալով հայ քոմիթէճիներուն, գործը բոլորովին տարբեր է: Դաշնակ եւ Հնչակի նման կազմակերպութեանց պատկանողներ, հետզհետէ այլասերելով, վերջապէս միջազգային քաղաքական աւազակութիւն կատարող կարգ մը «փրոֆէսիոնէլ» հրոսակներու դիրքին մէջ ինկան: Այսօր անտեղեակ չենք ասոնց Սուրիոյ մէջ ունեցած գործունէութեան: Ֆրանսական դրամը այս աւազակները Արաբին եւ Թուրքին դէմ կը գործածէ: Բայց այս բոլորը լաւ ըմբռնած ըլլալով, ատոնց համար բոլոր Հայերը պատասխանատու չենք նկատեր:

Արդեօք մասնաւոր պատճառ մը կա՞յ, որ Հայերը Թուրքերուն թշնամի դարձնէ: Այսպիսի թշնամութենէ մը ի՞նչ կը շահին Հայերը: Երկուքին ալ «ոչ մէկ» պատասխանը կրնանք տալ: Ընդարձակ Թրքական ծովու մը մէջ փոքր կղզեակ մը կազմող ազգ մը, երբ Թուրքին թշնամի դառնայ, մի-միայն վնաս կը տեսնէ:

Այս ճշմարտութիւնը շատ մը Հայեր ըմբռնած են այլեւս: Վստահ եմ ասոր: Դարձեալ վստահ եմ որ, ինծի նամակ գրող հին ընթերցողիս նման, Թուրքին բարեկամի աչքով չնայող Հայերու թիւը հետզհետէ կը նուազի եւ մենք ալ, իր պատմական գոյութիւնը հեղեղներով արիւն թափելով ամրացնող ազգերու յատուկ համբերութեամբ մը, կը սպասենք որ բոլորովին անհետանան անոնք:

Անարժանաբար, խրատ մը եւ թելադրանք մը տալ կ'ուզեմ այս շատ հին ընթերցողիս որ ինծի վերյիշել տուաւ 1916ին, «Թանին»ի մէջ ըրած հրատարակութիւններս,— Իր նամակին մէջ յայտնուած մտածումները այլեւս գլուխէն հանէ եւ աւելի չուշանայ իր անմտութեան քունէն արթննալու համար: Ոչ Թուրքը Թուրք ըլլալուն համար Հայուն, ոչ Հայը Հայ ըլլալուն համար Թուրքին թշնամի է: 20րդ դարուն ապրող քաղաքակիրթ մարդիկ, իրենց միջեւ ոչ թէ թշնամութեան պատճառները, այլ բարեկամութեան միջոցները փնտռելու ստիպուած են: Մանաւանդ երբ Թուրքերն ու Հայերը ըլլան այս մարդիկը:

Սիրտս կը մորմոքի երբ կը տեսնեմ թէ, Սուրիոյ եւ Հաթայի մէջ քանի մը հարիւր քոմիթէճիներ եւ անմիտ հայ վաճառականներ անձնական զձուձ շահերու հաշւոյն գործիք կ'ըլլան Ֆրանսացիներու խաղերուն: Եթէ այս կացութիւնը ընդլայնելու ըլլայ, այս օր կամ վաղը, Հաթայի Հայերուն համար ալ դաղթի շրջան մը պիտի գայ: Մեղք չէ՞ն այս մարդոց:

Անմտութեան մէջ գտնուող հայ ընթերցողիս շատ անկեղծօրէն կ'ըսեմ.

— Հայուն համար ամէնէն փրկարար ճամբան հին Թրքական բարեկամութեան վերադարձն է: Պատմութեան տուած վճիռն ու որոշած հետեւանքը չընդունիլ՝ շատ ծանր արդիւնքներ կրնայ տալ: Հայը Թուրքին թշնամի ըլլալով ոչ մէկ բան կը շահի, բայց Թուրքը Հայուն ոչ միայն պարզ բարեկամ մը, այլ իրական օժանդակ մը եւ մաքուր սրտով պաշտպան մը ըլլալու ի վիճակի է:

ԽՎԷՐԷԿ - ՖԷՆԷՍԷԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐԸ

Կեսարիայէն կը գրեն «Նոր Լոյս»ի յունիս 13 թուականով.—

Ներկայիս Խվէրէկ - Ֆէնէսէի մէջ կը գտնուին 100 տունէ աւելի ընտանիքներ, աւելի քան 1000 հոգիէ բաղկացած, որոնց կէսը շրջակայ գիւղացիներ կը կազմեն: Ասոնք ամէնքն ալ, շատ փոքր բացառութեամբ, կօշկակար, երկաթագործ եւ հիւսն արհեստաւորներ են եւ իրենց աշխատութեամբ կ'ապահովեն իրենց ապրուստը: 15 տունի չափ ալ աղքատ ու չքաւոր ընտանիքներ կը գտնուին, որոնց բարեսէր ազգայիններէ դրամական օգնութիւն կ'ըլլայ, մերթ ընդ մերթ:

Կրօնական պաշտամունք տեղի կ'ունենայ միայն Ֆէնէսէի Ս. Թորոս եկեղեցիին մէջ, ուր Եղիշէ քահանայ Թաղուրեան, թէեւ թրքախօս, լաւ բաւականի գոհացում կուտայ ժողովուրդին հոգեւոր պէտքերուն:

Խվէրէկ - Ֆէնէսէի մէջ ալ Թաղ. Խորհուրդ չէ կազմուած, Կեսարիոյ պէս, բայց իբր Միւթէվէլլի ցոյց տրուած է Պ. Արշակ Սէմիզեանի որ վըստահութիւն կը վայելէ:

Եկեղեցին կիսաւեր վիճակ մը ստացած է եւ շրջակայ պատերն անգամ փլած են: Վստահ ենք որ Պոլսեցնակ եւ արտասահման գտնուող Խվէրէկ - Ֆէնէսէցիներ եւ ուրիշ բարեսէր ազգայիններ սիրով պիտի բերեն իրենց նիւթական օգնութիւնը, գոնէ մասամբ նորոգելու համար այս աղօթավայրը, ձմրան եղանակէն առաջ, որպէսզի բոլորովին չքայքայուի եւ ժողովուրդը չզրկուի հոգեւոր մխիթարութենէ:

Ինչպէս Կեսարիոյ, նոյնպէս Խվէրէկ-Ֆէնէսէի հայութիւնը շատ հանգիստ կ'ապրի, շնորհիւ Հանրապետական վարչութեան: Ամէնքն ալ իրենց խաղաղ աշխատանքին լծուած են եւ կը վայելեն կառավարութեան բարիքները ու շատ լաւ կ'ապրին Թուրք հայրենակիցներու հետ, ինչ որ գոհունակութեամբ կը դիտուի:

ՑԱՒԱԼԻ ԿՈՐՈՒՍՏ ՄԸ

Պոլսոյ թերթերէն կ'իմանանք թէ յայտնի մարզիչ եւ Գոլէճի մեքենագիտական ճիւղի ուսուցիչ Պ. Վարագ Փողարեանի մահը: Հանգուցեալը ժամանակէ մը ի վեր կը տառապէր սրտի հիւանդութենէ: Դարմանումի համար ոչ մէկ խնամք խնայուած էր: Երեք տարի առաջ Վիէննա ալ գացած էր, բայց հակառակ այս բոլորին: Ահա անողոք մահուան հարուածը կուգայ զգետնել զինքը:

Բնիկ Շապին Գարահիսարցի էր: Սահմանադրութեան շրջանին կ'ուսանի Ռ. Գոլէճի մէջ, ուր յայտնի կը դառնայ իբր լաւագոյն մարզիկ: 1910ին Ատանա կ'երթայ իբրեւ մարզանքի ուսուցիչ: 1912ին կը վերադառնայ Պոլիս եւ կը նուիրուի մարզական կեանքի, միաժամանակ պաշտօնի կոչուելով Ռ. Գոլէճի մէջ իբր մեքենագէտ - ուսուցիչ:

1912 -- 1926 անձամբ մասնակցած է ողիմպիականներու, գունդ, սկաւառակ եւ մուրճ նետելով ու միշտ Ա. հանդիսացած: Այս շրջանէն վերջ, բոլոր մարզական հանդէսներու «միակ --- դատաւոր» եղած է, շնորհիւ իր բարձր նկարագրին եւ վայելած համակրանքին:

Իբրեւ մարզիչ լաւ մարզիկներ, իսկ իբր մեքենագէտ - ուսուցիչ լաւ աշակերտներ հասցուցած է, զանոնք միանգամայն օժտելով լաւ նկարագրով: Նոյնպէս իբր լաւ մարզիկներ հասցուցած է իր երկու զաւակները:

48 տարեկան էր:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՊԱՐԱԽԱՂ

Կիրակի օր, 19 յունիս, Սալ Շօփէնի մէջ, հոծ բազմութեան մը առջեւ տեղի ունեցաւ Օր. Հեղինէ Ցովնաթանեանի պարախաղի (պալէ) աշակերտուհիներու տարեկան հանդէսը: Շատերը անշուշտ կը յիշեն օրիորդին հայերէն երգը Մայիս 28ի տօնակատարութիւններուն, «Փըթի Ժուռնալ»ի բեմէն:

Կիրակի օրուան հանդէսը սակայն հաճելի յայտնութիւն մը եղաւ բոլոր անոնց համար որ տեղեակ չէին օրիորդին ձեռնհասութեան մասին գեղարուեստի եւ այս ճիւղին մէջ: Բեմին վրայ էին 4էն մինչեւ 14 տարեկան աղջիկներ (14 հոգի) եւ մանչեր (3 հոգի), որոնք աւելի քան 3 ժամ յաջող կերպով պարեցին խմբովին, զոյգերով կամ առանձին բազմատեսակ պարեր, թէ հին եւ թէ նոր, գեղեցիկ զգեստներով լուսարձակներու տակ: Անոնք երեւան բերին շարժումներու ներդաշնակութիւն, մարմնի ճկունութիւն եւ գեղարուեստական ճաշակի ըմբռնում: Նորահաս արուեստագէտներու յաջողութիւնը ինչպէս նաեւ տաղանդաւոր ուսուցչուհիին եռանդը ջերմապէս գնահատուեցան ներկաներու կողմէ ծափերով եւ բազմաթիւ ծաղկեփունջերով: Շնորհաւորելի է Օր. Հ. Ցովնաթանեանի այս ձեռնարկը եւ միանգամայն ցանկալի որ իր աշակերտուհիներու բազմազգի ցուցակը զարդարէր նաեւ հայ անուններով:

Ռ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԱՆՃԱՔԻ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

Պէյրութի «Ազդակ»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 Յունիս).

— «Եթէ մէկ կողմ դնենք Թուրքիոյ բարոյական շահը, որ անտարակոյս շատ մեծ է, ի՞նչ կը մնայ անդին իբրեւ նիւթական, շօշափելի արդիւնք:

Ճշգրտօրէն կարենալ պատասխանելու համար, ամէնէն առաջ հարկ է գիտնալ թէ ինչե՞ր ուզեց այն ծանուցագրով զոր Մայիսի վերջերը տուաւ Ֆրանսայի, Փարիզի իր դեսպանին միջոցաւ:

Այս մասին ոչ մէկ որոշ տեղեկութիւն՝ թրքական թէ օտար մամուլին մէջ: Բայց դատելով Թուրք թերթերու լեզուէն որով եօթը երկինքները կը բարձրացնեն իրենց շահած յաղթանակը, կը տարուինք եզրակացնելու թէ Յունիսի ընթացքին Սանճաքի մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւններն են որ կը կազմեն իրենց հաշուեցուցակը:

Արդ, ի՞նչ բնոյթ եւ տարողութիւն ունին այդ փոփոխութիւնները: Մէկիկ մէկիկ կշռենք զանոնք:

1. Վարչական.— Նահանգին ներքին վարչութիւնը յանձնուեցաւ քէմալական Թուրքի մը: Փոխուեցան Անտիոքի գայմագամը եւ քանի մը ուրիշ պաշտօնեաներ: Երկու-երեք ոչ-Թուրք պաշտօնեաներ ալ արձակուեցան:

Պաղարիւնութեամբ դիտեցէք եւ պիտի տեսնէք որ եղածը արմատական վերակազմութիւն մը չէ, ոչ ալ մանաւանդ իշխանութեան կատարեալ փոխանցումը Թուրքերուն, ինչպէս զրոյց հանեցին Յունիսի սկիզբները, պատճառ դառնալով ծայր տուած խուճապահար մեկնումներուն:

Արդարեւ, ներքին կառավարիչին Թուրք կամ ալէվի ըլլալը վերջ ի վերջոյ ինչպէ՞ս կրնայ հիմնապէս փոխել ընդհանուր կացութիւնը, երբ կը մնայ հոգատար իշխանութիւնը, այն ալ ամբողջական կազմով, առանց ոեւէ ճիւղ ջնջելու:

Եթէ ուզէինք շօշափելի օրինակ մը տալ, պիտի յիշէինք Սուրիոյ պարագան: Դահլիճը չափաւո՞ր թէ ծայրայեղ տարրերու ձեռքը կը գտնուի,— գրեթէ նոյնն է հոգատար պետութեան համար: Հոգ մը պակաս, հոգ մը աւելի: Այսչափ:

Իսկ պարագան աւելի կը պզտիկնայ, երբ խնդրոյ առարկան փոքրիկ Սանճաքն է, իր սահմանափակ ու զուտ ներքին շրջանակով:

Միւս փոփոխութիւնները շատ աւելի մանր են: Օրինակ՝ Անտիոքի գայմագամութեան մէջ եղածը պարզապէս սա է.— Թուրքի մը յաջորդած է ուրիշ Թուրք մը: Իսկ եթէ անդին երկու-երեք ոչ-Թուրքեր «արձակուրդ»ի քաղաքավարական բանաձեւով հեռացուած են, ասդին կան առնուազն տասնապատիկ թիւով ոչ-Թուրքեր ալ որ կը մնան իրենց պաշտօնին վրայ: Այսպէս՝ ո՛չ մէկ աչքառու փոփոխութիւն Ալեքսանտրէթի մէջ:

Ցեղոյ, եղածը առժամեայ բնոյթ ունի եւ պաշտօններու վերջնական բաշխումը պիտի կատարուի յետագային, անտարակոյս համայնքներու թուական ուժին համեմատ, եթէ երբեք կանոնադրութիւնը կարենայ գործադրուիլ:

2. Ընտրական.— Նկատի ունենալու է որ փոփոխութեանց նպատակն էր ոչ թէ շատ Թուրքեր տեղաւորել, այլ ձեռք առնել վարչութիւնը եւ այս ձեւով ՇԱՀԻԼ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ, ապահովել իրական հաստատուն հիմ մը, եւ անոր կռթնած՝ պահանջներ դնել ու արժեցնել:

Ապահովուեցա՞ւ այս հիմնական նպատակը: Կարելի չէ որոշ պատասխան մը տալ, քանի որ դեռ յայտնի չէ արձանագրութեանց վերջնական արդիւնքը: Բայց դատելով հայ համայնքին արձանագրած թիւերէն, որոնք երէկ հաղորդուեցան մեր թղթակցին կողմէ, կրնանք ենթադրել որ Թուրքերը ձեռք չբերին յուսացուած շահը:

Արդարեւ, 2150ը զոր Հայերը շահած են Անտիոքի շրջաններուն մէջ, մօտաւորապէս կը համապատասխանէ այն թիւին որ կը նախատեսուէր լաւատեղեակ անձերու կողմէ, վերջին դէպքերէն շատ առաջ:

Ի՞նչ կը հետեւի ասկէ: Այն որ, հակառակ սաստկացած ահուսարսափի մթնոլորտին, հակառակ փորձուած բոլոր ճնշումներուն, հայ տարրը յաջողած է գործածել իր ընտրական իրաւունքը: Մինչդեռ կարծողներ կային թէ շատերը պիտի չմօտենան ընտրական դիւաններուն, ոմանք ալ թրքական ցանկին մէջ պիտի արձանագրուին, ինչպէս թելադրուած էր կարգ մը շրջանակներէ:

Եթէ— ինչպէս ներելի է յուսալ— Արաբներն ու Ալէվիներն ալ կրցած են այսպէս օգտուիլ իրենց իրաւունքէն, այն ատեն դժուար թէ Թուրքերը յաջողած ըլլան շահիլ հարիւրին 55ի մեծամասնութիւնը:

Այս պարագային, արդէն իսկ մեծապէս կը բարելաւուի կացութիւնը, քանի որ Անգարա իրաւունք չունենար ուեւէ առարկութիւն ընելու: Ինչպէ՞ս ընէ, երբ աւելիով շնորհուեցան ուզած «ազատութիւն»ները, երբ ընդհակառակն ոչ-Թուրքերն էին որ բռնադատուեցան, ինչպէս պաշտօնապէս խոստովանեցաւ Ջէնեւի յանձնաժողովը, Յունիս 9ի իր զեկոյցով:

Բայց, յոռեգոյնը ենթադրելով, ընդունինք թէ Թուրքերը «ապահոված» են հարիւրին 55ը: Այս պարագային իսկ, նորէն տակն ու վրայ չըլլար կացութիւնը, Թուրքիոյ հետ կցման համար բաւարար հիմ մը չէր կազմուիր: Որովհետեւ, այդ համեմատութիւնը ջախջախիչ չէ, շատ վար կը մնայ ասկէ առաջ ցուցադրուած յաւակնութենէն (հարիւրին 75—80), եւ ոչ-Թուրքերը պատճառ պիտի չունենան զանգատելու, եթէ օգտուին 45ի համեմատութեան իրաւունքէն»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

Ցաւող լեզուն ակռային կ'երթայ:

*** Լողալ շատ գիտցողին վերջը ջուրն է:

** Լաթը պահէ պողջան, որ տանի քեզ պաղջան:

*** Լուսը լուսնայ՝ փորին սուգ է:

** Լուսը փուչ է, մութն անուշ է:

** Լաւ է աչքով կոյր ըլլալ, քան թէ մտքով եւ խելքով:

** Լաւ է իմաստունէն յանդիմանութիւն լսել, քան թէ յիմարէն՝ գովասանք:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՈՒ ԼԱԹԻՆ

Տօ, հարսը քու տունէդ հանենք, քու տօ՞ւնդ բերենք, ջէհեզուրի քէթը կո՞ւլ տանք: Առաղաստիդ անըրջութեան աւետիսը որի՞ն տանք: Ո՞ր …պէրն է ուրախանալու, թէ կոյս …ր է պահէ, սուրբ պսակի է արժանացուցէ:

Արտաշը լուռ է. կարմիր գինու պէս մինչեւ ականջները կարմրած, գլուխը կախ՝ չի համարձակւում Կոստիի աչքերուն նայել: Լուռ են նաեւ ընկերները: Կոստին շարունակում է խօսել:

— Տօ՛, հիւրի փէրի է շան աղջիկը ո՞ր աչքդ կապել է: Ինչ էլ որ լինի, խարկանք է:

Օտար սրտէ օտար սիրտ կամուրջ չի կապւի. սուտ բան է: Սէրը հոգու գործ է: Հայ հոգին է՛ն, մեզ անծանօթ աշխարհում Ռուսի, կամ որ եւ է օտար հոգու հետ հարազատ չէ. մէկ …, թէ ո՛ր մէկ էղնէր, էս աշխարքում էլ տարբեր - տարբեր ազգեր չէին էղնի: Հոգիները էս աշխարհը գալէն յետոյ էլ հարազատ չեն դառնայ: Միշտ օտար են մնում, էտոր համար է որ, կենդանիները իրար միս են ուտում, բայց իրենց տեսակի միսը չեն ուտում: Տեսա՞լ ես որ շունը շան միս ուտէ, գայլը գայլի միս ուտէ, շունքի հոգու խնդիր կայ, ախպէր, Աստուած իր բանը գիտէ:

Դպրոց տեսած տղաները ժպտում են իրենց քթի տակ, բայց Կոստին հաւատում է իր ասածին ու չի նկատում նրանց ժպիտները:

— Օտար մարդն էլ օտարի համար միս է, ոսկոր է, կարճ ըսեմ՝ մարմին է: Ինչքան ուզես գիրկդ առ, կրծքիդ սղմէ, համբոյրներով, անուշ խօսքերով հոգին հոգուդ կապել ուզէ, չի էղնի, շունքի հոգին օտար է: Ցիսուն տարի հետը ապրիր՝ զաւակ ունեցիր, օգուտ չունի, օտար է: Մինչեւ անգամ քեզնէն ծնած զաւակդ քեզի կէսով օտար է:

— Տօ՛, տեսե՞լ էք որ տանձենին խնձոր տայ: Թէ տեսել էք՝ էդ պատուաստ է. իր պտուղն էլ ոչ տանձ է, ոչ խնձոր է, էրկուսի խառնուրդն է. մի նոր, չինծու պտուղ է:

Վա՛յ մէրիկդ. ընչի՞ղ պիտի իր հայ հոգին կապէ թոռներու խառնուրդ հոգուն, որ համ հայ են, համ հայ չեն:

Ցըպը էդ խեղճ անմեղները, էդ խառնուրդ զաւակները ի՞նչ մեղաւոր են որ, պիտի տանջւին մինչեւ մահ, հայ հոգու բաժինը օտար հոգու կէսը պիտի բզկտէ, օտար հոգու կէսն էլ Հայու հոգու կէսը պիտի բզկտէ, միշտ կռիւ, միշտ պայքար. հայ մասը Հային պիտի նախընտրէ, ռուս մասը Ռուսին: Տէր Աստուա՛ծ, ի՛նչ գեհեն: Խառնածին էղնել: Չէ, էտ տեսակ մեծ մեղք ես իմ հոգուս վըրայ չէի վերցնէ:

Հէ՛յ գիտի հէ՛յ… ես էլ ձեզ պէս գինուոր եմ էղէ. չորս տարի, երկու տարի էլ իմ կամքովս Ռուսաստանն եմ չափչփէ. Մոսկով, Պետերբուրգ, Խարկով, Կիեւ, Օդեսա, Վարշաւա, Թիֆլիզ… Տօ՛, գիւրջի գեօզալն էլ եմ տեսէ. մատուշկան էլ, մամզէլն էլ, Փրէյլէնն էլ, միսիսն էլ… համտեսել եմ բոլորն էլ. մեղքս ի՞նչ պահեմ, սիրուն էի, առողջ. ինձ համար՝ չէ չկար: Բայց ի՞նչ… բոլորն էլ միս, մարմին, մարում է մարմինդ կրակը, բայց հոգիդ մնում է կարօտ, ծարաւ, հոգիդ սէր է տենչում, իր հարազատ կէսի սէրը: Մէկ անգամ որ գտնես իսկական սէր, հոգուդ կէսը, ու հոգիդ ամբողջացնես, այնուհետեւ կիրքը, որի գերին էիր դու յառաջ, կը դառնայ քո գերին. սէրդ սանձ կը դնէ իր երախին: Էդ ժամանակ է որ, մարդ իսկական մարդ կը դառնայ. իր անսանձական կեանքէն դուրս՝ աշխարհ կը տեսնի. ազգ, հայրենիք, ընկերութիւն, աղբերութիւն կ'ըմբռնէ, հոգին խորան, սիրտը սեղան, կեանքը զոհ կը նկատէ, մահի աչքին բաց ճակատով, շիտակ աչքով կը նայէ:

Է՜հ, ինչ ըսես, ջահիլ էք դեռ, չէք հասկնայ:

Կոստին ողւով թրջում է կոկորդը, ոգեւորուել էր: Բոլորը լուռ լսում են նրան գլխով հաւանութիւն են տալիս ասածին:

— Արտա՛շ ջան,— շարունակում է Կոստին,— աշխարհ տեսած, տաք ու պաղ ապրած մարդ եմ, փորձած մարդու խօսքիս լսէ: Քանի լուսինը երդիքէն չէ անցէ՝ ճամբէ էդ… վերջը դժբախտ կ'էղնիս: Մեղք ես:

— Կոստի՛, ախպէ՛ր ջան,— վերջապէս խօսում է Արտաշէսը,— չեմ կրնայ. խօսք եմ տուէ, պիտի պսակւեմ:

— Արտա՛շ, տղամարդու պէս աչքիս աչէ: Դո՞ւ էիր առաջինը. կոյս աղջի՞կ էր, յարո՞ւնն ես մտէ, պատի՞ւն ես առէ: Թէ որ էդպէս է՝ Ռուս չէ, չինուաշին էլ էղնի, պարտաւոր ես, պիտի կարգւիս, շունքի պատւաւոր մարդը անպատւութիւն չի գործէ:

Դու չկարգւես՝ ես վզակոթիդ տալով ժամ կը տանեմ, կը կարգեմ, ինքս էլ քաւոր կայնելով: Հը՞, Արտա՛շ:

Արտաշէսը լուռ է:

— Իսկ եթէ իսկապէս մատուշկա է առնելիքդ՝ թքած քո տղամարդութեան վրայ:

— Կոստի՛, ախպէրս,— խօսում է Արտաշէսը, ջահիլ էի. բանըմ էր պատահաւ: Տուն գա՛լիս՝ ինչքան համոզեցի, որ վազ անցնի ինձնէն, չեղաւ: Ջիւթի պէս կպաւ ու եկաւ: Հիմի էլ կ'ըսէ թէ՝ ես եմ բերէ, չի էրթայ, եթէ…

— Էդպէ՛ս ըսա… ձուկ են, է՛, ձուկ են էդ օտար կնիկները, որ կըպան, էլ ազատում չկայ: Դու ինձ էն ըսա, եթէ ճամբելիս խղճիդ վրա բեռ չի մնայ, ես գիտեմ իմ էնելիքս: Ես լաւ եմ ճանաչում էդ մատուշկաներին:

— Չէ՛, մօրս կաթը հարամ էղնի ինձ, թէ որ խղճի դէմ բան ըրած էղնեմ: Օրին մէկը հանդիպեցինք, ժամանակ անցուցինք, էլ պոկ չեկաւ:

— Լա՛ւ ուրեմն, մնացածն ինձ թող: Քէմէրիս ծանրութեամբ ոսկի պէտք էղնի էդ կինը կշտացնելու եւ քեզնէն պոկելու համար, կանգ չեմ առնի: Քէֆիդ աչէ, Արտաշ ջան, քեզպէս տղին կնիկ պակսի՛: Գործդ կարգի բեր, աչքդ շուռ տուր քաղաքի մէջ, որ աղջիկը որ հաւնես, որ աղջիկը որ սիրես, սիրե՛ս էդ մէկը լաւ իմացիր, ես առնեմ քեզ համար, չտան՝ փախցնեմ, բերեմ քեզ: Գրծա՛ւ, գնաց:

— Դեռ ի՞նչ կարգւելու ժամանակն է,— խօսում է Արտաշէսը, մէկ անգամէն փոխուած,— մի դեռ գործերս կարգի դնեմ: Հէրս ծեր է, ախպըրտիքս փոքր, ապրելու համար իմ ձեռքիս կ'աչեն:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

(18)

(Շար.)

կումներ կը հաստատէ, որպէս այն օտարականները որոնք պարզապէս բնակութեան առժամեայ արտօնագիր մը ունին կամ աշխատաւորի տոմս մը, չկարենան ոչ-աշխատաւորի անձնագիր ստանալ օրինական տեւողութեամբ եւ առեւտրական արձանագրութիւն մը ձեռք բերել: Այս տնօրինութեամբ, իբրեւ շրջիկ, այցելու կամ աշխատաւոր ընդունուած օտարականները պիտի չկրնան իբրեւ առեւտրական հաստատուիլ:

Օրէնքին մէկ ուրիշ յօդուածը նոր խստութիւններ կը հաստատէ սնանկ եւ կասկածելի առեւտրականներու դէմ, որպէսզի չկարենան նոր գործ բանալ:

Ի՞նչպէս պիտի լուծուի չեխական տագնապը

Փրակայէն կը հեռագրեն թէ փոքրամասնութեանց նոր կանոնագրի մասին կատարուած բանակցութիւնները վճռական շրջանի մը մէջ մտած են: Կառավարութիւնը պատրաստ է կարելի զիջումները կատարելու, բայց Գերմանացիները գոհ չեն երեւար: Փրակայի կառավարական օրկանը կը գրէ.

— «Ազգութեանց նոր սահմանադրութեան հիմնական սկզբունքը պիտի ըլլայ ապակեդրոնացումը: Պիտի ընդարձակուի գաւառախումբերու (համայնք) եւ նահանգներու ինքնավարութիւնը, եւ պիտի կրճատուին կեդրոնական վարչութեան իրաւասութիւնները: Մեր կառավարութեան յղացած ապակեդրոնացումը Գերմաններուն կ'ապահովէ այնքան իշխանութիւն եւ կարեւորութիւն որքան ինքնօրինութիւնը: Մենք զիջումներու ծայրագոյն սահմանին հասած ենք: Մենք պատրաստ ենք Գերմաններուն տալու ամէն իրաւունք, բացի պետութիւնը քանդելու եւ ուրիշները հարստահարելու իրաւունքէն: Եթէ Գերմանները կը կարծեն թէ կը վախնանք, չարաչար կը սխալին»:

*** Կ'ըսուի թէ Սլովաքներու ինքնավարութեան կազմակերպութիւնը ոռոգած է չմասնակցիլ երեսփ. ժողովի աշխատանքներուն, իբրեւ բողոքի ցոյց: Չեխական խորհրդարանին մէջ կան 57 սլովաք երեսփոխաններ, որոնց 20ը կուսակից են ինքնավարութեան:

*** Գերմանական թերթերը կը շարունակեն դատապարտել չեխական կառավարութեան ընթացքը, անբաւական գտնելով ծրագրուած զիջումները: Անոնք պարզապէս կը պահանջեն ազգութեանց ինքնօրինութիւն, եւ ոչ թէ շրջանային ինքնավարութիւն:

Խ. Միութեան արտաքին քաղաքականութիւնը

Պ. Լիթվինով, Խ. Միութեան արտաքին գործավարը, ճառ մը խօսելով իր ընտրական շրջանակին մէջ, յայտարարեց.

— «Աւստրիոյ կցումէն վերջ, Գերմանիա այժմ կը սպառնայ Չեխոսլովաքիոյ եւ նորէն կը փորձէ գլուխ հանել իր հռչակաւոր «Միջին Եւրոպան»: Այսպէս նորէն գլուխ կը ցցէ Գերմանիոյ զինուորական եւ տնտեսական գերակայութեան մղձաւանջը»:

Այս առթիւ Պ. Լիթվինով մեղադրեց արեւմտեան պետութիւնները, որոնք շարունակ տեղի տալով Գերմանիոյ առջեւ, քաջալերեցին անոր տարածման պահանջները: Սպանիոյ մասին ալ խօսելով, արտաքին գործավարը բացատրեց թէ Գերմանիա կը սպառնայ Ֆրանսայի սահմանագլուխին եւ Միջերկրականի հաղորդակցութեանց: «Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կացութիւնը մեծապէս ծանրացած է բաղդատելով 1914ի հետ, իսկ Գերմանիոյ կացութիւնը բարւոքած է: Ազգերու Դաշնակցութիւնը այլեւս ուժը չունի որ իր իրաւունքով պէտք էր ըլլար»: Պ. Լիթվինով այս կացութեան պատասխանատու կը նկատէ արեւմտեան պետութիւնները, որոնք պարտութենէ պարտութիւն գլորեցան վերջին տարիներս: «Խորհրդային Միութիւնը չի կրնար անտարբերութեամբ դիտել ինչ որ կ'անցնի կը դառնայ աշխարհի մէջ: Գերմանիա հրապարակաւ կ'երազէ իր անսահման ծաւալումը տարածել մինչեւ Ուկրայնա եւ նոյնիսկ Ուրալ: Մենք չենք կրնար թոյլ տալ որ խորհրդային երկիրը ասպարէզ դառնայ նոյնիսկ այսպիսի երազներու»:

Արտաքին գործավարը յետոյ փառաբանեց Խ. Միութեան խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ամէնէն կատաղի հիթլէրական - հակահրէականը, Եուլիուս Շթրայխէր, որ Հայերու դէմ ալ անարգական բաներ գրած էր, բուռն ճառ մը խօսեցաւ քահանաներու դէմ: «Մենք պէտք չունինք սեւզգեստներու, խոստովանելու համար: Մենք մեր սեփական քահանաները դարձած ենք եւ այսօր աւելի մօտ ենք Աստուծոյ: Օտարականը ինչ կ'ուզէ թող ըսէ, Աստուած միշտ Գերմանիոյ հետ եղած է, նոյնիսկ հազարաւոր տարիներ առաջ, երբ ոչ մարգարէներ կային, ոչ ալ եկեղեցիներ»:

ՏԱՆՑԻԿԻ մէջ մէկ շաբաթ հիթլէրական քարոզութիւններ կատարուեցան, հովանաւորութեամբ Գերմանիոյ քարոզչութեանց նախարարին, Տոքթ. Կէօպէլսի, որ պանծացուց գերմանական մշակոյթը:

ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԸ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԿՈՒ ԱՆԳԱՄ ԳՈՑԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ, որ մեծ դժգոհութիւն կը պատճառէր, բարեփոխուեցաւ աշխատանքի նախարարին մէկ հրամանագրով: Այսուհետեւ շաբաթը մէկ օր միայն պիտի փակուին խանութներն ու վաճառատուները, 10.000է վեր բնակիչ ունեցող քաղաքներու մէջ, եւ աշխատանքը պիտի կատարուի հերթով, բանուորներու հանգիստը չխանգարելու համար:

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ արգիլուեցաւ յաճախել Վիէննայի հանրային պարտէզները, «ժողովուրդը պաշտպանելու համար գրգռութեանց դէմ»:

ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ կը շարունակուին Պաղեստինի մէջ: Շաբաթ եւ կիրակի ռումբեր նետուեցան Եաֆայի եւ Թէլ - Ավիվի մէջ, վիրաւորելով չորս Հրեաներ եւ 7 Արաբներ: Թէլ - Ավիվի քաղաքապետը 200 կամաւորներ հաւաքեց, պաշտպանելու համար Եաֆայի սահմանակից թաղերը:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ օդանաւային եւ քիմիական պաշտպանութեան ընկերութիւնը (Օսավիաքիմ) որոշեց յուլիս 1էն սեպտ. 1 շարք մը դանդուածային ասպմափորձեր կատարել, շարժման մէջ դնելով Մոսկուայի, Լէնինկրատի, Քիէվի, Բագուի, Վլատիվոսթոքի եւ Խապարովսքի ամբողջ ժողովուրդը: Այս առթիւ ընկերութեան օրկանը գրել կուտայ թէ մինչեւ հիմա թոյլ վիճակ ունեցած է քաղաքային ժողովուրդին պաշտպանութիւնը օդանաւային յարձակումներուն դէմ: Յուլիս 1էն սկսեալ ընկերութեան անդամները շարժման մէջ պիտի դրուին, դանդուածները մարզելու համար: Քարոզութիւններ պիտի կատարուին շարժանկարով, անթելով եւ դասախօսութիւններով:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴՆԵՐԸ այս տարի պիտի սկսին յուլիս 15ին եւ պիտի տեւեն մինչեւ հոկտեմբեր 1:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ յուլիս 8ին, Քապուռկի մէջ:

ՍՈՖԻԱՅԻ խորհրդային դեսպանը, Ռասկոլնիկով, որ Մոսկուա կանչուած էր, փոխանակ վերադառնալու, եկած հաստատուած է Փարիզի մէջ, քաշուելով դիւանագիտական ասպարէզէն:

ԻՏԱԼԻԱ 12.100.000 ԶԻՆՈՒՈՐ կրնայ հանել, պատերազմի պարագային, համաձայն պատերազմական նախարարութեան խորհրդական զօր. Փարիանիի կողմէ հրատարակուած ուսումնասիրութեան մը: Մայր երկրին մէջ կազմ եւ պատրաստ կը հաշուեն 9.000.000 զինուոր, այսինքն բնակչութեան 23 առ հարիւրը: Գաղթավայրերու մէջ ալ կը գտնուին 2.300.000 զինուորներ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'Իտալիի սրճարանին վերնայարկը:

Կը խօսի Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Սանճաքի խնդիրը եւ Սուրիոյ տագնապը»:

Վիէննա

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Թաժակ» սրահին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայկական հարցը մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»: Լրացումներ պիտի կատարէ ընկ. Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մոնփէլիէի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը հրաւիրած է բանախօսելու Պ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆը՝ 28 Յունիս, երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, Միութեանս հաւաքատեղին, 2, Փլաս տը լա Մէռի, Մոնփէլիէ:

Մուտքը ազատ է:

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

3 Յուլիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11.30 ի նպաստ իր վարժարանին

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, Grand Arbre, Maison Fiquet

(Հաստատութեան վարչութիւնը ամառնային շրջանին միայն մէկ անգամ կը տրամադրէ իր զբօսարանը: Օգտուեցէք առիթէն:)

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կ'երգեն բազմաթիւ երգիչներ ու երգչուհիներ Անակնկալներ:

Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ձուկ եւ աժան պիւֆէ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռոպէնսոն տանող գիծը:

Մուտք՝ 4 ֆրանք

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւն
Մարսէյ-Ռուաքայիլեան Ընկերային աշակերտաց
Միութիւն եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն թատերական երեկոյթ մը

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին

Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry

Metro Lancry, République, St, Martin

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ

ՉԵԽՈՎԻ ՎԻՃԱԿԸ (Մէկ Արար)

Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ԼԱՔՔԱՅԻ

ԵՒ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

(երեք արար Պոլսահայ կեանքէ)

Տոմսերու գին, 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

ԵՓՐԱՏ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ

Ղեկավար Տ. ՕՆՈՍԵԱՆ

15, Rue du Pourtour, Clamart, Seine — Tél. Observatoire 13 - 45

Հեռաձայնել երեկոները 8էն վերջ:

Հայկական, եւրոպական եւ կովկասեան եղանակներ: Միակ նուագախումբը հաճելի դարձնելու համար ձեր հանդէսները, հարսնիքները եւ հաւաքոյթները:

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԻԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, ֆր անսական եւ չեխոսլովաք կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար: Առաջնակարգ կօշիկներ, ճերմակեղէններ եւ նպարեղէններ: Ունտէրվուտ գրի մեքենայ: Չափաւոր գիներ:

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

9 Յունիս —22 Յունիս

	Ֆրանք
ԼԻՈՆ, Տէյմ.—	50
ԿՐԸՆՈՊԼԸ, Գործ.—	150.85
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.—	903
ՄԱՐՍԷՅԼ, Տալա.—	250
ՓԱՐԻԶ, Գ. Կ.—	150
Պ. ՕՏՏՕ: Տ. Հայր.—	20
ՍԵՎՐ, Տ. Ց.—	40
ԼԱՆՍԷՑ, Շահ.—	75
ՏԵՍԻՆ, Լ. Ա.—	64.50
ԱՄՍԹԵՐՏԱՄ, Րէյ.—	200
ՎԻԷՆ, Մ. Մ.—	150
ՎԻԷՆ, Ց. Մ.—	70
ՊՕԼԷՆ, Ց. Ժ.—	40
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.—	903
Պ. ՕՏՏՕ: Գործ.—	736
Ս. ԺԸՆԸՎԻԷՎ, Իչ. Ամ.—	40
ՓԱՐԻԶ, Ուն.—	75
ԼԱԿԱՐԷՆ, Գ. Մ.—	150
ՇԱԼԷԹ, Կ. Փ.—	40
ՇԱԼԷԹ, Դ. Ղ.—	100
ՊԱՆԵԷՕ, Պ. Մ.—	75
ՄԱՐՍԷՅԼ, Լ. Ղ.—	150
ԱԼԷ, Կ. Կ.—	200
ՓԱՐԻԶ, Գ. Ն.—	75
ԹԱՐԱՐ, Գ. Ց.—	75
ԹԱՐԱՐ, Ա. Բ.—	75
ՓԱՐԻԶ, Մ. Ու.—	75
ՓԱՐԻԶ, Զ. Պ.—	75
ՓԱՐԻԶ, Ն. Ա.—	75
ՓԱՐԻԶ, Ա. Գ.—	75
ՍԱՖՈՐՎԻԼ, Տիկ. Մ. Փ.—	75
ՓԱՐԻԶ, Նալ.—	140
ԺԱՆԹԻՑԵԻ, Տ. Պ.—	75
ՊԵԼԿՐԱՏ, Եալ.—	215
ՎԵՐՍԱՅԼ, Պէյ.—	150
ՊԻՑԵԱՆՔՈՒՐ, Ս. Գ.—	40
ԱՐՔԷՕՑ, Եմէ.—	80
ՓԱՐԻԶ, Թէվ.—	75
ՓԱՐԻԶ, Համբ.—	75
ՓԱՐԻԶ, Թ. Ուն.—	150
ՓԱՐԻԶ, Մ. Մ.—	75.
ՓԱՐԻԶ, Պօտ.—	40
ԻՍԻ, Ց. Հ.—	150
ՓԱՐԻԶ, Ե. Ց.—	50
ՓԱՐԻԶ, Տիկ. Հ.—	75
ՓԱՐԻԶ. Նալ.—	75
ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱԿՈՒՄԲ.—	12.17 տոլ.

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Քլամառէն Տիկին Ազնիւ Բ. Տամլամեան տարագրութեան մէջ մեռած իր եղբօր՝ Գրիգոր Քիթապճեանի յիշատակին կը նուիրէ — 100 ֆրանք Ցր. Կ. Խաչի օգափոխութեան կայանին, 50 ֆրանք Ա. Շահմուրատեան փոնտին, 50 ֆրանք «Ցիչէ» յանձնախումբին:

Ստանալ Հր. Սամուէլ գրատունէն:

ԾԱԽՈՒ Է

Ալֆորվիլի մէջ, հայաշատ կեդրոնի վրայ, բանուկ սրճարան մը, ՆԸՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ: Դիմել այրի Տիկին Մարիամ Փափազեանի, 29 bis, Rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine):

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԷՍՄԷՐԵԱՆ
Maison E. CHARLES հիմնուած 1869
29 rue Mathis, Métro Crimée
Autobus: AJ, AV, CP, 52, 50/71 — Tel. Botzaris 12—60

Կը ծախենք՝ գոհարեղէններ, ամէն տեսակ ժամացոյցներ մատանիներ եւլն.: Նորոգութիւն ժամացոյցներու եւ գոհարեղէններու: Կը գնենք՝ բլաթին, ոսկի, արծաթ եւ գոհարեղէններ՝ նպաստաւոր գիներով:

Մի մոռնաք որ վստահելի ձեռքէ գնուած ոսկեղէն ու գոհարեղէններն անփոփոխ կը պահեն իրենց արժէքը:

Գաւառներէն եկած ապսպրանքները կը կարգադրուին արագ եւ խղճմտօրէն:

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը: Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրեն եւ գիշերները ջուր կը խմցնեն եւ կը վնասեն ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անապատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը ճանչցուած է:

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille.

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(17e ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales
JURISCONSULTE
de
Droit Français et International Privé
Mandataire en Justice
59 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) — Tél. NORD 68—02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ: Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու: Արկածի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ: Նաթիւրալիզասիոնի օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում: Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն: Իրաւագիտական քննութիւնց եւ մրցումներու պատրաստութիւն: Ճառերու եւ դասախօսութիւններու խմբագրութիւն: Փողոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի: Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7:

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ:

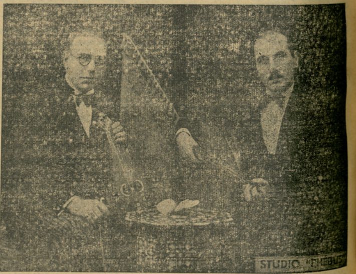

ՔԷՄԱՆՉԻՍՏ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՒ ՈՒՏԻ ՀԱՅԿ

կը նուագեն ամէն երեկոյ մասնակցութեամբ ՔԱՆՈՒՆԻ ՊՕՂՈՍԻ եւ պարուհի ՕՐԻՈՐԴ ՖԷՐԻՏԱՅԻ, Franco - Oriental սրճարան-ճաշարանին մէջ, 3 RUE CLAUZEL (35 Rue des Martyrsի անկիւնը), Tel. Trudaine 51—80, Մէթրօ N. D. Lorettes եւ Pigalle. Օթօպիւս I. R. R. bis: Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, օղի՝ լաւ ազանիքներով:

Tailleur de ST. BERNARD
Pour Hommes et Dames
H. GULBOLIAN

24 rue Affre կամ 8 rue Cavé, Paris (18)
Մասնաճիւղ՝ 2 rue de la Charbonnière
Մէթրօ La Chapelle եւ Barbès Rochechouard
Թէլէֆոն Montmartre 69—70

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.— Կարեւոր նուէրներ մեր ձեռք հագուստի համար մինչեւ Յուլիս 14:

ՍՏԱՑԱԾ ԵՆՔ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԿԵՐՊԱՍՆԵՐ.

ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ.— Հագուստ (երկու փարչա) սկսեալ 350—450 ֆր.էն: Նուէր կը տրուի մէկ ֆանթէզի տաբատ կամ կոյֆ: 450 ֆր.է վեր հագուստներու համար, 3 փարձ, նուէր կը տրուի մէկ Հայկուհի Կիւլպօլեանի արհեստանոցին մէջ պատրաստուած, դարձեալ յատուկ, արժէքաւոր ժուշտակ վզնոց մը: Ներկայանալ «Ցառայիս» կտրօնով: Վերոյիշեալ նուէրներէն չեն օգտուիր մինչեւ 20 տարեկան այն երիտասարդները եւ երիտասարդուհիները որոնք չեն ուզեր խօսիլ եւ յետքենեւ չեն կրնար գրել իրենց անունները մայրենի լեզուով:

Բաց է կիրակի մինչեւ կէսօր

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

Le Gérant : H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Demesme — PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI 29 JUIN 1938

ԺԴ. ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3769

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԻԼԻԿԻԱ՛Ն ԱԼ ԱՅՍՊԷՍ ՊԱՐՊԵՑԻՆ...

Ո՜րքան կրարու կը նմանին Սանճաքի հարցին «կարգադրու-թիւն»ը եւ Կիլիկիոյ պարպումէն առաջ պատահած դէպքերը ...

Այո, տակաւին կանուխ է, վերջնական կարծիք յայտնելու համար գոյացած կամ ծրագրուած համաձայնութեան մասին: Բայց, ինչ որ տեղի կ'ունենայ արդէն, մէկ օրէն միւսը, արդէն բաւական է բանալու ամէնէն միամիտներուն ալ աչքերը :

Արձանագրենք այն իրողութիւնները որ այլեւս անվիճելի են.

1. Պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ Սանճաքին մէջ, հրամանատարութեամբ ֆրանսացի սպայի մը (Թոլէ):

2. Թունդ քէմալական Թուրք մը նշանակուեցաւ կուսակալ, եւ վերէն վար փոխուեցան պաշտօնեաները :

3. Զինուորական իշխանութիւնը ճնշում բանեցուց, որպէսզի ոչ-Թուրք տարրերը կա՛մ թրքական ցանկին մէջ արձանագրուին, եւ կամ ձեռնպահ մնան : (Այս առթիւ ֆրանսացի հրամանատարը մանաւորապէս դիմեց նաեւ Հայերուն):

4. Տեսնելով որ այս միջոցն ալ անօգուտ է, թրքական մեծամասնութիւն ապահովելու համար, (22 երեսփոխան 40ի վրայ), արձանագրութիւնները խափանուեցան, իբրեւ թէ առժամապէս :

5. Թուրքիա բողոքելով Ազգերու Դաշնակցութեան պատուիրակներուն դէմ, որոնք երեւան հաներ էին կատարուած բռնութիւնները, յաջողեցաւ վերջ տալ անոնց պաշտօնին, նոյն ինքն Ֆրանսայի նախաձեռնութեամբ :

6. Իբրեւ հետեւանք զինուորական բանակցութեանց, որ կը կատարուին Անտիոքի մէջ, ֆրանսական եւ թրքական սպայակոյտներուն միջեւ, այլեւս օրերու խնդիր կը համարուի Թուրք զօրամասի մը մուտքը, բարեկարգութեան հսկելու համար, ֆրանսական զօրքին հետ: Թուրք թերթերը արդէն աւետաբեր լուրեր կը հրատարակեն, եւ Սանճաքին թուրք ժողովուրդը կը ցնծա՛յ, դրօշները պատրաստ:

7. Իբրեւ պատասխան զանազան բողոքներու եւ դիմումներու, ֆրանսացի հրամանատարը ամէն տեղ կը յանձնարարէ լեզու գտնել Թուրքերուն հետ, քանի որ Ֆրանսա եւ Թուրքիա համաձայնած են, Սանճաքին վարչութիւնը Թուրքիոյ յանձնելու համար:

8. Անգլիական իրազեկ թերթը, «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ը, իր Պոլսոյ թղթակիցին միջոցաւ կը հաղորդէ աւելի ծանրակշիռ տեղեկութիւններ, հաւանական դանելով Թուրքիոյ ծաւալումը Սանճաքէն ալ անդին: Այս առթիւ, ընտրութիւնները այլեւս թաղուած համարելով, կ'աւելցնէ թէ Ֆրանսայի գլխաւոր հոգերէն մէկն է կարգադրութեան եղանակ մը գտնել, «կատարեալ պաշտպանութիւն» ապահովելու համար ոչ-թուրք բնակչութեան: (Յիշեցէք, նորէն, Կիլիկիոյ պարպումի պարագաները):

9. Ու վերջապէս, Փարիզի կառավարական կամ լուրջ համարուած մամուլին մէջ, դուք ուրիշ բան չէք տեսներ, եթէ ոչ կատարեալ, նոյնիսկ սրտագին հաւանութիւն, գործը կարճ կապելու եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը օր առաջ ապահովելու համար...

Կացութիւնը աւելի կը գունաւորուի, ուրիշ խօսքով՝ տեսանելի եւ չօշափելի կը դառնայ, երբ յիշենք ուրիշ պարագայ մը:

Ինչպէս հաղորդած էինք, Թուրք թերթերը գրեցին թէ Սանճաքի Հայ համայնքին կողմէ պատուիրակութիւն մը պիտի երթայ Էնկիւրի, հաւատարմութիւն յայտնելու համար :

Պէյրութի «Ազդակ»ը հարկ դատած է երկու խմբագրականներ նուիրել այս հարցին, զայն կոչելով «ծիծաղային խաղ մը»:

— «Չէ՛, թող արար-աշխարհ իմանայ որ այդ գարշելի ծրագիրը Հայու գործ չէ, եւ չի կրնար ըլլալ: Անոր հեղինակը պարզապէս Թուրքն է, եւ նպատակն ալ կրկնապէս դիւային.—

Ա. Եւրոպայի ցուցնել թէ Հայը, որուն անունը ամէնէն աւելի կը յեղյեղուի իբրեւ գլխաւոր թեկնածու հին օրերու արհաւիրքին, ոչ միայն չի բաժներ այդ մտավախութիւնը, այլ եւ ահա ուխտի կ'երթայ Անգարա, իսկական մկրտութիւնը առնելու, Թուրք օղլու Թուրք դառնալու եւ «նաշակելու համար քաղցրութիւնը զոր կը վայելեն Թուրքիոյ Հայերը», ինչպէս կ'աւետէր անդամաւոր ծերուկ մը, որ կը կոչուի Պերճ Թիւրքէր :

Բ. Հայը ատելի դարձնել Արաբին աչքին, եւ այս ձեւով վրէժ առնել վերջին ապաստանը որ տրամադրուեցաւ 150,000 փախստականներու, այնքան ազնուական սիրով, այնքան եղբայրական գրկաբացութեամբ :

Պէտք է ճանչնալ հայկական Կարգերոնը: Ահա ծրագիրը զոր տարիներէ ի վեր անշեղ կը հետապնդէ Անգարան, «սիրայօժար» օգնութեամբը խումբ մը թշուառական հայանուններու»: (21 յունիս):

Կը կարծենք թէ անհրաժեշտ նիւթերը տուած եղանք, որոնցմով եւ տրամաբանական եզրակացութեան մը յանգելու համար :

Ցաւ կ'ուզէինք որ չարդարանար մեր յոռետեսութիւնը: Բայց,— տակաւին երէկ էր որ Կիլիկիոյ պարպումն ալ նախապատրաստուեցաւ ճիշդ այսպէս,— զիկ-զակ ճամբաներով, սակայն ուղղակի յանգելով ծրագրուած ելքին :

Եւ արդէն թերթերը կը խօսին Ճէպէլը Մուսայի Հայերու գաղթի մասին:

Եթէ Ճէպէլը Մուսան ալ գաղթելու մասին կը խորհի, կրնաք երեւակայել բուն քաղցի տարրին հոգեկան վիճակը :

Անտէ՜ր, անտէ՜ր ժողովուրդ, որ 24 տարի վերջն ալ, կը գտնուի նոյն վրդովիչ հարցականին առջեւ...

Մէկ տարբերութեամբ.— այս անգամ Արաբն ալ բախտակից է իրեն: Նոյնքան մտահոգ եւ զառնացած:

Երէկ նոյն Արաբը ապաստան կուտար հայկական բեկորներուն: Այսօր ինքն ալ ապաստան կը փնտռէ, ունենալով հանդերձ երկիր, պետութիւն եւ հոգատար իշխանութիւն :

Եւրոպան երբեք այսքան տաճկցած չէր :

Շ.

Վ Ե Ր Ջ Ի Ն Ժ Ա Մ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԶՕՐՔԸ ԴԷՊԻ ՍԱՆՃԱՔ

Սուրիա՞ն ալ Թուրքիոյ պիտի վերադարձուի

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Բերայէն (Պոլիս) կիրակի օրուան թուականով.

Անտիոքէն հասած լուրեր, որոնք հրատարակուած են Պոլսոյ թրքական թերթերուն մէջ, կը ծանուցանեն թէ Սանճաքին Թուրքերը մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնեն, դիմաւորելու համար թուրք զօրքը որ կրնայ ներս մտնել որ եւ է ատեն, երբ համաձայնութիւն գոյանայ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, թրքական զօրամասի քանակութեան մասին: Համաձայն ամէնէն արժանահաւատ աղբիւրներու, Թուրք զօրքը սահմանին վրայ է եւ կրնայ յառաջ խաղալու հրաման առնել այս գիշեր իսկ :

*** Նոյն թերթին Ժընեւի թղթակիցը կը գրէ, դարձեալ կիրակի օրուան թուականով.—

Դժուարին խնդիր մը Ֆրանսայի արտաքին նախարար Պ. Ժորժ Պոնէի եւ իր պաշտօնակիցներուն մասնաւոր ուշադրութիւնը գրաւած է, Ալեքսանտրէթի Սանճաքի խնդիրը լուծելու համար: Հարցը միայն տեղական քաղաքականութեան չի վերաբերիր, որովհետեւ ինչ որոշումներ ալ տրուին, աւելի լայն ազդեցութիւն պիտի ունենան: Այժմ յաճախադէպ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Փարիզի, Էնկիւրիի, Պէյրութի եւ Անտիոքի մէջ, ֆրանսական եւ թրքական ներկայացուցիչներուն միջեւ, լուծելու համար գլխաւոր եւ յարակից խնդիրները :

Ամէն բանէ առաջ, Ֆրանսա կը ջանայ համաձայնութիւն մը կնքել որ պիտի զօրացնէ իր յարաբերութիւնը Թուրքիոյ հետ, որուն հանդէպ միայն ամենաբարեկամական զգացումներ ունի: Երկրորդ, իբրեւ հոգատար պետութիւն, Ֆրանսա կ'ուզէ Սանճաքին մէջ ապահովել այնպիսի կարգադրութիւն մը որ կատարեալ պաշտպանութիւն եւ գործելու ազատութիւն ընծայէ ոչ-Թուրք բնակչութեան :

Շաբթու վերջը ծրագիր մը քննուած է Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ, հաւաքական կարգադրութեան մը համար, որուն համաձայն թոյլ պիտի տրուի որ յուլիս 15ի պայմանաժամը անցնի առանց ընտրութիւն կատարելու : Միջազգային յանձնաժողովը պաշտօնավարելու իրաւունք ունի մինչեւ յուլիս 15, եւ այս թուականէն անդին իր ընտրական իրաւունքները կը դադրին, թէեւ յանձնախումբին զատական հատուածը կրնայ ամիս մը եւս մնալ, օրինական մասը լրացնելու համար :

Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ անհամաձայնութեան այս գլխաւոր խոչընդոտը վերնալէ վերջ, ճամբան պիտի հարթուի փոխադարձ համաձայնութեան ձեւ մը գտնելու համար, քանի որ Ֆրանսա լիովին կը ճանչնայ Թուրքիոյ իրաւունքները Սանճաքին մէջ:

Այժմ, իբրեւ հոգատար պետութիւն, Ֆրանսա պարտաւոր է ընդդիմանալ որ եւ է հողային յարձակումի իր հովանաւորած երկրամասերուն մէջ: Արդ, ներկայիս թէեւ բանի ուժի խնդիր չկայ, բայց տեղն է յիշել թէ Ֆրանսայի հոգատարութիւնը Սուրիոյ վրայ, մէջն ըլլալով Սանճաքը, կը լրանայ 1939ի վերջը :

ՆՇԱՆՆԵՐ ԿԱՆ ԹԷ ԱՅՍ ԵՐԿՐԱՄԱՍԵՐԸ ԳՐԵԹԷ ՍՏՈՒԳԱՊԷՍ ՆՈՐԷՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՄԱՍ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄԵՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ, բայց արդիւնքած Թուրքիայի մը, որ պիտի զարգացնէ Ճէզիրէի քարիւղի հարուստ հանքերը (հիւսիսային-արեւելեան Սուրիա), ինչպէս եւ Ալեքսանտրէթի Սանճաքին հարստութիւնները :

*** Պէյրութէն կը հեռագրեն յունիս 27 թուականով.—

Պ. Անքէր, Ազգերու Դաշնակցութեան հոգատարութեանց յանձնաժողովին քարտուղարը, այսօր մեկնեցաւ Պէյրութէն, Ժընեւ դառնալու համար Գահիրէի ճամբով: Ընտրական յանձնախումբին միւս անդամներն ալ կը պատրաստուին Եւրոպա վերադառնալու, իրենց պաշտօնը աննպատակ դարձած ըլլալով :

Երկու անգլիական նաւեր եւս ռմբակոծուեցան

Երկուշաբթի օր երկու անգլիական նաւեր եւս ռմբակոծուեցան Սպանիոյ Վալենսիա եւ Ալիքանթէ նաւահանգիստներուն մէջ: Նաւերէն մէկը ընկղմեցաւ, միւսը վառեցաւ: Չորս հոգի սպաննուեցան, եօթը հոգի վիրաւորուեցան: Այս լուրը խոր յուզում պատճառեց Անգլիոյ մէջ: Կ'ըսուի թէ Պ. Չէմպրլէն անձնապէս դիմած է Մուսոլինիի, որպէսզի միջամտէ, անգլիական նաւերու ռմբակոծումը դադրեցնելու համար: Իսկ Հռոմի մէջ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Մուսոլինի խորհրդակցութիւն մը ունեցած է Սպայակոյտի ընդհ. պետին եւ պատերազմական նախարարին հետ, զինուորական հարցերու մասին:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ մինչեւ հիմա 57 անգլ. նաւեր ռմբակոծուած են զօր. Ֆրանքոյի օդանաւերուն կողմէ: Պատասխանելով երեսփ. ժողովին մէջ եղած առաջարկի մը, Անգլիոյ վարչապետը յայտարարեց թէ դժուար է հակօդային թնդանօթներով սպառազինել առեւտրական նաւերը: Աւելցուց թէ պատերազմի ատեն կարելի է այդպէս ընել, բայց ոչ հիմա :

Ոչ-միջամտութեան յանձնաժողովը նիստի հրաւիրուեցաւ, կացութիւնը քննելու համար: Իտալական մամուլը կ'առաջարկէ որ «բոլոր ողջամիտ ժողովուրդները միանան, անանցանելի պատնէշ մը կազմելու համար խռովարարներուն դէմ»:

ԱՍՏԻՍ ԱՊԷՊԱՅԻ մէջ կը գտնուին 23.000 իտալահպատակ Եւրոպացիներ, որոնց 5000ը կիներ են :

ՊՈՒԽՔՐԷՇԷՆ կը հեռագրեն թէ հրախաղութեան մը հետեւանքով պայթում մը տեղի ունենալով, 35 հոգի վիրաւորուեցան :

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՄՈՄԷ ԱՐՁԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ տարճանակը գլխու պայթեցուց եւ անձնասպան եղաւ իտալացի գործարանատէր մը, Միշէ Կրէվէնի մէջ, Իտալիոյ Առաջնորդը պատասխանատու հռչակելով իր կործանման :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ գործադուլ հռչակեցին 8000 մետաղագործական բանուորներ: Կրընոպլի մէջ ալ գործադուլը կը շարունակեն 10.000 շինութեանց բանուորներ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈՐՁԱՔԱՐ

— Ուրեմն ձեզի համար զարմանալի չէ որ խուռներամ բազմութիւն մը ողջունեց «Լէպլէպիճի»ի ներկայացումը, առանց դասակարգի, սեռի եւ տարիքի խտրութեան:

— Հարցը այն է որ միշտ պատրաստ հասարակութիւն մը ունինք այսպիսի ներկայացումներու համար: Մինչեւ անգամ գրոց-բրոցներ, տէրտէր եւ վարդապետ, որոնք ուրիշ տեղ չեն երեւար: Այդ հասարակութիւնը Լէպլէպիճի», «Արշըն Մալ Ալան»կամ «Նասրէտտին Հօճա» կ'ուզէ եւ պիտի երթայ, հայերէն ներկայացնես թէ թուրքերէն :

— Մամուլը վճռական դեր կրնայ կատարել, մերժելով ծանուցումները:

— «Յառաջ» սկիզբէն ի վեր մերժած է այս կարգի ծանուցումները, մանաւանդ երբ ներկայացումը թուրքերէն կ'ըլլար (այս անգամ բացառաբար տեղի տուաւ Չուհաճեանի յոբելեանին առթիւ): Ի՞նչ օգուտ, մասնաւոր թռուցիկներ, բերնէ բերան ծանուցումներ բաւական եղած են պոչ կազմել տալու թատրոնին առջեւ... Անշուշտ չէք սպասեր որ հարիւրաւոր տարիներու ազդեցութիւնը անհետանայ տասնըհինգ տարուան մէջ: Տես, 15 տարիէ ի վեր քարոզ կը կարդանք թուրքերէն (եւ ռուսերէն) չխօսելու, չերգելու համար, քանի՞ հոգի կը լսեն: Միւս կողմէ, մեր մտաւորականներուն մէջ ալ կը պակսի տեսակէտներու ներդաշնակութիւնը :

— Կրնայի՞ք աւելի բաց խօսիլ :

— Ինչո՞ւ չէ: «Լէպլէպիճի»ի ներկայացման առթիւ, ջերմագին, թերեւս ալ քիչ մը չափազանցուած գնահատականի կարգին, յօդուածագիրը ծափահարելով Գ. Ալէմշահի «գովելի եւ յաջող ձեռնարկը», կ'եզրակացնէր թէ մենք հնարաւորութիւն ունինք Փարիզի պէս կեդրոնի մը մէջ հայկական թատրոն կազմելու եւ ապրեցնելու.

— «Հայկական թատրո՞ն, կարող են մտածել ոմանք, Թուրքերէն լեզուով «Լէպլէպիճի Հօր Հօր Աղա» եւ «Հայկական թատրո՞ն»:

Իմ խոնարհ կարծիքովս, այո, Հայկական Թատրոն, քանի որ երաժշտական արտադրութիւններու մէջ լեզուն ոչ մէկ նշանակութիւն ունի եւ «Լէպլէպիճի Հօր Հօր»ը, Հայու ձեռքով գրուած ու դաշնաւորուած, հայ արուեստագէտներու կողմէ բեմադրըուած ու խաղցուած, Հայու աչքով դիտուած մէկ պատկերն է մեր դրացի Թուրքերու կեանքին՝ արեւելեան գունաւոր պատկերներով զարդարուն» (Ա. Հանըմեան, «Յառաջ», 12 յունիս):

— C'est un peu fort!, պիտի ըսէր Ֆրանսացին: Դժբախտութիւն մըն է որ հայկական տաղանդ մը, Թագւոր Նալեան, ստիպուեր է թուրքերէն գուսաներգութիւն մը յօրինել 63 — 65 տարի առաջ: Երկրորդ դժբախտութիւն մը կը ստիպէ ուրիշ տաղանդ մը, Տիգրան Չուհաճեան, քրտինք թափել անոր երաժշտութիւնը յօրինելու համար: Եւ ահա սրտառո՛ւչ բացազանչութիւն մը, յամի շնորհաց 1938 թուականին, Լոյս-Քաղաքին մէջ,— «երաժշտական արտադրութիւններու մէջ լեզուն ոչ մէկ նշանակութիւն ունի»:

Ձեղա, չեղա՛, ըսկեր Արտաւազդ: Կը տեսնէք որ «Լէպլէպիճի»ն մասնաւոր մեր հասարակութեան հոգին, երբեմն հանելով անոր վրիպումները, իբրեւ փորձաքար: Արդ, ներելի՞ է պատահականը դարձնել մնայուն, եւ «Լէպլէպիճի»ի ներկայացումը Փարիզի մէջ ողջունել իբրեւ Հայկական Թատրոն, երբ գիտենք որ մարդիկ շատոնց «հոգւոյն հանգուցելոց» արտասաներ են բուն հայկական թատրոնի գլխուն, այս ափերուն վրայ...

ՎԱՀԷ

ՍԱ ՃԱՄԲԸ ՊԻՏԻ ԴԱՌՆԱՅ ԱՆԿԱԽ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ներքին վարչութիւնը թրքական պիտի ըլլայ

Դամասկոսի «Լէ զ'Էքօ տը լա Սիրի» թերթը կը գրէ. (18 յունիս).—

Զինուորական բանակցութիւնները որ առջի օր սկսան Զօր. Հէօնցիժէրի եւ զօր. Ասըմի նախագահած պատուիրակութեանց միջեւ, կը թուի թէ յանգած են ելքի մը: Խորհրդակցութեանց ընթացքին տրուած որոշումները կարելի է այսպէս ամփոփել.

1.— Սանճաքը կը դառնայ անկախ եւ կը դրուի Ազգաժողովի Խորհուրդին հովանաւորութեան տակ :

2.— Ազգաժողովի Խորհուրդը Ֆրանսացի մարզպան մը պիտի նշանակէ, իբրեւ ղեկավար Սանճաքի :

3.— Սանճաքը պիտի կառավարուի Թուրք պետութեան կողմէ :

4.— Բարեկարգութիւնը եւ ապահովութիւնը պիտի երաշխաւորուին ֆրանսական եւ թրքական զօրամասերու կողմէ հաւասար թիւով, որոնց պիտի հրամայէ Ֆրանսացի մը :

*** Դամասկոսի «Լա Քրոնիք» թերթն ալ կը հաստատէ լուրը, նոյն պայմանները յիշելով: Թէեւ յայտնի չէ թրքական զինուորներուն թիւը, բայց կը սպասուի որ անոնք Սանճաք հասնին այսօր վաղը :

Նոյն թերթին համաձայն, զրոյց կայ թէ Ուրբաթ օր թրքական 4 սաւառնակներ հասած են Անտիոք :

«Հայերը իմ անձնական պաշտպանութեանս տակ»

Գերմանական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Պատասխանելով Ճէպէլը Մուսայի հայկական պատուիրակութեան որ արտադաղթի փափաք յայտնած էր, վախնալով 1914ի դէպքերու կրկնութենէն, գնդապետ Քոլէ ըսած է ի մէջ այլոց.

— «Քիչ ատենէն, թրքական զօրամասեր պիտի մտնեն Սանճաք եւ պիտի դրուին հրամանատարութեանս տակ :

Գալով Ֆրանսացիներուն, ճշգրտօրէն չեմ գիտեր թէ ե՞րբ պիտի մեկնին Սանճաքէն. քանի մը ամիսէ՞ն թէ քանի մը տարիէն: Բայց ամէն պարագայի մէջ, եւ Հայերը կ'առնեմ անձնական պաշտպանութեանս տակ եւ ապահովութիւն պիտի վայելեն :

*** «Ժուռ» (յունիս 18) կը գրէ.— Ճէպէլ Մուսայի Հայերէն պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Գնդ. Քոլէի, եւ յայտնելէ վերջ, Սանճաքի հայութեան մտավախութիւնը, հաղորդած է թէ Հայերը կուզեն մեկնիլ Սանճաքէն :

Վերապահութեամբ կը հաղորդենք նաեւ հետեւեալ լուրը, որ հաղորդուած է Նահարի թղթակցին կողմէ. Արաբներէ եւ Հայերէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը գնդապետ Քոլէին ներկայանալով բողոքած է իշխանութեանց կողմէ ի գործ դրուած ճնշումներուն դէմ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՅՆ ԽԵՂԿԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԵՆ ԵՐԵՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐԸ ԵՒ ԳՈՐԾԵՐԸ

«Պրաւտայ»ի յունիս 12, 13 եւ 14 թիւերը մեծամասնութեամբ նուիրուած են անլուր խեղկատակութեան մը.— «Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդին ընտրութիւններ»։ «Պրաւտա»ն սասանուր խմբագրական մըն ալ հրատարակած է այս առթիւ,— «Վրացի եւ հայ ժողովուրդի տօնը»։

Մի՛շտ միեւնոյն երգը՝ «Հայաստանը եւ Վրաստանը անցեալին մէջ եղած են բյուաւազուրկ գաղութներ, ուր կը տիրապետէր ցարական զօրավարներու եւ պաշտօնեաներու իշխանութիւնը, դաշնակցած տեղական կալուածատէրերու, իշխաններու, առեւտրականներու եւ կուլակներու հետ, որոնք կը շահագործէին աշխատաւոր ժողովուրդը»։

«Պրաւտան» անշուշտ կը մոռնայ որ նոյն այդ զօրավարներու յոբելեանները սկսած են տօնել Ռուսիոյ մէջ, իսկ Հայաստանը նախկին օրերու նման կը կառավարուի պաշտօնեաներու կողմէ որոնք կը կեղեքեն, կը չահագործեն ու կը ճզմեն ոչ թէ տեղական առեւտրականները, այլեւ բոլոր տեսակի «դաշնակ - տրոցկիստները», այսինքն անոնք, որոնց մէջ դեռ կը մնայ մէկ պզտիկ մասնիկ մը հայութենէ։

Անօրինակ հալածանքներու մէջ տառապող վրաց եւ հայ ժողովուրդները, իրենց այսօրուան իրաւազուրկ եւ խեղճ վիճակին մէջ, ամէնէն շատ կ'ատեն եղեր «միջազգային բուրժուական լակէյներ մենշեւիկները եւ Դաշնակները, որոնք սնիկ կերպով առեւտրի առարկայ դարձուցած էին իրենց հայրենիքը»։ Մարդիկ առանց կարմրելու կը մոռնան, որ նոյն թերթին մէջ նոյն «առեւտուր»ի մէջ կը մեղադրուէր ... Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան ամբողջ ղեկավարութիւնը, առանց բացառութեան։

Քիչ մը վերջ «վնասարարական» հակասութիւն, խմբագրականը քաղուածք մը կ'ընէ Մոլոթովի ճառէն, զոր ան արտասանած էր Խ. Հայաստանի 15ամեակին «Հայաստանի աշխատաւորներու պատուիրակութեան ընդունելութեան առեն»,— «Մենք կասկած չունինք, որ մասնաւորաբար հիմա, երբ Հայաստան եւ Անդրկովկասի միւս հանրապետութիւնները կը հանդիսանան իբրեւ հանրապետութիւններ բանուորներու եւ կոլխոզնիկներու ազատ աշխատանքի, իբրեւ հանրապետութիւններ ազգային վերածնունդի, հիմա աւելի արագ պիտի զարգանան Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազէրպէյճանի ժողովուրդներու նոր ուժերը»։

Եւ «Պրաւտա» կ'աւելցնէ իր կարգին.

— «Կեանքը փայլուն կերպով հաստատեց այս խօսքերը, որովհետեւ «ցարիզմէն եւ Դաշնակներէն ազատագրուած Հայաստանի եւ Վրաստանի աշխատաւորները խանդավառութեամբ սկսան կառուցանել նոր կեանքը... եւ երկիրը հսկայական յաջողութիւններ ունեցաւ»։

Ընթերցողը պէտք է յիշէ որ Հայաստանի «աշխատաւորներու» պատուիրակութիւնը ներկայացած էր Մոլոթովին... Խանջեանի եւ Գուլոյեանի գլխաւորութեամբ, եւ ճառը արտասանուած է անոնց առջեւ։

Ուրեմն եթէ երկիրը «հսկայական յաջողութիւններ ունեցաւ», այդ եղաւ նախկին ղեկավարութեան օրով։ Ի՞նչպէս հաշտեցնել այս խմբագրականը այսօրուան կացութեան հետ, երբ Մոլոթովի այդ խօսքերը «արդարացնող» մարդիկը «կատաղած շուններ են», «ժողովրդի թշնամիներ», որոնք «քանդել են Հայաստանի ամբողջ մշակութային եւ տնտեսական կեանքը»։ Եզրակացութիւնը կը ձգենք ընթերցողին։

«Պրաւտա»յի խմբագրականը կը յորդի նաեւ կեղծ զուրզուրանքէ, որով կ'ուզեն միամիտներուն աչքերուն մէջ փոշի փչել,— «Հայաստանը, ուր կ'ապրի հին մշակոյթի տէր տաղանդաւոր եւ հերոսական ժողովուրդը ...»։

Այս բոլորը կը գրուին որովհետեւ Հայաստան եւ Վրաստան կ'ընտրեն իրենց «պարլամենտ»ները (Գերագոյն Խորհուրդ)։ «Բնականաբար» ժողովուրդը հրճուանքի մէջ է, ինչպէս կ'աւետեն Երեւանէն եւ Թիֆլիզէն զարնուած հեռագիրները։

Զարմանալի տպաւորութիւն կը ձգեն այդ նկարագրութիւնները, յիշեցնելով ցարական օրերու տօները, երբ կայսեր կը յղուէին շնորհաւորական հեռագիրներ։ Այն օրերուն ալ յառաջէմ մտաւորականութիւնը կը հալածուէր, ժողովրդի ներկայացուցիչները «դաւաճաններ» էին։ Ինչպէս այն ժամանակ, հիմա ալ կառավարութիւնը մարդիկ կը գտնէ եւ կը խօսեցնէ։ Տարօրինակ է որ խօսողներու մեծ մասը խեղճ ու կրակ հովիւներ են, կամ նոր «լոյս աշխարհ» եկած «չգնահատուած» աշուղներ, դերասանուհի Ցամիկը, որ ի մէջի այլոց կը յայտարարէ թէ «Դաշնակցութիւնը մի՛շտ եղած է դաշնակից ցարիզմի եւ օգնած է անոր ճզմելու՝ բանուորա-գիւղացիական յեղափոխութիւնը»։ Այս ձեւի յայտարարութիւններ առատօրէն փռուած են «Պրաւտայ»ի 12, 13 եւ 14 յունիս թիւերու մէջ։ Նկարագրուած Երեւանի «եռուզեռը», «Երջանիկ երեւանցի աշխատաւորներու», անխուսափելի զուռնան եւայլն։ Եւ ինչո՞ւ համար,— պարզապէս իբրեւ խեղկատակութիւն։ Մենք գիտենք որ Համախորհրդային Գերագոյն Խորհուրդը միայն երեք - չորս օրուան կեանք ունեցաւ, ցրուեցաւ, քանի մը ականաւոր անդամներ, ինչպէս Մարջախտ Եգորով եւ Դիբէնկօ անհետացան, Գերագոյն Խորհուրդը ձգեց իր նախագահութիւնը, որ սկսաւ ըղբաղիլ չքանշաններ բաժնելով։ Ի՞նչ պիտի ընէ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը։ Անշուշտ որ ոչինչ, քանի մը չափուած ձեւուած ճառեր, շնորհաւորական հեռագիրներու տեղատարափ «հանճարեղ հօրը» եւ փակում ...

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

** Լեզուն ոսկոր չունի։

** Լաճն առւօտ, մէրն (մայր) անւօտ։

*** Լաւ լողուորին «փայ»ը ջուրն է։

** Լաւագոյնը լաւին թշնամին է։

** Լաւ է անագան քան երբեք։

** Խէրը կը գտնայ տէրը։

— «Աթաթիւրք բացատրեց թէ Թուրքերը եւ Հայերը բնդհակառակն պէտք է իրարու մօտենան, իրար սիրեն եւ միասին երջանիկ ապրին»։

— «Թուրքերը անսահման եւ անսպայման հաւատք ունին Աթաթիւրքին կատարած բոլոր յեղաշրջումներուն, պատմութիւնը ուղիղ ճամբու մէջ դրնող գիտական հետազօտութեանց եւ լրած գիւտերուն մասին։ Ուստի Թուրքերը ստոյգ կը նկատեն որ դարաւոր միեւնոյն ծագումով մարդկային բնտիր խումբ մըն են Հայերը, ո՛ւր որ ալ գտնուին եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ ալ ապրին»։ (Ճիւմհուրիյէթ)։

Պայ Եունուս Նատի, եթէ ձեր յօդուածը որոշ քաղաքական տեսակէտի մը արտայայտութիւնն է, եւ կ'ենթադրեմ որ այդպէս է քանի որ անուանի երեսփոխան եւ խմբագիր մըն էք, ուրեմն խօսքէն ետք գործնականին վրայ մտածելու քաջութիւնը ունիք։ Վասնզի ի՞նչ կ'արժէ «եղբայր» կոչել մէկը որ երբեք չուզել անոր հետ նըստիլ, խօսիլ խորհրդակցիլ, անոր պատահած «կարգ մը ցաւալի դէպքերուն» դարման մը տանիլ եւն. եւն.։

Հիմնաւորենք եւ պարզենք.—

Ա.— Հիւսէյին Ճահիտի եւ ձեզի պէս անհատներ անձնապէս ոճիր չեն գործեր, բայց ճանչնալով սոոր կիրքի եւ արիւնարբութեան ծարաւ յետամնաց զանգուածի մը հոգեբանութիւնը, շատ լաւ գիտեն թէ փոքրիկ հրահրում մը կրնայ մեծ չարագործութիւններու, յափշտակութիւններու եւ «անկարգութիւններու» մղել։ Այսպէս եղած է մինչեւ հիմա եւ ամէն կարգի մոլեռանդութիւն փորձուած է չարիք հասցնելու հայ «ալրօր» գլխուն։

Իրականութիւն է որ երկու միլիոն Հայերու տեղ այսօր Թուրքիոյ մէջ կ'ապրին մօտ 100.000 Հայեր, Թուրքիայէն անջատուած մասերուն եւ ամբողջ աշխարհի մէջ — բացի Հայաստանէն եւ Ռուսիայէն — 800.000 Հայեր։

Բացայայտ է որ մէկ միլիոն Հայեր ջարդուեցան Թուրքիոյ մէջ եւ կէս միլիոնէ աւելի մազապուրծ ազատեցան ջարդէ եւ դարձան տնազուրկ ու գաղթական։ Այս իրողութեան դարման մը չէ՞ր կրնար գտնուիլ ցարդ, եթէ իսկապէս «եղբայրական» տրամադրութիւն գոյութիւն ունենար։

Իրականին մէջ, Թրքական հանրապետութեան հիւպատոսարաններուն մէջ ամէն անգամ կ'անարգուինք եւ «փիրարի», «խային» բացատրութիւններով կ'որակուինք օտարութեան մէջ։ Երբ պէտք ունենանք որ եւ է վկայագիր կամ պաշտօնաթուղթ խնդրելու, կը սկսին այս բարբանջանքը տեղալ մեր գլխուն, եւ ամէնէն վերջը, հակառակ մեր «նուֆուս» թուղթերուն, «ձեզ չենք ճանչնար» ըսելով կը վռնտեն մեզ։ Եւ մարդ իրաւունքով կը խորհի թէ տարատ եւ գլխարկ դնող այն մարդուկը, փոթուռ ճաղաճէմատան եւ քիւլահ գործածող նոյն մարդն է։

Աւելին.— Թրքական նորագոյն անցագրով օտար երկիր բնակող ամէն անհատ պէտք է «վաթանտաշլըք վարագասը» կոչուած թուղթը կամ տեսքակը ունենայ։ Այդ տեսակ թուղթ մը առնելու գացող մէկուն որ «եան» մականուն մը ունի, կ'ըսեն.—

— Ի՞նչու քաղաքդ չես երթար, ալ Հայ չեն ջարդեր, գնա հանգիստ տունդ նստէ»։

Խօսելու այս եղանակը անգամ կը յիշեցնէ Հուրրիյէթի օրերուն մոլեռանդ հոճայի մը քարոզը որ կ'ըսէր.— «Անկէ վերջը կեավուրներուն կեավուր պիտի չըսէք»...

Ի՞նչ քաղաքականութիւն է որ մեծ մայրաքաղաքի մը հիւպատոսին անգամ բերանն է խաղ - պարի պէս «ճարդ» բառը այն ալ ծիծաղով եւ քաշքշուքի ձեւով, սիրտը զովացնելու համար հպատակ հայրենակցի մը որ կը բողոքէր ստորադաս պաշտօնեայի մը դէմ որ անկիրթ վարուած էր իրեն հետ, պարզ թուղթ մը տալու առիթով։

Աւելին կայ,— նոյն պաշտօնեան դեսպանատունին կողմէ սարքուած հանդէսի մը տոմսակը առաջարկած էր նոյն մարդուն որ տասը ոսկի տալով երկու տոմս գնած էր, բարենպատակ գործի մը սատարած ըլլալու եւ պաշտօնեային առաջարկը մերժած չըլլալու համար։

Ուրեմն «հայրենակից եւ եղբայր» ենք միայն տալու, անարգուելու, անիրաւուելու եւ ջարդուելո՞ւ համար։

Այս առթիւ յայտնեմ որ նոյն «հայրենակից»ը իր կալուածներն ու բուն ծննդավայրի գործերը չէր կրնար ձեռք առնել դեռ Իսթանպուլ գըտնուած ատեն, վասնզի արգիլուած էր։ Հայկական ծագում ունեցող «հայրենակից»ը տեղէն չարժելու ազատութիւն չէր վայելեր։

Արդէն գիտուորութիւն ընող հայ հայրենակիցն անգամ, կարգին զինուոր մարդանք ընելու արտօնութիւն չունի Թուրքիոյ մէջ, այլ երկրորդական ծառայութիւններ միայն կը կատարէ։ Ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա. երկո՞ւ տեսակ քաղաքացի կայ Թուրքիոյ մէջ։ Նոյն հարցումը կրնանք ընել իբր գործի մարդ, որ թուրք ընկեր մը պէտք է ունենաս անպատճառ, եթէ կ'ուզես յաջողիլ։ Դեռ կան դպրոցներու եւ համայնքի գործերու, կալուածներու կարեւոր խնդիրները որոնց կարգադրութիւնն ալ շատ դիւրին է, եթէ իսկապէս եղբայրական ոգի տիրէ։

Դեռ 1918ին Թուրքիա ճանչցաւ հայ ժողովուրդի անկախ ապրելու իրաւունքը։ Խորհրդային երկրամաս դարձած Հայաստանի 28.000 քառ. քիլոմեթր հողամասը, որ լեռնոտ եւ անջրդի է մեծ մասով, կը պարունակէ 1.250.000 հոգի։ Այդ կորիզէն դուրս ապրող Հայերը, բացի խորհրդային երկիրներու մէջ ցրուած Հայերէ, 800.000 հոգի են որոնք անհող, անիրաւուած եւ անհայրենիք ամէն օր լեղի կեանք կը քաշքշեն եւ անձկ կը կարդան այն «եղբօր» որ երբեք հարազատութեան եւ եղբայրութեան վայել ընթացք չունեցաւ եւ չունի, այլ կոնակէն զարկաւ եւ յափշտակեց արդար ժառանգը, Աստուծոյ պարգեւը, յաւիտենական հայրենիքը։

Լօզանի 1923ի խորհրդաժողովին մէջ դեռ առիթը ունէր ձեր միլլի կառավարութեան պատուիրակութիւնը այդ անարդարութիւնը նուազագոյն զոհողութիւնով դարմանելու, հայկական օճախի մը յատկացումով, զոր կ'առաջարկէր Լորտ Քըրզըն։ Խուլ էր ձեր պատուիրակը եւ խուլ ձեւացաք դուք ձեր «եղբօր» ձայնին։ Կ'ընդունիմ սակայն որ վերջին 15 տարուան ընթացքին շատ բան փոխուեցաւ թրքական հանրապետութեան մէջ եւ եթէ լուրջ է ձեր առաջարկը եւ գիտէք գործնապէս հետեւիլ Աթաթիւրքի «Հայերու հետ զիրար սիրելու» տեսութեան, պայա ուրեմն սկսինք փոխադարձ վստահութեան եւ իրաւունքի փոխադարձ ճանաչումի։

Եթէ «եղբայր» ենք, ուրեմն արդար ըլլանք իրարու հանդէպ եւ ապրելու իրաւունք կամենանք իրարու, յետոյ խօսքէն գործի անցնելով ապրելու կարելիութիւն տանք իրարու, օգտուինք այն անսահման բարիքէն որ ընդարձակ մեր երկիրներուն յատուկ են եւ մենք ամէնքս կրնանք միայն օգտուիլ եթէ խաղաղ աշխատանքի նուիրուինք։

Արդ չեմ կարծեր որ Ֆաթիհ Սուլթան Մէհէմմէտ Բ.ի օրերէն ասդին եւ մինչեւ այսօր ո եւ է նպաստ բերած ըլլան օսմանեան կայսրութեան եւ Թրքական հանրապետութեան Վանի, Էրզրումի, Մուշի եւ Երզնկայի անհանդարտ եւ անապահով շրջանները։ Անկէ էր որ Ճէլալիներու ահեղ շարժումը սպառնաց նոյնիսկ կայսրութեան (1602)։

Այդ տեղերու տէրէպէյիութիւններու եւ անպատիժ չարագործութիւններու պատճառով էր որ խաղաղ եւ աշխատասէր հայ գիւղացիները պանդխտութեան, հուսկ ուրեմն յեղափոխութեան դիմեցին։ Ներկայիս նահանգներուն մէջ գետեղուած թրքական գաղթականութիւնն ալ ոչ կը գոհանայ, ոչ ալ չինարար տարր մը կը կազմէ։ Բնակչութեան թիւը այնքան քիչ է որ ամայի, աւերակ ու անապատ տեղ մը գտնուած ըլլալու տպաւորութիւնը ունին մարդիկ։ Վերջապէս Հայերու անէծքը կայ ու կը մընայ, որ երբեք չի քակուիր, որքան ատեն որ արդարութիւնը չվերահաստատուի։ Ձեզի կը մնայ գտնել ձեւը, գոհացնելու Հայերը։ Այն ատեն հըրաշքայ զանգուած մը, իր աշխատասիրութեամբ, չարքաշութիւնով, դրամագլխով, արհեստով եւ մշակոյթով, պիտի ծաղկեցնէ երկիրը վերստին, պիտի չքանան օտար ազդեցութիւններու պատճառները եւ պիտի իրականանան ճշմարիտ հանրապետականութիւնն ու իրական արդիականութիւնը։

Մենք այսպէս պիտի ըմբռնէինք իրական յեղաշրջումը՝ ձեր եւ մեր մէջ. իսկ դուք եղբայրութեան ապացոյցը տուած պիտի ըլլայիք, եթէ քաջութիւնը ունենայիք թրքական երեսփոխանական ժողովին մէջ գործնական առաջարկներ բերելու, վասնզի դուք ալ գիտէք թէ «մարդկային ընտիր խումբ մըն են Հայերը»։ Ու՛ մէկ ընտիր խումբի պատկանող մարդ պէտք է մոռնայ իր հայրենիքը, իր բարքը, եւ իր մայրենի լեզուն։ Հայերը նոյնիսկ «եղբայրութեան» անունով չեն կրնար հրաժարիլ ազգային այս կարեւոր ազդակներէն։ Եթէ կ'ուզէք, խօսինք այս մասին եւ այն ատեն խաղաղութիւնը կ'իրականանայ։

ՀԱՅՐԵՆԱԶՈՒՐԿ ՀԱՅ ՄԸ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն ու թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ, յստակօրէն եւ մելանով։

«ԱՐԾԻՒ»Ի ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, 19 յունիս, համախմբուելու վայրին մէջ վեց կառքեր կը սպասեն։ Արծիւ ենթակոմիտէն ուխտագնացութիւն մը կազմակերպած է՝ դէպի Հ. Յ. Դ. Թանգարանը։

Կառքերը կը լեցուին քառասունէ աւելի ուխտաւորներով, կը սուրանք Փարիզի պողոտաներէն արագօրէն, կը հասնինք Թանգարանի մուտքին առջեւ. ներսը եւ դուրսը բակին մէջ եռուզեռ կայ, սրահին մէջ այցելուներ կը հիւրասիրուին սուրճով։ Կը մտնենք դրասենեակին մէջ, կը սկսինք թղթատել գիրքեր, նամակներ, պատկերներ որոնք չեն դասաւորուած տակաւին, բակին մէջ խմբանկարներ կ'առնուին։ Ժպիտ, ծիծաղ, մտերմութիւն ամէն կողմ։

Բոլորս ալ համակուած ենք սարսուռով։ Տարիներ առաջ որքան փափաքած էինք ուխտի երթալ մինչեւ Դրօշակի խմբագրատունը, նոյնանալ մեր քառասուն տարուան յեղափոխական պատմութեան դէպքերու եւ դէմքերու հետ, թաթխուիլ հայկական ըմբոստութեան եւ յեղափոխական թրիչքներու մէջ։

Մեր տարիներու այդ երազը կ'իրականանար, բանալին կը դառնար եւ տաճարին դուռը կը բացուէր, մուտքին առջեւ հոյակապ պատկեր մը,— հայ աղջիկ մը վճռական դէմքով կեցած է իր եղբօր դէմ դիմաց, եռագոյնը բռնած է «առ եղբայր քեզ մի դրօշ, զոր իմ ձեռքով գործեցի», քովերու մէջ ծածկուած, վարանոտ հայ աղջիկը չէ ան, իր եղբօր ցոյց կուտայ լեռներու կատարները, գիտէ որ մարդիկ հոն կ'երթան, ալ չեն վերադառնար, ան արցունքներովը լուացած է զայն։ Ու կ'արդահատի՛մ այն անհամառ պայքարին վրայ որ մղուեցաւ եւ թերեւս կը մղուի այսօր այդ «եռագոյնի»ն եւ «Մեր Հայրենիք»ի դէմ ...

Իբրեւ Հայ հպարտացայ այդ վայրկեանին, որովհետեւ Նալբանդեանի՝ այդ մեծ հայրենասէրին՝ յօրինած երգը խորհրդանշուած էր այդ պատկերին մէջ այնքան կենդանի գիծերով եւ նախամուտի առաջին զարդը կը կազմէր։

Մի առ մի կը բացուին սենեակները, կը բացուին պահարանները, կը ցուցադրուին թղթածրարներ, նշխարներ, եւ փշրանքներ եւ ընկեր Գերասիմ ներշնչուած, կը բացատրէ առանց յոգնելու, կը ջանայ իր յուզումը զըսպել, ամէն դէմք եւ դէպք իրենց մէջ ունէին իր անձնական եւ ապրուած յիշատակները։ Սեղաններու վրայ համաստեղութիւնները շարուած են մեր անդարձ մեռելներուն. պատերուն վըրայ պատկերները Խրիմեանի, Իզմիրլեանի, Անդրանիկի, Ակնունիին, Արծրունիին, Կղերականին, մտաւորականին, մարտիկին, բոլորն ալ անխըտիր իրենց պատուոյ տեղերը գրաւած են եւ իրաւամբ կարելի է նկատել այս վայրը ընդհանրական։

Կը բարձրանանք սանդուղներէն վերերին պահարաններ կը բացուին, սուրեր, հաղուստներ, կօշիկներ, տուփեր, թղթապանակներ։ Վարիչը կը յիշէ այն ընկերները որոնք գրած են այդ իւրաքանչիւրը, հպարտութեան,

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY — Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Trans: J. M. — Թարգմ. Ժ. Մ.

Պահ մը Սուլթան խորհեցաւ անոր վրայ յարձակիլ, բայց գիտէր որ անօգուտ էր։ Թեւերը կարծրացեր էին ու սարսափելի կը ցաւէին. չէր կրնար նոյնիսկ շարժել զանոնք. ինչպէ՛ս պիտի յաղթէր այդ ջղուտ Թուրքին՝ նոյնիսկ հակառակ այն իրողութեան որ մարդուն ատրճանակը մէջքէն կախուած էր ու շատ ալ դժուար չէր խլել։ Ցետոյ յանկարծ այդ մղձաւանջին մէջ խորհեցաւ ոստիկանը կաչառել, թէեւ շատ ալ յոյս չունէր որ կրնար յաջողիլ, ժամանակ ալ չունեցաւ որոշում մը տալու, որովհետեւ մարդը կամաց կամաց դրան մօտեցաւ՝ դուրս երթալու համար։

— Է՛յ, ինծի նայէ՛, վայրկեան մը, կանչեց Սուլթան եւ իր քարացած մատներով բաճկոնին կոճակները քակելով գօտիին գրպանէն դուրս քաշեց մեծադումար թղթադրամ մը։

Ոստիկանը ետին դարձաւ ու դրամը տեսնելուն պէս իր դէմքին վրայ երեւցաւ ագահ մէկու մը արտայայտութիւնը։ Ցետոյ ատրճանակը քաշելով թղթադրամը խլեց անոր ձեռքէն։ Սուլթան չկրցաւ շարունակել իր խօսքը։

— Ձեռքերդ վեր, պոռաց Թուրքը, ապա թէ ոչ հիմա արկած մը պիտի պատահի...

Սուլթան բարկութենէն կաս-կապոյտ եղած, բայց եւ այնպէս դիմադրելու անկարող վիճակի մէջ վեր բարձրացուց իր վիրաւոր թեւը։ Ոստիկանը՝ ատրճանակը ձեռքին մէջ պատրաստ, քակեց անոր գօտին եւ ծայրէն բռնելով ուժգնօրէն դուրս քաշեց։ Երիտասարդը կաղեցաւ. գօտին ետ առնելու փորձ մը ըրաւ, սակայն մարդը խնդաց ու ատրճանակին փողով սարսափելի հարուած մը իջեցուց անոր կողերուն եւ հեգնոտ արտայայտութեամբ մը անդին գընաց։ Երբ Սուլթան իր ուժերը հաւաքեց, ոստիկանը արդէն հեռացած էր։

Կատաղութենէն ինքզինքը կ'ուտէր. աթոռի մը գիրկը ինկաւ՝ բոլորովին ուժաթափ։ Ապուշութիւն էր իր ըրածը, խորհեցաւ. կատարեալ յիմարութիւն դրամը ցոյց տալ մէկու մը որուն հետ կռուելու հնարաւորութենէն յուսահատօրէն զրկուած էր. ասիկա կը նշանակէր դրամները բացէ ի բաց գողցնել. պատիժը կրած էր հիմա։

Խուլ ցաւ մը իր մարմնոյն չորս կողմը՝ կը չարչարէր զինքը տակաւին իբրեւ հետեւանք իշխան Ալիի բնակարանին մէջ կերած ծեծերուն։ Անհնարին ընդվզումի մը մղձաւանջը կը տանջէր իր ուղեղը։ Տայանան ու Ալին... Տայանան ու Ալին...

Այդ երկուքին մասին կը խորհէր անդադար. փոթորիկ կար իր գանկին տակ։ Բայց վերջապէս բան մը ընելու էր. եւ ընելու էր առանց ժամանակ կորսնցնելու. չէր կրնար այնտեղ նստած մնալ անզգայացած յիմարի մը պէս. հակառակ պարագային պիտի խենթենար. պիտի մտածէր, պիտի մտածէր փրկութեան միջոցի մը մասին։

Իր ուշադրութիւնը կէտի մը վրայ կեդրոնացնելու այդ յուսահատական ճիգերուն մէջ, յանկարծ միտքը ինկաւ շատ կարեւոր պարագայ մը — Ներքինիին ոստիկանները իր վրան գլուխը խուզարկած չէին. այնպէս որ տակաւին իր գրպանն էր այն թուղթը որուն վրայ ցուցակագրուած էին Կակայի ազգանիւթի մթերանոցները ինչպէս նաեւ Արիֆի բջիջին հնդանկին անդամատոմսը որուն ստորագրութիւնները այլակերպուած ըլլալով անընթեռնլի էին։ Կրնա՞ր արդեօք գործածել այդ երկու փաստաթուղթերը...

Դաւադիրներու կազմակերպութեան բջիջները երկու տարբեր ձեւով կը գործէին. այդ մասին համոզում գոյացուցած էր արդէն։

Կական ընդամէնը եօթը հազար անդամներ ունէր. անոնց մեծագոյն մասը կը գտնուէր հաւանաբար Պոլսոյ մէջ՝ նախկին մայրաքաղաքը որ շատ բան կորսնցուցած էր իր հմայքէն ու կարեւորութենէն շնորհիւ Մ. Քէմալին։ Այդ անդամներէն իւրաքանչիւրը կը ճանչնար միայն ութ ուրիշներ որոնք, իրեն պէս, մասնակից էին դաւադրութեան. բայց ո՛չ ոք ծանօթ էր այն իրողութեան թէ ընդհանուր ոստիկանապետ Քազըմն ալ անդամ էր այդ կազմակերպութեան։

Սուլթան գրպանէն դուրս հանեց անդամատոմսը եւ ուշադրութեամբ անոր նայեցաւ։ Ցաջողելու հաւանականութիւնները շատ անորոշ էին եւ սակայն այդ թղթիկը կրնար օգտակար ըլլալ։ Սեղանին վրայէն վերցուց չորցած հացի կտոր մը, պատուհանին առջեւը գալով գլուխը դուրս անկեց ու նայեցաւ ճամբուն երկու ծայրերուն։

Առաջին անգամ մօտ տասը վայրկեան կեցած էր այդ պատուհանին դիմացը ու անցորդ ըլլալով տեսած էր միայն երկու Թրքուհիներ, մարդ մը՝ իր բեռնաւորուած էշուն հետ, ինչպէս նաեւ պզտիկ լաճ մը։ Հիմա, սակայն, մարդ մարդասանք չկար։ Հացը ձեռքին մէջ անձկութեամբ բըռնեց. եթէ մութը կոխէր, այդ վերջին պատեհութիւնն ալ պիտի կորսնցնէր։ Մէկ ժամ կար որ բանտը կը գտնուէր. գիշերը հետզհետէ կը մօտենար։ Բայց ահաւասիկ կին մը անցաւ պատուհանին առջեւէն. Սուլթան նայեցաւ անոր. ո՛չ, ասիկա չըլլա՛ր, մտածեց ինքնիրեն։ Հինգ վայրկեան վերջը տեսաւ քիթը բերանը կախած համալ մը։ Ուզեց փորձ մը ընել անոր հետ, բայց նորէն անյարմար նկատեց ու խորհեցաւ թէ յաջորդը կըրնար Կակայի անդամ մը ըլլալ։ Վայրկեանները քանի կ'անցնէին, Սուլթան այնքան կը յուսահատէր՝ ցաւ զգալով որ աւելի կանուխ չարժած չէր, փախուստի միջոց մը հնարելու համար. գլուխն ալ չէր գործեր կարծես ու պարապ տեղը ժամավաճառ կ'ըլլար մտատանջուելով։ Անգամ մը որ խաւարը պատէր չորս դին, ա՛լ անկարելի պիտի ըլլար իր ծրագրին յաջողութիւնը։

Պատանի մը անցաւ բանջարեղէններով լեցուն էշու կառքի մը հետ. յետոյ՝ երիտասարդ աղջիկ մը։ Անոնց հեռանալէն ետքը ճամբան ամայացաւ. Սուլթան անհամբերութեամբ սպասեց ուրիշ անցորդի մը։

(Տար.)

րդամի էջեր կը բացուին մեր առ-
: Ցանկարծ անուն մը կը հասնի ա-
,— Գէորգ Վիշապեանի զմե-
: կեսարիոյ հերոսը ուզած է անով
բանտին պատը եւ փախչիլ:
կը կարծէի թէ մոռցուած է այդ մեծ
ած ընկերը՝ որ Փոքր Հայ-
քներուն առաջեալն էր եւ կե-
նոր սերունդի կուռքը: Այդ
թեան թանձրացած մթ-
ին մէջ, պատերազմական ատ-
առջեւ՝ Վիշապեան հայկա-
ին եւ ինքնապաշտպանու-
թիւնը երեւան հանեց
տապանքը կուրծքին՝ ու
1915ի յունիսի ընթացքին կը բարձ-
կախաղան: Ափսո՛ս որ տարին
անգամ կեսարիոյ տարագիր հա-
դուրս չեկաւ իր անտարբե-
թենէն յարգանքի օր մը կազմա-
լու համար իր մեծ զաւկին եւ
երին...

անկիւն մը կայ սենեակին մէջ,
ստուերներու մէջ թաղ-
. երկիւղածօրէն կը մօտենանք,
մը կը հանգչի այնտեղ սեւ շը-
երով փաթթուած, ծաղիկներով
ներով շրջապատուած:

երով, տարիներով փնտռած
երուս եւ ծնողներուս գերեզ-
: Զգտայ, հոգիս յուսահատ կը
ուէր ինք իր մէջ: Այդ օր գտած
փնտռածս, կանգ առի այդ գան-
առջեւ, երկու կաթիլ արցունք
հեցան աչքերէս:
որ չիրիմ չունին իրենց սիրե-
համար, թող այցելեն Հ. Յ.
Թանգարանը, այս գանկին առջեւ
քանի մը կաթիլ արցունք եւ
աղօթքի մրմունջներ:

համախմբուինք սրահին մէջ:
ընկեր բժիշկ Քիւթիւք-
խօսք ունի, երեւան կը բերէ գա-
կան պայքարներու ազնուա-
հանգամանքը, կոչ կ'ուղղէ
սերունդին՝ որ ունենան թինչք,
ոգի եւ պաշտամունք
: Ընկեր Ս. Յովհաննէս-
կը սկսի «Մեր հայրենիքը»: Ոտ-
վրայ է սրահը, երգը կը դառնայ
բոց եւ խանդ: Խօսքը «Արծի-
կողմէ ընկեր Հ. Զրուանդեանին
նուիրուած ունէինք, կ'երթա-
խորհուրդներուն մէջ թա-
մեր պարտասած հոգիները, հոս
բարձունքին վրայ է այժմ մեր
երու, բաղձանքներու եւ երազնե-
երը: Հոս մենք եկած ենք
եւ միեւնոյն ատեն մեր Պան-
Գաշանի ակումբին անուանակո-
թեան արարողութիւնը կատարե-
, կնքահայրերը կ'ըլլան ընկերներ
Տօնիկեան եւ Առաքել Թաթուլ-
: «Կորիւն» կը մկրտուի հաւաքա-
ին:

սրահը սեղան սարքուած է, անոր
հաւաքուած են «Արծիւ»ի ըն-
ները եւ համակիրները՝ որոնցմէ
մասնակցած են հերոսամար-
եւ զանազան մարտիկներու
ընկերները եղած են:
անցեալի յիշատակներու բո-
վառուած: Տիկիններ Սէյթէկ-
, Արմենուհի Ցակոբեան, ընկեր-
Աւետիս Եափուճեան, Վ. Տօնիկ-
, Հ. Զրուանդեան եւ Արթաքի ի-
մասնայատուկ երգերով կը
անման եւ խանդավառ մթ-
: Այդ օրուան բոլոր երգե-
մէջ կային Կարինի, Տարօնի,
, Բաբերդի լեռներու փոթորի-
, ջերկընդխառն պայքարներու զո-
ռում զոչումը, եւ զէնքերու շառաչիւնը:

Ուխտաւորները կ'ուզեն նուէրներ ընել իրենց տաճարին, քանի մը վայրկեանի մէջ վեց հարիւր ֆրանք գոյացած է արդէն, Աւետիս Եափուճեան, Գրիգոր Թեւանեան կը մասնակցին լրատարօրէն: Կը յիշուի մեր շրջանի լուսադոյն եւ պատուական Հայուն անունը — Տիգրան Թեւանեան — որ այս տարի յաւէտ կը բաժնուէր մեզմէ, իր հայրենի լեռներու կարօտը կուրծքին: Եթէ մեզի հետ ըլլար, պիտի համբուրէր արցունքով այն տուփերը՝ որոնք հայրենիքի հողերու փշրանքները կը պարփակեն իրենց մէջ, ներկաները յուզումով վայրկեան մը ոտքի կը կանգնին յարգանքի համար:

Գաւաթներ կը պարպուին ի պատիւ Գերասիմի որ շնորհակալութիւն յայտնելով, կը յիշէ Վրաստանի նախկին նախագահ Ժորտանիայի խօսքերը՝ իր վերջին այցելութեան առթիւ.

— «Ես օտար ըլլալով յուզուած կը մեկնիմ այս վայրէն, որովհետեւ հոս տապալած ժողովուրդի մը պայքարներու հերոսական պատմութիւնը սորվեցայ, եւ ճանչցայ ձեր ցեղին անցեալի գեղեցիկ փառքերը, դուք պէտք է գուրգուրաք այս նշխարներուն վրայ որոնք կը կրեն արեան, մահու եւ կենաց պայքարներու խորունկ դրոշմներ»:

Ընկերը թելադրեց բոլորին՝ որ օրինակ առնեն մեծ ժողովուրդներու այսօրուան շարժումներէն՝ որոնք կը ձգտին ստեղծելու անկախ հայրենիք: Մենք պէտք է փարինք աւելի ոգեւորուած մեր անկախութեան գաղափարին, եւ թափինք մեր ճիգերը անոր իրականացման համար, միշտ համեռաշխ եւ միշտ հաւատաւոր:

Օրը յառաջացած է, պէտք է բաժնուինք սրահներէն: Կ'առաջնորդուինք կառքերը, ամէն ինչ կանոնաւոր կերպով կազմակերպուած էր՝ «Արծիւ»ի ենթակոմիտէի կողմէ եւ մանաւանդ ընկեր Ս. Սէլթիկեանի աշխատանքը ամէնուն գնահատանքին արժանացաւ:

Կը բաժնուինք ներշնչուած, կազդուրուած եւ թարմացած հոգիով: Կը թողունք հոն մեր անյայտ մեռելներու գանկը: Հոն են գրիչներն ու սուրերը՝ որոնք զարմանալի համերաշխութեամբ ստեղծագործեցին մեր ազատագրութեան զանազան էջերը եւ դրուագները: Հոն են աճիւններ տուփերու մէջ ամփոփուած: Երբ ձեր հոգին փափաքը ունի անցեալի հետ հաղորդուելու եւ հայրենաբաղձութիւնը գալարէ ձեր սիրտը եւ յիշատակներու սարսուռը տարածուի ձեր էութեան մէջ, բարձրացէք այնտեղ, Հ. Յ. Դ. Թանգարանը: Հոն ամէն ինչ կայ ձեզ ապրեցնելու, հպարտացնելու եւ ձեր ներքին բուռն եւ անծանօթ տենչանքները գոհացնելու: Տարէք հոն ինչ որ պահած էք եւ ունիք անցեալէն յիշատակ, պատկեր, նշխար, փշրանք, մասունք: Հոն այդ տաճարի աւանդատան մէջ անոնք պիտի ունենան իրենց պատուոյ տեղը եւ անոնց հէքեաթը պիտի պատմուի բոլորիս, բոլորին եւ մանաւանդ նոր սերունդին՝ որ հասակ կը նետէ օտարութեան այս ափերուն վրայ:

Ս. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

« ՅԱՌԱՋ »Ը

Նոր պեղումներ Վանի մէջ

Պոսթընի «Քրիսչըն Սայենս Մոնիթոր» թերթը իր Յունիս 6ի թիւով եւ «Հնախոյզները կը մեկնին Հայաստանի մէջ պեղումներ կատարելու» խորագրով կը տեղեկացնէ որ Հարվըրտի համալսարանէն տոքթ. Քրիսոֆ Լէյք եւ Փենսիլվանիոյ համալսարանէն տիկին Սիլվա Լէյք ներկայիս մասնաւոր օթոմոպիլով եւ շատ մը պայուսակներ միասին առած կ'երթան Թրքահայաստանի Վան քաղաքը՝ հնագիտական պեղումներ կատարելու:

Ցայսօր դիտելի էր որ Վանի պեղումներուն կապակցութեամբ ամերիկեան մամուլին հրատարակած լուրերուն մէջ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» բառը բացայայտօրէն զանց կ'առնուէր եւ կարծես լռելեայն հասկացողութիւն մը կար բնաւ չյիշելու ՀԱՅԱՍՏԱՆ (Armenia) բառը:

Եւ որ աւելի ուշագրաւ էր, Վան քաղաքը կը կապուէր մինչեւ անգամ Վրաստանի եւ Վրացիներու հետ, բայց երբեք Հայերու եւ Հայաստանի:

Քանի մը ամիս առաջ միայն «Նիւ Եորք Թայմզ»ին ուղղուած գրութեան մը մէջ, Նիւ Եորք բնակող վրացի իշխան մը, եթէ չենք սխալիր Օրպէլիանի, կը յիշէր թէ Վան մայրաքաղաք եղած է Հայաստանի:

Հիմա, սակայն, առաջին անգամ ըլլալով, «Քրիսչըն Սայենս Մոնիթոր» իր հրատարակած յօդուածի վերնագրին, ինչպէս եւ գրութեան մէջ կը դնէ ՀԱՅԱՍՏԱՆ եւ անգամ ԹՐՔԱՀԱՅԱՍՏԱՆ բառերը (Armenia, Turkish Armenia):

Մեզի համար զարմանալի էր որ գիտական նպատակներ հետապնդող բարձրագոյն կրթութեան եւ զարգացման տէր անձեր ինչպէ՛ս անտես կ'առնէին պատմական աղաղակող ճշմարտութիւններ, չյիշելով Հայերն ու Հայաստանը, այն ալ Վանի նման հայկական մեծ կեդրոնի մը պեղման հետ կապուած աշխատանքներու մէջ: Հարկադրուած էինք մտածելու որ մասնաւոր հրահանգ մը կար Անգարայի եւ Կ. Պոլսոյ «գիտական եւ քաղաքական» շրջանակներէն:

Ուրախ ենք, վերջապէս, որ այդ արգելքը վերցուած է, եթէ իրապէս վերցուած է:

Հնախուզական արշաւախումբը, որուն պետն է տոքթ. Լէյք, կը հովանաւորեն Փենսիլվանիա (Ֆիլատելֆիա), Հարվըրտ (Քէյմպրիճ, Մէս) եւ Պրաուն (Փրովիտենս, Ռ. Ա.) համալսարանները:

Հին Վան քաղաքը կը գտնուի Վանայ լճին եզերքը եւ կ'ենթադրուի որ քանդուած է Սկիւթացիներէն Քր. առաջ 600 թուականին: Վան քաղաքը կը բաղկանայ կեդրոնական բերդէ մը, շինուած քարաժայռի մը վրայ, որուն շուրջը, հարաւ եւ հիւսիս, կառուցուած են քաղաքամասերը:

Անգլիացի եւ գերման ուսումնականներ աւելի քառասուն տարի եւ աւելի առաջ ճանչցան կարեւորութիւնը Վանի, որպէս հնագիտական դաշտ, բայց պեղումներ չկատարեցին: Մեծ պատերազմի ատեն ռուսական գրաւման կարճ շրջանին Փեթրոկրատէն փրոֆ. Մառ առիթէն օգտուելով պեղումներու ձեռնարկեց: Մառ թէեւ պատրաստութիւն չունէր մեծ ծաւալի վրայ պեղումներ կատարելու, նորէն կրցաւ երեւան հանել ուշագրաւ արձանագրութիւններ, որոնք գտնուեցան Վանայ բերդին կամարակապ քարայրներուն մէջ:

Ամերիկեան այս արշաւախումբին անօրէնները կը ծրագրեն պեղել ամբողջ միջնաբերդը եւ լրիւ հետախուզել քարաժայռին կողերուն վրայի բոլոր բացուածքները:

Քարաժայռ բերդի վրայ հաւաքուած հողերը կամ աւերուածները շատ խորունկ չեն: Արդիական քաղաքը— քաղաքամէջ— մեծաւ մասամբ քանդուած է պատերազմի ատեն եւ բնակչութիւնը հաստատուած է երկու կամ երեք մղոն հեռու դաշտին մէջ (Այգեստան):

Ասիկա մեծ առաւելութիւն մը կը ներկայացնէ հնախոյզներուն, որոնք ազատօրէն կրնան պեղումներ կատարել հին քաղաքին մէջ:

Այդ շրջանէն գտնուած երկլեզուեան արձանագրութիւն մը բանալին եղած է Վանեան լեզուին: Ատով կարելի եղած է մեկնել ցայսօր անծանօթ Վանեան լեզուի արձանագրութիւններէն 40 առ հարիւրը:

Կը յուսացուի որ բաւականաչափ նոր արձանագրութիւններ կամ պնակիտներ պիտի գտնուին՝ ամբողջացնելու համար Վանեան լեզուի ուսումնասիրութիւնը: Այդ պարագային պատասխաններ պիտի գտնուին հետեւեալ հարցերուն.

Ա.— Ե՞րբ սկսաւ Վանի կազմութիւնը:

Բ.— Ուրկէ՞ եկան անոր հիմնադիրները:

Գ.— Վան բնակուա՞ծ էր միշտ միեւնոյն ցեղէն:

Դ.— Վանեան գործերը եւ մշակոյթը ի՞նչ տեղ կամ կապ ունին Անատոլուի, Իրանի եւ Կովկասի պեղումներուն հետեւանքով ստացուած պատկերին մէջ:

Բացի Պ. եւ Տիկին Լէյքերէն, արշաւախումբին կ'աշխատակցին շատ փորձուած հնախոյզներ, Պ. եւ Տիկին Պախէններ որոնք տարիներով վարեցին Թէփէ Կավրայի պեղումները Փենսիլվանիոյ համալսարանին հովանաւորութեամբ:

Արշաւախումբին հետ է նաեւ Պարթըն Միւլըր, որ երկու տարի առաջ Լէյքերուն ընկերացած էր Սիրապիթի մէջ եւ վերջերս ալ Պախերուն հետ էր Թէփէ Կավրա: Ան պիտի ըլլայ գլխաւոր ճարտարապետը:

Հաւանօրէն Կ. Պոլսոյ հնագիտական հաստատութենէն պիտի առնուին քանի մը աշխատակիցներ— ճարտարապետ, գծագրող եւ պեղումներու մէջ փորձառու անձեր, որոնք կը խօսին Թուրքերէն, գերմաներէն եւ անգլերէն:

Գալ ամսուն, Յուլիսին, Պրաուն համալսարանէն փրոֆ. Ռոպըրթ Քէյգի պիտի հասնի Վան՝ հսկելու համար Թուրք եւ քիւրտ փորող բանուորներու վրայ: Պեղողները պիտի ըլլան միայն այրեր, եւ թոյլ պիտի չտրուին կին փորողներ, ինչպէս եղած էր Միջին Արեւելքի ուրիշ վայրերուն մէջ կատարուած պեղումներուն ատեն:

Չի յուսացուիր որ հնախոյզները նեղութիւններ կրեն ամրան եղանակին պատճառաւ: Անշուշտ Վանի մէջ կան մժեղներ: Նախազգուշութիւններ ձեռք պիտի առնուին խմելու ջուրի մասին:

Վանայ լճին նաւարկելի մասն ունի 50 մղոն երկարութիւն եւ 40 մղոն լայնութիւն: Լիճը շրջապատուած է բարձր լեռներով եւ ծովի մակերեսէն 5.500 ոտք բարձր է: Արարատ լեռը երկնամբարձ կ'երեւի հեռուէն:

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԸՆԵԼԻՔԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (7 Յունիս).

— «Հայրենակցական Միութիւնները Ամերիկայի մէջ, ինչպէս յայտնի է, մեծ մասամբ կազմուած են իբր Ռուսումնասիրաց, Կրթասիրաց, Դըպրոցասիրաց եւ մասամբ ալ Վերաշինաց միութիւններ՝ նպաստելու համար մայր երկրի մէջ հայրենի գիւղերու եւ քաղաքներու իրենց երիտասարդ սերունդի կրթական գործին:

Դժբախտաբար, Մեծ Եղեռնի հետեւանքով ամայացան Թրքահայաստանի գաւառները, եւ մեր Հայրենակցականները չէին կրնար այլեւս իրենց բուն, սկզբնական նպատակին ծառայել: Եւ, սակայն, անոնք բոլորն ալ, շօշափելի գումարներ ունենալով իրենց մօտ, չէին կրնար տասնեակ տարիներ անգործածելի պահել զանոնք, մանաւանդ այնպիսի ժամանակ մը, երբ ազգային մարմնին վրայ այնքա՛ն վէրքեր կային բուժելիք:

Շատ բնական է, որ Հայրենակցականները, մէկը միւսի ետեւէ, սկսան խորհիլ, թէ ի՞նչ ազգային նպատակի համար լաւագոյն կերպով կրնան գործածել իրենց մօտ եղած գումարները եւ նոյնիսկ նորեր ալ աւելցնել անոնց վրայ: Բոլորի սրտին խօսող այդպիսի նպատակ մըն էր Խորհրդային Հայաստանի մէջ իրենց գաւառներու կամ քաղաքներու անունով նոր աւաններ շինելու շարժումը, որով կրնային արտասահման ինկած իրենց անապաստան հայրենակիցներէն ալ մաս մը դրկել ու տեղաւորել այդ աւաններու մէջ:

Պէտք չկայ հոս պատմելու, թէ ի՛նչ ծանր յուսախաբութիւններու ենթարկուեցաւ հայ հասարակութիւնը այնքան խանդավառօրէն սկսուած այդ գեղեցիկ շարժման վերաբերմամբ: Հայրենակցականները պոլշեւիկեան դաւերու եւ պառակտումի ասպարէզ դարձան: Հայրենակցականներու դրամները մեծ մասամբ ծառայեցին պոլշեւիկեան պրոպագանդի արտասահմանի մեր գաղութներու մէջ եւ համեմատաբար փոքր մասը միայն ծախսուեցաւ տուներու շինութեան: Հայրենակցականներէն քանի մը տասնեակ, այն ալ պոլշեւիկներու կողմէ ընտրուած անձեր միայն կրցան երթալ Հայաստան՝ օգտուելու շինուած քանի մը խեղճուկրակ տուներէն:

Եւ այսօր, մանաւանդ Հայաստանի վերջին երկու տարիներու ընթացքին տեղի ունեցած զզուանքուեղ(?) եւ այնքա՛ն սթափեցնող դէպքերէն յետոյ, ոչ ոք այլեւս լրջօրէն կը հաւատայ, թէ Հայրենակցականները կրնան Խորհրդային Հայաստանի մէջ շօշափելի շինարարութիւն մը ընել: Ոչ ալ ոեւէ մէկը կայ, որ անկեղծօրէն հաւատայ, թէ պոլշեւիկները գէթ այսուհետեւ պիտի դադրին շահագործելէ Հայրենակցականները, վատնելէ անոնց դրամները, խորունկցնելէ այդ դրամներով պառակտումը հայ գաղութներու մէջ:

Սակայն, կասկած չկայ, որ Հօկի եւ «Պետական Կարմիր Խաչ»ի քայքայումէն յետոյ, պոլշեւիկները աւելի մեծ ճիգեր պիտի ընեն իրենց ձեռքն առնելու Հայրենակցականները, որպէսզի գէթ անոնց միջոցով կարենան դրամ ունենալ՝ իրենց խռովարար ու պառակտիչ գործունէութիւնը շարունակելու համար:

Բարեբախտաբար, Խորհրդային Հայաստանի մէջ կատարուած վերջին ոճիրներէն յետոյ մանաւանդ, պոլշեւիկները կորսնցուցած են վստահութիւնը հայ հասարակութեան այն փոքր մասին իսկ, որ ցարդ ոյժ կուտար իրենց: Հետեւաբար այսուհետեւ շատ քիչեր պիտի գտնուին, որոնք պիտի ուզեն գործիք դառնալ պոլշեւիկներու ձեռքը եւ թոյլ տալ անոնց շարունակելու իրենց շահատակութիւնները Հայրենակցականներու մէջ:

Բոլոր անոնք, որոնք պոլշեւիկներու նման յետին նպատակներ չունին Հայրենակցականներու մէջ եւ նախանձախնդիր են Հայրենակցականներու բարգաւաճման ու զօրացման, ազգօգուտ գործունէութեան շատ կարեւոր դաշտ մը ունին իրենց առջեւ: Այդ դաշտը կրթական է»:

ՓԱՐԻԶ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐ

ՄԱՅԻՍ 28

ԻՍԻ - ԼԷ - ՄՈՒԼԻՆՕ, 23 յունիս.— Անցեալ Կիրակի լեցուած էր «Խրիմեան» սրահը, մեծ մասով երիտասարդներ: Սրահին ճակատը զարդարուած էր, Անդրանիկի, Մջոյի եւ այլն նկարներով: Զոյգ եռագոյններու մէջտեղ դրուած իր Մայիս 28ը խորհրդանշող նկար մը, մեծցուած Պ. Ղազարոս Դանիէլեանի կողմէ: Ժամը 4ին օրուան նախագահ ընկեր Ս. Օհանեան հանդէսը բանալով, բացատրեց տօնակատարութեան իմաստը: Ցետոյ երգուեցաւ «Մեր հայրենիք», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին ներկաներէն շատեր երգով եւ արտասանութիւններով: Թող ներեն որ զանց կ'առնեմ անունները:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Ս. Թորոսեան, որ բացատրեց հայ ժողովուրդին դարաւոր գերութիւնը, Իսրայէլ Օրիի, Խ. Աբովեանի, Րաֆֆիի, Գամառ Քաթիպայի, Ալիշանի, Գ. Արծրունիի, Խրիմեանի եւ նմաններու կատարած աշխատանքը իրենց վէպերով եւ երգերով որոնք հայ ժողովուրդին մէջ արթնցուցին անկախութեան գաղափարը: Ցետոյ եկան Անդրանիկներ, Մուրատներ, Գէորգ Չաւուշներ, Սեբոբներ, որոնք լծուեցան աշխատանքի եւ ահա 1918 մայիս 28ին իրականացաւ հայ ժողովուրդի իտէալը, կազմուեցաւ Հ. Հանրապետութիւնը: Ամէնէն առաջ զայն ճանչցաւ մեր թշնամին՝ Թուրքը: Ափսո՛ս, երկար չտեւեց այդ, Թուրքն ու կարմիր Մոսկուան եկան խլեցին հայ ժողովուրդի անկախութիւնը, բայց գաղափարը կայ եւ կը մնայ մինչեւ այսօր ալ: Վկայ՝ այսօրուան Հայաստանի մէջ կատարուած հալածանքներն ու գնդակահարումները: Զաւարեան կոմիտէի կողմէ խօսեցաւ ընկեր Հ. Հանտալեան: Երիտասարդներ մինչեւ ուշ ատեն հաւաքուած սեղաններու շուրջ ազգային եւ յեղափոխական երգերով կը թնդացնէին սրահը:

Պ. Ղազարոս Դանիէլեան իւղաներկով գծած էր Հ. Յ. Դ. զինանշանը զոյգ եռագոյնով շրջապատուած եւ զայն նուիրած Դրօշակ գրադարանի, Գրադարանի վարչութիւնը նուիրատուին հաւանութեամբ նկարը վիճակահանութեան դրաւ, գոյացած գումարով գիրք գնելու համար: Շահեցաւ Պ. Մարտիրոս Տէրտէրեան որ նուիրեց 20 ֆրանք, իսկ ընկեր Գաբրիէլ Պալապանեան 15 ֆրանք նուիրեց... չշահելուն համար: Վիճակախաղէն գոյացաւ կոկիկ գումար մը, 225 ֆրանք որ պիտի յատկացուի հայերէն գիրքերու:

Թղթակից

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՕԹԻՆ

— Ապրիս, Արտաշ ջան, գիտէի,
ինչ տղայ էինք: Մարդուս յա-
որ աղնիւ էղնի, դրսի հովերէ
փախի: Ցընկերներդ ողջ էղնին,
կարգի դնելու համար, թէ որ
, օգնականի պէտք ունենաս,
աչքով էրա, ինչ որ ունինք՝ քու-
է. հէչ մի վախենա, յընկեր
ք, ախպէր չէ՞նք:
— Ողջ էղնիք բոլորդ ալ,— Մէկ
ցաւէն ազատեցիմ::
— Ազատած սեպէ քեզ. քէֆդ աչէ:
— Ծօ՛, էս ի՞նչ է. գաւաթները դեռ
պարպէ. խմեցէք, ձեր հոգուն
. էսօր քէֆի օր է:
— Ողջ-առողջ ախպէր է վերա-
րձէ զինուորութենէ, ախպէ՛ր: Քու
ացդ, Արտաշ ջան:
— Քու կենացդ, Կոստի ջան, ան-
ս էղնիս մեր գլխէն, մեր մենծ
պէր:
Ու աշխուժանում են բոլոր տղամե-
: Փոթորիկ է անցել կարծես, եւ փոթորիկէն յետոյ արեւ է ծագել:

Գալիս են չալղըճիները: Ու ջահէլները մինչեւ կէս գիշեր քէֆ են անում իրենց սէր-եարերին են գովում:

— Իմ չինարի եար ջան, իմ չինարի
եար ջան:
Կապել ես մարջան, սիրելի՛ եար ջան...
Էս խանը բոստան, էն խանը բոստան,
Սիրել եմ կ'առնեմ, անունը Կոստան...

— Հէ՛յ ջա՛ն, հէ՛յ ջա՛ն, հէ՛յ ջա՛ն...

Կոստին ոգեւորուած՝ կինդաւուրի է պարում, ու ընկերները նրա ոտքերի տակ օղու գաւաթներն են փշրում:

— Ջա՛ն, Կոստի, մէրդ քեզ պէս մէկ երկուսն էլ ծնէր, դա՛նձ ես, է՛, դա՛նձ:

Մէ չաբաթ յետոյ Արտաշէսի մտաւուչ-կան՝ Ռուսաստան՝ իր ծննդավայր քաղաքի համար առնուած տոմսը գրպանը՝ գնացք նստեց ու գնաց:

Նա ոչ լաց ունէր աչքերում, ոչ էլ հառաչանք կրծքում: Այնքան դրամ ունէր քովը, որքան չէր ունեցած իր ամբողջ կեանքում: Բացի այդ, պայուսակը լեցուած էր ճերմակեղէնով ու հագուստեղէնով, իսկ ճամբու սընդուկի պաշարն այնքան առատ էր, որ կը բաւէր շաբաթներով: Թէ Արտաշի մայրը, թէ բարեկամները աշխատել էին աղջիկը գոհ ճամբել: Է՛հ, հոգի էր, դուցէ ուղիղ ճամբու դար:

Բաժանումը Արտաշէսի վրայ էլ չազդեց. ու էլ չտխրեց. ընդհակառակը, ուրախ էր ու երջանիկ ներքուստ. որ ազատւում էր այդ փորձանքէն: Նա արդէն նկատել էր իր դրացու նորահաս աղջիկը՝ Աշխէնը, որ մարդի պէս բացուած՝ իր սախակին էր սպասում: Նրանց հայեացքներն հանդիպել էին իրար ու սրտերը լուռ հաղորդուել էին սուրբ սիրով:

Ամէնէն աւելի երջանիկ էր Կոստին, նա փրկել էր մի հոգի տանջանքի բովէն:

***

Կարսի կարճատեւ ամառը հաւաքել էր իր փէշերը եւ աշունը լեռներէն լուր էր տւել իր գալստեան մասին: Օրերն ուշ էին լուսանում ու շուտ էին մթնում:

Մարդիկ զօտեպնդւում էին ձմեռանելու համար երկար ու խստաշունչ ձմեռը, ամէն մարդ իր գործերի յետեւէն, իր հոգերի հետ էր:

Մի առաւօտ, խանութները բացուելէն մէկ-երկու ժամ վերջ, մարդիկ տեսան, որ Շէրիֆ բէգը շուկայ իջաւ: Բոլորովին աննկատ պիտի անցնէր նրա շուկայ իջնելը, եթէ նա եկած լինէր սովորականի նման:

Բայց երբ նա շուկայում երեւաց կառքի մէջ սուլթանի պէս բազմած, կողքը Արիֆ աղան նստած, կառքում, դիմացը երկու ոստիկան նստած, բոլորն ակամայ յիշեցին դանակի պատմութիւնը, նաեւ իր յոխորտանքը «Կոմիտէին» եւ «Կոմիտէի» պատասխանը թէ՝— Շուկայ իջած օրդ գլխըդ տուն պիտի ճամբենք:

Շուկայի մէկ ծայրէն միւսը ելեկտրական մի հոսանք անցաւ ու ցնցեց բոլորը:— Վա՛յ, Շէրիֆ բէգը շուկայ իջնի ու ողջ առողջ տուն դառնա՞յ:

Էլ ո՞ր օրւայ համար է... բայց կլեցին Թուրքերը, խածեցին լեզուները, եւ կարծես խօսք մէկ արած՝ բառ չխօսեցին Շէրիֆ բէգի մասին:

«Սուդ է ունեցէ. քառսո՛ւն օր... ծօ՛, ի՞նչ քառսուն օր, երկու ամիս ունէն դուրս չէ եկէ, ո՞ւմ ինչ գործը:

Մենք որ սուգի մէջ ենք էղէ՝ ինքը լացե՞լ է մեզ համար: Հէրն էլ անիծած: Շատ-շատ խանութի մօտիկ դըրացիները մէկ մէկ սեւ սուրճ հրամցնեն սգւորին եւ՝ դուն ողջ էղնիսըմ ըսեն»:

Հանգստացնում են մարդիկ իրենց միտքերը, բայց սրտերն հանգիստ չէ: Օրը կարծես յղի է խորհուրդով:

Մարդիկ աչք աչքի են նայում լուռ ու մունջ: Շէրիֆ բէգի, այդպէս ոստիկաններով շրջապատուած շուկայ իջնելը մի ցոյց է Հայերի դէմ թէ՝ տեսէք, կառավարութիւնը կռնակս է կեցած. դուք, գեավուրներ, ի՞նչ կարող էք անել:

Ի հարկէ, ի՞նչ կարելի է անել, անշուշտ այդպէս ոստիկաններով շրջապատուած էլ տուն պիտի վերադառնայ: Բայց մինչեւ ե՞րբ: Այդ էլ կեա՞նք է, այդպէս կ'ապրի՞:

Հէրն էլ անիծած. ամէն մարդ իր հոգն ունի:

Եթէ իսկապէս մտածիչ է, «Կոմիտէն» իր գործը գիտէ, ուչ-կանուխ...

ԽԱՆ ԲԻՒԶԱՆԴ

(19)

(Շար.)

Գնդապետ Բոլէ յայտարարած է պատուիրակութեան անդամներուն թէ պէտք է համաձայնին Թուրքերու հետ. որովհետեւ, ըսած է ան, Ֆրանսա կամաւոր կերպով իր իշխանութիւնը Սանճաքի մէջ փոխանցած է Թուրքե-րուն: Երկու պետութիւնները՝ Ֆրանսա եւ Թուրքիա, համաձայնած են Սան-ճաքի վարչութեան թրքական գոյն տալու մասին:

Բողոքներ, դիմումներ, հաւաստիքներ

*** Հալէպի բոլոր քրիստոնեայ համայնքներու պետերը, ինչպէս նաեւ խալամ եւ հրեայ պետերը հաւաքական հեռագիր մը ղրկած են Ազգաժողովին, կ՚ըսէ «Ժուռ»: (Պէյրութ): Հեռագիրը կը բողոքէ Սանճաքի մէջ գործադրուած ճնշումներուն դէմ, որոնք կը ձգտին արար իրական մեծամասնութեան փոխա-րէն ստեղծել թրքական արուեստական մեծամասնութիւն մը:

Քաղաքական շրջանակները շատ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս հեռա-գրին, որ բոլոր համայնքներու միութիւնը կ՚իրականացնէ հայրենասիրական նոյն զգացումով:

*** Ալեքսանտրէթի կիներէն պատուիրակութիւն մը ներկայացած է Զէ-գոք Ցանձնաժողովին եւ բողոքած այն խստութեանց դէմ որոնք գործուեցան արձանագրութեանց ընթացքին: Պատուիրակութիւնը պահանջած է նաեւ Ար-սուզի ազատ արձակումը: Ցանձնաժողովը խոստացած է ընել հարկ եղածը:

Միւս կողմէ, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց արաբական ակումբի նախա-գահ Էլխասը, երբ Սուէտիա կը մեկնէր: Էլխաս դատապարտուած է Արսուզ բնակելու:

*** «Ենի Կիւն» կը գրէ թէ Սօղուք Օլուքի Հայերը իբրեւ հիւր հրա-ւիրած են Թուրք կուսակալ Տօքթ. Ապտիւլրահման Մէլէքը եւ հացկերոյթ տուած են անոր: Այս առթիւ, տեղին հայութեան անունով բարի գալուստի ճառ մըն ալ խօսուած է: Նոյն թերթը կը գրէ թէ Անտիոքի մասնաւոր դիւանի թարգմաններէն Պ. Ժօզէֆ Պաղտասեան պաշտօնով Պէյրութ փոխադրուած է:

*** Վերջին լուրերու համաձայն, հակառակ տրուած խոստումներուն, արաբ պարագլուխ Արսուզի ազատ չարձակուեցաւ: Այդ պատճառով, իբրեւ բողոք, շուկաները դարձեալ գոցուեցան: Զինուորներ եւ զինուած ինքնաշարժ-ներ շարունակ կը շրջին փողոցներու եւ շուկաներու մէջ: Կարգ մը արաբ երի-տասարդներ բանտարկուեցան: Կը վախցուի որ քանի մը արաբ ընտանիքներ արտաքսուին Սանճաքէն: Բանտերը լեցուն են: Ընտրական դիւաններու առջեւ երեւցող Արաբները կ՚ենթարկուին բռնութեանց

Քուսէյրի արաբ երեւելիները ստիպուեցան լեռները քաշուիլ: Արիւնոտ բախումներ տեղի ունեցած են Քուսէյրի մէջ, Արաբներու եւ Թուրքերու մի-ջեւ: 81 Արաբներ ձերբակալուած են:

Զէգոք յանձնաժողովը արձանագրութիւնները դադրեցուց Սուէտիոյ շըր-ջանին մէջ, մուխթարներու պաշտօնանկութեան ու բանտարկութեան պատ-ճառաւ: Ցանձնաժողովը պահանջած է բանտարկեալներու ազատ արձակումը եւ բողոքի ուժեղ հեռագիր մը ղրկած է Ժընեւ:

Ամքի մէջ կացութիւնը շատ ծանր է: Թուրքերը սկսած են ահաբեկչական գործունէութեան՝ այդ շրջանին մէջ: Հարիւր ընտանիք առանց ապաստանա-րանի մնացին, որովհետեւ Թուրքերը գրաւեցին անոնց բնակարանները:

Թրքական պատուիրակութիւն մը Պերլին գնաց

Թուրք տնտեսական պատուիրակութիւն մը կիրակի օր Էնկիւրիէն ճամբայ ելաւ դէպի Պերլին, նախագահութեամբ արտաքին նախարարութեան մնայուն խորհրդականին՝ Մէնէմէնճիօղլուի: Իր պաշտօնն է բանակցութիւններ կա-տարել առեւտրական նոր դաշնագրի մասին:

Թուրքիա չեղեալ հռչակած է ներկայ դաշնագիրը, որ կը լրանայ օգոստոս 31ին, ըստ պայմանագրութեան լուր տալով չորս ամիս առաջ:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ թրքական կառավարութեան դիրքը զօրա-ցած է անգլեւթուրք վերջին համաձայնութեամբ, որ երկիրը կ՚ազատէ Գեր-մանիոյ տնտեսական ճնշումէն: Թուրքերը գիտեն թէ հիմա պիտի կրնան նը-պաստաւոր պայմաններ ստանալ Անգլիայէն, մինչդեռ ցարդ ապաւինած էին գրեթէ միայն Գերմանիոյ:

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻՍԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ Ազրպէջանի Գերագոյն Խորհուրդի ընտ-րութեանց մասնակցած են ընտրողներու 99.36 առ հարիւրը, Ուզպէկիստանի մէջ՝ 97.93ը եւն.: Ընտրութիւնները վերջացած են նաեւ Նախիջեւանի ինքնա-վար շրջանին մէջ: Սթալին, Մոլոթով, Քականովիչ, Եժով եւն. «միաձայ-նութեամբ» ընտրուած են բոլոր հանրապետութեանց մէջ:

Ազրպէջանի 310 երեսփոխաններէն 71ը կիներ են, 231ը բոլշեւիկներ, 79ը անկուսակցական: Ընտրուածներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Միկոյեան:

*** Խորհրդային նաւատորմի օրկանը կը ծանուցանէ թէ պաշտօնանկ ե-ղած են Սեւ ծովու տորմիղին զինուորական ատեանի անդամներէն Մըրէնսեւ, Պալթիկի տորմիղէն՝ Բուլեշկին եւն.: Անհետացած է ծովակալ Դուշենով, Սպիտակ ծովու նաւաբաժնին հրամանատարը:

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱ-ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

23րդ. ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Մասնակցութեամբ ՍԷՆԹ-ԱՆԹՈՒԱՆԻ ԵՒ Պ. ՕՏՏՕՅԻ Մ. ՃԻԻՂԵՐՈՒՆ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ իրիկուն, Պառ Ս. Անտրէ «Պէլվիտէր»ի գեղեցիկ եւ օդասուն պարտէզին մէջ:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ՄԻՈՒԹԵԱՆՍ ԱՏԵՆԱՊԵՏ Պ. ԴԱՆԻԷԼ ԵՂԻՇԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ ԵՒ ԱԶԳԻՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ եւ խնամուած բաժին: Պիտի երգեն Պ. Ս. ԱՒՏՕԵԱՆ եւ Օր. Վ. ԱԻԻԿԵԱՆ, կ՚արտասանեն Օրիորդներ ՄԱՌԻ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ, ՌՕԶԱ ԵՂԻՇԵԱՆ, Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ եւ Վեհ. ՎԱ-ՐՈՅԵԱՆ: Պ. Պ. Ս. ԲՐՈՒՏԵԱՆ, Ռ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, Ս. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Թ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ, Պ. ՎԱՐՈՅԵԱՆ, Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ եւ Պ. ՇԱՀԶԵԱՆ, Մէջ ընդ մէջ պիտի նուագէ «Ալգազ»ի բարձրախօսը ընտիր երգեր:

Մուտք 2 ֆրանք

ԾԱՆՕԹ.— Հանդիսավայրը երթալու համար, Քուռ Պէլզանսէն առնել 25 թիւ հանրակառքը եւ իջնել վերջաւորութեան: կարելի է ճաշը միասին բերել:

Դպրոցական հանդէս

կազմակերպուած Իսի-լէ-Մուլինոյի կապոյտ Խաչի «Խրիմեան» դպրոցի աշակերտներու կողմէ. 3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն «Պէշիկթաշլեան» սրահին մէջ, 26 Rue Troyon, Sèvres մէթրօ Pont de Sèvres:

Երգ, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն, պար եւ պարգեւա-բաշխութիւն: Մուտք 4 ֆրանք:

Le Gérant : H. STEPHAN

17. Rue Daresme. PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

Alimentation TIQ-TON

Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ

20, Rue Tiquetonne, Paris, Մէթրօ **Halles**էն կամ **Etienne-Marcel**էն **2** վայրկեան

Téléphone: Central 76—95

Բացուած է արեւելեան եւ եւրոպական ուտելիքներու ճոխ մթերանոց, անմրցելի գիներով: Մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ, Առաջնակարգ ճերմակ պանիր, 14 ֆրանք քիլօն: Դաշդավալ 17 Ֆր.: Պուլկուր, 4.50 Ֆր.: Ձիթապտուղ, 6 Ֆր.: Բրինձ, 2.50Ֆր.
Ապուխտ, 22 Ֆր.: Սուճուք, 18 Ֆր.:

Միւս ապրանքները նոյն համեմատութեամբ: Փորձեցէք եւ պիտի ըլլաք մնայուն յաճախորդ:

Խանութը բաց է առաւօտեան ժամը 5էն, բացի երկուշաբթիէն: **Livraison à domicile**

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավենիւ տ'Իթալի սրճարանին վերնայարկը:

Կը խօսի Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Սանճաքի խնդիրը եւ Սուրիոյ տագնապը»:

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Խաժակ» սրահին մէջ: Պիտի դասախօսէ ընկ. Ս. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայկական հարցը մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»: Լրացումներ պիտի կատարէ ընկ. Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ:

ՊՈՒԱԼԻՒԶԻի «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արզպետեաններու բնակարանը: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆԻ նորակազմ «Գայլ Վահան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, 1 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին գրադարանի սրահը, 181 Քուռ Լաֆայէթ: կարեւոր օրակարգ:

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Սէնփէրէի ծանօթ տեղին վրայ:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Զոմի «Արաքս» երգչախումբին կողմէ, նաեւ հայկական եւ եւրոպական պարեր T. S. F.ի նուագով:

Երթեւեկի համար առնել հանրակառքը, որ իւրաքանչիւր ժամ ունի իր երթ ու դարձը:

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

3 Յուլիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11.30 ի նպաստ իր վարժարանին

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, *Grand Arbre, Maison Fiquet*

(Հաստատութեան վարչութիւնը ամառնային շրջանին միայն մէկ անգամ կը տրամադրէ իր գլօսարանը: Օգտուեցէք առիթէն)

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կ՚երգեն բազմաթիւ երգիչներ ու երգչուհիներ: Անակնկալներ:

Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Ռօպէնսոն տանող գիծը:

Մուտք՝ 4 ֆրանք

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը

Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց

Միութիւնը եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն թատերական երեկոյթ մը

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին

Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry

Metro: Lancry, République, St, Martin

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻՆ

ՋԵԽՈՎԻ ՎՀՈՒԿԸ (ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ԼԱՔՔԱՅԻ

ԵՒ Յ. ՊԱՐՕՆԵԱՆԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

(երեք արար Պոլսահայ կեանքէ)

Տոմսերու գին, 15, 10 եւ 5 ֆրանք:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՁԱՐԵՀ ՆՈՒՊԱՐ ՊԷՅԻ

Մասնակցութեամբ Երիտ. Հայուհեաց եւ Հայ Երիտ. Միութեան

3 Յուլիս, կիրակի, ժամը 15—24

Օթէլ Ճիպրալթարի գետահայեաց պարտէզին մէջ. Ժիւվիզի

Ընտիր նուագ, բացօթեայ պար, գեղարուեստական եւ այլ հաճելի անակնկալներ, դիւրամատչելի պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք:

Երթեւեկ հանգստաւէտ կառքերով

Մեկնում ժամը 15էն մինչեւ 16.30, Բարեգործականի տունէն, 8 րիւ Պօսիւէ

Երթեւեկի ծախք 10 Ֆր. Հանդէսին մուտքը 12 Ֆր.

Երիտասարդաց եւ հայուհեաց միութեան անդամներուն եւ ուսանողաց 8 ֆր.

Ի հարկին կարելի է հանդիսավայր երթալ երկաթուղիով, Gares d'Orsay, St. Michel, Austerlitz, Gare de Lyon.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ (սահմանափակ թիւերով)

ՅԱԿՈԲ ԶԻՍԱՅԵԱՆԻ

ԴԻՒՑԱԶՆԱԿԱՆ ՀԱՅՐԴԻՆ

(բնական լուսանկարներով)

ՄԿՐՏԻՉ ԵՕԹՆԵՂԲԱՅՐԵԱՆ

(Ուրֆայի հերոսամարտի ղեկավար)

Գին՝ Ֆրանսա 8 ֆրանք, Սուրիա 6 ֆրանք, Ամերիկա 50 սէնթ:

Բոլոր ապսպրանքները կանխիկ

Ստանալու համար դիմել H. Issayan, 38 Rue du Mésnil. Asnières (Seine) France.

Հ. ՔԱՐԴԱՐԵԱՆ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

44 Rue Dunkerque (ՄԷԹՐՕ ԿԱՌ ՏԻւ ՆՈՌ)

Tél. Trudaine 42—69

Կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 14—20:

Առաւօտները ժամադրութեամբ:

ՎԱՀԱՆ ԵԱՐԺԱՆԵԱՆ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ - ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆ

Հաճեցէք դիմել իրեն, ամէն դատական եւ վարչական գործերու համար:

Ամէն օր ժամը 10էն 12 եւ 5էն 7. բացի ՇԱԲԱԹ եւ ԿԻՐԱԿԻ օրերէն:

44, Rue Lafayette. Tél. Prov. 78-38.

ՄԵԾ ԵՒ ԱԺԱՆ ՎԱՃԱՌՔ T. S. F.ՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 50 ԶԵՂՉՈՎ

ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ 400 ՖՐԱՆՔԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

Կ՚ընդունինք ամէն օր ժամադրութեամբ, Tél. Pereire 20—90

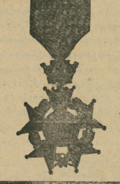

Alimentation „TRÉVISE"

Իր անմահական **«Moka»** սուրճովը

Café "HAREM,,

5 ԱՌ ՀԱՐԻՒՐ ԲՈՆՕՒՍ ՁԵՂՉ

Ճոխ մթերանոց արեւելեան եւ արեւմտեան ընտիր ընդեղէններու,

— Ու ձեր արձակուրդի օրերուն իսկ չի մոռնար ձեզ, ղրկելով ձեր բոլոր փափաքները, որ ատողի տակն ալ որ գտնուիք...

ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ

Livraison à domicile

Tél. Taitbout 40—63

30, Rue de Trévise Paris (9) Metro Cadet

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ՚այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան: Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անարատ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է:

Dalakupeian 24 Rue St, Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille:

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

31, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՔՐԷՏԻ ՖՕՆՍԻԷ ԷԺԻՓՍԻԷՆ

ՀԱՐԻՒՐԻՆ 3 ՏՈԿՈՍԱԲԵՐ

ՊԱՐՏԱԹՈՒՂԹԵՐ

Վիճակահանութիւն 1938 Մայիս 15ի

1903ի ՊԱՐՏԱԹՈՒՂԹԵՐ

609,432 թիւը շահած է 50,000 ֆր., իսկ հետեւեալ 25 թիւերը շահած են 1000ական ֆրանք.

410829	472176	621419	690905
727666	434828	502408	642948
696908	731533	451412	549555
659501	711100	756782	454179
377323	682562	716332	766358
469356	602011	689962	717634

790317

1911ի ՊԱՐՏԱԹՈՒՂԹԵՐ

219,993 թիւը շահած է 50,000 ֆր., իսկ հետեւեալ 25 թիւերը շահած են 1000ական ֆրանք.

20525	122317	219647	260137
317847	22889	128829	229233
262337	338440	26273	135001
236663	283179	351 628	63038
190686	243334	305666	361429
74230	208231	256863	312619

388266

Պարգեւներու վճարումները կ՚սկսին Յուլիս 1էն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՌԸՆԱԺ.— Պօղոս Տէր Մարկոսեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Ս. Տէր Մարկոսեան, Տէր եւ Տիկին Բենիամին Յակոբեան եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Ռընաժի եւ Կրէնոպլի կոմիտէին, Ռընաժի հայ գաղութին եւ բոլոր անոնց ու գրաւոր կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին հանգուցեալ ՏիկինՎԱՐԴԱՆՈՒՇ Տէր ՄԱՐԿՈՍԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Յ. Կ. Խաչի Պանեէօ-Քաշանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ 50 ֆրանք ընկերուհի Նորիկէն:

ԾԱԽՈՒ Է

Ալֆորվիլի մէջ, հայաշատ կեդրոնի վրայ, բանուկ սրճարան մը, դիմել ՊԱՏՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ: Դիմել այրի Տիկին Մարիամ Փափազեանի, 29 bis, Rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine):

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Cinéma REXY
Cours Lafayette. angle Garibaldi

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ, ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 - 70
Chèque Postal Paris 1678 - 63
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ Գաղութներ	150 ֆրանք	75 ֆրանք	40 ֆր.
Անգլիա եւ Իտալիա	265 ֆրանք	140 ֆրանք	
Ուրիշ երկիրներ	215 ֆրանք	110 ֆրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI 30 JUIN 1938

ԺԴ ՏԱՐԻ — 14e Année No. 3770 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԱԿԱՐԱՆ ՀԱՅԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ...

Հոգեբանական է, — ամէն անգամ որ հզօրները պէտք ունե-նան չազանակներ որսալու կրակէն, կը բարեհաճին յիշել մեզ, գանձացնել մեր առաքինութիւնները, իբրեւ ուշիմ եւ քաղաքիրթ ժողովուրդ:

Այսպէս նաեւ քէմալասուն Թուրքերը:

Ինչե՜ր չգրեցին եւ կը գրեն դեռ Պոլսոյ եւ Էնկիւրիի թերթե-րը, Սանճաքի տագնապէն ի վեր:

«Հայասիրական» մրցահանդէս մը, ուր իրար կը գերազան-ցեն ամէնէն հայատեաց տիպարները, բարբարոսական հալածանք-ներու եւ ջարդերու դասական քարոզիչները:

Եոնուս Նատիի «Ճիւմհուրիյէթ»ը չէ՞ր որ պարծանքով յիշեց թէ Հայ մըն էր, Կիւլլի Յակոբ, որ Թուրք թատրոնին հիմը դրաւ, թէ ուրիշ Հայ մը, Մնակեան, ամբողջ կէս դար վառ պահեց զայն, թէ Չուհաճեանը «օփէրէթ» պարգեւեց եւն.:

Դարձեալ, միեւնոյն թերթն էր որ, հիմնուելով Աթաթիւրքի պատմակա՜ն հետազօտութեանց վրայ, ի լուր աշխարհի հռչակեց թէ «միեւնոյն ծագումով մարդկային ընտիր խումբ մըն են Հա-յերը», Թուրքերուն հետ, «ո՛ւր որ ալ գտնուին եւ ի՛նչ պայմաննե-րու մէջ ալ ապրին»:

Տակաւին միեւնոյն բերնով հռչակուեցանք «ազգական եւ ցե-ղակից»: Յետոյ լսեցինք թէ «հայրենիքէն դուրս եղած» Հայերու համար ալ, ընդհանուր ներման խնդիրը «դէպի հասունութիւն կը դիմէ»:

Ահաւասիկ ուրիշ երեւելի մը, իթթիհատական «Թանին»ի եր-բեմնի խմբագրապետը, որ «փրկութեան ճամբայ» կը ցուցնէ Հա-յերուն.

— «Հայուն համար ամէնէն փրկարար ճամբան հին թրքական բարեկամութեան վերադարձն է: Պատմութեան տուած վճիռն ու որոշած հետեւանքը չընդունիլ՝ շատ ծանր արդիւնքներ կրնայ տալ: Հայը Թուրքին թշնամի ըլլալով ոչ մէկ բան կը շահի, բայց Թուրքը Հայուն ոչ միայն պարզ բարեկամ մը, այլ իրական օժան-դակ մը եւ մաքուր սրտով պաշտպան մը դառնալու ի վիճակի է»: (*Սոն Փոստա*, 20 յունիս, Մուհիէտտին Պիրկէն):

Այս միեւնոյն գրիչը սա տողերն ալ կը սահեցնէ քիչ մը վերը, պատմելէ վերջ թէ «Թուրքերը չեն որ մէջտեղէն վերցուցին Հայոց թագաւորութիւնը»:

— «Գալով մօտիկ պատմութեան դէպքերուն, մենք այս դէպ-քերուն պատճառ ոչ մէկ ատեն պատասխանատու բռնեցինք Հա-յերն ու հայութիւնը»:

Հրաշալի՛: Հապա մեր աւելի քան մէկ միլիո՞նը: Տաքէն հա-լեցա՞ւ, ցուրտէն սառեցա՞ւ, թէ ծովամոյն կորաւ կամ համատա-րած չարժի մը փլատակներուն տակ մնաց...

Ասոր ալ պատասխանը պատրաստ է, ինչպէս միշտ.

— «Կարգ մը Հայեր անմտօրէն գործիք դարձան կա՛մ ցարին, կամ Անգլիացիներուն եւ կամ Ֆրանսացիներուն աշխարհակալու-թեանց:

Դժբախտաբար այս վիճակը պատճառ եղաւ որ կարգ մը գէշ դէպքեր պատահին: Բայց, ոչ թէ իբրեւ Թուրք, այլ միայն իբրեւ մարդ, ձեռքս խղճիս վրայ դնելով կրնամ ըսել որ, ընդհ. պատե-րազմի դէպքերուն մէջ Թուրքերը ոչ մէկ յանցանք ունին»:

Պրծա՜ւ. «կարգ մը գէշ դէպքեր», եւ «ոչ մէկ յանցանք»: Կարծես թէ ինքնաշարժ մը լեռնէն վար գլորեցաւ եւ 10–20 հոգի կորսուեցան (ոչ թէ աւելի քան մէկ միլիոն այր, կին, եւ մանուկ ջարդուեցան):

Ծանօտանալ Թալէաթն ալ այսպէս կը բացատրէր.— «կարգ մը անպատեհութիւններ» տեղի ունեցան: Պատճառն ալ շատ պարզ էր — պէտք եղածին չափ ոստիկան - զինուորներ չկային կառավա-րութեան ձեռքը, բարեկարգութեան հսկելու համար, ամբողջ ժո-ղովուրդի մը «այլուր փոխադրութեան ատեն»...

Բարեհաճեցէք դէմ դիմաց նստիլ այս ազնի՜ւ «ցեղակից»նե-րուն հետ, եւ անոնց բարեկամութիւնը շահիլ:

Եւ նկատեցէք, — Եոնուս Նատիները, Մուհիէտտին Պիրկէն-ներն ու միւսները Հայերու գլխուն գայլի աւետարան կը կարդան ճիշդ այն պահուն, երբ իրենց կառավարութիւնը տապարի հար-ուած մը եւս կ'իջեցնէ Պոլսոյ ափ մը հայութեան գլխուն, զայն օր առաջ ճզմելու, փոշիացնելու, խումբ - խումբ թրքացնելու հա-մար: Ճիշդ այն պահուն երբ հասարակ խաչագողներ, աջէն - ձա-խէն հաւաքուած «թիւրք - կրէկորիէն»ներ քննութիւն կուտան, «միւթէվէլլի» (հոգաբարձու, մատակարար) նշանակուելու հա-մար հայկական շարժուն եւ անշարժ հարստութեանց գլխուն, դուրս քշելով Թաղ. Խորհուրդ, Խնամակալութիւն, Հոգաբար-ձութիւն, Պատրիարքարան եւ ուրիշ ինչ որ ունինք, — ունէ՛ինք ժամանակին:

Կարելի՞ էր գտնել աւելի ջախջախիչ փաստ մը, «հայասիրու-թեան» եւ թրքական բարեկամութեան:

Միայն այս պարագան բաւական է, որպէսզի Սանճաքի հայ հասարակութիւնն ալ գլխարաց ողջունէ թրքական վարչութեան հաստատումը, աջակցութեամբ թուրք զօրագունդի մը...

Բայց Թուրքերը իրաւունք ունին մէկ բանի մէջ, — մեզմէ շատ առաջ համբած են Եւրոպայի ականները:

Ամո՜ւր էին այդ ականները, երբեմն: Երբ աւար կը փնտռէին: Աշխարհ մը սասանեցաւ. ամէն մէկը իր բաժինն առացաւ թրքական աւարէն: Եւ հիմա իւրաքանչիւրը զատ-զատ կը դարպա-սէ երէկուան «աւազակապետ»ին, արեւշատութիւն մաղթելով ա-նոր, այլ եւ զէն ու դրամ, դրամ եւ երկաթ ճարելով, ի խնդիր նոր աւարներու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ ՔՈԼԷ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՀԻՒՊԱՏՈՍԸ ԿԸ ՅՈՐԴՈՐԵՆ ՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՉԳԱՂԹԵՆ ՍԱՆՃԱՔԷՆ

Տեսակցութիւններ Հայոց Առաջնորդին հետ

«*Ճիւմհուրիյէթ*»ի թղթակիցը կը գրէ Ալեքսանտրէթէն, յունիս 19 թուա-կանով.—

Հաթայի պատուիրակ Քոլէի հրաւէրով Անթաքիոյ Հայոց ներկայացու-ցիչը՝ Խադ. եպիսկոպոս այսօր այցելութիւն մը տուաւ պատուիրակին:

Քոլէ, Հայերը Հաթայէն գաղթելու հրաւիրող խռովարարներուն գործու-նէութիւնը խստիւ քննադատելով, յայտարարեց թէ Հաթայի մէջ ոչ մէկ վը-տանգ կը սպառնայ Հայերուն եւ թէ մինչեւ 1940 Հաթայ Թուրքերուն եւ Ֆը-րանսացիներուն կողմէ միասնաբար պիտի կառավարուի:

Խադ. եպիսկոպոս այս այցելութենէն վերջ Գըրգըխան երթալով, կացու-թիւնը պարզեց Հայերուն: Պատուիրակ Քոլէ եւ Անթաքիոյ Թուրք հիւպատոսն ալ Գըրգըխան երթալով Հայոց պետերը քաղաքապետարան հրաւիրեցին: Քոլէ Հայերուն յանձնարարեց գործակցիլ Թուրքերուն հետ եւ Հաթայէն գաղթելու նման նոր աղէտի մը յանձնառու չըլլալ, քանի որ Ֆրանսացիները անկեղծօրէն որոշած են գործակցիլ Թուրքերուն հետ:

Թուրք հիւպատոսը պատուիրակէն վերջ խօսք առնելով, Թուրքերուն եւ Հայերու անցեալի մէջ ունեցած յարաբերութիւնները պարզեց եւ Թուրք Հան-րապետութեան քաղաքական, վարչական, իրաւական ու ընկերային մարզերու մէջ ունեցած յաջողութիւնները վեր առնելով, ըսաւ.

— «*Թուրքիոյ մէջ ապրող 120 հազար Հայերը իրենց այսօրուան կացու-թենէն կատարելապէս գոհ են: Թրքական Հանրապետութիւնը կրօնական գոր-ծերը բոլորովին անջատած է պետական գործերէն, եւ ամէն քաղաքացի ա-ռանց ցեղի ու դաւանանքի խտրութեան հաւասար է օրէնքին առջեւ: Թուրքե-րուն եւ Հայոց եղբայրական զարաւոր կապերը ասկէ առաջ Անգարայի մէջ Փրոֆ. Յակոբ Մարթաեան ալ պատմական իրողութեանց կռթնելով ամբողջ աշխարհի յայտարարեց*»:

Այս հաւաքոյթէն վերջ, որ շատ լաւ ազդեցութիւն գործեց Գըրգըխանի Հայերուն վրայ, Հաթայի կուսակալ Ապտիւրրահման Մէլէք ալ մտերմական տեսակցութիւն մը ունեցաւ Խադ. եպիսկոպոսին հետ:

Խադ. եպիսկոպոս Գըրգըխանէն Անթաքիա վերադառնալով, այնտեղի Հա-յերն ալ հաղորդակից ըրաւ այս բարեպատեհ կացութեան:

Զարմանազան զրոյցներ Հայերու արտագաղթին մասին

Արաբական *Էլ Քապաս* թերթին կը գրեն Գահիրէէն.— *Անտիոքէն ստաց-ուած լուրերու համաձայն, հոն հասած են Պաղեստինի եւ Եգիպտոսի հայու-թեան կողմէ մասնաւոր ներկայացուցիչներ, տեսակցելու համար Սանճաքի հայ վարիչներու հետ եւ ապահովելու հայութեան արտագաղթը Սանճաքէն:*

Թրքական զինուորներու Սանճաք մուտքէն առաջ պիտի սկսին տեղափոխել Հայերը:

Գերմանական գործակալութեան Պէյրութի թղթակիցն ալ կը հեռագրէ.— *Պաղեստինի, Գահիրէի, Պէյրութի եւ Հալէպի հայկական շրջանակները խոր-հրդակցութիւններ կատարած են Սանճաքի հայութեան կացութեան շուրջ: Այդ շրջանակներէն ոմանք կողմնակից են զէնքի դիմելու՝ արգիլելու համար Թուրք զինուորներու մուտքը, ինչպէս 1915ին ըրած էին Ճէպէլ Մուսայի մէջ: Ո-մանք, սակայն, կը վախնան որ երկու կրակի մէջ պիտի մնան՝ Թուրքերու եւ Ֆրանսացիներու կողմէ: Հետեւաբար անօգուտ կը նկատեն զէնքի դիմել:*

Կարեւոր խնդիրը որ կը զբաղեցնէ Հայերը, փոխադրութեան վայրն է, ո՞ւր փոխադրուին եւ ինչպէ՞ս: Վերջնական որոշում տրուած չէ տակաւին:

Դամասկոսի «Լա Քրոնիք» թերթը կը գրէ (յունիս 22).— Կ'իմանանք թէ Սանճաք կը սպասուի Թուրքիոյ Հայերէն կազմուած պատուիրակութիւն մը: Թուրք կառավարութիւնն է որ կը ղրկէ պատուիրակութիւնը, որպէսզի ան մի-ջամտէ Սանճաքի Հայերուն մօտ եւ փոխել տայ անոնց ընթացքը Թուրքիոյ հանդէպ:

**** Պոլսոյ «Ժամանակ»ն ալ (16 յունիս) կ'աւելցնէ, թէ անհրաժեշտ նկա-տած է լուսանկարիչ - թղթակից մը ղրկել Սանճաք: Թղթակիցը պիտի այ-ցելէ Ալեքսանտրէթ, Անթաքիա, Գըրգըխան, Րիհանիէ եւ ամբողջ Հաթայի գիւղերը:*

**** Գերմանական գործակալութեան թղթակիցը վտարուեցաւ Սանճաքէն, իբրեւ սուտ լուրեր տարածող:*

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ՀԱՅԵՐԸ Ի՞ՆՉ ՈՐՈՇԵՐ ԵՆ

«Լա Քրոնիք» կը գրէ թէ Դամասկոսի Հայ ներկայացուցիչները ժողով գումարելով Պապ Թումայի մէջ, հետեւեալ որոշումները տուին.—

1.— Հրաւէր ուղղել Հնչակեան, Ռամկավար եւ Դաշնակցական կուսակցու-թեանց, որպէսզի միանան եւ պաշտպանեն Ալեքսանտրէթը քէմալականներու դէմ:

2.— Դիմել ֆրանսական կառավարութեան եւ խնդրել որ կարելի եղածով պաշտպանէ Սանճաքի Հայերը քէմալական ախորժակներու դէմ:

3.— Խնդրել սուրիական կառավարութենէն որ վճռապէս միջամտէ Փա-րիզի եւ Ժընեւի մօտ, փրկելու համար Սանճաքը:

540 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔԻ ԾԱԽՔ ՍՊԱՆԻՈՅ ՕՏԱՐ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ԵՏ ԿԱՆՉԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Անգլիոյ ազդարարութիւնը Իտալիոյ

Ոչ - միջամտութեան յանձնաժողովին երէկ չարթի օրուան նիստին մէջ, Խ. Միութիւնն ալ յանձն առաւ մասնակցիլ Սպանիոյ օտար կամաւորներուն յետս-կոչման ծախքերուն, մէկ վեցերորդ համեմատութեամբ: Այս առթիւ խորհրդային պատուիրակը կարգ մը վերապահումներ յայտնեց, մեղադրելով «միջամտող» պետութիւնները եւ կասկած յայտնելով տրուած որոշումներու գործադրութեան մասին: «Խորհրդային կառավարութիւնը կը վախնայ թէ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԸ ՈՒ ԹՈՒՔԸ

«*Ճիւմհուրիյէթ*»ի բժշկական աշ-խատակիցը կը խօսի... թքարուժու-թեան մասին:

Այսպէս, կը գրէ թէ սովորութիւն է, զանազան երկիրներու մէջ, թու-քով բուժել *նալարի* ենթակաները: Տարէց կիներ մատ կը խօթեն նախ ի-րենց բերանը, յետոյ հիւանդին բերանը, թուքի փոխադրութիւն կատարելով այսպէս: Թուրք բժիշկը յետոյ կը յիշէ ժողովուրդներ, որոնք ի գործ կը դնեն այս ձեւի բժշկութիւն մը, ծանօթ՝ նոյնիսկ հին Հելլէններուն եւ Հռովմայեցիներուն: Աթէնքի եւ Հռո-մի մէջ, դարեր առաջ, պառաւները կը լզէին հիւանդներուն ճակատը կամ հիւանդը կը լզէր պառաւին թքոտ մա-տը: Իրլանտայի մէջ չար աչքերէ պա-հելու համար՝ կը թքնեն նորածինին վրայ: Գերմանացիները, փոխանակ տղուն վրայ թքնելու, կը թքնեն անոր խանձարուրը: Սպանիոյ գեղջուհի-ները, միշտ նոյն նպատակով, կը բա-նան իրենց կուրծքը, եւ կը թքնեն թէ աջին թառած աղաւնիին վրայ, եւ թէ ձախին թառած աղաւնիին վրայ: Քոր-սիքայի մէջ կը թքնեն ուղղակի երե-սին, տղու թէ աղջիկի:

«*Ճիւմհուրիյէթ*»ի բժշկական աշ-խատակիցը, ամչնալով, չի յիշեր մի-այն Թուրքիան: Արդ, ես ամբողջա-ցնեմ ցանկը.—

Ֆրանսացի բազմահմուտ ազգա-գրագէտը, Սէնթ Իվ, կը յիշատակէ Տոքթ. Րիզա Նուրի մէկ վկայութի-նը: Սեւ ծովու եզերքներուն վրայ, թրքական գիւղերու մէջ, կոծիծը բու-ժելու համար՝ սովորութիւն է դիմել ... թուքի եւ աղօթքի: Ամէն թուք չի կրնար բուժել սակայն, — պայման է գործածել հոճայի թուք: Այդ զօրու-թիւնը ունեցող հոճաները հրաշագոր-ծութիւնը երբեմն կը ծախեն կինե-րուն, — Թուրք հանըմ մը, որ կը փա-փաքի կոծիծ բուժելու մասնագիտու-թիւն ստանալ, կ'երթայ հոճային, կը խնդրէ, կը վճարէ եւ բերանը կը բա-նայ, իսկ հոճան կը թքնէ անոր բեր-նին մէջ: Լեզուն լզելով ալ կ'ըլլայ: Եւ հրաշագործ թուքով օժտուած հա-նըմը այլեւս հրաշքներ կը գործէ: Տոքթ. Րիզա Նուր կը վկայէ թէ իր մօրաքոյրն ալ ունէր այդ հրաշագոր-ծութիւնը, բայց չի յիշեր թէ ո՛ր հո-ճայէն ստացուած էր:

«*Ճիւմհուրիյէթ*»ի բժիշկ աշխատա-կիցը մոռցեր է արձանագրել թրքա-կան մշակոյթին այս մեծ վկայութի-նը: Միայն թէ կ'ըսէ որ «կարգ մը տեղեր խլիրդը (*քանսէր*) բուժելու համար, մանկամարդ աղջիկ մը, ա-ռաւօտուն ծոմ բերնով եւ բոլորովին մերկ վիճակի մէջ, երեք անգամ կը թքնէ հիւանդին վրայ»: Այդ «կարգ մը տեղեր»ը Թուրքիո՞յ մէջ կը գտ-նուին թէ այլուր, բսուած չէ: Միայն թէ նոյն յօդուածագիրը կ'աւելցնէ.— «Բիչ չէ թիւը անոնց, որոնք կը հա-ւատան թէ մարդուն թուքը կրնայ սպաննել օձը»:

Եւ այս առթիւ կ'արձանագրէ թէ Ժընեւի համալսարանէն երկու բժիշկ-ներ թուքին մէջ գտած են C կենսա-նիւթը, որ դեղ է կարգ մը հիւան-դութեանց դէմ:

Թուքին արժէքը բարձրացաւ այս վերջին տարիներուն: Ցիշենք Զամ-պրինիի փորձերը, որոնք թուքին կու-տան մարդկային կենսունակութիւնը կամ տոկունութիւնը ճշդող տարրի մը կարեւորութիւնը: Եւ վերջապէս ամէնուն ծանօթ է որ թուքը հակա-ճնշական է շնորհիւ իր քիմիական բաղադրութեան, — շուները լզելով, ո՛րեւէ իրենց լորձունքով, կը բուժեն վէրքերը:

Բայց քանի որ հաստատուած է թէ լորձունքին մէջ կենսանիւթ կայ եւ հրաշագործ բան մը, Թուրքերը կ'ար-տօնե՞ն որ թքնենք իրենց վրայ, եօթն անգամ, որպէսզի բուժուին իրենց բարբարոսական ախտէրէն:

ԱՐԱՋ

Մոսկուան ալ կը պաշտպանէ Սանճաքը...

ԽՄԲ.— Ինչպէս առհասարակ Սանճաքի վերաբերեալ տեղեկութիւնները, այս լուրն ալ կը հրատարակենք վերապահութեամբ, իւրաքանչիւրը իր աղ-բիւրով.—

ԷՆԿԻՒՐԻ, 21 *յունիս* (Աիրամ).— *Արտաքին նախարար Րիւշտիւ Արաս ունկնդրութեան ընդունեց խորհրդային դեսպանը, որ յանձնեց իր կառավա-րութեան մէկ յուշագիրը, որուն մէջ կ'ըսուի.— Խորհրդային կառավարու-թիւնը կը փափաքի որ Սանճաքի վէճը խաղաղօրէն եւ բարեկամական ձեւով կարգադրուի Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ: Խորհրդային կառավարութիւնը* կը ցաւի որ համաձայն չէ թրքական զօրամասերու Սանճաք մուտքին, *որով-հետեւ Սանճաքին մէջ կը գտնուին 50.000է աւելի բոլշեւիկներ, եւ բոլոր Հա-յերը, ինչպէս նաեւ Օրթոտոքսներուն մէկ մասը համակիր են բոլշեւիկեան սկզբունքներուն: Խորհրդային կառավարութիւնը կ'ուզէ պաշտպանել այս տարրերը:*

**** «Նահար»ի Դամասկոսի թղթակիցը կը գրէ այս առթիւ.— Տեսնուե-ցայ արտաքին նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարի մը հետ, որ հետեւեալ յուսաբանութիւնները տուաւ Սանճաքի հարցի միջազգային հանգա-մանքի մասին.*

— Ռուսիա դաշնակից էր Թուրքիոյ, բայց երբ տեսաւ Անգլիոյ վտանգա-ւոր դերը Սանճաքի խնդրին մէջ, ինչպէս նաեւ Թուրքիոյ բռնած ընթացքը հանդէպ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ, սախպուեցաւ խիստ ծանուցագիր մը տալ Թուրքիոյ՝ Էնկիւրիի իր դեսպանին միջոցաւ: Այս ծանուցագիրը եկաւ զօրա-ցնել Ֆրանսայի դիրքը եւ Անտիոքի ֆրանսական պատուիրակութիւնը կո-րովի ընթացք մը ունեցաւ զինուորական բանակցութեանց մէջ:

**** Գերմանական գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Թուրքիոյ գործա-վարներու խորհուրդը երկարօրէն քննեց Ֆրանսայի նոր պահանջները եւ անոնց տրուելիք պատասխանը: Ֆրանսա գլխաւորաբար կը պահանջէ որ խորհրդային սաւառնակները արտօնուին թռչիլ Սանճաքին վերեւ, եւ ի հարկին վար իջ-նել, երբ ռուսական բանակը պարտաւորուի օգնութեան փութալ Ֆրանսայի, համաձայն ֆրանքեւխորհրդային դաշինքին:*

**** Յունիս 22ին ընդհատուեցան ֆրանքեւթուրք զինուորական բանակցու-թիւնները եւ ֆրանսացի զօրավարը Պէյրութ գնաց, խորհրդակցելու համար: Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Ֆրանսայի զինուորական պատուիրակութիւ-նը վճռական դիրք մը բռնած է կարգ մը հարցերու մէջ: Այս պատճառով յե-տաձգուած է թուրք զօրագունդին մուտքը, որ տեղի պիտի ունենար յունիս 20ին:*

Միւս կողմէ, եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ երբ Ֆրանսայի Զօր. Հէօնցիժէր Էնկիւրի կը գտնուէր անցեալ փետրուարին, այնտեղ կնքեց համա-ձայնութիւն մը որուն տրամադրութեամբ Թուրք զինուորներ պիտի գրաւէին Սանճաքը, միջազգային պատերազմի մը պարագային: Ասոր փոխարէն, Թուրքիա չէզոքութիւն պիտի պահէր եւ ազատ անցք պիտի տար Տարտանէլի մէջ, ֆրանսական եւ անգլիական տորմիղներուն:

***** «Թայմզ» խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ թէ Թուրքերը 70 առ հարիւր կը հաշուէին իրենց թիւը՝ Սանճաքի բնակչութեան մէջ, բայց Ֆրան-սացիները եւ մասնագէտները հաստատեցին որ Թուրքերու թիւը հազիւ 48 առ հարիւրի կը հասնի:*

ՄԵԿՈՒՆ ՓՐԿՈՒԹԻՒՆ, ՈՒՐԻՇԻՆ ԿՈՐԾԱՆՈՒՄ

Կովկասեան փախստականներու ծանօթ օրկան «Կաւկազ» իր վերջին (Ապրիլ) թիւին մէջ կը շարունակէ գրաւել վրաց ազգային նախկին (մենշեւիկ) կառավարութեան՝ փաշական պետութիւններուն վերջերս ներկայացուցած յուշագրով, որուն անդրադարձած էինք ժամանակին

Այդ յուշագրին հեղինակները, եթէ կը յիշեն ընթերցողները, չափազանց մօտեցած էին հայկական տեսակէտին կովկասի մօտիկ անցեալի քաղաքական անցուդարձերու մասին խօսելու առեն եւ մասնաւորապէս չէշտած էին այն միտքը, թէ Թուրքիա թշնամի է կովկասեան ազգերու անկախութեան, ինչ որ աներկբայելի կերպով ցոյց տուած է 1918—21 թուականներու բախտորոշ շրջանին։

Հարկաւ, «Կաւկազ» թերթին շուրջը համախմբուած կովկասեան տարրերուն համար, որոնք հետզհետէ աւելի որոշ եւ ուժգին կերպով կը դառնեն թրքական թմբուկը, չափազանց անախորժ եւ մտահոգիչ է վրաց մենշեւիկներու այս անսպասելի ելոյթը։ Այդ պատճառով ալ իրար են անցեր եւ արտակարգ ճիգեր կ'ընեն վարկաբեկելու զանոնք եւ հերքելու անոնց բերած պատմական փաստերն ու պատճառաբանութիւնները։

Բայց որովհետեւ այդ փաստերը աղաղակող կերպով կը խօսին Թուրքիոյ դէմ, «Կաւկազ»ի խմբագիրները խեղաթիւրած եւ նոյնիսկ գլխիվայր շրջած ձեւով կը ներկայացնեն զանոնք՝ Թուրքիոյ կատարած չարաշուք դերը վարդագոյն կերպով դուրս բերելու համար։

Ըստ «Կաւկազ»ի՝ եթէ Թուրքիա 1918 թուին զօրք չմտցնէր Կովկաս եւ մասնաւորապէս Ատրպէյճան, անդրկովկասեան Թուրքերը պիտի ջարդուէին «պոլշեւիկներու» կողմէ եւ Ատրպէյճանն ալ պիտի կործանէր։ Մինչդեռ Թուրքիա իր զինեալ միջամտութեամբ «փրկեց» Ատրպէյճանը եւ անդրկովկասեան Թրքութիւնը ստոյգ ոչնչացումէ։

Իբր ապացոյց՝ թերթը կը բերէ Բագուի կռիւները, որոնց ընթացքին իբր թէ միայն քաղաքին մէջ 12,000 տեղական Թուրքեր են կոտորուեր։ Աւելին. ըստ «Կաւկազ»ի, Շեմախա, Կուբա, Լենկորան եւ Սալեան քաղաքներն ու հարիւրաւոր Թուրք գիւղեր եւս Բագուի նահանգին մէջ ենթարկուած են թալան ու աւերի, իսկ բնակչութիւնն ալ սուրի է քշուած։

Այս բոլորը, ըստ «Կաւկազ»ի, իբր թէ կատարուած է «պոլշեւիկներու» կողմէ։

Սակայն, դժուար չէ պատմական ջախջախիչ փաստերով ցոյց տալ, որ Բագուի կռիւներուն պատասխանատուն իրենք՝ Թուրքերն էին. որովհետեւ անոնք էին որ կտրեցին Բագուի եւ Թիֆլիզի երկաթուղին ու թոյլ չտուին որ արեւմտեան ճակատէն վերադարձող հայ զինուորները վերադառնային իրենց տուները, այլ ստիպեցին անոնք որ մնան Բագուի մէջ, որպէսզի չկարենային Թուրքիոյ դէմ կռուիլ, Երզրումի եւ Կարսի առջեւ։ Բնական է որ Բագուի մէջ փակուած հայ զինուորներուն ուրիշ ոչինչ կը մնար ընել, բայց եթէ կազմակերպուիլ, զինուիլ ու պատրաստուիլ ինքնապաշտպանութեան համար։

«Կաւկազ», թէեւ շատ լաւ տեղեակ է, բայց կը խուսափի յիշատակելէ, որ Թուրքիոյ զօրքերը, Բագու մտնելով, սարքեցին այնպիսի ահաւոր ջարդ մը, որուն ընթացքին 20—30000 Հայեր կոտորուեցան միայն քաղաքին մէջ։

Արդեօք ա՞յս ալ Թուրքիոյ «փրկարար» առաքելութեան մաս կը կազմէր Կովկասի մէջ։

«Կաւկազ» կը մոռնայ, որ պոլշեւիկները, որոնք Բագուի մէջ չնչին ոյժ մը կը ներկայացնէին, ինչպէս Հայերը Ատրպէյճանի մէջ, հակառակ իրենց զինուած ըլլալուն, համեմատաբար պզտիկ փոքրամասնութիւն մը կը կազմէին ատրպէյճանեան թըրքական ծովին մէջ, հետեւաբար, երբեք չէին կրնար նախայարձակ ըլլալ եւ իրապէս չէին։ Ինչպէս Բագու քաղաքի, այնպէս ալ Բագուի ամբողջ նահանգի կռիւներուն մէջ թէ պոլշեւիկները եւ թէ մանաւանդ Հայերը հարկադրուած էին միայն իրենքզիրենք պաշտպանել՝ ստոյգ կոտորածէ ինքզինքնին ազատելու համար։ Որ իրենց վախերը անհիմն չէին, այդ ցոյց տուաւ թրքական զօրքերու մուտքը Բագու, երբ կոտորուեցան անոնց ձեռքն անցած բոլոր Հայերը։

Թուրքիոյ ներխուժումը Անդրկովկաս եւ Ատրպէյճանցիներու եւ Լեռնականներու դիմումը Թուրքիոյ օգնութեան «Կաւկազ» կ'ուզէ արդարացնել ինքնապաշտպանութեան բնական օրէնքով։ «Ամէն մարդ—կ'ըսէ ան,— փրկութիւն կը փնտռէ հոն, ուր որ կարող է գտնել, պայմանով հարկաւ որ մէկուն փրկութիւնը չծառայէ ուրիշի կործանման»։

Սակայն, ճիշդ այս բարոյական օրէնքն է որ ոտնակոխ ըրած են եւ կ'ուզեն նորէն ոտնակոխ ընել Ատրպէյճանցիներն ու Լեռնականները իրենց բերանն եղող «Կաւկազ»ի խմբագիրներուն հետ միասին։ Անոնք չեն ուզեր հասկնալ, թէ մտածած են ու կը մտածեն իրենց փրկութիւնը իրագործել այնպիսի միջոցով մը, որ ուրիշին, այսինքն՝ իրենց հարեւան Հայերուն եւ մասամբ Վրացիներուն համար անխուսափելիօրէն կործանարար պիտի ըլլայ։ Անոնք չեն ուզեր հասկնալ, թէ Թուրքիա կրնայ թերեւս «փրկարար» դեր կատարել Ատրպէյճանի Թուրքերուն համար, բայց ոչ երբեք Հայերուն եւ Վրացիներուն համար, եւ թէ վերջիններուն համար Թուրքիոյ մուտքը Կովկաս միայն մահ կրնայ նշանակել։

Արդ՝ եթէ Ատրպէյճանի Թուրքերը եւ անոնց ընկերացող Լեռնականները անկեղծօրէն կ'ուզեն խաղաղ եւ հաշտ ապրիլ իրենց հարեւան Հայերուն ու Վրացիներուն հետ, եթէ անոնք իրապէս կ'ուզեն որ կովկասեան բոլոր ազգերը միացեալ կուռ ճակատ մը կազմեն եւ միացեալ ոյժերով պայքարին իրենց անկախութեան համար, պարտաւոր են հրաժարիլ իրենց թրքական հակումներէն եւ Թուրքիոյ «օգնութեան» դիմելէ։

Պէտք է միանգամընդմիշտ պարզ ըլլայ «Կաւկազ»ի շուրջ համախմբուածներուն, թէ որքան ատեն որ ատրպէյճանցի Թուրքերն ու Լեռնականները իրենց «փրկութեան» համար մտածեն Թուրքիան Կովկաս բերել, նոյնքան ատեն ալ Հայերն ու Վրացիները իրենց փրկութեան համար պիտի փնտռեն Ռուսիոյ օգնութիւնը։

(ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»Ի

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐ»

Հատորը՝ զոր ի լոյս ընծայած է Նշան Պէշիկթաշլեան, սահմանուած է ժամանակակից հայ գրականութեան մէջ մնայուն տեղ մը գրաւելու։

Երբ ստացայ զայն, առաջին կտորը թարգմանեցի իտալացի բարեկամներէս Ծիաքոմօ Վիսգոլիի, որ մեծ հաճոյք զգաց, յիրաւի։ Առենէ մը ի վեր գնահատութեան այս եղանակը կը կիրարկեմ մեր հեղինակներուն հանդէպ, տեսնելու համար թէ որքան կը դիմանան անոնք, օտար լեզուով։ Պէշիկթաշլեան դիմացկուն է։

Հատորը կը բաժնուի երկու մասի։ Առաջին մասը կը պարունակէ տասներեք ծաղրանկարներ, ծանօթ դէմքերու։ Երկրորդ մասը նուիրուած է բազմաթիւ ժողովրդական տիպերու պատկերացման։ Ամբողջութիւնը կարելի է «Զուարճալի եւ ողբալի պատմութիւն Հայոց» կոչել։

Եւ ինչպէս որ պատմութեան գիրք մը որքան անաչառ, անկողմնակալ ըլլայ՝ նոյնքան արժէք կը ստանայ, որքան հեղինակը աչքով տեսած բաներուն մասին խօսի՝ նոյնքան հաւաստի կը հռչակուին իր աղբիւրները, նոյնպէս ալ Պէշիկթաշլեանի գործը անաչառ կը թուի ըլլալ եւ ականատեսի վկայութիւն, հետեւաբար ստուգապատում։

Ծաղրանկարներու տէրերը ամէնքն ալ կ'ապրին, իսկ ժողովրդական «տիպեր»ուն կրնաք հանդիպիլ ոչ միայն Փարիզի, այլեւ եւրոպական բոլոր պողոտաներուն վրայ։

«ԾԱՂՐԱՆԿԱՐՆԵՐԸ»։ Եթէ չէ խնայած ռամկավար Հրաչ Երուանդին, չէ խնայած նաեւ Դաշնակցական Աղեքսանդր Խատիսեանին։ Նշանակելի է այս պարագան, որովհետեւ հայ գրող ըլլալ, ընչազուրկ եւ տարագիր, այնուհանդերձ թմբկահար կամ փողահար չհանդիսանալ ասոր կամ անոր, վասնզի այս կամ այն կուսակցութեան կը պատկանի ան, առնուազն հազուագիւտ է մեր իրականութեան մէջ։

Տարբեր կուսակցութեանց պատկանող յիշեալ երկու անձերու ծաղրանկարները յաջող են, բայց իրենց ունեցած յաջողութիւնը [illegible] է։

Արշակ Զօպանեանի եւ Շաւարշ Նարդունիի նուիրուած ծաղրանկարները, օրինակի համար, ցուցադրութիւն են լոյսի եւ ստուերի, այս վերջինն ալ համակրանքի ալիքով մը օծուն, ինչ որ «դասական» խստապահանջի մը կրնայ լիակատար գոհունակութիւն չպատճառել։ Հոս ալ մեր դիմաց ունինք ռամկավար մը եւ Դաշնակցական մը, բայց երանի թէ Պէշիկթաշլեան ստիպուած ըլլար նման ծաղրանկարներ յօրինել միշտ, այսինքն իր սիրած բաներուն մասին խօսիլ, քանի որ սիրուած բանի մը մասին խօսիլ՝ հաճոյքով խօսիլ կը նշանակէ։

Կարապետ Բասմաջեանի, Վահրամ Թաթուլի, Արշակ Ալպօյաճեանի ծաղրանկարները որոշ խառնուածքներու, նկարագիրներու ցուցադրութիւններ են։

Վահան Մալէզեանի նուիրուած երկու տողը նման է Պարոնեանի երկու տողին (տես «Ազգային Ջոջեր») նուիրուած Կարապետ Պէյ Երամեանի՝ բազմաթիւ էջերու համարժէք իմաստով։

Զապէլ Եսայեան եւ Մաննիկ Պէրպէրեան։ կիներ։ Պէշիկթաշլեան անոնց հետ վարուած է նկարչի պէս։ Ներկայացուցած է զանոնք զանազան դիրքերով ...։

Հրանդ Ալեանաքի նուիրուած ծաղրանկարը կարելի է կոչել նաեւ «Հայ արուեստագէտը ինչպէս որ է», պատէ պատ զարնուած, հազար տեսակ յուսախաբութիւններ ունեցած, տրտմամուխուր, աժգոյն կամ անգոյն։

Դերասան Շահխաթունիի ծաղրանկարը պսպղուն, ճոխ, զուարթադէմ, քնարայորդ չքեղ էջ մըն է։ «Մեծագոյն առողջութիւն կուտայ արիւնին» կ'ըսէ կարդալով՝ մարդ կրնայ օրերով առողջ զգալ ինքզինք։

Յանձին Վահան Թէքէեանի՝ գովաբանած է իւրայատուկ արժէք ունեցող հայ բանաստեղծ մը, բացատրած է անոր նոյնքան իւրայատուկ նկարագիրը, յաջող կերպով, բայց միեւնոյն ատեն ցոյց տուած է թէ ինչպէս ան. (հայ բանաստեղծը), մեր իրականութեան մէջ վաճառական է, քաղաքական չարծիծ է, (դիւանագէտ ըսելս կուզայ), տեսուչ է, քննիչ է, խմբագրապետ է, կուսակցապետ է, (ցաւալի՛ բան, ցաւալի՛ բան)։

«Ժողովրդական Տիպերը».—Շուրջ քսանհինգ նիւթեր։ Ներկայացուած են զանազան դիրքի, զանազան նկարագրի տէր «տիպ»եր։ Ծօշափուած են զանազան հարցեր, զանազան բովանդակութեամբ, զանազան երանգով։

Վերջապէս աշխոյժ, շողշողուն պատկերահանդէս մը, ժամանակակից հայ կեանքի։

X

Նշան Պէշիկթաշլեան արժանի յաջորդն է Յակոբ Պարոնեանի եւ Երուանդ Օտեանի։ Շատ երկար պիտի ըլլար մանրամասնօրէն վերլուծել այս երեք դէմքերը։ Բաւական է ըսել թէ Պարոնեան գիտաւոր է, բայց չոր ու ցամաք, Օտեան նուրբ է, սրամիտ է եւ humour ունի, բայց միօրինակ։ Պէշիկթաշլեան ունի ինչ որ չունին իր երկու նախորդները, քնարական հարուստ հոգի, որով զունադեղ, համեղ, բուրաւէտ կը հանդիսանան իր երգիծաբանութիւնները։

Բոլոր լաւ խնդացնողներուն, աւելի ճիշդ՝ լաւ խնդացողներուն պէս, (Արիստոփան, Մոլիէր, Շարլօ) Պէշիկթաշլեան խորքին մէջ տրտում է։

Կ'ըսեն թէ Պարոնեան եւ Օտեան մեռած են թշուառ, եւ Հայերը լացեր են անոնց վրայ.— ամօ՛թ։ Նո՛յն Հայերը կամ անոնց զաւակները, կամ անոնց թոռները, պէտք է այսօր արդարութիւն ընեն Նշան Պէշիկթաշլեանին, ընծայելով անոր դափնի, գինի եւ արծաթ (գրքերու սպառում, մարդկութիւն եւ քաղաքավարութիւն), այո, պարոններ, արծաթ փոխան աղուոր խօսքերու, շնորհաւորութիւններու, ձեռքի սեղմումներու եւ ժպիտներու, որոնք փոր չեն կշտացներ, իսկ անօթի փորով գրականութիւն կարելի չէ ընել, մանաւանդ այս դարուն։

ՀՐԱՉ ՔԱՋԱՐԵՆՑ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ ու թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ մեքենայի եւ մելանով։

ԹՐՔԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թէեւ Սանճաքի գործին հետ ո եւ է յարաբերութիւն չունի եղածը, բայց զուգադիպութիւնը բացայայտ ըլլալով, կ'ամփոփենք հոս թերթիկնտեսութիւնները Գարակէօզ եւ Հաճիէյվաթ թրքական նշանաւոր գրական դիւցազներուն վրայ։ Իրաւ է թէ Մէֆիստօ եւ անկէց առաջ ապրող Լիոնի Փօկէտին նպատակն է հաճելի բան մը ընել, ի նպաստ... համաշխարհային գրականութեան, սակայն մեզի կը թուի, թէ ճակատագրական խաղ մը եղած է, ճիշդ Գարակէօզ եւ Հաճիէյվաթ, որ ատենէ մը ի վեր կը խաղցուի զզուելի փոփոխակներով՝ հայկական հերոսութեամբ համբաւուած Մուսա Լերան շուքին տակ։ Տանք ուրեմն, համառօտ, Թուրք Գարակէօզին եւ Հաճիէյվաթին ըմբռնումը ֆրանսական տեսակէտով.—

Գարակէօզ մարմնացումն է Թուրքիոյ մէջ քրքիջին եւ խենէշական ձեւերուն։ Այս խաղը այնքան գռեհիկ եւ չթիկ բան մը եղած էր որ 1911ին Սալիհ Էֆէնտի անունով մէկը բան գործ ըրեր է իրեն համար բարեկարգել զայն։ Եւ այդ առթիւ գրագէտ Ահմէտ Միտհաթ էֆ. ալ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեր է թրքական կինեօլին ծագումին վրայ։ Բուն խաղարկուն կը կոչուէր «գարակէօզճի», իսկ օգնականը՝ «Եարտաք»։ Գարակէօզին անխուսափելի ընկերը Հաճիէյվաթն է։ Գարակէօզը բոլորովին սկըսած խաղ մըն է եղեր, բայց 1360 թըւականէն սկսեալ այլափոխուեր փճացեր է։ Այս երկու անձնաւորութիւնները ըստ աւանդութեան իրական մարդիկ եղեր են, նախապէս որմաչէն արհեստով, եւ երբ այն աշխատեր են Պրուսայի մէկ մզկիթին շինութեան առթիւ։ Իրարու հետ այնքան ծիծաղաշարժ խօսքեր կը փոխանակէին, որ, կ'երեւի, միւս գործաւորներն ալ խնդալէն կը մարէին, եւ ասիկա արգելք կ'ըլլար կանոնաւոր աշխատութեան։ Մզկիթը որոշեալ ժամանակին մէջ չլրանալով, Միւֆթին — Գատըն որոշեց որ անմիջապէս գլխատուին այդ երկու պատասխանատուները։ Բայց Սուլթանին ականջը հասած ըլլալով այդ զուարճալի անձերուն խընդիրը, փափաքեցաւ գաղափար մը ունենալ եւ, այս կերպով, անոնց խաղերու իրական մէկը սուլթանին քով կրկնեց անոնց խօսածները, եւ այնուհետեւ ծնաւ բեմին վրայ... «Գարակէօզ» եւ «Հաճիէյվաթ» հասարակ գռեհիկ կատակաբանութիւնները։

Ֆրանսերէն թերթը կը կրկնէ ու կը կրկնէ այս ու այս կարգի անհամ տեղեկութիւններ, որոնք ոչ միայն պատմական արժէքէ զուրկ են, այլ նաեւ բարոյական ու գրական ոչ մէկ առաւելութիւն ունին։ Արդէն «կինեօլ» ըսուածն ալ չի տարբերիր Գարակէօզէն եւ Հաճիէյվաթէն։

Ընկերաբանական եւ քաղաքական ուսումնասիրութիւններու տեսակէտով, շատ աւելի օգտակար բան մը ըրած կ'ըլլայ ֆրանսական «Մէքքիւռ»ը կամ ո եւ է թերթ, իր գիտական կամ գրական հետախուզութիւններուն առարկայ դարձնելով թրքական քաղաքականութեան այն գլուխը, որ կը սկսի եւ կը ճոխանայ ջարդարանութեամբ, թէ ե՞րբ սկսած է այս թըրքաբանութիւնը կամ, գոնէ ե՞րբ կրնայ վերջ գտնել ան։ Կարելի է նաեւ, նկատի ունենալով ֆրանսական սրամտութիւնը, մտածել թէ թերթը, ճիշդ այս միջոցիս, նպատակ ունեցած է Սանճաքին թրքական քաղաքականութիւնը նմանցնել Գարակէօզին ու Հաճիէյվաթին, բաց թողլով միայն Եարտաքին դերը ...։ Շատ հաւանական է։

***

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Առաջարկ մը

ՊՈՒՔՐԷՇ, 20 յունիս.—«Յառաջ» 18 յունիս թիւի խմբագրականով կը հարցնէ.— Կաթսան կ'եռայ, ինչ կը խորհին մեր երեւելիները Լոյս-Քաղաքին մէջ, եւ աւելցնեմ, այլուր։

Աշխարհը փոթորիկի վրայ նստած է, եւ բոլոր ռազմամթերքի գործարանները անդադրում կ'աշխատին։ [illegible]ները՝ բոլորն ալ յոռետեսութեան մշուշին մէջ փաթթուած, չարաժանկարի նման մէկը միւսին կը յաջորդեն։

Տեղ տեղ բռնկած հրդեհին բոցերը իրենց այրող լեզուներ կ'երկարեն սահմանէ սահման։

Խաղաղասիրութեան դիմակին տակ, վաղուան պատերազմին ճամբան կը հարթուի։

Երկրագունդի բոլոր գիտակից ժողովուրդները կը կրկնապատկեն իրենց ճիգերը, կ'ամփոփուին, կը միանան, մոռացութեան կուտան իրենց ներքին ընկերային պայքարները, ճակատելու համար վաղուան վտանգին։

Մենք անգլուխ ենք, անտէրեր, ցրուած, անտեղեակ եւ ծանրաբեռնուած մեր ներքին մանր հոգերով։

Մեծ պատերազմը խլեց մեզմէ մեր կէսը։ Միւս կէսը կը տառապի իր բընավայրին եւ գաղութներու մէջ։ Կարմիր ճերմակ ջարդեր իրար կը գերազանցեն, մրցման ելած, երկրին մէջ, դուրսը, ախտավարելով մեր ֆիզիքական ու հոգեկան գոյութիւնը։

Ունինք բազմաթիւ ներքին հարցեր գաղութներու մէջ, գրեթէ համանման։

Երկրէն ներս տիրող կարգուսարքը նոր ձգտումներ ցոյց կուտայ։

Ունինք արտաքին խնդիրներ, կարօտ միջամտութեան, բողոքի, բանակցութիւններու, եւ լուսաբանութեան։

Ունինք գաղթային հարցեր, ընկերական հարցեր, անցագրային հարցեր, նիւթական բարւոքման հարցեր. մէկը միւսէն կարեւոր, անյետաձգելի։

Այս բոլորին գոնէ ուղղութիւն տալու կարող, մարմին մը չկայ, չկայ գլուխը որուն ենթարկուէր հայ ժողովուրդը գաղութներէն մինչեւ հին երկիր, նոր երկիր։ Անիշխանութիւն եւ քաոս, ամէն տեղ։ Այս է պատկերը իրական։

Արդ, պարոն խմբագիր, թոյլ տուէք ինձ «Յառաջ»ի սիւնակներէն կոչ մը ուղղել աշխարհի հայութեան, իբրեւ ռումանահայ միութեան կեդրոնական վարչութեան գործօն անդամներէն մին.— Եւրոպական քաղաքներէն մէկուն մէջ, յառաջիկայ սեպտեմբերին կազմակերպել համահայկական համագումար մը, ընտրել կեդրոնական պատասխանատու վարչութիւն մը մեր զուտ հայեցի խնդիրներուն ընթացք եւ ուղղութիւն տալու համար՝ այդ նոր եւ պատասխանատու մարմնի միջոցով։

Նոր, ուժեղ, հեղինակաւոր կեդրոնական մարմին մը, տեսակ մը իշխա-

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ՍՏԱՄՊՈԼԻ ՆԵՐՔԻՆԻՆ

The Eunuch of Stamboul

By DENNIS WHEATLEY

Trans : J. M.

Գրեց՝ ՏԷՆԻՍ ՀՈՒԻԹԼԻ

Թարգմ. Ժ. Մ.

Արեւը մարը մտած էր արդէն ու վերջալոյսի մարող լոյսերը կը թափէին պատուհանին դիմացի պատին վրայ, ճամբան ստուերի մէջ մնաց ու ահա բաւական կոկիկ վրայ-գլուխով մարդ մը երեւցաւ. տարիքոտ մէկն էր ան ու գաւազանին կրթնելով դանդաղ քայլերով կը մօտենար բանտին պատուհանին։ Սուիթին յուսահատեցաւ, երբեք չէր կրնար հաւատալ թէ այդ դողդոջուն ծերունին կրնար օգտակար ըլլալ իրեն. բայց եւ այնպէս իր վերջին պատեհութիւնն էր։ Երկու վայրկեան եւս ու խաւարը պիտի ծածկէր ճամբան իր աչքերէն։ Պատուհանէն դուրս նետեց հացին կըտորը որ մարդուն ճիշդ առջեւը ինկաւ։ Ծերունին կանգ առաւ զարմացած ու վեր նայեցաւ։ Սուիթին իր վիրաւոր թեւը ձողերէն դուրս հանեց որչափ որ կարելի էր ու սալայատակին վրայ ձգեց Կակայի բլիթին անդամատումը զոր ստացած էր Արիֆէն։ Մարդը մեծ դժուարութեամբ վար ծռեցաւ, վերցուց թուղթը զոր իր կարճատես աչքերուն մօտեցուց, լաւ մը քննեց ու յետոյ նորէն պատուհանին նայեցաւ։

Սուիթին նայուածք մը նետեց մարդուն՝ ձողերուն մէջէն, սարսուռ մը զգաց։

— Օգնութի՛ւն, փսփսաց ցած ձայնով. օգնութի՛ւն... Քազըմին գաղտագողտի ոստիկանները բանտարկած են զիս... յանուն Ալլահին, մօտիկ ըրէ՛... լուր մը տար ինծի համար, կ'աղաչե՛մ Ալլահը պիտի վարձատրէ քեզ...

Մարդը անպատճառ լսած էր զինքը եթէ խուլ չէր, քանի որ խոր լռութիւն կը տիրէր չորս դին։ Բայց պատասխան չտուաւ. աչքերը վար իջեցուց եւ սկսաւ յառաջանալ. քանի մը վայրկեան ետքը արդէն աներեւութացած էր՝ առանց ետին դառնալու։

Սուիթինի մատները թուլցան պատուհանին ձողերուն վրայ. ետ քաշուեցաւ եւ ուժասպառ դարձեալ աթոռին մէջ ինկաւ։ Կարելին ըրած էր, սակայն ձախողած։ Հակառակ իր լատինական խառնուածքին, իր յոյզերը ցուցադրող մէկը չէր ան նոյնիսկ երբ մինակ ըլլար, բայց հիմա գլուխը երկու թեւերուն մէջ առաւ, սեղանին կռթնեցաւ ու սկսաւ օրօրուիլ մէկ կողմէն միւսը. խաւարը աստիճանաբար կը թանձրանար իր շուրջը։

Ձախողած էր, յուսահատօրէն ձախողած՝ սկիզբէն ի վեր։ Չէր նախատեսած թէ Թանիան լրտես նշանակուած էր պանդոկին մէջ՝ ոստիկանութեան կողմէ եւ անձնատուր եղած էր Քազըմին՝ նամակը այդ աղջկան վստահելով։ Խեղճ Րէուֆին մահուան պատճառ եղած էր, որովհետեւ երբ սրճարանը կը գտնուէին այն իրիկուն, անոր ետեւէն չէր գացած Քազըմին ինքնութիւնը անոր յայտնելու համար։ Ամէնէն տարրական նախազգուշութիւնները ձեռք առած չէր իր յարկաբաժինին մէջ եւ կուրօրէն թըշնամիին ճանկը ինկած էր։ Մահուան ճիրաններէն հրաշքով ազատելէ ետք, յիմարօրէն իշխանին յանձնուեր էր, մինչդեռ ամէնէն պարզամիտ համբակն ալ խելք պիտի ընէր Պոլսոյ զինուորական կառավարիչին անունը հասկնալու՝ անոր այցելութիւն մը տալէ առաջ։ Եւ յետոյ— գերագրական ապուշութիւն— Ծխախոտի Մըթերանոցը ժամադրավայր նշանակելով, Տայեան մատնած էր Ներքինիին։

Ձախողած էր ոչ միայն իրեն վըստահուած առաքելութեան մէջ— ասիկա բաղդատաբար անկարեւոր պարագայ մըն էր, քանի որ նիւթականի հետ կապ ունէր— այլ եւ իր ապիկարութեան հետեւանքով համաշխարհային պատերազմ մը պիտի պայթէր յանկարծ։ Իսկ շատ աւելի անձնական հանգամանք ունէր ուրիշ խնդիր մը. իր անսիրտ ու եսասէր կարծած աղջիկը— որ արդարեւ շատ քաջ ու հըպարտ մէկն էր եւ հիմա կը զգար թէ որքան կը սիրէր զայն, որովհետեւ պատրաստ էր իր կեանքը վրայ տալ անոր օգնութեան հասնելու համար— պիտի նախատուէր, պիտի անարգուէր ու պիտի տառապէր ֆիզիքապէս ու հոգեպէս։ Դառնութեան բաժակը կը յորդէր հիմա, երբ միտքը կուգար անոր ազդարարութիւնը թէ իր քով կը պակսէր համապատասխան ուղեղն ու քաջութիւնը այն պաշտօնին զոր ընդունելու յանդգնութիւնը ունեցած էր։

Մարմնով ուժաթափ, ուղեղով յոգնած ու զարհուրելի վախ մը իր երեւակայութեան մէջ— Տայեանային սպասող վտանգի մասին— ու բոլորովին անկարող իր մտածումները դասաւորելու, Սուիթին սկսաւ մրափել։ Գլուխը մէկ կողմ ինկաւ սեղանին վըրայ եւ քունը տարաւ։

Ընդոստ արթնցաւ բաւական ատեն ետքը, որոշապէս չէր գիտեր թէ քանի ժամ քնացած էր։ Լեղի համ մը կար բերանը, բայց խելքը գլուխն էր։ Անթափանց խաւար մը կար բանտին մէջ. չորս կողմը նայեցաւ հասկնալու համար թէ ինչու արթնցած էր. յանկարծ ցած աղմուկ մը լսեց պատուհանէն։

Ոտքի ցատկեց, պատուհանին մօտեցաւ եւ ձողերուն ետին նշմարեց մարդու մը գլուխը եւ ուսերը։

— Է՛յ, հայրիկս ղրկեց զիս, փըսփսաց անծանօթը.

— Օգնութի՛ւն, եղբայրակից, օգնութիւն մրմնջեց Սուիթին. այս շնական ոստիկանները բռնեցին ու բանտարկեցին զիս... պէտք է փախչիմ կամ գոնէ լուր մը ղրկեմ, որովհետեւ պաշտօն մը յանձնուած է ինծի յանուն Ալլահին...

— Գիտե՛մ, դուն դուռը նայէ՛, պատասխանեց մարդը. խարտոց մը բերած եմ հետս... մարդու ձայն մը սղոցող պէս հազա՛...

Սուիթին պատասխան չտուաւ եւ դըրան քով գնաց, կծկուեցաւ որպէսզի չորս ականջով մտիկ ընէ թէ եկող կա՞յ։ Որքան ուրախ էր որ կար այդ անդամատումը ծերունիին նետած ըլլալու միտքը յղանալուն համար։ Անդին, պատուհանին դուրսէն, խարտոցը կը կրծէր երկաթեայ ձողերը եւ անոր աղմուկը հաւանական փրկութեան մը լուրը կ'աւետէր իրեն։

(Շար.)

նովին — ինչպէս Սերպերը ունի - յան փարիզի մէջ մեծ պատերազմի ա-ւէն — վճռելու համար ճակատագիրը վաղուան նոր սերունդին ։

Մեր սերունդը կռակ մը ունի,— թէին չհանել մեր անվերջանալի ցա-ւերէն, տուայտանքէն ու փոթորկում-ներէն՝ վաղուան սերունդին, անոր կեանքով նոր շունչ, նոր կեանք, նոր ապրումներ, նոր դաւանանք, կշռուած ու մշակուած մեզ հրջապատող ընկերային պայմաններուն մէջ եւ հոսանքնե-րուն հետ ։

Այսքան խաչակրութենէ վերջ մեր յառաջուան անցլուխ վիճակը, ոչ մէկ արդարացում պիտի գտնէ պատմու-թեան առջեւ։

Ինքնամփոփուինք, դաստիարենք մեր հոգերը, լսենք իրար, մտածենք միասին, մէկ սիրտ ու մէկ հոգի ներ-կայանալու համար վաղուան փոթորի-կին առջեւ, առանց վարանումի եւ ա-ռանց ժամավաճառութեան ։

Այս է օրուան հրամայականը ։ Կիսամիջոցները մեզ նոր կործանու-մի կը տանին ։

Անհատական ճիգերը չեն բաւեր ։

ԼԵՒՈՆ ԼԱՆԻՍ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Մալաթիացի՛ներու համագումար

ԽՄԲ. — Մարսէյլէն ստացած ենք կոչ մը, հետեւեալ ստորագրութեամբ. — «Մալաթիոյ Կրթասիրաց Ընկերու-թեան Ֆրանսայի շրջանի բոլորող մասնաճիւղեր»: Կը հրատարակենք հիմնական մասերը.—

Ֆրանսայի շրջանի բոլորող մաս-նաճիւղերս՝ իրենց լիազօրուած վար-չութիւններով, իրենց կողքին ունե-նալով նախորդ 6րդ Համագումարի Դիւանի քարտուղարութիւնը, կուգան իրենց կոչն ուղղելու ձեզ, սփիւռքի բոլոր Մալաթիացիներուդ .—

Ա. Ուղղելով մեր խօսքը Ֆրանսա-յի շրջանը բոլորող տասնեակ մը քոյր մասնաճիւղերուն, այժմէն իսկ կ'ա-ռաջարկենք որպէսզի երբ մեր այս նամակը ստանալու ըլլան, ջանան մեր ընդգծած ուղղութեամբ ծանօթ «Միացումի Հարցը» եւ անոր գործա-դրումն եւ կարելիութեան սահմաննե-րը լաւագոյնս ուսումնասիրել եւ ի-րենց չնիւչ տեսակի առաջարկներու ամփոփումն ու եզրակացութիւնները այժմէն իսկ դասաւորելով կազմ ու պատրաստ ըլլան 7րդ Համագումարի օրուան. ինչպէս նաեւ ջանան իրենց պատգամաւորները ընտրել անկողմ-նակալ եւ գիտակից անդամներէ — նոյնիսկ եթէ դիւրութիւն ունենան եւ կարմար դատեն անոր հետ միասին խորհրդակից անդամներ ալ նշանա-կեն — եւ ամէն զոհողութեամբ այս տարուան Ֆրանսայի շրջանի 7րդ Հա-մագումարին անձամբ ղրկեն, ապա-հովելով իրենց իրաւասու ձայները ժողովին մէջ ։

(Համագումարի վայրը այս տարի Վալանս որոշուած է, որուն հաւաքա-տեղիի հասցէն ու թուականը Տրջ. Վարչ. Մարմնոյ կողմէ պիտի ծա-նուցուի մօտերս) ։

Ուրեմն Ֆրանսաբնակ բոլոր Հայրե-նակիցներու, յատկապէս իրաւասու անդամներու կը մնայ այս առաջա-դրութեամբ իրենց քայլերն ուղղել իրենց պատկան մասնաճիւղե-րուն, որպէսզի մասնաճիւղերը ոյժ ստանալով ալ աւելի օգտակար կըր-պով ներկայ ըլլան ժողովին, զայն արդիւնաւոր դարձնելու մտադրու-թեամբ ։

Բ. Ամերիկայի շրջանի քոյր մաս-նաճիւղերուն այժմէն իսկ մեր Հայրե-նասիրական լուրջ առաջարկն է, որ-պէս զի մի քիչ ուշադիր ըլլան մեզ եւ ինչ որ կը ձգնի ընել Ֆրանսայի շրջանը՝ նոյնը փորձեն իրենն կարգին եւ յառաջիկայ Պատգ. ժողովին մօտե-նան անկողմնակալ ոգիով եւ այդ ուղ-ղութեամբ ալ հարկ է որ այժմէն իսկ աշխատանքներ կատարեն։ Այդ պար-տականութիւնը մենք կը ձգենք ին-կալէս Մալաթիացի եւ Կրթասիրացի միացումին անսացող անկողմնակալ ղեկքի վրայ հաստատ գտնուող ու մեզի համակրող անհատ հայրենակից անդամներուն, որպէսզի ջանան ընել իրենց կարելին, վերարծարծել տալու համար մեր շօշափած «միացումը» ։

Գ.— Նոյնը Սուրիա կամ այլուր գտնուող միւս քոյր մ. ճիւղերուն եւ վերջապէս թող մեր համեստ առա-ջարկն ու խրատականը ըլլայ Կրթ. ցէն քաշուող եւ հեռու գտնուող Մալա-թիացի ւրաքանչիւր անհատ - հայ-րենակիցներու որպէսզի ուր որ ալ ըլ-լան եւ ինչ դասու ալ պատկանին, ի-րենց տեղական մասնաճիւղերու մօ-տենան հայրենասիրական զգացմուն-քով տոգորուն եւ ուժասպառ ծնողքի մը օգնելու գործովագութ նայուած-քով, իրենց երբեմնի պատիւ բերող Կրթասիրաց Ընկերութեան սիրոյն եւ անոր վաղուան վերելքին ու վերա-կազմութեան հաւատացեալի բարեկա-մեցողութեամբ ։ Ժամանակն եւ առի-թըն է որպէսզի այլեւայլ ճղճիմպատ-ճառներով, հեռու գտնուող այսպիսի հայրենակիցներ իրենց քէնն ու ոխը մէկ կողմ դնեն ու ջանան ձայնակցիլ մեզի նկատելով որ մեր ձայնը իրենցն ալ է ։

Եւ այսօր ինչ որ կը փորձենք ընել ու վերականգնել տալ, մեր սատան-դական թչուառ հայրենակիցներու վաղուան բարօրութեան համար է։ Հայրենասիրութիւնը, մանաւանդ Մա-լաթիացիներու յատուկ իրերօգնու-թիւնը Կրթասիրացի միջոցաւ մեր վը-սեմ մեծ պարտականութիւնն է որու գործնականացման համար մենք խոիր եւ սահման չէ որ կը դնենք, այլ մեր բարի ցանկութիւնն է որ-պէսզի Կրթասիրացը ինչպէս եղած էր անցեալին ըլլայ եւ այսօր, անոր մի-ջոցաւ հայրենակիցներու իւրաքան-չիւր կարիքին գոհացում տալու հա-մար ։

Ահա այս իսկ ուղղութեամբ Ֆրան-սայի շրջանի մասնաճիւղերէն Սէն-Շամոն եւ Մարսէյլ իրենց հարց ա-ռաջարկն ունենալէ զատ, այժմէն իսկ ծրագրած են, իբրեւ օրինագծի արա-մադրութիւն, հետեւեալ հայեցակէ-տերը, ընդհանուրի պահանջներու գոհացում տալու ցանկութեամբ .—

Ա.— 25 առ հարիւր ընկերութեան կրթական գործին, (ուսում), որ ըն-կերութեանս նախնական եւ հիմնա-կան նպատակն է ։

Բ.— 25 առ հարիւր Վերաշինական (Ներգաղթ) եւն.) որ նոր Մալաթիոյ կառուցումով սատար հանդիսացած կ'ըլլանք մեր սատանդական հայրենա-կիցներու փրկութեան մեծ գործին, որ է իւրաքանչիւրիս պարտքը այդ նկատմամբ։ Քաջ վստահ լինելով որ ուշ կամ կանուխ մեր բոլորիս վերջին հանգրուանը այդտեղ կրնայ ըլլալ ։

Գ.— 25 առ հարիւրը իր կարօտ հայրենակիցներու օգնութեան յատ-կացնել (նախապատուութիւն տալով Կրթ. ի անդամներու), քանի որ այս օտարութեան մէջ կարօտեալներ մեր մէջ ալ չեն պակսիր, միշտ կան ու կը գտնուին ։

Դ.— 25 առ հարիւրը Ընկերութեա-նըս (Նիւ-Եորքի) շէնքի պարտքին (Մօրկէյճ) յատկացնել որ այսօր մեծ բեռ մըն է, երբ նկատի առնենք տարուէ տարի վճարուած տոկոսի հսկայական գումարները ։

Ահա այս հիմունքներու վրայ ար-դէն իսկ Սէն Շամոն եւ Մարսէյլ հա-մախորհուրդ ըլլալով նոյնութեամբ գործակցելու կազմ եւ պատրաստ են. եւ իրենց գանձի դրամները կը մնան ու պիտի մնան իրենց մօտ, մինչեւ որ մեր մտանաչած միացման կապը վե-րահաստատուի եւ այդ ծրագրի ուղ-ղութեամբ իրենց տեսակէտները սե-փականացուի ընդհանուրին։ Այն ա-տեն պատրաստակամ են հաշիւ տալու (դրամի), երբ ընդհ. Մալաթիացի-ներու մասնակցութեամբ ու համա-ձայնութեամբն միայն մէկ կեդրոն մը կը հաստատուի

ԲՈԼՇԵՒԻԿ - ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԽԺՈՒՄԸ

Ամերիկայի Կոմունիստ կուսակցու-թեան Կեդր. Կոմիտէն, Նիւ Եորքի իր հայատառ օրկանին՝ «Բանուոր»ի մէջ, հրատարակած է պաշտօնական բա-ցատրութիւն մը Հնչակեաններու հետ ունեցած իր բարեկամական յարաբե-րութեանց մասին, զոր խզուած կը յայտարարէ ։

Եւ, սակայն, ասկէ հազիւ երեք տարի առաջ էր որ Կոմունիստներն ու Հնչակեանները միացեալ ճակատ մը կազմելու մասին հանդիսաւոր համա-ձայնութիւն մը գոյացուցին իրարու հետ ։

Ամերիկայի կոմունիստական կեդր. կոմիտէի խօսքին նայելով, Հնչակ-եանները խոստացած են եղեր «ներ-դաշնակութեամբ եւ մտերմօրէն աշ-խատիլ հայ յառաջդիմական կազ-մակերպութեանց հետ՝ զգուշանալով անոնց վրայ յարձակելէ»։ Միաժամա-նակ խոստացած են եղեր «սատարել հայ հասարակութեան մէջ կոմունիստ կուսակցութեան ազդեցութեանց տա-րածման »։ Բայց չեն կատարած ի-րենց այս խոստումները ։

Այսպէս, իրենց մամուլի եւ ներկա-յացուցիչներու միջոցներով անոնք « բեկանած են միացեալ ճակատի թէ տառը եւ թէ ոգին, համաձայնութիւ-նը գրեթէ ստորագրած օրէն»։ Աւե-լին։ «Հնչակեան առաջնորդները այդ համաձայնութիւնը ստորագրած են կեղծաւորութեամբ եւ խարդախ նպա-տակներով »։

Թէ ինչ են եղած այդ խարդախ նը-պատակները, այդ մասին Ամերիկայի կոմունիստներու Կեդր. Կոմիտէն եր-կու փաստացի հիմնական մեղադրանք-ներ կը նետէ Հնչակեաններու հաս-ցէին ։

Առաջին որ անոնք շահագործած են իրենց կապը ամերիկեան կոմունիստ-ներուն հետ, իրենք զիրենք ներկայա-ցնելով իբրեւ Հայերու մէջհամայնա-վարները փոխարինող կազմակերպու-թիւն մը։

Երկրորդ, որ անոնք յարձակում գործած եւ զրպարտութիւններ ըրած են հայ համայնավարներու դէմ, զա-նոնք հայ զանգուածներու աչքին վար-կաբեկելու համար, որպէսզի անոնց տեղը բռնեն »։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ Սանճաքի Հայերը

Դամասկոսի ազգայնական օրկան « Լա Քրոնիք » իր վերջին թիւին մէջ (Յունիս 18) պարզելէ վերջ Սանճաքի կացութիւնը կը գրէ .—

Թրքական զարհուրելի կոտորածնե-րէն վերջ իրենց երկրէն գաղթած մօտ 30 հազար Հայեր կ'ապրին Ալեքսան-տրէթի Սանճաքին մէջ ։

30 հազար կեանքեր տեղաւորուած են մօտ 20 տարիէ ի վեր, Սուրիոյ այս անկիւնին մէջ ։

Օճախներ հիմնեցին, հողեր գնեցին անոնք ու իրենք զիրենք ապահովու-թեան մէջ կը զգային Ֆրանսայի պաշտպանութեան ներքեւ ։

Այժմ կացութիւնը պիտի փոխուի ։ Թրքական զօրամասերը կը սպասուին Սանճաքի մէջ, ինչպէս նաեւ ֆրան-սական զօրամասեր։ Բայց այս վեր-ջինները յաւիտեան պիտի չմնան, մինչդեռ Թուրքերը յետագային ա-ռանց այլեւայլի պիտի կցեն Ալեք-սանտրէթը ։

Հայերը շատ մտահոգ են եւ իրենց մտահոգութիւնը յայտնեցին մարզ-պանութեան պատուիրակին որ պա-տասխանեց իրենց .

— Ցորչափ Ֆրանսացիները հոս կը գտնուին, Հայերը որոնք կ'առնեմ անձնական պաշտպանութեանս տակ, ապահովութեան մէջ պիտի ըլլան ։

Այսպէսով ահա Հայերը հանդար-տեցան։Տկար ժողովուրդներու պաշտ-պան Ֆրանսան զանոնք կ'առնէ իր պաշտպանութեան տակ։ Բայց ինչ-պէ՞ս վերը ըսինք, Ֆրանսական զօրա-մասերը միայն ատենի մը համար պի-տի մնան Սանճաքին մէջ, ուրեմն ա-նոնց մեկնումի միջոցին Հայերը ոչ մէկ ապահովութիւն պիտի ունենան այլեւս ։

Կիլիկիոյ յիշատակը դեռ չէ մոռ-ցուած։ Ֆրանսական զօրամասերու Կիլիկիայէն մեկնումէն 24 ժամ վերջ կոտորածները սկսան ...։

Սանճաքի 30 հազար Հայերն ու Հա-լէպի 60 հազար Հայերը շատ մտահոգ են իրենց ապագային համար։ Ժամա-նակ է որ, այժմէն իսկ շահակից մեծ պետութիւնները (Ֆրանսա, Անգլիա, եւ նոյնիսկ Խորհրդային Ռուսիա) Թուրքիայէն երաշխիքներ պահանջեն Հայերուն համար ։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ

** Խունկ ու մոմ չունի, ուխտի կը վազէ ։

** Խօսքին տէրը ոսկիին ալ տէրն է։

** Խենթինը ուտենք, խելօքինը պա-հենք ։

** Խախուտ տունի կարկուտը պա-տրուակ ։

** Լեզուդ չըլլար՝ ագռաւները աչ-քերդ պիտի փորէին ...։

** Խելք ու կուտ մէկտեղ չեն ըլ-լար ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԳԱՆՁԸ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, իր տպարանի վերակառուցման հանգանակու-թեան առթիւ (18 Յունիս).

— «Բարեկամ մը, որ իր մանուկ-ցութեան առաւելագոյն բաժինը բե-րած է մեր թերթի վերակառուցման ֆոնտին, քաղցր եւ յուզիչ նամակի մը մէջ կը գրէ.

«Ձեռք կարծեր, որ «Յուսաբեր» այս-քան բարձր պիտի ըլլար, եթէ երբեք նիւթապէս ապահով թերթ մը եղած ըլլար։ Կարելի է քիչ մը պատուելիա-կան գտնէք իմ խօսքը, բայց խնդրեմ, մի՛ ծիծաղիք երբ ըսեմ, թէ «Յուսա-բեր»ի բիւրեղացման ազդակներէն մէկն ալ— իր զոհողութիւններն են»։

Կեանքի զրկանքները լայնօրէն ճա-շակած մեր ընկերը չի գիտեր, թէ իր «պատուելիական» խօսքը մեր մէջ ա-մէնէն աւելի կը կրկնէր իր Մեծ Ու-սուցիչն ու առաքեալը իր կուսակցու-թեան— անմրցակ Սիմոնը (Զաւար-եան)։

Եւ այս Սիմոնն էր, որ Դաշնակցու-թեան ոյժը անոր չքաւորութեան մէջ տեսնելով եւ կատաղաբար դրամի դէմ կռուելով, վարակիչ համոզու-մով մը բոլորին կը կրկնէր.

— Երբ գործ լինի՝ դրամ միշտ կը լինի...

Եւ արդարը, ի հարկէ, Սիմոնն էր։ Իր խօսքին իմաստութիւնը պիտի ճշմարտանայ նաեւ մեր համեստ ձեռ-նարկին վրայ։

Որովհետեւ համեստ գործ կայ, ուստի մեր ակնկալած համեստ գու-մարը՝ հազար ոսկին՝ անպայման պիտի գայ։

Ահա շատերէն մէկը։

Առտու մը մեր սենեակը կը մտնէ Հայ մը, որ չարաչար աշխատանքով իր ընտանիքին չոր հացը կը վաստկի, օրական հազիւ տասը տասնըհինգ դա-հեկան։ Կուսակցական չէ. ինքնամ-փոփ, յամառ ու չարքաշ Հայ մըն է, որուն համակրանքներով դէպի «Յու-սաբեր»ը թեքուած ։

Արագօրէն կը մտնէ մեր սենեակը, սեղանին վրայ կը դնէ կտոր մը թուղթ եւ 20 ե. դ., եւ արագօրէն կ'ելլէ, առանց մինչեւ իսկ մեզի բարեւ տալու...

Թուղթին վրայ գրուած էին իր ա-նունն ու մականունը, եկած էր իր շուրջ երկու օրուան վաստակը նուի-րելու «Յուսաբեր»ի վերակառուցման ֆոնտին։ Վախ ունենալով, թէ կըր-նանք իր դրամը չառնել (կամ ամբող-ջութեամբ եւ կամ մէկ մասով), ակն-թարթի մը մէջ կը մտնէ ու կ'ելլէ ...

Ետքէն կը տեղեկանանք, որ իր զարմանալի ժողովուրդի այս զարմա-նալի զաւակը, մեզի գալէ առաջ, խա-նութի մը մէջ հետեւեալ խօսակցու-թիւնը կ'ունենայ իր մէկ բարեկամին հետ.

— Ցտեսութիւն, ես կ'երթամ «Յու-սաբեր»:

— Ինչո՞ւ:

—20 դահեկան պիտի նուիրեմ թեր-թի վերակառուցման ֆոնտին:

— Խե՛նթ ես դուն, բարեկամ. ին-չո՞ւ պէտք «Յուսաբեր»ը, հաց գնէ, զաւակներուդ տար:

— Խենթ չեմ ես, սակայն եթէ դուն խելօք ըլլայիր, այդ խօսքը ինծի չէիր ըներ,— կը պատասխանէ այս զարմա-նալի Հայը, եւ իր քայլերը կ'ուղղէ շիտակ դէպի խմբագրատուն։

Այս յուզիչ ժեստին մէջ կը խօսէր հազարամեայ Հայը, որ իր անմռունչ զոհողութիւններով դարերու ընթաց-քին ազգ եւ հայրենիք պահած է։

Իր մարմնէն կտրած էր 20 դահե-կանը՝ իր անհանդարտ ու լուսատենչ հոգին վառ պահելու համար։

Ահա ուրիշ մէկը, մէկը մեր երի-տասարդ ընկերներէն — Դաշնակցա-կան—, որու ճակտին Գաղափարը իր դրոշմը դրած է արդէն։

Հագուած է մաքուր՝ ճաշակով ու համեստ, հագուստը արդուկուած, արտաքինը կը մատնէ խնամքի եւ խը-նայողութեան ոգի մը, որ կուգայ արժանապատուութեան ազնուական զգացումէն։

Կը ճանչնանք զինք. ընտանիքի մը չարքաշ աշխատաւորն է, հոգերու ամբողջ բեռ մը իր նոր ամրացող ու-սերուն։ Պաշտօնեայ է եւ ամսական ... հազիւ հինգ ոսկի կը ստանայ։

Ամօթխած դէմքով կը մօտենայ մե-զի, կամացուկ 50 դահեկան կը դնէ մեր սեղանին եւ հազիւ լսելի ձայնով մը կը շշնջէ .

— Խնդրեմ, անիկա ալ իմ կողմէ արձանագրեցէք, առանց անունս յի-շատակելու...

Զուր կը փորձենք այդ գումարին դէթ կէսը վերադարձնել իրեն. վճռա-բար կը մերժէ եւ գոհունակ զգացու-մով կը մեկնի...

Հո՛ս է կախարդիչ հմայքը, մեծու-թիւնն ու հզօրանքի աղբիւրը այս ժո-ղովուրդին։

— Երբ գործ լինի՝ դրամ միշտ կը լինի,.. կը կրկնէր բոլորին առաքե-լատիպ Սիմոնը, որ խորապէս ճանչ-ցած էր իր ժողովուրդի հոգին։

Ահա թէ ինչո՛ւ մեր ստացածը շատ աւելին պիտի ըլլայ, քան հազար ոս-կին։

Աւելին — բարոյական առումով ։

Որովհետեւ մեր նուիրատուու-թեանց ցանկերուն մէջ չկայ գումար մը, որ զգացում եւ գաղափար չխոր-հրդաւորէ իր մէջ։

Այն նամակները, որ կ'առնենք մենք, նուիրատուութեանց գումարներուն հետ, իրենց արժէքով շատ աւելին են, քան հազար անգամ հազարաւոր ոս-կիները։

Այսպէ՛ս է որ ապրեցար դուն հա-զարաւոր տարիներ, պաշտելի ժողո-վուրդ»։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՄԱԳԱՂԱԹՆԵՐ

(Քերթուածներ)

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ

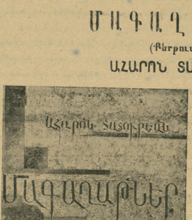

Փառատիպ հատոր մը, 300 էջ, Տպուած սակաւաթիւ օրինակներով

Գլուխներ այս հոյակապ քերթո-ղագիրքէն.—

ՅԱՑԳԱՔԱՂԱՔ
ՍԷՐԸ ՓՈՒՇԷ ՊՍԱԿՈՎ
ԽԵՂՃ ՄԱՐԴԵՐՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ
ԳԵՀԵՆԱԿԱՆՔ
ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ Կ'ԱՍՏՈՒԱԾԱՆԱՑ
ՍԻՐՏՍ ԿԱՐՄԻՐ ՎԱՐԴԵՐՈՎ
ԻՆՔՆԱԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ԳԻՒՂԻ ՍԻՒՔԵՐ՝ ԽԱՐՈՋ ԵՐԳԵՐ

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հեղինակին,
17, Rue Damesme, PARIS

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ԿԱՐՍԻ ԼՈԹԻՆ

Ժամերն անցնում են։ Իսկապէս մօ-տիկ դրացիները, լաւ բարեկամները մի քանի վայրկեանով մտնում են Շէ-րիֆ բէգի խանութը՝ դու ողջ էղնես ասելու համար։ Կոստիի մկլտանէն մի քանի անգամ կլկլակ, սեւ սուրճ է գնում բէգի հիւրերին։ Եւ ուրիշ ո-չինչ, այդ լինում է ամէն օգաւորի համար. սովորութիւն է։

Ձնայած լի օր լինելուն՝ Կոստի շատ յաճախորդներ ունի այդ օրը ։ Գալիս են, նստում, ծխում, նարտ խաղում, անմեղ ժամանակ են անց-կացնում, խօսելով գալիք ձմրան ցաւ ու հոգսերէն։ Գիտե՛ն, անշուշտ իրենց մէջ էլ կարող են ծակ ականջներ լի-նել, լսելու համար թէ, ո՞վ ի՞նչ է խօսում. կայ ու չկայ նա։

Մութը դեռ բոլորովին չկոխած՝ կառքը կանգնում է Շէրիֆ բէգի խա-նութի դրան առջեւ։ Նորէն պատ-րաստ են ոստիկանները, պէտք է պաշտպանեն իրենց հաւատարիմ մար-դու կեանքը։

Շէրիֆ բէգը դուրս է գալիս. մի վայրկեան նոյնիսկ համարձակ կանգ-նում է մայթի վրայ, խօսում է սրա նրա հետ։ Մէկ էլ ոտքը բարձրա-ցնում է, որ մտնէ կառքը...

Տրա՛ք, տրա՛ք, տրա՛ք...

Ութը հարուած իրար յետեւէ. տաս-նըց էր կրակողը։

Շէրիֆ բէգը կռնակի վրայ փռւում է գետին։

Մարդիկ կամ սմքում են նստած տեղերը, կամ ոտքի ցատկում ապ-շած։ Ծօ, ի՞նչ էր։

— Բռնեցէ՛ք, բռնեցէ՛ք...

Գոռում են ոստիկանները հանած ա-տրճանակները, բայց ո՞ւմ բռնել, կասկածելի մէկը չկայ փողոցում ։ Կրակը կարծես գետնի տակէն դուրս պրծաւ։

Սուլում են ոստիկանները, հաս-նում են նոր ոստիկաններ։ Բռնէ՛ հա՛, բռնէ։ Բռնում են բոլորովին անմեղ մարդկանց։ Մանաւանդ Կոստիի մկլ-տանէն մարդ չեն թողնում դուրս գա-լու ։

Բժիշկ է գալիս։ Բայց էլ ի՛նչ։Մար-դը մեռել էր անմիջապէս։ Ութ գըն-դակ, որոնցէն ոչ մէկը չէր վրիպած։

«Կոմիտէի» խօսքը կատարւում է . Շէրիֆ բէգի դիակն է տուն գնում շուկայ իջած առաջին իսկ օրը։

Խուզարկութիւն, հարց, փորձ։ Ա-նօգուտ, ոչ մէկ կասկածելի մարդ . ոչ ոք զէնք ունի վրան։ Անմեղ մար-դիկ իրենց գործերի վրայ կեցած։

Շատերին ազատում են, որ տուն գնան, շատերին էլ բանտ են առաջ-նորդում։ Բանտ են տանում նաեւ Կոստին, չնայած որ ոչինչ են գտնում խանութում, կամ պատուալում։ Ար-դէն պատուալ չէին կարող մտնել որ, պատուալը բերնէ բերան լեցուն էր ապրանքով։ Այնտեղ մարդ չէ, կատու էլ չէր կարող պահել։

Խե՛ղճ, անմեղ Կոստի, նա ի՞նչ գիտնար, թէ Տուզախում եփող ա-պուրը Շէրիֆ բէգի համար էր։ Ինչ որ է, թէկուզ հասնին Տուզախ, թէ-կուզ գետնին ծակը։ Մարդ մի անգամ չի՞ մեռնում, իր կեանքն էլ ազգի հա-մար չէ՞։

Բանտ տարածներէն շատերին էլ մի քանի օրէն ազատ արձակեցին, մի քանիսին մի երկու ամսէն արձակե-ցին, բայց Կոստին երկար ժամանակ բանտ պահեցին։ Ինչո՞ւ, մարդ չհաս-կացաւ։

Կոստիի հո՞գը։ Տեղը տաք էր, ա-ռանձին չէր, ընկերներ ունէր, տնէն եւ բարեկամներէն առատօրէն ուտե-լիք էր ստանում, դրպանի դրամն ան-պակաս էր։ Բանտում օրն իրիկուն էին անում իրար հէքեաթներ պատ-մելով, զարթօնքի հերոսական պայ-քարներէն խօսելով եւ բանտի սեւ հա-ցի միջուկէն թեզբէհի հատիկներ եւ կենդանիների արձաններ շինելով։

Կոստին այն տեսակ եղնիկ, եղջե-րուներ էր շինում որ, տեսնողը պիտի ասէր թէ, արուեստագէտի ձեռքէ է դուրս եկել։ Տան հոգս էլ չունէր, Խանութը բանեցնում էր Մուկուչը . ընտանիքն ապրում էր այնպէս, ինչ-պէս իր ազատ եղած ժամանակը ։

ԽԼԷՆ ԲՈՒՋԱՆԴ

(20)

(Շար.)

ԹՈՔԱԽՏԸ

Ինչպէս ամէն տեսակ ուռախտներ (Tuberculose osseuse, ganglionnaire եւայլն) եւ ամէն տեսակ հազ ու արիւնաթքութիւն կը բուժուին արագ եւ արմատական կերպով առանց դեղի եւ գործողութեան ։

ԴԻՄԵԼ ՏՕՔԹ. ՁԵՆՈՔ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆԻ

15 bis, Rue de Maubeuge Paris (9)

Ժամադրութիւն, ամէն օր ժամը 14 — 18։ Tél. Tru. 83—87

նոր գումարներն ալ ի զուր պիտի վատնուին, հետեւաբար սահմանափակ ծախք մը միայն կը ստանձնէ»։ Խորհրդային պատուիրակը պատրաստակամութիւն յայտնեց իր բաժինը մէկ վեցերորդէն մէկ հինգերորդի բարձրացնելու, պայմանաւ որ բոլոր կամաւորները պարպուին յառաջիկայ չորս ամիսներու ընթացքին, բայց իր բաժինը պիտի չվճարէ, մինչեւ որ Սպանիոյ հանրապետական կառավարութիւնը եւ ապստամբները ամբողջովին չընդունին անգլիական ծրագիրը։ Մոսկուայի տեսակէտով, զօր. Ֆրանքօ պարտաւոր է վճարել օտար կամաւորներուն ծախքը մինչեւ իրենց վերադարձը, իսկ փոխադրութեան ծախքերը պէտք է վճարուին բոլոր կառավարութեանց կողմէ, համաձայն իրենց ազգակից կամաւորներու թիւին ։

Կամաւորներու փոխադրութեան ծախքը կը հաշուեն 540 միլիոն ֆրանք ։

*** Բրիտանական կառավարութիւնը բարեկամական ազդարարութիւն մը ուղղեց Մուսոլինիի, յայտնելով թէ անգլեւիտալական համաձայնութիւնը պիտի չգործադրուի, մինչեւ որ չդադրին օդանաւային յարձակումները անգլիական նաւերու դէմ։ Հռոմի անգլիական դեսպանը Իտալիոյ արտաքին նախարարին հաղորդեց այս ազդարարութիւնը, երեքշաբթի օր, կէս ժամուան տեսակցութեան մը միջոցին։ Անգլիական դեսպանը հասկցուց թէ Մեծն Բրիտանիոյ համբերութիւնը սպառած է եւ իր կառավարութիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնուած, առեւտրական նաւերու անվերջ խորտակման առթիւ։ Դեսպանը բացատրեց թէ իր կառավարութիւնը անձնապէս պատասխանատու չի նկատեր Մուսոլինին, բայց կը կարծէ թէ ան կրնայ ազդել Զօր. Ֆրանքոյի վրայ, որպէսզի վերջ տայ օդանաւային յարձակումներուն ։

*** Լուրի մը համաձայն, Զօր. Ֆրանքօ պատասխանելով անգլիական կառավարութեան ծանուցագիրներուն, առաջարկած է օտար առեւտրական նաւերուն յատկացնել կարգ մը նաւահանգիստներ որ կը գտնուին Սպանիոյ կարմիրներուն ձեռքը ։

*** Ազգայնական օդանաւերը նորէն ռմբակոծեցին Վալենցիան եւ Ալիքանթէն, զարնելով ռազմագիտական կէտերը ։

Վերջին հրամանագիր—օրէնքները

Պաշտօնաթերթը երէկ հրատարակեց հրամանագիր - օրէնքներու չորրորդ շարքին վերջին մասը։

Հրամանագիր մը կը ջնջէ շինութեանց տուրքերը, քաջալերելու համար նոր շինութիւնները։ Ուրիշ օրէնք մը կը կրճատէ շոգեկառքի փոխադրութեան կարգ մը ծախքերը։ Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը շարք մը հրամանագիրներու համաձայն նոր ելեկտրակայաններ պիտի շինէ գաւառական կեդրոններու մէջ։ Շատ ընդարձակ է հանրօգուտ շինութիւններու ծրագիրը ։

Հրամանագիր մը կը տրամադրէ «ոսկիի պաշտօնատուն» մը հաստատել հովանաւորութեամբ գաղթային նախարարին եւ 100.000.000 ֆրանք դրամագլուխով, զարկ տալու համար գաղթավայրերու ոսկիի արտադրութեան ։

Ուրիշ օրէնք մը Պանք տը Ֆրանսին արտօնութիւն կուտայ հրապարակին վրայ գնելու եւ ծախելու պետական արժեթուղթերը, զօրացնելու համար դրամական հրապարակը։ Միեւնոյն ատեն կը ծանուցուի թէ ցեղչի դրամատուն մը պիտի հաստատուի, կարճ պայմանաժամով գործողութեանց համար։ Վերջապէս, զարկ պիտի տրուի հանքային արտադրութեանց, տարեկան 40.000.000 ֆրանք աւելցնելով չահը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻՍԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ Հռոմ հասած լուրեր կ'ըսեն թէ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին անընդհատ։ Վերջերս ձերբակալուած են 50 բարձր պաշտօնատարներ, իբրեւ մեղսակից Ուկրայնայի անջատողական շարժումներուն։ Ուկրայնայի հողագործական վարչութեան մէջ ձերբակալուած են 120 հոգի ։

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ընտրութեան առթիւ, խորհրդային մամուլը ցնծութեամբ կը յիշեցնէ թէ ամէն տեղ Սթալինի քաղաքականութիւնը գնահատուեցաւ «միաձայնութեամբ», թէ բոլոր հանրապետութեանց մէջ մասնակցեցան ընտրողներու աւելի քան 99 առ հարիւրը, թէ Սթալին կը գտնուի բոլոր ցանկերուն գլուխը եւն.։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, Նախիջեւանի շրջանին մէջ ընտրուած են 70 երեսփոխաններ, բոլորն ալ «բոլշեւիկեան եւ անկուսակցական Սթալինեան խմբակցութենէն»։ Ընտրութեանց մասնակցած են 62.212 հոգի, այսինքն 99.9 առ հարիւր ...

ԻՏԱԼԻՈՅ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԻՆ ՊԵՏԸ Գերմանիա պիտի երթայ այս շաբթու, կարեւոր խորհրդակցութիւններ կատարելու համար գերմանական բանակին վարիչներուն հետ։ Պիտի մնայ քանի մը օր ։ Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին ։

ՊԵՏԱԿԱՆ գաղտնիքներու մասին հարցում մը ուղղած ըլլալով նախկին նախարար Չըրչիլի փեսան, երեսփոխան Սէնտիս, կառավարութիւնը սպառնաց դատի յանձնել զայն։ Ամբաստանեալը մերժեց յայտնել իրեն տրուած տեղեկութեան աղբիւրը։ Այս առթիւ վիճաբանութիւն մը պիտի կատարուի երեսփոխանական ժողովին մէջ, երեսփոխաններու իրաւունքի մասին։ Օրէնքը մինչեւ երկու տարի բանտարկութիւն կը տրամադրէ անզգուշապահ երեսփոխանին ։

ՌՈՒՍ ՕՐԹՈՏՈՔՍ եկեղեցի մը բացուեցաւ վերջերս Պերլինի մէջ, աջակցութեամբ հիթլէրական իշխանութեանց։ Այս պարագան բուռն դայրոյթ պատճառած է Մոսկուայի կղերական շրջանակներու մէջ, մանաւանդ որ տարագիր մետրոպոլիտ մը, Անաստաս, նամակ մը ուղղած է Հիթլէրի, ըսելով թէ «ռուս ժողովուրդը, ջախջախուած՝ ահռելի լուծի մը տակ, ամէն օր կ'աղօթէ ամենակարողն Աստուծոյ, որպէսզի իր օրհնութիւնը շնորհէ Գերմանիոյ առաջնորդ Հիթլէրի, անոր կառավարութեան եւ բանակին, գլուխ հանելու համար իր պատմական առաքելութիւնը »։

ՋՈՒՐԻՆ խորանարդ մեթրը 2 ֆրանքէն 2 ֆրանք 20ի պիտի բարձրանայ, յուլիս 1էն սկսեալ ։

ՀԻՆԳ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՆ Ռէնսի մօտ։ Զինուորական օդանաւ մը հազիւ քիչ մը բարձրացած էր, երբ վար իյնալով ջախջախուեցաւ։ Օդանաւը բռնկած ըլլալով, հինգ սպաները ածխացան ։ Անցեալ շաբթու ալ եօթը սպաներ զոհ գացին օդանաւային արկածի մը ։

ԳՆՉՈՒՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Եանոս Ա., որ Վարշաւա կը բնակի, Ազգերու Դաշնակցութեան դիմելով երկիր մը կը պահանջէ իր 16.000.000 հպատակներուն համար։ «Թագաւոր»ը մասնաւորապէս յարմար կը նկատէ Եթովպիան եւ որոշած է դիմել նաեւ Մուսոլինիի ։

Ամառնային պարահանդէս

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ Մ.ՃԻՒՂԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ

3 Յուլիս, կիրակի ժամը 2.30—7

32—34 Ave. Porte des Lilas. Մէթրօ Porte des Lilas

Երգ, պար, արտասանութիւն եւ փոքրիկ ներկայացումներ աշակերտութեան կողմէ։ Ժամը 7—12 տեղի պիտի ունենայ բացման հանդէսը Lilas St. Gervais եւ Bagnoletի շրջանի նորակազմ մասնաճիւղին, որուն առթիւ կը խօսի Տիկ. ԵԼԷՆ ԲԻՒԶԱՆԴ։

Եւրոպական պարեր, l'orchestre Fuselas et ses argentins։

Ճոխ պիւֆէ պատրաստուած անդամուհիներու նուէրներով։

Le Gérant : H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) A. DER (AGOPIAN)

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «Եգիպտացի» կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 6 Ավընիւ տ'իէնայի սրճարանի վերնայարկը։

Կը խօսի Ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ «Սանճաքի խնդիրը եւ Սուրիոյ տագնապը»։

Գաւառ

Հ. Յ. Դ. Վիէնի կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 1 Յուլիս, Ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8ին «Խաժակ» սրահին մէջ։ Պիտի դասախօսէ ընկ. Մ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ, նիւթ՝ «Հայկական հարցը մինչեւ Պերլինի վեհաժողովը»։ Լրացումներ պիտի կատարէ ընկ. Կ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ։

ՊՈՒԱԼԻԶԻԻ «Վարանդեան» խումբի ընդհ. ժողովը 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 9ին, ընկ. Արապեաններու բնակարանը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼԻՈՆԻ նորակազմ «Գայլ Վահան» խումբը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ, 1 Յուլիս, երեկոյեան ժամը 9ին գրադարանի սրահը, 181 Քուռ Լաֆայէթ, կարեւոր օրակարգ։

ԵՐԴՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Շրջանային Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու անխտիր բոլոր ընկերները ներկայ ըլլալ ընկերական Ընդհ. ժողովի, 2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ծաղրիկեան սրահին մէջ, ուր տեղի պիտի ունենայ վերջին մէկուկէս ամսուան ընթացքին մեր շարքերը մտած ՆՈՐԱԳԻՐ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԴՄԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կը հրաւիրուին նաեւ համակիրները։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

3 Յուլիս, կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ Սէնփէրէի ծանօթ տեղին վրայ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին Զօմի «Արաքս» երգչախումբին կողմէ, նաեւ հայկական եւ եւրոպական պարեր T. S. F.ի նուագով։

Երթեւեկի համար առնել հանրակառքը, որ իւրաքանչիւր ժամ ունի իր երթ ու դարձը։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՋԱՐԵՀ ՆՈՒՊԱՐ ՊԷՅԻ

Մասնակցութեամբ Երիտ. Հայուհեաց եւ Հայ Երիտ. Միութեան

3 Յուլիս, կիրակի, ժամը 15—24

Օթէլ Ճիպրալթարի գետահայեաց պարտէզին մէջ. Ժիւվիզի

Ընտիր նուագ, բացօթեայ պար, գեղարուեստական եւ այլ հաճելի անակնկալներ, դիւրամատչելի պիւֆէ եւ պաղ ընթրիք։

Երթեւեկ հանգստաւէտ կառքերով

Մեկնում ժամը 15էն մինչեւ 16.30, Բարեգործականի տունէն, 8 բիւ Պօսիւէ

Երթեւեկի ծախք 10 Ֆր. Հանդէսին մուտքը 12 Ֆր.

Երիտասարդաց եւ հայուհեաց միութեան անդամներուն եւ ուսանողաց 8 ֆր.

Ի հարկին կարելի է հանդիսավայր երթալ երկաթուղիով, Gares d'Orsay, St. Michel, Austerlitz, Gare de Lyon.

ՅԱՌԱՋԴԻՄ ՍԻՐԱՑԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

3 Յուլիս, կիրակի, առաւօտեան ժամը 9էն մինչեւ գիշերուան 11.30

ի նպաստ իր վարժարանին

ՌՈՊԷՆՍՈՆԻ ՄԷՋ, Grand Arbre, Maison Fiquet

(Հաստատութեան վարչութիւնը ամառնային շրջանին միայն մէկ անգամ կը տրամադրէ իր զբօսարանը։ Օգտուեցէք առիթէն։)

ԿԸ ԽՕՍԻ Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Կ'երգեն բազմաթիւ երգիչներ ու երգչուհիներ։ Անակնկալներ։

Նուագախումբ՝ ղեկավարութեամբ Տ. ՕՆՈՍԵԱՆԻ

Կը ներկայացուի ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ճոխ եւ աժան պիւֆէ

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Denfertէն առնել մեթրոյի դէպի Թոպէնսօն տանող գիծը։

Մուտք՝ 4 ֆրանք

Փարիզի Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը

Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին աշակերտաց Միութիւնը եւ Հայ Երիտասարդաց Ակումբը

Առաջին անգամ ըլլալով միաձեռնաբար կը կազմակերպեն թատերական երեկոյթ մը

2 Յուլիս, Շաբաթ երեկոյեան ժամը 9ին

Salle LANCRYի մէջ, 10 Rue Lancry

Metro Lancry, République, St. Martin

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ

ՉԵԽՈՎԻ Վ Հ Ո Ւ Կ Ը (ՄԷԿ ԱՐԱՐ)

Մասնակցութեամբ եւ ղեկավարութեամբ ԼԱՔՔԱՅԻ

ԵՒ Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐ ԱՂԲԱՐԸ

(երեք արար Պոլսահայ կեանքէ)

Տոմսերու գին, 15, 10 եւ 5 ֆրանք։

25ԱՄԵԱԿ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Հայ Տիկնանց Միութեան (Որբերու եւ Պետ. Հ. Կարմիր Խաչի Ընդ. Մասնաճիւղեր) գործունէութեան 25ամեակը պիտի տօնուի 2 Յուլիս, Շաբաթ օր, ժամը 16էն 20, Royale Monceauի սրահներուն մէջ, 35 37, 39, Ave. Hoche, Paris (16e.), նախագահութեամբ զօր. Պրէմոնի ։ Մուտք՝ 20 ֆրանք, թէյը միասին։ Գեղարուեստական բաժին, նուագախումբ, թէյ-պար։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ Լօս-Անճելոսաբնակ Շիրակցի հայրենակիցներէն Պ. Մեսրոպ, Գառնիկ եւ Վահան Բողիկեան-ներէ իրենց հասցէն իմացնել Hagopian A., 17 Rue de Paris, Gentilly (Seine) France։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ԵՒ ՇՐՋ. Հայրենակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի պատգամաւորական ժողովը կը գումարուի 3 Յուլիս, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը ճիշդ 3ին, Բարեգործականի սրահը, 8 Rue Bossuet։ Կը խնդրուի Փարիզի եւ շրջանի պատգամաւորներէն ըլլան ճշդապահ ։

ԾԱԽՈՒ Է

Ալֆորվիլի մէջ, հայաշատ կեդրոնի վրայ, բանուկ սրճարան մը, ՆԸՊԱՍՏԱՒՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ։ Դիմել այրի Տիկին Մարիամ Փափազեանի, 29 bis, Rue Etienne-Dolet, Alfortville (Seine)։

ԳԱՑԷՔ ՏԵՍԷՔ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Cinéma REXY

Cours Lafayette. angle Garibaldi

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հաւաքածոյ կազմելու համար կը պակսին հետեւեալ թիւերը — 1, 2, 13, 20, 39։ Առաջին առթիւ պէտք ունինք թիւ 39ին։ Վերադարձնողներուն պատրաստ ենք տալ պահանջուած փոխարինութիւնը։ (Շնորհակալութիւն մեր բարեկամներուն, որոնց բարեացակամութեամբ լրացուցինք քանի մը հաւաքածոյ)։

ՀԱՅ ԲՈՅԺի երեք տարուան հաւաքածոն, առանց ապահովելու պակաս թիւերը, կը ծախուի 50 ֆրանք,— մօտաւորապէս 700 էջնոց հատոր մը։

Դիմել՝ 17, Rue Damesme, PARIS։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ են Հայ.Բոյժի 45, 46 եւ 47 թիւերը։

ՀԱՅ - ԲՈՅԺի տարեկան բաժնեգինն է Ֆրանսայի համար 30, արտասահմանի համար 35 եւ 40 ֆրանք (ըստ երկրի)։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԷ ԱՐԴԻԱՐ

Ամսագրին Մայիսի թիւը (5) ճոխ բովանդակութեամբ եւ պատկերազարդ։

Բաժանորդագրութիւն Ֆրանսա 40, եւ արտասահման՝ 50 ֆրանք։

Դիմել՝ Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, 30, Rue Drouot, Paris (9)։

ՅԱՌԱՋ կը ծախուի

24, Rue des Petits Carreaux, Փարիզ Mr. Pierre Marchalի խանութը։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՔԹ. Ա. ՆՈՎԱՆ

120, Bld. de Clichy (Métro Place Clichy et Blanche)

Tél. Marcadet 55 – 48

Կ'ընդունի ամէն օր 2էն 8։ Կիրակի եւ տօն օրեր ժամադրութեամբ։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(17e ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Études Sociales

JURISCONSULTE

de

Droit Français et International Privé

Mandataire en Justice

159 rue Lafayette, Paris (Gare du Nord) Tél. NORD 68–02

ԿԸ ՍՏԱՆՁՆԷ ամէն տեսակ դատեր, Փարիզի, գաւառի, գաղութներու եւ արտասահմանի մէջ։ Խորհրդակցութիւն իրաւագէտ. ամէն տեսակ խնդիրներու։ Ակամբի դատեր, ամէն լեզուէ թարգմանութիւններ։ Նաթիւրալիզասիոն, օրինական ձեւակերպութիւններ եւ անուններու փոփոխութիւն, ընկերութիւններու կազմութիւն եւ լուծում։ Ամէն տեսակ գործերու խմբագրութիւն։ Իրաւագիտական քննութեանց եւ մրցումներու պատրաստութիւն։ Ծախսերու եւ գանձումներու խմբագրութիւն։ Փաղոցային արկածներու ենթարկուած չքաւորներուն կուտայ կանխավճար առանց տոկոսի եւ միջնորդչէքի։ Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9—10 եւ 5—7։

Կ'ընդունի նաեւ ժամադրութեամբ։

Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ

ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԸ

28 Avenue Victor Hugo, Vanves (Seine)

(Լիսէ Միշըլէի հրապարակին վրայ)

Կ'ընդունի Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10—12 եւ երեկոները 4—7, եւ մասնաւոր ժամադրութեամբ։

ՌԱՔԸ ՏԻՒԶ

Զուտ խաղողէ քաշուած եւ անիսոնով պատրաստուած հայկական օղին է ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը, Զգուշացէք արուեստական օղիներէ որ ձեր ստամոքսը կ'այրէ եւ գիշերները ջուր կը խմցնէ եւ կը վնասէ ձեր առողջութեան։ Խմեցէք միայն ՌԱՔԸ ՏԻՒԶը որուն անպարտ, կազդուրիչ եւ ախորժաբեր ըլլալը հաստատուած է։

Dalakupeian 24 Rue St. Lambert et 8 Rue Suffres, Marseille։

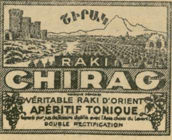

“ ՇԻՐԱԿ ”

Արեւելքի միակ իսկական օղին է։ Անզուգական, անմրցելի, անխարդախ։ Առաջնակարգ զօրացուցիչ, ախորժաբեր, պատրաստուած զուտ չամիչի հիւթով։ Հայ աւանդական սեզանին զարդ։

ԿԱՊՈՑՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՂՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ունինք մեծ մթերք անգլիական, իր տեսակին եւ չխառնուած կերպասներու՝ այր մարդոց վերարկուի, հագուստի, կանանց ռոպերու եւ հագուստներու համար։ Առաջնակարգ կօշիկներ, ձեռնակեղէններ եւ նպարեղէններ։ Ունտերվուտ գրի մեքենայ։ Չափաւոր գիներ։

Դիմել՝ American Lloyd, Paris (9). 7 rue Auber

Tél. Opéra 67-77